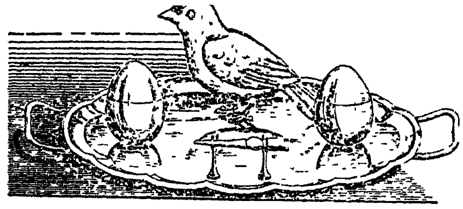
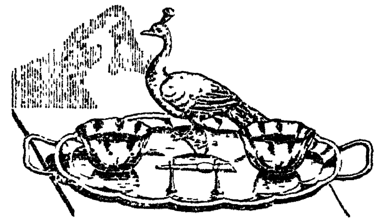
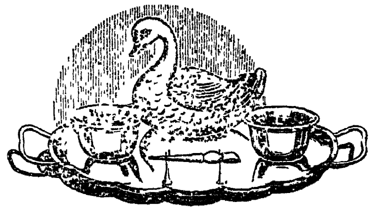
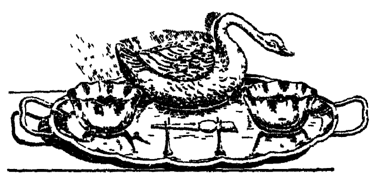

వివాహాది శుభకార్యములందు కానుకగా నొసగతగి

గృహాలంకారకరములైన

చిత్ర విచిత్రమగు పళ్ళెములు

పావురము, నెమలి, హంస, బాతు ఆకారములందున్న గిన్నెలలో కుంకుమ, ఇతర గిన్నెలలో పసపు, చందనము మొదలగువాని నుంచి పెండ్లి కుమార్తెలకు, సుమంగలులకు స్వల్పవ్యయముతో బహుమతి నిచ్చుటకు మిక్కిలి తగినది.

ధర రు. **14-0-0** లు మాత్రమే.

ఉమ్మిడి

రామయ్యశెట్టి గురుస్వామిశెట్టి కంపెనీ,

బంగారు వెండి నగలను తయారుచేయువారు,

25, చైనాబజారురోడ్డు, 62, గోవిందప్పనాయకవీధి,

బెజవాడ, 18 నవంబరు, 1933.

ఇండియా ఈక్విటబుల్ ఇన్సురెన్సు కంపెనివారికి :—

తమరు రు. 2350 ల చెక్కుతోసహా దయతోపంపిన ఉత్తరము అందినది. మీకు అనేక వందనములు.

నా కాగితములు మీకుచేరిన వారములోపలనే నాకు రావలసిన యావత్తుసొమ్మును యిచ్చి వ్యవహారము ఇంతత్వరలో ఫయిసలు చేయుట చూడగ నేను చాల ఆశ్చర్యపడుచు, కంపెనీవారిని మిక్కిలి అభినందించుచున్నాను.

ఇండియా ఈక్విటబుల్ ఇన్సురెన్సు కంపెనీ, ఆచంద్రతారార్కమై రానురాను అభివృద్ధితో తులతూగుగాక.

ఇట్లు,

చోడవరపు దేవళరాజు వ్రాలు అని వున్నది.

ఆంధ్రరాష్ట్రమునందు కంపెనీయొక్క వ్యాపారాభివృద్ధికై బెజవాడలో, ఈ కంపెనీవారు బ్రాంచి ఏర్పాటు చేసియున్నారు. మేనేజింగ్ డైరెక్టరు, డాక్టరు ఆచంట లక్ష్మీపతి, బి. ఎ. ఎం. బి. సి. ఎం. భిషగ్రత్నగారు ప్రతిబుధవారము బెజవాడకు దయచేసి స్వయముగ వ్యవహారములను పరిష్కరించెదరు. వివరములు తెలిసికొనగోరువారును, ఏజంట్లును, బ్రాంచిసెక్రటరీకి వ్రాసి తెలిసికొన వచ్చును.

ఆంధ్ర బ్రాంచి :
గవర్నరుపేట, బెజవాడ.

ఆచంట జానకిరామ్,
బ్రాంచి సెక్రటరీ.

ANDHRA PATRIKA

ఆంధ్రపత్రిక

ఇరువది అయిదవ

సంవత్సరాది సంచిక

శ్రీ భావ సంవత్సరము

అధిపతి - సంపాదకుడు

కా. నాగేశ్వరరావు

ఆంధ్రవిద్వన్మహాజనులచే వ్రాయబడిన

సారస్వత చారిత్రిక సాంఘికాదివిషయక

వ్యాసములును, చిత్రములును గలవు

ఆంధ్రపత్రికా ముద్రాలయమున ముద్రితము

6-7, తంబుసెట్టి వీధి, జార్జిటౌను, మద్రాసు.

1934-వ సంవత్సరము. మార్చినెల 16-వ తేది

౧౯౩౪ - ౧౯౩౫

అస్య సంవత్సరస్య శ్రీ సూర్యసిద్ధాంతోక్త మార్గేణ బ్రహ్మణః పరమాయుశ్శతార్ధం గతం. అనంతరం ప్రథమవర్షే ప్రథమమాసే ప్రథమపక్షే ప్రథమదివసే అహ్ని ౧౩-౪౭ ఘటికాఽగతాః.

చాంద్రమానేన భావసంవత్సర ఫలం

భావాబ్దే ప్రచురా రోగాః మధ్యా స్సస్యార్ఘవృష్టయః,
రాజానో యుద్ధనిరతా స్తథాపి సుఖినోజనాః.

సౌరమానేన శ్రీముఖనామసంవత్సర ఫలం

శ్రీముఖాబ్దేఽఖిలా ధాత్రీ బహుసస్యార్ఘ సంయుతా,
అధ్వరే నిరతా విప్రా వీతరోగా వివైరిణః.

ఇదం ఫలం అబ్దాది చైత్ర బ ౩౦ పర్యంతం,తదుపర్యబ్దాంతం భావనామ సంవత్సరఫలం గ్రాహ్యమేవోక్తం.

బార్హస్పత్యమానేన అబ్దాది చైత్ర బ ౮ పర్యంతం పార్థివ సంవత్సర ఫలం:—

పార్థివాబ్దే చ రాజాన స్సుఖినస్సర్వభృశం జనాః,
బహుభిః ఫలపుష్పాద్యై ర్వివిధై శ్చ పయోధరైః.

తదుపర్యబ్దాంతం వ్యయసంవత్సరఫలం

వ్యయాబ్దే నిఖిలాలోకా బహువ్యయపరా భృశం,
ఉద్విగ్నా దుఃఖభారేణ భూమయా భీతిశ్చ సర్వదా.

గురూదయ వశాచ్చైత్రాబ్ద ఫలం

చైత్రాబ్దే భూమిపాస్సర్వస్థాః క్షోణీ చాల్పఫలప్రదా,
సుదుర్లభం చోత్తమాంగం ప్రీతిస్సాధుజనస్యచ.

అథ వర్షధాన్యాదయో లిఖ్యంతే

వర్షం ౧౧, ధాన్యం ౧౫, శీతం ౧౫, తృణం ౨, ఉష్ణం ౧౩, మారుతం ౨, ప్రజావృద్ధి ౧౫, తన్నాశః ౧౫, రాజవిష్వరం ౧౧, ఉగ్రం ౧౫, పుణ్యం ౫, పాపం ౧౫, వ్యాధి ౨ ఆచారం ౧౫, అనాచారం ౧౧, మరణం ౧౨, జననం ౧౯, దేశోపప్లవం ౧౨, దేశస్వాస్థ్యం ౧౨, చోరభయం ౧౯, అగ్నిభయం ౫, తచ్ఛాంతి ౧౫, మృగోపద్రవం ౧౨, కీటభయం ౨, మూషకభయం ౫, సర్పో[illegible]వం ౧౩, కామం ౧౫, లోభం ౧౧, మోహం ౧౯, మదం [illegible] మాత్సర్యం ౫, సుఖం ౩, దుఃఖం ౧౫, భోగం ౨, విడంబం [illegible]౩, మనోవ్యథ ౧౨, ద్వేషం ౧౯, ప్రతిష్ఠ ౧౯, అప్రతిష్ఠ ౧౨, మైత్రం ౧౩, మత్తత ౨, నరాః ౧౨, స్త్రియః ౯, ధాతుర్వాదం ౧౨, భయం ౨, శౌర్యం ౧౩, దుష్టనిగ్రహం ౧౯, శిష్టపాలనం ౨, సత్యం ౧౧, అసత్యం ౧౫, విశ్వాసం ౧౯, అవిశ్వాసం ౧౨, న్యాయం ౫, అన్యాయం ౨, జ్ఞానం ౯, అజ్ఞానం ౧౧, కాపట్యం ౫, నిష్కాపట్యం ౯, ధార్మికాః ౨, అధార్మికాః ౯, గోమాయువృ ౧౦, సస్యవృ ౧౩, కీటవృ ౪, శలభవృ ౧౬, మశకాః ౨, మక్షికాః ౧౦, మత్కుణః ౧౦, వృశ్చిక ౧౬, వ్యాఘ్ర ౨, పసువృ ౧౩, సుకవృ ౪, ప్రసుప్త ౧౭, కీటభయం ౫, కూప ౧౧, తృష్ణ ౯, నిద్ర ౬, ఆలస్యం ౪, ఉద్యోగం ౭, నిరుద్యోగం ౧౭, శాంతం ౫, క్రోధం ౧౦, పంథం ౯, మిత్రభేదం ౧౭, రసనిష్పత్తి ౯, ఫలనిష్పత్తి ౬, ఉత్సాహం ౧౧, పత్రిక్కృ ౧౦, ధేనువృ ౧౩, మహిషీవృ ౧౩, మృగ ౯, నాగ ౧౫, అశ్వ ౯, దంతి ౨, ఉష్ట్రీ ౭, విప్ర ౫, క్షత్రియ ౨, వైశ్య ౧౧, శూద్ర ౧౩, మ్లేచ్ఛ ౧౫, సంకర ౧౨, వజ్ర ౨, వైడూర్యం ౮, గోమేధిక ౩, పుష్యరాగం ౫, విద్రుమ ౯, మరకత ౧౦, మాణిక్య ౯, నీల ౩, ప్రవాళ ౯, సువర్ణ ౫, రజత ౧౦, తామ్ర ౨, కాంస్య ౧౧, లోహ ౨, అయః ౧౭, త్రపు ౨, సీసం ౧౭, రసం ౯, అతివృష్టి ౧౦, అనావృష్టి ౧౧, వ్రీహి ౯, శాలి ౧౧, కుళుత్థ ౧౦, తిల ౮, మాష ౯, ముద్గ ౫, సర్షప ౯, చణక ౨, ఆఢక ౯, గోధూమ ౧౦, కోద్రవ ౪, ప్రియంగు ౮, యావనాళ ౧౦, శ్యామాక ౨, రాజమాష ౯, నీవార ౮, శింబి ౪, స్వచక్రభయం ౪, పరచక్రభయం ౫, అండజాః ౯, స్వేదజాః ౧౦, ఉద్భిజ్జాః ౧౦, జరాయుజాః ౧౧.

అథ రాజాది నిర్ణయః క్రియతే

రాజా శుక్రః.

శుక్రస్య రాజ్యే బహుసస్యసంకులా సుతీవ్రవేగా స్సరితోంబురాశిభిః, ఫలంతి వృక్షా బహుగోప్రసూతి ర్వసుంధరా పార్థివసౌఖ్యసంయుతా.

ఇదం ఫలం పాంచాలసౌరాష్ట్రవిదర్భదేశేషు ప్రశస్తం.

మంత్రీ శుక్రః.

భృగుసుతే నను మంత్రిపదం గతే శలభ మూషక మాహిష కాపిమషః, భవతి ధాన్యసమర్ఘతయాఽమలం జనపదేషు జలం సరితోఽధికమ్. ఇదం ఫలం పౌండ్రకళింగదేశయోః ప్రశస్తం..

రాజమంత్రిణో రైక్య ఫలం

స్వయం రాజా స్వయం మంత్రీ యస్మిన్నబ్దే యదా భవేత్,
చోరాగ్ని శస్త్రబాధాభిః పీడ్యంతే భూభుజాదయః.

సేనాధిపో గురుః.

సురగురౌ గతపే నయశోభితా నరవరా నరపాః కరపాలితాః,
గిరిషు వై నగరేషు సమం సుఖం సుఖమతిద్విజశాస్త్రవతోఽనిశమ్.

ఇదం ఫలం సర్వదేశేషు ప్రశస్తమ్.

సస్యాధిపశ్చంద్రః.

సస్యాధిపే శీతకరే ప్రజాసుఖం మేఘః పయో ముంచతి గోప గోధుక్, దేవద్విజారాధనతత్పరా నృపా ధరా భవేద్ధాన్యధనాఢ్యపూర్ణా. ఇదం ఫలం ఘూర్జరయవనదేశయోః ప్రశస్తమ్.

శేషమం దంతటను ప్రసిద్ధిచెందినదని విజ్ఞానసర్వస్వములు ఘోషించుచున్నవి.

ధాన్యాధిపశ్శనిః.

కృష్ణధాన్యాని సర్వాణి మాషధాన్యాని యానిచ, కృష్ణ భూమిస్తు ఫలితా మందే ధాన్యాధిపే సతి.

ఇదం ఫలం సర్వదేశేషు ప్రశస్తమ్.

అర్ఘాధిపో గురుః.

సువృష్టిభిర్ధాన్యసస్యై ర్విరాజితా భూమిర్మహీయజ్ఞపరా మహీసురాః, నిత్యోత్సవా మంగళతూర్యనిస్వనై రర్ఘాధిపే దేవగురౌ సుఖీకృత్.

ఇదం ఫలం సర్వదేశేషు ప్రశస్తమ్.

మేఘాధిపశ్శుక్రః

అతివృష్టి స్సుభిక్షంచ సస్యవృద్ధి ర్నిరామయః, క్షీరప్రదాస్సదా గావః శుక్రే మేఘాధిపే సతి.

ఇదం ఫలం ఆంధ్రదేశే ప్రశస్తమ్.

రసాధిపో బుధః.

శశితనయే రసనాథే పిప్పలి శుంఠీచ హింగు లశునాని, ఘృతతైలాద్యం నిఖిలం దుర్లభ మిక్షూద్భవం సకలమ్.

ఇదం ఫలం కొంకణ మగధదేశయోః ప్రశస్తమ్.

నీరసాధిపశ్చంద్రః.

ముక్తాఫలం రత్న సువర్ణబీజ కాంస్యాదివస్త్రాభరణాని సర్వమ్. వృద్ధిం గతాన్యాశు భవంతి లోకే చంద్రోయదా నీరసనాయకస్స్యాత్.

ఇదం ఫలం మాళవదేశే ప్రశస్తమ్.

పురోహితశ్చంద్రః.

సర్వసస్యసమృద్ధిని ఫలితాని బహూనిచ,
విద్యాభ్యాసరతాస్సర్వే చంద్రే యది పురోహితే.

పరీక్షకో రవిః.

పరీక్షకే దినాధీశే పరీక్షాస్తీక్ష్ణతేజసః,
రక్తధాన్యార్ఘ వృద్ధిస్స్యాత్ రాజ్ఞా మన్యోన్య మాహవః.

గణకః కుజః.

విషాగ్ని శస్త్రబాధాశ్చ పరస్పరవిరోధినః,
అంత్యసస్యవినాశాయ గణకే యది భూసుతే.

గ్రామపాలకశ్శుక్రః.

శ్వేతధాన్యసమృద్ధిస్స్యాత్ ఫలితా వృక్షజాతయః,
బహుక్షీరప్రదా గావః శుక్రే గ్రామాధిపే సతి.

దైవజ్ఞో గురుః.

మంత్రయుక్తా స్సదా విప్రా నీతియుక్తా నరాధిపాః,
దైవజ్ఞా బుద్ధికుశలా దైవజ్ఞే సురమంత్రిణి.

పశుపాలకో గోపాలకః.

పశువృద్ధి స్సుభిక్షంచ బహుసస్యార్ఘ సంపదః,
సంపూర్ణతృణవృష్టిశ్చ గోపాలే పశునాయకే.

స్థానసంరక్షకః శ్రీకృష్ణః.

కృష్ణేషు పయసా గావః.

నీలనామక మేఘ ఫలం

సత్పయో దిశతి గోకులపూర్ణా వస్త్రతోఖిలమహీపరిపూర్ణా,
నీలనామ్ని జలదే జలవృష్టి ర్జాయతే సకలమానవతుష్టిః.

ఆఢకచతుష్టయ పరిమితం వర్షం

మేరో ర్దక్షిణదిగ్భాగే మేఘస్యోత్పత్తిః.—వర్ష విభాగక్రమః అష్టభాగా స్సముద్రేషు పర్వతేషు తథానవ, త్రిభాగాశ్చ ధరణ్యాం వై ఏవం వర్షతి చ త్రిధా.

అథ మేషసంక్రాంతి ఫలం

ఏతత్సంవత్సర చైత్ర బ ౩౦ శుక్రవారే ఉదయాది ౨౬-౨౧ సమయే రవేర్మేష ప్రవేశాత్తత్ఫలాని. వారఫలం: సర్వం వస్తు మహార్ఘమేవ కురుతే నైవాహసోత్సాహతాం. కాలఫలం:- దివాచేన్మేష సంక్రాంతిరనర్ఘ కలహప్రదా. తిథిఫలం: యస్మిన్వారేఽస్తి సంక్రాంతి స్తత్రైవామాభిధా తిథిః, లోకే ఖర్పరయోగోఽయం జీవధాన్యవినాశకః. సమయఫలం:- ధనధాన్యవృద్ధిః.

అథార్ద్రాప్రవేశఫలాని

ఏతత్సంవత్సర జ్యేష్ఠ శుక్ల ౯ గురువాసరే ఉదయాది ౨౦-౩ ఘటికాసమయే, చిత్తానక్షత్రే, పరిఘనామయోగే, తైతులకరణే భానో రార్ద్రాప్రవేశాత్తత్ఫలాని. తిథిఫలం:—సూర్యస్య రుద్రసంవేశో యదిస్యా ద్దశమీతిథౌ, నానావిధాని కార్యాణి మంగళాని దినేదినే. వారఫలం :—సురరాజగురోర్వారే ద్యుమణిర్యది రౌద్రగః, సర్వేషాం తత్రి జంతూనాం ద్రవ్యవృద్ధ్యా సుఖం బహు. నక్షత్రఫలం:-సవితా యదిరౌద్రర్క్షం వ్రజేచ్చిత్తాగతే విధౌ,తదా చిత్రాణి ధాన్యాని సర్వదైవ శుభం భవేత్. యోగఫలం:-పరిఘే సతి యోగేచ ద్యుమణిశ్శివభం వ్రజేత్, తదా ధర్మార్థయోర్నాశో రాజానః పరిపీడితాః. కరణఫలం:—తైతులే శుభకృద్రోద్రిక్తం రాత్రౌ సస్యాభివృద్ధయే.

భరణ్యాదిషణ్మండలఫలం :—వృష్టినాశః.

జ్యేష్ఠశుక్ల ౧, యుక్తవారఫలం : దుర్భిక్షం.

ఆషాఢశుక్ల ౫, యుక్తవారఫలం : వృష్టిప్రదం.

ఆషాఢశుక్లపక్ష స్వాతీనక్షత్రఫలం :—

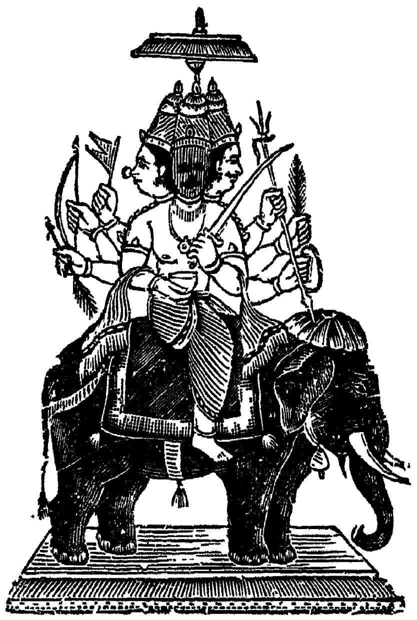
ఆషాఢస్య సితే పక్షే నవమీ స్వాతిసంయుతా,
వాయుస్సర్వత్ర సంవాతి భూమౌ బీజం నవాపయేత్.

తత్కృష్ణపక్షరోహిణీయోగఫలం :—

ఏకాదశ్యాం తు మధ్యమా.

శతయోజన మాన్నత్యం విస్తీర్ణం ద్వాదశ స్మృతమ్,
ఏవంరూపం సువిజ్ఞేయం సంక్రాంతేః పురుషస్య హి.

అథ మకరసంక్రాంతిఫలం

ఏతత్సంవత్సర పుష్య శుక్ల ౧౦, సోమవాసరే ఉదయాది ౩-౮ ఘటికాసమయే, భరణీనక్షత్రే, శుభనామయోగే, గరజికరణే, భానోర్మకరప్రవేశాత్తత్ఫలాని.

శ్లో. ద్విముఖం కృష్ణవర్ణంచ సురూపంచ త్రినేత్రకమ్,
సప్తబాహుం ద్విపాదంచ త్రిశీర్షం గజవాహనం,
సప్తాయుధధరం పూజ్యం రూపం సంక్రమణే స్మృతమ్,
అష్టవక్త్రో విశాలాక్షో లంబభ్రూర్దీర్ఘనాసికః.

అస్య పురుషస్య ధ్వాంక్షునామధేయః - విటానా మరిష్టం. చందనోదకస్నానం - ఆరోగ్యం. నీలవస్త్రధారణం - మహాభయం. లాక్షారసగంధం - యుద్ధం. జపాపుష్పధారణం - యశోహానిః. గోమేధికాభరణం - పశునాశనం. సీసపాత్రే భక్షణం - ఆరోగ్యం. పయఃపానం - పశునాశనం. బదరీఫలభక్షణం - శుభం. గజవాహనం - రాజ్ఞామరిష్టం. గర్దభోఽపవాహనం - గర్దభాణా మరిష్టం. కోదండాయుధం - యుద్ధం. కాంచనచ్ఛత్రం - స్వర్ణనాశనం. అస్త్రధారణం - రోగభయం. ఆగ్నేయదిగ్గమనం - తద్దేశారిష్టం. విస్మయచేష్ట - ప్రజావ్యాధిః. నివిష్టావస్థ - సస్యవృద్ధిః.

అథ పక్షఫలం :

శుక్లపక్షే యదా పుష్యే మకరస్థే దివాకరే,
ప్రజానాం వ్యాధిపీడాచ నృపాణాం సమరం భవేత్.

తిథిఫలం :	శిదన్యాం శుభిదం ప్రోక్తం.
వారఫలం :	సుభిక్షం.
నక్షత్రఫలం :	శూద్రాణా మరిష్టం.
కాలఫలం :	నృపతినాశనం.
ముహూర్తఫలం :	మధ్యమం.
లగ్నఫలం :	రోగసముద్భవః.

సంక్రాంతిపురుషోత్పత్తికాలే స్నానదానాదికం కర్తవ్యం.

సంక్రాంతిపురుషేణాప్తం వర్ణద్రవ్యం న వృద్ధిదం,
తస్మాత్సర్వప్రయత్నేన వర్ణద్రవ్యం నివర్తయేత్.

అథ కుజచారః

ఉదయాది ౧౧ నక్షత్రే వక్రితత్వాత్ తత్ఫలం :—ద్వాదశైకాదశే ధిష్ణ్యే దశమేవా ప్రతీపగే, వక్రమశ్రుముఖంనామ రసవృష్టి వినాశనం.

బుధచారః

అధికవైశాఖ బ ౧ ప్రాగస్తమితో బుధః.

నిజవైశాఖ శు ౧౦ పశ్చాదుదితః.

జ్యేష్ఠ బ ౭ పశ్చాదస్తమితః. ఆషాఢ బ౹౫ ప్రాగుదితః. శ్రావణ శు ౩ ప్రాగస్తమితః. భాద్రపద శు ౩ పశ్చాదుదితః. ఆశ్వయుజ బ ౫ పశ్చాదస్తమితః. కార్తిక శుక్ల ౩ ప్రాగుదితః. మార్గశిర శు ౨ ప్రాగస్తమితః. పుష్య శు ౧౫ పశ్చాదుదితః. మాఘ శు ౭ పశ్చాదస్తమితః, మాఘ బ ౬ ప్రాగుదితః.

ఫలం:—వైశాఖే శ్రావణే పౌషేఽప్యాషాఢేఽభ్యుదితో బుధః, జనానాం పాపఫలదః, ఇతరేషు శుభప్రదః.

గురుచారః

అబ్దాది శ్రావణ బ ౧౪ పర్యంతం కన్యారాశిస్థిత గురుఫలం :—

అతులితవిభూతిసహితాః క్షితిపతయ స్సప్రజా నియతమ్, భూసురనికరా స్సతతం చాధ్వరనిరతా భవంతి యువతిస్థే. తదుపరి మాఘ బ ౧౧ పర్యంతం తులారాశి స్థితిఫలం:—తులాన్వితే దేవగురౌ సువృష్టి స్సంపూర్ణ సస్యాని ఫలంతి భూమౌ, యానీహ వస్తూని తులాధృతాని స్యుస్తాని సర్వాణి సుదుర్లభాని. తదుపరి ఫాల్గున శు౧౪ పర్యంతం వృశ్చికస్థితగురుఫలం. మదోద్ధతానాం భూపానాం యుద్ధేజన పదక్షయః, అతులా వృష్టిరత్యుగ్రాడంబరం కీటగే గురౌ. అనంతర మబ్దాంతం తులారాశి స్థితఫలం పూర్వమేవోక్తమ్.

శుక్రచారః

అబ్దాది అధికవైశాఖ శు ౬ పర్యంతం అజవీథీస్థిత శుక్రఫలం:—

అతులాగ్నిభీతిః క్వచిద్వర్షతి వాసవోఽపి. తదాదినిజ వైశాఖ బ ౧౨ పర్యంతం గోవీథీస్థిత శుక్రఫలం. గోవీథిగే దైత్యపురోహితే భూర్విభాతి నానావిధసస్యవృద్ధ్యా. తదుపరి జ్యేష్ఠ బ ౫ పర్యంతం నాగవీథీ స్థితఫలం. నాగవీథ్యాం విచరన్ భృగో స్సుతః పశ్చిమదిశిచ

వృష్టినాశకృత్. తదాది ఆషాఢ బ ౯ పర్యంతం గజవీథీ స్థితశుక్రఫలం. క్షేమకృత్సుఖకర్త్రో గజవీథ్యాం, అర్ఘవృద్ధి మతులాం కరోతి స. తదాది శ్రావణ బ ౧౨ పర్యంతం ఐరావత వీథీ స్థితఫలం. శాలీక్షు గోధూమయవాది సస్య సంపూర్ణధాత్రీ నితరాం విభాతి. తదాది భాద్రపద బ ౧౪ పర్యంతం, వృషవీథీగత శుక్రఫలం. ఐరావతోషాహ్వయయోశ్చ వీథ్యోః స్థితే సితే సంయతి రాజనాశః. తదాది ఆశ్వయుజ బ ౭ పర్యంతం అజవీథీ స్థితశుక్రఫలం. అజాగ్నివీథ్యోరతులాగ్ని భీతిః క్వచిత్క్వచిద్వర్షతి వాసవోఽపి. తదాది కార్తిక శు ౧ పర్యంతం నాగవీథీ స్థితఫలం పూర్వమేవోక్తం. తదాది శు ౧౩ పర్యంతం అజవీథీ స్థితిఫలం పూర్వమేవోక్తం. తదాది మార్గశిర బ ౧ పర్యంతం మృగవీథీ స్థితిఫలం. మృగసంజ్ఞితాయా మథార్ఘవృష్టిర్మహాదాహావశ్చ. తదాది పుష్య శు ౭ పర్యంతం దహన వీథీ స్థితఫలం, అతులాగ్ని భీతిః క్వచిద్వర్షతి వాసవోఽపి. తదాది మాఘ శు ౯ పర్యంతం జరద్గవ వీథీ స్థితిఫలం. మధ్యార్ఘ వృష్టి ర్మహాదాహావశ్చ క్షితీశ సంగ్రామజ భీతిరీతిః, వహ్నేర్భయం వారిభయం జనానాం. తదుపర్యబ్దాంతం గోవీథీస్థితిఫలం పూర్వవజ్ఞేయం.

మధ్యమవీథ్యామస్తమితస్య శుక్రస్య ఫలం. మధ్యఫలదః, ఉత్తర వీథ్యాముదితస్య శుక్రస్యఫలం. ఉదగ్వీథిషు దైత్యేజ్య శ్చాస్తగశ్చోదితోఽపివా, సుభిక్షకృత్.

అథ శనిచారః

అబ్దాది చైత్ర శు ౪ పర్యంతం, శ్రావణ బ ౧౨ ప్రభృతి, మార్గశిర శు ౭ పర్యంతంచ మకరస్థితశనిఫలం:—నక్రస్థితే భానుసుతే ధరిత్ర్యాం స్యాదర్ఘవృద్ధిర్మహతీచ వృష్టిః, దశార్ణదేశా యవనాశ్చ నష్టాః పురోహితా విప్రభిషఙ్నృపాలాః.

శిష్టకాలే కుంభస్థితశనిఫలం:—మందే ఘటస్థే సతి వృష్టినాశో రాజ్ఞాంభయం సస్యలయో నరాణామ్, భిషగ్వరాణాంచ కవీశ్వరాణాం క్రోశో నృపాణాం చ మహద్భయం స్యాత్.

అథ మౌఢ్యనిర్ణయః

ఆశ్వయుజ శు ౧ (9-10-1934) ప్రభృతి మార్గశిర బ ౩ (23-12-1934) పర్యంతం ప్రాగస్తమిత శుక్ర మౌఢ్యం.

ఆశ్వయుజ శు ౫ (13-10-34) ప్రభృతి, కార్తిక శు ౫ (11-11-1934) పర్యంతం పశ్చాదస్తమిత గురుమౌఢ్యం.

పుష్కరనిర్ణయః

ఏతత్సంవత్సర శ్రావణ బ ౧౪ శుక్రవాసరే (7-9-1934) సర్వమునీనాం సార్ధత్రికోటి తీర్థసహిత శ్రీ కావేరీ పుష్కర ప్రవేశః.

అథ కందాయఫలాని

అశ్వి	భ	కృ	రో	మృ	ఆర్ద్ర	పున	పుష్య	ఆశ్లే	మఘ
౧	౪	౭	౨	౫	౦	౩	౬	౧	౪
౨	౦	౧	౨	౦	౧	౨	౦	౧	౨
౨	౦	౩	౧	౪	౨	౦	౩	౧	౪

పూఫ	ఉఫ	హ	చి	స్వా	వి	అనూ	జ్యే	మూ
౭	౨	౫	౦	౩	౬	౧	౪	౭
౦	౧	౨	౦	౧	౨	౦	౧	౨
౨	౦	౩	౧	౪	౨	౦	౩	౧

పూషా	ఉషా	శ్ర	ధ	శత	పూభా	ఉభా	రేవ
౨	౫	౦	౩	౬	౧	౪	౭
౦	౧	౨	౦	౧	౨	౦	౧
౪	౨	౦	౩	౧	౪	౨	౦

శ్లో. ఆదిశూన్యే మహావ్యాధి ర్మధ్యశూన్యే మహోవ్యథా,
అంత్యశూన్యే ఫలం స్వల్పం త్రిశూన్యే నిష్ఫలం భవేత్,

శ్లో. విష మేష్వర్థలాభ స్స్యాత్సమేషు సమతా భవేత్,
శూన్యే శూన్యత్వ మాప్నోతి కందాయఫల మీదృశమ్.

అథ ఆదాయ వ్యయౌ

	ఆ.	వ్య.		ఆ.	వ్య.
మేష వృశ్చికయోః	౨	౮	ధనుర్మీనయోః	౫	౧౪
వృషభతులయోః	౧౧	౧౪	మకరకుంభయోః	౮	౮
మిథునకన్యయోః	౧౪	౧౧			
కటకస్య	౮	౧౧	సర్వాదాయః	౫౯	
సింహస్య	౧౧	౫	సర్వవ్యయః		౭౧

రాజపూజ్యావమానాని

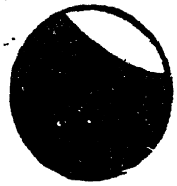
	పూ.	అ.		పూ.	అ.
మేషస్య	౧	౭	తులాయాః	౫	౬
వృషభస్య	౪	౭	వృశ్చికస్య	౧	౨
మిథునస్య	౭	౭	ధనుషః	౪	౨
కటకస్య	౩	౩	మకరస్య	౭	౨
సింహస్య	౬	౩	కుంభస్య	౩	౫
కన్యాయాః	౨	౬	మీనస్య	౬	౫

అథ సంవత్సరఫలాని

అశ్వి పుష్య స్వాత్యభిజితాం	రాజపూజ్యతా
భరణ్యాశ్లేష విశాఖాశ్రవణానాం	యుద్ధం
కృత్తికామఘానూరాధాధనిష్ఠానాం	భూషణం
రోహిణీ పూర్వఫల్గునీ జేష్ఠాశతతారాణాం	రోగం
మృగశీర్షోత్తరఫల్గునీమూల పూర్వభాద్రాణాం	ఆయుష్యం
ఆర్ద్రాహస్తపూర్వాషాఢోత్తరాభాద్రాణాం	అర్థలాభం
పునర్వసు చిత్రోత్తరాషాఢారేవతీనాం	మనస్తాపం

N. B.—యీ సంవత్సరము ఆశ్వ శు ౧ మొదలు మార్గశిర బ ౩ వరకు శుక్రమౌఢ్య ముండుటచేత నవీనాగ్రయణ ముండదు.

అథ గ్రహణనిర్ణయః

ఏతత్సంవత్సర ఆషాఢ శు ౧౫ గురువారే (26-7-1934) ఉ-షానక్షత్రే రాహుగ్రస్త గ్రసననామక గ్రస్తోదయ చంద్రోపరాగః, కృష్ణవర్ణః, దక్షిణగోళే ఆగ్నేయ స్పర్శః, వాయవ్య మోక్షః, దశాంశాధిక గ్రాసః. సూర్యోదయాది

	ఘ.	వి.	గం.	ని.
స్పర్శకాలః	౨౬	౩౩	4	18
మధ్యకాలః	౨౯	౫౫	5	39
మోక్షకాలః	౩౩	౧౭	7	0
ఆద్యంతపుణ్యకాలః	౬	౪౫	2	42

గ్రహణఫలం

అయనఫలం :

విట్చూద్రాన్ దక్షిణాయనే హంతి.

మాసఫలం :

ఆషాఢపర్వణ్యుదపానవప్ర
నదీప్రవాహాన్ఫలమూలవార్తాన్,
గాంధారకాశ్మీర పుళిందచీనా
న్హతాన్వదే న్మండలవర్ష మస్మిన్.

గ్రస్తోదయఫలం :

గ్రస్తావుదితా స్తమితౌ శారదధాన్యావనీశ్వరక్షయదౌ.

వారఫలం :

రక్తవస్తు తైలగంధాదిషు లాభః.

రాశిఫలం :

మకరే గ్రహణే పీడా నీచానాం మంత్రవాదినామ్,
స్థవిరాణాం నటానాంచ చిత్రకూటస్య సంక్షయః.

నక్షత్రఫలం :

శ్రీఫలాత్పూగాచ్చ మాసపంచకే లాభః.

పర్వపతిః చంద్ర :—ఫలం :

చంద్రపర్వణ్యానావృష్టి ర్జననాశో భవేద్ధ్రువమ్.

మాహేంద్రమండలఫలం :

రాష్ట్రం సుభిక్షమత్యర్థం ప్రజానాంచ సుఖంభవేత్.

గ్రాసఫలం :

అనావృష్టిః.

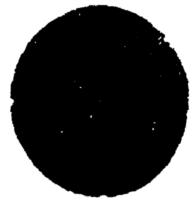
కృష్ణవర్ణఫలం :

శూద్రారిష్టం మహార్ఘంచ అతివృష్టి ర్నిరంతరమ్.

గ్రసననామఫలం :

స్ఫీత నృపవిత్తహానిః పీడాచ స్ఫీతదేశానామ్.

ఆషాఢ శు ౧౫ గ్రస్తోదయ చంద్రగ్రహణ మగుటచే బాల వృద్ధాతురులు పగలు 12 గంటల లోపున భోజనములు చేయవలెను. ఇతరులు నిత్యభోజన ప్రత్యాబ్దికాదులు ముక్త్యనంతరము చేయవలెను. వితంతువులు తమ స్వకర్తృక శ్రాద్ధములను ఆనాడుపవసించి మరుదినము చేయవలెను. యతులున్ను, పతి పుత్ర విహీన లగు స్త్రీలున్ను ఆనాడుపవసించవలెను.

ఏతత్సంవత్సర పుష్య శు ౧౫ స్థిరవాసరే (19-1-1935) పుష్యమీ నక్షత్రే అపమర్దననామక ఖచ్ఛన్న కేతుగ్రస్త చంద్రోపరాగః, కపిలవర్ణః. ఉత్తరగోళే ఈశాన్యస్పర్శః, నైరృతిమోక్షః.

ఉదయాది	ఘ.	వి.	అస్తాది	ఘ.	వి.	గం.	ని.
స్పర్శకాలః	౩౧	౫౩	,,	౩	౫౭	7	21
సంమీలనకాలః	౩౪	౫౫	,,	౭	౦	8	34
మధ్యకాలః	౩౬	౩౬	,,	౮	౪౦	9	14
ఉన్మీలనకాలః	౩౮	౧౭	,,	౧౦	౨౦	9	54
మోక్షకాలః	౪౧	౨౦	,,	౧౩	౨౩	11	7
ఆద్యంతపుణ్యకాలః	౯	౨౬				3	46

గ్రహణఫలం

అయనఫలం :

ద్విజనృపతీ నుదగయనే హంతి.

మాసఫలం :

పౌషే ద్విజక్షత్రి జనోపరోధ
స్ససైంధవాఖ్యాః కుకురా విదేహాః,
ధ్వంసం ప్రజంత్యత్రచ మందవృష్టిం
భయంచ విద్యా దసుభిక్షయుక్తమ్.

వారఫలం :

శనౌ యుగంధరీలాభ శ్శ్యామవస్తు మహర్ఘతా.

రాశిఫలం :

కర్కటే గ్రహణే పీడా గర్దభానాంచ జాయతే,
ఆభీరబర్బరాణాంచ పీడాచ మహతీ మతా.

నక్షత్రఫలం :

పుష్యే మాసైస్త్రిభిర్లాభో భవేద్గోధూమసంగ్రహే.

అనమర్ఘనఫలం :

హానాయ్యల్పప్రిధానపేతాన్ప్రిధానధహసాంశ్చ తిమిరమయః.

కపిలవర్ణ ఫలం :

కపిలే క్రిఘగమస త్త్వ మ్లేచ్ఛస్వంసోఽగ దుర్భిక్షమ్.

పర్వపతిఫలం :

ఐంద్రే భూపవిరోధశ్శారప సస్యక్షయో నచ క్షేమం.

పుష్య శుద్ధ ౧౫ నాడు రాత్రి ప్ర:మయామమున గ్రహణ మగుటచే పగలు 12 గంటలకే నిత్యభోజన ప్రద్యాబ్దికములను పూర్తి చేయవలెను.

సౌరార్ఘ్యలు

వృష,సింహ, మీనమాసములం దత్యర్ఘ్యం. కన్యా,వృశ్చిక,ధను, ర్మకర, కుంభమాసములందు సమార్ఘ్యం. మేష, మిథున, కటక, తులా మాసములందు శూన్యార్ఘ్యం.

చాంద్రార్ఘ్యలు

చైత్ర, నిజవైశాఖ, భాద్రపద, పుష్య, ఫాల్గునమాసములం దత్యర్ఘ్యం. ఆషాఢ, శ్రావణ, కార్తిక, మార్గశిరమాసములందు సమార్ఘ్యం. అధికవైశాఖ, జ్యేష్ఠ, ఆశ్వయుజ, మాఘమాసములందు శూన్యార్ఘ్యం.

పంచాంగశ్రవణ ఫలం

శ్లో. యశ్శృణోతి మధుశుక్లపక్షకే
వర్ష నాథసచివాదికం ఫలమ్,
ప్రాప్నుయా ద్దురితము క్తవిగ్రహ
ర్థలంతుమశాయుర్చ యశస్సుఖమ్.

కన్యావనీకాంచనదిగ్గజానాం
గవాం సహస్రం సతతం ద్విజేభ్యః,
దత్వా ఫలం యల్లభతే మనుష్య
స్తత్తత్ఫలా న్యబ్దఫలాని శృణ్వన్.

రాజా మంత్రీ సస్యనాథో రసానా
మీశాస్సార్ధం స్వామినో నీరసానామ్,
అర్ఘాధీశః కించ మేఘాధినాథో
దద్యుశ్శ్రేయ శ్శృణ్వంతాం తత్ఫలాని.

దృక్సిద్ధసాయనగ్రహాణాం మేషాదిరాశిప్రవేశాః.

రవిచారః

చైత్ర	శు	౬ బు	మేషే	రవిః	౧౮-౪౫
అధివైశా	శు	౬ శు	వృషే	,,	౪౬-౩౨
నిజవైశా	శు	౭ సో	మిథునే	,,	౪౬-౨
జ్యేష్ఠ	శు	౧౦ శు	కటకే	,,	౮-౩౯
ఆషా	శు	౧౨ సో	సింహే	,,	౩౭-౫౮
శ్రావ	శు	౧౩ గు	కన్యాయాం	,,	౫౧-౧౨
భాద్ర	శు	౧౫ ఆ	తులాయాం	,,	౪౪-౨
ఆశ్వ	బ	౨ బు	వృశ్చికే	,,	౫-౩౬
కార్తిక	బ	౧ గు	ధనుషి	,,	౫౭-౧౨
మార్గ	బ	౨ శ	మకరే	,,	౩౦-౧౮
పుష్య	బ	౧ ఆ	కుంభే	,,	౫౮-౨౫
మాఘ	బ	౧ మం	మీనే	,,	౩౩-౨౦
ఫాల్గు	బ	౧ గు	మేషే	,,	౩౨-౧౪

కుజచారః

అధివైశా	శు	౭ ఆ	వృషే	కుజః	౪౫-౪౦
నిజవైశా	బ	౫ శ	మిథునే	,,	౫౧-౨
ఆషా	శు	౫ సో	కటకే	,,	౫-౦
శ్రావ	బ	౬ గు	సింహే	,,	౪౩-౫౯
ఆశ్వ	శు	౧౧ గు	కన్యాయాం	,,	౧౯-౨౦
మార్గ	శు	౫ మం	తులాయాం	,,	౨౫-౦

బుధచారః

అధివైశా	శు	౨ ఆ	మేషే	బుధః	౧౨-౪౦
,,	బ	౩ బు	వృషే	,,	౫౦-౨౦
నిజవైశా	శు	౮ బు	మిథునే	,,	౫౬-౫౫
,,	బ	౪ శు	కటకే	,,	౧౭-౧౮
ఆషా	బ	౧౪ గు	సింహే	,,	౫౦-౩౯
శ్రావ	బ	౧ శ	కన్యాయాం	,,	౨౩-౨౦
భాద్ర	శు	౨ సో	తులాయాం	,,	౨౯-౩౦
,,	బ	౮ ఆ	వృశ్చికే	,,	౨౭-౪
కార్తిక	బ	౩౦ గు	ధనుషి	,,	౧౭-౨౪
మార్గ	బ	౪ మం	మకరే	,,	౩౪-౫౦
పుష్య	శు	౯ ఆ	కుంభే	,,	౦-౨౦
,,	బ	౧౩ శు	మీనే	,,	౪౧-౫౪

గురుచారః

ఆశ్వయుజశు	౩ గు	వృశ్చికే	గురుః	౩౫-౨౪

శుక్రచారః

చైత్ర	బ	౮ శు	మీనే	శుక్రః	౨౨-౧౦
అధివైశా	బ	౭ ఆ	మేషే	,,	౨౦-౦
నిజవైశా	బ	౫ శ	వృషే	,,	౨౮-౧౦
జ్యేష్ఠ	బ	౧ గు	మిథునే	,,	౨౫-౨౮
ఆషా	శు	౧౨ సో	కటకే	,,	౪౪-౫౮
శ్రావణ	శు	౮ శు	సింహే	,,	౩౮-౪

భాద్ర	శు	౨ మం	కన్యాయాం	,,	౮-౪౦
,,	బ	౧౨ శు	తులాయాం	,,	౧౭-౨౦
ఆశ్వయు	బ	౮ సో	వృశ్చికే	,,	౧౯-౧౪
కార్తిక	బ	౧ శు	ధనుషి	,,	౧౦-౨౪
మార్గ	శు	౧౧ ఆ	మకరే	,,	౫-౨౨
పుష్య	శు	౪ మం	కుంభే	,,	౫౪-౫౦
,,	బ	౧౩ శు	మీనే	,,	౫౨-౧౦
మాఘ	బ	౮ సో	మేషే	,,	౫౭-౧౭
ఫాల్గున	బ	౨ శు	వృషభే	,,	౨౫-౨౦

శనిచారః

మాఘ శు ౧౪ ఆ మీనే శనిః ౨౦-౨౦

రాహు కేతు చారా

మాఘ శు ౮ ఆ మకరే రాహుః } ౫౨-౧౦.
కటకే కేతుః }

గృహప్రవేశ విషయమైన చక్రములు

వృషభచక్రం రవిభాత్		కలశచక్రం రవిభాత్	
౩ మృత్యు	౪ అర్థకృత్	౧ శీర్షచ్ఛేదం	౪ నిర్ధనం
౪ దుర్దశా	౪ ధాన్యం	౪ ప్రవాసః	౪ గర్భస్రావం
౪ స్థైర్యం	౩ సంపద	౪ అభయః	౩ శ్రియం
౩ భ్రమణం	౩ పశువృద్ధి	౪ ధాన్యం	౩ శతాయుః

మేషాదిలగ్నప్రమాణములు పుష్కరకాలము

లగ్నము	ప్రమాణం గడియలు	ప్రమాణం గంటలు	పుష్కరాంశ ఘడియలు	పుష్కరాంశ ఘంటలు
మేషము	౪-౨౩	1-45	౩-౧౧	1-15
వృషభము	౫-౨	2-1	౨-౨౧	0-56
మిథునము	౫-౨౭	2-12	౪-౨౪	1-46
కర్కాటకము	౫-౩౦	2-12	౧-౧౮	0-31
సింహము	౫-౧౯	2-7	౩-౪౧	1-28
కన్య	౫-౧౫	2-6	౨-౨౮	0-59
తుల	౫-౨౫	2-10	౪-౨౦	1-44
వృశ్చికము	౫-౩౩	2-13	-౧౯	0-31
ధనుస్సు	౫-౧౬	2-6	౩-౩౧	1-24
మకరము	౪-౩౯	1-52	౨-౧౦	0-52
కుంభము	౪-౯	1-39	౩-౧౯	1-19
మీనము	౪-౨	1-37	౦-౫౬	0-22

వార దుర్ముహూర్తములు

ఆ సో మం బుధ గురు శుక్ర శని

ఘ ఘ ఘ ఘ ఘ ఘ ఘ ఘ ఘ ఘ ఘ ఘ ఘ ఘ

౨౮-౨౯, ౧౮-౧౯, ౮-౯, ౧౫-౧౬, ౧౧-౧౨, ౮-౯, ౧-౨,
౨౩-౨౪, ౪౩-౪౪, ౨౩-౨౪, ౧౮-౧౯, ౩-౪

అథ వాస్తుపురుష స్థితిః

భాద్రపద, ఆశ్వయుజ, కార్తికమాసములయందు తూర్పు శిరస్సుగాను, మార్గశీర్ష, పౌష, మాఘ మాసములయందు దక్షిణ శిరస్సుగాను, ఫాల్గున, చైత్ర, వైశాఖమాసములయందు పశ్చిమశిరస్సుగాను, జ్యేష్ఠాషాఢశ్రావణ మాసములయం దుత్తరశిరస్సుగాను ఎడమ ప్రక్కను శయనించుచుండును. కావ అతనివృష్టి ప్రసరించిన దిక్కునందునుఁ పాదములున్న దిక్కునందును, గృహము కట్టకూడదు. ఇది మాసవాస్తు. దినవాస్తు సూర్యోదయం మొదలు పగలు నాలుగుజాముల యందున్ను, ఉత్తరదిక్కు మొదలుకొని నాల్గుదిక్కులయందున్ను ఎడమప్రక్కను పరుండును. రాత్రియందున్ను ఈప్రకారమే పరుండును. అతని శిరము పాదములున్న దిక్కులయందున్ను, చూచుచున్న దిక్కులయందున్ను యిల్లు కట్టరాదు.

గండపురుషస్థితి

గండపురుషుడు కార్తిక, ఆషాఢ, ఫాల్గున, వైశాఖమాసముల యందు ఆకాశముననను, మాఘ భాద్రపద, చైత్ర ఆశ్వయుజమాసములలో పాతాళముననను, జ్యేష్ఠ, శ్రావణ, మార్గశీర్ష, పుష్యమాసములలో భూమియందును ఉండును. రజోదర్శనము ప్రసూతి మొదలగునవి సంభవించినపుడు గండపురుషుడు భూమియం దుండెనేని దోషమధికమగుటచే విశేషశాంతిచేయవలెను. మిగతకాలములో దోషము సామాన్యము.

ప్రథమ రజస్వలా విషయము

౧, ౪, ౬, ౮, ౯, ౧౨. ౧౪, ౧౫, ౩౦ యీతిథులయందును, ఆది, మంగళ, శనివారములయందును, భరణి, కృత్తిక, ఆర్ద్ర, ఆశ్లేష, మఘ, పుబ్బ, జ్యేష్ఠ, మూల, పూర్వాషాఢ, పూర్వాభాద్ర, యీనక్షత్రములయందును, ప్రథమరజస్వలయగుచో వెంటనే శాంతిజరుపవలెను. తిరిగి మంచికాలమున రజస్వలయగువరకు గర్భాధానమును ఆపవలయును.

పురశ్శుక్రదోషము

నూతన వధువు, గర్భిణీస్త్రీ, శిశుసహిత యగు స్త్రీయును శుక్రుడు తూర్పుదిక్కున నున్నపుడు పశ్చిమదిక్కునుంచి వాయవ్యదిక్కునకు ఉత్తరమునకు ఈశాన్యమునకు తూర్పుదిక్కునకు ప్రయాణము చేయగూడదు. పశ్చిమదిక్కునందు శుక్రుడున్నప్పుడు తూర్పుదిక్కునుంచిఆగ్నేయమునకు దక్షిణమునకు నైఋతిదిక్కునకు పశ్చిమమునకు వెళ్లగూడదు. ఈపురశ్శుక్రదోషము ఏకగ్రామమందు, దుర్భిక్షమందు, రాజవిద్వరము వచ్చినపుడు, వివాహమునకు తీర్థయాత్రలకు వెళ్లునపుడు దోషముకాదు. భారద్వా జాంగిరస భృగ్వత్రి వత్స కాశ్యప వాసిష్ఠ గోత్రజులవారినీ పురశ్శుక్రదోషమెపుడును బాధింపదు.

ద్విపాది త్రిపాది నక్షత్రములు

దుష్టతిథ్యాదులయందు మరణము-దోషముశాంతి

రో, కృ, మృ, పున, ఉత్తర, చిత్త, విశా, ఉషా, భరణి యీ నక్షత్రములందు, మృతిపొందినతావును 3 మాసముల వరకును, ధని, పూభా, ఉభా, రేవ, శత, యీ నక్షత్రములందు మృతి పొందిన తావును ౬ మాసములవరకును పాడుచేయవలెను. ౧-౨-౬-౮-౧౧-౧౨-౧౪-౩౦ ఈ తిథులయందును, శుక్ర, శని, ఆది, మంగళవారములయందును, మృతినొందినయెడల శాంతిచేయవలెను.

బల్లిపాటునకు ఫలములు

శిరస్సు-కలహము, ముఖము-బంధు దర్శనము, కనుబొమ్మల నడుమ-రాజానుగ్రహము, పైపెదవి-ధనవ్యయము, క్రిందిపెదవి-ధనలాభము, ముక్కుచివర-రోగము,కుడిచెవి-దీర్ఘాయువు,ఎడమచెవి-వర్తక లాభము, నేత్రము-ఖైదు, గడ్డము-రాజదండనము, నోరు-భయము, కంఠము-శత్రుహాని, కుడిభుజము-ఆరోగ్యము, ఎడమభుజము-స్త్రీ సంగమము, కుడిమంజేయి-కీర్తి, ఎడమమంజేయి-రోగము, స్తనయుగ్మము-దోషము, ఉదరము-ధాన్యలాభము, రొమ్ము, నాభి-ధనలాభము, ప్రక్కలు-సుఖము, పాదము-ప్రయాణము, వీపు-శుభము, గోళ్లు-ధనవ్యయము, లింగము-దారిద్ర్యము, జుట్టుకొన-మృత్యువు. ఈ ప్రదేశములయందు తొండ ప్రాకినను ఫలమిట్లే యని తెలియునది.

అశుభ శకునములు

గర్భిణీస్త్రీ, మాలికలు, చెవిటివాడు, కుంటివాడు, జడధారి, పిచ్చివాడు, ఒక బ్రాహ్మణుడు, నూనె అంటుకొన్నవాడు, కట్టెలు, ఎముకలు, చర్మములు, దీర్ఘరోగి, నూనె, ప్రత్తి, ఉప్పు, బెల్లము, మజ్జిగ, కసవు, పాము, బురద, దిగంబరుడు, తల విరియబోసికొనినవాడు, క్షౌరము చేసికొన్నవాడు ఇవి కనుపడిన ప్రయాణకార్య హానికరములు. ప్రవేశమున పిల్లిగపడి పిల్చుచుండుట, కోతి గూబల పాత దర్శనములు, కుండేలు, పంది, ఉడత కనబడుట, భయవార్త, "వెళ్లవద్దు, ఎందుకు, ఎక్కడికి" అను పలుకును, పయాణకార్యమును చెరుపును.

శుభశకునములు

కన్య, మండెడు నిప్పు, గుఱ్ఱము, సింహము, పురస్త్రీలు, గంధము, పుష్పములు, అక్షతలు, ఛత్ర, చామరములు, పల్లకి, గజము, భక్ష్యములు, చెరుకు, అంకుశము, అన్నము, తేనె, నెయ్యి, పెరుగు, ఎద్దు, చేప, మాంసము, మద్యము, చలవబట్టలు, శంఖధ్వని, మంగళవాద్యములు, వేదఘోష, ఎద్దులేని శవము, రత్నములు, పూర్ణకుంభము, ధ్వజములు, వేశ్యలు, అద్దములు ఇవి కనుపడిన, ప్రయాణకార్యసిద్ధి నిచ్చును. తుమ్మెద ఒంటె, అడవికుక్క, చిలుక, పిచ్చుక ఎడమప్రక్కకు వెళ్లుట, భారద్వాజము, కృష్ణపక్షి, నెమలి, నక్క కనిపించుట ఇవియును శుభములు.

గాన్సవములు :— మార్గశిర శు ౧౧ ఆది (16-12-34) వేమూరులో శ్రీ వేణుగోపాలస్వామివారి ఉత్సవము.

కార్తీక శు ౬ సోమవారం ఆకిరిపల్లి శోభనాచలస్వామినాం ధ్వజారోహణం, ౧౧ వేది శనివారం కల్యాణోత్సవః, మాఘ శు ౭ ఆదివారం రథోత్సవః.

ప్రకటన

ఈ పంచాంగమందలి తిథ్యాదులు శ్రీ సూర్యసిద్ధాంత ప్రమాణానుసారముగ చేయబడినవి. ఇయ్యవి కర్మార్హములు. సిద్ధాంత సమ్మతమగు తిథ్యాదికాల మొకటిగను, దృక్సిద్ధమగు తిథ్యాదికాలము వేరుగను యున్నవి. ఇవిరెండును లక్ష్య(స్థాన) భేదముచే ఆచరణీయములు. సిద్ధాంతసమ్మతమైన తిథ్యాదులు సత్కర్మల కుపయోగించును. దృక్సిద్ధమగు తిథ్యాదికాలము ముహూర్తజాతకాదుల కుపయోగించును. శాస్త్ర మిట్లే కలదు. కర్మలకు దృక్సిద్ధకాలము యోగ్యము గాదని అనేక ప్రమాణములు గలవు. అందుచే కర్మల కుపయోగించునట్లుగా సిద్ధాంతసమ్మతమగు తిథ్యాదులు ప్రదర్శింపబడినవి. దృక్సిద్ధి యవసరమగు ముహూర్తజాతకాదులకొరకు దృక్సిద్ధమగు స్ఫుటగ్రహములు ప్రతిదినమునకు యివ్వబడినవి. దృక్సిద్ధతిథి, నక్షత్ర వర్జ్యము లున్ను, మరికొన్ని విశేషములున్ను కలిపి, వేరుగా కొన్ని కాపెలు వేయించబడినవి. విశేషాభిలాషులు అవి చూడనగును. ఈ పైనందిన గ్రహస్ఫుటములు, గ్రహయుతి సమాగమములు మొదలైనవి మాలో చివుకుల వెంకటరమణశాస్త్రిచే ప్రత్యేకముగ తయారుచేయబడినవి.

ఇందలి విషయములన్నియు లంకోజ్జయినీరేఖకు ౯° తూర్పుగను అనగా ప్రకృతం గ్రీనిచ రేఖకు 80.8° తూర్పుగాయున్న మా స్థానమగు తెనాలికి యివ్వబడినవి. యిచటినుండి కొన్ని ముఖ్య పట్టణములకు గల తేడాను (Diffrence of time) దేశాంతర ఘటికలు నిర్ణయింప దెలుపబడినవి.

నెల్లూరు	౧౦ —	జయపురం	౧౫ +
బందరు	3 +	బరంపురం	3౭ +
ఏలూరు	3 +	బళ్లారి	౪౦ —
మద్రాసు	౮ —	కడప	౨౦ —
బెంగుళూరు	3౪ —	కర్నూలు	3౦ —
మైసూరు	౪౨ —	హైదరాబాదు	౨౨ —
రాజమండ్రి	౮ +	అనంతపురం	33 —
విశాఖపట్టణం	౨౨ +		

యీతేడాను సంస్కరించుకొని ఆంధ్రదేశమందంతట దీని నుపయోగింపవచ్చును. తిథిద్వయ శూన్యతిథుల విషయములో దేశభేదముచే దినభేదమున్నయెడల మేమే ప్రదర్శింతుము. ధానిశేష ములకు మాకు వ్రాయుడు. అన్ని సందేహములకు తగు సమాధిత్తుము.

చివుకుల వెంకటరమణశాస్త్రి, వేమూరు, తెనాలితాలూకా.

కుప్పా విశ్వపతిశాస్త్రి, పవరుపేట, ఏలూరు.

M. S. M. Ry.

అశౌచ ప్రకరణము

శిశువు ప్రాణముతో పుట్టి నాభిచ్ఛేదనకు పూర్వమందు మరణము నొందెనేని తల్లికి పదిదినములు మృతాశౌచమున్నూ, తండ్రికి సోదరులకు జ్ఞాతులకు మూడుదినములు జాతాశౌచము, మృతాశౌచము స్నానమాత్రముననే శుద్ధి. మృతప్రసవమైనను, నాభిచ్ఛేదన మయిన తరువాత శిశువు మరణించినను తండ్రికి సోదరులకు జ్ఞాతులకు సంపూర్ణ జాతాశౌచము. మృతాశౌచము స్నానమాత్రం తల్లికి దశరాత్రి మృతాశౌచము, పదిదినములలోపల శిశువు మరణించినయెడల జ్ఞాతులకు తల్లితండ్రి సోదరులకు జాతాశౌచము జననాది శేషముతో శుద్ధి. మృతాశౌచము స్నానమాత్రము. దంతజననపర్యంతం జ్ఞాతులకు స్నానమాత్రము. చూడాకర్మ పర్యంతం ఒకదినము ఉపనయన పర్యంతము మూడుదినము లాశౌచము. వివాహమైన స్త్రీ తండ్రియింట మరణించిన తల్లితండ్రి సోదరులు పెండ్లికాని పనుచులకు మూడుదినములు ఆశౌచము. పెండ్లియైన స్త్రీ తల్లిదండ్రుల మరణమునందు దశరాత్రములోగా త్రిరాత్రాశౌచము పట్టవలెను. సోదరీ సోదరులకు సన్నిధానా సన్నిధానములయందు త్రిరాత్రాశౌచము. మాతామహ మాతామహీలు పినతల్లి పెత్తల్లులు మేనమామ మేనత్త దౌహిత్రుడు మేనల్లుడు పినతల్లి పెత్తల్లిబిడ్డలకు మేనత్త మేనమామబిడ్డలకు పురుష పర్యాయములో సన్నిధానమందు త్రిరాత్రం. గ్రామాంతరమునందు పక్షిణి. పక్షిణీ కాలాతిక్రమణమందు గ్రామాంతరమున వింటే పగలయితే ఆపగలు రాత్రిఅయితే అరాత్రిఉండిస్నానం. మేనమామ భార్యకు సన్నిధానంలో పక్షిణి,అసన్నిధానంలో స్నానం. భార్యవుండగా సంతానంవుండగా అత్తమామలు మరణించినయెడల సన్నిధానమందు మూడుదినములు. అసన్నిధానమందు పక్షిణి, భార్య, సంతానములేనియెడల సామీప్యమున నొకరాత్రి. అసన్నిధానమున స్నానం. సవతితల్లి సోదరీ సోదరులు మరణించినపుడు సమీపమునందు ఒకదినము. దేశాంతరమందు స్నానమాత్రం. సవతికూతురు మరణించినపుడు సవతితల్లి కొకదినము, సవతితల్లి పోయినపుడు సవతికూతురి కొకదినము ఆశౌచము. దూరమందైనయెడల స్నానముతో సరి. అల్లునిమరణము సమీపమునందు జరిగినయెడల అత్తమామలకు మూడు దినములు. గ్రామాంతరమందు పక్షిణి, జ్ఞాతులకు దశాహానంతరమందు మూడుమాసములవరకు మూడుదినములు, ఆరుమాసములవరకు పక్షిణి, సంవత్సరపర్యంతం ఒక రాత్రి ఆశౌచము. మహానది అడ్డమున్నయెడల అతిక్రాంతాశౌచము లేదు. త్రిరాత్ర జ్ఞాతులకును త్రిరాత్రాతిక్రమణమందు స్నానమాత్రమే. సోదరీభర్తకు సన్నిధానమున పక్షిణి, అసన్నిధానమున స్నానం.

తల్లిదండ్రులు చనిపోయినపుడు వారికి ప్రేతక్రియలు జరగనియెడల తాము బ్రతికియుండు కాలములో నెప్పుడు విన్నను ౧౦ దినములు ఆశౌచము. ప్రేతకృత్యములు జరిగినయెడల ౨౦ సంవత్సరములలో నెప్పుడు విన్నను ౧౦ దినములు ఆశౌచము. అనేకాశౌచ సన్నిపాతమందు దశరాత్రమృతాశౌచమును సహించుండగా దశరాత్రమృతముగాని త్రిరాత్రమృతముగాని సంభవించెనేని ప్రథమాశౌచముచే నివృత్తి. దశరాత్రజాతాశౌచమును సహించుచుండగా త్రిరాత్రమృతాశౌచమువచ్చినను జాతాశౌచముచే నివృత్తిగాని మృతాశౌచముచే అధికజాతాశౌచము పోదు. దశరాత్రమృతాశౌచమధ్య దశరాత్రజాతాశౌచము వచ్చినను దశరాత్రజాతాశౌచమధ్య దశరాత్రమృతాశౌచము వచ్చినను మృతాశౌచముచేతనే నివృత్తి. దశరాత్రమృతాశౌచము నవలంబించియుండగా దశమదినమున రాత్రి వేఱొక మృతాశౌచము వచ్చినయెడల మొదటి యాశౌచము పూర్తియైనపిమ్మట అనగా పదివరాత్రి 3 వ యామమందు వినిన ౨ దినములు మృతాశౌచము పట్టవలెను. చరమదినాష్టమయామ మనగా, సూర్యోదయాత్పూర్వమున వేఱొక పూర్ణమృతిని వినిన 3 దినము లాశౌచము. పుత్రపుత్రికా జననసంబంధియగు జాతాశౌచ మవలంబించియుండగా వేఱొక మృతాశౌచము వచ్చినను మృతాశౌచము వదలి జాతాశౌచము పట్టవలెను.

క్షౌరయోగ్యము లగు తిథి వారనక్షత్రములు

ఉషా, పుష్య, పున, రేవ, హస్త, శ్రవ, మృగ, ధని, అశ్వి, చిత్త, జ్యేష్ఠ, స్వాతి, శతభిషం ఈనక్షత్రములు, సోమ, బుధ, గురు వారములు, విదియ, తదియ, పంచమి, సప్తమి, ఈ తిథులు క్షౌరమునకు ప్రశస్తములు.

ఇంటిమీద గ్రద్ద వ్రాలుట

గృహమధ్యము. ఆగ్నేయము, దక్షిణము, వాయవ్యము, ఈశాన్యము ఈ దిక్కులయందు ఇంటిమీద గ్రద్దవాలినచో ఇంటిలో నుండకూడదు. మూడుమాసములు యింటిని విడువవలెను. లేకుంటే గృహశాంతి చేసికొనవలెను. శాంతి చేసుకుంటే యిల్లు విడువ నక్కరలేదు.

తేనెపట్టు పట్టుట

ఇంటిమధ్యను యజమానునకు మరణము, తూర్పున ధనలాభము, ఆగ్నేయమున అగ్నిభయము, దక్షిణమున మరణము, నైరృతిని ధాన్యనాశనము. పడమట మనఃపీడ, వాయవ్యమున ధనమువలన దుఃఖము, ఉత్తరమున ధాన్యలాభము, ఈశాన్యమున మిత్రదర్శనము.

స్వస్తిశ్రీ భావనామసంవత్సర చైత్రమాసః శాలివాహనశకః ౧౮౫౬ కల్యాది ౫౦౩౫ హూణ 1934 ఫసల ౧౩౪౩.

తేది			
16	౩	౧౪	శు-ప్రా‖సు ౨౪-౫౪ ఉభా ౩౫-౧౨ శుక్ల ౩౭-౩౭ బ౨౪-౫౪ శే౩-౪౧ పునస్త్యాజ్యాభావః శ్వేతవరాహకల్పః చాంద్రమానాబ్దాదిః, తైలాభ్యంగః నింబకుసుమభక్షణం. వసంతనవరాత్రారంభః, ప్రపాదానం, యాగకాలః ౯-౧ ప్రోదయః పక్షిణశ్శృంగః శు-క్రాం-భో౩-౪౯ చ౨౯ [పు, భో౩-౪౧ చ౧ జిలహేజ్
17	౪	౧౫	వి‖శ‖ ౨౨-౪౯ రే౩౫-౨౮ బ౩౪-౨౩ కౌ౨౨-౪౯ ది౫-౬ త్యా౩-౫౯ అహ౨౯-౫౪ ఉభా౧రవిః౨౫-౨౨ వేదవ్యాసపతి!
18	౫	౧౬	సో‖ఆ౨౧-౫౬ అశ్వి౩౬-౦౨ వై౩౧-౦౯ ౨౧-౫౬ ది౨౫-౫౨ త్యా౪-౪ ఉత్తమమన్వాదిః నాత్సుర్తమానాబ్దాదిః మత్స్యజయం
19	౬	౧౭	చ‖సో౨౨-౨భ౩౬-౫౫వై౨౭-౪భ౨౨-౨దిం-౪౬ త్యా౪-౭౧ గణేశదమనకచతుర్థీ భో౩-౨౫చ౩ [తిభో౩-౩౩చ౨
20	౭	౧౮	పం‖మ౨౪-౨కృ౪౧-౪౧విష్క౨౭-౧౮బా౨౪-౨౯-౪౮ త్యా౪-౧౫అహః౩౦-౦ఉభా౨రవిః౪౬-౨౩ మత్స్యకల్పః నాగపూజా-రా-వేభో౩-౧౭చ౪ [ప్పదినం కన్నింద్రతీర్థానాం పుణ్యదినం భో౩-౯చ౫
21	౮	౧౯	ష‖బు౨౬-౫౭రో౪౬-౨౦ప్రీ౨౬-౫౫తై౨౬-౫౭ది౨౫-౨౭ త్యా౪-౨౨మేషాయనం౩-౦పక్షిణ్యనధ్యాయః విషు
22	౯	౨౦	స‖సు౩౦-౫౬మృ౫౧-౫౪ఆయు౨౭-౨౦వ౩౦-౫౬ది౧-౩౮ త్యా౪-౨౨సూర్యపూజా భో౩-౧౬ [భో౨-౫౩చ౭
23	౧౦	౨౧	అ‖సు౩౫-౪౫ఆర్ద్ర౫౮-౧౨సౌ౨౮-౨౧భ౩-౨౧ది౧౫-౬ త్యా౪-౨౫ అశోకాష్టమి భవానీయాత్రా అనధ్యాయః
24	౧౧	౨౨	న‖శ౪౦-౫౭పున౬౦-౮శో౨౯-౪౬బా౮-౨౧రా౧-౨౨అహ౩౦-౧౦ఉభా౩రవి౭-౫౮శ్రీరామనవమిభు౨-౪౫౮
25	౧౨	౨౩	ద‖ఆ౪౬-౧౪పున౪-౫౩అతి౩౧-౧౭తై౧౩-౩౬ది౨౭-౨త్యా౪-౨౬సర్వరాజదశమీయమపూజా భో౨-౩౭చ౯
26	౧౩	౨౪	ఏ‖సో౫౦-౪౬పుష్య౧౧-౨౦సుక౩౨-౩౪వ౧౮-౩౦రా౧౬-౧౨త్యా౪-౨౪ సర్వేషాం౧౧ శ్రీకృష్ణాందోళనోత్సవః భు౨-౯చ౧౦ [క్రాంశే-వే-భో౨-౨౧చ౧౧
27	౧౪	౨౫	ద్వా‖మ౫౫-౯ఆశ్రే౧౭-౧౩ధృ౩౩-౨౦బ౨౩-౩౮-౯-౨౭త్యా౪-౨౦అహః౩౦-౧౮ఉభా౪రవిః౩౦-౨శే-
28	౧౫	౨౬	త్ర‖బు౫౮-౨౬మ౨౨-౧౬శూ౩౩-౨౩కౌ౨౬-౫౩రా౧౩-౧౬త్యా౪-౧౬ అనంగత్రయోదశీ రా-వే-భో౨-౧౭
29	౧౬	౨౭	చతు‖సు౬౦-౭పూఫ౨౬-౧౬గ౦౩౨-౩౩గ౨౯-౧౮రా౧౪-౪౪త్యా౪-౧త్రిద్యుస్పృక్ అనధ్యాయ౩ భో౨-౪చ౧౩
30	౧౭	౨౮	చతు‖శు౦-౭ఉఫ౨౯-౩వృ౩౦-౪౪వ౦-౭రా౨౦-౧౩త్యా౪-౬అహః౩౦-౨౪రేవ౧రవి౫౧-౪౧సౌచ్యకమన్వాది ఇంద్రపూజాశివసన్నిధిస్నానం దమనపూర్ణిమఅన్వాధానం శ్రీరంగనాచ్చియార్ తిర్ శు-వే-భో౧-౫౭చ౧౪
31	౧౮	౨౯	○పూ‖శ౦-౩౭ఏష్వా౫౯-౨౩హ౩౦-౪౦ధ్రు౨౭-౫౪బ౦-౩౭రా౨౦-౧౬త్యా౪-౧అవమయోగః భో౧-౪౯చ౧౫
1	౧౯	౩౦	కృ-ప్ర‖ఆ౫౮-౧౧చిత్ర౩౦-౫౩వ్యా౨౪-౭తై౯-౯రా౧౪-౧౧త్యా౩-౫౭భో౧-౪౧చ౧౬
2	౨౦	౩౧	త‖సో౫౫-౬స్వా౩౦-౩హర్ష౯-౨౩వ౨౬-౩౯రా౧౩-౫త్యా౩-౫౩వాగీశతీర్థానాంపుణ్యదినం భో౧-౩౩చ౧౭
3	౨౧	౧	చ‖మ౫౧-౨విశా౨౮-౧౨వజ్ర౧౩-౫౦బ౨౩-౪రా౭-౧౧త్యా౩-౪౯ అహ౩౦-౩౪రేవ౨ రవిః౧౫-౧౭ శ-వే-
4	౨౨	౨	పం‖బు౪౬-౧౧అనూ౨౫-౩౧సి౭-౩౮కౌ౧౮-౩౭రా౯-౮త్యా౩-౪౭కే-వే-భో౧-౧౮చ౧౯ [భో౧-౨౫చ౧౮
5	౨౩	౩	ష‖సు౪౦-౪౫జ్యే౨౨-౧౧వ్య౦-౪౬వ౧౫౨-౪౭గ౧౩-౨౮త్యాజ్యాభావఃషడశీతిముఖః౧౭-౧౮భో౧-౯చ౨౦
6	౨౪	౪	స‖శు౩౪-౫౬మూ౧౮-౨౨పరి౪౫-౫౨భ౭-౫౦ది౧౪-౩౭త్యా౩-౪౫రా౧౦-౨త్యా౩-౪౪ అహ౩౦-౪౨శే౩రవిః౩౮-౨౮భో౧-౧చ౨౧ [ధ్యాయఃభో౦-౫౩చ౨౨
7	౨౫	౫	అ‖శ౨౮-౫౪పూషా౧౪-౧౭శివ౩౮-౬బా౧-౫౫రా౨-౧౦త్యా౩-౪౩ అష్టమీతిథిః బార్హస్పత్యమానాబ్దాదిః అన
8	౨౬	౬	న‖ఆ౨౨-౫౧ఉషా౧౦-౭సి౩౦-౨౩గ౨౨-౫౧ది౯-౨౭త్యా౩-౪౪తిథిద్వయంభో౦-౪౫చ౨౩
9	౨౭	౭	ద‖సో౧౭-౧శ్రే౬-౬సా౨౨-౫౧భ౧౭-౧ది౧౫-౩౦త్యా౩-౪౬ఏకాదశీతిథిఃరా-క్రాం-భో౦-౩౭చ౨౪
10	౨౮	౮	ఏ‖మ౧౧-౩౬ధ౨-౩౦శత౫౬-౪౨శుభ౧౫-౪౧బా౧౧-౩౬ది౯-౩౧త్యా౩-౪౮ అహ౩౦-౫౨శేరరవి౨-౧౭సర్వేషాం౧౧శే-క్రాం-కే-వే-భో౦-౯చ౨౫
11	౨౯	౯	ద్వా‖బు౬-౪౩పూభా౫౬-౪౦ శుక్ల౯-౦తై౬-౪౩ ది౧౨-౪౨త్యా౩-౫౦ సత్యవిజయతీర్థానాంపుభో౦-౨౧చ౨౬
12	౩౦	౧౦	త్ర‖సు ౨-౩౫ ఏష్వా౫౬-౩౨ ఉభా౫౫-౧౩ బ్ర౨-౫౨ బ౫౪-౨౬ వ౨-౩౫ ది౨౦-౫అవమ మాసశివ రాత్రి భో౦-౧౩చ౨౮
13	౧	౧౧	●అ‖శు౫౭-౦రే౫౪-౪౫వై౫౨-౫౧చ౨౮-౪ది౨౪-౫౯త్యా౩-౫౮అహ౩౦-౫౮ అశ్వి౧మే-రవి౨౬-౨౭సౌరమానాబ్దాదిః ఉ‖ఘ౧౧-౨౮ ప్రభృతివిషువత్ పు‖పక్షిణ్యనధ్యాయః అన్వాధానంపిండపితృయజ్ఞః౪-క్రాం భో౦-౫చ౨౮

ర			
శు			
బు	బ౩౦శు మేరవిః		కే
	,, ,, కుజః		
శ శు	శు౧౪సుకుంశు		
రా	శు౪సోకుంశనిః		
			గు

కుజచారః	౩౦శుఅ౧మేకుజః౩౪-౩౭	౧౧మంపూ౪మీ బు౭-౧౪	౧౪సుధ౩కుంభే౨౨-౧౦	రాహుకేతుచారః
శు౩ఆ-ఉభా౩కు౨౫-౧౮	బుధచారః	౧౩గు ఉభా౧బు ౩౭-౪౦	బ౩సో ధ౪ శు౧౬-౧౪	బుూశ్రీశ౪రాహు ఆశ్రే౨కేతు } ౪-౩౦
౭సు ఉభా౪కుజ౪౩-౪౪	శు౩ఆ బుధవక్రత్యాగః	గురుచారః	బ౭ శు శత ౧ శు౪-౯	
౧౨మంరేవ౧కుజః౩-౩౩	౧౨ మంశతబు౫౫-౪	బుూశచి౧వక్రీగురుః౧౪-౩౪	౧౦సో శత౨శు౪౫-౧౦	
౧౫శ రేవ౨ కుజః౨౪-౬	బ౨ఆపూభా౧బుధ౪-౨౦	శుక్రచారః	౩౦శు శత౩శు౧౬-౪	
బు౫బు రేవ౩కుజః౪౬-౦	౫బుపూభా౨బుధ౩౫-౪	శు౫మంధ౧శుక్రః౨౦-౧౦	శనిచారః	
౧౦సో రేవ౪కుజః౯-౨౦	రా శ పూభా౩ బు ౨౩-౪౨	౧౦ఆ ధ౨ శుక్ర౧౦-౧౫	శు౪సోధ౩కుంభేశనిః౪-౦	

అమృతాస్య మన గౌతలనొప్పి మందని ఆసేతుహిమాచలము, హిందూ

చీవుకుల వెంకటరమణశాస్త్రిగారిచే గుణింపబడిన శ్రీభావసంవత్సర చైత్రమాస గ్రహస్ఫుటములు

తేది.	రవి ° ′ ″	చంద్ర ° ′ ″	కుజ ° ′ ″	బుధ ° ′ ″	గురు ° ′ ″	శుక్ర ° ′ ″	శని ° ′ ″	రాహు ° ′ ″	అయనాం.
మార్చి 1934 16	331 55 4	341 5? 42	338 20 16	313 41 4	177 57 21	290 44 10	299 38 26	294 29 26	23° 8′ 56″
17	332 54 43	355 38 37	339 6 32	313 35 25	177 50 38	291 22 2	299 44 35	294 26 15	
18	333 54 24	9 2 23	339 52 48	313 29 46	177 43 55	291 59 54	299 50 45	294 23 4	
19	334 54 4	22 6 36	340 39 4	313 24 7	177 37 12	292 37 46	299 56 54	294 19 53	
20	335 53 41	34 43 17	341 25 20	313 18 30	177 30 29	293 15 37	300 3 3	294 16 42	
21	336 53 18	47 5 4	342 11 36	313 37 16	177 23 46	293 57 28	300 9 12	294 13 31	
22	337 52 50	59 10 38	342 57 52	313 56 2	177 17 3	294 39 19	300 15 22	294 10 20	23° 8′ 57″
23	338 52 22	71 5 22	343 44 8	314 14 48	177 10 20	295 21 10	300 21 32	294 7 9	
24	339 51 51	82 54 28	344 30 24	314 33 34	177 3 27	296 3 1	300 27 42	294 3 58	
25	340 51 18	94 43 17	345 16 40	314 52 20	176 56 54	296 44 53	300 33 52	294 0 47	
26	341 50 45	106 36 47	346 2 48	315 33 10	176 49 25	297 32 36	300 39 39	293 57 39	
27	342 50 9	118 40 13	346 48 56	316 14 0	176 41 59	298 20 19	300 45 26	293 54 28	
28	343 49 30	130 57 17	347 35 4	316 54 50	176 34 33	299 8 2	300 51 14	293 51 17	23° 8′ 58″
29	344 48 47	143 30 25	348 21 12	317 35 40	176 27 7	299 55 45	300 57 1	293 48 7	
30	345 48 6	156 22 29	349 7 20	318 16 30	176 19 41	300 43 30	301 2 48	293 44 56	
31	346 47 19	169 32 43	349 53 12	319 13 20	176 12 15	301 35 6	301 8 35	293 41 45	
ఏప్రిల్ 1934 1	347 46 32	183 0 12	350 39 4	320 10 10	176 4 49	302 26 42	301 14 23	293 38 34	
2	348 45 44	196 42 16	351 24 56	321 7 0	175 57 23	303 18 18	301 20 10	293 35 24	23° 8′ 59″
3	349 44 54	210 34 51	352 10 48	322 3 50	175 49 59	304 9 54	301 25 58	293 32 13	
4	350 44 0	224 35 29	352 56 40	323 0 40	175 42 31	305 1 30	301 31 45	293 29 2	
5	351 43 5	238 39 15	353 42 14	324 10 30	175 34 57	305 55 40	301 36 56	293 25 52	
6	352 42 7	252 44 35	354 27 48	325 20 20	175 27 23	306 49 50	301 42 7	293 22 41	
7	353 41 8	266 50 10	355 13 22	326 30 10	175 19 49	307 44 0	301 47 18	293 19 30	
8	354 40 8	280 55 14	355 58 56	327 40 0	175 12 15	308 38 10	301 52 29	293 16 19	23° 4′ 0″
9	355 39 5	294 58 47	356 44 10	328 49 52	175 4 41	309 32 18	301 57 40	293 13 9	
10	356 38 0	309 0 40	357 29 24	330 10 4	174 57 7	310 28 52	302 2 51	293 9 58	
11	357 36 52	322 58 15	358 14 38	331 30 16	174 49 33	311 25 26	302 8 2	293 6 47	
12	358 35 43	336 49 26	358 59 52	332 50 28	174 42 0	312 22 0	302 13 12	293 3 36	
13	359 34 32	350 30 15	359 45 16	334 10 40	174 34 26	313 18 34	302 18 22	293 0 25	

N. B. రాహు స్ఫుటమునకు 180° కలిపినచో (శిఖిస్ఫుటము) కేతుస్ఫుటము వచ్చును.

గ్రహయుతులు

తేది.	యుతివివరం.	కాలము. గం. ని.	అంతరం. ° ′	ఉత్తరమందలి గ్రహము.
30 మార్చి	శనిశుక్రయుతి	22 – 14	3 2	శుక్రుడు
16 ,,	కుజచంద్రసమాగమం	5 – 40	4 30	చంద్రుడు
31 ,,	గురుచంద్రసమాగమం	24 – 0	5 53	గురుడు
9 ఏప్రిల్	శనిచంద్రసమాగమం	24 – 0	2 0	చంద్రుడు
10 ,,	శుక్రచంద్రసమాగమం	14 – 47	0 35	,,
12 ,,	బుధచంద్రసమాగమం	4 – 27	8 55	,,

నక్షత్రగ్రహయోగములు

		యోగం.	గం.	ని.
31 మార్చి	కుజునకు	ఉ-భా	18	54
8 ఏప్రిల్	,,	రేవతి	7	20
29 మార్చి	బుధునకు	శతభిష	9	0
9 ఏప్రిల్	,,	పూ-భా	23	55
28 మార్చి	శుక్రునకు	ధనిష్ఠ	19	43

పాత మధ్యకాలము

30 మార్చి — వైధృతి మధ్యకాలము గం. 14-4.

13 ఏప్రిల్ — వ్యతీపాత మధ్యకాలము గం. 9-48.

చైత్రమాస ఫలం:— యీ శుక్లపక్షమందు వర్షము లుండవు. కృష్ణపక్షమందు సామాన్యమైన ఖండవృష్టి గల్గియుండును. ధాన్యములు, పెసలు, నువ్వులు, మినుములు, కలప, పశువులు మొదలగువాటికి ధర లధికమగును. బంగారము, మిర్చి, కిందులు, పసుపు వగైరాలకు ధరలు తిగ్గును. పచారీదినుసులు, ఇత్తడి, వస్త్రములు, చింతపండు వగైరాలకు ధరలు నిల్చి యుండును.

శుభముహూర్తములు:— చైత్ర శు ౧౦ ఆదివారము పుష్యమి వృషభ ఉ. ౯-౨౧ ఉపనయన, వివాహ, శంకుస్థాపనలు. చైత్ర శు ౧౩ బుధవారం మఘ వృషభం ఉ. ౮-౫౪ వివాహాదులకు. బ ౨ ఆదివారం చిత్త వృషభం ఉదయం ౮-౨౫ శంకుస్థాపనం. అన్నప్రాశన, ఉపనయనములు. బ ౫ బుధవారం, అనూరాధ వృషభం ఉదయం ౮-౧ ఉపనయన, అన్నప్రాశనలకు.

స్వస్తిశ్రీ భావనామసంవత్సర అధికవైశాఖమాసః శాలివాహనశకః ౧౮౫౬ కల్యాదిః ౫౦౩౫ హూణ 1934 ఫసలీ ౧౩౪౩.

తేదీ			
14	౨	౧౨	...ప॥౯౬-౫౯త్వ॥౫-౨౦వి...ర్౯-౨౧౬౦౨౬-౩ ౩౦౧౪-౨౧త్యా౪-౩ యాగఃకు-క్రాంభుక-౯చ౨౯
15	౩	౧౩	ద్వి॥ఆ౫౬-...౭-౨౪ ప్రి౪౬-౪౯బా౨౬-౧౩వి౨౦-౧౪త్యా౪-౮చంద్రోదయః సమశృంగః భో౪-౧౦౬౩౦
16	౪	౧౪	తృ॥సో౭-...కృ౬౦-౯ఆయుక౫-౧౨తై౨౭-౧౦ది౨౯-౧౪త్యా౪-౧౩ అహః౩౧-౬అశ్వి౨రవిః౫౧-౩ విద్యాధిరాజతీర్థానాం పుణ్యదినం గా-నే-సో౪-౨చ౧ ముహూర్తం
17	౫	౧౫	చ॥...౦-౯కృ౦-౫౬సౌ౪౪-౩౪౯-౧౦౨-౪౩ త్యా౪-౧౮ త్రిస్పృక్ సౌమచతుర్థీ భో౩-౫౩చ౨
18	౬	౧౬	...॥౧-౭రో౫-౧౯శో౪౫-౨వ౧-౭౨౦-౩౪త్యా౪-౨౨ భో౩-౪౫చ౩
19	౭	౧౭	పం॥౨౫-౧మృ౧౦-౪౦అతి౪౬-౨వా౫-౧౮౨-౩౮త్యా౪-౨౫ నో౩-౩౬౪౪ [యనం౩౨-౯భో౩-౨౮చ౫
20	౮	౧౮	ష॥సు౯-౪౨ఆర్ద్ర౧౬-౫౧సు౪౭-౩౦తై౯-౪౨రా౧౮-౫౧త్యా౪-౨౬ అహః౩౧-౧౬అశ్వి౩రవిః౧౬-౫వృషా
21	౯	౧౯	స॥౭౧౪-౫౦పు౨౩-౨౩ధృ౯-౨వ౧౪-౫౦రా౧౪-౧౫త్యా౪-౨౬అష్టమీతిథిః శుభ యానధ్యాయఃభో౩-౯చ౬
22	౧౦	౨౦	ఆ॥ఆ౨౦-౦పుష్య౨౯-౫౩శూ౫౦-౩౭బ౨౦-౦త్యాజ్యాభావః శూన్యతిథిః దేవీపూజా భో౩-౧౧చ౭
23	౧౧	౨౧	వ॥సో౨౪-౪౫ఆశ్రే౩౫-౯గం౫౧-౩౮కౌ౨౪-౪౫దు౫-౮త్యా౪-౨౪అహః౩౧-౨౨అశ్వి౪రవిః౪౧-౩౩నవమీతిథిః కే-క్రాం-శే-వే భో౩-౨చ౮
24	౧౨	౨౨	ద॥మం౨౮-౪౨మఖ౧-౧౬వృ౫౨-౦గ౨౮-౪౨ది౮-౩౮త్యా౪-౨౧రా-వే-భో౨-౫౪చ౯
25	౧౩	౨౩	ఏ॥బు౩౧-౪౦పూఫ౪౫-౩౩ధ్రు౫౧-౨౮వ౦-౧౧ది౨-౪౨త్యా౪-౧౭సర్వేషామేకాదశీ-వే-కు-వే-భో౨-౪౫చ౧౦
26	౧౪	౨౪	ద్వా॥గు౩౩-౨౬ఉఫ౪౮-౪౦వ్యా౫౦-౦బ౨-౩౬ది౪-౯త్యా౪-౧౨భో౨-౩౭చ౧౧ [మాళ్ తిర్ భో౨-౨౮చ౧౨
27	౧౫	౨౫	త్రి॥శు౩౩-౫౫హ౫౦-౩౩హర్ష౪౭-౩౦కౌ౩-౪౦ది౧౦-౨౦త్యా౪-౭ అహః౩౧-౨౮భర౧రవిః౭-౩౨ తేవప్పెరు
28	౧౬	౨౬	చతు॥శ౩౩-౭చి౫౧-౫వజ్ర౩౩-౫౮౩-౩౧ది౧౦-౪౪ త్యా౪-౨ మాసరకవులతిర్ అనధ్యయనత్రయం భో౨-౨౦
29	౧౭	౨౭	పూ॥ఆ౩౧-౬స్వా౫౦-౯సి౯-౩౧ధ౨-౬ది౪-౫౬త్యా౩-౫౭ అన్వాధానం భో౨-౧౧చ౧౪
30	౧౮	౨౮	కృ-ప్రతి॥సో౨౭-౫౯విశా౪౮-౫౦వ్య౩౪-౧౨కౌ౨౭-౫౯ది౪-౬త్యా౩-౫౩రా౨౬-౫౧త్యా౩-౫౧ అహః౩౧-౩౪భర౨రవిః౩౩-౪౩ప్రతిపత్తిథిః యాగః శ-వే భో౨-౨చ౧౫ [చ౧౬
1	౧౯	౨౯	ద్వి॥మం౨౩-౫౬అనూ౪౬-౨౦వరీ౨౮-౮గ౨౩-౫౬శే౨-౧౫రా౨౭-౫౮త్యా౩-౪౭తిథిద్వయం౪-వే-కువేభో౧-౫౪
2	౨౦	౩౦	తృ॥బు౯-౫జ్యే౪౩-౫పరి౨౧-౨౮భ౯-౫శే౩-౨౧పునస్త్యాజ్యాభావః చతుర్థీతిథిఃభో౧-౪౫చ౧౭
3	౨౧	౩౧	చ॥గు౧౩-౩౯మూ౩౯-౯శివ౧౪-౨౦బా౧౩-౩౯రా౩-౫౪త్యా౩-౪౫ భో౧-౩౮చ౧౮
4	౨౨	౧	పం॥శు౭-౪౯పూషా౩౫-౧౫సి౬-౫౩ సా౫౨-౨౧ తై౭-౪౯ ది౧-౪౧త్యా౩-౪౪ రా౨౨-౯ త్యా౩-౪౩అహః౩౧-౪౨భర౩రవిః౦-౨౩కర్తరిప్రవేశఃభో౧-౨౮చ౧౯
5	౨౩	౨	ష॥శ౧-౪౪ఏష్యా౫౩-౫౨ఉషా౩౧-౪శుభ౫౧-౩౦వ౧-౪౪రా౮-౩౭త్యా౩-౪౩అవమభో౧-౨౦చ౨౦
6	౨౪	౩	ఆ॥ఆ౫౦-౨౬శ్ర౨౭-౦శుక్ల౪౪-౩౮బా౨౩-౧౮౪-౩౬త్యా౩-౪౫అనధ్యాయః రా-క్రాం-భో౧-౧౨చ౨౧
7	౨౫	౪	న॥సో౪౪-౬ధ౨౩-౧౫బ్ర౩౬-౪౩తై౧౭-౧౬రా౮-౩౦త్యా౩-౪౭అహః౩౧-౪౮భర౪రవిః౨౭-౨౮-శక్రాం-కే-
8	౨౬	౫	ద॥మం౩౯-౧౦శత౨౦-౦ఐ౨౯-౫౭వ౧౧-౪౬రా౩-౩౦త్యా-౫౦భో౦-౫౫చ౨౩ [వే-భో౧-౩చ౨౨
9	౨౭	౬	ఏ॥బు౩౪-౫౮పూభా౧౭-౨౫వై౨౩-౪౭బ౭-౪౮రా౫౮త్యా౩-౫౩ సర్వేషామేకాదశీ భో౦-౪౭చ౨౪
10	౨౮	౭	ద్వా॥గు౩౧-౪౦ఉభా౧౫-౪౨వి౧౮-౧౮కౌ౩-౯రా౧౩-౩౧ త్యా౩-౫౭ అహః౩౧-౫౩కృ౧రవిః౫౫-౨మృద్దారుశిలాకర్మవర్జ్యంభో౦-౩౮చ౨౫
11	౨౯	౮	త్రి॥శు౨౯-౨౮రేవ౧౫-౧౯ప్రీ౧౩-౪౦గ౦-౩౪త్యాజ్యాభావఃమాసశివరాత్రిః పెరియపెరుమాళ్ తిర్ భో౦-౩౦చ౨౬
12	౩౦	౯	చతు॥శ౨౮-౨౬ అశ్వి౧౫-౨౮ ఆయు౯-౫౮ శ౨౮-౨౬ ది౫-౨౩ త్యా౪-౨రా౮-౧౨త్యా౪-౭అనధ్యయన౩ వాజసనేయి౩౦భో౦-౨౧చ౨౭
13	౩౧	౧౦	● అమా॥ఆ౨౮-౩౭భర౧౭-౮సౌ౭-౧౫ నా౨౮-౩౭ రా౧౬-౩౬ త్యా౪-౧౨ ఆపస్తంబీయానామన్వాధానం పిండపితృయజ్ఞః కు-క్రాం-వాజసనేయినాంయాగకాలః భో౦-౧౩చ౨౮

ఫిబ్రు 1934 — మార్చి 1934

బు	రవి		
శు శ	శు౧౫ఆ మే బు మీనే శుక్రః బ౩౦ఆవృష భే బుధః		
రా			
			గు

కుజచారః
శు౪ బు అశ్వి౨కుజం-౩౫
రా౯ అశ్వి౩ కుజ౨౫-౩౭
౧౨గు అశ్వి౪ కుజ౫౫-౦
బ౨మం భర౧ కుజ౨౪-౦
౬శ భర౨ కుజ౫౩-౦
౧౨గు భర౩ కుజ ౨౬-౪
బుధచారః

శు౨ఆ ఉభా౨బుధ౨-౪
౪మం ఉభా౩బు౧౪-౪౦
౫గు ఉభా౪బు౨౦-౩౪
౭శ రేవ౧బు౨౭-౪౦
౯సో రేవ౨బు౨౯-౩౪
౧౧బు రేవ౩ బు౩౧-౪
౧౩శు రేవ౪ బు౩౪-౩
౧౫ఆ అశ్వి౧మేషేబు౯-౪

బ౧ సో ప్రాగస్తమితః
౨ మం అశ్వి౨ బు౯౭-౩
౪ గు అశ్వి౩ బు౩-౨౯
౫శు అశ్వి౪ బు౩౦-౩
౬ శ భర౧ బు౫౭-౦
౯సో భర౨ బు౩౫-౪౦
౧౧ బు భ ౩ బు౯-౨
౧౨గు భర౪ బు౪౧-౩౨

౧౪శ కృత్తి౧బుధ౧౫-౨
౩౦ఆకృ౨వృషేర్౯-౩
గురుచారః
౯సో హస్త౪ వక్రీగురుః
శుక్రచారః
శు౩సో శత౪శుక్రః౦-౧౫
౬శు పూభా౧ శు ౩-౨౮
౯సో పూభా౨శు౨౪-౩౦

౧౨గు పూభా౩శు౪౧-౧౫
౧౫ఆపూభా౪మీనే౪౭
బ౪గు ఉభా౧శుక్ర౯-౧౫
రా౯ ఉభా౨శు౬-౨౦
౧౧బు ఉభా౩ శు౧౨-౪
౧౪శ ఉభా౪శు ౧౬-౩౨
శనిచారః
శు౧౩శు ధని౪శని౧౮-౨౦

చిపురుల వెంకటరమణశాస్త్రిచే గుణింపబడిన శ్రీ భావసంవత్సర అధిక వైశాఖమాస గ్రహస్ఫుటములు

తేది.	రవి ° ′ ″	చంద్ర ° ′ ″	కుజ ° ′ ″	బుధ ° ′ ″	గురు ° ′ ″	శుక్ర ° ′ ″	శని ° ′ ″	రాహు ° ′ ″	అయం.
ఏప్రిల్ 1934 14	0 33 19	3 58 0	0 30 40	335 30 47	174 25 27	314 15 10	302 23 32	292 57 14	
15	1 32 0	17 9 45	1 15 44	337 0 27	174 17 53	315 14 26	302 28 2	292 54 4	1″
16	2 30 42	30 3 16	2 0 48	338 30 7	174 10 19	316 13 42	302 32 32	292 50 53	
17	3 29 23	42 39 5	2 45 52	339 59 47	174 2 45	317 12 58	302 37 2	292 47 43	4′
18	4 28 0	54 57 56	3 30 56	341 29 27	173 55 11	318 12 14	302 41 32	292 44 32	
19	5 26 41	67 2 25	4 17 4	342 59 7	173 48 20	319 11 32	302 46 2	292 41 21	23°
20	6 25 12	78 56 29	5 1 57	344 37 40	173 40 54	320 12 2	302 50 32	292 38 11	
21	7 23 45	90 44 44	5 46 50	346 16 13	173 33 28	321 12 32	302 55 2	292 35 0	2″
22	8 22 20	102 33 9	6 31 43	347 54 46	173 26 28	322 13 2	302 59 31	292 31 50	
23	9 20 49	114 26 43	7 16 36	349 33 19	173 18 36	323 13 32	303 4 0	292 28 39	4′
24	10 19 17	126 31 26	8 1 30	351 11 53	173 11 12	324 14 4	303 8 30	392 25 28	
25	11 17 43	138 52 14	8 46 9	352 59 24	173 4 35	325 16 30	303 12 13	292 22 17	23°
26	12 16 7	151 32 51	9 30 48	354 46 55	172 57 58	326 18 56	303 15 57	292 19 5	
27	13 14 27	164 36 51	10 15 27	356 34 26	172 51 21	327 21 22	303 19 40	292 15 54	3″
28	14 12 47	178 4 38	11 0 6	358 21 57	172 44 44	328 23 48	303 23 24	292 12 43	
29	15 11 5	191 53 6	11 44 44	0 9 30	172 38 8	329 25 17	303 27 7	292 9 32	4′
30	16 9 20	206 1 3	12 29 17	2 5 56	172 31 31	330 29 36	303 30 50	292 6 22	
మే 1934 1	17 7 36	220 21 18	13 13 50	4 2 22	172 24 54	331 32 55	303 34 34	292 3 11	23°
2	18 5 49	234 48 2	13 58 23	5 58 48	172 18 17	332 36 14	303 38 17	292 0 0	
3	19 4 0	249 14 33	14 42 56	7 55 14	172 11 40	333 39 53	303 42 1	291 56 49	4″
4	20 2 8	263 35 54	15 27 30	9 51 40	172 5 4	334 42 52	303 45 45	291 53 38	4′
5	21 0 15	277 50 23	16 11 41	11 55 58	171 59 40	335 47 1	303 48 36	291 50 27	
6	21 58 20	291 53 3	16 55 52	14 0 6	171 54 16	336 51 10	303 51 28	291 47 16	23°
7	22 56 26	305 46 55	17 40 3	16 4 19	171 48 52	337 55 19	303 54 19	291 44 6	
8	23 54 28	319 31 8	18 24 14	18 8 32	171 43 28	338 59 28	303 57 10	291 40 55	
9	24 52 28	333 8 38	19 8 25	20 12 45	171 38 4	340 3 38	304 0 1	291 37 44	5″
10	25 50 26	346 35 32	19 52 20	22 22 27	171 32 40	341 8 52	304 2 52	291 34 34	
11	26 48 23	359 52 50	20 36 15	24 32 9	171 27 16	342 14 6	304 5 43	291 31 23	4′
12	27 46 20	12 58 0	21 20 10	26 41 51	171 21 52	343 19 20	304 8 34	291 28 12	
13	28 44 12	25 50 44	22 4 5	28 51 33	171 16 28	344 24 35	304 11 25	291 25 2	23°

N. B. రాహుస్ఫుటములో 180° కలిపినచో (శీర్షనర్గో) కేతుస్ఫుటమగును.

గ్రహయుతులు

తేది.	యుతివివరం.	కాలము. గం. ని.	అంతరం. ° ′	ఉత్తరమందలి గ్రహము.
14 ఏప్రిల్	కుజచంద్రసమాగమం	5 – 32	5 32	చంద్రుడు
28 ,,	గురుచంద్రసమాగమం	2 – 29	5 47	గురుడు
7 మే	శనిచంద్రసమాగమం	8 – 41	2 19	చంద్రుడు
8 ,,	కుజబుధయుతి	17 – 56	2 25	కుజుడు
10 ,,	శుక్రచంద్రసమాగమం	1 – 26	5 36	చంద్రుడు
13 ,,	కుజచంద్రసమాగమం	4 – 30	5 22	చంద్రుడు
13 ,,	బుధచంద్రసమాగమం	18 – 52	4 18	చంద్రుడు

నక్షత్రగ్రహయోగములు

	యోగం	గం.	ని.
27 ఏప్రిల్	కుజునకు అశ్విని	12	20
23 ,,	బుధునకు ఉ-భా	21	20
27 ,,	,, రేవతి	2	35
4 మే	,, అశ్విని	16	44
10 ,,	,, భరణి	18	20
17 ఏప్రిల్	శుక్రునకు శతభిష	11	46
29 ,,	శుక్రునకు పూ-భా	13	10

పాత మధ్యకాలము

28 ఏప్రిల్ — వై ప్ర మధ్యకాలము గం. 18–14.

12 మే — వ్య ప్ర మధ్యకాలము గం. 10–24.

వర్ష యోగములు-మాసఫలం:— శుక్లపక్షమందు వర్షించక, ఎండలు మెండై పశ్చిమవాయువు సామాన్యముగ వీచును. బహుళ ౧౦ ప్రాంతమందు సామాన్యముగ ఖండవృష్టి గల్గును. ఇత్తడి, నూనె, బెల్లం, పగడములు, పసుపు, బంగారం మొదలగువాటికి ధర అధికమగును. ధాన్యములు, గోధుమలు, జొన్నలు, వడ్లు రాలకు నిల్చియుండును. బహుళపక్షమున అపరధాన్యములకు ధర లధికమగును. ఉత్తర, ఈశాన్య దేశములకు పీడ గలుగును.

తేదీ	తిథి			వివరములు
14	౧		౧౧	ప్రా॥సో౩౦-౭కృ౨౦-౪శో ౫-౩ ౨బ౩౦-౭త్యాజ్యాభావః అహః౩౨-౦కృ౨వృషేరవిః౨౨-౫౨ ఉపరాగాదిః-౫౨ ప్రభృతివిష్ణుపదపుణ్యకాలః చంద్రోదయః సమక్షేంగః ఆపస్తంబానాంయాగః౪-క్రాం-రా-వే-భో౦-౪చ౨౯
15	౨		౧౨	ద్వి॥మం౩౬-౫౦రో౨౪-౧౧అతి౪-౯బా౧-౯౨౨-౫౦త్యా౪-౧౬రా౭-౨౨త్యా౪-౨౦భో౪-౫౮చ౧౯
16	౩		౧౩	తృ॥బు౩౬-౩౫మృ౯-౧౮సు౪-౫౮తై౪-౪౨రా౨౦-౫౮త్యా౪-౨౪ త్రేతాయుగాదిః అక్షయతృతీయ పరశురామజయంతీ విద్యాధిరాజతీర్థపు॥ భో౪-౪౮చ౨
17	౪		౧౪	చ॥గు౪౧-౨౭అర్ద్ర౩౫-౨౦ధృ౬-౮౯-౧త్యాజ్యాభావఃఅహః౩౨-౬కృ౩రవిః౫౧-౫భో౪-౩౯చ౩ జయంతీభో౪-౯చ౪
18	౫		౧౫	పం॥శు ౪౬-౨పు౪౧-౩౮౭-౦బ౧౩-౪౫౭-౯ త్యా౪-౨౫ శ్రీశంకర
19	౬		౧౬	ష॥శ౫౧-౨౧పుష్య౪౮-౨౬గం౮-౫౭కౌ౧౮-౪౨౩-౫౪త్యా౪-౨౬భో౪-౨౦
20	౭		౧౭	స॥ఆ౫౬-౦ఆశ్లే౪-౪౦వృ౧౦-౨౦గ౨౩-౪౦౨౩-౪౬త్యా౪-౨౫గంగోత్పత్తి భా౭కే క్రాంశవేభో౪-౧౦చ౬ [౧౪కృ౪రవిః౯-౫౪మి౩౫-౪౬భో౪-౦
21	౮		౧౮	అ॥సో౫౯-౫౨మ౬౦-౧౦ధ్రు౧౧-౪౧భ౨౮-౦ ౨౭-౩౦త్యా౪-౨౨అః౩౨-
22	౯		౧౯	న॥మం౬౦-౧౦మం౦-౧౦వ్యా౧౨-౧౪బా౩౦-౫ది౨౧-౪౨త్యా౪-౧౮ త్రిద్యుస్పృక్-భో౩-౫౧౯
23	౧౦		౨౦	ద॥బు౨-౫౩పూఫ౪-౩౫హ౧౧-౫౮కౌ౨-౫౩ది౨౩-౩౫త్యా౪-౧౩భో౩-౪౧౯
24	౧౧		౨౧	ఏ॥గు౪-౩౫ఉఫ౭-౫౪వజ్ర౧౦-౪౫౪-౩౫ది౯-౩౭త్యా౪-౮అహ౩౨-౧౬రో౧రవిః౪౮-౫౨భో౩-౩౨చ౧౦
25	౧౨		౨౨	ద్వా॥శు౫-౧౯-౫౭సి౮-౩౧భ౫-౧ది౩౦-౧౪త్యా౪-౩ సర్వేషామేకాదశీ-భో౩-౨౨చ౧౧
26	౧౩		౨౩	త్ర॥శ౪-౧౧చి౧౦-౪౮వ్య౫-౯బా౪-౧౧ది౨౪-౪౪త్యా౩-౫౯శని త్రయో-భో౩-౧౩చ౧౨ [ధ్యయన౩-భో౩
27	౧౪		౨౪	చ॥ఆ౨-౭స్వా౧౦-౯వరీ౧-౯పరి౫-౬తై౨-౭ది౨౪-౧౦త్యా౩-౫౪నృసింహజయంతీ అవమ.అన
28	౧౫		౨౫	○పూ॥సో౫౫-౧౦విశా౯-శివ౫౦-౨౦భ౨౭-౧౨ది౧౮-౪త్యా౩-౫౧అహః౩౨-౧౮రో౨రవిః౧౮-౯వాస్తుకర్తరిత్యాగః సింహుస్నానం కూర్మజయంతీ అన్వాధానం దధ్యన్నఛత్రదానం సంపద్గౌరీవ్రతం కు-వే-శభో౨-౫౪చ౧౪
29	౧౬		౨౬	కృ॥ప్రమం౫౦-౧౪అ౬-౪౮సిద్ధ౩-౫౦బా౨౨-౪౨ది౨౦-౫త్యా౩-౪౮యాగః కే-నే-పెరియభట్టర్ భో౨-౪౪చ౧౫
30	౧౭		౨౭	ద్వి॥బు౪౪-౪౨జ్యే౩-౪౪సా౩౬-౪౫తై౧౭-౨౮రా౨౪-౨త్యా౩-౪౬-భో౨-౩౫చ౧౬ [౪౭-౪౨భోభు౨-౨౫
31	౧౮		౨౮	తృ॥గు౩౮-౪౬మూ౦-౮పూషా౫౬-౪శుభ౯-౨౩వ౧౧-౪౪శే౦-౮ది౨౨-౩౪త్యా౩-౪౪అహః౩౨-౨౨రో౩రవిః
1	౧౯		౨౯	చ॥శు౩౨-౩౬ఉషా౫౧-౫౭శుక్ల౨౧-౪౬బ౫-౪౧ది౧౪-౪౭త్యా౩-౪౩ భో౩-౧౬చ౧౮
2	౨౦		౩౦	పం॥శ౨౬-౨౬శ్ర౭-౪౭బ్ర౧౪-౬తై౨౬-౨౬ది౧-౧౫త్యా౩-౪౩రా౨౪-౪౬త్యా-౪౪ పంచమీతిథిః రా-క్రాం-కు-వే-భో౨-౬చ౧౯ [౫౭-౪౦శక్రాం-కే-వే-భో౧-౫౭చ౨౦
3	౨౧		౩౧	ష॥ఆ౨౦-౨౮ధ౩-౫౬వి౬-౩౫వై౫౨-౩౭వ౨౦-౨౮శే౦-౫౩ పునస్త్యాజ్యాభావః తిథిద్వయం అగస్త్యోదయః
4	౨౨		౧	స॥సో౧౪-౫౧శత౪౦-౩౧వి౫౨-౨౦బ౧౪-౫౧ది౦-౫౪త్యా౩-౪౬రా౨౩-౨౩త్యా౩-౪౯ అహః౩౨-౨౪రో౪ రవిః౧౭-౩౪అష్టమీతిథిః ఉభయానధ్యాయః భో౧-౪౭చ౨౧
5	౨౩		౨	అ॥మం౯-౪౮పూభా౨౭-౪౭ప్రీ౪౬-౪కా౯-౪౮త్యాజ్యాభావః భో౧-౩౮చ౨౨
6	౨౪		౩	న॥బు౫-౯ఉభా౩౫-౫౦ఆయు౪౦-౩౦గ౫-౯ది౧-౦త్యా౩-౫౨హనుమజ్జయంతీ భో౧-౨౮చ౨౩
7	౨౫		౪	ద॥గు౨-౩ రేవ౫౭-౨౨రే౩౪-౫౩సౌ౩౫-౪౪భ౨-౩ది౫-౨౧త్యా౩-౫౬అహ౩౨-౨౬ మృగ౧ రవిః౪౭-౪౦ అవమస్మార్తానాం౧౧భో౧-౧౮చ౨౪ [శ్రే౩ రాహు ఆశ్రే౧కేతుః భో౧-౮చ౨౫
8	౨౬		౫	ద్వా॥శు౫౮-౧౪అశ్వి౩౫-౩౬శో౩౧-౫౨కౌ౨౮-౫౦ది౨౪-౫౩త్యా౪-౧౧రా౨౭-౮త్యా౪-౬ మధ్వరామానుజ౧౧
9	౨౭		౬	త్ర॥శ౫౮-౨౦భర౩౬-౨౬అతి౯-౦గ౨౮-౧౭శే౩-౭౨పునస్త్యాజ్యాభావః భో౦-౫౮చ౨౬ (భో౦-౪౮చ౨౭
10	౨౮		౭	చతు॥ఆ౫౯-౩౯ధృ౩౯-౩సు౨౭-౮భ౯-౦ది౭-౪౪త్యా౪-౧౦మాసశివరాత్రిః అనధ్యయన ౪-రా-వే-
11	౨౯		౮	●అమ॥సో౬౦-౧౦రో౪౨-౫౩ధృ౨౫-౪౬చ౯-౫౦ది౨౧-౩౬త్యా-౧౫రా౨౫-౩౨త్యా౪-౨౦ అహ౩౨-౩౦ మృ౨రవిః౧౮-౧ త్రిద్యుస్పృక్ అన్వాధానంపిండపితృయజ్ఞఃఅమాసోమవారవ్రతంకు-క్రాం-భో౦-౩౮చ౨౮
12	౩౦		౯	●అమా॥మం౨-౩౩మృ౪౭-౪౮శూ౨౬-౨౬నా౨-౩౩శే౨-౨౨పునస్త్యాజ్యాభావఃయాగః౪క్రాం-భో౦-౨౮చ౨౯

1934 మే — 1934 జూన్

కు	ర శు	బు	
శ	౬౨సో వృరవిః ౧౦గు వృకుజః		కే
రా	౧౫సో మి బు ౧౩ఆ మే శు		
			గు

కుజచారః	బుధచారః			
౬౨మం భర కుజ౧-౪౦	౬౨మం కృ౩ బుధః౨౦-౨౨	౧౧గు మృ౧బుధ౪౭-౨	౧౪ఆ పు౧ బు౪౦-౨౦	౧౦గు రేవ౪ శు౨౦-౪౦
౬శ కృ౧ కుజ౫-౩౬	౩ బు కృ౪ బు౫౨-౪౦	౧౨శ మృ౨ బు౩౨-౫౦	గురుచారః	౧౩ఆ అశ్వి౧ మేషు౧౮-౧౮
౧౦గు కృ౨ వృషే౧౨-౫	౫శు రో౧ బు౨౫-౩	౧౫సో మృ౩ మిథు౨౫-౫౦	౨౩౦ గురువక్రత్యాగః	౨౨ బు అశ్వి౨ శు౧౭-౯
౧౫సో కృ ౩ కుర౯-౩౦	౬శ రో౨ బు౬-౫౦	౨౨బుమృ౪బు౯-౧౪	శుక్రచారః	౫శ అశ్వి౩ శు౧౫-౦
౨౫శకృ౪ కు ౨౮-౨౦	౮సో రో ౩ బు ౩౨-౪౦	౪శు ఆర్ద్ర ౧ బు౧౦-౯	౬౨ మం రేవ౧ శుక్రః ౧౯-౨౦	౮మం అశ్వి౪శు౧౦-౪
౧౦గు రో౧ కు ౧౧-౩౪	౯బు రో౪ బు౮-౨౪	౬శ ఆ౨ బు౫-౩౯	౫శు రేవ౨శు౧౨-౧౫	౧౨శు భర౧ శు౩-౩౯౦
౩౦సో రో౨ ౫౫-౪౦	౧౦గు పశ్చాదుదితః	౮మం ఆ౩ బు౩౧-౪	౮సో రే౩శు ౨౪-౫౦	౧౪ఆ భ౨ శు౫౫-౪౦
		౧౦గు ఆ౪ బు౯-౦		౨మం శనివక్రారంభః

	తేది.	రవి ° ' "	చంద్ర ° ' "	కుజ ° ' "	బుధ ° ' "	గురు ° ' "	శుక్ర ° ' "	శని ° ' "	రాహు ° ' "	అంశ.
	14	29 42 9	38 29 15	22 48 0	31 1 14	171 11 4	345 29 50	304 14 20	291 21 51	6"
	15	30 40 0	50 53 54	23 31 35	33 11 58	171 7 11	346 35 44	304 16 16	291 18 40	
	16	31 37 50	63 5 11	24 15 10	35 22 42	171 3 18	347 41 39	304 18 12	291 15 29	4'
మే 1934	17	32 35 40	75 5 22	24 58 45	37 33 26	170 59 24	348 47 33	304 20 8	291 12 18	
	18	33 33 26	86 56 39	25 42 20	39 44 11	170 55 0	349 53 28	304 22 5	291 9 8	23°
	19	34 31 10	98 43 53	26 25 56	41 54 56	170 51 36	350 59 23	304 24 2	291 5 57	
	20	35 28 56	110 31 17	27 9 21	44 0 18	170 47 43	352 6 19	304 25 58	291 2 46	7"
	21	36 26 37	122 24 14	27 52 46	46 5 40	170 43 49	353 13 15	304 27 54	290 59 36	
	22	37 24 17	134 28 19	28 36 11	48 11 2	170 39 55	354 20 11	304 29 50	290 56 25	4'
	23	38 22 0	146 48 47	29 19 36	50 16 24	170 36 1	355 27 7	304 31 46	290 53 15	
	24	39 19 37	159 30 20	30 3 0	52 21 46	170 32 7	356 34 3	304 33 43	290 50 4	23°
	25	40 17 15	172 37 35	30 46 12	54 15 29	170 29 58	357 41 15	304 34 42	290 46 53	
	26	41 14 53	186 11 45	31 29 24	56 9 12	170 27 48	358 48 27	304 35 41	290 43 42	8"
	27	42 12 27	200 12 14	32 12 36	58 2 55	170 25 38	359 55 39	304 36 40	290 40 31	
	28	43 10 0	214 36 46	32 55 48	59 56 38	179 23 28	1 2 51	304 37 29	290 37 20	4'
	29	44 7 33	229 18 17	33 39 0	61 50 20	170 21 18	2 10 3	304 38 38	290 34 10	
	30	45 5 7	244 9 25	34 21 50	63 30 22	170 19 8	3 17 59	304 39 37	290 30 59	23°
	31	46 2 36	259 0 14	35 4 40	65 10 24	170 16 57	4 25 55	304 40 36	290 27 48	
	1	47 0 7	273 44 11	35 47 29	66 50 26	170 14 47	5 33 51	304 41 35	290 24 37	9"
	2	47 57 35	288 15 28	36 30 18	68 30 28	170 12 36	6 41 47	304 42 34	290 21 26	
	3	48 54 59	302 30 0	37 13 8	70 10 30	170 10 56	7 49 44	304 43 0	290 18 15	4'
	4	49 52 30	316 27 46	37 55 38	71 34 30	170 10 8	8 58 12	304 43 30	290 15 4	
	5	50 49 55	330 8 21	38 38 9	72 58 30	170 9 50	10 6 40	304 43 37	290 11 54	23°
జూన్ 1934	6	51 47 20	343 34 0	39 20 40	74 22 30	170 9 30	11 15 8	304 43 39	290 8 43	
	7	52 44 44	356 45 9	40 3 10	75 46 30	170 9 13	12 23 36	304 43 40	290 5 32	10"
	8	53 42 0	9 43 34	40 45 40	77 10 30	170 8 54	13 32 4	304 43 41	290 2 21	
	9	54 39 30	22 29 31	41 27 44	78 20 8	170 8 35	14 41 6	304 43 41	289 59 10	4'
	10	55 36 50	35 2 49	42 9 48	79 29 46	170 8 17	15 50 9	304 43 40	289 56 0	
	11	56 34 11	47 23 55	42 51 52	80 39 25	170 7 58	16 59 11	304 43 35	289 52 49	23°
	12	57 31 33	59 35 33	43 33 56	81 49 3	170 7 40	18 8 14	304 43 25	289 49 38	

N. B రాహుస్ఫుటమునకు 180° కలిపినచో (తీసివేసినచో) కేతుస్ఫుటము వచ్చును.

నిజవైశాఖ మాస ఫలం:— శుక్లపక్షమందు వర్షించదు. బ ౧౦ నాడు మృగశిరాప్రవేశమైనను విశేష వృష్టి గలుగనేరదు. స్వల్పమగు ఖండ వృష్టి మాసాంతమున గల్గును. పశువులకు అరిష్టము గల్గును. చందనము, కుంకుమ, కస్తూరి, ముత్యములు, ధాన్యములు, బంగారము మొదలగువాటికి ధర లధికమగును. మిర్చి, కందులు, సెనగలు, రాగి, ఇత్తడి మొదలగువాటికి ధర తగ్గును. మినుములు, పెసలు, నువ్వులు, ఇనుము, పొగాకులకు ధర నిల్చి మాసాంతమున పెరుగును.

గ్రహాయుతులు

తేది.	యుతివివరం.	కాలము. గం. ని.	అంతరం. ° '	ఉత్తరమందలి గ్రహము
25 మే	గురుచంద్రసమాగమం	8 - 0	5 - 44	గురుడు
3 జూన్	శనిచంద్రసమాగమం	15 - 49	2 - 32	చంద్రుడు
8 ,,	శుక్రచంద్రసమాగమం	19 - 54	8 - 26	,,
11 ,,	కుజచంద్రసమాగమం	2 - 40	4 - 27	,,

నక్షత్రగ్రహయోగములు

		యోగం.	గం.	ని.
14 మే	కుజునికి	భరణి	17	0
1 జూన్	,,	కృత్తిక	18	44
16 మే	బుధునికి	,,	18	48
21 ,,	,,	రోహిణి	8	30
27 ,,	,,	మృగశిర	13	41
30 ,,	,,	ఆర్ద్ర	4	30
18 ,,	శుక్రునకు	ఉ-భా	16	52
23 ,,	,,	రేవతి	12	4
5 జూన్	,,	అశ్విని	15	20

పాత మధ్యకాలము

27 మే — వైప్ర (వైధృతి) మధ్యకాలము గం. 14-48

9 జూన్ — వ్యప్ర (వ్యతీపాత) మధ్యకాలము గం. 22-24

శుభముహూర్తములు:— నిజవైశాఖ శు ౪ గురువారం పునర్వసు మీనం అస్తాది ౨౦-౨ వివాహమునకు, శు ౫ శుక్రవారం పుష్యమి మీనం అ ౧౯-౫౦ వివాహమునకు, శు ౯ బుధవారం ఉ. ఫ. ధనుస్సు అస్తాది ౭-౨౬ వివాహ, గర్భాధానమునకు, శు ౧౦ గురువారం హస్త ధనుస్సు అ ౧౮-౪౫ వివాహమునకు, శు ౧౨ శనివారం, స్వాతి ధనుస్సు అ. ౬-౫౭ వివాహ, గర్భాధానములకు, బ ౪ శుక్రవారం ఉ. షా. ధనుస్సు అ. ౫-౫౫ వివాహ, గర్భాదానములకు, బ ౪ శుక్ర వారం ఉ. షా. మీనం అ ౧౭-౨౩ వివాహమునకు.

స్వస్తిశ్రీ భావనామసంవత్సర జ్యేష్ఠమాసః శాలివాహనశకః ౧౮౫౬ కల్యాది ౫౦౩౫ హూణ 1934 ఫసలి ౧౩౪౩

మే 1934

13	౩౧	౧౦	...॥ ప్రథమ ౬-౧౧ ... త్యాజ్యం-౨౩ చంద్రోదయః ఉత్తరశృంగోన్నతః కరవిర ... ౧౦-౨౯చ౩౦
14	౩౨	౧౧	... పుష్య ... త్యాజ్యం-౨౬ అహః ౩౨-౩౨ మిథునసేరవిః ... పుణ్యకాలః-భో౫-౨౭చ౨
15	౧	౧౨	... త్యాజ్యం-౨౬ ... పర్యంతం మహాశీతి
16	౨	౧౩	... త్యాజ్యం-౨౫ ... ఉదయపతారః-భో౫-౧౭చ౩
17	౩	౧౪	సం॥ ... త్యాజ్యం-౨౩ పంచమీతిథిః క్రాం-శ-వే-భో౫-౬
18	౪	౧౫	పు॥సో ... త్యాజ్యం ... అహః ౩౨-౩౬ ... ఆర్యా ... త్రయోదశి-వే-భో౪-౫౬ చ౫
19	౫	౧౬	సో॥మం౩౨-౧౨ ... త్యాజ్యం-౧౪ భో౪-౪౫
20	౬	౧౭	ఆ॥ ... త్యాజ్యం-౧౬ ... అనధ్యాయః-భో౪-౩౫చ౭ ... అగ్ని ...
21	౭	౧౮	బు॥ ... త్యాజ్యం-౫ అహః ౩౨-
22	౮	౧౯	గు॥ ... త్యాజ్యం-౦ ... కాయనం ౭-౨౦ సక్షీణ్యనధ్యాయః పశోమాస. గంగావతారః-భో౪-౧౪చ౯
23	౯	౨౦	శు॥ ... త్యాజ్యం-౫౫ సద్యోసా మేకాపి పెదయూ ... తిథి భో౪-౩౨౧౦
24	౧౦	౨౧	శ॥ ... త్యాజ్యం-౫౧ ... శ-వే-భో౩-౫౩౨౧
25	౧౧	౨౨	ప్ర॥సో ... త్యాజ్యం ... అహః ౩౨-౨౬ ఆర్ద్ర ... తిథి ద్వయం శ-వే-భో౩-౪౨౨౧౨ ... ౩౨చ౧౩
26	౧౨	౨౩	చతు॥మం ... త్యాజ్యా జ్యాభావః పూర్ణిమాతిథిః సావిత్రీవ్రతం వృషభపూజా భో౩-
27	౧౩	౨౪	పు॥బు ... త్యాజ్యం-౪౪ ... త్యాజ్యం ... ప్రతిపత్తిథిః అనధ్యాయనచతుష్టయం ... సద్యోస్తాల ... భో౩-౨౧చ౧౪
28	౧౪	౨౫	కృ॥ప్ర॥గు ... త్యాజ్యం-౪౩ అహః ౩౨-౩౮ ఆర్ద్ర ... వే-భో౩-౧౧చ౧౫ ... ౩-౦చ౧౬
29	౧౫	౨౬	వి॥శు ... త్యాజ్యం-౪౩ అవమ-శు-వే-రఘువర్యతీర్థపుణ్యతిథి
30	౧౬	౨౭	చ॥శ ... త్యాజ్యం-౪౪ క్రాం-భో౨-౪౯చ౧౭
1	౧౭	౨౮	పం॥ఆ ... త్యాజ్యం-౪౬ శ క్రాం-శ-వే-భో౨-౩౯చ౧౮
2	౧౮	౨౯	ష॥సో ... ఆయుష్మాన్ ... త్యాజ్యం-౪౯ అహః ౩౨-౩౦ ఆర్ద్ర ... ౨౩-౭ భో౨-౨౯చ౧౯
3	౧౯	౩౦	స॥మం ... త్యాజ్యం-౫౧ ... భో౨-౧౯చ౨౦
4	౨౦	౩౧	అ॥బు ... త్యాజ్యం-౫౫ ... పూజా అనధ్యాయః భో౨-౭చ౨౧
5	౨౧	౧	న॥గు ... త్యాజ్యం-౫౯ అహః ౩౨-౨౯ పున్నగ ... భో౧-౫౭చ౨౨
6	౨౨	౨	ద॥శు ... త్యాజ్యం-౪౪ భో౧-౪౬చ౨౩
7	౨౩	౩	ఏ॥శ ... త్యాజ్యం-౯ సద్యోసా ... వే-భో౧-౩౬చ౨౪
8	౨౪	౪	ద్వా॥ఆ ... త్యాజ్యం-౧౪ భో౧-౨౫చ౨౫
9	౨౫	౫	త్ర॥సో ... త్యాజ్యం-౯ అహః ౩౨-౨౬ ... భో౧-౧౫చ౨౬
10	౨౬	౬	చతు॥మం ... త్యాజ్యం-౨౩శు-క్రాం-కృష్ణాంగారక౧౪మాసశివరాత్రి భో౧-౪చ౨౭ ... ౫౪చ౨౮
11	౨౭	౭	అమా॥బు ... ఆర్ద్ర ... త్యాజ్యం-౨౫ అన్వాధానం పిండపితృయజ్ఞః భో౦-

జూన్ 1934

	సు	శుక్ర	బు
శ	రాహు మి రవిః		కే
	కుజ గురు		
రా	... కటక ...		
			గు

కుజచారః	౯ గు మృ౩మిథున౫౪-౩౭	బ ౧ గు వక్రారంభః	౧౧బు పూర్వ౩శుక్ర౫౨-౧౫	౫ ఆ రో ౧శు౩-౪౩
౧౪ రోహి౩కుజ౪౧-౨౦	౧౪ మం మృగశిర౬-౪౭	౫ ఆ పశ్చాదస్తమితః	౪ శ భరణి౪౪-౪౦	౭ మం రో౨శు౫౩-౪
౯ బు ప్రాగుదితః	బుధచారః	౭ మం పున ౩వక్రీ౪-౩	౭ మం కృత్తిక౩౯-౩౦	౧౦ శు రో౩శు౪౪-౦
౯ గు రోహిణికుజః౨౫-౪౦	౧౧బు పున౨బుధ౪౨-౩౯	౧౩సో పున౨వక్రీ౩౨-౪౨	౧౦ శు కృత్తికవృషే౩౦-౦	౧౩ సో రో ౪శు౩౧-౧౦
౧౪ మం మృగశిర౧౪-౨౫	౫ ఆ పున ౩బు ౩౦-౪	గురుచారో నాస్తి	౧౩ సో కృ౩శు౨౧-౩౦	శనిచారో నాస్తి
బ ౫ ఆ మృ ౨కు ౨-౪౫	౧౧ శ పున ౪కటకే౧౪-౪	శుక్రచారః	బ ౧ గు కృ౪శు౧౩-౨౦	రాహుకేతుచారాన స్తః

చివుకుల వెంకటరమణశాస్త్రిచే గుణింపబడిన శ్రీభావనామసంవత్సర జ్యేష్ఠమాస గ్రహస్ఫుటములు

1934 జూన్ (13–30), 1934 జూలై (1–11)

తేది.	రవి °	′	″	చంద్ర °	′	″	కుజ °	′	″	బుధ °	′	″	గురు °	′	″	శుక్ర °	′	″	శని °	′	″	రాహు °	′	″	
13	58	28	44	71	36	38	44	13	0	82	58	42	170	7	21	19	17	17	304	43	9	289	46	27	11″
14	59	26	2	83	30	51	44	58	24	83	49	3	170	8	35	20	26	35	304	42	18	289	43	16	
15	60	23	20	95	17	37	45	40	48	84	39	24	170	9	49	21	35	51	304	41	27	289	40	6	4′
16	61	20	39	107	3	33	46	23	12	85	29	45	170	11	3	22	45	9	304	40	36	289	36	55	
17	62	17	53	118	51	2	47	5	36	86	20	6	170	12	17	23	54	27	304	39	45	289	33	44	23°
18	63	15	5	130	44	22	47	48	0	87	10	30	170	13	30	25	3	45	304	38	54	289	30	33	
19	64	12	25	142	48	23	48	29	46	87	44	28	170	14	44	26	13	59	304	37	55	289	27	22	13″
20	65	9	40	155	8	3	49	11	32	88	18	26	170	15	58	27	24	12	304	36	56	289	24	11	
21	66	6	52	167	47	34	49	53	18	88	52	24	170	17	12	28	34	25	304	35	57	289	21	0	4′
22	67	4	7	180	51	58	50	35	4	89	26	22	170	18	26	29	44	38	304	34	58	289	17	50	
23	68	1	16	194	23	38	51	16	48	90	0	20	170	19	40	30	54	11	304	34	0	289	14	39	23°
24	68	58	33	208	23	30	51	58	24	90	10	42	170	22	54	32	4	5	304	32	7	289	11	28	
25	69	55	41	222	46	18	52	40	4	90	21	4	170	26	0	33	13	59	304	30	14	289	8	17	13″
26	70	52	55	237	40	1	53	21	42	90	31	26	170	29	10	34	23	53	304	28	21	289	5	6	
27	71	50	6	252	48	7	54	3	20	90	41	48	170	32	20	35	33	47	304	26	28	289	1	56	4′
28	72	47	17	267	51	52	54	44	56	90	52	10	170	35	33	36	43	42	304	24	34	288	58	45	
29	73	44	30	282	55	51	55	26	15	90	39	46	170	38	43	37	54	19	304	22	54	288	55	34	23°
30	74	41	42	297	46	42	56	7	34	90	27	22	170	41	53	39	4	56	304	21	13	288	52	23	
1	75	38	55	312	18	42	56	48	53	90	14	58	170	45	3	40	15	33	304	19	32	288	49	12	14″
2	76	36	6	326	28	49	57	30	12	90	2	34	170	48	13	41	26	10	304	17	51	288	46	2	
3	77	33	14	340	16	3	58	11	31	89	50	10	170	51	26	42	36	38	304	15	8	288	42	51	4′
4	78	30	27	353	41	6	58	52	29	89	19	51	170	56	11	43	47	16	304	12	25	288	39	40	
5	79	27	37	6	46	45	59	33	27	88	19	32	171	0	56	44	57	54	304	9	42	288	36	30	23°
6	80	24	48	19	34	30	60	14	25	88	19	13	171	5	41	46	8	32	304	6	59	288	33	19	
7	81	22	0	32	7	21	60	55	23	87	48	54	171	10	26	47	18	10	304	4	16	288	30	8	15″
8	82	19	10	44	27	8	61	36	20	87	18	35	171	15	9	48	29	46	304	1	32	288	26	57	
9	83	16	25	56	36	21	62	17	11	86	40	24	171	21	9	49	40	42	303	58	49	288	23	47	4′
10	84	13	37	68	34	50	62	59	2	86	2	13	171	27	29	50	51	38	303	56	6	288	20	36	
11	85	10	50	80	27	1	63	39	53	85	21	2	171	33	39	52	2	34	303	53	33	288	17	25	23°

N. B. రాహుస్ఫుటమునకు 180° కలిపినచో (శిఖిస్ఫుటము) కేతుస్ఫుటము.

జ్యేష్ఠమాస ఫలం:— ఈ ౯ వరకు విశేష వర్షము లుండవు. అదిమొదలు ఆర్ద్ర ప్రవేశమై సువృష్టి గల్గి గ్రామ సస్యారోపణాత్మాసము. బ ౧౦ మొదలు స్వల్పముగ ఖండవృష్టి గా త్ర మే ఱ్యుండును. ధాన్యము, వస్త్రములు, బంగారం, సజ్జలు, వెండి, ముత్యములు మొదలగువాటికి ధర అధికమగును. రత్నములు, పగడములు, రాగి, కందులు, సెనగలు మొదలగువానికి ధరలుతగ్గి మాసాంతమున కొంచె మధికమగును. మినుములు మొదలగు నల్లధాన్యములకు మాసాదిని అధికధరలో నుండి ౧౫ నుండి, ధర తగ్గును. మధ్యదేశమున రోగబాధ గల్గును.

గ్రహయుతులు

తేది		యుతివివరం	కాలము. గం. ని.	అంతరం. °	′	ఉత్తరమందలి గ్రహము.
14	జూన్	బుధచంద్రసమాగమం	12 – 37	0	36	బుధుడు
21	,,	గురుచంద్రసమాగమం	16 – 36	5	47	గురుడు
30	,,	శనిచంద్రసమాగమం	22 – 58	2	39	చంద్రుడు
8	జులై	శుక్రచంద్రసమాగమం	20 – 55	7	2	,,
10	,,	కుజచంద్రసమాగమం	0 – 10	2	55	,,
11	,,	బుధచంద్రసమాగమం	21 – 36	8	10	,,

నక్షత్రగ్రహయోగములు

			యోగం.	గం.	ని.
15	జూన్	కుజునకు	రోహిణి	16	31
3	జులై	,,	మృగశిర	11	51
10	,,	,,	ఆర్ద్ర	12	45
22	జూన్	బుధునకు	పునర్వసు	4	0
16	జూన్	శుక్రునకు	భరణి	16	8
27	,,	,,	కృత్తిక	21	12
6	జులై	,,	రోహిణి	5	9

పాతమధ్య కాలము

24 జూన్ — వై ప్ర (వైధృతి) మధ్యకాలము గం. 14-35.

7 జులై — వ్య ప్ర (వ్యతీపాత) మధ్యకాలం గం. 2-30.

శుభముహూర్తములు:— జ్యేష్ఠ శు ౮ బుధవారం హస్త మేషం అస్తాది ౨౦-౧౫ వివాహమునకు

,, శు ౧౧ శనివారం స్వాతి కన్య ఉద. ౧౬-౦ వివాహమునకు

,, శు ౧౩ సోమవారం అనూరాధ కన్య ఉద ౧౫-౪౦ ఉపనయన, స్తంభప్రతిష్ఠలు

కు		కు	రవి బు
శ	కుజసోకరవిః బ౧౦ శ కటుకః కు ౫ మం మి శుక్రః		కే
రా			
			గు

జూలై 1934	కర్కాటకము		
12	౨౮	౮	స-ప్రా॥ సర౩-౫౦పున౧౭-౧౨హ౫౧-౪౬ కిం౧౧-౨౩ రా౬-౫౦ త్యాజ్య-౨౬ అహః౩౨-౨౨ పున౩ రవిః౫౬-౧౧ యోగః ర క్రాం - భోం-౪౪చ౨౬
13	౨౯	౯	వి॥సుక౯-౫౩ పుష్య౨౪-౪౫ వజ్ర౫౩-౩౨ బా౧౬-౨౧ త్యాజ్యాభావః చంద్రోదయః ఉత్తరశృంగః భోం-౩౪చ౩౦ [శ-వే-౦భో-౨౪౪బ్రిసానిచ
14	౩౦	౧౦	శు॥శు౫౩-౩౮ఆశ్లే౩౧-౮సిద్ధి౫౭-౫౮తై౨౧-౧౫దిం-౧౦త్యాజ్య-౨౬ కే-క్రాం-
15	౩౧	౧౧	శ॥ఏ౫౬-౪౨మ౩౬-౦వ్య౫౫-౪౪వ౨౫-౪౦దిర-౪త్యాజ్య-౨౩రా౨౬-౨౦ రావే-భోం-౧౪ చ౨ [త్రిస్పృక్ భోం-౪చ౩
16	౧	౧౨	ఆ॥సో౬౦-౧౧పూఫ౪౨-౧౫౬-౮బ౨౯-౬ శే-౦పునత్యాభా అహః౩౨-౨౦ పు౪కటకే రవిః౨౬-౧ ఉదయాది౨౬-౧పర్యంతం దక్షిణాయ పు॥కాలః
17	౨	౧౩	ఆ॥మం ౦-౩౭ఉఫ౫-౫౨పరి౫౫-౯బా౦-౩౨దిర-౧౦త్యాజ్య-౧౬కుమారషష్ఠిభో౫-౨౫ చ౪
18	౩	౧౪	ఆ॥బు ౨-౨౬హ౪౮-౩౮చి౫౩-౨౪తై౨-౨౬ది౬-౫౦త్యాజ్య-౧౧వివస్వత్పూజాభో౫-౧౪ చ౫
19	౪	౧౫	ఆ॥గు౩-౨౦చి౫౦-౦సిద్ధి౫౦-౩౭వ౩-౨దిర-౫త్యాజ్య-౬అహః౩౨-౮పున౧రవిః౫౬-౪౩అనధ్యాయః భో౫-౪చ౬
20	౫	౧౬	ఆ॥శు ౨-౯స్వా౫౦-౧౫సా౪౬-౪౩బ౨-౯దిర-౩త్యాజ్య-౧౯త్యాధిరాజతీర్థపుణ్యదినం భో౪-౫౩ చ౬
21	౬	౧౭	ఆ॥శ ౦-౨౬వి౫౬-౧౬విశా౪౯-౧౬శుభ౪౧-౫౬కాం-౨౬దిర-౧త్యా౩-౫౬ రా౨౬-౪౧ త్యా౩-౫౨ అవమ చాక్షుషమన్వాదిః శాకవ్రతారంభః ధని౩ వక్రీశనిః శ-వే-భో౪-౪౩ చ౮ [౩ ౨౯
22	౭	౧౮	ఏ॥ఆ ౫౩-౩౮అనూ౪౬-౯శుక్ల౩౬-౨౨వ౨౫-౪౧శే౨-౪౯ పునస్త్యా-భా-స్మార్తానాంశయనైకాదశీకే-వే-భో౫-
23	౮	౧౯	ద్వా॥సో ౪౮-౪౫జ్యే౪౪-౩౦బ౩౦-౪బ౨౧-౧౧దిం-౪౦త్యా౩-౪౯ అహః౩౨-౧౪పుష్య౨ రవిః౨౮-౯ సింహాయనం౪౪-౨౩మధ్వరామానుజానాంశయనైకాదశీ ర-వే-భో౪-౨౧ చ౧౦ చాతుర్మాస్య వ్రతారంభః
24	౯	౨౦	త్ర॥మం ౪౩-౧౬ మూ౪౧-౫౨౩-౧౫కా౧౬-౧౮౫-౫త్యా౩-౪౬భో౪-౧౧ చ౧౧ [కు-వే-భో౪-౦ చ౧౨
25	౧౦	౨౧	చతు॥బు ౩౬-౨పూషా౩౬-౧౧వై౧౬-౦౧౧౦-౨౦ది౩-౩౧త్యా౩-౪౪రా౨౩-౩౬త్యా౩-౪౩అనధ్యయన రా-
26	౧౧	౨౨	○పూ॥గు ౩౧-౧౩ ఉషా౩౩-౨ విష్కు౮-౨౮భ౪-౧౮రా౧౦-౮త్యా౩-౪౩అహః౩౨-౧౦పున౩ రవిః౫౮-౩౬ పూర్ణిమాతిథిః సింధుస్నానం పవిత్రారోపణం కోకిలావ్రతం గ్రస్తోదయచంద్రగ్రహణఅన్వాధానంభో౩-౫౦ చ౧౩
27	౧౨	౨౩	కృ-ప్రా॥శు౨౫-౦శ్ర౨౮-౫౦ప్రీం౦-౪౬ఆ౫౨-౨౨కా౨౫-౦రా౬-౦త్యా౩-౪౪ తిథిద్వ॥యోగ రా క్రాం భో౩-౩౯
28	౧౩	౨౪	ద్వి॥శ ౧౮-౫౬ ధని౨౪-౪౯సౌ౪౫-౪౩గ౧౮-౫౬రా౯-౩౩ త్యా౩-౪౫తృతీయాతిథిః శ-క్రాం-కే-వే-భో౩-౨౯
29	౧౪	౨౫	త॥ఆ ౧౩-౧౬శత౨౧-౧౦శో౩౮-౪౦భ౧౩-౧౬రా౪-౧౦త్యా౩-౪౮భో౩-౧౮చ౧౬ [భో౩-౮చ౧౬
30	౧౫	౨౬	చ॥సో ౮-౫పూభా౧౮-౪అతి౩౨-౮బా౮-౫౪౯-౦త్యా౩-౫౧అహః౩౨-౨పున౪రవిః౨౮-౪౪ శ్రీజయతీర్థపుణ్య॥
31	౧౬	౨౭	పం॥మం ౩-౩౮ఉభా౫౬-౯ఉభా౧౫-౪౪సు౨౬-౧౬తై౩-౩౮రా౧౨-౫౨త్యా౩-౫౪అవమభో౨-౫౬చ౧౮
1	౧౭	౨౮	ష॥బు ౫౬-౧౩రేవ౪-౧౭ధృ౨౧-౮భ౨౮-౩౦త్యాజ్యాభావః భో౨-౪౬ చ౧౯ [భో౨-౩౬చ౨౦
2	౧౮	౨౯	స॥గు ౫౫-౫౧అశ్వి౧౩-౫౫శూ౧౬-౫౪ బా౨౬-౩౨ ది౩-౫౯ రా౬-౧౮ అహః౩౧-౫౬ ఆశ్లే౧రవిః౫౮-౩౮
3	౧౯	౩౦	అ॥శు ౫౫-౪౩భర౧౪-౪౨గం౧౩-౩౬తై౨౫-౪౬రా౧౩-౪౮త్యాజ్య-౮భో౨-౨౬ చ౨౧
4	౨౦	౩౧	న॥శ ౫౬-౫౧ కృ౧౬-౪౪వృ౧౧-౯వ౬-౧౬రా౨౬-౨త్యాజ్య-౧౩ రా-వే- భో౨-౧౫చ౨౨
5	౨౧	౧	ఏ॥ఆ ౫౯-౧౪రో౨౦-౨ధృ౨౧-౨బ౨౮-౨శే౩-౯రా౩-౧౦త్యాజ్య-౧౮ స్మార్తైకాదశీ భో౨-౫చ౨౩
6	౨౨	౨	ద్వా॥సో ౬౦-౧౧మృ౨౪-౨౬వ్యా౯-౪౧కా౩౧-౮ రా౧౫-౩౦ త్యాజ్య-౨౨ అహః౩౧-౫౦ ఆశ్లే౨పవిః౨౮-౧౬ త్రిద్యుస్పృక్ మధ్వ౧౧ భో౧-౫౪చ౨౪
7	౨౩	౩	ద్వా॥మం ౩-౨ఆర్ద్రా౯-౫౨హ౧౦-౧౦తై౩-౨ త్యాజ్యాభావః భో౧-౪౪చ౨౫ [ధ్యయనభో౧-౩౩చ౨౬
8	౨౪	౪	త్ర॥బు ౬-౨౫పున౩౬-౧వజ్ర౧౧-౧౮వ౬-౨౫ది౨-౫౬త్యాజ్య-౨౬రా౨౬-౨౬ మాసశివరాత్రిః కు - క్రాం - అన
9	౨౫	౫	చ॥గు ౧౨-౨౦పుష్య౨-౩౩సి౧౨-౫౦శ౧౨-౨౦శే౨-౩౮పునస్త్యా॥అహ౩౧-౪౪ఆశ్లే౩ రవి౫౬-౩౩ దర్శతిథిః సర్వేషాం పిండపితృయజ్ఞః కే-క్రా-భో౧-౨౩చ౨౭ [శ-క్రాం శ్రీరాఘవపున౪కేశ-వేభో౧-౧౨చ౨౮
10	౨౬	౬	●అమా॥శు ౧౬-౨౨ఆశ్లే౪౯-౨౪వ్య౧౪-౨౬నా౧౬-౨౨ది౧౮-౧త్యాజ్య-౨౬ ప్రతిపత్తిథిః యోగః అన్వాధానం.

ఆగస్టు 1934 — శ్రావణ

కుజచారః	బుధచారః	బ౧౦శ పున ౪ కటకేబుధః	శుక్రచారః	౧౫ గు ఆశు౧౮-౫౦
కు౪ఆ ఆర్ద్ర౧కుజః౪౨-౪	కు౩శపున౧వక్రీబుధ ౩౦-౩	౫౬-౦	కు౧గు మృగశుక్ర౨౦-౪౦	బ ౩ ఆ ఆ ౩ శు ౫-౨
౮శు ఆ౨ కు౪౦-౩౨	౮ శు ప్రాగుదితః	౧౨ మం పున౧బుధ౯-౪౦	౪ ఆ మృ౨శుక్ర౯-౧౦	బుధమంఆర్ద్ర౪శుక్ర౫౨-౦
౧౪బు ఆ౩ కు ౩౬-౫౨	౧౧ ఆ వక్రత్యాగః	౧౪ గు పున ౨బు౨౦-౧౫	౫ మం మృ౩మిథుశు౮-౮	౯ శు పున ౧శు ౩౮-౨౦
బ౪సో ఆ౪ కు౩౪-౩౬	బ ౩ ఆ పున ౨ బుధ౧౫	గురుచారః	౮ శు మృ౪శుక్ర౫-౩౦	౧౨ సో పున ౨శు ౨౫-౪
౧౦ శ పున ౧ కు౩౬-౫	౮ గు పున ౩ బు౧౪-౨౦	బ ౩ ఆ చిత్ర౧బుధ్వీగురు ౪౦-౦	౧౨సో ఆర్ద్ర౧శుక్ర౩౪-౨	౧౪ గు పున ౩ శు ౧౧-౫
౧౪ గు పున౨ కు౪౧-౩౬				

తామరతైలము: తామర, తీటను నివారించును

చిప్పకుల వెంకటరమణశాస్త్రిచే గుణింపబడిన శ్రీభావనామసంవత్సర ఆషాఢమాస గ్రహస్ఫుటములు.

	తేది.	రవి ° ′ ″	చంద్ర ° ′ ″	కుజ ° ′ ″	బుధ ° ′ ″	గురు ° ′ ″	శుక్ర ° ′ ″	శని ° ′ ″	రాహు ° ′ ″	ఉత్ర
జూలై 1934	12	86 8 0	92 14 39	64 20 2	84 39 21	171 31 44	53 13 0	303 51 35	288 14 14	23° 4′ 16″
	13	87 5 9	104 0 2	65 0 35	84 7 38	171 38 51	54 24 27	303 47 55	288 11 3	
	14	88 2 22	115 46 12	65 41 8	84 37 14	171 44 26	55 35 54	303 44 27	288 7 53	
	15	88 59 40	127 36 4	66 21 41	83 6 51	171 50 47	56 47 20	303 40 59	288 4 42	
	16	89 5. 51	139 33 21	67 2 14	82 36 28	171 57 8	57 58 46	303 37 31	288 1 31	
	17	90 54 5	151 40 40	67 42 47	82 6 5	172 3 29	59 10 12	303 34 3	287 58 20	
	18	91 51 15	164 1 30	68 23 20	81 35 42	172 9 48	60 21 38	303 30 36	287 55 10	23° 4′ 17″
	19	92 48 33	176 41 33	69 3 38	81 27 10	172 16 1	61 33 7	303 27 8	287 52 0	
	20	93 45 47	189 42 9	69 43 56	81 18 38	172 22 14	62 44 36	303 23 40	287 48 49	
	21	94 43 5	203 7 22	70 24 14	81 10 6	172 28 26	63 56 5	303 20 12	237 45 38	
	22	95 40 19	216 58 35	71 4 32	81 1 34	172 34 38	65 7 34	303 16 44	287 42 27	
	23	96 37 33	231 16 35	71 44 50	80 53 2	172 40 50	66 19 3	303 13 17	287 39 17	
	24	97 34 49	245 58 43	72 24 56	80 53 4	172 48 21	67 31 0	303 9 17	287 36 4	23° 4′ 18″
	25	98 32 7	260 59 8	73 5 2	80 55 10	172 55 52	68 42 55	303 5 18	287 32 55	
	26	99 29 25	276 10 23	73 45 8	81 10 34	173 3 23	69 54 51	303 1 19	287 29 44	
	27	100 26 46	291 22 39	74 25 14	81 4) 9	173 10 54	71 6 47	302 57 19	287 26 33	
	28	101 24 3	306 26 36	75 5 20	82 29 44	173 18 25	72 18 43	302 53 20	287 23 22	
	29	102 21 28	321 11 50	75 45 10	83 20 10	173 25 56	73 30 55	302 49 20	287 20 12	
	30	103 18 50	335 37 22	76 25 0	84 10 36	173 33 27	74 43 6	302 45 21	287 17 1	23° 4′ 19″
	31	104 16 10	349 36 9	77 4 50	85 1 2	173 40 58	75 55 18	30. 41 21	287 13 50	
ఆగష్టు 1934	1	105 13 34	3 7 58	77 44 40	85 51 28	173 48 29	77 7 29	302 37 22	287 10 40	
	2	106 10 55	16 15 29	78 24 30	86 41 55	173 56 0	78 19 37	302 33 22	287 7 29	
	3	107 8 23	29 0 16	79 4 10	88 0 6	174 4 44	79 32 7	302 29 3	287 4 18	
	4	108 5 52	41 27 56	79 43 50	89 18 17	175 13 27	80 44 37	302 24 41	287 1 8	
	5	109 3 19	53 39 52	80 23 30	90 36 28	174 22 10	81 57 7	302 20 19	286 57 57	23° 4′ 20″
	6	110 0 46	65 40 27	81 3 10	91 54 39	174 30 53	83 9 35	302 15 57	286 54 46	
	7	110 58 9	77 32 47	81 42 50	93 12 43	174 39 35	84 21 4	302 11 35	285 51 36	
	8	111 55 46	89 20 10	82 21 57	94 53 36	174 48 20	85 33 3	302 7 15	286 48 25	
	9	112 53 17	101 5 39	83 1 4	95 34 24	174 57 4	86 45 11	302 2 53	286 45 14	
	10	113 50 47	112 52 11	83 40 11	93 15 12	175 5 48	87 58 49	301 58 31	286 42 4	

N. B. రాహుస్ఫుటమునకు 180° కలిపినచో (శ్రీకేతు) కేతుస్ఫుటము.

గ్రహాయుతులు

తేది	యుతివివరం.	కాలము. గం. ని.	అంతరము. °	′	ఉత్తరమందలి గ్రహము.
2 ఆగష్టు	కుజశుక్రయుతి	15 – 42	2	1	కుజుడు
19 జూలై	గురుచంద్రసమాగమం	3 – 38	5	55	గురుడు
28 ,,	శనిచంద్రసమాగమం	6 , 33	2	43	చంద్రుడు
7 ఆగష్టు	కుజచంద్రసమాగమం	21 – 6	1	1	,,
8 ,,	శుక్రచంద్రసమాగమం	3 – 32	2	17	,,
9 ,,	బుధచంద్రసమాగమం	1 . 4	0	43	,,

నక్షత్రగ్రహయోగములు

తేది			యోగం. గం. ని.
16 జూలై	శుక్రునకు	మృగశిర	19 20.
20 జూలై	,,	ఆర్ద్ర	17 0.

పాతమధ్య కాలము

21 జూలై .— వైధృతి మధ్యకాలము. గం. 5 41,

2 ఆగష్టు — వ్యతీపాత మధ్యకాలము గం. 4 32.

ఆషాఢమాస ఫలం :— మాసాదిని స్వల్పవృష్టియున్ను, మధ్యమున సస్యానుకూలముగ సువృష్టియున్ను, మాసాంతమున అర్ధవృష్టియున్ను గల్గును. నదీనదములు పూర్ణముగ ప్రవహించును. ధాన్యము, బంగారం, పసుపు వగైరాలకు ధరనిల్చియుండును. మాసాంతిమ భాగమున కొంచెము పెరుగును. అపరధాన్యములకు శుక్లపక్షమున కొంచెము పెరిగి కృష్ణపక్షమున కొంచెము తగ్గును. పర్వతప్రాంతీయులు, మ్లేచ్ఛ, సంకరజాతిజనులు పీడింపబడుదురు. లోకమున రోగపీడ గల్గును.

స్వస్తిశ్రీ భావనామ సంవత్సర శ్రావణమాసః శాలివాహనశకః ౧౮౫౬ కల్యాది ౫౦౩౫ హూణ 1934 ఫసలి ౧౩౪౩.

తేది			
11	౨౭	౭	[illegible] ౧౬-౦బు౨౨-౦ ౨౯-౩ త్యా [illegible] ౯-సే [illegible] ప్రోష్ఠపదీ [illegible] త్రిశ్శోభా [illegible] ౧-౨౮-౨౯
12	౨౮	౮	[illegible] ౬-౧[illegible]౧౬-౦-౧౯[illegible]౧౬-౪౮కౌ౨౬-౧౩[illegible]౧౬-౫౦ త్యా౪-౨౦ [illegible] అజాహ్వదివల్ చ౧
13	౨౯	౯	[illegible] ౯-౨౨ [illegible] ౧౩[illegible]౧౮-౧[illegible]౨౯-౨౨ద౧౯-౨౬ త్యా౪-౧౬ అహః౩౧-౩౭ ఆశ్లేషరవి౨౬-౩౦ మఘు [illegible] [ప్ర[illegible]భో౦-౩౧చ౩
14	౩౦	౧౦	[illegible] ౩౧-౨౨శ్రవ౪-౭[illegible]౬-౨[illegible]౨౬-౯ త్యా౪-౧౨ [illegible] వ్రతం మంగళగౌరీ
15	౩౧	౧౧	[illegible] ౩౨-౫౭౪-౧౩౯[illegible] ౪-౨బ౧-౪౪ద౨౪-౪౬ త్యా౪-౬ [illegible] ౨౦౪
16	౩౨	౧౨	శు॥సౌ ౩౧-౩౧[illegible]౧౨-౨కౌ౧-౪౪ద౨౩-౦ త్యా౪-౨ అహః౩౧-౩౨ ము౧ సింహే రవి౫౧-౯ కల్కి [illegible] శ్రీ [illegible] కల్కి [illegible] భో౦-౯౫ [కా[illegible] స్వర్ణ [illegible] భో౫-౧౬చ౬
17	౧	౧౩	[illegible] ౯-౪౪ [illegible]౯ స్వా[illegible]౭-౨౨ [illegible]౬-౩౭ ద౨౩-౯ త్యా౩-౫౬ [illegible]౧౧-౯పర్యంతం విష్ణుపదపుణ్య
18	౨	౧౪	అ॥శ ౨౬-౪౯ విశా౭-౩౭ప్రవ౩-౪౬జ౫౪-౫౦బ౬-౪౯ వి౭-౨౦ త్యా౩-౫౪ లక్ష్మీ [illegible] శే-సే-అనధ్యాయః భో
19	౩	౧౫	స॥ఆ ౨౨-౫౫[illegible]౬-౫౫౫౨-౨౧కౌ౨౨-౫౫ద౨౦-౯ త్యా౩-౫౧ పవిత్రైకాదశీ[illegible] భో౪-౫౬ చ౭ [౫-౬చ౬
20	౪	౧౬	బ॥సౌ ౧౭-౧౨ జ్యేష్ఠ౨౦ [illegible] ౪-౩౦౯౧౭-౧౨౮౫-౫౪ త్యా౩-౪౬ ఏకాదశీతిథిః అహః౩౧-౨౪ మ౨రవి ౨౩-౨౦ శ్రీరక్షతాచంధనే-వే-భో౪-౪౬ చ౯ [భో౪-౩౬చ౧౦
21	౫	౧౭	ఏ॥మం౧౩-౩ మూ౧-౫౯పూ౫౬-౧౭శ్రీ౩౭-౧౪ధ౧౩-౩ శే౧-౫ద౨౩-౩౬ త్యా౩-౪౫ మా-శు-వే-సర్వేషాం౧౭
22	౬	౧౮	ద్వా॥బు ౬-౩ ఉ౯షా౫౩-౧౧ఆయు౩౦-౪౨బా౬-౩ ద౧౬-౦ త్యా౩-౪౩ భో౪-౨౬ చ౧౧
23	౭	౧౯	త్ర॥గు౦-౫౬ ఏకోద్దిష్ట౫౩-౫౦ శ్రవ౭-౪౮సౌ౨౩-౦ తై౦-౫౬ద౨-౯ త్యా౩-౪౩రా౭౬-౦ త్యా౩-౪౪ అహః౩౧- ౧౭మఘ౩౭వి౫౧-౨౬అపమ్ఋఅగస్త్యోదయః౨౯-౩౨ కన్యాయనం౭-౩౭ బహ్వృచోపాకర్మ అనధ్యయన ప్రయంరాక్రాం-ర-వే-భో౪-౧౫చ౧౨ వరలక్ష్మీవ్రతం [సంపద్వి త్రాగోపణంరష్కాబం సంక్రాంభో౪-౫చ౧౩
24	౮	౨౦	○పౌ॥శు౪౭-౪౪ శ్రవిష్ఠ౪-౫౨శో౧౫-౧౯భ౨౧-౪౫శే౨-౧ పునస్స్యా॥భా॥ ఆపస్తంబయాజుషనేమోపాకర్మ అన్వాధా
25	౯	౨౧	కృ-ప్ర॥శ౪౩-౧శ౩౪౧-౫అతి౬-౪౭బా౧౫-౫౨ది౧-౪౪ త్యా౪-౪౫రా౨౫-౦ త్యా౩-౪౬ యాగేభో౩-౫౪చ౧౪
26	౧౦	౨౨	వి॥ఆ ౩౬-౫౩ పూభా౩౬-౫౧సు౧-౦౩౬స్పృ౫౩-౧౧లై౧౦-౨౬ త్యా॥భా॥ అశూన్యశయనవ్రతం భో౩-౪౪చ౧౫
27	౧౧	౨౩	త॥సో౩౩-౨౫ ఉభా౩౫-౧౭హార౬-౪౨వ౫-౩౯౦-౫౦అహః౩౧-౭మకరః౧౭-౪౭ సంకటహరచతుర్థీ వ్రతఃభో౩-౩౪
28	౧౨	౨౪	చ॥మం ౨౯-౫౩ రేవ౩౩-౩౯గం౪౨-౨౩బ౧-౩౯ది౪-౨౭ త్యా౩-౫౩ భో౩-౨౪చ౧౬
29	౧౩	౨౫	పం॥బు ౨౬-౧౯అశ్వ౩౩-౦వృ౩౬-౫౪తై౨౬-౧౯ది౨౩-౬ త్యా౩-౫౬రా౨౬-౯ త్యా౪-౨ భో౩-౧౩ చ౧౭ [౩-౩
30	౧౪	౨౬	ష॥గు ౨౫-౫౬ భర౩౩-౩౩ధృ౩౪-౨౦వ౨౫-౫౬ శే౧-౧౫పునస్స్యాజ్యాభావఃఅహః౩౧-౦పూర్వఫల్గునిరవిః౪౫-౧౦భో
31	౧౫	౨౭	స॥శు ౨౫-౪౬కృ౩౫-౧౩వ్యా౩౧-౪౬బ౨౫-౪౬ద౩-౨౩ త్యా౪-౬ శ్రీకృష్ణజయంతీ రా-వే-భో౨-౫౩చ౨౦
1	౧౬	౨౮	అ॥శ౨౬-౫౬రో౩౭-౧౨హ౩౦-౧౫కౌ౨౬-౫౬ది౬-౧౩ త్యా౪-౧౨౭ ౨౨-౬ త్యా౪-౧౬ అనధ్యాయ కణ్ణన్ తిర్
2	౧౭	౨౯	న॥ఆ ౨౯-౯మృగ౨-౨౧వజ్ర౨౯-౩౯గ౨౯-౯ త్యాజ్యాభావఃభో౨-౩౨చ౨౨ [భో౨-౪౨చ౨౧
3	౧౮	౩౦	ద॥సో౩౨-౪౯ఆర్ద్ర౪౬-౩౪సి౨౯-౫౫వ౧-౪ది౫-౧౦ త్యా౪-౨౧అహః౩౦-౫౨పూర్వఫల్గునిరవిః౧౩-౦భో౨-౨౨
4	౧౯	౧	ఏ॥మం ౩౬-౧౩పున౫౩-౩౪వ్య౩౦-౫౧బ౫-౧ద౨౦-౩౪ త్యా౪-౨౪ సర్వేషామేకాదశీభో౨-౧౧చ౨౪
5	౨౦	౨	ద్వా॥బు ౪౨-౧౩పుష్య౦-౧౦వరీ౩౨-౧౬కౌ౯-౪౩ద౧౫-౪౬ త్యా౪-౨౬సు-క్రా-కే-క్రాంభో౨-౧చ౨౫
6	౨౧	౩	త్ర॥గు౪౬-౨౨పుష్య౦-౧౦వరి౩౩-౫౧గ౧౪-౪౬రా౪-౫౨ త్యా౪-౨౬అహః౩౦-౪౪పూర్వఫల్గునిరవిః౩౭-౪౪భో౧-౫౧
7	౨౨	౪	చతు॥శు ౫౨-౧౬ఆశ్లే౬-౩౭శివ౩౫-౧౬భ౯-౫౦రా౯-౦ త్యా౪-౨౪ శ్రీకావేరీపుష్కరారంభః మాసశివరాత్రిః అనధ్యయన౩శ-వే-భో౧-౪౦-చ౨౬ [ధ్యానం పం[illegible]పితృయజ్ఞః కుశగ్రహణం-రా-వే-భో౧-౩౦చ౨౭
8	౨౩	౫	◐అమా॥శ ౫౬-౩౪మఘ౧౨-౪౪సి౩౬-౧౬చతు౨౪-౨౫రా౩-౫౧ త్యా౪-౨౧ అగ్ని సావర్ణికమన్వాదిః అన్వా

కుజచారః	౬సు ఆశ్లే౨ బుధ౪౦-౦	౧౧మం ఉత్తర౧బుధ౫౦-౩	౧౨బు పుష్య౪కశు౫౪-౫౦
కురమం పున౩కుజ౫౦-౨౦	౭శ ఆశ్లే౩బుధ౧౭-౪౩	౧౩సు ఉ౨కన్యా౩౬-౦	బ౧శే ఆశ్లే౧శు౩౫-౪౦
౯ఆ పుష్య౪కటకే౫౫-౨	౯ఆ ఆశ్లే౪బుధ౫౬-౩	౩౦శ ఉత్తర౩బు౨౬-౪౩	౪మం ఆశ్లే౨శు౨౧-౧౦
బ౧శే పుష్య౧కు౬-౩౪	౧౧మంమఘ౧౦౩౭-౨౪	గురుచారః	౬శు ఆశ్లే౩శు౬-౨
౬సు పుష్య౨కు౯-౨	౧౩సు మ౨బుధ౧౭-౩౪	శు౧౦సో చిత్ర౨సు౨౪-౩	౯ఆ ఆశ్లే౪శు౪౦-౧౦
౧౦మం పుష్య౩కు౩౫-౪	శు౧౫శు మ౩బుధ౫౭-౪	బ౧౪సో చిత్ర౩తు౭-౨౪-౦	౧౨బు మ౧సిం శు౯-౦
బుధచారః	బ౨ఆ మఘ౪ బుధ౩౬-౫౪	శుక్రచారః	౩౦శ మ౨శు౧౨-౫
శు౧శే పుష్య౩ బుధ౨౧-౩	౪మం పూఫ౧బుధ౨౬-౪౦	శు౧శే పుష్య౪కటకేశు౫౫-౦	శనిచారః
౩సో పుష్య౪బుధ౧౦-౦	౬సు పూఫ౨బుధ ౧౧-౩౪	౪మం పుష్య౧కశు౩౬-౪౦	బ౧౨బు ధ౨ మకర శ౫౭-౦
ప్రాగస్తమిత ౩౨-౦	౮శు పూఫ౩బుధ౫౨-౪	౬శు పుష్య౨కశు౨౫-౨౦	రాహుకేతుచారాన్యస్తః
౪మం ఆశ్లే౧బుధ౫౫-౪౦	౯ఆ పూఫ౪బుధ౧౧-౫	౧౦సో పుష్య౩కశు౯-౪	

		కు	
శ	సు-గుసంక్రమణం కటు౧౧మంసిం	కు శు	
రా	బు॥ బ౧౩ గు శ బు ౧౪ గు గు	రబు కే	
			గు

చిప్పకుల వేంకటరమణశాస్త్రిచే గుణింపబడిన శ్రీభావనామసంవత్సర శ్రావణమాస గ్రహస్ఫుటములు.

తేది.	రవి ° ′ ″	చంద్ర ° ′ ″	కుజ ° ′ ″	బుధ ° ′ ″	గురు ° ′ ″	శుక్ర ° ′ ″	శని ° ′ ″	రాహు ° ′ ″	అయనాంశ
ఆగష్టు 1934 11	114 48 21	124 42 43	84 19 17	99 56 0	175 14 31	89 11 24	301 54 9	286 38 53	23° 4′ 21″
12	115 45 50	136 40 44	84 58 23	101 36 48	175 23 13	90 24 0	301 49 47	286 35 42	
13	116 43 27	148 45 2	85 37 57	103 31 53	175 32 56	91 36 56	301 45 17	286 32 31	
14	117 41 8	161 1 35	86 17 31	105 26 58	175 42 39	92 49 52	301 40 47	286 29 20	
15	118 38 45	173 31 2	86 57 5	107 22 3	175 52 22	94 2 48	301 36 17	286 26 10	
16	119 36 20	186 15 42	87 36 38	109 17 8	176 2 4	95 15 54	301 31 47	286 23 0	
17	120 34 1	199 17 7	88 15 10	111 12 12	176 11 46	96 28 40	301 27 16	286 19 49	23° 4′ 22″
18	121 31 42	212 38 16	88 53 59	113 12 37	176 21 29	97 41 40	301 22 46	286 16 38	
19	122 29 25	226 20 19	89 3[illegible] 48	115 13 2	176 31 12	98 54 40	301 18 16	286 13 27	
20	123 27 5	240 24 26	90 11 37	117 13 27	176 40 55	100 7 40	301 13 46	286 10 17	
21	124 24 57	254 49 53	90 50 25	119 13 52	176 50 38	101 20 40	301 9 15	286 7 6	
22	125 22 46	269 34 12	91 29 13	121 14 17	177 0 20	102 33 40	301 4 44	286 3 55	
23	126 20 34	284 32 29	92 8 0	123 13 19	177 10 56	103 46 49	301 0 21	286 0 44	23° 4′ 23″
24	127 18 24	299 37 2	92 46 45	125 12 21	177 21 32	104 59 58	300 55 57	285 57 33	
25	128 16 17	314 39 2	93 25 31	127 11 23	177 32 8	106 13 7	300 51 33	285 54 23	
26	129 14 11	329 29 45	94 4 17	129 10 24	177 42 44	107 26 16	300 47 9	285 51 12	
27	130 12 7	344 1 12	94 43 2	131 9 25	177 53 22	108 39 25	300 42 46	285 48 1	
28	131 10 3	358 8 32	95 21 22	133 3 25	178 3 59	109 52 58	300 38 21	285 44 50	23° 4′ 24″
29	132 8 1	11 48 23	95 59 42	134 57 33	178 14 35	111 6 31	300 33 57	285 41 40	
30	133 6 2	25 1 16	96 38 2	136 51 37	178 25 11	112 20 4	300 29 33	285 38 29	
31	134 4 4	37 49 24	97 16 21	138 45 40	178 35 48	113 33 37	300 25 9	285 35 18	
సెప్టెంబరు 1934 1	135 2 6	50 15 54	97 54 40	140 39 43	178 46 24	114 47 10	300 20 45	285 32 7	
2	136 0 9	62 25 24	98 32 52	142 27 54	178 57 46	116 0 44	300 16 42	285 28 56	
3	136 58 15	74 22 42	99 11 2	144 16 5	179 9 8	117 14 18	300 12 39	285 25 45	23° 4′ 25″
4	137 56 23	86 1 5	99 49 12	146 4 16	179 20 30	118 27 52	300 8 36	285 22 34	
5	138 54 32	97 58 8	100 27 22	147 52 27	179 31 51	119 41 26	300 4 33	385 19 24	
6	139 52 50	109 45 4	101 5 32	149 40 37	179 43 12	120 55 0	300 0 28	285 16 13	
7	140 51 0	121 36 10	101 43 24	161 22 39	179 54 34	122 8 56	299 56 24	285 13 2	
8	141 49 15	133 34 20	102 21 16	153 4 47	180 5 56	123 22 51	299 52 18	285 9 52	

N. B. రాహుస్ఫుటములో 180° కలిపినచో (6 రాసులు కలిపినచో) కేతుస్ఫుటము వచ్చును.

గ్రహాయుతులు

తేది.	యుతివివరం.	కాలము. గం. ని.	అంతరం. °	′	ఉత్తరమందలి గ్రహము.
15 ఆగష్టు	గురుచంద్రసమాగమం	16 - 35	6	5	గురుడు
24 ,,	శనిచంద్రసమాగమం	14 - 8	2	38	చంద్రుడు
5 సెప్టెం	కుజచంద్రసమాగమం	17 - 19	1	2	కుజుడు
7 ,,	శుక్రచంద్రసమాగమం	13 - 14	3	47	శుక్రుడు

నక్షత్రగ్రహయోగములు

తేది	గ్రహము	యోగం.	గం.	ని.
19 ఆగష్టు	కుజునకు	పునర్వసు	1	7
14 ,,	బుధునకు	పుష్యమి	3	0
15 ,,	,,	ఆశ్రేష	6	10
24 ,,	,,	మఖ	20	0
31 ,,	,,	పూ-ఫ	20	25
5 సెప్టెం	,,	ఉ-ఫ	8	50
11 ఆగష్టు	శుక్రునకు	పునర్వసు	13	27
24 ,,	,,	పుష్యమి	8	30
26 ,,	,,	ఆశ్రేష	1	21

పాతమధ్యకాలము

16 ఆగష్టు — వైధృతి మధ్యకాలము గం. 3 35.

28 ,, — వ్యతీపాత మధ్యకాలము గం. 1 42.

శ్రావణమాస ఫలం:— మాసాదిలో స్వల్పవృష్టియు, మధ్యకాలములో సంపూర్ణవృష్టియు, మాసాంతమందు సామాన్యమైన ఖండవృష్టియు గల్గును. చందనం, కందులు, సెనగలు, మిర్చి, బంగారం, రాగి, పసుపు, ధాన్యము, గోదుమలు, జొన్నలు మొదలగువాటికి ధర లధికమై మాసాంతమందు కొంచెము తగ్గును. రక్తద్రవ్యములకుమాత్రము తగ్గక నిల్చియుండును. మినుములు, పెసలు, నువ్వులు, ఇనుము మొదలగువాటికి మాసాదిని తగ్గియుండి బహుళపక్షములో ధర లధికమగును. రోగబాధ శాంతించును.

శుభముహూర్తములు:— శ్రావణ శు ౫ బుధవారం చిత్రయుక్త వృషభయుక్త అస్తాది ౧౫-౨౧ వివాహాలు. శు ౧౨ బుధవారం ఉ-షా. మీనం అస్తాది ౮-౨౦ వివాహ, గర్భాధానములు. బ ౧ శనివారం శత మీనం అస్తాది 3-౪౫ వివాహ, గర్భాధానములు, బ ౮ శనివారం రోహిణి మీనం అస్తాది ౨-౫౮ వివాహ, గర్భాదానములు.

తేది			
9	౨౪	౬	[illegible] పూర్వాభా౧౯-౬౩ ౬౮౦౨౯-౧౨౭౬-౪౫ భో౧-౧౮ [చంద్రోదయ ఉమావ్రతం భో౧-౧౮
10	౨౫	౭	[illegible] ఉత్తరాభా౩౬-౪౮ తిథి౩౦-౫౩ త్యా౪-౧౩ అహః౩౦-౩౬ పూర్వాభా౨౪ రవిః౫-౨౦ త్రిద్యు
11	౨౬	౮	[illegible] రేవతి౫-౪౯ శుక్ల౩౪-౩౪ త్యా౪-౧౭ తామసమన్వాదిః జమదీసాని భో౦-౫౭చ౧
12	౨౭	౯	[illegible] వినాయకచతుర్థి పాషాణగౌరీవ్రతం భో౦-౪౭చ౨
13	౨౮	౧౦	[illegible] త్యా౨౯-౨౪౨౯-౩౩ అహః౩౦-౩౦ ఉత్తర రవిః౩౦-౨౦బు ఋషి [illegible] ౦-౩౮చ౩
14	౨౯	౧౧	పం॥సు౦-౨౯ విశాఖ౫౮-౨౯ వైధృతి౫౮-౨౯ రా౮-౧౩ త్యా౩-౫౮ [illegible] సృష్టి [illegible] ౦-౨౮ పద్రోగ్రస్త మీనకర్షణ భో౦-౧౮
15	౩౦	౧౨	షష్ఠి ౫౪-౫౮ అనూరాధ౨౬-౨౭ విష్కు౧౭-౪౫౯ త్యా౩-౫౦ ఆముక్తా
16	౩౧	౧౩	అ॥ జ్యేష్ఠ౨౪-౧౯ ౪౩ త్యాభావః అహః౩౦-౨౨ ఉత్త కన్యాగమనరవిః [illegible] మహాలక్ష్మీ జ్యేష్ఠాదేవీపూజాకేశవే భో౦-౮చ౬
17	౧	౧౪	సు॥సో ౪౪-౩ మూల౨౦-౫౨ అతియు౬-౦ సౌ౫౩-౧౫౬ ౪౪౯౮-౫త్యా౩-౪౮ ౧౩-౦త్యా౩-౪౫ ఉదయాదిరి౦-౪౪ పశోతిపుణ్యకాల భో౫-౧౪చ౮
18	౨	౧౫	పూ॥సుం ౩౭-౧౬ పూర్వాషాఢ౧౬-౧౧ శోభ౧౨-౨౧ తైతి౧౧-౧౦ రా౫-౩౩ త్యా౩-౪౪ సత్యాష్టకామతి॥పు॥ భో౫-౪చ౯
19	౩	౧౬	పా॥ ౩౨-౧౩ ఉత్తరాషాఢ౧౩-౧౦ అతిర౩-౩౪ పు౫-౧౫ ౨౯-౨౭ త్యా౩-౪౩ సర్వేషాంపరివర్తనైకాదశీ భో౪-౫౪చ౯
20	౪	౧౭	ద్వా॥ శుక్ర౬-౬ శ్రవ౫౮ సుకు౩౫-౫౦ బా౨౬-౬౨౯-౧౬ త్యా౩-౪౩ అహః౩౦-౧౪ ఉత్తరవిః౨౦-౪ ద్వాదశీతిథిః వామనజయంతీ శ్రవణద్వాదశీ బలిబంధనపుణ్యకాలః రా-క్రాం భో౪-౪౩చ౧౦
21	౫	౧౮	త్ర॥ సు౨౦-౮ ధనిష్ఠ౪-౪౭ ధృ౨౯-౧౧ తై౨౦-౮ ౨౧-౩ త్యా౩-౪౩ ఆర్తిభిక్షుయంజనఃస్థాయనభ భో౪-౩౩చ౧౧ [ధానం భో౪-౨౨
22	౬	౧౯	చతు॥ శని౪-౩౦ శతం౦-౫౮ పూర్వాభా౫౬-౩౦ శూ౨౧-౨౨ ౩౧౬-౧త్యా౩-౪౬ పూర్ణిమతిథిః అనంతవ్రతం అన్వా
23	౭	౨౦	○ పూ॥ ఆ ౯-౨౩ ఉత్తరాభా౫౪-౪౨ గం౧౪-౦౫ ౨౩ ౨౦-౨౧ త్యా౩-౪౯ అహః౩౦-౬ ఉత్తరవిః౪౪-౦ మహాలయ పక్షారంభః యాగః భో౪-౧౨చ౧౩ [శయనవ్రతం ౪-వే భో౪-౨చ౧౪
24	౮	౨౧	కృష్ణ-ప్ర॥సో౪-౫౮ రేవ౨-౪౭ వృ౮-౩౯ కౌ౪-౫౮ ౨౩-౪ త్యా౩-౫౨ తులాయనం౧-౨పశ్చిమ్యనధ్యాయః అనూరాధ
25	౯	౨౨	ద్వి॥మం౧-౨౫ అశ్విని౫౧-౫౩ ధ్రువ౨-౨ వ్యా౫౫-౧౭౧-౨౫ రా౧౨-౦ అవమ బృహస్పతివ్రతం భో౩-౫౧
26	౧౦	౨౩	చ॥బు౫౮-౧౮ భర౫౨-౮ హర్ష౫౩-౧౨ బ౨౭-౦౭ ౫౧-౫౯ త్యా౪-౧ సంకష్టహరచతుర్థి భరణీ మహాలయః భో౩-౧౪చ౧౬
27	౧౧	౨౪	పం॥సు౫౮-౧౪ కృ౫౩-౩ వజ్ర౫౦-౨౧ కౌ౨౮-౧౫ ౨౨-౪౯ త్యా౪-౬ అహః౨౯-౫౬ హా౧ రవిః౭-౭ రావే-
28	౧౨	౨౫	ష॥సు౫౭-౫౩ రో౫౬-౧౨ సిద్ధి౪౯-౩ ౨౦-౫ ౨౫ త్యా౪-౧౧ భో౩-౨౦చ౧౭ [భో౩-౩౧చ౧౮
29	౧౩	౨౬	స॥శని౦-౧౦ మృగ౦-౧౦ వ్యతీ౮-౩౬ ౩౦-౭చ౧౧-౯ త్యా౪-౧౬ త్రిద్యుస్పృగ్వ్యతీపాతమహాలయః భో౩-౧౦చ౧౯
30	౧౪	౨౭	స॥ఆ౧-౧౦ మృ౦-౨౦ వరీ౪౮-౩౮ బ౧-౧౦౨౩-౫ త్యా౪-౨౦ అహః౨౯-౫౦ హా౨ రవిః౧౩-౨౫ సూర్యసావర్ణిక మన్వాదిః ఉభ సూనధ్యాయః మధ్యాష్టమీ భో౩-౦చ౨౦
1	౧౫	౨౮	అ॥సో౪-౪౪ ఆర్ద్ర౫-౨౦ పరిఘ౭-౨౦ కౌ౪-౪౪ రా౭-౨౫ త్యా౪-౨౩ మశేతిము ౫౧-౧౫ దేవ్యుత్థాపనం భో౨-౫౦
2	౧౬	౨౯	న॥మం౯-౧౫ పున౧౧-౧౩ శివ౪౯-౪౧౯-౧౫ రా౩-౩౬ త్యా౪-౨౫ భో౨-౩౯చ౨౨ [కే-క్రాం-భో౨-౨౯చ౨౩
3	౧౭	౩౦	ద॥బు౧౪-౧౭ పుష్య౧౮-౩౫ సి౫౧-౭ భ౧౪-౧౭ రా౨౩-౨౧ త్యా౪-౨౬ అహః౨౯-౪౨ హా౩ రవిః౫౪-౦ ఏకాదశీతిథిః
4	౧౮	౧	ఏ॥గురు౯-౩౨ ఆశ్లే౨౪-౪౫ సా౫౨-౩౬ బా౯-౩౨ రా౨౮-౩ త్యా౪-౨౫ శూన్యతిథి-సర్వేషాం౧౧ తు-క్రాం-శే-వే భో౨-౧౭చ౨౪ ఫసలీప్రారంభః [మహాలయః రా-వే-భో౨-౭చ౨౫
5	౧౯	౨	ద్వా॥శు౨౪-౨౭ మఘ౩౦-౨౧ శుభ౫౩-౪౨ తై౨౪-౨౭ శే౧-౩౮ రా౨౨-౩౫ త్యా౪-౨౨ ద్వాదశీతిథిః యతీనాం
6	౨౦	౩	త్ర॥శ౨౭-౪౬ పూర్వాఫ౩౫-౫౬ శుక్ల౫౪-౯ వ౨౭-౪౬ రా౨౫-౪౬ త్యా౪-౯ కలియుగాదిః మాసశివరాత్రిః భో౧-౫౭
7	౨౧	౪	చ॥ఆ౩౨-౮ ఉత్తరఫ౦-౩౫ బ్రహ్మ౩-౪౮ భ౦-౨౬ త్యాజ్యాభావః అహః౨౯-౩౨ హా౪ రవిః౧౮-౨ విషశస్త్రహతాదీనాం మహాలయః అనన్వయ౩-భో౧-౪౮చ౨౮ [గ్రహణం అన్వాధానం పిండపితృయజ్ఞః నాగావళి॥పు॥ భో౧-౩౮
8	౨౨	౫	● అమా॥సో౩౪-౯ హస్త౪౮-౫౨ ఐంద్ర౨-౯ చతు౩-౧౩ ది౨-౪౯ మహాలయామావాస్యా అమాసోమవారవ్రతం ఉశే

కుజచారః	బుధచారః			
శు౧౫ఆ పుష్యకుజః ౪౮-౪౨	శు౨సో ఉత్తరబు ౨౩-౧౦	౧౨సు చిత్రి౧బు ౪౪-౩౫	౩౦సో స్వాతి తు ౩౯-౫౦	౧౧బు పూర్వాఫ౨శుక్ర ౧-౧౫
౮శఆశ్లే౧కు ౪-౨౦	శు ౩ బు పశ్చాదుదితః	శు౧౫ఆ చిత్ర౨బుధః ౯-౪	గురుచారః	౧౩సు పూ౩శుక్ర ౪౩-౨౬
౧౨సు ఆ౨కు ౨౫-౪౦	హస్త ౧ బుధ ౨౦-౦	బ౨మం చి౩ తు ౨౮-౩౪	బ౧సో చిత్ర౪గురుః ౩౫-౪	బ౧సో పూర్వా౪శుక్ర ౩౨-౧౮
బ౨మం ఆ ౩ కు ౪౯-౨	౫శు హస్త౨బు౯-౩౨	౫సు చిత్ర౪ బు ౫౦-౩	శుక్రచారః	౫సు ఉత్తర౧శుక్ర ౫-౩౦
౭సో ఆశ్ల౪కు ౪-౨౦	౭ఆ హస్త౩బు ౩౦-౪	౮ఆ స్వా౧బు ౨౧-౩౫	శు౨సో మ౩శుక్ర ౫౫-౨౦	౮శఉత్తర౨కన్యాశుక్ర౭-౨
౧౩శ మ౧సిం కు ౪౪-౨౦	౧౦మం హస్త౪బు ౪౨-౪౨	౯మం స్వా౨బు ౫౯-౪౫	౪సు మ౪శుక్ర ౩౮-౩౨	౯మం ఉ౩శు ౨౬-౧౦
		౧౨శు స్వా౩బు ౪౪-౩౯	౭ఆ పూర్వాఫ౧శుక్ర ౧౮-౨౪	౧౨శు ఉత్తర౪శు ౫-౩౦
		౧౪ఆ హస్త౧ కశు ౪౪-౯	శనిచారో నాస్తి	రాహుకేతుచారా న స్తః

దంతచూర్ణము : పంటిపోటునుబాపి, పండను శుభ పరచును

చిపురుల వెంకటరమణశాస్త్రిచే గుణింపబడిన శ్రీభావనామసంవత్సర భాద్రపదమాస గ్రహస్ఫుటములు.

సెప్టెంబరు 1934 (9 – 30) · అక్టోబరు (1 – 8)

తేది.	రవి ° ' "	చంద్ర ° ' "	కుజ ° ' "	బుధ ° ' "	గురు ° ' "	శుక్ర ° ' "	శని ° ' "	రాహు ° ' "
9	142 47 51	145 41 46	102 59 8	154 46 43	180 17 18	124 36 46	299 48 12	285 6 41
10	143 45 51	158 2 3	103 37 0	156 28 45	180 28 40	125 50 41	299 44 6	285 3 30
11	144 44 16	170 34 12	104 14 51	158 10 47	180 40 0	127 4 36	299 40 0	285 0 20
12	145 42 33	183 18 55	104 52 30	159 48 18	180 51 55	128 18 42	299 36 28	284 57 9
13	146 41 0	196 18 36	105 30 9	161 25 49	181 3 50	129 32 48	299 32 55	284 53 58
14	147 39 25	209 28 33	106 7 48	163 3 20	181 15 44	130 46 54	299 29 22	284 50 48
15	148 37 53	222 53 11	106 45 27	164 40 51	181 27 38	132 1 0	299 25 49	284 47 37
16	149 36 28	236 32 24	107 23 6	166 18 22	181 39 32	133 15 6	299 22 16	284 44 26
17	150 35 0	250 36 10	108 0 18	167 49 41	181 51 27	134 29 23	299 18 42	284 41 15
18	151 33 31	264 35 7	108 37 30	169 21 0	182 3 22	135 43 40	299 15 7	284 38 5
19	152 31 11	278 58 30	109 14 42	170 52 19	182 15 16	136 57 57	299 11 33	284 34 54
20	153 30 48	293 34 6	109 51 54	172 23 38	182 27 10	138 12 14	299 7 59	284 31 43
21	154 29 28	308 17 36	110 29 5	173 54 57	182 39 5	139 26 30	299 4 25	284 28 33
22	155 28 9	323 2 35	111 6 22	175 22 13	182 51 33	140 40 56	299 1 35	284 25 22
23	156 26 53	337 41 44	111 43 39	176 49 29	183 4 1	141 55 22	298 58 46	284 22 11
24	157 25 9	352 7 18	112 20 55	178 16 45	183 16 28	143 9 48	298 55 57	284 19 0
25	158 24 26	6 13 20	112 58 11	179 44 0	183 28 56	144 24 14	298 53 8	284 15 49
26	159 23 16	19 54 52	113 35 27	181 11 15	183 41 22	145 38 40	298 50 19	284 12 39
27	160 22 9	33 10 36	114 12 24	182 31 13	183 53 30	146 53 10	298 47 28	284 9 28
28	161 21 2	46 1 32	114 49 21	183 51 30	184 6 18	148 7 40	298 44 39	284 6 17
29	162 20 0	58 29 39	115 26 18	185 11 37	184 18 46	149 22 10	298 41 50	284 3 6
30	163 18 57	70 39 34	116 3 15	186 31 45	184 31 14	150 36 40	298 39 1	283 59 55
1	164 17 58	82 36 21	116 40 0	187 51 51	184 43 40	151 51 10	298 36 12	283 56 45
2	165 17 5	94 25 4	117 16 38	189 5 47	184 56 25	153 6 0	298 34 14	283 53 34
3	166 16 3	106 11 31	117 53 6	190 19 43	185 9 10	154 20 50	298 32 16	283 50 23
4	167 15 9	118 0 38	118 29 34	191 33 39	185 21 55	155 35 40	298 30 18	283 47 12
5	168 14 16	129 57 40	119 6 2	192 47 35	185 34 40	156 50 30	298 28 20	283 44 2
6	169 13 28	142 4 14	119 42 30	194 1 28	185 47 26	158 5 20	298 26 21	283 40 51
7	170 12 40	154 24 57	120 18 44	195 5 55	186 0 12	159 20 18	298 23 58	283 37 40
8	171 11 53	167 1 21	120 54 58	196 10 22	186 12 58	160 35 16	298 21 36	283 34 29

అయ. 23° 4' 25'' · 23° 4' 26'' · 23° 4' 27'' · 23° 4' 28'' · 23° 4' 29''

N. B. రాహుస్ఫుటములలో 180° కలిపినచో ([illegible]) కేతుస్ఫుటమగును.

గ్రహయుతులు.

తేది.	యుతివివరం.	కాలము. గం. వి.	అంతరం. ° '	ఉత్తరమందలి గ్రహము.
10 సెప్టెం	బుధచంద్రసమాగమం	8 – 26	6 8	బుధుడు
12 ,,	గురుచంద్రసమాగమం	7 – 15	6 14	గురుడు
20 ,,	శనిచంద్రసమాగమం	20 55	2 38	చంద్రుడు
28 ,,	బుధగురుయుతి	17 – 7	5 18	గురుడు
4 అక్టో	కుజచంద్రసమాగమం	12 – 50	3 0	కుజుడు
7 ,,	శుక్రచంద్రసమాగమం	22 – 12	7 40	శుక్రుడు

నక్షత్రగ్రహయోగములు

			యోగం.	గం.	వి.
12	సెప్టెం	కుజునకు	పుష్య	6	0
15	,,	,,	ఆశ్లే	16	49
18	,,	బుధునకు	హస్త	13	50
25	,,	,,	చిత్ర	14	8
,,	,,	,,	స్వాతి	20	40
9	,,	గురునకు	స్వాతి	7	12
10	,,	శుక్రునకు	మఖ	12	13
21	,,	,,	పూ–ఫ	11	28
28	,,	,,	ఉ–ఫ	2	20
15	,,	శనికి	ధనిష్ఠ	13	50

పాత మధ్యకాలము

10 సెప్టెం— వై. ప్ర.
మధ్యకాలంగం. 16 54

22 సెప్టెం— వై. ప్ర.
మధ్యకాలం గం. 19 8

22 సెప్టెం— వ్య. ప్ర.
మధ్యకాలం గం. 24 0

7 అక్టో — వ్య. ప్ర.
మధ్యకాలం గం. 28 12

- భాద్రపదమాస ఫలం:— శు ౧౦ వరకు సామాన్యముగా వర్ష ముండదు. తదాది బ ౭వరకు సస్యానుకూలమగు సువృష్టియున్ను, మాసాంతమందు స్వల్ప వృష్టియున్ను గల్గును. రక్తద్రవ్యములకు అనగా కందులు, మిర్చివగైరాలకు ధరలు ప్రారంభమందు తగ్గి బహుళపక్షమందు పెరుగును. పశువులు, చెఱకు, బెల్లం, కొబ్బరి, వగైరాలకు ధర నిల్చియుండి మాసాంతమున తగ్గును. ధాన్యము, పసుపు, బంగారము మొదలవాటికి ధరలు పెరిగి మాసాంతమందు కొంచెము తగ్గును. శూద్ర మ్లేచ్ఛ తస్కరుల కరిష్టమగల్గును.

తేదీ	తిథి			వివరములు
9	౨౩		౬	[illegible] శరన్నవరాత్రారంభః కలశస్థాపనం శుక్ర [illegible]
				[illegible] [ఏకభుక్తరశ్మృంగః ప్రతిపత్ భో ౧-౧౬
10	౨౪		౭	[illegible] చంద్రో
11	౨౫		౮	[illegible] తిరుమలసంబితర్
12	౨౬		౯	[illegible] [రజస్ఫ భో ౧-౫
13	౨౭		౧౦	[illegible] ఘనస్త్యాహ్వానః పంచమీ తత్ర సరుమాఘ్యారంభః
				ఉపాంగలలితా వ్రతం [illegible] [సరస్వతీపూజా భో ౦-౩౪చ౪
14	౨౮		౧౧	[illegible] తిథిక్షయం
15	౨౯		౧౨	[illegible] అష్టమీతిథిః ఉభయా
				నధ్యాయః భో ౦-౨౪చ౫ [మహానవమీ గజగౌరీవ్రతం భో ౦-౧౪చ౬
16	౩౦		౧౩	[illegible] స్వారోచిషమన్వాదిః దుర్గా కాళీపూజ
17	౧		౧౪	[illegible] అహః ౯-౮ చిత్ర ౩
				తులాయాం రవిః ౨౧-౫౪ [illegible] ప్రభృతి ప్రవేశపర్వంతం విషువత్పుణ్యకాలః అపము దుర్గాహోమః
				బలిదానంచ విజయదశమీ శమీపూజా రాజ్ఞాంపట్టాభిషేకః అపరాజితాపూజా సరస్వతీదేవ్యుద్వాసనం
				బుద్ధ జయన్తి సువత్రావ్రతం వేదాంతదేశికతిర్ [illegible] [భో ౫-౧౪చ౪
18	౨		౧౫	[illegible] స్మార్తానాం సరువారైకాదశీ [illegible]
19	౩		౧౬	[illegible] మధ్వరామానుజైకాదశీ [illegible] [౫౬చ౧౦
20	౪		౧౭	[illegible]
21	౫		౧౮	[illegible] అనధ్యయనం [illegible]
22	౬		౧౯	[illegible] కామదీపూజా అన్వాధానం అక్రీడా [illegible]
23	౭		౨౦	[illegible]
24	౮		౨౧	[illegible] వృశ్చికాయనం
				౯-౨౬ చంద్రోదయోమా వ్రతం [illegible]
25	౯		౨౨	[illegible] పూర్వతమదాసతిః పురా [illegible]
26	౧౦		౨౩	[illegible]
27	౧౧		౨౪	[illegible]
28	౧౨		౨౫	[illegible]
29	౧౩		౨౬	[illegible] లక్ష్మీరాన్న భోజనం [illegible]
30	౧౪		౨౭	[illegible] అనధ్యాయః [illegible]
31	౧౫		౨౮	[illegible]
1	౧౬		౨౯	[illegible]
2	౧౭		౩౦	[illegible]
3	౧౮		౧	[illegible] సర్వేషాం [illegible]
4	౧౯		౨	[illegible] [మాసశివరాత్రిః అనధ్యయనం [illegible]
5	౨౦		౩	[illegible] చంద్రోదయకాలేస్నానంయమతర్పణం
6	౨౧		౪	[illegible]
				[illegible] పితృయజ్ఞః [illegible]
7	౨౨		౫	●అమా [illegible] సర్వేషాం

కుజచారః	బుధమం వక్రారంభః	శు ౫శ పశ్చాద స్తమితః	
[illegible]	౫శ పశ్చాద స్తమితః	శుక్రచారః	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
బుధచారః	గురుచారః	[illegible]	రాహుకేతుచారా
[illegible]	[illegible]	[illegible]	పుష్య ౩ కేతు

అమృతాంజనము: తలనొప్పి మందుకెల్ల రాజువంటిది

చివుకుల వెంకటరమణశాస్త్రిచే గుణింపబడిన శ్రీభావనామ సంవత్సర ఆశ్వయుజమాస గ్రహస్ఫుటములు.

	తేది.	రవి ° ′ ″	చంద్ర ° ′ ″	కుజ ° ′ ″	బుధ ° ′ ″	గురు ° ′ ″	శుక్ర ° ′ ″	శని ° ′ ″	రాహు ° ′ ″	అయనం.
అక్టోబరు 1931	9	172 11 10	179 52 22	121 31 12	197 14 48	186 25 43	161 50 14	298 19 14	283 31 18	23° 4′ 30″
	10	173 10 30	192 59 5	122 7 26	198 19 14	186 38 28	163 5 12	298 16 52	283 28 7	
	11	174 9 47	206 18 25	122 43 40	199 23 40	186 51 15	164 20 10	298 16 30	283 24 57	
	12	175 9 11	219 49 15	123 19 39	200 13 43	187 4 22	165 35 12	298 15 30	283 21 46	
	13	176 8 36	233 29 0	123 55 37	201 3 46	187 17 29	166 50 14	298 14 30	283 18 35	
	14	177 8 3	247 16 32	124 31 36	201 53 49	187 30 36	168 5 16	298 13 29	283 15 24	
	15	178 7 31	261 10 30	125 7 34	202 43 52	187 43 43	169 20 18	298 12 28	283 12 13	23° 4′ 31″
	16	179 7 2	275 11 19	125 43 33	203 33 55	187 56 50	170 35 20	298 11 27	283 9 3	
	17	180 6 34	289 18 54	126 19 16	204 1 47	188 9 58	171 50 24	298 10 27	283 5 52	
	18	181 6 10	303 32 45	126 55 0	204 29 37	188 23 6	173 5 28	298 9 26	283 2 41	
	19	182 5 45	317 50 43	127 30 43	204 57 27	188 36 14	174 20 32	298 8 26	282 59 30	
	20	183 5 25	332 9 51	128 6 26	205 25 17	188 49 22	175 35 36	298 7 25	282 56 20	
	21	184 5 7	346 25 29	128 42 6	205 53 7	189 2 30	176 50 40	298 6 24	282 53 9	23° 4′ 32″
	22	185 4 49	0 31 13	129 17 15	206 13 9	189 15 30	178 5 50	298 6 23	282 49 58	
	23	186 4 33	14 22 44	129 52 24	206 13 13	189 28 30	179 21 2	298 6 23	282 46 47	
	24	187 4 20	27 54 44	130 27 32	205 51 53	189 41 30	180 36 13	298 6 22	282 43 37	
	25	188 4 9	41 5 10	131 2 41	205 30 32	189 54 30	181 51 24	298 6 21	282 40 26	
	26	189 4 0	53 53 50	131 37 50	205 9 13	190 7 30	183 6 35	298 6 20	282 37 15	
	27	190 3 52	66 21 22	132 12 45	204 16 47	190 20 31	184 21 51	298 6 20	282 34 5	23° 4′ 33″
	28	191 3 45	78 30 28	132 47 40	203 24 21	190 33 31	185 37 7	298 6 21	282 30 54	
	29	192 3 42	90 28 22	133 22 34	202 31 55	190 46 32	186 52 23	298 6 25	282 27 43	
	30	193 3 40	102 16 10	133 57 28	201 39 29	190 59 32	188 7 38	298 6 30	282 24 33	
	31	194 3 42	114 4 9	134 32 23	200 47 5	191 12 33	189 22 53	298 6 38	282 21 22	
నవంబరు	1	195 3 45	125 54 24	135 7 0	199 32 39	191 25 36	190 38 11	298 7 38	282 18 11	23° 4′ 34″
	2	196 3 48	137 52 34	135 41 37	198 18 13	191 38 39	191 53 29	298 8 38	282 15 0	
	3	197 3 54	150 6 19	136 16 13	197 3 47	191 51 42	193 8 47	298 9 38	282 11 50	
	4	198 4 1	162 35 56	136 50 49	195 49 21	192 4 46	194 24 5	298 10 37	282 8 39	
	5	199 4 11	175 25 36	137 25 26	194 34 55	192 17 54	195 39 23	298 11 38	282 5 28	
	6	200 4 22	188 34 45	137 59 34	193 43 19	192 30 58	196 54 48	298 12 38	282 2 18	
	7	201 4 37	202 2 54	138 33 42	192 49 43	192 44 3	198 10 13	298 13 38	281 59 7	

N. B. రాహుస్ఫుటములో 180° కలిపినచో (శిఖిజేసినచో) కేతుస్ఫుటమగును.

గ్రహయుతులు

తేది.	యుతివివరం.	కాలము. గం. ని.	అంతరం. ° ′	ఉత్తరమండలి గ్రహము.
9 అక్టో	గురుచంద్రసమాగమం	23 – 59	6 20	గురుడు
10 ,,	బుధచంద్రసమాగమం	22 – 14	1 29	చంద్రుడు
18 ,,	శనిచంద్రసమాగమం	2 – 42	2 42	,,
2 నవం	గురుశుక్రయుతి	5 – 58	1 17	శుక్రుడు
,,	కుజచంద్రసమాగమం	7 – 7	4 38	కుజుడు
5 ,,	బుధశుక్రయుతి	1 – 23	2 2	శుక్రుడు
6 ,,	గురుచంద్రసమాగమం	18 – 52	6 21	గురుడు
,,	బుధచంద్రసమాగమం	20 – 15	6 47	బుధుడు
7 ,,	బుధగురుయుతి	1 – 20	0 35	,,
,,	శుక్రచంద్రసమాగమం	4 – 8	7 17	శుక్రుడు

నక్షత్రగ్రహయోగములు

		యోగం.	గం.	ని.
16 అక్టో	కుజునకు	మఘ	16	50
8 నవం	,,	పూ–ఫ	24	0
15 అక్టో	శుక్రునకు	హస్త	14	18
23 ,,	,,	చిత్ర	21	30
24 ,,	,,	స్వాతి	5	0

పాతమధ్యకాలము

21 అక్టో — వై. ప్ర. మధ్యకాలము గం. 21 50

6 నవం — వ్య. ప్ర. మధ్యకాలము గం. 6 48

ఆశ్వయుజమాస ఫలం :— శు ౧౫ వరకు అనావృష్టియున్ను, తదాది బ ౨ వరకు అర్ధవృష్టియు, తదాది వాయుసహిత స్వల్పవృష్టియున్ను గల్గును. మాసాంతమున బర్బర, వంగప్రాంత దేశములకు గాలి, వాన గల్గును, మధ్యదేశమందు ప్రజలకు రోగబాధయు, అన్యోన్యకలహములున్ను, ఆంధ్రదేశమున స్వల్పముగా సస్యారిష్టమున్ను గల్గును. ధాన్యము, బంగారం, పసుపు, జొన్నలు, ఇత్తడి వగైరాలకు మాసాదిని ధర తగ్గియుండి క్రమముగా కృష్ణపక్షమందు పెరుగును. సెనగలు, కందులు, వెండి, ముత్యములు వగైరాలకు సామాన్యముగా పెరిగి మాసాంతమందు తగ్గును. మృగ, పక్షి, పశువులకు మాసాంతమున పీడ గల్గును.

నవంబరు 1934

8	౨౩	౬	గు॥ప్రతి౮-౧౪విశా౬-౬శో౫౩-౧౭బల-౧౪పరి౧౫-౫౬త్యా౩-౫౬కార్తికస్నానారంభః గోక్రీడనం యమద్వితీయా నీ హస్తస్తో జనం చంద్రోదయః ఉత్తరశృంగః శ-వే-భో౧-౧౩చ౯ [౧-౨౦చ౧
9	౨౪	౭	శు॥ద్వి౫-౩౧అనూ౫-౪అతి౪౭-౮కౌ౫-౩౧వణి౭-౩౬త్యా౩-౫౨అహః౨౭-౨౦ విశా౨రవిః౩౯-౩ పాబాశ బ
10	౨౫	౮	శ॥తృ౧-౫౧జ్యేష్ఠ౫౫-౪౪క్యే౩-౩ ప౭౪౧-౩౫గ౧-౫౧రా౨౭-౭త్యా౩-౪౯ అవమ నాగచతుర్థీ త్రిలోచనగౌరీ వ్రతం కే-వే-భో౧-౧౦చ౨ [త్రిః శేవంచ్యోమొ లితిర్ భో౦-౫౯చ౩
11	౨౬	౯	ఆ॥చ౫౨-౧౯మూ౦-౧౪పూషా౫౬-౪౩ధృ౩౪-౩౦బ౨౪-౫౭ శే౦-౧౪౭౨-౫౬త్యా౩-౪౭ గురుహూయ్యనివ్వ
12	౨౭	౧౦	సో॥పం౬-౩౭ఉషా౫౨-౫౮శూ౭-౦కౌ౧౯-౨౮దిణ౫-౩౭ త్యా౩-౪౪ అహః౨౮-౧౪ విశా౩రవిః౫౬-౪౭ వహ్నిషష్ఠీ భో౦-౪౮చ౪ [బిర్ రా-క్రాం భో౦-౩౭చ౫
13	౨౮	౧౧	మం॥షం౪౦-౩౯శ్రవ౮-౪౪గం౧౯-౧౪గ౧౩-౩౮ది౨-౧౬త్యా౩-౪౩రా౨౯-౪౮త్యా౩-౪౩ పాయిఘయాత్యాగ్
14	౨౯	౧౨	బు॥౩౪-౪౦నిశ౪-౩౧వృ౧౧-౨౨భ౭-౪౦శే౧-౪౫పునస్త్యా॥భా॥బుధాష్టమీ గోష్ఠాష్టమీ అనధ్యాయః శే-క్రాం ర-వే-బ్రాహ్మణత్యాగ్ తిర్ భో౦-౨౬చ౬ [గాదిః భో౦-౧౫చ౭
15	౩౦	౧౩	గు॥౨౮-౫౦శత౪౦-౩౦గ్రహ౩-౩౧హ్యా౫౨-౯బా౧-౪౫ది౧-౯త్యా౩-౪౪రా౨౭-౨౦ త్యా౩ ౪౬ కృత్తయు
16	౧	౧౪	శు॥౨౩-౨౨పూభా౩౬-౫౨హర్ష౪౮-౩౫౨౩-౨౨రా౩౧-౨౮త్యా౩-౪౮అహః౨౮-౮విశా౪ వృశ్చి॥రః౧౪- ౪౨ఉదయాదిగ౪-౪౨పర్యం॥విష్ణుపదపు॥కాంశపశమీతిథిఃసత్యవరతీ॥పు॥భో౦-౪చ౮ [వేదనిధితీ॥పు॥భో౫-౨౫
17	౨	కై౧౫	శ॥౧౮-౨౫ఉభా౩౩-౪౮వజ్ర౧-౨౭భ౮-౨౫శే౩-౨౬తిథిః స్వయంసర్వేషాముత్థానైకాదశీ భీష్మపంచకవ్రతం
18	౩	౧౬	ఆ॥౧౪-౧౩రేవ౩౧-౩౧సిద్ధి౩౫-౪౦బా౧౪-౧౩ది౨-౩౯త్యా౩-౫౧ త్రయోదశీతిథిః స్వాయంభువమన్వాదిః చిల్కుద్వాదశీ క్షీరాబ్ధిద్వాదశీ భో౫-౧౪చ౧౦ [యనచతుష్టయం వైకుంఠచతుర్దశీ సోమప్రదోషః వే-భో౫-౩౧౧
19	౪	౧౭	సో॥౧౦-౫౩అశ్వి౩౦-౯వ్య౩౦-౧౮తై౧౦-౫౩ది౨౦-౨౩రా౨౬-౦అహః౨౮-౨ అనూ౧౪౩౨-౩౦ అస్వ్య
20	౫	౧౮	మం॥౮-౩౭భర౯-౫౧వరీ౨౫-౪౭వ౮-౩౭త్యా॥భా॥ మహాకార్తికి జ్వాలాతోరణం కృత్తికాదీపోత్సవః కోజాగరీ అన్వాధానం కేశబం నవగౌరీవ్రతం ధాత్రీవ్రతం శ్రీరంగాంచంద్రదర్శనం వే-భో౪-౫౨చ౧౨
21	౬	౧౯	○పూ॥బు౭-౩౧కృ౩౦-౪౨పరి౨౨-౧౧బ౭-౩౧ది౦-౧౬ దక్షసావర్ణికమన్వాదిః సంఘు॥ యాగః రా-వే భో౪-౧
22	౭	౨౦	గు॥ప్రా॥గు౭-౪౫రో౩౨-౪౬శివ౯-౩౨కౌ౭-౪౫ది౧౧-౫౭రా౯-౨౦అహః౨౭-౫౬అనూ౨రవిః౪౯-౫౫భో౪
23	౮	౨౧	శు॥౯-౧౦మృ౩౬-౧౦సిద్ధ౮-౦౯-౧౦రా౩౦-౪౮త్యా౪-౧౮ధనుర్యానం౫-౦భో౪-౧౮౧౫ [-౨౯చ౧౪
24	౯	౨౨	శ॥౧౧-౫౪ఆర్ద్ర౪౦-౪౦సా౧౭-౯భ౧౧-౫౪శే౩-౬పునస్త్యాజ్యాభావః భో౪-౭చ౧౬
25	౧౦	౨౩	ఆ॥౧౫-౪౪పునర్వ౪౬-౯శుభ౧౭-౨౯బా౧౫-౪౪ది౩-౨౫త్యా౪-౨౨పంచమీతిథిః భో౩-౫౫చ౧౭
26	౧౧	౨౪	సో॥౨౦-౨౮పుష్య౫౨-౨౩శుక్ల౧౮-౧౮తై౨౦-౨౮ది౮-౧౭త్యా౪-౨౫అహః౨౭-౫౨అనూ౩రవిః౬-౨౬శూన్య
27	౧౨	౨౫	మం॥౨౫-౪౩ఆశ్లే౫౮-౫౫బ్రహ్మ౯-౩౦వ౨౫-౩౩రా౦-౨షష్ఠీతిథిః భో౩-౩౩చ౯ [తిథిః కే-క్రాం-భో౩-౪౪
28	౧౩	౨౬	బు॥౩౧-౯మఘ౬౦-౧౦ఐ౨౦-౪౫బ౩౧-౯రా౪-౨౦త్యా౪-౨౬విద్యానిధితీ॥పు॥రా-వే-భో౩-౨౧చ౨౦
29	౧౪	౨౭	గు॥౩౬-౧౭మ౫-౨౪వై౨౨-౨బా౩-౪౩ది౨౭-౨౨త్యా౪-౨౩అహః౨౭-౫౦అనూ౪రవిః౨౩-౨౦ ఇంద్రసావర్ణికమన్వాదిః అనధ్యాయః భో౩-౧౦చ౨౧
30	౧౫	౨౮	శు॥౪౦-౪౧పూఫ౧౧-౮విష్కం౨౨-౪౪తై౯-౨౯రా౩-౩త్యా౪-౨౦భో౨-౫౯చ౨౨
1	౧౬	౨౯	శ॥౪౪-౭ఉఫ౧౬-౨౫ప్రీ౨౨-౪౫వ౧౨-౨౪రా౧౧-౪త్యా౪-౧౬కు-క్రా-భో౨-౪౮చ౨౩ [భో౨-౩౬చ౨౪
2	౧౭	౩౦	ఆ॥౪౬-౨౨హస్త౨౦-౨౬ఆయు౨౧-౫౩బ౧౫-౧౫రా౧౩-౩౭అహః౨౭-౪౬జ్యే౧రవిః౪౦-౧౦సర్వేషాం౦-౧౧
3	౧౮	౧	సో॥౪౭-౨౪చిత్ర౨౩-౧౭సౌ౨౦-౫౭కౌ౧౬-౨౩రా౧౦-౩౯త్యా౪-౬భో౨-౨౫చ౨౫
4	౧౯	౨	మం॥౪౬-౫౮స్వాతి౨౪-౫౧శో౧౭-౧౭గ౧౭-౧౧రా౧౧-౧౦త్యా౪-౧భో౨-౧౪చ౨౬
5	౨౦	౩	బు॥౪౫-౨౪విశా౨౫-౧౩అతి౧౩-౨౮భ౧౬-౧౧రా౭-౨౫త్యా౩-౫౭అహః౨౭-౪౪జ్యే౨రవిః౫౬-౦మాసశివరాత్రిః అనధ్యాయ్న౩౪-వే-భో౨-౨చ౨౭ [పిత్రృయజ్ఞః-భో౧-౫౧చ౨౮
6	౨౧	౪	●అమా॥గు౪౨-౩౯అనూ౨౪-౨౬సు౮-౪౬చ౧౪-౧౮౧౦-౧౬ త్యా౩-౫౩సురాత్రిః అన్వాధానం పిండ

కుజచారః	౬ సో వక్రత్యాగః	గురుచారః	౧౩సో అనూ౧ప౨౦ ౩౭
శు౨శు పూఫ౩శు ౪౪-౩౦	౧౨ఆ స్వా౩బు బు౪౭-౦	శు౩శ స్వాతి౩ గురుః ౫-౪	౧౫ బు అనూ౨ప ౫౯-౦
౯గు పూఫ౪శు ౪౫-౪	౧౫బు స్వా౪బు బు౫౯-౨	బ౪ఆ స్వాతి౪గురుః ౨౮-౦	బ౩ శ అనూ౩ప ౩౮-౨౪
౧౫బు ఉఫ౧శు ౫౧-౨	బ౩శ విశా౧ బు బు౪౫-౪	శు ౫ ఆ ప్రాగుదితః	బ౬మం అనూ౪ప ౧౭-౩౪
బ౭బు ఉఫ౨కన్యా ౪-౦	౬మం విశా౨ బు బు౭-౪౦	శుక్రచారః	౮గు జ్యే౧శుక్రః ౫౭-౬౬
౧౩మం ఉఫ౩ క ౨౮-౩	౮గు విశా౪ బు బు౨౬-౪	శు౧ప విశా౧శుక్రః ౪౪-౯	౧౧ఆ జ్యే౨శుక్రః ౩౫-౧౭
	౧౦శ విశా౪వృశ్చిక ౪౩-౦	౫ఆ విశా౨శుక్రః ౨౨-౨౦	౧౪ బు జ్యే శు౧౪-౯
బుధచారః	బ౧౨సో అనూ౧బు ౫౬-౦	౮బు విశా౩శుక్రః ౨-౩౦	శనిచారో నాస్తి
శు ౩ శ ప్రాగుదితః	౩౦గు అనూ౨బుధః ౮-౪౦	౧౦శు విశా౪ వృ ౪౦-౧౫	రాహుకేతుచారా నస్తః

	శు౧౦శువృరవిః బ౭బుకకుజః		కే
శ రా	బ౧౦శవృబుధః శు౧౦శు వృ శు		
		ర బు గు శు	కు

చిపురుల వెంకటరమణశాస్త్రిచే గుణింపబడిన శ్రీభావనామసంవత్సర కార్తికమాస గ్రహస్ఫుటములు.

	తేది.	రవి ° ' "	చంద్ర ° ' "	కుజ ° ' "	బుధ ° ' "	గురు ° ' "	శుక్ర ° ' "	శని ° ' "	రాహు ° ' "	ఉదయం
	8	202 4 48	215 47 8	139 7 50	191 54 7	192 57 7	199 25 37	298 14 36	281 55 57	35"
	9	203 5 5	229 43 10	139 41 58	191 0 31	193 10 11	200 41 1	298 15 36	281 52 46	
	10	204 5 26	243 47 37	140 16 6	190 6 55	193 23 15	201 55 26	298 6 38	281 49 35	4'
	11	205 5 42	257 55 8	140 49 42	190 11 27	193 35 9	203 11 49	298 18 42	281 46 24	
	12	206 6 4	272 3 24	141 23 18	190 16 0	193 40 3	204 27 13	298 20 44	281 43 14	23
	13	207 6 23	286 11 3	141 56 54	190 20 32	194 1 57	205 42 37	298 22 46	281 40 3	
	14	208 6 53	300 14 23	142 30 30	190 25 4	194 14 51	206 58 1	298 24 48	281 36 52	36"
నవంబరు 1934	15	209 7 21	314 15 12	143 4 6	190 29 35	194 27 45	208 13 25	298 26 50	281 33 41	
	16	210 7 47	328 16 3	143 37 6	191 18 0	194 40 39	209 28 48	298 28 52	251 30 31	4'
	17	211 8 18	342 9 46	144 10 6	192 6 25	194 53 33	210 44 11	298 30 54	281 27 20	
	18	212 8 48	355 58 26	144 43 6	192 54 50	195 [illegible] 27	211 59 34	298 32 56	281 24 9	23
	19	213 9 23	9 38 0	145 16 7	193 43 15	195 19 21	213 14 57	298 34 58	281 20 58	
	20	214 10 0	23 5 23	145 49 7	194 31 40	195 32 15	214 30 20	298 37 0	281 17 48	37"
	21	215 10 34	36 17 53	145 21 26	195 45 16	195 45 9	215 45 45	298 40 1	281 14 37	4'
	22	216 11 9	49 13 13	145 53 45	195 58 52	195 58 3	217 1 10	298 43 2	28 11 26	
	23	217 11 47	61 51 41	147 25 5	198 12 28	195 10 57	218 16 35	298 46 3	281 8 15	22
	24	218 12 20	74 12 55	147 58 25	199 20 4	196 23 51	219 32 0	298 49 4	281 5 5	
	25	219 13 12	86 19 45	148 30 45	200 39 40	195 35 15	220 47 25	298 52 5	281 1 54	38"
	26	220 13 51	98 15 27	149 2 45	202 5 21	195 47 51	222 2 5	298 55 6	280 58 43	
	27	221 14 35	110 4 7	149 34 45	203 31 2	197 0 27	223 18 17	298 58 6	280 55 33	4'
	28	222 15 20	121 51 2	150 6 43	204 55 43	197 13 3	224 33 43	299 1 7	280 52 22	
	29	223 16 6	133 40 25	150 38 42	206 22 24	197 25 39	225 49 9	299 4 7	280 49 11	23
	30	224 17 0	145 40 37	151 10 41	207 48 5	197 38 15	227 4 35	299 7 8	280 45 0	
	1	225 17 45	157 54 13	151 41 59	209 18 12	197 50 24	228 20 2	299 11 2	280 42 50	39"
	2	226 18 37	170 26 0	152 13 17	210 48 19	198 2 33	229 35 30	299 14 55	280 39 39	
డిశంబరు	3	227 19 28	183 20 37	152 44 35	212 18 25	193 14 42	230 50 55	299 18 43	230 35 28	
	4	228 20 20	196 38 49	153 15 55	213 48 33	198 26 51	232 6 23	299 22 41	230 33 18	4'
	5	229 21 16	210 20 6	153 47 13	215 18 40	193 39 0	233 21 50	299 26 35	230 30 7	24
	6	230 22 7	224 23 45	154 17 49	216 50 58	193 51 9	234 37 18	299 30 23	280 26 56	

N. B. రాహుస్ఫుటములో 180° కలిపినచో (తీసివేసినచో) కేతుస్ఫుట మగును.

గ్రహాయుతులు

తేది.	యుతి వివరం.	కాలము. గం. ని.	అంతరం. ° '	ఉత్తిమం వలి గ్రహము.
14 నవం	శనిచంద్రసమాగమం	8 35	2 53	చంద్రుడు
30 ,,	కుజచంద్రసమాగమం	23 4	5 51	కుజుడు
4 డిసెం	గురుచంద్రసమాగమం	15 4	6 17	గురుడు
5 ,,	బుధచంద్రసమాగమం	21 25	7 17	బుధుడు

నక్షత్రగ్రహ యోగములు

తేది	గ్రహము	యోగం.	గం. ని.
23 నవం	కుజునకు	ఉఫ	20 42
29 ,,	బుధునకు	విశాఖ	23 18
14 ,,	శుక్రునకు	విశాఖ	12 44
24 ,,	,,	అనూ	5 24
27 ,,	,,	జ్యేష్ఠ	1 35

పాతమధ్యకాలము

19 నవం — వై. ప్ర. మధ్యకాలము : గం. 23. 56.

5 డిశం — వ్య. ప్ర. మధ్యకాలము గం. 4 20.

కార్తికమాస ఫలం:—శుక్లపక్షమున స్వల్పముగా వాయువున్ను, వృష్టియున్ను గల్గును. కృష్ణపక్షములో దక్షిణదేశమందు వర్షము అంతగా లేదు. ఆంధ్రదేశమం దుండును. ఉన్ని, వస్త్రములు, కందులు, సెనగలు, మిర్చి, రాగివగైరాలకు ప్రారంభములో ధరలు తగ్గి క్రమముగా బహుళపక్షములో పెరుగును. ధాన్యము, వెండి, గోధుమలు, చెఱకు మొదలగువాటికి క్రమముగా ధర తగ్గును. బంగారము, పసుపు మొదలైనవాటికి ధర నిల్చియుండి మాసాంతమున పెరుగును.

స్వస్తిశ్రీ భావనామసంవత్సర మార్గశిరమాసః శాలివాహనశకః ౧౮౫౬ కల్యాది ౫౦౩౫ హూణ 1934 ఫసలి ౧౩౪౪.

డిశంబరు 1934

7	౨౨	౫	ప్ర||శు౩౯-౫౧ జ్యే౨౨-౩౬ ధృ౩-౧౩ బా౫౩-౫౩ కిం౧౦-౪౫ త్యా||భా|| యోగః రక్రాం కే-వే- భో౧-౪౦చ౨౯
8	౨౩	౬	ద్వి||శ౩౪-౨౦ మూ౧౯-౫౮ ౦౫౦-౮ బా౬-౩౬ కౌ౧౬-౧౦ త్యా౩-౪౯-౧౪-౫౬ త్యా౩-౪౭ చంద్రోదయః ఉత్తర శృంగః భో౧-౨౯-౬౩౦ [భో౧-౧౮చ౧
9	౨౪	౭	త||ఆ౨౯-౧౨ పూషా౧౬-౩౯ వ్యా౪౨-౪౩ తై౧-౫౫ గ౨౭-౪౩ త్యా౩-౪౫ అహః౨౭-౪౨ జ్యే౩రవిః౧౨-౩౦ రంజా౯
10	౨౫	౮	చ||సో౨౩-౩౧ ఉషా౧౨-౫౧ హర్ష౩౪-౫౭ వ౨౩-౩౧ బవ౨౯-౯ త్యా౩-౪౪ చతుర్థీతిథిః వరచతుర్థీ భో౧-౬చ౨
11	౨౬	౯	పం||మం౧౭-౪౦ శ్రవ౧౦-౪౪ వ్యా౨౭-౩౫ బా౧౭-౪౦ కౌ౧౮-౨ త్యా౩-౪౩ తిథిద్వయం నాగపంచమీ రా-క్రా భో౦-౫౫
12	౨౭	౧౦	ష||బు౧౧-౪౪ ధని౪-౩౧ హర్షణ౧౮-౮ తై౧౧-౪౪ గ౧౨-౧౭ త్యా౩-౪౪ అహః౨౭-౩౮ జ్యే౪రవిః౨౮-౨౧ సప్తమీ తిథిః సుబ్రహ్మణ్యషష్ఠి చంపాషష్ఠి మిత్రసప్తమీ శ-క్రాం భో౦-౪౪చ౪ [భో౦-౩౨చ౫
13	౨౮	౧౧	స||గు౫-౭ శత౦-౨౫ పూభా౫౬-౧౯ వజ్ర౧౧-౨౪ వ౫-౫౭ బ౫౬-౨౬ త్యా౩-౪౫ కాలాష్టమీ అనధ్యాయః
14	౨౯	౧౨	అ||శు౦-౩౫ పూభా౫౬-౨౬ ఉభా౫౩-౨౬ ౩-౫౮ వ్యతీ౫౨-౫౩ బం౦-౩౫ కౌ౪౯-౨౫ త్యా౩-౪౭ అపమ భో౦-౨౧చ౬
15	౧	౧౩	ద||శ౫౧-౨౮ రేవ౫౦-౫౬ వరీ౫౦-౨౮ తై౨౩-౩౨ వ౨౨-౧౧ త్యా౩-౫౦ అహః౨౭-౩౬ మా౧ ధనుషిరవిః ౪౪-౩ మధ్యాహ్నానంతరం షడశీతిపుణ్యకాలః కు-వే భో౦-౯చ౮
16	౨	౧౪	ఏ||ఆ౪౮-౧౭ అశ్వి౪౯-౨౧ పరి౪౪-౪౮ వ౪౯-౫౨ బా౧౨-౧౮ త్యా౩-౫౪ మధ్యాహ్నపర్యంతం షడశీతిపుణ్యకాలః ధనుర్మాసారంభః సర్వేషాంవైకుంఠైకాదశీ శ్రీరంగక్షేత్రేద్వారదర్శనం సత్యరిధతీ||పు|| భో౫-౧౩చ౮
17	౩	౧౫	ద్వా||సో౪౬-౧౦ భర౪౮-౪౭ శివ౩౯-౫౮ బ౧౭-౧౩ కౌ౧౩-౭ త్యా౩-౫౮ రఘునాధతీ||పు||భో౫-౨౯ [భో౪-౫౧
18	౪	౧౬	త్ర||మం౪౫-౧౩ కృత్త౨౨-సిద్ధ౩౬-౪ కౌ౧౫-౪౧ దిర్గ౨౫ త్యా౪-౨ అహః౨౭-౩౪ మూ౨ రవిః౫౯-౩౦ హనుమద్వ్ర
19	౫	౧౭	చతు||బు౪౫-౩౧ రో౫౧-౯ సా౩౩-౬ గ౧౫-౨౨ రా౩-౦ త్యా౪-౭ అనధ్యాయత్రయం భో౪-౪౦చ౧౧ [భో౪-౩౦
20	౬	౧౮	○పూ||గు౪౭-౮ మృ౫౪-౧౪ శుభ౩౧-౮ భ౧౬-౨౦ బ౫-౫౨ త్యా౪-౧౨ అన్వాధానం శ్రీదత్తాత్రేయజయంతీ రా-వే-
21	౭	౧౯	కృ||ప్ర||శు౫౦-౧ ఆర్ద్ర౫౮-౩౦ శుక్ల౩౦-౮ బా౧౮-౩౪ కౌ౧౩ త్యా౪-౧౭ యోగః భో౪-౯చ౧౩
22	౮	౨౦	ద్వి||శ౫౩-౫౯ పున౦-౧౨ బ్ర౩౦-౦ తై౨౨-౦ రా౩-౪౮ త్యా౪-౨౨ అహః౨౭-౩౦ మూ౩రవిః౧౪-౫౨ మకరాయనం ౩౧-౨ పక్షిణ్యనధ్యాయః౪-వే-భో౪-౮చ౧౪
23	౯	౨౧	త||ఆ౫౮-౫౬ పున౪-౬ ౩౦-౩౯ వ౨౬-౨౮ ౨౬-౬ త్యా౪-౨౪ శుక్రమౌఢ్యనివృత్తిః భో౩-౫౭చ౧౫
24	౧౦	౨౨	చ||సో౬౦-౧౦ పుష్య౧౦-౫ వై౩౧-౪౦ బ౩౧-౪ ౨౮-౨౯ త్యా౪-౨౬ త్రిస్పృక్ కే-క్రాం భో౩-౪౬చ౧౬
25	౧౧	౨౩	చ||మం౪-౨౪ ఆశ్రే౧౬-౩౭ విష౩౩-౨ బా౪-౨౪ రా౨౨-౨౦ త్యా౪-౨౬ అహః౨౭-౩౨ మూ౪రవిః ౩౦-౪౭శ-వే-
26	౧౨	౨౪	పం||బు౮-౫౨ మఘ౨౩-౭ ప్రీ౩౪-౧౮ తై౯-౫౨ గ౧౭-౩౪ త్యా౪-౨౪ భో౩-౨౫చ౧౮ [భో౩-౩౬చ౧౭
27	౧౩	౨౫	ష||గు౧౪-౫౬ పూఫ౨౯-౯ ఆయు౩౫-౧౦ వ౧౪-౫౬ రా౨౧-౧౨ సప్తమీతిథిః భో౩-౧౪ [యానధ్యాయః భో౩-౩
28	౧౪	౨౬	స||శు౧౯-౭ ఉఫ౩౪-౩౨ సౌ౩౫-౨౫ బ౧౯ రా౯-౩౨ అహః౨౭-౩౪ పూషా౧రవిః౪౬-౩౦ శూన్యతిథిః ఉభ
29	౧౫	౨౭	అ||శ౨౨-౩౯ హస్త౩౮-౫౩ శో౩౪-౫౨ కౌ౨౨-౩౮ శే౧-౨౦ రా౩౨-౨౧ అష్టమీతిథిః త్రిస్పృష్టకా భో౨-౫౨చ౨౧
30	౧౬	౨౮	న||ఆ౨౪-౪౭ చిత్ర౪౨-౪ అతి౩౩-౨౨ గ౨౪-౪౭ శే౪-౧౦ రా౨౮-౫౪ త్యా౪-౮ భో౨-౪౧చ౨౨
31	౧౭	౨౯	ద||సో౨౫-౪౦ స్వాతి౩-౫౬ సుకు౩౦-౫౩ భ౨౫-౪౦ శే౦-౩౮ రా౩౦-౩౦ భో౨-౩౧చ౨౩ [మేకాదశీ భో౨-౨౦
1	౧౮	౩౦	ఏ||మం౨౫-౧౪ విశా౪౪-౩౭ ధృ౨౭-౨౭ బా౨౫-౧౪ శే౨-౯ రా౨౬-౫౪ అహః౨౭-౩౬ పూషా౨రవిః౫-౧౩ సర్వేషా
2	౧౯	౧	ద్వా||బు౨౩-౩౪ అనూ౪౪-౫౭ శూ౨౩-౦ తై౨౩-౩౪ రా౩౦-౪ త్యా౩-౫౪ ద్వాదశీతిథిః భో౨-౯చ౨౫
3	౨౦	౨	త్ర||గు౨౦-౪౬ జ్యే౪౨-౨౮ గం౧౭-౪౧ వ౨౦-౪౬ శే౧-౩౬ పునస్త్యాజ్యాభావః తిథిద్వయం మాసశివరాత్రిః అనధ్యయన చతుష్టయం తొండరడిప్పొడిఆళ్వార్ పెరియనంబితిర్ భో౧-౫౮చ౨౬ [పింపితృయజ్ఞ భో౧-౪౮చ౨౭
4	౨౧	౩	చతు||శు౧౭-౧ మూ౩౯-౫౬ వృ౧౧-౩౮ శ౧౭-౧౮ రా౨౮ త్యా౩-౫౦ అహః౨౭-౪౦ పూషా౩రవిః౧౬-౪౫ ధర్మతిథిః
5	౨౨	౪	●అమా||శ౧౨-౨౮ పూషా౩౬-౪౯ ధ్రువ౫౫ వ్యా౫౨-౫౬ నాగ౧౨-౨౮ దె౨-౪౧ త్యా౩-౪౭ రా౨౭-౫౩ త్యా౩-౪౫ అన్వాధానం యోగః రక్రాం భో౧-౩౭చ౨౮

1935 జనవరి

కుజచారః	౮ శు||జ్యే౨ బు ౪౫-౩౦	౧౪శు పూషా౪బు౪౭-౫౦	౨౧సు పూషా౧ శు౯-౩౨
౧౪సో ఉ ఫ౪ కుజః౫౫-౪	౧౧ ఆ జ్యే౩ బు౫౫-౪౦	గురుచారః	౩ ఆ పూషా౨ శు ౪౬-౨
౧౨సో హస్త౧కు౪౦-౩౪	౧౪ బు జ్యే౪ బు ౩-౨	౬౫ మం వి ౧ గురు ౫౬-౦	౫బు పూషా౩ శు ౨౭-౩౦
౨౪సో హ౨కు౪౩-౨౪	౨౧సు మూ౧ ధనుషి౧౦-౨౦	౭ ఆ విశా౨ గురు ౦-౩౪	౮శ పూషా౪ శు ౮-౪౦
౧౧మం హ౩ కు౧౦-౩౭	౨౩ ఆ మూ౨ బు ౨౦-౪౦	శుక్రచారః	౧౦సో ఉ౧ శుక్రః౪౫-౪
బుధచారః	౨౪ మం మూ౩ బు౨౫-౧౦	౬౧ శు జ్యేష్ఠ౪శుక్ర౫౩-౨	౧౩గు ఉషా౨ మకరేశుక్రః
౬ ౨ శ్రప్రాగస్తమితః	౨౬ గు మూ౪ బు ౩౦-౪౦	౪సో మూ౧ శు౩౧-౪౦	౨౫-౩౨
అనూ ౩ బుధః ౨౩-౫	౨౮ శ పూషా౧ బు౩౭-౪౦	౭ గు మూ౨ శు ౧౨-౨౮	శనిచారః
౪౪ సో అనూ ౪బు ౩౨-౪	౧౦సో పూషా౨బు౪౧-౦	౧౦శ మూ౩ శు౫౦-౩	౬ గు ధని౩ కుంభే శనిః
౬ బు జ్యే౧ బు ౩౭-౪౦	౧౨బు పూషా౩ బు౫౧-౪౦	౧౩ మం మూ౪ శు ౩౪-౨౭	బుజ్యే౧౬-౦

తులా శు ఉ౪ రాహ్వాదిశే

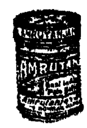
శ రా	కుంశ ధనురవిః బ౧శు ధ బుధ కుర సో ధ శు శు౬గు గుంబుశ		కే
	ర బు శు	గు	కు

చివుకుల వెంకటరమణశాస్త్రిచే గుణింపబడిన శ్రీభావసంవత్సర మార్గశిరమాస గ్రహస్ఫుటములు

డిసెంబరు 1934

తేది.	రవి ° ′ ″	చంద్ర ° ′ ″	కుజ ° ′ ″	బుధ ° ′ ″	గురు ° ′ ″	శుక్ర ° ′ ″	శని ° ′ ″	రాహు ° ′ ″	అయ.
7	231 23 3	238 43 20	154 48 25	218 23 16	199 8 18	235 52 46	299 34 21	280 23 46	40″
8	232 24 0	253 13 56	155 19 1	219 55 34	199 15 27	237 8 14	299 38 14	280 20 35	
9	233 24 58	267 48 24	155 49 37	221 27 52	199 27 36	238 23 42	299 42 7	280 17 24	4′
10	234 25 58	282 21 0	156 20 13	223 0 10	199 39 45	239 39 10	299 46 0	280 14 13	
11	235 26 58	296 47 4	156 50 5	224 33 13	199 51 19	240 54 36	299 50 41	280 11 3	23°
12	236 27 59	311 3 12	157 19 57	226 6 16	200 2 53	242 10 2	299 55 22	280 7 52	
13	237 29 0	325 7 35	157 49 50	227 39 19	200 14 27	243 25 28	300 0 2	280 4 41	41″
14	238 30 2	339 0 7	158 19 41	229 12 22	200 26 1	244 40 54	300 4 42	280 1 31	
15	239 31 5	342 41 54	158 49 33	230 45 25	200 37 35	245 56 20	300 9 22	279 58 20	4′
16	240 32 9	6 9 0	159 18 47	232 19 1	200 49 8	247 11 42	300 14 3	279 55 10	
17	241 33 13	19 25 21	159 48 1	233 52 37	201 0 41	248 27 4	300 18 44	279 51 59	23°
18	242 34 18	32 27 52	160 17 15	235 26 13	201 12 14	249 42 26	300 23 25	279 48 48	
19	243 35 23	45 17 34	160 46 29	236 59 49	201 23 47	250 57 48	300 28 5	279 45 38	42″
20	244 36 29	57 58 4	161 15 44	238 33 25	201 35 20	252 13 10	300 32 45	279 42 27	
21	245 37 34	70 15 22	161 43 34	240 7 44	201 46 8	253 28 34	300 38 10	279 39 16	4′
22	246 38 41	82 22 54	162 11 24	241 42 3	201 56 56	254 43 58	300 43 24	279 36 6	
23	247 39 48	94 24 58	162 39 14	243 16 22	202 7 44	255 59 22	300 48 58	279 32 55	23°
24	248 40 56	106 16 49	163 7 4	244 50 41	202 18 32	257 14 46	300 54 22	279 29 44	
25	249 42 6	118 4 28	163 34 55	246 25 0	202 29 20	258 30 10	300 59 46	279 26 33	48″
26	250 43 14	129 51 5	164 1 55	248 0 30	202 40 8	259 45 35	301 5 10	279 23 22	
27	251 44 23	141 41 35	164 28 55	249 36 0	202 50 56	231 1 0	301 10 34	279 20 11	4′
28	252 45 30	153 40 34	164 55 55	251 11 30	203 1 44	262 16 25	301 15 58	279 17 0	23°
29	253 46 38	165 52 25	165 22 55	252 47 0	203 12 32	263 31 50	301 21 22	279 13 50	
30	254 47 45	178 22 6	165 49 54	254 22 30	203 23 20	264 47 15	301 26 44	279 10 40	
31	255 48 53	191 12 38	166 15 35	255 59 17	203 33 13	266 2 40	301 32 44	279 7 29	44″
1	256 50 2	204 29 50	166 41 15	257 36 4	203 43 6	237 18 5	301 38 45	279 4 18	
2	257 51 8	218 12 22	167 6 55	259 12 51	203 52 50	268 33 29	301 44 45	279 1 7	4′
3	258 52 17	232 21 1	167 32 35	260 49 38	204 2 52	269 48 53	301 50 45	278 57 56	
4	259 53 26	246 51 39	167 58 15	232 26 25	204 12 45	271 4 17	301 56 45	278 54 45	23°
5	260 54 37	261 39 25	168 23 15	264 5 3	204 22 38	272 19 42	302 2 45	278 51 34	

N. B. రాహు స్ఫుటమునకు 180° కలిపినచో (శిఖిస్ఫుటమగును) కేతుస్ఫుటము వచ్చును.

గ్రహాయుతులు

తేది.	యుతివివరం.	కాలము. గం. ని.	అంతరం. °	′	ఉత్తరమందలి గ్రహము.
7 డిశెం	శుక్రచంద్రసమాగమం	6 – 39	3	5	శుక్రుడు
11 ,,	శనిచంద్రసమాగమం	17 – 0	3	9	చంద్రుడు
29 ,,	కుజచంద్రసమాగమం	11 – 4	6	29	కుజుడు
1935 సం.					
1 జనవరి	గురుచంద్రసమాగమం	10 – 41	6	9	గురుడు
5 ,,	బుధచంద్రసమాగమం	16 – 40	5	9	చంద్రుడు

నక్షత్రగ్రహయోగములు

తేది	గ్రహము	యోగం.	గం.	ని.
8 డిశెం	బుధునకు	అనూ	0	35
10 ,,	,,	జ్యేష్ఠ	8	16
20 ,,	,,	మూల	23	30
28 ,,	,,	అభిజిత్	13	50
1 జన 35	,,	ఉ-షా	1	2
10 డిశెం	శుక్రునకు	మూల	5	32
19 ,,	,,	అభిజిత్	18	40
23 ,,	,,	ఉ-షా	15	35
1 ,,	,,	శ్రవణం	20	52
4 ,,	,,	పూ-షా	3	0

పాత మధ్యకాలము

18 డిశెం — వైధ్రుత మధ్యకాలము గం. 9–18.

1 జనవరి 35 — వ్యతీపాత మధ్యకాలము గం. 17–32.

మార్గశిర మాస

ఫలం:— శుక్లపక్షమందు వర్షముండదు. బహుళపక్షమందు స్వల్పవృష్టిగల్గును. వెండి, బంగారము, పసుపు, జొన్నలు మొదలగువాటికి క్రమముగా ధరలు పెరుగును. ధాన్యము, గోధుమలు మొదలగువాటికి ధరలు తగ్గియుండును. మినుములు, పెసలు, నువ్వులు, ఇనుము వగైరాలకు ధర తగ్గి, మాసాంతమున కొంచెము పెరుగును. కంరులు, మిర్చి, సెనగలు వగైరాలకు ఆదిలో పెరిగి చివరకాలములో తగ్గును.

స్వస్తిశ్రీ భావనామసంవత్సర పుష్యమాసః, శాలివాహనశకః ౧౮౫౬ కల్యాది ౫౦౩౬ హూణ 1935 ఫసలి ౧౩౪౪.

తేది				
6	౨౩		౫	స॥పు॥౩౭-౧౯పూషా౩౩-౪౫వ్యా౫౦-౧౧వ౭-౧౪రా౧౫-౪తా్య౩-౪౪ చంద్రోదయః దక్షిణశృంగః భో౧-౨-
7	౨౪		౬	ఆ॥శో౧-౪౧ఉత్తా॥౪౪-౧౧గ్రహ-౯వ్య౪౭-౨౦కౌ౧-౪౧రా౧-౫౪తా్య౩-౪౩ అహః౨౭-౪౨ ఉపాకరవి
				౩౨-౨౦అహను-రా-క్రాం-భో౧-౧౬ మన్వాదిః చ౧
8	౨౫		౭	సో॥అం౪౯-౫౪శ్ర౨౪-౯శి౩౪-౨౦౭౨-౪౯రా౧౩-౫౩తా్య౩-౪౪
				కామనవమి శ-క్రాం-భో౧-౫౭౨ [చ౩
9	౨౬		౮	మం॥బు౪౪-౧౦శర౧౦-౪పెష్య౯౬-౩౦బ౧౭-౨౯౭-౫౭తా్య౩-౪౫భో౦-౫౪
10	౨౭	సాయం	౯	బు॥స౩౯-౫౫పూర్వాభా౧౬-౫౯పరి౯-౧కౌ౧౧-౩౨౯౧౧-౫౦తా్య౩-౪౬
				అహః౨౭-౪౪ఉత్తరాయణారంభ ప్రతిపత్ శుభ౯-౨౦భో౦-౪౩ చ౪
11	౨౯	౩౪	౧౦	గు॥ద౩౪-౪ఉత్తాభా౩-౩౭శివ౧౧-౪౯౬-౩౦౯౧౪-౩౦తా్య౩-౪౯వ-సే-
		౮		భో౦-౩౨౫ [అనధ్యాయః భో౦-౨౧వ౬
12	౨౯	శ్రీ	౧౧	శు॥ఏ౩౦-౬రేవ౧౦-౫౭శివ౫-౧౩సిద్ధ౫౩-౫౧౨-౫౯౩౧-౪౦ తా్య౩-౫౩
13	౩౦		౧౨	శ॥ద్వా౨౭-౧౭అశ్వి౯-౯పా౫౩-౫౭కౌ౨౭-౧౩౩-౨౦౯౫-౨తా్య౩-౫౭భో౦-౧౧చ౭
14	౧	ఉత్తరాయణ	౧౩	ఆ॥త్ర౨౫-౧భర౯-౨౨సిద్ధ౯-౪౪౨౫-౧౯౧౧-౪౪తా్య౪-౧అహః౨౭-౪౯ ఉపా౨ రేమకరవిః ౩-౪ ప్రవేశ
				ప్రభృతి ఘ౨౩-౪పర్యంత ముత్తరాయణపుణ్యకాలః మహాశ్మశానాని భో౦-౧చ౯
15	౨	పుష్య	౧౪	సో॥మం౨౪ ౧౧కృత-౪౩వక్లక-౨౭భ౨౪-౧౧రా౨౧-౫౬తా్య౪-౬రైవతమన్వాదిః సర్వేషాం౧౧స్నో౪-౩౧చ౯
16	౩		౧౫	మం॥బు౨౪-౩౯రో౧౦-౧౯బరర-౧౦బా౨౪-౩౯వి౨౪-౫౭తా్య౪-౧౧వపూర్ణిమ॥పు॥ భో౪-౨౧చ౧౦
17	౪		౧౬	బు॥స౨౬-౨౩మృ౧౩-౭ఐ౪౨-౫౦తై౨౬-౨౩రా౭-౩౯తా్య౪-౧౬అహః౨౭-౫౦ఉపా౩రవిః౧౯-౪౫ర వే-రావే
18	౫		౧౭	గు॥సు౨౯-౨౨ఆర్ద్ర౧౭-౬వై౪౨-౭వ౨౯-౨౨రా౨౧-౪౭తా్య౪-౨౦అనధ్యయనత్రయం భో౪-౨ [స్నో౪-౧౨
19	౬		౧౮	○శు॥శ౩౩-౨౧పుష్య౨౨-౧౩విష్కు౨౨-౫౨భ౧-౨౫రా౬-౯తా్య౪-౨౪ ఖచ్ఛన్నచంద్రగ్రహణం అన్వా
				ధానం భో౩-౫౩చ౧౩ [నం౫౧-౧౦యాగః శ్రీ-క్రాం భో౩-౪౩చ౧౪
20	౭		౧౯	కృ॥పా॥త౩౯-౨పుష్య౨౯-౭ప్రీ౪౩-౫౦బా౫-౫౫తా్య౨జ్యాభావః అహః౨౭-౫౪ ఉపా౪రవిః౩౪-౪౬ కుంభాయ
21	౮		౨౦	శ॥సో౪౩-౪౫ఆశ్రే౩౪-౩౪ఆయు౪౫-౧౧తై౧౧-౩౮౩-౩౩తా్య౪-౨౬శే-సే-భో౩-౩౪చ౧౫
22	౯		౨౧	తి॥మం౪౯-౧౭మఘ౪౧-౯సౌ౬-౩౫వ౧౬-౩౧వి౭-౫౧తా్య౪-౨౬తిరుమళిశయాన్వార్ తిరు భో౩-౨౪చ౧౬
23	౧౦		౨౨	చ॥బు౫౪-౨౧పూర్వా౭-౧౨శో౪౭-౩౯బ౨౧-౪౯డి౩-౧౦తా్య౪-౨౪అహః౨౭-౫౯శ్రవ౧౬రవిః౫౧ ౦భో౩-౧౫
24	౧౧		౨౩	పం॥గు౫౯-౪౨ఉత్త౫౩-౦అతి౪౯-౧౦కౌ౨౬౩౧-౫౬తా్య౪-౨౩భో౩-౫చ౧౯
25	౧౨		౨౪	ష॥శు౬౦-౯ హస్త౫౭-౪౨సుకర్మ-౦౪౩౦-౧౫౭-౩౯తా్య౪-౯ త్రిస్పృక్ సత్కామ తీ॥ పు॥ సూర
				త్తాళ్వార్ తి-భో౨-౫౬చ౯
26	౧౩		౨౫	ష॥శు౧-౪౯చిత్ర౬౦-౯ధృతి౬-౫౧వ౧-౪౯డి౯-౪౯తా్య౪-౧౪నరహరితీ॥పు॥కు-క్రాం-భో౨-౪౬చ౨౦ [౨-౩౭
27	౧౪		౨౬	స॥ఆ౩-౪౯చి౦-౫౪శూల౪-౪౫బ౩-౪౯డి౫-౨౬తా్య౪-౯అహః౨౮-౪ శ్రవ౨రవిః౬-౪౩ ఉభ॥త్రిస్పృష్టకాః స్నో
28	౧౫		౨౭	ఆ॥సో౪-౩౧స్వా౩-౯గం౪౧-౩౭కౌ౪-౩౧డి౭-౨౧తా్య౪-౪భో౨-౨౭చ౨౨
29	౧౬		౨౮	స॥మం౩-౫౯విశా౪-౦వృ౩౭-౩౨గ౩-౫౯డి౩-౫౯తా్య౩-౫౯శే-వే-భో౨-౧౯చ౨౩
30	౧౭		౨౯	స॥బు౨-౧౧పూష్యా౫౭-౨౭అనూ౩-౪౪ధ్రు౩౨-౯భ౨-౧౧డి౭-౨౩తా్య౩-౫౪అహః౨౮-౧౨శ్రవ౩రవిః ౨౨-
				౫౨ఆ॥స్మార్తానాం౧స్నో౨-౮చ౨౪ [చ౨౫
31	౧౮		౩౦	ద్వా॥గు౫౫-౪౧జ్యే౨-౧౭వ్యా౨౬-౪౩కౌ౨౭-౩౯రా౨౮-౪తా్య౩-౫౧మన్వాదిరామానుజ౧౧క్షే-వే-భో౧-౫౯
1	౧౯		౧	త్ర॥శు౫౦-౫౮మూ౦-౧౧పూషా౫౭-౧౦హ౨౦-౧౩గ౨౩-౨౦శే౦-౧౧డి౨౩-౩తా్య౩-౪౮భో౧-౯చ౨౬
2	౨౦		౨	చతు॥శ౪౫-౩౦ఉషా౫౩-౪౧వజ్ర౧౩-౧౧భ౧౮-౧౫డి౬-౫తా్య౩-౪౫అహః౨౮-౧౮ శ్రవ౪రవిః౩౯-౪౦అన
				ధ్యయనత్రయం మాసశివరాత్రిః విద్యాధీశ తీ॥పు॥రా-క్రాం-భో౧-౪౦చ౨౭
3	౨౧		౩	●అమా॥ఆ ౩౯-౫౬ శ్రవ౪౯-౩౧సి౫-౪౩వ్య౫౨-౨౦వ౧౨-౪౩డి౩-౦తా్య౩-౪౪రా౩౦-౩౬తా్య ౩-౪౩ అర్ధో
				దయపుణ్యకాలః అన్వాధానం పిండపితృయజ్ఞః పురందరదాసతీ॥పు॥ర-క్రాం-భో౧-౩౦ చ౨౮

ర	ర	౧౧ సో మవవిః	శ
శ		సం౧౧సోమవవిః సరమం ముఖ	కే
రా		బ౭ఆ కుం భేః	
సు		బ౭ఆ కుం భేః	
ర బు		గు	శు

కుజచారః	రా శ ఉ ర బు ౫౧-౫	౭ఆఘని౩కుం భే ౦-౩౪	౭సు శ్రవ౧సుక్రః ౨౨-౧౬	౧౩ ష శత౧ స ౩౯-౨౭
శు౫ బు హస్తరకుజః ౭-౩	౧౦సో శ్ర౧బు౫౨-౧౪	బ౯మం ధరబుధః ౩౧-౪౦	౧౦సో శ్రవ౨సుక్రః ౧-౪	శనిచారః
౧౪శు చిత్ర౧కుజః ౦-౨౪	౧౨బు శ్ర౨బు ౫౦-౫	౧౩శు శత౧బుధః౪౨-౦	౧౨బు శ్ర౩సుక్ర ౪౦-౨౦	శు౧౩సుధనిరశనిః ౩౦-౨౦
బుసో చిత్ర౨కుజః ౨౯-౩	౧౪శు శ్ర౩బు౫౨-౩	గురుచారః	౧౫శ శ్రవ౪సుక్రః ౨౦-౧౦	బ ౩౦ శు పశ్చాదస్తమితః
బుధచారః	౧౫ శ పశ్చాదుదితః	బ౧౭ విశా౩గురుః౪౦-౪౦	బ౩మం ధని౧సుక్రః ౦-౩౦	రాహుకేతుచారాన స్త్రః
శు౧౭ ఉషా౧బు ౪౯-౧౦	బ౧ఆ శ్ర౪ బు ౪౬-౧౦	శుక్రచారః	౫గు ధని౨సుక్రః ౩౯-౨౯	
౪మం ఉ౨ష-బు ౫౧-౩౫	౩మం ధని౧ బు ౪౭-౯	శు౧౭ ఉషా౩సుక్రః ౩-౨	౭ఆధని౩కుం భేయ్౧౯-౩	
౬ గు ఉ ౩ బు ౫౦-౩	౫గు ధని ౨ బు౫౫-౨౩	౪మం ఉషా౪సు ౪౩-౧౪	౯ మం ధని ౪ శు ౫౯-౨	

తేది.	రవి ° ′ ″	చంద్ర ° ′ ″	కుజ ° ′ ″	బుధ ° ′ ″	గురు ° ′ ″	శుక్ర ° ′ ″	శని ° ′ ″	రాహువు ° ′ ″	అయం.
జనవరి 1935 6	261 55 47	275 36 23	168 48 15	265 43 41	204 32 31	273 55 7	302 8 46	278 48 24	23° 4′ 45″
7	262 56 57	291 34 21	169 13 15	267 22 19	204 42 24	274 50 32	302 14 45	278 45 13	
8	263 58 6	306 25 27	169 38 15	269 0 57	204 52 17	276 5 56	302 20 45	278 42 2	
9	264 59 15	321 3 12	170 3 15	270 39 35	205 2 10	277 21 20	302 26 44	278 38 51	
10	266 0 24	335 12 54	170 26 17	272 19 43	205 10 58	278 36 42	302 33 14	278 35 40	
11	267 1 31	349 22 42	170 49 19	273 59 51	205 19 45	279 52 4	302 39 42	278 32 30	
12	268 2 39	3 2 16	171 12 21	275 40 0	205 28 32	281 7 26	302 46 10	278 29 19	23° 4′ 46″
13	269 3 46	16 23 19	171 35 23	277 20 7	205 37 19	282 22 48	302 52 38	278 26 8	
14	270 4 53	29 24 8	171 58 25	279 0 15	205 46 6	283 38 10	302 59 6	278 22 57	
15	271 6 0	42 10 4	172 19 57	280 41 11	205 54 54	284 53 13	303 5 35	278 19 47	
16	272 7 6	54 41 49	172 41 29	282 22 7	206 3 41	286 8 16	303 12 3	278 16 36	
17	273 8 12	66 59 17	173 3 1	284 3 3	206 12 28	287 23 19	303 18 31	278 13 25	
18	274 9 18	79 6 7	173 24 33	285 44 0	206 21 15	288 38 22	303 25 0	278 10 15	23° 4′ 47″
19	275 10 24	91 4 26	173 46 5	287 24 55	206 30 2	289 53 25	303 31 27	278 7 4	
20	276 11 31	102 55 35	174 5 33	289 3 23	206 37 30	291 8 41	303 37 54	278 3 53	
21	277 12 35	114 43 7	174 25 1	290 41 51	206 44 57	292 23 57	303 44 21	278 0 43	
22	278 13 37	126 29 31	174 44 29	292 20 20	206 52 24	293 39 13	303 50 48	277 57 32	
23	279 14 38	138 17 20	175 3 57	293 58 47	206 59 51	294 54 29	303 57 15	277 54 21	
24	280 15 38	150 9 49	175 23 25	295 37 15	207 7 18	296 9 45	304 3 42	277 51 10	23° 4′ 48″
25	281 16 38	162 10 42	175 41 25	297 6 35	207 14 46	297 24 48	304 10 57	277 48 0	
26	282 17 38	174 22 57	175 59 24	298 35 55	207 22 14	298 39 51	304 18 12	277 44 49	
27	283 18 37	186 50 23	176 17 26	300 5 15	208 29 41	299 54 53	304 25 27	277 41 38	
28	284 19 35	199 37 5	176 35 26	301 34 35	207 37 8	301 9 55	304 32 42	277 38 27	
29	285 20 34	212 45 44	176 53 25	303 3 55	207 44 35	302 24 57	304 39 56	277 35 16	
30	286 21 32	226 19 33	177 9 2	304 11 1	207 50 44	303 39 47	304 47 2	277 32 5	23° 4′ 49″
31	287 22 28	2 0 19 52	177 24 30	305 18 7	207 56 53	304 54 37	304 54 8	277 28 54	
1	288 23 21	254 44 24	177 40 13	306 25 18	208 3 1	306 9 27	305 1 14	277 25 43	
2	289 24 14	269 33 37	177 55 50	307 32 19	208 9 9	307 24 17	305 8 20	277 22 33	
3	2 0 25 5	284 37 45	178 11 30	308 39 25	208 15 17	308 39 7	305 15 23	277 19 22	

N. B. రాహుస్ఫుటములో 180° కలిపినచో (కేతుస్ఫుటము) కేతుస్ఫుటమగును.

గ్రహాయుతులు

తేది.	యుతివివరం.	కాలము. గం. ని.	అంతరం. °	′	ఉత్తరమందలి గ్రహము.
6 జన 35	శుక్రచంద్రసమాగమం	7 – 0	2	20	చంద్రుడు
8 ,,	శనిచంద్రసమాగమం	5 – 38	3	32	చంద్రుడు
26 ,,	కుజచంద్రసమాగమం	15 – 20	6	41	కుజుడు
,, ,,	బుధశుక్రయుతి	19 – 53	0	12	బుధుడు
29 ,,	గురుచంద్రసమాగమం	2 – 56	5	58	గురుడు
31 ,,	బుధశనియుతి	2 – 36	1	8	బుధుడు
,, ,,	శనిశుక్రయుతి	11 – 52	1	52	శని
3 ఫిబ్రవరి	బుధశుక్రయుతి	12 – 6	5	27	బుధుడు

నక్షత్రగ్రహయోగములు

తేది		యోగం		గం.	ని.
8 జనవరి	కుజునకు	హస్త		2	30
7 ,,	బుధునకు	శ్రవణ		17	52
9 ,,	,,	పూ-షా		11	10
27 ,,	,,	ధనిష్ఠ		0	53
23 ,,	గురునకు	విశాఖ		16	13
27 ,,	శుక్రునకు	ధనిష్ఠ		1	50

పాత మధ్యకాలము

14 — జనవరి వైప్ర మధ్యకాలము గం. 1-44.

27 జనవరి — వ్యప్ర మధ్యకాలము గం. 23-56.

పుష్యమాస ఫలం :—మేఘాడంబరమేగాని వర్షించదు. శు ౧౦ ప్రాంతమందు స్వల్పముగా తుషారవృష్టి గల్గును. ధాన్యములకు ధర నిల్చియుండును. నెయ్యి, కందులు, మిర్చి, రాగి వగైరాలకు ధరలు క్రమముగా పెరుగును. మినుములు, పెసలు వగైరాలకు ఆదిలో కొంచెము పెరిగి క్రమముగా తగ్గును. బంగారం, పసుపు, జొన్నలు వగైరాలకు నిల్చియుండి మాసాంతమందు ధర పెరుగును. పశువులు పీడింపబడును. వంగదేశస్థులున్ను, వర్తకులున్ను పీడ నొందెదరు.

స్వస్తిశ్రీ భావనామసంవత్సర మాఘమాసః శాలివాహనశకః ౧౮౫౬ కల్యాది ౫౦౩౫ హూణ 1935 ఫసలి ౧౩౪౪.

తేది			
4	౨౨	౪	సో॥ [illegible] త్యాజ్యాభావః మాఘస్నానారంభః మాఘ [illegible] క్రాం భో ౧-౨౧
5	౨౩	౫	మం॥ [illegible] త్యా ౩-౪౩ [illegible] త్యా ౩-౪౪ అహః ౨౮-౨౪ ధని౧రవిః [illegible] క్షేత్ర [illegible] భో ౧-౧౧చ౩౦
6	౨౪	౬	బు॥ [illegible] త్యా॥ భా॥ [illegible] భో ౧-౨భో ౧-౧ః లకాడ్ చ౧
7	౨౫	౭	గు॥ [illegible] త్యా ౩-౪౬ [illegible] కామపూజవసంతోత్సవారంభః
8	౨౬	౮	శు॥ [illegible] త్యా ౩-౪ [illegible] ౦-౪౩చ౩ [భో ౦-౫౨చ౨
9	౨౭	౯	శ॥ [illegible] త్యా ౩-౫౬ అహః ౨౮-౩౨ ధని౨ రవిః౧౩-౧౦ [illegible] భో ౦-౩౩చ౪
10	౨౮	౧౦	స॥ఆ ౫-౨౩ భర ౨౮-౮౫ [illegible] -౭ వ ౫-౨౩ రా ౨౯-౩౬ త్యా ౪-౧౪ రథసప్తమీ భీష్మాష్టమీ అనధ్యాయః భో ౦-౨౪చ౫
11	౨౯	౧౧	అ॥సో ౩-౨౬ కృ ౨౮-౧౨ బ్ర ౩౪ బ ౩-౨౬ శే ౨-౧౦ పునస్త్యాజ్యాభావః ఆనంతీ॥పు॥ భో ౦-౧౪చ౬
12	౧	౧౨	న॥మం ౨-౩౭ రో ౯-౩౫ వం ౫౫ ఐ ౫౭ ౨౭ కౌ ౨-౩౭ దా ౭ ౯౫ ౩౨ త్యా ౪-౧౦ అహః ౨౮-౩౮ ధని౩కుంభే రవిః౩౦-౩౦ ఉ॥౧౪-౩౦ ప్రభృతి ౩౦-౩౦ పర్యంతం విష్ణుపదపుణ్యకాలః భో ౦-౫చ౭
13	౨	౧౩	ద॥బు ౨-౩౩ మృ ౩౨-౧౨ విష్క ౫౬-౩ ౨గ ౨-౩౩ రా ౨౫౪౧ త్యా ౪-౧౫ రా-వే- భో ౪-౪చ౮
14	౩	౧౪	ఏ॥గు ౫-౬ ఆర్ద్రా ౩౫-౪౮ ప్రీ ౫౫-౫౬ భ ౫-౬ త్యా॥ భా॥ సర్వేషాం సరుచార్తైకాదశీ భీష్మ ౧౧శీ భీమ ౧౧శీ భో ౩-౫౬చ౯
15	౪	౧౫	ద్వా॥శు ౮-౯ పున ౪౦-౩౭ ఆయు ౫౬-౧౦ బాల ౮-౯ ౧-౨ త్యా ౪-౯ అహః ౨౮-౪౪ ధని ౪ రవిః ౪౮-౧౦ కులశేఖరాళ్వార్ తిరు భో ౩-౪౮చ౧౦ [భో ౩-౪౦చ౧౧
16	౫	౧౬	త్ర॥శ ౧౨-౧ పుష్య ౪౬-౨౦ సౌ ౫౭ ౨౦ తై ౧౨-౧ వణి ౨-౩౧ త్యా ౪-౨౩ శని త్రయోదశీ అనధ్యయనచతుష్టయం కే-క్రాం
17	౬	౧౭	చతు॥ఆ ౧౭-౯ ఆశ్లే ౫౭-౪౭ శో ౫౮-౨౬ వ ౧౭-౯ ౨౧-౪౭ త్యా ౪-౨౬ పూర్ణిమాతిథిః ౪-వే- భో ౩-౩౧చ౧౨
18	౭	౧౮	○ పూ॥సో ౨౨-౩౦ మఘ ౫౯-౨౫ అతి ౫౯-౫౫ బ ౨౨-౩౦ ది ౨౬-౬ త్యా ౪-౨౬ శూన్యతిథిః సింధుస్నానం అన్వాధానం తిలపాత్రకంబళాదిదానాని భో ౩-౨౩చ౧౩ [మీనాయనం ౨౧-౪౦ ప్రతిపత్తిథిః భో ౩-౧౫చ౧౪
19	౮	౧౯	కృ॥ప్రా॥మం ౨౭-౫౩ పూఫ ౬౦-౦ సుక ౬౦-౦ కౌ ౨౭-౫౩ ది ౨౧-౩౨ త్యా ౪-౨౫ అహః ౨౮-౫౨ శత ౧ రవిః ౫-౪౦
20	౯	౨౦	ద్వి॥బు ౩౨-౪౮ పూఫ ౫-౪౫ సుక ౧-౧౦ తై ౦-౨౦ వణి ౫-౨౮ త్యా ౪-౨౩ భో ౩-౬చ౧౫
21	౧౦	౨౧	త॥గు ౩౬-౫౬ ఉఫ ౧౧-౯ ధృ ౧-౫౫ వ ౪-౫౨ రా ౫-౧౪ త్యా ౪-౯ భో ౨-౫౮చ౧౬
22	౧౧	౨౨	చ॥శు ౪౦-౫౯ హస్త ౧౬-౧౭ శూ ౨-౧ బవ ౩౦-౮౮ ౩ ౨ త్యా ౪-౧౫ అహః ౨౮-౫౮ శత ౨ రవిః ౨౩-౫౫ భో ౨-౫౦చ౧౭
23	౧౨	౨౩	పం॥శ ౪౧-౫౭ చిత్ర ౧౯-౫౭ గం ౧-౧౩ వృ ౫౮-౯ కౌ ౧౧-౧౫ ౩-౨ త్యా ౪-౧౦ కు-క్రాం- భో ౨-౪౧చ౧౮
24	౧౩	౨౪	ష॥ఆ ౪౨-౩౪ స్వాతి ౨౨-౨౭ ధ్రు ౫౬-౫౮ గ ౧౨-౧౬ రా ౭-౪ ౨ త్యా ౪-౫౪ వే-శ-వే భో ౨-౩౩చ౧౯
25	౧౪	౨౫	స॥సో ౪౧-౫౦ విశా ౨౩-౪౧ వ్యా ౫౩-౧౩ భ ౧-౨౨ రా ౪-౩౯ త్యా ౪-౦ అహః ౨౯-౬ శత ౩ రవిః ౪౨-౩౩ భో ౨-౨౪
26	౧౫	౨౬	అ॥మం ౩౯-౫౮ అనూ ౨౩-౪ హర్ష ౩౦-౨౧ బా ౧౦-౫౪ రా ౮-౬ త్యా ౩-౫౬ అనధ్యాయః త్రిస్పృష్టకాః సీతాష్టమీ భో ౨-౧౬చ౨౧
27	౧౬	౨౭	న॥బు ౩౬-౫౫ జ్యే ౨౨-౩౭ వజ్ర ౩-౨తై ౮-౨౮ త్యాజ్యాభావః కే-వే- భో ౨-౮చ౨౨ [౨-౧౬చ౨౧
28	౧౭	౨౮	ద॥గు ౩౨-౫౫ మూ ౨౦-౩౦ సి ౩౬-౪౫ వ ౫౫ ది ౬-౩౮ త్యా ౩-౫౨ రా ౧౪-౨౦ త్యా ౩-౪౯ భో ౨-౦చ౨౩
1	౧౮	౨౯	ఏ॥శు ౨౮-౧౧ పూషా ౧౭-౪౩ వ్య ౨౯-౫౩ బం ౩-౩౩ రా ౭-౩౦ త్యా ౩-౪౬ అహః ౨౯-౧౬ శత ౪ రవిః ౧-౪ ఏకాదశీతిథిః సర్వేషాం ౧౧శీ భో ౧-౫౧చ౨౪
2	౧౯	౩౦	ద్వా॥శ ౨౨-౫౦ ఉషా ౧౪-౫౭ వరీ ౨౨-౩౫ తై ౨౨-౫౦ ది ౩-౩౭ త్యా ౩-౪౪ తిథిద్వయం రా-క్రాం- భో ౧-౪౩చ౨౫
3	౨౦	౩౧	త్ర॥ఆ ౧౭-౭ శ్ర ౧౦-౨౨ పరి ౧౪-౫౪ వ ౧౭-౭ దిన ౯-౪౧ త్యా ౩-౪౧ చ॥ తిథిః మహాశివరాత్రిః అనధ్యయనత్రయం భో ౧-౩౫
4	౨౧	౧	చతు॥సో ౧౧-౧౧ ధని ౬-౧౫ శివ ౭-౯ సిద్ధ ౫౨-౯ శకు ౧౧-౧౧ ది ౨౩-౦ త్యా ౩-౪౩ అహః ౨౯-౨౪ పూభా ౧ రవిః ౨౦-౧౭ ద్వాపరయుగాదిః సర్వేషాం అన్వాధానం వాజసనేయానాం పిండపితృయజ్ఞః భో ౧-౨౬చ౨౭
5	౨౨	౨	● అమా॥మం ౫-౧౪ ఏష్యా ౫౪ ౧౦ శత ౨-౫ పూభా ౫౫-౫౮ సా ౫౧-౩౮ నా ౫-౧౪ ది ౨౭-౧ త్యా ౩-౪౪ అవమ ౪-క్రాం-కు-వే-ఆపస్తంబానాం పిండపితృయజ్ఞః సర్వేషాం యాగః భో ౧-౧౮చ౨౮

కుజచారః	౧౫సో౩ వక్రీబు ౧౬-౪౦	కు౧సో శత౨శుక్రః ౨౦-౪	౧౦సు ఉభా౩ కు ౨౮-౧౭
కుజః మం చిత్ర తులాయాం	బ౩గు ధ౨మక రేవక్రీ౨౫-౨	౩బు శ౩ శుక్రః ౫౯-౩౦	౧౩ఆ ఉభా౪ కు ౧౦-౨౦
[కుజః౨-౧౪	౬ ఆ ధని౧ వక్రీ౫౯-౦	౬శ శత౪ శుక్రః ౪౧-౨౦	౩౦మం రేవ౧శుక్రః ౫౫-౪
బ ౧౨ శ వక్రారంభః	౬ ఆ ప్రాగుదితః	౯మం పూభా౧శు౨౦-౧౭	శనిచారః
	౯ బు వక్రత్యాగః	౧౨శు పూ౨శుక్రః ౩-౧	శు౧౨శు శత౧ శనిః ౪-౫౦
బుధచారః	గురుచారః	౧౪ఆపూ౩శుక్రః౪౫-౨౨	రాహుకేతుచారౌ
శు ౫ శు వక్రారంభః	బ౧౧శువిశాఖవృశ్చికేగురుః	బ౨బుపూ౪మీనే ౨౬-౧౮	శు౧౨శు ఉషా ౩ రాహుః
౭ ఆ పశ్చాదస్తమితః	[౫-౩౦	౫ శ ఉభా ౧ శు ౬-౪౦	పుష్య ౧ కేతుః౧౬-౪
౧౨శుపూర్వ వక్రీబుధః ౧౪-౫	శుక్రచారః	౭సో ఉభా ౨శు ౪౭-౨	

శుశ బు	కుజః మం కుంభే రవిః శు కుజః బ౩గు మవ బు బ౧౧ శు వృగు బ౨బుమీశుక్రః	కే
ర రా		
	గు	శు

తామర తైలము: తామర, తీటను నివారించును

చివుకుల వెంకటరమణశాస్త్రిచే గుణింపబడిన శ్రీభావనామసంవత్సర మాఘమాస గ్రహస్ఫుటములు.

తేది.	రవి ° ′ ″	చంద్ర ° ′ ″	కుజ ° ′ ″	బుధ ° ′ ″	గురు ° ′ ″	శుక్ర ° ′ ″	శని ° ′ ″	రాహు ° ′ ″
ఫిబ్రవరి 1935 4	291 25 55	299 49 51	178 24 54	309 58 2	208 21 26	309 54 6	305 22 30	277 16 11
5	292 26 41	314 59 9	178 38 18	310 17 50	208 27 35	311 9 6	305 29 36	277 13 0
6	293 27 29	329 57 17	178 51 42	310 47 4	208 33 44	312 24 5	305 36 42	277 9 49
7	294 28 17	344 36 35	179 5 6	310 53 48	208 39 52	313 39 5	305 43 48	277 6 38
8	295 29 2	358 51 40	179 18 50	310 58 50	208 46 0	314 54 4	305 50 54	277 3 27
9	296 29 57	12 39 33	179 29 21	310 50 50	208 50 31	316 8 42	305 58 8	277 0 16
10	297 30 30	26 2 19	179 40 12	310 40 2	208 55 2	317 23 20	306 5 22	276 57 5
11	298 31 11	39 0 55	179 51 3	310 10 1	208 59 33	318 38 58	306 12 36	276 53 54
12	299 31 52	51 39 19	180 1 54	309 26 50	209 4 4	319 53 36	306 19 50	276 50 44
13	300 32 29	64 0 13	180 12 45	308 42 20	209 8 35	321 7 14	306 27 4	276 47 33
14	301 33 12	76 7 32	180 20 29	307 38 12	209 13 6	322 21 48	306 34 18	276 44 22
15	302 33 49	88 5 5	180 28 13	306 34 4	209 17 37	323 36 22	306 41 32	276 41 11
16	303 34 24	99 55 33	180 35 57	305 29 56	209 22 8	324 50 56	306 48 46	276 38 0
17	304 35 2	111 42 18	180 43 41	304 25 48	209 26 39	326 5 30	306 56 0	276 34 49
18	305 35 35	123 28 6	180 51 25	303 21 40	209 31 10	327 20 5	307 3 15	276 31 38
19	306 36 6	135 15 41	180 55 23	302 22 10	209 33 53	328 34 3	307 10 30	276 28 27
20	307 36 29	147 7 38	180 59 21	301 22 40	209 36 36	329 49 1	307 17 45	276 25 16
21	308 36 56	159 5 21	181 3 19	300 23 10	209 39 19	331 3 29	307 25 0	276 22 6
22	309 37 23	171 13 8	181 7 17	299 23 40	209 42 2	332 17 57	307 32 13	276 18 55
23	310 37 49	183 31 5	181 11 15	298 24 10	299 44 45	333 2 27	307 39 27	276 15 44
24	311 38 10	196 1 40	181 12 17	297 14 39	209 47 28	334 46 37	307 46 42	276 12 33
25	312 38 30	208 47 59	181 13 19	296 31 47	209 50 11	336 0 49	307 53 57	276 9 22
26	313 38 50	221 51 41	181 14 22	296 0 30	209 52 54	337 15 1	308 1 11	276 6 11
27	314 39 10	235 16 0	181 15 24	295 40 50	209 55 37	338 29 13	308 8 26	276 3 0
28	315 39 27	249 3 4	181 16 25	295 [illegible] 10	209 58 20	339 43 25	308 15 40	275 59 49
మార్చి 1935 1	316 39 40	263 14 15	181 16 26	29[illegible] [illegible] 0	209 59 20	340 57 21	308 22 51	275 56 39
2	317 39 50	277 47 47	181 16 0	295 54 39	210 0 0	342 11 17	308 30 2	275 53 28
3	318 40 0	292 41 41	181 14 2	295 0 0	210 0 58	343 25 13	308 37 13	275 50 17
4	319 40 10	307 48 48	181 10 1	295 6 30	210 1 40	344 39 9	308 44 23	275 47 7
5	320 40 17	323 0 10	181 1 37	296 12 40	210 2 40	345 53 5	308 51 33	275 43 56

అయనాంశ.: 50″ 4′ 23° | 51″ 4′ 23° | 52″ 4′ 23° | 53″ 4′ 23° | 54″ 4′ 23

N. B. రాహుస్ఫుటములో 180° కలిపిన (శిఖికేతువు) కేతుస్ఫుట మగును.

మాఘ మాసఫలం:- పక్షిణదేశమందు అధిక వృష్టియున్ను, ఆంధ్రదేశమున స్వల్ప తుషార వృష్టియున్ను గల్గును. నూనె, తిలలు, మినుములు, పెసలు, ఇనుము మొదలగువాటికి ధరలు తగ్గును. ధాన్యము, గోధుమలు, కందులు, మిర్చి, మొదలగువాటికి ఆదిలో ధర లేక క్రమముగా పెరుగును. బంగారము పసుపు మొదలగువాటికి శుక్లపక్షములో ధర పెరిగి కృష్ణపక్షములో క్రమముగా కొంచెము తగ్గును.

గ్రహయుతులు

తేది.		యుతివివరం.	కాలము. గం. ని.	అంతరం. °	′	ఉత్తరమందలి గ్రహము.
4	ఫిబ్రవరి	శనిచంద్రసమాగమం	21 - 4	3	55	చంద్రుడు
5	,,	బుధచంద్రసమాగమం	3 - 21	0	32	బుధుడు
,,	,,	శుక్రచంద్రసమాగమం	5 - 35	6	8	చంద్రుడు
15	,,	బుధశనియుతి	9 - 43	8	31	బుధుడు
23	,,	కుజచంద్రసమాగమం	7 - 38	6	34	కుజుడు
25	,,	గురుచంద్రసమాగమం	14 - 7	5	49	గురుడు
3	మార్చి	బుధచంద్రసమాగమం	17 - 19	0	56	బుధుడు
4	,,	శనిచంద్రసమాగమం	13 - 39	4	21	చంద్రుడు

నక్షత్రగ్రహయోగములు

తేది		గ్రహము	యోగం.	గని.	ని.
11	ఫిబ్రవరి	కుజునకు	చిత్ర	12	12
13	,,	,,	స్వాతి	18	20
10	,,	శుక్రునకు	శతభిష	8	40
20	,,	,,	పూ-భా	5	50

పాత మధ్యకాలము

11 ఫిబ్రవరి — వైధృతి మధ్యకాలం గం. 6-48.

22 ,, — వ్యతీపాత మధ్యకాలం గం. 10-9.

శుభముహూర్తములు: —మాఘ శుద్ధ 3 బుధవారం ఉ. భా. మీనం అ ౨౬-౧౮ వివాహమునకు. శు ౫ శుక్రవారం అశ్వి ధనుస్సు అ ౨౫-౪౯ ఉపనయన. శు ౧౦ బుధవారం మృగ మేషం ఉ ౧౧-౧౪ అన్నప్రాశనకు శు ౧౧ గురువారం పునర్వసు ధనుస్సు అ ౨౪-౪౦ వివాహమునకు. శు ౧౨ శుక్రవారం పుష్య మీనం అ ౨౪-30 వివాహమునకు. శు ౧౨ శుక్రవారం పుష్య కన్యా అ ౬-౩3 గృహప్రవేశమునకు. బ ౨ బుధవారం ఉ. ఫ. కన్యా అ ౨3-౪౦ వివాహమునకు.

తేది	తిథి			వివరములు
6	౨౩		౩	ఆ-వి॥ ౫౯-౩౬ పూ౹ ౧౭-౨౬ ఉత్తర౪-౧౬ శూ౨౬-౪౩ ౨౦-౩౬ త్యా౩-౪౬ చంద్రోదయః దక్షిణశృంగః సత్యభో శ్రీ॥ పు॥ భో౧-౧౦చ౯ [జిలహేత్ భో౧-౧౦చ౧
7	౨౪		౪	౭॥ ౪౯-౧౯ ఉత్త౫౧-౨౯ శుక్ల౩౬-౨౯ తై౨౧-౪౦ ౨౨-౫౭ త్యా౩-౪౭ అహః ౨౯-౩౦ పూ-భా౨ రవిః౩౯-౪౫
8	౨౫		౫	౬॥ ౫౫-౨౫ అశ్వి౪౯-౧౯ బ్రహ్మ౩౧-౬ వణి౧౬-౪౦ రా౧౦-౯ త్యా౩-౫౧ వ్యాసరాజస్వామితీ॥ పు॥ భో౦-౫౩ చ౨
9	౨౬		౬	పం॥ శర౨-౨౧ భర౪౭-౨౨ ౨౫-౩౬ బా౩-౫౧ ౧౨-౪౭ త్యా౩-౫౫ భో౦-౪౫౩ [వ్రతతీ॥ పు॥ భో౦-౩౬చ౪
10	౨౭		౭	షష్ఠి ౫౦-౨౬ కృత్తి౬-౫౭ ఐన్ద్ర౨౦-౫౨ కౌ౧౧-౨౪ దినా౭-౦ త్యా౩-౫౯ అహః౨౯-౩౭ పూ-భా ౩ రవిః౫౯-౪౯ సత్య
11	౨౮		౮	స॥ సో౩౯-౩౯ రో౪౭-౪౬ విష్కు౧౬-౩౯ గ౧౦-౨౬ ౨౭-౨౯ త్యా౪-౪౦ నం పెరుమానార్ తిర్ భో౦-౨౭చ౫
12	౨౯		౯	అ॥ మం౪౦-౧౭ మృగ౫౧-౨ ప్రీ౧౪-౧౪ వ౫౬ ౬౩ ౧౭ త్యా౪-౯ అనధ్యాయః రా-వే-భో౦-౯చ౬
13	౩౦		౧౦	న॥ బుధ౧-౫౭ ఆర్ద్ర౫౪-౩౧ ఆయు౧౨-౨౪ బా౧౧-౪౬ ౧౩-౧౫ త్యా౪-౧౪ భో౦-౧౧చ౬
14	౧		౧౧	ద॥ గురు౫-౨ పున౯-౭ సౌ౧౧-౩౨ తై౧౩-౩౦ ౬౨౬-౫౦ త్యా౪-౯ అహః ౨౯-౪౭ పూ-భా౪ మీనేరవిః ౨౦-౧౦ ప్రవేశప్రభృతి షడశీతిపుణ్యకాలః భో౦-౩౭
15	౨		౧౨	శు॥ శుక్ర౯-౭ పుష్య౬-౭ శో౧౧-౩౫ వ౧౬-౫౬ ౧౧-౫ త్యా౪-౨౩ సర్వేషాం ౧౧కే-క్రాం-భో౩-౫౬ చ౯
16	౩		౧౩	ద్వి॥ శ౫౩-౭ పుష్య౮-౧ అతి౧౨-౯ బవ౨౧-౩౩ రా౧౦-౨౯ త్యా౪-౨౫కే-క్రాం-భో౩-౪౯చ౧౦ [భో౩-౪౧
17	౪		౧౪	త్రి॥ ఆశ్లే౧౧-౬ సు౧౩-౩౪ కా౨౬-౩౯ రా౧౪-౪౦ త్యా౪-౨౬ అహః౨౯-౫౪ ఉ॥ భా ౧౭నిః౪౦-౫౦
18	౫		౧౫	చతు॥ సో౬౦-౭ మఘ౧౬-౫౦ ధృ౧౫-౨౮ ౩౨-౦ రా౧౦-౪ త్యా౪-౨౬ త్రిద్యుస్పృక్ కామవహనం అనధ్యయన చతుష్టయం భో౩-౩౩చ౧౨
19	౬		౧౬	చతు॥ మం౪-౪౧ పూఫ౨౪-౧౬ శూ౧౬-౨౫౪౪-౪౧౭౧౪-౬ త్యా౪-౨౪ హోళికోత్సవః అన్వాధానం భో౩-౨౫
20	౭		౧౭	○ పూ॥ బు౯-౩౦ ఉఫ౩౦-౧౧ గం౧౬-౨౪ బ౯-౩౦ రా౨౨-౫౫ త్యా౪-౨౦ యోగః బ్రహ్మసావర్ణికమన్వాదిః శ్రీరంగనాచ్చియార్ భో౩-౧౬చ౧౪ [యనం౧౭-౪పక్షిణ్యనధ్యాయః॥ ౮॥ వే భో౩-౯చ౧౫
21	౮		౧౮	కృ-పా॥ గు౧౩-౩౦ హ౩౫-౧౬ వృ౧౬-౪౭ కా౧౩-౩౦ రా౨౬-౩౪ త్యా౪-౧౬ అహః౩౦-౪ ఉ భా౨ రవిః౨-౭ మేష
22	౯		౧౯	ద్వి॥ శు౧౬-౨౬ చిత్త ౩౯-౧౫ ధ్రువ౧౭-౨౧ గ౧౬-౨౬ శేం-౫౦ రా౨౩-౪౯ త్యా౪-౧౪ తృతీయాతిథిః సంక్రాం భో౩-౧
23	౧౦		౨౦	త్రి॥ శ౧౭-౧౦ స్వాత౨-౧వ్యా౧౬-౦ భ౧౭-౧౦ రా౨౬-౧౬ త్యా౪-౬ చతుర్థీతిథిః శవే॥ భో౨-౫౩ [చవితి తిథిః భో౨-౪౫
24	౧౧		౨౧	చ॥ ఆ౧౭-౩౯ విశాఖ ౩-౩౩ హర్ష౧౩-౩౭ బా౧౭-౩౯ శేం-౨౭ రా౨౩-౨౪ అహః౩౦-౧౨ ఉ భా౩ రవిః౨౩-౩౨పం
25	౧౨		౨౨	పం॥ సో౧౭-౪౦ అనూరా౩-౫౪ వజ్ర౧౦-౧౫ తై౧౭-౪౭ రా౨౭-౨౭ త్యా౩-౫౭ షష్ఠీతిథిః భో౨-౩౭చ౯
26	౧౩		౨౩	ష॥ మం౧౫-౪౬ జ్యేష్ఠ౩-౩ సిద్ధి౬-౦వ౧౫-౪౬ శే౧-౪౫ పునస్త్యాజ్యా భావః కే-వే-భో౨-౯చ౨౦
27	౧౪		౨౪	స॥ బు౧౨-౩౯ మూల౧-౧౦ వ్యం-౪౭ వ౭౫౪-౧౩ బ౧౨-౩౯ రా౭-౨ త్యా౩-౫౨ అహః౩౦-౧౭ ఉ భా౪ రవిః౪౫-౧౬ ఉభయానధ్యాయః భో౨-౨౧చ౨౧ [భో౨-౧౩చ౨౨
28	౧౫		౨౫	అ॥ గురు-౩౯ పూషా౩౭-౩౧ పరిఘ౧౦ కౌ౭-౩౯ దిశ-౬ త్యా౩-౪౯ రా౨౭-౪ త్యా౩-౪౭ అబ్దసంధిః శుభకర్మవర్జ్యం
29	౧౬		౨౬	న॥ శు౩-౪౭ ఏష్యా౫౪-౪౫ ఉషా౩౫-౭ శివ౪౧-౭౩ ౪౭ శే౧-౧౧ రా౧౪-౭ త్యా౩-౪౫ అవమరా-క్రాం భో౨-౫
30	౧౭		౨౭	ఏ॥ శ౫౨-౩౯ శ్రవ౩౧-౧౬ సిద్ధం౩౩-౩౭ బ౨౫-౩౬ రా౧౦-౧౪ త్యా౩-౪౪ స్మార్తానాం ౧౧శీ భో౧-౫౭ [భో౧-౪౯
31	౧౮		౨౮	ద్వా॥ ఆర౬-౩౫ ధని౨౭-౧౧ సా౨౫-౫౬ కౌ౯-౩౭ రా౧౩-౩౨ అహః౩౦-౨౮ రేవ౧౪ రవిః౮-౩ మన్వారామానుజ౧౧శీ
1	౧౯		౨౯	త్రి॥ సో౪౦-౩౩ శత౨౩-౦ శుభ౧౭-౧౦ గ౧౩-౩౪ రా౭-౨౦ త్యా౩-౪౪ శ-క్రాం భో౧-౪౧చ౨౬
2	౨౦		౩౦	చతు॥ మం౩౪-౪౪ పూభా౯-౦ శుక్ల౧౦-౩౦ భ౭-౩౭ రా౧౧-౦ త్యా౩-౪౫ కృష్ణాంగారక౧౪శీ మాసశివరాత్రిః అనధ్యయన ౩ వాజసనేయీనాం ౩౦ పిండపితృయజ్ఞశ్చ శు-వే-భో౧-౩౩చ౨౭
3	౨౧		౩౧	● అమా॥ బు౯-౨౩ ఉ భా౧౫-౨౧ బ్ర౩-౭౫౫-౫౪ చతు౨-౩౭ రా౧౩-౧౪ త్యా౩-౪౭ అహః౩౦-౩౬ రేవ౨ రవిః౩౦-౩౬ ఆపస్తంబానాం మన్వాధానం పిండపితృయజ్ఞశ్చ వాజసనేయానాం యాగః భో౧-౨౫చ౨౮
4	౨౨		౧	స్వస్తిశ్రీ యువసంవత్సర చైత్రశు౧ గు॥ ౨౪-౩౭ రే౧౨-౧౪ వైధృ-౩౧ బ౨౪-౩౭ త్యా॥ భా॥ బార్హస్పత్యమానాబ్దాదిః చంద్రోదయః దక్షిణశృంగః భో౧-౧౭చ౨౯

1935 మార్చి

కుజచారః					
కుజచారః	౨౧ గు శత౨ బు౭-౧౦	౧౪ మం విశా౩ తులాయాం	౨౨ శు అశ్వి౩ శు౧౨-౪౦	శు	
౯ బుచి౨ వక్రీకన్యా౫-౦	౪ ఆ శత౩ బు ౭-౫౦	వక్రీ గురు ౪౦-౦	౪ ఆ అశ్వి౪ శు ౫౬-౨౦		
౨౬ మం చిత్ర వక్రీ౩౦-౦	౬ మం శత౪ బు ౩౭-౪౪		౭ బు భర౧ శు ౪౦-౩౨	ర శ	శు౧౦ గుమీనరవిః ౯ బుకవక్రీకు
	౧౭ గు పూభా౧ బు౪౫-౧౦	శుక్రచారః	౧౧ శ భర౨ శు ౨౬-౨౭		కే
బుధచారః	౧౨ ఆ పూభా౨ బు౧౬-౧౬	౪ శు రేవ౨ శుక్రః ౩౫-౧౦	౧౪ మం భర౩ శు ౧౨-౩	బు రా	శు ౭ సో కుం బు
శు౨ బు ధని౨ బు బు ౬-౪౦	౧౪ మ పూభా౩ బు౨౭-౩౦	౭ సో రేవ౩ శుక్రః౧౭-౨౦	శనిచారః		శు౧౨ శ మే శుః
౭ సో ధని౩ కుం భే౩౬-౪		౧౦ గు రేవ౪ శుక్రః ౩-౧౪	౪ శ శు ప్రాగుదిత శ్శనిః		
౧౧ శు ధర బు ౨౭-౪౦	గురుచారః	౧౨ శ అశ్వి౧ మేష ౬-౨౭	శు౧౦ గు శత౨ శనిః ౫౫-౦	గు	శు
౧౪ సో శత౧ బు ౩౫-౩౪	౪ ఆ గురువక్రారంభః	౧౪ మం అశ్వి౨ శు ౩౦-౩౨	రాహుకేతుచారాన స్తః		

చివుకుల వెంకటరమణశాస్త్రిచే గుణింపబడిన శ్రీభావనామసంవత్సర ఫాల్గునమాస గ్రహస్ఫుటములు.

తేది.	రవి ° ' "	చంద్ర ° ' "	కుజ ° ' "	బుధ ° ' "	గురు ° ' "	శుక్ర ° ' "	శని ° ' "	రాహు ° ' "
6	321 40 20	338 5 37	180 55 17	296 44 24	210 3 32	247 6 57	308 58 43	275 40 45
7	322 40 22	352 56 13	180 48 57	297 16 8	210 4 24	248 20 49	309 5 53	275 37 34
8	323 40 25	7 22 49	180 42 37	297 47 52	210 5 16	349 34 41	309 13 2	275 34 23
9	324 40 27	21 22 11	180 36 17	298 19 35	210 6 8	350 48 33	309 20 11	275 31 12
10	325 40 29	34 52 44	180 29 57	298 51 18	210 7 0	352 2 25	309 27 20	275 28 1
11	326 40 29	47 55 10	180 19 37	299 42 10	210 6 55	353 16 0	309 34 12	275 24 50
12	327 40 25	60 33 39	180 9 17	300 33 2	210 6 30	354 29 33	309 41 2	275 21 39
మార్చి 13	328 40 20	72 52 27	179 58 57	301 23 54	210 5 56	355 43 7	309 47 52	275 18 28
14	329 40 11	84 55 57	179 48 36	302 14 46	210 5 25	356 56 42	309 54 52	275 15 17
15	330 39 5	96 49 29	179 38 15	303 5 36	210 4 25	358 10 15	310 1 32	275 12 6
16	331 39 36	108 37 12	179 24 10	304 10 18	210 3 0	359 23 37	310 8 22	275 8 55
17	332 39 19	120 23 16	179 10 5	305 15 0	210 1 33	0 36 58	310 15 11	275 5 44
18	333 39 0	132 11 9	178 56 0	306 19 43	210 0 7	1 50 19	310 22 0	275 2 33
19	334 38 40	144 4 11	178 41 54	307 24 25	209 58 41	3 3 40	310 28 49	274 59 22
20	335 38 17	156 4 16	178 28 48	308 29 7	209 57 15	4 17 1	310 35 38	274 56 11
21	336 37 56	168 13 3	178 10 30	309 44 29	209 54 27	5 30 20	310 42 26	274 53 0
22	337 37 29	180 32 51	177 53 10	310 59 51	209 51 39	6 43 38	310 49 18	274 49 49
23	338 37 0	193 3 15	177 35 50	312 15 1	209 48 51	7 56 56	310 56 0	274 46 38
24	339 36 30	205 45 18	177 18 30	313 30 35	209 46 3	9 10 14	311 2 47	274 43 27
25	340 35 56	218 39 23	177 1 10	314 45 57	209 43 13	10 23 32	311 9 35	274 40 16
26	341 35 23	231 47 5	176 40 50	316 10 10	209 40 25	11 36 10	311 16 23	274 37 5
27	342 34 47	245 9 4	176 20 30	317 34 25	209 37 37	12 48 47	311 23 10	274 33 54
28	343 34 10	258 48 9	176 0 9	318 58 40	209 34 49	14 1 24	311 29 58	274 30 44
29	344 33 30	272 45 16	175 39 48	320 22 55	209 32 1	15 14 1	311 36 45	274 27 33
30	345 32 45	287 1 1	175 19 27	321 47 8	209 29 10	16 26 38	311 43 32	274 24 22
31	346 32 2	301 34 52	174 58 24	323 18 30	209 25 5	17 39 3	311 49 54	274 21 11
1	347 31 17	316 23 1	174 37 21	324 49 52	209 21 0	18 51 28	311 56 16	274 18 0
ఏప్రిల్ 2	348 30 30	331 18 51	174 16 18	326 21 13	209 16 55	20 3 53	312 2 58	274 14 49
3	349 29 36	346 53 41	173 55 15	327 52 34	209 12 48	21 16 18	312 9 0	274 11 37

అయ. 29 4' 54'' | 23° 4' 55'' | 23 4' 56'' | 23° 4' 57'' | 23° 4' 57'' 23°

N. B. రాహుస్ఫుటముతో 180° కలిపినచో (తీసివేసినచో) కేతుస్ఫుటమగును.

కరణరత్నము:—ఇది అర్వాగమ దృక్సమతానుగణిమగు గణితగ్రంథము. ఇంటిలిగీతిచే సాధింపబడిన గ్రహస్ఫుట గ్రహణాదులు వేడసిద్ధమగును. వ్యాఖ్యానోదాహరణ సహితము. వెల రు. 2-0-0. పోస్టేజివేరు.
చివుకుల వెంకటరమణశాస్త్రి, వేమూరు తెనాలితాలూకా. M. S. M. Rly.

గ్రహాయుతులు

తేది.	యుతివివరం.	కాలము. గం. ని.	అంతరం. ° '	ఉత్తరమందున్న గ్రహము.
7 మార్చి	శుక్రచంద్రసమాగమం	4 - 2	6 33	చంద్రుడు
22 ,,	బుధశనియుతి	8 - 24	2 9	శని
,, ,,	కుజచంద్రసమాగమం	7 - 14	6 17	కుజుడు
24 ,,	గురుచంద్రసమాగమం	19 - 30	5 45	గురుడు
1 ఏప్రిల్	శనిచంద్రసమాగమం	4 - 52	4 44	చంద్రుడు
2 ,,	బుధచంద్రసమాగమం	3 - 12	10 16	చంద్రుడు

నక్షత్రగ్రహయోగములు

తేది	గ్రహము	యోగం	గం.	ని.
7 మార్చి	బుధునకు	శతభిషము	5	55
8 ,,	శుక్రునకు	ఉ-భా	22	24
13 ,,	,,	రేవతి	15	15
25 ,,	,,	అశ్విని	9	40

పాత మధ్యకాలము

16 మార్చి — వైధృతి మధ్యకాలం గం. 14-7

19 ,, — వ్యతీపాత మధ్యకాలం గం. 10-5

1 ఏప్రిల్ — వైధృతి మధ్యకాలం గం. 16-8

ఫాల్గునమాసఫలం:—వర్షములు ఆంధ్రదేశమం దుండవు. లవణము, నెయ్యి, వస్త్రములు, అపరధాన్యములు మొదలగువాటికి క్రమముగా ధరలు పెరుగును. బంగారం, పసుపు, జొన్నలు, ఇత్తడి, ముత్యములు, వెండి మొదలగువాటికి ఆదిలో ధరలుండి క్రమముగా తగ్గును. పచారీదినుసులు, పెసలు, మినుములు, ఇనుము మొదలగువాటికి ఆదిలో ధర తగ్గియుండి క్రమముగా బహుళ పక్షములో కొంచెము పెరుగును.

తేది	వివరము	తేది	వివరము
16	శు॥అమా॥౨౪-౨౯ఉత్త్రా౩౫-౪౫రా౧౬-౧౧త్యా౩-౫౦భో౦-౪౧	14	శ॥పా॥౫౯-౪౦అశ్వి౫౮-౫రా౧౯-౮త్యా౪-౨భో౦-౫౬
17	శ॥పా॥౨౧-౫రే౩౪-౨౯ది౫-౧౧త్యా౩-౫౬భో౦-౩౩	15	ఆ॥ద్వి॥౫౯-౪౧భర౫౯-౪౯ది౨౨-౪౦త్యా౪-౯భో౦-౪౯
18	ఆ॥ద్వి॥౧౯-౧౬ అశ్వి౩౪-౪౧ దిం౪-౩౬ త్యా౪-౨ రా౨౯-౨౦ త్యా౪-౯భో౦-౨౫	16	సో॥తృ॥౫౯-౧౪కృ౬౦-౯ది౩౧-౮త్యా౪-౧౨భో౦-౩౯
19	సో॥తృ॥౧౯-౪భర౩౬-౪౦శే౩-౩౧భో౦-౧౮	17	మం॥చ॥౬౦-౯కృ౨-౪౦రా౧౪-౩౬త్యా౪-౧౯భో౦-౩౧
20	మం॥పం॥౨౧-౧౭కృ౦-౩౬ది౮-౩౩త్యా౪-౧౬భో౦-౧౦	18	బు॥చ॥౨-౫రో౯-౨౮ది౨౨-౪౮త్యా౪-౨౬భో౦-౨౩
21	బు॥ష॥౨౪-౪౯రో౬-౨౪-౧౦ త్యా౪-౨౨ మేషరవిః౧౯-౪౫ భో౦-వసంతఋతు ప్రారంభము - రాత్రింబవళ్లు సమానము	19	గు॥పం॥౬-౫౧మృ౧౩-౪౩రా౫-౫౫త్యా౪-౩౦భో౦-౧౪
22	గు॥స॥౨౯-౫౪మృ౫౨-౪౬ది౧-౨౮త్యా౪-౨౮భో౩-౫౮	20	శు॥ష॥౧౨-౪౫ ఆర్ద్ర౨౧-౦ రా౨౩-౪౪ త్యా౪-౩౨ వృషభరవిః౪౬-౩౨భో౦-౬
23	శు॥అ॥౩౬-౩ఆర్ద్ర౬౦-౯ది౧౬-౨౨త్యా౪-౩౨భో౩-౫౦	21	శ॥స॥౧౯-౧౫పున౨౮-౪౮రా౨౦-౮త్యా౪-౩౧భో౪-౨౯
24	శ॥న॥౪౨-౩౪ఆర్ద్ర౦-౨౦రా౩-౫౬త్యా౪-౩౨భో౩-౪౩	22	ఆ॥అ॥౨౫-౪౦పుష్య౩౬-౨౫త్యాజ్యాభావఃభో౪-౨౦
25	ఆ॥ద॥౪౮-౫౧పున౮-౬౩౦-౨౫త్యా౪-౩౦భో౩-౩౫	23	సో॥న॥౩౧-౨౧ఆశ్రే౪౩-౧౯ది౧౨-౦త్యా౪-౨౮భో౪-౧౨
26	సో॥ఏ॥౫౪-౯పుష్య౧౫-౨౩రా౧౯-౫౦త్యా౪-౨౬భో౩-౨౮	24	మం॥ద॥౩౫-౪౪మఘ౮-౪౬ది౧౬-౦త్యా౪-౨౩భో౪-౩
27	మం॥ద్వా॥౫౮-౩౨ ఆశ్రే౨౧-౪౦రా౨౩-౧౦ త్యా౪-౨౦భో౩-౨౦	25	బు॥ఏ॥౩౮-౨౨పూఫ౫౨-౩౪ది౧౦-౫౬త్యా౪-౧౬భో౩-౫౪
28	బు॥త్ర॥౬౦-౯మఘ౨౬-౩౨రా౧౬-౩౯త్యా౪-౧౪భో౩-౧౨	26	గు॥ద్వా॥౩౯-౧౨ఉఫ౫-౩౧ది౧౧-౨త్యా౪-౮భో౩-౪౬
29	గు॥త్ర॥౧-౩౭పూఫ౨౯-౫౫రా౧౮-౦త్యా౪-౮భో౩-౪	27	శు॥త్ర॥౩౯-౫౯హ౫౪-౩౫ది౧౫-౨౬త్యా౪-౧భో౩-౩౯
30	శు॥చతు॥౨ ౩౨ఉఫ౩౧-౪౩రా౨౨-౨౦త్యా౪-౨భో౨-౫౬	28	శ॥చతు॥౩౫-౫చి౫౩-౪ది౧౪-౦త్యా౩-౫౫భో౩-౨౯
31	శ॥పూర్ణి॥౨-౮హ౩౨-౯రా౨౧-౧౬త్యా౩-౫౯భో౨-౪౯	29	ఆ॥పూర్ణి॥౩౦-౪౫స్వా౫౦-౧౩ది౬-౧౯త్యా౩-౪౯భో౩-౨౧
1	ఆ॥కృ-పా॥౦-౧౦ ఏపాడ్య౫౬-౨౮చి౩౧-౧౫రా౧౪-౧౩త్యా౩-౫౩ భో౨-౪౧	30	సో॥కృ-పా॥౨౫-౨౨ విశా౪౬-౨౪ ది౩-౧౨ త్యా౩-౪౫రా౨౪-౬ త్యా౩-౪౩భో౩-౧౩
2	సో॥త॥౫౨-౪౬స్వా౨౯-౩౧రా౧౨-౧౨త్యా౩-౫౧భో౨-౩౩	1	మం॥ది॥౧౯-౧౪అనూ౪౨-౧రా౨౪-౨౨త్యా౩-౪౨భో౩-౪
3	మం॥చ॥౪౮-౨౦విశా౨౯-౪రా౫-౫౦త్యా౩-౪౯భో౨-౨౫	2	బు॥త॥౧౨-౪౧జ్యే౩౯-౨౫త్యా॥భా॥భో౨-౫౫ [౨౪-౦త్యా౩-౪౮
4	బు॥పం॥౪౩-౩౦అనూ౨౪-౧౦రా౬-౮౩త్యా౩-౪౮భో౨-౧౯	3	గు॥చ॥౬-౫ ఏపాడ్య౫౩-౪౯ మూ౩౨-౫౬ది౨౯-౧౩ త్యా౩-౪౩ రా
5	గు॥ష॥౩౮-౩౧జ్యే౨౧-౩త్యాజ్యాభావఃభో౨-౯	4	శు॥ష॥౫౩-౫౯పూషా౨౮-౪౬రా౧౫-౫౪త్యా౩-౪౬భో౨-౩౯ భో౨-౪౯
6	శు॥స॥౩౩-౨౮ మూ౧౯-౫౨ ది౧౪-౪ త్యా౩-౪౮ రా౯-౫౦ త్యా౩-౪౮భో౨-౧	5	శ॥స॥౪౮-౪౪ఉషా౨౫-౬రా౨-౫౨త్యా౩-౪౯భో౨-౩౦
7	శ॥అ॥౨౮-౨౫పూషా౧౪-౩౯రా౨-౭౨త్యా౩-౪౯భో౧-౫౩	6	ఆ॥అ॥౪౪-౮శ్ర౨౨-౭ది౩౧-౪౬త్యా౩-౫౧భో౨-౨౧
8	ఆ॥న॥౨౩-౨౨ఉషా౧౧-౪౩ది౨౧-౧త్యా౩-౪౯భో౧-౪౫	7	సో॥న॥౪౦-౯ధ౧౯-౪౬రా౫-౩౦త్యా౩-౫౪భో౨-౧౨
9	సో॥ఏ॥౧౮-౨౯శ్ర౨౨ది౧౯-౪౪త్యా౩-౪౮భో౧-౩౯	8	మం॥ద॥౩౬-౪౨శత౧౮-౨రా౧-౫౦త్యా౩-౫౬భో౨-౩
10	మం॥ఏ॥౧౩ ౪౨ధ౫-౨౨ది౨౨-౨౪త్యా౩-౪౯భో౧-౩౦	9	బు॥ఏ॥౩౩-౫౨పూభా౧౬-౪౫రా౮-౪౫త్యా౩-౫౯భో౧-౫౬
11	బు॥ద్వా॥౯-౯శత౨-౩౪ది౧౯-౪౮త్యా౩-౫౧భో౧-౨౨	10	గు॥ద్వా॥౩౧-౧౯ఉభా౧౬-౧౫రా౧౪-౩౩త్యా౪-౨భో౧౪౫
12	గు॥త్ర॥౪-౫౬ పూభా౦-౧౦ ఉభా౫౮-౨౮ ది౨౩-౩౩ త్యా౩-౫౪ భో౧-౧౪	11	శు॥త్ర॥౩౦-౨౯రే౧౬-౨౯త్యా॥భా॥భో౧-౩౬
13	శు॥చ॥౧-౨౫ ఏపాడ్య౫౯-౪౦రే౫౯-౪౯ది౨౮-౮త్యా౩-౫౯భో౧-౬	12	శ॥చతు॥౩౦-౧౦ అశ్వి౧౯-౪౦ది౯-౧౯ త్యా౪-౫రా౧౦-౩౯ త్యా౪-౯భో౧-౨౯
		13	ఆ॥అమా॥౩౦-౫౦భర౧౯-౫౩రా౧౯-౪౧త్యా౪-౧౪భో౧-౧౮

హెచ్చరిక:— నళికాదియంత్రములచే వేధచేసినచో, ఏగ్రహ మెచ్చట అగపడునో, ఆస్థానమును సాధించునది దృగ్గణితమనబడును. ఆ ప్రకారము చేయబడిన తిథి నక్షత్రవర్జ్యము లిందు కనుపర్చబడినవి. ఇవిముహూర్తజాతకాదుల కుప యోగించును.

మరిన్ని ఇందు సంపాతము (Equiuox) నుండి ప్రతి ౩౦ భాగములకు ఏర్పడిన మేషాదిరాసులలో సూర్యుడు ప్రవేశించుదినమున్ను, అదిమొదలు ఆరాశిలో ప్రతిదినము భోగ్యకాలమున్ను యివ్వబడినవి. దృక్సిద్ధమగు, అయన, ఋతు, ప్రారంభదినములు ప్రదర్శింపబడినవి. సుజను లానందింతురుగాక యని కోరుచున్నాము.

కుప్పా విశ్వపతిశాస్త్రి, ఏలూరు. చివుకుల వెంకటరమణశాస్త్రి, వేమూరు.

14	సో॥సా॥౩౨-౫౧కృ౨౩-౯త్యా॥స॥౧-౯ [౨౪భో౧-౦
15	మం॥వి॥౩౬-౦రో-౭౭-౦౩౬-౨౩ త్యా౪-౧౯రా౧౧-౧౦ త్యా౪
16	బు॥తి॥౪౦-౪౪మృ౩౩-౫౬రా౨౫-౭౦త్యా౪-౭౭-భో౦-౫౧
17	గు॥చ॥౪౬-౨౨ఆర్ద్ర౪-౫౪శే౧-౪౪భో౦-౪౨
18	శు॥పం॥౫౨-౪౩పున౪౭-౩౫౧౭-౩౯త్యా౪-౩౧భో౦-౩౩
19	శ॥ష॥౫౯-౧౪పుష్య౬-౭౭౧౧-౬త్యా౪-౩౨భో౦-౨౭
20	ఆ॥స॥౬౦-౯ఆశ్రే౬-౯౭-౨౨త్యా౪-౩౧భో౦-౧
21	సో॥స॥౫-౩౦మఖ౪-౧౦రా౫-౧౧త్యా౪-౨౬ మిథునేరవిః౪౬-౨-భో౦-౬ గ్రీష్మర్తు ప్రారంభము
22	మం॥అ॥౧౦-౩౦పుబ్బ౧౦-౩౫౯౩౨-౧౫త్యా౪-౨౦భో౫-౮
23	బు॥న॥౧౩-౫౧ఉత్తర౧౫-౨౮రా౨-౫త్యా౪-౧౨భో౪-౫౮
24	గు॥ద॥౧౫-౧౫హస్త౧౭-౨౪రా౮-౩౦త్యా౪-౪భో౪-౪౮
25	శు॥ఏ॥౧౪-౩౧చిత్త౧౯-౧౫రా౬-౪౦త్యా౩-౫౬భో౪-౩౮
26	శ॥ద్వా॥౧౧-౪౯స్వాతి౧౭-౧౦౩౧-౩౩త్యా౩-౪౯భో౪-౨౭
27	ఆ॥త్ర॥౮-౧౫విశాఖ౫-౧౯దిన౭-౨౦త్యా౩-౪౩భో౪-౧౭ [భో౪-౭
28	సో॥చతు॥౧-౬విశాఖ౨-౨౪విశా౧౦-౫౬దిన౨౦-౩ త్యా ౩-౩౯
29	మం॥కృ-పా॥౪౫-౩౭అనూ౫-౩౦జ్యే౫౩-౫౨దిన౭-౪త్యా౩-౩౫భో
30	బు॥వి॥౩౮-౨౯మూ౫౩-౧౩రా౧౮-౧౯త౩-౩౬భో౩-౪౭ [౩-౫౭
31	గు॥తి॥౨౯-౨౫పూ-షా౪౮-౨౩దిన౪-౪౮త్యా౩-౩౮భో౩-౩౭
1	శు॥చ॥౨౧-౪౮ఉ-షా౪౨-౨౫-౩౦త్యా౩-౩౯రా౨౩-౨౧ త్యా ౩-౪౩భో౩-౨౭
2	శ॥సం॥౧౪-౫౧శ్ర౩౮-౩౫రా౧౪-౪౦త్యా౩-౪౮భో౩-౧౭
3	ఆ॥ష॥౭-౫౩ధ౩౪-౮రా౧౯-౦త్యా౩-౫౧భో౩-౭
4	సో॥స॥౪-౦శత౩౧-౪౩రా౧౫-౦త్యా౩-౫౬భో౨-౫౯
5	మం॥అ॥౦-౧౮పూర్వా౫౮-౪౫ఉత్తరా౩౦-౩౦రా౨౨-౨త్యా౪-౦
6	బు॥ద॥౫౬-౩౩ఉ-భా౩౦-౧౨త్యా॥భా॥భో౨-౪౦ [భో౨-౪౯
7	గు॥ఏ॥౫౬-౪రే౩౧-౧౫దిం-౩౯త్యా౪-౫భో౨-౩౦
8	శు॥ద్వా॥౫౬-౪౩అశ్వి౩౩-౧౦దిన౨-౫౦త్యా౪-౭రా౨౬-౦త్యా
9	శ॥త్ర॥౫౭-౨౮భ౩౬-౧౩శే౨-౨౯భో౨-౧౦ [౪-౧౨భో౨-౨౦
10	ఆ॥చతు॥౬౦-౯కృత్తి౦-౧౫దిన౩త్యా౪-౧౮భో౨-౧
11	సో॥చతు॥౧-౭రో౫౫-౨౬దిన౩-౩౯త్యా౪-౨౧భో౧-౫౧
12	మం॥అమా॥౫-౧మృ౫౧-౩౩దిం-౪౫-త్యా౪-౨౫భో౧-౪౧
13	బు॥పా॥౧౦-౩ఆర్ద్ర౫౭-౩౧దిన౪-౫౩త్యా౪-౨౭భో౧-౩౨
14	గు॥వి॥౧౫-౪౭పున౬౦-౯దిన౩౨-౧౪త్యా౪-౩౧భో౧-౨౨
15	శు॥తి॥౨౨-౩౦పున౬-౧౬దిన౯-౦త్యా౪-౩౨భో౧-౧౨
16	శ॥చ॥౨౭-౫౫పుష్య౧౪-౧౬రా౧౭-౦త్యా౪-౩౨భో౧-౨
17	ఆ॥పం॥౩౫-౮ఆశ్రే౨౨-౪రా౨౩-౮త్యా౪-౨౯భో౦-౫౩
18	సో॥ష॥౪౦-౩౯మఖ౨౯-౧౧రా౧౭-౩౯త్యా౪-౨౪భో౦-౪౩
19	మం॥స॥౪౪-౪౬పుబ్బ౩౫-౫౨-౫౧-౫౦త్యా౪-౧౭భో౦-౩౩
20	బు॥అ॥౪౮-౧౧ఉ-భ౩౯-౨౨త్యా॥భా॥భో౦-౨౩
21	గు॥న॥౪౮-౩౬హస్త౧-౪౩౧-౫త్యా౫-౧౦భో౦-౧౩
22	శు॥ద॥౪౫-౫౩ చిత్త౨-౨౧-౫౩ త్యా౪-౨రా౨౩-౨౪ త్యా౩-౫౪ కటకేరవిః౮-౪౦ దక్షిణాయన ప్రారంభము.
23	శ॥ఏ॥౪౨-౧౦స్వాతి౦-౧౯రా౨౦-౫౮త్యా౩-౪౮భో౫-౨౫
24	ఆ॥ద్వా॥౩౬-౪౬విశా౩౬-౫౫రా౧౦-౦త్యా౩-౪౦భో౫-౧౪
25	సో॥త్ర॥౨౯-౫౪అనూ౩౨-౦రా౮-౦త్యా౩-౩౪భో౫-౪
26	మం॥చ॥౨౧-౨౮జ్యే౨౫-౩౫త్యా॥భా॥భో౪-౫౩ [౩-౩౧భో౪-౪౨
27	బు॥పూర్ణి॥౧౨-౩౩మూ౧౭-౪౩దిన౫-౨౦త్యా౩-౩౩రా౮-౧౬త్యా
28	గు॥కృ-పా॥౩-౧౩ పూర్వా౫౧-౧పూ-షా౧౧-౩౧దిన౯-౧౧ త్యా౩-౩౨భో౪-౩౨
29	శు॥తి॥౪౬-౪౨ ఉ-షా౪-౨౮ శ్ర౫౩-౫౩ దిన౩-౨౮ త్యా౩-౩౬భో౪-౨౦
30	శ॥చ॥౩౮-౫౮ధ౫౩-౦ది౩-౨౮త్యా౩-౩౯భో౪-౧౦
1	ఆ॥పం॥౩౧-౨౫శతతర౫౦౯-౪౫త్యా౩-౪౩భో౩-౫౯
2	సో॥ష॥౨౬-౧౦పూ-భా౪౬-౪దిన౫-౫త్యా౩-౪౯భో౩-౪౭
3	మం॥స॥౨౨-౨౮ఉ-భా౪౪-౫౨౯-౪౩త్యా౩-౫౫భో౩-౩౮
4	బు॥అ॥౨౦-౧౯రేవతి౫-౧౨దిన౫-౨త్యా౪-౧భో౩-౨౬
5	గు॥న॥౧౯-౪౧అశ్వి౪౬-౫౭రా౪-౧౪త్యా౪-౮భో౩-౧౫
6	శు॥ద॥౨౦-౩౩భ౫౦-౭దిన౨-౧౫త్యా౪-౧౨భో౩-౫
7	శ॥ఏ॥౨౨-౪౮కృ౫౪-౩౩దిన౨-౨౦త్యా౪-౧౭భో౨-౫౪
8	ఆ॥ద్వా॥౨౬-౧౩రో౬౦-౦రా౫-౪౮త్యా౪-౨౨భో౨-౪౩
9	సో॥త్ర॥౩౦-౪౪మృ౬౦-౧౦దిన౫-౩౧త్యా౪-౨౬భో౨-౩౨
10	మం॥చతు॥౩౬-౧౩మృ౬-౩౩ది౩౦-౮త్యా౪-౩౦భో౨-౨౨
11	బు॥అమా॥౪౨-౨౩ఆర్ద్ర౧౩-౫౫రా౧౫-౨౬త్యా౪-౩౧భో౨-౧౧

తేది	వివరము
12	[illegible]
13	[illegible]
14	[illegible]
15	[illegible]
16	[illegible]
17	[illegible]
18	[illegible]
19	[illegible]
20	[illegible]
21	[illegible]
22	[illegible]
23	[illegible]
24	[illegible]
25	[illegible]
26	[illegible]
27	[illegible]
28	[illegible]
29	[illegible]
30	[illegible]
31	[illegible]
1	[illegible]
2	[illegible]
3	[illegible]
4	[illegible]
5	[illegible]
6	[illegible]
7	[illegible]
8	[illegible]
9	[illegible]
10	[illegible]

తేది	వివరము
11	[illegible]
12	[illegible]
13	[illegible]
14	[illegible]
15	[illegible]
16	[illegible]
17	[illegible]
18	[illegible]
19	[illegible]
20	[illegible]
21	[illegible]
22	[illegible]
23	[illegible]
24	[illegible]
25	[illegible]
26	[illegible]
27	[illegible]
28	[illegible]
29	[illegible]
30	[illegible]
31	[illegible]
1	[illegible]
2	[illegible]
3	[illegible]
4	[illegible]
5	[illegible]
6	[illegible]
7	[illegible]
8	[illegible]

శ్రీభావ సం॥ర భాద్రపద,ఆశ్వయుజమాస దృగ్గణిత పంచాంగమ్. జాతకాద్యుపయుక్తమ్. 1934 సం॥ సెప్టెంబరు-అక్టో-నవంబరు.

తేది	
9	ఆ॥ పా॥ ౬౦-౧౦ పూ-ఫ౨౦-౨౯౯-౫౧ త్యా౪-౯భో౨-౨౬
10	సో॥ పా॥ ౨-౧౦ఉ-ఫ౨౪-౪౦౯ ౧౬-౨౫ త్యా౪-౧౫భో౨-౧౫
11	మం॥ వి॥ ౫-౫౮ హ-౨౯-౧౮౯౧౯-౩౨ త్యా౪-౯భో౨-౫
12	బు॥ ౨॥ ౮-౧౯౩౦-౩౯౯౧౫-౨౯ త్యా౪-౫భో౧-౫౪
13	గు॥ చ॥ ౮-౨౫ స్వా౩౨-౨౯౧౫-౪౪ త్యా౪-౨భో౧-౪౪
14	శు॥ పం॥ ౬-౪౪ విశా౩౨-౫౨౯౧౨-౧౨ త్యా౩-౫౯భో౧-౩౪
15	శ॥ ష॥ ౫-౨ అనూ౩౨-౧౪౯౧౫-౨౬ త్యా౩-౫౪భో౧-౨౩
16	ఆ॥ స॥ ౨-౮ ఏష్యా౫౫-౪౩ జ్యే౩౦-౩౯ త్యా॥ భా॥ భో౧-౧౩
17	సో॥ న॥ ౫౨-౪౬ మూ౨౮-౫౫౬౨౪-౬ త్యా౩-౫౦౯౨౦-౯ త్యా౩-౪౬భో౧-౨
18	మం॥ ద॥ ౪౬-౫౨ పూ-షా౨౪-౨౦౯౧౨-౨౪ త్యా౩-౪౨భో౦-౫౨
19	బు॥ ఏ॥ ౩౯-౪౦ఉ-షా౧౯-౨౮ది౨౯-౩౨ త్యా౩-౩౯భో౦-౪౨
20	గు॥ ద్వా॥ ౩౨-౨౨ శ్ర౧౪-౦ది౨౩-౧ త్యా౩-౩౬భో౦-౩౨
21	శు॥ త్ర॥ ౨౪-౧౯ధ౯-౪ది౨౪-౧౮ త్యా౩-౩౬భో౦-౨౨ ౦-౧౨
22	శ॥ చతు॥ ౧౬-౨౫శత౨-౯పూ-భా౫౪-౩౬ది౧౬-౪౧ త్యా౩-౩౯ భో
23	ఆ॥ పూర్ణి॥ ౯-౦ఉ-భా౫౨-౧ది౧౯-౫౧ త్యా౩-౪౧ తులాయాం రవిః ౪౪-౨భో౦-౩ విషువద్దినం - శరదృతు ప్రారంభము.
24	సో॥ కృ-పా౨-౨౦ ఏష్యా౫౪-౫౨ రేవ౯-౧౩ది౨౦-౮ త్యా ౬౪-౩భో ౫-౧౧
25	మం॥ ది॥ ౫౨-౧౦ అశ్వి౪౬-౨౯౬-౩౨ త్యా౩-౫౧భో౫-౧
26	బు॥ చ॥ ౫౧-౩౬ భర౫-౩౬ది౯-౫౧ త్యా౩-౫౯భో౪-౫౦
27	గు॥ పం॥ ౫౧-౪౦ కృ౪౮-౧౦ది౧౬-౨౩ త్యా౪-౬భో౪-౪౦
28	శు॥ ష॥ ౫౩-౪౬ రో౫౦-౪౦ది౨౯-౩౦ త్యా౪-౧౪భో౪-౨౯
29	శ॥ స॥ ౫౮-౩౯ మృ౫౫-౫౦ది౫-౫౦ త్యా౪-౨౦భో౪-౧౯
30	ఆ॥ అ॥ ౬౦-౧౦ ఆర్ద్ర౬౦-౧౦ది౧౯-౪ త్యా౪-౨౫భో౪-౯
1	సో॥ అ॥ ౨-౩౩ ఆర్ద్ర౨-౨౯౬-౧ త్యా౪-౩౦భో౩-౫౯
2	మం॥ న॥ ౯-౩౦ పున౯-౩౨౯౨-౩౫ త్యా౪-౩౨భో౩-౪౨
3	బు॥ ద॥ ౧౫-౧౧ పుష్య౧౮-౯౯౨౩-౨౩ త్యా౪-౩౦భో౩-౩౨
4	గు॥ ఏ॥ ౨౧-౧౮ ఆశ్లే౨౪-౩౩౯౨౫-౫ త్యా౪-౨౬భో౩-౨౬ [౩-౧౬
5	శు॥ ద్వా॥ ౨౬-౩౬ మ౩౦-౫౬ శే౨-౧౦౯౨౩-౧౨ త్యా౪-౨౨భో
6	శ॥ త్ర॥ ౩౦-౫౦ పూ-ఫ౩౬-౩౪౯౨౬-౧౬ త్యా౪-౧౮భో౩-౫
7	ఆ॥ చతు॥ ౩౩-౪౪ ఉ-ఫ౪౦-౪౯ శే౦-౮భో౨-౫౫
8	సో॥ అమా॥ ౩౫-౨౪ హ౪౩-౪౯ది౨-౫౧ త్యా౪-౧౨భో౨-౪౪

తేది	
9	మం॥ పా॥ ౩౫ ౪౯ చిత౫-౩౪వి౪-౨౩ త్యా౪-౮౯౩౦ ౧౫ త్యా౪-౩
10	బు॥ ది॥ ౩౫-౪స్వా౪౬-౧౬శే౩-౪౬భో౨-౨౩ [భో౨-౩౩
11	గు॥ త॥ ౩౩-౨౪ విశా౪౬ ౬౨౦-౧౩ త్యా ౩-౫౯౯౨౬-౩౫ త్యా౩-౫౬భో౨-౧౨
12	శు॥ చ॥ ౩౧-౫ అనూ౪౫-౧౦౯౨౯-౨౮ త్యా౩-౫౩భో౨-౧
13	శ॥ పం॥ ౨౮-౪౦ జ్యే౪౩-౩౨ శే౨-౪౦భో౧-౫౧
14	ఆ॥ ష॥ ౨౩-౪౮ మూ౪౧-౧౬౯౯-౬ త్యా౩-౫౧భో౧-౪౦
15	సో॥ స॥ ౧౯-౨౨ పూ-షా౩౯-౨౧౧౩-౪౯ త్యా౩-౪౯౯ ౨౯-౮ త్యా౩-౪౮భో౧-౩౦
16	మం॥ అ॥ ౧౪-౨౫ఉ-షా౩౫-౧౧ శే౧-౪౯౧౫-౨౩ త్యా ౩-౪౫భో
17	బు॥ న॥ ౯-౦ శ్ర౩౧-౨౫౯౧౧-౪౦ త్యా౩-౪౪భో౧-౧౦ [౧-౨౦
18	గు॥ ద॥ ౩-౩౩ ఏష్యా౫౪-౨ధని౨౮-౪౫౯ ౧౫-౨౪ త్యా ౩-౪౩భో
19	శు॥ ద్వా॥ ౫౧-౪౫శత౨౩-౩౪౯-౨౫ త్యా౩-౪౩భో౦-౫౦ [౧-౦
20	శ॥ త్ర॥ ౪౫-౫౨పూ-భా౯-౩౦౯౧౨-౫౪ త్యా౩-౪౪భో౦-౪౦
21	ఆ॥ చతు॥ ౪౦-౨౪ఉ-భా౧౫-౩౧౯౧౪-౫౪ త్యా౩-౪౮భో౦-౩౧
22	సో॥ పూ॥ ౩౫-౪౫ రే౧౨-౧౩ త్యా॥ భా॥ భో౦-౨౦
23	మం॥ కృ-పా॥ ౩౨-౧౨ అశ్వి౯-౫౨ది౦-౧౬ త్యా౩-౫౧౯౪-౩౧ త్యా౩-౫౬భో౦-౧౦
24	బు॥ ది॥ ౨౯-౫౯భ౯-౪౫౯౧౦-౧౦ త్యా౪-౨ వృశ్చికే రవిః ౫-౩౬భో
25	గు॥ త॥ ౨౯-౩౩ కృ౯-౧౫౯౨౨-౩ త్యా౪-౯భో౫-౧౫ [౦-౧
26	శు॥ చ॥ ౩౦-౫౯ రో౧౧-౪౦ది౨౬-౪౦ త్యా౪-౧౮భో౫-౮
27	శ॥ పం॥ ౩౪-౧౯ మృ౧౫-౫౬౯౧౦-౧౯ త్యా౪-౨౩భో౪-౫౬
28	ఆ॥ ష॥ ౩౯-౧౫ ఆర్ద్ర౨౧-౪౯౯౨౬-౪౧ త్యా౪-౨౯భో౪-౪౫
29	సో॥ స॥ ౪౫-౨౩ పున౨౯-౫౨౯౨౨-౪౯ త్యా౪-౩౧భో౪-౩౪
30	మం॥ అ॥ ౫౨-౪ పుష్య౩౬-౪౧ త్యా॥ భా॥ భో౪-౨౩
1	బు॥ న॥ ౫౯-౩౪ ఆశ్లే౪౪-౧౯ది౧౨-౪౫ త్యా౪-౩౦భో౪-౧౨
2	గు॥ ద॥ ౬౦-౧౦ మ౫౧-౧౯ది౧౮-౪౯ త్యా౪-౨౯భో౪-౦
3	శు॥ ద॥ ౪-౩౮ పూ-ఫ౫౮-౨౮ది౧౩-౨౧ త్యా౪-౨౪భో౩-౪౯
4	శ॥ ఏ॥ ౯-౫౧ఉ-ఫ౬౦-౧౦ది౧౬-౫౪ త్యా౪-౧౯భో౩-౩౯
5	ఆ॥ ద్వా॥ ౧౧-౩౩ ఉ-ఫ౨-౬ది౨౩-౧౨ త్యా౪-౧౧భో౩-౨౮
6	సో॥ త్ర॥ ౧౨-౨౯ హ౪-౪౧ది౨౫-౧ త్యా౪-౪భో౩-౧౬
7	మం॥ చతు॥ ౧౧-౪౮ చి౫-౪౨ది౯-౩౩ త్యా౩-౫౯భో౩-౫
8	బు॥ అమా॥ ౯-౩౬ స్వా౫-౧౬ది౯-౪౯ త్యా౩-౫౩భో౨-౫౪

తేది	వివరము
8	[illegible]
9	[illegible]
10	[illegible]
11	[illegible]
12	[illegible]
13	[illegible]
14	[illegible]
15	[illegible]
16	[illegible]
17	[illegible]
18	[illegible]
19	[illegible]
20	[illegible]
21	[illegible]
22	[illegible] ధనుషి రవిః [illegible] హేమంతర్తు ప్రారంభము.
23	[illegible]
24	[illegible]
25	[illegible]
26	[illegible]
27	[illegible]
28	[illegible]
29	[illegible]
30	[illegible]
1	[illegible]
2	[illegible]
3	[illegible]
4	[illegible]
5	[illegible]
6	[illegible]

తేది	వివరము
7	[illegible]
8	[illegible]
9	[illegible]
10	[illegible]
11	[illegible]
12	[illegible]
13	[illegible]
14	[illegible]
15	[illegible]
16	[illegible]
17	[illegible]
18	[illegible]
19	[illegible]
20	[illegible]
21	[illegible]
22	[illegible] ఉత్తరాయణ ప్రారంభము.
23	[illegible]
24	[illegible]
25	[illegible]
26	[illegible]
27	[illegible]
28	[illegible]
29	[illegible]
30	[illegible]
31	[illegible]
1	[illegible]
2	[illegible]
3	[illegible]
4	[illegible]
5	[illegible]

శ్రీభావ సం॥ర పుష్య,మాఘమాస దృగ్గణిత పంచాంగమ్. జాతకాద్యుపయుక్తమ్. 1935 సం॥ జనవరి-ఫిబ్రవరి-మార్చి.

6 ఆ॥పా॥౨-౨౨ఏష్యా౫౧-౩౭ఉ-షా౨౮-౨౧రా౭-౪౧ త్యా ౩-౩౪
7 సో॥త॥౪౫-౫౨శ్రీ౨౧-౦రా౨-౧౪త్యా౩-౩౫భో౨-౨౬ [భో౨-౩౮
8 మం॥చ॥౩౭-౦ఫ౧౪-౫౦రా౩-౨౬త్యా౩-౩౭భో౨-౧౫
9 బు॥పం॥౩౧-౩౬శత-౨౮ది౨౪-౧౭త్యా౩-౪౩భో౨-౫
10 గు॥ష॥౨౬-౨పూ-భా౫-౬రా౦-౬త్యా౩-౪౭భో౧-౫౪
11 శు॥స॥౨౧-౪౦ఉ-భా౨-౦రా౩-౨౦త్యా౩-౫౩భో౧-౪౪
12 శ॥అ॥౧౭-౪౮రేవ౦-౨౩రా౨౨-౨౨త్యా౩-౫౯భో౧-౩౩
13 ఆ॥న॥౧౮-౨౧అశ్వి౦-౧౦ది౨౪-౩౧త్యా౪-౪భో౧-౨౨
14 సో॥ద॥౧౮-౨౩భర౧-౧౨రా౫-౩౦త్యా౪-౧౦భో౧-౧౧
15 మం॥ఏ॥౧౭-౪౨కృ౩-౩౫గా౧౭-౧౨త్యా౪-౧౫భో౧-౦
16 బు॥ద్వా॥౨౧-౩౦రో౮-౧౫ది౨౨-౨౬త్యా౪-౨౦భో౦-౫౦
17 గు॥త్ర॥౨౫-౩౨మృ౧౨-౧౯రా౩-౩౮త్యా౪-౨౪భో౦-౪౦
18 శు॥చతు॥౩౦-౪౦ఆర్ద్ర౧౭-౨౬రా౨౫-౩త్యా౪-౨౭భో౦-౨౯
19 శ॥పూర్ణి॥౩౬-౩౭పున౨౫-౨౦రా౨౦-౪త్యా౪-౩౧భో౦-౧౯
20 ఆ॥కృపా॥౪౩-౩౦పుష్య౩౨-౪౮త్యా॥భా॥సం భోగ౫౮-౨౫భో౦-౭
శిశిర ఋతు ప్రారంభము.
21 సో॥వి॥౫౦-౧౦ఆశ్లేష౦-౫౨ది౯-౬త్యా౪-౩౨భో౪-౩౦
22 మం॥త॥౫౬-౫౮మఘ౯-౦ది౧౫-౦త్యా౪-౩౨భో౪-౨౧
23 బు॥చ॥౬౦-౧౦ పూ-ఫ౫౬-౩౦ది౧౧-౩౧త్యా౪-౩౦భో౪-౧౨
24 గు॥చ॥౩-౩౮ఉ-ఫ౬౦-౧౦ది౧౬-౨౫త్యా౪-౨౭భో౪-౩
25 శు॥ప॥౯-౧౧హ-ఫ౩-౧౯ది౨౬-౧౯త్యా౪-౨౩భో౩-౫౪
26 శ॥ష॥౧౩-౩౪హస్త-౨రా౨-౨౨త్యా౪-౧౦భో౩-౪౫
27 ఆ॥స॥౧౬-౨౮చి౧౩-౧౫ది౨౮-౫౧త్యా౪-౧౦భో౩-౩౬
28 సో॥అ॥౧౮-౩౪స్వా౧౫-౪౭రా౧-౫౧త్యా౪-౩భో౩-౨౮
29 మం॥న॥౧౬-౫౪విశా౧౬-౩౬ది౨౬-౨౬త్యా౩-౫౬భో౩-౧౭
30 బు॥ద॥౧౪-౧౩అనూ౧౫-౩౪రా౦-౪౪త్యా౩-౪౯భో౩-౯
31 గు॥ఏ॥౯-౫౦జ్యే౧౨-౪౪త్యా॥భా॥భో౩-౦
1 శు॥ద్వా॥౩-౫౪ఏష్యా౫౨-౯మూల-౨౫ది౮-౪౨ త్యా ౩-౪౩రా
౧-౫౦త్యా౩-౩౮భో౨-౫౦ [౩-౩౩భో౨-౪౧
2 శ॥చతు॥౪౭-౧౭పూ-షా౨-౩౮ఉ-షా౫౩-౨౦ది౨౦-౨౪ త్యా
3 ఆ॥అమా॥౩౭-౩౯శ్రవ౪౭-౩౨ది౪-౪౩ త్యా ౩-౩౦రా౨౯-౪
త్యా౩-౩౨భో౨-౩౨

4 సో॥పా॥౨౯-౨౭ధన౪౧-౩౧శ౦-౫౪రా౨౯-౧త్యా౩-౩౧భో౨-౨౩
5 మం॥౨॥౨౦-౨౭ శత౩౪-౧౭ శ౦-౫౨ రా౨౧-౧౯ త్యా౩-౩౫
భో౨-౧౪
6 బు॥త॥౧౨-౩ పూ-భా౨౭-౪రా౨౧-౩౪త్యా౩-౩౯భో౨-౫
7 గు॥చ॥౪-౩౨ఏష్యా౫౪-౪౧ ఉ-భా౨౨-౫౪రా౨౨-౩౬ త్యా౩-౪౫
8 శు॥ష॥౫౪-౪౧రేవ౧౯-౧౩త్యా॥భా॥భో౧-౪౨ [భో౧-౫౬
9 శ॥స॥౫౨-౨౦అశ్వి౧౮-౧౮ది౮-౩౬త్యా౩-౫౨రా౧౨-౪౨త్యా౪-౦
10 ఆ॥అ॥౫౧-౪౪భ౧౮-౧౧రా౧౯-౩౨త్యా౪-౮భో౧-౨౯ [భో౧-౩౭
11 సో॥న॥౫౩-౪౭కృ౧౯-౦త్యా॥భా॥భో౧-౨౦
12 మం॥ద॥౫౬-౦రో౨౨-౨౭ది౧-౧౭ త్యా౪-౧౪రా౯-౨ త్యా౪-౨౦
13 బు॥ఏ॥౬౦-౧౦మృ౨౮-౨౯రా౨౨-౯త్యా౪-౨౫భో౧-౧ [భో౧-౧౦
14 గు॥ఏ॥౦-౧౬ఆర్ద్ర౩౩-౫౩త్యా॥భా॥భో౦-౫౨
15 శు॥ద్వా॥౫-౫౫పున౪౧-౭ది౮-౨౬త్యా౪-౨౯భో౦-౪౩
16 శ॥త్ర॥౧౨-౨౫పుష్య౪౭-౫౭ది౩-౩౭త్యా౪-౩౧భో౦-౩౩
17 ఆ॥చతు॥౧౯-౧౯ఆశ్లే౫౮-౨ది౨౫-౧౬త్యా౪-౩౨భో౦-౨౪
18 సో॥పూర్ణి॥౨౬-౧౬మఘ౦-౧౦రా౨-౨త్యా౩-౩౧భో౦-౧౪
19 మం॥కృ-పా॥౩౨-౫౩మఘ-౪౨ది౨౧-౧౧ త్యా౪-౩౦మీ నేరవిః౩౩-
20 బు॥వి॥౩౯-౧పూ-ఫ౧౨-౭రా౩-౧౮త్యా౪-౨౮భో౪-౦ [౨౦భో౦-౬
21 గు॥త॥౪౩-౫౯ఉ-ఫ౧౭-౫౭రా౧౩-౭త్యా౪-౨౩భో౩-౫౨
22 శు॥చ॥౪౭-౪౦హ౨౪-౪౭రా౧౮-౨౪త్యా౪-౧౯భో౩-౪౪
23 శ॥పం॥౫౧-౩౬చి౨౯-౩౬రా౧౫-౧౩త్యా౪-౧౩భో౩-౩౬
24 ఆ॥ష॥౫౩-౨౦స్వా౩౩-౧౨రా౧౯-౩౭త్యా౪-౭భో౩-౨౭
25 సో॥స॥౫౩-౩౪విశా౩౫-౧౩రా౧౬-౧౫త్యా౪-౩భో౩-౨౦
26 మం॥అ॥౫౨-౧౪అనూ౩౬-౪రా౨౦-౪౪త్యా౩-౫౮భో౩-౧౨
27 బు॥న॥౪౯-౧౫జ్యే౩౫-౧౧త్యా॥భా॥భో౩-౪ [౩-౪౪భో౨-౫౬
28 గు॥ద॥౪౪-౪౧మూ౩౨-౪౪ది౨౭-౫౪త్యా౩-౫౦రా౨౫-౫౮త్యా
1 శు॥ఏ॥౩౭-౩౭పూ-షా౨౭-౪౮రా౧౮-౪౭త్యా౩-౩౯భో౨-౪౭
2 శ॥ద్వా॥౩౧-౨౧ఉ-షా౨౩-౩౮రా౩-౧౫త్యా౩-౩౪భో౨-౪౦
3 ఆ॥త్ర॥౨౩-౨శ్రవ౧౮-౧౩ది౨౬-౩త్యా౩-౩౨భో౨-౩౨
4 సో॥చతు॥౧౪-౫౪ధని౧౦-౧౦ది౨౫-౫౮త్యా౩-౩౦భో౨-౨౪
5 మం॥అమా॥౪-౫౦ ఏష్యా౫౧-౭ శత౨-౪౮ పూ-భా౫౩-౨౦ది౧౮-౦
త్యా౩-౩౧భో౨-౧౬

6	బు॥వి॥౪౬-౩౧ఉ.భా౪౯-౨౩ శు౧౩-౫౭ త్యా౩-౩౩ భో౨-౮
7	గు॥త॥౪౦-౨౧రేవ౪-౬౭౧౬-౦ త్యా౩-౩౯ భో౨-౧౦
8	శు॥చ॥౩౪-౩౪ఆశ్వి౪౦-౧౮౯౧-౧౬ త్యా౩-౪౫ భో౧-౫౨
9	శ॥పం॥౩౦-౩౬భర౩౮-౧౮ద౩-౩౦ త్యా౩-౫౨ భో౧-౪౪
10	ఆ॥ష॥౨౮-౪౦కృ౩౮-౨౫వి౮-౨౧ త్యా౪-౦ భో౧-౩౬ [భో౧-౮
11	సో॥స॥౨౯-౧౧రో౪౦-౨౫ది౯-౫౧ తా౪.రా౨౫-౩౧ త్యా౪-౧౬
12	మం॥అ॥౩౧-౨౧మృ౪౪-౩౬ త్యా॥భా॥ భో౧-౨౦
13	బు॥న॥౩౫-౨౮ఆర్ద్ర౫౦-౧౯ద౬-౩౬ త్యా౪-౨౩ భో౧-౧౨
14	గు॥ద॥౪౧-౦పున౫౬-౨౦ద౨౩-౪౯ త్యా౪-౨౮ భో౧-౪
15	శు॥ఏ॥౪౬-౨౦పుష్య౬౦-౧౦ది౯-౫౩ త్యా౪-౩౧ భో౦-౫౬
16	శ॥ద్వా॥౫౪-౮పుష్య౪-౫౯౦౧౭-౩౩ త్యా౪-౩౨ భో౦-౪౬
17	ఆ॥త్ర॥౬౦-౧౦ఆశ్లే౧౩-౦రా౧౬-౮ త్యా౪-౩౧ భో౦-౩౯
18	సో॥త్ర॥౧-౦మ౨౦-౪౫రా౩-౧౬ త్యా౪-౨౯ భో౦-౩౧
19	మం॥చతు॥౬-౧౩పూఫ౨౮-౦రా౧౮-౦ త్యా౪-౨౬ భో౦-౨౩
20	బు॥పూర్ణి॥౧౨-౪౧ఉఫ౩౪-౨౪రా౨౬-౨౦ త్యా౪-౨౨ భో౦-౧౪
21	గు॥కృ-పా॥౧౬-౧౧హ౪౦-౦శే౧-౪౦మే షేరవి౩౨-౧౪భో౦-౫
	విషువద్దినం. వసంతర్తు ప్రారంభము.
22	శు॥వి॥౨౦-౨౬చి౪౪-౨౨ది౨౪ త్యా౪-౧౮రా౨౯-౫ త్యా౪-౧౪
23	శ॥త॥౨౩-౪స్వా౪౬-౫౨శే౩-౨౪భో౩-౫౨ [భో౪-౦
24	ఆ॥చ॥౨౪-౨౬విశా౫౦-౨౦ద౨-౧౬ త్యా౪-౧౦భో౩-౪౪
25	సో॥పం॥౨౪-౪౪అనూ౫౧-౪౫ద౦-౩౪ త్యా౪-౬భో౩-౩౬
26	మం॥ష॥౨౩-౫౩జ్యే౫౨-౦౯౫-౫౧ త్యా౪-౧భో౩-౨౮
27	బు॥స॥౨౧-౫౬మూ౫౧-౬౧౬-౫౩ త్యా౩-౫౬భో౩-౨౦
28	గు॥అష్ట॥౧౮-౪౮పూ.షా౪౮-౫౬ద౧౪-౪౩ త్యా౩-౫౦భో౩-౧౨
29	శు॥న॥౧౪-౧౮ఉ.షా౪౫-౩౯ద౬-౫౧ త్యా౩-౪౬రా౨౪-౩౨ త్యా
	౩-౪౨భో౩-౪
30	శ॥ద॥౮-౪౩శ్రవ౧-౧౩రా౧౯-౫౩ త్యా౩-౩౮భో౨-౫౬
31	ఆ॥ఏ॥౨-౦ ఏష్య౫౦-౪౦ ధని౩౫-౫౧రా౨౧-౨౫ త్యా౩-౩౫భో
1	సో॥త్ర॥౪౬-౦శత౨౯-౪౫రా౧౩-౨౮ త్యా౩-౩౪భో౨-౪౦[౨-౪౮
2	మం॥చతు॥౩౬-౫౮పూ.భా౨౩-౨౩రా౧౩-౧౬ త్యా౩-౩౫భో౨-౩౨
3	బు॥అమా॥౨౯-౩౨ఉ.భా౧౬-౫౭౧౩-౩౩ త్యా౩-౩౬భో౨-౨౪
4	గు॥శ్రీయువసం॥చైత్రశు॥పా॥౨౧-౫౬రే౧౧-౧౬ త్యా॥భా॥ భో౨-౧౬

ఆంధ్ర గ్రంథమాలయందలి పుస్తకములు

	రు.	అ.	పై.
శతకమంజరి	1	8	0
బసవపురాణము	2	8	0
బెల్గాము కాంగ్రెసు అధ్యక్షోపన్యాసము	0	4	0
ధమ్మపదము	0	10	0
జీర్ణవిజయనగరచరిత్రము	1	0	0
భీష్ముఁడు 1 0 0 కావ్యాత్మ	2	0	0
ఆత్మకథ (1-వ భాగము)	0	12	0
ఆత్మకథ (2-వ భాగము)	1	0	0
ఆంధ్రవాఙ్మయసూచిక	1	0	0
ఆంధ్రభారత కవితావిమర్శనము	2	0	0
భారతీయచిత్రకళ 1-0-0 ప్రార్థనగీతావళి	0	4	0
జీవనప్రభాతము	1	8	0
మేఘదూత 0 12 0 గీతాబోధ	0	4	0
తంజాపురాంధ్రనాయకరాజచరిత్రము	2	0	0
సబర్మతీ ఆశ్రమ నియమములు	0	4	0
అళియరామభూపాలుడు	1	8	0
సందనారు చరిత్రము	0	8	0
ఆత్మచరిత్రము	1	0	0
ఆంధ్రఋతుసంహారము	0	8	0
ఆంధ్రవిజ్ఞానసర్వస్వము సంపుటము 1-కి	10	0	0

ఆంధ్ర గ్రంథమాల, ౭, తంబుసెట్టివీధి, మద్రాసు.

అంతయు స్వదేశి సర్వము స్వదేశి అన్నియు స్వదేశి

భారతదేశమునందే భారతీయులచే స్థాపింపబడిన యంత్రసహాయము

వలనతయారుచేయబడిన పాప్లిన్ షర్టింగ్, ఇతర పలురకముల షర్టింగులు, కోటుగుడ్డలు, చీరెలు, అంగవస్త్రములు, ధోవతులు, లాంగ్ క్లాత్, ట్విల్, బెడ్ షీట్లు, జాకెట్టురకములు, వగైరా స్వదేశి జవళీరకము లన్నియు సిద్ధముగానున్నవి. మాషూలుకొతాదారులందరికి చాలతృప్తికలిగినది. గాన ఇతరులకు తప్పక తృప్తికలుగుననియే మా దృఢనమ్మకము.

కృష్ణా అండుకో, 242-244 చైనాబజారురోడ్డు, (జమేదారుఘాటుకెదుట) మద్రాసు.

ప్రతిగృహమందును, ప్రతిప్రయాణీకునివద్ద నుండదగిన రెండు ఔషధరత్నములు

అమృతకల్పము

ఇది మిక్కిలి ఘాటుగల ద్రావకము. అనుపానభేదములచేత అనేకవ్యాధులకు వజ్రాయుధమువలె పనిచేయును. దీనిని లోపలికి పుచ్చుకోవచ్చును. పైన రాయవచ్చును. వాయువు, శైత్యము మొదలగువాటిచే కలుగు అన్నివ్యాధులకు రామబాణము వంటిది. తలనొప్పులు, పార్శ్వపునొప్పులు, పక్షవాయువులు, జలుబు, శైత్యము, జ్వరములు, పైత్యవాయువులు, వాంతులు, భేదులు, కలరా, గ్రహణి, ప్లేగు, ఋతుశూలలు, సర్వశూలలు, కడుపునొప్పులు, కడుపుబ్బరములు, పండ్లనొప్పులు, చెవిపోటు, అంటువ్యాధులు, అజీర్ణములు, విషదోషములు, సన్నిపాతములు, చిన్నబిడ్డలగుణములు, నులిపురుగులు, బెణుకులు, గాయములు, పుండ్లు, తీట, యితరచర్మరోగములు, తేలు, విషజంతువులకాటు, మొదలగువాటిని ఖండించును. ప్రతివారు ఒకసీసా వద్ద నుంచుకొనిన తాత్కాలిక వ్యాధులబాధనుండి సులభముగా తప్పించుకొనవచ్చును.

1/2 ఔన్సు పెద్దసీసా 1 కి రు. 1—4—0.

1/4 ఔన్సు చిన్నసీసా 1 కి రు. 0—10—0.

సంజీవనకల్పము

ఇది కొన్ని భస్మములచే తయారుచేయబడినది

ఉష్ణాధిక్యము ఉష్ణముచే కలుగు వ్యాధులన్నిటికిని అమోఘముగా పనిచేయును. జ్వరములు, జ్వరమాంద్యములు, దాహము, తాపము, కొన్నివిధములగు దగ్గులు, అర్తి, కీళ్లనొప్పులు, నడుమునొప్పులు, కీళ్లవాపు, అన్ని మేహములు, మూత్రకృచ్ఛ్రములు, మూత్రపుమంట, శరీరవేడిమి, రక్తవాంతి, రక్తభేదులు, గుండెలలోనొప్పి మంట, శగరోగము, శూల, కుష్ఠువ్యాధులు మొదలగు అనేకవిధములగువ్యాధుల కిది అమృతతుల్యము. ప్రతిగృహమం దుండతగినది. 5 తు. పౌడరుగల సీసా రు. 1-4-0. 2 తు. పౌడరు గల సీసా రు. 0-10-0. పోస్టుఖర్చులు అన్నిటికి ప్రత్యేకము.

ఇంకా మావద్ద అనేకరకముల ఔషధములు గలవు. కొన్ని ఔషధములు ఈసంచికలోనే యితరచోట్ల చూపెనగును.

మా అడ్రసు:—

పి. శి. ఎ. అండుకంపెని, ఆయుర్వేదసమాజం-పెరిదేపి, నెల్లూరుజిల్లా.

మా ఔషధములు ఈక్రింది బ్రాంచిఆఫీసులలోగూడా విక్రయించబడును:—

బెజవాడ:—గవర్నరుపేట-బ్రాంచిలో, నెల్లూరు:—ట్రంకురోడ్డు - బ్రాంచిలో, పాలకొల్లు:— కాసానిస్వామి అండు సన్సులో, గుంటూరు:-పట్నంబజారులో, బ్రాంచిలో-కాకినాడ:-జి. యన్. మూర్తిబ్రదర్సు - జగన్నాధపూరు, నర్సారావుపేట ఏజన్సీ. మద్రాసు :- 161 బ్రాడ్వేలో.

ఓం

ప్రస్తావన

శ్లో. ఓమ్ నమః ప్రణవార్థాయ శుద్ధజ్ఞానైకమూర్తయే,
నిర్మలాయ ప్రశాన్తాయ దక్షిణామూర్తయే నమః.

శ్రీ సచ్చిదానందస్వభావస్వరూపపరిణామ మవాఙ్మానస గోచరము. నిరపేక్షమైన సత్తు దేశకాలపాత్రావరణములందు సాపేక్షమై చిదానందపరిణామమును పొందుచు పరిస్ఫుట మగుచున్నది. సత్తు నిర్గుణము, నిరాకారము, నిరంజనము, నిరాశ్రయము, నిరపేక్షము, అవ్యక్తము. అవ్యక్తమైన సత్తు చిద్యోగాశ్రయమునను, చిద్యోగ మానందయోగాశ్రయమునను నేకస్థాయియందు సచ్చిదానందయోగాశ్రయమునను పరిస్ఫుట మగుచున్నది. సత్తు చిదానందయోగాశ్రయమునను సగుణము, సాకార, సాంజన, సాశ్రయ, సాపేక్షపరిణామమునను పరిస్ఫుట మగుచున్నది. సత్తు సత్యము, సత్త్వము, భావరూపపరిణామమునను దేశకాలపాత్రావరణములందు విశ్వాధారమై విశ్వవ్యాప్తమై సచ్చిదానందస్వరూపస్వభావములను సర్వత్ర ప్రత్యక్ష మగుచున్నది. అవ్యక్తమైన సత్తు నాదమూలమునను, నాదము అక్షరరూపమునను, అక్షరముశబ్దరూపమునను, శబ్దము వాగ్రూపమునను, వాక్కు భాషారూపమునను, భాష భావరూపమునను, భావము అర్థమూలమునను అర్థము ఇచ్ఛాక్రియాజ్ఞానశక్తిమూలమునను ప్రపంచపరిణామమునం దనంతభావ రూపములను సువ్యక్త మగుచున్నది. అకారాదిక్షకారాంతముగల అక్షరామ్నాయము ప్రపంచపరిణామమునకు చిద్దర్శనము. అక్షరామ్నాయమునందు "అహమ్" సద్రూప స్వభావమును అహంకారపరిణామమున సువ్యక్తము చేయుచున్నది. నిరపేక్షమైన సత్తు సాపేక్షమైన ఓంకార రూపమునను బ్రహ్మాండావృతమై సకలార్థసిద్ధికిని సాధనముగ నున్న విధము మహాత్ముల యనుభవము. పిపీలికాదిబ్రహ్మపర్యాంతముగల బ్రహ్మాండము సచ్చిదానందానుభవపరమైన ఆత్మోద్ధరణమూలమున ననవరతము బ్రహ్మాండపరిణామమునకు వినియోగపడుచున్నది. చరాచరస్వరూపమైన సకలప్రపంచమునకును సగుణనిర్గుణమును, సాపేక్షనిరపేక్షమును, సాకారనిరాకారమును, సాశ్రయనిరాశ్రయమును "సత్యస్వరూపమైన" "ఆత్మ" బీజము, శక్తి, కీలకము. సాపేక్షమైన ఆత్మ నిరపేక్షమైన ఆత్మపరిణామానుభవమును బడయుటకు కర్మయోగము బీజము, ధర్మయోగము శక్తి, బ్రహ్మయోగము కీలకము. సాపేక్షములైన దేశకాలపాత్రావరణములందు నిరపేక్షమైనఆత్మయొక్క, సంస్మరణపరిజ్ఞానములకు, దేశకాలపాత్రల సంస్మరణము, సంకీర్తనము పరిజ్ఞానము, సాధనములుగ నున్నవి.

అనంతమైన విశ్వప్రవృత్తియందు దేశకాలపాత్రములు, నిరపేక్షమైన ఆత్మప్రవృత్తియందు సాపేక్షములైన తరంగములు. దేశకాలపాత్రములు నిరపేక్షమైన ఆత్మయందు ప్రతిబింబము నొందుచున్నవి. అనంతమైన విశ్వమునందు భూగోళ మొక పరమాణువు. కాలమహాప్రవృత్తియందు భూగోళకాల మొకక్షణము. అనంతములైన దేశకాలప్రవృత్తులందు దేశకాల పరిగణనములు సాపేక్షములు. జ్యోతిషశాస్త్రజ్ఞుల భూగోళకాలపరిగణనమునందు మఱియొక చాంద్రమానాబ్దము ముగిసినది. భూగోళమునందు కాలపరిగణనము చంద్రసూర్యనక్షత్రాదుల స్థితిగతుల ప్రమాణముల ననుసరించి నిర్ణయింపబడుచున్నది. చంద్రగ్రహము భూమికి ౨,౩౯,౦౦౦ మైళ్లదూరమున గంటకు ౨,౧౬౦ మైళ్లవేగమున నాకాశమార్గమునందు సంచరించుచున్నది. చంద్రుడు

ఒకరాశినుండి వేరొకరాశికి చేరుటకు ౨౯ దినములు ౧౨ గంటలు ౪౪ నిమిషములు ౩ క్షణములు పట్టును. అమావాస్యనుండి పాడ్యమివరకును చంద్రుడొక భూప్రదక్షిణము చేయుచు నొకరాశినుండి మఱొకరాశికి భూమితోపాటు చేరుచుండును. భూగోళము క్షణమునకు ౧౮½ మైళ్ల వేగముతో నాకాశమార్గమున ౨౩ గంటల ౫౪ నిమిషములకాలమునందు సూర్యునకు నిత్యప్రదక్షిణము చేయుచున్నది. ఆకాశమార్గమునందు భూకక్షయందు దినమును, మాసమును, సంవత్సరమును, భూగోళమును, చంద్రుడును చేయు ప్రదక్షిణములు సామాన్యముగను కాలపరిగణనకు సాధనములు. చంద్రోదయాస్తమయములు, సూర్యోదయాస్తమయములు కాలగ్రహణ నిర్ణయమునకు ప్రధానసాధనములైనను భూమ్యక్షము, భూసంభ్రమణమార్గము, గ్రహాకర్షణగతులు, నిత్యప్రదక్షిణమునందు కాలభేదమును గలుగజేయుచున్నవి. అనంతములైన స్థలములు అనంతములైన కాలవిభేదములను గలుగజేయుచున్నవి.

అనంతమైన బ్రహ్మాండమునం దనేకములైన రవిమండలములును రవిమండలమునందు భూమి, చంద్రుడు, కుజుడు, బుధుడు, శుక్రుడు, గురువు, శని, యూరేనసు, నెప్ట్యూను, ప్లూటో మొదలగు గ్రహములును, అనేకములైన యుపగ్రహములును గలవు. నభోమండలమునందు గల నక్షత్రములు, తారలు, గణనాతీతములు. నభోమండలమునం దాకాశగంగాపథము కేంద్రస్థానముగనుండి నక్షత్రమండలముల నాకర్షించుచున్నది. అనంతములైన నభము లాకాశగంగామార్గము నాశ్రయించి సంచారము చేయుచున్నవి. నభోమండలమునందు ౫౦,౦౦,౦౦,౦౦,౦౦౦ నక్షత్రములు కలవు. నభములు భూమికి ౨౦,౦౦,౦౦౦ కాంతిసంవత్సరముల దూరమునందు గలవు. దూరస్థములైన నభములు, నభోగణములు భూమికి ౧౪,౦౦,౦౦,౦౦౦ కాంతిసంవత్సరముల దూరమునందు గలవు. (కాంతి క్షణమునకు ౧,౮౬,౩౨౫ మైళ్ల వేగముతో సంచరించును) కాంతి సంవత్సరమునకు ౧౮౬,౩౨౫ × ౬౦ × ౬౦ × ౨౪ × ౩౬౫ = ౮,౪౦, ౦౦,౦౦,౦౦, ౦౦, ౦౦, ౦౦, ౦౦౦ సామాన్య సంవత్సరములు. పరిపూర్ణమైన సత్తున కనంతములైన దేశకాలములు మహాతరంగములవలెను సాపేక్షములు. భూమండలము, చంద్రసూర్యమండలములు, గ్రహములు, నక్షత్రములు, తారాగణములు, నభోమండలములు సద్యోగాశ్రయములై విశ్వపరిణామమునకు వినియోగపడుచున్నవి.

సూర్యమండలము బ్రహ్మాండావృతము లయిన యనేక రవిమండలములం దొకమండలము. సూర్యమండలమునందు సూర్యాధారమున నితరగ్రహములు నియతమార్గములందు సంచారమును జేయుచున్నవి.

గ్రహములు

సూర్యుడు భూమికి ౯,౨౮,౯౭,౪౦౦ మైళ్లదూరమునందు గలడు. సూర్యుని అక్షము ౮,౬౪,౧౦౦ మైళ్లు. సూర్యగ్రహగోళము భూగోళమునకన్నను ౩,౩౩,౪౩౨ రెట్లు పెద్దది. నవగ్రహములు సూర్యునిచుట్టు ప్రదక్షిణము చేయుచున్నవి. నవగ్రహములందు గురుగ్రహము భూమికన్నను ౩౧౮ రెట్లు పెద్దది; సూర్యునకు ౪౮౩, ౩౦౦,౦౦౦ మైళ్ల దూరమునందు గలదు. శనిగ్రహము భూమికి ౯౫ రెట్లు పెద్దదై రవికి ౮,౮౬,౦౦,౦౦౦ మైళ్ల దూరమునందు గలదు. కుజగ్రహము సూర్యమండలమునందు భూకక్షకు బయటను సంచారము చేయుచు ప్రాణపోషణరక్షణముల కనుకూలముగ నున్నదని శాస్త్రజ్ఞు లన్వేషణమును జేయుచున్నారు. కుజునకు రేడియో శక్తి సందేశహారణము సాధ్యమని పండితాభిప్రాయము. నవగ్రహములును సూర్యమండలమునందు నియతమార్గమున సంచారముచేయుచు చిరకాలమునుండియును ప్రజాలక్ష్యము నాకర్షించినవి. ద్వాదశరాసులు, నవగ్రహములు, అశ్విన్యాదినక్షత్రములు, వారములు చిరకాలమునుండియును శుభాశుభనిమిత్తములందు కాలనిర్ణయమునకు వినియోగించుట యాచారమయినది. ఆ యాచార

ములనే పంచాంగములు, జాతకములు, జ్యోతి శ్శాస్త్రములు, భిన్న రీతులను పరిస్ఫుటము చేయుచు ప్రజాలక్ష్యము నాకర్షించుచున్నవి. నిత్య కర్మానుష్ఠానమునందు తిథివారనక్షత్ర గ్రహయోగాదుల పరిజ్ఞానము యోగసిద్ధికి సాధనముగ నున్నది. నూతన సంవత్సరారంభమున పంచాంగశ్రవణమననములు భావి కార్యసంసిద్ధి కుత్సాహజనకములుగ నుండగలవు. అనంత ములైనను ననిత్యములైన దేశకాల పాత్రావరణములు నిత్యమైన పురుషార్థసిద్ధికి సాధనములుగ నుండుటకు పంచాంగశ్రవణము ధర్మార్థసాధనముగ నున్నది నిత్య మైన ఆత్మజ్ఞానము ననంతములైన ప్రకృతి విలాసముల సాధనమునను పరిస్ఫుటము చేయుటకు దేశము, కాలము, పాత్రలు పరమార్థ సాధనములు.

యశ్శృణోతి మధుశుక్లపక్షకే వర్షనాథసదినాదికం ఫలమ్,
ప్రాప్నుయా ద్దురితము క్తవిగ్రహ శ్చాయురర్థ మతులం యశ స్సుఖమ్.
రాజామంత్రీ సస్యనాథోరసానా మీశాస్సార్ధం స్వామినో నీరసానామ్,
అర్ఘాధీశః కించ మేఘాధినాథో దద్యు శ్శ్రేయ శ్శృణ్వతాం తత్ఫలాని.

పంచాంగము

ప్రభవాదిచాంద్రమానాబ్దములం దేడవయేడు శ్రీముఖ సంవత్సరము గతించి, ౮-వ యేడు భావసం వత్సర మారంభమైనది. నిత్యసత్య మైన ఆత్మసంస్మరణమునకును, సంక ల్పమునకును ప్రాచీన సంప్రదాయసిద్ధ మైన క్రింది సంకల్పము సాధనముగ నున్నది.

“శ్రీశంభోరాజ్ఞయా ప్రవర్తమానస్య ఆద్య బ్రహ్మణః ద్వితీయపరార్థే, శ్వేతవరాహకల్పే, వైవ స్వతమన్వంతరే, కలియుగే, ప్రథమపాదే, జంబూ ద్వీపే, భరతవర్షే, భరతఖండే, మేరో ర్దక్షిణదిగ్భాగే, శ్రీశైలస్య ఆగ్నేయప్రదేశే, కృష్ణాకావేర్యోర్మధ్యదేశే, భావనామ సంవత్సరే, ఉత్తరాయణే వసంతఋతౌ, చైత్రమాసే, శుక్లపక్షే, ప్రథమ్యాం, ఉత్తరాభాద్ర నక్షత్రే, భార్గవవాసరే.........”

సద్యోగాశ్రయములైన దేశకాలములందు ద్వీప ములు, వర్షములు, ఖండములు, గోళములు, మండల ములు, విశ్వములు, సంవత్సరములు, శకములు, యుగ ములు, మన్వంతరములు, కల్పములు, పరార్థములు సాపేక్షములు. శ్రీముఖ సంవత్సర నిర్గమనమును, భావసంవత్సరారంభమును కాలమహార్ణవమునం దొక బిందువును పోలియున్నను ఆత్మజిజ్ఞాసకు పంచాంగ శ్రవణరూపమునను పరమార్థసాధనముగ నున్నది. కాలమహార్ణవమునందు శాలివాహన శకాబ్దములు ౧౮౫౬, విక్రమార్క-శకాబ్దములు ౧౯౮౮, హూణ శకాబ్దములు ౧౯౩౩, ఫసలిశకాబ్దములు ౧౩౪౩, భరతశకాబ్దములు ౫౦౨౬, కలియుగాది సౌరాబ్దములు ౫౦౩౫, సృష్ట్యాదిసౌరాబ్దములు ౧,౯౫,౫౮,౮౫,౦౩౫ లయమును పొందినవి. కలియుగాదినుండియును ౮౩ చాంద్రమాన చాంద్రాయణ పరివృత్తులు ముగిసి ౮౪ వ పరివృత్తియం దేడేండ్లు గతించి యెనిమిదవయేడు భావ సంవత్సర మారంభ మైనది. బ్రహ్మకల్పమునందు, ద్వితీయపరార్థమునందు, ప్రథమవర్షమునందు, ప్రథమ మాసమునందు, ప్రథమపక్షమునందు, ప్రథమదినము నందు, ౧౩ ఘటికలు, ౪౨ విఘటికలు గతించినవి. అనంత మైన కాలచక్రమునందు గతించిన శ్రీముఖాబ్ద మొకక్షణ ముగను శ్రీముఖేతిహాసములు పరమాణువులుగ నున్నవి. నిరపేక్షమైన ఆత్మస్థితియందు సాపేక్షము లైన దేశకాల సంకీర్తనలు క్షణమాత్రములైనను సత్యమైన ఆత్మపరి జ్ఞానమునకు సాధనములుగ నున్నవి.

చాంద్రమానభావాబ్దమునకు శుక్రుడు రాజు, మంత్రి, గ్రామపాలకుడు, మేఘాధిపతి; ఫలము: సస్య సంకులము, సుజలపూరితనదీనదములు, ఫలసహితవృక్ష ములు, గోకులాభివృద్ధి, పార్థివసౌఖ్యము, జలసమృద్ధి, ధాన్యసమర్ఘము, శలభమూషికమహిషవరాహపిశాభి వృద్ధి, అతివృష్టి, సుభిక్షము, సస్యవృద్ధి, క్షీరసమృద్ధి, శ్వేతధాన్యసమృద్ధి. శుక్రుడు రాజును, మంత్రియు నగుట వలన జనులకు చోరాగ్ని శస్త్రబాధ. గురువు సేనాధి పతి, అర్ఘాధిపతి, దైవజ్ఞుడు; ఫలము: నయపాల నము, కరపాలనము, దేశసౌఖ్యము, ద్విజశాస్త్రాభ్యాస

నము, సువృష్టి, భూసురయజ్ఞపరాయణత్వము, నిత్యోత్సవము, మంగళతూర్యనిస్వనము, దైవజ్ఞబుద్ధికుశలత, నరాధిపు॥ నీతియుక్తత్వము, విప్రులమంత్రయుక్తత. చంద్రుడు సస్యాధిపతి; నీరసాధిపతి, పురోహితుడు; ఫలము: ప్రజాసౌఖ్యము, గోక్షీరాభివృద్ధి, వర్షాభివృష్టి, ధాన్యధనౌఘపూర్ణత్వము, దేవద్విజారాధనతత్పరత, ముక్తాఫలరత్నసువర్ణబీజకాంస్యాదివస్త్రాభరణాముల యభివృద్ధి, సర్వసస్యసమృద్ధి, విద్యాభ్యాసనిరతి. శని ధాన్యాధిపతి; ఫలము:—కృష్ణసూక్ష్మధాన్యాభివృద్ధి, కృష్ణభూమిసస్యాభివృద్ధి. బుధుడు రసాధిపతి; ఫలము:— పిప్పలి, శొంఠి, ఇంగువ, ఉల్లి, ఘృతము, తైలము, చెరుకు ఇత్యాదులు దుర్లభములు. రవి పరీక్షకుడు; ఫలము:— ఎండ, రక్తసస్యాభివృద్ధి, సంగ్రామము. కుజుడు గణకుడు; ఫలము:— విషాగ్నిశస్త్రబాధ, పరస్పరవిరోధము, అంత్యసస్యవినాశము. గోపాలకుడు పశుపాలకుడు; ఫలము:— పశువృద్ధి, సుభిక్షము, బహుసస్యార్ఘసంపత్తి, తృణవృష్టిసంపూర్ణత్వము. శ్రీకృష్ణుడు స్థానరక్షకుడు. ఫలము:— గోక్షీరాభివృద్ధి. భావసంవత్సర సామాన్యఫలము:—

> భావాబ్దే ప్రచురా రోగాః మధ్యా స్సస్యార్ఘవృష్టయః,
> రాజానో యుద్ధనిరతా స్తథాపి సుఖినో జనాః.

భావసంవత్సరమునందు శుభగ్రహములైన శుక్రుడు రాజు, మంత్రి, గురుడు, సైన్యాధిపతియునైనను ప్రపంచ పరిస్థితులు భయంకరములై సంతాపకరములుగనున్నవి. సకలరాజ్యములును సంగ్రామసన్నాహములందు మునిగి తేలుచున్నవి. ప్రపంచావృతమైన ఆర్థికదురవస్థ ప్రజాజీవనమును దుర్లభము చేసినది. మహారాజ్యములందు వ్యాపారపరిశ్రమలు క్షీణించి నిరుద్యోగసమస్య భయంకరముగ నున్నది. ప్రపంచమునకు పరిపాటియైన ఆర్థిక సిద్ధాంతము లంతర్ధానములైనవి. సకలరాజ్యములును స్వప్రయోజన పరాయణత్వమును బూని ప్రళయకాల భైరవునకు బలిదానములను సిద్ధము చేయుచున్నవి. సంగ్రామదావానలదగ్ధములైన రాజ్యములు శాంతికి చేయుచున్న ప్రయత్నములు నిరర్థకములుగ నున్నవి. మాటలయందు శాంతియును, తలపులందు సంగ్రామము శాంతికి సాధనములు గావు. ప్రపంచేతిహాసములందు శ్రీముఖ సంవత్సరేతిహాసములు విషాదపూరితములై భావిపరిణామ మంధకారబంధురముగ నున్నది.

ప్రపంచ పరిస్థితులు

అనంతమైన ప్రవృత్తియందు భూగోళోదంత మతిస్వల్పమైనను మానవుల యహంకారాభిమానములు ప్రముఖము చేయుచున్నవి. భూగోళవిస్తీర్ణము, ౧౯,౬౯,౫౦,౦౦౦ చదరపుమైళ్లు. జనసంఖ్య ౧,౮౪,౯౫,౦౦,౦౦౦. ఆ ప్రదేశమునందు ౫,౭౫,౧౦,౦౦౦ భూప్రదేశము. ౧౩,౯౪,౪౦,౦౦౦ జలప్రదేశము. భూప్రదేశమునందు ఆఫ్రికా ౧,౧౫,౦౦,౦౦౦, ఉత్తర అమెరికా ౮౦,౦౦,౦౦౦, దక్షిణ అమెరికా ౬౮,౦౦,౦౦౦, యూరపు ౩౭,౫౦,౦౦౦, ఓషియానియా ౪౦,౦౦,౦౦౦, ధ్రువప్రదేశములు ౬౨,౧౫,౦౦౦, ఆసియా ౧,౭౦,౦౦,౦౦౦ చదరపుమైళ్లు. భూప్రదేశమునందు సుక్షేత్రములు, ౩౩౦,౦౦,౦౦౦, ఎడారులు ౫౦,౦౦,౦౦౦, ఉన్నతప్రాంతములు ౧౯౦,౦౦,౦౦౦ చదరపుమైళ్లు.

ప్రపంచమునందుగల ౧,౮౪,౯౫,౦౦,౦౦౦ జనులందును మంగోలియనులు ౬౮,౦౦,౦౦,౦౦౦ కాకేషియనులు ౭౨,౫౦,౦౦,౦౦౦, నీగ్రోలు ౨౧,౦౦,౦౦,౦౦౭, సెమిటికులు ౧౦,౭౦,౦౦,౭౦౦, మలయనులు ౧౦,౪౫,౧౦,౦౦౦, అమెరికా ఇండియనులు ౩,౦౦,౦౦,౦౦౦ కలరు. మతముల ననుసరించి క్రైస్తవులు, ౬౯,౨౪,౦౦,౦౦౦ యూదులు ౧,౬౧,౩౦,౦౦౦ మహమ్మదీయులు ౨౦,౯౦,౨౦,౦౦౦ బౌద్ధులు ౧౫,౦౧,౮౦,౦౦౦ హిందువులు ౨౩,౦౧,౫౦,౦౦౦ కన్ఫూషియనులు టాయిస్టులు ౩౫,౦౬,౦౦,౦౦౦ షింటోలు ౨,౫౭,౦౦,౦౦౦, జంతుపూజకులు ౧౩,౫౬,౫౦,౦౦౦, ఇతరులు ౫,౦౮,౭౦,౦౦౦ కలరు.

ప్రపంచమునందలి వివిధ దేశము లందును గోధుమలు ౬,౧౩౦,౦౦,౦౦౦, రాయిలు ౧౯,౦౦,౦౦,౦౦౦,

ఖనిజములు : పాడిపంటలు

ఓట్లు ౪౪,౧౦,౦౦,౦౦౦, బార్లి ౨౨,౬౦,౦౦,౦౦౦ మొక్కజొన్నలు ౫౫,౪౦,౦౦,౦౦౦ క్వార్టు లుత్పన్నములగుచున్నవి. బియ్యము౧౩,౦౦,౦౦,౦౦౦ జొన్నలు ౩౦౦,౦౦,౦౦౦ బంగాళాదుంపలు ౨౦,౦౦,౦౦,౦౦౦ దుంపశర్కర౮౦,౦౦,౦౦౦ చెఱుకుశర్కర౧,౬౦,౦౦,౦౦౦, తేయాకు ౮,౨౦,౦౦౦, కోకో ౫,౫౦,౦౦౦ పెద్దచిక్కుడు ౬౫,౦౦,౦౦౦, అవిశలు ౨౯,౦౦,౦౦౦, ప్రత్తిగింజలు ౧,౧౦,౦౦,౦౦౦, దూది ౫౦,౦౦,౦౦౦, ఉన్ని ౧,౦౬,౫౦,౦౦౦, జ్యూటు ౧౦,౫౦,౦౦౦, పట్టు ౫౮,౦౦౦, మాయపట్టు ౨,౨౫,౦౦౦ రబ్బరు ౭,౨౦,౦౦౦, పెట్రోలియము ౧౮,౦౦,౦౦,౦౦౦, రాగి ౧౦,౦౦,౦౦౦, సీసము ౧౧,౦౦,౦౦౦, తగరము ౯౦,౦౦౦, తుత్తినాగము ౮,౦౦,౦౦౦, అల్యూమినము ౧,౫౦,౦౦౦, ఇనుము ౪,౦౦,౦౦,౦౦౦ ఉక్కు ౫,౦౦,౦౦,౦౦౦, పొగాకు ౨౦,౦౦,౦౦౦, అయస్కాంతము ౨౩,౫౦,౦౦౦, సున్నపు ఫాస్ఫేటులు ౧,౧౦,౦౦,౦౦౦, పొటాషులు ౧౪,౦౦,౦౦౦, లవణము ౨,౪౦,౦౦,౦౦౦, బొగ్గు ౯౫,౦౦,౦౦,౦౦౦, నిక్కెలు ౨౫,౦౦౦ టన్ను లుత్పన్నము లగుచున్నవి. విద్యుచ్ఛక్తి ౨౬౦,౦౦,౦౦,౦౦,౦౦౦, కిలోవాటులును, బంగారము ౨,౪౦,౦౦,౦౦౦ ఔన్సులు, వెండి ౧౬,౦౦,౦౦,౦౦౦ ఔన్సులు, ప్లాటినము ౨,౭౫,౦౦౦ ట్రాయిఔన్సులును పుట్టుచున్నవి.

ప్రపంచమున మేకలు ౯౦,౯౦,౦౦,౦౦౦, కోళ్లు ౮౯,౭౮,౬౫,౦౦౦, గుఱ్ఱములు ౭,౩౨,౫౮,౪౦౦, పశువులు ౪౧,౭౪,౦౭,౦౦౦, గొఱ్ఱెలు ౪౨,౭౩,౮౭,౦౦౦, పందులు ౧౨,౪౭,౫౦,౦౦౦ కలవు. ప్రపంచమునందు గల పాడి పంటలు జంతువులు మానవుల జీవయాత్రకు చిరకాలము సరిపోవు నని పండితాభిప్రాయము. ప్రపంచమునందు జనాభివృద్ధి ౬౦౦ కోట్లకు పెరిగినను అన్నపానీయముల కభ్యంతరములు కలుగవని పండితుల యభిప్రాయము. ప్రపంచమునం దంతటను మానవపోషణమున కవసరమైన పాడిపంటలు, జీవజాలములు, నీటివసతులు, భూవసతులు సమృద్ధిగ నున్నను ప్రపంచము నావరించిన దురాశాపిశాచము పరమానర్థములకు మూలముగ నున్నది. శ్వేతజాతులు పూనిన పరాక్రమణవిధానము సర్వసంహారమునకు వినియోగపడుచున్నటులు ప్రపంచోద్ధరణమునకు వినియోగపడుటలేదు.

శ్వేతజాతులు

ప్రపంచేతిహాసములందు గతించిన ౧౫౦ ఏండ్ల చరిత్రమును యూరపురాజ్యముల చరిత్రముగ పరిణమించినది. శ్వేతజాతులు సాయుధపాణులై పరదేశముల నాక్రమించిన చరిత్రము దారుణాధ్యాయముగ నున్నది. పాశ్చాత్యులు పరదేశాక్రమణమును స్వప్రయోజనార్థమును, స్వీయవ్యాపారార్థమును చేసినను ప్రపంచోద్ధరణమునకు చేసినట్లు ఘోషించుట పరిపాటియైనది. శ్వేతజాతులప్రముఖులు నిరంతరము "తెల్లజాతుల భారధర్మమును" సకలదుర్ణయములకును కారణముగ పరిగణించుట వారి దురహంకారమునకు నిదర్శనము. ఆస్ట్రేలియారాజ్యము ౩౦,౦౦,౦౦౦ చదరపు మైళ్ల విస్తీర్ణమును గలిగియున్నను ౬౦,౦౦,౦౦౦ తెల్లవారికి స్వాస్థ్యముగ నున్నది. ఈవిశాలదేశమునందు పరజాతీయులు స్వదేశస్థులు ౬,౦౦,౦౦౦ మాత్రమేయున్నను శ్వేతేతరజాతులకు ప్రవేశము నిషేధింపబడుచున్నది. శ్వేతజాతులు అమెరికా, ఆఫ్రికా, ఆసియా మొదలగు ఖండములను బలవదన్యాయాక్రమణమును జేసి కలుగజేసిన దుర్ణయములు మానవ ధర్మేతిహాసములందు విషాదాధ్యాయములుగ నున్నవి. ఉత్తరదక్షిణ అమెరికాఖండములు ౧౪౮,౦౦,౦౦౦ చదరపుమైళ్ల విస్తీర్ణమును, ౨౧,౦౦,౦౦,౦౦౦ ప్రజలను గలిగియున్నను శ్వేతప్రజాధిపత్యమునకు నిలయములుగ పరిణమించినవి. అమెరికాసంయుక్తరాష్ట్రములవికాసము ప్రపంచపరిణామమునం దుద్యోగపర్వముగ నున్నను శ్వేతేతరు

లనుభవించిన దుఃఖపరంపరలు పరమ విషాదమును గలుగ జేయుచున్నవి.

అమెరిక - సం. రాష్ట్రములు

అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రములు ౩౭,౦౦,౦౦౦ చదరపుమైళ్ళ విస్తీర్ణమును, ౧౧,౦౦,౦౦,౦౦౦ ప్రజలను కలిగి వికాసమును పొందుచున్నను నీగ్రో లనుభవించుచున్న నిర్బంధములు హేయముగ నున్నవి. గతించిన ౭౦ ఏండ్లయందు తెల్ల ప్రజల సంఖ్య ౨౬౯ లక్షల నుండి ౧,౦౮౯ లక్షలకును, నీగ్రోల సంఖ్య ౪౪ లక్షల నుండి ౧౧౮ లక్షలకును అభివృద్ధిని బొందినవి. ఆదిమవాసులైన ఇండియనులు ౩,౧౭,౨౩౪ మాత్రమె కలరు. పాశ్చాత్యసంఘర్షణమునం దాదిమవాసులు సకలదేశములందును సంపూర్ణవినాశనమును పొందిన విధమున కమెరికాచరిత్రము పరమప్రమాణముగ నున్నది. అమెరికాసంయుక్తరాష్ట్రములు సహాజసంపదలకును, వ్యవసాయపరిశ్రమల యభ్యుదయమునకును, విద్యాభ్యాసమునకును, సంపదలకును నగ్రగణ్యాములుగ నున్నవి. అమెరికాయందు వ్యవసాయము ప్రధానపరిశ్రమముగ నున్నది. పొలములందు ౧౦౦ - ౫౦౦ యకరములవి ౨౩,౧౪,౮౫౮, ౫౦ - ౧౦౦ యకరములవి ౧౩,౭౪,౯౬౫, ౨౦-౫౦ యకరములవి ౧౪,౪౦,౩౮౮ మొత్తము ౬౨,౮౮,౬౪౮ క్షేత్రములు ౧౯౩౦ సంవత్సరాంతమునందు కలవు. వ్యవసాయ ఫలము ౧౯౩౧ యందు ౬,౯౧,౧౨,౬౬,౦౦౦ నుండి ౧౯౩౨ నందు ౫,౧౪,౩౨,౨౬,౦౦౦ డాలరులకు తగ్గినది. పంటలం దన్నివిధములైన పంటలును కలవు. పాడివిలువ ౧౯౩౧ యందు ౧,౬౬,౧౨,౭౩,౦౦౦ డాలరులు. ఖనిజముల విలువ ౧౯౩౧ నందు ౩,౧౬,౬౬,౦౦,౦౦౦ డాలరులు. వస్తువులందు పెట్రోలియము, దూది, ఇనుము, బొగ్గు, బంగారము, వెండిమొదలగు పదార్థము లన్నియును కలవు. దేశమునందు ౧౯౩౧ యందుగల ౧,౭౫,౩౨౫ పరిశ్రమాలయములందును ౪౧,౩౫,౦౪,౬౪,౫౬౪ విలువగలపదార్థములు నిర్మింపబడుచున్నవి. రెండేండ్లలో పరిశ్రమపదార్థములవిలువ ౭,౦౪౩ కోట్ల డాలరులనుండి ౪,౧౩౫ కోట్లకు తగ్గినది. అమెరికాయందు సంవత్సరమునకు ౨౨ లక్షల మోటారు కార్లు నిర్మింపబడుచున్నవి. ౩౨-౩౩ సంవత్సరమునందు అమెరికానుండి మోటార్ల యెగుమతులు ౧౪౪ కోట్ల డాలర్ల విలువగలవి. ౧౯౩౨-వ సంవత్సరమునందు ౨,౬౦,౪౩౮ మైళ్ళరైలుమార్గములును ౨౭,౪౦౫ మైళ్ళ నీటిమార్గములును ౩౦ లక్షల మైళ్ళ గ్రామరోడ్డులను, ౩,౫౮,౨౧౦ పెద్దరోడ్లును గలవు. పెద్దరోడ్లకు ౧౯౩౨ నందు ౮౧,౬౭,౬౫,౦౦౦ డాలర్లు వ్యయము చేయబడినది. గతసంవత్సరమునందు ౫౦ వేల పోస్టాఫీసులు ౨,౬౫౪ కోట్లవస్తువులను ప్రజలకు అందజేసినవి. ౧౯౩౩-వ సంవత్సరమునందు ఆదాయము ౨౨౩ కోట్ల డాలర్లు, వ్యయము ౪౦౨ కోట్ల డాలర్లు. అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రములకు ౨,౨౫౩ కోట్ల డాలర్ల అప్పు గలదు. ఇతరరాజ్యములు ౧,౧౮౮ కోట్ల డాలరులు బాకీయున్నవి. తల ౧ కి స. ౬-౧-౧౧ పన్ను వసూ లగుచున్నది. వ్యాపారము ౧౯౩౧ యందు ౪,౨౯౧ లక్షల సవరనులనుండి ౧౯౩౨ సం. ౨,౭౧౮ లక్షల సవరనులకు ౧౦౦ కి ౩౬ వంతునను తగ్గినది. అనేకదేశములకు ప్రతికూలవ్యాపారము కలిగినను అమెరికాకు అనుకూలవ్యాపారమే వర్తమానార్థికదుస్థితియందును కలిగినది.

విద్యావ్యాపనమునకు సంవత్సరమునకు ౨౩౧ కోట్ల డాలర్లు వ్యయము చేయుచున్నది. విద్యావ్యాపనమునకు ౨,౫౦,౦౦౦ సామాన్య పాఠశాలలు, ౧,౩౨౪ విశ్వవిద్యాలయములు, ౩౩౧ ఉపాధ్యాయశిక్షణశాలలు ౪౩౨ నర్సింగుశిక్షణశాలలు కలవు. సైన్యశిక్షణ పోషణములకు ౭౨౦ లక్షల సవరనులు వ్యయము చేయబడుచున్నవి. యుద్ధవిమానములు ౧,౮౧౪ గలవు.

గతసంవత్సరమునందు ప్రపంచమునకు సంప్రాప్తమైన ఆర్థికదుస్థితి అమెరికాకును సంక్రమించినది. బీదకుటుంబములకువలెను బీదదేశములకును ఆర్థికవ్యవహార

రూజువెల్టు

ములను సద్దుబాటు చేసికొనుట సాధ్యమైనను పెద్ద రాజ్యములకు సాధ్యము కాదు. ౧౯౩౧ - వ సంవత్సరమునందు గ్రేటుబ్రిటను బంగారప్రమాణమును విడుచుటవలనను లాభమును పొందినది. ఈ విధానము అమెరికాకు విశేషముగ నష్టమును కలుగజేసినది. గతసంవత్సరము నందు అమెరికాయును గ్రేటుబ్రిటనుమార్గము నవలం బించినది. అమెరికాసంయుక్తరాష్ట్రములకు ప్రెసిడెంటు రూజువెల్టుగారపూర్వమైన ఆర్థికవిధాన మవలంబించి అమెరికాపరపతిని వృద్ధిచేయుటకు చేసిన నిర్ణయములు నిందాస్తోత్రములకు మూలములైనవి. రూజువెల్టుగారు బంగారుప్రమాణమును విడుచుటయే గాక డాలరునందలి బంగారు ప్రమాణమునుకూడ తగ్గించెను. స్వదేశము నుండి బంగారు ఎగుమతులను ప్రతిషేధించి బంగారు ధరను పెంచి విదేశములనుండి బంగారు దిగుమతులను ఆకర్షించెను. అర్బుదములను వ్యయముచేసి ప్రజోప యుక్తకార్యములను ఆరంభించెను. దేశమునందు వ్యాప్తమైన నిరుద్యోగసమస్యను అంతరింపజేయుటకు ౫,౦౦౦ లక్షల డాలర్లను సహాయము చేయుటకును, ౩,౩౩,౦౦౦ లక్షల డాలర్లను ప్రజోపయుక్తకార్యము లకు వినియోగపరుచుటకును ౩౦,౦౦౦ లక్షల డాలర్లను రైతులకు సహాయముచేయుటకును చేసిన నిర్ణయములు ప్రపంచమునందంతటను కలవరమునకు కారణమైనను విశాలమైన అమెరికా రాజ్యవ్యవహారములకు తగియున్నది. వ్యవసాయ పరిశ్రమలను నియమించి వస్తువులధరలను వృద్ధిచేసెను. రూజువెల్టుగారవలం బించిన ఆర్థికవిధానము ప్రపంచమునందంతటను గొప్ప కలవరమును గలుగజేసినను ఆర్థికపునర్నిర్మాణమునందు అపూర్వమైన సంవిధానమును సమకూర్చినది. రూజువెల్టు గారు అవలంబించిన వ్యాపారార్థికసంవిధానము డాలరు మారకపురేటు కంతర్జాతీయవ్యాపారపణ్యములందు నిలు కడను కలుగజేసినది. అమెరికా వ్యాపారము ఎగుమతుల యందును, దిగుమతులయందును అభివృద్ధిని పొందినది.

ఆర్థికరంగమునందువలె నితరరంగము లందును రూజువెల్టుగారి రాజనీతి శ్లాఘాపాత్రము. సోవియటురష్యాతో వ్యాపారసంధిని చేసికొనుట యొకవిశేషము. చిర కాలమునుండి ఆశపెట్టుచున్న ఫిలిఫ్ఫైను ద్వీపములకు స్వాతంత్ర్య ప్రదానమును మహావిశేషము. రూజువెల్టు గారు రాజకీయార్థికవ్యాపార పరిశ్రమాదులందవలం బించుచున్న నిరంకుశాధికార నిర్వహణము ప్రజా స్వామికమునకు స్థానమైన అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రము లందును నితరరాష్ట్రములందును నాశాభంగకరమైనను కార్యనిర్వహణదక్షత్వమునకు ప్రమాణముగ నున్నది. గతించిన పదేండ్లనుండియు వాడుకయందున్న మద్య పాననిషేధన శాసనమును రద్దుచేయుట పాశ్చాత్య సంస్కారమునకు సహజమైనను మానవధర్మాభ్యుదయ మునకు ప్రతికూలము. వర్తమానార్థికస్థితియందు పలుకు బడిగల ప్రభుత్వములు మీనమేషములను లాభనష్టము లను గణనముచేయక ప్రజలయోగక్షేమములకు పాటు పడగల విధమును రూజువెల్టుగారి కార్యవిధానము వెల్లడిచేయుచున్నది.

ఐరోపామహాసంగ్రామానంతరము ప్రపంచమున కు గలిగిన వైరాగ్యము క్రమముగ నంతరించినవిధము గతించిన పదియైదేండ్ల వ్యవహారములును వెల్లడిచేయు

బ్రిటీషు సామ్రాజ్యము

చున్నవి. ప్రపంచమునందు పునర్ని ర్మాణ భారము అమెరికామీద వలె బ్రిటిషు సామ్రాజ్యముమీదను కలదు. సూర్యాస్తమయము లేని బ్రిటిషుసామ్రాజ్యము భూమం డల వ్యాప్తమై పునర్నిర్మాణమునకు సకలవిధముల ననుకూలముగ నున్నది. బ్రిటిషుసామ్రాజ్య విస్తీర్ణ జన సంఖ్యలు.

	మైళ్ల విస్తీర్ణము.	జనసంఖ్య.
యూరపునందు	౧,౨౧,౫౧౨	౪,౮౦,౦౦,౦౦౦
ఆసియాయందు	౧౮,౨౪,౫౫౦	౩౬,౫౦,౦౦,౦౦౦
ఆఫ్రికాయందు	౪౬,౫౨,౦౦౦	౬,౦౦,౦౦,౦౦౦
ఉ.అమెరికా	౩౮,౯౩,౦౨౦	౯౦,౦౦,౦౦౦

మధ్యఅమెరికాయందు	౮,౬౦౦	౫౦,౦౦౦
వెస్టు-ఇండీసునందు	౧౨,౩౦౦	౨౦,౦౦,౦౦౦
దక్షిణ-అమెరికా	౯,౭౮,౦౦౦	౩,౨౦,౦౦౦
ఓషియానియా	౩౩,౦౦,౦౦౦	౯౦,౦౦,౦౦౦
మొత్తము	౧,౯౯,౧౯,౭౮౨	౪౯,౩౩,౭౦,౦౦౦

గ్రేట్బ్రిటనునందు అధినివేశరాజ్యములందు ౭ కోట్ల మంది తెల్లజాతివారును, శేషించిన ప్రజలందు ౩౫,౨౮,౩౭,౭౭౮ హిందూదేశీయులును, ఇతరులు ౭ కోట్లమందియు వివిధప్రాంతములందును గలరు. ప్రజలందు హిందువులు ౨౧ కోట్లమంది, మహమ్మదీయులు ౧౦ కోట్లమంది, క్రైస్త్రివులు ౮ కోట్లమంది, బౌద్ధులు ౧,౨౧,౦౦,౦౦౦, శేషించినవారు ఇతరమతస్థులు. ఈ మహాసామ్రాజ్యమునకు గ్రేట్బ్రిటను మూలస్థానము. సామ్రాజ్యాంతర్భాగములందు స్వపరిపాలనాధికారము గల అధినివేశరాజ్యములును, మధ్యమాధికారము గల క్రౌనుకాలనీలును, నిరంకుశాధికారము గల పరాధీన రాజ్యములును, వివిధములైన పరిపాలనవిధానములు గల ప్రదేశములును గలవు. తెల్లజాతులుగల ప్రదేశములందు స్వపరిపాలనమును తెల్లవారులేని స్థలములందు నిరంకుశ పరిపాలనమును బ్రిటీషు రాజ్యాంగములకు కీలకములు. బ్రిటిషుసామ్రాజ్యపరిపాలనము పూర్వమువలెనే బ్రిటిషు ప్రయోజనములకును, తెల్లవారిప్రయోజనమునకును వినియోగపడినటులు స్వదేశీయుల ప్రయోజనములకును, శ్వేతేతరజాతుల ప్రయోజనములకును వినియోగపడుట లేదు. ప్రపంచమునందు కాలక్రమమున మానవస్వాతంత్ర్యవికాసము సంప్రాప్త మగుచున్నను బ్రిటిషుసామ్రాజ్యనిర్వాహకులు పూర్వపరిస్థితులనే సంరక్షించుచు సామ్రాజ్యక్షేమమునకును, సామ్రాజ్యాంతర్భాగ వికాసమునకును ప్రతిబంధకములను కల్పించుట రాజనీతిగ పరిణమించినది.

ఐరోపాసంగ్రామ సమయమునందు సామ్రాజ్యాంతర్భాగములకు గలిగిన సంయోగము కాలక్రమమున శిథిల మగుచున్నది.

రక్షణ వ్యాపారము

సామ్రాజ్యసంరక్షణకును సామ్రాజ్యవ్యాపారమునకును సాధనము లైన సంయోగ సాహచర్యములు ప్రపంచావృతము లైన ఆర్థిక దురవస్థలందు దూరస్థము లగుచున్నవి. బ్రిటీషురాజ్యాధికారులు నిర్ణయించెడి ఆర్థికవిధానములును వ్యాపార సంరక్షణవిధానమును బ్రిటిషుయోగక్షేమములకు సాధనభూతములుగ గనుపడినను, ప్రతికూలపరిణామము నొందుచున్నవిధమును సామ్రాజ్య వ్యవహారములు బోధించుచున్నవి. ఒకకాలమునందు బ్రిటిషుద్వీపముల యోగక్షేమములకు వినియోగపడిన స్వేచ్ఛావ్యాపారము రక్షణవ్యాపారముగ మారుట దురదృష్టము. బ్రిటీషు వ్యాపార పరిశ్రమలనిరోధమె రక్షణవ్యాపారదుర్ణయమునకు మహావ్యాఖ్యానము. బ్రిటీషుప్రభుత్వాదాయము ౧౯౨౨-౨౩ నందు ౧,౧౨,౪౮,౮౦,౦౦౦ సవరలనుండి ౧౯౩౩-౩౪ నందు ౬౯,౮౭,౭౭,౦౦౦ సవరనులకును, వ్యయము ౧,౦౭,౯౧,౮౭,౦౦౦నుండి ౬౯,౭౪,౮౬,౦౦౦ సవరనులకును తగ్గినది; అప్పు ౭,[illegible]౬,౮౯,౭౦,౦౦౦ సవరనులకు పెరిగినది. ఇతరరాజ్యములును సామ్రాజ్యాంతర్భాగములును, ౧,౦౬,౦౪,౩౫,౦౦౦ సవరనులు బాకీయున్నవి. బ్రిటీషుసామాన్యవ్యాపారము ౧౯౨౭ నందు ౨,౦౫,౦౩,౭౫,౨౫౨నుండి ౧౯౩౨ నందు ౧,౧౧,౯౧,౧౪,౧౧౩ సవరనులకును, ప్రత్యేకవ్యాపారము పై సం॥లందే ౧,౮౦,౪౪,౬౯,౫౭౪ నుండి ౧,౦౨,౭౩,౫౬,౯౧౭ సవరనులకును తగ్గినది. గ్రేట్బ్రిటనునందు ప్రధానములగు బొగ్గు, ఇనుము, దూదిపరిశ్రమలు క్షీణించినవి. ౧౯౩౨ నందు గ్రేట్బ్రిటనుకు ౨౮,౭౦,౦౦,౦౦౦ సవరనులవ్యాపారము ప్రతికూలముగ నేర్పడినవి. గత సం॥మునందు సైన్యమునకు ౩,౭౯,౫౦,౦౦౦, విమానములకు ౧,౭౪,౨౬,౦౦౦ నౌకాదళమునకు ౫,౩౫,౭౦,౦౦౦, మొత్తము ౧౦,౮౯,౪౬,౦౦౦, సవరనులు సంగ్రామసన్నాహములకు వ్యయముచేయబడినది. ప్రపంచవ్యాప్తమైన సామ్రాజ్యముగల గ్రేట్బ్రిటను నౌకా

దళమునందు వెనుకబడి ౮౩౮విమానములను మాత్రమె కలిగియున్నది. గ్రేటుబ్రిటనునందు పన్ను ౧౯౧౩ నందు తల ౧-కి ౩-౧౧-౦ నుండి ౧౯౩౩ నందు స. ౧౬-౮-౦ నకు హెచ్చినది. ఒటావా యొడంబడిక యును బంగారుప్రమాణ విసర్జనమును వ్యాపారాభివృద్ధిని కొంత గలుగజేసినను నది సంతృప్తికరముగాదు. గత సంవత్సరమునందు మద్యపానమునకు ౧౧,౨౪,౯౮,౦౦౦ సవరనులు వ్యయమైనవి. ప్రజలు తల ౧ కి మద్యమునకు స. ౫-౩-౦ ను పన్నులకు ౧౬-౮-౦ సవరనులును చెల్లించుట బ్రిటీషుభాగ్యస్థితికి నిదర్శనమైనను శుభస్థితికి నిదర్శనము కాదు. క్షీణించుచున్న బ్రిటీషువ్యాపార పరిశ్రమాదుల నుద్ధరించుట కాత్మవిశ్వాసమును స్వయంసహాయమును సాధనములు కాని వ్యాపారరక్షణమును పరాక్రమణమును సాధనములు కావు. కన్సర్వేటివుకవచమును ధరించిన జాతీయప్రభుత్వము పూర్వవాసనలను విడిచి అమెరికా సంయుక్త రాష్ట్రములందు రూజువెల్టుగారు రవలంబించుచున్న పునర్నిర్మాణ విధానమును స్వస్థలమునందును సామ్రాజ్యాంతర్భాగములందును నిర్వహించుట కుపక్రమించుట వివేకమును, ధర్మమును.

జాతీయ ప్రభుత్వము

జాతీయప్రభుత్వ నామమున ౧౯౩౧ సంవత్సరమునం దేర్పడిన బ్రిటిషు పార్లమెంటునందు ౪౭౨ కన్సర్వేటివులు, ౧౩ జాతీయ కార్మికులు, ౩౫ జాతీయ లిబరలు, ౩౩ లిబరలులు, ౩ జాతీయస్వతంత్రులును విజయమునొందిరి లేబరుసభ్యులు ౫౨, స్వతంత్రలిబరలులు ౪, స్వతంత్రులు ౩ మొత్తము ౫౯ సభ్యులు ప్రతిపక్షులును, ౫౫౦ ప్రభుత్వపక్షమువారును నేర్పడిరి. ౪౭౨ కన్సర్వేటివులుగలజాతీయపక్షము నామమునకుమాత్రమే జాతీయపక్షము. కన్సర్వేటివులు జాతీయ ప్రభుత్వమును నడపుచు సామ్రాజ్యమునం దంతటను కన్సర్వేటివు పరిపాలనను వ్యాపింపజేయుచున్నారు. లేబరు నాయకుడైన రామ్సే మాక్డొనాల్డుగారు కన్సర్వేటివు పక్షాదేశములను శిరసావహించుచు కార్మికాదర్శములను కార్మికపక్షమును ధ్వంసము చేయుచున్న విధము కార్మికుల ఆగ్రహమునకు గురియగుచున్నను గత్యంతరము గనపడకున్నది. జాతీయప్రభుత్వము, ప్రభుత్వము నుండి కొలదిమంది చీలిపోవుచున్నను,౧౯౩౬-వ సంవత్సరమువరకును ప్రభుత్వమును నిర్వహించుటకు నిశ్చయించినది. ప్రభుత్వము గత సంవత్సరమునందు నిర్ణయించిన, ఆయుధవిసర్జన సభానిర్ణయములు, ఆర్థికసభా నిర్ణయములు విఫలములైనవి. కన్సర్వేటివు నాయకులు బాల్డ్వినుగారును, ఇర్విన్ప్రభువు, శాంకీ,సైమన్, మొదలగువారలును నిస్సహాయులై కన్సర్వేటివు పక్షాదేశములను జాతీయప్రభుత్వ నామమున నిర్వహించుచున్నారు. చర్చిలు,పేజిక్రాఫ్టు, బీవరుబ్రూకు, రోధరుమియరు మొదలగు కఠిన కన్సర్వేటివు పక్షవాదులు సామ్రాజ్యమునందు కలుగజేయుచున్న సంక్షోభమును ప్రతిఘటించుటకు నాయకులకు శక్తి చాలకున్నది. జాతీయపక్షము చుక్కానిలేని నావవలె సామ్రాజ్యాభిమానార్ణవమునందు కొట్టుకొని పోవుచున్నది. కన్సర్వేటివు పక్షమునకు నిరంకుశాధికార నిర్వహణమునందును, స్వప్రయోజన పరాయణత్వమునందును, పూర్వాభ్యాసములందును గల విశ్వాసము ప్రజాస్వాతంత్ర్యమునందును, పరహితార్థమునందును, నూతనాదర్శములందును గలుగకున్నది. నూరేండ్లక్రిందట ప్రపంచము నిద్రావస్థయందు మునిగియున్న సమయమందు వలెనే నేడును సకల వ్యవహారములందును కన్సర్వేటివులు తామే లాభములను పొందగోరుట అవివేకము. సామ్రాజ్యాంతర్భాగములు వికసించి స్వయంపోషణమును, స్వాతంత్ర్యమును నభిలషించుచున్నపుడు, పారతంత్ర్యమును, పరావలంబనమును శాసించుట బ్రిటిషు ప్రయోజనములకును, సామ్రాజ్య ప్రయోజనములకును నిరుపయోగము. వ్యాపారపరిశ్రమలందు ప్రపంచమునందు గలిగిన యభివృద్ధిని వెనుకకు నెట్టుట యెవ్వరికిని సాధ్యముగాదు. క్షీణించుచున్న వ్యాపారాదాయములు,

పెరుగుచున్న పన్నులు, వ్యాప్తమైన నిరుద్యోగము, దిన దిన ప్రవర్ధమాన మగుచున్న విశ్వాసరాహిత్యము, ప్రచండమైన స్పర్ధ, బ్రిటిషు రాజ్య నిర్వాహకులకు వారి కర్తవ్యమును వ్యక్తము చేయుచున్నను జ్ఞానోదయము గలుగకుండుట దురదృష్టము.

హిందూస్థానము, సింహళము మొదలగు సామ్రాజ్యాంతర్భాగములందు రాజ్యాంగ సంస్కరణముల రూపమునను జాతీయ ప్రభుత్వము కల్పించుచున్న నిర్బంధ పాశములు జాతీయనామమునే పరిహాసపాత్రము చేయుచున్నవి. బలవంతులకు భయముకలిగినపుడు కలిగెడి బీభత్సము, బలహీనులవలనను కలుగజాలదు. చర్చిలు సోమరువెల్లువర్గము నావహించిన సామ్రాజ్య భయాభిమానములకు శ్వేతపత్రము పట్లను కఠినాత్ములు పూనిన ప్రతిఘటనము ప్రమాణముగ నున్నది. బ్రిటీషు ప్రజలయందు జాతీయప్రభుత్వముపట్లను విశ్వాసము క్షీణించుచున్న విధమును లండను కౌంటి కౌన్సిలు ఎన్నికలందు లేబరుపక్ష విజయము వ్యక్తము చేయుచున్నది. ఎన్నికలందు మ్యూనిసిపలు రిఫారముపక్షము ౮౩ నుండి ౫౫ తగ్గినది. లేబరుపక్షము ౩౫ నుండి ౬౯కి హెచ్చినది. నామరూపములులేని లిబరలుపక్షము ౬నుండి నామరూపములు లేకను అంతరించినది. జాతీయోద్ధరణ నిర్మాణములందు దారితెన్ను తెలియకను గంతులువేయుచున్న కన్సర్వేటివుపక్షమునకు సర్ ఆస్వాల్డుమోస్లిగారి ఫాసిటు విధానమాశాజనకముగనున్నది. బాల్డువినుగారు ఆస్వాల్డు మోస్లిగారి ఫాసిటు నిరంకుశవిధానమును నిరసించినను బీవరు బ్రూకు రోథరుమియరు ప్రభువుగారులును వారి యనుచరులును నాశీర్వదించుచున్నారు. ప్రపంచవ్యాప్తమైన మానవస్వాతంత్ర్య ధర్మపరివర్తనము నాపుట దుస్తరమై ప్రళయాగ్నివలెను వ్యాపించి సకలమును పరివర్తనమయము చేయుట సహజము.

ప్రపంచము నెదుర్కొనిన యపూర్వ పరిస్థితులను ప్రతిఘటించుటయం దెప్పటి నాటకములె మారురూపనామములను ప్రత్యక్షమగుచున్నవి. గ్రేటుబ్రిటనునందు స్త్రీపురుషుల కెన్నికహక్కు లున్నను శ్రీమంతులు, ప్రభువులు, మతగురువులు, పరిశ్రమాధిపతులును ప్రభుత్వము చేయుచున్నారు. రాజరక్షణాచ్ఛాదనమునను పూర్వాచారవ్యవహార సంప్రదాయములు విజయమును పొందుచు నవీనాదర్శ వ్యవహారములు నిరాదరణమును బడయుచున్నవి. రాజత్వము, కులీనత్వము, కుబేరత్వము, సామ్రాజ్యత్వము గ్రేటుబ్రిటనునందు లేబరు పక్షమును నిర్మూలము చేసినవి. బ్రిటిషుప్రజలకు క్షీణించుచున్నను సామ్రాజ్యభాగ్యభోగములును, గౌరవాభిమానములను, పరాక్రమణమును రక్షించుటయందుగల యభిమానావేశములు సాంఘిక పరివర్తనమునందును, కమ్యూనిస్టుపరివర్తనమునందును గలుగుట దుర్లభము. గ్రేటుబ్రిటనునందును, బ్రిటీషు సామ్రాజ్యాంతర్భాగములందును, ట్రేడుయూనియనులును, కార్మికపక్షమును సాంఘికపరివర్తనము నపేక్షించినను సంకల్పసిద్ధికి కర్మయోగము దుర్లభము. మోస్లిగారు స్థాపించి విరమించిన "Action" "కర్మ" పత్రికోదంత మిందులకు నిదర్శనము. భాగ్యవంతమైన గ్రేటుబ్రిటనునందు కన్సర్వేటివులకును, కార్మికులకును ప్రవర్ధమానంబగుచున్న సాంఘిక సంరంభమునందు పురాతన నూతనసంస్కారములును, పక్షములును సామ్రాజ్య లాభాభిమానములును బంతర్ధానములై స్వప్రయోజనపరాయణములైన యుభయపక్షములకును ధర్మనిర్వహణము దుర్లభమైనను సాధ్యముగ నున్నది. సాంఘిక పరివర్తనరంగములైన యూరపు రాజ్యములకు సాహచర్య మసాధ్యమైనను గత్యంతరము గనుపడకున్నది. సైమను ఈడెనుగారల శాంతియాత్రలు నిరర్థకములైనవి. సోవియటు రుష్యాతో వ్యాపార మనివార్యమైనది. ప్రపంచవ్యాప్తమైన రాజకీయార్థిక సాంఘికపరివర్తనమునందు బ్రిటిషుప్రజానాయకులకును అమెరికా ఫ్రాన్సు, ఇటలి, జర్మని, ఆస్ట్రియారాజ్యములందువలెను కార్యపరత్వముగలప్రభుత్వస్థాపనముశరణ్యముగనున్నది

ఫ్రాన్సు దేశము ఆదికాలమునుండియును యూరపు రాజ్యములందు రాజ్యాంగపరివర్తనమునకును, భాష

పరివర్తనమునకును నిలయము.
(ఫ్రాన్సు) మానవ స్వాతంత్ర్య చిహ్నములైన "సమత్వము, స్వాతంత్ర్యము, సోదరత్వము" ఫ్రాన్సు దేశమునందు వికసించి ప్రసవించినవి. గ్రేటుబ్రిటను, జర్మను రాజ్యముల నడుమను చిరకాలమునుండియును ఫరాసుభూమి రణరంగముగను పరిణమించినది. రెండు రాజ్యముల నడుమను చిక్కినను స్వాతంత్ర్య ధ్వజమును రక్షించి వ్యాపింప జేసినది. జోర్క్ఆఫ్అర్కు ఫ్రాన్సు విమోచనముచేసిన యితిహాసము దివ్యఘట్టము. గతించిన అయిరోపా మహాసంగ్రామ సమయమునందువలెను వర్తమానకాలమును నీ పరిస్థితులనే వెల్లడి చేయుచున్నది. ఆదికాలమునుండియును జర్మనీ ఫ్రాన్సురాజ్యములకు గల వైర ముపశమించుటకు సాధనములు దుర్లభములు. జర్మనీయందు గతవత్సరమునందు నాజీ పక్ష విజృంభణము తిరిగి ౧౯౧౪-వ సంవత్సర పరిస్థితులను సమకూర్చుచున్నది. ఫ్రాన్సుదేశము పూర్వమువలెనే సంగ్రామసన్నాహములను చేయుచున్నది. గత సంవత్సరమునందు సైన్యములకు ౫,౯౦,౦౦,౦౦౦ నవరసులు వ్యయమైనవి. ౩౦౦౦ విమానదళములు గలిగి విమానబలమునందు మొదటిదిగనున్నది.

ఫ్రాన్సుదేశమునందు గత సంవత్సరాదాయము ౩౦,౦౦,౦౦,౦౦౦ నవరసులు; అప్పు ౩,౮౦,౪౦,౦౦,౦౦౦ నవరసులు. ఇతరరాజ్యములందువలెనె ఫ్రాన్సు దేశమునందును గతసంవత్సరమునందు గలిగిన ఆర్థిక దుస్థితి కలవరమును గలుగజేసినను ఫ్రాన్సుప్రభుత్వము బంగారు పరిమాణమును విడువకను వ్యాపారపరిశ్రమలను రక్షించినది. పశ్చిమోత్తరదిశలందు అర్బుదముల ద్రవ్యమును వ్యయముచేసి దుర్భేద్యములైన దుర్గావళులను నిర్మించినది. గత సంవత్సరమునందు ౫ ప్రభుత్వములు మారిపోయినవి. డలాడియరు ప్రభుత్వ పతనానంతరము పారిసు నగరమునందు జరిగిన కొట్లాటలు పరదేశీయులకు సంశయములను గలుగజేసినను ఫ్రెంచి ప్రజల నిశ్చలదేశ భక్తిని స్వాతంత్ర్యప్రభుత్వమును చలింపజేయలేదు. పారిసు నగరమునందు సాంఘిక పక్షమునకును ప్రభుత్వపక్షమునకును గలిగిన సమరము, మంత్రాంగములను వెల్లడిపరచినను, ఫ్రెంచిప్రజల దేశాభిమానము అపత్సమయమునందు పూర్వమువలెనే స్థిరపడినది.

డోమర్గీగారు నిర్ణయించిన మంత్రివర్గము ఫ్రెంచి ప్రజలదేశభక్తికిని సంయోగశక్తికిని నిదర్శనము. మంత్రివర్గమునందు సాంఘికాభిమానులు, ప్రజాస్వామికాభిమానులు, వివిధపక్షములవారును కలరు. ఎనుబది యేండ్లు నిండిన డోమర్గీగారు ప్రధానమంత్రిగను, ౭౮ ఏండ్లుగల మార్షలు పేటన్‌గారు యుద్ధాంగమంత్రిగను, బార్తోగారు విదేశాంగమంత్రిగను, హెరియట్ టార్డూ మొదలగు ప్రసిద్ధనాయకు లితర మంత్రులుగ నేర్పడుటయును ఫ్రెంచి ప్రభుత్వమునకు స్వదేశమునందును విదేశములందును మహాబలమును సమకూర్చినది. ఫ్రెంచిప్రభుత్వ నిర్మాణము గ్రేటుబ్రిటను, జర్మనీ, ఇటలీ, రష్యా దేశములందును, చిన్న రాజ్యములందును కర్తవ్యాకర్తవ్య నిర్ణయములకు అవకాశములను గలుగజేసినది. ఫ్రాన్సురాజ్యము ౧౯౧౪-వసంవత్సరమునకు పూర్వమువలెనే ఇప్పుడును రష్యా రాజ్యముతో సంధిని జేసికొనుట ఫ్రెంచిప్రజల స్వభావమును యూరపురాజ్య తంత్రముల పరమార్థమును తెలుపుచున్నది. ఫ్రాన్సు స్వాతంత్ర్య రక్షణమునకు నిరంకుశాధికార నిలయమైన జారుప్రభుత్వమును, కమ్యూనిస్టులకు ఆకరమైన సోవియటు ప్రభుత్వమును సమానములు. రుష్యా ఫ్రాన్సు ప్రభుత్వముల మిత్రత్వము మధ్య యూరపురాజ్యములకును ఆత్మవిశ్వాసము గలుగజేసినది. కమ్యూనిస్టు విధానమును నిర్మూలించుటకు సమకట్టిన నాజీ ఫాసిస్టుపక్షములకు జిజ్ఞాసకు కారణమైనది. ఐరోపాసంగ్రామమునకు పూర్వమువలెనే వర్తమాన కాలమునందును యూరపురాజ్యము లన్నియును పక్షములుగజేరి రాజ్యబలసంరక్షణమును ప్రబలరాజ్యభంజనమును జేయుటకు చేయుచున్నప్రయత్నములు సం

గాము స్వారాజ్యమును వ్యక్తుల సహజమైనను సంగ్రామఫలము మానవ స్వాతంత్ర్య ధర్మాభ్యుదయమునందు గోచరమగుచున్నది. పూర్వమువలెనే వర్తమానకాలమునందును విభిన్న రాజ్యములును పక్షములుగ నేర్పడియను వివిధరాజ్యములందును నిరంకుశాధికార నిర్వాహకుల స్వాధికారములను నిర్వహించుచున్న సమయమందు ఫ్రాన్సుదేశము వివిధపక్షముల సంయోగబల సాధనమునను ప్రభుత్వనిర్వహణము సేయబూనుట స్వాతంత్ర్య ధర్మాభ్యుదయమునకు శుభసూచకముగ నున్నది. దేశస్వాతంత్ర్యము, సామ్రాజ్య రక్షణము, మానవస్వాతంత్ర్య వికాసము, మానవ స్వాతంత్ర్య ధర్మపరిణామమునందు సమాన ప్రతిపత్తిని గలిగియుండుటకు చిరకాలమునుండియును ఫ్రాన్సుదేశమునందు సంప్రాప్తములైన రాజ్యాంగపరివర్తనములు సాధనములుగాగలవు.

ప్రపంచపరిణామమునందు ఆదికాలమునుండియు వ్యక్తులకును, సంఘములకును అధికారనిర్వహణమునందు సంరంభము సహజము. వ్యక్తులు గురువులైనను, ప్రభువులైనను, పండితులైనను, వీరులైనను, తత్వజ్ఞులైనను ప్రజాసంస్కారమున కనురూపముగ పరివర్తనమునకు అధికారవాసు లగుదురు. ప్రజల నిస్సహాయస్థితియును భయమును వ్యక్తుల నాయకత్వమునకు వినియోగపడుచున్నవి. వర్తమానకాలమునందు ఇటలీయందు ముస్సోలినీ,జర్మనీయందు హిట్లరు, ఆస్ట్రియాయందు డోల్ఫస్, టర్కీయందు కెమల్ పాషా, రష్యాయందు స్టాలిన్, అమెరికాయందు రూజువెల్టు, హిందూస్థానమునందు గాంధీ మొదలగు ప్రముఖులు నిర్వహించుచున్న నాయకత్వము ప్రజాసంస్కారమున కనురూపముగ నున్నది. ఇటలీయందు నల్లషర్టుల నాయకుడు ముస్సోలినీ నిరంకుశధ్వజమును స్థాపించి నిర్వహించుచున్న వ్యవహారములు నిందాస్తోత్రములకు పాత్రము లగుచున్నవి. పదేండ్లలో ముస్సోలినీనామము యూరపునందు మారుమ్రోగినది. యౌవనమందు సాంఘికవాదియైన ముస్సోలినీ మధ్యమదశయందు ఫాసిస్టుగ మారుటయును, ఇతరరాజ్యములకు మార్గదర్శకు డగుటయును విచిత్రము. యిరోపామహాసంగ్రామానంతరము ప్రపంచమునందు కలిగిన ఉత్సాహానిరుత్సాహములు ఇటలీయందును వ్యాపించినవి. మతాధిపతి పోపు రాజ్యాధిపతి విక్టర్ ఆమాన్యుయల్ నడుమను ప్రజలు కాలయాపన జేయుచుండిరి. యిరోపా మహాసంగ్రామమునందు ఇటలీరాజ్యమునకు ౧,౯౨,౦౦,౦౦,౦౦౦ నవరనులు వ్యయమైనవి. ప్రజలు మతాచారవ్యవహారములకును, దురాచారములకును దాసులై కాలయాపన చేయుచుండిరి. యువజన హృదయాంతర్గతమైన కార్యపరత్వమును సాధించుటకు ముస్సోలినీగారి కార్యదీక్ష వినియోగపడినది. ఇటలీయందువలెనే ఇతరరాజ్యములందును వ్యాపించియున్న నిస్సహాయస్థితి ఫాసిస్టువిధానము నాకర్షించినది. గతసంవత్సరము ఇటలీ దిగుమతులు ౮,౯౦,౦౦,౦౦౦, ఎగుమతులు ౭,౮౦,౦౦,౦౦౦. ఆదాయము ౧౮,౮౩,౭౮,౦౦౦ నవరనులు. ఫాసిస్టు ప్రభుత్వము తలపెట్టిన అభ్యుదయము దేశమునకు సాధ్యముకాకపోయినను దేశమునందు క్షాత్రభావము విజృంభించినది.

గతసంవత్సరమునందు నౌకాదళమునకు సైన్యాదులకు ౨ కోట్ల౩౦ లక్షలు, నవరనులు వ్యయము చేయబడినవి. ఫాసిస్టువిధానము సాధ్యముచేయని ఆర్థిక పారిశ్రామికాభివృద్ధిని విదేశవ్యాపారాక్రమణమూలమునను, రక్షణవ్యాపారమూలమునను, సాధ్యము జేయుటకు ముస్సోలినీప్రభుత్వము యత్నించుచున్నది. ఇతరరాజ్యములందువలెనే ఇటలీయందును నీ ప్రయత్నము సఫలమగుటలేదు. ముస్సోలినీలక్ష్యము ఆస్ట్రియా, హంగరీ, జకోస్లోవాకా, రుమేనియా రాజ్యములను ఇటలీపక్షమునకు నాకర్షించుటకు వినియోగపడుచున్నది. కార్యశూరుడును ధీరుడును నైన ముస్సోలినీ నిరూపించిన ఫాసిస్టుకార్యవిధానము ప్రపంచలక్ష్యమును ఆకర్షించుచున్నది.

ముస్సోలిని

జర్మనీయందు నాజీపక్షమునకు గతసంవత్సరమునందు గలిగిన అపూర్వవిజయము యూరపునందు మహాసంచలనమును గలుగజేసినది. నాజీపక్షము యూదులు, కమ్యూనిస్టులు, ట్రేడుయూనియనులు మొదలగువారిపట్ల చూపిన దురాగ్రహము ప్రపంచమునందు అసహ్యమును కలుగజేసినది. నాజీపక్షనాయకుడైన హిట్లరుగారు పార్లమెంటుసమ్మతిని జర్మనీయందు నిరంకుశాధికారమును వహించిరి. పార్లమెంటునందు నాజీపక్షము సంపూర్ణాధికారమును గలిగియున్నది. హిట్లరుగారు నిరంకుశాధికారనిర్వహణమున కుపక్రమించిన ప్రస్థానము నాజీలకు పరమోత్సాహమును గలుగజేసినను యూరపు రాజ్యములందు కలవరమును గలుగజేసినది. సంగ్రామానంతరము జర్మనీ యవలంబించిన ఆర్థికవిధానము బ్రిటిషు రాజ్యతంత్రజ్ఞుల యామోదమును బడసినను నిరుపయోగము. సంగ్రామానంతరము జర్మని గ్రేటుబ్రిటను నితరరాజ్యములనుండి ౧,౦౦,౦౦,౦౦,౦౦౦ సవరనుల నప్పుచేసినది. అప్పునకు వడ్డీ ౬,౫౦,౦౦,౦౦౦ సవరనులనిచ్చుటకు జర్మని నిరాకరించినది. ఆయుధవిసర్జనము సకలరాజ్యములకును సమానముగ నుండవలయుననియును, వర్సైలుసంధి జర్మను సంహారమున కేర్పడినదనియును హిట్లరుగారు ప్రకటించిరి. అక్టోబరు మాసమునందు ఆయుధ విసర్జనసభను, నానాజాతి సమితిని జర్మని రాజ్యము విడిచినది. సంగ్రామానంతరము విషాదస్థితియందు మునిగియున్న జర్మనులకు హిట్లరు నాయకత్వము క్రిందను నాజీమంత్రోచ్చారణము మహాశక్తినిసమకూర్చినది. నాజీశూర సైనికులు స్వదేశమునందు వివిధపక్షములను నిర్మూలముచేసినతరువాతను వారి లక్ష్యమును, ఆస్ట్రియా, పోలాండు, ఫ్రాన్సు మొదలగు రాజ్యములకు మరల్చిరి. జర్మనికి సహజసంస్కారమైన క్షాత్రశీలము నాజీపరిణామమును పొందినను యూరపురాజ్యములకు దుస్సహముగనున్నది. హిట్లరుగారు శాంతిమార్గమునను ఆస్ట్రియామొదలగు దేశములందు గల జర్మనులు సంయోగమును జేయుటకు పన్నినతంత్రమును ఇటలీ, ఫ్రాన్సు, గ్రేటుబ్రిటను, ఆస్ట్రియా మొదలగు రాజ్యములు ప్రతిఘటించినవి. జర్మనియందు నాజీపక్షము (Nationalist Socialist) నామమునను జేయుచున్న క్షాత్రవిజృంభణము గ్రేటుబ్రిటనునందు జాతీయప్రభుత్వము సంకల్పించిన క్షాత్రవిజృంభణమువలెను సాంఘికపక్షప్రయోజనవ్యాపనమును నిర్మూలము చేయుటకు వినియోగపడగలదు.

జర్మని హిట్లరు

వర్తమానకాలమునందు ప్రపంచలక్ష్యము సంయుక్త సోవియటు రష్యారాష్ట్రములమీదను ప్రసరించుచున్నది. సంయుక్తరష్యారాష్ట్రములు ౮౨,౪౧,౬౭౩ చదరపుమైళ్ల విస్తీర్ణమును ౧౬,౨౧,౪౩,౦౦౦ ప్రజలనుకలిగి యూరపు ఆసియాఖండములందు వ్యాపకమును గలిగియున్నది. రష్యారాష్ట్రములందు హిందూస్థానమునందువలెనే నూటికి ౮౦ మంది గ్రామసీమలందే నివసించుచున్నారు. సంయుక్తరష్యారాజ్యములందు స్వపరిపాలనముగల ౫౦ ప్రభుత్వములు గలవు. గ్రామమునుండి రాష్ట్రమువరకును వ్యాప్తమైన స్వపరిపాలనభాగములందు సోవియటుప్రాతినిధ్య పరిపాలనము వ్యాపించియున్నది. సోవియటుపరిపాలనావిధానము మొదట సందేహములకు మూలమైనను కాలక్రమమున నితర రాజ్యములకును విచారణయోగ్యమగుచున్నది. విద్యావిధానమునందును దేవాగారములందును సోవియటుప్రభుత్వము దేవతారాధనమును నిషేధించి మతగురువుల యాగ్రహమునకు గురియైనది. సోవియటుప్రభుత్వ మవలంబించిన పంచవర్ష నిర్మాణకార్యవిధానము రష్యారాజ్యవికాసమునకు వినియోగపడినట్లు విమర్శకు లభిప్రాయపడుచున్నారు. సోవియటు రష్యా జారు ప్రభుత్వము చేసిన అప్పులను నిరాకరించుటవలన యూరపురాజ్యముల యాగ్రహబహిష్కారములకు గురియైనది. కాని కాలక్రమమున యూరపురాజ్యములన్నియును రష్యా వ్యాపారమును తిరిగి ప్రారంభించినవి. ౧౯౩౧ నందు బ్రిటిషు

సోవియటు రష్యా

ద్వీపములనుండి ౯౨,౪౮,౦౦౦ సవరనుల దిగుమతులును బ్రిటిషుద్వీపములకు ౩,౨౧,౮౯,౦౦౦ సవరనుల యెగుమతులును చేయబడినవి. రష్యానుండి యూరపు రాజ్యములకు ఖనిజములు, ధాన్యములు, కలప, పెట్రోలియమ్ మొదలగు పదార్థములు ఎగుమతి చేయబడుచున్నవి. ౧౯౩౨-౩౩ సంవత్సరమునందు దేశాదాయము ౩౫,౦౧,౦౯,౦౦,౦౦౦ వ్యయము ౩౩,౨౩,౦౯,౦౦,౦౦౦ రూబులులు సోవియటురష్యాప్రభుత్వము స్థాపించిన తరువాత ౮,౫౦,౪౫,౦౦,౦౦౦ రూబులులు అప్పులు చేయబడినవి. సైన్యశిక్షణ వ్యాపనమునకు సోవియటురష్యా యావచ్ఛక్తిని వినియోగించుచున్నది. సైన్యనిర్మాణముతోపాటు విమాననిర్మాణమును, నౌకానిర్మాణమును చేయుచున్నట్లు వ్యవహారములు తెలుపుచున్నవి. ౧౯౩౨ నందు మొదటి ౫ ఏండ్లవిధానము ముగిసినది. తిరిగి ౫ ఏండ్లవిధానము ప్రారంభింపబడినది.

రష్యాదేశమును స్టాలినుగారి ప్రభుత్వము రాజకీయార్థిక పారిశ్రామిక విషయములందు ప్రముఖదేశమును చేయుటకు యావచ్ఛక్తిని వినియోగించి బలవంతముగ ప్రజలచేత పనిచేయించుచున్నది. ఈ సంవత్సరమునందు రష్యాయందు ౯,౦౦,౦౦,౦౦౦ టన్నుల ధాన్యము పండినట్లు తెలియుచున్నది. పరిశ్రమలందువలెనే వ్యవసాయమునందును ప్రజలను బలవంతముగ పనిచేయించుచు లాభము నష్టము ప్రభుత్వము పొందుచున్నది. దేశమునందు గల అయిదింట నాల్గవవంతు భూమిని ప్రభుత్వము వ్యవసాయము చేయించుచున్నది. వ్యవసాయవిధానమునందు నవీనయంత్రసాధనములు వాడబడుచున్నవి. అనుభవమును, శాస్త్రపరిజ్ఞానమును గల పనివాండ్రు నాయకులుగ నేర్పడి వ్యవసాయపరిశ్రమలందు పనులను చేయించుచున్నారు. పరిణామ మెటులున్నను ప్రపంచమందు మానవస్వాతంత్ర్య పరివర్తనమునందు నూతనాధ్యాయమును నిర్మించుటకు సోవియటు ప్రభుత్వవిధానములు వినియోగపడగలవు. సోవియటు ప్రభుత్వము కమ్యూనిస్టుప్రచారము కొంతవరకు విరమించి కారలీరూపమున సోవియటువిధానమును ప్రపంచమునకు పరిపాటి చేయుటకు ప్రయత్నించుచున్నది. సోవియటు ప్రభుత్వము మతశిక్షణమునందు, దైవారాధనయందు, వివాహసంబంధమందు, విద్యాశిక్షణమునందు, వ్యవసాయ పరిశ్రమనిర్వహణమునందు, సంగ్రామసన్నాహములందు, యంత్రాద్యుపకరణోపయోగములందు, వైద్యసహాయమునందు చూపుచున్న సాహస ధైర్యములు, నిరర్థకములైన ప్రాచీనాచార సంస్కారములను విడిచి, ప్రయోజనకరములైన నవీనసంస్కారసాధనముల నవలంబించుటకు ప్రపంచమునకు వినియోగపడగలవు. సోవియటుపరివర్తనము భావికాలమునం దెటులు పరిణమించినను మానవస్వాతంత్ర్యసంరంభమునందు నూతనశకనిర్మాణమునకు వినియోగపడగలదు.

ఆసియాఖండము భూభాగములందు విశాలమైన ప్రాచీనఖండము. ఆసియా భూతలమునందు మూడవవంతు విస్తీర్ణమును ౧,౦౧,౩౦,౦౦,౦౦౦ ప్రజలను కలిగి యున్నది. భూగోళమునందు

ఆసియా

గల ౧౮౫ కోట్ల ప్రజలందును ౧౦౧ కోట్లు ఆసియాయందు కలరు. చీనాయందు ౪౨, హిందూస్థానమునందు ౩౫, ఆసియా రుష్యాయందు ౫, నెదర్లాండునందు ౬, జపానురాజ్యమునందు ౮ కోట్ల ప్రజలు కలరు. ఆసియాఖండము ప్రకృతిసంపదల కాకరమై ఆదికాలమునుండియును మానవాభ్యుదయమునకు వినియోగపడినవిధమును ప్రపంచేతిహాసములు వ్యక్తముచేయుచున్నవి. యూరపురాజ్యముల వ్యాపనాధిపత్యము లాసియాఖండవాసులను నిరర్థకులను నిర్వీర్యులను నిర్ధనులనుజేసినది. ఆసియా ఆఫ్రికా ఖండములయాధిపత్యము యూరపురాజ్యముల భాగ్యభోగములకువలెను విజ్ఞానమునకును మూలాధారము. ఆసియాయందు ౨౦ లక్షల విస్తీర్ణమును ౩౬ కోట్ల ప్రజలును గల బ్రిటీషుసామ్రాజ్యాంతర్భాగములు గలవు. బ్రిటీషు ద్వీపము లాసియాఖండమునందలి బ్రిటీషు సామ్రా

జ్యాంతర్భాగములకు ౩౨ కోట్ల సవరనుల ఎగుమతులను, సామ్రాజ్యాంతర్భాగములనుండి ౩౦ కోట్ల సవరనుల దిగుమతులను జేయుచు ౬౨ కోట్ల సవరనుల నష్ట నిచ్చినది. ఆసియాసామ్రాజ్యాంతర్భాగములందు హిందూస్థానము బ్రిటీషుసామ్రాజ్యశుభస్థితికి మకుటముగ నున్నది. యూరపురాజ్యము లాసియాఖండభాగములను తాత్కాలికమైనబాహుబలముచేతను జయించినను ఆసియాఖండము యూరపు రాజ్యములను నిత్యమైన ధర్మబలముచేతను జయించినది. యూరపు రాజ్యముల విజ్ఞానమునకు మూలాధారము లైన యవన రోమక సంస్కారములును ఆసియా విజ్ఞాన ఫలములు. యవనతత్త్వశాస్త్రమును రోమక ధర్మశాస్త్రమును ఆసియావిజ్ఞానసంస్కారఫలములు ఆసియాయందలి అలెగ్జాండరువిజయములును, రోమకసామ్రాజ్యవిజయములును నామరూపములు లేకను జీర్ణించినను ఆసియావైజ్ఞానికవిజయము లవిచ్ఛిన్నముగను పల్లవించి ప్రసవించుచున్నవి.

విజ్ఞానవిజయము

యూరపు మతధర్మ సంస్కారము నకు మూల బీజమైన క్రైస్తవమతమున కాసియాఖండము జన్మస్థానము. క్రైస్తవమతము పశుప్రాయులైన యూరపు ప్రజలను మానవధర్మ పరాయణులను చేసిన విధమును యూరపు దేశచరిత్రములు వెల్లడి చేయుచున్నవి. యూరపు రాజ్యములు క్రైస్తవమతమును స్వీకరించినను క్రైస్తవ ధర్మవికాసము ప్రాచ్యదేశములందువలెను పాశ్చాత్య దేశములందు సాధ్యము గాని విధమును క్రైస్తవమత వ్యాపనము బోధించుచున్నది. ప్రపంచవ్యాప్తము లైన క్రైస్తవమహమ్మదీయమతములకును తత్త్వశాస్త్రములకును నాసియాఖండము జన్మస్థానము. ఆరంభమునందు యూరపురాజ్యముల పశుబల మాసియాఖండవాసులకు సంభ్రమసమ్మోహములను గలుగజేసినను సహజమైన ధర్మసంస్మరణము సమ్మోహనాస్త్రములను శిథిలము చేయుట కుపక్రమించినది.

జపాను

జపానీయుల బాహుబల విజయములు ప్రాచ్యుల కాత్మ సంస్మరణమునకును, ఆత్మ విశ్వాసమునకును, వినియోగపడినవి. సంగ్రామరంగములందువలెను ఆర్థిక వ్యాపార పారిశ్రామిక రంగములందును జపానీయుల విజయములును పాశ్చాత్యుల పరాజయములును శ్వేత జాతుల యౌన్నత్య భ్రమను శ్వేతేతర జాతుల నీచత్వభ్రమను తొలగించి ఆసియా వాసులకు ప్రత్యభిజ్ఞానము గలిగించినవి. ఆసియాఖండవాసులకు ముఖ్యముగను జపాను ప్రజలకు గలిగిన ప్రత్యభిజ్ఞానము భయంకరమైన సంగ్రామపరిణామమును పొందుట సంభవము. కాలాంతరమునందైనను యూరపు పరాజయమును, ఆసియావిజయమును ధ్రువములైనను సన్నిహితభావిపరిణామము దారుణముగ నున్నది. మంచూరియారంగమునందు రుష్యా-జపానురాజ్యములు చేయుచున్న సంగ్రామ సన్నాహములు పాశ్చాత్యరాజ్యముల యాదరణమునకు పాత్రములై భయంకర పరిణామమునకు బీజము లగుచున్నవి. మంచూకో స్వతంత్రరాజ్య స్థాపనమునకు, నానాజాతిసమితిరూపమునను యూరపురాజ్యములును, అమెరికా - సంయుక్త రాష్ట్రములును ప్రతిఘటించినను తన దృఢసంకల్పమును సార్థకము చేయుటకు జపానున కాయుధవిసర్జనసభను విసర్జింపవలసిన యవసరముగలిగినది. కెయిజరు ౩౦ ఏండ్లకుపూర్వము నిర్ణయించినటులు శ్వేతజాతు లన్నియును జేరి పింగళజాతు లను నల్లజాతులను నిర్జింపబూనుట సహజము. శ్వేతజాతుల సంస్కారమె ప్రపంచేతిహాసములందు సుందోపసుందోపాఖ్యానముగను పరిణమింప గలదు. ఆసియాఖండవాసులకు ప్రాణ మాన ధన ధర్మ రక్షణముల కాసియాఖండవాసుల సంయోగ మత్యంతావసరము. ఆసియాఖండసంయోగమునకు చీనా హిందూస్థానముల సానుభూతిని బడసి జపాను నాయకత్వమును వహించుట సంకల్పసిద్ధికి సాధనముగ నుండగలదు. ప్రపంచమునందు శాంతిని ధర్మమును స్థాపించుట

కాసియాధర్మవిజయమునకు బలవిజయమును నవసరముగ నున్నది.

దూడిపరిశ్రమవ్యాపార నిర్వహణ విషయములందు జపాను హిందూస్థానములకును జపాను లాంకాషైరులకును జరుగుచున్న రాయబారపు వార్తలు భావిపరిణామమునకు ప్రస్తావనలు. బ్రిటీషు రాజ్యాధికారులు హిందూస్థానమునందు వలెను ప్రపంచమునం దంతటను వ్యాపార పరిశ్రమల పంపకమును జపానుకును స్వదేశములకును ప్రతికూలముగను గోరుచున్నారు. ఆసియాఖండసంయోగావసరమును జపాను ప్రకటించినవిధము మానవస్వాతంత్ర్యధర్మాభిలాషుల కభివందనపాత్రము. శ్వేతప్రజల స్వప్రయోజనపరాయణత్వమునకు ౧౦౧౦ కోట్ల ప్రజలను నిరంతరదరిద్రదాస్యావరణములందు నిలిపియుంచుట మానవధర్మాభ్యుదయమునకును, విశ్వకల్యాణమునకును శ్వేతముఖులస్వప్రయోజనములకును నిరుపయోగము. నిస్సహాయస్థితియందున్న ఆసియారాజ్యములకు దైవమె శరణ్యముగ నున్నది.

చీనారాజ్యము

ప్రపంచరాజ్యములం దత్యంత ప్రాచీన సంస్కారము గల చీనారాజ్యోదంతము గజేంద్రమోక్షోదంతముగ నున్నది. పరమసాధువులైన చీనా ప్రజలు పాశ్చాత్యులకు పరిహాసపాత్రులైనవిధమునకు పాశ్చాత్య నవల లందలి వర్ణనలు ప్రమాణములు. ౪౧ కోట్లసాధుజనుల ప్రబోధము ప్రపంచపరిణామమునందు మహోదయమునకు వినియోగపడగలదు. స్వదేశమునం దన్యోన్యకలహములు, జపాను విజృంభణము, రుష్యాప్రతిఘటనము చీనాభావిపరిణామమును దురూహము చేయుచున్నను చీనాప్రబోధవికాసములు విజయమును బొందుచున్నవి.

హిందూస్థానము

ప్రపంచవ్యవహారములందు దుర్భరమైన ఆసియాఖండ స్థితిగతులు హిందూస్థాన స్థితిగతులను దుర్భరతరము చేసినవి. బంకించంద్రుని "వందే మాతరం" గీతమును స్మరించిన భారతీయులకు హిందూస్థానము నావరించిన నిస్సహాయస్థితి పరమవిషాదమును గలుగజేయుచున్నది. సుజల పూరితములైన నదీనదములను, విశాలమైన సముద్రతీరమును, అపారమైన సహజసంపదలను, విశేషమైన పాడిపంటలను, ప్రాచీన సంస్కారమును, ౩౫ కోట్ల ప్రజలను గల్గియున్న హిందూస్థానము వర్తమానకాలమం దనుభవించుచున్న సందిగ్ధావస్థ వర్ణనాతీతము. వివిధమతములకును, భాషలకును, సంప్రదాయాచారములకును నిలయమైన హిందూస్థానమందు పారతంత్ర్య స్థితియందు సంయోగ సాహచర్యములు దుర్లభములుగ నున్నవి. హిందూస్థానము ౯ పెద్దరాష్ట్రములుగను, ౪ చిన్న రాష్ట్రములుగను, ౬౦౦ స్వదేశ సంస్థానములుగను విభజింపబడినది.

హిందూదేశ ప్రధాన రాష్ట్రములు

	విస్తీర్ణము (చదరపు మైళ్లు)	జనసంఖ్య	చదరపు మైలుకు జనసంఖ్య
బర్మా	౨,౩౩,౭౦౦	౧,౪౬,౭౦,౦౦౦	౬౩
మదరాసు	౧,౪౨,౩౦౦	౪,౬౭,౪౦,౦౦౦	౩౨౯
బొంబాయి	౧,౨౩,౬౦౦	౨,౧౮,౦౦,౦౦౦	౧౭౬
సంయుక్తరాష్ట్రములు	౧,౦౬,౩౦౦	౪,౮౪,౧౦,౦౦౦	౪౫౫
మధ్యరాష్ట్రములు, బీరారు	౯౯,౯౦౦	౧,౫౫,౧౦,౦౦౦	౧౫౫
పంజాబు	౯౯,౦౦౦	౨,౩౫,౮౦,౦౦౦	౨౩౮
బీహారు, ఒరిస్సాలు	౮౩,౦౫౦	౩,౭౬,౮౦,౦౦౦	౪౫౪
బెంగాలు	౭౭,౫౦౦	౫,౦౯,౧౦,౦౦౦	౬౪౬
ఆసాము	౫౫,౦౦౦	౮౬,౨౦,౦౦౦	౧౫౭

రాష్ట్రములందు హిందువు లధికముగాగల రాష్ట్రములు ౭. మహమ్మదీయు లధికముగా గల రాష్ట్రములు ౪. ఉత్కళ సింధురాష్ట్ర నిర్మాణమువలన నొక మహమ్మదీయ రాష్ట్రమును నొక హిందూరాష్ట్రమును నేర్పడగలవు. హిందూ మహమ్మదీయ సమ్మేళనమునందు రాష్ట్రముల ఆధిక్యము సాంఘిక సంరంభమునకు

కారణమైనది. హిందూదేశమునందు ౩౫ కోట్ల ప్రజలు ౨,౫౭౫ పట్టణములందును, ౬,౯౬,౮౩౧ గ్రామములందును ౭,౧౧,౬౨,౨౨౮ గృహములందును నివసించుచున్నారు. ౩౧ కోట్లమంది గ్రామములందును, ౪ కోట్ల మంది పట్టణములందును నివసించుచున్నారు. ప్రజలందు హిందువులు ౨,౩౯౧, మహమ్మదీయులు ౭౭౬, బౌద్ధులు ౧౨౭, క్రైస్తవులు ౬౨, సిక్కులు ౬౩, జైనులు ౧౨, పార్శీలు ౧, ఆరణ్యకులు ౮౨లక్షలుగలరు. ప్రజలందు ౧౦౦ కి ౬౮ హిందువులు, ౨౨ మహమ్మదీయులు, క్రైస్తవులు ౧.౮, సిక్కులు ౧.౮, ఇతరులు ౬.౪ వంతున గలరు. హిందూదేశమునందు ౫,౦౧,౯౫,౭౭౦ నిమ్నజాతిప్రజలు కలరు. వీరు క్రమముగ క్రైస్తవ, మహమ్మదీయమతములను స్వీకరించుచు మహమ్మదీయ క్రైస్తవజనమతాభివృద్ధికి తోడ్పడుచున్నారు. ప్రజలలో ౧౦౦ కి ౬౬ మందికి వ్యవసాయపరిశ్రమజీవనాధారముగ నున్నది. మగ్గముపరిశ్రమ ౧౦౦ కి ౧౦ మందికి జీవనాధారముగ నున్నను క్షీణించుచున్నది. దేశమునందు ౨౨౫ భాషలు వాడుకలోనున్నను ఈక్రిందివి ప్రధానభాషలు :

పశ్చిమహింది	౭,౧౫,౪౭,౩౦౦
బీహారీహింది	౨,౭౯,౨౭,౩౦౦
బెంగాలీ	౫,౩౪,౬౯,౩౦౦
ఆంధ్రము	౨,౬౩,౭౪,౩౦౦
మరాటి	౨,౦౮,౯౦,౩౦౦
తమిళము	౨,౦౪,౧౨,౩౦౦
పంజాబీ	౧,౬౩,౯౩,౩౦౦
రాజస్థానము	౧,౩౮,౯౮,౩౦౦
కన్నడము	౧,౧౨,౦౬,౩౮౦
గుజరాతీ	౧,౦౮,౪౯,౯౮౪
ఓఢ్రము	౧,౧౧,౯౪,౩౬౫
బర్మీసు	౯౯,౬౦,౩౯౪
మళయాళము	౯౧,౩౨,౬౧౫
ఇంగ్లీషు	౨,౧౯,౦౦౦

హిందీహిందుస్థానీభాషలు క్రమముగ వ్యాపించుచున్న విషయము దేశపరిస్థితులు విశదము చేయుచున్నవి. హిందీ భాష వ్యాపించుచున్నను హిందువులసంఖ్య యన్ని రాష్ట్రముల యందును క్రమముగ తగ్గుచు మహమ్మదీయ, క్రైస్తవుల సంఖ్య వృద్ధిని పొందుచున్నది.

హిందూదేశమునకు ప్రధానపరిశ్రమమైన వ్యవసాయపరిశ్రమ గత సంవత్సరమునందు దుర్గతిపాలైనది. హిందూస్థానమునందు వ్యవసాయమునకుతగిన ౪౩,౨౭,౫౦,౦౦౦ ఎకరములభూమియందును ౨౬,౧౧,౧౫,౦౦౦ ఎకరములు వ్యవసాయము చేయబడినవి. వ్యవసాయమునందు ౨౧ కోట్లయెకరములు ఆహారపదార్థములకును, ౫ కోట్ల యెకరము లితరపదార్థములకును వినియోగపడినవి. ఆహారపదార్థములందు బియ్యము ౩౩౦, గోధుమలు ౯౦, చెరకు ౩౮, అవిశెలు ౫౫, ఆవాలు ౧౦, వేరుశనగ ౨౬, నువ్వులు ౪ లక్షల టన్నులుపండినవి. గత సంవత్సరమునందు ౪౦,౬౦,౦౦౦ దూది బస్తాలు ఉత్పన్నమైనవి. నాలుగేండ్లలో దూదిపంట ౧౧ లక్షలబస్తాలు తగ్గిపోయినది. విదేశవ్యాపారము తగ్గిపోవుటవలన వ్యవసాయదారుల ఆర్థికస్థితి దుర్దశనందినది. హిందూదేశమునందుగల వ్యవసాయ క్షేత్రములందు ౪,౯౬,౯౭,౦౦౦ ఎకరములకు మాత్రమే నీటిపారుదల కలదు. వ్యవసాయాభివృద్ధికి నాల్గుకోట్ల యెకరముల భూమియున్నను తగిన సదుపాయములు లేకున్నవి. దేశమునందు గల జలాశయములను, ప్రవాహములను నీటిసదుపాయములను గల్పించుటకు వినియోగించుటవలన వ్యవసాయ వ్యాపనమున కవకాశములు గలవు. తోటపంటలను వ్యాపింపజేయుటకును దేశమునందంతటను నీటివసతులను కల్పించుట ప్రభుత్వధర్మము. రాజ్యాదాయమునందు ౩౮,౫౨,౮౫,౦౦౦ రూపాయలు భూమిసిస్తునుండి వచ్చుచున్నను వ్యవసాయాభివృద్ధికిని, రైతులక్షేమమునకును ప్రభుత్వము చేయుచున్న సహాయము స్వల్పము.

వ్యవసాయమునకు వ్యాపార పరిశ్రమలును ప్రపంచావృతమైన ఆర్థికమాంద్యస్థవలన వెనుకబడు చున్నవి. గత సంవత్సరమునందు హిందూదేశపు ఎగుమతులు ౧౩౬ కోట్లు. దిగుమతులు ౧౩౩ కోట్లు. దిగుమతులందు ౭ కోట్లు అభివృద్ధియున్నను యెగుమతులందు ౨౫ కోట్లు తగ్గినది. గతసంవత్సరమునందు ౨,౧౨౬ లక్షల విలువగల బట్టలును ౧౯౯ లక్షల పట్టును ౭౨ లక్షల మాయపట్టును ౧౩౮ లక్షల వున్ని సరకులు హెచ్చినవి. దిగుమతులందు అభివృద్ధికి జపాను పోటీయును లంకాషైరు బలవంతమును కారణములు. జ్యూటు, వేరుసెనగ, నూనెగింజలు, దూది, తేయాకు, నూలు, బట్టలు, తోళ్లు, లోహములు తగ్గుటవలనను పండిన పంటలకైనను తగిన ధరలు లేకను రయితుల యార్థికస్థితియును, దేశార్థికస్థితియును దుర్భరము లైనవి. ఎగుమతులందు ౧౦౦-కి ౧౫ వంతునను ౨౫ కోట్లు తగ్గినవి. ఎగుమతులు తగ్గినను హిందూస్థానమున కనుకూల వ్యాపారము ౬౮ కోట్లు గలిగినదని సర్. సామ్యుయలుహోరుగారును, షూస్టరుగారును నానందించుట పండిత లక్షణము. హిందూస్థానమునకు సహజమైన అనుకూల వ్యాపారము ౧౯౨౫-౨౬ నందు ౧౦౯ కోట్లరూప్యములది కలిగినది. అనుకూల వ్యాపారము క్రమముగను ౬౮ తగ్గినను మామూలు ఎగుమతులును దిగుమతులును ఉన్నపుడు విచారించవలసిన యవసరము గలుగదు. హిందూస్థానమునకు ౧౯౨౨-౨౩ నుండి ౧౯౩౦-౩౧ వరకును ౨౪౮ కోట్ల బంగారము దిగుమతియగుచుండినను గతించిన రెండేండ్లయందును హిందూస్థానమునుండి ౧౨౭ కోట్ల బంగార మెగుమతి చేయబడినది. గతసంవత్సరమునందు ఎగుమతియైన ౬౫౪ కోట్ల బంగారమును అనుకూల వ్యాపారమునకు మూలము. బంగారము ఎగుమతికి మారకము రేటు ౧౮ పెన్సు యనువిని యోగపడినది. మారకపురేటు౧౮ పెన్సు యుండుట బ్రిటీషు దిగుమతులకు ప్రయోజనకరములైనను హిందూస్థానపు దిగుమతుల కనర్థకముగ నున్నది. వ్యవసాయ పదార్థముల నెగుమతిచేసి అనుకూల వ్యాపారము గలుగుటకు ౧౬ మారకము రేటును, బంగారు ప్రమాణమును నుపయోగములుగ నుండగలవు. గ్రేటు బ్రిటను నిర్ణయించిన ౧౮ పెన్సు, మారకపు రేటును స్టర్లింగు విధానమును, బంగారపు టెగుమతులును దేశార్థికస్థితిని తారుమారు చేసినవి.

హిందూస్థానవ్యాపారమునందు చీనాజపానుదూది బట్టలవ్యాపారము చిరకాలమునుండియును లాభప్రదముగ నున్నది. జపానుపోటీవలనను క్రమముగను చీనాదూది బట్టలవ్యాపారము క్షీణించినది. జపానుకు దూదిఎగుమతులు ౧౯౨౯-౩౦ నందు ౨౦ కోట్లనుండి ౧౯౩౧-౩౨ నందు ౧౧ కోట్లకు తగ్గినది. జపానునుండి బట్టల దిగుమతులును ౧౨ కోట్లనుండి ౫ కోట్లకు తగ్గినది. జపానుబట్టలమీదను వేసిన సుంకములు వ్యాపారము తగ్గుటకు గారణము. ఇండియాజపాను దేశములకు జరిగిన దూదిపరిశ్రమనిర్ణయములు ౧౯౨౯-౩౦ నందు గల స్థితిగతులను దూదిపరిశ్రమకు గలుగజేయునని విశ్వాసము గలుగుచున్నది. లాంకాషైరు బట్టలవ్యాపారము క్రమముగ క్షీణించినది. స్వదేశమిల్లులపోటీకిని జపాను మిల్లులపోటీకిని నిలువజాలని లాంకాషైరెన్ని మాయోపాయములనుపన్నినను ఎన్ని లీసుమోడి యొడంబడికలను జేసినను నిరుపయోగములు. లాంకాషైరుమిల్లుల నిర్వాహకులు దూదికొనుట విషయమై మాటలతో కాలయాపనముచేయకను క్రియారూపమునను సార్థకము చేయుట ప్రయోజనకరము.

జపాను వ్యాపారము

పరిశ్రమలందు దూది, జ్యూటు, బొగ్గు, పెట్రోలియము, శర్కర, ఇనుము, వెండి, మాంగనీసు మొదలగునవి ప్రధానములు. దూదిపరిశ్రమ, లాంకాషైరు జపానుపోటీ లున్నను క్రమముగను స్థిరపడుచున్నది. దేశమునకవసరమైన ౮,౦౦౦ కోట్లగజములబట్టలందును రెండువంతులు

పరిశ్రమలు

దేశమునందు తయారగుచున్నది. శేషించిన బట్టయును దేశమునందు తయారై గిట్టింపగుటకు సుంకములను వేయుట న్యాయసమ్మతము. స్వదేశమునందవకాశము లున్నపుడు విదేశములనుండి ఒకగజముగుడ్డనుకొనుటయు న్యాయ్యముకాదు. కాని స్వాతంత్ర్య రహితమైన దేశమునకిది సాధ్యముకాదు. శర్కరపరిశ్రమ అయిదేండ్లలో ౧౭,౭౮,౦౦౦ టన్నుల నుండి ౩౨,౪౫,౦౦౦ టన్నులకు పెరుగుట శుభకరమైనను సంతృప్తికరము కాదు. ఒక టన్ను శర్కరనుకూడ పరదేశమునుండి దిగుమతి చేయవలసిన యవసరము కనుపడదు. శాల్యమునందున్న శర్కరపరిశ్రమమీదను ఎక్సైసుపన్నును వేయుటయన్యాయము. శర్కరపంటను తగ్గించుటకై యూరపునందుజరుగుచున్న ప్రయత్నములను భారతప్రభుత్వమును ప్రజలును ప్రతిఘటించుట సకలవిధములను శ్రేయస్కరము. ఉక్కుపరిశ్రమయును రక్షణసాధనమునను వికసించుచున్నది. టారిఫుబోర్డు నిర్ణయించిన రక్షణవిధాన మంతయును బ్రిటిషు ప్రయోజనములకువలెను భారతప్రయోజనములకు వినియోగపడజాలదు. స్వాతంత్ర్యము లేని రాజ్యములందు వర్తమానార్థిక సుస్థితియందు పారిశ్రామిక వికాసము దుర్లభము. దేశమునందు ౧౯౩౦ యందు ౮,౧౪౮ పరిశ్రమాలయములందు ౧౫,౨౮,౩౦౨ ప్రజలు పనిచేయుచున్నారు.

హిందూస్థానముయొక్క ఆర్థికస్థితి ఒక శతాబ్దమునకైనను కుదుటబడుట దుర్లభము. సెంట్రలు బ్యాంకింగు విచారణసంఘము పల్లెటూళ్ల ఋణగ్రస్తత ౯౦౦ కోట్లుండునటులు నిర్ణయించినది. ఋణగ్రస్తత బీహారునకు ౧౫౫, మద్రాసునకు ౧౫౦ కోట్లును కలదు. బీహారు రాష్ట్రస్థితిని భూకంపము దుస్సహముచేసినది. పల్లెటూళ్ల వడ్డీ రేటు ౧౦౦ కి ౧౨ నుండి ౩౬ వరకునుండి అప్పలను తీర్చుట దుష్కరమైనది. భూమిధరలును పంటలధరలును పడిపోయినవర్తమానసంవత్సరమునందు సిస్తులె చెల్లినపుడప్పులమాటను తలపెట్టవలసినపనియే లేదు.

ఆర్థికస్థితి

దేశమునందు విదేశ బ్యాంకులు ౧౮, ఇండియను బ్యాంకులు ౮౪, కోఆపరేటివు బ్యాంకులు ౨౦౪, ఇంపీరియలు బ్యాంకు కలిసి ౫౦౦ కోట్లధనమునుకలిగియున్నను రయితుల కుపకృతి కొంచెమైనను కలుగకున్నది. షాహుకారులు ౨,౦౦,౦౦౦ మందివారిఇష్టానుసారముగ నప్పుల నిచ్చుచు ప్రజలను పీడించుచున్నారు. వడ్డీని అప్పులను నియమించుటకు పంజాబుమద్రాసురాష్ట్రములందే కాకను హిందూస్థానమునందంతటను శాసనమును నిర్మించుట యత్యంతావసరము. ౧౯౩౦-౩౧ లందు ౯౦,౦౬౪ పరపతిసంఘములు ౩౮,౯౦,౭౬౮ సభ్యులను ౧౦౬౦ లక్షల మూలధనమును ౬౧౩ లక్షల డిపాజిటులను గలిగి ౩౭ కోట్ల నప్పుల నిచ్చినవి. గతసంవత్సరమునందీ ప్రయోజనమును తగ్గినది. దేశావృతమైన ఆర్థికదురవస్థయందు పూర్వపు ఋణదాత లంతరించుటయును బ్యాంకులకు విశ్వాసము లేకుండుటయును రయితులస్థితిని పూర్తిగను ముంచివేసినవి. నూతనముగ నిర్మితమైన రిజర్వుబ్యాంకునియమములందును రయితుల కుపకృతిని గల్పించుటకు చేసిన ప్రయత్నములు విఫలములైనవి. కరెన్సినోటులవ్యాపన మొత్తము ౧౭౭ కోట్లనుండి ౧౬౦ కోట్లకు తగ్గినది.

హిందూస్థానమునందుగల ౩౫ కోట్ల యందును ౫ ఏండ్లు దాటినవారియందు చదువనేర్చినవారు ౨,౮౧,౩౮,౮౫౬ మాత్రము కలరు. ౧౯౩౧ యందు ౧౮ విశ్వవిద్యాలయములందు ౮౫,౦౦౦ విద్యాభ్యాసము చేసిన విద్యార్థులందు ౧౧,౧౧౮ మాత్రము కృతార్థులయిరి.

విద్యా వ్యాపనము

విద్యార్థులందు ౧౦౦-కి ౧౩ మంది కృతార్థులగుట విద్యావిధానమునందలిలోపమును విశదము చేయుచున్నది. విద్యార్థులందు ౧౦౦-కి ౮౭ మంది కృతార్థులుగాకను ననుభవించెడి వ్యయప్రయాసలు పరమానర్థములకు మూలములగుచున్నను విద్యాప్రవృత్తియందు మార్పు గలుగకున్నది. స్వభాషాపాండిత్యము గలుగకను పరభాషాముఖమునను విద్యాభ్యాసము చేయుట విద్యార్థ

లకును విజ్ఞానవ్యాపనమునకును హానికరము. ఢిల్లీయందు గూడిన అంతర్విశ్వవిద్యాలయోప సంఘము స్వదేశ భాషలందు విద్యాభ్యాసమును జేయుట కేర్పడిన తీర్మానమును నిరాకరించుట పరసంస్కార ప్రభావమును వేనోళ్లను చాటుచున్నది. మదనమోహనమాలవ్య, అక్బరుహైదరిగారలవాదను లరణ్యరోదనము లైనవి. రికగ్నిషనుపొందినవి ౨,౭౭,౧౮౯ పొందనివి ౩౪,౮౭౯, విద్యాలయములందును పురుషులు ౧,౦౫,౯౮,౪౧౫ స్త్రీలు ౧౪,౫౮,౪౨౨, మొత్తము ౧,౨౬,౮౯,౦౮౬ విద్యాభ్యాసమును జేయుచున్నారు. విద్యాశిక్షణమునకు ౧౯౩౧ యందు ౨౮ కోట్లు వ్యయము చేయబడినది. వ్యయమునందు ౧౦౦-కి ౪౮.౧ ప్రభుత్వము, ౧౫.౫ స్థానికనిధి, ౨౧.౭ జీతములు ౧౪.౭ వంతులితరవ్యవస్థలు భరించుచున్నవి. సకుటున ఉన్నతవిద్యాలయములందలి బాలురకు సంవత్సరమునకు రూ. ౫౨, బాలికలకు ౯౧, మధ్యమ పాఠశాలలందలి బాలురకు రూ. ౨౦, బాలికలకు ౩౬ వ్యయ మగుచున్నది. మనిషికి రూ. ౧౦౦ ఆదాయము గల దేశమునందు విద్యార్థికి రూ. ౫౨ వంతున వ్యయము చేయుటయును, విద్యాభ్యాసానంతరము నిర్వ్యాపారత్వమును, నిస్సహాయత్వమును, విజ్ఞానరాహిత్యమును విద్యాప్రవృత్తియందు సంపూర్ణపరివర్తనావసరమును చెప్పక చెప్పుచున్నవి. రుష్యాయందు పదేండ్లయందు ౧౦౦-కి ౫౫ వంతునను విద్యావ్యాపనము గలిగినను హిందూస్థానమునందు ౧౦౦-కి ౮ మంది మాత్రమె విద్య నభ్యసించుచున్న దేశములకును వెనుకబడియున్నది. అంతర్విశ్వవిద్యాలయోపసంఘము ప్రాథమిక మాధ్యమిక విద్యాభ్యాసము స్వదేశభాషలందు జరుగవలయునని నిర్ణయించుట గ్రుడ్డిలో మెల్లగ నున్నది. కాని తీర్మానము నాచరణమునందు బెట్టుట కెంతకాలము పట్టునో దేవున కెరుక.

మహాఖండమువలె నున్న హిందూస్థానమునందు గమనాగమనసాధనము లఘోమయముగ నున్న విధమనుభవైకవేద్యము. ప్రజలు విశేషభాగము గ్రామసీమలందు నివసించుచున్నను గమనాగమనసాధనములు దుర్లభములు.

గమనాగమన సాధనములు

౧౯౩౧-౩౨ సంవత్సరాంతమునందు ౪౨,౮౧౩ మైళ్ల రైలుమార్గములు ౮౭౬ కోట్ల రూప్యములు వ్యయముచేసి నిర్మింపబడినను గ్రామవాసులకు విశేషమైన ప్రయోజనము గలుగలేదు. రైలుమార్గాదాయము ౧౯౨౬-౨౭ లందు ౧౧౨ కోట్ల నుండి ౧౯౩౨-౩౩ లందు ౯౭ కోట్లకు తగ్గి ౯ కోట్లు నష్టముగలిగినది. దేశావృతమైన ఆర్థికదుస్థితి వలనను ప్రయాణికుల సంఖ్యయును ౭౦ కోట్లు తగ్గినది. ప్రయాణికులందు ౧౦౦ కి ౯౫ వంతున నున్న మూడవ తరగతి ప్రయాణికులకు తగినసౌకర్యములను గలుగజేయలేదు. రైల్వేశాఖయందు గల యుద్యోగస్థులందు చిన్న పనులు భారతీయులవశమునందున్నను పెద్దయుద్యోగము లన్నియును యూరపియనుల యధీనమునం దున్నవి. మోటారులు, బస్సులు వెలసిన తరువాతను గ్రామస్థులకు కొంతవరకును గమనాగమనసౌకర్యము లేర్పడినను రోడ్డులు లేకను మోటారుబస్సుల వ్యాపనము సాధ్యము గాకున్నది. ౧౯౩౩-వ సంవత్సరమునందు ౧,౯౪,౦౨౧ మోటారుబస్సులు మాత్రమె వాడుకయం దున్నవి. అమెరికాసంయుక్తరాష్ట్రములందు ౨౫౮ లక్షలు, గ్రేటుబ్రిటనునందు ౨౦ లక్షలు మోటారుబండ్లు వాడుకయం దున్నపుడు హిందూస్తానపుసంఖ్య స్థిరత్వమునకు నిదర్శనము. ప్రభుత్వ యాజమాన్యమునందు గల రైళ్లకును వ్యక్తులయాజమాన్యమునందు గల మోటారుబండ్లకును పోటీకలిగినపుడు గ్రామముల కీస్వల్ప సౌకర్యములును సహజముగ నంతరించగలవు. ప్రభుత్వ ప్రజాలక్ష్యము రైళ్లనుండి రోడ్లకును మోటారులకును మరలవలసిన యవసరము గలిగినది. రైళ్లనష్టము రోడ్లను నిర్మించుట వలనను పూడునుగాని బస్సులను నిర్బంధించుటవలనను పూడజాలదు. వర్తమాన నార్థిక దుస్థితియందు అమెరికా - సంయుక్తరాష్ట్రముల వలెను హిందూస్తాన

ప్రభుత్వమును రోడ్ల నిర్మాణమునకు పూనుకొనుట రైల్వే ఆదాయయాభివృద్ధికిని, విదేశాదాయాభివృద్ధికిని, స్వస్థానాదాయాభివృద్ధికిని, ప్రజాసౌకర్యాభివృద్ధికిని సాధనము గాగలదు. వర్తమానవిషాదస్థితియందు సకలరాజ్యములకును వలెను హిందూస్తానమునకును ఆదాయమును పెంచుటయును వ్యయమును తగ్గించుటయును అవసరములు.

ఆదాయ వ్యయములు

హిందూస్తానమునందు ౧౯౩౨-౩౩ లందు కేంద్ర ప్రభుత్వాదాయము ౧౨,౪౫౯ వ్యయము ౧౩,౬౧౮ రాష్ట్రాదాయములు ౧౦,౧౪౦ వ్యయము ౯,౮౯౦ లక్షలు. వ్యయమునందు పరిపాలనము ౧౯౮, సైన్యము ౫౫౮౮ లక్షలు మ్రింగుచున్నవి. రాబడి తగ్గినందునను శర్కర నిప్పుపెట్టెలమీదను ఎక్సైసుసుంకము నిర్ణయింపబడినవి. పన్నులనిర్ణయమునందు గ్రేటుబ్రిటనునకు గల ప్రతిపత్తి హిందూస్తానవ్యవహారములందట్లను గనుపడదు. ఆదాయమునందు ౧౦౦ కి ౪౨ వంతున సైన్యవ్యయమగుచున్నది. సైన్యవ్యయము ౧౯౨౧-౨౨ లందు ౬౮ కోట్లనుండి ౧౯౩౩-౩౪ లందు ౪౬౨౦ లక్షలకు తగ్గినను భాగ్యవంతములయిన యితర దేశముల వ్యయముతోను పోల్చినపుడు మిక్కుటముగ నున్నది. గ్రేటుబ్రిటను ౧౦౦ కి ౧౪, ఫ్రాన్సు ౧౦, ఇటలి ౧౦, జపాను ౧౦½, జర్మనీ ౫ వంతునను సైన్యవ్యయము చేయుచున్నపుడు హిందూస్తానము ౪౨ వంతునను జేయుట న్యాయముకాదు. వ్యయమునందు విశేష భాగము బ్రిటీషుసైనికులకు వినియోగపడుచున్నది. హిందూస్తానమునందుగల ౬౦,౦౦౦ బ్రిటీషుసైనికులకును సోల్జరునకు రూ. ౧౨౩౭ ల చొప్పునను ౧,౫౦,౦౦౦ హిందూస్తాన సోల్జరులకు రూ. ౪౩౩ చొప్పునను వ్యయముచేయబడుచున్నది. ౩౫ కోట్ల ప్రజలు గల దేశమునందు క్షాత్రతేజముగల జాతులెన్నియోయున్నవి. దేశరక్షణమునకు స్వదేశీయులను సిద్ధము చేయుట పుణ్యము, పురుషార్థమును. బ్రిటీషుసైన్య వ్యయవిషయమున చేసిననిర్ణయ మితరనిర్ణయములవలెనే హిందూస్థానమునకు ప్రతికూలముగ నున్నది.

మద్రాసు రాష్ట్రము

మద్రాసురాష్ట్రము హిందూస్థానమునందలి ౧౪ రాష్ట్రములం దొక మహారాష్ట్రముగ నున్నది. రాష్ట్ర విస్తీర్ణము ౧,౪౩,౮౭౦ చదరపుమైళ్లు. రాష్ట్రమునందు గల ౪,౭౧,౯౩,౬౦౨ ప్రజలు ౩౫౦ పట్టణములందును ౫౧,౯౯౦ గ్రామములందును గల ౯౩,౪౧,౭౯౩ గృహములందు నివసించుచున్నారు. ప్రజలందు ౬౪ లక్షలు పట్టణములందు ౧౧,౫౨,౪౪౩ గృహములందును, ౪౦౭ లక్షలు గ్రామములందు ౮౧,౯౯,౩౪౬ గృహములందును నివసించుచున్నారు. జనసంఖ్య ౧౮౯౧ యందు ౩౬౦ లక్షలనుండి ౧౯౩౧ యందు ౪౭౧ లక్షలకు వృద్ధినందినది. పురుషులు ౨,౩౩,౦౧,౧౪౫ స్త్రీలు ౨,౩౮,౯౨,౪౫౭. పురుషులసంఖ్యకన్న స్త్రీల సంఖ్య ౫,౯౧,౩౧౨ హెచ్చినది. గతించిన ౧౦ ఏండ్లయందును పట్టణములసంఖ్య ౩౩ హెచ్చినది. పట్టణస్థానము నుండి ౭ తగ్గినవి. క్రొత్తవి ౪౦ పట్టణములందు చేరినవి. పట్టణములందు జనసంఖ్య ౮,౬౦,౫౯౫ హెచ్చినది. మద్రాసురాష్ట్ర ప్రజలందు

బ్రాహ్మణమతహిందువులు	౪,౧౬,౮౫,౧౮౮
మహమ్మదీయులు	౩౩,౩౨,౧౫౮
క్రైస్తవులు	౧౭,౭౪,౨౭౬
అడవిజాతులు	౩,౪౮,౭౬౩
జైనులు	౩౧,౨౩౭
బౌద్ధులు	౧,౩౫౯
పార్సీలు	౫౦౭
యూదులు	౨౩
సిక్కులు	౫౩౭
ఆర్యసామాజికులు	౧౨౨
బ్రహ్మమతస్థులు	౬౩౧
రాధాస్వామిమతస్థులు	౭
ఇతరులు	౬౫

మద్రాసురాష్ట్రప్రభుత్వ మొదుదుడుకులు లేకను చక్కగ సాగుచున్నవిధమును ౧౯౩౨-౩౩ పరిపాలన నివేదిక తెలుపుచున్నది. ప్రభుత్వశాఖలు రెండును, మంత్రివర్గమును, కార్య నిర్వాహక వర్గమును కలిసి రాజ్యాంగరథమును నడుపుచున్నవిధమును పరిపాలనోదంతము వెల్లడిచేయుచున్నది. ప్రధానమంత్రి శ్రీ బొబ్బిలి రాజాగారును, రివిన్యూమెంబరు సర్ ఆర్చిబల్డు క్యాంబెలుగారును కలిసి ల్యాండు యెస్టేటుశాసనమును, స్థానికసంస్థల శాసనమును నిర్మించిన విధము ద్వంద్వ ప్రభుత్వ నందలి రెండు శాఖలును కలసి పని చేయగల విధమును వెల్లడిచేయుచున్నవి. ల్యాండు-ఎస్టేటు శాసనమునందు అగ్రహారములకును ఎస్టేటు నిర్వచనము చేయుటవలన అగ్రహారీకుల కన్యాయము గలిగినది. ప్రభుత్వశాసనములు ౧౨ నిర్మింపబడినవి. అనధికారసభ్యుల మరుమక్కటయ్యంశాసనము, నంబూద్రిశాసనము ఆమోదింపబడినవి. హోముమెంబరు సర్ మహమ్మదు ఉస్మాన్ సాహెబుగారును, లామెంబరు సర్ కృష్ణన్ నాయరుగారును కలిసి (లాను-ఆర్డరు) న్యాయశాంతి పరిపాలనమును కాపాడినవిధమును రాష్ట్రమునందలి ప్రశాంత స్థితి తెలుపుచున్నది. కాంగ్రెసు ప్రచారము నాపుటకు ప్రభుత్వ నిర్బంధవిధానము సఫలమగుటయందు విచిత్రము గనుపడదు. వ్యక్తిశాసనోల్లంఘనము, శాసనోల్లంఘన ప్రస్థానధర్మమును సమర్థించుటకును, పరిపాలన విధానమును ఖండించుటకును శాంతిసాధనము. ప్రయోజనము ధర్మనిర్వహణము కాని పటాటోపము కాదు. మద్రాసునందును నితరస్థలములందువలెను విప్లవోద్యమాంకురములు బయలుదేరుట దురదృష్టము. శాసనసభయందు ౫౨ తీర్మానములు ప్రతిపాదింపబడినను ౫ మాత్రమె చర్చింపబడినవి. శాసనసభయందు సభ్యులు సూచించిన ౧౮౯ కోతమోషను లందును ౩౦ చర్చింపబడి ఒకటిమాత్రమె సభామోదమును బడసినది. సభ్యులు వేసిన ౧౧౪౦ ప్రశ్నలందు ౭౦౫ ప్రశ్నలకు జవాబు లొసంగబడినవి. శాసనసభాకాలము ౧౯౩౩ నవంబరు ౫వ తేది నంతము నొందినను మరొక సంవత్సరకాలము పెంచబడినది. సభ్యుల యభిప్రాయములను ప్రభుత్వము నిరాదరించెడి విధమును భూమిశిస్తు రిమిషను విషయమై సభ యామోదించిన తీర్మానమును ప్రభుత్వముచూపిన నిరాదరణము విశదము చేయుచున్నది. శాసనసభ వాగ్వివాదములకును, ప్రభుత్వావలంబనమునకును వినియోగపడినట్లు ప్రజోపయుక్త కార్యములకు వినియోగపడుట లేదని సభ్యుల యనుభవమును ప్రజానుభవమును విశదము చేసినవి. సర్ మహమ్మదు ఉస్మాన్ సాహెబుగారు ౭ ఏండ్లు హోంమెంబరుగ నుండి మేమాసమునందు గవర్నరగుట యదృష్టము.

చెన్నరాష్ట్రమునందు ప్రజలకు వ్యవసాయము జీవనాధారముగనున్నది. గతసంవత్సరమునం దతివృష్టి అనావృష్టిదోషములవలనను పంటలు చెడిపోయినవి. పంటలందు ప్రధానమైన వడ్లకు ధర తగ్గినది. ప్రభుత్వము రిసెటిల్మెంటు చేసి యనేకజిల్లాలందు భూమిశిస్తును పెంచినది. జమీన్‌దారీ ప్రదేశములందును సిస్తు విశేషము వృద్ధిచేయబడినది. గతించిన రెండేండ్లయందును మద్రాసు రాష్ట్రమునందు భూమిసిస్తును తగ్గించుటకై యాందోళన మేర్పడినను ప్రభుత్వము నిరాదరణమును జూపుచున్నది. వ్యవసాయదారులకు జీవనమును గడపుటయె కాకను సిస్తులను చెల్లించుటయును సాధ్యముగాకపోయినది. రయితులు నగలనమ్మియును తాకట్టుపెట్టియును, భూమిని తాకట్టుపెట్టియును సిస్తులను చెల్లించిరి. వడ్లధర ౧౦౦-కి ౬౦ వంతునను తగ్గినపుడు నిత్యదారిద్ర్యము ననుభవించెడి రయితున కప్పుచేయుట తప్ప గత్యంతరము లేకున్నది. ధరలు తగ్గుటవలనను దేశమునందంతటను ధనము తగ్గి రయితున కప్పుపుట్టుటయును నసాధ్యమైనది. చెన్నరాష్ట్రాదాయము ౧౯౩౨-౩౩లందు రూ. ౧౬,౪౦,౨౪,౭౦౪లు. ఆదాయమునందు భూమ్యా

శాసన సభ

వ్యవసాయము

దాయము సెస్సులు సహా రూ. ౮,౭౧,౩౮,౬౨౭ లు. రివిన్యూ మొత్తమునందు ౧౦౦-కి ౯౮.౭౪ వంతున వసూలు చేయబడినను వసూలు చేయుటయందు నేలు, అట్టాచిమెంటు నోటీసులు హెచ్చినవి. రూ. ౯౩,౪౧౪ సిస్తు బాకీకి రూ. ౬,౮౭,౯౬౭ విలువ గల స్థిరాస్తి రూ ౧,౧౩,౦౫౮ లకు విక్రయింపబడినది. వేలంపాటలందు పాటపాడినవారు లేనందునను ప్రభుత్వము ౧౦,౬౭౫ యకరములనుకొన్నది. ధరలు తగ్గుట వలనను వ్యవసాయప్రదేశమును ౩౯,౦౦౦ యకరములు తగ్గినవి. రిసెట్టిల్మెంటు రేటులందు తగ్గించినరిమిషనువలనను ౩౨ లక్షలు రిమిషనీయబడినది.

భూమిసిస్తు నిర్ణయము, వసూలు, రిమిషను మొదలగువ్యవహారమంతయును మారవలసినయవసరమును పై లెక్కలు తెలుపుచున్నవి. వ్యవసాయము ౧౦౦కి ౭౦ మందికి జీవనాధారమైన రాష్ట్రమునందు ప్రభుత్వక్షేమ మంతయును రయితులక్షేమముమీద నేయాధారపడియున్నది. ప్రజల యార్థికదుస్థితి మద్యమువాడుకను తగ్గించినను మద్యాదాయము తగ్గలేదు. కల్లుఆదాయము రూ. ౧, ౯౭,౬౬,౦౩౦ల నుండి రూ. ౨,౦౬,౮౬,౧౩౧ లకుపెరిగినది. సారాయము ఆదాయము రూ. ౧,౫౬,౬౬,౦౦౦ లనుండి రూ. ౧,౪౩,౦౦,౦౦౦ లకును విదేశమద్యాదాయము రూ. ౧౫,౧౯,౮౭౩ నుండి రూ. ౧౪,౨౧, ౯౦౬ లకును తగ్గినవి. గంజాయినుండి రూ. ౨౦,౧౭, ౦౦౦ ను నల్లమందునుండి రూ. ౩౭,౫౨,౦౦౦ ను ఆదాయమువచ్చినది. కల్లుత్రాగుట పెరుగుటకు పికెటింగు లేకపోవుటయును, సారాయాదాయము తగ్గుట కార్థికదుస్థితియును కారణములగుటయునువిచిత్రవాదము. పిక్కెటింగులేనందున మద్యాదాయము పెరుగుటకు విచారము గలుగవలయును కాని సంతసము గలుగజాలదు. స్టాంపుల ఆదాయము ౨౩౬ లక్షలు. గత సంవత్సరాదాయముకంటెను ౬ లక్షలు హెచ్చినది.

వ్యవసాయపరిశోధనలందు చెఱుకు, వరి, కొబ్బరి విత్తనములను పంటలను నభివృద్ధిచేయుటకు చేయుచున్న ప్రయత్నములు ఫలవంతములగుచున్నను ప్రజలందు వ్యాపనము చేయుట యవసరము. చెఱకురసమును పాలబెల్లముగచేయుటకును, శర్కరచేయుటకును చేయు ప్రయత్నములు ప్రజలయందు వ్యాపకమును పొందవలసియున్నవి. చేపలపరిశ్రమను తూర్పు పశ్చిమతీరములందుగల పట్టులందును, చెరువులందునువృద్ధిచేసి పల్లెకారులకు జీవనోపాధిని వృద్ధిచేయుట యవసరము. బోరింగు శాఖ చేయుచున్న పని కేవలము పురాతనమై సామాన్యరయితున కందుబాటునందు లేకున్నది. క్రొత్త పద్ధతుల నేర్పాటుచేసి వ్యయమును తగ్గించుటవలనను రయితునకును ప్రభుత్వమునకును లాభము గలుగ గలదు. పడమటితీరమునందుగల కేరళసబ్బుఫాక్టరివలెను తూర్పుతీరమునందును సబ్బుఫాక్టరిని పెట్టుటవలనను లాభము గలుగగలదు. వ్యవసాయాభివృద్ధికిని రయితుల జ్ఞానమునకును ప్రతిజిల్లాయందును వ్యవసాయక్షేత్రములను, పశుశాలలను నిర్మించుట పశువృద్ధికిని పాడిపంటల యభివృద్ధికిని మూలము. పశుపాలనశాలను చింతలదీవి, గుంటూరులనుండి యెత్తివేసి హోసూరునందుమాత్రమె యుంచుటవలన నుపయోగము తగ్గిపోయినది. తూర్పు తీరమునం దొకశాలను స్థాపించుట పశుపోషణాభివృద్ధి కత్యంతావసరము. ప్రజలయోగక్షేమములకు మూలాధారములైన యీరెండు శాఖలందును అభివృద్ధిశాఖ చేయుచున్నపని స్వల్పమును, చేయవలసినపని యపారమును కలదు. అభివృద్ధిశాఖ గ్రామసీమలందు నివసించుచున్న రయితులకు మార్గములను, వైద్యసహాయమును, నీటిసదుపాయములను, విద్యాసౌకర్యములను, గృహపరిశ్రమల సౌకర్యములను గలుగజేయుట ప్రయోజనకరము కాని శాసనములను గల్పించుట ప్రయోజనకరముగాదు.

పరిశ్రమ వ్యవసాయశాఖలు

గతసంవత్సరమునందు విద్యాలయముల సంఖ్య ౫౩,౫౪౫ నుండి ౫౧,౦౭౩ లకును, విద్యార్థుల సంఖ్య ౨౮,౭౭,౫౦౪ నుండి ౨౮,౬౪,౫౯౭ లకును తగ్గినది.

విద్యా - వైద్య సౌకర్యములు

విద్యావ్యాపనమును ౧౦౦ కి ౫.౩ నుండి ౫.౨ లకు తగ్గినది. విద్యా వ్యయము రూ ౬,౫౭,౫౨,౦౦౦ ల నుండి రూ ౬,౩౧,౬౯,౦౦౦ లకు తగ్గినది. ప్రభుత్వ వ్యయము ౧౦౦ కి ౫౧ నుండి ౫౦ కి తగ్గుటయును ప్రజా వ్యయము ౩౯ నుండి ౪౦ కి హెచ్చుటయును సంభవించినది. ఆదిఆంధ్ర, ఆదిద్రావిడ పాఠశాలల సంఖ్య ౧౧,౨౧౬ నుండి ౯,౬౭౭ లకు విద్యార్థులసంఖ్య ౩,౩౯,౭౮౯ నుండి ౩,౨౫,౫౬౩ లకును తగ్గినది. అభివృద్ధి శాఖపట్లను హరిజనులపట్లను దంవ్వప్రభుత్వమునకు గల నిక్కమైనప్రేమకు ప్రభుత్వ నివేదికయందలి లెక్కలె ప్రమాణములు.

గత సంవత్సరమునందు ౧౫,౨౭,౩౮౧ జననములు, ౯,౯౨,౦౨౪ మరణములు సంభవించినవి. జ్వరములు ౨,౯౧,౧౪౫, రక్తభేదములు ౮౦,౪౧౦, కలరా ౬,౨౭౮, మశూచి ౬,౩౫౩, శ్వాసకాసలు ౯౪,౩౧౨, ఇతరములు ౪,౯౦,౦౦౦ మరణ కారణములు.

వైద్య సహాయము

ప్రసూతి వలన ౧౦౦౦ కి ౧౬ తల్లులు, ౧౮౨ పిల్లలు మరణములపాలైరి. జ్వరములచావులను, బాలింత చావులను తగ్గించుటకు వైద్యశాఖ చేయుచున్న ప్రయత్నములు స్వల్పములు. మన్యజ్వరములకేర్పాటుచేసిన వైద్యసంస్థయును తీసివేయబడినది. ప్రతిజిల్లాయందొక బాలింతశాలనైనను నేర్పాటు చేయుటయును, మంత్రసానులను తయారు చేయుటయు జిల్లాబోర్డులకును ప్రభుత్వమునకును విధి కృత్యము. వైద్యసహాయార్థము గ్రామములందు ౧౩౩౭, పట్టణములందు౨౧౮ వైద్యాలయములు పనిచేయుచున్నవి. వైద్యాలయములసంఖ్య ౯౨ పెరుగుట సంతృప్తికరముకాదు. వైద్యసహాయ వ్యయమును ౮౧౨౦ వేలనుండి ౮౦౭౭ వేలకు తగ్గినది. ఆరోగ్యప్రదర్శనములును శిశుప్రదర్శనములును ౯౪౬౩ నుండి ౮౩౫౩ లకు తగ్గినవి. గ్రామసీమలందు ఆరోగ్యాభివృద్ధికి ప్రభుత్వము చేయుచున్నప్రయత్నములు స్వల్పములు. అభివృద్ధిశాఖ విద్యాభివృద్ధికివలెను వైద్యసహాయమునకును చేయుచున్న ప్రయత్నములు స్వల్పములు.

మద్రాసురాష్ట్రమునందు ౧౯౨౧ యందువలెను ౧౯౩౨ నందును ౧౦౦ కి ౭౧ మందికి వ్యవసాయము వ్యవసాయోపవృత్తులును జీవనమున కాధారములు.

వృత్తులు పరిశ్రమలు

వ్యవసాయభూములందు వడ్లు, ౧,౧౫,౭౭,౬౨౯, వేరుసెనగ ౩౬,౭౧,౯౭౮, ఆముదములు ౨,౮౩,౨౩౮, కొబ్బరి ౬,౫౬,౯౭౧, చెఱకు ౧,౧౪,౮౭౭, ప్రత్తి ౨౦,౪౧,౨౮౪, పొగాకు ౨,౪౨,౫౪౪, నువ్వులు ౭,౪౬,౮౭౨ మొదలగుపైరులు ౩,౯౧,౯౩,౨౦౧ యకరములందు పండింపబడుచున్నవి. వ్యవసాయానంతరము నేతపరిశ్రమ ముఖ్యపరిశ్రమగ నున్నది. మద్రాసురాష్ట్రమునందలి దూదియంత్రాలయములందు ౭౪౬ లక్షల రతులనూలు, ౫౪౦ లక్షలగజములబట్ట, ౨౭౦ వేల డజనుల మేజోళ్లు తయారుచేయబడినవి. స్వదేశమిల్లులనూలు విదేశములమిల్లునూలును ౨౦ నుండి ౨౦౦ నంబరువరకును చేతిమగ్గములమీదనువాడబడుచున్నది. మద్రాసురాష్ట్రమునందు ౨,౦౦,౦౦౦ మగ్గములువాడుకయందున్నవి. లుంగీలను నేయుటకు ౪౦,౦౦౦ పట్టును నేయుటకు ౧౮,౦౦౦ వాడుకయందున్నవి. ఇతరపరిశ్రమలవలెనేచేతిమగ్గపుపరిశ్రమయును క్షీణించుచున్నది. మద్రాసునుండి ప్రతియేటను షుమారు మూడుకోట్ల చర్మములు నాలుగుకోట్లవిలువగలవి ఎగుమతిచేయబడుచున్నవి. తోళ్లపరిశ్రమలను అభివృద్ధి చేయుటవలన దేశమునందు నిమ్నజాతులపనివాండ్రకు జీవనోపాధి కలుగగలదు. పెద్దపరిశ్రమలవలెను చిన్న గృహపరిశ్రమలును అంతరించుచున్నవి. గాజులు, కాగితములు, కలంకారీఅద్దకము, జీలుగదండలు, సంగీతోపకరణములు, కొండపల్లి, నక్కపల్లిబొమ్మలు, లక్కసామానులు, జలతారు, కుండలు మొదలగుపరిశ్రమ లన్నియు క్రమముగ క్షీణించి దేశమునందంతట నిరుద్యోగసమస్య వ్యాపించినది. చెన్నరాష్ట్రమునందు ౨౭

మూదియంత్రాలయములును, 3 జూటుయంత్రాలయములును పనిచేయుచున్నవి. ఇవిగాక ౧,౦౦౬ పరిశ్రమాలయములందు ౬౮,౪౯౮ మంది పనిచేయుచుండిరి. పరిశ్రమాలయములందు ౧,౩౨,౪౬౦ మంది పనిచేయుచుండిరి. ఖాదీపరిశ్రమయును ౧౦,౦౦౦ పనివాండ్రకు పని కల్పించినది. చెన్నరాష్ట్రమునందు గల ప్రజలకు యంత్రాలయములయందు ౨,౦౦,౦౦౦ మందికి మాత్రమే పనిగలదు. వ్యవసాయపరిశ్రమతో పాటు గృహపరిశ్రమలను, చేతిమగ్గములపరిశ్రమలను, ఇతరచేతిపరిశ్రమలను అభివృద్ధిచేయవలసినయవసరమును ప్రజలును ప్రభుత్వమును గ్రహింపవలసియుందురు. రూజువెల్టుగారు అమెరికాయందును,హిట్లరుగారు జర్మనీయందును నూతన యంత్రాలయనిర్మాణము నాపివేసిరి. ద్రవ్యములేని మద్రాసురాష్ట్రమునందు యంత్రాలయస్థాపనము దుర్లభము. పారిశ్రామికశాఖయును, వ్యవసాయశాఖయును గృహపరిశ్రమల యుద్ధరణాభ్యుదయముకు పాటుపడవలసినయవసరమును దేశావృతమైన ఆర్థికదుస్థితి విశదము చేయుచున్నది. భగవంతుడు ప్రజాపోషణ కవసరమైన అన్నవస్త్రముల కవసరమైన వస్తుసముదాయమును దయ చేసినను వానిని సద్వినియోగము చేయజాలక పోవుట ప్రజాప్రభుత్వముల నావరించిన క్లీబత్వమునకు నిదర్శనము.

హిందూస్తానపరిస్థితులును మద్రాసురాష్ట్రవ్యవహారములును ఆంధ్రరాష్ట్రవ్యవహారముల యవలోకనమునకును వినియోగపడుచున్నవి. హిందూస్తానచరిత్రమునం దాదికాలము నుండియును ఆంధ్రదేశము వ్యక్తిత్వముగలిగి వికసించినది. ప్రాచీనపు ౫౬ రాజ్యములందు నాంధ్రరాజ్య మొకరాజ్యము. ఆంధ్రరాజు లొక కాలమునందు దక్షిణపీఠభూమినుండి మగధవరకునుగల భూభాగము నప్రతిమానముగను పాలించినవిధము చరిత్రాంశము. ఆంధ్రభాష ద్రవిడభాషాకుటుంబమునందు మధ్యస్థకుటుంబమునకు చెందియున్నది. ఆంధ్రులు దక్షిణమునందున్న ద్రవిడులకును ఉత్తరమునందున్న ఆర్యులకును భిన్నములైన గుణశీలములను వేషభాషలను రూపవిలాసములను వ్యక్తిత్వమును గలిగి చిరకాలమునుండియును వర్ధిలుచున్నారు. చిరకాలమునుండియును వ్యక్తిత్వముకలిగివర్ధిలుచున్న జాతిని వర్తమానకాలమునందును కాపాడుటపురోభివృద్ధికిసాధనము. సంయుక్తహిందూస్తానరాజ్యములందు ప్రత్యేకవ్యక్తిత్వముగల రాష్ట్రములను కాపాడుట ప్రజాక్షేమమునకు సాధనము. పాశ్చాత్యరాజ్యాంగవేత్తలు లయొనలు కర్టిసు, సర్ థామస్ హోల్డర్నెసు సర్. బి. ఫుల్లరుగారులు మొదలగు వారును హిందూస్తాననాయకులు గాంధి మహాత్ముడు, బాలగంగాధర తిలకు, సర్ తేజబహద్దరు సప్రూ, మోతీలాలు నెహ్రూగారులు మొదలగువారను భాషాప్రయుక్తరాష్ట్ర విభజనావసరమును నంగీకరించుచున్నారు. కాంగ్రెసువ్యవహారములం దాంధ్రరాష్ట్రము ప్రత్యేకముగను వ్యవహరింపబడినది. మద్రాసు శాసనసభ ఆంధ్రరాష్ట్రనిర్మాణ ప్రతిపాదనము నామోదించినది. భావిరాజ్యాంగమునకు కీలకమైన ఫెడరేషను విధానమునకు భాషాప్రయుక్తరాష్ట్రములు బీజములు.

ఆంధ్రరాష్ట్రము విస్తీర్ణమునందును, ఆదాయమునందును, కళావిజ్ఞానములందును, సంస్కారమునందును ప్రత్యేకరాష్ట్ర నిర్మాణమునకు సకలవిధములను తగియున్నది. ఫెడరేషను రాజ్యాంగమును స్థాపించుటకు పూర్వమె దేశమునవసరములబట్టి భాషాప్రయుక్తరాష్ట్రములుగను విభజించుట రాజ్యాంగనిర్వహణమునకుసాధనము. ౭౫,౦౦౦ చదరపుమైళ్లవిస్తీర్ణమును ౧౮౦ లక్షల ప్రజలను ౮౦౦ లక్షల ఆదాయమును గల ఆంధ్రావని ప్రత్యేకరాష్ట్రనిర్మాణమునకు సకల విధములను తగియున్నది. సరిహద్దు ప్రాంతములందు సరిహద్దులను, జాతిని, భాషను, ప్రజాభిప్రాయసౌకర్యములను, పరిపాలనా సౌకర్యములనుబట్టి నిర్ణయించుటయును వెంటనే భాషాప్రయుక్తరాష్ట్రములను నిర్మించుటయును ప్రయోజనకరము. ఉత్కళరాష్ట్ర-సరిహద్దులను నిర్ణయించుట

యందును ప్రజాభిప్రాయ ప్రయోజనములను రక్షించుట ధర్మము. కాని జమీందారులయభీష్టములనుగమనించుట ధర్మముకాదు. పర్లాకిమిడిని రెండుభాగములుగను విభజించుటకు పర్లాకిమిడిరాజాగారి పక్షమునను సత్యమంగళంజమీందారు, డాక్టరు సుబ్బరాయనుగారును నితరులును గవర్నరుగారిని ప్రార్థించుట వారిపలుకుబడిని దుర్వినియోగముచేయుటయై యున్నది. గవర్నరుగారీ యన్యాయమున కొడిగట్టుకొనకుందురు గాత.

గంజాం విశాఖపట్టణ మండలము లందు ప్రజాభిప్రాయమునకు ప్రతికూలముగ నాంధ్రులను, నిస్సహాయులైన ఆరణ్యకుల నుత్కలరాష్ట్రమునందు జేర్చుటవలన నుభయులకును ప్రయోజనము గలుగదు. ఒకప్పు డాంధ్రరాష్ట్రనిర్మాణావసరమును రౌండుటేబిలు సమావేశమునందు వ్యక్తముచేసిన శ్రీ బొబ్బిలి రాజాగారిపుడు ప్రతికూలురగుట దురదృష్టము. ఇది అధికారసింహాసన మాహాత్మ్యము. ఆంధ్రరాష్ట్ర మెపుడు సమకూడినను ౨౨ లక్షల యాంధ్రు లాంధ్రాభ్యుదయమునకై నిరంతరము పాటుపడుట ఆత్మసంరక్షణమునకును, దేశాభ్యుదయమునకును సాధనము. రాయలసీమవాసులం దుదయించిన యపోహలను తొలగించుటకు శాంతిమార్గమున నాంధ్రప్రజానాయకులు పనిజేయుట యవసరము. ప్రపంచవ్యాప్తమైన వర్తమాన సందిగ్ధావస్థయందు సంయోగసాహచర్యము లభ్యుదయమునకును, వియోగవిభేదములు విలయమునకును మూలములగుచున్న విధమును ప్రపంచేతిహాసములు బోధించుచున్నవి. ఆంధ్రులసంయోగబలమును సాహిత్యకళావికాసమునకును సాంఘికార్థికప్రయోజనములకునైనను వినియోగించుట వివేకము, శ్రేయస్కరము.

ఆంధ్రాభ్యుదయము వర్తమానపరిమితసందర్భములందును పర్యాప్తమగుచున్నవిధమును విషయావలోకనము విశదముచేయుచున్నది. ప్రజ్ఞావికాసమునకు మూలాధారమైన సాహిత్యాభ్యుదయమును, భాషాభ్యుదయమును సంఘాభ్యుదయమును ఉచితరీతిని పర్యాప్తములగుచున్నవి.

ఆంధ్రాభ్యుదయము

గతసంవత్సరమునందు ౨౭ వార్తాపత్రికలు, ౩౮౧ గ్రంథములును ప్రచురింపబడినవి. గ్రంథములందు విశేషభాగము మతమునకు సంబంధించినవి. నవలలు నాటకములును ప్రజాదరణమునకు పాత్రములగుచున్నవి. సాహిత్యారాధకులైన శ్రీ చెళ్లపిళ్ల వేంకటశాస్త్రిగారికిని, గిడుగు రామమూర్తిపంతులుగారికినిజరిపిన షష్టిపూర్తిన ప్తతిపూర్త్యుత్సవములు ప్రజలసాహిత్యాభిమానమునువిశదచేయుచున్నవి. రాజమహేంద్రవరమునందు శ్రీ రాయప్రోలు సుబ్బారావుగారి యాధిపత్యమునను జరిగిన అభినవకవితామండలి ప్రజలయందు ప్రవర్ధమానంబగుచున్న సాహిత్యోపాసనాభిలాషను సువ్యక్తముచేసినది. యువజనుల నూతనకావ్యకల్పన లాంధ్రహృదయమునందు గలిగిన సంచలనమునకు నిదర్శనములు. బెజవాడ కాకినాడలందు జరిగినచిత్రకళాప్రదర్శనములు, గ్రంథాలయప్రదర్శనములు, చిత్రకళారచనలం దాంధ్రుల వ్యక్తిత్వమును కళోపాసనానురక్తిని సువ్యక్తము చేసినవి. శ్రీ కౌతా ఆనందమోహనుగారి "ఛాయలు", "సానపెట్టువాడు" లండను చిత్రకళాప్రదర్శనమునందును, శ్రీ కేశవరావు, రామారావుగారల చిత్రములు మద్రాసు చిత్రకళాప్రదర్శనమునందును ప్రశంసలను బడసినవి. ఆంధ్రచిత్రకళోపాసకుల సంఖ్య దినదినప్రవర్ధమానం బగుచు కళాప్రపంచమునం దాదరమును బడయుచున్నది. డిసంబరు మాసాంతమునందు మద్రాసునందు శ్రీయుత రాఘవాచార్యులవారి యధ్యక్షతక్రింద సమావేశమైన నాట్యకళాపరిషత్తు ఆంధ్రులకు నాట్యకళయందుగల యభినివేశాభిమానములను పరిస్ఫుటము చేసినది. నాటకకర్తలకు బహుమానము నేర్పాటు చేయుటయును, నాటకకళాభ్యుదయమునకు శుభచిహ్నము. స్త్రీలు నాటకరంగమునందు జేరి పాత్రధారణము చేయుటయును నభ్యుదయచిహ్నము.

సాహిత్యమునందు వలెను సంగీతము నందును ఆంధ్రులందు ప్రవర్ధమానం బగుచున్న అభినివేశాభిమానములను గాయకులు, గాన సభలు సరిస్ఫుటము చేయుచున్నవి. విజయనగరము, కాకినాడ, రాజమహేంద్రవరములందు స్థాపితములైన గానకళాశాలలు గానకళాభిరుచిని ప్రజ్వలింప జేయుచున్నవి. శ్రీ హరి నాగభూషణము, ద్వారం వెంకటస్వామి నాయుడు, పారేపల్లి రామకృష్ణయ్యగారులు మొదలగువారల గానాభినివేశము దాక్షిణాత్య పండితుల యాదరణగౌరవములకు పాత్రమైనది. ఆంధ్రరస హృదయము సంగీతసాహిత్య కళాంగములందు వికాసమును పొందుచు నాత్మోపలబ్ధికి ధర్మయాత్రను చేయుచు ప్రపంచ పరిణామమునకు వినియోగ పడుచున్నది. స్త్రీలును పురుషులవలెను సాహిత్యసంగీత చిత్రకళాదులందు జాపుచున్న స్వాతంత్ర్యాభినివేశాభిమానములు పురోవృద్ధికి శుభలక్షణములు.

సాంఘిక
వికాసము,
హరిజనులు

ఆంధ్రాభ్యుదయము సాహిత్యకళారంగములందు వలెను సాంఘికరాజకీయరంగములందును స్వయంసహాయమునను సాంఘికవ్యవస్థలందును పర్యాప్తం బగుచున్నవిధమును స్త్రీ పునర్వివాహములు, హరిజనోద్ధరణము మొదలగు విషయములు విశదముచేయుచున్నవి. డిసంబరు మాసాంతమునందు గాంధిమహాత్ము డుపక్రమించిన హరిజనయాత్రాసందర్భములం దాంధ్రావని చూపిన యుత్సాహప్రోత్సాహము లాంధ్రుల సంస్కరణప్రియత్వమును వెల్లడిచేయుచున్నవి. హిందువులు వర్ణభేదములను పాటింపకను హరిజనులలో కలిసి గాంధిమహాత్మున కఖండమైన స్వాగతంబు నొసంగిరి. గాంధిమహాత్మునకు వివిధకులములవారును సమర్పించిన సన్మానపత్రములును, దక్షిణలును, ప్రజలకు మహాత్ముని పట్లగల గాఢభక్తిని వెల్లడిచేసినవి. వర్ణాశ్రమధర్మాభిమానులకు మహాత్ముని హరిజనయాత్ర జ్ఞానోదయమును గలుగజేయకపోయినను జిజ్ఞాస కైనను సాధనమగుట సహజము. కొల్లజనుల నంటరానివారినిగ నుంచుట మానవప్రయోజనములకే నిరర్థకము. మహాత్ముని శాంతము, సహనము, మందహాసము, కార్యపరత్వము నిరుపమానములు. నియతకర్మానుష్ఠానమునకు మహాత్ముని జీవయాత్ర పరమార్థప్రమాణము. మహాత్ముని హరిజనయాత్ర ఆంధ్రదేశమును పవిత్రముచేసి సవర్ణావర్ణులకు ధర్మనిర్వహణావసరమును ధర్మారాధన విధానమును వ్యక్తము చేసినది. అంటరానితనము పోవుటకు గాంధిమహాత్ము డపేక్షించునది పరిశుద్ధహృదయము. గాంధిమహాత్ముడు హరిజనయాత్రయందు జేసిన ధర్మప్రచారమును ఆంధ్రులు సార్థకము చేయుదురుగాత!

ఆంధ్ర
విశ్వవిద్యాలయము

ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయము వైసుచాన్సెలరు శ్రీ రాధాకృష్ణయ్యగారి నాయకత్వముక్రిందను, త్వరితగతి నభివృద్ధిని పొందుచున్నది. శ్రీ విక్రమదేవవర్మ మహారాజాగారి యనుగ్రహమునను శాస్త్రకళాభవనముల నిర్మాణము పూర్తియైనది. విశ్వకళాపరిషత్తునందు ఆనర్సు తరగతు లారంభములైనవి. సామాన్యమైన భౌతికరసాయన గణితశాస్త్రములేకాకను సాంకేతిక విద్యలను, వాణిజ్యవిద్యను నేర్పుట కేర్పాటులు చేయబడినవి. కళాపరిషత్తునందు ప్యాసుతరగతులను నేర్పాటు చేయుట ఖండనమునకు మూలమైనను సముచితముగ నున్నది. సుప్రసిద్ధపండితులున్న స్థలములకు విద్యార్థుల నాకర్షించుట విజ్ఞానవ్యాపనోపలబ్ధికి సాధనము. ఆరోగ్యమునందును, శాస్త్రపరిజ్ఞానమునందును ఆంధ్రసాహిత్యమునందును ప్రజల కభిరుచిని గలుగజేయుటకు బహుమానముల నేర్పాటుచేయుటయును శుభసూచకముగ నున్నది. రాయలసీమయందలి కళాశాలల నాంధ్రవిశ్వవిద్యాలయమునందు జేర్చుటకును, విద్యార్థుల కుపవేతనముల నొసంగుటకును జేసిన నిర్ణయము శ్లాఘ్యముగ నున్నది. ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయమును సాహిత్యాభ్యుదయమునకును, ఆంధ్రుల సంయోగసాహచర్యములకును వినియోగపడుటకు ప్రజలును విశ్వవిద్యాలయ నిర్వాహకులును పని బూనుట పరమావసరము.

రాయల సీమ విద్యార్థులును, ఉపాధ్యాయులును నా ఫలసిద్ధికి పాటుపడి విశ్వవిద్యాలయ ప్రయోజనమును సార్థకము చేయుదురు గాత! శ్రీ రాధాకృష్ణ పండితుని తిరిగి యుపాధ్యక్షులుగ నెన్నుకొని విశ్వకళాపరిషత్తు స్వధర్మనిర్వహణమును జేసి నందుల కభినందనపాత్రము. ప్రజాదేశ క్షేమములకు సాహిత్యముతోపాటు వ్యవసాయపారిశ్రామిక విద్యాభ్యాసము తత్త్వజ్ఞానమువలెను శాస్త్రకళాపరిజ్ఞానమును నవసరములు. ప్రజ్ఞావంతులైన రాధాకృష్ణయ్యగారును, విశ్వవిద్యాలయ నిర్వాహకులును, పండితులును విద్యావిధానమును నవయుగావసరముల కనురూపముగను నిర్ణయించి నిర్వహించుట సమంజసము. విద్యాప్రవృత్తిని దేశభాషాముఖమునను వ్యాపింపజేయవలసిన యవసరమును ఢిల్లియందుగూడిన అంతర్విశ్వవిద్యాలయసభ వ్యక్తముచేసినది. ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయనిర్వాహకు లీసమస్యను సఫలముచేయుట యవసరము.

ప్రపంచ పంచాంగశ్రవణానంతరము స్వీయపంచాంగశ్రవణము రుచింపకున్నను నియతకార్యము. బొంబయియందు కీలకసంవత్సరమునందు ప్రారంభమైన

ఆంధ్రపత్రిక

ఆంధ్రపత్రికకు శ్రీముఖసంవత్సరమునందు ౨౫ ఏండ్లు నిండి శ్రీయుత చల్లా శేషగిరిరావుగారి యాధిపత్యముక్రిందను రజతోత్సవము జరుపబడినది. శేషగిరిరావుగా రాంధ్రపత్రికకు చేసినసేవ యద్వితీయము. శేషగిరిరావుగారి శాంతస్వభావము, సౌజన్యము, సౌహార్దము, కార్యపరత్వము, సాహిత్యప్రియత్వము, స్వరాజ్యాభిలాష, సహాయనిరాకరణపరత్వము పత్రికానిర్వహణమునకు సకలవిధముల వినియోగపడినవి. ఆంధ్రపత్రికానిర్వహణమే పరమార్థముగను నమ్మి ౧౭ ఏండ్లు పత్రికయందాత్మార్పణము చేసిరి. వర్తమాన క్లిష్టపరిస్థితియందు వారి యకాలమరణము పత్రికానిర్వహణభారమును దురారాధ్యముచేయుచున్నది. శేషగిరిరావుగారి నిరాడంబరసేవకు పత్రికానిర్వాహకులు పరమకృతజ్ఞులు. భావసంవత్సరాదిసంచిక ౨౫వ సంవత్సరాది సంచిక. ఇరువదియైదేండ్లయందు ప్రపంచ వ్యవహారములందు ప్రవర్ధమానంబైన భావరూపపరివర్తనములు భావ సంవత్సరాదిసంచికయందు వ్యక్తము లగుచున్నవి. కీలకప్రాంతమునుండి దారంభమైన స్వదేశస్వభాషోద్యమాంకురములు పల్లవించి ప్రసవించి

భావసంచిక

ఫలించుచున్నవిధమును భావసంచికయందలి విషయములు మనోగతము చేయుచున్నవి. శ్రీగురజాడ అప్పారావుగారు ప్రారంభించిన ముత్యాలసరములు దేశమునందంతటను పూలసరములుగ పరిణమించినవి. భావాబ్దసంబోధకములైన భావగీతములును, పద్యములును సాహిత్యరంగమునందు గలిగిన భావపరివర్తనమును భాషాపరివర్తనమును వెల్లడిచేయుచున్నవి. భావసంచిక నలంకరించెడి వ్యాసములు, విమర్శనలు, కథలు ప్రజాసామాన్యమునందు ప్రవర్ధమానంబగుచున్న స్వభాషాభిమానమును వ్యక్తము చేయుచున్నవి. సంచికయందలి ఛాయాచిత్రములు, త్రివర్ణచిత్రములు చిత్రకళారచనలందు ప్రవర్ధమానంబగుచున్న వికాసమును తెలుపుచున్నవి. ముఖపటము గాంధిమహాత్ముని హరిజనోద్ధరణయాత్రకు చిహ్నముగనున్నది. వేలమంది దర్శనమును జేయుచు హరిజనోద్ధరణమునకు కానుకలను సమర్పించుచున్నారు. హరిజనులు యథార్థముగను హరిజనులుగా గల విధమును శ్రీశంకరస్వాముల కాశీనగర చండాలోదంతమును, నందనారుని చిదంబర క్షేత్ర నటరాజోదంతమును చిత్రమునందు మనోహరముగను చిత్రింపబడినవి. మానవులందు నీచోచ్చదశలు స్వయంకృతాపరాధఫలములు. జన్మవలనను నీచులయినను, కర్మసంస్కారమువలనను తరించుటకు సకల జనులును నధికారులు.ముఖపట మీపరమార్థమును గంభీరముగను ద్యోతకము చేయుచున్నది. మానవారాధన పరమైన భగవదారాధనమునందు సర్వ మతములును, ధర్మములును, సమన్వయమును పొందగలవిధమును మహాత్ముల ధర్మజీవయాత్రలు సార్థకము చేయుచున్నవి. .

బీహారునందు సంప్రాప్తమైన, భయంకరమైన భూకంపార్తులు ధర్మపరాయణులైన ఆంధ్రులసహాయమునకు పాత్రులు. సకలదేశములవారును జాతిమత

భూకంప సహాయము

కులభేదములను పాటింపకను సహాయముచేయుట ప్రశంసనీయము. పెరునుండి పెకింగువరకు గల దేశముల వారందరును దుఃఖార్తులకు సహాయమును జేయుచున్నారు. గాంధిమహాత్మ్ముడాపన్నులకు సహాయమును జేయుటకును జేయించుకొనుటకును బీహారునందు సంచారమును జేయుట కుపక్రమించెను. ఆంధ్రమహాజనులందరును యధాశక్తిని నాపన్నులకు సహాయమును జేయప్రార్థితులు.

భగవదనుగ్రహమునను ఆంధ్రమహాజనులయాదరణసహాయమునను భావసంవత్సరాదిసంచికను ఉగాదిని ప్రచురింపగలిగినందులకు, ప్రచురణమునకు సహాయభూతులైన సకలజనులకు కృతజ్ఞులము. వ్యాసలేఖకులకును, చిత్రకారులకును, ఇతరవిధములను సహాయమును చేసిన మహాజనులకును ప్రత్యేకవందనములు.

గతసంవత్సరమునందు ప్రపంచావృతమైన ఆర్థికదుస్థితిని తొలగించుటకు చేసినప్రయత్నములందు ఆర్థికమహాసభ గణనీయము. ౧౯౩౩ జూను ౧౨ తేదీని లండనునందు ప్రధానమంత్రి అధ్యక్షతక్రింద ఆర్థికమహాసభ కూడినది. సభకు ౬౬ రాజ్యముల ప్రతినిధులు హాజరైరి. హాజరైన సభ్యులందు ౨౦౦౦ విషయ పరిజ్ఞాతలు చేరియుండిరి. జూలై ౨౭ తేదీని ప్రయోజనము కలుగకుండ ఈసభ ముగిసినది. సభకు ౩౦,౦౦,౦౦౦ వ్యయమై యుండును. సభయందు సమావేశమైన ౬౬ రాజ్యముల ప్రతినిధులును వారివారి లాభములనే కోరునపుడు యెవ్వరిలాభములును సాధ్యములు కాకపోవుటయేగాక ప్రపంచ ఆర్థికలాభములును దుర్లభములు. మాక్డొనాల్డు రన్సిమన్ చేంబర్లేన్ గార్ల సద్భావములు వారికి సంతృప్తిని కలుగచేసినను ప్రపంచార్థికప్రయోజనమునకు నిరర్థకములైనవి.

ఆర్థికమహాసభ వలె ఆయుధవిసర్జనమహాసభయును గతసంవత్సర వ్యవహారములందు గణనీయము. రెండేండ్లప్రయత్నముల తరువాత ఆయుధవిసర్జనమహాసభ ఈసంవత్సరారంభమునందు నిర్గమించినది. మొదట జపానురాజ్యమును, తదనంతరము జర్మనురాజ్యమును, ఈసభను విడచినపుడు సభాప్రయోజనమే యంతరించినది. జపాను శ్వేతరాజ్యముల నిర్బంధమును నిరాకరించినది. జర్మనీ విజయమును పొందినరాజ్యముల నిర్బంధముల నిరాకరించి స్వయంసహాయమున సంకల్పమును సాధించుటకు నిశ్చయించినది. స్వార్థపరత్వము ధర్మసంస్థాపనకు ఎప్పుడును ప్రయోజనకారి కాజాలదు.

ఆర్థికసభానిర్గమనమును ఆయుధవిసర్జనసభానిర్గమనమును నానాజాతిసమితిని నిరుపయోగముచేసినవి. ౧౯౨౦ సంవత్సరమునందు సంగ్రామానంతరము మహాశయములతో నారంభమైన నానాజాతిసమితి నిర్గమనము శాంతికాములకు విచారము కలుగజేయుచున్నది. నానాజాతిసమితి శ్వేతరాజ్యములప్రయోజనములకును, విజయమును పొందిన రాజ్యముల ప్రయోజనములకును యేర్పడినను సంగ్రామసంతప్తమైన ప్రపంచమునకు శాంతిసంస్థాపనమునందు ఆశకలిగినది. ప్రారంభమునుండియును అమెరికాసంయుక్తరాష్ట్రములు సమితియందు చేరలేదు. బలీయమైన సంయుక్త సోవియటు రష్యారాష్ట్రములును చేరలేదు. గ్రేటుబ్రిటను బ్రిటిషుసామ్రాజ్యాంతర్భాగములను బలవంతముగచేర్చి వోట్లబలమును సంపాదించినది. సైన్యసమరమునకు టారిఫుసమరము తోడ్పడినపుడు నానాజాతిసమితి సభ్యులకు అంతర్జాతీయ సంరంభమువలె సంయోగ సాహచర్యములు సాధ్యములు కావు. యూరపురాజ్యాంగ చదరంగమునందు జాతీయాభిమానప్రియులైన స్టాలిన్, ముసోలిని, హిట్లర్, డాల్ఫస్, బాల్డ్విన్ గారలు మొదలగు నాయకులు ధర్మబలమునకు బదులు బుద్ధిబలమును వినియోగించినపుడు వివిధసభల ప్రయోజనములు నిరర్థకము లగుచున్నవి.

హిందూస్థానమునందు స్వరాజ్య సంస్థాపనకై పదేండ్లక్రితము గాంధిమహాత్ముని నాయకత్వముక్రింద కాంగ్రెస్ ప్రారంభించిన శాంతిసమరము నిర్బంధములకు పాలైనను యధాప్రకారము సాగుచునేయున్నది. ప్రభుత్వము కాంగ్రెసుసమావేశమును ప్రతిషేధించినను ౪౭ వ కాంగ్రెసు మహాసభ కలకత్తానగరమునందు శ్రీమతి నెల్లీ సేను గుప్తాగారి యధ్యక్షతక్రింద ఏప్రియల్ ౧ తేదీ సమావేశమైనది. నానాప్రాంతములనుండి ౨౫౦౦ ప్రతినిధులు సమావేశమైరి. రక్షకభటులు సభను నిలిపివేసిరి. కాంగ్రెసు అక్రమసంఘము కాకపోయినను అక్రమోద్యమములకును, అక్రమప్రచారములకును పూనుకొనుటవలన కాంగ్రెసుసమావేశము నిషేధింపబడెనని సర్ హారిహైగ్‌గారు తెలిపిరి. పూనాయందు ఆనేగారి అధ్యక్షతక్రింద కూడిన నాయకుల సభయందు సమిష్టిశాసనోల్లంఘనము నిలుపుదల చేయబడినట్లు ఆనేగారు ప్రకటించిరి. కాంగ్రెసుసంఘము లన్నియును ఉపసంహరింపబడినవి. వ్యక్తిశాసనోల్లంఘనము, నియంతల నిర్ణయములను, ఆనేగారు ప్రతిషేధింపలేదు. ఆనేగారి నిర్బంధానంతరము వచ్చిన అధ్యక్షులు సర్దారు శార్దూల్ సింగుగారు నియంతల నిర్ణయమును సైతము ప్రతిషేధించెను. శాసనోల్లంఘన ప్రస్థానము తీవ్రరూపమునను పర్యాప్తము గాకపోయినను అవసరమయినపుడెల్లసాగుచున్నది. పశుబల సమరమునకు ఆద్యంతములు గోచరమయినను శాంతి సమరమునకు ఆద్యంతములు లేక ప్రవర్ధమాన మగుట ప్రకృతిధర్మము.

జాయంటు పార్లమెంటుకమిటి విచారణను ముగించి విషయవిమర్శనమున కుపక్రమించినది. శ్వేతపత్రముపట్ల నిదుడుగలిగిన సంశయములె నేడును బాధించుటయేకాకను ద్విగుణీకృతములైనవి. కన్సర్వేటివుపక్షము చర్చిలుగారి నాయకత్వముక్రిందను సంస్కరణములను ప్రతిఘటించుటకు నిర్ణయించినది. ౧. రక్షణములు. ౨. కేంద్రప్రభుత్వబాధ్యత. ౩. ఫెడరేషను. ౪. రాష్ట్రీయ స్వపరిపాలనము పర్వతముల నడుమను శ్వేతపత్రవిధానమైనను సాధ్యముకాదని రాజ్యాంగపరిస్థితులు విశదము చేయుచున్నవి. ఆగాఖానుగారి రాయబారము సఫలమయినది. మహమ్మదీయపక్షము లన్నియును కలిసి సంస్కరణముల నుపయోగించుటకు నిశ్చయించినవి. సర్వీసులు, గవర్నరులు, గవర్నరుజనరలు, స్టేటు సెక్రెటరి, పార్లమెంటు మెట్టుకుపైమెట్టుగను నిర్బంధములను నిర్మించుట సంభవమైనపుడు సంస్కరణము లేచోటను స్వాతంత్ర్యమును గలుగజేయవు. అయినను శాసనసభల యాశాపాశము లిప్పటినుండియును సమ్మోహమును గల్పించుట బ్రిటీషు ప్రభుత్వరాజ్యనీతికి పరమార్థము. నియంతల మమకారాహంకారములు సత్త్వమును నిరర్థకము చేయుచుండును. వ్యక్తులు, సంఘములు, జాతులు మమకారాహంకారములకు దాసులై మానవస్వాతంత్ర్య ధర్మాభ్యుదయమును దుస్తరము చేయుదురు. అశోకచక్రవర్తివలెను నియంతలు దండయాత్రలను విడిచి ధర్మయాత్రలను జేయవలసిన యవసరము గలిగినది. దండయాత్రలకు ప్రయత్నములను జేయుచు ధర్మయాత్రఫలము నపేక్షించుట నిరర్థకము.

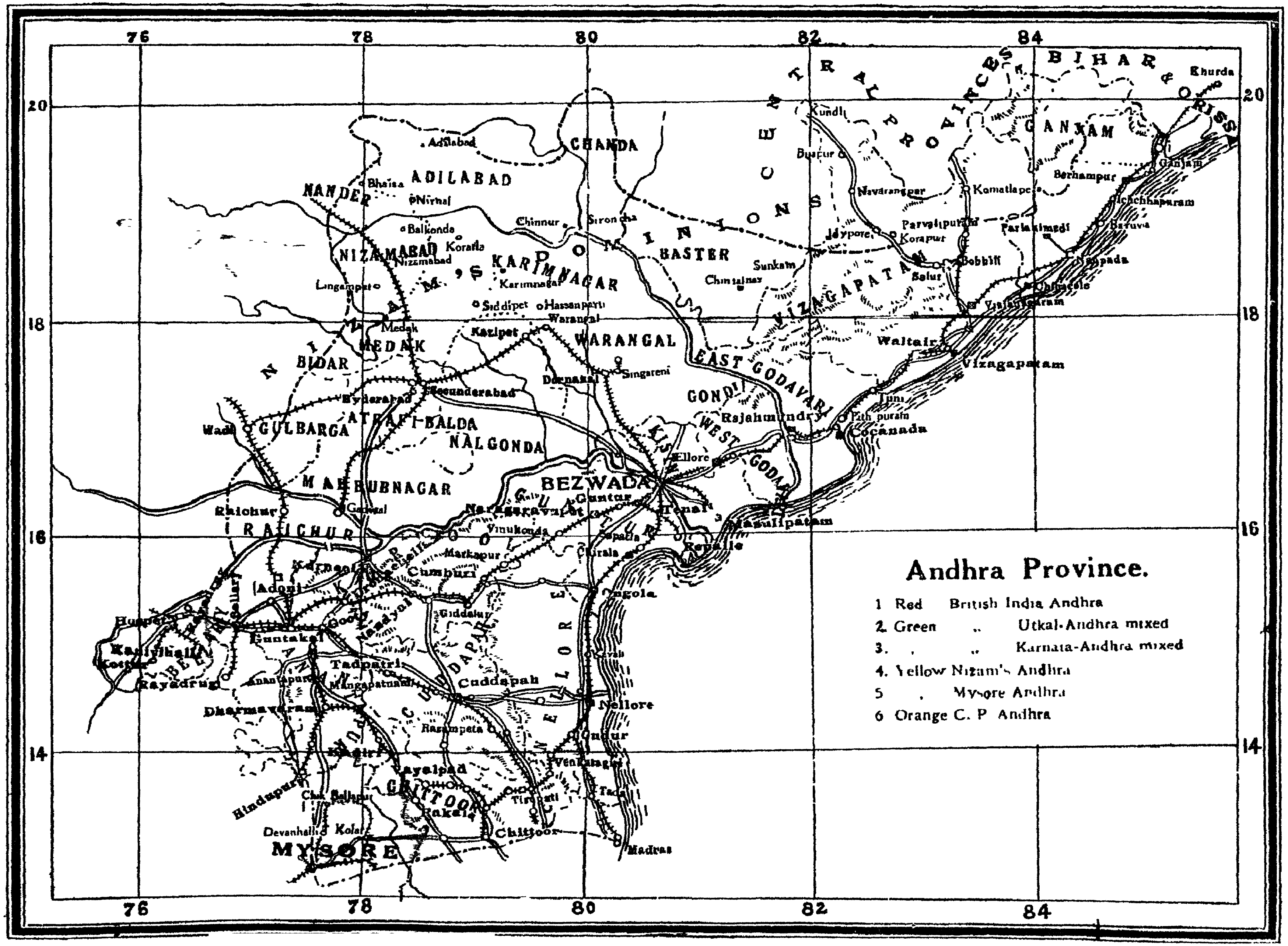
ప్రపంచపరిస్థితులు సకలరాజ్యములందును సందిగ్ధముగనున్నవి. ఆర్థిక సాంఘికమత రాజకీయరంగములందు సంప్రాప్తమగుచున్న సంరంభమునకు పరమార్థము పరివర్తనము. సకలదేశములందును సంప్రాప్తమైన ఆర్థికదుస్థితియందు ప్రథమమున నార్థికసంరక్షణమునకు ప్రయత్నములు జరుగుచున్నవి. వ్యాపార రక్షణము వ్యాపారవికాసమునకు బదులు వ్యాపారక్షయమునకు వినియోగపడుచున్నది. వ్యాపారక్షయము భయభ్రాంతులను గలుగజేయుచు నూతనాధికారము నభిలషించుచున్నది. నూతనాధికారము నిరంకుశాధికార నియంతరూపమును దాల్చుచు నూతనవిధానములను నిర్ణయించుచున్నది. భయంకరమైన పరధర్మము ప్రయోజనకరముగను గనుపడినను నిరర్థక మగుచున్నది. యూరపురాజ్యములందు ప్రజాస్వామిక మంతరించి

నియంత లేర్పడుటకు భయభ్రాంతులు కారణములు కాని విశ్వాసప్రయోజనములు కారణములు కావు. ప్రజలనిరాశయును నిస్సహాయస్థితియును వృద్ధిని జెందిన కొలదియును నియంతల బలాధికారములును వృద్ధిని పొందుచున్నవి. రష్యాయం దారంభమైన కమ్యూనిస్టు విధాన మితరరాజ్యముల ప్రతిఘటనమునకు గురియైనది. ప్రతిఘటనము వివిధరాజ్యములందును వివిధ భావ రూపములను పరిణమించినది.

పాశ్చాత్య సంస్కారమునకు జాతీయాహంకార ప్రయోజనములు పరమార్థములు. జాతీయాహంకారము సైన్యబలమునుండి ధనబలమునకును, ధనబలము నుండి సంఘబలమునకును సంక్రమించినవి. సైన్యధనబల ప్రయోగములు దుర్లభములైన క్లిష్టపరిస్థితులందు నాయకుల లక్ష్యము సంఘబలమునందు లగ్నమగు చున్నది. సంఘబలనిర్మాణ నిర్వహణమునందు కార్య సిద్ధికి నియంతల నిర్ణయములు వెంటనే ఫలప్రదము లగు చుండును. అమెరికా-సంయుక్తరాష్ట్రములును, బ్రిటీషు ప్రభుత్వమును ధనబలమునను సంఘబలమును నిర్జించుట కుపక్రమించినవి. ముస్సొలోని, హిట్లరుగారులు సంఘబలమునను ధన, సైన్యబలముల నరికట్టుటకు ప్రయత్నించిరి. ధనములేని దేశములందు సంఘబలమును నియంతయె యుపయోగించుచు సంక్షోభమును గలుగజేయుచుండును. ఈ విషమవృత్తమునం దాద్యంతములు గనుపడకను సంఘమునకును నియంతకును సంరంభము సహజముగను గలుగుచున్నది. సంరంభము బహిర్గతము కాకపోయినను నవసరమైనపుడు ప్రళయాగ్నివలెను ప్రజ్వరిల్లుచును. యూరపురాజ్యములందు నియంతల లక్ష్య మంతయును చిరకాలాభ్యస్తమైన స్వజాతీయ బాహ్యప్రయోజనారాధనములందు లగ్నమై నిరంతర సంరంభములకు సాధనంబుగ నున్నది. నియంత కమ్యూనిస్టయినను, నాజీయైనను, ఫాసిస్టైనను, కన్సర్వేటివైనను లేబరుపక్షావలంబనుడైనను ప్రయోజనము సమానము. నియంతలశ్రద్ధ వారి సత్త్వానురూపముగను పరిణమించుచు స్వప్రయోజనములకు వినియోగపడుచున్న విధమును నాజి, ఫాసిటు సంఘనిర్మాణములు విశదము చేయుచున్నవి.

గాంధిమహాత్ముని హరిజనధర్మయాత్ర నియంతలకు నియత ధర్మానుష్ఠానము నుపదేశించుటకు వినియోగపడుచున్నది. ధర్మారాధనమునకు ప్రయోజనము ఆర్థికమైనను, రాజకీయమైనను, సాంఘికమైనను లక్ష్యమాత్మగతమైనపుడు సుఖమును బాహ్యగతమైనపుడు దుఃఖమును గలుగజేయుచున్నది. సకలార్థములందును ధర్మారాధన మాత్మగతమగుటకు సత్త్వారాధనము సాధనముగనున్నది. ధర్మారాధనము స్వరాజ్యమునకైనను, హరిజనోద్ధరణమునకైనను, భూకంప సహాయనిధికైనను సత్త్వాధారమైనపు డాత్మగతమై సర్వజనామోదమును బడయగలదు. నియంతలు గాంధిమహాత్ముని వలె ననాసక్తయోగారూఢులై కర్మయాత్రను, ధర్మయాత్రను జేయునపుడు ప్రపంచయాత్రయందు సకలార్థములును సార్థకములు గాగలవు.

శ్లో. సత్త్వానురూపా సర్వస్య శ్రద్ధా భవతి భారత, శ్రద్ధామయోఽయం పురుషో యో యచ్ఛ్రద్ధస్స ఏవ సః.

Andhra Province.
1 Red British India Andhra
2 Green .. Utkal-Andhra mixed
3. . .. Karnata-Andhra mixed
4. Yellow Nizam's Andhra
5 . Mysore Andhra
6 Orange C. P Andhra
BIHAR & ORISSA
GANJAM
VIZAGAPATAM
EAST GODAVARI
WEST GODAVARI
BEZWADA
NELLORE
CUDDAPAH
CHITTOOR
MYSORE
ADILABAD
KARIMNAGAR
WARANGAL
NALGONDA
MEDAK
BIDAR
GULBARGA
RAICHUR
BASTER
CHANDA
NANDER
NIZAMABAD
ATRAFI-BALDA
MAHBUBNAGAR
Madras
Vizagapatam
Cocanada
Rajahmundry
Masulipatam
Ongole
Guntakal
Secunderabad

ఆంధ్రరాష్ట్రము

"భావా! స్వాగతమేనా?"

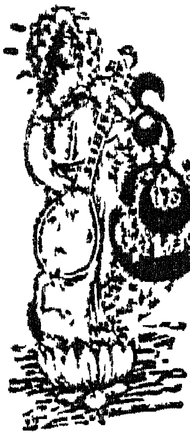
వాణిజ్య [illegible] మూర్తి విహరింగా సేవింప చింతామణీ
శ్రీవిభ్రాజిత సింహాసనము సుస్థిర [illegible] పూర్ణుండై [illegible]
భావం [illegible] సల్లవిష్టపముగా పాలింప శ్రీదేవి [illegible]
భావాబ్దంబున తెల్గువారలకు సౌభాగ్యంబుఁ జేకూర్చుతన్.

శ్రీముఖాబ్దమునకుఁ బన్నితమ్మొసఁగెంచు నభ్యుదయమందించు ప్రశస్తిగన్న
భావసంవత్సరప్రభు వశీకారియై తెలుఁగువారలకును పాలించుకొనుటకు
వచ్చె; నీవర్షాధిపతికి స్వాగతపూర్వకముగఁ జేయుదము సత్కారములను
సంతోషముగ నొక్క సంవత్సరము నిండుదాఁక నీతని పేరు పలుకుచుకొనుచు

వర్తనంబుఁ జేయువారి కన్నె మహో
త్సవములకు సదా నిధాన మగుచు
ర వలఁ బెనుజుండు యువ రాజుగా వచ్చి
మనముఁ గూర్చు దేశమునకు శివము.

స్వాగతము నీకు భావా!
స్వాగతము త్వదధికృతులకు సంపదలకును నీ
స్వాగతము సకలజనులకు
స్వాగత మగు వర్ష దేవ! స్వాగతమే వా.

పురాణం – సూర్యనారాయణతీర్థులు.

వనితాభావము నిజ
భావముతోఁ గలియ, స్వప్రభావముచేతన్
భావభవుఁ గన్న కరుణా
భావుఁడు భావసమఁ దనస్వభావము నెఱపున్.

భావకవీశ్వరప్రతతి భాతిని మెండుగ నొందఁ గోకిలల్ సం
భావన చేసికొంచు, నవపద్ధతులం బికపాళి రమ్యతో
భావన వృక్షశాఖలను బాడఁగ నొప్పంగ నిగూఢభంగి : నీ
భావసమన్ సమంచితశుభంబులు మాధవుఁ డిచ్చుఁ గావుతన్.

శ్రీవనలక్ష్మీసతీవివాహమున ద్వ్యావళి పసపె సంభావనలను ;
భానుండు పూర్వదిగ్భాగవదనమధ్యమునఁ దోఁచెఁ గుంకుమబొట్టుఁబోల్కి ;
వలపు లూనెను బుష్పవతులైన లతకూన లీతఱిఁ జేతనాచేతనములు ;
సంరంభమున భక్తజనులు శ్రీరామలీలామహోత్సవసమారంభులైరి ;
"వచ్చె ! వచ్చెఁ గ్రొత్తవత్సరం ! బిది మహో
త్సవదినం," బటంచు జనములు నగ
రముల గ్రామములను, బ్రమదంబు నొందిరి :
మునుముల పెనుగాడి యిదె యుగాది.

కవిభూషణ, సెట్టి - లక్ష్మీనరసింహము,
కవితా సమితి.

ఆంధ్రౌన్నత్యము

పండిత సత్యనారాయణరాజు

ఆపస్తంబుని భట్టబాణకవివిశ్వామిత్రసంతానమున్
భూపశ్రేష్ఠుఁ బ్రతాపరుద్రనృపతిం బుట్టించె నేయాంధ్రి యా
చూపుంగోపులు గల్గు కాంత యెప్పుడున్ శుద్ధాత్మయై యాంధ్రులన్
రేపున్ మాపును గాచుఁగాత సుతులం బ్రీతిం బిసాళించుచున్.

వెల్లఁబోయెద వేల విశ్వేశ్వరునిఁ గాంచి హంపీవిరూపాక్షు నరయరాదె
డంబువీడెద వేల టాజుమహాల్ గాంచి యమరావతీస్తూప మరయరాదె
భ్రాంతిచెందెద వేల వారణాసినిఁగాంచి దక్షవాటికఁ గాంచి తనియరాదె
కళలు వీడెదవేల కాళిఘట్టము గాంచి వైశాఖపురిఁ గాంచి పరఁగరాదె
గాంగజలములఁ గనుగొని కలఁగెదేల - గౌతమీగంగ కనులారఁ గాంచరాదె
యఖిలసౌభాగ్యములు నీకు నమరియుండఁ - దెలివిమాలెద వేమోయి తెలుఁగుబిడ్డ!

శాతవాహనహేతి సప్తార్చికీలలు దండిగా నేఁటికి మండుచుండఁ
గాకతీయుల భుజాగర్వవర్తికి నేఁడు వాడవాడలయందు నాడుచుండ
వేఁగిదేశాధీశ విస్తారతేజంబు నలుగడ లందింక వెలుఁగుచుండ
తుళువరాట్పౌరుష జలరాశి యిప్పుడు మేరను మీఱుచుఁ బాఱుచుండ
నౌత్తరాహుల దోశ్శక్తి కబ్బురంబు - నందనేటికి నీవింక ముందు కరిగి
నడుము బిగియించి తొల్లిటి కడిఁదిశక్తి - నడరిపెంపొందు మాంధ్రుఁడా, దుడుకువిడిచి.

ఆఱిపోవఁగలేదు యాంధ్రరాజన్యుల పరికింపఁగారాని పౌరుషంబు
మాసిపోవఁగలేదు మనరెడ్డిరాజుల విజయాంకచిహ్నముల్ వేఁగినాఁట
దొలఁగిపోవఁగలేదు వెలమరాజుల ధాటి యంతఃపురాంగనాస్వాంతములను
కరఁగిపోవఁగలేదు కమ్మరాజుల చేతి కత్తివ్రేటులఁ గాఱు గడ్డనల్ల
సమసిపోలేదు తెలగాల సాహసమ్ము - బ్రాహ్మణప్రతిభ యొకింత పాసిచనదు
ఇన్ని శక్తులు నీలోన నున్నవన్న - నిలిచి పరికించుకోవన్న తెలుఁగుజోద!

అగపర్చు మెందేని నఖిలసంతర్పియా విశ్వదాతను బోలు విమలయశునిఁ
గనుపర్చు మెందేనిఁగాని రాధాకృష్ణునంతటి నిఖిలవేదాంతవిదునిఁ
గాన్పించు మెందేని గాలించి పట్టాభి సాటియౌ రాజ్యాంగచతురు నితరుఁ
జూపింపు మెందేని శోధించి రామలింగారెడ్డివంటి విజ్ఞానఖనిని
షౌత్తరాహులె ఘనులనియాంధ్రులుత్త - రిత్తమానిసు లని యేలతత్తరింతు
వీరలందఱు నీవారు కారెయోయి - యాంధ్రపుత్రుఁడ, తెలిసికోవయ్య నిజము.

‘దక్షిణాఫ్రిక’ నేలి దక్షతఁజూపిన రెడ్డినాయఁడు తెల్గుబిడ్డ గాఁడె
యలప్రయాగక్షేత్రమందుఁ బెంపొందెడు చింతామణి తెలుఁగు జెట్టి గాఁడె
యఖిలప్రపంచవిఖ్యాతుఁడు శ్రీకోడి రామమూర్తి తెలుంగురడ్డి గాఁడె
మధ్యహిందూదేశ మాణిక్యమై వెల్గు రాఘవేంద్రుఁడు తెల్గు ప్రభువు గాఁడె
రామకృష్ణచౌదరి సొంటిరామమూర్తి - దిట్ట వేంకటపతిరాజుఁ దెలుఁగువారు
కారె? యిట్టియోధులు తెలుంగాణమందుఁ-గలుగ నీ కేమి లోటోయి తెలుఁగుబిడ్డ!

ఆలించినావెందుఁ ద్యాగరాట్కీర్తన లాంధ్రభూమినిఁగాక యన్యభూమి
నాలకించితి వెందు నధ్యాత్మ కీర్తన లాంధ్రభూమినిఁగాక యన్యభూమి
రహివింటి వెచ్చోట రామదాస్కీర్తన లాంధ్రభూమినిఁగాక యన్యభూమి
మొగి వింటి వెయ్యెడ బొబ్బిలిపాటల నాంధ్రభూమినిఁగాక యన్యభూమి
వింటి వెచ్చటఁ బల్నాటివీరచరిత - మాంధ్రభూమినిఁ గాకున్న నన్యభూమి
నాంధ్రపద మెంతమధురమో యాంధ్రతనయ! - తెలిసికొని, నేఁటికేనియుఁ గులుకవోయి!

భోజరా జెచ్చోటఁ బుట్టలే దందువా? యాంధ్రభోజునిమాట యరయుమోయి!
రాణాప్రతాపుఁడు కానరాఁడందువా? శ్రీరామరాజు విశేష మరయు
ఝాన్సిలక్ష్మీభాయి జనియింప దందువా? మాంచాలచరితమ్ము నెంచవయ్య
తులసిదా సెచ్చటఁ గలుగలే దందువా? పోతన్న కత తలపోయవన్న
యెందునుంగూడ లోటింత యేని లేదు - ముందునకు వచ్చి నిలబడి సందడిగను
నీదుశక్తిని నీవెంచి నెగడుమోయి! - యమలగుణగణవార, యో యాంధ్రవీర!

మాడర్న రివ్యూలు మనకు లే వందువా? వెలుగొందుఁగాదె త్రివేణివాణి
మాధురీపత్రిక మనకు లేదందువా భారతిపత్రిక ప్రబలుఁగాదె
కవిసార్వభౌములు గానరా రందువా? నాఁడును నేఁడునుంగూడఁ గలరు
దైనికపత్రికల్ దనరార వందువా? యాంధ్రస్వరాజ్యల నరయరాదె
వారపత్రిక లుండె నవ్వారిగాఁగ - దేనఁగూడను గొఱంత యేమేని లేదు
నడుము బిగియించి ముంగలి కడుగువెట్టి-యాంధ్రరాజ్యమ్ము నార్జింపు మాంధ్రయోధ!

సంఘసంస్కర్తలు జనియింప రందువా? వీరేశలింగముతీరు గనుమ
పరపతి నిలిపెడువారు లేరందువా? నరసింహదేవర వరుస గనుమ!
జాతీయ నాయకుల్ జన్మింప రందువా? సర్దారు ప్రభృతుల సరణిఁగనుమ!
జాతీయకవు లిందు జనియింప రందువా? వేంకటశర్మ వివేకిఁగనుమ!
రైతునాయకులకుఁగూడ ప్రాతిలేదు-రంగనాయకుఁ గనుమ యభంగమతిని!
ఇన్ని సదుపాయములునీకునున్న యపుడె-యాంధ్రరాష్ట్రంబుసాధింపు మాంధ్రయోధ!

చిట్టివడాలను జేర్చినపోపుతోఁ గమ్మనైన పనసకాయకూర
అల్లముకరివేపయాకుతోఁ దాలింపుగా నొప్పు లంకవంకాయకూర

ఘ్రాణేంద్రియంబుతో రసనేంద్రియముఁ దన్పు పసమీఱు విఱిచిన పాలకూర
గరమసాలాలతో గమగమవలచెడు వసలేని లే జడీపప్పుకూర·
బుఱ్ఱగుంజూఁచబియ్యము పూఁతచుట్ట - లాదిగాఁగల దివ్యపదార్థవితతి
యాంధ్రులకెకాని మఱియేరికైనఁ గలదె - సేతుశీతాద్రిమధ్య విశేషభూమి.

కాలుసేతులును వంకరలుపోవఁగఁజేసి వణఁకించు పెనుచలిబాధ లేక
బండఱాలుఁగూడ మెండుగా బీఁటలు వాఱించు నాతపబాధ లేక
ఏఱు లూళులుఁగూడ నేకమై ప్రవహించు వఱ్ఱోడుతతవర్షబాధ లేక
బండుగనాఁకైనఁ బట్టెఁడన్నము లేక రొట్టెలే తినియుండు రోఁత లేక
చూచితూచినయట్లుగాఁ దోఁచుచుండు - సీతు నెండయు వానయుఁ బూత్రమైన
యమలరాజాన్నమునుగల్గునాంధ్రభూమిఁ-దలచికొనిపొంగుమెటనున్నఁ దెలుఁగుబిడ్డ!

కాశ్మీరదేశంబుఁ గాలఁ దన్నఁగఁజాలు కోనసీమను మదిలోనఁ దలఁచి
ప్రాలేయగిరిమించు వాలాయమును మించు భద్రప్రదము మహేంద్రాద్రి నెంచి
మేరుధరాధరామేయసంపదఁగేరు జయపురాచలముదౌ హోయలు నెన్ని
రాముని మాతులు రాజధానీపురి దక్షిణకోసల మహిమలఁ గని
గంగఁ గాళింది శారద భంగపఱచి - పాఱు గోదఁ, గృష్ణను,దుంగభద్ర మ్రొక్కి
నిక్కి పెంపెక్కి యెల్లెడ నెగడుమోయి-యాంధ్రుఁడను పేరు విజయాంక మాచుఁదనర!

ఆంధ్ర ప్రబోధము

తిరుపతి వేంకటకవులు

వందేమాతర మార్యచుంబితపదా మాసేతుశీతాచల
ప్రఖ్యాతాం కమనీయశైలవిపిన స్వాదూదక హ్రాదినీమ్,
నైకస్వాదిమపూరపూరితఫల క్ష్మారుట్సమేతోర్వరాం
నానాభాషితభూషితాం చ విదుషీం వీరప్రసూశేఖరామ్.

అభ్రచుంబితశిరోదభ్రంబులగు పూర్వ పశ్చిమోత్తరగిరి ప్రతతిచేత
మధురనిర్మలపయఃప్రథితంబు లౌచు సంతతముగఁ బ్రవహించు నదులచేత
తరులతాగుల్మకందవనౌషధీనిధానములచేఁ దగు కాననములచేత
సంపూర్ణ సర్వ సస్యప్రశస్యము లైన కమనీయభూమిభాగములచేత
నుప్పతోఁ దొమ్మిదింటి కింకొక్కప్రదేశ - మునకుఁ బోకుండ సంసారమును భరించి
శూరులును పండితులు నగు సుతులఁ గన్న-తల్లులకుఁ దల్లి భరతమాతకు జయంబు.

చాళుక్యభూపాల సర్వతోముఖరాజ్య పరిపాలనంబున గరిమవడసి
కాకతీయనరేంద్రకలితసింహాసన శాసనంబున సుప్రశస్తి గాంచి
ఆర్వీటింశజాతోర్వీశ్వర ప్రాభవమున నిస్తులిత వైభవముఁ జెంది
విజయనగరరాజ్య విక్రమసాహచర్యంబుచే విఖ్యాతి నధిగమించి

రెడ్డిరాజులచేతఁగీర్తిని వహించి - వెలమసంస్థానములచేత వినుతికెక్కి-
నేఁటి కాంగ్లేయసామ్రాజ్య పాటవమునఁ-బ్రబలు మన యాంధ్రమాతకు వందనములు.

గోదావరీనదీపాదోదకము ద్రావి ఫలియించు కేదారవసతివలన
కృష్ణానదీ మహోత్కృష్ట నీరప్రయోగముచే ఫలించుభూగరిమ వలన
తుంగభద్రానదీతోయంబు సస్యసంపూర్ణంబు గావించు పుడమివలన
పెన్నాతరంగిణీ సన్నుతామల నీర నీరంధ్ర మగు పంటనేలవలన
మఱియు ఋషికుల్య మొదలైన ఝరులవలన-తనుజులనుకష్టపడిపెంచుకొనుచు నాత్మ
గౌరవముతోడఁ దనసరివారిలోనఁ - దనరు మాయాంధ్రమాతకుఁ బ్రణతిశతము.

రాజరాజనరేంద్రు తేజోవిభూతితో నెయ్యంబుఁ గన్న నన్నయ్యవలన
మనుమసిద్ధినృపాలు మహనీయకీర్తిచే మన్ననం గన్న తిక్కన్నవలన
అనవేమభూపాలు ఘనయశోలక్ష్మికిం బట్టైన శ్రీనాథభట్టువలన
కృష్ణరాయనికీర్తి కిరవులై పేరుచెందిన ఘనుల్ పెద్దనాదికులవలన
మఱియు సోమన పోతన మారనాది - కవులవలనఁ గవిప్రసూఖ్యాతిఁ గాంచి
ఆంధ్రభాషాప్రపంచ మేమఱక నేఁటి - దనుక నిలిపిన యాంధ్రమాతకు జోహారు.

మన భాషతోడనే మనతల్లికి సపర్య విసువులేకుండఁ గావింపవలయు
మన యింటిపెత్తనం బొనరించుచును మన యమ్మయే మనలఁ గాపాడవలయు
మనమండలంబున మనతల్లి వేఱువసింపఁగా గృహముఁ గట్టింపవలయు
మనసహోదరులు సామంజస్యమున నేర్పు చదువులే మనమెల్లఁ జదువవలయు
మనము గావింపఁ దగు ప్రయత్నములెల్ల - సులభమగురీతిగా మనసోదరులకు
మాతృభాషనె వార్తఁ బంపంగవలయు - నాంధ్రదేశీయులైన మాయన్నలార!

ఆంగ్లేయ సామ్రాజ్య మధిపతిస్వాతంత్ర్యము నొసంగ మన కిది మొదటిమెట్టు
మనమెల్ల సస్యసంపదమీఱఁ గావించు మనపురోవృద్ధికి మనికిపట్టు
మనభాష కభివృద్ధి ఘనతయు సర్వశాస్త్రపరిపూర్తి వహింప రచ్చపట్టు
మాతృసేవ త్యజించి మనమన్యసేవకై దాఁటిపోనీయని త్రాళ్లకట్టు
మొనయు సంఘదురాచారములను నెట్టు - రాజభక్తిని గూల్పని రాతిగట్టు
స్వీయగౌరవ మరికట్టు చెంపపెట్టు - మానకుం డాంధ్రజనులార మనలపట్టు.

విభజించియును బ్రజాభిప్రాయమునుబట్టి వంగదేశముగలుపంగలేదె ?
కోరినమాత్ర బేహారురాష్ట్రం బది ప్రత్యేకముగఁ జేయఁబడఁగలేదె ?
శాసనసభకుఁ బ్రజాప్రతినిధులను నెన్నుకో నధికార మీయలేదె ?
అనుమతింపఁగలేదె హైందవం బగు విశ్వవిద్యాలయంబు స్థాపించుటకును
కోరికలు కోరినంతఁ జేకూరలేదు - మాకటంచుఁ బ్రయత్నముల్ మానరాదు
పట్టుదల మానకుం డాంధ్రభట్టులార ! - తెగువఁ జూపింపుఁడీ ! తెల్గుదిట్టలార !

ఫోను : 2190.

సి. పి. రాం అండ్ కో.,

ఔషధములు, మూలికలు విక్రయించువారు.

శుద్ధమైన మూలికలు, ఔషధములు, పేటెంటు మందులు, శస్త్రచికిత్సోపకరణములు మున్నగునవి స్వయముగా దిగుమతి చేయువారు.

260, చైనాబజారు రోడు,

= (రాజుగారి ప్రతిమకు ఎదురుగా) =

మ ద్రా సు.

మా గ్యారంటీ :—

శుభ్రమైన వస్తువులు

ఔషధ మిశ్రమములు జాగ్రతగా కలుపుట.

వైద్యుల సలహా.

శ్రద్ధగా అనుసరింపబడుచున్నవి.

బా లు ర క్ష

సంజీవిమాత్రలు

50 మాత్రలు బుడ్డి అణాలు 8 ; 1 డజను రూ. 5.

బిడ్డలకు యేవిధమయిన వ్యాధులు రాకుండా కాపాడును. జ్వరము, మలబద్ధకము, దగ్గు, పడిశెము, క్రిములు, జ్వర బల్లలు, మాంద్యము, వాతయీడ్పులు మొదలగు సర్వవ్యాధులకు రామబాణమువంటిది. తెలిసితెలియని యేవ్యాధి నయినను నివర్తించుటకై బహుగొప్పపద్ధతిని వైద్యసామర్థ్యమును ఉపయోగించి పరోపకారచింతతో తయారించినది. బాలుర ఆపత్కాలములో కాపాడి ఆరోగ్యమును ప్రసాదించుటలో దీనికి సాటివేరు లేదు. వివరములకు కేటలాగు చూడుము.

డా॥ కోటాస్ ఎమ్. ఎస్.

మెడికల్ హాలు,

146, బ్రాడ్వే, మద్రాసు.

Catalogue and Consultation free. Healing by post is a speciality. Wanted Agents to sell Dr. Kotah's specialities.

Retail Branch :—
285, China Bazar Road, MADRAS.

"ఘనజన్యంబగు నా తుపానుజడి యుగ్రంబౌటచేఁ బద్మినీ
మణీ! యాత్మేశకరోపగూహన విరామప్రాప్తి గర్హించి యిం
దనుకన్ నేఁడు ప్రశాంతి వాటిల నితాంతామోద భద్రాత్మవై
యినసౌవర్ణకరగ్రహోత్సవము హాయి న్బొందు నబ్జాననా!

కూటికి నోటికి న్నగణమౌఁ గోటివిఘాతము లన్నరీతి నా
నాఁటనె పెండ్లియాసని యసంతమహోత్సవ మొందునంతఁ బో
రాటము వచ్చె నష్ట ప్రచురంబగు నైధనతారపోలె, నీ
నాఁటికిఁ గాదె యీశుకృప నాపయి నీపయిఁ గల్గెఁ బ్రేయసీ!

కదనము సల్పి వచ్చితి నఖండపరాక్రమలీల నాజిలోఁ
గదిరినగాయము ల్గుదిరెఁగాని రణోర్వికి నన్నుఁ బంపున
య్యదనున నస్మదీయహృదయంబునఁ గల్గిన తావకోగ్రవా
క్పవిదరవిదారణవ్రణనికాయము మానుటలేదు మానినీ!

అలనాఁ డీ పటులాడుచే మనకు శ్రేయంబయ్యెఁ గాకున్న నేఁ
గలన న్బోరుట కేఁగియుండ నిఁక శోకం బోయినన్ సంగర
స్థలమం దప్రతిమానశౌర్యమున యుద్ధంబు న్బొనర్పం జుమా
లలనా, నీదుప్రబోధనంబె యనిఁ బోరంగల్గెనా నమ్రమే?

రణరంగంబున కేఁగ కిండ్లఁ దగు వీరవ్రాతమున్ సంగరాం
గణము స్థితినిఁ బాసి పాఱుజనమున్ ఖడ్గాహతిం జంపె భీ
షణరోషంబున రాయ, లాపగిది నన్ జానీక రక్షించె నీ
గణనాతీతసుబోధనంబు హరిచక్రప్రక్రియన్ గామినీ!

భీషణము గాఁ కటన్న చెఱుపెఱుగు నేఁగొనకుండఁగాచి నా,
నాఁటిసేమ సాహసబలాభినివేశము లూని పోఱ స
న్న్యాసినిఁ జేసినా, విపుడు పెండిలియాడి త్వదీయభర్తగా
మారిచినావు—.గేశికుఁ, డమాత్యుఁడుఁ బ్రేయసి నీవ నాకిఁకన్. ”
ఇతి యీరీతినిఁ బల్కఁ బ్రేమలత మేల్పొల్పొపు తేం ట్లమ్మహీ
పతివంశోద్భవు పాదపంకజసుధాపానంబుఁ జాలించి య
ద్భుతహావమాడ్కిఁ జకోరపక్షులయి సమ్మోదంబుమైఁ దత్ప్రియ
స్మితచంద్రాతపమున్ గ్రహించెఁ బ్రణయశ్రీమంత్రమూలంబునన్.
“ వలపున్, రాగము, సోయగంబు, సుమనోభావంబు, లేఁబ్రాయమున్
బాలుపారన్ లతకూన పూనికను తత్పున్నాగము న్గూడి ని
స్తులహా నాశ్రయ మొంది తద్ఘనతరుస్ఫూర్జన్మహాగౌరవం
బెలమి న్గోరుచు ద్వంద్వధర్మమును నెంతేఁ జాటు నీక్షించుమా !
అలనాఁ డీవు తురుష్కవేషమున డాయన్వచ్చి న న్జూచి ని
స్తులభీతావహవాక్యము ల్వలికి సంక్షోభంబుఁ జేకూర్చినా,
నలవాచాహతి నిప్పుడు న్వడఁకు మే నాపాదమస్తంబు నో
చెలికాఁడా, బిగిఁ బట్టుకో ” మ్మనుచుఁ దాఁ జేర్చెన్ బతిన్ గౌఁగిటన్.
“ ప్రియుఁడా, నీమదిఁ గల్గుగాయముల వేవేగన్ దగన్ మాన్ప నెం
తయు దక్షంబగు తత్సుధారసము మద్వక్త్రౌషధంబౌట నీ
నయమో ! భీతిలనేల ? జాల మిఁకనేలా ?” యంచుఁ దా నిచ్చెఁ ద
త్ప్రియహా నయ్యధరామృతంబుఁ బ్రణయోద్రేకంబు గీపింపఁగన్.
చిత్తరువందు బొమ్మలటు చేష్టల నేది వధూవరుల్ సుధా
మత్తతచేత నొండొరుల మాటికిమాటికిఁ గౌఁగిలించికొం
చత్తుక కొంత సేపు తగి, యాపయి వీడ్వడి, హ్రీ నటించి త
ళ్పోత్తఁగఁ గూరుచుండి రొగి నొక్కరిప్రక్క నికొక్క రంతటన్.
సలలితమంత్రముగ్ధగిరిసర్పముల ట్లలదంపతుల్ నిజ
స్థలములనుండి వల్కక సుధామధురేక్షణరూపభాషణం
బులఁ బ్రణయైకవాదము లమోఘగతి న్బొనరించికొంచు వ
ర్తిలుసమయాన దాసరులు రింగునఁ బాడెడుపాట విన్పడెన్.
నైజగృహాంగణంబున వినంబడు దాసరిపాట విన్న యా
రాజనిభాస్య భర్తఁ గని రాజితవైఖరి రాయచూరుఘో
రాజినిఁ గూర్చి పాడఁగ రయంబున వారలఁ దెమ్ము లోని కే
నోజ వినం గుతూహలము నొందుదు నన్న నతండు నౌననెన్.

పలుమాఱు ప్రభృత్రికలతోఁ - నొప్పు పుష్పజాతిప్రవాహంబులతోఁ
గొలఁకులతోఁ గిలకలమను - పులుఁగులతోఁ బుష్కరాంబుపూర్ణ ఘనాళితోన్.

చెలువౌ నుద్యానవన - స్థలి నంచట విడిచి సూర్యనందనతులు కథా
విలసద్భవనముఁ జొచ్చిరి - లలిఁగొని విన రాయచూరురణగీతంబున్.

మోములఁ బంగనామములు పూని, గులాబిసుమాళ్లు నెత్తిపై
గోముగఁ జుట్టి, ఖంజరులు గోలలు దట్టి, చితాళ్లు మీటి యా
ప్రేమలతాగృహాన నొకవేదిక నెక్కొని పాటగాండ్రు సం
గ్రామము నూర్చి యిట్లుచితరాగమునిమ్ముగఁ బాడి రంతటన్:

(రణగీతము)

జయజయాంధ్రజన జననీ! దేవీ!-సకలరాష్ట్రరాజ్ఞీ!
జయజయభారత మాతృకుమారీ!-సద్యశోవిహారీ!

* * * *

శ్రీరమ్యంబై, సింగారంబై, శ్రీకారాకృతిమై
సారాహారపదార్థసమృద్ధిస్వర్ధేనూపమమై
విజయనగరసామ్రాజ్యహృదయమై, విపులజలావృతమై
ప్రజాళిపాలిటఁ బారిజాతమై, వైరిభీకరంబై
వివిధాయుధముల కగారవరమై, వీరనివాసంబై
యవనీతలాన నమరావతియై, యత్యంతోన్నతమై
హయులకుఁ గరులకు నాయతనంబై, యమరరక్షితంబై
తురకజోరులకు నురికంబంబై, దుర్గమిగుర్గంబై
విజయాంప్రపతాకాలంకృతమై, భేరీధ్వనితంబై
విజయనగరరాజులవశమయి మును వెలయుచుండె బలమై
రాయలసీమకు రత్నమకుటమై, రమ్యశిల్పయుతమై
రాయచూరుదుర్గంబు చూపరుల కాయతాద్భుతంబై. జయ.

* * *

కటకటా! కొండొక కాలంబునఁ దురకలవశమయ్యెఁ బిదీ
యాగ్నేయదుర్గం బాంధ్రుల దురదృష్టాతిశయంబున నాన్.
రాయచూరుఁ గోల్పడినవిజయనగరాధీశ్వరులౌరా!
నిజబలంబు, సామ్రాజ్యము, సర్వస్వముఁ గోల్పడినట్లే
సంతతచింతాక్రాంతస్వాంతులయ్యె సరసన నాకోటన్
జయించి క్రమ్మఱ నాంధ్రుల సామ్రాజ్యంబునఁ గలుపంగాఁ
బరిపరివిధప్రయత్నములు సల్పంగఁజొచ్చి రాపైఁ
గాని యాంధ్రులకు స్వాధీనం బది కాకపోయెనకటా!
రాయచూరు గెలిచెదనాశనుగొని రాజువెన్క రాజై
యొంపి రీల్గినను దుర్గముమాత్రం బందె నిలిచె నాహా! జయ.

*　　*　　*

అంతట సాళ్వనృసింహరాజు పట్టాభిషిక్తుఁడై తా
నాంధ్రులసామ్రాజ్యంబున కంతకు నంచఱఁ దనిపె నహో!
సాళ్వనృసింహుని బలసాహసదేశాభిమానముల నా
నలువకైన మఱిచిలువ ఱేనికైనను దెలుపఁగఁ దలమా!
గురుతుగ సాళ్వనృసింహరాయ లాకోటమరల నెట్లో
తాను జయింపఁగఁ బ్రబలినఁబట్టి యుద్ధంబును సల్పె నహో!
కాని యాతనికి స్వాధీనం బది కాకపోయె నాపైఁ
బ్రాణ ముండుచో నాదుర్గంబును బట్టకపోవుదు నా?
యనుచుఁ బ్రయత్నము లహరహంబుఁ దానొనరించుచు మన నా
క్షాత్రతలనాథుని నకాలమరణము కబళించెను కట్టా! జయ.

*　　*　　*

ఆతనిమృతిచే సమరమహానల మారలేదు వినుఁడీ!
బ్రతికియుండి తా నెంతఁజేసెనో పగమసదించియు నా
క్షితీశుఁ డొనరిచె నంత కెక్కుడా ప్రతిన సాగుటకునై;
మరణశయ్యఁ బడి యున్నపుడును దా మరువకుండెనో హో!
రాయచూరుసంపాదనవిషయం బాయవనీశుఁ డహో!
మరణశాసనము నాతఁడు వ్రాసెను మరణమునకు మున్నే
యన్నిమరణశాసనముల కయ్యది మిన్నగుశాసనమా,
మరణశాసనం బేమని వ్రాసెనో మనవిఁ జేతు వినుఁడీ!
"ప్రస్తుతాంధ్రసామ్రాజ్యరమాధీశ్వరవరుండ నగుశ్రీ
సాళ్వనృసింహనృపాలమౌళినాఁ జను నే రుగ్ణుఁడనై
యస్తమిజ్జీవితపరమాశయమై, యాంధ్రస్వప్నంబై
ప్రజ్వరిల్లు తద్రాయచూరు దుర్గావాప్తికి మున్నే
మిత్తివాతఁ బడనుంట నేనెటిఁగి మేను విడకమున్నే
స్వస్థచిత్తమున, స్వాంతస్ఫూర్తిగ వ్రాయునదేమనఁగా—
"శ్రీయుతులారా! యాంధ్రవిజయలక్ష్మీకుమారులారా!
విజయనగరసింహాసనాసీనవీరవర్యులారా!
రాయచూరుదుర్గం బిల మనసామ్రాజ్యాంతర్గతమై
మనకు వశంబై మలయువరకు మీరనుపమబలధైర్య
స్థైర్యాక్షీణనిశేశప్రతాపసాహసశౌర్యంబులతోఁ
బోరుసల్పుఁడీ! యాంధ్రమాతృసేనాపతి మీ క[illegible]
విజయనగరసామ్రాజ్యశ్రేయోభీష్టాన్వితు ల[illegible]
గతసోదరజీవితసంస్మృతిస్యందితమతు లీరు [illegible]
నాంధ్రరక్తమే మీనాడులలో నంతటఁ బ్రవ[illegible]
నాయాత్మ శాంతి నాకావాసావంటచుఁ [illegible]"
నని యాజనపతి మరణశాసనంబును వ్రాసె నాహా! జయ.

*　　*　　*

నాటఁగోలె నాకోటకొఱకుఁ బోరాటం బగుచుండెన్
రాయలు సింహాసన మెక్కుడునుక నాయురె! సరేసరే!
వానచుక్క వరిచేనిపైని బడు వానసోనవలెనే
కదలిఁ బడిన జనకాంశము గను రక్షకపోతమువలెనే
సేవవారలకు లభించు జాల్వాపెన్నిధినిధమునసే
తిమిరములోఁ దిరుగాడువారు గను దీపముతీరునసే
రాయలు రాజ్యము సేయవచ్చెఁ దత్ప్రజలు పొంగిపోవన్.
విజయనగరసామ్రాజ్యము నవనవవిఖ్యాతిని గొనఁగాఁ
గృష్ణుండేయన నేలుచుండె శ్రీకృష్ణదేవుఁ డౌరా! జయ.

*　　*　　*

ఆంధ్రరాజ్యరమ నాగతి శ్రీరాయలు పాలింపంగాఁ
దురకలఱేఁడను నదిల్‌షాహ యాదుర్గ మేలుచుండెన్.
తెనుఁగుఱేని కాతురకనవాబున కొనరె మైత్రి యెట్లో
యాకతమున రాయలు నవాబుతో ననిఁ దలఁపండోహో!
సందిగ్ధావస్థను బడె శ్రీకృష్ణదేవరాయలహో!
వెనుకగోయి ముంగునసూయి మహీశున కపుడయ్యె నయో!
సాళ్వనృసింహనృపాలుమరణశాసనమును గాచునా?
తనమిత్రుండగు నవాబుతోడుత నని సల్పంజనునా?
పితరులయాజ్ఞకు వ్యతిరేకముగా హితునిఁగూర్చుకొనునా?
హితు ననిలో నోడించి పితరులకు హితవుగూర్పఁ గనునా?
యేమిచేయుటకుఁ దోఁచకయుండె మహీశున కెటులైనన్
గారణంబులే కదిల్‌షాహతోఁ బోరొనరించుటకై
మనసులేక రాయలు సమయంబును గనిపెట్టుచు నుండెన్. జయ.

*　　*　　*

అట్లుండఁగ సయ్యదుమర్కా రనునామ్లేచ్ఛుఁడు చెడునై
గుఱ్ఱంబులు గొనుమిషచే ధనమును గొంతఁ దీసికొని శ్రీ
కృష్ణరాయలను మోసగించి తా నేఁగె సరభసముగా
నదిల్‌షాహరాజ్యంబున కతిభీతాంచితచిత్తుండై
రాయలకోపమునుండి తన్నెటులో రక్షింపవేఁడఁగా
"అల్లా" సాక్షిగ నదిల్‌షాహ సయ్యదు గాచెద ననియెన్.
సయ్యదుమర్కా రదిల్‌షాహరాజ్యమున నుంట వినఁగాఁ

[illegible] రాయలా [illegible] వచ్చి [illegible] హూంకె
[illegible]
[illegible] మహాఘమానముగ [illegible].

[illegible]
[illegible]
[illegible] నిశ్చేష్టుండై [illegible] శ్రీ
రాయలనంత ప్రయత్నంబు [illegible] చేసెన్. జయ.

* * *

మిం[illegible] బడలి [illegible] కలనూపి [illegible] సైన్యమహో!
వయసు [illegible] ప్రతి [illegible] జీరెన్.
[illegible] గజతురగపదాతి సైన్యములు రాయలు విడిచి కేగా
విభాగించి సైన్యాధిపులు [illegible] నుంచెన్.
[illegible] కొండలపెంపులు [illegible] లుండె నహో!
సాంద్రారణ్య సమానముగా [illegible] మొప్పెనహో!
కంధితుంగభంగంబులవలె [illegible] లెసంగె బలే!
నేల యీనిన ట్లుండెను వీరభటాళి చాలభళిరా!
హయములు గరులును నరసైన్యంబున [illegible]
మార్గము [illegible] సౌకర్యము లమ్మహీపుడు [illegible] చెన్.
విలువపందిరులు, సత్రంబులు, శస్త్రాస్త్రాగారము లహో!
తినుబండారము లుప్పులతో నిండినబజారు లెన్నో
నిండి మార్గమధ్యంబునఁ గన్నులపండువు చేయుచుఁ జనఁగాఁ
విద్యాపురిని విడిచిన ప్రతిసీమయు ద్వారావతి యయ్యెన్. జయ.

* * *

అతిసంరంభముతో వచ్చెడు రాయలనుచుఁ దా నెంతో
జాగరూకుఁడై య[illegible] తన సైన్యము బలపరచెన్
రాయచూరు దుర్గమునకుఁ [illegible] చేరెన్
[illegible] దేశులను సైనికులను దుర్గంబున విడియించెన్
[illegible] సంవత్సర మైనను సరిపోవునటుల నెన్నో
యాహారపదార్థంబులు దుర్గమునందుఁ గూర్చి యాపై
దుర్గద్వారపరిరక్షిత [illegible] నిడి తద్ద్వారము మూసెన్.
తనదుర్గంబును రాయల సైన్యము చెరియరాకమునుపే
త్రోవ [illegible] [illegible] షాహ యుద్ధోద్యుక్తుండై వడిగాఁ
దా నొక సైన్యంబును దీసుక కృష్ణానదిచెరి చెరియన్
రాయలసైన్యం బంతట నటకు విరాన వచ్చి చేరెన్.
ఒకవాహిని నింకొకవాహిని నలమూని యెదుర్కొనఁగా
సాగరసంగమసీమ నెసంగెడు సంరంభంబౌరా!
ప్రళయకాలభీషణనిర్ఘోషము ప్రబలఁజొచ్చె వినుఁడీ!
యాసంరంభము నభివర్ణింపఁగ నజుఁ డశక్తుఁ డనఁగా
భూలోకకవీశ్వరుల కద్దానిఁ బొగడ శక్యమగునా?

[illegible] గుర్రములు, హయములను [illegible], [illegible] నాహా!
[illegible], [illegible], మేకొని, పైకొని, [illegible] గా
[illegible] భూమి [illegible] బలిక [illegible] నోహో!
[illegible] సైన్యశౌర్యములతో
నిరువాగులనా [illegible] సల్పి రంతన్. జయ.

* * *

అంబులు కొంతవడి కాహవాగ్ని [illegible] పరిపోర్గులుగాఁ
గుగ్గిలధాటికి నిలువలేక యాంధ్రులనేకు లరిరే!
వెన్నుజూపి పరువెత్తుట కారంభించిరి సనసనగాఁ
పిల్లిపూనలే దెబ్బలులై తినువేళను పనవారా
వీరసింహు లాపిల్లిపూనలటు వెపరిచను[illegible] గని శ్రీ
కృష్ణదేవరాయలు సమయస్ఫూర్తిజ్ఞత మెరయంగా
నానాఁ గాహావరంగములవిడువా రాంధ్రులు గాదనుచున్
సమరతలము విడిచను ప్రతిసైనికుఁ జంపవలయు నని స్వీ
యాజ్ఞను జాటించెను సైనికు లాహాకారము లూనన్.
భళిభళి! రాయలసమయస్ఫూర్తిని బ్రస్తుతింప వరమే?
ప్రసనము సేసినఁ జారిపోయినను బ్రాణము లేదుగదా!
పిరికిపంద లనిపించుకొన్నపయి మరణించుటకన్నన్
దురమునఁ బోరును నరిఖడ్గంబుల కెరయగుటే మేలా
జయమొందుటయో, సంగ్రామంబునఁ జచ్చుటయో కాదే
యాంధ్రక్షత్రియధర్మాశయ మీయఖిలాంధ్రావనిలోఁ
బ్రాణంబులపైఁ దీపిచేత నిజరాజద్రోహముపై
దేశద్రోహముఁ దా మొనరించుట నాశహేతు వనుచున్
ఘనగర్జారావము లొనరుచు మేఘవ్రాతంబట్లే
విషాగ్నితీవ్రార్చులు గ్రక్కెడు నహివితాన మునుపట్లే
యాకలిచే గుహ వెడలి వీకఁ జను నలసింగములట్లే
యొరఁ దీసిన పెనుతరవారులవలె నొరపు మెఱపులట్లే
ద్విగుణీకృతపౌరుషసాహసబలతేజంబులు మెఱయఁగా
నరుగెడు సైన్యంబంతయుఁ గ్రమ్మఱ భండన మొనరింపన్. జయ.

* * *

బ్రహ్మాండంబులు విలఁక జండతరభండన మంతట నా
తురకజోగులకు నాంధ్రయోధులకు జరిగెఁ దిరుగ భళిరా!
వారిని వీరును వీరిని వారును మారిమసఁగునట్లే
చేరిపోరి వరవీరులఁ జెండుట కారంభింపంగా
క్షణకాలములో రక్తాంభోధిగ సమరతలము మారెన్.
హయముల హేషలును, గరుల ఘీంకృతులు, వీరవీరస్వరముల్
ఖణేల్ఖణేల్మను ఖడ్గనివహసంఘర్షణశబ్దంబుల్
పతితయోధజనవర్గ వినిర్గత ప్రబలార్తారవముల్
ప్రళయకాలభీషణనిర్ఘోషప్రకార మెసగంగా
మృత్యుదేవి యారణరంగంబున నృత్యమాడె నోహో!

బసకో హైందవపాపులవలె జోగులయూటులు కనిమనఁగంగా
లెక్కకుమిక్కిలి యక్కలుకొఁగ గెఁ బెక్కురు ప్రక్కకుహా!
జయ

*　　　　*　　　　*

ఆంధ్రసైనికుల మది యప్రతిహతమై యుత్సాహవృద్ధినిఁ గొనఁగాఁ
గురుకసిపాయిల గర్వల మంతయుఁ బెరుగఁడొచ్చె బిఱుఁడే!
విమతసైన్యం బంతకునంతకు నొగఁడొప్పుటఁ గనఁగానే
వ్యాఘ్రరాజములముందట భియఁపడి పాఱులేళ్లవలెనే
చండభాను తేజంబున కోడుచుఁ జనుచీఁకటులట్లే
జంఝామారుతజవమును సైపక జనునుబ్బులవలెనే
యాంధ్రుల యప్రతిమానశౌర్యమున కాఁగలేక భళిరా!
తురుష్కసైన్యము పటాపంచలయి దురము మాని పాఱెన్
దశదిశలం దాంధ్రుల జయవిజయధ్వానంబులు నిండెన్. జయ.

*　　　　*　　　　*

సంపూర్ణజయోత్సాహంబునుగొని చనియె రాయ లాపై
రాయచూరుదుర్గంబును బట్టఁగ రౌద్రమూర్తియనుచున్.

"కృష్ణానదిపై మననవాబు తా నెప్డు డోటువడెనో
యపుడే యీదుర్గంబును రాయల దయ్యె నసంశయ మదే?
యంతటిసైన్యము నతఁ డవలీలగ నంతంబొనర్పఁగా
మనమనఁగా నేపాటివార మమ్మనుజేశున కారా!
రాయలతోఁ బోరాటము సేయుట మాయురె మనవశమా!
సాళువంబుతోఁ గోడిపిల్లలకు నాలము మేలగునా?
యంచని ప్రాకులపంక్తుల సట్టుల నాశఁ జాఁచనేలా?
యేటికి సూటిగ నెదురై యెవరే నీఁదుటసాధ్యం బౌ?
యంబుధి పొంగి పొరలి వచ్చెనుతటి నరికట్టం బెరమా?"
యని యాదుర్గముదుర్గరక్షకులు నని సేయక రేరే!
దుర్గద్వారములు దెఱచి చని చేతులు మోడిచికొని శ్రీ
కృష్ణరాయలకు వశులై యొసఁగిరి కృష్ణాజినములు నాన్.

కృష్ణానదిదరి నోడినందులకె కింకిరిఁ దాఁబడఁగా
రాయచూరు దుర్గస్థసైనికులు రాయవశంవదులై
పోవుట వినఁగా వివర్ణముఖుఁడై పోయె సర్వ మని తాఁ
దనప్రాణంబుల నడిల్‌షాహ రక్షణము సేసికొనఁగాఁ
బ్రభవసీమ విడి పిఱికిపందయై పాఱిపోయె నెటకో. జయ.

*　　　　*　　　　*

కాందిశీకుఁడా యడిల్‌షాహ యను కబురును వినఁగానే
దయామయుండగు కృష్ణరాయభూధవుఁడు శాంతియుతుఁడై
శస్త్రవిసర్జన మొనరిచి హతశేషసైన్యతతి కాహా!
యభయదాన మిడి శత్రుసైన్యమున కాప్తుఁడు తానయ్యెన్.

పౌరులయిండ్లను దోచుకొన్న తనవారిఁ దండించి తా
నవరిపోత్తు వారల కిప్పించిన యవనిపుఁ డితఁడొకఁడే!
యిట్టిసద్గుణగరిష్ఠుం డిల జనహితుఁ డొకఁ డుండునె?
కృష్ణదేవరాయల యౌదార్యముఁ గీర్తిఁ జెప్పఁ దరమే?
యతఁడు ధర్మరాజావతారమే యను టాశ్చర్యం బె?
యాంధ్రులయదృష్ట మతనిరూపమున నవతరించెఁ గాదే?
శత్రుశిబిరమున లభించె శ్రీకృష్ణరాయలకు వహ్వా!
యనంతధనధాన్యరాసులును గజహయశస్త్రము లెన్నో
హతశేషసైన్యవితతియుఁ బ్రజలును నతివివశులు కాఁగా
సార్వభౌముఁ డవ్వారలఁ గని విస్తారగౌరవముతో. జయ.

*　　　　*　　　　*

సౌమ్యుండగు నాసార్వభౌముఘనచర్యలు వినఁగానే
రాయల నభినందించుచు నవాబు రాజీకబు రంపెన్
రాజీపరతు లవేవో వినుఁడీ! రాజితమతులారా!
తనకు రాయచూరు నొసంగెడుచో ననయం బడఁకువతో
కృష్ణరాయలకు సామంతుఁడుగా నెసఁగుదు ననఁగానే
యడిల్‌షాహ తన పాదాక్రాంతుం డైన నట్లకానీ
యనుచు రాయ లాయడిల్‌షాహకడ కాచారునిఁ బంచెన్.

రాయలపాదాక్రాంతుం డౌటకుఁ బ్రయత్నించెఁ గానీ
యడిల్‌షాహ శ్రీకృష్ణుని దరియం జడిసిపోయె నౌరా!
యెంతచెప్పినను బులిచెంతకు నొకయిఱ్ఱిపిల్ల చనునే?
యల్పుఁ డధికునెడ స్వాభావికభయ మందకుంట కలదే?
తానుగోరినటు లానవాబు పరితప్తమానసుండై
బతిమ లినఁగాఁ రాయ లతనిమోడఁ బ్రసన్నుఁ డగునేమో?
కాని నవాబున కతనిదరియ ధృతి కలుగకుండె నాహా!
ఆకారణమును బురస్కరించుక లగాంధ్రవిజయలక్ష్మీ
నాథుండౌ శ్రీకృష్ణరాయభూనాథుఁడు కుపితుండై
నవాబురాజ్యధ్వంసంబును బూ నవారిగాఁ జేసెన్
రాయచూరుదుర్గోపరివిజయాంధ్రధ్వజంబు నాటెన్
సాళ్వనృసింహుని యాత్మశాంతికై జలాంజలుల నిడియెన్
తల్లీ! రాజ్యరమా! నీఋణమిదె చెల్లించితి ననియెన్.

ఆ నాఁటిజయధ్వానంబును విని యంతకుఁబూర్వమహో!
రాయచూరుదుర్గావాప్తికిఁ దమప్రాణంబుల నేయే
వీరు లొసంగిరొ వారల నూత్మకారంబులు రోదోం
తరమున నశాంతితోఁ దిరుగాడుట విరమించుచు నపుడే
యాంధ్రరాయలను దీవించి ప్రసన్నాంతరంగులై తా
మూర్ధ్వలోకమున కేగిరి బిరబిర నొదవె కామ్యమనుచున్. జయ.

*　　　　*　　　　*

ఆంధ్రరాజ్యలక్ష్మి నీకును మా వందనాలొసఁగి భళిరా!
ఘననాగును రాష్ట్రపు లోకరక్షకులు నిన్ను నుతింపంగా
జయకరజయధ్వనులై దిక్కులు నిండగ జయాకరంబులు ఖలీయన్
మంగళగానము చెంగలింపఁ గవికుంజవలి భాసింపఁగా
సకలగుణాకర కాయశోభితంపు హారము లొసఁగంగా
విజయలక్ష్మి యుద్యానమాడి తా జేపలుంగవలెనే
శ్రీవీరవరప్రతాపవిభుఁడవు కృష్ణరాయ ఓహో!
విజయముచే సార్థకనామమును విజయనగరి కేతెన్. జయ.

* * *

శత్రువులకు సింహస్వప్నంబై, సచ్చరితాన్వితమై
సకలతురుష్కుల హృదయశల్యమై, శ్లాఘాపాత్రంబై
కవివరాలికిఁ బెన్నిధానమై, కీర్తిసాధకమై
యాంధ్రకృష్ణరా కాలవాలమై, యరుల కంటకములునై
యాంధ్రపరిత్రాలంకారంబై, యమలయశోన్వితమై
రాయలనామము వెలయుఁగాక శ్రీరామరక్షితంబై
జయ, జయ, జయ, గన్విజయీభవ! కృష్ణరాయభూపాలా!
జయజయజయజయ, జయవిజయీభవ! జయాంధ్రజనపాలా!
జయ, జయాంధ్రజనజననీ! దేవీ! సకలరాష్ట్రరాజ్ఞీ!
జయ, జయ, భారతమాతృకుమారీ! సద్యశోవిహారీ!

ఔరా! శ్రీహరి! బాపురే! కటకటా! యాహాహా! యిస్సీ! బళే!
రేరే! యంచొగి రేవగల్ పగిది నార్తిన్ రక్తిఁ దా మొందుచున్
బోరన్ నిల్చుచుఁ జప్పటుల్ జఱచుచున్ భూషించుచున్ దూఱుచున్
బౌరావారము లట్లు పొంగి విని రాపాటన్ దగన్ దంపతుల్.

పాట ముగించునంతనె సెబాసని దాసరులన్ నుతించి, యా
పాటను విన్న యాంధ్రజనవర్గము శౌర్యము నొందకుండ దే
నాఁటికి నంచుఁ గానికలు నచ్చఁగ నిచ్చి సగౌరవంబుగాఁ
బాటకులన్ దగం బనిచి ప్రస్తుతి కెక్కిరి నూత్నదంపతుల్.

ఆసదనంబులో నపుడు హాటకపంజరమందు నిల్చి యో
హో సఖ! యోసఖా! యనుచు నొండొరుఁ బిల్చుక కీరదంపతుల్!
భాసిలుచుండ వాని దయవారఁగఁ జేరి వధూవరుల్ సుధా
హాసమెలర్ప నున్నలుకు లాడి యొసంగిరి తేనెతేటలన్.

---

౧. సారస్వతము

తిక్కనద్రౌపదీసౌందర్యవర్ణనము

నండూరి బంగారయ్య

ద్రౌపదీసౌందర్యమును కవిబ్రహ్మ విరాటపర్వములో పోతపోసియున్నాడు. ఇట్టిచిత్రరచనము మన వాఙ్మయమునకే కాదు, ప్రపంచవాఙ్మయమునకెల్ల నపురూపమే. వ్యక్తివర్ణనమందు కవులుచూపు శిల్పనైపుణి ద్వివిధము. రవివర్మచిత్రపటములవలె ఆపాదమస్తకస్థూలరూపవర్ణన మొకవిధము. దీని క్రిందిపద్యము మనోహరమగు నుదాహరణము:

> కర్ణావతంసిత కర్ణికారప్రభ
> గండభాగద్యుతి గడలుకొలుప
> భువనమోహనమైన భ్రూవిలాసంబుతో
> వామభాగానతవదన మొప్ప
> అపసవ్యకరమృదులాంగుళీచాతురి
> షడ్జధ్వనికి మర్మసరణి జూప
> డాకాలిమీద నడ్డముసాచునపసవ్య
> పదనఖద్యుతి భూమి బ్రబ్బికొనగ
> మౌళిపింఛము గంఠదామమును మెఱయ
> విలసితగ్రీవముగ నొక్క వేణువందు
> బ్రహ్మగాంధర్వగీతంబు బరగజేసె
> చతురనటమూర్తి గోపాలచక్రవర్తి.

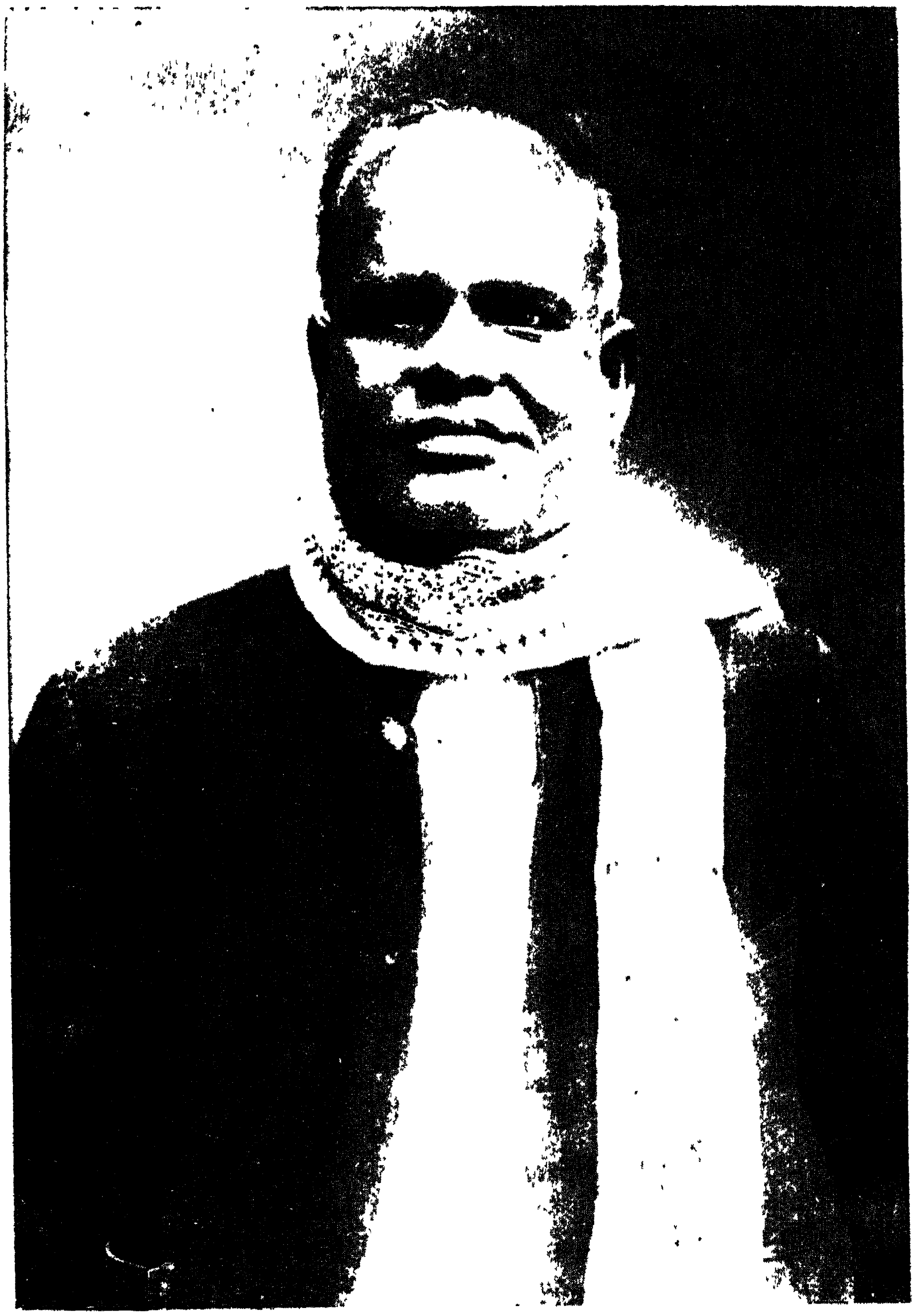
ఇది వేణుగాన మొనర్చునప్పటి కృష్ణునిఫోటో! కృష్ణునిముఖము కుడివైపున కొన్నిడిగ్రీలు వంగినదో కూడ చూపినాడా యనునంత 'తుచ' లు తప్పకుండ నాతనిస్థూలవిగ్రహము చిత్రింపబడినది. కాని కొందరు కవు లీపద్ధతి నవలంబింపరు. వారికి ఆత్మతేజమే ప్రధానము. అందుచే నాత్మతేజమును, వ్యక్తిత్వమును పోషింపజాలిన లక్షణములనుమాత్రము వారు చిత్రించి స్థూలవిగ్రహవర్ణనమును వెనుకకు ద్రోసివేయుదురు. మహాకవి యగు రవీంద్రనాథ ఠాగూరు గ్రంథములనుండి భావప్రధాన మగు నిట్టి చిత్రముల కుదాహరణములు పెక్కులు లభించును.

"In the hushed shade of mango grove beyond the city-walls Sudas stood before Lord Budha on whose lips sat the silence of love and whose eyes beamed peace like the morning star of the dew washed autumn."

(Fruit Gathering, XIX.)

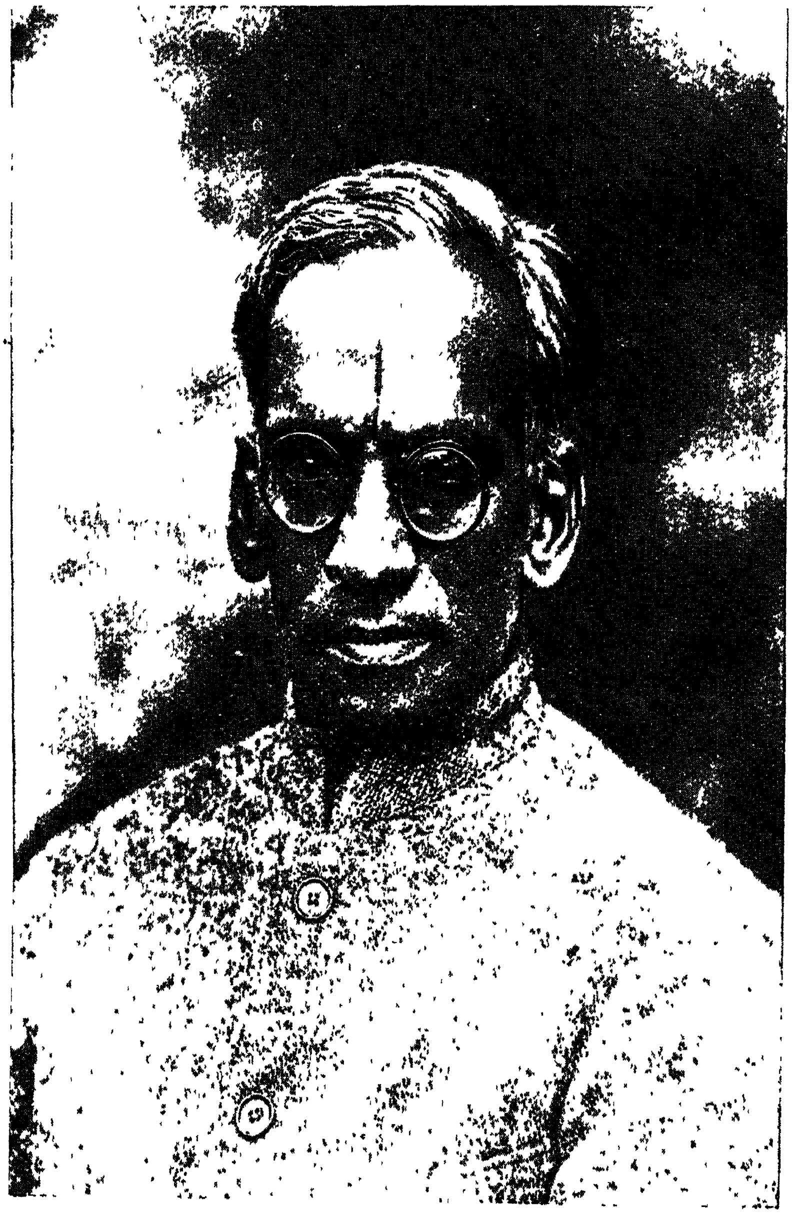
ఇందు కవి రెండు మూడు పంక్తులలో బుద్ధుని విగ్రహమును చిత్రించినాడు. బుద్ధునివిగ్రహము నాపాదమస్తకము నీతడు వర్ణింపలేదు. కాని బుద్ధుని తేజోమూర్తి యిందు ప్రత్యక్ష మగుచున్నది. బుద్ధభగవాను నెదుట నిలువబడినపుడు మన కాతనియెడల నెట్టి గౌరవ ముదయించునో అట్టిగౌరవము నీవర్ణనమూలమున నుదయించుచున్నది. చిత్రించిన back ground ను బట్టికూడ బుద్ధునిప్రభావము వెల్లడియగుచున్నది. hushed mango grove అనుటవలన బుద్ధునితేజమునకు మామిడితోపుకూడ వెఱగంది నిశ్శబ్దత వహించిన దని ధ్వనించుచున్నది. ఆపెదవులు మౌనముద్రను ధరించినవట. కాని యీ మౌనముద్ర మాధుర్యమువలన జనించినదా? కాదు. అంతరంగము ప్రేమపూర్ణమగుటచే నిండుకుండవలె బుద్ధుడు తొణకకుండ నున్నాడు. ఆకన్నులు శుక్రజ్యోతివలె శాంతతేజమును గుఱియుచున్నవట! మహాకవి ఈతీరున బుద్ధుని ప్రత్యక్షపఱచుచున్నాడు. భాగవతమునందలి కృష్ణవిగ్రహము గ్రాహ్యమయినంత సులభముగ నిది

కీ॥ శే॥ చల్లా శేషగిరిరావుగారు

(ఆంధ్రపత్రికా సంపాదకులు)

కీ॥ శే॥ ఎ. రంగస్వామయ్యంగారు

(హిందూపత్రికా సంపాదకులు)

గ్రాహ్యము కాదు. కాని ఈవర్ణనమువలన నెక్కువ భావౌన్నత్యప్రకటనము,రసప్రచారము సిద్ధించుచున్నవి. ఇది నిశితతరమును, ప్రౌఢతరమును, వ్యంగ్యప్రభావమును అగు శిల్పము. తిక్కన ద్రౌపదీవర్ణనమున నీ రెండు శిల్పములును సమన్వయమొందినవి. మొదటివర్ణనము లోని విస్పష్టతయు, రెండవ వర్ణనములోని గాంభీర్యమును గూడ నాతడు తన చేతలలో నేకీభవింపజేసినాడు. ద్రౌపదిని ఫోటోతీసినట్లుగ ఆమెస్థూలవిగ్రహమును మనయెదుట బెట్టినాడు. కాని అంతటితో నాగక జగ న్మోహనమూర్తి యగు నామెమహాత్మ్యతేజమునుగూడ మనము కనులార సందర్శించి "ధన్యోస్మి" యను కొనగలుగునట్లు ప్రత్యక్షపఱచియున్నాడు. ఈ సందర్భ మున ననుకూలమగు నవకాశముకుసహితము కవి యెట్లు తన కనుకూలముగ మార్చుకొనియున్నాడో గమనింపవలసియున్నది. ద్రౌపదీవివాహమును తిక్కన వ్రాసియుండినయెడల అచ్చట ద్రౌపదీసౌందర్యవర్ణన మును తనయిష్టమువచ్చినంత ప్రౌఢిమముతో కొన సాగించుట కవకాశ మేర్పడియుండును. కాని ప్రచ్ఛన్నవేషమును ధరించి తన "మూర్తియుజ్జ్వ లత్వము" ను బ్రకాశింపకుండ జేయవలెనని యామె ప్రయత్నపడుచున్నవేళములో నామెను వర్ణింప సంక ల్పించినాడు. కీచకు డామెను జూచి మోహవివశు డగుట కొంత కవికి తోడ్పడినది. కాని కీచకుడు కేవలము నీచుడే! అట్టికష్టాత్ముడు తలపెట్టినపరదా రాపహారణమునందు ద్రౌపదీసౌందర్యవర్ణనము నుదాత్త రసోదంచితము గావించుట యెట్లు? ఈ క్లిష్టసమస్యను బూరించుటలో కవిబ్రహ్మ చూపిననేర్పు కొనియాడ దగినది. ఆతడు కీచకునకు వైదగ్ధ్యమును బ్రసాదించి నాడు. సామాన్యసౌందర్యవతు లాతని కొకపట్టున నచ్చరు. ఆతడుచూచిన చేతులు వందలకు మిగిలి యున్నవి. స్త్రీసంభోగ-మొకలలితకళగ నభ్యసించిన మహాపురుషు-డాతడు. అందుచే వివిధస్త్రీలసౌందర్యము నందలి తారతమ్యమును; విశేషములను గ్రహింపగల నిపుణుడు. ఇంతయేల? కీచకుడు కవివలె సౌందర్యో పాసకుడు. ఈతేటగ కీచకునిపాత్రమునకు వ్యక్తిత్వ మును సమర్పించి [illegible] వ్యక్తరాజములను కవి కీచకునినోట నుంచినాడు. ద్రౌపదీసౌందర్యవర్ణనమునందు ప్రౌఢిమము నెలకొల్పుట కును, కీచకునకు వ్యక్తిత్వమును స్థాపించుటకును "ఏక క్రియా ద్వ్యర్థకరీ" అనునట్లుగ కవి యొక్కటే సూత్రము నవలంబించినాడు. వ్యక్తిరహస్యములవలె మహాకవుల కళారహస్యములుగూడ అద్భుతములు! ముఖ్యముమీద పరికించినచో కవి ద్రౌపదిని బ్రత్యక్షు పఱచుటకై ఆయాసందర్భముల ననుసరించి మూడు సూత్రముల నవలంబించినట్లు కానవచ్చుచున్నది. అందు మొదటిది పూర్ణవిగ్రహవర్ణనము;

ఎలదీగ గప్పిన లలితపరాగంబు
　　క్రియ మేన మేదినీరేణు వొప్ప
జంఝకంబున నవసౌరభం బెసగెడి
　　కరణి నాసిక వేడిగాడ్పు నిగుడ
దోయజదళముల తుది మంచుదొరగెడు
　　గతి కన్నుగవ నశ్రుకణము లురుల
నిందుబింబముమీది కందుచందంబున
　　గురులు నెమ్మోమున నెరసియుండ
సర్వజనవంద్యమైన పాంచాలి సింహ
బలునిచే నిర్విధంబున భంగపాటు
దనకు వచ్చిన నెంతయు దైన్యమొంది

*　*　*　*

సాధారణముగా తెనుగుకవులందరు నీపద్ధతినే యవలంబించిరి కాని తిక్కనపదనివానితనములోనున్న స్వన్నదనము, నాజూకుదనము వారిలో గానరావు. ఇదిగాక, ఒక్కొక్కరేఖచేతనే విగ్రహమునంతను స్ఫురింపజేయు చిత్రకారునివలె పూర్ణవిగ్రహవర్ణన మునకు గడంగక తిక్కన ఒక్కొక్కలక్షణముచేతనే విగ్రహమునంతను ధ్వనింపజేయుచు వచ్చినాడు. ఈ యంశము నొకటిరెండుదాహరణములు విస్పష్టపఱచును. వేషయోజన సందర్భమున ధర్మరాజు,

మననంశ్వంబున వృత్తం
బును బెంపును గాంచాలు పుణ్యనతివి య
ర్జునులగు తులువల తలపులు
గనుగొని యేమరక మెలగగావలయుజుమీ.

అని ద్రౌపదిని హెచ్చరించినపు డామె "అనాదరమంత స్మితసుందరవదనారవింద యయి" న దట. ఇక్కడ 'ననాదర' యను నొక్కపదముచేతనే యాత్మవిశ్వాస మాకారము గైకొనినట్లున్న ద్రౌపది మూర్తియంతయు మనకు బ్రత్యక్షమగుచున్నది. ఇట్లే,

తనతలచీర యరసికొని య
వ్వనితారత్నంబు వినయ వైభవము సతీ
తనువొందిన చందంబున
జనియెం గేకయసుతానుచారికలబడిన్.

అను పద్యములో "తలచీరయరసికొని" యనుటవలననే యామెవినయవైభవమెల్ల మనకు గరతలామలకమగు చున్నది. ఇదిగాక ఆమెను బ్రత్యేకముగ వర్ణింపకుండ ఆమె చొచ్చిన ప్రదేశములందును, ఆమెను సందర్శించిన జనులయందును ఎట్టిసంచలనము కలిగినదో దానినిబట్టి యామెను, స్వరూపమును బ్రత్యక్షపఱచుట మూడవ పద్ధతి.

పదతలంబున కెంపు పరగినతలము కుం
కుమలిప్తమైనచందము వహింప
నంగంబు నునుగాంతి యడరినగోడలు
వేదులు మణిమయవిధము నొంద
గనుగవ మెఱుగులు గదిరినముందర
బుష్పోపహారంబు పోలుపుదాల్ప
వేనలికప్పు పర్విన మీదు నీలదు
కూలంబు మేల్కట్టు కొమరునడయ
తానుజొచ్చినకతన మత్స్యక్షితీశు
నింట నిమ్మెయి క్రొత్తయొప్పెసక మెసగ

* * * * *

ఆమెస్వరూపము సన్నిహితమగుటవలన నచేతన పదార్థములం దిట్టిమార్పు కలిగినది. ఇక చేతనపదార్థములందో? సుదేష్ణ యామెను జూడగనే ఆమె యెవ్వరో, ఏకులముస్త్రీయో తెలిసికొనకుండనే యనశ్వ ముగ నాసనమునుండి లేచి చేతులు ముందుకు సాచి యామెపట్ల నమ్రతను, గౌరవమును బ్రకటించుటను కవి యీతీరున వర్ణించుచున్నాడు:

కనుగొని గారవంబును మొ
గంబున గేలు బురః ప్రసారమును
దనువున నమ్రభావమును
దంతమరీచులు సామినిర్గమం
బును దనలో గడల్కొనగ
భూరితరాదర రేఖ నిందుర
మ్మనవుడు నంతనంత ద్రుప
దాత్మజ చేరి వినీతి నిల్చినన్.

సుదేష్ణ ద్రౌపదియెడల నిట్టి గౌరవము జూపిన దనుట కంటె ద్రౌపదీసౌందర్య మామెచే తనకు జోహారు చేయించుకొన్న దనుటయే యుక్తముగా నుండునేమో. ఇక పౌరజను లేమనుకొనుచున్నారు?

ఇయ్యింతి ప్రాపున నయ్యనంగుడు పార్వ
తీశునైనను దక్క నేలకున్నె
యిన్నాతిచెలువంబు గన్న శచీప్రియుం
డైనను గనుకలి నవయకున్నె
యిత్తన్వి కెనలేమి కెదిరి పన్నిదము భా
షావిభుతోనైన జఱవరాదె
యిత్తలోదరి జీవితేశున కిందిరా
పతినైన మెచ్చక పలుకవలదె
కుసుమబాణుని బాణముల్ గూడ నైదు
గరగి నేరిమి వాటించి కరువుగట్టి
పోసి చేసి చైతన్యసంపుటము దగ ఘ
టించిరోకాక యిట్టి చేడియలు గలరె!

దీనిజన్మంబున తేజంబునందిన
యింతియు బతియును నెవ్వరొక్కో!
దీనినామాకృతిగా నోచి పడసిన
యింపగువర్ణంబు లెవ్వియొక్కో!

(ఏమిటిప్పుడు 'ఇయ్యింతి ద్రౌపది' పద్యమునకు పూర్వము కొన్ని పద్యములను వదలుకొనవలసినది.)

రోహిణియొండె రొండెను స
    యంధతి కాక మనుష్యజాతిలో
యీహరిణాక్షి చెల్వమున
    నేత్రజచూపుల నాచికోలగా
దాహితగౌరవం బగు శు
    భాంగము దేజము చూడబుద్ధి సం
దేహము బొందుచున్నది స
    తీజన మిట్టిదె యెజ్జగంబులన్.

స్త్రీవర్ణనములేని తెనుగుప్రబంధమే లేదు. అందు ప్రతివారికన్నులు కలువరేకులే, ఊరువులు రంభాస్తంభములే, వేణి నల్లత్రాచే, శరీరము కుందనమే. ఇట్లు పుంఖానుపుంఖముగ గానవచ్చు ప్రబంధములయందలి స్త్రీవర్ణనకును, తిక్కనస్త్రీవర్ణనకును ఏమైన తారతమ్యమున్నదా? అనుప్రశ్నమునకు మనము సమాధానమీయ వలసియున్నది. <u>ఆతనిపనివానితనములో నున్న నైశిత్యమితరులకు లేదని యిదివరకే సూచించియున్నాము.</u> ఇదిగాక ద్రౌపదిసౌందర్యమునం దాతడు మూడు ప్రత్యేకలక్షణముల బ్రతిష్ఠించియున్నాడు. ఇవి తెనుగువారు వర్ణించిన తక్కినస్త్రీలయందు మృగ్యములు.

<u>అందు మొదటిది కాంతిసమృద్ధి.</u> ఇప్పటిచిత్రకారుల చిత్రములలోని పరివేషములు దేవకాంతలను మనుజకాంతలనుండి వేఱుచేయుచున్నట్లే <u>అతిలోకలావణ్యవతియగు ద్రౌపది తేజస్సు ఆమెను తక్కిన తెనుగు ప్రబంధనాయికలనుండి వేఱుపఱచుచున్నది.</u> <u>జనులకనులను మిఱుమిట్లుగొనజేయు సూర్యబింబమువలె వెలుగుచున్న యామెదేహకాంతిని</u> "చూడ్కులనాచికోల" కాక పౌరులు 'వెక్కస' మంది చూచుచున్నారట! పరమనీచమగు కీచకలులాయముసహిత మీకాంతి ప్రవాహమున నెట్లు స్నానమాడినది, కవి యీతీరున వర్ణించుచున్నాడు:

పొలతుకకాంతి యింతపొలి
    వోవగ నీ కెసలార తార ని
శ్చలిత గమనగ్రిక్రోలికొన
    జాలుట సీచకముఖ్యులోచనం
బులు 'నయనప్రధాన' మను
    పూర్వవచస్థితి దప్పకుండగా
నెలమి వహించె నక్కుగల
    యింద్రియవర్గము ధిక్కరించుచున్.

తన్వంగి మవ్వంపు తనులత నెసగెడు
    నునుగాంతివెల్లువ మునుగబాఱ
గిసలయహస్త కెంగేల నేపారు క్రొ
    మ్మించను లేయెండ మిగులబర్వ
గమలాస్య ముద్దుమొగంబు లేమెఱుగుల
    ముత్తంబు పరిచుట్టు ముట్టుకొనగ
ధనళాక్షితొంగలి తఱచు ఱెప్పలచెన్ను
    కప్పను చీకటి గలియుదేర
బెగ్గలం బంతకంతకు నగ్గలింప
నదవుచెమటతో జిత్తంబు సెదరి యెందు
మెలగ దలపేది యాసింహబలుడనంగ
పట్టియాడెడు జంత్రంబుపగిది నుండె.

<u>ఈ సౌందర్యమునందలి రెండవలక్షణము పవిత్రత.</u> ఇన్ని తెనుగుకావ్యములను జదువుచున్నాము కాని ఎంతటి పవిత్రతను వర్ణించినను సరే, సౌందర్యవర్ణనము వచ్చుసరికి మొగముమొత్తునట్లు దేహసౌష్ఠవమును వర్ణించుటయే కాని, యాదేహకాంతియందు బ్రతిఫలించు నాత్మను ధ్వనిప్రధానముగ జిత్రించి మనస్సును పవిత్రభూములకు గొనిపోజాలినవా రెందరున్నారు? పరమ<u>నీచుడగు కీచకునినోట నుంచబడినను ద్రౌపదీసౌందర్యవర్ణనమును కవి యెంతయందముగ, నెంతపవిత్రభావోద్దీపకముగ జిత్రించుకొనివచ్చినాడు!</u> సాధ్వీమణుల శీలము<u>నందేకాక వారి సౌందర్యమునందుగూడ నొకవిధమగు పవిత్రత వెలుగొందుచు.</u> నపరిచితులకయిన వారియెడల గౌరవప్రపత్తుల నుదయింపజేయును. విరాటనగరమున

నున్న ప్రజలు సైరంధ్రీవేషమున నున్న ద్రౌపదిని జూడగనే

రోహిణియో యిది నొండెను న
రుంధతిగాక మనుష్యజాతినో
యీహరిణాక్షి చెల్వమున
నేత్రరుచాఢ్యుల నాచికోలగా
దాహితగౌరనం బగు శు
భాంగము తేజముజూచి బుద్ధి సం
దేహము బొందుచున్నది స
తీజన మిట్టిదె యెజ్జగంబులన్.

అనుకొనిరట! ఈపద్యమునందలి మొదటిపాదమునందరుంధతీప్రసక్తినిబట్టియు, మూడవపాదమునుబట్టియు ద్రౌపది పవిత్రత తెల్లము ద్యోతమగుచున్నది. అత్యంత కలుషాత్మయగు సుదేష్ణకునయిన నామెయెడ నెట్టి గౌరవప్రపత్తు లుండెనో వెనుక నుదాహృతమగు "కనుగొనిగారవంబును మొగంబును" అనుపద్యమువలన దెలియవచ్చుచున్నది. ఇంతయేల? పరమనీచుడగు కీచకుడు కూడ ఆపవిత్రమూర్తినివర్ణించుపట్ల నశ్లీలోక్తికిగాని, యసభ్యవర్ణనమునకుగాని గడంగక ఆసౌందర్యమును మైలపడనీయకుండ నెంతో జాగరూకతతో గాపాడుచున్నాడు.

దీనివల్ల భూషణగా నిల నాబఁగనాం
పెనగ ఎర్తిల్లువా దెవ్వతె కొ_!
దీనివసించుట దా నొప్పి పెంపున
నేవారు మందిరం బెద్దియొకొ_!

* * * * *

ఇందు మొదటిపద్యములోని తేటగీతిలో నొకవిశేషము గానవచ్చుచున్నది. కుసుమబాణుని బాణములను గరగించిపోసి చేసిరేమో యనుటతో సామాన్యకవి యాగును. కాని యట్లాగిపచో నా చిత్రనిర్మాణమున నాత్మతేజము లోపించును. అందుచే తిక్కన అంతటితో నాగక 'చైతన్యసంపుటము' దగ ఘటించిరో కాక యనికూడ పలుకుచున్నాడు.

ఇందు రెండవపద్యములో దీని నామమెద్ది, దీని మందిరమెద్ది అనుటకు మారుగా వక్రోక్తులకు గడం గుటవలన సమకూరిన కళానైపుణ్యమును గమనించు నది. మొదటిపద్యములో త్రిమూర్తులను, దేవేంద్రుని మాత్రమే తలపెట్టుచుండుటచే నామెదర్శనమువలన సంభోగవ్యసనపరాయణు డగు నాతని యాత్మయందు కూడ నెట్టి పవిత్రభావములు సంచరించినవో మనకు స్పష్ట మగుచున్నది. రెండవపద్యమున ప్రభారాశి యగు నామెను జూచుటవలన నామెయం దుదయించిన గౌరవముచే 'నీకు నామ మెద్ది?' యని కుఱచగ ప్రశ్నింపలేకుండ నున్నాడు.

అనేకవిశేషములం . దీ సన్నివేశమునకు సరి పోల్పదగిన సీతారావణుల సంవాదమునుండి రావణుడు సీతాసౌందర్యమును వర్ణించినవిధమును బరికించితిమేని సీతయందుగూడ నీ కాంతిసమృద్ధిని, పవిత్రతను వాల్మీకి చిత్రించినట్లు మనము జూడగల్గుదుము.

తా ముత్తమాం స్త్రియంలోకేపద్మహీనామివశ్రియమ్,
విభ్రాజమానాం వపుషా రావణః ప్రశశంసహ.
కా త్వం కాంచనవర్ణాభే, పీతకౌశేయవాసిని,
కమలానాం శుభాం మాలాం పద్మినీవహి బిభ్రతీ.
హ్రీః శ్రీః కీర్తిః శుభా లక్ష్మీ రప్సరా వా శుభాననే,
భూతి ర్వా త్వం వరారోహే, రతిర్వా స్వైరచారిణీ.
సమాః శిఖరిణః స్నిగ్ధాః పాణ్డురా దశనా స్తవ,
విశాలే విమలే నేత్రే రక్తాన్తే కృష్ణతారకే.
విశాలం జఘనం పీనం మూరూ కరికరోపమౌ,
ఏతా వుపచితౌ వృత్తౌ సంహతౌ సంప్రవల్గితౌ.
పీనోన్నతముఖౌ కాన్తౌ స్నిగ్ధౌ తాళఫలోపమౌ,
మణిప్రవేకాభరణౌ రుచిరౌ తే పయోధరౌ.
చారుస్మితే, చారుదతి, చారునేత్రే, విలాసిని,
మనో హరసి మే కాన్తే, నదీ కూల మివామ్భసా.

(౧౮-౨౦ సర్గ. ౪౬. అరణ్యకాణ్డ)

ఇందు రావణుని రాక్షసస్వభావమునకు, కామాతురతకు అనుగుణముగ పయోధరవర్ణన మెక్కుడుగ జేయింప బడినను రావణుడుసైతము సీతను పవిత్రస్త్రీలతో బోల్చుటనుబట్టి యామెసౌందర్యమున బవిత్రత వ్యక్తీ కరింపబడినది. "విభ్రాజమానాం వపుషా" అని యిందు సూచింపబడిన యామెశరీరకాంతిని కవి యిట్లు విశ దీకరించుచున్నాడు.

పూర్ణచంద్రాననాం సుభ్రూం చారువృత్తపయోధరామ్,
కుర్వంతీం ప్రభయా దేవీం సర్వా వితిమిరా దిశః.

(సుందరకాణ్డ, సర్గ ౧౫, శ్లో. ౨౮)

ఆమెశరీరప్రభదిక్కులనుండిచీకట్లను తరిమివేయు చున్నదట! సుందరకాండలో వర్ణింపబడిన సమావేశ మును బట్టికూడ పైరెండంశములే ప్రకటమగుచున్నవి.

ఏకవేణీధరా శయ్యా ధ్యానం మలిన మంబరమ్,
అస్థానే ప్యుపవాసశ్చ నైతా న్యౌపయికాని తే.

(సుం. కాం. సర్గ ౨౦, శ్లో. ౮.)

దీనినిబట్టి సీతాదేవిపవిత్రతయు,

త్వాం కృత్వోపరతో మన్యే రూపకర్తా స విశ్వసృట్,
నహి రూపోపమా త్వన్యా తవాస్తి శుభదర్శనే.
య ద్య త్పశ్యామి తే గాత్రం శీతాంశు సదృశాననే,
తస్మిం స్తస్మిన్ పృథుశ్రోణి చక్షు ర్మమ నిబధ్యతే.

(సుం. కాం. సర్గ. ౨౦. శ్లో. ౧౩,౧౫.

అనుశ్లోకములనుబట్టి యామెమోహాతిశయమును గోచ
రించుచున్నవి.

కాని సీతాసౌందర్యమునకును ద్రౌపదీసౌందర్య
మునకును ఒకగొప్పభేదము గానవచ్చుచున్నది. స్వభా
వమునందుగాని, సౌందర్యమునందుగాని సీత ద్రౌపది
యంతటి గంభీరురాలు కాదు. ఆమెమనస్సులో నున్న
భావ మేదో ముఖమున గోచరింపవలసినదే. అట్లే
ఆమెసౌందర్యముకూడ ప్రౌఢకవులకావ్యమువలె ధ్వని
ప్రధానము కాదు. కాని తరచినకొలది ద్రౌపది
సౌందర్యమునకు నూత్నవైదగ్ధ్య మేర్పడుచుండును.
ఆమెసౌందర్యమునందు కవిబ్రహ్మ ప్రతిష్ఠించిన ఛాయా
భేదములు, భావగాంభీర్యము నిరుపమానములు. దానిని
బట్టి తిక్కనచేసిన సౌందర్యతత్త్వమథనము లోకోత్తర
మని మనకు స్పష్టపడుచున్నది.

గండుమీలకు బుట్టి కాముబాణములలో
    గలసియాడెడునట్టి కన్నుగవయు
బిసకాండములశిక్ష బెఱిగి లేఁదీగల
    మెచ్చకయున్నట్టి మృదుకరములు
చివుళులతో సంధి సేసి యంబుజముల
    పై నెత్తి చనునట్టి పదతలములు
గలకంఠములయొద్ద గఱచిన విద్య వీ
    ణల కిచ్చునట్టి తిన్ననియెలుంగు
నత్తెఱంగున రేఖయు నవ్విధంబు
గఱువచందంబు నమ్మెయి కలికితనము
నట్టిచెన్నును సైరంధ్రియందకాక
కలవె యొరులకు నెఱుగక పలికితబల!

వామాక్షి రుచిరలావణ్యంబు భావించు
    దన్వంగిరూపు చిత్తమున నిలుపు
గంబుకంధర చెన్నుకైవడి దలపోయు
    నంగనసౌకుమార్యము దలంచు
భామిని సహజవిభ్రమ మెద గీలించు
    బడతిచెయ్వులు మది బట్టికొలుపు
మానిని గరువంపుమాటపొం దూహించు
    దళితాబ్జముఖితిన్నదనము మెచ్చు.

* * * * *

ఈ పద్యములను బట్టి ద్రౌపదీసౌందర్యచిత్రలేఖన మెంత
భావప్రధానమైనదియు విస్పష్ట మగుచున్నది. క్రింద
గీటుగీచిన మాటలనుబట్టి ద్రౌపదీసౌందర్యమున నెన్ని
విశేషములు ప్రదర్శింపబడినదియు తెల్లమగుచున్నది.
విషయమునుబట్టి మాత్రమేకాక విధానమునుబట్టికూడ
తిక్కనకు వాల్మీకికి తారతమ్య మేర్పడుచున్నది. "నీ
కన్నులు విశాలములు. నీదంతములు శుభ్రములు, శితా
గ్రములు" అని సూటిగ వాల్మీకి సీతను వర్ణింపజేసి
నాడు. కాని కీచకుడో, వక్రోక్తులకు గడంగినాడు.
"ఓనిపేరెద్ది?" అనుటకును, "దీనినామాకృతిగా నోచి
పడసిన యింపగు వర్ణంబు లెవ్వియొక్కొ" అనుటకును
గలతారతమ్యము రసజ్ఞు లూహించుకొందురుగాక! కీచ
కుడు చేసిన వర్ణనమందు నాజూకుదనము, నగిషీపని
యెక్కుడుగ నున్నది. ద్రౌపదీసందర్శనమువలన కీచ
కుడు కాముకు డగుటయే కాక తాత్కాలికముగ
కవికూడ నైనాడు. అందుచే నాతనివాక్యములలో
రసప్రచార మెక్కువగ నున్నది. వక్రోక్తి పేరు చెప్పి
ప్రబంధకవులవలె నస్వాభావికవర్ణనలకు గడంగకుండ,
అట్లని సూటితనముపేరుచెప్పి నీరసముగ వ్రాయకుండ
గావ్యరసమనిన నేమో సరిగా గ్రహించిన కవితత్త్వ
వేత్త తెనుగులో నొక తిక్కనయే కానవచ్చు
చున్నాడు. అజంతాశిల్పములకైనను శైథిల్యమున్నది
కాని వాఙ్మయమైన తిక్కనద్రౌపదీచిత్రమునకు శైథి
ల్యము లేదు. అజరామరంబైన యాదివ్యసుందర
మూర్తి ననుగ్రహించి యాత డాంధ్రులను శాశ్వత
ముగా ఋణగ్రస్తులను జేసివైచినాడు.

తెనుఁగు శైలి

కవి: కవికొండల వేంకటరావు

పురాణములనుండి :—

నన్నయ

జగంబులు పుట్టింపను మనుపను సమయింపను గర్తలైన దేవతలకు నెట్లు నడచిన నెగ్గులేదు. నేను గర్మభూమిని జనియించి కర్మపరుడ నైతి.

తిక్కన

ఈ రెండుదెఱంగులవారును బంచి కుడిచి సుఖంబున్న నఖిలభూప్రజకును బ్రమోదం బగుంగావున నట్లు సేసి యందఱచేత దీవనలు వడయవయ్యా.

ఎఱ్ఱాప్రగడ

నీ గౌరవంబంతయు నెఱింగి కావె వహ్నిసమానుండైన యీమహామునిని నారాధించుటకు నీయందు భారం బెక్కించెద.

ప్రబంధములనుండి :—

మనుచరిత్ర

అనిన నత్తెఱవ యక్కఱకరిపలుకుల కులికి గఱిగఱిం గఱవ గరకరిం జెఱకువిలుకాఁడు పరగించు విరిదమ్మిగొంకతలు.

పారిజాతాపహరణము

ఇవ్విధంబున నభీష్టఫలసిద్ధిసంతోషితస్వాంతులును, నిఖిలలోకైకసంస్తూయమానమహామహిమోదాత్తులు నై నిరంతరసౌఖ్యవర్ధిష్ణులగు నాసత్యాకృష్ణులను జూచువేడుకం గ్రమ్మఱునొక్కనాఁడు.

శృంగారనైషధము

ఇట్లంతర్హితుండై రాజమార్గంబున నిరర్గళవేగంబునం జని యారాజకుంజరుండు మదకుంజరఘటాసుందరంబగు రాజమందిరంబు డాసి.

విజయవిలాసము

ముముక్షుజనహృదయంగమంబగు త్రివేణీసంగమంబున దానంబులుం దానంబులు గావించి, యచ్చట మాధవు నారాధించి, భవరణానుభవఖేదసాన్క్రోశంబగు పంచక్రోశంబు ప్రవేశించి.

ప్రభావతీప్రద్యుమ్నము

దానవేంద్రా, నీపలికినట్లు మన మిరువెగలవారము నగణ్యపుసంతానం బగుటం జేసి మనయెల్లవివాదంబులు నతండ తీర్ప నర్హుండు.

పదములు, కీర్తనములు, కథలునుండి :—

రామదాసుచరిత్ర

ఓభద్రాద్రీశ్వరా! నేను పూర్వజన్మంబున జేసిన కర్మశేషమో, లేక మీకరుణకు పాత్రుండను గాననియో, యీదుర్మదులచే గొట్టించుటకు మనస్సుగలిగియో యివ్విధంబుగా నన్నుఁ జేయించుట తగునా యని స్తుతి చేయుచున్నాను.

మైరావణచరిత్ర

ఓతల్లి, అనేకకోట్లరాక్షసులు యుద్ధముగోరివచ్చుచున్నారు. వారల నందరిని నీకు బలియివ్వబోవుచున్నాను. యీరామసౌమిత్రులను......

భ్రాంతసావిత్రి

విష్ణుభక్తిలేనివాడు శూద్రుం డనబరగు. నాయెడ భక్తిగలిగిన చండాలునైన నవమానించుట బుద్ధిమంతులకు నుచితంబు గాదు.

సర్వాయిపాపడుకథ

పన్నెండుమంది నేస్తులాతో శకునమెల్లి వస్తువుంటె చాకల లొక్కయెల్లమైన చిక్కుతీసి కొప్పబెట్టి శ్రీగంధపుచుక్కబెట్టి హంసలామొగ్గాలరవికెకు

మీద తొడిగినాది. కండ్లకు కాటీకవేసీ పండ్లుకు దాసీనా వేసి బోర్‌మెట్ల వేసుకోని బొమ్మంచు చీరె గట్టి పిల్లవాణ్ణి చంకపెట్టి కూటిబుట్ట యెత్తుకోని యెదురుగుండ తాను వొచ్చి పెళ్లుపెళ్లున తుమ్ముతున్నాదీ ఆ యెల్లమ్మ.

నేటియొకనాటకము

తరువాత నోప్రభూ, మున్నుమూర్ఛిల్లిన ముని బాలుండు నిద్దురనుండి లేచినట్లు లేవ నాసోదరులిద్దఱు నితాంతసంతోషక్రాంతస్వాంతులై.

నేటియొకనవల

అనలువురు నానూతనపురుషునితో లోన ప్రవేశించి మందిరద్వారంబులను మూసివైచిరి. లోన నేమి జరుగునో వినుట కామెకు కుతూహల ముదయించెను.

నేటి మఱికొన్ని విధముల రచనలనుండి :—

లండనుపన్యాసములు

వేశ్వేరుసంఘముల ప్రతినిధులతో సంప్రతించి అందరికిని సమ్మత మగునట్లుగా సాంఘికసమస్యను పరిష్కరించు ఏర్పాటేదియు చేయలేకపోతినని ప్రకటించుట కెంతోవిచారమును చిన్నదనమును కలుగుచున్నది.

పల్లెటూరికథలు

కరణం సంకురాత్రిపండుగకు అల్లుణ్ణి తీసుకు రావడానికి వెళ్లాడు. పడవదగ్గిరకు రాలేదనేకోపంతో అల్లుడు పండగకు రానన్నాడు.

చిత్రాంగి

కాని మీరు పొడుంకాయతోటే సహజంగా పుట్టార్టగా ?

ఏమమ్మా, మీ మామగారు వొచ్చారు. అందర్నీ యింట్లోకి రమ్మంటున్నారు. మాకు రాణీవి కాబోతున్నావు. ఇదేం వేషం, ఆయనముందే ?

నలభీమపాకశాస్త్రము

అయిదు శేర్లనీళ్లు పట్టే కళాయిపాత్రలో నాలుగు శేర్ల మంచినీళ్లు పోసి పొయ్యిమీద కాచవలెను.

నేటిపత్రికలనుండి.—

ఆంధ్రభూమి

బైబిలునందు ఒకకథ కలదు. ఇసుకమీద నొకటియు, రాతిమీద నొకటియు రెండుఇంఢ్లు కట్టబడినవి.

గృహలక్ష్మి

దేశారాధకుల 'మనుకొనుచున్నవారు' లెస్సగ యోచించి యీమహోత్తరుణమందు దేశాభ్యుదయము అట్టి యమాయికుల యోగక్షేమములపై నాధారపడి యుండు ననుసత్యము.

ఆంధ్రపత్రిక

వాయువిమానములనుండి బాంబులను విసరు పద్ధతి హిందూదేశమునందే గాక ఇంగ్లండులోగూడ ఏహ్యాత గలిగించె ననుటకు సందియము లేదు.

కృష్ణాపత్రిక

బర్మావిభజనమున కన్నియు అమారగుచున్నవి. బర్మాప్రజలు విభజనమున కంగీకరింతురో లేదో తెలియకపూర్వమే.

వాడుకనుండి :—

రైతుమాటలు

ఎందుకండి ఈవానలు. బుడంక్రలు కోసుకునే వాళ్లకి నష్టం. కొన్నికళ్లేతమీదుంటాయి. కొన్ని కోతకు సిద్ధంగా వుంటాయి. ఉడుపుచేలకు కొంచెం నయమనుకోండి. తొటాకుతెగులుపట్టిం దంటారు. దాని క్కాస్తమెఱుగు. కందిచేలు ఊకెక్కిచస్తాయి.

ఒక ఇల్లాలుమాటలు

చంటిపిల్లల పోట్లాటలు. ఎందుకంటాం మనం - అవసరంమాలినపుల్లలకు అగ్గిపెట్లగుల్లలకు. అవిమెంతో పనిముట్లు అవివాళ్లకు.

ఒకకూలివానిమాటలు

పొద్దున్నే అబద్ధమాడుకుంటే నా కేం వస్తుంది ? పనిచేసేవోణ్ణి నే నబద్ధమాడుకుంటానా ?

ఈప్రకారముగ యీధాలాపముగః జదివినపుస్తకమునుండి, చూచినపత్రికనుండి, విన్నమనిషినుండి

మనము భాషను సేకరించి గమనించి చూచితిమా, ఎంత మంది తెనుఁగుభాషను వ్రాయుచున్నారో, ఎంతమంది వాడుచున్నారో అన్నివిధముల తెనుఁగు గన్నట్టగపించు.- తెనుఁగుజాతికిఁ జెందినవా రెవరోయి యన్న 'నేను నేను' అని కొన్ని కోట్లమంది మాఱుపలుకునట్టు.

కాని తెనుఁగుజాతినిగుఱించి తెలిసికొనవలయు నన్న మూఁడుకోట్లమంది తెనుఁగువారిని వరుసగ నిలువఁ బెట్టి వారిముఖవర్చస్సు గమనించుచున్నామా? గమనింపఁగలమా? తెనుఁగుజాతియని యనుకొనుటలో నేవో కొన్ని లక్షణములు హృదయమావలంబనము గొనుచున్నవి. ఆలక్షణము లున్న జనుల నందఱిని తెనుఁగువారినిగ గుర్తించుచున్నాము. ఆలాగుననే తెనుఁగు శైలినిగుఱించి తెలిసికొనుటలన్నను. మనకు తెనుఁగువా రందఱును మాటలాడు, వ్రాయు సమస్తమును సేకరించి విమర్శించుటలు సాధ్యమా! ఒక్కనాటికిఁ గాదు. కాని తెనుఁగుశైలి యని యనుకొనుటలో మన కేదో యొకవిధమగు మాటలపొందిక, ఏస, నడక, నాలుకపైఁ దాండవించుచుండును. నిజముగ నాయుద్దేశ్యమం దది నిర్వచింపఁబడనేరనిది; అనుభవించవలసినది. 'పంచదార తీపి' యనియన్న, పంచదార తినుటలో మనకుఁ దట్టు తీయందనమనికదా యర్థము. అట్లే తెనుఁగుశైలి యన్నఁ దెనుఁగును వాడుటలోఁ దట్టు నొకానొక యొయ్యారపు టుచ్చారణ. కావున నాయీవ్యాసము యొక్క యభిప్రాయమును బూర్తిగ నెఱుంగవలతు రేని తెనుఁగున మాటలాడుచు నందలియుచ్చరించు పొందిక యిట్టిదని స్మరణకుఁ దెచ్చుకొన్నఁగాని బోధపడదు.

తెనుఁగునకును సంస్కృతమునకును నవినాభావ మున్నది. తెనుఁగునకుఁ దురకమునకుఁ, దెనుఁగునకు నాంగ్లేయమునకు సంపర్క మున్నది. తెనుఁగునకు నరవమునకుఁ గన్నడమునకు మైత్రి యున్నది. తెనుఁగు బంగాళీ, తెనుఁగుహిందీ, తెనుఁగుమరాటీ,—యివి యన్యోన్యపరిచయము లేనివి కావు. కాఁబట్టి కేవలము తెనుఁగుదృష్టి యలవరచుకొనవలెనన్నఁ, దెనుఁగుశైలి కనిపెట్టఁదలఁచిన్న మనము ఎట్టిదృక్పథమున నిలువవలెను? సంస్కృతసంబంధములేని, తురకము, ఆంగ్లేయము, కన్నడము, అరవము, మరాటీ, హిందీ, బంగాళము— వీనిసంపర్కము లేని యొకానొకనైజపుఁ బోకడఁ బోవుదానిని గ్రహించుకొనవలసియుండును. అట్టిదాని నెక్కుమందికి సంశయము వొడమవచ్చును.

ఒకయావుపాలును మఱియొక యావుపాలును గలసిపోయినట్లు కలసిపోయినవే తెనుఁగుసంస్కృతములు, వానిని విడఁదీయుటెట్లు? పంచదార కాఫీ కషాయము పాలు కలసిపోయినట్లు కలసిపోయినవే తెనుఁగు తురకము ఆంగ్లేయము. వీని నొకదానినుండి యొకదానిని విడఁదీయుటెట్లు? అని యీవిధముగ నందఱ కన్ని సర్దపుఁ దెనుఁగు దెలిసికొనుట యసాధ్యముగఁ బొడగట్టవచ్చును.

అయినప్పటికిని నిదానించి చూడవలతును. మనము హూణభాషను మాటలాడుచు నడుమనిట్టె తెనుఁగునకు దిగుచుందుము. చటక్కన వలవైచినట్టు కొన్నట్టా తెనుఁగుముక్కలను నాల్గింటినిం గొనుఁడు. బజారులందు గుద్దులాటల, సరాగాల, ఇండ్లకబుర్ల, పొలాలమీఁదఁబదాల, దెనుఁగునుడికారము సమయోచితముగ బయల్వెడలునప్పుడు హృదయ మాంధ్రోద్దీపితమై "ఇదితెనుఁ" గనిపించును. అది మీమనంబుల కెక్కించుకొనుఁడు. దాని నాధారభూతముగఁ జేసికొని తెనుఁగుశైలి యేమొకో యని యోజించుఁడు. అది నా మనవి.

అట్లు విమర్శింపనప్పుడు ముఖ్యముగ నాకు గోచరించున దిది—"మన కింకను దెనుఁగుభాష యున్నది. అది పోలేదు. అది యప్పటప్పట బయల్వెడలి భావమును బ్రకటించుచున్నది." అని. "ఎల్లప్పుడట్లనే మాటలాడి యట్లనే భావమును బ్రకటింపఁగల వార మైతిమా!" అనికూడ నూహపోవుటయును గద్దు. భూమి నేప్రకారముగ నిరంతర మాంధ్రభూమిగ నుండఁ దలపోసికొనుచున్నారమో మన నాలుకకూడ నిరంతరము తెనుఁగునాలుకగ నుండవాంఛింతు,

కాని యొకప్పు డాంధ్రరాష్ట్రమనుకొనుభాగము ఉత్కళరాష్ట్రమునఁ గలసిపోయినచో నది యాంధ్ర రాష్ట్ర మెట్లు కాదో, యొకప్పు డంతయును దెనుఁగై యున్న మనయీనాలుక యాంగ్లేయమును బఠించి, సంస్కృతమును నేర్చి, హిందీగఱచి, తెనుఁగుచవికి వెలి యగుచున్నా మంతోయింతో. అయినప్పటి కుత్కల రాష్ట్ర మన్నంత, తెనుఁగుమనిషిని గుర్తించుట మాని నామా? అట్లే ఎన్నెన్నిభాషలఁ గలగలపైనను 'నిట తెనుఁగుశైలి కలదు' అని స్ఫురింపక మానదు. అది నిర్వక్రముగఁ జూఱగొనవలెనన్న నొకటే సాధనము. తెనుఁగువారిని జూచుచు, తెనుఁగుదేశమం దభిమానము వహించుచు, తెనుఁగువచ్చినవారితోఁ బదేపదే తెనుఁగున మాటలాడుచు, తెనుఁగుపుస్తకములను విరివిగఁ బఠించుచు, వల్లించుచు, 'తెనుఁగు తెనుఁగు తెనుఁగు' అని దానిని శ్రద్ధాభక్తులతోఁ బ్రత్యక్ష మొనరించుకొందు మేని తెనుఁగుశైలి యూరక కర్ణపుటంబుల నినదించు.

అప్పుడు మీరు మఱచిపోదురు నారికేళపాకము, ద్రాక్షాపాకము, కదళీపాకము అనుమాటలు, గ్రామ్య గ్రాంథికవిభజనములు. అప్పుడు మీకుఁ దట్టఁగలవు తెనుఁగువారి పురాణశైలి, తెనుఁగువారి ప్రబంధశైలి, తెనుఁగువారి గేయశైలి యనునవి.

నారికేళపాకమన్న నదియొక తెనుఁగునుడికారము యొక్క పొందికను సూచించుమాట కాదు. అది తెనుఁగుపదములు తక్కువపెట్టి, సంస్కృతసమాసముల నెక్కువ జొనిపి తెనుఁగువారి కర్థముగాకుండ వ్రాసిన పుస్తకములయొక్క గుణసంకీర్తనసందర్భమున వెలువడినపదము. అట్లనే ద్రాక్షాపాక కదళీపాకశబ్దములును ఆపదములు తెనుఁగువారు పుస్తకములు వ్రాయుటలోఁ గాని, తెనుఁగునిజగమనము సూచించుటలోఁ గాని యుపకరించవు. సంస్కృతము బాగుగవచ్చినతెనుఁగు వానికి నారికేళపాకగ్రంథము లేతగుంజునే యిచ్చి దిగ మ్రింగుట కనువుపడును. సంస్కృతమురాక యాంగ్లేయ మెక్కుడువచ్చినవానికిఁ 'గురిడీ' కానచ్చును. భాషాజ్ఞానమునుబట్టి యొకానొకగ్రంథము సులభముగ నర్థమగుట, కాకపోవుట యనునది తెనుఁగుశైలిని నిర్వచింపనేరదు.

శైలియన మాటలపొందిక, వాక్యముల కూర్పు. ఒకమానవుఁ డొకమానవునికి తనభావమును ఊతముగ వెల్లడించుట. తెనుఁగుశైలియన్న తెనుఁగుమాటల పొందిక, తెనుఁగుకూర్పు, తెనుఁగుయూతము. పురాణ పఠనమందుఁ దెనుఁగువారి మాటలపొందిక, ఏప, నడక వేఱు; ప్రబంధఫక్కి వేఱు; పదములు పాటలు విన్నప్పుడు వేఱు.

ఎంతటిమార్పు చెందినను నాయామాటలు తెనుఁగువారిచే నిరంతర భాషాసందర్భములందు వాడఁబడుచు "ఇది తెనుఁగునుడికారము" అని తట్టఁ జేయుచుండును. కావున ప్రతితెనుఁగువానిని నేను నేఁడు హెచ్చరించునది, "ఇందు సంస్కృతము హెచ్చా, తెనుఁగు హెచ్చా? ఇందు సంస్కృతము దెనుఁగుకలగలపు లెట్లున్నవి? వీ రితరభాషల నేర్చి వ్రాయుచున్నారా, నేర్వక వ్రాయుచున్నారా?" అను స్తనశల్యపరీక్షకుఁ దిగక, మాటమాట, నక్షరమక్షరము విడదీసి చదువక నేకముగ గుర్తించి 'ఇది తెనుఁగు పురాణశైలియా? ఇది తెనుఁగుప్రబంధశైలియా? ఇది తెనుఁగుగేయశైలియా?' అని ప్రబోధించుకొనుట శ్రేయస్కరము" అని.

అందుల కర్హత యెవరికిఁగలదన్న నెవ రెన్ని తెనుఁగుపురాణములను బఠించి యెవ రెన్ని తెనుఁగు ప్రబంధములను జదివి, ఎవ రెన్ని తెనుఁగుగేయములను బాడి యానందించుచు, ఎం దాయానంద మున్నదో గ్రహింపఁ దొరకొందురో వారికే యాయర్హతకలదు.

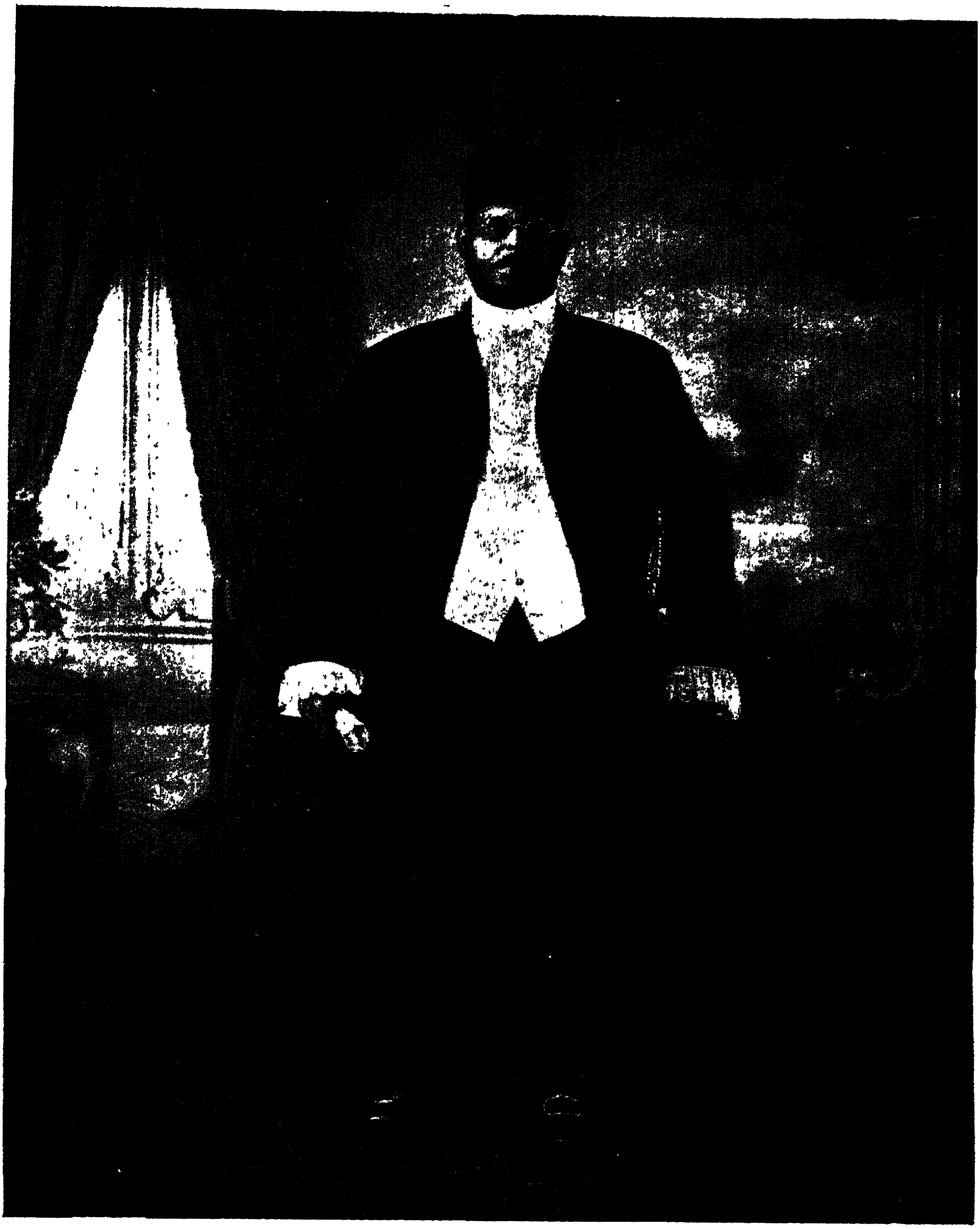
హిజ్ ఎక్సలెన్సీ లార్డు
విల్లింగ్డను
(రాజప్రతినిధి)

హిజ్ ఎక్సలెన్సీ లెఫ్. కాల్. ది రైట్ ఆనరబుల్

సర్ జార్జి ఫ్రెడరిక్ స్టాన్లీ, పి. సి., జి. సి. ఐ. ఇ., సి. యం. జి.

(మద్రాసు గవర్నరు)

ఆనరబుల్ ఖాన్ బహదూర్
సర్ మహమ్మద్ ఉస్మాన్ సాహెబ్ బహద్దూరు, కె. సి. ఐ. ఇ.
(ఆక్టింగు గవర్నరు)

శ్రీ బొబ్బిలి మహారాజుగారు
(ప్రధానామాత్యులు)

కృతికర్త
కొడాలి వెంకట సుబ్బారావు

'హంపీక్షేత్రము'

చిరుమామిళ్ల
శివరామకృష్ణప్రసాదు, బి. ఏ.,

వ్యాఖ్యాత
చిరుమామిళ్ల శివరామకృష్ణప్రసాదు

భావికాలమున చక్కగా కొనలుసాగి పుష్పించి లోకమున కమేయానందమును జూర్పవలసిన కుసుమవల్లరి, చండభానుని కిరణములు సోకకపూర్వమె, ఏమికారణముననో తలవంచి నేలవ్రాలినది. పరాత్పరుడు దానిగుణసంపదను గాంచి మరులుగొని, దొంగిలించుకొనిపోయి తనప్రీతి నాటుకొనినాడు. నిర్గుణుడను విశ్వనియుని వింతచెయిదముల నెవరు ప్రశ్నింపగలరు ?

అచిరకాలములోనే సరస్వతీదేవిచేత పట్టుసెల్లాలు కట్టించగల డీకవియని మిత్రు లనుకొనుచున్న సమయముననే కొడాలి సుబ్బారావుగారీలోకమును వదలి చనిరి. అతడు మృతజీవి. చిరునగవు పెదవులపై చిందులుద్రొక్కుచుండ, కల్మషరహితమగు వాత్సల్యమును విరజిమ్ము వారిపలుకు లింకను వినబడుచునేయున్నవి. వెనుకచూపులేని సాహసము, సాహసమునకు తగినసామర్థ్యము, సామర్థ్యమున కనువగు సౌజన్యము వారికి విలువనుగూర్చిన భూషణములు. నిరాడంబరమగు వేషము, సంతృప్తిని వెలువరించుకనులు మిత్రుల నాకర్షించుటకు వారికి సమకూర్పబడినవి. గృహమునందుండినను, వెలుపలకు వచ్చినను చుట్టును మిత్రులె............అందులకే యాదుర్దినమున, శ్మశానవాటికకడ వేలకొలదివిద్యార్థులు, పెద్దలు గుమిగూడిరి......అత డొకమహారాజా ? కాడు ; దేశనాయకుడా ? కాడు ; హృదయమొసగి హృదయముల వశపరచుకొనిన సద్గుణాకరుడు. ఆశచే తుదివరకు కంద రచ్చట నిలిచియుండిరి ; రిక్తహస్తములతో గృహములకు తిరిగివచ్చిరి.

కవి :

శ్రీ కొడాలి సుబ్బారావుగా రొక విచిత్రమైనవ్యక్తి. ఆయనతో కొలదిదినములు - దినములేకాదు, కొలదిమాసములు - స్నేహమొనర్చినను, ఆయననిజస్వభావ మెంతవానికిని గోచరముకాదు. ఆయనపలుకులను వినినచో పాశ్చాత్యనాగరకతాప్రపంచమున బడి పోవు నేటి యువకులవరుసలోనివారో యని ప్రథమమున తోపకపోదు. కాని వారిహృదయ మట్టిదిగాదు. మాతృభూమియందలి భక్తిచేతను, ఆంధ్రోద్యమమునందలి యాసక్తిచేతను అది నిండియున్నది. జ్యోతిశ్శాస్త్రమున వీరి కెంతయో నమ్మకముండెడిది. చిన్ననాటనుండియు వీ రీ విషయమున కృషిసల్పిరి. అందులకే తమతల్లిగారి మృతినిగూర్చి కొలదివత్సరములక్రింద 'భారతి' యం దొకగేయము వ్రాయుచు

> "మాతృకారకుడు చంద్ర
> మాను రాహువు జూచ
> కుంభాన కేతువుతో
> కూర్చుండె నారింట
> >   నని జ్యోస్యులంటారురా
> >   అందు కీ యనుభవం బంటారురా."

అని నుడివియున్నారు. వీరు చనిపోయిన దినమున వీరి చొక్కాజేబునందు, చనిపోవుకాల మొకకాగితముపై సరిగా వేసియుండెనట.

> "కానేపు కూనేపు
> కాదు యీ యనుభవము
> కడతేరి నీలోన
> కలసిపోయేదాక
> >   కలకవేయుచునుందురా
> >   దైవమా—కడుపుమండుచునుందురా"

అని సుబ్బారావుగారు తమతల్లిగారి మరణమునుగూర్చి తల్లడిల్లిపోవుచున్నారు. తమబాహువులనీడలయందు కాపురముండి, సర్వకాలములందు తమ్మే నమ్మియుండి, నేఁ డెట్టియండయు లేక లోకమున నిలచియున్న వ్యక్తు లిట్లు తలపోయవలసినవారేకదా ! నేటికి తమహృదయము శాంతివహించినది... తమ్మాశ్రయించియున్న వారల హృదయములో ?

గ్రంథస్వరూపము, మూలము :

ఈగ్రంథమునకు మాగురువర్యులగు శ్రీ విశ్వనాథసత్యనారాయణ (యం.ఏ.)గా రొకయమూల్యమైనపీఠికను వ్రాసియున్నారు. కావున

నురల నీనిమర్శనమును వ్రాయవోరకొనుట సాహసము కాకపోదు. శ్రీ సుబ్బారావుగారును మాకుగురువులగుటచే, వారి కళాప్రతిభలను పత్రికా ముఖమున ఆంధ్రాశురాస్యుల కెఱుకపరుపదలచి, నాకొలదికి తెలియక నేనీప్రయత్నమునకు గడంగితిని. మాగురువర్యులు రచియించినశతక నా శివ్యాయపట్ల చాలవరకు సాయపడినవి.

ఈహంపీక్షేత్రమను గ్రంథము ఆశ్వాసములుగా విభజింప బడలేదు. దీనిని ఖండకావ్యములసంపుటమని యనవచ్చును. హంపీ స్థాపింపబడినదాది హంపీవినాశమునవరకు జరిగినవిషయము లీగ్రంథమున ప్రస్తరింపబడినవి.

ప్రథమమున హంపీక్షేత్రముయొక్క నేటిస్థితి వర్ణింపబడినది. శ్రీసుబ్బారావుగా రచ్చటకేగి ప్రతివిషయమును తిలకించి, తమకు గలిగిన యావేశమునే యీపద్యములందు వెలువరించిరి. హంపీస్థాపనమును వివరించునపు డచ్చటిజను లన్యుశుతముగ జెప్పుకొనుకథ నాధారముగాగైకొనిరి. తరువాత హంపీయందు నేటికిని నిలచియున్న విద్యారణ్యులవారి శిలావిగ్రహమును గాంచినంతనే కల్గినయావేశము సాధారపరచుకొని, కొన్నిపద్యములను వ్రాసియున్నారు. మఱియు 'రాజ్యప్రదానము', 'పశ్చాత్తాపము' మొదలగువిషయముల కను శ్రుతముగా వచ్చుచున్నకథలే యాధారము. 'కనకాభిషేకము', 'తల్లికోటయుద్ధము', 'ఆనెగొందెకాపు' అనువిషయముల కొకింత చరిత్ర నాధారముచేసికొనియుందురు. 'పాణిగ్రహణము' అను విషయమున కాధారము 'కూతు రాయలకును గూర్చునాడు' అను పెద్దన్నగారిచాటువు. మఱియు, ఆముక్తమాల్యద చదువగా కలిగిన యావేశమే 'కృష్ణరాయలు' అనుశీర్షిక క్రింప నున్నపద్యముల కాధారమని వివరించియున్నారు.

కథావస్తువు-కూర్పునేర్పు :

హంపీక్షేత్రముయొక్క నేటిస్థితి ప్రథమమున వర్ణింపబడినది. గ్రంథములందు హంపీవిభవమును పఠించి కవి యది యతిశయోక్తి యనుకొనినాడు. కాని 'కల్ల నిజమయ్యె నీవు సాక్షాత్కరింప' అని తాను హంపీ కేగివచ్చినతరువాత నాశ్చర్యమును వెల్లడించుచున్నాడు. హంపీక్షేత్రమునం దాత డెన్నియో క్రొత్తవిషయములను గాంచి యానందించినట్లు విశదమగుచున్నది. అచ్చటికొండలు సహితము 'మానవులచేష్టలం దోనమాలు దిద్దు' చున్నవట! ఈగ్రంథమునందు గల కొండలవర్ణనను చదువుచున్నప్పుడు శ్రీవిశ్వనాథసత్యనారాయణగారు 'కొండవీటి పొగమబ్బులు' అను శీర్షిక క్రింద 'భారతి' లో వ్రాసినపద్యములు జ్ఞప్తికివచ్చును. హంపీక్షేత్రము చుట్టునుగల యున్నతమైన పర్వతపంక్తులను గాంచి కవి, శత్రురాజుల కవి యభేద్యములైనవని తొలిసారి సంతసించెను గాని వెంటనే నేటిస్థితిని తలచుకొని "అచలము లంచెలంచెలుగ నల్లినకోటల దాట..............తెగింపలేక చకితులైనమూఢులు వికర్తన కర్తలచే తుటిన్నపుల్" అని వాపోవుచున్నాడు. 'సొగసులో' 'పొరవలలోన' 'చుట్టుపట్ల చిందుశీకరములలోన' 'జీవనములలోన' 'పంపాస్రవంతిక, సానువులను వ్రేలుమేఘప్రవాహాల నేలు కొను'నని నుడివి, యచ్చటనున్న పంపాసరస్సుయొక్క యుత్కృష్టతను వెల్లడించి, తెలుగునుడికారమునందలి యొకయొయ్యారమును ఆభావమునందు కవి సమకూర్చెను. హంపీక్షేత్రమునందలి రమ్యమైన కట్టడములను గాంచి కవి తన్మయుడైనాడు. ఆంధ్రవైభవలక్ష్మి సర్వసౌభాగ్యములతో నలరారినదినములలో, తమ్మిమాలినైనను నిర్మాణకౌశలమున గెలువగల మేటిశిల్పు లుండెడివారని మన మెఱుగుదుము. అట్టివారి శిల్పనైపుణ్యమునకు నిదర్శనముగా మనదేశమునం దచ్చటచ్చట కొన్నిశిథిలములయిన దేవాలయములు గలవు. వీనిని గాంచి నేటికిని ఆంధ్రుడు కంటతడిపెట్టుచున్నాడు. హంపీక్షేత్రమునందు 'మరలులేకుండ యంత్రాలమహిమలేక', 'కొక్కెముల్ రాతినొక్కులుగాగ ఉయ్యాల సలిపినా డొకకొండపలక తొలిచి', 'సోపానముల్ రాతిసుల్లుగాగా నుయ్యికొట్టినా డొకకొండగుట్ట తొలిచి', 'దూలముల్ రాతిబాదులెగాగ హర్మ్యము కట్టినా డొక కొండగుట్ట తొలిచి' 'వేదు లెల్లను రాతివిరుపులుగా రచ్చదిద్దినా డొకకొండదిబ్బతొలిచి'......'ఆమహాశక్తికిని హేతు వరయలే'మని సర్వజ్ఞుడగు కవియే ఆశ్చర్యమును వెల్లడించుచున్నాడు. 'ఈపెను కొండబండ లెటులెత్తిరో ఆకసమంట లాఘవప్రాపితకార్యమా యిది' అని ప్రశ్నించుచున్నాడు. తిమ్మరుసుకచ్చేరిని వర్ణించు సందర్భమున కవి పాఠకునియెదుట రానున్న విషాదసంఘటనమును, మంత్రిశేఖరుని కొలదియిడరాని ప్రతిభను ఎట్లు ప్రదర్శించుచున్నాడో తిలకింపుడు :

> "తిండికి లేక ఎంగిలి జీతించిన మేనున తెల్గురాజమా
> ర్తాండుని తేరుపై ప్రణవతత్త్వము దెల్పెడి బాలకృష్ణుడై
> యుండిన మంత్రితిమ్మరుసు ఊహల పావనమైన రచ్చలో
> మండినమంటతో నదియు మారె మసీదుగ మాచరిత్రలో."

రామరాజు సకలాంధ్రావనిని పరిపాలించి మ్లేచ్ఛులను పెక్కుసారు లోడించి వారిపట్టణములను కొల్లగొనినవీరుడు. పోర్చుగీసువారితోడను, ఇతర మహమ్మదీయసుల్తానులతోడను సంధి యొనరించుకొని, వారిలోవారికి కలహములను బెంచి తనశక్తిసామర్థ్యములను చాటిన రాజ్యతంత్రప్రవీణుడు. తుదకు తల్లికోట యుద్ధమునం దహంకారమువలన సర్వమును గోల్పోయిన దురదృష్టవంతుడు. అట్టి ప్రతిభాశాలి, ఒక చాకలికన్నెవాలుచూపులయందు చిక్కుకొనినాడు. దాని కొక దివ్యభవనమును గట్టించినాడు. మహమ్మదీయులు బ్రద్దలుకొట్టినను దాని పూర్వవైభవము నశింపలేదు. అందులకే కవి యాభవనమును వర్ణించునపుడు, 'శిల్పవిద్యాకృషిలోన శిల్పికి సతం బొకభావము లూరువ్యాఖ్యయా' నని దానియం దలరుచున్న శిల్పనైపుణ్యమును ప్రశంసించుచున్నాడు. 'చాకలిమూటలో మురికిచాలులు'యందు 'శాంతి, సేవ, ఓర్పు' గలవని నమ్మి ఆ

'చాకలికన్నె లేనగవుచాలున ముత్తైపుసంటి హంసనన్యాకములపై తచ్చరణవాతరయోద్ధతధూళిధూసర స్వీకృతమస్తకం జేయి వసింపు ఆదివ్యభవనమును నిర్మించెనట. లోకప్రవృత్తిని, మానవుల స్వభావమును ఎఱిగిన కవిచంద్రు డెంతచక్కగానమర్థించెనో యూహింపదగు.

ఈప్రథమకావ్యమునందు 'సుకంఠి స్మృతి', 'దేవాలయములు', 'మహర్నవమితాల', 'స్నానాలచెరువు', 'విక్రకాల' అనుశీర్షికలక్రింద మఱికొన్ని సీసపద్యములు గలవు. ఈపద్యములను వ్రాయుసందర్భమున కవి తన్నుదానుమఱచిపోయి, భావోన్మాదమున లేఖినిని నడపియుండవచ్చును. ఒకపద్యమునందున్న కూర్పు నేర్పు వేరొకదానియందు గన్పట్టక, వింతరీతులతో నలరారుచున్నవి. పాఠకుని పరుగెత్తుమేఘముల గములలోనికి గొనిపోయి, వానికి వింతదృశ్యముల జూపి వానిడెందమునం దవ్యాజానందమును గూర్చుచున్నవి. తనహృదయమునందలి యానందోదయమును పాఠకునిహృదయమునం దుత్పన్నమగునట్లు చేయగలుగుటయే మహాకవికి కావలసినది. తానే కన్నులతో లోకమును జూచుచున్నాడో, ఏహృదయముతో లోకమును భావించుచున్నాడో, ఏపలుకులతో లోకమును అలరించుచున్నాడో, ఆకన్నులనే, ఆహృదయమునే, ఆపలుకులనే పాఠకున కొకత్రుటికాలమైనను సమకూర్పవలయును. పాఠకుని వశపరచుకొని, సమయానుకూలముగ, కథావస్తువున కనుగుణముగ తన కూర్పునేర్పువలన అతనిహృదయమునం దానందమును, దుఃఖమును, ఆశ్చర్యమును, భయమును అతనికెఱుకలేకయే సమకూర్పవలయును. తనతో వెంటగొనిపోయి, పుష్పాడిదుమారములందు విహరింపజేసి, చలువసెలయేటినీట జలకమాడించి, కోకిలగానమధురలయం దుయ్యాలలూగించి, తనగ్రంథమును ముగించి తలయెత్తునరికి బాహ్యప్రపంచమును గని త్రుళ్లిపడి, పాఠకుడు భావనాప్రపంచమునందలి మాధుర్యమున కచ్చెరువుపడునట్లు చేయగలవాడే సుకవి; అతడే ధన్యుడు. వానిగ్రంథము లాంధ్రవాణికి మిగుల యలంకారమును గూర్చు భూషణములు. అధునికాంధ్రకవిప్రపంచమునం దట్టికవులు లేకపోలేదు. వారిలో సుబ్బారావుగారొకరు.

> "బాకుపోటున చిమ్మబడిననెత్తురుజల్లు
> వెల్లవేసెను రాజవీథి నిచట"

*   *   *   *

> "అంత్యసందేశగాఢాలింగనంబుల
> కలియనొత్తెను చురకత్తి యిచట"

*   *   *   *

> "శిరము తెగి మొండెమై కోటబురుజుమీద
> పడకనిలిచిన 'కాపలా' భయముచేత
> శాత్రవులు కోట కెగబ్రాక జంకి సమయ
> మునకు వేచుక తలదాచుకొనిరి యిచట."

*   *   *   *

ఈపలుకులు వినినంతనే పాఠకునిహృదయమునం దింతవరకధి కంపించుచున్న ప్రశాంతిప కదలిపోయెను. వికసింప కిలుకేని యానిశకరాల, ఆనందము మస్తిష్కమించుచున్నది. అవికసించేమియు "స్పష్టమైనస్మృతిర్యము లోకప్రసిద్ధకాల మవని నిచ్చుటతో గొనిపోవుచున్నవి..... ఆనెత్తురుజల్లు బాకుపోటున చిమ్మబడినది! ఆచురకత్తి, అలింగనసమయమున, ఆసగము 'అంత్యసందేశగాఢాలింగనము' నందుయున్న..... కలియనొత్తెను!..... కోటబురుజుమీద శిరము తెగిపోయినను అట్లే నిలబడియున్నాడట కాపలావాడు!......ఎంతటి రాజభక్తి!...ఎంతటి యకుంఠితమగు కార్యదీక్ష! ...... అప్పుడే, హారతిపాగల దానిని కత్తు తెగయుచున్నదట,......ఏమి కోలాహలము!......ఈ పలుకులను, వాక్యఖండములుచే బంధింపబడియున్న ఆంధ్రునిహృదయము కట్టతెగినచెరువువలె, నురుగులు గ్రక్కుచు కపలిపోవుచున్నదే!

*   *   *   *

విఠలాలయముకడ, తెలుపుగుక్కలతో రమ్యముగానున్న శిలాక్షేత్రములను గాంచి,

> 'ఏదేవి చిలికెనో ఈపాలమీగడ
> విఠ్ఠలాలయశిలావేదులందు'

అని నుడివి, ఎన్నియో భావములను హృదయమునం దుత్పన్నమగునట్లు చేయుచున్నాడు. "ఏరాజుతూగెనో ఈతులాదోలలో తులసి బంగారుమొక్కలను మ్రొగ్గి" అని యచ్చటనున్న 'రాజుగారిత్రాసు' అను రాతిస్తంభములను గాంచి నుడివి, తనతో పాఠకునకుగూడ విషాదమును గల్పించుచున్నాడు.

స్నానాలచెరువును వర్ణించుటయందు కవి ప్రదర్శించినచాకచక్య మపారము. ఆంధ్రవైభవము క్షీణించుటకు ప్రారంభించినది మొదలు, తెలుగువాని యానందము, ధైర్యము ఏరీతి సన్నగిలెనో విచిత్రముగ కవి చిత్రించినవిధము నొకింత తిలకింపుము:

> "అతిథులస్నానాలకై త్రవ్వినారటో పనిబూని యీరాతిపలకచెరువు
> పాడిపెంచినారటో మడిబట్ట తెగిలింప రకరకంబుల సుబ్బరాతిమేకు
> జపతపంబులకయి సమకూర్చినారటో పుణ్యాంగనలు రాతిపూలపీట
> కరగించినారటో గంధాక్షతద్రవ స్ఫటికశోణత రాతిపాలనురుగు
> వానతడసినధూమియై సానవడిన
> ఇనుపకమ్మియునై కోతగనినళాయ్యమ
> ముక్కలై నీటిబొట్టులమొనలు కరుగు
> చందనంబయ్యె తెల్లువజ్రాలగుండె
> నాడు, తురకలు ఛేదించునాడుగూడ."

ఈపద్యమునందలి క్రమాలంకారమువలన, కవి పాఠకునిహృదయమునం దెంతటిభావములను రేపబ్రయత్నించుచున్నాడో కనుగొనుడు. ఈపద్యమును చదువునపుడు పై జయంతీవిలాసమునందలి

> "ఆ విప్రోత్తము వజ్రపంజరనిభంబై నిశ్చలంబైన స
> ద్భావం (బంగనసాహచర్యగుణసంపర్కంబునన్) లోహమై
> గ్రావంబై దృఢదారువై తరుణవృక్షంబై ఫలప్రాయమై
> పూవై యన్మకరందమై కరఁగెబో బోనీళ్ళకుంబల్చనై."

అనుపద్యము జ్ఞప్తికివచ్చును. తెలుగువజ్రాలగుండె, ఇనుపకమ్మియగునై కోతగసిన కొయ్యముక్కయై, తుదిని నీటిబొట్టులమొనలుకరగు చందనం బయ్యెనట. ఇందు సీసపద్యమునందలి 'రాతిపలకచెరువు', 'రాతిమేడ', 'రాతిపూలపేట', 'రాతిపాలనురుగు' అనుశబ్దము లకును, గీతమునందలి 'వానతడసినభూమి', 'సానవడిన ఇనుపకమ్మి', 'కోతగనినకొయ్యముక్క', 'నీటిబొట్టులమొనలుకరుగుచందనము', అనుపదములకును గలసంబంధమునందలి యౌచిత్యము పాఠకుల కమేయానందమును గూర్చుననుటలో నాశ్చర్యము లేదు. ఈపూర్వ నందలిక్రొత్తపద్ధతి మిగులప్రశంసింపదగినది. మఱియు నర్తనశాలను వర్ణించుచు,

> "కాళ్లపారాణి చిక్కన నృత్యవేళలచెమటలో కరగిపోసిన—'చార'
> చక్రభ్రమణవేళ జలతారుతలకట్టు తెగినముత్యాలుదిద్దిన—'ముగ్గు'
> విశ్రామకేళికావేళ వాదించి పచ్చీసులో నెంచి కచ్చిన—'పావు'
> నృత్యగానపరీక్ష నెఱిగి దినాభ్యాసమునకు ధరించి విప్పిన—'గజ్జె'"

నేటికిని 'కిన్నరాంగనానిచయ మాంధ్రరాజకన్యానుసరణపరత్వమందు తెలుగునర్తనశాలలో తిరుగుకతన రేగిపోలేదు, చెరగలేదు, పంట గడితప్పలేదు. సప్తస్వరాల కనుగుణంబుగ మానినదిలేదని కవి క్రమాలంకారసహాయమున పాఠకున కిప్పటికిని ఆంధ్రవైభవము నశింప లేదని ధైర్యమును గఱపుచున్నాడు.

మనస్విత మహామేధావుల లక్షణములలో నొకటి. వారియూహ లత్యున్నతములై సామాన్యులకు చేరువలో నుండవు. ఒకవస్తువును తిలకించునపుడు మనము గ్రహింపనేరనివిషయముల నెన్నిటినో వారు గ్రహింపగల్గుదురు. వారియూహలను గుర్తించుటయే మనకు కష్టము. ఈపద్యపాదములందలి భావము ను తిలకింపుడు:

> "ఈజీర్ణకుగ్రామ మేమిచూపించును తెనుగురారాజుపండినయశస్సు"
> "ఈపాడుగుళ్లలో నేమిశేషించెను తెలుగుభక్తుడు కత్తితెగినయెరుపు"

ఆధునికకవికుమారులయం దిట్టిలక్షణములుకలవా రుండుట ముదావహము.

కొంతవర కిట్లు హంపీక్షేత్రముయొక్క నేటిస్థితిని వర్ణించి, కవి సర్వసౌభాగ్యముల కాకరమై వెలసినపట్టణ మిారీతిని నిర్మూలమగుటకు కారణము నూహించుచున్నాడు. ఎన్నియో సంశయములు వచ్చినవి:

> "గురుపూజలో తృప్తి కుదురని సన్న్యాసిచిరునవ్వుమొలక వంచించెనేమొ
> సిరిగర్వమున దృష్టి చెదరిన సిద్ధాంతి గుణకారలబ్ధి సంకుచితమేమొ
> కవిరాజుపద్యసంకల్పహర్షంబున విషమాక్షరంబు కన్పింపదేమొ
> దాసియయ్య్య పతివ్రతాత్వభంగముకోడి నిట్టూర్పులో నగ్గి నిలిపెనేమొ
> తెలుగురాజుకు పుట్టిన తెనులుపురువు
> తొలిచెనో యేమొ ఆంధ్రుల తొలకరిసిరి
> కానిచో ఎన్న డనుకోని దీనచరిత
> కాస్పదంబయిపోవునే ఆంధ్రమాత!"

అని వాపోవుచున్నాడు. శ్రీసుబ్బారావుగారి కళాప్రతిభలను చాటుటకీ ప్రథమకావ్య మన్నివిధముల తగియున్నది. ఇం దొక కథ వర్ణింపబడలేదు. ఒకరాజచంద్రుని చరిత్ర ప్రస్తరింపబడలేదు. కాని ప్రకృతిసౌందర్యము శిథిలమైన రమ్యహర్మ్యములవర్ణనలుమాత్రమే యిందు పొందుపరుపబడినవి. ప్రకృతి నారాధించు కవివర్యుని ప్రతిభ వెలువడుట కిట్టివే మిగుల తగినస్థలములు. హంపీవైభవమును తాము తలచినట్లు శ్రీసుబ్బారావుగారు పాఠకుని కన్నులయెదుట గన్పరచి ధన్యులైనారు.

హంపీ స్థాపన:

హంపీస్థాపనమును గూర్చి ఎన్నియోకథలు వాడుకలో గలవు. ఆనెగొందెప్రభువగు జంబుకేశ్వరరాయలు మొగలుచక్రవర్తి మహమద్ తుఘ్లక్ సేనాని యగు బహాఉద్దీన్ అనువానికి అభయహస్త మిచ్చెనట. తనపై తిరుగుబాటొనరించినవానికి సహాయమొనరించిన జంబుకేశ్వరరాయలపై గోపించి మొగలుచక్రవర్తి పెద్దసైన్యమును వానిపైకి బంపెను. కంపిలానగరముకడ జరిగినయుద్ధమునందు జంబుకేశ్వరరాయలు మృతు డయ్యెను. ఆనెగొంది తురుష్కులవశము కాగా, మల్లిక్‌సాహెబు అనువానిని, సుల్తాను, తన ప్రతినిధిగ నేర్పఱచి స్వదేశమునకు వెడలిపోయెను. వెంటనే ప్రజలు తిరుగబడిరి. ఇది గాంచి, కారాగారమునం దుంచబడిన సోదరుల నిరువుర వదలి యందు హరిహరునకు సుల్తాను రాజ్యమునొసగెనని యొకకథ గలదు. "హంపీక్షేత్రము"నందలి కథకును, ఈపైకథకును చాలభేదములు గలవు. మొత్తముమిాద శా. శ. ౧౨౫౮ ధాతృనామసంవత్సర వైశాఖశుద్ధసప్తమినాడు పుష్యమీనక్షత్రయుక్తసింహలగ్నమున శంకుస్థాపనము గావింపబడెను. నూనిజ్ అనుచరిత్రకారు డీవిషయమును బలపరచుచున్నాడు. కాపలూరుశాసనమునందు పైవృత్తాంతమంతయు కలదు.

ఓరుగల్లు ఢిల్లీపాదుషాలవశముకాగా, హరిహరబుక్కరాయలను జామీనుగానుంచుకొని యుద్ధములో తనకైనఖర్చునంతయు నొసగినవారిని వదలివేసెదనని ఢిల్లీపాదుషా పలికెనట. కాని తెలుగువారు డబ్బు పంపలేదు. కొన్నిదినములవరకు వేచియుండి, తుదిని లాభము లేదని తలచి పాదుషా వారిని విడిచి వెళ్లిపోయెననియు, అన్నదమ్ములు సిగ్గువలన అడవులలో తిరుగుచుండగా, విద్యారణ్యస్వామి వారిరాజలక్షణములను గాంచి హంపీలో వారిని ప్రభువులుగా నిలిపినట్లు వేరొకకథ గలదు. అనాదరణవలన కోపించి, విద్యారణ్యస్వామి

తుజని శపించినవిషయ మిచ్చట మార్పుచేయబడినది. ఈమైకంనే శ్రీ సుబ్బారావుగారు గైకొనిరి.

ఈ కావ్యమును ప్రారంభించుటయందు కవి మిగుల చతురత చూపియున్నాడు. సోదరులను విడచుటకు పాదుషా ఘనముకోరి నపుడు, తెలుగుతల్లి లోరుగల్లుపురవీథులందు నిలచి,

"ప్రారంభోదయ నైజతేజలును పారంపర్యశౌర్యాగ్నికి
లారక్తాక్షులు దీనులై తురకసమ్రాడ్బద్ధులై, వాంచినా
రా రత్నార్పితశీర్షముల్ ? జలపధారాక్షీర్ణమై మేరుచే
నీ రైపోయెన? చూతురా తెలుగురాణీగర్భనిక్షేపముల్ ?"

అనిఘోషిల్లి పలికినారట. హృదయములను తాండవింపజేయగల పలుకులను తెలుగుతల్లులు పురవీథులందు నిలచి పలికినను 'కానుగూడ బందీకృతమోక్షయత్ననిరతిన్ వ్యయ పెట్టలే' దట తెల్గువారు. అందు లకే వదలివేయబడిన సోదరులు,

"స్నిగ్ధపడిపోయి శక్తిలో మ్రగ్గిపోయి
కారడవులందు తిరుగుచున్నారు జాలి
బ్రహ్మవిద్యాఫలప్రాప్తి ప్రభలజిమ్మ
మాధవస్వామి కరగి సన్మానమిచ్చి."

అపుడు, 'కుంజేళ్లబోయల ననుకరించు వేటకుక్కల తరుము పవిత్ర దేశ మరసి' అచ్చట తన పేర నొకపట్టణము నిర్మించి, హరిహరుని రాజుగా జేసెనట విద్యారణ్యులు:

"విష్ణువర్ధను డపుడు నవ్వెనట, హర్ష
బాష్పపులకితశంపాభవంబు నూత్న
తేజ మొక్కటి ఆంధ్రభూదేవు నొసట
తోచినది యంట దేవదుందుభులు మొరయ."

ఆశుభసమయమునం దరుదెంచిన భూసురులలో నొకరు 'తృప్తిం జెందగాలేక కోపించె' నట!

"ఆక్షేపమె శాపంబై
కాకోలవిషాగ్ని రేచి కాల్చినదట సు
శ్రీకము విద్యారణ్యగు
ణైకము హంపీపురీమహాశ్శేఖరమున్."

విజయనగరవినాశనమును వర్ణింపవలసివచ్చినందులకు దుఃఖించి, కవి, చేయునది లేక, ఒకసారి దాని పూర్వవైభవమును నెమరువేయుచు తుద కెట్లు హృదయమున శాంతిని నెలకొల్పుకొనుచున్నాడో తిలకింపుడు:

"నిలిచినన్నాళ్లు నొకతీరు వెలిగినదియు
వెలిగినన్నాళ్లు మిరుమిట్లు గొలిపినదియు
విజయనగరమ్ము చరితలో విస్మృతమయి
కవిసువాక్చిరజీవితాంకము వహించె."

విద్యారణ్యులు :

"తెల్గుభువనప్రళయంబున కడ్డుకట్టవేసిన మహనీయమూర్తి" యగుటచే విద్యారణ్యస్వామిని కవి మిగుల గొనియాడెను. ఓరుగల్లు ప్రభువు మహమ్మదీయులవశము కాగా, ఆంధ్రసామ్రాజ్యలక్ష్మి నిలువ నీడలేక, అల్లాడుచున్న సమయమున చేరదీసి, విజయనగరమున నెలకొల్పతగు పరిస్థితులు కూర్చిన విద్యారణ్యస్వామి ప్రతి సాంధ్రుని వలన పూజింపబడవలసినవాడేకదా! అందులకే

"చెరచినదాని దాసపనచేయుట దుర్లభ, మట్టి తెల్గురా
జ్యరమను, ఓరుగల్లునిలయంబున కోటలుపడ్డ రాళ్ల పెన్
బరువుల క్రుంగుదాని సులభంబుగ పైకి తెరల్చి దివ్య సుం
దరరుచిమూర్తి చేసితివి తల్లి ఋణంబును తీర్చినావు గా."

అని పలికి విద్యారణ్యుని యశస్సునకు మరింత వన్నెగూర్చు చున్నాడు. పైన, గీటుంచినపద్యభాగమునం దెంతటి కావపు గలదో పాఠకులు గ్రహించి యానందించెదరుగాక. ఇట్టివియే గొప్పపోకడల వరుసలోనికి వచ్చును. సామాన్యులగుకవుల కిట్టివి యలవడుట కష్టము.

నేడు మహాత్మునియందు గన్పట్టుచున్న మానవాతీతమగు స్వభావ మొకటి విద్యారణ్యునియందును కలదని సర్వజ్ఞుడగు కవి కనుగొని నాడు. అందులకే,

"ఇహపరంబుల మతరాజకీయములను
ఒకటికొక్కటి పొసగని వికటవస్తు
జాలముల నైక్యపరచి నిస్సంగమందు
సంగివై, సంగమందు నిస్సంగివైతె?"

అని ప్రశంసించుచున్నాడు. మఱియు,

"అపుడు పురాణకాలమునయందు వసిష్ఠుడు, రాజ్యవేత్తలన్
నిపుణుడు సాధుపుంగవుడు నేడు మహాత్ముడు గాంధి, తెల్గుభూ
మిపతిచరిత్రవేళను సుమీ యుగమధ్యమునందు నీవు; మా
తృపదనితాంతపూజకు విధించిన బ్రహ్మము మూడుమూర్తులా?"

యని పురాణకాలము, యుగమధ్యకాలము, వర్తమానకాలములందలి రాజనీతివేత్తల ముగ్గురను పేర్కొనెను. వీరు ముగ్గురును భారత దేశపూజకొరకు మూడుమూర్తులుగా నవతరించిరట. పీఠికాకర్త లని నట్లు 'ఒకమాటవెంట, ఒకపోలికవెంట, ఒకభావమువెంట చేయ బడెడు పాత్రపోషణ మహాకవియే చేయగల్గును. మహారసజ్ఞుడే దానిని తెలిసికొనగల్గును. ఇందు గాంధీవిద్యారణ్యుల రాజకీయవేత్తృత్వము, తపోనిష్ఠ మన మెరిగినవే. వసిష్ఠుని తపోనిష్ఠనే మన మెరుగుదుము. ఆయన రాజనీతివేత్తృత్వము మన కేమియు తెలియదు. ఇచ్చట కవి దానినిగూడ మన మనస్సునెదుట విచిత్రముగ సాక్షాత్కరింపజేసి నాడు. ఈరీతి ఒకమాటతో ఎంతో పూర్వకథావిషయము ధ్వనించుట కొద్దిమంది చేయగలరు.

"యయాతేరివ శర్మిష్ఠా భర్తుర్బహుమతా భవ"

అన్నమాటలో శర్మిష్ఠయెడల యయాతికి గల బహుమానము ఎంతో ఊహకందరానిదిగా నున్నది. దానిని కణ్వుడు పోలికతెచ్చుకొనెను, అట్లున్నది యిచ్చటి యీవసిష్ఠశబ్దప్రయోగము.

విద్యారణ్యుని శిలావిగ్రహమును గాంచి భావనాప్రపంచమునం దుద్భవించిన పిల్లగాలితరగలపై కవి యేరీతి తేలిపోవుచున్నాడో చూడుడు:

" ఆకన్నుమూతిలో సంతర్హ్వినీలపంచానిలస్తంభనాత్మార్చి వెలుగు
ఆబొమ్మమోడ్పులో నసమానుఁసెగ కన్నుమంట రేగిన సుజ్ఞమాటలు
మణుగు
ఆకన్నువిప్పులో నఖిలరాజన్యశిక్షాదక్షమైన వర్చస్సు మెరయు
ఆచిరునవ్వులో నాంధ్రసామ్రాజ్యసుశ్రీనవ్య జీవనశీల మినుకు.
ఈ శిలావిగ్రహమునందె యింతగొప్ప
కుదురుకొనియుండ నూహలు గుములుకొనిన
ఎంతవాడవొ నిను స్తుతియింప గలమె?
విజయనగరాంధ్రదేవుడవే నిజంబు."

కనకాభిషేకము:

కవి కథలో తన్మయుడై కథలో నావేశముకలవాడై, ఆ యావేశములో తా నొకడై కథను నడుపుపట్టుల నిర్వహించగల్గియుండుట అప్రతిమానమైన మహాకవిలక్షణము. సూరన్న మొదలగు మహాకవు లిట్టిలక్షణములను తమగ్రంథములయందు వెలువరించియున్నారు. ఈగ్రంథమునందు 'కనకాభిషేక' మనుకావ్య మట్టిదానికి ప్రబల నిదర్శనము. ఈకనకాభిషేకమునుగూర్చి పీఠికకర్తలు, "శిల్పమను మాట కున్న అర్థములో కొంతభాగము బీజనిర్వహణముల ఐక్యమని చెప్పవచ్చును. ఇది చాలగొప్పకావ్యగుణము. కావ్యమునకేకాదు నాటకమునకే గుణము. విశాఖదత్తమహాకవి ఆరవయంకములో సిద్ధార్థకునిచే ననిపించెను;

'తా కిం కుకవికిదణాడఅస్స విఅ అణ్ణం
ముహే, అణ్ణం ణివ్వహణే.'

('కుకవి వ్రాసిన నాటకమునందువలె ముఖమునం దొకటి, నిర్వహణమునందొకటి')

ముఖనిర్వహణముల యైక్యము సాధించలేని కవి కుకవి యన్నాడు. ఈఐక్యము మహోత్కృష్టముగా నిర్వహించెనా అతడే మహాశిల్పి; అతడే మహాకవి. ఈకావ్యమునందు ప్రతిచిన్నికావ్యమును ఇట్టి శిల్పమునకు ఉదాహరణముగా నున్నది. కనకాభిషేకము చూడుడు. భాషావాదవిషయమైన డిండిముని ఢక్కాప్రశంసతో కావ్య మారంభింపబడినది. తెల్గుభాషాసరస్వతి 'పైడిటంకాలకట్టుల తోడినగలు' విలుచుకొనుటతో నవసానమైనది. కథావస్తువునకు చెందని అనవసరమైన ఒక్కయక్షరము లేదు కావ్యమువెదకి చూచినను. ప్రత్యక్షరము, ప్రతిశబ్దము, ప్రతివాక్యము, ప్రతిఅలంకారము, కావ్యరసోన్ముఖముగానే పరుగెత్తును. ఇది మహాశిల్పము. మిక్కిలిగా మాట్లాడినచో ఇంతకన్న శిల్పము లేదని నుడివియున్నారు.

ఉన్నయూరివా డన్న ప్రతివానికిని అభిమానమే. పొరుగూరివా డెంతప్రజ్ఞావంతుడైనను, వానియెడ ప్రజలు గౌరవమును జూపరు. వానివేషమును గాంచి పెక్కురీతుల బల్కెదరు. లోకప్రవృత్తి నెరిగిన కవిశేఖరు డందులకే, శ్రీనాథునితలపై 'జుట్టు గోష్పాదమంత'యు లేదనియు, 'శైవమతాచారసామ్రాజ్యసంపదటు, కన రాదు పొలింగకాయ మెడను' అని ప్రజ లెన్నిమోవిధముల పలికినట్లు వివరించియున్నాడు. ఈ పలుకులను విని, కవిరాజు తనవెంట వచ్చు శిష్యులను గాంచి నవ్వెనట. ఇంతలో 'తెలుగుకవిరాజు రాయల కొలువునందు చరణమును మోపె సభయు నిశ్శబ్దమయ్యెను.' గీటుంచిన వింతపదములపొందికతో శ్రీ సుబ్బారావుగారు పాఠకునియెదుట జరుగుచున్న విషయమునంతయు కన్నులకు గన్పడునట్లు చేయుచున్నారు. రాబోవుకావ్యములందును, ఇట్టివానివలన పాఠకుని హృదయమునం దాసక్తిని గల్పించుచున్నారు. ముం దేమిజరుగనున్నదో యని పాఠకుడు తన్ను దామరచిపోయి కథయందు నిమగ్నుడగుటకును, ఎంతపెద్దవిషయము నైనను విసుగులేక చదువుటకును ఇట్టి వింతపదముల పొందిక సాయపడును. ఇట్టిస్థలములనే ఆంగ్లమునందు dramatic గా నున్న వనెదరు.

శ్రీనాథుడు దక్షిణకరము పైకెత్తి అవనిపతిని 'ఆసుధారల నాశీస్సు లాడినాడు.' తనప్రతిభావిశేషములను రాజుగారికి విన్నవించినాడు. తరువాత 'కవివంకకు తెలుగురేడు మాచె డిండిమభట్టును చూచెతిరిగి, రణమువాక్కులలో విజృంభణము పెరిగె గ్రుక్కతిప్పుకొవీలు లేకుండె సభకు.'

శ్రీనాథకవిసార్వభౌముని ప్రతిభ సభ్యులందరకు విదితమయ్యెను. ప్రథమమునందు

" డిండిమభట్టుకీర్తిని గడించుటలో ముదిరేరినాడు త
త్పాండితి దక్షిణాపథవిభావరి వెన్నెల లారవోసె మా
ర్తాండుని తేజ మట్టిపడు తన్ముఖమండల మామహాత్ముపై
దండుకువచ్చినాడు ఫలితం బనుభూతముకాదె వీనికిన్."

అని సభ్యులందరు సంశయించిరి. కాని శ్రీనాథుని పాండిత్యప్రకర్షమున కచ్చెరువుపడి, తన్మయులై, ఏకకంఠ్యమున "బాగోయీ కవిరాజ, యింతటిప్రభావం బున్నదం చెంచలేదే గర్వం బనుకొన్న నీపలుకులన్ని సత్యమున్ జేసితా."

" అనిరి పండితసభ్యు లందంద లేచి
జయజయార్భటులందు వర్చస్స డింది
పాలిపోయిన డిండిమభట్టుబిరుద
కంకణములెల్ల తెగగొట్టగా నృపు"

ని యనుమతిని బడసి తదుపరి డిండిముని ఢక్కను పగులగొట్టిరి. ఆ ఢక్కను పగిలించునపుడు 'వలయంబులునై విరళీకృతంబులై కదలెను శబ్దముల్.' ఈపద్యపాదమునందలి రచన కాళిదాసునకు సన్నికృష్టమైన శక్తికలది.

ఓడింపబడిన డిండిమభట్టుసహితము తనయోటమికి చింతపడలేదు. తనకు గౌరవమే జరిగినదని తలచెను. అందులకే,

"నన్ను మించినవానిగా నెన్నుకొందు
బిరుదములు తీసివేతును ధరణి నిచట
పసులగొట్టింతు"

నని పల్కెను, తదుపరి

"నృపు డెవరి నెట్లుగా సత్కరించునో యని
గ్రుక్కిళులు మ్రింగుకొనుచును గూరుచుండ్రి,
నవ్యకవితాసనాథ శ్రీనాథసుకవి
యూహ లంభోధివీచులై యూగ"

చుండిన సమయమున

"............సభలోన పైకిగ
ద్దె నిలిపి హేమటంకముల దెచ్చికి రాసులుపోసినారు రా
జును తనగద్దె డిగ్గి పిలుచున్ కవిరాజును కేలుపట్టి లే
చెను పరిపూర్ణసాక్ష్య వివశీకృతుడై కవిరాజుపూజకై."

కొంతతడవునకు పూజ సమాప్తికాగా, తెలుగుప్రజలను దీవించుచు, తెలుగురాజును దీవించుచు సింహాసనమునుండి కవిసార్వభౌముడు 'సువర్ణ తేజుడై లేచెను.'

పూజించినది పండితప్రభువు. పూజింపబడినది కవిరాజు. ఓడింపబడినది కవి. ఈ దృశ్యమును వర్ణించునది కవి. రసముచిప్పిలు నదియై పాఠకునిహృదయ మీఘట్టము చూరగొనుననుటలో నతిశయోక్తి లేదు. ఆంధ్రసామ్రాజ్యలక్ష్మి పసుపుకుంకుమలతో నలరారుచున్న దినములలో నొకమహోరాజ్యోకమహోకవిని పండితులమోల పేరోలగంబున కనకాభిషేక మొనరించె నని విన్నంతనే అప్పటియానందమునం దోలలాడుచున్న మనమే యాకాలమునందు బ్రతికియున్నచో నెట్లుండెడివో యని పాఠకు డూహాప్రపంచమున కొంతవరకు విహరింపకపోడు.

"విజయనగరాంధ్రలోక మావేళకవిత
కన్నకానుపు ముత్యాలకాంతులందు
తెలుగుభాషాసరస్వతి విలువకొనియె
పైడిటంకాల కట్టులతోడి నగలు."

సుబ్బారావుగారు శ్రీనాథుని సీసపద్ధతిని చక్కగా నమర్చుకొనగల్గిరి. కవిసార్వభౌముని సీసపాదములు తెచ్చి తమవానియందు కలిపి తెలిసినవారినే భ్రమింపజేయుచున్నారు. ఇది వీరి ఘనమగు కవితారీతి కొకనిదర్శనము.

రాజ్యప్రదానము :

శ్రీకృష్ణదేవరాయలు దక్షిణదేశ దిగ్విజయసన్నాహములో నుండెను. చోళరాజులు, పాండ్యులు, ఇదివరకే పెక్కుసారులు రాయలపైకి దండెత్తివచ్చిరి. చోళులది తంజావూరు. పాండ్యులైదుగురు అన్నదమ్ములు, వీరోదరులుకారు; తల్లులు ముగ్గురు; ఒకరులమనకు చెందనివారు. పాండ్యజ్యేష్ఠునిది మధుర. అది రాజధాని. కొంతకాలమునకు కన్నడరాజ్యమొకటిగానే యుద్ధముచేసిరి. కాని చోళరాజవల్ల కలుగును పెక్కువకెక్కుడగు అనే ద్వేషము తేర్పడినది. ఇది సందుచేసుకొని చోళరాజు పాండ్యసోదరులను నల్గురిని ఖైదు పట్టుకొన్నాడు. పెద్దజ్యేష్ఠపాండ్యుడుమాత్రము కృష్ణరాయని శరణుకోచ్చెను.

దేశమునందల్లెడల నశాంతి ప్రబలియుండెను. "దక్షిణదేశమల్లకల్లోలములతో స్పందించుచుండు కోసిన పిన్నము నీళ్లు వేళకున్." ఇట్టియల్లకల్లోలము నణచివేయుటకును, శరణాగతుడు గోరినవానిని రక్షించుటకును సేనానిని పిలచి,

"నాగమనాయకా! సమరనాట్యము సల్పుము......మాకున
ఖ్యాతుడైన యీపాండ్యనృపద్వయము నిల్పుము, గొల్పు మాశలన్"

అని కృష్ణరాయ డానతిచ్చెను.

"కేలెత్తి మ్రొక్కి దేవర కృపకృతార్థుడైతి
కాదనువాడనే? కంపింపచేతు
చోళభూపతి మీకు జోహారుచేయ
సెలవీయు డనిపోయె సేనాధిపుండు".

కొలదిదినములు గడచెను. చోళులు, పాండ్యులు, నాగమనీనిచే నోడింపబడిరి. కాని నాగమనీడు స్వార్థపరుడు. తాను సంపాదించిన రాజ్యమును తానే యనుభవింపదలచెను. ఈయుద్దేశ్యమును ఆంధ్రసమ్రాట్టునకు జాబుమూలమున తెలియజేసెను. ఈజాబు కృష్ణరాయనికొలువునకు వచ్చినప్పుడు, ఆచ్చటిదృశ్యమును కవిచంద్రుడతిరమ్యముగ నీక్రిందివిధమున వర్ణించెను. ఇచ్చట వృత్తము మార్చబడెను. అందులకే యంతచక్కదన మాఘట్టమునం దలరారుచున్నది. ఆసమయమునం దున్నశోభ, గంభీరత (Grandeur and seriousness) క్రొత్తవృత్తమును ప్రవేశపెట్టుటచే కలిగినవి. రసపుష్టికి సమయానుకూలముగ తగినవృత్తము నుపయోగింపవలసినవిధ మెల్లరకు తెలిసినవిషయము కాదు.

జాబుచేరినంతనే,

"కృష్ణరాయలమోము కెంజాయ మొలిచి
అతిరోషవృత్తమాత్రుడైనాడు
కోప మెన్నడురాని గుణరత్న జలధి
నడిరేయివలె శబ్దనష్టమై కొలువు;
మనుజులే లేనట్లు మాటుమణంగ
సభ్యులు జీవచ్ఛవంబుల ట్లొకట
కొయ్యబారినవారు, కొసకన్నులందు
ప్రాణాలతో నల్లబడిపోయినారు;
మంత్రితిమ్మరుసయ్యమాత్ర మారేని
ప్రక్కను కేల నొకపత్రికన్ పూని
నిశ్వాస మూదుచు నిల్చియున్నాడు
దీర్ఘచింతామగ్నధీ శక్తియుతుడు."

పైన, గీటుంచినపలుకు లెంతటిసహానుభవమును పాఠకునకు గల్గించునో యూహింపుడు. తన కన్నతండ్రి యెంత నీచరీతి వంచించెనో సర్వము గ్రహించినాడు, నాగమనీనిపుత్రుడగు వీరమనీడు.

తిమ్మరుసుమంత్రి నాగమనీనిజాబును 'నిలువునీరైన వీరమనీని' కందించినాడు. అతడు

"నేత్రములు లేఖమీదనే నిలిపినాడు
కాని మా పాత్రలోనె విలీనమయ్యె
తండ్రి—రాజు—సేవాధర్మతత్పరతయు
హృదయమును ముట్టి మంటల నెగయుచుండె."

'అంతలో రాజు సభికలయంగజూచి',

'ఆ నృపద్రోహిశిరమైన, అతనిదైన
బహుమతిగ మాకు నీగలవా ఢోకంపు
కొలువులో నున్న యీకత్తిగొనుచతండు'

అని పలికెను.

ఏమి యీ ఆవేశము! ఏవీరు డాకత్తిని గోరుకొనును? పాఠకుని హృదయము తత్తరపడుచున్నది. తండ్రిచేసినద్రోహమువలన కుమారుడగు వీరమనేనికి నిండుకొలువునగలిగిన యవమానమునకు పాఠకుడు చింతపడుచున్నాడు. కాని నల్లనిమేఘముల గముల మాటునుండి వెలువడిన సౌదామినివలె, దుఃఖతిమిరముతో నిండియున్న పాఠకుని హృదయమునం దెంతటిహర్ష జ్యోత్స్నను, చతురుడగుకవి వెలయించుచున్నాడో తిలకింపుడు: రాజారీతి కత్తిని చూపినంతనే,

"వీరమనీడు జాబునటు వీచి మహోద్ధతశాంతలోచనాం
ఘోరుహముల్ జ్వలింప నృపమూర్తికి నంజలిబద్ధుడై అసిన్
కోరెను కృష్ణభూవిభునకున్ రిపుడై మనతెల్గునాటికిన్
ద్రోహుడైన నాదుపిత ద్రోహుడేసుమి నాకు నంచునున్."

ఈపలుకులను విని రాజు, 'దేశభక్తులలోటు తెల్గుదేశంబున చూపట్ట'దని సంతసించెను. 'నిజమైనభృత్యుడు నృపమౌళి' కని తజ్ఞులు మెచ్చుకొనిరట. అప్పాజి 'ఇత డీపనికి చాలు'నని తలయూపెనట. శత్రువులైన పాండ్యులుమాత్రము సంశయమును వెల్లడించిరట. ఎంతయనౌచిత్యము! సభ్యులం దెవ్వరును వీరమనీని రాజభక్తిని అనుమానింపలేదు. అట్లనుమానించుట రాయలకుగాని, అప్పాజీకిగాని, పండితులకుగాని తగనివిషయము. రాజ్యతంత్రప్రవీణుడగు తిమ్మరుసు (అప్పాజి) అట్లు కలనైన తలంచడు. తనపాలనానైశిత్యమునందు నమ్మకముగల రాజు అట్లనుకొననేరడు. తజ్ఞులగు పండితులునైతె మట్లు తలంపరు. ఎటువచ్చి శత్రువులుగ శరణు జొచ్చిన పాండ్యసోదరులే అట్లు తలంచుట కర్హులు. వారట్లనుకొనుటలో నెంతయో యౌచిత్య మున్నది. శ్రీ సుబ్బారావుగారి యౌచిత్యమున కిది పరమోత్కృష్టమైన యుదాహరణము. వీరమనీనిప్రవిమలమగు రాజభక్తి కిది ప్రబలనిదర్శనమై వెలయగలదు. ఈతనిపాత్రనిర్మాణ మత్యంతమనోహరముగ నున్నది.

రాజాకడ నిలిచియున్న వీరమనీని 'చేత కత్తి నిడె సభ్యులకును రక్తములు పొంగె.'

తుదకు వీరమనీడు యుద్ధమున జనకు నోడించి రాజసభకు గొనివచ్చెను. రాజు నాగమనీని క్షమించి 'నీకొడుకుతో సుఖియింపుము పుత్రవైభవాభోగములోననే మరచిపొమ్మిక పూర్వపునీదువర్తనన్' అని నుడివెను.

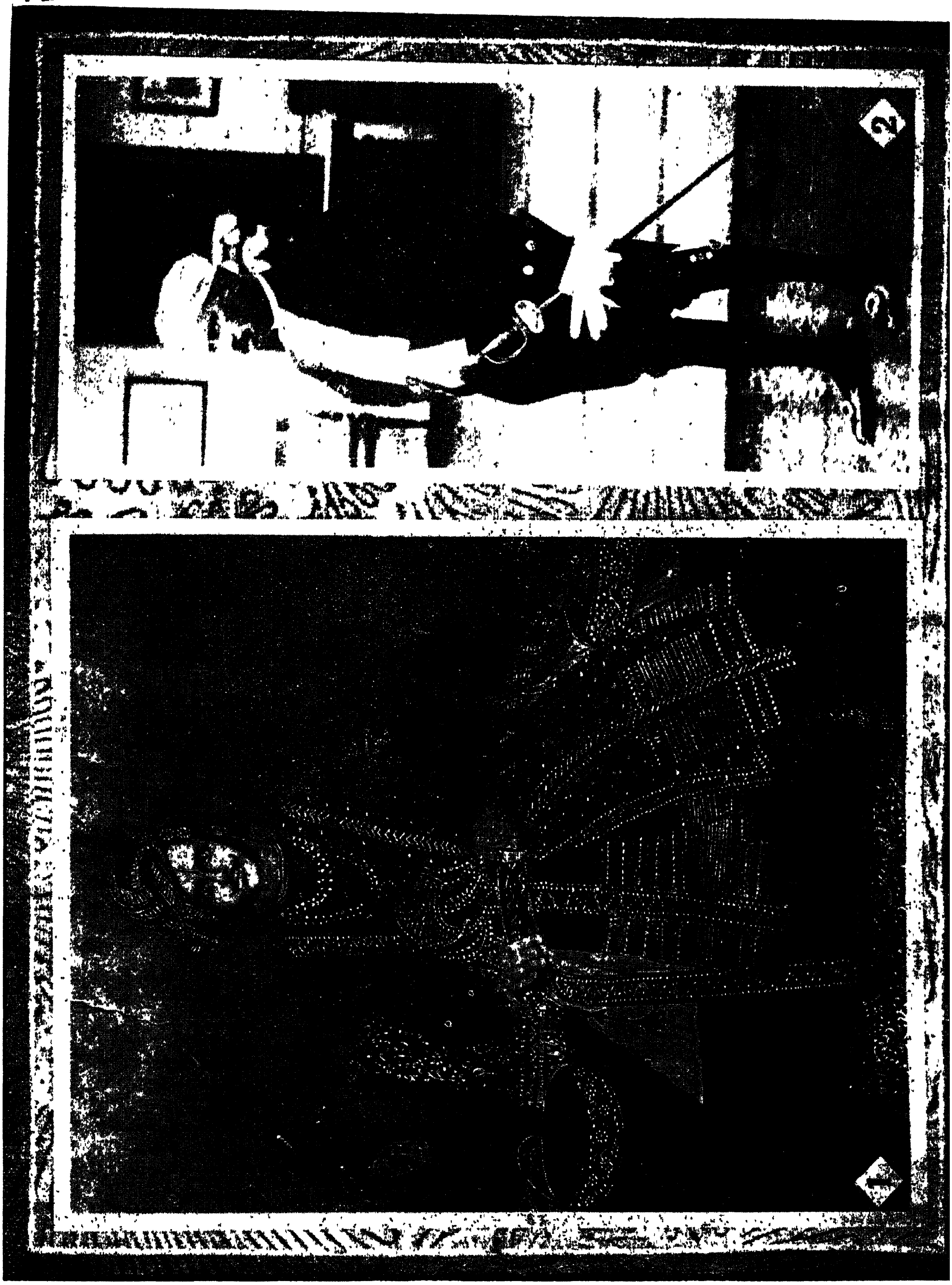
ఇంతలో అప్పాజి "గొంతెత్తి సభకు
'తంజాపురీ రాజ్య దానోత్సవంబు
జరుగు నాయత్తమై చనుదేరు' డనుచు
ఆహ్వాన మిచ్చినా డానందమొకటె,
నాటి సభాస్థలి నాట్యంబొనర్చె."

తంజనగరపురవీథులవెంట కృష్ణవిభుడు సకలపరివారసమేతుడై చనుచున్నకాలమున సౌధగవాక్షాంతరాంతరముల నిలిచి, ద్రావిడీనిచయము పలికిన పలుకులు, కళ్యాణమంటపమునకు నలు డేగుసమయమున స్త్రీలు వానిని గాంచి పలికినవాక్యములను, మనుచరిత్రలో నిట్టిదే మరియొకఘట్టమును జ్ఞప్తికిదెచ్చును.

వీరమనీనికి తంజనగరమహారాజ్య మొసగబడెను. "పెద్దన గళ్ళమెత్తి ఆశుకవితామధువాగ్ఝరి నించి, నవ్యరాజ్యనియతుడైన వీరుని ప్రశంస యొనర్చెను, నాటిమాట నేడును కనవచ్చు తంజపురిలోని సరస్వతిమంటపప్రభన్."

తళ్లికోటయుద్ధము:

ఆంధ్రసామ్రాజ్యలక్ష్మి కవి తుదిదినములు. నిజాంషా కల్యాణదుర్గమును గోల్పోయినతరువాత దానిని తిరిగి సంపాదింపవలచి, ఇబ్రహింకుతుబ్‌షాతో సంధిచేసికొని వానిసహాయమున ఆలీఆదిల్‌షామీదికి దండువెడలి, కళ్యాణదుర్గమును ముట్టడించెను. ఆదిల్‌షా రామరాజుయొక్క సాయమును గోరెను. ఏబదివేల యశ్వములతో నేగి శత్రురాజుల నోడించి కళ్యాణదుర్గమును విడిపించెను. ఈకడపటియుద్ధమునందు హైందవసైనికులు పెక్కుదుండగము లొనరించిరి. మహమ్మదీయస్త్రీలను పరిభవించి, మసీదులను నేలమట్ట మొనరించి, అమాయకులగువారిని సంహరించిరి. రామరాజున కీవిషయము తెలిసియు మిన్నకుండెను. మహమ్మదీయరాయబారులు తనకడకు వచ్చినపుడు వారిని తూలనాడెను. ఈకారణములవలననే మహమ్మదీయరాజులయం దైకమత్యము కుదిరెను. ఆంధ్రభూనాయకుని వారు నాశన మొనరింపదలచిరి. తళ్లికోటయుద్ధమునందు రామరాజు తానొనరించిన యక్రమములకు తగుశిక్ష ననుభవించెను. కవిచంద్రు డందులకే రామరాయలపట్ల నొకింత కటువుగ నున్నాడు. ఇట్లుండకను తప్పదు. రామరాయలు రాజనీతివేత్త, మహాసమర్థుడే కావచ్చు. పరాత్పరు డొకింత తనకనుకూలుడుగా నున్నదినములలో, నొరుల నీరీతి హింసించుటపాడియా? 'రామరాయల పాత్రపోషణమును

1. శ్రీరాజా మాణిక్యారావు వెంకటగోపాలరావు బహద్దరువారు (రేపల్లె సంస్థానాధిపతులు)
దివాన్ బహదూరు యం. బాలసుందరం నాయుడుగారు, మదరాసు నూతన షరీఫు.

హైన, గీటుంబినపలుకు కెంతటిపరాభవమును సాత్వికునకు గల్గించునో యూహింపుడు. తన కన్నతండ్రి యేని నేరీతి వంచించెనో సర్వము గ్రహించినాడు, నాగమనీనిపుత్రుఁడైన వీరమనీడు.

తిమ్మరుసుమంత్రి నాగమనీనిజాడను 'నిలువునీరైన వీరమనీని' కందించినాడు. అతడు

> " నేత్రములు లేఖమీఁదనే నిలిపినాఁడు
> కాని మా పాత్ర్మలోనె విలీనమయ్యె
> తండ్రి—రాజు—సేవాధర్మతత్పరతయు
> హృదయమును ముట్టి మంటల నెగయుచుండె. "

'అంతలో రాజు సభికలయంగజూచి',

> ' ఆ నృపద్రోహిశిరమైన, అతనిదైన
> బహుమతిగ మాకు నీగలవా డొకండు
> కొలువులో నున్న యీకత్తిగొనునతండు'

అని పలికెను.

ఏమి యీ ఆవేశము! వీవీరు డాకత్తిని గోరకొనును? పాఠకుని హృదయము తత్తరపడుచున్నది. తండ్రిచేసినద్రోహమువలన కుమారుడగు వీరమనేనికి నిండుకొలువునగలిగిన యవమానమునకు పాఠకుడు చింతపడుచున్నాడు. కాని నల్లనిమేఘముల గములమాటునుండి వెలువడిన సౌదామినివలె, దుఃఖతిమిరముతో నిండియున్న పాఠకుని హృదయమునం దెంతటిహర్షజ్యోత్స్నను, చతురుడగుకవి వెలయించుచున్నాడో తిలకింపుడు: రాజారీతి కత్తిని చూపినంతనే,

> " వీరమనీడు జాబునటు వీచి మహోద్ధృతశాంతలోచనాం
> భోరుహముల్ జ్వలింప నృపమూర్తికి నంజలిబద్ధుడై అసిన్
> గోరెను కృష్ణభూవిభునకున్ రిపుడై మనతెల్గునాటికిన్
> దూరగుడైన నాదుపిత దూరగుడేసుమి నాకు నంచునున్. "

ఈపలుకులను విని రాజు, 'దేశభక్తులలోటు తెల్గుదేశంబున చూపట్ట'దని సంతసించెను. 'నిజమైనభృత్యుడు నృపమాళి' కని తజ్ఞులు మెచ్చుకొనిరట. అప్పాజి 'ఇత డీపనికి చాలు'నని తలయూపెనట. శత్రువులైన పాండ్యులుమాత్రము సంశయమును వెల్లడించిరట. ఎంతయౌచిత్యము! సభ్యులం దెవ్వరును వీరమనీని రాజభక్తిని అనుమానింపలేదు. అట్లనుమానించుట రాయలకుగాని, అప్పాజీకిగాని, పండితులకుగాని తగనివిషయము. రాజ్యతంత్రప్రవీణుడగు తిమ్మరుసు (అప్పాజి) అట్లు కలనైన తలంచడు. తనపాలనాసైశిత్యమునందు నమ్మకముగల రాజు అట్లనుకొననేరడు. తజ్ఞులగు పండితులునైత మట్లు తలంపరు. ఎటువచ్చి శత్రువులును శరణుజొచ్చిన పాండ్యసోదరులే అట్లు తలంచుట కర్హులు. వారట్లనుకొనుటలో నెంతయో యౌచిత్య మున్నది. శ్రీ సుబ్బారావుగారి యౌచిత్యమున కిది పరమోత్కృష్టమైన యుదాహరణము. వీరమనీనిప్రవిమలమగు రాజభక్తి కిది ప్రబలనిదర్శనమై వెలయగలదు. ఈతనిపాత్రనిర్మాణ మత్యంతమనోహరముగ నున్నది.

రాజుకడ నిలిచియున్న వీరమనీని'చేత కత్తి నిడె సభ్యులకును రక్తములు పొంగె.'

తుదకు వీరమనీడు యుద్ధమున జనకు నోడించి రాజసభకు గొనివచ్చెను. రాజు నాగమనీని క్షమించి 'నీకొడుకుతో సుఖియింపుము పుత్త్రవైభవాభోగములోననే మరచిపొమ్మిక పూర్వపునీదువర్తనన్' అని నుడివెను.

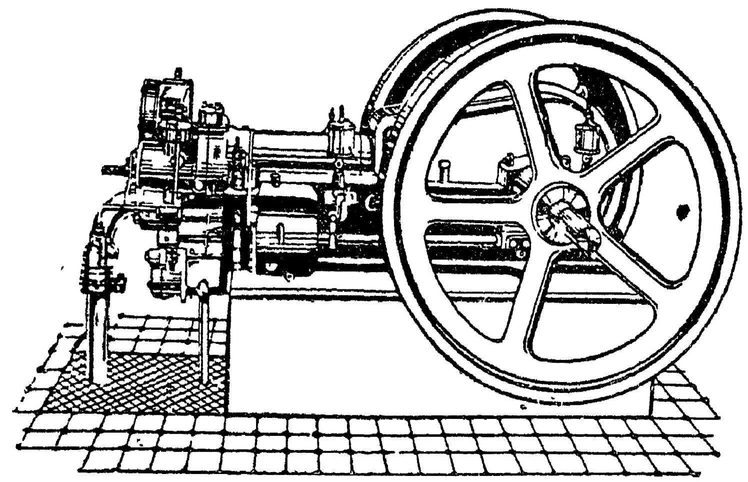
> ఇంతలో అప్పాజి "గొంతెత్తి సభకు
> ' తంజాపురీ రాజ్య దానోత్సవంబు
> జరుగు నాయత్తమై చనుదేరు' డనుచు
> ఆహ్వాన మిచ్చినా డానందమొకటె,
> నాటి సభాస్థలి నాట్యంబొనర్చె. "

తంజనగరపువీథులవెంట కృష్ణవిభుడు సకలపరివారసమేతుడై చనుచున్నకాలమున సౌధగవాక్షాంతరాంతరముల నిలిచి, ద్రావిడీనిచయము పలికిన పలుకులు, కళ్యాణమంటపమునకు నలు డేగుసమయమున స్త్రీలు వానిని గాంచి పలికినవాక్యములను, మనుచరిత్రలో నిట్టిదే మరియొకఘట్టమును జ్ఞప్తికిదెచ్చును.

వీరమనీనికి తంజనగరమహారాజ్య మొసగబడెను. "పెద్దన గళ్ళమెత్తి ఆశుకవితామధువాగ్ఝరి నించి, నవ్యరాజ్యనియతుడైన వీరుని ప్రశంస యొనర్చెను, నాటిమాట నేఁటను కనవచ్చు తంజపురిలోని సరస్వతిమంటపప్రభన్. "

తళ్లికోటయుద్ధము:

ఆంధ్రసామ్రాజ్యలక్ష్మికవి తుదిదినములు. నిజాంషా కల్యాణదుర్గమును గోల్పోయినతరువాత దానిని తిరిగి సంపాదింపదలచి, ఇబ్రహింకుతుబ్‌షాతో సంధిచేసికొని వానిసహాయమున ఆలీఆదిల్‌షామీదికి దండువెడలి, కళ్యాణదుర్గమును ముట్టడించెను. ఆదిల్‌షా రామరాజుయొక్కసాయమును గోరెను. ఏబదివేల యశ్వములతో నేగి శత్రురాజుల నోడించి కళ్యాణదుర్గమును విడిపించెను. ఈకడపటియుద్ధమునందు హైందవసైనికులు పెక్కుదుండగము లొనరించిరి. మహమ్మదీయస్త్రీలను పరిభవించి, మసీదులను నేలమట్ట మొనరించి, అమాయకులగువారిని సంహరించిరి. రామరాజున కీవిషయము తెలిసియు మిన్నకుండెను. మహమ్మదీయరాయబారులు తనకడకు వచ్చినపుడు వారిని తూలనాడెను. ఈకారణములవలననే మహమ్మదీయరాజులయం దైకమత్యము కుదిరెను. ఆంధ్రభూనాయకుని వారు నాశన మొనరింపదలచిరి. తళ్లికోటయుద్ధమునందు రామరాజు తానొనరించిన యక్రమములకు తగుశిక్ష ననుభవించెను. కవిచంద్రు డందులకే రామరాయలపట్ల నొకింత కటువుగ నున్నాడు. ఇట్లుండకతప్పదు. రామరాయలు రాజనీతివేత్త, మహాసమర్థుడే కావచ్చు పరాత్పరు డొకింత తనకనుకూలుడుగా నున్న దినములలో, నొరుల నీరీతి హింసించుటపాడియా? 'రామరాయల పాత్రపోషణముస

విన్నవారికి కొంతకష్టముతోచినది కూడను' అని శ్రీకకర్తలు నుడివి యున్నారు. అట్లైవరికి తోచునో వారికి రామరాయలయొక్క చరిత్ర సమగ్రముగా తెలియదనుట సాహసము కానేరదేమో! అయినను, కవి రామరాయల కిట్టియగౌరవమును చూపియుండెడివాడు.

తళ్లికోటయుద్ధప్రారంభమననే కవి పాఠకునియందు భయమును, అనుమానమును, దుఃఖమును రేపుచున్నాడు.

"ఆనాడే ద్వికుణీకృతంబులట, ఆంధ్రాంతఃపురస్త్రీజన
ధ్యానంబుల్, పరిపంథి వీరవరఘంకారారావముల్, బహ్మనీ
భూనాథైక మతాగ్ని దీప్తులును శంభుస్వామిపై రాజ్యనీ
తానాట్యంబులు తెల్గుభూములను క్ష్వేస్థాదేవిసంచారముల్."

మఱియు నిష్పక్షపాతియగు కవి యేమనుచున్నాడో వినుడు: విని—తళ్లికోటయుద్ధమ్ములు ముగియుటకు కారణము నూహింపుడు. ఊహించి—మన యాంధ్రరాజునే వెనుకవైచుకొని మాటలాడగలరా?

"అది వికమక్త్యసాధ్యంబైనదే గెల్పు ఒప్పుకోరా నిజ మున్నమాట
అది రామరాడ్డుర్నయాభివర్ధితమగ్ని అనినవో అభిమాన మన్నమాట,
అది మతావేశమం నంకురించిన వాంఛ లేకున్న చరితమే లేనిమాట
అని పురాతనముగా నవతరించిన యార్షకృకాదందురా చేతకానిమాట

ఇవి భ్రమలెయైన, పాడుసా లేవు రొకట
కూడు టదియేల? తెల్గుశక్తులకు జాలి
తూలు టేల? కుటిల లాననర్పుజోలి యేల?
పూత మదియేల తురకలు పొందుజయము."

పైన, గీటుంచిన భాగమునందలి కవియొక్క నిర్మలమైన హృదయ ప్రకటన మెంతయానందజనకమై యలరారుచున్నదో తిలకింపుడు.

యుద్ధము జరుగుచున్నకాలమున రామరాజు మధ్య బంగారు గద్దెపై ఆసీనుడై యుండెనట. ఇది యెంతటివిరుద్ధచర్య! అందులకే యావేశమున హృదయమునందలి యాంధ్రాభిమానము సణచివైచుకొననేరక, సత్యసంధు డగు కవి

"అపదాత్యశ్వసైనికాభ్యంతరమున
నిజకిరీటద్యుతులు తీవి సెరప, రామ
రాజు బంగారుగద్దెపై రణమునంచె
కొలువు కుదిరె మాయాంధ్రుల కొంపకాల్ప"

అని మొఱపెట్టుచున్నాడు. యుద్ధమునకు పూర్వమే పెక్కుశకునములు తోచెనట. 'గజరాజు వెంటరాక వెనుకాడె'నట, 'పంచకల్యాణిగుఱ్ఱము సకిలించి మోరసెత్తె'నట, 'కృష్ణవేణీతరంగిణి స్తబ్ధమైపోయి కదలమానినదట'. కాని 'సైజపరాక్రమంబు మసలిమేధస్సులోపల ముకుతలుపడు' టచే రామరాజు తెలిసికొనలేదు...పోరు ఘోరముగ సాగెను. హైందవసైనికులు తురుష్కులఖీరంగులవలన క్రమముగ నశింప దొడగిరి. తనసైనికులకు తగినయుత్సాహమును పురికొల్పుటకై, రామరాయలు యుద్ధభూమియందు బంగారునాణెములను పంచిపెట్టెను. ఇది ప్రశంసార్హమగు విషయముగదా? అందులకే,

"...విభవ విక్రమున్, తెల్గునికో
పృథ్వీ మతిలుబ్ధమై నికరంబయియుండుటగాంచి, శత్రువుల్
తురగబలంబు నొక్కపరి మూకలుచేరి కాలనూర్తికిం
కదలుబు చెక్కుచుండ్రి తురకల్ సలదాంధ్రపదాతివర్గమున్."

అని కవి వాపోవుచున్నాడు. తుదకు రామరాయలు,

"ఆరిపోవుదీపము నిప్పుమాదిరిగతి
గద్దెపైనుండి పగ్గరగా గెలపిన
అశ్వమునకయి లంఘించుచుండులోన
శిరము తెంచిరి తెగియింపి తురకమంట్లు."

కవిసంప్రదాయము తనకు చేతనైనంతవరకు జాతిగౌరవమునే రామరాజునకు గూడించెను. అందులకే,

"ఎనుబదియేండ్లవృద్ధు, డనిసేనియు వాల్పనినక్క, ఆహవంబున కొలువున్న సాహసుడు, ప్రాజ్యయసు పూర్వము, అంత్యవర్తనంబున మతిలేనివాడయి, విమూఢుడునై, పతతంబు గెల్పెనమ్మినస్థిరచిత్తు డిప్పుడు సుమీ గ్రహియించె స్వకీయదోషమున్."

అనినుడివి, పైన, గీటుంచినస్థలములం దాతనియొడ తనకుగల యభిమానమును విశదపరచెను. రామరాజుమృతితో "మహదాంధ్రరాజ్యసన్మానము మానముల్ కలలుమాత్రము నిల్చిన వల్లిబిల్లిగన్."

రామరాజు పల్లకీపై నధిరోహించి యుద్ధమధ్యమున నున్నకాలమున, బీజపూరునవాబగు ఆదిల్‌షాకు చెందినగజ మొకటి బెదరి, పల్లకీపై వచ్చి పడుటచే రామరాజు క్రింద బడెననియు, అంతట శత్రురాజులు వానిశిరము నఱకి, యొకబల్లెమునకు గ్రుచ్చి సైనికులందరకు జూపించిరనియు చరిత్రయందు గలదు. ఇట్లు వర్ణించుట యసభ్యముగా నుండునని తలచి, కవి యొనరించినమార్పు మిగులచక్కగా నున్నది. డాక్టరు కృష్ణస్వామిఅయ్యంగారు రీవిషయమునుగూర్చి కొన్ని పరిశోధనలు జరిపి, కొలదిమాసములక్రింద నొక వ్యాసమును హిందూపత్రికయందు బ్రకటించిరి. అందు రామరాయల శిరము నఱుకబడలేదనియు, అతడు ఖైదీగా పట్టుబడెననియు, మొదలగుమార్పులను సూచించియున్నారు. మొత్తముమీద తళ్లికోటయుద్ధముతో 'ఆంధ్రసామ్రాజ్యనాటకాభ్యంతరమున చివరతెర జారిపోయిన' దనియే చెప్పకతప్పదు.

ఆనెగొందెకాపు:

రామరాజు తళ్లికోటయుద్ధమున కేగకపూర్వము తిరుమలరాయని ఆనెగొందెసంరక్షణకు నిలిపిపోయెను. కాని తళ్లికోటలో రాజుమృతినిని, తిరుమలరాయడు పారిపోయెను. ఇతడు పారిపోక నిలచినట్లయిన, ఆంధ్రసామ్రాజ్యమున కిట్టి దురదృష్టము కలుగకుండెడిదట. ఈకావ్యమును వ్రాయునపుడు కవి మిగుల నిరుత్సాహ

పూరితుడైయున్నాడు. ప్రతిపద్యమునందును నిరాశ నిండియున్నది.
"తెల్గుభువి రక్తంబందు ద్రావ యింతె మ్లేచ్ఛుని దౌర్జన్యము నీదు పంచ
తనమున్ శుద్ధాంధ్రచారిత్రమున్" అని రోషము వెల్లివిరియ
ప్రశ్నించుచున్నాడు. మఱియు,

> 'రాజ్యరక్షణ కాదు, సంగ్రామమందు
> కలబడుట కాదు, గొందెను కాచుకొనుట
> యింతమాత్రము చేయలేవేని మొదట
> లేనితో నేల చెప్పగాలే వశక్తి.'

అని తిమ్మరాయని పందతనము పాఠకులకు విదిత మగునట్లు ప్రశ్నించుచున్నాడు. కొలదిసేవ చేయనేరక, తిమ్మరాయడు బహుళాంధ్రావని కేరీతి తీరని యప్రతిష్ఠను దెచ్చిపెట్టెనో తనపాఠకునియెదుట బెట్టి కవి తనశిల్పనైపుణ్యము నేరీతి ప్రదర్శించెనో చూడుడు:

> 'రెండువందలగజముల కొండగొంచె
> విపులసామ్రాజ్యచక్రము విరిగిపడును
> ఒకపెరికిపందచేతలో నొరగిపోవు
> బహుళమహదాంధ్రజనవైభవముల రథము.'

ఈపైపద్యమునందలి ప్రతియక్షరము, ప్రతిశబ్దము, ప్రతిపాదము భావోద్రేకమున నుయ్యాలలూగుచున్నవి. ఎన్నియో పుటలలో వ్రాయవలసినవిషయ మొకతేటగీతియందిమిడ్చినకవియొక్క వైశారద్యము మిగుల కొనియాడదగినది. ఆశాభంగమువలన కవి యీరీతి, తిరుమలరాయని చిత్రించుటయందలి యౌచిత్యము ప్రశంసింపదగినది.

పాణిగ్రహణము:

ఈగ్రంథమునకు తుదిని వ్రాయబడిన 'పాణిగ్రహణము', 'పశ్చాత్తాపము' అనురెండుకావ్యములందును శ్రీసుబ్బారావుగారి లేఖిని భావోన్మాదమున తాండవించినది. వీనియందు దూటలూరుచున్న భావములు, పాఠకుని హృదయకమలమునందు ఆనందమకరందము నుద్భవింపజేయుచున్నవి.

ఈపాణిగ్రహణ మనుకావ్యమునందు వాడుకభాష శబ్దములు విరివిగ ప్రయోగింపబడి, వృత్తి మచ్చుబచ్చుట మూర్చబడెను. తిమ్మరుసు నోట నిందను సూచించుటకొరకును, రాయలనోట వినయము సూచించుటకును వాడుకభాష ప్రయోగింపబడెను.

కళింగరాజు కృష్ణరాయని వంచింపవలయునని కంకణము ధరించినవారిలో నొకడు; కాని కృష్ణరాయలచే యుద్ధమున నోడింపబడెను. ఇందులకు ప్రతీకార మొనరింపదలచి, కూతును రాయలకొసగి, ఆమెచే నాతని జంపింప యత్నించెను. కృష్ణరాయల కీవివాహ విషయముమాత్రము జాబుమూలమున తెలియజేసెను. ఆలోచింపకయే ఆత డంగీకరించెను. ఈవిషయము తిమ్మరుసునకు తెలియవచ్చెను. అందులకే కృష్ణరాయనికడ కేగి,

> "సమరములోన నోడియును శత్రుడు మామగమారి శాశ్వత
> ప్రమదము కూర్చునం టిహపరంబుల భేదము లేకయుండగా
> సముద్గజేంద్రకేసరియు చారుకురంగ విలోకనప్రభా
> భ్రమితముగా నృపా బిడియపడ్డని ముందరిచూపు లేకయే."

అని చమత్కారముగ మందలించుచున్నాడు. తెల్లబోయిన రాజునకు, 'సన్నాహం బొకయింత లేకరి వస్త్రా మంతయున్ చూచియే' అని సలహానిచ్చుచున్నాడు. తనపొరపాటును గ్రహించుకొని 'తప్పో, ఒప్పు, తలంపలే దది ప్రమాదంబేమొ చింతింపలే దప్పాశీకల పెన్నియున్ సరిగసేయన్ తోడ నెల్లప్పుడున్' అని కృష్ణరాయ డప్పాజీయెడ తనకుగల గాఢాభిమానమును వెలువరించెను. తగిన కట్టుదిట్టములతో రాయలు "గజపతిపురి, జొచ్చినాడు పెండ్లికి సర్వశోభనముగ."

గజపతి తనకూతునకు ముందే జాగ్రత్తచేయదలచెను. కాని తన భర్తను చంపుట కామె యంగీకరింపలేదు. ఆశాభంగమున గజపతి తన కూతు నొకప్రశాంతస్థలమునకు గొనిపోయి,

> "గజపతియింటిలో పులిముఖంబున గోవుజనించె నేటి క
> క్కజముగ, నిన్ననే మగడుకట్టినతాళికి తండ్రిమాట కే
> గుజగుజపోవు నీరకపుకూతురు పుట్టుటకంటె రామొ, ర
> ప్పా జడము లేవయినపుట్టిన సంతస మందియుందునే!"

అని తనమూఢత్వమును వెలువరించినాడు. ఆతనిహృదయమునం దలజడి కలిగెనట. 'నేపడిన యుద్ధపరాభవ రోషపే తిమచ్చండతరార్చులార్తునని సంబర మందితిగాని యింటిలో నుండినశత్రువున్ తెలియనోపని యంగుడనైతి నేటికిన్' అని గయున్మాదమున కలువరించెను. కృష్ణరాయడనిన, ఆతనికి, ప్రక్కలో బల్లెమైనాడు. మీదుమిక్కిలి కూతురిపలుకు లాతనిహృదయమునం దంతులేని యాందోళనము నుద్భవింపజేసెను. తనపుత్రిక తనకడ కీరీతి రావలయునట:

> "నాయన తీర్చుకొంటిని ఋణం బిదె శత్రుని మస్తకం బిదే
> తీయనిపెచ్చునెత్తురులు తెప్పెలుగట్టినచేతి వ్రేల్లిదే
> కాయపుసందుసందున వికావికచేసినబాకు దీనితో
> పోయినప్రాణముల్ తమకమూల్యపుకానుక లంచు పల్కగన్."

తనకడ కారీతి పుత్రిక వచ్చి తన కానందమును గూర్పవలయునట' ఎంతటి ఘోరకృత్యమున కాయబలను ప్రోత్సహించెనో తిలకింపుడు' అట్టిబెట్టితపుపలుకులు తనచెవిని బడినంతనే, చేయునది లేక,

> "మొగము త్రిప్పెను రాయలమోజుకత్తె
> క్రొత్తపెండ్లికూతురు, శాంతగుణము రూపు
> వోలె నిల్చి, తండ్రికరము నుకేచి పట్టి
> నట్టి చురకత్తి తనచేత నట్టెలాగి."

> "మగడను ప్రేమభావ మభిమానము నీకయి వీటిబుచ్చి నీ
> పగ యడగింతు ఆపయినపట్టిని మాడవు నేడె బంధముల్
> తెగియెను నీకు నాకనుచు దీప్యదఖండ తటిల్లతాధగ
> ద్ధగల వెలింగిపోయె ప్రమదామణి తండ్రియె అద్భుతంపడన్."

పైన, గీటుంచిన పద్యపాదము లెంతరమణీయముగ పొందుపరుప బడినవో పాఠకులే యూహింపవలయును. గజపతిపుత్రిక యప్రతిష్ఠకు గురికాకుండునట్లు కవి ప్రయత్నించెను. ఆమెయందలి సౌజన్యమును నిరూపించి, మరల కొంతవరకు పితృభక్తియుకూడ నిరూపించుటకే తండ్రియాజ్ఞ నెంతయో కష్టమువిూద నెరవేర్పబూనుకొన్నట్లు ప్రదర్శించెను. ఆకేళికామందిరమున, 'ప్రేమస్థానకాళింగసూతదయాపాంగవిలోకన ప్రసరమాత్రత్యక్తకాతిన్య' యగు రాజు, పాన్పుపయి పరుండియుండినపుడు, జనకుని యాజ్ఞనుతప్పక నెరవేర్ప ఎట్టులో లేచి, శాటిబిగించి, 'అంతఃస్వాంతన్ మొద్దయినట్టిలో ప్రణయమోహములన్ దిగజార్చు' కొనినది, గజపతిరాజుపుత్రిక. 'నిద్దురమంపులోన శయనించెను రాజు' కొనినది; 'తలకడనున్న సుప్తముగ దాచినకత్తిని తీసికొన్న'ది; 'వానిలియెన్ని ప్రియాంఘ్రిపద్మముల్ తలపయి వ్రాత్తు' కొనినది; ఒకనిముసము ధ్యానమొనరించినది........'మరునెముసంబులోన పిడిమాత్రము నిల్పనకత్తి రాజువేరురమున నాటుకోవలసియుండెను'—కాని

"కత్తిపోటులతో చంపగా నడేల
కుపితతావకాలోకనకుంతములనె
గ్రుచ్చి హింసింపలే కయ్యెకొరకు పడిన
శ్రమము వృథయయ్యె అప్పాటిశక్తి యిద్ది"

అని పలుకుచు రాజు లేచి కూర్చుండెను............అనుకొనినట్లైయైనది—చేసినది మహాపరాధము—భారతనారీలోకమునం దట్టిపనికి సమకట్టినవారు మరుగునకేని లేరు. ఆమె ప్రియుని వదనారవింద మెట్లు తిలకింపగలదు? అందులకే "సార్థవుకరద్వంద్వంబునన్ మూర్ఛవోయెను కాంతామణి పాపపంకిలకళంకీభూత సౌహార్ద్రితన్."

ఈఘట్టమునందు, కవి, పాఠకుని ప్రతిక్షణము తన్మయునిగా నొనరించెను. పైన, గీటుంచినవాక్యములు హృదయము నుఱ్ఱూతలూపుచున్నవి. శ్రీ సుబ్బారావుగారు తెమ్మునస్సునెంత తమపాత్రకునిగూడ పరుగెత్తింతురు. ఈరీతి వారుచేయగల్గుటకు వారివిచిత్రపద సామగ్రియే వారికి సాయపడుచున్నది.

కొన్నిదినములకు రాయలును, గజపతిపుత్రికయు సాయంవాహ్యాళి కేగినపుడు తిమ్మరుసు నోటినుండి 'గజపతియింటిలో పులిముఖంబున గోవుజనించె నేటి కక్కజముగ అందుకే తెలుగుకాంతుని నవ్వులలేతతెల్పుటంబుజములు మోముపై విరియప్రాచిన' దంచు విన బడెను. ఆపలుకులు దంపతులచెవులబడెను. ఆత్మకథను మరువ జికజనమంచు ఆంధ్రరాయలు, రాణియు మురిసికొనుచు పోయిరి. వారి యప్పటితన్మయత్వ మెట్టిదో, పాఠకుని తన్మయత్వ మెట్టిదో!

పశ్చాత్తాపము :

కృష్ణరాయనికుమారుని తిమ్మరుసు చంపినందున, రాయలు తిమ్మరుసుకండ్లు తీయించి, తిండి నీ రీయక చంపినట్లు, తరువాత రాజునకు నిజముతెలిసి, పశ్చాత్తాపపడి మనోవ్యాధితో మరణించినట్లు అనుశ్రుతముగా చెప్పుకొనుటయే దీని కాధారమని నుడివియున్నారు. 'ఆంధ్రసారస్వతపరిషత్తు' పరిపాలకులగు శ్రీ చిలుకూరివీరభద్రరావుగారి 'తిమ్మరుసు' అనుగ్రంథమునందును ఈవిషయమునకు తగినయాధారము లున్నట్లు చెప్పనలేదు. 'కృష్ణవిజయనగరచరిత్ర' కారులగు వడయారి ఈశ్వరదత్తు (ఎ. వి.) గారు కీవిషయమును కేవలము ప్రక్షిప్తమని యనుచున్నారు. కొందరు చిన్నాదేవిపోరువలనే కృష్ణరాయనిసుతుని పరిమార్చి తిమ్మరుసుపై నేరము మోపెనని తలచుచున్నారు. ఈచర్చతో ప్రస్తుతము మనకుపని లేదు. కవిచంద్రుడిచ్చట ప్రవర్తించినవిషయమే మనపరిశీలనమునకు వేచియున్నది. ఇందు తిమ్మరుసుమంత్రియొక్క సుశీలము, కృష్ణరాయని యమాయకత్వము కరతలామలకమువలె గన్పట్టుచున్నవి. ఇరువురకెట్టి యప్రతిష్ఠయు లేకుండ, కవి తనరచనాచాతుర్యమును విశదపరచెను.

ఈకావ్యాంశము మిగుల రమ్యముగ నుండి, పాఠకుని చకితునిగా జేయుచున్నది. ఆంధ్రసామ్రాజ్యనియంతయగు తిమ్మరుసు రాయల పేరోలగమున, న్యాయమూర్తులమోల బందీగా తీసికొని రాబడి విచారింపబడుచున్నాడు. అతడు సామాన్యమానవుడు గాడు.

"తనమోచనామన్న తను మాపుమానము పరరాజుహృది నాటు
[బాకుపోటు,
తనసూర్పవిపణిద్యుమణి మాపు చిరునవ్వు తెనుగురాజుకిరీటమునకు
[వన్నె,
తనసంశయమ్ముకీర్తిని మాపు తలయూపు తత్కాలజయవిరుద్ధమ్ము
[ఫలము
తన నిరుత్తరభావమును జూపువాంద్యము అవసరానవసర మరయు
[దర్పు

పనినాహామూర్తి తెల్లుమోభావిశే
పరిణతిశ్రీని పండిన పంటగాగ
వెలుగు సచివుడు"

నేడు తనకొలువులోనుండు 'రాజశిశుహత్యకై అపరాధిగా' కొనితేబడినాడు. ఇట్టిమహానుభావుని నేరీతి శిక్షింతురో యని నేల కొలది ప్రజలు సభాభవనమున కరుదెంచిరి.

విచారణ ముగిసినది. న్యాయమూర్తులు,
'తిమ్మరుసు హత్యచేసినదే నిజమ్మ
టంచు సాక్షులు మమ్ము నమ్మించినారు
రాజశిశుహత్య క్షమియించరాని నేర
మందు కగు శిక్ష బలవంతమైన చావు.'

అని తీర్పుచెప్పిరి. 'తెలుసరా జడ శిక్షవిధించినాడు.' కారాగారమునకు గొనిపోబడుచున్న మంత్రిని గాంచినపుడు జనులు 'కావలయు నన్న రాజ్యముకై నిసుంగుప్రాణముల తీయగానేల? పార్థివునకు

నీళ్లతోడనా?' అని పెక్కువిధముల తలపోసినట్లు లోకప్రవృత్తి నెరిగినకవి వర్ణించుచున్నాడు.

కారాగారమున తిమ్మరుసుపడిన పశ్చాత్తాప మపారము. ఇచ్చట పాఠకుని కంటతడిపెట్టకపోడు. కవివర్యుడు తిమ్మరుసు ఆంధ్రసామ్రాజ్యమున కొనరించిన మహోపకారమును చిత్రమగురీతిని అతనిచేతనే పలికించుచున్నాడు. "పెంచితి, పెద్దజేసితి, అభిషిక్తసిద్ధికి జీవనాయు లర్పించితి మొన్నదాక" అను తిమ్మరుసుపలుకులు చెవిని బడినంతనే, కృష్ణరాయనిపై పాఠకున కెంతయోకినుక కలుగకపోదు:

"పూటకి నీటికిన్ వదలుకొంటి ఋణంబు, కనుల్ కృపాణదు
ష్పాటితముల్, మనస్సు వివశం బొకచేయనిసేవపున్ విధిన్
మాటలు తోట్రిలున్ తలపుమాత్రము నీపయి లగ్నమైన దీ
పాటికినైన ప్రాణములు బాపుము గోపకులాంగనా స్మరా!"

అనుపలుకులు హృదయమును క్రుంగదీయుచున్నవి. తనకు గలిగిన యప్రతిష్ఠకు వగచి కుడువ కూడులేక, త్రాగ నీరులేక, చూడ కనులులేక, కారాగారమున,

"........తిమ్మరుసయ్యశ్రైదు
కటకటాలకు చేతులు కలియ బట్టి
మొండివారిన దేహమునుండి వెలికి
ప్రాణములుపోనిదురవస్థ పరితపించి
నాల్గురోజులు చెరలో ననాగవోలె
చితికి కృశియించి మూల్గి త్యజించె తనువు."

కన్నుల నీరుగ్రమ్మ పాఠకుడు తలయెత్తుచున్నాడు. 'లసదార్ష వివశత్వమును చూపు చిరునవ్వు తెనుగురాజుకిరీటమునకు వన్నె' యని ప్రశంసింపబడిన రాజనీతివేత్తయు, సర్వజ్ఞుడును అగు మంత్రిశేఖరునకా యిట్టిదురవస్థ తుదినికలుగుట!

తిమ్మరుసుమరణానంతరము, ఏదియో వ్యక్తి రాయలకనుల ముందు తిరుగుచు "క్షేమమ నీకు నీప్రజల్ తిన్నగ నుందురా? సరిగ దిద్దుదువా నృపనీతిధర్మముల్?" అని ప్రశ్నింపదొడగెను. కూలిపోవుచు, మనోవ్యాధిచే కృశించిపోవుచున్న రాజును,

"ఈరక్తపుంబొట్టు నెవరు పెంచి రటన్న 'అప్పాజి' యనురోజు లరసికొనుము,
చనిపోవు తండ్రి యెవ్వని కప్పగించె నాడు 'అప్పాజి' కనుమాట లరసికొనుము,
ఆమహాసామ్రాజ్య మంతనీ గెల్పనాన్ 'అప్పాజి' శక్తియం టరసికొనుము,
ఆమహారాణి పెండ్లాడినదెట్లన 'అప్పాజి'యుక్తి యం టరసికొనుము"

అని యామూర్తి ప్రశ్నింప మొదలిడెను. రాజు మంచముపట్టెను. ఇంతలో నిజము బయటపడెను; తిమ్మరుసు నిరపరాధి యని తెలియ వచ్చెను. రా జీవృత్తాంతమును వినెను; పాన్పుపైనుండి లేచి, కనుల ముందు నటించుచున్న మూర్తివైపునకు తలత్రిప్పి, "తండ్రి క్రుమ్ముకొనెద, నన్ క్షమింపు మిక కోపము మానుము, దోషమున్న వారికి తగుశిక్ష నీవె పొనరించితి వాత్మను చీల్చినావు పో" అని వినయము వెల్లివిరియ వాపోయెను.

మనోవ్యాధిచే రాజు గతించెను. చనిపోవుటకు కొలదినిముసములకు పూర్వము,

"బాకీచెల్లిన దీమహాకథను చెప్పంజాలువా రెవ్వరున్
నాకేతప్పును కట్టిపెట్టరు, సమానంబైనశిక్షాగతిన్
నీకున్ నాకును చావు సంఘటిలె"

నని అతడు తృప్తిపడినాడు.

ఎవరికిని అప్రతిష్ఠ లేదు. పరులపలుకులే ఇట్టిసంఘటనమును గూర్చెను. ఇట్టివిషయము నీరీతి ముగించిన కవివర్యుని సామర్థ్య మపారము.

"హంపీక్షేత్రము" లో సుబ్బారావుగారు:

ఒకగ్రంథమును వ్రాయునపు డంవలికథావస్తువున కనుగుణముగ తనహృదయము నుద్దీపింపజేయుచు అందు కలిగిన యావేశములో తానొకడై కథను నడుపుపట్టుల నిర్వహించగల్గినవాడే మహాకవి. ఒకే కథావస్తువును, ఇరువురు కవులు వేరువేరుగ్రంథములుగా వ్రాసినచో, రెండు గ్రంథములును, కొంతవరకు కూర్పునేర్పునందును, పదసామగ్రియందును తప్ప తక్కిన విషయములయం దొకేరీతిగ నుండిన నేమి లాభము? అట్లుండెనేని కవులు తమ వ్యక్తిత్వమును తమగ్రంథములందు జొప్పించుటకు లోకమునకు వెరచిరని యనవలసివచ్చును. తమ వ్యక్తిత్వమును వెల్లడించుటకు కథావస్తు వెప్పుడును అడ్డు రానేరదు. తమ నిజోద్దేశ్యములను వెలువరించుటకు, కవి కందవకాశము లభింపక పోదు. మొత్తముమీద మన తెలుగునాటియందు, ఆధునికకాలమునందు వెలువడుచున్న గ్రంథములలో రచయితయొక్క వ్యక్తిత్వప్రదర్శన మంతగా కనబడుటలేదు. అట్లు వ్యక్తిత్వమును తమకవనమునందు పాదుకొల్పినవారు ముగ్గురు నల్గురుకన్న నెక్కువగా లేరు.

ఆంగ్లవాఙ్మయముయొక్క ప్రాద్బలమువలన నెన్నియోక్రొత్త విషయములు మనభాషలోనికి వచ్చియున్నవి. ఏకారణముననో, ఆంగ్లవాఙ్మయమున పీనుమిగిలిన పండితప్రకాండుల గ్రంథములందు తొణకిసలాడుచున్న Individualism, అనగా వ్యక్తిత్వమును (లేక మూర్తిమత్త్వము, లేక పృథక్త్వమును) మనవార లెందులకో యలవరచుకొనలేదు. ఈ Individualism ప్రథమమున ఫ్రెంచిదేశమునకు చెందిన టిల్లేయనువానిచే ప్రతిపాదింపబడెను. క్రీ. శ. ౧౬-వ శతాబ్దమునుండి వ్రాయబడిన గ్రంథములం దిది కానవచ్చుచున్నది. ఆంగ్లకవిపుంగవులగు మిల్టను, స్పెన్సరు, షేక్స్పియరు మొదలగు వారి రచనములయందు కరతలామలకమువలె నిది గన్పట్టుచున్నది. ఫ్రెంచిదేశమునకు చెందిన మాన్టజిన్ (Montaigne) వ్యక్తిత్వముయొక్క యుత్కృష్టతను పెక్కువిధముల ప్రశంసించియున్నాడు.

"నన్ను నేనే వర్ణించుకొనెదను. నావిజ్ఞానచక్షువును నాలోనికే త్రిప్పుకొని నన్ను నేనే పరిశీలించుకొనెదను. నాగ్రంథములు నాతో నేకీభూతమైయున్నవి. నేనును, నాగ్రంథములును ఒకేదానియందు నొకేరీతిని నడయాడెదము. లోకము నన్ను తెలిసికొనదలచిన నా గ్రంథములను తెలిసికొనిన చాలును. తన్ను దానే తెలిసికొని, తన్ను దా చిత్రించుకొనుట మానవుడు ప్రపంచమునందు చేయు ఘనమగు పనులలో నొకటి. నేను లోకమున జీవించియుండునది కొలదికాలము మాత్రమే. ఈకాలమునందు నాజీవితానుభవమును గ్రంథములందు నెలయించి, దానియమూల్యతను లోకమునకు వెల్లడింతును" అని యతడు నుడివియున్నాడు. అందులకే Individualism న కంతగౌరవము చేకూరినది. మనపూర్వకవులను తిక్కనమొదలగువారియందిది గన్పట్టుచున్నది. ఇప్పటికవులకున్న యవకాశములు వారి కప్పుడు లేవు. వారు, అనువాదముల త్రోవలో పడిపోయినను సమయముదొరకినపుడు తమ నిజాభిప్రాయములను వెలువరింపక పోలేదు.

ఆధునికాంధ్రకవుల కెన్నియో విధములగు నవకాశములు గలవు. తమవ్యక్తిత్వము (Individualism) ను తమరచనములందు వెలువరించుటకు వెనుకంజ వేయకుండుటయే సమంజసము.

'హంపీక్షేత్రము 'ను చదువువారు, కర్త నెవుడెఱుంగకున్నను' అది యొకయువకునిచే వ్రాయబడినదని తప్పక గ్రహింతురు. గ్రంథము నంతయు పరిశీలించిన ప్రతిపద్యమునందును, ప్రతివాక్యమునందును ఏదియోయుత్సాహము వెలువరింపబడినట్లే తోచును. గ్రంథకర్త తన వ్యక్తిత్వము నీగ్రంథమున చక్కగా వెలువరించెను. అతడు లోక మేమనుకొనునో యని వెనుకాడలేదు. అతడు కవి; నిరంకుశుడు. అతని కలమున కేదియు నడ్డురానేరదు. సుబ్బారావుగారిని తెలిసికొనవలయునన్న 'హంపీక్షేత్రము' నొకింత విమర్శకదృష్టితో చదివిన చాలును.

సుబ్బారావుగారు ఆంధ్రోద్యమముపట్ల మిగుల నభిమానమును జూపెడివారు. ఆంధ్రదేశమనినను, ఆంధ్రభాషయనినను వారి కారవ ప్రాణము.

> "పొంగిపోయినయెడదలో పుటముపెట్టి
> రగులజొచ్చెను నాగుసామ్రాజ్యనాశ
> నంపు తలపులు"

అని ప్రథమముననే వాపోవుచున్నారు. పూర్వకాలమునందలి యాంధ్ర శిల్పులు నిర్మించిన 'గుడిగోపురంబులు సభాస్థలులైనవి కొండముచ్చు గుంపుల' కని వ్యాకులతను విశదపరచుచున్నారు. ఆంధ్రవైభవము పూర్తిగ నశించినట్లు వారికి నమ్మకము లేదు. ఏనాటికైనను మరల నాంధ్రాభ్యుదయమునకు తగినవసతులు గలవనియే వారినమ్మకము. ఈయుద్దేశ్యమును సూచించుటకే తెలుగున రత్నశాలలో నేదియు లేకపోక, చెరపోక నేటికిని నిలచియున్నవని వచించియున్నారు. విద్యారణ్యస్వామివారిని వీరు ప్రశంసించుట కాదికారణము 'తెల్గు భువనప్రళయంబున కడ్డుకట్టవేసిన మహనీయమూర్తి' యనియేకదా! ఇట్టిది వీరి యాంధ్రాభిమానము.

వీరు, ఆంధ్రుల కపకీర్తి వచ్చిన సహింపజాలరు. రామరాయలు దుర్యోధనుకైవడి ప్రవర్తించెనని యెవరైనను వీరికి నచ్చలేదు. అందులకే హృదయమునందలి దానశీలము నణచికొనజాలక, ఆంధ్రాభిమానమును చంపుకొననేరక, దుర్యోధనుడుయుద్ధమువలన విపులాంధ్రావనికి గలిగిన యపారనష్టమును మరవజాలక "రామరాజు బంగారుగద్దెపై రణమునందె, కొలువుకుదిరె మాసాంధ్రుల కొంపకాల్ప" అని భావోన్మాదమున పలికిరి.

శ్రీ సుబ్బారావుగారు యువకులు. వారిదేహమునందు వెచ్చని రక్తము ప్రవహించుచున్న దినములందే వారీగ్రంథమును వ్రాసిరి. తిరుమలరాయడు రెండువందలగజముల నెవెల్వగల కొండగొండను కాపాడనేరక పారిపోయి, ఆంధ్రసామ్రాజ్యరాజు కంతులేనివైధవ్యమును గూర్చినాడని వినినంతనే, వారిహృదయము పొంగిపొరలినది. తామే యాదినములలో బ్రతికియున్నచో తామానెగొండను కాపాడి యుందుమని సుబ్బారావుగారు తలచిరి. నిజముగా నాత డట్టిశౌర్యవంతుడే! ఒకసారి బందరుహాస్టలులో, హాస్టలుకేటువాని, మడతమంచపు ఇనుపచువ్వ చేగొని నాలుగువందలకొడెల నడ్డగించిన శూరుడు. ఒకవైపు పాండ్యరాజ్యమునకు కలుగుచున్న స్థితి, వేరొకవైపు తెనుగుకీర్తి పారిపోయినాడే యనెడి నిరుత్సాహము, వేరొకదిక్కు ఆనెగొందెను రక్షించుటలో నున్నచులుకదనము సుబ్బారావుగారి హృదయము నొక్కసారి కలచివైచినవి. అందులకే,

> "రెండువందల గజముల కొండగొంది
> విపులసామ్రాజ్యచక్రము విరిగిపడును."

అని యుద్రేకముతో పలుకుచున్నారు. 'మొదట రేనితో నేల చెప్పగాలే వశక్తి?' 'చావకయే క్షతమైనలేకయే' ఏల పారిపోవలసివచ్చెనని తిరుమలరాయని ప్రశ్నించుచున్నారు. 'చేయికి చాలుపో తెలుగువీరు డొకం' డని వారిధైర్యము.

ఒకింతప్రాయముమిగిలినకవినోటివెంట నిట్టిపలుకులువచ్చునా? తరుణప్రాయమునందలి హృదయావేగమున కిది చక్కని నిదర్శనము.

సుబ్బారావుగారికి భారతీయకర్మలయందు నమ్మకము, అభిమానము కలవు. 'వైదికకర్మలౌకికప్రేరణమయ్యె మంత్రవిధులే గద నిత్యము వృద్ధిమూలముల్' అని 'రాజ్యప్రదానము' న నుడివియున్నారు. శ్రీనాథుడు, 'హంసగమనతో స్వర్గసీమంతినీయువతికాసచాలితాధ్యాత్మప్రచారములకు' మనసుపడియే ప్రౌఢరాయల మందిరమున నడుగుపెట్టెనట. మరియు తిరుమలరాయడు ఆనెగొందెకడ పారిపోయినందులకు, కవి, 'శాపంబుచేత నాశనమైన దనరోయి అటువంటిశక్తి నేడరుమగాన', 'గ్రహచారవశము సంగతి నమ్మజాలరు, కలికాలమందు రిక్తమది గాన' అని పలికి వానియందు తమకుగల యభిమానమును, నేటికాలమున నవి పరిగణింపబడనందులకు దుఃఖమును వెలువరించిరి.

పురాణములకు, చరిత్రలకు విశేషభేదము లేదనియే వీరిమతము. వీరికి పురాణములు కల్పితములు గావు.

"రామయ్య మరక్కబాలతో భాషించుచున్న రాయలవారి
కోటకొమ్మ"

....

"ఈకర్ణకుగ్రామ మేమిమాపింపను తెనుగురాజు పండిన
యశస్సు"

అనుపద్యములు వీరి పురాణములకును చరిత్రకును వింతగా సమన్వయమును గూర్చుపద్ధతిని విశదముచేయుచున్నవి.

"ద్రోణులు లేరు భీష్ములును తోడరు..."
"బభ్రువాహను డయ్యాపై నెత్తిగెల్చుట
యాగాశ్వమునకు పోరాడుకొనుట
..............................."

మొదలుపద్యములు వారికి పురాణములందలి యభిమానమును వ్యక్తపరచుచున్నవి.

శకునములనిన వీరికొంతి నమ్మకము లేకపోలేదు.

"కృష్ణవేణీతరంగిణి స్తబ్ధమై పోయి
కదల మానిన జాడ గాంచ లేదు"

అనుపద్య మిందులకు నిదర్శనము.

కాలదివయస్సునందే భూదేవికి భారమైపోయినను, సుబ్బారావుగారు లోకప్రవృత్తిని అప్పుడే చక్కగా గ్రహించిరి. అందులకే 'ఈ మనుజకోటి స్వభావమమార్చుకోదు; దుర్భరముగదప్పిపోయును ప్రపంచక వైఖరులెల్ల చిత్రముల్' అని నుడివియున్నారు. వేరొకచోట, తిమ్మరుసుచే పరాత్పరుని ధ్యానింపజేయునపుడు, "విధిన్ తలక్రిందొనరించ లేవు నీవైనను, మంచిచెడ్డలు స్వయంకృతముల్ అనుభూతిముక్తముల్" అని పలికించి తనువిజ్ఞానమును వెలువరించియున్నారు.

ఇన్ని విధముల సుబ్బారావుగారు తమపాఠకులకు తమయుద్దేశ్యములను వెలుగరించిరి.

'హంపిక్షేత్రము' నందు పాత్రలచే మేలు మేలు పుంచుకొనగలవారిలో వీరనునీ కాదు. తిమ్మరుసు, కృష్ణరాయలు మొదలగు వారి పాత్రపోషణలు మిగులచిత్రముగ నున్నవి. గ్రంథవిస్తరభీతిచే వానిని ప్రస్తుతము విడువవలసివచ్చినది.

ముగింపు:

శ్రీసుబ్బారావుగారు మరికొన్ని వత్సరములు జీవించియున్నచో సెట్టి యుగ్రంథములను వెలుపరించియుండెడివారో యని పాఠకుడు గ్రంథమంతయు చదివినతరువాత వేడినిట్టూర్పును విడువకపోడు.

సుబ్బారావుగారికవితకు రీతియున్నది. అది వైదర్భయని పీఠికకర్తలు నిర్ణయించిరి. అందులకే వీరికావ్యము తక్కువరకములోనిది కానేరదు.

ఈగ్రంథమునందు శబ్దాలంకారము లచ్చటచ్చట గలవు. అర్థాలంకారములును గలవు. అవి శ్రమపడితెచ్చినవి కానందున కావ్యమున కలంకారమును గూర్చుచున్నవి; అవి యావేశమువెంట కవి కెరుకలేకయే వచ్చుటచేత మిగుల రమ్యముగ నున్నవి.

"వైరికుంతవులు వైరి, కాంతలకుంతలములు
కృత్తములుగా గణించి పొంగిరట ప్రజలు."
"ప్రపంచకవైఖరులెల్ల చిత్రముల్."

మొదలగువానిని ఉదాహరణములుగా తీసికొనవచ్చును. వీరికవనమునందు క్రమాలంకారములు చాల గలవు. మరియు

"దుర్గపట్టణం బెండినయేటిదిబ్బవలె
నెట్లిటు బీటలు విచ్చిపోయెనో!"
"నీలిమబ్బుల నిగనిగలాడు సోయగము"
"తెలిమబ్బుల గబగబనడుచులాఘవము"
"మబ్బుదివ్వెలకు తళతళలాడెడి తళుకు"
"వర్షాభ్రములకు జిలుజిల్లు మురిపించు చలువ"
"హంసాసరస్సులోపలలేతతరగలో విరుపుకన్పింప మేళనూపు"

మొదలగు పద్యపాదములు ధ్వనిసహితములై, కవివర్యుని ప్రకృతిపరిశీలనాపైపుణ్యమును తెలియజేయుచున్నవి.

ఈ కావ్యమునందు,

"తెలుగుకవిరాజు రాయలకాలువుముందు
చరణమును మోపె సభయు నిశ్శబ్దమపుడు."
* * * *
"తెల్గుభువి రక్తమందు ప్రాయింతె మ్లేచ్ఛుని దౌర్జన్యము?"
* * * *
"గౌతమీగర్భపంకం బెండబెట్టినచాళుక్యశౌర్యవర్చస్సువెలుగు"
* * * *
"తెలుసురా జగ తిక్కవిధించినాడు
తిమ్మరుసు మోము రాజుకై త్రిప్ప లేడు."
* * * *
"మొగము త్రిప్పెను రాయలమోడుకత్తె"
* * * *

మొదలగు వాక్యములు హృదయము నుద్దీపింపజేయగల్గునవి చాలగలవు.

'అనేకగుణము లీచిన్నిపొత్తములో నున్నవి. ఇందందు శబ్దగతదోషములును కలవు. అవి చాలస్వల్పములు: మహారాజు, కలబడె, హస్తిరుము మొదలైనవి. పదజాయనుశబ్ద మీయన ప్రయోగించెను. ఇది అన్యదేశీయము. దీనినే శిష్టుకృష్ణమూర్తికవి పదదాయని ప్రయోగించెను. ఇది పుర్దాశబ్దభవము. ఈదోషములు బహుగుణకమైన ఈకావ్యములో పట్టింపుకు రావు. 'ఏకోహిదోషోగుణసన్నిపాతే నిమజ్జతి'. అనుపీఠికకర్తలవాక్యములు వేరొక్కనవిగియున్నవి.

ఏమనుకొనినసేమిలాభము? రెక్కరాలిపోయినది. దానికై పరితపించుచు వెదకినను మరల దొరకుననునాశలేదుకదా!

గురులఘు స్వరూపము

జాస్తి వేంకటనరసయ్య

గురులఘునిర్ణయము ఛందశ్శాస్త్రమునకెల్ల మూలమనువిషయ మందఱికిఁ దెలిసినదే. గణములకూడికచే బద్యము లుత్పన్నమగుననియు, గణములుకూడ గురులఘుసంయోగముచేతనే యేర్పడుననియుఁ దెలిసియేయుందురు. ఇట్లు ఛందశ్శాస్త్రంబునకు మూలభూతంబు లగు గురులఘువుల స్వరూపమును గూర్చి విమర్శించునపుడు శీఘ్రముగా విషయములు కొన్ని బుద్ధిగోచరములు కామింజేసి చిక్కులు సంభవించుచుండుట సహజము. కొంచెము లోతుగా నాలోచించినచో యథార్థస్వరూపము తెలియకపోదు. గురులఘుస్వరూపంబును గూర్చి నాకుఁ దెలిసినవిషయములఁ గవిజనాశ్రయలక్షణప్రకారము కొన్నింటి వివరించెద.

"ఒక్కమాత్ర లఘువై ద్విమాత్రకము గురువయ్యెన్" అని కవిజనాశ్రయంబున భీమకవిగారు గురులఘువులకు లక్షణముఁ జెప్పిరి. అనఁగా నొక్కమాత్ర గల వర్ణము లఘువనియు, రెండుమాత్రలుగల వర్ణము గురువనియు నర్థము. కడవ, తలుపు, వనిత- ఇత్యాది పదంబులందలి వర్ణములెల్ల నేకమాత్రకంబులై పైలక్షణముచొప్పున లఘువు లగుచున్నవి. ఇట్లే బాలుఁడు, కాయ- ఇత్యాదిపదంబులందలి దీర్ఘాక్షరంబులు ద్విమాత్రకంబులై గురువు లగుచున్నవి. కాని చెలఁగున్, వనితన్ ఇత్యాదులందలి గున్, తన్ అను నక్షరంబులు సంయుక్తాక్షరపూర్వవర్ణతుల్యంబులే కావున గురువులైనను ద్విమాత్రకములుమాత్రము కాకున్నవి; వ్యంజనమర్ధమాత్ర యను న్యాయంబున సార్ధమాత్రకంబు లగుచున్నవి. మఱియు 'అనఁగాన్' అనుచో 'గాన్' అను గురువు సార్ధద్విమాత్రక మగుచున్నది. ఇట్లే ప్లుతముగూడ త్రిమాత్రక మైనను గురువే యగుచున్నది. కావునఁ గవిజనాశ్రయలక్షణముప్రకారమేకమాత్రకము లఘువనుటలో దోషంబులు గనుపింపకున్నను ద్విమాత్రకము గురువనుటలో నవ్యాప్త్యతివ్యాప్తులు పెక్కులు గనఁబడుటంజేసి పైలక్షణము సర్వత్ర వర్తింపనేరదనియు, ఒక్కమాత్ర గల యక్షరము లఘువనియు, నంతకంటె నధికముగల యక్షరము గురువనియుఁ జెప్పఁనొప్పునని జయంతి రామయ్య పంతులుగారు కవిజనాశ్రయపీఠికలో వివరించియుండిరి.

కాని యీనిర్ణయముకూడ సరిపడుచున్నట్లు తోఁచదు. పంతులుగారి నిర్ణయముప్రకారము చెలఁగున్, వనితన్-ఇత్యాదులందలి గున్ - తన్ అనునవి సార్ధమాత్రకంబు లెట్లగునో తెలియకున్నది. వ్యంజనమర్ధమాత్ర యను న్యాయమున గున్ (గ్, ఉ, న్.) అనుదానిలోని వ్యంజనద్వయ మేకమాత్రకమయినను ఉకారముకూడ నేకమాత్రకమై, యయ్యది మొత్తము మీఁద ద్విమాత్రక మగుచున్నది. ఇట్లే తన (త్, అ, న్.) అనునక్షరముకూడ ద్విమాత్రకమనియే గ్రహింపవలయు. మఱియు 'అనఁగాన్' అనుదానిలో 'గాన్' అనునదియు,దీర్ఘమునకు రెండుమాత్రలు, వ్యంజనద్వయమున కొకమాత్రయుఁ గలిసి త్రిమాత్రక మగుచున్నది. కాని పంతులుగారు చెప్పినట్లు సార్ధద్విమాత్రక మగుట లేదు. ఇట్లే యేకమాత్రకములగుటచే లఘువులని నిర్ణయించిన వనిత, కడవ-ఇత్యాదులందలి వర్ణములుగూడ వ్యంజనమర్ధమాత్ర యను న్యాయమున సార్ధమాత్రకము లగునుగాని యేకమాత్రకములు గానేరవు.

వీనినిబట్టిచూడఁగా నజ్విశిష్టములుకాని వ్యంజనము (పొల్లుహల్లులు) లర్ధమాత్రకము లనియు, నజ్విశిష్టములయినచో నావ్యంజనములకు మాత్రాగణన

యుండదనియుఁ బంతులుగా రభిప్రాయపడినట్లు తోఁచు చున్నది. లేకున్న 'వనితన్' అనుదానిలో వకార మేక మాత్రకమనియు, 'తన్' అనునది సార్ధమాత్రకమనియు గ్రహించుటకు వీలుండదుగదా ?

"ఒక్కమాత్రలఘువై ద్విమాత్రకము గుపు వయ్యెన్" అనులక్షణముచొప్పునను, వ్యంజన మర్ధ మాత్రయను న్యాయమునను గురులఘుస్వరూపము నిర్ణయింపఁదలఁచినచో నవ్యాప్త్యతివ్యాప్తిదోషంబులు రాకమానవు. ఏకమాత్రకము లఘువని చెప్పినచో వచ్చు నవ్యాప్త్యతివ్యాప్తు లేవన,

అతఁడు, ఇతఁడు-ఇత్యామలం దేకమాత్రకంబు లయిన అకార, ఇకారగములు లఘువులే యగుచున్నవి. కాని 'అప్పుడు' అనుపదమున నేకమాత్రకమైనను అకారము గురువగుచున్నది. ఒక్కమాత్ర లఘువను లక్షణ మిచ్చటఁ (లక్ష్యమునందుఁగూడ) బ్రవర్తించుట లేదు. కావున నవ్యాప్తిదోషము గలదు.

ఆపదమునందే వ్యంజనద్వయమునకు నొక మాత్రయు, నచ్చున కొకమాత్రయుఁ గలిసి రెండు మాత్రలుగల 'ప్పు' అనునక్షరము లఘువగుచున్నది. ఒక్కమాత్ర లఘువనులక్షణము లక్ష్యేతరమునందుఁ గూడఁ (రెండుమాత్రలుగల 'ప్పు' అనుదానియందు) బ్రవర్తించుచుండుటచే నతివ్యాప్తిదోషము గలదని యెఱుంగవలయు. ఇట్లే 'కార్త్స్న్య్మము' అనుపదములో నున్న 'ర్త్స్న్య' అనునది సార్ధత్రిమాత్రకమైనను లఘువే యగుచున్నది. ఈవిధముగా నెన్నిహల్లులున్నను మాత్రాసంఖ్య పెరుగునేకాని సంయుక్తాక్షరము గురువు మాత్ర మగుటలేదు. కావున నిట్టిపదములందెల్ల యెడల నతివ్యాప్తిదోషము గలదని తెలిసికొనవలయును. ఇట్లేకమాత్రకమగు నక్షరమే కొన్నిచోట్ల లఘువనఁ బడుటయు, మఱికొన్నితావుల గురువనఁబడుటయు, నెన్నిమాత్రలుగలిగియున్నను సంయుక్తాక్షరము లఘువే యనఁబడుటయుఁ జూడ నేకమాత్రకము లఘువనుట పొసఁగనేరదు. ఇఁక ద్విమాత్రకము గురువనిచెప్పినచోఁ గలుగు నవ్యాప్త్యతివ్యాప్తుల విచారింతము.

ఆతఁడు, ఈతఁడు - ఇత్యాదులందలి ద్విమాత్రకంబులయిన ఆకార, ఈకారంబులు గురువులే యగుచున్నవికాని, 'అప్పుడు' అనుచో 'ప్పు' అనునది ద్విమాత్రకమైనను లఘు వగుచున్నది. ద్విమాత్రకము గురువను లక్షణ మిటఁ (క్వచిల్లక్ష్యేఽపి) బ్రవర్తించుటలేదు గావున నవ్యాప్తిదోషము గలుగకమానదు.

అదేపదమునందు నేకమాత్రకమైనను అకారము గురువగుచున్నది. రాముఁడిత్యాదులలో సార్ధద్విమాత్రకమగు 'రా' అనునదియు, 'అనఁగాన్' ఇత్యాదులలోఁ ద్రిమాత్రకమగు 'గాన్' అనునదియు గురువులే యగుచున్నవి. ఇట్లు లక్ష్యేతరములందుఁ గూడ నీలక్షణము ప్రవర్తించుచుండుటంజేసి యతివ్యాప్తిదోష మిట ననివారిత మగుచున్నది. పైరీతిని రెండుమాత్రలకంటెఁ దక్కువగానున్నను, నధికముగానున్నను గూడ గురువే యగుచుండుటంజేసి ద్విమాత్రకము గురువనుట సరిగాదు.

ఇట్లీగడబిడయంతయు మాత్రలఁబట్టి గురులఘు నిర్ణయము చేయఁబూనుటవలన సంభవించుచున్నది. హ్రస్వ, దీర్ఘ, ప్లుతత్వములనునవి యజ్ధర్మములేగదా ! ఈవిషయమునే పాణిన్యాచార్యులవా రజ్భేదముల నిరూపించునవసరమున "ఊకాలోఝ్హ్రస్వదీర్ఘప్లుత" యని (అష్టాధ్యాయి... ౧ అ. ౨ పా. ౨౭ సూ.) హ్రస్వదీర్ఘప్లుతభేదములచే నచ్చుల త్రైవిధ్యమును జెప్పుచు సూచించిరి. కాని హల్లులకుమాత్ర మీహ్రస్వదీర్ఘప్లుత భేదముల నిరూపింపలేదు. హ్రస్వదీర్ఘప్లుతభేదముల సులభముగాఁ దెలిసికొనుటకుఁగాను సంస్కృతవైయాకరణులే మార్గాంతరములఁ జూపిరి. "ఏకమాత్రో భవేద్ధ్రస్వః ద్విమాత్రో దీర్ఘ ఉచ్యతే, త్రిమాత్రస్తు ప్లుతో జ్ఞేయః" అనఁగా హ్రస్వ మొక్కమాత్రగలదనియు, దీర్ఘము రెండుమాత్రలుగలదనియు, నట్లే ప్లుతముగూడ మూఁడుమాత్రలుగలదనియు నర్థము. హ్రస్వ మొక్క

కేరళ సబ్బులు

సబ్బు లన్నిటిలోను శ్రేష్ఠతరమైనవి

నాముఖమువలెనే మృదువైన ముఖము!

ప్రియసఖి! ఔను. కారణమేమన, క్షౌరపుసబ్బే క్షౌరమునకు ఉల్లాసము కలిగించి, చర్మమునకు మృదుత్వము నిచ్చును. స్టిక్‌గాను లేక గిన్నెరూపమునందును దొరకును.

కోల్‌తార్ సబ్బు

ఇది వ్యసనముతో నుండుబిడ్డలకు ఆనందమును చేకూర్చును. క్రిములను నాశన మొనర్చి సొగసును గలిగించును. గజ్జి, గడ్డలు, వాపు, గీరలు, చమటపొక్కులు మొదలగు చర్మవ్యాధులను హత మొనర్చును. చాల్‌మగ్రనూనె యిందులో చేరియున్నది. మిక్కిలిసున్నితమగు శరీరమున కిది వాడతగినది.

కేరళ చందనసబ్బులు

చల్లదనము నిచ్చును. మంచి సువాసనను వెదజల్లును. ఉల్లాసమును గలిగించును.

శరీరముయొక్క అంగము వృద్ధియగుటకు కేరళ వేపసబ్బుల నుపయోగింపుడు

ఔషధసంబంధమైన టాయిలెట్. వేపనూనె సత్తువ యిందులో పూర్తిగా చేరియున్నది. దీనితో స్నానము చేసిన మిక్కిలి ఆనందముగా నుండును.

ఇతర మేలైన టాయిలెట్ రకములు

గోల్డ్‌క్రీమ్, మల్లె, వట్టివేరు, రోజా, లవెండర్ వగైరా

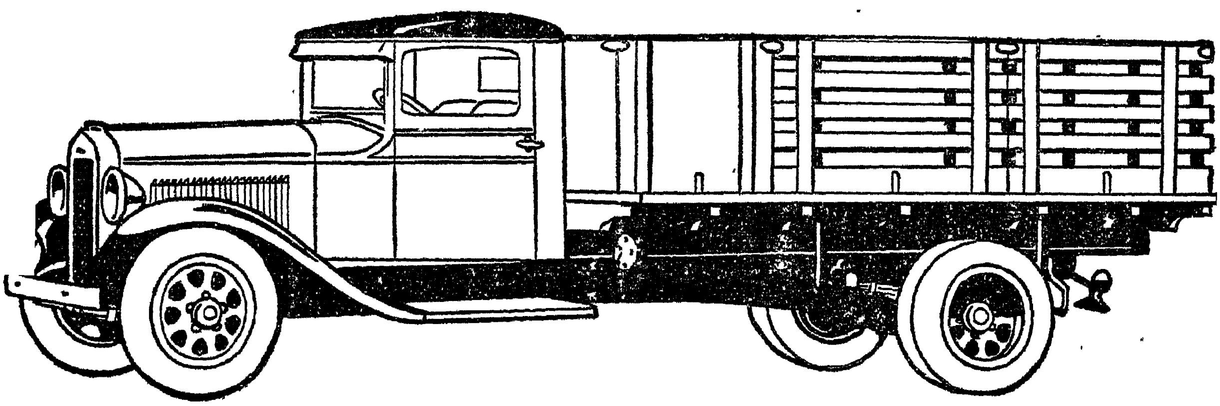
కేరళ సోప్ ఇన్‌స్టిట్యూట్,

కళ్లికోట.

ఇండియారాజప్రతినిధియు, గవర్నరుజనరలు నగు శ్రీశ్రీశ్రీ అరల్ ఆఫ్ వెల్లింగ్‌టన్‌గారికిని, శ్రీశ్రీశ్రీ మద్రాసు గవర్నరుగారికిని సబ్బులను తయారుచేసి, సరఫరా చేయువారు.

ర్యో స్పీడ్ వాగెన్సు అండ్ ట్రక్కులు

1, 1½ టన్నుల క్రొత్తమాడల్సుతో సరుకులు రవాణా చేయుము.
తక్కువధరలతో ఎక్కువ లాభము గూర్చు ట్రక్కులు.

ఈ రెండు రకముల ట్రక్కులును ర్యో కంపెనీవారి **30** సంవత్సరముల యింజనీరింగు పరిశ్రమ ఫలితము. మిక్కిలి నిర్దుష్టమయిన యంత్ర నిర్మాణము. ప్రజామోదము బడసినవి. అధిక వేగముగలవి. కొలది ఖర్చుల తగులుబాటు మున్నగునవి యీ ర్యో క్రొత్తమాడల్సుయొక్క అపూర్వ లక్షణములు.

డిస్ట్రిబ్యూటర్లు:—

రాణే (మద్రాసు) లిమిటెడ్,

మౌంటురోడు, మద్రాసు.

1. ఆంధ్రనాటకకళాపరిషత్తు తృతీయసమావేశము, చెన్నపురి-అధ్యక్షులు : టి. రాఘవాచార్యులుగారు.
2. కోయంబత్తూరు ఆంధ్రవిద్యార్థి నాటకసమాజమువారి 'రాణాప్రతాపు' ప్రదర్శనము.

1. కవిసార్వభౌమ రవీంద్రునకు విశాఖపట్టణ కవితాసమితి సమ్మానపత్ర సమర్పణము.

2. గుంటూరు సాహిత్యమండలి.

మార్కండేయ సంరక్షణము
(Siva Saving Markandeya)

— A. Venkatasubba Rao.

1. చెన్నపురి విశ్వకళాపరిషత్తు నూతనపట్టభద్రులు; 2. అఖిలభారత మహిళా విద్యావిషయక పరిషత్తు, చెన్నపురి.

1. నరసారావుపేట మహిళాసారస్వతసమాజపు వార్షికసమావేశము, అధ్యక్షురాలు: రాయసము రత్నమ్మగారు.
2. రాజమండ్రి వీరేశలింగ శరణాలయ విద్యార్థినులు.

మాత్రగలదియనఁగా నొక్కమాత్రకాలములో నుచ్చరింపఁబడుననియు, నట్లే దీర్ఘము రెండుమాత్రలకాలములో నుచ్చరింపఁబడుననియు, ప్లుతము మూఁడుమాత్రల కాలములో నుచ్చరింపఁబడుననియు, నిట్లు కాల నిర్ణయముఁ జేసి తద్ద్వారా పాఠకు లాభేదముల సులభముగ గ్రహించునట్లు చెప్పఁబడినదని గ్రహింపవలయు. అచ్చుల నుచ్చరించుటకుఁ గావలసినకాలమును నిర్ణయించిచెప్పుటచేఁ బ్రసంగవశమున హల్లులకుఁగూడఁ జెప్పవలసియున్నందున "వ్యంజనం త్వర్ధమాత్రకమ్" అనఁగా వ్యంజన మర్ధమాత్రకలదని (అర్ధమాత్రకాలములో నుచ్చరింపఁబడునని) చెప్పఁబడెను. ఇట్లాయావర్ణములయొక్క పరస్పరభేదములఁ దెలిసికొనుటకుఁగాను మాత్రాభేదము కల్పింపఁబడినదే కాని వేఱుగా దానివలన సాధింపఁదగిన ప్రయోజనము లంతగాఁ గానరావు. కావున హ్రస్వాదిసంజ్ఞ లచ్చులకనియే తెలియనగును. ఈ హ్రస్వాదిసంజ్ఞలఁబట్టియే గురులఘునిర్ణయము చేయఁబడినది.

"హ్రస్వంలఘు" (అష్టా. ౧ అ. ౪ పా. ౧౦ సూ.) అనఁగా హ్రస్వమైనయచ్చు లఘువని యర్థము. దీనికిఁ గాలనిర్ణయము చేయవలసివచ్చినచో "ఏకమాత్రో భవేద్ధ్రస్వ" యనుటచే నొక్కమాత్రకాలములో హ్రస్వ ముచ్చరింపఁబడునని నిర్ణయింపఁబడుట చేతను, హ్రస్వమే లఘుసంజ్ఞగలదియని చెప్పఁబడుట చేతను, లఘు వొక్కమాత్ర కాలములో నుచ్చరింపఁబడునని తెలియుచున్నది. అనఁగా లఘువు నుచ్చరించుటకు నొక్కమాత్రకాలము పట్టునని యర్థము.

"సంయోగే గురు" (అష్టా. ౧ అ. ౪ పా. ౧౧ సూ.) సంయుక్తాక్షరమునకుఁ బూర్వమందుండు వర్ణము (అచ్చు) గురువని యర్థము. "దీర్ఘంచ" (అష్టా ౧ అ. ౪ పా. ౧౨ సూ) దీర్ఘవర్ణము (అచ్చు) గూడ గురువని యర్థము. ఈగురువునకుఁ గాలనిర్ణయము చేయవలసి వచ్చినచో "ద్విమాత్రో దీర్ఘ ఉచ్యతే" అనుటచే రెండుమాత్రలకాలములో దీర్ఘ ముచ్చరింపఁబడునని చెప్పుటచేతను, దీర్ఘమునకు గురుసంజ్ఞ గలదనుటచేతను గురువు రెండుమాత్రలకాలములో నుచ్చరింపఁబడునని తెలియుచున్నది. గురువు నుచ్చరించుటకు రెండుమాత్రలకాలము పట్టునని నిర్ణయింపఁబడినదికదా? సంయుక్తాక్షరపరకమగు పూర్వవర్ణము (హ్రస్వాచ్చు) గురువేకావున నదికూడ రెండుమాత్రలకాలములో నుచ్చరింపఁబడునని గ్రహింపవలయు. ఇంతకుఁదెలినదేమనఁగా ఛందశ్శాస్త్రప్రకారముగా నచ్చులు గురులఘుభేదముచే ద్వివిధములుగా నుండుననియు, గురువు రెండుమాత్రల కాలములో నుచ్చరింపఁబడుననియు, లఘు వొక్కమాత్రకాలములో నుచ్చరింపఁబడుననియుఁ దెలియుచున్నది. ప్లుతమగునచ్చు మూఁడుమాత్రలకాలములో నుచ్చరింపఁబడునని యెఱుంగవలయును. గణములఁ గూర్చునప్పుడు ప్లుతమునకుఁగూడ గురుత్వవ్యవహారమే కనుక గురులఘుభేదముచే నచ్చులు ద్వివిధములని పైనిజెప్పఁబడినది. (సంస్కృతవైయాకరణమతానుసారముగ నాంధ్రవైయాకరణులచే దూరాహ్వానాదుల యందుఁ ద్రిమాత్రకమగు ప్లుత మంగీకరింపఁబడినదేకాని దీర్ఘము నంగీకరించుటయే లఘుమార్గమని తోఁచుచున్నది) ఇట్లే వ్యంజన మర్ధమాత్రకాలములో నుచ్చరింపఁబడునని తెలియుచున్నది. వ్యంజనములలో హ్రస్వాదిభేదములు లేవు గావున వానికి విధించిన గురుత్వాదిభేదములుకూడ హల్లులకు లేవని యెఱుంగవలయు. కాఁగా వ్యంజనములఁబట్టి గణభేదములు గలుగుటలేదనియు, గురులఘుభేదములుగల యచ్చులను బట్టి గణభేదము లేర్పడుచుండుననియు విశదమగుచున్నది. గణభేదము లేర్పడుటలో వ్యంజనములతో బొత్తుగాఁ బనిలేదని తలఁపఁగూడదు. గురులఘుభేదములఁబట్టి గణభేదములు గలుగుటచేతను, గురుత్వలఘుత్వము లజ్ధర్మములగుటచేతను నట్లు చెప్పఁబడినదే కాని హ్రస్వాచ్చులకు గురుత్వము నాపాదించుటలో వ్యంజనములేకదా హేతువు లగుచుండును. పైవిషయములవలనగురులఘుభేదమునుబట్టి మాత్రానిర్ణయము

చేయవలెఁగాని మాత్రాభేదమునుబట్టిమాత్రము గురు లఘునిర్ణయము చేయరాదని వ్యక్తమగుచున్నది గదా? ఈవిధమగు దృష్టితోఁ బరికించిన బూర్వోక్తలక్ష్యము లన్నియు సరిపడఁగలవు.

గురులఘువు లేవో నిశ్చయించుకొని పిమ్మట నుదాహరణంబులఁ బరికింతము. ఆంధ్రభాషయం దచ్చులలో దీర్ఘాక్షరములు, జడ్డక్కరముల బొట్టుల పిఱుందకడ నూఁదినయక్కఱములును గురువులనియుఁ, దక్కినవి లఘువు లనియుఁ దెలియవలయును. ఇట 'నూఁదిన' యను విశేషణసామర్థ్యముచే నుత్తరపదాదియందు సంయుక్తాక్షర ముండి పూర్వపదాంతమున హ్రస్వాక్షర ముండినచో నా హ్రస్వాక్షరము లఘువేయని గ్రహింపవలయును. నెఱసున్నకుఁ బూర్వమందున్న యక్షరము లన్నియు నూఁదిపలుకఁబడునని తెలిసికొనవలయును. వీరల్, అనిన‌ఁ - ఇత్యాదిపదములందుఁ బొల్లులతోఁ గూడిన హ్రస్వాక్షరములుగూడ సంయుక్తాక్షర పూర్వ వర్ణతుల్యములుగానే గ్రహింపవలయు నని తెలిసియే యుండును. ఇఁక నుదాహరణములఁ బరికింతము.

అతఁడు, ఇతఁడు-ఇత్యాదులందలి అకార, ఇకారములు లఘువులు కనుకను, లఘువు నుచ్చరించుటకు నొక్కమాత్రకాలము పట్టునని నిర్ణయింపఁబడుట చేతను నావర్ణము లేకమాత్రకములని గ్రహింపవలయును. అప్పుడు, ఇప్పుడు ఇత్యాదులందలి అకార, ఇకారములు సంయుక్తాక్షరపరకము లగుటచే గురువు లయినవి కావునను, గురువు నుచ్చరించుటకు రెండుమాత్రలకాలము పట్టునని నిశ్చయింపఁబడుటచేతను నావర్ణములు ద్విమాత్రకము లని చెప్పవలయును. ఆపదములందే యున్న 'ప్పు' అను నక్షరమునందలి ఉకారము దీర్ఘాక్షరముల లోను, జడ్డక్కరముల బొట్టుల పిఱుందకడ నూఁదిన యక్కరములలోను జేరకుండుటంజేసి గురువుకాదు గావున లఘువే యని గ్రహింపవలయు. దీనికిఁ గాలనిర్ణయము చేయవలయునన్న నొక్కమాత్రకాలములో నుచ్చరింపఁబడునని యెఱుంగునది. ఇట్లే మంచెము, వనితన్ ఇత్యాదులందలి మకారతకారములయం దున్న యచ్చులు పైలక్షణము ప్రకారము గురువులనియు, వాని నుచ్చరించుటకు రెండేసిమాత్రలకాలము పట్టుననియుఁ దెలిసికొనవలయు. మఱియు నాపదములందలి చె, ము, వ, ని అనునక్షరములందున్న యచ్చులు లఘువులే యగును గావున వాని నుచ్చరించుటకు నొక్కొక్క మాత్ర కాలము పట్టునని యెఱుంగునది.

ఇదియంతయుఁ జూడ లఘు వేకమాత్రకమనియు, గురువు ద్విమాత్రకమనియుఁ జెప్పుట సమంజసమని తోఁచెడిని. అట్లుకాక యేకమాత్రకము లఘువు, ద్విమాత్రకము గురువు అని చెప్పినచో మాత్రలఁబట్టి గురులఘు నిర్ణయము చేయవలయునని యపార్థస్ఫూర్తి గలుగుచుండును. దీనికే (ఈభీమనగారి లక్షణమునకే) యన్వయక్రమమునఁ బదవిపర్యాసముచేసి చెప్పినచో సరియైనయర్థము లభింపఁగలదు. అనఁగా నర్థముచెప్పుకొనునప్పుడు లఘువొక్కమాత్ర,గురువుద్విమాత్రకమని పదక్రమము మార్చుకొనవలెనని గ్రహించునది. భీమనగారు పద్యములోఁ జెప్పునప్పుడీపదములనే క్రమము మార్చి చెప్పిరి. పాణినీయసూత్రపరిచయ మేమాత్ర మున్నను బ్రతివారికి నయ్యది స్పష్టముగా నర్థము కాకపోదని తోఁచెడిని.

పాలకురికి సోమనాథకవి - అక్షరాంక పద్యములు

బండారు తమ్మయ్య

గతసంవత్సరాదిసంచికలోఁ బ్రకటితమయిన సోమనాథుని యక్షరాంకగద్య యవతారికలో నీ యక్షరాంకపద్యములఁ గూర్చికూడ నించుక ప్రశంసించి నాయొద్దనున్న ప్రతిలోఁ గవి పాఠములను సరిగా గుర్తింపనేరనంతయెక్కువగా లేఖకదోషములు దొరలియున్నవని వ్రాసియుంటిని. చెన్నపురి ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకాలయములో దీనికిఁ బ్రత్యంతరము లుండునని యెఱింగి యచ్చటి యొండురెండు ప్రతులతో సంప్రతించి వ్రాసిన ప్రతినొకటి నా మిత్రులు బ్రహ్మశ్రీ కోరాడ రామకృష్ణయ్య(M. A.)గారి ద్వారమునఁ బడసి దానిని నాప్రతిని బర్యాలోచించి యతికష్టముతో లేఖకదోషములను జాలవఱకు సవరించి యిప్పుడీపద్యముల నిట్లు ప్రకటించుచున్నాను. నాయొద్దనున్న ప్రతి కర్నూలుజిల్లా, కంబముతాలూకా, అర్ధవీడుగ్రామములో నామిత్రులు శ్రీయుత చిమిరేల వీరభద్రయ్యగారి యింటనున్న తాళపత్రగ్రంథమునుండి నేను వ్రాసికొనినది. అదియుఁ, జెన్నపురినుండి యిప్పుడు పడసిన ప్రతియు రెండునుగూడ లేఖకదోషములలో నొకదానికొకటి తీసిపోవునవికావు. పద్యములు సంస్కృతపదభూయిష్ఠము లగుటను, లేఖకులు సంస్కృతభాషాజ్ఞానము లేనివారగుటను సామాన్యలేఖకదోషములకుఁదోడు పలుతావులందుఁ గవిపాఠములు మఱుఁగువడి దుర్గమార్థములు సందిగ్ధపాఠములు నెలకొనినవి. కావున వెనుకటిసంచికలలోఁ బ్రకటితమయిన గద్యకృతులలోవలెనే యిందుఁగూడ నర్థసౌకర్యమునకయి నేఁజేసిన సవరణలను గుండలీకరణములలోఁ గనఁబఱుచుచు నట్టియెడ నా ప్రతులలోని సందిగ్ధపాఠములను, తక్కినతావులందలి ప్రధానపాఠాంతరములను దిగువను బ్రదర్శించితిని.

గతసంచికలోఁ బ్రకటితమయిన యక్షరాంకమాలికయు, నీ యక్షరాంకపద్యములు రెండును గలిపి సోమనాథుఁ డక్షరాంకగద్య యని పేరిడినట్లు కాననగును. అట్లగుటనే కాఁబోలు నీపద్యములచివరఁ గూడ "అక్షరాంకగద్యసంపూర్ణ"మని యున్నది. అంతమందలి "లక్షణపద్య" అనుపద్యముగూడ నీయంశమును స్ఫురింపఁజేయును. బసవపురాణపీఠికలో శ్రీ ప్రభాకరశాస్త్రిగారు, అక్షరాంకగద్యపేరితో నక్షరాంకమాలికలోని యాద్యంతములఁ గనఁబఱుచుచు "అక్షరాంకశ్లోకములునుగలవు" అని లిఖించినారు. వారుద్దేశించిన శ్లోకములీపద్యములే యైయుండునని నాయభిప్రాయము. కాని యిందలి సంబోధనములన్నియు సంస్కృతపదభూయిష్ఠములయినను "(క)కారను తంబసవేశపాహిమాం" అను పద్యమకుటము కేవలము సంస్కృతభాషారచిత మయినను, ఈ పద్యములను సంస్కృతశ్లోకములుగా గణింపరాదని నాయాశయము. ఆద్యంతములందలి కందపద్యములు రెండును, షట్పదిభేదములుగఁ గానవచ్చు చివరరెండుపద్యములును గాక యిందలి పద్యములన్నియు ఉత్పలచంపకమాలికావృత్తములు. సంస్కృతశ్లోకములందు విశ్రమస్థానమున్నను మనతెలుఁగుపద్యములలోని యతినియమమువంటి వర్ణనియమ మందులో లేదు. ప్రాసనియమ మసలే లేదు. కర్ణాటభాషలోఁ బ్రాసనియమ మున్నదికాని తెనుఁగులోవలె యతినియమము లేదు. విశ్రామవిషయమున నది సంస్కృతభాషామర్యాదనే యనుసరించును. "కోణకెక్కమతియిల్ల, కన్నడకె యతియిల్ల" (దున్నపోతునకుమతిలేదు, కన్నడమునకు యతిలేదు) అను సామెత సుప్రసిద్ధము. ఈ యక్షరాంకపద్యములలో యతినియమము పాటింపఁబడక యొక్క ప్రాసనియమముమాత్రమే పాటింపఁబడినది. ఒండురెండుచోటుల "కరుణిసు" (కరుణింపుము), "సవణిసు" మున్నగు కన్నడపదము లుపయోగింపఁబడినవి. ఆద్యంతకందములలోను, చివరనున్న రెండుపద్యములందునుగూడఁ గన్నడపదములు వాడఁబడినవి. కొన్నిచోట్ల, అకారాంత సుబంతశబ్దసంబోధనములు గొన్నిటికి దీర్ఘములు గూర్పఁబడినవి. ఈ కారణములచే వీనిని సంస్కృతశ్లోకములనికాని, తెలుఁగుపద్యములనికాని తలంచుటకంటె సంస్కృతపదభూయిష్ఠములగు కన్నడపద్యములని యెంచుటయే సమంజసము. "లక్షణపద్య......" అనుచివరిపద్యములో సోమనాథుఁడు వీనిని బద్యములనియే యుదాహరించినాఁడు. ఈతని శిష్యప్రశిష్యుఁడును, బద్యబసవపురాణకర్తయు నగు పిడుపర్తి సోమనాథుఁ డీతనికృతులను బేర్కొనుచు వ్రాసిన "బసవపురాణంబు పండితారాధ్యులచరితంబు ననుభవసారమును......" అను సీసపద్యములో "అక్షరాంకగద్యపద్యముల్" అనివ్రాసి వీనిని బద్యములనియే యుగ్గడించినాఁడు. కావున నేను వీని నక్షరాంకపద్యములనియే పేర్కొంటిని. వీనికిఁ గన్నడపద్యములయినను సంస్కృతపదజటిలములగుటచే సంస్కృతభాషాజ్ఞానముగల తెలుఁగువారికిఁ గన్నడులకుఁగూడ నివి సమానముగనే పఠనీయములు కాఁదగును?

అఖిలాండకోటి బ్రహ్మాండనాయకుఁడగు పరమేశ్వరుఁ డక్షరుఁడు, అక్షరస్వరూపుఁడు. ఈ భావమునే సోమనాథుఁడు మొదటి పద్యములో "అక్షరకాయస్థనె" అను సంబోధనముచే సూచించి

నాఁడు. కావుననే యక్షరాంకుఁడగు నీశ్వరున కక్షరాంకస్తుతియే సముచితమని సోమనాథుఁ డీయక్షరాంకగద్యరచనమునకు దొరకొనెనని తలంపనగును. సంస్కృతములో "సాంబసదాశివ, సాంబసదాశివ, సాంబసదాశివ, సాంబశివ" అనుమకుటముతో పరమేశ్వర మాతృకావర్ణమాలాస్తోత్రమను పేరితో నొకప్రాచీనస్తోత్రము వినవచ్చుచున్నది. అచ్చులు పదునాఱు, హల్లులు ముప్పదినాలుగు, లకారభిన్నమగు ళకారము కలిపి మొత్తమేఁబదియొక్కటి వర్ణములకు నేఁబదియొకటిపాదము లందుఁ గూర్పఁబడినవి. కాని యొండురెండు పాదములలోఁదప్ప నక్షరాంకనియమ మాపాదములపొడుగునను నిర్వహింపఁబడినట్లు కానరాదు. మఱియు నందులోఁ గేవల హవర్ణమునే, యొక్క అకారస్వరముతోఁగూడినదానినే కైకొనవలెననెడి నియమముగూడఁ బాటింపఁబడలేదు. అదియునుంగాక ఌ, ౡ, ఙ, మొదలగువర్ణములతో నారంభింపవలసిన పాదములు లికారసన్నిహితమగు లకారముతోను, ఞ, ఙలతోఁగూడిన సంయుక్తాక్షరములతోను క్రమముగ "లింగస్వరూప", "జ్ఞానాజ్ఞాన వినాశక నిర్మల" "స్థావర జంగమభువనవిలక్షణ" అని ప్రారంభింపఁబడినవి. ఆవర్ణమాలాస్తోత్రస్వరూపము తెలియుటకయి మచ్చునకు నాలుగైదుపాదముల నుదాహరించుచున్నాను.

"అద్భుతవిగ్రహ, అమరాధీశ్వర అగణితగుణగణ, అమృతశివ, సాంబ......"

"ఇందుకళాధర, ఇంద్రాదిప్రియ, సుందరరూప సురేశశివ' సాంబ......"

"ఉరగాద్రిప్రియభూషణ, శంకర, నరకవినాశ, నటేశశివ, సాంబ......"

"దుఃఖవినాశన, దళితమనోభవ, చందనలేపిత చరణ శివ, సాంబ......"

"ఫాలవిలోచన, భానుకోటిప్రభ, హాలాహలధర, అమృతశివ, సాంబ......"

సంస్కృతభాషలోనున్న యిట్టి యొకటిరెండు స్తోత్రములే, మనసోమనాథుని యీ యక్షరాంకస్తోత్ర రచనమునకు మార్గదర్శకములు కానోపును. కాని యాతఁడు నియమముల నెక్కువచేసికొని యాయక్షరాంకరచనము నతినిపుణముగ నిర్వహించినాఁడు. గతసంచికలోఁ బ్రకటితమయిన యక్షరాంకమాలికను, ఈ యక్షరాంకపద్యములను బాగుగాఁ బరికించిన యీ విషయము తేటపడఁగలదు. అక్షరాంకమాలికలోవలె నీపద్యములలో, అ, ఆ, మున్నగుస్వరాక్షరములన్నిటికి వేర్వేఱు పద్యములను గూర్పక సోమనాథుఁడు స్వరాక్షరములతో నారంభించు సంబోధనముల నన్నిటి నొక్క చంపకమాలికావృత్తములోనే యిమిడ్చినాఁడు. వ్యంజనాక్షరమునకుమాత్రము వేర్వేఱుపద్యములను వ్రాసినాఁడు. మఱియు వీనిలో ఆయావ్యంజనాక్షరములపయి, ఆ, ఇ, ఈ, మున్నగు నితరస్వరముల నేమియు చూఁడక, ఆదిస్వరమగు అకారముతోఁ గూడిన వ్యంజనములతోడనే సంబోధనముల నన్నిటిని సాగించినాఁడు. ఙ, ఞ, ణ, అను వర్ణములతోఁ బ్రారంభింపవలసిన సంబోధనములలో నీవర్ణములను గేవల మాత్రకయి నిల్పిన జల్లివర్ణములుగనో, లేక అజ్ఞాన సూచిహ్నకములుగనో సోమనాథుఁడు గైకొనినట్లు కానఁగును. అనన్యసామాన్యమగు సోమనాథుని యద్భుతప్రతిభ నాతని యితరకృతులతోపాటు యక్షరాంకపద్యములుగూడ బాగుగాఁ బ్రదర్శింపఁగలవు. పద్యములన్నియు బసవాంకితములయినను నందలి సంబోధనములన్నియు శివపరములే. ఈతని యితరగద్యకృతులలోని సంబోధనములుగూడఁ జాలవఱకిట్టివే. ఇందుకుఁగారణము వివరింపనక్కఱలేదు. బసవేశ్వరుఁడు నందికేశ్వరావతారమని వీరశైవుల విశ్వాసము. సోమనాథుఁ డాతని నట్లే తనకృతులలో వర్ణించినాఁడు. నందీశ్వరుఁడు ద్వితీయశంభుఁడని శైవాగమపురాణప్రసిద్ధము. కావున సోమనాథునిదృష్టిలో శివునకు బసవేశ్వరునకు భేదమేమియు లేదు. చివరికందములోని "ఉమాపతినిమగ" అనుదానియందలి భావమిదియే. పద్యమకుటమందలి "(క) కారనుతం" అనుచో నన్నితావులందును "నుతం" అనుపదము ప్రతులన్నిటిలో తకారదీర్ఘముతో "నుతాం" అనియున్నది. ఒకటి రెండు చోటులమాత్రము బిందువు లోపించి "నుతా"అని యున్నది. "నుతా" అనునదియే కవిపాఠమగునచో దానిని "బసవేశ" యనుసంబోధనమునకు విశేషణముగ గ్రహింపవచ్చును. కాని దీనిని సోమనాథుఁ డాత్మపరముగ వస్మచ్ఛబ్దద్వితీయైకవచనమగు "మాం" అనుపదమునకు విశేషణముగ "(క) కారనుతం" (కకారముచేనుతించువానిని) ఇత్యాదిగా వ్రాసియుండుననని నాయభిప్రాయము. నుతుఁడనఁగా "నుతింపఁబడినవాఁ" డనియే కాని "నుతించువాఁడ"ను నర్థము పొసఁగనేరదు. కాని సోమనాథున కిట్టి కర్మార్థకవిశేషణములను (Past Participles) కర్త్రర్థకములుగఁగూడ నుపయోగించుట చాలవఱకుఁ బరిపాటి. ఈపద్యములలోనే "వందితామరాసుర" "నమ్రనిజభక్తప్రసూతా", "నమస్కృత భావపరంపరావసానమహితదేశ", "ధరితధరాధరాధిప", "యమోదరశిక్షితశూల" మున్నగు ప్రయోగములను జూచునది. కావున "నుతం" అనునదియే కవిపాఠమయియుండునని తలంచి సర్వత్ర దానినట్లే ప్రకటించితిని. ఈపద్యములలో టవర్గాక్షరపద్యములన్నియు శివుని తాండవలీలలను వర్ణించునవిగా నున్నవి. అట్టిపద్యములను రచించుట సోమనాథునివంటి "సంగీత శాస్త్రపారగు"నకే తగును. వ్రాతప్రతులలో నీపద్యములు భిన్నపాఠములతో నున్నవి. సరియైన కవిపాఠములను గుర్తింప ననువుగాకున్నది. కావున వానిని ఛందోబద్ధమొనర్చి యేదోయొకరూపమునఁ బ్రకటించితిని. ఈయక్షరాంకపద్యములందలి సంబోధనములన్నియు "ఛదాంకమృగాంకవిగ్రహా", "ఛత్రయపత్రయాధిక" అను రెండు తప్ప దక్కినవన్నియు నేదోయొకవిధముగ నర్థముచేసికొంటిని. పయి రెండు

సంబోధనములందును గని యుద్దేశించినయర్థము విస్పష్టముగ లేదు. ధా శబ్దమునకు శకలమనునర్థము నైఘంటికము కాకున్నను గౌణముగ నట్టియర్థమును సోమనాథుఁడు గ్రహించియుండునేమోయని తలంచి "శకలమంకముగాఁగలిగిన చంద్రుని ధరించినవాఁడు" అని యా సంబోధనమున కర్థము చేసికొని యర్థసౌకర్యమునకయి "విగ్రహా" అనునది "కల్పకా" యని మార్చితిని. ఇఁక రెండవదానిమాట విచారింతము. 'ధా' శబ్దమునకు గృహమను నర్థమున్నది. దానినిబట్టి యాశబ్దమునకు "లోకము" అనునర్థమును గౌణముగ గ్రహించి "ధాత్రయము = లోకత్రయము, దానిని బాలించు; మూర్తిత్రయము ధాత్రయపత్రయము, ఆత్రిమూర్తులలో నధిపుఁడు ధాత్రయపత్రయాధికుఁడు" అనునర్థము పొసఁగునేమో విజ్ఞులాలోచింతురుగాక. సంస్కృతవ్యాకరణసూత్రములచే సాధింపరాని, "కద్రువాత్మజా", "జగజ్జనయిత్రికల్పిత", "వరపారిషన్నిచయా", "ధరిత" మున్నగు ప్రయోగము లీపద్యములలో నచ్చటచ్చటఁ గానవచ్చును. అవి లేఖకదోషములనుటకు వీలులేదు. సోమనాథుఁడే వాని నట్లు వాడియుండునని నాతలంపు. కేవలము సంస్కృతపదజటిలము లయిన యిట్టిపద్యములను సంస్కృతాంధ్రకర్ణాటములలోఁ గతిపయాక్షరజ్ఞానమయినను లేని నావంటివాఁడు పరిష్కరింపఁబూనుట సాహసమేయగును. కాని సంస్కృతాంధ్రకర్ణాటాదిభాషలలో నపూర్వము నిట్టియక్షరాంకనియమముతో నప్రమేయప్రతిభావిలసితములగు నిట్టిపద్యములు దిక్కుమొక్కులులేక మూలలఁబడి ఖిలమగుటచూచి సహింపలేక వాని నేదోయొక రూపమున నిట్లు ప్రకటింప సాహసించితిని. విజ్ఞులు నాయజ్ఞానమును మన్నించి యీ పద్యములను బరిశుద్ధముగఁ బరిష్కరింతురుగాక యని ప్రార్థించెదను.

అక్షరాంక పద్యములు

క. (శ్రీ)యుత నమశ్శివాయే
త్యాయుతపంచాక్షరీప్రణవసంభూత
స్వాయత్తభావ, అక్షర,
కాయస్థనె, నిం పొగళ్వె నాన్ బసవేశా! ౧

ఉ. (శ్రీ)తుహినాద్రిజాధిప,
అకార ఉకార మకార బిందునా
దాతిశయాత్మకప్రణవ
పూర్వసమాకలితోన్నమశ్శివా
యేతి భవన్ముఖోద్భవ[1]
షడక్షరసంభవ తద్విలీన వి
ఖ్యాతపరా స్వరాద్యఖిల
వర్ణనుతం,[2] బసవేశ పాహి మాం. ౨

చ. అమితయశస్క, ఆద్యయన,[3]
ఇద్రుచి, ఈశ్వర, ఉగ్ర, ఊర్జిత
క్రమ, ఋషభాంక, ౠజహార
ఌస్థిత, ౡస్మిత, ఏకరుద్ర, ఐం
ద్రమహితరూప, ఓమితిప
దద్యుతి, ఔర్వలలాట,[4] అంబికా
సమరసభావ, అఃకలిత
వర్ణనుతం బసవేశ, పాహిమాం. 3

చ. కరుణిసు, కర్తృకప్రణుత
కల్మషదూరగ కద్రువాత్మజా[5]
భరణ, కసత్కళానిధి క
ళంకకపర్ద, కపాలమాలికో
త్కరధర, కల్పితాంబుజభ
వాండకరండకదంబ కర్మసం
హర విషకర్మకర్మఠ, క
కారనుతం బసవేశ పాహిమాం. ౪

చ. ఖరకరకోటితేజ ఖగ
రాడ్ధ్వజవంద్య ఖలాతిదూర, ఖ
స్ఫుర (దసమాంబకాంక)[6] ఖము
ఖాఖిలతత్త్వశిరోంత, ఖప్రవా
హారుచిరజూటకూట,[7] ఖమ
రుచ్ఛిఖితోయధరాత్మసోమభా
స్కరజనయిత్రివిగ్రహా! ఖ
కారనుతం, బసవేశ, పాహిమాం. ౫

చ. గణనికురంబసేవిత, గ
తిప్రదనైజ, గరిష్ఠపుష్టష
డ్గుణ, గణితప్రపంచ, గణ
నాధికతేజ, గవీశకేశవ

౧. భవోన్నతోద్భవ. ౨. నుతాం; నుతా. 3. ఆస్య, ఇనఇద్రుచి. ౪. లలామ. ౫. కద్రవా. ౬. ధశమాంచితాంగ : దశమాంబరాంక. ౭. జాట.

ప్రేణుతి, గిరాంకకంఠ, గమ
నాగమవేశరి, గర్వితారిబ
ప్ఫిణ, గతకాయమాయక, గ
కారనుతం, బసవేశ, పాహిమాం. ౬

చ. ఘటితజగత్ప్రఘర్షణఘ
రట్ట, ఘనాఘఘనాఘనౌఘదు
ర్ఘటపవమాన, ఘర్మజవి
రించిముకుంద, ఘనేభ శుభ్రది
క్తటయశ, (ఘుసక)౯ త్రిపుర
ఘస్మర, ఘట్టిత (గాంగ)౧౦ వీచిసం
ఘటఘనచారుమస్తక, ఘు
కారనుతం, బసవేశ, పాహిమాం. ౭

చ. జతిమిరకర్కశార్క, జగ
జేంద్రమృగేంద్ర, జసూత్రదాత్ర, జ
(స్థిత)౧౧ ఘనజాతవాత, జధ
రిత్రిఖనిత్ర, జదావదావ,౧౨ జ
క్షితిజరుతారధార, జన
రోజమదేభ, జకాలకాల, జ
క్షితిధరశంబడంబర, జ
కారనుతం, బసవేశ, పాహిమాం. ౮

చ. చతురకళావిధిజ్ఞ, చతు
రాగమవేద్య, చతుర్ముఖాచ్యుతా
ర్చిత, చరితార్థసేవిత, చతు
ర్దశలోక (భృదం)౧౩ తరంగ, చ
ర్చితసతతోపలాలన, చ
రాచరలింగనిజాంగ, ౧౪ చతురు
ద్గత౧౫రవిచంద్రమోనల, చ
కారనుతం, బసవేశ, పాహిమాం. ౯

ఉ. ఛత్రపతాకముఖ్యసితలక్ష్మ, ఛ
దాంకమృగాంక (కల్పకా)౧౬
ఛత్రయపత్రయాధిక, ఛ
ల (ద్విపరూపకదిత్యపత్యహృ
జ్జైత్ర)౧౭, ఛటచ్ఛటోద్భట, ఛ
టాటనతాండవమూర్తి, ఛద్మదై
త్యత్రిపురాఘహారక, ఛ
కారనుతం బసవేశ, పాహిమాం. ౧౦

చ. జలజజమస్తహస్త, జల
జాంబకదృగ్జలజాంకపాదుకా
జలజ, జరారుజాపహార,
జన్మవివర్జిత,౧౮ జహ్నుకన్యకా
సలిల (కణాభిషిక్తజటి
లాంగ),౧౯ జగజ్జనయిత్రికల్పితా
సులభజడాతిదూరగ, జ
కారనుతం, బసవేశ, పాహిమాం. ౧౧

చ. ఝగుణనిరాకులాత్మ,౨౦ ఝష
కేతనచేతనభస్మసాత్కృతీ
ప్రగుణితఫాలనేత్ర, ఝడి
తిగ్రసనాగ్నినిభస్ఫురన్మహో
గ్రగరళకాలకంఠ, ఝష
మస్తకకూర్మకపాలకోలదం
(త)౨౧గతవిభూషణోద్ధుర, ఝ
కారనుతం, బసవేశ, పాహిమాం. ౧౨

చ. ఞవిరహితాత్మవేద్య, ఞత
(మస్తత)౨౨ విష్ణువిరించిమధ్యసం
భవమహితో౨౩ రులింగ, ఞమ
దాందసముద్ధతదండభృన్మనో
భవముఖదుష్టనిగ్రహ, ఞ
పూర్వక తత్త్వసముద్భవస్థితి
ప్రవిలయనాదికారణ, ఞ
కారనుతం, బసవేశ, పాహిమాం. ౧౩

---

౮. ఘనాభ్ర. ౯. ఘుమక్కర; ఘుస్మగ. ౧౦. ఘూంక; ఘూంశు. ౧౧. స్మిత. ౧౨. వహ్ని. ౧౩. ద్రుతాం; ధృతాం; హృదం. ౧౪. దృఢాంగ. ౧౫. చ్యుత. ౧౬. విగ్రహా. ౧౭. ఛలద్విపికుప్యదదిత్యపత్యహాఛత్ర; ఛలద్విపినస్య దదిత్యపత్యజిజ్జైత్ర. ౧౮. దూరగ. ౧౯. జటాభిషేక జనిమాంగ; జలాభిషిక్తజటిమాంగ. ౨౦. నిరాసకాత్మ. ౨౧ ష్ట్రి. ౨౨. తమస్తమ; తమస్తక. ౨౩. రహితో.

చ. టటకిట టట్టకిట్టటట
కిట్టటటట్టట కిట్టటట్టకి
ట్టటకిటటట్టకిట్టటకి
టట్టటటోన్ముఖటంకృతిస్ఫుటో
త్కటపటహాదినిస్వనవి
యత్తలదిక్తటతాటితార్భటో
ద్భటపటుతాండవాటన, ట
కారనుతం, బసవేశ, పాహిమాం. ౧౪

చ. ఠవణిసు, వాయజాయ,[౨౪]
అనుజాయనవాయమహాయ[౨౫]ముఖ్యతా
యవిరచనాను మధ్యవిలు
ఠద్గతిపూరిత శుభసాఠగో
(ష్ఠవి)[౨౬] విధరాగయోగఠవ
ణాంగఠదంగ మృదంగసుప్రబం
ధవహనతాండవాటన ఠ
కారనుతం, బసవేశ, పాహిమాం. ౧౫

చ. డమరుగజాత డండడమ్మృ
డండమ్మృడండమ్మృడండమ్మృండమ్మృం
డమ్మృణ మ్మృడండ డండమ్మృణ
డండడ డండమ్మృ డండమ్మృండమ్మృం
డమ్మృణమ్మృడండ డంకృతివి
డంబితఘూర్ణిత విస్ఫురజ్జగ
త్ప్రమథన తాండవాటన డ
కారనుతం, బసవేశ, పాహిమాం. ౧౬

చ. ఢణఢణ ఢంమ్మృఢంమ్మృఢణ
ఢంమ్మృణ ఢంమ్మృణ ఢంఢణోద్ఢణం
ఢణనటనత్వదీయడమ
రూత్థమదార్భట ఢంకృతిప్రజ్యం
భణనటితాభ్ర తారగణ
రాజదినేశముఖగ్రహప్రఘు
ర్ఢణగుణతాండవాటన, ఢ
కారనుతం, బసవేశ, పాహిమాం. ౧౭

ఉ. ణాణ్మృణ ణత్త్రణాణ్మృణాణ
ణాణ్మృణ ణాణ్మృణ ణత్త్రణాణ్మృణ
ణ్ణాణ్మృణన్నృత్త్వదీయసుగ
విక్రమజృంభణ సంచలన్నఖో
ణ్ణాణ్మృణ దిక్కణాణ్ణ్మృణాణ
ణాణ్మృణాణాణ్మృ ణాణ్మృణ స్వన
ణ్ణాణ్మృణ తాండవాటన,ణ
కారనుతం, బసవేశ, పాహిమాం. ౧౮

చ. తరుణశశాంకలక్ష్మ, తరు
ణార్కసహస్రకనత్కిరీట, త
త్పురుషముఖాంక తన్మఖము
ఖాగ్ర[౨౭]ముఖాసమతత్త్వసాత్కృతో[౨౮]
త్పరిగత తత్త్వనాయక, త
(రష్టమ)[౨౯] తత్త్వవిశేషశబ్దవి
స్తరతరకీర్తిసత్తమ, త
కారనుతం బసవేశ, పాహిమాం. ౧౯

చ. థగుణవిరక్తసక్త, థవి
కారవిహీనహృదిస్థ థప్రపం
చగతతమోవికార, థస
ముస్థచరాచరధాత థక్రియా
వగతవిచారదూర థము
ఖాఖిలసౌమ్య సమర్పితప్రసా
దిగణమనోరథప్రద, థ
కారనుతం, బసవేశ, పాహిమాం. ౨౦

చ. దమితదశాంతరాంకుర[౩౦] ద
శాస్యశిరోదశకార్చితోర్జిత
ప్రమథ దయామయాపఘన
దర్పితదర్పకదేహదాహ ద
క్షమఖనిరాసదక్ష దశ
పుష్టిసమగ్రపరిగ్రహాంగ ద
త్తమహితలక్షణాక్షర ద
కారనుతం, బసవేశ, పాహిమాం. ౨౧

---

౨౪. ఫాయిజాయి. ౨౫. అనుజాయినపాయి మహాయు. ౨౬. ద్భవ. ౨౭. ఖాగ్ర. ౨౮. తాత్వికా. ౨౯. తరత్తమ; తరచ్యుతమప్రవిశేష. ౩౦. రాతుర.

చ. ధరితమరుద్ధరాధరధి
　　నుద్ధరణీధరకాండదోర్ద్వయా!
　ధరితధరాధరేంద్రతన
　　యార్ధవపుఃకలితార్ధవిగ్రహా!
　ధరితధరాధరేంద్రధర
　　వాగ్ధరభూధరమస్తమాలికా!
　ధరితధరాధరాధిప, ధ
　　కారనుతం, బసవేశ, పాహిమాం. ౨౨

చ. నమదమరేంద్ర నర్మ (విజి
　　తేంద్రసుతా)[31] నతబభ్రు (వాగ్దవ[32])
　ప్రముఖ (సురాధిపస్తుత)[33] న
　　మస్కృతభావపరంపరావసా
　నమహిమదేశ నవ్యనట
　　నద్వయలోల నవీనగానసా
　ఖ్యముదితలీనమానస న
　　కారనుతం బసవేశ, పాహిమాం. ౨౩

చ. పరమపరంపరాపర పర
　　ప్రకృతిప్రకృతి ప్రపంచవి
　స్తర పరమస్వతంత్ర పర
　　మేశ్వర పశ్వధిపా పరంతపా
　పరపరతత్త్వభాసురత
　　దీయపరాపరకారణత్రయా
　పరపరమాంబరాపర ప
　　కారనుతం, బసవేశ, పాహిమాం. ౨౪

చ. ఫలితభవత్పదాంబుకణ
　　మిశ్రితశీతలవాయుభు (క్ఫణా[34])
　కలితఫణీంద్రహార ఫణి
　　రాడ్జటిలాంక ఫణీశ్వరోరుకుం
　డల, ఫణినాథకంకణ, ఫ
　　ణీశఫణామణిముద్రముద్రితాం
　గుళ ఫణిరాజపూజిత ఫ
　　కారనుతం, బసవేశ, పాహిమాం. ౨౫

చ. బహుళయశస్సమగ్ర, బల
　　వత్పురబర్హణ బద్ధపాపకా
　పహ, బలసూదనార్చిత, బ
　　లిప్రహరస్తుత, బ్రహ్మమౌళికా
　వహన (భయ)[35] ప్రవాహ బహు
　　మాన్యగుణాఢ్య బలాఢ్యపారిష
　ద్బహుగణనాయకప్రియ బ
　　కారనుతం, బసవేశ, పాహిమాం. ౨౬

చ. భవ, భసితాంగ, భర్గ, భగ
　　వద్గుణ భక్తభటార్పితాపున
　ర్భవపద, భర్మవీర్య, భరి
　　తాఖిలలోక, భయాపహర్త, భ
　క్తవివశ, భక్తిభావ, భవ
　　వర్జిత, భావభవప్రభావిభా
　భవసుఖదుఃఖదూరగ, భ
　　కారనుతం, బసవేశ, పాహిమాం. ౨౭

చ. మలహర మర్దితాధ్వర, మ
　　హేశ్వర మన్ముఖ (సేవ్యసిద్ధ)[36] మ
　త్కులగురుదేవ, మత్తమద
　　వారణవారణ,[37] మస్తమౌక్తికా[38]
　వలయ, మహానుభావ, మరు
　　దర్చితపాద, మహీధరాత్మజా
　మలినమనోనురంజన, మ
　　కారనుతం, బసవేశ, పాహిమాం. ౨౮

చ. యమిజనసంస్తుతక్రమ య
　　మోదర (శిక్షిత)[39] శూల యక్షుని
　ర్దమన యశస్సమగ్రతర,
　　యక్షువరప్రియ, యక్షగేయ, య
　జ్ఞముఖ (మరున్మునీంద్రనుత)[40]
　　యజ్ఞవిధీశ యథేష్టచర్య య
　జ్ఞమథనవీరవిగ్రహ, య
　　కారనుతం, బసవేశ, పాహిమాం. ౨౯

---

౩౧. విజితేంద్రియతా. ౩౨. బాధవ. ౩౩. విరోధిసంస్కృత; నరాధిపసంస్కృత. ౩౪. క్ఫలా. ౩౫. వయః, వయత్. ౩౬. దివ్యధ్వీన; దివ్యదీన. ౩౭. చర్మధరాస్థి. ౩౮. మౌక్తికా. ౩౯. భిక్షిత. ౪౦. మరుత్ప్రియః ప్రవర; మరున్మునిప్రవర.

చ. రజతనగాధివాస, రజ
నీకరజూట, రమా (వరాక్షిణీ
రజపరిలక్ష్య)[౪౧] పాద, రజ
నీచరరాట్సుర (రాట్స్ఫురత్పదాం)[౪౨]
బుజ, రచితాఖిలాండ, రమ
ణీరమణైకశరీర, రక్షిత
త్రిజగదఘాపహారక, ర
కారనుతం, బసవేశ, పాహిమాం. ౩౦

చ. లసితదృగంచలాంచలవి
ధూతమలత్రయ లక్ష్యలక్షణో
ల్లసితగుణాలవాల లకు
లీశగణేశ లయాఽ (గమాఽతుర[౪౩])
ప్రసరవిపల్లతౌఘులఘు
నైకలవిత్ర లతాంతమార్గణ
గ్రసనలలాటదృచ్ఛిఖి, ల
కారనుతం, బసవేశ, పాహిమాం. ౩౧

చ. వరద, వరేణ్య, వర్య, వరి
వస్యితవత్సల, వందితా (మరా)[౪౪]
సుర, వరపారిషన్నిచయ
వల్లభ, (వర్ణిత)[౪౫] వర్గభృద్వచో
వర, వసుధా (ధవాదిసుర
వర్ణ్య)[౪౬] వసుద్యుమణీందుకోటిధి
క్కరణ, వశీకృతాంగజ, వ
కారనుతం, బసవేశ, పాహిమాం. ౩౩

చ. శమిత (సమస్తపాప),[౪౭] (శమ
నోన్మదనుచ్ఛమన)[౪౮] త్రిశూల, శ
మ్య[౪౯]మనియమాదిమాలయ, శ
రఘ్నసన్నిభభాస్వదంగవి
భ్రమ, శశలక్ష్మలక్ష్మ, శబ
రేశ్వర, శర్వ, శమాత్మకార్చిత
క్రమ, శరభోగ్రవిగ్రహా, శ
కారనుతం, బసవేశ, పాహిమాం. ౩౩

చ. షడధికతత్త్వమస్యపర,[౫౦]
షట్త్రికషట్త్రికతత్త్వవీర, ష
డ్జడ(రహితప్రభామహిత
జన్మ)[౫౧] (షడష్ట)[౫౨] దళాబ్జమూళికా
షడృతుసవర్ణ, షడ్గుణస
మగ్ర, షడక్షరపూర్వమూర్తిమన్
షడహితతత్ప్రభాఽమయ,[౫౩] ష
కారనుతం, బసవేశ, పాహిమాం. ౩౪

చ. సరసిజనేత్రనేత్రసర
సీరుహసంగత సౌమ్యపాదుకా
సరసిజ, సస్మితాననస
రోజ, సరోరుహగర్భమూళికా
సరసిజ సక్థిహస్తకర
సారస, సత్యసమేతభక్తహృ
త్సరసిజపద్మసంచర, స
కారనుతం, బసవేశ, పాహిమాం. ౩౫

చ. హర, హరిణాంక (హవ్యవహ
హర్యతిభాసురదృక్త్రియోజ్జ్వలా)[౫౪]
హరిహరిదేహతక్షక, హ
తాఖిలదైత్య, హరిప్రియాశ్రయా
హరివపురర్ధమర్త్యవపు
రర్ధతదీయ నృసింహహాసనం
హర, హరివందితక్రమ, హ
కారనుతం, బసవేశ, పాహిమాం. ౩౬

చ. ళలితకళావిలాసమృగ
ళక్ష్మవిలక్ష్మ, ళసత్సదాఘనో
జ్జ్వలగళకాళిమాంక, ళల
(నాంకకళాలలితార్ధ)[౫౫] దేహకో

---

౪౧. రమాక్షిజలజరమ్య. ౪౨. రాట్కృగశ్రమాం; రాట్కృతంత్రమాం. ౪౩. భయంకర; గయాతుర. ౪౪. సురా. ౪౫. దుర్లభ. ౪౬. వదరిశరవర్గ. ౪౭. దశాంతరాంకుర. ౪౮. శమోన్మదనీశమన. ౪౯. సద్యమ. ౫౦. తత్త్వమాన్యప(వ)ర. ౫౧. జముఖాదివినవికజన్మ. ౫౨. సహస్ర. ౫౩. నయ. ౫౪. హవ్యజశిరోరుహ హవ్యమునీంద్ర చంద్రమా. ౫౫. ళలనాంచళ నాళనార్ధ;ళలనాజలనార్ధభక్త.

మల, ళలయోరభేదవచ
న ప్రతిపాద్య ళల ప్రయోగసం
కలితపదోపలాలన, ళ
కారనుతం, బసవేశ, పాహిమాం. ౩౮

చ. క్షురదురితక్రమా క్షయజ
నిస్థితికారణకారణా, (క్షతా)
ధ్వరగణనాయకా, క్షయభ
వక్షయరోగభిక్షమా, క్షపా
కరశకలాంకజూట, క్షపి
త ప్రతిపక్షసురాసురా, క్షమాం
కురితకటాక్షవీక్షణ, క్ష
కారనుతం, బసవేశ! పాహిమాం. ౩౯

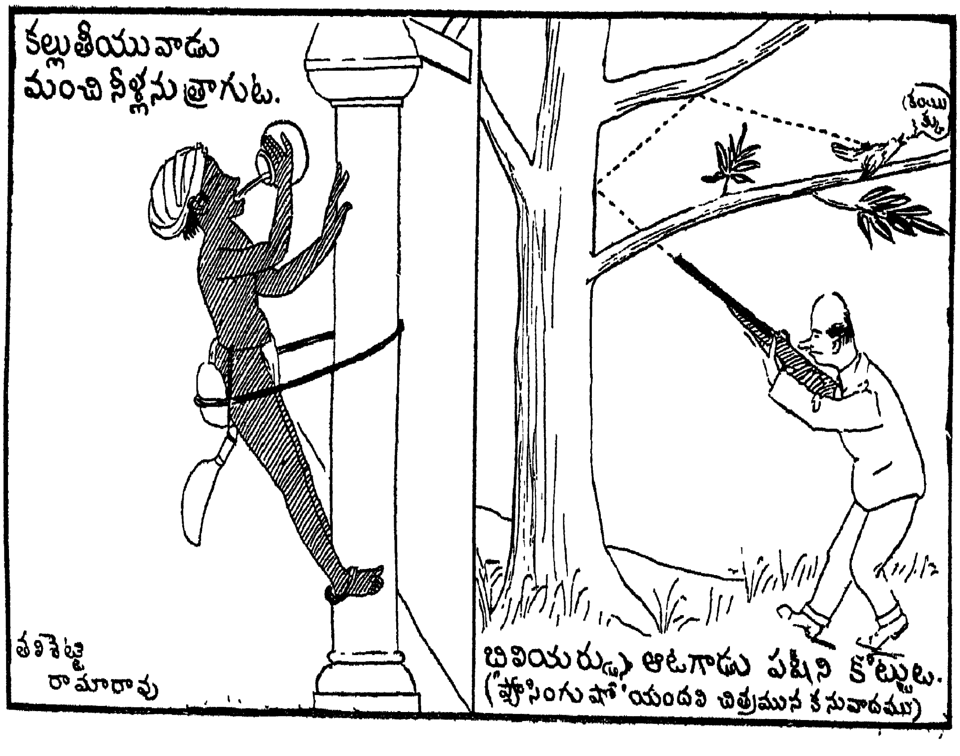
క. ఇతిభావన్నక్షరసం
స్తుతిసంకలితాక్షరాంకితస్తోత్రవుమా
పతి నిమ గర్పిసిదెం సం
తృప్తియిం పాల్కురికి సోమ కృతి, బసవేశా!

ప. లక్షణపద్యయతిప్రాసవిలక్షణ పూర్వస్వరాద్యక్షర
కాదిక్షాంతాక్షర మాలాద్యక్షరస్థల రక్షిసెన్నువం
బసవేశా!

ప. శివమస్తుభక్తివిభవోద్భవోస్త్వక్షరాంక పఠన శ్రవణ
స్తవనాసక్తరిగె మహోత్సవోస్త్వక్షరాంక పఠన
శ్రవణస్తవనా ద్వాక్సిద్ధిరస్తు శివ బసవేశా!

అక్షరాంకగద్య సంపూర్ణమ్.

అలవాటు ౧

శైలి

జొన్నలగడ్డ సత్యనారాయణమూర్తి, యం. ఏ., బి. యల్.,

శైలివాదమున అధునాతనయుగమున పృథ్వీజాతులందు ఆంధ్రులగ్రగణ్యులని నొక్కిచెప్పవచ్చును. శైలికలహ మొక్క ఆంధ్రావనిలోతక్క నిఁకెక్కడను లేకుండుటే యిందులకు హేతువు. శైలిరణముగాక, శైలి ఆంధ్రులదృష్టి నాకర్షించియుండినయెడల, ఆంధ్రభాష యీవఱలోనే ముకుటముదాలిచి, అవనియందలి సారస్వతాచార్యుల ముత్తైపుసేసల నందియేయుండెడిది.

దృష్టి ఆంతరంగికమైనది, మనసునందు ధగధగజ్వలించు జిజ్ఞాసానలమునుండి వెడలు నెరసులే దృక్కులై వెడలును. లోఁగల శక్తి పురికొలిపినపుడే మనుజుఁ డేవస్తువునైనను పరీక్షించును. లోఁగల శక్తి జిజ్ఞాస. జిజ్ఞాసలేని చూడ్కి వెఱ్ఱిచూపు—చూపుగాని చూపు. అసంతృప్తినుండి వెడలి, మనసునందు సలసలగ్రాఁగి, మనుజునిఁ గూర్చుండనీక, మానవసులభనైరాశ్యమును, అలసదనమును తన యావిరిచే బాహ్యవాతావరణమున చెదరఁగొట్టి, కర్మపథమున జిజ్ఞాసనరుని వడివడిగ నడపుచుండును. సంతృప్తిజీవనము కాంక్షించు ఆంధ్రులం దిట్టి జిజ్ఞాస, ఇంధనములేక చల్లవడియుండుటచే భాషాహృదయమును వీరంతగా నెఱుఁగలేకున్నారు.

ఆత్మజిజ్ఞాస లేకున్నను, అంగవ్యాయామము ఆంధ్రులలో నెక్కుడుగ నున్నది. శైలివాదమున తెలుఁగులను ముందు పేర్కొనవలెనని తెలుపుటకు కారణము భాషావ్యాయామమున వా రాఱితేఱిన మల్లులగుటయే. ఆరోగ్యమునకు ముఖ్యమైన వ్యాయామ మందఱికిని ఆవశ్యకమే. ఆత్మనుగాని, అంతరంగమునుగాని తలఁపనేతలఁపక, కండలను పెంచి, జెబ్బగొట్టువాఁడు జెట్టికావచ్చునుకాని ఆత్మోన్నతి నందిన ఆదర్శపూరుషుఁడు కానేరఁడు. దండెములందును, బస్కీలందును, మాటలను క్రిందుమీఁదులుచేసి, ముచ్చెమటలందు ముంచివేసితిమేని, వానియందు స్థూలమైన మాఱుపు కానంబడవచ్చును. కాని పెఱిగినకండ, లోనిదివ్వెకు గాజుకుప్పెగాక దానివెలుఁగు నణఁచు కావరపు ఆవరణము కావచ్చును. సేవాదర్శముగాని, కళామరీచిగాని ఆత్మజ్యోతినుండి ప్రసరించునుగాని మాటలప్రోవునుండికాదు. మాటలందు పైల్మానుగంతులు ప్రదర్శించుటగాక, మాటలందలి భావమందు మనసునిలిపి, దృష్టినింపి, బుద్ధిని ముంచి, ఆత్మనిడి, సారస్వతాశయములు పూర్ణమగుటకును, ప్రజాభ్యుదయము చేకుఱుటకును మానవుఁడు సేయు పరిశ్రమయే భాషాసేవ యనిపించుకొనును.

గ్రామ్యవాదులును, గ్రాంథికవాదులును చాలకాలమునుండి ఆంధ్రసీమయందు కురుక్షేత్రకదనమును సాగించుచున్నారు. గ్రామ్యవాదులు వాడుమాటలు గ్రాంథికవాదులకు కానిమాట లగుచుండెను. గ్రాంథికవాదుల భాషాప్రయోగములు గ్రామ్యవాదులకు క్రూరాస్త్రప్రయోగము లగుచుండెను. తెలుఁగున నిప్పుడు తోఁచు వ్యాకరణనిబంధనములును, లక్షణసూత్రములును ఇటీవలఁ బుట్టినవేయనియు, జాతిమతనిరంకుశత్వములవలె భాషానిరంకుశత్వము విజృంభించెననియు, రాజులను మెప్పించి పొట్టలను పూరించుకొనుటకు ప్రబంధకవు లేమేమో వ్రాసిరికాని ప్రజల కుపయోగించు వ్రాఁతలకై తమ కలములను పురికొలుపలేదనియు నేఁటి గ్రామ్యవాదు లందురు. "సభ్యతకును, సౌందర్యమునకును, నాగరికతకును, నాజూకునకును విరుద్ధములైన 'ఆడు', 'ఈడు' మొదలగు పదములను ప్రయోగించి, నియమబాహ్యక్రియలఁ గడంగి భాషకు వికృతరూపుఁదెచ్చువారు మీ" రని గ్రాంథికవాదు లెదుటివారిని జూచి హుమ్మనుచున్నారు. వీరు వజ్రాయుధమును చేబూనిరి; వారు బ్రహ్మాస్త్రమును ప్రయోగించిరి! వీరు కాఱుమాటలు విడిచిరి; వారు బండమాటలు వదలిరి. వీరు మాటలను వెలివెట్టినకొలఁది వారు వానిని మెలివెట్టి మలిద్రిప్పుచుండిరి. "'ఆడు', 'ఈడు' అనుపదములు 'చేయగలాడు', 'మొక్కలీడు' అనుపదములం దుండ వానిని గ్రాంథికవాదులు ప్రయోగించుచునేయున్నారు. ఉన్నవానినిగుఱించి కానిపెనగులాటకు మన ప్రముఖులు డీకొనుచున్నా"రని ప్రసంగవశమున గతవత్సరము విశాఖపట్టనమున శ్రీసాంఖ్యాయనశర్మగారు పలికి, యీవాక్కలహము వ్యర్థమైనదని తేల్చిరి. ఇది వ్యర్థమైనదని నేఁటి భాషాశూరు లింకను గుర్తింపలేదు. కన్నెఱ్ఱలును, కానిమాటలును పెఱుగుచునేయున్నవి. నన్నయకుముందునుండియు తోఁచిన తెలుఁగును తఱచితఱచి "వాడుకమాటలు పుస్తకముల కెక్కలేదనువా రెవ" రని పర్లాకిమిడిపంతులుగారు సవాలుచేయుచున్నారు; త్యాగయ్యకీర్తనలందు గ్రామ్యభాష లేదాయని గొంతెత్తి పలుకుచున్నారు. దేవమందిరమైన ఆంధ్రభాషయందు అస్పృశ్యమైన శబ్దములకు ప్రవేశము లేదని స్వంతస్మృతుల నుదాహరించుచు, సనాతనవాదులు మఱింత బిరుసెక్కుచున్నారు. ఈవిగ్రహమున సంధిగోచరించు చిన్నెలు కానవచ్చుటలేదు.

భాష సంఘమువంటిది. సంఘస్థజాతులపై నేఁడు ధూళి క్రమ్ముచున్నను, ప్రకృతులును, ప్రవృత్తులును, అక్కఱలును, వాంఛ

లును వేఱైయున్నంతకాలము వేఱువేఱువృత్తు లవసరము. అన్నింటి కిని దానే తగుదునని సర్వవృత్తుల నొకఁడే తలకుఁ గట్టుకొనుచో, అభివృద్ధి అందరానిపం డగును. సంఘచలనమునకు వృత్తిపరిచాలన మెట్లవసరమో, భాషాచలనమునకు విభిన్నభావసంచలన మవసరము. ప్రకృతినిబట్టి వృత్తి గోచరించులాగున భావము ననుసరించి భాష పుట్టును.

సృష్టినుండియు, జీవనమునుండియు భావ ముద్భవించును. సృష్టిచిత్రములందును, మానవజీవనమందును భేదమున్నంతకాలము భావమందుఁగూడ భేదము తోఁచుచునే యుండును. అవ్వలచిగిరించు జీవనము తన లేనవ్వును, తన చక్కఁదనమును అంతరంగమునుండియే అందును. కనులపండువొనరించు పూలతలు తమ లావణ్యమును లోఁగల భావపూరమునుండియే తోడుకొని, బాహ్యావనియందు విరజిమ్మను. మృదులమైన తీవలు మధురములైన పద్యపంక్తులు. చక్కని పూగుత్తులు రూపుదాలిచిన లలితభావపుంజములు. గురుగంభీరభావము మహోన్నతమైన వటవృక్షమై పెక్కుజీవుల చేమోడుపుల నందును. ఉన్నతోర్వీరుహమందలి భావము బక్కమహాశయునివంటిది. లలిత లతికలందలి భావము వెన్నెసనుచామకూరకవుల మనసువంటిది. ద్విజేంద్రుని మనసునంటిన తాళవృక్షము అలంకారరహితమై, సహజరూపున గోచరించు తొయ్యలివంటిది. ఆడంబరములేని తిన్ననిజీవనమున సహజసౌందర్యము సుధాభాండమగునని తాటిమ్రాఁకు తెలుపుచున్నది. ఏదృశ్యమైనను తేటయైన కనులందు ప్రతిఫలించునుకాని బండబారిన తోలునందుఁగాదు. ప్రభాతనభమును, గానబంధురవాతూలమును కమలకాసారమునఁ జేలునుగాని నల్లఱాళ్లగుట్టయందుఁగాదు. చల్లనై చక్కనైన చంద్రికలు చకోరములందును, కైరవములందును ప్రస్ఫుటించునుగాని బోడిమాటలందును, బొమ్మరాళ్లయందును గాదు. మధ్యందినమార్తాండుని ప్రతాపము, సైనికులను సమరమునకు పురికొలుపు శూరుని వాక్కులందు మంటలుజిమ్మనుగాని, కౌముదీస్నాతశర్వరిపగిది సీమంతినిసుధామధురోక్తులందుఁగాదు. టక్కుటక్కన నుఱుకులెత్తు వాక్కులు, రణోర్వినుండి వెడలు ఘోటకపదశబ్దములను తెలుపుటకు పనికివచ్చును గాని పతివియోగమున పొగులు పడతియారెలుంగును వినిపించుటకుఁగాదు. కలస్వనశైలి మధురకంఠరయగు వరూధినికే చెల్లినదిగాని వట్టిగొడ్డువలె నార్చు మోటుగయ్యాళికి కాదు. ఱాళ్లును, అప్పలును, అంకెలును, ఆర్పులును సౌందర్య సౌష్ఠవసంపన్నమైన సారస్వతమునకుఁగాక మందరవంటి కాఠిన్యమునకును, పూతనవంటి దౌష్ట్యమునకును నని ఎవ్వరెఱుఁగరు? తాడకిక్రౌర్యమును వర్ణించు కవి లలితలతికాసంకాశములైన పదములను ప్రయోగించినయెడల, అగ్గినోటనుండి సుగంధమును వెడలింపఁదలఁచినవాఁడగును. తాటకికథఁ దెలుపు కలమున తాటకి లేకున్న, అది కలమనిపించుకొనుటకు తగదు. రామబాణముఁ జూపు కలము రామబాణము గాకున్న, తాటకిగొంతుకయందే యది అదృశ్యమైపోయెడిది. తాడకి శైలి తాడకియంతరంగము. రక్తమును త్రావునది రక్తధారలవంటి భయదపదములనే ప్రయోగించునుగాని, ఉడురాశివంటిగాని, నవప్రోవుపగిదిగాని జిలిబిలిపలుకులను గాదు. గులాబియధరమునుండి స్వర్గసామ్రాజ్యము స్రవించునుగాని విషవాయువుగాని, బొగ్గుపులుసుగాని కాదు. సుగంధమయమైన సూనభావము సుకోమలమైన దళములందే వ్యక్తమగును. పుష్పభావమును తెలుపు చక్కని అక్కరములు పుష్పదళములు. గులాబిరేకలు దొలిచివైచి, కాకియీకలను గులాబిహృదయమున పాతిపెట్టఁగలవాఁడు మధురమైన భావమును వికృతమైనమాటలందు వ్యక్తీకరింపఁగలఁడు. కోకిలకంఠమున తోడేలును గ్రువ్వఁగలవాఁడు గీతవంటి తియ్యనితలఁపును పెసబొబ్బవంటి శైలియందుఁ దెలుపఁగలఁడు. మందానిలమున అల్లనల్లన స్రవించు గుసగుసలు మహానిలమును కురిపించు పిడుగులకు సహజమైననాఁడే మృదులభావము నిర్ఘోషశైలియందు తోలుకాడును. శీతవర్షధారలట్లు కురియు శైలిపంక్తులు ఆశీస్సులవలెనుండుఁగాని శాపాయుధుని క్రోధకంపితస్వరమ ట్లుండునా? సెలయేరుపోలు శైలి చల్లనైన రాధాకృష్ణుని హృదయమునుండియే అవిరళానందమున పలుమాఱు ప్రవహించెనుగాని, న్యాయస్థానములందు వ్యాఘ్రమట్లుఱచిన రసవిహారి యెడఁదనుండి వెడలెనా?

ప్రకృతియందలి భేదము, భావమందలి భేదము శైలియందలి భేద మగును. ఒకేగమ్యస్థానముగల ప్రకృతియందుఁగూడ ప్రకృతి వ్యక్తిత్వమును వ్యక్తీకరింప శైలియే గోచరించును. కోయిలకంఠమును తుమ్మెదగొంతుకందును, పుష్పంధయకంధరమును కోకిలగళమందును చొప్పించుట ఈవికిరమును, ఆకీటకమును పుట్టించిన సృష్టికర్తకే సాధ్యముకాదు. ఉన్నతకుజములంగు తీవలను పుట్టింపఁ గలిగిననాఁడును, కుంజవాటియందు దీర్ఘశాఖలను వెడలించిననాఁడును మానవుఁడు ప్రసూనశైలిని కోకిలకును, కోకిలహృదయమును భృంగికిని, కుజశైలిని షట్పదమునకును, షట్పదశైలిని కుజమునకును, పుష్పహృదయమును కోయిలకును, కోయిలయెద నిందిందిరమునకును నొసఁగఁజాలును.

శైలిభేదము ప్రకృతిభేదముల ననుసరించియు, ఒకేయుద్దేశసిద్ధికై వేఱువ్యక్తులనుండి వేఱుతెరువుల నడచు నొకేప్రకృతి ననుసరించియుమాత్రమే కాక విషయప్రకృతి ననుసరించియు, స్థలకాలపరిస్థితుల ననుసరించియు మాఱుచుండును. విషయప్రకృతి అనుకూలమైన మనుష్యప్రకృతియందే యిముడును. సహజగుణమునకు వేఱైన బాహ్యగుణము నలవఱచికొనుట సుసాధ్యముకాదు. అట్లలవఱచికొన నొరులయుద్బోధనమువలన నొకఁడు ముందంజవేసినయెడల, తప్పక బోరలపడును. రాధాకృష్ణుఁడు భౌతికశాస్త్రమును, రామను తత్త్వశాస్త్రమును పరిశీలించుటకుఁ గడంగియుండిరేని నేఁ డిరువురును మహామేరువులుగాక అణువులై ఎందో యణఁగియుండువారు. ఇరువుర వృత్తులును, ఇరువుర మానసికప్రవృత్తులును వీరిశైలియందు తోఁకి

నుండియు గోచరించుచునేయున్నవి. ఎట్లో శ్రమించి చారిత్రక పరీక్షయం దుత్తీర్ణుఁడైన స్కాట్ మహాశయుఁడు న్యాయస్థాన మెఱుఁగక నవలారచనయందే తనతనువును గడపెను; వర్తకమునకుఁ గడఁగి, వెలికిలపడి దురంతకష్టములందుఁ గూలెను. గ్రంథరచన యందైన నాతని ప్రకృతి ప్రత్యేకమైనది. కవిత్వసంపదయందు బైరనుతో నెగ్గలేక Lady of the Lake, Lay of the last Minstrel మున్నగు కొలఁదిమాత్రపు రచనలతో పద్యములకు తిలోదకములు వదలి గద్యరచనకుఁ గడంగి అందే యాతఁ డనర్ఘమగు ప్రతిభనందెను. నవలారచనయందైన నీతని ప్రకృతికిని జేన్ ఆస్టిన్ ప్రకృతికిని, యామె శైలికిని స్కాట్ శైలికిని భేద మున్నది. కొండొకవిషయవర్ణన యందుఁ దన కామెశక్తి లేదని వాల్టర్ స్కాట్, ఆస్టినునకు స్పష్టముగ వ్రాసెను. ఒకేమార్గము ననుసరించి ఏగినను, వీరిరుచులు వేఱని వీరి వ్రాఁతలే తెలుపుచున్నవి.

ఆంగ్ల సారస్వతచరిత్రయం (Romantic Period) దొకే సమయమున వర్ధిల్లిన వర్డ్స్వర్తు, షెల్లీ, కీట్సు, బైరన్, కోలెరిడ్జి, సౌజేల శైలులం దెంతేని భేద మున్నది. డ్రైడెనుపోపుల కాలమందలి ఎండువరుసవంటి శైలి కడచినపిదప, వీరిశైలి కుసుమించినది. ప్రాతయాకులు రాలినంతన, వీరిశైలి ఆంగ్లసారస్వతమున వసంతోదయప్రభలు చిమ్మినది. ఉత్సాహపూరితమును, రాగరంజితమును, సౌందర్యవంతమును, ఆనందపూరితమును నైన రచనయందే యీకవులు వర్ధిల్లిరి. అయినను వీరిశైలియం దెంతేని వ్యత్యాసమున్నది. వర్డ్స్వర్తులోఁగల తత్త్వసంపద బైరనులో సున్న. చిత్రరచనమందును, అలంకారశోభయందును బైరనునకు బైరనే సాటి. గ్రీకుకవులను దిగమింగి, సౌందర్యకామియై, 'శబ్దములయెడల నెంతేని మక్కువఁ జూపి', షేక్స్పియరుప్రజ్ఞ కొంత చూపఁగలిగి (Vide: Matthew Arnold's Criticism on the genius of Keats) న కీట్సు, తెవులుగొంటైన కీట్సు, యిరువదాఱేండ్లకుపూర్వమే తన యద్భుతశక్తిని జూపఁగలిగిన కీట్సు, కీట్సునకే యెనయై యుండెను. ఇఁక షెల్లీ చూడుఁడు. మిత్రుఁడు కీట్సుకంటె నాఱేండ్లధికముగను, బైరనుకంటె నాలుగేండ్లు తక్కువగను మనఁగలిగిన యీతఁడు, నుప్పదిరెండవయేట దివంగతుఁడు కాకమున్నే, పెక్కుమాఱులు దివిదెస పరుగులెత్తెను. షెల్లీయందలి భావోద్రేకము, ఉత్సాహము, చక్కనైన గమనిక మఱొకనికి లేదు. పాండిత్యమందు కోలెరిడ్జి సమకాలికులను మించెను. ఈతఁడు వేదము వేంకటరాయశాస్త్రి వంటివాఁడు. పండితప్రకాండుఁడైన కోలెరిడ్జియందు కవితాసంపద అంతగా గోచరింపదు. షేక్స్పియరునుగుఱించిన యీతని విమర్శనలు భావబంధురమైనవి. మహనీయుల సఖ్యమందు (Lake Poets) మసలి సౌదే సాంగత్యవాతూలమును కొంత తనరచనయందుఁ జూపఁ గలిగెను. నెల్సన్ గుఱించి యీతఁడు వ్రాసిన గద్యగ్రంథమమాత్రము గణనీయమైనది. విభిన్నప్రకృతులుగల వీరిశైలి, విభిన్నమై యున్నది.

వర్డ్స్వర్త్, షెల్లీ, కీట్సులు ముువ్వురునుగూడ శకుంతములపై పద్యములు వ్రాసిరి. (Vide: "The Sky Lark", "A Sky Lark", "The Nightingale") వర్డ్స్వర్తుకవి వృద్ధుఁడు, యోచనాపరుఁడు. ప్రకృతిసౌందర్యమున మునిఁగియుండువాఁడయ్యు, కట్టెమోపునందును, తాళ్లగుట్టయందునుగూడ నీతఁడు లోతులఁపులను గనుగొనును. ఈతని మానసమే శకుంతమై, అవనిపై గభీరయోచనాగర్భితవృష్టిని పఱపుచు, దివియం దొప్పెను. ఈపక్కి చూడుక్క ఐహిక, ఆముష్మిక, భౌతిక, ఆధ్యాత్మిక ప్రపంచములను గలుపు అద్భుతమైనతీవ ("True to the kindred points of Heaven and Earth"). వెన్నెసనువలెనే మిట్టనుపై నీతనికెంతేని మక్కువ కలదు. మిట్టనుతత్త్వమును గొంత నీతఁడు తనది గావించుకొనెను—ఈతనిపక్షి భావమయ మైనది. ఇఁక షెల్లీపక్షిని చూడుఁడు. గానకళయట్లు చరచర నిది వాతూలపథమున వినువీథికెగసెను. షెల్లీహృదియందలి ఉద్వేగమును, ఉత్సాహమును, ఉద్వేలమును శకుంతమై ముక్తినందిన పరమహంసవలె, గగనసీమయందు నృత్యమొనరించెను. సత్యము సౌందర్యమనియు, సౌందర్యము సత్యమనియు ("Truth is Beauty, Beauty is Truth") వచించు కీట్సుకవివిహంగము, పక్కియై యెగసిన ఆతని మానసమే కాని ("The Viewless wings of Poesy") వేఱుగాదు. ఈ కవిపుంగవులశైలి, వీరి ప్రకృతులుదాల్చిన దువ్వలువ.

షెల్లీ వాతూలకాంక్షి—ఈతని మనసు చిఱుతప్రాయమునుండియు వాతూలమై వీచుచుండెడిది. తుద కది వాతూల సంక్షుభిత వార్ధియందే యీతని ముంచివేసినది. హిల్లోలమున నెగసిన ఈతని పక్షికిని, ఆకుమూఁకకును, (Vide: "Shelly's Ode to the Western wind") మేఘమునకును (Vide: Shelley's "Cloud") ఒక్కే ప్రకృతి కలదు. భారతషేక్స్పియరు మేఘమునకును, షెల్లీ మేఘమునకును నెంతేనిభేదము కలదు.

భిన్న దేశములవారలయ్యు కాళిదాసుషెల్లీలు ఒకేవిధమైన సారస్వతమునఁ గ్రుంకులిడిరి. మరుభూమిమాడ్కి భావమునుగాని, వట్టి గడ్డిపరకలఁబోలు మాటలనుగాని కాళిదాసు అభిలషింపలేదు. రాగరంజితములైన చూపులను, మధురమైన మాధవీలతలను, తియ్యనితీవలకెనయగు గీతకళలను, పట్టుదారములను, పొందామరలను, కుసుమకేసరములను, జాబిలిరేకలను, కన్నీటిదొంతరలను, చిన్కుగములను, రవికిరణములను, మధురోక్తులను, ముత్తెపుఁజేరులను, పైఁడితమ్మలను, వినీల కేశములను కైతనెలంతకు జడగా నల్లి, ఆమెసోయగమునకు మురియుచు, తనహృదయసీమ నామెను జేరిచి, కాళిదాసు స్వర్గసామ్రాజ్యము నేలెను. షెల్లీకూడ శృంగారము నభిలషించిన కవిశేఖరుఁడు. వ్యర్థమైన మెకాలే (Lays of Ancient Rome తక్క తక్కిన యీతనిపద్యములు రసరహితము లైనవి) కవిత్వమువలెఁగాని, పాడి మాటలందు పొరలు తన పూర్వశతాబ్దపు సారస్వతమువలెఁగాని

యీతని కవిత వెల్లనై యుండదు. ఈతని వీణాయంత్రము (Vide: Shelley's "Guitar") ఈతని హృదయము. ఈతని వచనములు సురపురవారాంగనలట్లు నృత్యముసలుపును. అయినను కాళిదాసు నందలి సింగారముగాని, మధురకవితాసలిలముగాని షెల్లీ మొసులులో లేదు. ప్రకృతిసౌందర్యమున కెందును దీసిపోని కాళిదాసుహృదయము పాఠకుల హృదయములందు ప్రకృతివిభూతిని గుమ్మరించును. ఈయమృతప్రజ్ఞయందు భారతకవిసమ్రాట్టు కేవలము షెల్లీనేకాక, షేక్స్పియరుమహాకవినిగూడ మించెను. కాళిదాసు కేవలము శృంగారపూరుషుఁడే కాఁడు. ఒకానొకసందర్భమునందు సభ్యతకు విరుద్ధముగా నున్నట్లు తోఁచు ఆతని రచనలందు గభీరతత్త్వముకూడ ఇమిడియున్నది. ఇది కాళిదాసుప్రజ్ఞయో, కాళిదాసును గనిన సంస్కృతసారస్వతముయొక్క ప్రజ్ఞయో పాఠకులే యూహింపవలెను. సంస్కృతమున కెనయైనభాష పృథ్వియందు లేదు. దీనియందలి ప్రత్యక్షరము—ప్రత్యక్షరమే యననేల, ప్రత్యక్షరప్రత్యంగము-బహుళ భావబంధుర మైనది. లేటిన్, గ్రీక్, ఏంగ్లోశాగ్సన్, ఐస్‌లాండిక్ ధాతువులను ఆంగ్లపదములనుండి పెల్లగించిచూచినను, సంస్కృతమందుఁ జిక్కినట్లు అద్భుతభావమూలము లందు చూపట్టవు. పండినచేనువలె సంస్కృతమున నుత్పత్తియగు భావకేదారము ఆంగ్లమున కానంబడదు. శ్లేషకవిత్వము నవలీలగ చేఁజిక్కించు సంస్కృతమున కాళిదాసు తనకైతను వ్రాయుట కాళిదాసు భాగ్యము. కాళిదాసు భారతీయుఁడు. లోఁతుయోచనయు, గభీరతత్త్వమును భారతీయుని సహజలక్షణములు. వర్డ్సువర్తు, బ్రౌనింగులందు వేఱువేఱుతీఱుల నీగుణ మించుక తోఁచినను తక్కినఆంగ్లకవులందు చూపట్టలేదు. గోల్డుస్మిత్ మన హైడాస్పిస్‌నదిని (Vide: "Traveller"), మిల్టన్ లక్ష్మీయుతమై ఒకప్పుడు వరలిన లాహోరునగరమును (Vide: Paradise Lost) ప్రాచీవిభవమును కొలఁది మాటలలో పొగడినట్లు, షెల్లీ మనచంపకము నొక్కమా ఱుల్లేఖించినను, మన గభీరతత్త్వము నీతఁ డెఱుఁగఁడు. అందుచే నీతఁడు మన కాళిదాసునకుఁ దీసిపోయెను. ఈశక్తిభేదము వీరిశైలియందలి గుణభేదమును తెల్ల మొనరించుచున్నది.

కాళిదాసు నటుంచి అధునాతనభారతమహాకవియగు రవీంద్రుని షెల్లీతో పోల్చిచూదుఁడు. తన కవితాజీవనమున తొలుత రవికవి, షెల్లీని ఆదర్శపురుషునిగాఁ జేకొనెను. చెప్పనేల, రవీంద్రుని వంగపద్యములను కొన్ని యేఱి వెలుపలఁబెట్టితిమేని, వీని నీతఁడు షెల్లీనుండి దొంగిలింపలేదా యని తోఁచును. నకలుపని కవిపనికాక మకిలిపని యనిపించుకొనును. కాని యీనకలు రవీంద్రుని నకలుకాక, రవీంద్రుని ప్రకృతియందలి షెల్లీనకలని విమర్శకులు గుర్తింపవలెను. షెల్లీహృదయము వీణాయంత్రము—రవీంద్రుని హృదయమును వీణాయంత్రమే. సంగమేశ్వరుఁ డీవీణను మీటినపుడు రవికవిమనసు షెల్లీమనసువలె అద్భుతముగ నృత్యముసలిపెడిది. ఒకేప్రకృతిగల వ్యక్తుల భావములును, శైలివిధములును ఒకేరీతి నుండును. దొంగయొరవడికిని ఎముటిదానియం దాత్మజ్యోతిని గాంచిన ఒరవడికిని ఎంతేని భేద మున్నది. స్కాట్‌కవి "ఐవేన్హో"ను చూచి యెఱుఁగని బంకించంద్రుని "దుర్గేశనందని" యం "దైవేన్హో" భావములు నిండియున్నవి. ప్రకృతియైక్యత రవికవిని షెల్లీకవియందు ముంచినది.

రవీంద్రుఁడు వంగీయుఁడు. వంగీయుఁడు ఉత్సాహము. వంగవాసిసహజ గుణమునకు, వంగసారస్వతమును తూగుటుయ్యాలలం దూపిన వంగవైష్ణవమతము తోడై రవీంద్రుని మనసునఁ జొచ్చెను. చైతన్యుని వైష్ణవము తన్మయమై, ఆనందమయమై యుండును. తాండవనృత్యమునకు గౌరాంగుఁడు వేఱుపేరు. వంగవైష్ణవతత్త్వమును రవీంద్రుఁడు తనివారఁ గ్రోలెను. ఆనందకామియగు షెల్లీ నీతఁడు ప్రేమించుట కిదియే కారణము.

చైతన్యుని వైష్ణవమతమునకును, రామానుజమతమునకును వ్యత్యాసము కలదు. తురక యొకఁడు చైతన్యదాసుఁడై, హరిదాసు కాలేదా? అక్బరు ఊహించివిడచిన మతమును తనది గావించుకొని, మూఢాచారములను తెగనఱకిన రామమోహనుని బోధనలను దిగమ్రింగి, స్వాతంత్ర్యకాంక్షియైన రవీంద్రునకును, స్వాతంత్ర్యాభిలాషియైన షెల్లీకిని పోలిక కుదిరెను. చెప్పనేల, ఇరువురును కవలలై వర్ధిల్లిరి.

కాని రవీంద్రుఁడు భారతీయుఁడు-మహర్షినందనుఁడు- గభీరతత్త్వసింధువు. యువకుఁడైన రవికవి, ఉత్సాహమందే తేలి భారతషెల్లీ యాయెను. వయసుపెఱిఁగినకొలఁది భారతమహత్త్వ మాతని హృదయమందు సమధికమై పెంపొందినది. నిజవ్యక్తిత్వమున శోభిలు రవీంద్రుఁడు తన తరువాతికవనమున బాహ్యప్రకృతిచిత్రములనేకాక, అంతరంగప్రకృతిచిత్రములనుగూడ ప్రదర్శించెను. గభీరములైన సత్యములను వ్యక్తీకరించెను. లేతపిందెయై యున్నపుడు షెల్లీయై, పరిపక్వమైనపుడు తానెయై రవీంద్రుఁడు నేఁడు పృథుకవీంద్రుఁ డాయెను. నేఁటి రవికవిశైలి షెల్లీశైలికి ప్రతిబింబ మనరాదు.

కాలపరిస్థితులకును, శైలికిని సంబంధ ముండు నంటిమికదా. దేశచరిత్ర సారస్వతమున మార్పులుపుట్టించుట ప్రసిద్ధవిషయము. జిజ్ఞాసయు, విమర్శయు విశేషముగా పెంపొందుకొలఁది, ప్రాఁత తలఁపులు నేలరాలి, నూతనభావములు తలయెత్తును. తలఁపులనుబట్టియే సారస్వతమును, శైలియు మాఱుచుండును. ప్రపంచచరిత్రలను పరికించితిమేని, ఎన్నేని దృష్టాంతములు కనులఁబడును. గ్రీకురాజకీయములందు ప్రజల నుత్సహించుటకు చల్లని ఫోసియన్‌స్వరము గాక డెమస్తనీస్-జలదగంభీరస్వర మవసరమాయెను. రోముపరిస్థితులు సిసేరోను పుట్టించెను. డెమస్తెనీసు, సిసేరోల యుద్దేశములును, ప్రకృతులును వేఱుకావున వారిశైలియందు భేదముండెను. గ్రీకుప్రకృతికి సహజమైన కళాసౌందర్యము డెమస్తెనీస్‌శైలియందు కుసుమించెను. సిసేరోశైలియందు రోమనుప్రకృతికి సహజమై, నిబంధనశాస్త్రమున కనుకూలమైన స్పష్టోచ్చారణ మున్నది. బూఘ్యా

నిరంకుశత్వమును చీల్చు కత్తిపోటువలె వాల్టేరురూసోల శైలి వాడియై, ఫ్రాన్సుసీమయందు విప్లవమును రేకెత్తించెను. అమెరికనులపై వ్రాలిన సుంకముల (Tax on Tea, Glass and Paper) నెదిరించుపట్ల బర్కుమహాశయుఁడు తన కేసును స్పష్టముగ బోధింపఁదలఁచిన న్యాయవాదివలె సాధారణశైలినే ప్రయోగించెను (Vide: Burke's speech on American Taxation). అమెరికనులయెడ నిర్బంధవిధానముఁ జూపినయెడల, దలపడు ముప్పును దెలుపుచు తదుపరి యీతఁడు కావించిన మహోపన్యాసమును, వారన్‌హేస్టింగ్సు నిరంకుశత్వమును బయటపెట్టుచు నీతఁ డొనరించిన ఉపన్యాసమును (Vide : Burke's speeches on Conciliation with America and Impeachment of Warren Hastings) ఉద్వేగసంభరితమై, గంభీరభావబంధురమై యున్నవి. ఫ్రాన్సువాసుల చిక్కుల నంతగా గుర్తింపక, వారి నాతఁడు దూషించుచు వెల్వరించిన గ్రంథము ఆంగ్ల సారస్వతముయొక్క పటుత్వమును ప్రదర్శించు మహాద్భుతగ్రంథమయ్యు క్రోధోజ్జ్వలమై, అనుచితవాక్కులతో నిండియున్నది. (Vide: Burke's "Reflections on the French Revolution") అన్నిటియందును నొకే వ్యక్తిశక్తి గోచరించినను, విషయభేదమును బట్టియు, విషయము ననుసరించిన వ్యక్తియభిప్రాయము ననుసరించియు శైలి మాఱినది. ఆజితేరిన షిల్లరుశైలి గెటేశైలికి పోలకపోవుటకు కారణము, గెటేయందలి తత్త్వచింతగాని, గభీరతగాని షిల్లరులో లేకపోవుటే. గెటేహృదయము అలంకారముల ఊట! లోఁతునకును అందమునకును గెటే గెటేకే సాటి. ఈతనిశైలి జర్మనీదేశమునకు నూతనజన్మమును, నూతనరూపును ఒసఁగెను.

ఎలిజబెత్‌రాజ్ఞికాలమున ఆంగ్లసారస్వతము అద్భుతతేజమును దశదిశలఁ జిమ్మినది. ప్రాతసిలుగులు కడతేఱ యుద్ధాంగణములందును, వాణిజ్యసీమలందును, నేలయందును, నీటిమీఁదను ఆంగ్లేయులు అద్భుతక్రియలను నెఱపుటచే—ఆంగ్లచరిత్రమున అపూర్వసంఘటనలు తోఁచుటచే ఆంగ్లసారస్వత మపూర్వరూప మందినది. తొంటిపద్ధతులు ఈగిపోఁ దొడఁగినవి. గ్రీకుకవులును, రోమనుకవులును ఆంగ్లేయుల కాచార్యులై యుండువారు. తనకాలమందు ప్రవహించు భావధునియందు మునిఁగి షేక్సిపియ రీయాచార్యుల కంజలెత్తఁదలఁచుకొనలేదు. ఒరులవ్రాఁతల (Holinshed's Chronicle and (Menaechmi of Plautus) నాధారముగాఁగొనినను, ఈతఁడు తన పుంతను తాను త్రొక్కెను. ఎరువుయీకలను గొని మరియువాఁడని యీతని గేలిచేసిన గ్రీనున కీతని పద్ధతి నచ్చలేదు. భెన్‌జాన్‌సన్, బ్యూమంట్, ఫ్లెచర్ మున్నగువారి శైలికిని షేక్సిపియరుశైలికిని భేద ముండుటకు కారణము స్థలకాలనిబంధనలను, (Unities of Time and Place) ఇతరప్రాచీననియమములను (Classical Rules) ఈతఁడు పాటింపకపోవుటని ఆంగ్లసారస్వతవిద్యార్థు లెఱుఁగుదురు. ఆంగ్లచరిత్రయందు నానాఁటఁ దోఁచు మాఱుపులు ఆంగ్లశైలియందు తోడ్తోడనే తోఁచుచున్నవి. వివిధసమయములందలి (The Early period, the Chaucorian age, The Spencerian and Shakesperian period, The Miltonic age, The Restoration period The Augustine age, The Romantic Period, The Ninteenth century and Twentieth century literary periods) కాలపరిస్థితుల ననుసరించి ఆంగ్లసారస్వతమున గోచరించిన మార్పులను, శైలిభేదములను చర్చించుట కీవ్యాసమున చోటుచాలదు. అధునాతనయుగమున రాజైనది భౌతికశాస్త్రమగుటచే నేఁటిసారస్వతము భౌతికనియమముల ననుసరించి యుండవలెనని మానవప్రపంచమంతయు ఘోషించుచున్నది. భౌతికశాస్త్ర వృద్ధివలన, మానవదృష్టి—బాహ్యదృష్టియే యనుఁడు—అధికమాయెను. భేదరాహిత్యభావమును, స్వాతంత్ర్యకాంక్షయు, ప్రజాపాలనమును, ప్రత్యేకవ్యక్తిస్వత్వమును దలయెత్తి ఏమినుడివినను అది స్పష్టమై, ప్రజలకు గ్రాహ్యముకావలెననియు, ఏకొలఁదిమంది ప్రత్యేకవిభూతియో కాకుండవలెననియు వాకొనుచున్నవి. శైలి సులభమై యుండవలెనని నేఁటి ప్రజాసేవకులును, ప్రజాసేవకుల అడుగుజాడలందు తమకలములను నడపు సాహిత్యసేవకులును పలుకుచున్నారు.

ఎడ్గరువాలెస్, హెచ్. జి. వెల్సు, గాల్సువర్ది, బెర్నార్డ్‌షాలు అధునాతనయుగ ఆంగ్లసారస్వతాచార్యులలో ముఖ్యులు. బ్రౌనింగుయుగమునుండి వీరు వేఱైరి. ఇబ్‌సెన్‌మార్గమునుబట్టి చనిన గాల్సువర్దీ మున్నగువారు సాంఘికసేవకై కలములెత్తి, సంఘదురాచారములను కనులెదుటఁ బెట్టి సంఘజీవనమందే మనసు నిలిపిరి. (Vide: Galsworthy's Social Drama "Justice") ఎడిసన్ మున్నగువారి క్లబ్‌యుగమందలి సారస్వతమునకును, రమారమి రెండు శతాబ్దముల సైన్యసామ్రాజ్యమును, సైన్యచెఱుగులను జూచిన నేఁటి సారస్వతమునకును ఎంతేని భేద మున్నది. తనముందరివారి గోడుగాని, గొప్పగాని కన్నెత్తిచూడని బెర్నార్డ్‌షా తన తెన్ను తాను త్రొక్కెను. స్పష్టమై, తీవ్రమైన ఉచ్చారణమును కాంక్షించు ప్రజ లీతని Apple Cart ను నమలిమ్రింగిరి. నేఁటి Adventures of a Black Girl ను దోసెయట్లు దవుడలందు మెలివెట్టుచుండిరి.

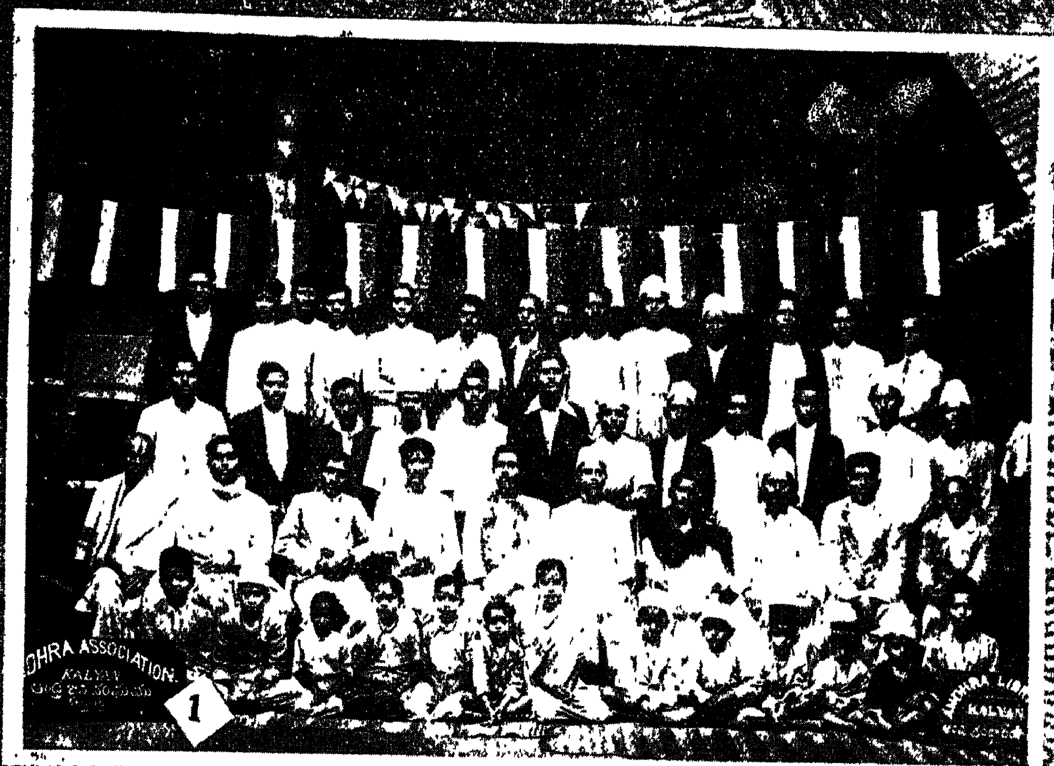
నేఁటి భావవాతావరణము పృథ్వియం దన్ని సీమలందును నొకేతీఱున వీచుచున్నది. నేఁడు భారతసీమయందు గణనీయమై యున్న వంగసాహిత్యము నించుక పరిశీలింపుఁడు. స్వదేశమన్నను, స్వరాష్ట్రమనినను చెవిగోసుకొను వంగీయులు ఆంగ్లసాహిత్యము ననుసరించియే తమ సారస్వతమును నడపిరి. ఇది వంగేతరులకు విరుద్ధముగ చూపట్టవచ్చును. అభివృద్ధిగోరువారు అవసరమగుపట్ల అనుకరించుటకు వెనుదీయరు. వీరి యనుకరణము అంధానుకరణము కాదు. ఒరుల యాదర్శము ననుసరించి కొంతదూర మరిగి, వీరు తమవ్యక్తిత్వమును తాము తేటపఱుచు

కొందురు. ఆంగ్లసారస్వతమును వెలివెట్టని వంగసాహిత్యము, నేఁడున్నతినందినది. బంకించంద్రుని యుగము అద్భుతములను, విడ్డూరములను, ఉన్నతాశయములను, గంభీరభావములను, సౌందర్యమును, సౌఖ్యమును, ఆనందమును, ఆర్తిని, ఆశాభంగమును వ్యక్తీకరించెను. కావున నాఁటి వంగసారస్వతము గంభీరమై, సౌష్ఠవసంపన్నమై యుండెను. దేశదారిద్ర్యమును, ప్రజాదుఃఖమును విజృంభించుచుండె కళాకౌశల్యమునకును, కవితానైపుణ్యమునకును, ప్రకృతిసౌందర్యమునకును తావేలయని నేఁటి వంగీయు లనిరి. అందుచే నాఁటి యుత్సాహమును, చిత్రవిచిత్రరచనమును నేఁటి వంగీయునకు రుచింపవు. ఇపుడు వంగసీమయందు బంకించంద్రునిగాని, పాంచకడీదేనుగాని ఆదరించువారు లేరు. "కపాలకుండలి"ని గాని, "నీలవసనసుందరి"ని గాని, "చంద్రశేఖరు"ని గాని, "ప్రతిజ్ఞాపాలనము"నుగాని నేఁడు తెఱచు వంగీయుఁడు లేఁడు. వంగసంఘస్థితిని ఉన్నదున్నట్లు తేటమాటలందు తెలుపుగ్రంథములే నేఁటి వంగసాహిత్యప్రపంచమున ప్రసిద్ధి నందుచున్నవి. శరశ్చంద్రచట్టోపాధ్యాయుఁడు వంగనభమున శరశ్చంద్రుఁడై నేఁడు వెలుఁగొందుటకు కారణ మిది. శరశ్చంద్రునందలి కవిత శరశ్చంద్రచటర్జీయందు లేదు. చటర్జీ శరశ్చంద్రుఁడు సంఘసేవను ఆదర్శముగాఁ గొనియే తనకలమును సాగించుచున్నాఁడు. పల్లెవాసులపై నీతనికిఁ గల ప్రేమ ఈతని "పల్లీసమాజ్" వల్లను, నిరంకుశత్వమునెడల నీతనికిఁ గల క్రోధము "పథేర్‌దాబీ" వల్లను గుర్తింపఁబడును. ఇపుడీరెండవగ్రంథముయొక్క పీకి నొక్కఁబడెను. ఇది జీవింపరాదని ప్రభువులు శాసించిరి. ఈతని "బిందూర్ ఛెలే", "రామేర్‌సమితీ", "దత్త", "బడోదిది" "మేజదిది" "బిరాజ్ బౌ", "పరిణీతా", "చంద్రనాథ", "పండితమషాయి"లు ఆమూలము సంభాషణలతో నిండియుండును. ఈతని "చరిత్రహీన్" "శ్రీకాంత"లు ఉద్గ్రంథములుగా నెన్నఁబడుచున్నవి. ఈతని "గృహదహనము" నిఘంటువువలె నుండును. ఈగ్రంథములందు కథాచమత్కారము సున్న. అధునాతనవంగసంఘమును ప్రతిబింబించు దర్పణము లీపుస్తకములు. శరశ్చంద్రుఁడు వాడుకమాటలనే ఉపయోగించును. నూతియందుఁ బడిన బాలవలె నీమాటలు చివాలున చదువరిహృదయమునఁ బడిపోవును. వంగదేశమందలి పండితపంచాస్యులు, శరశ్చంద్రుని మాటలకు ఆంక్షపెట్టక "దిగ్విజయమందితి"వని యీతని నాశీర్వదించిరి. "నాపని ముగిసినది—నీవింకను చేయవలయు సేవ యెంతేని యున్నది. అభివృద్ధి నందుము" అని రవీంద్రుఁడు, గతవత్సరము, వంగసీమ, శరశ్చంద్రోత్సవము సలుపునవసరమునఁ దన యాశీస్సు నంపెను. ఏకగ్రీవముగ వెడలిన ఈయాశీస్సులు, వంగసీమయందు నేఁడు పట్టాభిషేకమందిన వాడుకమాటకే యని ఆంధ్రసోదరులు గుర్తింతురుగాక.

వంగసోదరిదెస ఆంధ్రసోదరి దృక్కులు పఱపుచునేయున్నది. సంస్కృతమును పఠించినట్లు, మన పండితపంచాస్యులు వంగభాషనమునకుఁ గడంగిరి. కొంద ఱనువాదములకు పూనుకొనిరి. వంగసీమయందలి వాడుకమాటకుఁగాని, వాడుకమాటయందలి జాతీయమునకుఁగాని అవగతులుగాని తెలుఁగుసోదరులు కొందఱు అనువాదములకు సాహసించి 'తప్పులతడకలు' ఆంధ్రసీమయందు వదలుచున్నారు. వంగసారస్వతహృదయమును గుర్తింపని వీరి వ్రాఁతలవలన ఆంధ్రసోదరులు మోసపోకుందురుగాక. వంగసాహిత్యమును రుచిచూచిన శ్రీ శివశంకరశాస్త్రిగారు వంగీయుల ననుకరించుచుండిరి. వెనుకటి పద్ధతులను, పురాతననిబంధనలను వెలికిఁ ద్రోయవలె ననుచుండిరి. ప్రజాసేవ చేయవలెనన్న, వాడుకమాటలనే ప్రయోగింపవలెనని వర్తమానాంధ్రసారస్వతోద్యమాచార్యులు, మహోపాధ్యాయులు శ్రీ గిడుగు వేంకటరామమూర్తిగారనుచున్నారు. సారస్వతము సంపూర్ణముగ ప్రజాసేవయే అగుచో, వీరి యుద్దేశము మహత్తరమైనదని చెప్పకతప్పదు.

ప్రజాసేవ విపులభావసమన్విత మైనది. ప్రజలదుస్థితిని పాపుటే ప్రజాసేవ చేయుటని పల్వురు నేఁ డభిప్రాయపడుచున్నారు. సారస్వత మొక్క సేవమాత్రమేకాక కళకూడయని వీరు గ్రహింపవలెను. టాల్‌స్టాయిజీవనమున సారస్వతోద్దేశములు ప్రస్ఫుటించెను. పల్లెవాసులును, నిరుపేదలును, కూలివాండ్రును, అభాగ్యులును టాల్‌స్టాయ్, అస్సెసీసన్యాసి, రస్కిన్, గాంధులఁబోలు యోగుల గుండె పేగులైరి. సన్యాసికాకముందు టాల్‌స్టాయ్‌హృదినుండి వెడలిన శైలికిని, యోగియైనపిదప ఆతనికలమునుండి స్రవించిన శైలికిని ఎంతేని భేదమున్నది. తొలిశైలియందలి సౌందర్యలహరి మలిశైలిలో లేదు. నీతిప్రబోధమును, సాంఘికాభ్యుదయమును స్పష్టోచ్చారణమునఁగాని ప్రజలను జేరవు. నిరుపేదలైన రష్యన్‌వాసుల కష్టనిష్ఠురములను చూచి, రష్యాయోగి, పేదరికమును కవుంగలించుకొనెను. న్యాయస్థానములందును, ఉన్నతసౌధములందును దోఁచిన అనుచితవిధానములను వెల్లడించెను. ఐశ్వర్యమందు పొరలాడు దురాచారములను బయటఁబెట్టెను. ఈతనియుద్దేశమును గ్రహింపఁజాలక సుప్రసిద్ధమైన యీతని "Resurrection" నీతిబాహ్యమైయున్నదని John Bellows టాల్‌స్టాయిని వెక్కిరించెను. వినీతభావమున ప్రత్యుత్తర మొసఁగుచు (౩-౧౨-౧౯౦౧) రష్యాయోగి తనయుద్దేశమేమో ఆతనికిఁ దెలిపెను. యుద్ధములని అరిష్టముజూపిన పాశ్చాత్య మహనీయులలో రస్కిన్ మొదటివాఁడు. ఈతని వ్రాఁతలే ఆంగ్లేయసంఘసంస్కరణమునకు పునాదు లాయెను. గాంధిశైలి గాంధివలెనే యుండును. ఈశైలియందు పట్టుపుట్టముకాక అంగవస్త్రము తోఁచును. భూగోళమునంతను గప్పగలిఁగిన యీచిన్నిగుడ్డవలె, చులకనైన ఈతనిశైలి అధునాతనపృథ్విని సత్యాగ్రహభావములచే నింపివైచెను. గాంధిచేతియందు దనారతము సాగుకండెకును, కదురునకును, కలమునకును భేదము లేదు. గాంధిశైలి మృదులమైన ఖద్దరువంటిది.

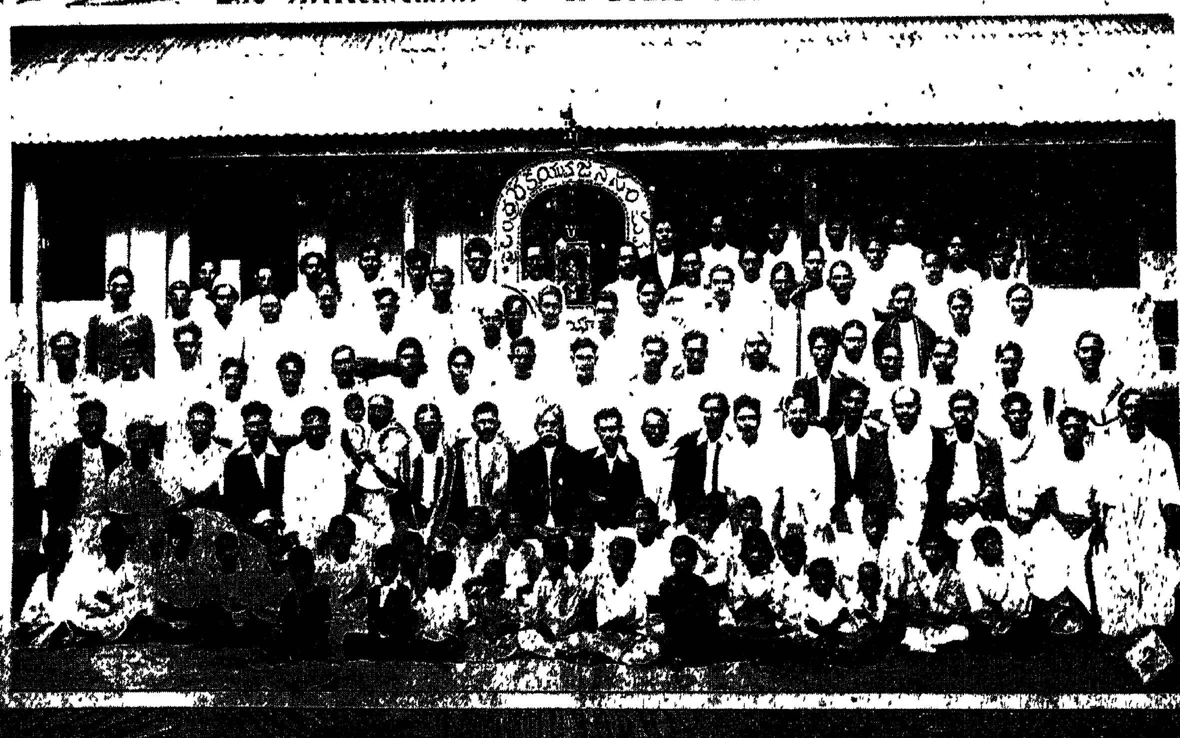
దరిద్రనారాయణులను కొలుచువారు దైవభక్తులు. భక్తియోగుల శైలికిని వీరి శైలికిని భేద ముండదు. తులసీరామాయణమును

1. ఆంధ్రజనసంఘము, పంచమవార్షికోత్సవము—కల్యాణి, అధ్యక్షులు: ప్రతాపగిరి రామమూర్తిగారు; 2. ఆంధ్రజనసంఘము సభ్యురాండ్రు.

1. మైలాపూరు శ్రీ వేంకటరమణ ఆయుర్వేద కళాశాల విద్యార్థులు, పండితులు. 2. ఆంధ్రభక్త యువజనసంఘము, సిరియాం.

తెఱచిచూడుఁడు. అక్కఱములు చదువఁగలిగిన ప్రతివానికిని, అద్దమందలి నీడవలె, అందలి భక్తిభావము స్పష్టమైయుండును. భక్తునివలెను, భగవంతునివలెను, రెండేసిపంక్తులు తియ్యనైన యమకమున నడచుచు, తిన్నఁగఁ బోయి హృదయపీఠమునఁ జేరుకొనును. ఏసు కథలు చులకనైయుండునని బైబిలువిద్యార్థు లెఱుఁగుదురు. మహమ్మదు వాడుకమాటలందే మతప్రబోధముఁ గావించి, జనసామాన్యముయొక్క దృష్టి నాకర్షించెను. భక్తిపూరితములైన పోతనపద్యములు సులభశైలియందుఁ దేలియాడును. నిర్మలనీతిగర్భితములైన వాక్కుల నుచ్చరించుటం దాఱితేఱిన మార్కస్ యురేలియస్ శైలియును, ఇటీవల గతించిన హాల్డేన్ శైలియునుగూడ సులభమైయుండును. తత్త్వశాస్త్రవేత్తలును, జ్ఞానయోగులును క్లిష్టమైన భావములతోను, జటిలసమస్యలతోడను పెనఁగులాడుదురు. కావున వీరిశైలి కూడ సాధారణముగ జటిలమయ్యే యుండును. శంకరాచార్యుని శైలి సామాన్యులకు బోధపడదు. శంకరునిబోలు మేధాసంపన్నుఁడు పృథ్వియం దేకడనైనను, ఏకాలమందైనను పుట్టియుండలేదు. ఈతని వైదికధర్మప్రతిభ పామరులకు దురూహ్యమైయుండెను. పోతనశైలియందు భేదములు చూపట్టుటకు కారణము భాగవతము వ్రాయుతఱి సందర్భానుసారమైన భిన్నభావములు ఆతనిమనసునఁ దోఁచుటయే. సాధారణముగా స్త్రీలకు బోధపడునది భక్తియోగము గాని జ్ఞానయోగముకాదు. ప్రౌఢకావ్యములు వీరికి బోధపడవని యెఱిఁగి భక్తిబంధురములైన ఉత్తమాశయములను కొందఱు కవులు ద్విపదలందే వెదఁజల్లిరి. రంగనాథ రామాయణము, సిద్ధేశ్వరచరిత్రము, నలచరిత్రము, రాజయోగసారము, హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానము, పరమయోగి విలాసము మున్నగు గ్రంథము లిట్టివి. ప్రాకృతభక్తుల మహితచరిత్రలను విశదమొనరించు బసవపురాణమును తెఱచిచూడుఁడు. జాతిభేదములను పాటింపక, జనసామాన్యమునకు మతప్రతిభను దెలుపఁదొరఁకొనిన వీరశైవమును దొలుకాడించు ఈపురాణశైలి మిగుల సులభమై యున్నది. ఆళ్వారుల నుడువును, శైవుల లింగమును బోలియే పాల్కురికిసోమనాథకవికల ముండెను. రామదాసుకీర్తనలును, యక్షగానములును, భక్తిరసముతో నిండిన పాటలును ప్రతినిరుపేదకును బోధపడును. భక్తునకు ఏడుగడ దృఢవిశ్వాసముగాని గభీరయోచన గాదు. అంతయు రామమయమని రామస్మరణ మొనరించు భక్తున కేవిమర్శనలును, ఏ మీమాంసలును గిట్టవు. తర్కశాస్త్రమును, తత్త్వశాస్త్రమును ఈతనికి బోధపడవు. తరంగములును, పదములును ఈతని తారకమంత్రములు. సులభభావమును కాంక్షించువానికి సులభశైలిగాక కఠినశైలి యెట్లు బోధపడును? కఠినభావబంధురములైన వేదాదిగ్రంథములు పామరుల కెట్లు బోధపడును? పతంజలి, జైమిని, యాజ్ఞవల్క్య, పాణినులు సాధారణులను బెదరింతురుగాని ఆదరింపరు. ఇఁక పాళీ గ్రంథములను తెఱచిచూడుఁడు.

పాళీభాష బౌద్ధమతప్రబోధమునకు సాధనమైనది. బౌద్ధమతము జాతిభేదములను పాటింపదు. సర్వజనులకు నుద్దేశింపఁబడిన బోధనము సులభమైయుండును. పాళీభాష పల్లెవాసుల మాటవలె నుండును. సంస్కృతమందలి కఠినవర్ణక్రమ మిందు కత్తిరింపఁబడెను. దృష్టాంతము చూడుఁడు:

"అతీతే బరాణాసియామ్ బ్రహ్మదత్తే రజ్యంకారెంతే, బోధిసత్తో కపియోనియామ్, నిబ్బతిత్వా,—నాగబలో, థామసంపన్నో, హిమవంతపదేసే వాసంకప్పేసి ("సుంసుమారజాతకము"ను చూడుఁడు)."నమోతస్సఅరహతో భగవతో సమ్మాసమ్బుద్ధస్స".

(Prayer)

కఠినసంస్కృతపదములు పామరులకు వాడుకమాటలగుటకై మార్పులందెను. "భద్రే" "భద్దే" యాయెను. "స్తోకమ్" "తోకమ్" ఆయెను. ("తోకమ్గన్త్వా" సుంసుమారజాతకము) "మృగ" "మిగ" యాయెను ("నిగ్రోధమిగ" జాతకమును చూడుఁడు.) "వస్తు" "వత్థు" ఆయెను. "స్థవిర" "థేర" ఆయెను. "స్నాయువు" "నాహారు" ఆయెను. "అద్భుతము" "అబ్భుత" మాయెను. "దృష్టి" "దిట్ఠి" ఆయెను. (Buddha's Eight fold Path).

"సుత్తం గెయ్యం గాతు ఇదాని ఇతివుత్తకం
జాతకబ్భుతవేదల్లం నవాంగం సత్థుశాసనం."

"విద్యుల్లతవిద్యోతమానములు" "విజ్జులత విజ్జోతమానము"లాయెను. ("వానరింద"జాతకము చూడుఁడు). సంస్కృతధాతువు "కర్" నుండి పాళీయందలి "కారేసి", "కప్పేసి", "కప్పతి" పుట్టెను. "ప్రతిష్ఠతి" నుండి "పతిట్ఠతి." పుట్టెను—"సుమేరువా సుప్పతిట్ఠతి" ("దీపవంశ" చూడుఁడు). సంస్కృతసమాసములు మార్పుచెందియే పాళీయందు ప్రవేశించెను. "ధనవస్నాపనకనక్ఖత్తయోగే లద్ధే" ("వేదబ్బ" జాతకము చూడుఁడు) "నిమ్మక్షికమధుపటలసదిశమ్", "మజ్జపానపమత్తో" మొదలగునవి గమనింపదగును. "అభ్భంతరమ్ తే అట్ఠిగహనమ్" ("ధమ్మపదము"), "కప్పతీసింగిలోనకప్పో, కపతిద్వంగులకప్పో", "పానాతిపాతవేరమని", "పరినిబ్బుతంహి బుద్ధస్స", "వరమ్మయమ్ ఉదంబరమ్", "అనాథపిండికస్స ఆరామే" ("మంగళసుత్తమ్"), "మతకభత్తమ్" మొదలగునవి పాళీభాషయందు మార్పుతోఁ బ్రవేశించిన సంస్కృతపదసముదాయము. వాడుకమాటలను నిర్మించుపట్ల మనపూర్వుల కున్న సాహసము నేఁడు మనకు లేదని నిరూపించుటకే కొలఁదిమాత్రపు పాళీమాటల నిం దుదాహరించితిని. చోద్యమేమన, పాళీలోని వాడుకమాటలకును మనతెలుఁగునందలి వాడుకమాటలకును అచ్చటచట పోలికలు కలవు. బౌద్ధయుగమున నాంధ్రులు భరతభూమి నేలినందున, బౌద్ధప్రచారమునకు ఆంధ్రమహీపతులు పూనుకొనిరి. కావున, నాకాలమున తెలుఁగుపాళీలు సైదోడులట్లు మసలియుండును.

తెలుఁగుశాసనములందలి ప్రాచీనాంధ్రమును గుర్తించుటకు లక్ష్మణరావుగారును, మిత్రులు సోమశేఖరశర్మగారును పాళీపండితుల సాహాయ్య మపేక్షించియుండిరి. తెలుఁగుపదములందలి తీరునందును, పాళీశబ్దములందలి పొందికయందును పోలికచూపినపుడు నాకు మిసులఁగూర్చు నాచార్యులగు పున్నానందసిద్ధార్థులను భిక్షుకసన్న్యాసులు అచ్చెరువొందువారు. జనసామాన్యమున కనుకూలించు సారస్వతములందు పోలికయుండుటకు హేతు వవి వాడుకమాటలతో నిండియుండుటే. బౌద్ధయుగమున తెలుఁగుపాళీల సమ్మేళన మున్నట్లు నిదర్శనములు తోఁచుచున్నను, ఆకాలమున ప్రత్యేకాంధ్ర మెట్లుండెనో స్పష్టముగ నెఱుఁగుటకు తగు నిదర్శనములు కానవచ్చుట లేదు. ఆంధ్రము ఋగ్వేదమునాఁటిదయ్యు, ("ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్పత్రిక" ఆశ్వయుజకార్తీకమాసముల సంచికయందు ప్రచురింపఁబడిన మహాకవి కాశీభట్ట కృష్ణరాయశాస్త్రిగారి 'ఆంధ్రి-తద్వాశిష్టత' అనువ్యాసమును చూడుఁడు) అత్యంతప్రాచీనవాఙ్మయములగు పాళీప్రాకృతములతోడను, వేదభాషలతోడను సంబంధముఁగలదయ్యు, శ్రుతి స్మృతిపురాణేతిహాసాదు లన్నింటియందును, ఖండాంతరసీమలందును ప్రశంసనందినను, క్రమమగు నాంధ్రభాషాచారిత్రము కానరాకుండుట దుఃఖకరము.

ఆంగ్ల వంగసారస్వతచరిత్రలనుబోలు చరిత్రలు మనతెలుఁగున లేవు. చిలుకూరివారును, భావరాజువారును, మల్లంపల్లి వారును ప్రశంసనీయమైన పరిశోధనము చేయుచునే యున్నారు. కాలక్రమమున నాంధ్రసీమయందు ఒక రికెట్ గాని, సునీతికుమార ఛటర్జీ గాని తలయెత్తి ఆంధ్రభాషయందలి ఈలోపమును దీర్చివేయుదురు గాక.

బహువర్షములనుండి తెలుఁగును సంస్కృతము పూర్తిగ నాక్రమించివైచినది. తెలుఁగువ్రాయుతఱి సంస్కృతైశ్వర్యమును చూపు పండితుఁడు గొప్పగ్రంథకర్తయని గణింపఁబడుచుండెను. ఏభాషయందును లేని వ్యాకరణనిబంధనములును, ఛందోనియమములును మన తెలుఁగునఁ బ్రవేశించినవి. తన నిరంకుశత్వము తన్నే చెఱచినట్లు, నిరంకుశభాషాశాసనమునకుఁ దలపడిన ప్రముఖులనే ముప్పుతిప్పలు పట్టివైచినవి. వ్యాకరణమాత్రములనుబట్టి చూచినయెడల, సాధారణుల మాటటుండ పండితుల వ్రాఁతలే 'తప్పులతడిక'లై యున్నవని ఋజువాయెను. తాము గుర్తింపని తప్పులున్న వ్రాఁతలను సాహిత్యమనియు, కొంతవఱకు ఛందోనియమములను పాటించి, ఒకఁడు పదపద నాలుగుమాటల నుచ్చరించినంతన నతఁడు కవికంఠీరవుఁడనియు, మూలిఁగినను, నీలిగినను ఆతఁ డాశుకవనమునే ప్రయోగించుననియు, ఛందోనియమముల నెఱుఁగనిదికావున గద్యము ఎన్నఁదగినది కాదనియు, గద్యమువ్రాయువాఁడు పద్యమువ్రాయువానివలె పూజనీయుఁడు కాఁడనియుఁ దలఁచు మహనీయులు నేఁడును మన ఆంధ్రసీమయం దున్నారు. దానంజేసియే తెలుఁగుసారస్వతమున గద్యగ్రంథములు మిక్కిలితక్కువగా నున్నవి. ఆంగ్లవంగసీమలందు గద్యగ్రంథకారులు మూర్ధాభిషిక్తులైయున్నారు. గద్యమందు కవనముండునా యనియు, గద్యలేఖనమున గొప్పందన మేమున్న దనియు తెలుఁగులు వెదవిఱచుచు, భావశూన్యమయ్యు నాలుగుపంక్తులను పద్యమువలె పేర్చి, దీర్ఘముదీసి, చవుకబిరుదములు మెడదాల్చి యొకఁడు ప్రత్యక్షమైనంతన నాతనికి 'జయమంగళ' మనుచున్నారు! సారస్వతమేమో, సారస్వతహృదయమేమో యెఱిఁగినవా రాంధ్రసీమయందు మిక్కిలితక్కువగ నున్నారని బిగ్గఱగ పలుకుటకు నేను జంకను. సారస్వతముగాని సారస్వతమును విడఁగొట్టుట, భాషాసేవకులను తప్పుగొప్పులనుండి తప్పించుట యగును.

నిరంకుశత్వము రాజ్యములను, రాజన్యులను నేలఁగూల్చునట్లే భాషాచక్రవర్తులనుగూడ కూల్చును. పాలనము ప్రజాక్షేమమును చేకూర్చునట్లు సాహిత్యపురోభివృద్ధిని పెంపొందించును. మితిమీఱిన నిబంధనములు పెచ్చిల్లినపుడు నిరంకుశత్వము తలయెత్తును. అక్కఱగల నియమములు లేకున్నయెడల, నరాజకము విజృంభించును. ఎవరికివారే రాజులైన, విప్లవము పుట్టునట్లే, ఎవరికివారే భాషాశాసనమునకుఁ గడంగిన, భాషావిప్లవ ముద్భవించును. ఎదుటివాని స్వాతంత్ర్యమును పాటించి, నడచు స్వాతంత్ర్యమే స్వాతంత్ర్య మగునుకాని విచ్చలవిడిగా త్రాగుబోతువలె గంతులిడఁ దలఁచు ప్రవృత్తి స్వాతంత్ర్య మనిపించుకొనదు. నిరంకుశత్వ మెట్లనర్థదాయకమో, నియమరహితాచరణమును నట్లే యనర్థదాయకము. శైలిపెనగులాటయందు అరిష్టగర్భితములైన ఈ రెండుశక్తులును మనసీమయం దొకదానితో నొకటి డీకొని ఘోరరణము సలుపుచున్నవి. కట్టుత్రాళ్లను దెచ్చి, భాషాసతికి కట్టఁబెట్టు పండితులును, భాషాయోషశరీరగఠనమునకు వలయు ధమనిస్నాయువులను తెగువమెయి తెంపుటకు సంశయింపని ఇష్టవిహారులునుగూడ దోషులనియే నాయభిప్రాయము. తెలుఁగుభాషపై పూర్తిగ సంస్కృతమును దాడివెడలనిచ్చు టెంత దోసమో, సంస్కృతమునుండి తెలుఁగునకు రాఁగల సొంపును తుడిచివేయుటయు నంతదోసమే. ప్రబంధములనాఁటినుండియు నెట్టిప్రతిఘటనము నెఱుఁగని నిరంకుశత్వమునకు గొప్పదెబ్బ నేఁడు తగులుట శుభదాయకమే; కాని, యీదెబ్బ సమయించునదిగాక, ఉద్ధరించునది యైయుండవలెనని నా యుద్దేశము.

అన్యభాషాచరిత్రలందలి మార్పులను సంక్షేపముగ విమర్శించుపట్ల, తోఁచిన శైలిభేదములు మనభాషయందు అంతగా లేవు. డ్రైడను, జైరనుయుగములుగాని, బంకించంద్రశరశ్చంద్రయుగములుగాని మన భాషాచరిత్రయందు లేవు. సాహితీహృది నెఱిఁగిన శంకరకవి, వేంకటకవి, తిక్కన మున్నగువారు కొందఱు గోచరించినను, బండ్లకొలఁది సంస్కృతపదములను దెచ్చి విసరివైచినవారే బహువర్షములనుండి పూజనీయు లగుచుండుటచే ఒక బంకించంద్రుఁడుగాని, ఆతని కెదురై నిలుచు నొకశరశ్చంద్రుఁడుగాని మననేలయందుఁ

దోఁచలేదు. ఏభాషయందును దోఁచని అపూర్వగ్రంథకర్తలు, కాలనేమిపై తను స్యందనమును నడపుచు, అపూర్వయుగమును మన భాషయందుఁ బుట్టించిరి.

ఇపుడు మనకన్నులెదుటఁ దోఁచిన శైలిభేదములు నాలుగు. అలెగ్జాండరుపోప్‌శైలి, కీట్సుశైలి, భట్టుమూర్తిశైలి, నేఁటి స్వచ్ఛంద శైలి. పోప్, స్విఫ్టుల ప్రకృతులును, వారి కాలపరిస్థితియు వారిశైలిని నిర్దిష్టమొనరించినవి. కీట్సుషెల్లీల ప్రకృతులును, వారి కాలపరిస్థితులును వారి శైలిని వారియట్లు కావించెను. "ఆమాటలు వల దీమాటలు వ్రాయుము" మని వీరిలో నెవ్వరికైన నిర్బంధించినను, వారు వేఱు తీఱున వ్రాయఁజాలరు. డ్రైడను వర్డ్సువర్తు కాఁగలుగునో, ఆతని శైలియందు వర్డ్సువర్తు Pantheism ప్రవేశింపఁజాలును. త్రివ్విపాతర వేయుదునని జోనాథన్ స్విఫ్టును నిలువఁబెట్టినను అతఁడు షెల్లీవలె వ్రాయఁజాలఁడు. నిలువునఁ జీల్చివేయుదునని కీట్సును అడలించినను, అతఁడు లేంగలండ్ వలెఁగాని, లాంగు ఫెలోవలెఁగాని వ్రాయలేఁడు. "నీ మచ్చ మాపుదును; నీవు షేక్స్పియరువంటిపాత్రను తయారుచేయు"మని మారిస్ మెటర్లింకును జడుపెట్టినను, ఆతఁడు డ్రైడనుదెసఁ దొంగి యైనఁ జూడఁడు. "డొక్క వాలికలుచేయుదును; నీవు రొసెటీని మార్చి Junius Letters శైలిలోనికి దిగు"మని స్థూలకాయుఁడగు జాన్సనును భయపెట్టి గుంజీలుతీయించినను ఆతఁడు తన శైలిని మార్చుకొనలేఁడు. కౌపరును నిలువఁబెట్టి, "నీబ్రదుకు కీడ్చు—ఆసీయన్ లెటర్సును ఎందుల కనుకరింపలే"దని ఆతని రొమ్మును గుద్దిఱువ్వఁగా విన "నమ్మా!" యని ఆతఁడు పాఱిపోవునుగాని చెప్పినట్లు వినఁడు. "డివైన్ కమిడియా" గ్రంథకర్త "త్రిమస్కిట్యీర్సు" గ్రంథకర్త కాలేఁడు. "ఫెల్మా", "వెండెట్టా"లను వ్రాసిన కలము, "లామిసెరబుల్సు", "కెనెల్‌వర్తు"లను బుట్టించిన కలముల కెనరాదు. న్యూమేన్ జెరెమెటేలరు కాఁజాలఁడు. స్విన్‌బర్న్ ఏమియన్ కాఁజాలఁడు. జార్జిఎలియట్, జేన్ ఆస్టిన్ కాఁజాలదు. మిసెస్ బ్రౌనింగు, మిసెస్‌కార్లైలు కాఁజాలదు. Miracles, Mysteries, Interludes నాఁటి పుంతను ప్రవేశింపుమని మార్లో నెవ్వరైనను నిర్బంధింపఁగలిగిరా? టెన్నిసను తన ప్రిన్సెస్‌ను చెఱపివేసి, ఇలియడ్‌ను వ్రాయఁగలఁడా? ఒకరి శైలి యింకొకరి కలవడకపోవుటకు కారణము, ఒకరు వేఱొకరు కాఁజాలకపోవుటే. ఒకరి శైలి అధికమైనదనియు, వేఱొకరి శైలి అల్పమైనదనియుఁ దెలుపఁ జెల్లదు. పోప్‌యొక్క "Dunciad," "Rape of the Lock"లును కీట్సుయొక్క "Hyperion," "Endymion" లును, బైరనుస్విఫ్టుల "Childe Harold", "Gulliver's Travels" ను, టెన్నిసను షెల్లీల "In Memorium," 'Prometheus unbound" లును, బెన్‌జాన్సన్ గోల్డుస్మిత్తుల "Valpone", "The good natured man" లును విభిన్నశైలియందున్నను, ఆంగ్ల సారస్వతమునకు సరిసమముగ వన్నెఁదెచ్చిన లేఖనములు. స్విఫ్టుశైలిలో నొక్క అలంకారమైన నుండదు. ఈతని గద్యశైలి అద్భుతమైనదని పల్వురు సాహిత్యాచార్యులు వ్రాసిరి. ("Swift is one of the greatest masters of English prose" Vide: History of English Literature by Saintsbury.) షెల్లీ "Defence of Poetry" యును, మిల్టన్ "Areopegatica"యును, ఎడ్మండుబర్క్ ఉపన్యాసములును, వ్యాసములును, లేఖలును అలంకారభూయిష్ఠములైన గద్యరచనలు. మరల వీరల రచనలకును కార్లైలుడీక్విన్సీల (Vide: Carlyle's "Sartar Resartus", "Heroes and Hero worship" "Frederick the Great of Prussia", "Cromwell", "Life of Schiller", Etc. and Dequincey's Famous Essays on "The Mail Coach", "Confessions of an English Opium-Eater" Etc)అద్భుతగద్యరచనలకును ఎంతేనిభేద మున్నది. కార్లైలు ఎమర్సనువలెతత్త్వమయుఁడు.కార్లైలుతనరచనలందెన్నే నిజర్మనుమాటలను గలుపుటకు సంశయింపలేదు. నేఁటి సరోజినిగద్యరచనలును,రవీంద్రుని గద్యరచనలును అలంకారములతో నిండియుండును. రాధాకృష్ణ శ్రీనివాసులు సులభశైలినే కాంక్షింతురు. వీరిశైలి కవితాగర్భితమై యుండును. అరవిందుని శైలి సులభముగాక వీర్యవంతమై, తేజోవంతమై యుండును. వ్యక్తిప్రకృతి ననుసరించి వ్యక్తిహృదినుండి అల్లుకొని వచ్చు శైలిని మార్చుటకు భాషాశాసన మొనరించు మనుష్యమాత్రునకేకాదు, సర్వశక్తిమంతుఁడైన జగదీశునకైనను తరముకాదు.

తక్కిన రెండుతెలుఁగుల శైలి విస్తారమైనది. రామరాజభూషణుని శైలి సహజమై, ప్రకృతి ననుసరించిన శైలికాదు. ఈతని వసుచరిత్రముతోఁ బోల్పఁదగు శ్లేషకావ్యము ఆంధ్రమున మఱియొకటి లేదనుట నిక్కము. ఆదికవులు ప్రయోగింపని పదముల నెన్నేని యీతఁడు తన వసుచరిత్రయందు ప్రయోగించి, ప్రశంసనీయమైన స్వాతంత్ర్యము గొంతజూపెను. హరిశ్చంద్రనలోపాఖ్యానములు వ్రాసి యీతఁడు ప్రసిద్ధినందెను. ప్రజ్ఞాధురీణుఁడయ్యు నీతఁడు తన శైలిని కటికిరాళ్లతో నింపివైచెను. రామకృష్ణపెద్దన్నల మీఁది పంతమును, రాజసమ్మానమునెడల ఆశయు, భాషనుగుఱించిన వెఱ్ఱిఅపోహయు నొండొంటితోఁ గలిసి, మోటుజడవంటి శైలిగా నల్లుకొనియెను. తన్నుఁబోషించు ఱేఁడు తనను తరుమఁగొట్టియుండిన యెడల, గిడుసుమెతుకులను నమలుటకై, యీతఁ డేపల్లెకిమిడినో చేరి, వాడుకమాటలలోనికి సెగియుండును. తానుగానివాఁ డెట్లయినను మాఱఁగలఁడు. తనశైలిగాని శైలి నెన్నితీరులనైనను మనుజుఁడు మార్పఁగలఁడు.

నాలవశైలి నేఁటి స్వచ్ఛందశైలికాదా? ఇది యొక్క ఆంధ్రసీమయందే నేఁడు ప్రబలఁదొడఁగినది. దీని గాథ మిసులఁ బెద్దది. వాడుకమాటలు వెలిచూడదనువారికి వందనములు. వాడుకమాటలను తెలుఁగునుండి బహిష్కరించుట దోషమని నేను ఒగ్గఁగ

నటుతును. ఇరువదియవ శతాబ్దమున మసలుచు, సెనిమిదవ శతాబ్దసాంప్రదాయమును పునశ్చరణ మొనరించుట అవివేకమని తెలుపుటకు సంశయింపను. వాడుకమాటను త్రోసిరాజనఁజెల్లదనినంతన నే సాదసైనను, ఏరొపైనను భాషలో గుప్పుటకు నే నొల్లను. వాడుకమాటలకై వాదించు గిడుగురామమూర్తిగారు రవీంద్రుని దృష్టాంతమును తఱచుగ పేర్కొందురు. రవీంద్రుని మూలమున వంగభాష నొరవడిగ నుదాహరింతురు.

వంగీయుల వాడుకమాటకును, ఆంధ్రుల వాడుక మాటకును ఎంతేని భేద మున్నది. ఆంధ్రులందువలెనే, తోడిహిందువులగు వంగీయులందు జాతిభేదము లున్నను, ఆంధ్రులందలి ఆచారభేదములును, వారివాడుకమాటలందలి వ్యత్యాసములును వంగీయులందు లేవు.

వంగబ్రాహ్మణులు మత్స్యమాంసములను తినువారైనను, సనాతనాచారములను పాటింతురు. వంగశూద్రులింట బ్రాహ్మణుల యిండ్లయందువలెనే దేవతార్చనాదినిత్యక్రియలు జరుగుచుండును. వివాహాదిక్రియలందుఁగూడ వంగశూద్రులు బ్రాహ్మణులట్లు వర్తింతురు. రజస్వలానంతరవివాహములపట్ల సాధారణవంగబ్రాహ్మణులకెట్టి నిరాదరణమో, బ్రాహ్మణేతరులకును నట్టినిరాదరణమే. ఆచారములందగ్రజాతులతో నైక్యముఁ జూపు వంగశూద్రులు, బ్రాహ్మణులయెడల విశేషభక్తిశ్రద్ధలు చూపుదురు. బ్రాహ్మణబ్రాహ్మణేతరులయిండ్లు పల్లెలందుఁగూడ నొకేతీఱున నుండును. ఆచారములందు భేదములేని వంగసంఘమందు భాషాభేదము లేదు. మాటను బట్టి యితఁడు బ్రాహ్మణుఁడో, బ్రాహ్మణేతరుఁడో ఆంధ్రసీమయందు గుర్తింపఁజాలుదుముగాని, వంగసీమయందు గుర్తింపలేము. వంగనిమ్నజాతులమాటయం దించుక భేదమున్నను, వీరిమాట నిర్దుష్టమైన వాడుకమాటగా వంగసంఘీయులు తలఁపరు. వంగవాతావరణమున మసలి, బంగాళీవాడుకమాటయం దేకత యున్నదనినొక్కి చెప్పఁగలము. తెలుఁగువాడుకమాటతెన్నె వేఱని తెలుఁగు లెఱుఁగుదురు.

వేఱువేఱు జాతులందేకాక జాతులందలి వేర్వేఱు తెగలందు, వేర్వేఱుచోటులందు తెలుఁగున తేడాలున్నవి. వైదికబ్రాహ్మణులు 'ఏవంటావు ?' అనక 'ఏమంఛావు ?' అందురు; 'అన్నాడట' అనుటకుమాఱు 'అన్నాడవ' అందురు. జాతులందలి భాషాభేదములందరికిని దెలిసినవే. "శూకో, లెగు, రేత్తిరి, బిరికి, గిని, లేదుగందా, కిందమడేసి" అను పదములను వాడువారనేకులు మనసీమయందున్నారు. సాలిపేటలను, చాకలిపేటలను, గమళ్లగూడెములను, ఈడిగగుడిసెలను, మాలపల్లెలను తిరిగి చూచితిమేని ఎన్నెనిరీతుల నుడువులు చెవిఁబడును.

స్థానస్థానములందలి భాషాభేదములు ఆంధ్రసీమయందు మెండుగా నున్నవి. గంజాముదవిశాఖపట్టణజిల్లాలందు "అన్నదమ్ముడు" "అక్కచెల్లెలు" "పెళ్లిపోయివచ్చేశాడు" "పుల్లలావు" "పొత్తుపంచి" అనుమాటలు వాడుకయందున్నవి. భూతకాలమునకుమాఱు వర్తమానకాల మొక్కొకపుడు తలయెత్తును. 'రాలేదు' అనుటకుమాఱు 'రావడంలేదు' అని యచటివారందురు. బాగుగ నుత్తరపల్లెలందు ఒరియాగాలి సోకుచుండును. గోదావరిజిల్లావాసుల ఆంధ్రము పరిశుభ్రమైనది. అయినను వీరు దీర్ఘములుదీసి మాట్లాడుదురని ఇతరమండలములందలి తెలుఁగు లందురు. వీరిమాటకును, బందరుగుంటూరు ప్రాంతములందలివారి మాటకును కొంత తేడా యున్నది. 'ఆలా అనిరి' అని గోదావరితీరవాసు లందురు. 'అట్లా అన్నారు' అని పల్నాడు మున్నగుచోటులందలివా రందురు. "నాకు సరిపడదు" అనుటకుమాఱు "నాకు పట్టదు" అనువా రున్నారు. ఇఁక నెల్లూరు చిత్తూరు మండలములనుగుఱించి తెలుపనక్కఱలేదు. వీరు తెలుఁగు కూడునందు అరవసాంబారు కలుపుదురు! వీరి తెలుఁగున ఆంధ్రరసముగాక అరవరసము పొంగుచుండును! దత్తమండలములందలి తెలుఁగు వేఱుతీఱున నడచుచున్నది. బొంబాయిరాజధానియందును, ధార్వారుమున్నగు చోటులందును, కేరళమందును దెలుఁగు లున్నారు. వీరి వాడుకమాట వేఱొకరీతియందున్నది. రంగము తెలుఁగు రంగు దేఱియుండును. అన్యదేశములకువలసపోయిన తెలుఁగులమాట చిత్రగీతి నుండును. ఆంధ్రసాహిత్యమున వాడుకమాటలు చేరవలెనన్న, నెన్నితీఱుల మాటలో ప్రథమసంభావనకై ముందులకు పర్వెత్తుకొని వచ్చును. వంగసీమయందు వాడుకమాటల ప్రయోగమున కష్టమేలేదు. ఆంధ్రభాషయందు ఇచ్చవచ్చినరీతిని వాడుకమాటలను ప్రయోగింపవలెననిన, తలకు బొప్పికట్టుట తథ్యము.

పాకీవానినిగుఱించిన వంగపద్యమును రవీంద్రుఁ డింగ్లీషులోనికనువాదమొనరించెనని ఇటీవలజరిగిన కవితాసమితిసభలో శ్రీ గిడుగురామమూర్తిగా రనిరి. పాకీపని పాకీవానికి దైనికక్రియయే యయ్యు, మహాభక్తుల కాదర్శమైన మహత్క్రియయని నేఁటి మహాపురుషులు గుర్తించుచుండిరి. తలవెండ్రుకలు పాకీచీపురుకావలెనని రామకృష్ణపరమహంస పలికెను. ఒకప్పుడు చాకలిపనియందు గోఖలే మెప్పుఁబడసిన గాంధిమహాత్ముఁడు పాకీపనియందు పాకీవాండ్రు తనకు సాటిరారని నిన్నగాక మొన్నఁ బలికెను. గాంధిగారి జర్మనీ శిష్యురాలు (స్పీజిల్) పాకీవీథులు తుడిచి, మద్రాసుపౌరులకు అబ్బురముఁ గొలిపెను. పాకీచీపురునకు నేఁడు గల గౌరవము వింజామరకు లేదు. వింజామరనంటిన వెండికంటె, చీపురునుగూర్చిన కూరిమిసూత్రమగు తడపయే నేఁ డెక్కుడాదరము నందుచున్నది. కావుననే, తళుక్కులనీను శైలికంటె తడపవంటి శైలికే నేఁ డధికాదరము చేకుఱుచున్నది.

తడపపై రవీంద్రున కాదరమున్నను, రవీంద్రుఁడు తడపను తలఁదాలపలేదు. ఈతని శిరోజములు వింజామరకేశములట్లును, వెండితీవలట్లును నుండును. గాంధిజీవలె నీతఁడు పురీషభాండమును తలపైఁ దాల్చి, శాంతినికేతనమున కవ్వలఁ బాతిపెట్టలేదు. ఈమహత్కార్యమునఁ దాను గాంధిప్రోల నేమియుఁగానని పృథుకవీంద్రుఁ డొప్పు

కొనెను. తనపాదరేణువుల నొరుల కిచ్చు రవికవి, కాంతివంతమగు శైలి సులభశైలి కెరలినట్లు గాంధిప్రోల పలుమాఱు సాగిల పడెను. గాంధి క్రియాకామి, రవి భావకామి. భావము క్రియకు తొలిపుట్టువు. మఱిజన్మమునఁగాని రవికవి గాంధి కాఁజాలఁడు. రవీంద్రుని శైలియందు గాంధిమాహాత్మ్యములు ప్రతిబింబించిననాఁడే, యిది శుద్ధఖద్దరువలె నుండును. రవీంద్రుఁడు ఖద్దరుధారి కాఁడని ఆచార్యరాయి మొఱపెట్టెనుకదా! భావపోషణ కనువగు శైలిని రవీంద్రుఁడుపయోగించును. పసిబాలుర కేడేండ్లు పాఠములు చెప్పుతఱి మిల్టను కవి Paradise Lost శైలిని ప్రయోగించెనా? సందర్భమునుబట్టి రవీంద్రుని హృదయ మవసరమగు శైలి నల్లుకొనును. రవీంద్రుఁడొక్కవాడుకమాటలకే అంజలి ఘటించెనని తెలుపుట పొరపాటు. తనకు మిగులఁ బ్రియమైనకథ "ఏకకథ"లందలి హైమంతినికథయని ఈతఁ డొకప్పుడు వచించెను. ఇందలి గభీరభావ మందఱికిని ఒలిచిన అరటిపండని తెలుపరాదు. చోకేర్ బాలీ, నౌకాడుబి, గోరామున్నగు ఈతని నవలలను—నవలారచనమున రవీంద్రుఁడు విజయుఁడుకాలేడు— తెఱచిచూడుఁడు. వాడుకమాటలును, వాడుకమాటలుకానిమాటలును వీనియం దున్నవని చదువరు లెఱుఁగకపోరు. రవీంద్రుని "Creative unity", "Personality", "The Fugitive", "King of the Dark Chamber", "Crescent Moon", "Stray Birds", "Lover's Gift", "Broken Ties", "Sadhana", "Garden", "Cycle of spring", "Fruit Gathering", "Chitra", "Mashi", "The Home and the World". "Red Oleanders", "Hungry Stones", "Post Office." "Sacrifice", "Reminiscences", "Gitanjali", "Letters addressed to C.F. Andrews", "Essay on Nationalism", "Religion" Etc. ప్రతివానికిని అర్థమగునని పలుకుట కల్ల. ఈతనిగీతాంజలిలో నేమియు లేదని, వాసిగాంచినఆంధ్రకవులు—కవులని పేరొక్కఁబడు కవులుపలికిరి. పృథ్వీతలమునందలి అధునాతన మహోత్కృష్ట గ్రంథములలో నొక్కటియని ప్రసిద్ధినందిన గీతాంజలియందేమున్నదో ఈయాంధ్రకవు లెఱింగిరా? రవి వాడుకలోనేయున్నాఁడు. రవిఅందఱిని చేరుచునేయుండును రవినిచేరఁగలిగినవారెందఱున్నారు? ముక్తికి రవి ద్వారమని మన తత్త్వశాస్త్రము తెలుపుచున్నది. రవియందుఁ బ్రవేశించి, రవి-తత్త్వమునుగ్రహించి, సారస్వతమందలి ముక్తియానందము నెందఱు కోరిరి? వట్టిమాటల పెనగులాటతోఁ గాలముఁబుచ్చు నేఁటి శైలివాదులు, భావగభీరతలోనికి తొంగిచూడని నేఁటిశైలివాదులు, వాడుకయగుట, వాడుక కాకపోవుటే భాషాతత్త్వమని యపోహపడు నేఁటి శైలివాదులు, భాషాపునరుద్ధరణమున భావపునరుద్ధరణ మవసరమని గుర్తింపని నేఁటిశైలివాదులు హుమ్మంచు రవిదెస నెగిరి మూతులు కాల్చుకొననేల?

వాడుకమాటయందు వంగసీమలో రెండువిధము లున్నవని చదువరులచెవిలో చెప్పవచ్చును. ఈ వాడుకమాటలు రెండుభాషల వాడుకమాటల ట్లుండునుగాని, తెలుఁగువాడుకమాటలవలె నొక్కభాషయందలి వేఱుతీరులుమాటలవలె నుండవు. పడమరబంగాళమందలి భాషకును, తూర్పుబంగాళమందలి భాషకును ఏపోలికయు లేదు. తూరుపువంగవాసి మాటలాడుచుండ పడమటి వంగీయుఁడు, బంగాళ మెఱుఁగనివానివలెనే నోరుతెఱచుకొని నిలువంబడును! తూరుపు వంగీయులు తాము వ్రాయు పొత్తములందు పడమరవంగీయులు వాడుమాటనే యుపయోగింతురు. అందుచేతనే వాడుకమాటపెనగులాట వంగసాహిత్యమున నుండనేరదని వ్రాయనియుంటిని. చిత్తరంజనదాసు తూర్పువంగీయుఁడని వింటిని. దాసు, కవనముల్లువాఁడు. పశ్చిమవంగమునే యీతఁడు వాడెను. తద్భవములందును, తత్సమములందును, దేశ్యములందును, గ్రామ్యములందును, వికృతులందును, పెక్కురీతుల వాడుకమాటలందును ఎగుడుదిగుడునడకలు నడచు తెలుఁగులు, ఒరులకు లేక తమకే సంక్రమించియున్న యిబ్బందులను గుర్తించి, ఒరుల యొరవడి ననుకరించుతఱి, వీనిని తొలఁగించుకొనుటకు పూనుకొనరేని ప్రాతపుంతలును, ముండ్లపొదలును, కటికిగొప్పులును, బురదగోతులును తెలుఁగురచనకు తప్పవు.

భావప్రకాశమునకు సముచితమైన భాష సాధనము. భాషాగమనికకు వ్యాకరణసూత్రము లవసరములు. ఇవి కట్టుత్రాళ్లుకాక, పట్టుదారములట్లు మృదులములై, అనురాగసూత్రములట్లు అదృశ్యములై యుండవలెను. తెలుఁగక్కఱములు ముత్తెములవంటివి. ముత్తెపుసరములోనిదారము వెలుపలికి తోఁపనట్లు, తెలుఁగులోని లక్షణసూత్రములు బట్టబయలుకానప్పుడే తెలుఁగుశైలి చక్కనిదై యుండును. పగ్గములను, ఉరిత్రాళ్లను తెలుఁగమ్మకంఠమునుండి పండితులు తొలఁగించుటపాడి. ఆంధ్రభాషాప్రపంచమున ద్వంద్వయుద్ధమునకు తొడరియున్న ఇరుపక్షములవారును తమదోసములు గుర్తించి, ఉత్తమసారస్వతోద్దేశములకు తోడ్పడు సూత్రములను శాసించుపట్ల నిరువురు చేతులుగలుపుకొని, విశ్వవిద్యాలయముల సాహాయ్యమందవలెను. ఇట్లొనరించిరేని, ఎన్నెనిబాధలు తొలఁగిపోవును. వాడుకమాట నంగీకరింపని విశ్వవిద్యాలయములును, వాడుకమాటలనే అంగీకరించు గ్రంథాలయములును, విఱుగుడుమాటలను త్రుంపుడుమాటలను కాంక్షించు భాషాసమితులును, వాడుకమాటలని చెప్పి వంకరమాటలను దెచ్చి సింహాసనముపైఁ గూర్చుండఁబెట్టి చుట్టును రామభజనముచేయు అపూర్వభాషాభక్తులును పెడమొగములను బెట్టుకొనక, ఒకరిమొగముల నొకరు పరికించుకొని, వెక్కిరింతలకును, పండ్లపటపటలకును, కాఱుమాటలకును, కన్నెఱ్ఱలకును స్వస్తిచెప్పి, సొమ్మసిలియున్న భాషాసతికి శాంతియు, నానందమును ప్రసాదించిరేని, దారితెన్నులేక అల్లాడు పాఠకులును, విద్యార్థులును ధన్యు లగుదురు.

ప్రముఖు లందఱునుగూడి, తెలుఁగురూపును మాపుచేయు సంస్కృతపదజాలమునకు త్రోసిరా జనుట చెల్లును. తెలుఁగువ్రాయుతఱి విభక్తిప్రత్యయములనుమాత్రము తెలుఁగునుండి తెచ్చి, తక్కి

భాషనంతయు గీర్వాణమునుండి దిగుమతిచేయు నలవాటును రూపుఁజేయు సెక్షనును ఇండియన్ పీనల్ కోడ్‌లో వీరు ప్రవేశపెట్టించినను పెట్టింపవచ్చును. ఇట్లనిన, నొంగ్రెత్తు బ్రదుకు బ్రదుకుఁడనియు తెలుఁగును చీకటికైదునం దుంపుఁడనియు నేను పలుకను. భారవహము లైన నగలుదాల్చి, నేలఁగూలిన టార్పియనుకన్యగాక తెలుఁగు తనకుఁగాని, తాను తాల్పఁజాలని సంస్కృతభారమును తలపైఁజేర్చుకొనక, అవసరమున్నప్డు సొంపుఁగూర్చు భూషలను ధరింపవలెననియే నా తలంపు. ఒక్క సంస్కృతమేగాక, అన్యభాషలుకూడ తెలుఁగునకు తోడ్పడినచో, మనతల్లిమాట గమనికకలదై యుండును. బంగాళీమును పరికింపుఁడు. Chain, Table, Bracket మున్నగు మాటలకు వంగానువాదములు లేవు. ఆంగ్లపదములే వంగమందుఁ గలిసిపోయినవి. ఒకప్పుడు కొంత స్వేచ్ఛయొసఁగిన తెలుఁగున నుర్దూమాటలు చేరినను, ఇటీవల నన్యభాషాపదములను మనపండితులు వెలివెట్టుచున్నారు. విశాలదృష్టిగల వీరేశలింగముగారుకూడ కలెక్టరుపదమునువాడుట కిష్టపడక “మండలకరగ్రాహి” యని కటికిటాలివంటి ముక్కను విసరి, సామాన్యులకు బొప్పిగట్టించిరి. ఈకలెక్టరుపదము నకుముందు టికట్ అనిగాని, మఱికొన్ని విశేషణములుగాని ఉన్న యెడల, ఇనుపదారివలె తెలుఁగుశబ్దము పొడవెక్కును. భాషాశాసనమునకుఁ గడంగుమహనీయులు ఛాందసపుఁబ్రాఁతలందలి కష్టనిష్ఠురములను గుర్తింతురుగాక.

పదప్రయోగములనుగుఱించిన శాసనము సాధ్యముగాని, శైలిని గుఱించినశాసనముకాదు. పదప్రయోగమే శైలియని ఊహించువారు పెక్కుండ్రగుటవలనను, శైలియనఁ బదప్రయోగముగాకున్నను, పదప్రయోగము శైలిలోనిది కావునను, త్రుప్పుపట్టిన కొన్ని ప్రాతకట్టుబాట్లు నేఁడు ఆంధ్రవాఙ్మయప్రపంచమున నెంతేని అనర్థమును దెచ్చుచుండుటచేతను, అధునాతనపరిస్థితుల ననుసరించిన భాషాశాసనమవసరమని తెలిపితిని. ప్రజాసేవకు ఒక్క వాడుకమాటయే అక్కఱ కలదనువారి యుద్దేశము మహత్తరమైనదని వాకొనియేయుంటిని. ప్రజాసేవకై కావింపఁబడు నుపన్యాసములును, వ్రాయఁబడు వ్రాఁతలును మనముపేక్షింపకయే వాడుకమాటలందు వ్యక్తమగును. ఆర్థికపునరుద్ధరణమని ఎంచఁబడు ప్రజాసేవకుమాత్రమే సాహిత్యము ఉపయోగపడదు.

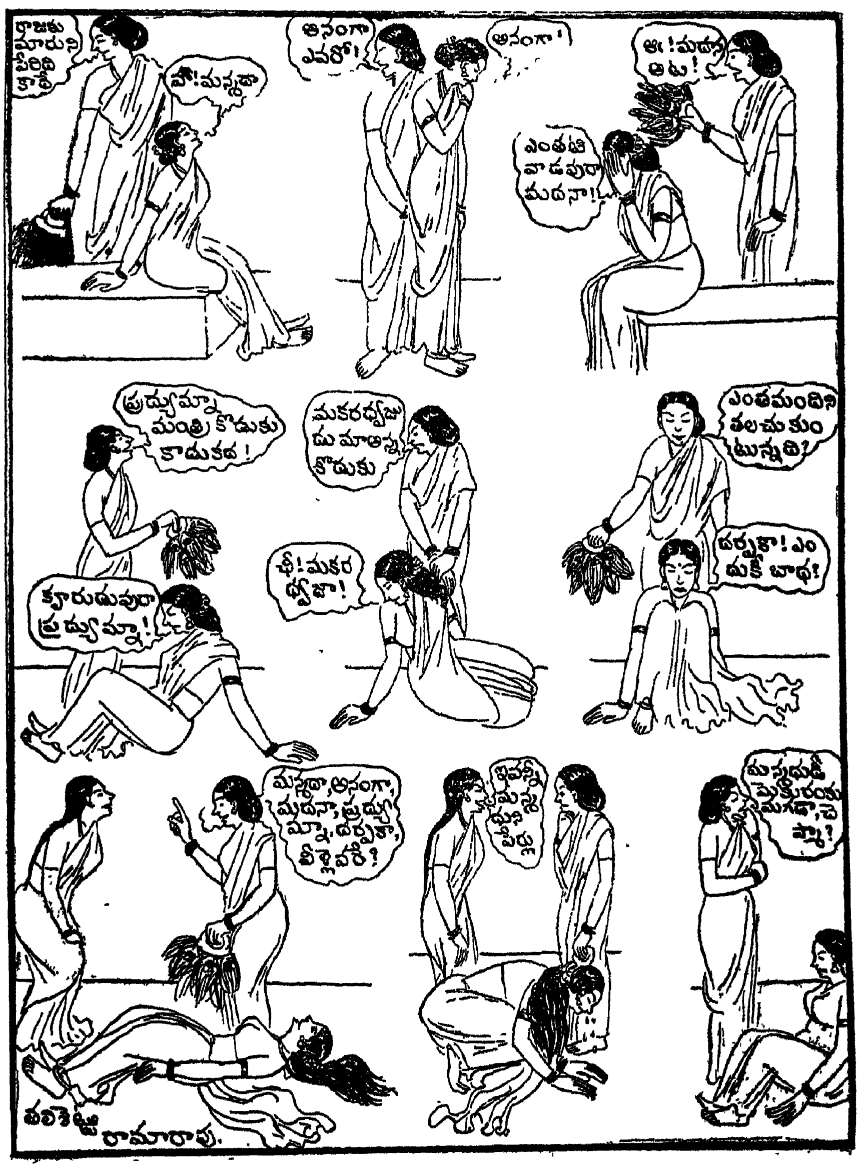
ప్రజాసేవ సారస్వతమందలి ఉద్దేశములలో నొక్కటైనను, సారస్వతము ప్రజాసేవమాత్రమే కాదు. సారస్వతము ఆధ్యాత్మికమైన కళ. సారస్వతము నిష్కామకర్మవంటిది. ఫలితమును ముందిడికొనియే అది తన సౌందర్యమును గుమ్మరింపదు. కళయొక్క సహజప్రకృతి ఆత్మవికాసము. ఇది యాత్మవికసనమునఁ బెంపారుతఱి ఓతులు అనంతానంద మందుదురు. కళయన కాంతికాదా! దీని నారగించుతఱి ప్రకృతి తన్మయనృత్య మొనరింపదా! కళయు నానందమును హేతుఫలితములట్లు తోఁచుచున్నను, ఫలితము నభిలషించి హేతువు, తనహృదయమును విప్పుకొనదు. తన యైశ్వర్యమును తనయెడఁదయందు బిగించుకొనియుండుట కళాప్రకృతికి ప్రతికూలము. సహజగుణప్రకాశమున కళ శోభిలునుగాని, తనగుణఫలములను తానూహించి, ఒరులప్రశంసను గాంక్షించికాదు. అడవిని వెన్నెలకాయదా! ఆత్మహృదిని వెడలించుట కౌముదిసహజగుణము. మానవుఁడు కనివిని యెఱుఁగని తావులందు చక్కని పూవులు కుసుమించుటలేదా? (‘Full many a flower is born to blush unseen. Vide: Gray’s Elegy) సుందరివదనము కవితావిభూతి నొప్పదా? తనదెస నొకరు చూచినను, చూడకున్నను ఇంద్రధనువు నభోసీమంతినికటిసీమయందు వివిధరాగరంజిత విచిత్రమేఖలయట్లు కాంతిలదా? తమ్మొకరు మాచినను, చూడకున్నను తమ కొరులు చేయి తెచ్చినను తేకున్నను, శిశిరబిందుసందోహములు ప్రభాతసమయములందు ప్రభాకరమరీచులనుగూడి, పచ్చికపానుపులపై పరితోషక్రీడలఁ దేలవా? ప్రాణులన్నియు నిదురించువేళ మిణుగురుపుర్వులు కాఱుచీఁకటులపై వింతకాంతులను విరజిమ్మవా? కవితాసంపదఁ గల హృదయము తన సహజసౌందర్యమును నలుకెలంకులందును కలువడింపదా? సారస్వతహృదయమగు కవిత్వము పుస్తకములు చదివినందువలనఁగాని, ఆచార్యప్రబోధమువలనఁగాని అలవడదు. బోధవలనఁగాని, కృషివలనఁగాని, పూవులను, జాబిలిరేకలను, మంచుతుంపురులను, ముత్తియపుదొంతరలను పుట్టింపఁగలవా రుందురో, పాఠమువలనను, శిక్షణమువలనను వారొరులకు కవిత్వము నలవడఁజేతురు. ఈనుడువు కవిత్వమునకును, సారస్వతమునకుమాత్రమే కాక, సోదరకళలగు సంగీతచిత్రలేఖనములకుఁగూడఁ జెల్లును.

భాష భావముయొక్క బాహ్యరూపమై యుండ, సుందరమైన భావమును వెలువరించుభాష సుందరమైయుండక వేఱుతీఱున నుండునా? కవి, తనమాటలను తానెన్నుకొనఁడు. వాడుకమాటేమో, వాడుకమాటకానిదేమో ఆతఁడు లక్షింపఁడు. కవివాక్కు, కవిజకాక, కవియొడందవని కవిత్వ మెఱిఁగినవారెఱుఁగుదురు. ఒకవిధమైన శైలివ్రాయవలెనని గట్టిగఁ గూర్చున్నవాఁడు కవియేకాఁడు. గణములను పేర్చి, అక్కఱములను లెక్కించి, యతిస్థానమును కన్గొని, ప్రాసయతి నూహించి, వచ్చిన పదములను పంక్తులం దిరికించి, పద్దెములు వ్రాయు మహనీయునికైత సహజమై, ఆత్మవికాస మొందు నెమలిపింఛముకాక, కాకియీకలకట్ట యగును.

‘కవిశైలిని నిర్దిష్టమొనరించునది కవియంతరంగముకాని, కవియెన్నఁడో వర్ణించిన అమరకోశముకాదు. వ్యాకరణమునుండి కొలబద్దనుదీసి కొలిచితిమేని, ఈతనిశైలియందు భాషాస్ఖాలిత్యములు తోఁపవచ్చును. ఇవి దోషములని వైయాకరణులు కనులెఱ్ఱఁజేసినను, నిరంకుశత్వము నల్లేరుమీఁదిబండియై కవిపైపడినను, కవి, కన్నెత్తి చూడక తనభావమున తాను మునిఁగియుండును. సింధువుమీఁదిఅలలను, చారలను, భీషణవాతూలములనులోఁగల గభీరశాంతిఎన్నఁడైన కన్నెత్తి

చూచునాఁకొలుచున్న కరుకోలను మీఁదికెత్తినను, కవి తనప్రకృతిని తానుమార్చుకొనఁజాలఁడు. తనప్రకృతిని మార్చుకొననికవి, తనమాటల నోరులు చేఁబూనిన తక్కెడలందుంచి, మొగ్గఁజూచుకొని, వాని నేలుకొనుట కిచ్చగింపఁడు. కవియనఁ బద్యకవియేకాక గద్యకవియని కూడ తెలిసికొనుట కలవాటుపడని ఆంధ్రభాషాశాసకులు సహజభావ విభూతి నొప్పు లేఖకునకు శైలిని చెప్పసాహసించుట దుడుకుదనము నకుఁ దలపడుటనియు, వ్యర్థపాండిత్యమును చలాయించుటనియు, తలదిరుగుడు నిరంకుశత్వమును విజృంభించుటనియు, సాహితీహృది నెఱుఁగక మాటలసుట్టుపైఁ బోరలాడి, ఒరులను పొరలాడించుటనియు, తమమౌఢ్యమును తా నెఱుఁగక ఒరులతలకు తప్పులుకట్టుటనియు, తమసంఖ్య అధికమై, తమశక్తి మిన్నయై, తమపలుకుబడి గొప్పదై, తమనోరు పెద్దదై, తమయచ్చుయంత్రములును, తమప్రయోగాస్త్రములును ఒరులకు బహిష్కరణాస్త్రములై తమ్ముఁ గట్టెక్కించి ఒరులను లోఁతుగోఁతిలోఁ ద్రోయునని విఱ్ఱవీఁగి తెయ్యిమనుట తమ కరుణావంధ్యత్వమును, తమ యసురనిష్ఠురతను వెల్లడించుటనియు స్మరించి, యిఁకముందు తప్పుడుబ్రదుకునుండియు, తాఱుమాఱు తెరువులనుండియు తొలఁగి, విశాలదృష్టిఁగలిగి, యుక్తాయుక్తవిచక్షణకులై మెలఁగుదురుగాక! శైలివిసర్జించిన నేఁటికయ్యము ఆంధ్రసీమనుండి అచిరములో నంతర్హితమై, సాహిత్యమోహకు స్వాతంత్ర్యమును, సౌందర్యమును, సౌష్ఠవమును చేకూర్చుటకు భాషా సేవకులను, ప్రజాసేవకులను, కళాసేవకులను పురికొలుపు నుత్సాహమునకు తావొసఁగునుగాక!! ఆంగ్లవంగసారస్వతములట్లు ఆంధ్రసారస్వతము అధునాతనయుగమున అపూర్వతేజమును విరజిమ్ముఁగాక!!! తెలుఁగుశైలి, జ్ఞానశైవలినియై ప్రవహించి, జిజ్ఞాసులనుతనుపుఁగాక!!!!

ప్రబంధములలోని విరహము

భీష్మప్రతిజ్ఞ

దేవరపల్లి వెంకటకృష్ణా రెడ్డి

"అనవుడుఁ బాండురాజతనయాగ్రణి సంజయుమోముఁ జూచి యి
ట్లను నదియేల నీపలికినట్టిద ధర్మువు లట్లయుండి బో
ధను లరయంగ వచ్చిన యధర్మములై చెడుఁగొన్ని ధర్మవ
ర్తనములు గాక తోఁచి తుదిధర్మములై చనుఁ గొన్నికర్మముల్"

—ఉద్యో. ౧ ఆ. ౩౩౫

ఈ భీష్మప్రతిజ్ఞ శిఖండి విషయమైనది. ఈ సందర్భమున పైపద్యార్థము సార్థకమైనది.

ఈ వ్యాసమున చూపు అసందర్భములు ఆంధ్రభారతము లోనివగుటచే పూజ్యులగు కవిత్రయమువారి నాక్షేపించుటకు గా తలంపకుందురుగాత. ఇవి సంస్కృత జయ భారత మహాభారత ముల సంపుటీకరణములోని వ్యత్యాసములుగా తోచుచున్నవి. ఆంధ్రభారతమున చూపిన పరస్పరభేదములు సంస్కృత భారతమున కలవా, లేవా? అని సంస్కృతభాషాకోవిదులు పరిశీలింతురుగాక యని ప్రార్థన. తిక్కనాదులు వారి యుగాచారముల ననుసరించి, భావము చెడకుండ మూలకథానువాదమును చేసిరి.

"శిఖండిని నొక్కరునిఁ జంపగాని కుమారా!"

—ఉద్యో. ఆ. ౪-౨౭౫

శిఖండిపూర్వజన్మవృత్తమగు అంబోపాఖ్యానము భీష్ముడు దుర్యోధనునకు, సభాసదులకు జెప్పునపుడు చేసిన ప్రతిజ్ఞలలో ఇతరములు విడిచి శిఖండివిషయమైనదిమాత్రమే కైకొనెదను.

"అంగనాపూర్వుండగు శిఖండి నాకు ఖండనంబునం గోదండ పాండిత్యంబు మెరసి నన్ను జంపను నోంపను గడంగినను నేను బ్రతిగా గడంగితినేని నింతకంటెను దుర్యశంబు గలదె యే నెట్టులైన నగుదుం గాని భగ్నవ్రతుండ నగుట కోర్వను"

—ఉద్యో. ౪. ఆ, ౪౦౬

ఇదియే నిజమైన భీష్మప్రతిజ్ఞ. దీనినే ముందు యుద్ధాలాపములుగా వివరించి, ఆచరించియుండెను. కాని రహస్యప్రకారమున ధర్మజాదులకు భీష్ముడు తన వధోపాయము చెప్పుటలో వ్యత్యాసమును చూడుడు,

"అంగనాపూర్వుని......గని యెటుఁ బోటుఁదక్కి సమరంబు చేయమానుదు......విశేషించి మున్నటిపుట్టువున నంగనయగుట వాని (శిఖండి) కెదురీయకుందును. నర్జునుండు వానిం బురస్కరించుకొని వచ్చి యే నేయుట మానినయెడ నొప్పించి పడవైచునది."

భీష్మ. ౩. ఆ. ౩౦౨

ఇది మధ్యకల్పితము గనుకనె పూర్వప్రతిజ్ఞానుకూలముగ యుద్ధము చేసెను.

ఇక ప్రతికూలములు గమనింపుడు:

రాయబారిగా వెళ్లిన సంజయుని ధృతరాష్ట్రుడు 'అర్జునుడేమనియె'నని అడుగగా నతడు అర్జునునిమాటలుగా నిట్లనియె:

(భీష్ముడు శిఖండివిషయమైన తనప్రతిజ్ఞను దుర్యోధను సభలో వెల్లడించుటకు పూర్వము)

తఱిమి శిఖండి దన్నోరులు దాఁకఁగ నెవ్వరిదిక్కుఁజూడ కే
త్తెఱఁగునపూనికమై మనము ధీరత నిల్పి రథంబు బల్విడిం
బఱపి కురుక్షితీశుఁడను బ్రహ్మకు వేయను నిండ భీష్ముపై
కుఱికినఁగాక మాకు సగ మూరక యిత్తురె మీరు మేదినిన్."

—ఉద్యో. ౨ ఆ. ౧౪౮

మరియు,

సుయోధనుకు సంధివిషయమై చెప్పు సంజయు నిట్లు ప్రశ్నించెను:

"నావుడు వడియా సంజయ, కైవారము సేసె దీవు కౌంతేయుల వా
రేవి రణసాధనమ్ములుగా వెరవక నడచువారు కౌరవులపయిన్."

—ఉద్యో. ౨ ఆ. ౨౨౭

సంజయుడు అతనితో వారు యిట్లు నిశ్చయించిరని పలికెను:

"గంగాసుతుండు శిఖండిపాలతనికిఁ బ్రాపుమత్స్యేశ్వరుబలముగుంభ
భవుడుధృష్టద్యుమ్నుపాలతనికిఁదోడుపడుద్రౌపదీపుత్త్రపంచకంబు."

—ఉద్యో. ౨ ఆ. ౨౨౯

జాతీయ నాయకుల అభిప్రాయములు

మహాత్మాగాంధిగారు వ్రాసినది:

"నమూనా పెన్సిళ్లు పంపినందుకు మీకు వందనములు. పెన్సిళ్ల విషయమై నా కంతగా తెలియకపోయినను, అవి ఉపయుక్తమైన వని చెప్పగలను."

జవహర్‌లాల్ నెహ్రూగారు

"గడచిన మూడు లేక నాల్గువత్సరములనుండి మద్రాసు పెన్సిల్ ఫ్యాక్టరీవారి పెన్సళ్ల నుపయోగించుచుంటిని. అవి నాకు చాల తృప్తికరముగా నున్నవి. ఈ యంత్రాలయమును చూచు భాగ్యము నాకు లభించినది. అందుపనుల నిర్వహించు పద్ధతులు నాకు వివరింపబడినవి.......ఈసంస్థకు దిగ్విజయము చేకూరుగాక యని కోరెదను."

సి. వై. చింతామణిగారు

"నేను స్వయముగా కొంతకాలమునుండి ఈ ఫ్యాక్టరీలో తయారుగాబడిన పెన్సిళ్లను వాడుచున్నాను. అవి తృప్తికరముగా నున్నవి."

సర్ తేజ్ బహదూర్ సప్రూ, కే. టి., పి. సి.,

"ఈ ఫ్యాక్టరీలోని పెన్సళ్లను వాడిచూచితిని. అవి విదేశపు పెన్సళ్లవలె బాగుగా నున్నవి. ఈ వ్యాపారము ఇంకను అభివృద్ధి యేల కాగూడదో కారణము గోచరింపదు."

ది మద్రాసు పెన్సిల్ ఫ్యాక్టరి,

మదరాసు.

1. పాకాలబోర్డు మాధ్యమిక పాఠశాలా జీవకారుణ్యసంఘము. 2. తణుకుతాలూకా గ్రంథాలయసంఘము.

1. తణుకుతాలూకా తేతలి శ్రీరాజేశ్వరగ్రంథాలయ కార్యనిర్వాహకవర్గము.
2. సదరు గ్రంథాలయపు ప్రథమవార్షికోత్సవము, అధ్యక్షులు : కా. నాగేశ్వరరావు పంతులుగారు.

శిఖండివృత్తాంతము రాయబారములనాటికే అర్జునాదులకు తెలిసియుండ, భీష్మయుద్ధప్రారంభమునను, తొమ్మిదవనాడు రహస్యముగను భీష్ముని మరణోపాయ మడుగవలసిన ఆవశ్యకత లేదుకదా! 'కైవారము చేసెదీవు కౌంతేయుల' అని సంజయుని దుర్యోధనుడు ఆక్షేపించినాడుగనుకను, ఉపప్లావ్యమున అర్జునాదులు సంజయునితో నీవృత్తాంతము చెప్పకపోయిరి గనుకను ప్రమాణములు గావని అంగీకరింపకపోవచ్చును. కాని,

ధర్మజుడు ఇట్లు సంజయుని మందలించెను:

"........అని వారలగెలువ నరిదియని పొత్తుగఁ జె
ప్పినమాటకు నేనోడఁబడ విను సంజయ,పక్షపాతవృత్తి విడువుమీ!"

—ఉద్యో. ౧ ఆ. ౩౧౩

ఇట్లు రెండుపక్షములవారిచేతను మాటలుపడినవాడు సంజయుడు. విశ్వాసపాత్రుడు గానివానిని రాయబారిగా బంపరుగదా! కాన ఆతడు పరస్పరముగ పాండవుల మర్మములు తెలిసికొని చెప్పినా డనుటయే సమంజసము.

మరియొకసాధనమును ఆలోచింతము. భీష్మప్రథమదివసయుద్ధానంతరమున ఆరాత్రి ధర్మతనయుండు విషణ్ణచిత్తుండై తమ్ములం దగువారల గూర్చుకొని గోపాలదేవుపాలికిం జని యతనితో నిట్లనియె:

"నరపతులనెల్ల భీష్మున కెరగా నొప్పింపఁజాల నే నడవులకుఁ
మరలం బోయెద నచటం దిరిగెదఁ గూరాకుఁగోసితినియెద ననఘా!"

—భీష్మ. ౨ ఆ. ౮

దానికి పద్మనాభుండు పాండవాగ్రజున కిట్లనియె :

"నెవ్వగ ఇంతయేల విను నీ కెదురెవ్వరు నీదుతమ్ములం
దెవ్వరు మూచినఁ జగము లిన్నియు గెల్వఁగలారు లావునం
గ్రొవ్విన భీష్ము నోర్చు రణకోవిదుఁడైన శిఖండి యేను నీ
కొవ్వనివారినెల్లఁ గ్రమయుక్తి లయంబొనరింతు నెమ్మెయిన్."

—భీష్మ. ౨ ఆ. ౧౧.

శ్రీకృష్ణుడు భీష్మునికి శిఖండిని ప్రతియోధునిగా నిర్ణయించినాడు. దీనినిబట్టి సంజయుడు వెనుక అర్జునునిమాటలుగా చెప్పిన విషయము పాండవవీరుల నిర్ణయముగా దోచుచున్నది. పునరుక్తిదోషము లేకుండుటకు ఉపప్లావ్యమున అర్జునాదులచే కవిబ్రహ్మ చెప్పింపలేదని కాని, పాండవరహస్యరక్షణార్థము చెప్పకపోయిరని కాని తలంచవచ్చును. వీరిమతమును సంజయుడు పరస్పరము కనుగొనినా డనుటకు బాధకము లేదు. లేక ముందుతెల్పబోవునటులు కృష్ణుడు చారులవలన తెలిసికొనియుండును.

వెనుక ఉద్యోగపర్వమున భీష్ముడు పాండవవీరులం దతిరథమహారథుల నిరూపించి చెప్పటలో

"శిఖండిని నొక్కరునిఁ జంపఁగాని కుమారా!"

—ఉద్యో. ౪ ఆ. ౨౬౫

అనుప్రతిజ్ఞను సభలో భీష్ముడు చెప్పెను. దానిని చారులవలన ధర్మజుడు తెలిసికొనియుండెను. చూడుడు :

"ఇవ్విధంబున నీకొడుకుకడం బుట్టినవి శేషములు ధర్మతనయుండు
చారులవలన విని తమ్ముల రాఁబనిచి వారలతో నిట్లనియె"

—ఉద్యో. ౪ ఆ. ౪౨౪

శిఖండివృత్తాంతమున నీవాక్యము గలదు :

"కొలువునం గల యందఱు సమరవిషయంబులైన సల్లాపములు
చేయుచుండ"

—ఉద్యో. ౪ ఆ. ౪౦౭

ఒకేసభలో జరిగిన మహారథుల నిర్ణయమును శిఖండిప్రస్తావమును ధర్మజుడు చారులవలన తెలిసికొనియుండెగదా! కృష్ణునకు దీనిచేతనే తెలిసియుండియుండును. ధర్మజుడు కాతరుడైనాడు గాన శిఖండివృత్తాంతము మరచియుండును. దానినే కృష్ణుడు జ్ఞప్తిపరచినాడు. లేక శ్రీకృష్ణుడు సర్వజ్ఞుడుగాన ప్రభావమువలన తెలిసికొని చెప్పినా డందమనుకొనిన బాధకము గలదు.

"అయ్యజాతశత్రుఁ డనుజులు నతఁడును
దాను (కృష్ణుఁడు) సౌమ్యవేషధరణమొప్ప
నతినిగూఢవృత్తి నాపగాసుతు మంది
రమున కరిగి సముచితముగఁ జొచ్చి"

—భీష్మ. 3 ఆ. ౨౯౨

భీష్మవధోపాయము నడుగుటకు తానుకూడ వెళ్లుటెందులకు? మరియు ఏతత్పూర్వమే క్రొవ్విన భీష్ము నోర్చురణకోవిదుడైన శిఖండి యని తెలిసినవాడుగాననా?

".........చనుదెక తక్కిన శాపమిత్తు
వచ్చితి మేలయ్యె వైరులనిర్జింపు మిదిగాకయును వర మెద్దియైన
నడుగుమనీకుఁగానని సేయుటొక్కటి దక్కఁగ"

—భీష్మ. ౧ ఆ. ౧౫౯

భీష్మశాపమునకు వెరచికాబోలు!

ఇంతకంటెను మరియొకయుక్తి గలదు. ద్రుపదమహారాజు ద్రౌపదీధృష్టద్యుమ్నశిఖండుల తండ్రి, పాండవులమామ. పాండవపక్షమున ప్రబలుడు. భీష్మద్రోణులపై విరోధము తీర్చుకొనుటకు శిఖండిధృష్టద్యుమ్నుల వరపుత్రులుగా బడసియుండెనుగదా! ధర్మజుడు తనమామకు తెలిసిన రహస్యమునకుగా భీష్మద్రోణాదుల దేబరించుట ఎందులకు? భీష్మద్రోణులకు మహిమలు తగిలించి పూజ్యులగువారిని భ్రష్టులుగా జేయుటకు కాబోలు!

ఇక తొమ్మిదవనాటిరాత్రి ధర్మరాజాదులతో చెప్పిన రహస్యప్రతిజ్ఞాపాలనము నేమాత్రము భీష్ముడు నెరవేర్చినాడో చూడుడు:

"శిఖండిని నొక్కరునిఁ జంపఁగానిసుమారా!" అని భీష్ముఁడు తన్ను వధించి పాండవులు జయము గొందురుగాక అని దురుద్దేశ్యముతో చెప్పినా డనుకొనినను,

"పాండవులకుఁ గలుగుబలము లన్నియు సమ
యింప నీకు దినములెన్ని పట్టు—" —ఉద్యో. ౪ ఆ. ౪౦౯

అని ప్రశ్నింప కుతూహలియగు సుయోధనుడు, భీష్ముని వధోపాయ మగు అంబోపాఖ్యానము ఏకాంతముగ నైననుగాక, సభలో నడిగినా డనుటకంటె అసందర్భ మేమికావలయును? శత్రువులు చారుల వలన తెలిసికొనెద రను భయము లేకనా? ఈసభావృత్తాంతమునే ధర్మజుడు చారులవలన తెలిసికొనెను. భీష్ముడు చెప్పదలచినను వారించవలసిన సుయోధనుడు ఈప్రశ్న వేయజాలడు. శిఖండి జన్మవృత్తాంత మగు అంబోపాఖ్యానము శివవరములపై నాధారపడినదిగదా! శిఖండిచే భీష్ముడు చావవలసియుండ అర్జునునిచే బడెను. అంబోపాఖ్యానము శివుని వ్యర్థవరప్రదాతనుగా చూపి కళంకము నాపాదింపజేయుచున్నది. ఇది అపచారము.

ఇక శిఖండిపూర్వవృత్తమగు అంబోపాఖ్యానములో అంబను సాల్వుడు తిరస్కరించినపిమ్మట పరశురాముడు మరల విచిత్రవీర్యునకే అంబ నిచ్చి వివాహము చేయించుటకు భీష్మునివద్దకు తీసికొని వచ్చి విఫలుడై పట్టుదలతో యుద్ధముచేసి ఓడిపోవుటవరకు నిజమైన కథగా నుండవచ్చును. మిగతభాగము క్రిందిగాథపై కల్పితము.

పాండవులచే తనకు ప్రతియోధుడుగా నిర్ణయింపబడిన శిఖండి యుద్ధమునకు తలపడి ప్రోత్సహించినపుడు మగతనము, పూనిక గల భీష్మునకు తనశపథవృత్తాంతము చెప్పక తప్పినది కాదు. ఇదియథార్థ శపథమేగాని, ఆచెప్పుదానినైనను పరిహాసముతో గూడిన యుద్ధాలాపములుగా జెప్పినాడు. చూడుడు:

"కనుఁగొని శిఖండి వెసమూఁడు క్రూరాస్త్రములన్
భీష్ముని నేసె మూఁడు క్రూ
గని యతఁడు మరలిచూడ కతని నుద్దేశించిపలికె దరహాసముతోన్.

ఎవ్వతసేని ధాత సృజియించెఁ దగన్ మగవానిఁగాఁగ నా
కొవ్వమిఁజేయ నట్టినిను నుగ్మలి నేయఁగనొల్ల నాపయిం
గ్రొవ్వెసలార నీవు శరకోటి వెసం బరఁగించితేని నే
నవ్వుదుఁగాని కోపము మనంబునఁ బుట్టదు నూ శిఖండినీ!

అనినం గోపించి శిఖండియు నతని కి ట్లనియె:

గెలిచితి రాజులనెల్లను, బలియుండగు పరశురాము ప్రతివీరుఁడవై
యలవుకలిమి నెఱపితి నీ, చలముబలము నాకుఁజూపఁ జాలవుకంటే.

ఏయు మొక నేర్పుమై ని, ట్లేయక క్రేడించియరుగు మెట్లయినను న
త్సాయకములనినుఁగూల్చెదఁ, జూయెవ్వతనైతి నేమిమూచెదునన్నున్.

నేఁ డెమ్మెయినైనను నీ, పోడిమిసెడఁదోన తవిలి పొదువుదునిన్నున్
వాఁడి మగఁడనుట యుడుపుదు, వేఁడిమి సొంపెసఁగ నస్త్రవిద్య మెఱయుదున్."

—భీష్మ. ౩ ఆ. ౩౨౦-౩౨౬

ఈప్రతిజ్ఞను శిఖండి నెరవేర్చలేదు. (మరియొకచో చూపెదను.) భీష్ముడు ఈప్రతిజ్ఞను పాలించినాడు. ఇక ధర్మజునకు భీష్ముడు వధోపాయము చెప్పలేదా? ఈగాథ అంతయు కల్పితమా? అని విచారించిన యీక్రిందికథాబీజము కలదు. కాని అదియు ఒకఉపాయముగా నుద్దేశించియే భీష్ముడు చెప్పెను. తాను కురుపితామహుడుగాన తన్ను చంపమని చెప్పినను ధర్మజుడు చంపడనియు, పశ్చాత్తాపపడి యుద్ధమునే మానుననియు విశ్వాసముగలవాడగుటచేత చెప్పినా డనుకొనుటయే సమంజసము. ఏలయన సంజయుడు చెప్పినఅభిప్రాయముకలవాడగుటచేతనె చెప్పెను.

"తుదఁబోయి క్రూరకర్మాస్పదమగు తెఱఁగునఁదొడంగి బంధులగురులన్
వెదకి వధియించు సౌఖ్యం, బదియేటికి నార్యనింద్యమస్థిరమరయన్"
—ఉద్యో. ౧ ఆ. ౩-౩౩

కాన భీష్ముడు అదియొకసాధనముగా ప్రయోగించినాడు. ఆచెప్పుటలో అధర్మయుద్ధమును చెప్పినాడు. తనహితముకోరి చేయమనెను. చంపమనిన చంపరుగదా! పరిశీలింపుడు:

భీష్ముడు:

"డొల్లెడు సూతులుఁ జెలుచం, ద్రెళ్లెడు తురగములుఁగా నతిక్రూరగతిం
బెల్లేయుచు సత్వరముగ, నెల్లెడలం దానయగుచు నేడ్తెఱఁబొదివెన్."

"ఇట్లు పెద్దయుంబ్రొద్దు విహరించి యపరాహ్ణంబగుటయు నతం డాత్మగతంబున,"

"ఉత్తమక్షత్రియులనెల్లను గ్రవృత్తి, నేఁడుపదినాళ్లులేనినానిశితశరచయములఁగూల్చితి వేసరినట్టులయ్యె మేనితోడిపొత్తింకిటమానుటొప్పు"

"అని తలంచి తొలంగి బలంబులం దెరల్చికొనుచుం గయ్యంబు సేయుచుండంబునం గాంతేయా గ్రజుంగదిసి యల్లనయతనితో నిట్లనియె"

"జనియించినంతనుండియు, జనపతులన్ గ్రూరవృత్తిఁజంపుచునుండం జనియెం గాలము విసివితి, నఘా, నేనింకఁజాల నాసురవిధికిన్"

"నీరు నాహితంబుఁ గోరుదురేని శిఖండిమున్నుగాఁగఁ గడఁగియంత వట్టువారునొక్కపెట్టకాఁడైఁబడి, యేయుఁడింకఁదడవు సేయవలదు"

"అని పలికి సమరప్రకారంబునం దేరు మరలం దోలించి పాంచాల బలంబుల పయి నడరె నప్పు డయ్యజాతశత్రుండు సమీపవర్తి యగు ధృష్టద్యుమ్ను నాలోకించి,"

"దేవవ్రతు పలుకులువిం, టే వేగమపనుపు మొక్కటిగఁ దఱుమఁగయోధావళి నెల్లను భీముఁడు, నీవునునరుతోడఁగూడినిగుడుఁడు గెలుచన్."

—భీష్మ. ౩ ఆ. ౩౭౧-౩౭౮.

అని ధర్మజునితో చెప్పుటలో దొమ్మిగా తనపై బడవలయు నని చెప్పినాడేగాని శిఖండిని చూడగనే తాను శస్త్రసన్న్యాసము చేసెదనని నుడువ లేదు. ఈఘట్టము నీవిధముగ సమన్వయించుకొనక పోయిన భీష్ముడు నవమదివసనిశీథమున తనవధోపాయము తాను రహస్యముగ చెప్పియు ప్రతిజ్ఞాపాలనము గావింప లేదు. చూడుడు:

"అట్టియెడ శిఖండి యాపగాసుతునిపైవాలుటమ్మ లేయ వాని నేయ
నొల్లకతఁడు గెలనిమోఘవీరావళి నేయుచుం డె శౌర్య మెసక మెసఁగ"

—భీష్మ. ౩ ఆ. ౩౭౮

దీనిచే ఉపాయాంతరముగ జెప్పి ధర్మజుని యుద్ధప్రవృత్తికను గ్రహించి శత్రువులపైకి వెడలెననుటయే యుక్తియుక్తము. మరియు తొమ్మిదవనాటిరాత్రి తన మరణరహస్యమును తెల్పి దానికి విరుద్ధముగ తానుబట్టిన ఆయుధము వీడలేదు. ఇప్పుడు యుద్ధములో ధర్మజునితో చెప్పిన మరణోపాయముగూడ నవమదివస రహస్యార్థము గలదేని ఇప్పుడును యుద్ధమును మానలేదు. ఉపాయాంతరముగ భీష్ముడు రెండవసారియు మరణోపాయము పాండవపక్షపాతిగనుక చెప్పినాడేమో ననుకొందమనినను, ఒకటికి రెండుమారులు బాసతప్పినవాడగుటయే ప్రతిఫలము కాని, ఊపిరియున్నంతవరకు యుద్ధమున పోరిన వీరుడు స్వామిద్రోహి కాదుగదా! చూడుడు:

శపథము శిఖండియొక్కనిపై బాణము ప్రయోగించననియేకాని యుద్ధము మానుటకు గాదు కాన

"అరిబలంబుపై నొక్కదివ్యాస్త్ర మేయఁదలఁచి యరిఁబోసి తిగిచి
యుదగ్రవృత్తిఁ, గవిసి ముందటనున్న శిఖండిచూడ్కి దొడరు
టయుఁ దాల్మిమై నేయుటుడిగె నధిప."—భీష్మ. ౩ ఆ. ౩౮౬.

"ఇవ్విధంబున శతానీకుంజంపిన"

"మొనలెల్ల విఱుగమధ్యందినమున నినుమాడ్కి మెఱయు తేజోనిధిశం
తనుసూనుఁడొప్పెనప్పుడుగనుఁగొనియిట్లనియె శౌరిగాండివితోడన్"

"మన మోహరములు సెడికను కనిఁబొఱడునిప్పుడాపగాసుతునకు గ్ర
క్కున నీవు మార్కొనక తక్కినఁ గార్యము దప్పుఁ బొదివి గెలువుము కడఁకన్."

—భీష్మ. ౩ ఆ. ౩౯౧-౩౯౩

అని శపథమునకు ప్రతికూలముగా శ్రీకృష్ణుడు ప్రోత్సహించినాడు. అర్జునుడు కడపట భీష్ముని పడవైచెను.

"........సురక్షితుండైన శిఖండిం బురికొల్పికొని మీతండ్రి నేయించుచు నతం డెన్నివిం డ్లెత్తిన నన్నింటిం దోడ్తొన తునుమాడుచుండెనా క్రీడిపై నతం డుగ్రశక్తి ప్రయోగింప నదియును ద్రుంచి సూతుని గేతనంబునుం గూల్చిన."

—భీష్మ. ౩ ఆ. ౩౯౪

ధర్మజునితో ఒకటికి రెండుమారులు రహస్యము చెప్పియు ధనుస్సులను త్రుంచినను అంగనాపూర్వుడగు శిఖండి ప్రక్కనుండి వేధించుచుండినను, యేటుబోటు దక్కి సమరంబు మానలేదు. యుద్ధావేశమువలన నిటుల చేసినాడేమో ననుకొందము. కాని తనశపథము జ్ఞప్తికి దెచ్చుకొనియు దేవతలుచెప్పినను యుద్ధమును వీడలేదు.

"మనమున భీష్ముఁ డిట్లని వితర్కించుఁబాండవుల నాయొక్కవింటన కడంగి
గెలువనే వీరికిఁ గృష్ణుండు ప్రాపుగాకున్నని నరియట్టులుండనిమ్మ
కృష్ణుఁ దోడుగఁగొని కీడ్పడి వీరలు వచ్చినఁ జెప్పితి వధవిధంబు
సమర ముపేక్షించి శాంతిమై నుండెద నడిచిపాటేటికి ననఁగ నెఱిఁగి
చదల సురలిట్లు మేలిది సమ్మతంబు
మాకు నని ప్రీతిమైఁ జెప్పుమాట లాతఁ
డొక్కరుండును వినియె నే నొకఁడ వింటి
మునిమహానుభావంబున మనుజనాథ"—భీష్మ. ౩. ఆ. ౩౯౫

ముందుయుద్ధమున "అమ్మహాత్ముం డూరకున్నం గెలని కొకభంగియై తోఁచుననితలంచి" కపటయుద్ధము చేసినవాడగును. ఇవి మహిమలపుట్టలోనివి. ఔచిత్యమేమో అడుగంటినది. ఇక శాంతనవుండు సముల్లాసంబున చేసినయుద్ధమును జూడుడు:

"ఒక్కవి ల్లెక్కువెట్టంగ నుఱక వెస శి
ఖండి పటుమార్గణంబులఁ గడఁగి యేయ
నతఁడు మిసిమింతుఁడును గామి కల్ల నవ్వి
పఱపెదనయమ్మ లతనిపై ఫల్గునుండు."—భీష్మ. ౩. ఆ. ౩౯౬

"......వెఱఁగుపడి చూచుచుం........కెలంకులం గలయం గనుంగొని మీతండ్రి రారాజుతో నిట్లనియె:

అని దేవాసురకోటికైనను నశక్యం బిమ్మహావీరు మా
ర్కొన వీఁడల్గిన మర్త్యులే యెదు రుదారుండైన యాక్రీడి ద
క్కిన నిప్పాండవసైన్య మింతయును ద్రుంగింపంగ నేఁజాలుదున్
విను సత్యం బిది పీనివింటి కెదురన్ వి ల్లెత్తలేఁ డెవ్వఁడున్."

—భీష్మ. ౩ ఆ. ౪౦౦-౪౦౧

ఇంతకుపూర్వము "పాండవుల నాయొక్క వింటనకడంగి గెలువనే కృష్ణుండు ప్రాపుగాకున్నని" అని కృష్ణమహిమగా వీరాలాపములాడినవా డిపుడు "యాక్రీడిదక్కిన" అని దీనాలాపములాడుట తిలకింపుడు. ఇంతకు పాత్రౌచిత్యమైనను గమనింపక మహిమలు తగిల్చిరి.

"అనునెడ శిఖండిచాపమువెనుకం దనవిల్లు నిల్పి వెస నాతం డేసినభంగిగ నరుఁ డేసెను జననాయక, దొడ్డనారసంబుల భీష్మున్"

"అప్పుడు దేవవ్రతుండు దుశ్శాసను నాలోకించి,"

"అశనికల్పములివి యర్జునుబాణముల్ గాని శిఖండివిగావు సుమ్మ"

—భీష్మ. ౩ ఆ. ౪౦౨-౪౦౪

ఇపు డీవితర్క మెందులకో! దుర్యోధనుచే దెప్పించుటకు శపథమునకు గతి కల్పించుటకు! ఇంతకుపూర్వము శిఖండి బాణములు వేయలేదనియా? వేసినాడు, చదివితిరికదా!

"అనుచుఁ బటుశక్తి నవ్పార్థునిపై చిననదియతండుదునుమాడుడుశాం
తనవుఁడువాలుం బలకయుఁగొనియరదముడిగ్గెఁజూచుకొలఁదిం బెలుచన్.

ఏసి యారెంటిఁ దునియలు చేసి యెలుఁగు
సూపి యేసుండ వెఱపేల నాపగాత
నూజుఁబోదువుఁడు మీరని యోజఁ జెప్పె
శక్రతనయుండు దనయోధజనులకెల్ల. ౪౦౭

అప్పలుకు లాకర్ణించి,

ఏయుం డడువుఁడు పొడువుఁడు
వ్రేయుఁడనుచు వారు జాహ్నవీతనయుఁగడున్
డాయుడు మన సైనికులుం
గోయని తలపడ్డఁ బోరు ఘోరంబయ్యెన్.

అప్పుడు,
ఏచి గాండీవి కురుసేన నెగవ నతని
వారు వెఱవక భీష్మునిఁ జేరి యుడల
వ్రేలెఁ జెడ లేనియట్లుగ వివిధభంగి
నిష్ఠురాస్త్ర శస్త్రంబుల నినిచి రధిప.

అంత నంశుమంతుండు శాంతుండగుచు వచ్చెనట్టియెడం గదిసి కవ్వడి
గాంగేయుపైఁ గ్రూరనారాచనికరంబులు నిగిడించి పడంద్రోచిన—

తూర్పుతలగాఁగ నీసుతు లేర్పడ గనుఁగొనుచునుండ నిల గంపింపన్
దర్పోజ్జ్వలుఁ డాభీష్ముఁడపార్పతి యస్తాద్రిచేరునట్లుగఁ బడియెన్."
—భీష్మ. 3 ఆ. ౪౦౫-౧౨

పాండవులు భీష్ముని అధర్మయుద్ధములో పడవైచిరి. కావున పద్మవ్యూహములో కౌరవులు అభిమన్యునిగూడ దొమ్మిగా వధించినారు. భీష్ముడు వ్యంగ్యోపదేశకుడు, మార్గదర్శకులు పాండవులు, దుర్యోధను తూలనాడుట పక్షపాతము.

ధృష్టద్యుమ్నుడు మృతుండైన ద్రోణుని కంఠంబును దునిమి తన జన్మను సార్థకము గావించుకొని తనతండ్రి ద్రుపదునిపగను సాధించె నుగదా! భీష్ము వధించుటకై తపస్సుగావించి శివప్రసాదమున జన్మించిన శిఖండి శివవరమును సార్థకము గావించుటకైనను భీష్ముని వధింపక ఉత్తరాయణమువరకు బ్రతుకనిచ్చుటయా?

ఇట్లు బొందిలో ప్రాణములుండువరకు పోరి వీరస్వర్గమును చూరగొన్న భీష్ముని మహిమలచే స్వామిద్రోహిగా జేసివైచినారు. ఇదుగో వేరొకటి చదువుడు:

కర్ణుడు భీష్మునిపై రోషముచే నస్త్రసన్యాసము చేసిన పిమ్మట శాంతనవుండు దుర్యోధనుతో నిట్లనియె:

"అంతకుఁ జాలఁడె కర్ణుం డింతకుమును బాసయిచ్చి యెన్నఁడుబొంకం,
డింతటిమానిసి యలిగినఁ గౌంతేయుల కెట్లు బ్రతుకఁగావచ్చు ననిన్.

అని వెండియు నిట్లను నాతనిమాటల కెట్లుఁ గడఁగిధర్మతనయుతో,
నని సేయక తక్కవు నీవనుమానము పాయఁజూడుమతనిని నన్నున్."
—ఉద్యో. ౨ ఆ. ౨౯౧-౨౯౨.

అని శపథము చేసినవాడు తన వధోపాయమును శత్రువులకు చెప్పినాడనుటకంటె పాపము కలదా! కల్పితగాథలను విడచిన, భీష్ముడు ఈబాసనాటినుండియు కౌరవపక్షమున పాటుపడెను.

"......గాండీవి మున్నుగాఁ గవిసినం గౌరవసేన దెరలి మరలినం
జూచి కురురాజు సురనదీసూనుతోడ నీవు గలుగ మన సైన్యంబు
దైన్యంబునొందనగునే యనవుడు రారాజుతో నతండు
మును పదివేవురఁజంపుదు నని యిచ్చినబాసవచ్చె నవనీశ్వర నీ
మనిచిన ఋణంబుఁ దీర్చితిననుఁ లా నిటమీఁదఁ దఱుగు విధమైతోఁచెన్."
—భీష్మ. 3 ఆ. 3౨౭-3౨౯

ఇవి ధర్మరాజుతో తొమ్మిదవనాటిరాత్రి రహస్యము చెప్పిన పిమ్మట చెప్పినమాటలు. ఇట్లు భీష్ము ననుమానించని రారాజుతో భీష్ముడు చెప్పుట అసత్యదోషము కదా! కాని బలము క్షీణించుట యథార్థము. భీష్ముడు తన వధోపాయము రహస్యముగ జెప్పినది తెలియని ద్రోణుడు అశ్వత్థామను భీష్మునకు సహాయముగా బంపుమ చెప్పినసాక్ష్యము పరికింపుడు:

"తడఁబడె దివ్యబాణముల తంత్రము మంత్రముఁ దప్పెడుం గడు
న్వడఁకెడుఁజాపదండము మనంబును నాకు వశంబుగాదు వీ
ద్వడియెడు చెయ్యి వ్రేలంగను గడంక దొఱంగెను నేఁటిభంగి క
వ్వడి తనపూనికిన్ దీర్చుట ధ్రువంబని బుద్ధి జనించెఁ బుత్రకా!"
—భీష్మ. 3 ఆ. 3౫౦

భీష్ముడు విశేషించి బాస నుల్లేఖించి యుండెను. నమ్మకుండు టెట్లు? లావు తరిగిన వృద్ధుడయినను శూరుడు, స్వామిభక్తిపరాయణుడుగాన

"నేఁటిభంగిచూడ నృపవర పాండవులొండె నన్ను వారినొండె నేను
సమయఁజేఁతగలుగుసమ సెదరేయొకమర్త్యచేత వారమర్త్యబలులు"
—భీష్మ. 3 ఆ. 330

ఇచట తాను మానవుడననియే నిరూపించెను.

"ఐనను నాచేతిబలువు నూడుమీయని పలికి పేర్చి పటుతరశరార్చులం...బొదివి పాండవులకుం దేరిమాడరాక వారిం బడలువడ జేయ దొడంగిన"
—భీష్మ. 3 ఆ. 33౧

బలహీనుడైనను బాసతప్పనిశూరుడు, చూడుడు.

"ఏనునా చాలెడికొలంది నెప్పెదఁ దక్కటివారు తమతమ చాలుటలు దారచెప్పెద రదియెల్లను బిదప విందుగాని మున్ను నీ కొక్కబాస యిచ్చెద నాకర్ణింపుము:

"మీఁటుగల రాజరథికుల నాఁటికి వేవుర వధింతు నరుశరములనో
నాఁటి పడవైచునంతకు నేఁటాడెదఁ బ్రతిబలంబు వీరులనెల్లన్,

"అట్లు నాకయ్యంబు సేయు దివసంబులలోన
"పదివేలఁ జంపఁగానోపుదు నేనని నెత్తికోలు వుట్టినయది నీ
పదునొక యక్షౌహిణులను జమురుననడపింతు నెదిరి సైన్యముగలఁతుఁ

....

నీవడిగినపని యేర్పడఁగా విను మేనొక్కనెలఁ దెగంజేయుదు నా
నావిధ దివ్యాస్త్రంబుల లావున నప్పాండవుల బలంబులనెల్లన్."

—ఉద్యో. ౪ ఆ. ౪౧౧-౪౧౬.

ఈశపథములలో ఒక్కనెల తెగంజేయుదునని చెప్పినది పూర్ణము కాలేదు. తాను తనశక్తిని ఉజ్జాయింపుగ చెప్పెను. మాన వుడుగాన మధ్యనే మృత్యువు సంభవించినది.

"ఏను ముదిసినవాఁడ మహీశ, యెట్టులయిన నోపనభంగి నీయనుఁగుఁ గాత
సాలినన్నిదినంబులఁ జాలవచ్చు నబ్బలంబులవని సమయంగఁజేయ."

—ఉద్యో. ౪. ఆ. ౪౧౫

ఇట్టివాడు స్వామిద్రోహియా ?

ఇట్లుగాక ధర్మరాజాదులకు తన వధోపాయము చెప్పినది వాస్తవమని తలంచునెడల ఒక్కనెల తీరినపిమ్మటనె చెప్పి తన శపథ మును నెరవేర్చుకొనియే యుండును.

భీష్ముడు కౌరవపక్షమున కెంతటివిశ్వాసియో అవధరింపుడు.

కర్ణుడు భీష్మునిపై రోషముచేత నస్త్రసన్యాసము చేసినపిదప

"......దుర్యోధనుండు గర్ణపక్షపాతియు నవినీతుండును నగుటం జేసి సహింపక పితామహుతో నిట్లనియె:

"ఎఱిఁగియెఱింగియుండె మదినేదియెఱుంగక యుండెనెప్డు నం
దఱు వినఁ బాండునందనులు దర్పితులై యని గెల్తురంద్రు మం
దఱు నినుబాహ్లికుఁ గురునిఁదక్కటివారిని నమ్మి యొక్కయే
డ్తెఱ నని సేయఁబూనితిఁగ శిందిమగంటిమతోడఁ జాలదే!

"కర్ణుఁడు దుస్ససేనుఁడును గల్గఁగ నాకొరులేల సచ్ఛటా
కీర్ణవిరోధిసైన్యముల గెల్వఁగఁజాలుదు మేము మాకు నీ
యర్ణవవేష్టితక్షితి యనగ్గళవిక్రమమొప్పఁ దక్కుమా
నిర్ణయమెల్ల నిట్టి దవినీతియొ నీతియొ చూడుమీ తుదిన్.

"అనుపలుకులకు విషాదము దనుకఁగ ధృతరాష్ట్రవిభుఁడు దననందను నే
మనియుంబలుకఁగఁజాలక వెనుఁబాటున నిట్టులనియె విదురునితోడన్."

—ఉద్యో. ౨ ఆ. ౨౯౩-౬

తిట్టులు బడియు వారి నాశ్రయించియుండుటయే భీష్మాదుల స్వామిభక్తిని ప్రకటించెను. నిజముగా వీరు పాండవపక్షపాతులైన ఇపుడు యుద్ధప్రయత్నము చేయుపాండవులలో చేరిన వారు పోషిం చెదరుగదా !

ధృతరాష్ట్రుడు భీమసేనాదుల పరాక్రమము దలంచి దుఃఖిం చుచు సంజయునితో భీష్మాదులయందు చూపి చెప్పిన స్వామిభక్తి చూడుడు :

"భీమార్జునుల కోలందులు భీష్మద్రోణు లెఱుంగునంతకంటె నెవ్వ రెఱుంగుదురు. ఎఱింగియు మానుషంబు పాటించి సేనమొగం బున నిలుతురు. కీర్తి వట్టి ప్రాణంబులు విడుతురు. ఇంతియకాని చేయునదిలే దదియునుంగాక పౌత్రులగుటయు శిష్యులగుటయు గాంగేయునకు గురునకు సామాన్యంబగుటంజేసి రెండుదెఱంగులవారికి వీ రొక్కరూప మనకడనున్న తప్పునకు మనముందర నిలువవలయునను చు నుండుదురు. ఇంతమాత్రకుంగా వీరల కింతవలసె నేను దైవాధీనతకతం బున బిడ్డల నొత్తిచెప్పను నియమింపనుంజాల"—ఉద్యో. ౨ ఆ. ౧౯౭

కాని యుద్ధమునకు పూర్వము రాయబారములలో భీష్మాదులు పాండవపక్షమున మాటలాడి యుద్ధము లేకపోవునటుల చేయుటకు ప్రయత్నించి విఫలులైరి. పిమ్మట కౌరవపక్షమున శక్తివంచన లేక పాటుపడినయోధులు కావుననే,

శరతల్పగతుడగు భీష్ముడు (శస్త్రసన్యాసముచేసిన) కర్ణునితో "ఒక్కకరంబు మలంచి కౌఁగలించుకొని యచ్చటనున్న రక్షకాదిజనం బుల నవలం బోవంబనిచి యతనితో నిట్లనియె:

"నీ దెసఁ గోపింతునె కుల భేదముగాఁ బలుకుటయును బిడ్డలఁ జెఱుపం
గాదని కినియుదు లేదన,........

"అది శిక్షగాని రోషంబుగాదట్లుంగాక"—భీష్మ. ౩ ఆ. ౪౪౦-౨

"........ఏను గురుపాండవుల వైరం బుడిపి పుచ్చితి నీవును
నొండు తలంపు దక్కి యక్కౌంతేయులం గలసియుండు మనినం
గర్ణుం డతని కిట్లనియె." భీష్మ. ౩ ఆ. ౪౪౪

"దైవాధీనము సర్వమున్ మనమతిం దప్పింపఁగా వచ్చునే
నీ వింకన్ నను నొండుపల్కక పరానీకంబుపైఁ బంపు మ
త్సేవాధర్మము నిర్వహించెద బలోత్సేకంబు లోకంబు సం
భావింపన్ విహరించెదన్ మురరిపుం బార్థుం దలంకించెదన్."—౪౪౫

స్వామిభక్తి ఇట్లుండవలదా !

"అనుటయు భీష్ముఁ డిట్టులను నంతకుఁ జాలుపెఱుంగనే సుయో
ధనునకు నెప్డు నీదుభుజదర్పమ కాదె సహాయ మెద్ది యా
తనికి హితంబు దానిన యుదాత్తమతిం దగ నాచరింపు నీ
మనమున సంతసింపు మనుమానము దక్కి మనుజ్ఞ ఇచ్చితిన్"—౪౫౦

భీష్ముడు తనచావునకు వెరచి కర్ణుడు పాండవుల కలియు నేమో యని పరీక్షింపదలచి పాండవపక్షముగా బలికెను. కర్ణునిర్ణ యము వినినపిమ్మట "అనుమానము దక్కి మనుజ్ఞ ఇచ్చితిన్" అని చెప్పుటలో తన చావువరకు శస్త్రసన్యాసము చేసిన శత్రువగుకర్ణుని యెటుల గౌరవించెనో తన జీవితపరమార్థము నేమనిచెప్పెనో చిత్తగిం

పుడు. దుర్యోధనుని హితము కోరనివాడైన "గురుపాండవులవైరం బుడిపినవాడు" చావుతరువాతను పక్షపాతమహాపాతకమునకు పాల్పడునా? సామాన్యుని మరణవాఙ్మూలము విలువగలసాధన మగుచుండ పూజ్యుని యెడ భిన్నాభిప్రాయ మెందులకు? ధర్మరాజు పాదచారియై భీష్ముని యొద్దకు వచ్చినపుడు

"...అక్కట నీవిట్లు ననుదేక తక్కిన శాపమిత్తు,
వచ్చితి మేలయ్యెవైరుల నిర్జింపు, మిదిగాకయును వర మెద్దియైన
నడుగుము నీకుఁగానని చేయుటొక్కటి దక్కంగ" –భీ ౧౩.౧౫౯

శాపాధికారియగు భీష్ముడు తన చావుకోరిన కర్ణుని ఇప్పుడైనను శపించక "ఆతనికి హితంబు దానిన యుదాత్తమతిం దగ నాచరింపు" మనుటలో వారి స్వామిభక్తి విశదముకుటలేదా?

ధృతరాష్ట్రుడు ఆశ్రమవాసమున కరుగుటకు పౌరసమ్మతికోరఁ శంభువను విప్రుడు పౌరజనసమ్మతి నిటుల నుపన్యసించెను. ప్రజా ప్రభుత్వసాక్ష్యము పరమప్రమాణముగదా!

"ధాత్రి శంతనుఁడు విచిత్రవీర్యుఁడు పాండు
రాజు నెట్టు లట్ల రాజరాజు
ప్రజకు సంతసముగఁ బాలించె నీయందు
నతనియందుఁగలదె యధిప యొగ్గు?" —ఆశ్రమ ౧ ఆ. ౧౦౦

కావుననే వీరిని భీష్మాదులు విడువజాలక యుద్ధకారకులైరి. ఇంకను చూడుడు:

"భీష్మద్రోణకృపద్రౌణి కర్ణకృతవర్మశల్యు లొక్కెడిక్కునభీమార్జునకులసహదేవ ద్రుపదసాత్యకు లొక్కదెసయునై విధిప్రేరణంబునఁ బోరిరి వారివలన నఖిలక్షత్రియ సంక్షయంబావహిల్లె నది యొక్కదుర్యోధను నిచేతనే యయ్యనే......" —ఆశ్రమ ౧ ఆ. ౧౦౧

భీష్మద్రోణాదులు యుద్ధమునకు పూనక బలరామునివలె తీర్థయాత్రకు వెళ్లిన భారతయుద్ధమే జరిగియుండదని పౌరులసాక్ష్యము గాదా!

ఇక వరముల ప్రాతికూల్యమును సంగ్రహముగ చర్చించెదము.

"యువరాజగు గాంగేయునకు తండ్రి శాంతనవుడు అతిమానుషంబైన యాభీష్మసత్యవ్రతంబునకు సంతసిల్లి యాతనికి స్వచ్ఛంద మరణంబుగా వరమిచ్చెను." —ఆది ౪ ఆ. ౧౯౧

ఇది యోగసాధనోపదేశముగా నుండను. దీనికి విరుద్ధముగ దక్షిణాయనమున భీష్ముడు మృతుడగునని అనిమిషులు వగబొందుచుండ వారితో తనతండ్రి ఇచ్చినవరమును చెప్పుచు భీష్ముడు "అవధ్యత్వమును" కలిపి చెప్పెను. చూడుడు:

"సత్యవతీవివాహం బొనర్చుటకు మాతండ్రిమెచ్చి,అవధ్యత్వంబును, స్వచ్ఛందమరణంబును నిచ్చినవాఁడు గావున తద్వరప్రభావంబున నావచ్చంబున కేనొడంబడక కానేరదయ్యె ప్రాణంబులు నావశంబ........." —భీష్మ. ౩ ఆ. ౪౧౫

ఈ వరములకు ప్రతికూలము కలదు. యోచింపుడు:

అంబ శివునికోరినది:—

"భీష్ముని నాకుఁ జంపఁగా దొరకొనునట్లుగ నొసఁగుము." —ఉద్యో. ౪ ఆ. ౩౭౧

శివుని ద్రుపదుడు ప్రార్థించినది:

"భీష్ముని వధించునట్టివాని నొక్కపుత్రుని నొసంగవలయు." —ఉద్యో. ౪ ఆ. ౩౭౪

ప్రత్యక్షమై "కూతురై పుట్టి పదపడి కొడుకుదనము గాంచి భీష్ముని నాజిరంగమునఁ జంపు" నని రుద్రుండు చెప్పెననియె. అవధ్యత్వమునకు ప్రతికూలముగా చంపుధాతువు ప్రయోగింపబడినది. ఇది ఇటులుండ నవమదివసమున ధర్మరాజుకృష్ణాదులు రహస్యప్రకారంబున భీష్మునియొద్దకు బోయి వధోపాయము శిఖండియని వారిచే చెప్పించుకొనినపిమ్మటగూడ కృష్ణుడు అర్జునునితో నిట్లు పలికెను:

"నినువిధిపంచె శాంతనవునిం దెగటార్పఁగ వేయు నేటికిక్, " —భీష్మ. ౩ ఆ. ౩౦౯.

అర్జునుడు శివవరము నిట్లు జ్ఞప్తి చేసెను.

"......ఆద్రుపదాత్మజుజన్మ మాపగా
తనయ వధార్థమం ద్రదియుఁ దప్పదు......

"అనవుడు నవ్వి కవ్వడికిం గమలనాభుం డిట్లనియె.

"నీ కొకరుండు దక్కఁగ ననింద్య పరాక్రమశాలి భీష్మునిం
జావఁగనేయ నెవ్వఁడును జాలఁడు నీతలఁ పెన్నిభంగులన్
దైవము చూపువోలెఁ దుది దాఁకునె యవ్విధ మిట్టులుండఁగాఁ
ద్రోవఁగవచ్చునే యెటులుఁ ద్రోచినఁబోవదు చూచుచుండుమీ!" —భీష్మ. ౩ ఆ. ౩౧౦-౩౧౨

శివుడు శిఖండిజన్మోత్పత్తికిగా నిచ్చిన వరమును కృష్ణుడు త్రోచివైచెను. శైవవైష్ణవ మతవిరోధమున కాబోలు!

మరియు దీనినే సమర్థించుట పరికింపుడు.

తొడలు విరిగిపడిన దుర్యోధనుడు కృష్ణు నాక్షేపించునప్పుడు కౌంతేయులు వగ బొందుచుండగా వెన్నుండు వారితో నిట్లనియె:

"గాంగేయగురుకర్ణకౌరవపతులజక్కటియని బరిమార్పఁగానవైతి
మని మీరువగవకుఁ డద్దోర లుగ్రాస్త్రవేదులుప్రస్ఫుటవిక్రమమున
నదరి వారలఁగెల్చు టరిదిగావున నేను బహువిధోపాయముల్ వన్ని
యిటులఁ దీర్చితిఁగాక యత్త్రివపరాక్రములఁదులఁ బోదుకేయట్లు
కాక, వారివిధి యివ్విధమునఁజావంగఁజేసె దైవఘటనలు దప్పింప

మీవశంబె, సురలు దనుజుల గెల్చినచొప్పు లిట్ల - సంతసముసకు
బున వంత లేల? ”
—శల్య. ౨ ఆ. ౩౩౧

ఈ యూరడించుటయె యథార్థకథనము. దీనినే కర్ణుడుగూడ నంగీకరించెను.

“వారు మహాబలుల్ హరియు వారికిఁ బ్రాపు గలండు వారలం
బోర జయింప రామి యును బుద్ధి నెఱుంగుదు నైనఁ గౌరవ
క్ష్మారమణుండు సేయు తను మన్ననలెల్లఁ దలంచి చూచినన్
భూరివివేక యే విడిచిపోవుట ధర్మమె వీరకర్మమే”–భీ ౩ఆ.౪౪౬

భీష్మద్రోణులు గూడ నిదే అభిప్రాయముతో బొందిలో ప్రాణము లుండువరకు పోరిగతించిరి. ద్రోణుడు తన వధోపాయమును పాండవులకు చెప్పినటుల భావించుట తప్పు. ఒకవేళ వధోపాయము చెప్పుట యథార్థమని తలంచినవారును ప్రతిజ్ఞాపాలనమును గావింపలేదని మరియొకమారు విన్నవించెదను.

శరతల్పగతుడైన భీష్ముడు ఉత్తరాయణమువరకు బ్రతికెనా, లేదా యని విచారించి ముగింతము.

“అత్తెఱంగాచరింప(దృఢరతు)తాత్పర్యంబున రక్షింపను దమ తమ(కురుపాండవుల)యందుండగినవారల నియోగించి రంతఁజికిత్సకులు వచ్చి శల్యచికిత్స చేసెదమని తొడంగిన గాంగేయుండు వారించి వారి కభిమతార్థము లొసంగి వీడ్కొలిపె గీతవాద్యనృత్తప్రవీణంబులగు పాత్రంబు లామహాత్మునకు వినోదంబు సల్పుచుండె.”–భీ. ౩ ఆ. ౪౨౫

దీనిచే జీవితాశలేక భీష్ముడు శస్త్రచికిత్సను నివారించెనని ఊహించవలెను. ఇది ప్రపంచధర్మము. “మర్త్యచేత” అని తానేచెప్పుకొనెను. ఇంకను “కౌరవేశ్వరుండు కోపాయత్తచిత్తుండై పెఱుందు మోవ లేచి చేతుల భూతలం బూదికొని (తొడలువిరిగి) బొమముడి తోడి చూడ్కి అతనిపయిం బఱపి...అగ్గోపాలదేవుతో నిట్లనియె:

“...శిఖండి గడంగి యేసె ననఁగ, నర్జునుఁడు శాంతనవుఁ గూల్చు నట్లుచేసి.”
—శల్య. ౨ ఆ. ౩౨౫

అనుటచేతగూడ శిఖండి భీష్ముని వధించలేదనియు శివవరము వ్యర్థమైనదనియు దృఢమైనది.

“అక్కౌంతేయులు దారు ధర్మంబు దొఱంగి ద్రోణ కర్ణ శల్య దుర్యోధనాదుల వధించుటకు... ... జిత్తంబుల వగయు లజ్జయు మిగులఁ బొడమి మొగంబులవోఁప విన్న”నైరి. దీనిచే భీష్మాదులు మృతి చెందినటుల వాచ్యముగా కాన్పించుచున్నది. కాని తొడలు విరిగిన దుర్యోధనునివలె భీష్ముడు బ్రతికియుండునా అని సంశయ మొదవుచున్నది.

దుర్యోధనుడు కృష్ణునితో,

“చదివితి నెల్లవేదములుజన్నము లొప్పగఁ జేసితిన్ రమా
స్పదమగువృత్తిఁబొల్చి నరపాలకులెల్లను గొల్వగంటి దు
ర్మదరిపుగాఢ గర్వపరిమర్దనకేళి యొనర్చితిం దగన్
దుది నని మిత్రబాంధవులతోఁ ద్రివంబున కేఁగు టొప్పదే.”

“నీవుం జాడనెట్టివాఁడవైనను నాకేమి మీరింకఁ బశ్చాత్తాప దుఃఖితు లగుచునుండుదురు గాక యనియె నప్పు డతనిపైఁ బుష్పవర్షంబులు గురిసె దేవ దుందుభులు మొరసె.”—శల్య. ౨ఆ. ౩౨౯-౩౩౦

ఇవి ఆసన్నమరణవాక్యములు. భీష్ముడు దుర్యోధనునకు పూర్వమే మరణించియుండును. భీష్ముడు యోగవిధానముచే బాధకు తాళజాలక నసువులు బాసెనుగాన స్వచ్ఛందమరణమే యనవలయును. ఇది ఇంకను పరిశోధింపదగినవిషయము. నృత్తగీతవాద్యములచే బాధోపశమనము చేసికొనుభీష్ముడు ధర్మోపదేశముల నెటులచేసెను? శస్త్రచికిత్సకు నంగీకరింపకుండుట జీవితాశ లేకయే. కాకపోయిన చికిత్సకుల నివారించినటుల నృత్యగీతాదుల పరిహరించి, చికిత్సకులకు, నటకులకు, విదురాదులకు ధర్మోపదేశములు జేయవలసినది. యుద్ధములో మునిగితేలుచున్న కృష్ణాదులకు ఉపదేశించినగాని ఫలము లేదని అట్లు చేయలేదుకాబోలు. ద్రుపదునిపగ దీర్చుటకైనను శిఖండి భీష్మునితల నరుకకపోవుట ఆజ్ఞాభంగము. తమ్ముడగు ధృష్టద్యుమ్నుడు చచ్చినద్రోణుని శిరమును ఖండించి సార్థకనామధేయు డయ్యెను. అన్న వెనుకబడెను.

వారితండ్రి స్వచ్ఛందమరణమునేకాని అవధ్యత్వము ప్రసాదించలేదు. శాంతిపర్వధర్మములు భీష్మజీవితములోనివని మనము వాని నాదరించుట భీష్ముని పూజించుట. దివ్యుడగు భీష్ముడు స్వామిద్రోహి. మానుషభీష్ముడు సర్వోత్తముడు.

ధర్మజాదులు సముద్యత నానాయుధబహుళంబైన కురువ్యూహము దరిసి భీష్మాదుల మరణోపాయము లడుగుట ఎట్లు? భీష్మద్రోణుల వధోపాయమును సిగ్గులేక అడిగిన ధర్మజునకు, కృపాచార్యు నడుగుటకు మరల సిగ్గెందులకు?

“...కృపాచార్యునిఁ బరిమార్చు తెఱంగు నడుగందలంచి యేర్పడం బలుకనేరకున్న నతం డెఱింగి తానువధ్యుండుగామి యెఱిఁగించి గెలువుమని దీవించె.”
—భీష్మ. ౧ ఆ. ౧౬౨

“ఇట్టిట్టన కేఁగు మిప్పరుస యింతకుఁ గాలముగాదు దానికిన్.”
—భీష్మ. ౧ ఆ. ౧౬౦

అని భీష్ముడు మందలించెను. కాని ద్రోణుడు,

“...నాచేత నాయుధం బున్నంతసేపు నన్నుం జంప నెట్టివారికి నశక్యంబేను బ్రాయోపవేశంబున సన్న్యస్తశస్త్రుండ నైనం జంపుటకు నోపునట్టివారికి నదిదొరకొనుఁబెద్దయు నమ్మఁగలవాఁడు సెప్పనత్యంత దుస్సహంబైన కీడుమాట వింటినేని నట్టివాడ నగుదు నప్పు డట్టిపగ ఱకు నప్పనిఁ దీర్పననువై యుండు.”
—భీష్మ. ౧ ఆ. ౧౬౨

ఇంత దండకమును చదివినైచెను. కాని ప్రతిజ్ఞాపాలనము గావింపలేదు. ఇంతమాత్రము ధైర్యము లేకకాబోలు! “క్రమ్మర

నేతెంచెదుగాక" యని ఆజ్ఞాపించి భీష్ముడు ధర్మజాదులను పంపివైచెను. భీష్ముడు పదియవనాటియుద్ధమున ధర్మరాజును సమీపించునపుడు "కయ్యముచేయుచందమున", "కదియుట", "అల్లన" మొదలగు విశేషణములతోకూడి స్వాభావికముగా నున్నది. ఇచ్చటసందర్భశూన్యముగా నున్నది. పదియవనాడు ధర్మజునితో భీష్ముడు వ్యంగ్యముగా జెప్పిన వధోపాయముపై నీకల్పితగాథ శేర్పడినవని దృఢముగా జెప్పవచ్చును. ఆచార్యుల కందరకు వర్తింపజేసిరి.

ధర్మరాజు పాదచారియై ఒంటిబోవునపుడు బద్మనాభుండు మరుత్తనయాదులతో నిట్లనియె:

"ఇతని (ధర్మజుని) తలంపే సెఱింగితి నితండు భీష్మద్రోణకృపశల్యులకు నమస్కరించి వారలచేత ననుజ్ఞాతుండై భండనంబు సేయువాఁడుగాఁదలంచి చనియెడు బెద్దలయనుజ్ఞగొని కయ్యంబుచేసిన జయంబగుట నిశ్చయంబని యార్యులు చెప్పుదురు గావున నాసుకర్మం బాచరించుట మేలుకాక"

—భీష్మ. ౧ ఆ. ౧౫౬

ఆచార్యులవధోపాయ మడుగుటకు ధర్మజుడు పాదచారియై పోవుటయే సత్యమగునెడ సర్వజ్ఞుడగు కృష్ణుడుకూడ పొరబడినవాడగును. నమస్కరించుటకె అయిన సర్వజ్ఞుడగును. సత్య మింతియె. యుద్ధకథాబీజమును వృక్షము చేసిరి. కాని ఫలించక గొడ్డుపారినది.

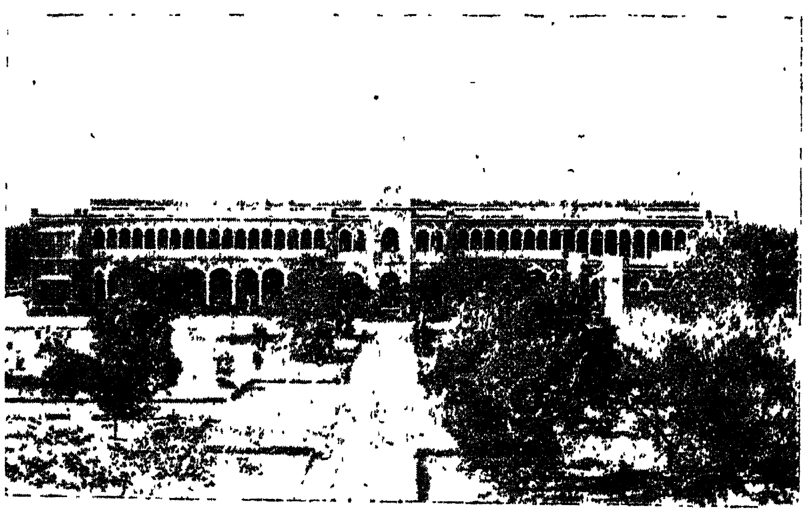
కాన భీష్ముడు స్వామిద్రోహము చేయక శరీరమునుదాచక 'వ్రేలెఁడెడలేని' యట్లు గాయపడెను. కర్ణునకు "ఆతనికి (స్వామియగురారాజునకు) హితంబు దానిన యుదాత్తమతిం దగనాచరింపు" మని ప్రోత్సాహము గలిగించిన స్వామిహితైషి. ఒకవేళ ధర్మజునకు వధోపాయము యుద్ధములో చెప్పినాడనుకొనినను స్వామిభక్తిపరుడు గాన "నేఁబట్టినఆయుధంబు నెడబాసినఁగాని వధింపఁబోలదు." అను ప్రతిజ్ఞను తిరస్కరించివైచి బొందిలో ప్రాణము లుండువరకు యుద్ధము చేసినవీరుడు. దుర్యోధనుడు, ధృతరాష్ట్రుడు వీరిని నమ్మిరి. కాన కీర్తిబట్టి ప్రాణంబులు విడచిరి. ధర్మరాజు యుద్ధములో భీష్ముడు వ్యంగ్యార్థముగ చెప్పిన అధర్మయుద్ధమునకు అర్జునాదుల బ్రోత్సహించి భీష్ము బడవైచునటుల జేసి, "ధర్మసూతి మెత్తనిపులి" యని కవిబ్రహ్మచే సత్కరింపబడినాడేకాని, అడుగులో హంసపాదియనునట్లు ఆచార్యులవధోపాయము నడిగినపాపమున బోయి 'గండుపులి' కాలేదు. మరియు,

"...సాదు శేఁగనేని న్వీను తలపోలమునన కాని నిలువదు సుమ్మీ"

—ఉద్యో. ౨ ఆ. ౧౩

సామెతకు పాత్రీభూతుడైనాడు

"దేవత్వము రాగద్వేషావేశము లేమిగాదె!"

అటవీ (ఫారెస్టు) కళాశాల, కోయంబుత్తూరు

—యస్. మీనాక్షిసుందరము.

1. నాగేశ్వరరావుగారి దుర్గావిలాసము, బెజవాడ-మహాత్ముని నివాసమందిరము. ఆంధ్రదేశహరిజనసంచారమునం దంతట మహాత్ముడు పంతులుగారి అతిథిగనుండిరి. 2. చెన్నపురిలో శ్రీ నాగేశ్వరరావుగారి 'శ్రీభాగు'లో బసచేసినపుడు మహాత్మునకు చూడవచ్చినవారికి మేడపైనుండి దర్శనమొసగుట.

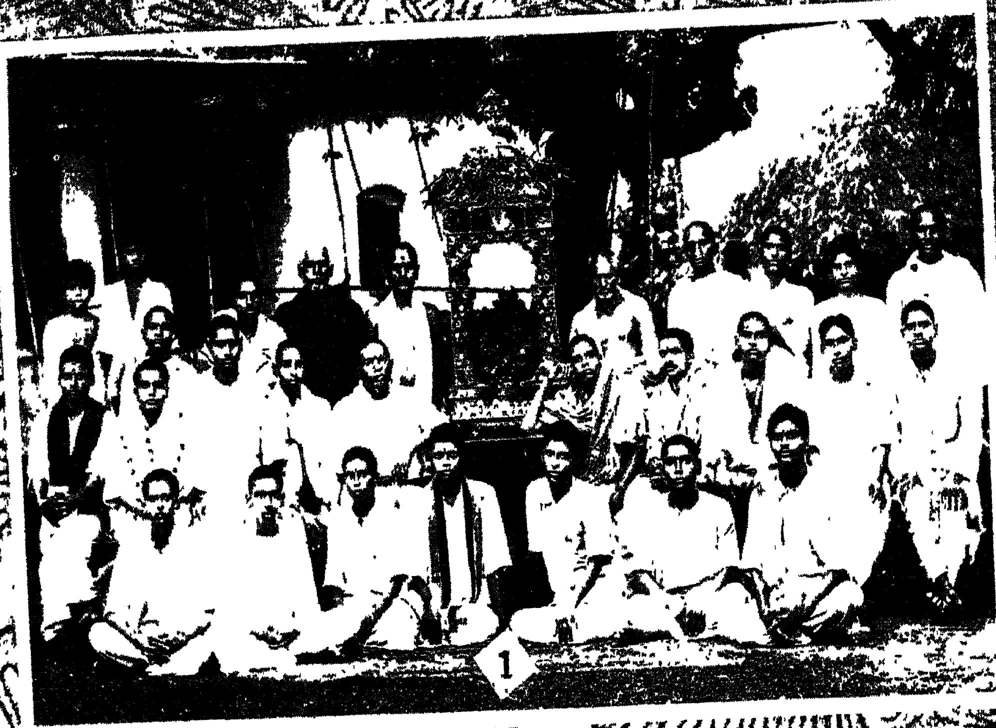
1. బందరు జాతీయకళాశాలలో కృష్ణాజిల్లాబోర్డు అధ్యక్షులు చల్లపల్లి రాజాగారు మహాత్మునకు సమ్మానపత్రమును సమర్పించుట.
2. మహాత్ముడు మధురలో హిందీవిద్యార్థిసభలో బహుమతి పుస్తకములందు సంతకములు చేయుట.

1

2

1. శ్రీగణపతినవరాత్రమహోత్సవము, సంస్కృతకళాశాల-తెనాలి.
2. బొబ్బిలితాలూకా ఉత్తరావల్లియందు జరిగిన శ్రీరామ సామ్రాజ్యపట్టాభిషేక మహోత్సవము.

ప్రార్థన

పానుగంటి విజయరాఘవరావు

మహాత్ముని ఉపవాసాంతమున

అతఁడుప్రకృతిలోనొకతున్కయాతఁ
డాడు

పలుకు మాలలనిట్టూర్పు పడెడుపాటు
లగ్రజాతుల కుద్బోధ లతనిచేష్ట
లధికవిజ్ఞానపథమున కమరుమెట్టు
లతని స్వేదాంబువులు మాల లకట! కనుల
నింపు నిర్మలహృదయరక్తంపు బొట్లు.
ఒకని దోషము తనదని యొప్పుకొన్న
వాఁడు, మాలలే లేరన్నవాఁడు, దేహ
మాత్మబానిసయని చూపినట్టివాఁడు,
పరమపూజ్యాతిపూజ్యుఁడు భరతమాత
కడుపుచలువచే మన భాగ్యగరిమచేత
సత్యపాలకుఁ డౌ రామచంద్రు కరుణ
దారుణోపవాసపిశాచి నోరినుండి
కీడుఁబొరయక వెలిఁబడినాఁడు నేఁడు.
కామధేనువ, పాలిచ్చి కావుమమ్మ!
కల్పవృక్షమ ఫలమిచ్చి కావుమమ్మ
హిందువుల పుణ్యధనమగు నితని సతము.

పుట్టినరోజున

గడ్డిపూవుల కనువిప్పు కళుకుమొదలు
తారకల కన్నుగీటుల తళుకువఱకు
మొదలు తుద లేక నివసించు ముసలియువతి,
అఖిలలోకేశు ప్రతిబింబమైన యువతి
ప్రకృతికన్య మహాత్ముపైఁ బరమకరుణ
పులకరించెడి చూపులఁ జిలుకుఁగాక
ఒక్కనూఱేండ్లవఱకైన నొక్కబిగిని.
అరుల ఈర్ష్యావాక్యాళికి సురిగిపోక
యెంతకాలమునుండియో యింకియున్న
సర్వమతసమత్వమునకు సారమిచ్చి
ఆత్మవృద్ధియే జీవుని కధికతరమ
టంచు బోధించి, చేసిచూపించి, దశది
శాంతములఁ గీర్తినించిన శాంతమూర్తి
దేశదాస్యాంధకారపు దీపకళిక
పంచముల గోడు పాడు విపంచి, గాంధి
నొక్కనూఱేండ్లపాటైన నోము మీశ!
ఇంక నుపవాసములను జేయింపకుండ.

బమ్మెర పోతన

బండా ఆదినారాయణ

"శ్రీ నాశ్రయింపకే మన
  నేనేరనె ?" యంచు వాణి యెంత
య్యూని ధర నవతరించెనో [యుఁ బంత
నా ననఘుఁడుపుట్టెఁ బోతనమహాత్ముఁ డిలన్.

భక్తిజ్ఞానవిరక్తులం గలిపి త
  త్త్వమ్ముం బ్రబోధించుచున్
ముక్తిం గూర్చు మహాంధ్రభాగవతమున్
  మోక్షార్థియై రాము స
ద్భక్తిం బల్కి సరస్వతీ వదన చిం
  తాబాష్పముల్ వాపు శ్రీ
సూక్తుం గొల్తుఁ గవిత్వధీవిభవవి
  ఖ్యాతుం బోతనామాత్యునిన్.

అక్షరుఁ డైన రామునకు
  నంకితముం బొనరించి భక్తి, దు
ష్టక్షితిపాలురన్ గణన
  సల్పక భాగవతమ్ముఁ బల్కి, ప్ర
త్యక్షమునం బరోక్షమున
  నాదృతి వాణివగం దొలంచు నా
దక్షత యబ్బు నెట్లు కవి
  ధాతవు నిక్కము నీవు గానిచో ?

గోపికలు మెచ్చ మురళిని గోపబాలుఁ
డాగమమ్ములఁ బాడినయట్లు నీవు
పండితులు మెచ్చఁ దెనుఁగునఁ బాడినావె
యాగమమ్ముల సారమ్ము భాగవతము!

గ్రంథములకెల్ల రాజు భాగవత మవనిఁ
గవులకెల్లను రాజ వీ వగుదు కాన
గ్రంథమును గవి యొండొంట ఘనతఁ గనియె
గ్రంథరాజము కవిరాజరచితమౌట.

మూలమున లేని మధురకథాళి నన్య
కృతుల గ్రహియించి తెనిఁగించుకతన నెట్టి
కథను, నేకృతిఁ జదివిన తృప్తి తనియదు
నీదుభాగవతంబునన్ వినినఁగాని.

ధర రామాయణ భారతమ్ములను నాం
  ధ్రమ్మందుఁ బెక్కండ్రు ప
ల్కిరి, నీవొక్కఁడె తక్క భాగవతమున్
  లీలం దెనింగింప నో
క్కరుఁ డుం బూనమి చాటఁజాలదె యమో
  ఘంబైన నీశక్తి, ను
ర్వర నీ కెందును నీవె సాటి, కవితా
  ప్రాలేక్షణా, పోతనా !

వాగనుశాసనుండుఁ గవి
  పద్మజ కేతనరంగనాథు లెం
తేగరిమం బ్రబంధపర
  మేశ్వర భాస్కర సోమ భీమనల్
భాగవతామృతమ్ము శ్రుతి
  పర్వముగాఁ దనివారఁ గ్రోలి తా
రేగతి మెచ్చియుందురొక
  దే భువి వారలు నేఁటి కున్నచో !

నవరసమ్ములెకాని యీయవని భక్తి
గర్భితమ్మగు నవరసకలితకవితఁ
జవులుపుట్టించి చెవులపండువుగఁ బల్కు
సహజపండితుఁ డిల నీకు సాటి లేఁడు.

నన్నయఋణమ్ము ననఘు తిక్కన్న ఋణము
నెఱ్ఱనఋణమ్ము నింతయు నీఁగలేని
ప్రజకు భాగవతమ్ము నాంధ్రమునఁ బల్కి
యింకను భరమ్ము సేసితే ఋణము నీవు !

స్వాతంత్ర్యలక్ష్మి

ఓలేటి సీతారామమూర్తి

౧

మరువులురులించు వేఁకువఁ బొడుపుమలను
బాలభానుని దరహాసలీలవోలె
హైందవస్వాంతసీమఁ బ్రేమార్ద్రవగుచుఁ
దల్లి, సాక్షాత్కరింపు స్వాతంత్ర్యలక్ష్మి!

౨

గళితభవ్యపురాణవికాసయగుచు
అవనతాననమున నిస్పృహప్రవృత్తి
మల్లడింపఁగ భరతక్షమామతల్లి
దైన్యమున నిల్చెఁ గనుము స్వాతంత్ర్యలక్ష్మి!

౩

అమితదాస్యదారిద్ర్యక్షుధార్తితోడఁ
బ్రబలు యుష్మద్వియోగభరమ్ముతోడ
సత్త్వమును బాసి భారతజాతి క్రుంగె;
తల్లి, చేయూఁత నిమ్ము స్వాతంత్ర్యలక్ష్మి!

౪

సతతజాతీయమానితోత్సాహపటిమ
దైన్యరహిత సాంఘికజీవితప్రశాంతి
నీమృదుపదమ్ము హత్తిన సీమయందె
తాండవించునుసుమ్ము స్వాతంత్ర్యలక్ష్మి!

౫

కలుషహేయదాస్యధ్వాంతగహ్వరమున
సమసిపోయిన జీవితచ్ఛవులతోడ
ఎంతకాలమొ ఈ దేవురింపు మాకు?
తల్లి, దర్శన మీవె స్వాతంత్ర్యలక్ష్మి!

౬

కాయమును గ్రుచ్చు దారిద్ర్యకంటకమ్ము
తావకీనహాసజ్యోతి తళ్కుమనఁగఁ
ద్రెళ్లు నీఱయి; ప్రాపుపొత్తిళ్లలోన
తల్లి, కనుమోడ్చు మవల స్వాతంత్ర్యలక్ష్మి!

౭

నీదు లేనవ్వు తొలకరినీటిజల్లు
గురియ జాతీయభావవిస్ఫురత సూన
రాజి విచ్చును; భారతప్రకృతి సొగయు;
తావకవిలాస మిద్ది స్వాతంత్ర్యలక్ష్మి!

౮

నీవలపుమేని పన్నీటి తావికలిమి
ప్రిదులుకొనుచును జీరువాఱినతలమ్ము
పూతవీరరక్తస్వాంత; భోగభూమి;
ధన్యసుగుణవిఖ్యాత; స్వాతంత్ర్యలక్ష్మి!

౯

మాసుధాస్వాంతకవితాకుమారి కీవు
జిలుఁగులోడఁగూర్చునెయ్యంపుచెలివిసుమ్ము!
తద్వియోగప్రవృత్తిని దలఁచితలఁచి
నాకలమ్ము చలించు స్వేచ్ఛాకుమారి!

పుష్పబాణ విలాసము

(అనువాదము)

దివాకర్ల వేంకటావధాని

అనిశవ్రజాంగనావిహరణార్పితచేతసుడైన నందనం
దనుని విచిత్రగాథ భువనత్రితయప్రచిత ప్రశస్తమున్
ప్రణయసుధామయమ్మును; అది వస్తువుగా రసవత్ప్రబంధమున్
పనివడి గూర్చు నారసనపైని సరస్వతి తాండవించుతన్.

కాంతుడు దృష్టిగోచరుడు కాన్ వికసించెను కన్నుదోయి; యే
కాంతగృహమ్మునన్ గలసినంతనె దేహము పుల్కలెత్తె; న
త్యంతముదంబునన్ కుచములందిన కంపము పుట్టె; కంధరా
ప్రాంతము కౌగిలింప దృఢమయ్యెను నీవి విడెన్ లతాంగికిన్.

అతిశీఘ్రగమన పర్యాకులత్వమునందు కచభారమంతయు కలగిపోవ
ఆయాసజనిత ఘర్మాంబుసంతతియందు కమ్మకస్తురిబొట్టు కరగిపోవ
కంటకావిలవల్లికానికుంజములందు కాయంబు వ్రణితమై కందిపోవ
పతనస్ఖలన వికంపిత బాహుముఖహైమ కంకణమ్ములు కటుక్వణన మీన
ఏల పరిపక్వబింబమనీష నీదు - కెంపువాతెర కొరకి యేగిన శుకమ్ము
నరసి శిక్షింప భ్రమియించె దబల, నీదు - ఆడుబిడ్డయ కొనిపోయె నన్నిపూలు.

తెలతెలబారె హేమలత; తెల్లని ముత్యము లుద్భవిల్లె ను
త్పలయుగళంబునం; దుహినభానుడు పద్మమునన్ శయించెడిన్
జలరుహకోశసంగమమునన్ పువుదండలు వాడుదెంచె; ని
ట్లలమిన దుర్నిమిత్తముల యానముదంబు తొలంచె నెచ్చెలీ!

ఒకచిగురాకుకేల విడమున్న శిరోజభరమ్ము దాల్చి వే
ఱొకట పయోధరద్వయమునుండి తొలంగు దుకూల మూని, కా
ముకుని గృహంబు వెల్వడెడి మోహనమూర్తి యొకర్తు, పుష్పసా
యక జయలక్ష్మియో యనగ నారయు చందనచర్చితాంగియై.

సఖుడు విదేశ మేగునని స్వాంతము కొందలమందు, చందిరుం
డఖిలజనప్రమోదకరుడయ్యెను వైరము సేయు నాయెడన్

సఖి, కలకంఠకంఠకలనాదము దుఃఖముఁగూర్చు ; హవ్యభు
క్సఖుఁడు, వచింపనేల, అసుసంతతినే పెకలించివైచెడిన్.

సరసిజసుందరస్మితలసన్ముఖి యాహరిణాక్షి, చారుపీ
వరపృథులస్తనాంతరనిపాతగళన్మృదులోత్తరీయయుం
బరిసరధారుణోష్ఠజనవంచనకామయు నై విలోచనో
పరి, నను కేలు సాపినను వారక దూరమునుండి చూచెడిన్.

వనితా, చూచితె మాధవీలతలలో భ్రష్టప్రసూనావృతం
బును నీరంధ్రము నైన కుంజసదనంబున్, దాన ప్రౌఢాంగనల్
మణితంబుల్ కలిపింతు రేని విను, తన్మధ్యస్థపుంస్కోకిల
క్వణవిస్తారమునందు వానిని వినంగాజాల రెవ్వారలున్.

పరితాపాపనయమ్ము పొంటె రచియింపంబడ్డ యీపల్లవా
స్తరణమ్ము న్నిజపాణిపంకరుహసంసర్గమ్మున న్వాడ్చు నీ
సరసీజానన ; చిత్తజన్మశిఖదత్తాంగారభావంబునన్
పరమేశా, తదసహ్యవేదన వచింప న్శక్యమే యేరికిన్ ?

మలయజవాయునిర్దయయు మంజులకోకిలకంఠనిస్స్వనం
బుల యతినిష్ఠురత్వమును పూర్ణశశాంకుని తిగ్మభావమున్
కలసి లతాంగి మృత్యుగత కాఁపుటకై యొనరించు యత్నముల్
ఫలితముతప్పఁ కత్తృణలవప్రచలభ్రమితత్వదాగతిన్.

ఆరమణీలలామ హరిణాయతలోచన చక్రవాక శృం
గారవతీసమాన తుదికంటకమయ్యెడు నీవసంతమం
దోరువలేక దారుణవియోగరుజ న్మరణింప పుంజితాం
గారనిభమ్ము నీకిసలకల్పితతల్పము నాశ్రయించెడిన్.

కన్నుల నీరుపెట్టకుము కాటుక యంత కరంగిపోవు, కం
దు న్నవకంఠమాలికలు తూలగనీయకు వేడియూర్పులన్
క్రొన్ననపాన్పు జేరకుము కొంచెపడున్ తనురాగ మెల్ల నో
అన్నవమిన్న, నీమగని యాగమకాలము దాట దింకనున్.

కలువలబోని నీకనులు క్లాంతము లైనవి ; ఘర్మవారిబిం
దులు నవమౌక్తికప్రభలతో తులతూగెడు నీలలాటికా
స్థలి ; బహుళమ్ములయ్యెడిని శ్వాసలు ; వెన్నెలలోన రాకపో
కలు పొనరించి యెంతగను గాసిలితోసి వృథామదర్థమై !

చాన యొకర్తు సర్వజనసమ్మత విభ్రమమూర్తి నెయ్యపుం
జానలమిథ్య భ్రూచలనసంజ్ఞల దూతికతోడ పల్కుచున్
మానుగ నంజనంబు నయనంబుల దిద్ది పటాంచలంబునన్
పీతశరీభవత్కుచమణీ నవహారము కప్పె, వేగమై.

నీహారకిరణాస్య, నీయాననము చూపు చక్షుర్జడత్వవిశ్రాంతి రస్తు!
శుకవాణి, మధురవాక్యాకమైన వినిపించు శ్రవణామృతస్రుతిసౌఖ్య మస్తు!
పద్మాక్షి, శిశిరదృక్పాతమ్ము గావించు మమితాంగపరితాపశమన మస్తు!
అమృతాంగి, నాపార్శ్వమందు నిల్వ మొకింత సౌరలోకావాస సంపదస్తు!
పలుగుచెలికత్తియల మృషావాదములనె-కాని, నాయందు ఇంత ఉత్కటము [illegible]
తరము నా రోషమునకు కతమ్ము లేదు,- కుటిలకుంతల, నాపైని కోపమేల?

వనరుహాకోశచారురుచి భామకుచంబుల తాకనెంచు, చుం
బన మొనరించు బింబఫలభాసము మోవి; ముఖమ్ము జ్యోత్స్న మూ
ర్కొను; నరుణాబ్జశోభ సుమకోమలహస్తము లూనియాడు; సే
వన మొనరించు నబ్జముఖిపాదయుగంబుకు పల్లవద్యుతుల్.

అనుగుసఖి,చేసితేను చెప్పినది యెల్ల-ధరణి నీవంటి పరహితార్థప్రవణలు
కలరె! నాకయి యరిగి యింతలసిపోయి-తౌను శ్రమలేక సఫలమ్ము లగునె పనులు?

తెలగనురీతి ఫాలమున బెట్టదు కస్తురిబొట్టు; పూసరు
ల్మొపుపదు కేశపాశమున మునుపటివోలె లతాంగి; నెయ్యపు
బ్రదతులతోడ నాయెదుట మాటికిమాటికి సంచరింప; దే
నడిగినయప్పుడైన తెగనాడదు నాయపరాధలేశముల్.

శ్రుతికటువౌను కిన్నరల మ్రోత పోలంతుక పాటపాడినన్
స్మితము వెలార్చినన్ మలినమేయని వెన్నెల తోచు; క్లాంతమౌ
నతికనుదోయిముందు వికసన్మృదులోత్పలమయ్యునున్ తటి
ల్లతిక లతాంగిమైసొబగు లక్షితమైన వివర్ణమై చనున్.

కనుదోయి రాత్రిజాగరణజన్యంబైన రాగరేఖాపాళి ప్రచురమగుట
వక్షస్థలమునందు వరకుంకుమోదిత రాగచిహ్నములు తోరంబులగుట
అలికభాగంబునం దాలక్తికములైన రాగలింగము లవిరళములగుట
వేగకమున్న న వీక్షించు నభిలాష మించ నాయింటి కేతెంచియుంట
'ప్రాణనాయకి, నాయనురాగరసము-గాఢతరమౌను నీయాత్మకలుగుదాని
కంటె' నని నీవు పల్కిన యనుగుపలుకు-పొచ్చెమేలేని దని కానవచ్చె నేడు.

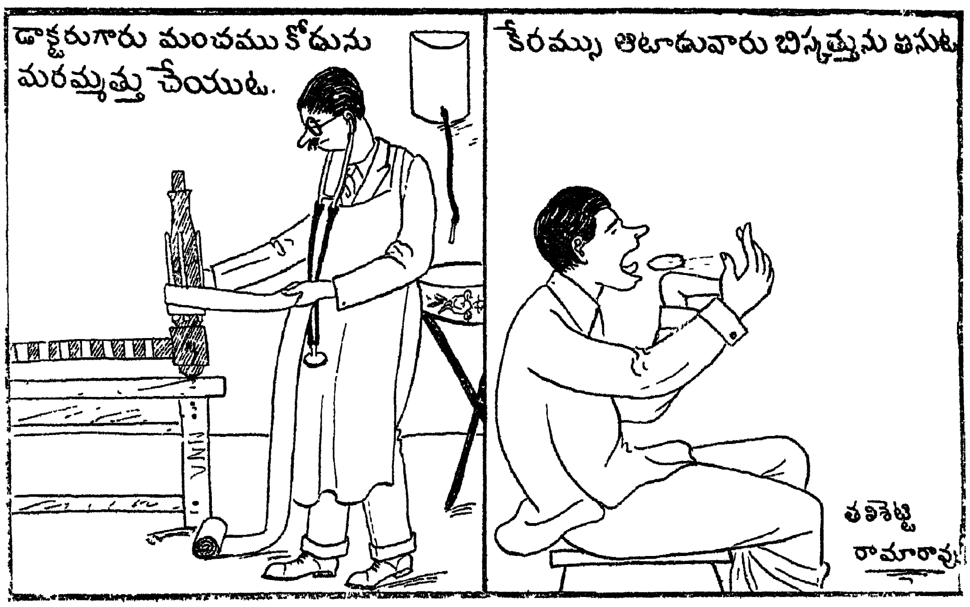
వారిజగంధబంధురము వాయువుసూప్పన, వాక్కుచే నవో
హారిశుకారవమ్మును, శశాంకుని చారుహాసమ్ము కన్నుచే
నే రమణీలలామ హసియించునొ, యామెయ త్వద్వియుక్తనై
దారుణరుక్ శరవ్యముగ దా జలుకంబడె వానిచేతనే.

దెసలన్ కైరవగంధబంధురసరస్తీరానిలం బొప్పగా
నిశలన్ చాంద్రమసాచ్ఛసౌధకిరణాసేకమ్ము జృంభించుటన్
కుసుమోచ్ఛ్రాయలసద్వసంతమున నాకున్ తాపసంభావినా
ధ్వసమే యుండదు దూరదేశమునకున్ ప్రాణేశ, నీ వేగకన్.

నతుడా వల్లభు చూడ దించుకయు మానమ్లానచేతస్కయై
పతి నిర్యాతుడుకా నపారపరితాపం బందు నీబాల; తా
నతిహానంబు వహించు చెల్వుడు బహూదాసీనుడైనప్డు; జీ
వితశంకాస్థితి నందు నాతడు పునఃప్రీతప్రయాణుండు కాన్.

కోమలివాక్కు విన్నయెడ కోకిలకంఠము లా కఠోరముల్
సోమునియందు లోకరుచి చూడకపూర్వమె తన్ముఖాభమున్
భామను గాంచుదనక్కనె సువర్ణలత ల్లలితమ్ము లౌట; యా
సేమము నేత్రమీలనమె చేడియకన్నులముందు లేళ్లకున్.

అలవాటు ౨

౨. నాటకము

గృహకల్లోలాలు*

(ఏకాంకనాటకం)

టేకుమళ్ల కామేశ్వరరావు

[దీంట్లో వచ్చేపాత్రలు

నారాయణరావు	స్కూళ్ళ డిప్టీయినస్పెక్టరు
వెంకమ్మ	నారాయణరావు తల్లి
లక్ష్మమ్మ	" భార్య
సుబ్బమ్మ	" చెల్లెలు
సీతమ్మ	లక్ష్మమ్మ తల్లి
రత్నమ్మ, రాజమ్మ	} ఇరుగుపొరుగువాళ్లు
వెంకటేశ్వర్లు	నారాయణరావు స్నేహితుడు
సోములు	బంట్రోతు
చామాలు	సోములుతల్లి

నాటకమంతటా రంగం ఒకటే.]

౧-వ రంగం

[స్కూళ్ళ డిప్టీయినస్పెక్టరయిన నారాయణరావుగారి యిల్లు. నారాయణరావుగారి భార్య లక్ష్మమ్మ వంటింటిముందరవున్న సావిట్లో కూచుని పిల్లాడికి చొక్కా కుట్టుకుంటూవుంటుంది. ఇరుగు పొరుగువాళ్లయిన రత్నమ్మ, రాజమ్మ వస్తారు.

లక్ష్మమ్మ యిరవైయేళ్లమనిషి. పల్చగా, చామంచాయగా వుండును. మొహంలో కొంచెంవిచారం కనబడుతుంది.

రత్నమ్మ నలభైయేళ్లమనిషి. లావుగా వుండును. వితంతువు. జుత్తువుంది. సగం నెరిసిపోయినతల. తెంగాణిపంచ కట్టుకు వచ్చును.

రాజమ్మ పాతికేళ్లమనిషి. పునిస్త్రీ. ఊలుటోపీ కుడుతూవుండును. మనిషిలో యేమీ విశేషం లేదు.]

లక్ష్మ:—(లేచి) రండి రత్తమ్మపిన్నిగారూ, రాజమ్మవదినగారూ! మిట్టమధ్యాన్నవేళ వచ్చేరు, యింతయెండలో. పీటలుతెస్తా వుండండి, కూచుందురుగాని.

రాజ:—పీట లెందుకమ్మోయి, బాగానేవుంది!

రత్న:—పీటలక్కర్లేదమ్మా. ఇక్కడే కూచుంటాంలే. సుబ్బరమైనగచ్చు. మనలో మన కేంమర్యాదలమ్మా! ఇక్కడే కూచుంటాం.

రాజ:—పీటలు తేకుసుమండీ వదినగారూ!

లక్ష్మ:—మంచిమాటే అన్నారు! పోనీ చాపవేస్తాను, కూచుందురుగాని, వుండండి. (వెళ్లి చాపతెచ్చి వేయును) ఇలా చాపమీద కూచోండమ్మా.

రత్న:—ఇదేంచాదస్తమమ్మా!

రాజ:—మొత్తంమీద పూరుకోరు వదినగారు.

(రత్నమ్మ, రాజమ్మ చాపమీద కూచుంటారు.)

రత్న:—మీపిల్ల లేరమ్మా, కనపడరేం? ఎక్కడా సందడి లేదు.

లక్ష్మ:—నిద్దరపోతున్నారు. మంచంమీద వొకణ్ణి, వుయ్యాలలో వొకణ్ణి పడుకోబెట్టేను. ఇద్దరూ వుయ్యాలలోనే పడుకుంటామని దెబ్బలాట. ఒకళ్లకొకళ్లు తీసిపోరు. వాళ్ల తగవులు తీర్చేటప్పటికి నాతాతలు దిగొచ్చేరు.

రత్న:—(రహస్యంగా) మీఆయన ఆగదిలో లేరుకదా.

లక్ష్మ:—ఉఁ, ఉఁ, లేరు. ఎక్కడో వీధిగదిలో ఆఫీసుపని చేసుగుంటున్నారు.

రత్న:—ఏమో, పెద్దమనిషి అక్కడవుంటూవుంటే మేమిక్కడ గొడవచేస్తున్నామేమో అని.

రాజ:—ఏదోమాట వేగిరం చెప్పండి, యింటికిపోతాం, ఆయన్ని యిబ్బందిపెట్టక.

లక్ష్మ:—లేరమ్మా, ఇక్కడ లేరు. ఆయన వీధిగదిలో యెక్కడో ఆఫీసుపని చేసుగుంటున్నారు. మన మిక్కడ మాటాడుకున్నా ఫర్వాలేదు.

రత్న:—ఔనుగాని మీ అత్తగారు యింట్లో లేదా యేమిటి?

* ఈ యేకాంకనాటకం రాజమహేంద్రవరంలో ౧౯౩౩-వ సం. జూన్ నెలలో రచించబడింది—టే. కా.

హైమవతీమనోహరుడు

— పెంఢ్యాల వెంకటరామారావు.

వెన్నెలరాత్రి

—జి. హనుమంతరావు.

లక్ష్మ:—ఆవిడ మరేమో మాఆడబొడుచుగారివూరు వెళ్లేరు.

రత్న:—ఏమీ, యెందుకూ?

లక్ష్మ:—ఆవిణ్ణి యిక్కడికి తీసుకొద్దామని.

రత్న:—(బుగ్గలుమీద వేళ్లువేసుగుని) అదేమిటమ్మా! మొన్న మొన్న నేకదూ శ్రావణమాసంలో వెళ్లింది. యిక్కడికొచ్చి చాలానాళ్లయిపోయిందని, అప్పుడే యేంతీసుకురావడమమ్మా! రెణ్ణెల్లేనా అయిందో లేదో.

రాజ:—వున్నంవెళ్లేక వున్న మింకావెళ్లందే!

లక్ష్మ:—ఆవిడ మరి కూతుర్ని విడిచిపెట్టివుండలేరు. పచ్చగా వున్నది యీవొక్కకూతురేగా.

రత్న:—అయితే కూతురిదగ్గిరే వుండిపొమ్మను. చీటికిమాటికి యీతీసుకురావడాలేమిటి, తీసుకువెళ్లడాలేమిటి?

రాజ:—కూతురింట్లోనే వుంటే సరి తీరిపోతుంది.

లక్ష్మ:—అల్లుడికి యింట్లో యెవరూ పెద్దవాళ్లు లేరు. తల్లి సచ్చిపోయి రెండేళ్లయిందిపాపం!

రత్న:—అయితే యిల్లరికం చేసుగుంటుందా యేమిటి?

లక్ష్మ:—ఇల్లరికం చేసుగుంటుందని నే నేడవడం లేదు, పిన్నిగారూ! కూతురు వచ్చేక తనూ, కూతురూ కలిసి నన్ను బతకనిస్తారాఅని పగలురాత్రి యేకయిదై పోతున్నా. వాళ్లు యింట్లోవుంటే తింటారు, నేను తింటం లేదూ. అదేంఖర్మమోగాని వాళ్లిద్దరూ నాతో దెబ్బలాడనిరోజంటూ వుండదమ్మా. అందుకని నే నేడుస్తున్నా. ఒహారుంటే నే చస్తున్నా కదా, యిద్దరూవుంటే యింక యేలాబతకడమని.

రత్న:—నిజమేనమ్మా, రాక్షసుల్లాంటివాళ్లిద్దరూను.

రాజ:—ఇద్దరూ లంఖిణీ తాటకేన్నా.

లక్ష్మ:—ఇంట్లోవుంటే దెబ్బలాట. ఆవట్టుగ మూడువూడు నాళ్లకే యింట్లోంచి వెళిపోతం. వెళ్లినవాళ్లు పోనీ అక్కడేవుంటారా అంటే మళ్లా అదిలేదు. ఇట్టే వెళ్లడం, యిట్టే రావడం. ఆవెళ్లడం రావడంఖర్చులు మళ్లా మావే. ఇలా చస్తున్నామమ్మా!

రత్న:—సరేగాని, వాళ్ల సంసారంకూడా మీనెత్తిని వెయ్యడమేమిటో! వాళ్లది వేరేకుటుంబంకాదా, వేరేసంసారంకాదా. అలాంటప్పుడు మీయింటివీరాగి కింగుకూ తీసుకొచ్చిపెట్టడం?

రాజ:—అదేమో, నాకూ వింతగానే వుంది.

(లక్ష్మమ్మ వూరుకుంటుంది.)

రత్న:—మీరిద్దరూ చిన్నవాళ్లుకదా. ఇద్దరూ చిలకాగోరింకల్లాగ వుంటూవుంటే తను చూసి సంతోషించవలసిందికదా. అటువంటప్పుడు వాళ్లసంసారంకూడా మీనెత్తిని పెట్టడమేమిటమ్మా. ఇప్పుడు కాకపోతే మరెప్పుడూ సుఖపడడం!

రాజ:—ఇంత కాల్చుకుతినే అత్తగారిని నే నెక్కడా చూడ లేదమ్మోయి! మాచెల్లెలిఅత్తగారొక్కర్తె వుందిగాని ఆవిడేనా యింత కాల్చుకుతినడం నేచూడలేదు, విన లేదు.

లక్ష్మ:—నా వొక్కర్తెతో దెబ్బలాడితే పోనీ అదేపోయిం దని వూరుకుందును. ఆయనతోకూడా దెబ్బలాటే. ఆయన నన్ను కొట్టడం, తనబుర్ర గోడకేసి కొట్టుగోడం, యేడవడం, చచ్చిపోతా ననడం, యీబాధలు నేభరించలేననడం, ఇహ యేమిచెప్పనుతల్లీ! ఇల్లు యుద్ధరంగమయిపోతుంది. ఇవన్నీ తలచుకుని యేమిరాదైవమా నా కేమిదారని యేడుస్తున్నా.

రత్న:—కడుపుతోవున్నమనిషివి నువ్వు. రేపో నేడో నీళ్లాడతావు. నీచేత పనులు చేయించుగుంటుందేమిటమ్మా!

రాజ:—నిండుపొద్దులమనిషిచేత చాకిరీ చేయించుగోడ మేమిటి నా మొహం.

లక్ష్మ:—అటుమొన్నసాయింత్రం తలకాయినొప్పొచ్చి లేవలేక ఆవిడికి రాత్రికి బియ్యపుపిండి విసరలేనన్నాను. దానికోసం తెగతిట్టిపోసింది.

(రత్నమ్మ నోరు నొక్కుగుంటుంది.)

రాజ:—ఏమి ఆశ్రియం. చూడగాచూడగా యమురాలులాగుంది.

(బంట్రోతు సోములు వస్తాడు.)

సోము:—అమ్మగారండీ!

లక్ష్మ:—ఏమిటి?

సోము:—అయ్యగారు మరేమో నన్ను పడవలరేవుకాడికెళ్లి రమన్నారండి. అమ్మగారొత్తారంటండి. అమ్మగారు, సెల్లాయిగారూకూడా వొత్తారంటండి. పడవలరేవుకాడికెళ్లి తీసుకురమ్మన్నారండి ఆరిని. బజారెంటే యెల్తాగాదండి. ఏమేనా కూరగాయలట్టుగురావలసొస్తే సెప్పండి. ఒచ్చేటప్పు డట్టుగొత్తానండి. సిక్కం తీసుకెళతా, డబ్బులిప్పించండి.

లక్ష్మ:—ఇప్పుడేమీ కూరగాయ లక్కర్లేదు. ఇంట్లో చాలా కూర లున్నాయి. పడవలరేవుకు వెళ్లి వాళ్లిద్దరినీ తీసుకురా.

సోము:—సిత్తమండమ్మా. పడవలరేవుకాడికెల్తానండి. అమ్మగారిని, సెల్లాయిగారిని తోడుకొత్తానండి.

లక్ష్మ:—సరే, వెళ్లు. (సోములువెళతాడు.)

రత్న:—మళ్లా ప్రళయం వచ్చి పడుతూందమ్మోయి!

రాజ:—తల్లీ కూతురూ కలిస్తే రెండుప్రళయా లయిపోతాయి.

లక్ష్మ:—నాఖర్మానికి నే నేంచెయ్యగలనమ్మా! ఇంట్లో యింతమంది నౌఖర్లుంటూవున్నా మళ్లా పనిపాట్లన్నీ నేనేచెయ్యాలి;

గుడ్డలుతకాలి, లాంతర్లుతుడవాలి, పిండ్లువిసరాలి, ఒహటేమిటి ? సమస్తం నేనే చెయ్యాలి. (విచారంమాని) ఒహలాగయితే ఆవిడ వూరుకుంటుందమ్మా. వారికొచ్చే జీతంకనక నెలనెలకీ ఆవిడచేతిలో పోసేస్తేనూ వూరుకుంటుంది 'అంతా మీ అల్లుడికీ మీకూతురికీ యిచ్చేసుగోండి. మాకేమక్కర్లే' దంటేనూ పరమానందం. ఇగా మమ్మల్ని యేమీ అనదు. కాని మాకు తిండెలాగ? మేమెలాగబతకడం? అదెలా చెయ్యమండీ పిన్నిగారూ !

రత్న:—నిజమేతల్లీ ! నువ్వెంతేనా క్షోభపడిపోతున్నావు. నువ్వెంతక్షోభపడిపోతున్నావో ఆపరమాత్ముడికే తెలుసు.

రాజ:—కూతుళ్లని కనుక్కున్నవాళ్లే యిలాగ చేస్తావుంటే కూతుళ్లు లేనివాళ్లమాట చెప్పేదేమిటే !

రత్న:—కొడుకు బతికుండాలి, కోడలు ముండమొయ్యాలనేరకంమనిషి. దేవుడేనా తగినశిక్ష చెయ్యకుండావున్నాడమ్మా !

రాజ:—పాపం పండితేగాని బద్దలవదంటారు పెద్దలు. అలా పెరగ్గాపెరగ్గా ఆఖరికి వాళ్లపాపం వాళ్లనే కొట్టేస్తుంది. చూడండి నామాట అబద్ధమయితే.

లక్ష్మ:—తనకూతురుచేత ఆవగింజంతపనిచేయించదు, ఆవిడ వొళ్లు యెక్కడ అలిసిపోతుందో అని. చాకిరీచెయ్యడానికి మళ్లా నేను. ఊరికే చెప్తున్నా, మీరు వింటున్నారుకదా అని, వాళ్ల కావిడపెట్టడాన్నిగురించి. వేపుగతిని తనకు కట్టుగోడానికి పంచలున్నాకూడా లేవనిచెప్పి ఆయనచేత ఒకసైనుపంచ కొనితెప్పించిందమ్మా. తెప్పించుకున్నమనిషి తను కట్టుగోవాలా ? మళ్లా అదిలేదు. తిన్నగా తీసుకెళ్లి కిందటిసారి వెళ్లినప్పుడు అల్లుడి చేతి కిచ్చేసొచ్చిందమ్మా ! ఏమిటి చెప్పను పిన్నిగారూ ఆవిడచేసే పనులుగురించి. ఏమయినా, వొకళ్ల కిచ్చిందని నే నేడవడంలేదు. నన్ను చంపకండర్రో యని యేడుస్తున్నా. నేనన్నా మాపుట్టింటారెవరన్నా కూడా ఆవిడికి కిట్టదమ్మా, ఆవిడికీ కూతురికీ కూడా. ఆమధ్య మా తమ్ముడొచ్చేడు. కుర్రాడుకదా. ఆరేళ్లవాడు- వాడిని పెట్టినభాధలు యేమనిచెప్పమన్నారు. ఇన్నీఅన్నీకావు. చూడలేక చివరికి వాడిని వాళ్లింటికి పంపేసేను.

రత్న:—ఆవిడి 'ధాష్టత్తు 'అలాగుంది !

రాజ:—చక్రం తిరుగుతుంది లెండి. కింద మీదికీ, మీదు కిందికీ వస్తుంది.

లక్ష్మ:—ఒకరోజునుంచీ, రెణ్ణాళ్లనుంచీ పడుతూన్న భాధలాయివి. ఆరేళ్లనుంచి పడుతున్నా. పెదిమ మెదపకుండా భరిస్తున్నా.

రత్న:—నిజమేతల్లీ ! వింటూవుంటే నావొళ్లే ఝల్లుమంటూంది. పగవాళ్లకేనా వద్దు నువ్వు పడేబాధలు. నేను వినే భరించలేకుండావున్నాకదా ! నువ్వు పడుతున్నావు. పాపం ! చిన్నపిల్లవి. దేవుడే రక్షిస్తాడు నిన్ను. దిక్కులేనివాళ్లకి దేవుడే దిక్కంటారు. ఓపికపట్టివుండు తల్లీ. (స్ఫురించి) అమ్మాయీ ! ఇంక మీవాళ్లు వచ్చేవేళయింది. మళ్లా రేపో యెప్పుడో వస్తాలే, వెళతాం. దేవుణ్ణే నమ్ముకో. నీ కింకేమీ ఫర్వాలేదు. ఇలాంటి వెల్లకాలం వుండిపోవు. లే, రాజమ్మా, లే పోదాం, మరి. వెళ్లొస్తామమ్మా.

రాజ:—వెళ్లొస్తానండీ వదినా.

లక్ష్మ:—మంచిదమ్మా. (రత్నమ్మ, రాజమ్మ వెళతారు.)

(లక్ష్మమ్మ చొక్కాకుడుతూవుండును. సోములు వస్తాడు.)

సోము:—అమ్మగారు, సెల్లాయిగారు వొచ్చేరండి. రెండు మూటలూ లోనడేసేనండి.

(వెంకమ్మ, సుబ్బమ్మ వస్తారు.)

(వెంకమ్మ నారాయణమూర్తిగారితల్లి. వలభైయైదేళ్లుంటాయి. వితంతువు. బక్కపల్చగా వుండును. చూడడానికి మనిషి కొరకొరలాడుతూవుండును.

సుబ్బమ్మ వెంకమ్మకూతురు. తల్లిలాగే పల్చగా వుండును. తల్లికి ప్రతి. వయస్సు యిరవైయేళ్లు.)

లక్ష్మ:—(నిలుచుని) ఏంవదినా ! క్షేమంగా వున్నావూ ? ఏమత్తా ! వచ్చేరూ ?

వెంక:—అబ్బాయి యెక్కడ ?

లక్ష్మ:—పావిట్లోనే వున్నారు. ఆఫీసుపని చేసుకుంటున్నారు. (సుబ్బమ్మతో) ఏమివదినా ! అన్నయ్య కులాసాగా వున్నారా ?

సుబ్బ:—ఊఁ. దేవుడిదయవల్ల.

లక్ష్మ:—అంతా దేవుడిదయే. లేకపోతే మరి మనయిష్టమూ యేమిటి ?

సుబ్బ:—ఊఁ. ఔను.

వెంక:—అబ్బాయిని చూసొద్దాం రా పిల్లా.

సుబ్బ:—ఊఁ. పద.　　　　(ఇద్దరూ వెళతారు.)

౨ - వ రంగం

[నారాయణరావు కుర్చీమీద కూచుండును. లక్ష్మమ్మ వచ్చును.

నారాయణరావు స్కూళ్ల డిప్టీ యినస్పెక్టరు. సామాన్యంయెత్తు మనిషి. క్రాపెంగుతల. నవ్వుమొహం. సర్కీటువెళ్లడానికి దుస్తులు వేసుగువుండును. చేతితో దండకడియం పట్టుగొనును.]

లక్ష్మ:—సర్కీటువెళ్లడానికి బట్టలు వేసుగున్నారూ ?

(నారాయణరావు అడావిడిగా దండకడియం జేబులో పెట్టుగొనును. లక్ష్మమ్మ పరిశీలించదు.)

నారా:—వచ్చేవూ? ఇంకా రాలేదేమని చూస్తున్నా.

లక్ష్మి:—ఏదో యింట్లో పనిచేస్తున్నాను.

నారా:—ఇంకా పనులేమిటే, నీమొహం. ఇప్పుడాట్టే కష్టపడి పనిచెయ్యకూడదు. చూసేవా? నీళ్లాడేరోజులొచ్చేయి. చాలా ప్రమాదం.

లక్ష్మి:—అలాగేలెండి. (కొంచెం సేపయేక)

నారా:—వచ్చింది.

లక్ష్మి:—ఏమిటీ?

నారా:—అయినా చెప్పుగో.

లక్ష్మి:—నాకేం కేరళ మొచ్చుననుకున్నారేమిటి?

నారా:—నే నిన్నాళ్లూ అలాగే అనుకుంటున్నా.

లక్ష్మి:—మంచిమాటే!

(నారాయణరావు జేబులోనుంచి దండకడియం తీయును.)

లక్ష్మి:—అదేమి టది?

నారా:—మొదట చేతికి పెట్టుగో.

లక్ష్మి:—తర్వాత పెట్టుగుంటాను లెండి.

నారా:—పెట్టుగోమరి.

లక్ష్మి:—పెట్టుకుంటానులెండి.

నారా:—నువ్వు పెట్టుకుంటే మరి నేను చూసి సంతోషిస్తా. నా కానందం అక్కర్లే దనుకున్నావేమిటి.

లక్ష్మి:—పెట్టుకుంటాలెండి. ఇ దెందుకు చేయించేరూ?

నారా:—నువ్వు కొంచెం బలుస్తావేమోఅని. కడుపుతోవుండే మనుష్యులు సాధారణంగా నీరుపట్టి బలిసివుంటారు. కాని నువ్వు బక్కగానేవున్నావు. ఈదండకడియం పెట్టుగుని, యిది దండను నిలవడానికేనా కాస్తతిని బలుస్తూవుంటావని చేయించేను.

లక్ష్మి:—సరేలెండి. వేళాకోళాల కేమిటిగాని, మీఅమ్మకు తెలుస్తే యేమేనా అంటారు.

నారా:—అది అనేదేమిటి దానిమొహం. నాయిష్టం. నా డబ్బు. నాయిష్టం.

లక్ష్మి:—మీయిష్టమని మీ రనగానే సరా యేమిటి. ఆవిడ వూరుకుంటారేమిటి?

నారా:—అయితే నన్ను వెళ్లి చెప్పమన్నావేమిటి? వెళ్లి చెప్తాను, నే నిలా చేయించేను, నా కిష్టమని. (నిలుచోనును)

లక్ష్మి:—ఏమీ చెప్పక్కర్లేదు, కూచోండి.

(నారాయణరావు కూచోనును.)

నారా:—పెట్టుగో మరి.

లక్ష్మి:—పెట్టుకుంటానులెండి.

నారా:—నువ్వు పెట్టుకుంటేగాని నే నివాళ అసలు సర్కీటే వెళ్లను.

లక్ష్మి:—పోనీండి అయితే. (చేతికి దండకడియం తొడుగుకొనును.)

నారా:—మానేవ్వూ, నగ కెంత అంద మొచ్చిందో!

లక్ష్మి:—అయితే, నగ కందంరావడానికేమిటి నగలుపెట్టుకుంటారు?

నారా:—కొంతమందికి నగలు పెట్టుకుంటే అందమొస్తుంది. కొంతమందికి నగలుపెట్టుకుంటే వికారమొస్తుంది. కొంతమంది నగలు పెట్టుకుంటే నగల కందమొస్తుంది. చివరజాతిమనుష్యులలో చేరిన దానివి నువ్వు.

లక్ష్మి:—మీరే అన్నిటికంటే పెద్దనగ నాకు.

నారా:—నిజమే. నిన్ను పెళ్లాడితే నాకు అందమొచ్చింది; ఆజాతిమనిషివని అననేఅన్నానుగా.

లక్ష్మి:—పోదురూ! అన్నీ యిలాగే అంటారు.

నారా:—నిజంచెప్తే నిష్ఠూరం. ఉన్నమాట ఆడకతప్పదు.

లక్ష్మి:—అన్నినిష్ఠూరాలూ మీకే తెలుసు. నా కేం తెలీవు.

నారా:—ఇంక వెళతాను మరి. (దండను ముద్దాడును.)

లక్ష్మి:—చాలులెండి. బొత్తిగాను.

(నారాయణరావు మళ్లీ ముద్దాడును.)

నారా:—మరి వెళ్లొస్తాను. ఇదిగో, అన్నట్టు చెప్పడం మరిచిపోయేను. మీఅమ్మకు ఉత్తరం రాసేను, వచ్చి నిన్ను తీసుకువెళ్ల వలసింది పురిటికని.

లక్ష్మి:—చెప్పడం మరిచిపోవడమేమిటే, మీరు ఉత్తరం రాసి నాకు చూపించేరుకదూ, పోస్టులో వెయ్యకమునుపు.

నారా:—మందమతిని, బొత్తిగా జ్ఞాపక ముండడం లేదు అంతకంతకి. ఇప్పుడు జ్ఞాపకమొచ్చింది, నీకు చూపించేవేసేను పోస్టులో అని. ఎప్పుడువేసేను పోస్టులో?

లక్ష్మి:—అటుమొన్న బుధవారంనాడుకదూ.

నారా:—ఔను. మొన్నబుధవారంనాడే వేసేను. ఇంక రేపో నేడో వస్తుందన్నమాట మీఅమ్మ.

లక్ష్మి:—ఊఁ.

నారా:—నేను కాంపులోవుండగా వస్తేమట్టుకు నేనువచ్చే వరకూ వుండమని చెప్పు. చెప్పేం, తెలిసిందా?

లక్ష్మి:—ఉండ కేంచేస్తుంది? మీరు రాకుండా తీసుకెళు తుం దేమిటి నన్ను. తీసుకెళ్తానం టేమట్టుకు నేను వెళ్తానా?

నారా:—అలాగేలే, నేను వచ్చేక వెళుదుగాని. ఔనుగాని నాకు యీవూరునుంచి బదిలీఅవుతుం దనుకుంటున్నారు అంతా. అంతా అదేమాట. విచిత్రం.

లక్ష్మి:—అయితే బదిలీవద్దని కోరుకోండి.

నారా:—కోరుకోవాలంటే చెన్నపట్నంవెళ్లి డైరెక్టరాఫీసులో గుమాస్తాలకాళ్లు పట్టుకోవాలి.

లక్ష్మి:—పోనీ కోరుకోండి. ఇక్కడే వుండిపోదాం. ఈవూరు అన్నివిధాలా అనుకూలంగా వుంది. మనవూరికి దగ్గిర. ఇట్టే వెళ్లివస్తూ వుండవచ్చు. ఇక్కడే సుఖంగావుందాం.

నారా:—ఇంకా యేమీచెప్పలేను దాన్నిగురించి. ఇంతకీ యిప్పుడు తొందరేముందిలే......మరి వెళ్లొస్తానోయ్.

లక్ష్మి:—ఊఁ. మంచిది.

నారా:—ఇదిగో! పిల్లలు జాగ్రత్తసుమా. వీథిలోకి వెళ్తారు. బళ్లూ గిళ్లూ, పశువులూ తిరుగుతూ వుంటాయి. బళ్లకింద పడతారు. జాగ్రత్త. వీధిలోకి వెళ్లనియ్యకు. వెళ్లొస్తానుమరి.

లక్ష్మి:—ఊఁ. మంచిది. జాగ్రత్త సుమండీ. మూడునాలుగు రోజులవరకూ ఆచేతవవ్వాళ్లంటే తిరగాలి, బాడిబందలోను. గోడ్డేనా వుండదు. చేలగట్లంబడి తిరగాలి.

నారా:—కొత్తాయేమిటి?

లక్ష్మి:—కొత్తనిగాదు. అయినా మీశరీరం మీరు జాగ్రత్తగా చూసుగోడం అలవాటు లేదు. అందుకని.

నారా:—ఉ. అలాగే. వెళ్తాను మరి.

లక్ష్మి:—మంచిది.

నారా:—జవాన్! (లోపల 'అయ్యా'అని వినవస్తుంది) పెట్టె, పరుపు పట్టుకు నడుస్తూవుండు. (లోపల 'చిత్తమండయ్యా' అని వినవస్తుంది) వెళ్తా నింక.

లక్ష్మి:—మంచిది. (నారాయణరావు వెళ్లును.)

లక్ష్మమ్మ:—(తనలో) ఈనగ మాఅత్తగారయినా, మావదిన యినా చూస్తే యేమేనా అంటారేమో. (సుబ్బమ్మ వచ్చును. లక్ష్మమ్మ కొంచెం కంగారుపడును.)

సుబ్బ:—ఏమమ్మా, మాఅమ్మ పిలుస్తూవుంటేనే నిన్ను. విన బడలేదూ? (దండకడియంచూసి) ఇదెక్కడిదో! చాలా బాగుంది.

లక్ష్మి:—మీ అన్నయ్య యిప్పుడే యిచ్చేరు.

సుబ్బ:—మాకెవరికీ చెప్పందే!

లక్ష్మి:—అత్తగారికి చెప్పే చేయించేనన్నారు.

సుబ్బ:—అమ్మేనా చెప్పలేదు నాకు. చేతికి చక్కగావుందో.

లక్ష్మి:—నువ్వుకూడా చేయించుగుందూగాని లే.

సుబ్బ:—ఈనగకోసమే యిప్పుడు దేవుళ్లాడుతున్నాను. ఉన్న నగలు పెట్టుకుంటే చాలులే. నీచేతి కీనగ చాలాచక్కగావుందో. నగకే కళకాంతులొచ్చేయో.

లక్ష్మి:—వదినవుకాబట్టి హాస్యమాడుతున్నావు, తప్పు లేదు.

సుబ్బ:—నువ్వే హాస్యమాడుతున్నావు. నేను నిజమే అను తున్నాను. చక్కగా వుంది. రావో. అమ్మకుకూడా చూపిద్దాము.

(వెంకమ్మ వచ్చును, నడుముమీద చేతులుపెట్టుగుని.)

వెంక:—ఏమేపిల్లా! నువ్వుకూడా యిక్కడే వుండిపోయేవు. సరే, దానికంటే పనిలేదు. అది అన్నింటికీ తెగించింది.

సుబ్బ:—చూడేఅమ్మా! అన్నయ్య వొదినికి దండకడియం చేయించేడు.

వెంక:—(బుగ్గలునొక్కుకొనుచు) అలాగు వాడు డబ్బు తగలేసుకుంటూవుంటాడు. స్వయంరాజు, స్వయంమంత్రి. వా డెలాగుతగలేసుకుంటే యెవళ్లకికావాలి. తగలేసుగోనీ. తల్లిమాట విననికొడుకు బాగుపడేదేమిటి......పిల్లా! నేను వెళ్లి జపంచేసుగో వాలి. ఇవాళ యేకాదశి ఉపోషంకదా. అప్పిడే అస్తమానవేళ అవు తూంది. ఏదో కాస్త చలిమిడి గొంతుకులో వేసుగుంటూ, జపం చేసు గుని. రెండుమంచినీళ్లచుక్కలు వేగిరం తాగితేగాని వొంట్లో ప్రాణాలు లేచిపోయేటట్లూ వుంది. (లక్ష్మమ్మతో) ఏమే! నువ్వు ఆబియ్యం పూర్తిగా బాగుచెయ్యి.

లక్ష్మి:—అలాగే.

వెంక:— నేను వెళ్తా. ఇంక మరి జపంచేసుగోవాలి. (వెళ్లును.)

సుబ్బ:—కూచో వదినా!

లక్ష్మి:—అత్తగా రిప్పుడే చెప్పివెళ్లేరు మాసేవా బియ్యం బాగుచెయ్యమని. అంచేత కూచోనుబాబూ. వెళిపోవాలి. వెళ్లి బియ్యం బాగుచేసుగోవాలి. బాగుచెయ్యకపోతే మళ్లా యేమేనా అంటారు.

సుబ్బ:—కాస్సేపు కూచో. నేనూ సాయంచేసిపెడతాను.

లక్ష్మి:—నువ్వు సాయంచేయక్కర్లేదమ్మా. నాపని నేనే చేసుగుంటాను.

సుబ్బ:—ఫర్వాలేదు. కూచో కాస్సేపు.

లక్ష్మి:— (విసుగుతో) నువ్వు కూచోమంటావు. ఆవిడ బియ్యం బాగుచెయ్యకపోతే యేమేనా అంటారు. (కూర్చొనును.)

సుబ్బ:— అత్తగారిమాటమీదే నడుస్తూన్నట్టు మహాచెప్తా వేమిటి కబుర్లు.

లక్ష్మ:—అత్తగారిమాటమీద నడవ కేంచేస్తున్నాను ?

సుబ్బ:—ఆవిడమాటమీదకాదు, నోటిమీద నడుస్తున్నావు. నువ్వంతగా అత్తగారిమాటమీదే నడిచేమనిషివయితే యిన్ని దెబ్బలాట లెందుకు వస్తూవుంటాయి ?

లక్ష్మ:—నాఖర్మం.

సుబ్బ:—నీఖర్మంకాదు, నాఖర్మం ; మాఅమ్మఖర్మం. మా అమ్మ యెంతముచ్చటపడి చేసుకుందో అంత దూర మయిపోయింది, కొడుక్కి. సరా, తీరిపోయింది.

లక్ష్మ:—నువ్వు వున్నమాట, లేనిమాట ఆడకుమరి.

సుబ్బ:—నామీదా నువ్వు అధికారం చేసేదానివి పుట్టే విన్నాళ్లకి.

లక్ష్మ:—నా కెందుకమ్మా. నా కేగొడవలూ తెలీవు. అలాంటప్పుడు వూరుకుంటేనే మంచిది.

సుబ్బ:—పోనీగాని నిన్నటికి నిన్నరాత్రి కాస్త వొంటిమీద నీళ్లో సుసుని దిబ్బరొట్టి చేసిపెట్టలేకపోయేవా ? ముసిలిముండకదా! ఆమాత్రం కనికరం లేకపోతే అ దెలాజతుకుంది? నలభైయేళ్లు దాటేయికదా ! అది బతకాలని మనస్సులోవున్న మనిషివేనా నువ్వు. ఉన్నమనిషివయితే అలా వూరుకుంటావా? ఒంట్లో ప్రేమ పుట్టాలికాని ఒకరు చెప్తే వస్తుందా ?

లక్ష్మ:—రాత్రి స్తానంచేసి చెయ్యలేదనేనా నువ్వనడం.

సుబ్బ:—చేస్తేమట్టుగు యేం మునిగిపోయిందని. ఉన్నపాటివాళ్లయితే చెయ్యరూ, కడుపుతోవుంటే మట్టుగు. నువ్వేగాని మరే యిల్లాలూ కడుపుతోవుండడం లేదు కమోసు. ఇంతోటినాజూకు దానివీ పుట్టేవు. (లక్ష్మమ్మ వూరుకొనును) పోనీ, యెన్నడేనా రెండు రాగిడబ్బులు నీచేత్తో దానిచేతిలో పెట్టి యెరుగుదువా? నాకు తెలియక అడుగుతున్నా, చెప్పు.

లక్ష్మ:—ఆయనే యిస్తూవుంటేనే. ఇంతకీ నాదగ్గి రేముందనీ, నేనియ్యడానికి మానడానికిన్నూ.

సుబ్బ:—పెట్టితాళాలు మెళ్లోనే కట్టుకొన్నావుకమూ పుస్తెల్లాగా, పూసల్లాగా. మరెవరికీ కనపడనియ్యవుకదూ.

లక్ష్మ:—నాకెందుకూ తాళాలూ, యీతిట్లూ. ఆయనకే యిచ్చేస్తా, మీరే అడిగి తీసుకోండి.

సుబ్బ:—నీఅంత కుచ్ఛితంమనిషిని నేచూడలేదంటే నమ్మ. ముమ్మాటికీ నమ్మ. పైగా యివన్నీ అతగాడితో చెప్పి తాళాలు దానిమొహాన్ని కొట్టిస్తావా. ఆముండ నేడిపిస్తావా! ఇదా నువ్వుచేసే పని. నువ్వే 'తాళాలు నాకువద్దు. మీ అమ్మగారి కిచ్చెయ్యండి. మీఅమ్మగారికంటే నేనెక్కువా? కన్నతల్లికంటే యీయింట్లో నాకెక్కువఅధికార ముందా?' అని అతనితో చెప్పి ఆతాళా లిచ్చెయ్యొద్దూ. ఒకళ్లు చెప్పేకా బుద్ధిరావడం. చీవాట్లుపెట్టేక కుక్కకేనా బుద్ధొస్తుంది.

లక్ష్మ:—నువ్వన్నట్టుగానే చేస్తానమ్మా, నా కేగోలా అక్కర్లేదు.

సుబ్బ:—నువ్వు తాళాలు వదుల్తావా. నువ్వు తాళాలు వదిలే మనిషివే. నువ్వు తాళాలకంటే ప్రాణాలు తొందరగా వదులుతావు. ఆసంగతి నాకు తెలుసు.

లక్ష్మ:—(పుస్తినుంచి తాళాలు తీస్తూ) నాకెందుకమ్మా యీ వెధవతాళాలు. నన్ను దెబ్బలాటలు లేకుండా బతకనియ్యండి. అంతే చాలు. నాకు తాళాలూవద్దు, గీళాలూవద్దు. తీసుకోఅమ్మా తాళాలు. (తాళాలు సుబ్బమ్మకాళ్లదగ్గిర పడవేయును.)

సుబ్బ:—అమ్మోయ్! నాయనోయ్! చచ్చేనర్రోయి, చచ్చేనర్రోయి, చచ్చేను. కొట్టేసిందర్రోయ్, కొట్టేసింది. తాళాలు మీద విసిరేసింది. (ఏమిటే ఏమిటే ఏమిటే అంటూ వెంకమ్మ వచ్చును.) నాకాళ్లు విరక్కొట్టేసిందర్రోయి, తాళాలు విసిరేసిందర్రోయి నాకాళ్లమీద. కాళ్లు విరిగిపోయేయర్రోయి.

వెంక:—(సుబ్బమ్మను కౌగలించుకొని యేడుస్తూ) అయ్యో, అయ్యో, అయ్యో! నేనేంచేతునేతల్లీ. నువ్వెందుకొచ్చేవే అమ్మా. నువ్వు చచ్చిపోతే నేనుండలేనేఅమ్మా. నే నేగోతులోనో, నూతులోనో పడిపోతానే తల్లీ! (లక్ష్మమ్మతో) లంజా, నాపిల్లను చంపేస్తావుటే! నీపొట్ట నెట్టుకుంటావుటే. నా కొక్కకూతురేనే పచ్చగావుంది. నా కొడుకునీ, కూతురినీ కూడా పొట్టపెట్టుకుంటావుటే. అది చచ్చిపోతే నువ్వేంచేస్తావే. నీలాంటివాళ్లు లక్షమంది చచ్చినా నాపిల్లతో సమానంటే. నీయిల్లు వల్లకాడుగాను. నీవాళ్లంతా నాశనమైపోను. మీఅమ్మ చచ్చిపోను. మీనాయన బూడిదైపోను.

లక్ష్మ:—అసలు ఆవిడకాళ్లకు తాళాలు తగలందే.

సుబ్బ:—అమ్మోయి. ఎంతదెబ్బతగిలిందేవ్. దాని కేంతెలుసునేవ్. మోకాటిచిప్ప విరిగిపోయిందేవ్. ముట్టుగోకేవ్. నేచచ్చిపోతానేవ్. నన్ను విడిచిపెట్టేయ్యేవ్. నన్ను చంపేసిందేవ్ నీకోడలు.

వెంక:—నువ్వు నాశనమైపోను. నీవాళ్లంతా గంగలో కలిసిపోను. మీవంశం నాశనమవా. అలాగు కొడతావుటే పిల్లను.

లక్ష్మ:—మావాళ్లనెందుకు తిడతారూ. కావలిస్తే నన్ను తిట్టండి.

వెంక:—నీమొగుడు సంపాదించినదంతా మీవాళ్లకు పెట్టెయ్యలేదని యేడుస్తున్నావు నువ్వు. మేమంతా చచ్చిపోవాలని నువ్వు

ప్రతిరోజూ దేవుణ్ణి ప్రార్థిస్తున్నావు. మేమంతా చచ్చిపోతే ఆవెధవల్ని యింట్లో పెట్టుగుని కులుకుతూవుందామని చూస్తున్నావు. మేము తింటున్నామని ప్రతిక్షణం యేడుస్తున్నావు.

లక్ష్మ:—రామ! రామ! మీరు తిన్నారని నామనస్సులో నేనెప్పుడూ అనుకోలేదే! నమ్మండి నమ్మకపోండి.

వెంక:—ఓసి నీఅబద్ధాలు కాలిపోనూ! ఎంతదానివే నువ్వు! ఎంతకైనా తెగుదువే నువ్వు! నీఅబద్ధాలు మండిపోనూ! నిజం చెప్పు; మేము తింటున్నామని యేడవడం లేదూ, యేడవటం లేదూటే నువ్వు. నిజంచెప్పు. నామొహంవేపు చూసి చెప్పు.

లక్ష్మ:—నిజంగానే చెప్తున్నా. నేనెప్పుడూ మీరు తింటున్నారనీ, మీరు వున్నారనీ, యెన్నడూ యేడవలేదు.

వెంక:—మీవాళ్లంతరిమీదా వొట్టేసుకుచెప్పు. మీవాళ్లంతా చచ్చేరని వొట్టేసుకు చెప్పు చూతాం.

లక్ష్మ:—మావాళ్లంతా యెందుకుచస్తారూ. మావాళ్లేం చేసేరనీ చావడానికి. ఎన్నితిట్లు తిట్టినా నన్ను తిట్టండి కాని వాళ్లనేమనకండి. వాళ్లేంచేసేరూ మిమ్మల్ని. మిమ్మల్ని యెప్పుడేనా 'కాదు' అన్నమాటేనా ఆడియెరుగుదురూ? వాళ్లనెందుకు తిడతారూ? నన్ను తిట్టండి. కావలసినన్ని తిట్టండి.

వెంక:—(సుబ్బమ్మవైపు తిరిగి) చూసేవా దానితమాషా! అది అలాతెగించి జవాబుచెప్తూవుంటే నేనేంమాటాడగలనమ్మా. నానోరెందుకు పనికొస్తుందమ్మా. మాటకు పదిమాటలు జవాబు చెప్తూంది. దాని రాక్షసినోటిముందర మననోళ్లు పనికివస్తాయా! ఇదిగో! యివాళ చెప్తున్నా. నువ్వు పెండ్రాడే చస్తే నాకొడుక్కి తిరిగి పెళ్లిచేసుకుంటా. అందరం సుఖంగా వుంటాము. నీశార్ధంనాడు పరవాణ్ణం వండుకుతింటాను.

సుబ్బ:—అదెప్పుడేనా నిన్ను అత్తగారూ అని పిల్చియెరుగునుటే. దానినోరు పుచ్చిపోనూ! దానినోరు మండిపోనూ! దానివాళ్లు నాశనమవా! మళ్లా పెళ్లిచేస్తేనేగాని మాఅన్నయ్యకు సుఖం లేదమ్మా. వాడు బతకడమ్మా. వాడింక చచ్చిపోతాడమ్మా.

లక్ష్మ:—అలాంటిమాటలు యెందుకూ అనడం. నన్ను తిట్టండి యెన్నయినా.

వెంక:—నీవల్లే వాడు చచ్చిపోతాడు. నీవల్లే వాడు దేశాలంట పోతాడు. నువ్వే వాడిని మింగేస్తావు. నువ్వే వాడిపాలిటి యమురాలివి. నిన్ను నూకాలమ్మ యెత్తుకుపోనూ!

సుబ్బ:—అయినా యిది మనని తెగకాల్చుకుతింటూందే. ఇది మనందరినీ మింగేస్తుందే, యింక. ఎందుకూ, మాఅన్నయ్యవచ్చేక వాడితోచెప్పు, ఇదిగో యిలాయిలా జరిగిందని.

వెంక:—వాడొచ్చినవెంటనే యెలాగా చెప్తాను. చెప్పి దీన్ని యెలాగా చంపించేస్తాను. (లక్ష్మమ్మతో) నీకూ వాడికీ యెడబాపులు చెయ్యకపోతే నాపేరు మారుపేరెట్టు. వాడిచేత నిన్ను కొట్టి చంపించెయ్యకపోతే నేను బ్రాహ్మణజన్మ యెత్తలేదు, చండాలుడికి పుట్టేననుకో. ఇదే నాపంతం.

సుబ్బ:—అమ్మా, యెందుకే యింక. నాఖర్మం, నీతలరాత, వాడిఖర్మం. అది యింట్లో కాలుపెట్టినప్పటినుంచి యిప్పటిదాకా యిలాగే యేడుస్తున్నాం. మనం బతికున్నాళ్లూ యిలాగే యేడుస్తాం. దానిజీవాని కేడుస్తూనే వుంటాం. ఎంతేడ్చి యేంప్రయోజనం? ఇంకెందుకుగాని, నువ్వు వెళ్లి జపం చేసుగో. ఉపవాసం, ఉపవాసంతోవున్న మనిషిని యిలాచేసినందుకు దేవుడు నాకు తగిన శిక్ష వేస్తాడు. ఎంతనొప్పిపెట్టినా యేడవకుండా నోరుమూసుగుని వూరుకోవలసింది. ఊరుకోలేకపోయేనే అమ్మా! సొమ్మసిల్లిపోతానను కున్నానే అమ్మా! చచ్చిపోతా ననుకున్నానే తల్లీ! నిన్ను మళ్లా కళ్లతో చూస్తా ననుకోలేదే అమ్మా! గుడ్లు తేలేసేనే అమ్మా! చచ్చిపోయేననుకున్నానే తల్లీ! ఎందు కింక. అమ్మా, నువ్వు వెళ్లి జపం చేసుగో. నామాట విను. పద.

వెంక:—(లక్ష్మమ్మతో) నావంటి ఋషివంటిదాని జపం చెడగొట్టినందుకు నువ్వూ, నీపుట్టింటివాళ్లూ కూడా బుగ్గయిపోకపోతే నాపేరు వెంకమ్మకాదు. ఏమిటే! నేనెవరనుకుంటున్నావే. నావంటి వుత్తమురాలిని, నావంటితపోశాలిని క్షోభపెట్టినందుకు నీవాళ్లు వృద్ధికొస్తారుటే. నాశనమైపోరుటే! ఋషుల్ని బాధపెట్టినవాళ్లు యెక్కడేనా బతికివున్నారుటే.

సుబ్బ:—(వెంకమ్మచేతులు పట్టుకొని) శాంతించు. శాంతించు. తల్లీ, శాంతించు. ఋషివి నువ్వు. సామాన్యురాలివి కాదు. నీమహిమ అల్పులికి తెలీదు. నావంటివాళ్లకి తెలుస్తుంది. మహాప్రభో! నువ్వు కోపించకూడదు. కోపించకు. కోపించకు. వాళ్లిలాగా నాశనమైపోతారు. దేవుడే వున్నాడు వాళ్లవంశం రుంపనాశనం చేసెయ్యడానికి. అందుకనే యిలాంటి పని చేయించేడు దానిచేత. (చేతులు విదిలిచిపెట్టి) నావంటి సత్తైమైన యిల్లాలిని, మహాపతివ్రతను, పరపురుషుణ్ణి యెరుగనిదాన్ని, నావంటిదాన్ని బాధపెట్టినవాళ్లు యెన్నడూ ముందుకురారు. రారంటే నమ్మ. ఎప్పుడేనా ముందుకొస్తారుటే. వాళ్లు నాశనమైపోరుటే, ధ్వంసమైపోరుటే.

వెంక:—చూడు యెలాగ యేడుస్తూందో, దానిమొహం కాల్చియ్యా. అది మంగళవారంనాడు, శుక్రవారంనాడు తప్ప మరొకప్పుడు యేడవనేయేడవదు. దానిప్రతిజ్ఞ అది. మన నదిసర్వ నాశనం చేసెయ్యాలని చూస్తూంది. కాని దానివాళ్లే కాట్లోకలిసి పోతారని యెరగకుండావుంది.

(లక్ష్మమ్మ యేడుస్తూ వెళ్లిపోవును. చామాలు వచ్చును.

చామాలు సోములుతల్లి. నలభై యేళ్ల మనిషి. మురికిగుడ్డలు, కంపుకొడుతూవుంటుంది.)

వెంక:—(చామాలుతో) ఇప్పు డెంతరణరావణయుద్ధ మయిపోవాలో అంతయుద్ధ మయిపోయింది. మమ్మల్ని చంపేస్తానని అది కత్తియెత్తింది. హా! హా! వద్దన్నాము. అప్పటికి యిద్దరం పిడుగుల్లాంటివాళ్లమున్నాముకాబట్టి యెలాగయితేనేం కిందపడి మీదపడి దానిచేతుల్లోంచి కత్తి లాక్కున్నాం. లాక్కుని ఆమట్టుగు పెట్లో దాచేసేం. ఇంక బతికేంకదా అని అప్పుడనుకున్నాం. అప్పటికీ మాపిల్లకి మోకాలికి తగిలింది వెనకంచు. ముందుఅంచు తగిలితే కాలక్కడికి యెగిరిపోవలసిందే.

చామా:— (విచారంతో) అమ్మతల్లో! ఎంతపనిజరిగిందమ్మో!

వెంక:—ఎంతపని జరిగిందేమిటే, చచ్చి బతికింది పిల్ల. మళ్లా పునర్జన్మమెత్తింది.

చామా:—మా పెద్దదెబ్బ తగిలిందమ్మా!

వెంక:—మాపిల్లను నేను కళ్లమూస్తానను కోలేదమ్మా. నాబిడ్డ కేవలం నాఅదృష్టంవల్లే బతికివుంది. పూర్వజన్మాన నే చేసుకున్న సుకృతంవల్లే బతికివుంది. అది మమ్మల్ని చంపివెయ్యాలని చూస్తూంది.

సుబ్బ:—ఎందుకమ్మా చెప్పుగోడం. ఇంటిగుట్టెప్పుడూ చెప్పుగోకూడ దన్నారుపెద్దలు. అందుకే రెండుచేతులా నోరుమూసుగుని వూరుకోడం. అంచేతే నే నేడవలేదు, ఇంత దెబ్బతగిలినా. సొమ్మసిల్లిపోవలసిందే.

చామా:—అయ్యోబిడ్డా!

వెంక:—ఏమేచామాలూ! మీకోడలు నీతో యెప్పుడేనా దెబ్బలాడుతుందిటే.

చామా:—మాయమ్మో? నాతో దెబ్బలాడడమేనండి! దెబ్బలాడితే బతికుంటదండి! శాపనుతరిగేసినట్టు తరిగెయ్యనండి. నేను మాకోడలిని కొడతానేవుంటానండమ్మా. కొడితే సీపురుగట్టిరిగిపోద్దండి. నిన్న పులుసులోకి దుమ్ములులేకుండా కొట్టేసేనండి, నన్నేదో ఆడిందని.

వెంక:—(ఆశ్చర్యంతో బుగ్గలునొక్కుకుని) ఎంతఅదృష్టం! ఎంతఅదృష్టం! ఆహా! (సుబ్బమ్మవైపు తిరిగి) చూసేవేపిల్లా. అలాగుండాలమ్మా. అలాకొట్టకపోతే లొంగుతారా? ఎన్నటికీ లొంగరనుకో. ఒకమాటి కొకమాటు తగలనిస్తూవుండాలి. అయితే నీకొడుకేమీ అనడుటే చామాలూ, నువ్వుకొడుతూవుంటే.

చామా:—ఆడే కొట్టమంటాడండమ్మా. తప్పొస్తే ఆడే సంపెయ్యమంటాడండమ్మా.

వెంక:—(బుగ్గలునొక్కుకుని) ఎంతపుణ్యం! ఎంతపుణ్యం! ఎంతఅదృష్టంచేసుకుపుట్టేవే, కోడల్ని కొట్టడానికి. నీకేనా అతికారముంది కాని నాకు లేదు. మాయింట్లో మాకోడల్ని కొడితే మావాడు చంపేస్తాడేమో అనిభయం. అంచేతే దాని కొకదండమెట్టేసి వూరుకుంటున్నా. దానికి నాదగ్గిర చీమతలకాయంత భయం లేదంటే నమ్ము. మాటకిముందు యెదిరించడం, పెడసరం జవాబులు చెప్పడం, తిట్టడం. నేనూ నీలాగే కొడుతూవుంటే అది యిలాచేస్తుందా చెప్పు చూతాం? గజగజ వణికిపోయీ నాపేరు చెప్పేటప్పటికి. నన్ను చూసేటప్పటికి శవంలాగు వాలిపోయీ. మరి యేదీ అలాజరుగుతూందా? దానికి భయం లేందే. ఏకోశాన్నీ నేనంటే బెదురు లేందే. నువ్వు యెంతో పుణ్యం చేసుకు పుట్టేవు. మహాఅదృష్టవంతురాలివి, శూద్రదానివైతే అయేవుగాని.

సుబ్బ:—దానిపుట్టుక మన కెక్కడొస్తుందమ్మా. వైదీకబ్రాహ్మణజాతి. దరిద్రపువెధవజాతి. ఈ జాతిలో పుడితే సుఖమెక్కడ?

చామా:—నిజమేనండి. ఇప్పుడు బ్యామ్మర్లంతా యింతేనండి. మానూద్రోళ్లే నయమండి. (కొంతసేపయేక)

వెంక:—(సుబ్బమ్మతో) ఏలాగుంది పిల్లా నీకాలు?

సుబ్బ:—అప్పిడే యేంనింపాదమ్మా! అప్పిడే యేంనింపాదే తల్లీ. ఇంతకీ నా దొక్క బుద్ధిపొరపాటొచ్చిందంటే నమ్మ. ఇక్కడికిరాకముందు నువ్వు నాతో చెప్పనేచెప్పేవు 'దానితో మాట్లాడుతూవుండకే' అని. నాదే బుద్ధిపొరపాటొచ్చింది. నీమాట వినకపోవడమే యింతముప్పొచ్చింది.

వెంక:—దానిజోలి కెళ్లొద్దే అని నీకు మొగశే చెప్పేనా. చూసేవా యెంతమట్టుకొచ్చిందో. అందుకే దాన్ని బియ్యంబాగుచెయ్యిపో అన్నాను, నీతో కబుర్లుచెబుతూకూచుంటుందనే.

సుబ్బ:—అమ్మా, నేను చెబుతూనేవున్నాముకదూ. నావల్ల బుద్ధిపొరపాటొచ్చింది. నాబుద్ధి గడ్డితింది. ఇకనైనా బుద్ధితెచ్చుగుంటూమ రింక మైకంలో పడిపోను. పడిపోను. ఎందుకమ్మా, వెళదాంరా. ఎందు కీశవజాగరం. పోదాంరా, జపం చేసుగుందూ గాని.

వెంక:—ఇంకేంజపమే తల్లీ! నాజపాలన్నీ బుగ్గయిపోయే యిలాంటిబతుకొచ్చింది.

సుబ్బ:—చెంబుడునీళ్లోసుగుని యింతచలిమిడి నోట్లోవేసుగుందూగాని రా. అమ్మా! లే.

చామా:—ఎదో కూంత తాగండమ్మా. ఇన్ని సల్లనినీళ్లు తాగి నా కడుపులో సల్లగుంటదండమ్మా.

వెంక:—నాకు పిండీవద్దు బిగ్గీవద్దు. (సుబ్బమ్మతో) నీవంటి దానిభాద చూసేక నాకు యేమీవద్దు. ఆఖరికి పచ్చిమంచినీళ్లేనా

వద్దు. ఇలాగే పస్తుపడుక్కుంటూ, వుసూరుమని. దేవుడా యింత చేస్తివా అని కడుపులో కాళ్లెట్టుగు పడుక్కుంటూ.

సుబ్బ:—అలాగు కాదమ్మా! కాస్త నోట్లో వేసుకుందూ గాని లే.

చామ:—లెగండమ్మా. కాసిన్ని మంచీళ్లు తాగండి. ఆకలి తీరద్ది.

వెంక:—నేను రాను.

సుబ్బ:—నువ్వుతినకపోతే నేనూ యివాళ రాత్రి తినను.

వెంక:—అమ్మోయి! నువ్వుమానెయ్యడమే! నాతల్లీ, యింత దెబ్బ తగిలేక తిండితినకపోడమే!

సుబ్బ:—అయితే రామరి.

వెంక:—(లేచి) ఎదో యింత మింగుతాను దానికార్థం మింగినట్లు, పద. (ముగ్గురూ వెళతారు.)

3-వ రంగం

[సాయంత్రంపూట లక్ష్మమ్మ లాంతర్లు తుడుస్తూవుండును. రత్నమ్మ వచ్చును.]

లక్ష్మ:—రండివదినగారూ! యేదేనా పనిమీద వచ్చేరా యేమిటి?

రత్న:—లేదమ్మా. ఊరికే వచ్చేను, ఒక్కక్షణం చూచుని పోదామని. ఇంటిదగ్గిర వొక్కర్తినీ కూచుంటే యేమీ తోచడం లేదు. అంచేత బయలుదేరి చక్కావచ్చేను.

లక్ష్మ:—ఇలా కూచోండి యీబల్లమీద.

రత్న:—ఎందుకమ్మా! కిందే కూచుంటాను. (కూర్చొనును.)

లక్ష్మ:—చూస్తూనేవున్నారుకదూ, మా నాటకమంతా.

రత్న:—(రహస్యంగా) ఇంట్లోలేరా యేమిటి మీఅత్తగారూ, ఆడపడుచూ?

లక్ష్మ:—ఇప్పుడిప్పుడే బిందెలు పట్టుకు కాలవకెళ్లేరు.

రత్న:—ఒకరువెళితే సరిపోకాయేమిటి యిద్దరూవెళ్లడం.

లక్ష్మ:—ఒకరికొకరు తోడు. నామీద నేరాలు చెప్పుగుంటూ వెళ్లొచ్చు. ఎంతదూరంవెళ్లినా యింతేనా అనిపిస్తుంది. అందుకోసమని యిద్దరూ వెళ్లడం.

రత్న:—వాళ్ల మొహం యీడ్చిరి లే.

లక్ష్మ:—మున్న జరిగినయుద్ధం చూసేరా!

రత్న:—ఇదేమియుద్ధమమ్మా! రెండుపక్షాలవాళ్లూ వుంటే యుద్ధంకాని లేకపోతే యుద్ధమేమిటి నామొహం! రెండుపక్షాలూ లేందే! ఒకపక్షమే యుద్ధంచేస్తూవుండడం; రెండోపక్షం వూరుకోడం. దీన్నే శాంతియుద్ధ మంటారు పత్రికలవాళ్లు. గాంధిమహాత్ముడు చెయ్యమంటూన్న దీరకంయుద్ధమే.

లక్ష్మ:—ఏదో శాంతియుద్ధ మనండి, నావల్లకా డనండి. నన్నుమాత్రం కాల్చుకుతినడం తప్పదుకదా! మొన్నటియుద్ధమంతా విన్నారా?

రత్న:—వినకేం. వూసగుచ్చినట్టు మీ అత్తగారే చెప్పింది. ఆవిడచెప్పినదంతా తారుమారు చేసుగుంటూ అర్థం చేసుగున్నా. ఇన్ని అబద్ధాలు యెలావస్తాయమ్మా ఆవిడనోటంట! ఆవిడిది మనిషి జన్మ కాదేమో!

లక్ష్మ:—మా ఆయన యింటికి వచ్చీరావడంతోటే ఆవిడ వున్నవీ లేనివీ చెప్పి ఆయనచేత నన్ను కొట్టించి నాకూ ఆయనకీ యెడబాపులు చేస్తారుట.

రత్న:—(బుగ్గలు నొక్కుకుని) అమ్మయ్యో! ఎంతమాట!

లక్ష్మ:—నన్ను చంపించేస్తారుట.

రత్న:—ఇంకేం, చాలాబాగుంది. దానికేంగాని, నేనోమాటి చెప్తావిను. ఏమిటంటే—

లక్ష్మ:—అమ్మా! నన్నెన్ని భాదలుపెట్టినా నేనోర్చుగుంటూ కాని, పిల్లలిని పెడితేమట్టుగు నే నోర్చుకోలేను. వాళ్ల నెందుకూ పసిగుడ్డుల్ని భాదపెట్టడం. నాకు సరే, తిండి తిన్నగా పెట్టడమే లేదు. వాళ్లు తింటూన్నంతసేపూ నేను నిలొచ్చడం, నిలువుజీతమిస్తూన్నట్టు. వాళ్లిద్దరూ తిన్నాక యేదోరెండుమెతుకులు నాకు పారేస్తారు. ఉత్తన్నం బుక్కలేకుండా చచ్చిపోతున్నా. పోనీ నాకేం పర్వాలేదు. ఇంతట్లోకి చచ్చిపోను. మరి పిల్లలిసంగతో. వాళ్లకీ అంతే. ఆపాడిమెతుకులు వాళ్లకి పెట్టలేక యేడుస్తున్నా. నిన్న మీయింటికి పచ్చడికోసం రావడం పిల్లలకోసమనే. నన్నెంతకాల్చుకు తిన్నా కిమన్నాస్తి, యేమనను. పిల్లలి నెలా మాడ్చి చంపనమ్మా, పసిగుడ్డుల్ని.

రత్న:—అమ్మా! అంతా వింటూనేవున్నాను. నువ్వుపడే భాదలు చూస్తే రాళ్లేనా కరిగి యేడుస్తాయి. మరి మనుష్యులమాట చెప్పే దేమిటి. ఇంతకీ నే వొకటిచెప్తా చెయ్యి. 'ఇలాయిలాగుంది. ఇలాగిలాగు భాదలు పెడుతున్నారు, అత్తాకూతురూ కలిసి. నేను బతికలేను. కాబట్టి మీరు యీవుత్తరంచూసిన తక్షణం బయలుదేరి రావలసింది' అని మీఆయన కోవుత్తరంముక్క రాయి. రాసి మీ బంట్రోతు చేతి కిచ్చి పంపించు వెంటనే. విన్నావా?

లక్ష్మ:—ఆయన యేమేనా అంటారేమో?

రత్న:—నీకెందు కాభయం? నే నున్నా, సరా. అంతమట్టుకొస్తే తెగబడి వచ్చి నేనేచెప్తా. ఇహ అలాంటివాటిలో వూరుకునే మనిషిని కాను. అవసరమొస్తే నేనే చెప్తా యిలాయిలాగు జరిగిందని. విన్నావా? అంచేత ఇవాళ ఒకవుత్తరం తక్షణం రాసిపంపు. మీఆయనకొకటి, మీఅమ్మగారికికూడా ఒకటి రాసిపడేస్తే పడెయ్యి. అలాచేస్తే

 1. కీ. శే. చుండూరు నాగభూషణం శ్రేష్ఠిగారు. 2. కీ. శే. పాటిబండ వెంకటరమణయ్య పంతులుగారు,

1. కీ. శే. బాలసరస్వతి ఇంటూరి పద్మావతీ దేవిగారు. 2. కీ. శే. మల్లంపల్లి శారదాంబగారు.

మరీ మంచిది. 'ఇక్కడ సంగతు లిలాగున్నాయి, నాకు నెలలు నిండేయి కాబట్టి నువ్వువచ్చి నన్ను తీసుకువెళిపోవలసింది' అనిరాయి.

లక్ష్మి:—మాఅమ్మకికూడా రాయమంటారా ?

రత్న:—మీఅమ్మకొకటి, మీఆయనకొకటి, రెండు రాసెయ్యి. తక్షణం రాసెయ్యి. మీఅమ్మకి నింపాదమీదేనా రాయొచ్చులే. ఆట్టే తొందర లేదు. మీఆయనకిమట్టుకు యిప్పుడు కూచున్నపాళంగా రానేసి సోములికిచ్చేసి పంపించెయ్యి. విన్నావా మరి ? మీఅత్తగా రొస్తుందింక, మరి నేను వెళుతున్నా. మొట్టమొదట మీ ఆయనకి వుత్తరంరాసి పంపించెయ్యి.

లక్ష్మి:—అలాగే.

రత్న:—మళ్లా వాళ్లొస్తారు. రాసెయ్యి మొదట.

లక్ష్మి:—ఊఁ. వెళుతున్నా. (రత్నమ్మ వెళ్లును.)

(లక్ష్మమ్మ కలం కాగితం తెచ్చుకుని వుత్తరం రాస్తూవుండును. కొంచెం సేపయేక సోములు వస్తాడు.)

లక్ష్మి:—సోములూ, నువ్వు కాస్సేపు అవతల కూచో, యిప్పుడే పిలుస్తాను, పనివుంది.

సోము:—చిత్తమండమ్మా ? (వెళ్లును.)

లక్ష్మి:—(తనలో) మాఅమ్మకి రాసేవుత్తరం యింకా పూర్తవలేదు. మరోరెండుముక్కలు రాయాలి. ఈవుత్తరం పోష్టులో వెయ్యాలి కనక దీనికేం తొందరలేదు. మొదట మాఆయనకి రాసిన వుత్తరం సోములుచేతికిచ్చి పంపించేస్తాను. సోములూ !

('అమ్మగారూ' అంటూ సోములువస్తాడు.)

సోములూ !

సోము:—అమ్మా !

లక్ష్మి:—మరేమో అర్జంటుపనివుంది.

సోము:—అమ్మా !

లక్ష్మి:—ఈఉత్తరం తీసికెళ్లి మీఅయ్యగారికి యెక్కడుంటే అక్కడ యిచ్చేసిరా. విన్నావా ?

సోము:—అమ్మా ! అయ్యగారు యేవూళ్లోమకాం నేసేరో యేంటోనండి.

లక్ష్మి:—వెళ్లి కనుక్కో. ఆఫీసులో కనుక్కుంటే తెలుస్తుంగి. గుమాస్తా మంగయ్యగారి నడుగు. అడిగి ఆవూరికివెళ్లి యీ వుత్తరం యిచ్చేసిరా. ఇప్పుడే బయలుదేరు. వెళ్లు. విన్నావా ? (ఉత్తరం సోములుచేతి కిచ్చును.)

సోము:—సిత్తమండమ్మా.

లక్ష్మి:—వెళ్లు మరి. బయలుదేరు.

సోము:—సిత్తం. సెలవండమ్మా, యెల్లొత్తానండి. (వెళతాడు.)

లక్ష్మి:—(తనలో) మాఅమ్మకి రాసినవుత్తరం రేపుపొద్దున్న పూర్తిచేసి పోష్టుకు పంపించేస్తా. ఇప్పటికుట్టుకు యెవరికి తెలీకుండా యిది నాపక్కకింద దాస్తాను. (లక్ష్మమ్మ వెళ్లును.)

(వెంకమ్మ, సుబ్బమ్మ నీళ్లబిందెలతో వచ్చి వంటగదిలో బిందెలు దించుకుంటారు.)

వెంక:—ఏదీ యెక్కడికివెళ్లింది యిది ?

సుబ్బ:—ఏమో ! యెక్కడికిపోయిందో ! అత్తభయమా, మొగుడిభయమా, మరెవరిభయమా ! (లక్ష్మమ్మ వచ్చును.)

లక్ష్మి:—గదిలో లాంతరు తుడుస్తున్నాను.

వెంక:—ఇప్పుడేంతొందరొచ్చింది దొరసానిగారికి.

సుబ్బ:—ఆవిడికేం మహారాణీ. నీలాగా నాలాగా అనుకున్నావులే ముష్టిబతుక్కి. ఎప్పుడైనా పెట్టిపుట్టాలమ్మా. అదిలేందే అడుక్కుతినేబతుకే అయిపోతుంది.

(సీతమ్మవచ్చును. సీతమ్మ లక్ష్మమ్మతల్లి. నలభైయేళ్ల మనిషి. లావుగావుండును. పునిస్త్రీ. నవ్వుమొహం. చురుకైనకళ్లు.

ఆవిడవెనక బండివాడు పెట్టె, మూట పట్టుకువస్తాడు. వచ్చి కిందపెట్టి 'అమ్మా, డబ్బులు బేగిప్పించండి. యీాదిలో యెద్దెలి పోద్దండి' అంటాడు.)

సీత:—(లక్ష్మమ్మతో) పిల్లా ! కూపావలాతీసుకుని బండీవాడికి గొండణాలియ్యి.

లక్ష్మి:—అక్కర్లేదులే. నాదగ్గిర చిల్లరుంది. (చిల్లర తేవడానికి గదిలోకి వెళ్లును.)

వెంక:—ఏం వదినగారూ ! ఇంతఅకాత్తుగా వచ్చేసేరు ?

సీత:—మీఅబ్బాయి వుత్తరంరాస్తేనే, వచ్చి పిల్లని మీయింటికి తీసుకువెళ్లండని.

వెంక:—ఆమధ్య రాస్తానని నాతో అన్నాడు మరి. రాసేడనుకోలేదు.

(లక్ష్మమ్మవచ్చి బండీవాడికి డబ్బులిచ్చును. బండీవాడు వెళిపోతాడు. లక్ష్మమ్మ పిల్లాడిచొక్కాకుడుతూ నిలుచుండును.)

సీత:—(సుబ్బమ్మతో) ఏంకోడలా ! సుఖంగావున్నావూ ?

సుబ్బ:—మీదయవల్ల.

సీత:—మాదయేమిటమ్మా. అంతా దేవుడిదయ.

సుబ్బ:—ఏమో ఆవేదాంతం నాకు తెలీదు.

సీత:—కాలం మళ్లితేగాని అలాంటివి తెలీవు. మాలాంటి వాళ్లకు తెలుస్తాయి. ఏంవదినా ! నిజమేనా ?

వెంక:—అప్పుడే నన్ను ముసిలిదాన్ని చేసేసేవుటమ్మా, ఎంత మందిపిల్లల్ని కన్నా! మీకంటే ముత్యంలాగ ఒక్క కొడుకుని, ఒక్క కూతుర్ని కన్నారు

సీత:—తిండిపెట్టలేక. మీలాగే భాగ్యవంతులమయితే పదిం తమందిని కందుము.

వెంక:—అదంతా యేమిటే మమ్మల్ని ఆక్షేపించడం. మాకే భాగ్యముంది మీకు లేదని. అంతేనా?

సుబ్బ:—ఎవళ్లకి భాగ్యముంటే వాళ్లుతింటారు. అంతేగాని వొకళ్లకి పెడతారాయేమిటి? గుర్రానికి తోకవుంటే తనువిసురు కుంటుంది. అంతేగాని సాలలోవున్న గుర్రాలన్నిటికీ విసురుతుందా యేమిటి?

సీత:—కోడలు అత్తగారివేపు మాటాడుతుందిటమ్మా యెంత మంచిదైనా?

సుబ్బ:—అయితే మీరన్న మాటలకర్థం అత్తగారు మంచిదనా, కోడలుమంచిదనా?

సీత:—మీపిల్లలి కాఅర్థాలన్నీ తెలుస్తాయి, మాకు తెలీవు మేమొకఅర్థంతోటే మాట్లాడుతాము.

సుబ్బ:—అది యెదుటివాళ్ల మొహంమీద యిరవై అర్థాలతో పేలుతుంది.

వెంక:—మాపిల్ల మీగుట్టంతా బైటపెట్టేస్తూంది.

సీత:—ఎన్ని అన్నా కోడలిదే మీదుచెయ్యయితే అత్తగారికి సంతోషమే, తనకంటే మంచికోడలిచేతిలో సంసారం పెట్టేనుకదా అని.

వెంక:—మీమాటల కేంలెండి.

సుబ్బ:—అదేమిటేఅమ్మా! వియ్యపురాలొస్తే మంచినీళ్లు దాహానికిచ్చి కాళ్లుకడుక్కుంటారా అని అడగవు. కూచోబెట్టి పీటవెయ్యవు. ఇదేమిశోద్యమే.

సీత:—చూసేరా కోడలిమాటలు!

వెంక:—రండివదినా! కాళ్లుకడుక్కుని మంచినీళ్లు తాగుదురుగాని.

సుబ్బ:—పదండి అత్తా.

సీత:—ఊఁ. పదమ్మా కోడలా. (అంతా వెళతారు.)

౪ - వ రంగం

[సాయంత్రం 4 - గంటలప్పుడు వెంకమ్మ, సుబ్బమ్మ, సీతమ్మ, లక్ష్మమ్మ సావిట్లో కూచుంటారు. సీతమ్మ పూరికే కూచుండును. సుబ్బమ్మ వూలుకుట్టుకుంటూ వుండును. వెంకమ్మ, లక్ష్మమ్మ బియ్యంలో వడ్లూ, బెడ్డలూ యేరుతూవుంటారు.]

సీత:—ఏంవదినా! యీమధ్య రామేశ్వరంయాత్ర చేసొస్తానన్నారు. చేసొచ్చేరా యేమిటి?

వెంక:—చేసొచ్చేను! నాబతుక్కి యాత్రలు కూడాను! నాబతుకే వొకయాత్రలా వుంది. ఇల్లు సుష్టుగా వుంటే యాత్రలుగాని లేకపోతే యేమియాత్రలమ్మా! ఇల్లు సుష్టుగావుంటే యెన్నో నాయాత్రలు చేసి వద్దును. లేంకే యాత్ర లేమిటి నాపిండాకూడు!

సుబ్బ:—సంసారం చక్కబెట్టుకునేటప్పటికే అయిపోతూంది మాఅమ్మపని. తలప్రాణం తోకకొస్తూంది.

వెంక:—అంటే అనకూడదుగాని మీకూతురు యింట్లో కోతి కాపరం చేస్తూంది.

సుబ్బ:—నిజంచెప్పాలసొస్తే మీకూతురు కొంపముచ్చు కాపరం చేస్తూంది. ఆమాట చెప్పకతప్పదు. మాఅమ్మకాబట్టి అలా భరించుకొస్తూంది తల్లీ. మరొకయిల్లాలైతే యీపాటికి తోకతెంపుకుని దేశాలంట పారిపోను.

వెంక:—అమ్మా! నేనెప్పుడూ అబద్ధమాడియెరగను. జిహ్వకోసేసినాసరే అబద్ధమాడను. నేనూ పిల్లలిదాన్ని, చూసేరామరి. మీకేకనక యిలాంటికోడలుంటే పదేళ్లకిందటే యీలోకం విడిచి పైలోకానికి వెళ్లిపోదురు. నన్నిలా మాయచేసి పెళ్లిచేసేరో, కన్నుకప్పి పెళ్లిచేసేరు. ఆమాయలవాళ్లు చేసేరు. లేకపోతే కళ్లారా చూసి చూసి చేసుగుంటానా యిలాంటిదాన్ని.

సీత:—నిజమేనమ్మా, మాకూ కళ్లుకప్పేసేడు. లేకపోతే యిలాంటివాళ్లతో సంబంధం చేసుగుంటామా?

వెంక:—మాతప్పేమొచ్చిందమ్మా అలాగంటున్నావు?

సీత:—మాపిల్లతప్పేమొచ్చిందో చెప్పండి ముందర.

వెంక:—మీపిల్లంత పరమఛండాలురాలు లేదు.

సుబ్బ:—అది పరమతుంటరి. అత్తగారిని కాల్చుకుతినడానికి పుట్టింది. మలమల మాడ్చేస్తూంది అందరినీ.

సీత:—(సుబ్బమ్మతో) ఊరుకోవమ్మా వెర్రిమొర్రిగా మాటాడక.

లక్ష్మ:—ఎందుకే అమ్మా వాదన.

సుబ్బ:—(కోపంతో) నేను వెర్రిమొర్రిగా మాటాడుతున్నానా, మీరు వెర్రిమొర్రిగా మాటాడుతున్నారా? ఇదేం అనకాపిల్లి కాదు, అతికారంచెయ్యడానికి. ఇక్కడ ఝుడిసిపోయి మీకాళ్లు పట్టుగునేవాళ్లెవళ్లూ లేరు. కొంచెం కిందామీదా చూసి మాట్లాడండి.

సీత:—నువ్వూ కాస్త అలాగే మాట్లాడుతూవుండు.

సుబ్బ:—నాకా మీరు చెప్పడం. నాకుటమ్మా నువ్వుబుద్ధులు చెప్పడం, తాతకు దగ్గులునేర్పినట్టు. నీబుద్ధికి నన్ను దిద్దుతావుటమ్మా.

వెంక:—అది కాపరానికొచ్చిందిమొదలు యింతవరకూ (చేటలోనుంచి బియ్యపుగింజతీస్తూ) బియ్యపుగింజంతపని చేసిపెట్టెర గదు. ఎప్పుడూ పిండి నేసేకదా రాత్రుళ్లు వండుకోడం.

సీత:—ఏమేపిల్లా నిజమేనా ? (లక్ష్మమ్మ వూరుకుండును.)

సుబ్బ:—చూసేవా ఎంతముద్దరక్కరాలులాగ వూరుకుందో. తప్పు తనమీద వుందికాబట్టి వూరుకుంది. లేకపోతే వూరుకుం టుందా ? వూరుకుంటుందిటమ్మా. మానం అంగీకారం అన్నాడు. అదే నిజంకాకపోతే యీపాటికి మాజుత్తు పట్టుగు మమ్మల్ని నేలను రాసీదు!

సీత:—ఇ దెక్కడి ఆడపడుచువమ్మా ! ఇన్నినోళ్లెక్క డున్నాయమ్మా నీకు ! మాటకి పదిహారుమాట లంటున్నావు !

లక్ష్మ:—ఊరుకోవేఅమ్మా అంటే నీకుకాదుటే చెప్పడం ?

సుబ్బ:—నన్నొక్కమాటంటే నేను వూరుకునేది లేదు. నే నొక్కమాటపడను. కావలిస్తే మీకూతురు ననుకోండి, మీఅల్లుడి నను కోండి, మీవియ్యపురాలి ననుకోండి, ఊరందరినీ అనుకోండి. అంతే గాని నన్నన వాటం కాదు. ఇదే పదిసార్లు మీకు చెప్పడం.

వెంక:—నాకు రవ్వంతపని చేసియెరగదమ్మా. సరే రాత్రీ పగలూ తెగకాల్చుకుతినేస్తూంది. మలమలమాడ్చేస్తూంది, మంగలం మీదపెట్టి వేచేసినట్టు.

సీత:—మీరు పెట్టేసినపెట్టుకేనా అది తెగకాల్చుకుతినే స్తూందని అంటున్నారు. పోనీ, అది కాల్చుకుతిందనే అనుకోండి. మీరుపెట్టినపెట్టేముందని. ఇన్నేళ్లయింది వొక్కవస్తువేనా చేయించి పెట్టేరా. పుస్తి, నల్లపూసలు తప్ప మరొక పెరుగునా పిల్ల. ఆఖరికి కడియాలేనా వుంచలేదు. చెన్నుగాళ్లతో అలాగే తిరుగుతూందికాని.

వెంక:—మేముపెడితే యిట్టే మాయంచేసీదుటమ్మా.

సుబ్బ:—మీపిల్లేం సామాన్యురాలనుకున్నా రేమిటి ?

సీత:—ఊరుకోవమ్మా బుద్ధిమాలినమాట లాడతావు. ఊరు కొంటూన్నకొద్దీ మితిమీరిపోతున్నావు. పెద్దాచిన్నా తారతమ్యం లేకుండా మాటాడుతున్నావు మరీను.

సుబ్బ:—ఇదిగో నన్ననవాటంకాదని మీకు మొదటేచెప్పే నేను. నేను వూరుకునేమనిషినికాదు. నన్నన్నవాళ్లని పట్టుగుదులిపేసి ఝాడించెస్తా.

వెంక:—మీపెట్టుపోత లేం మహావున్నాయని మమ్మల్ని దెప్పడానికీ. మీపెట్టుపోతలు అలాగవుండబట్టే మాపెట్టుపోత లిలా గున్నాయి. అవి బాగానేవుంటే యివీ బాగానేవుండును.

సీత:—పెళ్లిలో యిచ్చినకట్నమంతా యెవళ్లమొహాన్ని కొట్టేరూ ?

వెంక:—ఎవళ్ల మొహాన్ని కొట్టేమా ? మీపిల్లమొహాన్ని కొట్టే ము, మీమొహాన్ని కొట్టేము.

సీత:—కొడితే వస్తువు లేవీ ?

వెంక:—అది అమ్మగారమ్మకాబట్టి తినేసింది. అదే బుద్ధిగా వుంటే మేము పెట్టకపోయేమా ? మాపిల్లకి కట్నకాసులకేరు చేయించు కున్నవాళ్లం దానికి వస్తువు చేయించి పెట్టలేకపోయేమా ?

సీత:—మీఅంపరిబుద్ధికీ దాన్ని ఆక్షేపించవచ్చేరు. మీరు చేస్తూన్నపనులు యేం మహాబాగున్నాయనో. పిల్లనిచ్చుగున్నవాళ్లం కదా అని యెంతవోర్చుతూన్నా మరింత నల్లేరుపైబండి అయి పోతూంది మాబతుకు.

సుబ్బ:—వీళ్లని మీరు అతాపాతాళంలోకి తొక్కెస్తు న్నారు. ఆసంగతి మీరు గమనించేరా.

సీత:—(వెంకమ్మతో) మేమిచ్చినపంచ లెప్పుడేనా మాఅల్లుణ్ణి కట్టుకోనిచ్చేరా ? ఎక్కడికి మాయమైపోతాయో యేమిటో ? ఇట్టే యిలాయిస్తే అట్టే అలా మాయమైపోతాయి మళ్లోవూరు. మీరు మాయంచేస్తున్నారో, యెవరు మాయంచేస్తున్నారో ?

సుబ్బ:—మాఆయన కట్టుకున్నారనేనా మీయేడుపు. ఆపం చలు రెండున్నాయి. అవి ముక్కలుముక్కలుచేసి మీమొహాన్నే పారెస్తాను. అప్పటికి మీకడుపు నిండుతుంద.

సీత:—మీమొహాన్నే పారేసుగోండి.

వెంక:— అమ్మోయి ! మాఅల్లుణ్ణి అంటేమట్టుక వూరుకు నేది లేదు. బావమరిదికదా అని మావాడు యిచ్చుగున్నాడేమో ! యిచ్చుగుంటే తప్పా ?

సీత:—అన్నీ యిచ్చుగోడమేనా ! పంచముక్కయిస్తే అల్లు డికా, రొక్కమిస్తే కూతురికా. ఏదిస్తే అది యెవరికోవొకరికా. మే మిచ్చినకట్నం మాపిల్లకు పెడతారా, లేక కట్నకాసులపేరూ గాడి దగుడ్డూ చేయించేసుకొంటారా ?

సుబ్బ:—మాభూములు మండి బుగ్గయిపోయే యనుకున్నా రేమిటి?

సీత:—మాకు తెలియని ఆస్తిపాస్తు లేమున్నాయమ్మా మీకు? భూములూ గీములూ అంటావు, పుట్టింట్లో పడివుంటున్నానని తెలి యక. ఉన్నమాటాడితే వుడుకుమోత్తనం నాబిచ్చం నాకు పెట్ట మన్నాడుట.

వెంక:—ఏమమ్మోయి ! మీరు యెన్నడూ వొక్కచిల్లిగవ్వ పెట్టలేదు. మీరిచ్చినకట్నంరాళ్లు మీఅల్లుడే తగలబెట్టుకున్నాడు కాఫీవొటేళ్లకీ, నాటకాలకీ. పైగా మాఅల్లుడిదగ్గర అప్పుచ్చుగుని తగలపెట్టేసేడు.

సీత:—మీ అల్లుడికున్న ఆస్తికి అప్పుచ్చుగోడంకూడాను !

వెంక:—పోనీగాని నేనొక్కమాట అడుగుతాను చెప్పండి. దానికి మీరు ఆచారమేనా ఆఖరికి కాస్త నేర్పిపంపేరా? అంట్ల చేత్తో అన్నీ ముట్టుగోడమే. పేడఅంటే అసహ్యం. చేతులు తిన్నగా కడుక్కోదు, గిన్నెలుముట్టుకుని. ఏమేనా కాస్తనేర్పేరా ఆచారమేనా పోనీ?

సీత:—మీవంటివాళ్లుంటేగా మేము వేరే నేర్పడమేమిటమ్మా! ఆచారానికి గురువులు. పేడతట్ట నెత్తి నెట్టుకుపుట్టేరు.

వెంక:—(గొంతుకచించుకుని) మేము పేడతట్ట నెత్తినెట్టుకు పుడితే మీరు అశుద్ధంతట్ట నెత్తి నెట్టుకు పుట్టేరు.

సీత:—అదే నేనుచెప్పడమన్నా.

వెంక:—మమ్మల్నీ అంతమాట అంటారా? మీయిల్లు బుగ్గయిపోనూ, మీరు చచ్చిపోనూ, నువ్వు నాశనమవా, నువ్వు వల్లకాడవా. నన్నంతమాటంటావా?

సుబ్బ:—మీకొంప సుభ్రంగా బుగ్గయిపోవకపోతే నన్నడండి. తెల్లారేలోగా ఆకబురొస్తుంది. ఆ, నేనన్నమాట శాపమే.

వెంక:—ఇక్కడికి తినడాని కొచ్చి నన్నడానికేమి అతికారముందమ్మా నీకు?

సుబ్బ:—మళ్లా మారుని స్తరి వేస్తుందా యీ యింట్లో.

సీత:—తిండికి వాచి చచ్చి పొరుగూరినుంచి వొచ్చేననుకుంటున్నావేమిటమ్మా. అలాంటివాళ్లం మేము కాము.

సుబ్బ:—ఎంతేసిమాట లాడుతూందో చూడు. చమత్కారం మనిషి. నాకు రత్తం వుడికిపోతూంది.

వెంక:—తిండికి వాచి చచ్చి రాఅక్కర్లేకపోతే మాయింట్లో ఒక్కఘడియ వుండక్కర్లేదు. ఇప్పుడే పోవచ్చు.

సీత:— ఎంతతెలివితక్కువదాన్నైనా యింకావుంటానుటమ్మా. ఇదిగో యిప్పుడే వెళిపోతున్నా. (లేచి) ఇన్నిసార్లు మీరు నాకు చెప్పాలా! (లక్ష్మమ్మతో) పిల్లా! మీ ఆయన వొచ్చేక నాకోసారి కబురుపంపించు. నేను వెళ్లి రత్తమ్మగారింట్లో వుంటాను, అతనొచ్చేవరకూ. (వెంకమ్మతో) మీకోరిక సిద్ధించిందా? వెళిపోతున్నా. మీయింట్లో విస్తరివెయ్యను.

వెంక:—వెళ్లు. ఎవళ్లుండమని నీకాళ్లు పట్టుగున్నారు? కాళ్లావేళ్లా పడి బతిమాలుకుంటున్నాము వుండిపోవమ్మా అని.

(సీతమ్మ వెళ్లును. లక్ష్మమ్మ తన గదిలోకి పోవును. వెంకమ్మ, సుబ్బమ్మ రహస్యంగా మాటాడుతారు.)

సుబ్బ:—మంచిపనిచేసేవు. ఇలాంటిముండను కొంపలో వుంచడం తాచుపాము నుంచడంలాంటి దనుకో.

వెంక:—మళ్లీ యీకొంపలో కాలుపెట్టనిస్తానా?.

సుబ్బ:—మాఅన్నయ్య నేడో, రేపో వస్తాడు. వచ్చేక యివన్నీ చక్కగా బోధపరుచు. అత్తగారిముండ యెంతచెడ్డదో వాడికి తెలియచెయ్యి.

వెంక:—అసలు వాణ్ణి దానితో మాటాడనిస్తేగా.

సుబ్బ:—మొట్టమొదట వాడిపెళ్లాంచేసినపనులు చెప్పు.

వెంక:—అవి చెప్పేకే ఈఅణ్ణిగురించి చెప్తా. అలాగే పోవాలి పడవకి. మరింక యీగుమ్మం తొక్కకూడదు.

సుబ్బ:—పెరట్లో దాసీది పిలుస్తూన్నట్టుంది, పద. అంట్లకోసంకమోసు, పోదాం. (ఇద్దరూ వెళతారు)

(తెరపడును)

౫-వ రంగం

[సాయంత్రం ౫-గంటలప్పుడు లక్ష్మమ్మ యిల్లు తుడుస్తూవుంటుంది.]

లక్ష్మ:—(తనలో) ఇంకా సోములేనా రాలేదు. ఏంచెప్మా. ఒంట్లో యేమీ పాలుపోకుండా వుంది. అసలు సోములుకేనా కనపడ్డారో లేదో? ఏవూళ్లోవున్నారో యేమిటో? ఇవాళల్లా ప్రతిక్షణం ఆయనకోసమే చూస్తున్నా. తలుపు చప్పుడైతే ఆయనే అనుకుంటున్నా. కేకవినబడితే ఆయనే వచ్చేరనుకుంటున్నా. అప్పుడే సాయంత్రమయిపోయింది. ఇంకేం వస్తారు! (సోములు వస్తాడు.)

సోము:—అమ్మా!

లక్ష్మ:—సోములూ! వచ్చేవా? ఇప్పుడేనా వచ్చేవు? ఇప్పుడేనా?

సోము:—అమ్మా! అయ్యగారొచ్చేరండి. సామాను నట్టించుకుని రేవుకాడినుం చొత్తున్నారండి. నన్ను బేగెల్లి తమరెలాగున్నారో సూసి కబురు ఛేగట్టుగురమ్మన్నారండి.

లక్ష్మ:—బాగానే వున్నానని చెప్పు. వేగిరంతీసుకురా. వెళ్లు వేగిరం.

సోము:—సిత్తమండి. (వెనక్కిచూసి) అరుగోనండి. అయ్యగారే వొచ్చెత్తున్నారండి. నే సెల్లక్కర్లేసండింక. (నారాయణరావు వచ్చును.)

నారా:—ఏం యెలాగున్నావు, కులాసాగా వున్నావా? మరేంవిశేషాలు లేవుకదా. పిల్ల లెలాగున్నారు? ఉత్తరం చూసుకున్న తక్షణం బయలుదేరి వచ్చేనేను.

లక్ష్మ:—ఊఁ.

నారా:—పిల్లలు కులాసాగావున్నారా?

లక్ష్మ:—ఊఁ. బాగానే వున్నారు.

నారా:—(సోములుతో) ఒరే సోములూ! ఆసామాను లోపల పడేయించి వాడికి యీఅణా యిచ్చెయ్యి. (అణా యిచ్చును. సోములు వెళ్ళిపోతాడు.)

లక్ష్మి:—ఇదిగో! ఈమాట వినండి. మీఅమ్మ మరేమో లేని పోనినేరాలు నామీద కల్పించి చెప్పి మీకూ నాకూ యెడబాపులు చేస్తానన్నారు. అలాచెయ్యకపోతే తనది బ్రాహ్మణజన్మకాదని శపథం పట్టేరు.

నారా:—ఏమిటే, ఎడబాపులు చేస్తుందా? నీకూనాకూ యెడ బాపులు చేస్తుందా? ఇంకేం చాలాబాగావుంది! నేనేమిటి పిచ్చి పుల్లయ్య ననుకున్నావేమిటే, ఆముండచెప్పినమాటలన్నీ విని నమ్మ డానికి. వెర్రివాణ్ణేమిటే నేను!

లక్ష్మి:—ఇదిగో, మొన్నసాయింత్రం మాఅమ్మవచ్చింది. నిన్నసాయింత్రం ఆవిడితో తల్లీకూతురూ దెబ్బలాడి యింట్లోంచి గెంటేసేరు.

నారా:—(ఆశ్చర్యపడి) ఏమిటే! ఏమిటే! అంతపని చేసేరా! అయ్యో వీళ్లమ్మకడుపులుకాల! వీళ్లని గెంటెయ్య! నామర్యాద నాశనం చేసేస్తున్నారు ఈ వెధవలు. వీళ్లని చంపెయ్య. సోములూ!

(చిత్తమండయ్యా అంటూ సోములు వచ్చును.)

నారా:—(లక్ష్మమ్మతో) మీఅమ్మ యెక్కడున్నారు?

లక్ష్మి:—రత్తమ్మగారింట్లో వుండే భోంచేస్తూంది.

నారా:—సోములూ, వెళ్లి రత్తమ్మగారింట్లోవున్న మాఅత్త గారిని నేనొచ్చేనని చెప్పి వేగిరం పిలుచుకురా. పో వెళ్లు. వేగిరం రమ్మన్నా రయ్యగారని చెప్పి జల్దీ తీసుకురా. వెళ్లు. పో.

సోము:—చిత్తమండయ్యా! (వెళ్లును)

లక్ష్మి:—నిన్న యేమిటిచెప్పమన్నారు, తెగయేడ్పించుకు తినేసే రావిణ్ణి! ఏడ్పించి దెబ్బలాడి రాత్రి ఫలహారానికైనా వుండ నియ్యకుండా పొమ్మన్నారు. ఆవిడ అప్పుడువెళ్లి రత్తమ్మగారింట్లో ఫలహారం చేసింది.

నారా:—అబ్బా!......వాళ్లపని చెస్తాలే. ఇంక వాళ్లకి రోజులు దగ్గిరపడ్డాయి. ఇంట్లోంచి గెంటెస్తా వెధవల్ని.

(వెంకమ్మ, సుబ్బమ్మ వస్తారు.)

వెంక:—వచ్చేవుట్రా నాయనా! ఎప్పుడొస్తావో అనుకుంటు— (చూసి) అదేమిట్రోవు అలాగున్నావు (సుబ్బమ్మవైపు తిరిగి) అప్పుడే యేమిటో చెప్పేసిందేవ్! అయ్యో నాకళ్లు కాలిపోనూ! ఇంక వీడు నన్ను కాల్చుకుతినెస్తాడేవ్!

నారా:—నాకూ దానికీ యెడబాపులు చేస్తావుట కాదూ. ఏదీ యెలాచేస్తావో చూస్తాను, చెయ్యి చూద్దాం. చుప్పనాతిముండవి. నీఅంతపాపపుముండ పుట్టదు.

వెంక:—అదిగో! నేననుకున్నంతపని చేసేసిందమ్మా. నాకంటే అదే ముందు చెప్పేసింది. ఇంకేముంది. నాకూ వాడికీ యెడబాపులయి పోయింది. నాకూ వాడికీ యెడబాపులు చెయ్యడానికే అది పుట్టింది.

నారా:—మీరిద్దరూ యింట్లోవున్నవాళ్లనీ, వచ్చినవాళ్లనీ కాల్చుకుతింటూవుంటారుకదూ.

సుబ్బ:—నన్నేమేనా అన్నావంటే నేనొప్పుకునేది లేదు.

నారా:—దానికూతురువేకామటే నువ్వు. దానికిపుట్టినదానివే కాదుటే. చింతచెట్టుకు పుట్టినచింతపండు పులుపు.

సుబ్బ:—నువ్వుమట్టుకు చింతచెట్టుకు పుట్టలేదేమిటి?

నారా:—నేనా? నేను బడనికను. చింతచెట్టుపులుపు విరి చెయ్యడానికి పుట్టేను. దానిసారం పీల్చి చంపెయ్యడానికి పుట్టేను.

సుబ్బ:—ఏడిసేవ్. వెనకగొప్ప. అంతకంతకి విర్రవీగి పడిపో తున్నావు.

నారా:—నువ్వు సామాన్యపుఆడబొంగుచువుటే. పిండిబొమ్మ నుచేసి ఆడబొంగు చంటే తైతక్కలాడిందిట.

వెంక:—దాన్నెందుకురా అంటావు? నీపెళ్లాన్ననుకో. నీ అత్తగారి ననుకో. అంతేకాని దాన్ని అనబోకు. నీపెళ్లామే కాల్చుకు తింటూంది యింట్లోవాళ్ల నందరినీ.

(శీతమ్మవచ్చును.)

నారా:—అత్తగారూ! వచ్చేరాఅండి. మీరు వచ్చేరన్న సంగతి యిప్పుడే తెలిసింది. వీళ్లెంతదెబ్బలాడినా మీరు యిల్లువిడిచి పోడం యేమీ న్యాయంగా లేదు. అలాగెప్పుడూ వెళిపోకూడదు.

సీత:—తండ్రీ! నన్నేంచెయ్యమన్నావు? ఇంట్లో వుండ నిస్తేగా నన్ను. ఇద్దరూ కలిసి నన్నవతలికి సాయంపట్టేసేరు. నావ శంలో లేకపోయింది విడిపించుకుని వుండడానికి.

నారా:—ఇదిగో దానికి తగినమందు వేస్తున్నాలెండి, వాళ్లకి.

సీత:—నాయనా! వాళ్ల నేమనకు. వాళ్లు నీతోవుండవలసిన వాళ్లు, తల్లి, చెల్లెలు. నేనా పరాయిదాన్ని. ఏదో అప్పుడప్పుడు, మీరు పిల్చినప్పుడు చుట్టరికంచూపుగా వచ్చి పోవలసినదాన్ని. అంతే కాని మరేంకాదు కదా. అలాంటప్పుడు వాళ్ల నేమనకు నాయనా!

నారా:—వాళ్లెంతముఖ్యులో మీరూ అంతేముఖ్యులు నాకు. విన్నారా? వాళ్లెంతముఖ్యులో మీరూ నాకు అంతేముఖ్యులు. ఇదిగో నామాట తీసెయ్యక మీరు మాయింట్లోనే వుండాలి.

సీత:—నాయనా నేనుండలేను. ఇంట్లోవాళ్లకి యిష్టంలేక పోయేక యింట్లో వుండకూడదు. అది చాలాతప్పు. ఎప్పుడూ అలా చెయ్యకూడదు.

నారా:—వాళ్ల యిష్టమేమందండీ నాయింట్లోను, నాయిష్టం కాని.

సీత:—ఈమాటికి వూరుకో నాయనా! రత్తమ్మగారింట్లో కూడా చాలాఅనుకూలంగానే వుంది. ఆవిడా అక్కగారికి చేసిపెట్టినట్టు చేసిపెడుతూంది పాపం. ఉత్తమమైన యిల్లాలు. అంచేత నన్ను పిలవకు నాయనా! నువ్వు చెప్పిన పని చేసుకుపోదాని కొచ్చేను నేను.

నారా:—అలాగు కాదు. మీరు నామాటతీసెయ్యక యిక్కడ వుండిపోవాలి. ఉన్నతరవాత, సంగతులు మాటాడదాం.

సీత:—నువ్వింతబలవంతం చేస్తూవుంటే నే నేం చెప్పగలను? నిన్ను అయిష్టపరచడం నాకు యిష్టంలేదు. అంచేత నువ్వు చెప్పినట్టేకానీ. అలాగే వుంటాను.

నారా:—అదీ మంచిపని. అలాగు చెయ్యండి బాగుంది. ఒకళ్లని మనం లెక్కచెయ్యకూడదు. మనపని మనం చేసుకుపోతూ వుండాలి, యెవళ్లేమనుకున్నా సరే.

సీత:—నాయనా! మీబావమరిది తనచదువునుగురించి నిన్న డగమన్నాడు, ఏదిచదువుకుంటే మంచిదో యేమిటో!

నారా:—అలాగా. మంచిదే, మాటాడదాం రండి. అక్కడ ఆరబైటకూచుని మాటాడదాం, యిక్కడ వుక్కపోస్తూంది.

(నారాయణరావు, సీతమ్మ, లక్ష్మమ్మ వెళతారు.)

వెంక:—(గుండెబాదుకుని) అమ్మదీనమ్మకడుపుకాల, యింత రాక్షసిదాని నే చూపులేదే. యింతవరకూ వినలేదు ఆఖరికి. అదక్కడరాక్షసోగాని. అదెలాకనిపెట్టిందే వాడు రావడం.

సుబ్బ:—గోతికాడనక్కలాగ కనిపెట్టుకు కూచుంది. ఇంతకీ, అమ్మా! ఒక్కతప్పుపని చేసేవంటే నమ్మా. పైకి చెప్పేసేవు నువ్వు 'నీకూ నీమొగుడికీ యెడబాపులు చేస్తా' నని. పైకి చెప్పెయ్యకుండా వుండి చెయ్యవలసింది. మహబాగా వుండిపోను.

వెంక:—నిజమే, నావల్ల అదొక్కపొరపాటొచ్చిందే. ఇంకేనా బుద్ధితెచ్చుగుంటా. ఇహముందు అలాగేచేస్తా. అదెంతచిత్రమోకాని తల్లితోకూడా దెబ్బలాడేమని చెప్పేసిందే, ఎలాచెప్పేసిందో కాని. అమ్మదీనిల్లుమాసిపోను. ఇంతఘటుకురాలిని నేచూపులేదు, ఇంక పుట్టబోదంతేనమ్మ.

సుబ్బ:—ఎంతఘటుకురాలు కాకపోతే నిన్నూ నన్నూ యిలా కాల్చుకుతినేస్తూందీ!

వెంక:—ముందుంది ముసళ్లపండుగ. దానిపాట్లింకా ముందున్నాయిలే. దీనిపని పట్టిస్తా.

సుబ్బ:—ఇదిగో వాళ్లు మననిగురించే చెప్పుకుంటున్నారు. రహస్యంగా విందాంరా, ఏమేంచెప్పుకుంటున్నారో.

వెంక:—ఔనౌనుపద. దానితో తేలిపోతుంది వున్నదంతా.

(వెళతారు.)

(తెరవాలును.)

౬-వ రంగం

[సాయింత్రం ౫-గంటలప్పుడు నారాయణరావు కుర్చీమీద కూచుండును. ఒకఉత్తరం చదువుతూ వుండును]

నారా:—ఇది యెవరికి రాసినఉత్తరం ?...వాళ్లవాళ్లకిఅంటే వాళ్లఅమ్మకి రాసినఉత్తరమన్నమాట. అయినా యేమిటి రాసిందో చూద్దాం. నామీద యేమేంనేరాలు రాసిందో యేమిటో (ఉత్తరం చదువును) 'సౌ. సీతమ్మఅమ్మగారికి, అనేకనమస్కారములు. మీక్షేమం రాయవలెను. ఇక్కడ నాక్షేమంగురించి చెబుతున్నాను. ఇక్కడ యింట్లోవుంటున్నా నన్నమాటేగాని నావొంట్లోమట్టుకు ప్రాణాలుండడంలేదు. మీఅల్లుడుగా రెంతమంచివారో అంతచెడ్డవాళ్లు మాఅత్తగారు, ఆడబొడుచున్నూ. ఇద్దరూ చెరోరాజ్యం యేలగలరు.'...అయితేనన్నుగురించి పితూరీ లేమీ రాయలేదన్నమాటే. బతికేను. పాపం! స్వతాః మంచిమనిషి. నాకే పొరొక్కప్పుడు పిచ్చికోపంవేసుకొస్తూవుంటుంది, కొడుతూవుంటాను. (మళ్లీచదువును) 'మా అత్తగారు నన్ను పెడుతూన్న బాధలు యిన్నీఅన్నీకావు.'...నిజంగానే. నిజమే. ఇంతవరకూ నే నెప్పుడూ అనుకోలేదు. ఆసంగతి యెరగనే యెరగను. మాఅమ్మ మంచిదనే అనుకుని దాన్ని శిక్షిస్తున్నాను. (చదువును) 'ఆవిడ లేనిపోనివన్నీ నామీద కల్పనచేసి ఆయనతో చెప్తూ వుంటుంది. మొగవారు. ఆయన కేంతెలుస్తుంది పాపం! ఆయన ఆ మాటలువిని నన్ను కొడతారు. ఆయన నేమీఅనడానికి వీలులేదు, చెప్పేమాట లెంతేనాపనిచేస్తాయి. ఆయనికి నిజంగా నేనంటే యెంతో ప్రేమ. పాపం! యీమధ్య వంటగదియం చేయించియిచ్చేరు. కాని మాఅత్తగారు యెన్నివిధాలయినా ప్రయత్నంచేసి మమ్మలి నిద్దరినీ సుఖంగా వుండనియ్యరు. ఇదీ ఆవిడప్రతిజ్ఞ. తల్లివికాబట్టి నీకు దాచకుండా అన్నీ చెబుతున్నాను. నాబాధ యెప్పుడు విరగడవుతాయో యేమిటో. ఆదేవుడికేనా నామీద దయరాకుండావుంది. వాడికోసమని రోజూ వెయ్యివంగాలు పెడుతున్నాను.'......అబ్బా! యెంతమాటాడింది! ఎంతమాటాడింది! నాగుండెలలో శూలంలాగ గుచ్చుగుంది. తనుచచ్చిపోవాలనా కోరుకొంటూందా? తను చచ్చిపోతే నేనుండగలనా? ఒకక్షణమేనా బతకగలనా? ఒక్కక్షణం, అమ్మయ్యో......అబ్బా! నిష్కారణంగా నేను దాన్ని యిన్ని బాధలు పెట్టేను, అమాయకురాలిని, నిర్దోషిని, చిన్నదాన్ని. అబ్బబ్బ! దీనికంతాకారణం నాతల్లి. నాతల్లిముండ కల్పించి చెప్పిన అబద్ధాలన్నీ నేను వెర్రివెధవనై నమ్మి దాన్నికొట్టేను, తిట్టేను. నాఅంతపాపి లేడు. నాఅంతదుర్మార్గుడు లేడు. నన్ను నరకకూపంలో పడేసినా తప్పులేదు. నరకంలోవుండే ఘోరశిక్షలన్నీ

దేవుడు నాకు విధించినా నాకు తగినదండన కాదు. అయ్యో! అమ్మా! యింతదుర్మార్గప్రుదానివి నువ్వని నేను కలలోనేనా అనుకోలేదు. నాభార్యను కాల్చుకుతినడమంటే నీకు పరమాన్నంతినడం వంటిదని నే నెప్పుడూ అనుకోలేదు. ఎంత అజ్ఞానం! ఎంతమోసం! ఆమోసపుటెత్తులన్నీ నమ్మి దాన్ని కొట్టేను. కానీ యింకెంత కాల ముంటుంది యిలాగ. మరెంతకాలముంటుంది యిలాగ. ఇంకా యేమేం ఘోరబాధలు పడుతూందో పాపం పిల్ల. చదివిమాస్తాను. (చదువును) 'అమ్మా! మాఅత్తగారు నన్నొకపువ్వు తాంబూలమేనా పట్టనియ్యదు– ఇతరనోములమాట అసలు తలపెట్టేటూడదు. పువ్వులు కొని తలలోపెట్టుకుంటానంటే నువ్వేమి సానిదానివా పువ్వులమీద పడిచావడానికని అడుగుతుంది. ఆవిడ అనే మాటలు వినలేక నేను చెవులు మూసుకుంటున్నా' ... హరహరా! నేనూ చెవులు మూసుకుంటున్నా. నేనూ వినలేను, అదిఅన్నమాటలు. దాని క్రౌర్యం నేను వినలేను, చూడలేను. ఇన్నాళ్లకి నాపాపాలన్నీ బైటపడ్డాయి, నా అదృష్టంవల్ల. నేను బాగుపడేరోజు లొచ్చేయి. ఇంక నే నీవుత్తరం చదవలేను. కన్నీళ్లు దృష్టిని కప్పివేస్తున్నాయి. అక్షరాలు కనబడడం లేదు. అబ్బా! మహాపాపి! మహాపాపి! ఇంతదుర్మార్గుణ్ణి, యింత దుష్టుణ్ణి,యింతపాపిని నేనని యింతవరకూ గ్రహించలేకపోయేను. ఎంత అజ్ఞానంలో పడివుండిపోయేను. ఎంతఅజ్ఞానం. నాకూ మంచిరోజులు వచ్చేయి. రావడంబట్టే యీవుత్తరం నాకళ్లపడింది. ఇంతవరకూ నేచేసిన పాపాలుకు నాభార్యను నేను క్షమించమని కోరుకోవాలి. అప్పటికిగాని నాకు పాపపరిహారం లేదు; దేవుడిదయకు పాత్రుణ్ణి కాను. దాన్ని యిప్పుడే పిలిచి క్షమించమని కోరుకుంటా. ఇప్పుడే పిలుస్తా. ఇదిగో, ఔనా, ఓయ్('ఎందుకూ, వస్తున్నా'అనిలోపల కేక. లక్ష్మమ్మ వచ్చును.) ఇలారా. కూర్చో.

లక్ష్మి:—ఏమిటో చెప్పండి. ఇంట్లో బోలెడుపను లున్నాయి. చేసుకోవాలివెళ్లి. అంట్లు తోమమన్నారు అత్తగారు. వెళ్లి చేసుగోవాలమ్మా. తీరిక లేదు.

నారా:—ఇంక ఆఅత్తగారిముండమాటలు వినకు. నువ్వు వినవద్దు. తెలిసిందా. అ దేంచెప్పినా చెయ్యవద్దు. ఇలారా కూచో.

లక్ష్మి:—(ఆశ్చర్యపడి) బాగానేవుంది. మంచిహితోపదేశమే.

నారా:—నామాట విను. ఇలారా. కూచో. కూచో, చెప్తా అన్నిసంగతులు. (లక్ష్మమ్మకూర్చుండును.) అయితే యీవుత్తరం నాకు చెప్పేసింది యింట్లోస్థితి అంతా.

లక్ష్మి:—(భయాశ్చర్యాలతో) ఈవుత్తరం మీచేతులలో కెందుకు పడిందీ.

నారా:— ఎందుకుపడిందా! నాపూర్వజన్మసుకృతంవల్ల పడింది. నాకు బాగుపడేరోజు లొచ్చేయికాబట్టి పడింది. నాపాపకార్యాలు తుదముట్టేరోజులొచ్చేయి కాబట్టి కనపడింది.

లక్ష్మి:—సరే, బాగానేవుంది. మీ కెక్కడ దొరికిందీ యీవుత్తరం.

నారా:—నీపరుపుమీద పిల్లలు పడుక్కుంటున్నారు కదా! దానిచేపు యెండలో వేయిద్దాం. ఇది తీసెస్తే మరోపరుపు నేను ఒంటావని చూసుకున్నాను. చూసుతూవుంటే యీ కాగితం కనబడింది. ఏమిటో అనిచూచేను. నీవుత్తారీ కనపడింది. పోనీకదా అని చదవడం మొదలెట్టేను. ఇంట్లోవున్న స్థితిఅంతా విశదమయింది. నేను చేస్తూన్నపాపాలన్నీ నాకు బోధపడ్డాయి. నే నెంతపాపినో గ్రహించేను. నీక్షమాపణ కోరుకుంటేగాని నాకు పైలోకాలు లేవని అనిపించింది. నిన్ను పిలిచేను. నేను నీకు చేసినఅపకారాలూ, పెట్టినబాధలకీ నన్ను క్షమించు. నువ్వు క్షమించకపోతే నాకు పుట్టగతు లుండవు.

లక్ష్మి:—అదేమిటే. మీవెర్రి బాగానేవుంది. అంతకంతకు మతిపోతూందా యేమిటి?

నారా:—దేవతలాంటిభార్యను నేపెట్టినబాధలు నాకు జ్ఞాపకమొస్తున్నాయి. జ్ఞాపకమొచ్చినప్పుడల్లా నావొళ్లు జలదరిస్తూంది. నిన్నిన్నికష్టాలు పెట్టేను కదాఅని కళ్లంబడి నీళ్లు కాలువలు కట్టి కారుతున్నాయి.

లక్ష్మి:—మీరు పెట్టిందేమిటి, ఆవిడ పెట్టించిందిగాని.

నారా:—ఔను! ఆపాడుముండ నాపాలిటి రాక్షసి అయిపోయింది. ఆముండచేసినపనే యిది. ఆముండను చంపేసినా పాపం లేదు. ఇదిగో యిప్పుడే వెళ్లి దానితల బద్దలకొట్టినంతపని చేస్తాస్తా.

లక్ష్మి:—ఎందుకండీ మళ్లా దెబ్బలాటలు. ఆవి క్షేమనవద్దు. ఊరుకోండి. (వీధిలో 'అయ్యగారూ' అని వినవస్తుంది.)

నారా:—పోస్టుబంట్రోతు వచ్చేడు. వెళ్లొస్తానుండు. (వెళ్లి కవరుపట్టుకువచ్చును. విప్పిచదువును.)

లక్ష్మి:—ఏమి టాఉత్తరం?

నారా:—నేను నీతో వెనకఅన్నమాటే. బదిలీఅయింది.

లక్ష్మి:—అయిందీ! ఏవూరూ?

నారా:—చాలాదూరం. బళ్లారి అయింది.

లక్ష్మి:—అబ్బా! చాలాదూరమండి. 'నన్ను బదిలీ చెయ్యొద్దు. ఈవూళ్లోనే వుండిపోతా' నని ఉత్తరంముక్క రాసెయ్యండి పైవాళ్లకి.

నారా:—ఉత్తరంముక్క సరిపోదు. చెన్నపట్నంవెళ్లి అక్కడిగుమాస్తాలకాళ్లు పట్టుగోవాలి. డైరెక్టరుకాళ్లు పట్టుగో అక్కర్లేదు గాని యీగుమాస్తాగాళ్లకాళ్లుమట్టుకు పట్టుగోకపోతే మనకు మోక్షంలేదు సరికదా నష్టంకూడా వుంది. ఈపూజారిగాళ్ల చేతుల్లో వుంది యెంతేనాపని.

లక్ష్మి:—పోనీ వెళ్లి ఆపనే చెయ్యండి.

నారా:—ఇంకా ఆలోచిస్తాను. ఇప్పుడప్పుడే చెప్పలేను.

(కొంచెం సేపయేక)

లక్ష్మి:—ఏదీ నావుత్తరం నా కిచ్చెయ్యండి.

నారా:—అది యిప్పుడప్పుడే యిచ్చెయ్యడమే! ఎంతమాట అన్నావు! ఇప్పుడప్పుడే యిచ్చెయ్యడమే! వీలులేదు. అది పూర్తిగా చదవాలి. పదిమాట్లు పారాయణ చెయ్యాలి. చేసి నా పాపాలు క్షమించమని దేవుణ్ణి ప్రార్థించాలి. అప్పుడేనా యిది నీకిస్తానో యియ్యనో, నాదగ్గిరే వుంచుకుని మనస్సులో పూజించుకుంటూవుంటానో చెప్పలేను. (లేచి) ఇదిగో! వెళుతున్నా. ఆముండను కొట్టి సంతపని చేసొస్తా.(లక్ష్మమ్మ పట్టుకుని 'వొద్దువొద్ద'నును. కాని నారాయణరావు విడిపించుకుని వెళ్లును. లక్ష్మమ్మకూడా వెంటవెళ్లును.)

(తెరవాలును)

౭-వ రంగం

[పొద్దున్న 7½ గంటలకి నారాయణరావు కుర్చీమీద కూచుని వుండును. లక్ష్మమ్మ కాఫీ పట్టుకొని వచ్చును.]

నారా:—కూచో అలాకుర్చీమీద.

లక్ష్మి:—కూచుంటాను లెండి.

నారా:—తాగుతాలే, నువ్వలాకూచో.

లక్ష్మి:—ఏమీ అలాగున్నారేమీ! ఒంట్లో నీరసంగా మందంగా వుందాయేమిటి?

నారా:—ఏమనిచెప్పమన్నావు. ఇంట్లోసంగతుల్నిగురించి నాకేమీ తోచకుండా వుంది. తిన్నతిండి వొంటపట్టడం లేదు. కంటికి నిద్ర రావడం లేదు.

లక్ష్మి:—అయితే బెంగెట్టుకుంటే బాగుపడుతుందేమిటి?

నారా:—ఏంచెయ్యడానికీ నాకుతోచడం లేదు. ఈగొడవలు యెలావొదులుతాయా దేవుడా అనిచూస్తున్నా. ఎలావొదుల్చుకోడమో యేమిటో. దారేమీకనపడడం లేదు. (సోములు వస్తాడు.)

సోము:—అయ్యగారూ, మరేమో యెంకటేశర్లుగా రొచ్చేరండి.

నారా:—(తొందరతో) ఏడీ వచ్చేడా? ఇలారమ్మను.

లక్ష్మి:—మీప్రియస్నేహితుడు వచ్చేడుకాబట్టి నేను యింక వెళిపోతాను.

నారా:—ఊఁ. తర్వాత మాట్లాడదాంలే. వెళ్లు యిప్పటికి.

(లక్ష్మమ్మ వెళ్లును. వెంకటేశ్వరులు వచ్చును)

(వెంకటేశ్వరులు ముప్ఫైయేళ్లమనిషి. సన్నగా పొడుగ్గా వుండును. సరదామనిషి)

నారా:—ఏమోయ్, వెంకటేశ్వరులూ, యిలా దయచేసేవు? పనివుంటేగాని కనపడకుండావున్నావులే యీమధ్య.

వెంకటే:—నువ్వు వూళ్లోలేవని విన్నా. (కుర్చీమీద కూచుండును.)

నారా:—మళ్లా వూళ్లోవున్నానని విని వచ్చేవేమిటి?

వెంకటే:—నిన్న మీగుమాస్తా మంగయ్య కనపడ్డాడు. కనపడితే 'ఎప్పుడొస్తారయ్యా మాగారూ, మీయినస్పెక్టరుగారు' అని అడిగేను. అతనూ నవ్వుతూ, 'అయ్యా, వూళ్లోనే వున్నారండి' అన్నాడు. అలానా అనుకుని యివాళ వచ్చేను.

నారా:—ఏమిటీ విశేషాలు?

వెంకటే:—ఏముంది. మరేం లేదు. ఏమున్నాయి విశేషాలు. మరేం లేదు. కాని,నువ్వొక్కవుపకారం చేసిపెట్టాలోయ్. నీచేతిలో వున్నపనే అది. తలుచుకుంటే యిట్టే చేసెస్తావు. మావా డొకడు—మామేనల్లుడున్నాడులే. వాడికక్షరంముక్క లంటలేదు. ఎలాగయితేయేం నాలుగోఫారందాకా డేకించేను. మరింక పైచదువు వీడికెలాగాఅబ్బదని ఆ తర్వాత హైయ్యరుఎలిమెంటరీ ట్రయినింగులో పడేయించేను. ఏదో పాసయేడు. వాడికిప్పుడు వుద్యోగంకోసం తంటాలు పడుతున్నా. మునుపు తిరగనివూళ్లు యిప్పుడు తిరుగుతున్నా, యెరగని మనుష్యుల్ని యిప్పుడు యెరుగుతున్నా. ఎంతచచ్చినా యెక్కడా పుట్టకుండావుందోయ్ వుద్యోగం.

నారా:—నిరుద్యోగసమస్య యెక్కువౌతూన్న యీరోజుల్లో వుద్యోగా లెక్కడొస్తాయి? అసలు ఖాళీలంటూ లేందే యెక్కడా!

వెంకటే:—ఏదో కాస్త వాణ్ణి సాయంపట్టి పడేయిస్తివా నీపేరు చెప్పుగుబతుకుతాడు. ఇంతతిండిపెట్టినవాడి వౌతావు. కాస్త వాణ్ణి కనిపెడుదూ.

నారా:—మాడిస్ట్రిక్టుయినస్పెక్టర్లచేతుల్లో యేదోపెద్దఅధికారం వుందనుకుంటున్నావు నువ్వు. అంతేనా? అది వుత్తమాట. వెనక సబ్అసిస్టెంటుయినస్పెక్టర్లుగా వుంటూవుండినప్పుడు కొంతఅధికారం వుండేది. అప్పుడు మేము రెకమెండుచేస్తేగాని డైరెక్టరు వొప్పుగునేవాడు కాదు. ఇప్పుడు తాలూకాప్రెసిడెంటుగారే అన్నిటికిన్నీ. వారిచేతుల్లోనేగాని మరెవరిచేతుల్లో యేమీలేదు. అంచేత యేమయినా ఆయన్నే ఆశ్రయించి పని కానిచ్చుగోవాలి.

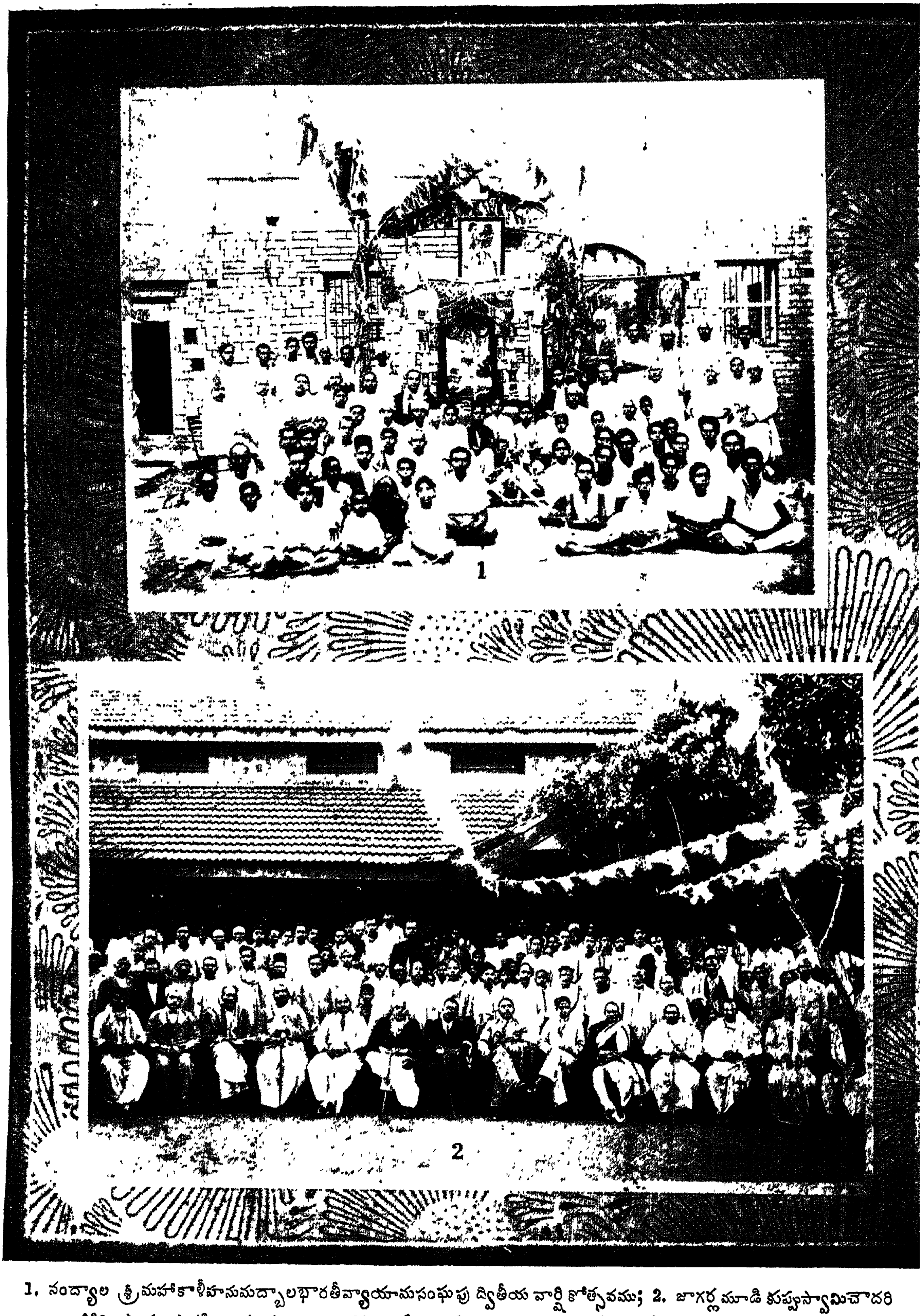
వెంకటే:—అయితే బొత్తిగా మీచేతిలో యేమీలేదంటావు!

నారా:—ఉన్నా బహుస్వల్పం. ఇంచుమించుగా లేదనే చెప్పుగోవచ్చు. అంతబొత్తిగా అక్షరాలురానివెధవనికనక బోర్డు ప్రెసిడెంటుగారు మేష్టరుగా వేయిస్తే ఆవెధవని తీయించెయ్యొచ్చు.

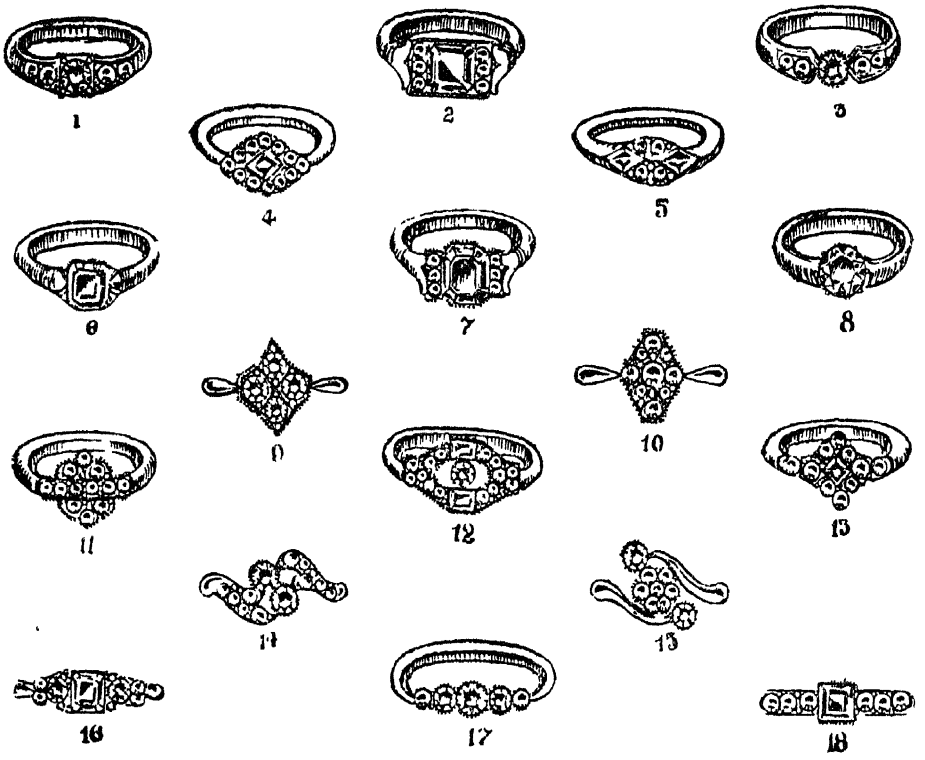

1. నూజవీడు హైస్కూలు స్కౌటుసంఘము. 2. తెనాలి శ్రద్ధానంద హరిజన పాఠశాల బాలబాలికలు హరిజనదినోత్సవ సందర్భమున సంపన్నులయిండ్లకువెళ్లి కానుకలు వసూలుచేయుట,

1, నంద్యాల శ్రీమహాకాళీహనుమద్బాలభారతీవ్యాయామసంఘపు ద్వితీయ వార్షికోత్సవము; 2. జాగర్లమూడి కుప్పుస్వామిచౌదరి గారికిని, పాములపాటి వెంకటకృష్ణయ్యగారికిని దక్షిణఇండియా లిబరల్ ఫెడరేషన్ చీరాలశాఖసభ్యుల సన్మానము.

ప్రేమ బంధములు

"........రాయిలోను, పనితనములోను, ఎటులుండిన బాగుండునని తలంచితినో, అటులనేయుండి, యుంగరము నాకెంతో ముదముగూర్చెనని మీకు నమ్మకముగా తెలుపుచున్నాను దానిని చూచినవారు గూడ మిగుల సంతోషించి, మెచ్చుకొనిరి........."

(సం) పి. శివశంకరం పిళ్లై, బి. ఏ., బి. యల్.

హైకోర్టు జడ్జి.

సురాజమల్లు

రత్నవర్తకులు, నగలవర్తకులు.

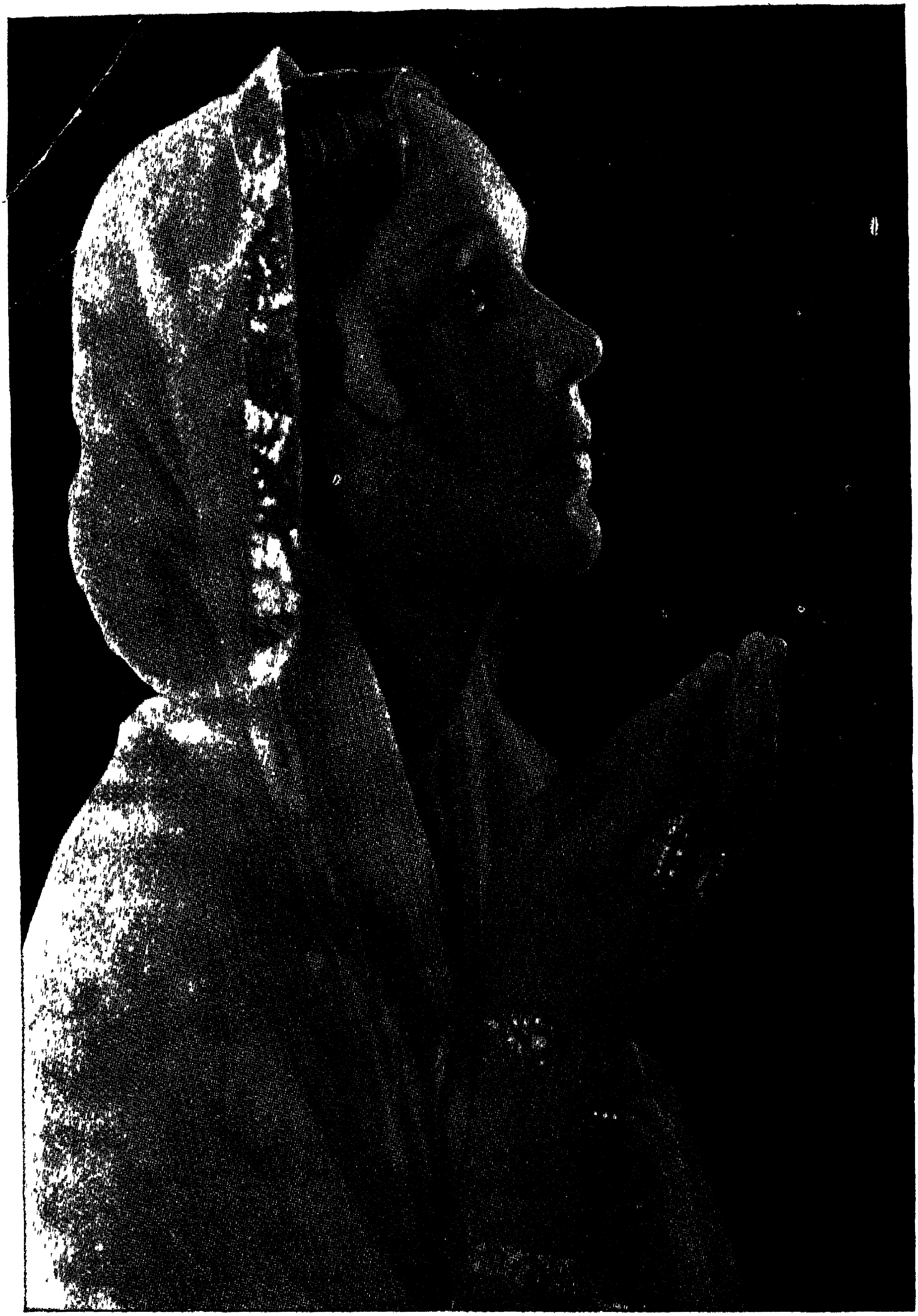
313 యెస్ప్లనేడు మదరాసు.

యితర ఆఫీసులు :

బొంబయి. రంగూను. ఆన్టువర్పు.

గ్రేటా గార్బొ

ದೇವಿಕಾರಾಣಿ

ఆమున్సిపల్ ప్రెసిడెంటుగారు ఆమంగలాడికి మేష్టరిగిరీ యిప్పించేరు—వాడు బాగా కవరంచేస్తాడని. ఆమంగలాడో మరి, కాగితంమీద అక్షరాలు రాసియెరగడు, చూసి యెరగడు. ఆసంగతి యెలాగో వొహలాగ నాకు తెలిసింది. వెంటనే డైరెక్టరుకి రాసిపారేసేను, యిలా యిలాంటిసంగతని. ఆతర్వాత ఆమేష్టరీ ఆమంగలాడి కూడిపోయిందితే.

వెంకటే:—అలాగుట్రోయ్!

నారా:—అలాగున్నాయి సంగతులు. దానిమాటకేంగాని నాలుగుకబుర్లు చెబుతూ, కులాసాగా కాస్సేపు మాట్లాడుకుందాం. సరదాకబుర్లు మాట్లాడి చాలాకాలమయింది.

వెంకటే:—ఔనుగాని, నువ్వు మనిషివి నీరసంగా కనపడుతున్నావేం. వెనకున్న చలాకీ లేదు. ఒంట్లో మరేం లేదుకదా.

నారా:—ఒంట్లో మరేంలేదుగాని యింట్లో మామ్మూలుగానే వుంది.

వెంకటే:—ఏమిటే, దెబ్బలాటలే నా?

నారా:—లేకపోతే మరేమిటింక. మాఅమ్మవొకర్తె కాల్చుకు తినేస్తూందోయ్. దానికితోడు మాచెల్లెలొకర్తె. ఆశపడుదుఅధార్టీ పూరాగా చలాయిస్తూంది.

వెంకటే:—సరే చెల్లెలుమాటకేంలే మనమీద ఆధారపడిన మనిషికాదు. వాళ్ల అత్తారింటికి పొమ్మంటే తీరిపోతుంది.

నారా:—ఆమాట నిజమే. దాన్ని పొమ్మనొచ్చుకాని మాతల్లి సంగతే వొచ్చిందోయ్.

వెంకటే:—నే నేంచేసేనో చూసేవా మాతల్లి విషయంలో. నన్నూ, నాపెళ్లాన్నీ కూడా కాల్చుకుతినేసేది మాఅమ్మ. ఆతర్వాత నీయేడుపు నువ్వేడువని వేరేవుండమన్నాను. నాసమ్మం తొక్కొద్దన్నాను. మాస్వగ్రామంలోనే వుంటూంది యిప్పుడు. నేను నెలకి నాలుగోఅయిదో పంపిస్తూవుంటాను.

నారా:—అవునుగాని నే నొకసంగతి అడుగుతాను చెప్పు. మనిషిఅన్నవాడికి తల్లివైపు వొకధర్మం, పెళ్లాంవైపు వొకధర్మమింటూ వుందా లేదా? అలాంటప్పుడు తల్లిని యింట్లోంచి తరిమెస్తే తల్లివైపు నెరవేర్చవలసిన ధర్మాన్ని నెరవేర్చలేదన్నమాటా, కాదా?

వెంకటే:—మంచిసందేహమే కలిగింది నీకు! ఇద్దరూ వొకచోటవుండి కుక్కలులాగ, పిల్లులులాగ కాట్లాడుకుంటూవుంటే మంచిదా! వేరేవుంటే చెడ్డదా! తల్లివైపు, పెళ్లాంవైపు విధి, ధర్మం అనిపేరెట్టుగుని వాళ్లనిద్దరినీ వొకచోట వుండనిచ్చి పికిలిపిట్టలులాగ కొట్టుగోనిస్తూవుంటే అది విధి ధర్మం నెరవేర్చుగున్నట్టా!

నారా:—మరి?

వెంకటే:—మరేం. అయితే విను చెప్తున్నా, నువ్వడిగేవు కాబట్టి, వాళ్లిద్దరినీ సుఖపడనియ్యడమే మనకర్తవ్యం. వాళ్లిద్దరూకూడా వొకచోట వుంటే సుఖం లేకపోయినప్పుడు యిద్దరినీకూడా వొకచోట వుండనియ్యకూడదన్నమాట. పెళ్లాన్ని విడిచిపొమ్మనకూడదు కదా. అదికేవలం అన్నిటికీకూడా భర్తమీదే ఆధారపడివున్న మనిషి. భార్యాభర్తలిది యెక్కువసంబంధం. భార్య అర్ధశరీరం అన్నారు. అన్నిటికీ యిద్దరూ వొక్కచోటే వుండితీరాలి, మనస్సు మనస్సు కలిసినవాళ్లు. మరి తల్లివిషయమా. తల్లికి కొడుక్కి అలాగువిడదియ్యడానికి సాధ్యంకాని సంబంధం యేమీలేదు. తల్లిని వేరేవుంచమనడానికి వీలుంది. అన్నిటికీ మనమీదే ఆధారపడినమనిషి కాదు. తన బతుకు తాను బతకవచ్చు. కాబట్టి అటువంటిస్థితిలో భార్యాభర్తల శ్రేయస్సుకోసం తనే ఆలోచించి తల్లి వేరేవుండవలసింది. ఆసంగతి ఆవిడికే తోచి వేరేవుంటుందా మహామంచిమాట. వేరేవుండదా, మనం వేరేవుండేటట్లు చెయ్యాలి. ఆవిణ్ణి యేదో పల్లెటూరులో వుండమని చెప్పు. ఏదో నాలుగైదురూపాయిలు పంపిస్తూవుండు నెలకి. ఆపల్లెటూళ్లోనే పడివుంటూ, అంతగా మిమ్మల్ని వచ్చి చూడాలని ఆవిడకుంటే యెప్పుడేనా వొకమారు వచ్చి, యేమూడునాలుగురోజులో వుండి మళ్లీ పొమ్మను. స్థిరనివాసంమాత్రం పల్లెటూరులోనే. ఈ మోస్తరుగా చేస్తివా యెంతేనా సుఖపడతావు. ఈమోస్తరుగా చేసే నేను యిప్పుడు యెంతో సుఖంగా వుంటున్నా.

నారా:—అదృష్టవంతుడివికాబట్టి సుఖపడుతున్నావు.

వెంకటే:—నేను చేసినపనే అదృష్టం. అలా విడదీసి వున్నానుకాబట్టే సుఖపడుతున్నా. ఇంక మరొకటి. ఆస్తులు పాస్తులువున్నవాళ్లు వొకళ్లతో వొకళ్లకి పడకపోయేక వేరేవేరేవుండి సుఖపడుతున్నారు. వాళ్లెంతోమంది వున్నారు. లక్షలకొద్దీ వున్నారంటే నమ్మ.

నారా:—ఎందుకూ, నేనే చూసేను అలాంటివాళ్లని. ఎంతోమంది వున్నారు, ఆమోస్తరుగా పరిష్కారం చేసుగు సుఖపడుతూన్నవాళ్లు.

వెంకటే:—మరి మనలాంటివాళ్ల సంగతంటావా? నేను చెప్పేదేచెప్పేను యెలాగచెయ్యాలో. నేనలా చేసుగున్నాను. కాబట్టే సుఖపడుతున్నా. నిన్నుకూడా అలాగు చేసుగుని సుఖపడమని చెప్తున్నా.

నారా:—నిజమే. నువ్వు చెసినపని చాలాబాగుందయ్యా. నువ్వుచేసినట్టు చేసి చూడవలసిందే. చేసి చూస్తా. దానివల్ల యీగొడవంతా వొదిలిపోతే సుఖపడతాను.

వెంకటే:—నాకు వొదిలిపోయేయి చూసేవా మరి, ఆలాగే నీకున్నూ.

నారా:—ఊఁ.

వెళ్లేదేమిటి నామొహం. వాడూ, అదీ పోతారు, ముష్టెత్తుకోడానికి. అంతేగాని నేను వెళ్లను.

సుబ్బ:—మంచిపని. అలాచేసేవంటే నిమిషాలమీద బుద్ధొస్తుంది. 'నా' అన్నవాళ్లు లేనిచోట వుంటేగాని వాడికి బుద్ధిరాదు.

వెంక:—నిజమే. అప్పుడువచ్చి నా కాళ్లమీదపడి క్షమించు, క్షమించు, మహాపాతకం చేసేను, తల్లి కింపక్రోహం తెలియకచేసేనని వేడుకుంటాడు. వాడిగడ్డి వాడుతిన్నాక అప్పుడు పోనీగదా బిడ్డ అని వూరుకుంటాను.

(నారాయణరావు వచ్చును.)

నారా:—(తల్లితో) ఇదిగో నేను దూరదేశం వెళిపోతున్నాను. బళ్లారి బదలీఅయింది. నువ్వు నాతో రావడానికి వీలులేదు. అసలు నిన్నెప్పటికీ నాదగ్గిరికి రానియ్యను.

వెంక:—అదిపున్నన్నాళ్లూ యెవ్వడూ రాను.

నారా:—అదే నేను కోరేదీ.

వెంక:—నాకు వండడానికి దొరక్కపోయిందేమిటి, నీపంచనుంటేగాని ?

నారా:—నా కిన్నిమాటలు పనికిరావు. నేను నీకు నెలకి అయిదురూపాయిలుచొప్పున పంపిస్తూవుంటాను, యెక్కడవుంటే అక్కడవుండు. నాయింటికిమాత్రం రావద్దు. నువ్వు యెన్నడూ నాగొంప తొక్కవద్దు.

వెంక:—నువ్వసలు కాళ్లమీదపడి బతిమాలుకున్నా నేను రానురోయి. అలాంటిది నాఅంతట నేనే వస్తానట్రా. అది చచ్చేవరకూ యింతే ప్రతిజ్ఞ.

నారా:—అదీ నేనూ చచ్చేవరకూ నువ్వు చావనేచావవులే. నా కాసంగతి తెలుసు. మా చావులు చూసేకే ప్రాణాలు విడిచిపెడతావు.

వెంక:—దేవుడాయుర్దాయం పోస్తే యెవరేంచెయ్యగలరు? అర్ధాయిష్షువెధవలు పోతే పోతారు.

నారా:—'పాపేచిరాయువు' అని వూరికేఅన్నారుటే. నీలాంటివాళ్లని చూసే అన్నాడు.

వెంక:—నేనట్రా పాపిని! ఓరిదుర్మార్గుడా! నేను సత్యఋషినిరా. నేను బ్రహ్మఋషినిరా. ఈకాలంలో నాఅంతటిపుణ్యమురాలు, నాఅంతటిఋషి లేదురా. నీకేం తెలుస్తుంది కుక్కవి. నరకలోకంలో పడవలసినవాడికి నీకు తెలుస్తుందిరా.

నారా:—నాకు తెలియక్కర్లేదు. నాకు తెలియకుండానే వుంటేనే సుఖంగా బతుకుతాను.

(సీతమ్మ, లక్ష్మమ్మ వస్తారు. వెంకమ్మ, సుబ్బమ్మ వెళతారు.)

నారా:—అత్తగారూ!

సీత:—నాయనా!

నారా:—మిమ్మల్ని వొక్కమాటడుగుతా చెప్పండి. చూసేరా నాకు బదలీఅయింది దూరదేశం.

సీత:—నాయనా, బదలీచెయ్యవద్దని రాసుకోలేకపోయేవా?

నారా:—నేను కోరే యీబదలీకి వొప్పుకున్నాను. మాతల్లి దగ్గిరనుంచి కొన్నాళ్లపాటు యెంతదూరంగావుంటే అంతమంచిది, అంతసుఖపడతానన్ని కోరుకున్నా. దూరదేశంలో వుంటే అది నావూసేనా తలపెట్టదు. నాగుమ్మమేనా తొక్కదు. ఆసంగతి తెలియడంచేతే దూరదేశంబదలీకి నేనే వొప్పుకున్నా.

సీత:—మంచిది నాయనా! నీకు మంచిదని యెలాతోస్తే అలాచెయ్యి.

నారా:—విన్నారా. ఇప్పుడు మీరు చెయ్యవలసిందేమిటంటే, మీపిల్లను యిక్కడినుంచే మీరుతీసుకువెళ్లడం నాకు యిష్టంలేదు. మాఅమ్మా, చెల్లెలూకూడా తనభార్యవంకవాళ్లంటే యిష్టమో, వాళ్లు చెప్పినట్టు చేస్తాడో అని యేడుస్తారు. కనుక వాళ్లు యిప్పుడు యేడవకుండావుండడానికి మీరు నేను బళ్లారి వెళ్లేక తర్వాత అక్కడికి రండి. అక్కడినుంచి పిల్లని మీరు తీసుకువెళుదురుగాని. రైలుఖర్చులు నేనే యిచ్చుకుంటాను.

సీత:—రైలుఖర్చుల కేంమునిగిపోయిందిలే బాబు, యింతోటి రైలుఖర్చులు.

నారా:—అలాగుకాదు చెబుతున్నా. అలాచేస్తేనే బాగుంటుంది. అందుచేత యిక్కడినుంచి మీవూరు ప్రయాణమయి వెళ్లి తర్వాత అక్కడికి రండి. విన్నారా మరి.

సీత:—మంచిది నాయనా! అలాగే చేస్తాను. నీయిష్టంవచ్చినట్లే చేస్తాను.

(లోపలనుంచి 'అమ్మగారూ' అనికేక. 'ఎవరువారా' అని సీతమ్మ వెళుతుంది.)

నారా:—ఏమిటో సమాచారం. మాసేవా యెలా పరిష్కారమయిపోయిందో.

లక్ష్మ:—ఏముంది?

నారా:—భేషుగ్గా వదిల్చేసేనా మాతల్లిపీడ.

లక్ష్మ:—మీకు సుఖపడేరోజులు వచ్చేయి.

నారా:—నాకు కాదు నీకు. లేకుంటే యింకా వెనకటిలాగే వుండును అంతా.

లక్ష్మ:—ఊఁ.

నారా:—ఒంట్లో యిప్పు డెంత ఆనందంగానే నావుంది.

లక్ష్మి:—ఉంపకేం, అన్నీ పరిష్కారం చేసుగుంటే.

నారా:—ఏదీ యిలాదగ్గరికిరా.

లక్ష్మి:—నడివాకట్లోనేనా!

నారా:—ముద్దుస తప్పేమిటే.

లక్ష్మి:—అదేమో బాబో అలారండి (గదిమాపించును.)

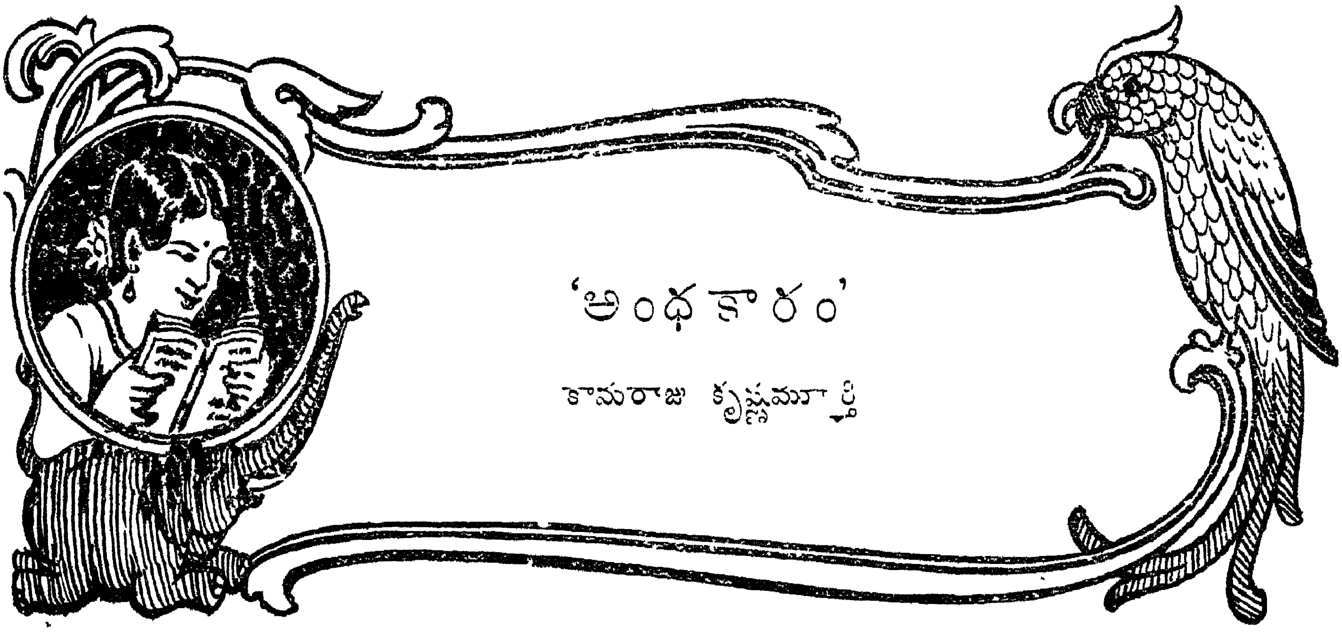
నారా:—రమ్మంటే. (లక్ష్మమ్మపారిపోవును) నువ్వన్నట్లాటే నెగ్గించుకున్నావులే. పద.

(వెళ్లును)

(తెరవాలును)

ఉద్యోగ ప్రయత్నము

'అంధకారం'

కామరాజు కృష్ణమూర్తి

(ఇందులో వచ్చువారు:—తండ్రి, తల్లి, కొడుకు, పూజారి, యిద్దరు పురుషులు.)

అంకం ఒకటి—మొదటిసీను

[ఒక గుడిశె. లోపల ఒక నులకమంచం. ఒక తలుపు. లోపల తూర్పువైపున ఒకతాడు కట్టివుంది. ఆ త్రాటిమీద చినిగిపోయిన గుడ్డలు. పడమటివైపున ఒకపొయ్యి. ఆపొయ్యిమీద ఒకకుండ. దాని ప్రక్కన చిన్నిచిన్ని పిడతలు మూడు వున్నాయి. ఆగుడిశెలో ఒకదీపం మిణుకుమిణుకు అంటుంది. అది ప్రమిదలో వుంది. ఆనులకమంచంపై కొడుకు పడుకొని వుంటాడు. చామనచాయ. తల్లివయస్సు నలభయిఏళ్లు. ఒకచరకా మీద నూలుతీస్తున్నది. ప్రక్కన ఏకులు పడివున్నాయి. లోపలికిపోయిన బుగ్గలు, బరువయినకళ్లు. చిక్కుపడిన జుట్టు వెనక చుట్టచుట్టింది కొప్పుమాత్తరు. అప్పు డప్పుడు మంచంవంక చూస్తుంటుంది. ఒక దీర్ఘశ్వాస వదలుతుంది. కళ్లు మిలమిలలాడి నీటిచుక్కలు క్రింద పడుతాయి. అంతా నిశ్శబ్దం. ఆమెమొహంచూస్తే కష్టజీవి అని తోస్తుంది. అడుగులచప్పుడు వినిపిస్తుంది. తలుపు దభాలున తెరచుకొంటుంది.]

(ప్రవేశం తండ్రి—ఏభయి ఏళ్లు వుంటాయి. మంచి ఒడ్డూపొడవు. చేతిలో ఒకకట్ట. నెత్తిమీద ఒక చినిగిన తలగుడ్డ. పెద్దమీసాలు. నోట్లో పొగాకు. తూలుతూ వుంటాడు.)

ఒసేవు......(వెకిలినవ్వు)......హి......
...హి...హి...బువ్వ వండావు... (అని కుండదగ్గరకు వెళ్లి చూస్తాడు. ఏమీవుండదు)...దొంగముండా ...బువ్వ వండకుండా ఏమి చేస్తున్నావు......

తల్లి

(లేచి) గంజికని గూట్లోపెట్టిన డబ్బు ఎత్తుకు పోతే—బువ్వ ఎక్కడనుంచి వస్తుంది అనుకున్నావు: పిల్లోడు యిందాక ఏడ్చిఏడ్చి పడుకున్నాడు.

తండ్రి

(తల్లిదగ్గరకువచ్చి) నామీద దొంగతనాలు కడ తావు...నే నేరనుకొన్నావు...హి...హి...నామీద ...దొంగతనాలు కడతావు...ఊ...నామీద. ఎన్ని సార్లు చెప్పినా బుద్ధిలేదు—ఎన్నిసార్లు చెప్పినా (అని తల్లిజుట్టు పట్టకొని జరాజరా లాగి కొడతాడు.) ఇప్పు డయినా బుద్ధివచ్చిందా? (మళ్లీ తన్నుతాడు. 'అమ్మో' ...'అయ్యో' అని తల్లి కేకలు వేస్తుంది).

కొడుకు

(ఏడుస్తూ లేస్తాడు.) అయ్యా, అమ్మ నెందుకు తెగతాగివచ్చి కొడతావు. (అమ్మదగ్గరకువెళ్లి) అమ్మా ...లేవే (అయ్యో...అయ్యో అనే కేకలు)

తండ్రి

వెధవగాడిదా ... ఏడ్చి — ఏడ్చి పడుకొన్నా వుటగా ... దొంగయేడ్పులు ఎక్కడ నేర్చావు ... గూట్లో రెండణాలు తీశావుకదూ ... దొంగవెధవా ... ఎక్కడ పెట్టావో చెప్పు ... (కఱ్ఱతో కొడతాడు. కొడుకు పెద్ద పెట్టున రాగాలు)

కొడుకు

అమ్మోయి ... నన్ను అయ్య చంపుతున్నాడు ... అమ్మా ... అమ్మా ... అబ్బా (అని గుడిశెలోనుంచి బయటికి పరుగెత్తుతాడు. తలుపు బార్లా తీసివుంది.)

తండ్రి

నేర్చాడు బయటికి పరుగెత్తటం ... ఈ ముండే నేర్పింది ... వాడ్ని గారాబాలు పెడుతుంది ... ఎందుకన్నా పనికొస్తాడా ... యివన్నీ చెడిపోవటానికి ... హీ ... హీ ... యిదే నేర్పింది (అని రెండుతన్నులు తంతాడు ఆమూలుగుతూన్న తల్లిని.)

తల్లి

రామా ... రామా ... ఎన్నికష్టాలు తెచ్చిపెట్టావురా (ఎక్కి ఎక్కి ఏడుస్తుంది, బాధకు ఓర్వలేక.)

తండ్రి

బువ్వ లేనే లేదు ... ఒక అణా యియ్యి ... బయటికి వెళ్లివస్తా ... యియ్యి ... యిస్తావా లేదా?

తల్లి

నాదగ్గిరవుంటే బువ్వే వండిపెట్టేదాన్ని ... ఏమి ... అబ్బా ... లేదు ... రామా!

తండ్రి

లేదు ... లేదూ ... ఆమెళ్లో పుస్తె తెంచి యియ్యి ... నీకెందుకు ... నేను యిచ్చినదేగా ... ఏం ఆలీశ్యం (అని మీదపడి ... అయ్యో — అయ్యో అని ఏడుస్తుంటే తెంచుకొని బయటికి పోతాడు)

తల్లి

(వళ్లు పట్టుకొంటూ — యిటు అటూ సర్దుకొని) ఒరేయి ... నాయ ... నా ... రారా! వేళయింది ... పడుకొందువుకాని ... నాయనా!

కొడుకు

(తలుపుదగ్గరనుంచి తొంగిచూస్తూ) అమ్మా ... అయ్య బయటికిపొయ్యాడూ? నన్ను తెగకొట్టాడే — అమ్మా నేను పరుగెత్తకపోతే ... నన్ను చంపేశేవాడే అమ్మా ... తెగ తాగివచ్చాడు. (లోపలికి వస్తాడు.)

తల్లి

అవునురా! నన్ను నడుములువిరుగకొట్టాడు — రెండు అణాలు తీసుకొన్నావని అంటే. రోజురోజు ఎక్కువయిపోతున్నది త్రాగుడు.

కొడుకు

నాకు నిద్ర వస్తున్నదే అమ్మా (అమ్మకాళ్లమీద పడుకుని నిద్రపోతాడు. తల్లి కొడుకుఒళ్లు తడుముతూ వుంటుంది.)

తల్లి

(ఆశ్చర్యముతో) అయ్యో, సిబొడ్డులో ఎక్కడివిరా రెండణాలు (కొడుకు నిద్రపోతూవుండటం చూస్తుంది.) కర్మం! తండ్రి అంతవాడు అవుతాడు కాబోలు. తండ్రికి దొంగతనాలు లేవు. నాప్రాగ్భకర్మం కాలింది. నాజీవితం అశ్రుధారలతో గడిచిపోసిందే. రామా! నీకయినా దయరాదా! నే నేమపాపం చేశాను? రోజూ నీ ఆలయంలో నిత్యసేవ చేస్తా. నాకొడుకుని, నాకు అలివిఅయినన్నాళ్లు సిపాదాలదగ్గరకు తీసుకొస్తాను. తండ్రీ! నాకొడుకుని కాపాడు. వానిని రక్షించు. (అంటూ ఆవులించి ఒరిగి పడుకుంటుంది.)

గుడిశెముందర వీధి

(ప్రవేశం యిద్దరు పురుషులు)

మొదటిపురుషుడు

రోజు యిదే ఏడ్పుకదా! ఆమహాతల్లి ఏలా ఓర్చుకుంటుందో కదా!

రెండవపురుషుడు

ఏంచేస్తుంది, తెగ త్రాగి వచ్చి యింకా డబ్బివ్వ మని చావబాదుతుంటే! ఆకొడుకు తండ్రిలాగే తయా రయ్యేటట్టున్నాడు. ఎంత ఓర్పు. ఎంతనిదానం. రోజూ తన్నులేకదా! మనకే విసుగు పుడుతున్నది.

(వెళ్ళిపోతారు)

౨

[రామాలయం. వూరిబయటవున్న అడవిలో వుంది. ఒక పూజారి వుంటాడు. ఆలయంలో దీపం వెలుగుతూ వుంటుంది. జిమ్మని శబ్దం. అడుగులచప్పుడు. గీనాలాపం. నెమ్మదిగా తల్లి ప్రవేశిస్తుంది.]

తల్లి

రా...మా! నన్ను ఎంత కష్టపెట్టాలో అంత కష్టపెడుతున్నావు. నాజీవితం నిరర్థకమయింది. ఎంత శరీరకష్టం చేసి సంపాదించినా రెండణాలు రావు. భర్తకు త్రాగుడుకు కావాలి ఆడబ్బు. ఇంటిదగ్గర బువ్వకు లేదు డబ్బు. ఇహ పిల్లవాని సంగతి చెప్పక్కరలేదు. వాడిదోవన వాడు తిరుగుతున్నాడు.

పూజారి

(అరవయి యేళ్లు వుంటాయి. పంగనామం పెట్టాడు. వెనకాల జుట్టు. దానిలో పువ్వులు. వంటి మీద గంధంపూత.)

అమ్మా, నీఅబ్బాయి ఏడి? ప్రతిరోజు వెంబడి పెట్టుకు వస్తుండేదానివి. నాలుగురోజులనుంచి రావటం లేదు. అయినా పెద్దవాడు అవుతున్నాడులే. చెడ్డ సహ వాసాలు ముదిరాయని విన్నా. నీ వేంచేస్తావు పాపం, ముసలిదానివి!

తల్లి

(కళ్లనీళ్లు కారిపోతూ, యిదివరకు కొడుకు నుంచునే స్థలం చూచి) నాయనా, వీడు పెద్దవాడయి నన్ను వుద్ధరిస్తా డని—వాడు ఏళ్లలో పెద్దవా డవు తున్నకొద్దీ—నాఆశలు పెద్దవయి— నాకష్టాలు గట్టె క్కిపోతాయనా అని అనుకొన్నా. ఎన్నిసార్లో వాణ్ని చూసి నాహృదయం పొంగి—ఆరిపోతూన్న నా జీవి తాన్ని నిలుపుకున్నా. నా ఆశలన్నీ వాడిమీద నిలి పాను. కాని... రామా! నాకు గతి ఈరామాలయం, వేరేగతిలేదు. నాకు యిదే శరణాలయం.

పూజారి

అమ్మా, ఎందుకు అంతగా విచారిస్తావు? అయ్యేది కాకమానదు కదా. కొందరిజీవితాలు నిరంతరకష్టా లతో నిండిపోతాయి. అందులో నీజీవితం ఒకటి. నీ కేమయినా సహాయం కావాలంటే నాదగ్గరకు రా. నాకు చేతనయినంతమటుకు సహాయం చేస్తా.

తల్లి

అయ్యా, ఈ ప్రపంచకంలో దయ, కరుణ, జాలి, మృదుత్వమయినపలుకులు అనేవి నేను జన్మించినది మొదలుకొని అనుభవించలేదు; అనుభవించపోను. నా కొడుకు, యింకాకొందరు కలసి దారిదోపిడి చేసి వాళ్లను కొట్టి పొడిచి — ఒకడు చచ్చిపొయ్యాడుట. ఇప్పుడే దోవలో ఎవరోచెప్పుకొంటున్నారు—ఆడబ్బు తీసుకొని పారిపొయ్యారుట. గీన్నించి ఏంకష్టాలు ప్రాప్తిస్తాయో తెలియదు.

పూజారి

నీకు తెలియదేమో ననుకొన్నా! తెలిసిందీ. ఎవరుచేశారో ఎవరుచెప్తారు. నీకొడుకు వున్నాడని మటుకు విన్నా. న్యాయాన్యాయములు ఎవరికి తెలు స్తాయి. ఆరాముడే రక్షించాలి.

తల్లి

నిజమేనా నాయనా! సరిపడనివాళ్లు అన్నా రనుకొన్నా. నాలుగు రోజులనుంచి యింటిచాయల రాలేదు. వాళ్లతండ్రి అసలే రావటంలేదు. రామా! రామా! నాకు పుత్రభిక్షం పెట్టవూ (అని పెద్దపెట్టున ఏడుస్తుంది.)

పూజారి

కేసు విచారణకు వెళ్లాము. నిన్ను తీసుకొని వెళ్తాను.

తల్లి

ఇంకెక్కడికొడుకు—యింకెక్కడి విచారణ. నాకొడుకుని చూసే ప్రాప్తి లేదు...నాకు చావే శ్రేయస్కరం... నేను ఈకష్టాలు చూడలేను. ఈపుత్రశోకం అనుభవించలేను. నేను చచ్చిపోతే ఈ రామాలయం సమీపంలో ఒక చెట్టుక్రింద పూడ్చివేయించండి. అంతకంటె ఈజీవితంలో నాకు ఆశ లేదు. (వెళ్లిపోతుంది)

3

వీధి

[ప్రవేశం యిద్దరు పురుషులు]

మొదటి పురుషుడు

విన్నావా ఎంత ఆశ్చర్యం అయినదనో—ఆ ముసలిది, తెలియదటయ్యా—పాపం! ఎప్పుడూ మొగుడు కొడుతూవుంటాడు — ఆమెకొడుకు దారిదోపిడిలో ఒకర్ని చంపేశాట్ట. ఈరోజున కేసు విచారణ అయి ముద్దాయి నేరస్థుడని ఋజువయిందట. ఆముసలిదానికి దిక్కెవ్వరు? ఆమె మొగుడా! ఎప్పుడూ తెగత్రాగి పూళ్లట్టుకొని తిరుగుతూవుంటాడు.

రెండవ పురుషుడు

నేరము ఋజువయితే ఉరిశిక్ష అన్నమాటే.

మొదటిపురుషుడు

అన్నమాటే. ఉరిశిక్షవేశారుట. మొద్దులాగు నిలబడ్డాడుట.ఒకఏడుపు—ఒకవిచారం—ఏమీ లేదుట. ఎంతరాయిగుండె అయితేనేమి—తల్లి కోర్టుకు వచ్చిందిట. వచ్చి శిక్ష వినంగానే 'నాయనా' అని క్రింద పడిపోయిందిట. కోర్టు అంతా గందరగోళం. ఈతల్లి కేక వినేటప్పటికి—ఒకతుపాను వచ్చినట్లు వచ్చింది—ఆ దుఃఖం పొంగిపోయి బావురుమని ఏడ్వటం మొదలు పెట్టాడు. తల్లి కొడుకు ఒకర్నొకరు కౌగలించుకొని ఏడ్చే ఏడుపు, పోలీసులు విడతీసేవరకు. వెళ్లేటప్పుడు 'నీకడుపు చెడపుట్టాను. క్షమించాలి' అన్నాట్ట కొడుకు. నాకుమటుకు ఆముసలిదాన్ని చూస్తే గుండె తరుక్కుపోతుంది.

రెండవ పురుషుడు

ఇంకేముందిరా! ముసలిది చచ్చిపోతుంది. ఎన్ని కష్టాలు అని ఓర్చుకుంటుంది. మంచియిల్లాలు.

మొదటిపురుషుడు

కాని జడ్జిగారు ఒకటిమటుకు చెప్పారుట. 'నావిధి నేను చేశాను. కాని ముద్దాయి వయస్సులో చిన్నవాడవుటచేతను, దుర్జనసహవాసంచేత చెడిపోయినాడు కాబట్టిన్ని, ఉరిశిక్షను యావజ్జీవశిక్షకు మార్చేందుకు సిఫార్సు చేస్తాను' అని చెప్పాడుట!

రెండవ పురుషుడు

అది ఎంతవరకు నిజమవుతుందో.

మొదటివాడు

తల్లికిమట్టుకు రోజూ కొడుకుదగ్గరకు వెళ్లేందుకు అనుమతి యిచ్చారుట.

రెండవవాడు

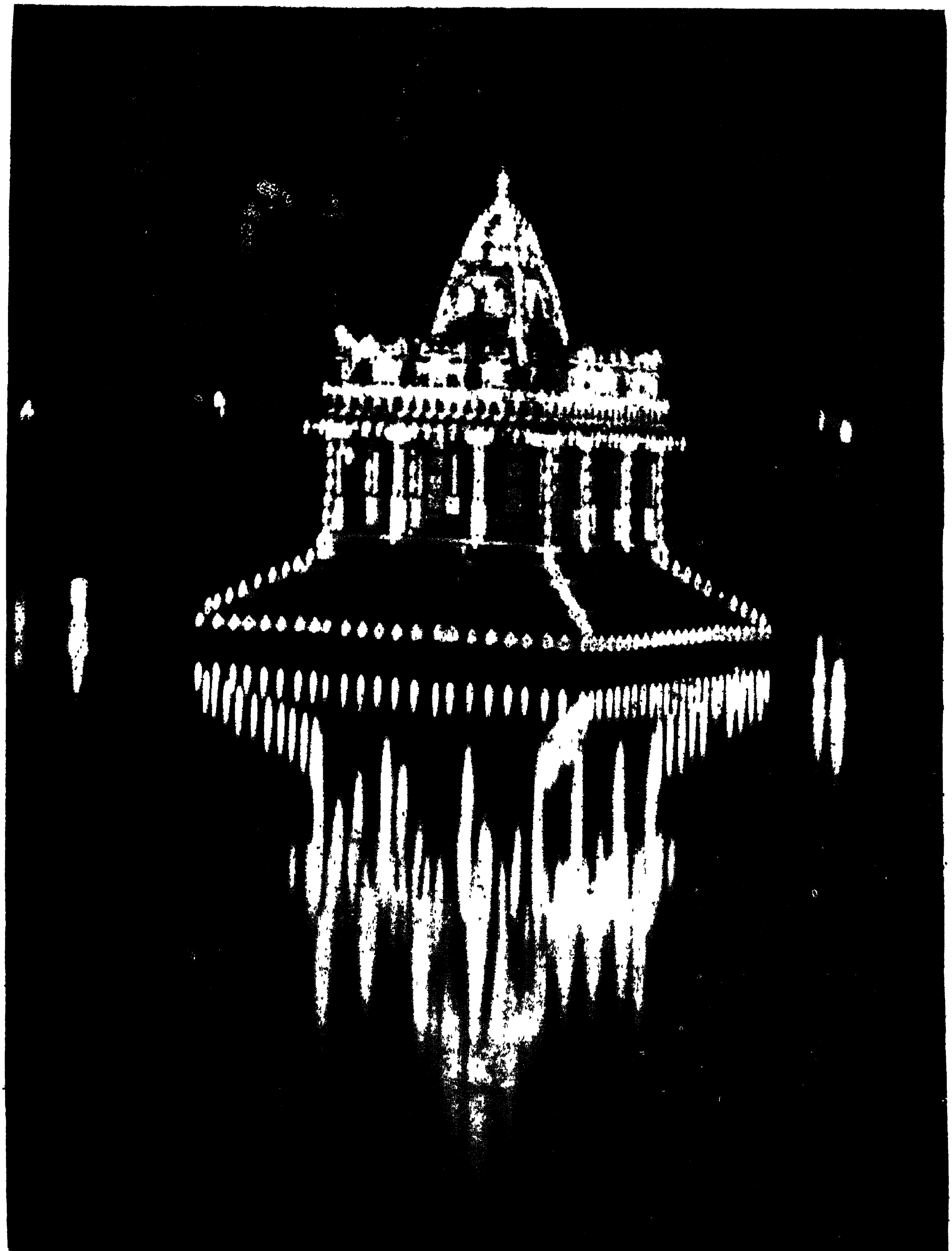
ఏముంది—అంతా విచారమేగా. ఉరిశిక్ష ఖాయపడితే ఎన్నాళ్లు వెళ్లుతుంది. పగవాళ్లకయినా ఆతల్లి కష్టాలు వద్దురా. (వెళ్లిపోతారు)

౪

[రామాలయం. గుళ్లో దీపం. ఆలయముకు యిరవయిగజాలదూరాన వున్న ఒకచెట్టుక్రింద తల్లి పడుకొని వుంటుంది. మూలుగుతూ ఆవేదన పడుతూఉంటుంది. కళ్లనీళ్లు కారిపోతూ ఉంటాయి.]

తల్లి

నాయనా! నేను నిన్ను చూడలేనురా. నా వళ్లు నాస్వాధీనం కావటం లేదు తండ్రీ! రోజూవచ్చే అమ్మ రాలేదని ఎంత దుఃఖిస్తున్నావో—పాపం. ఆ పూజారిని పంపాను, నేను రాలేనని చెప్పమని. మంచి

జ్వాలామంటపము

S. S. S.

తల్లి, బిడ్డ

(కాశ్మీరము)

V. R. C.

ఉదారస్వభావుడు. దిక్కులేనివారికి దేవుడే దిక్కు. ఎన్నాళ్లని భరించేది ఈకష్టాలు. ఈ పాడు కృశించి పోయినశరీరాన్ని ఎప్పుడు విడిచిపోతాడు ఈజీవుడు. రామా! నాప్రాణం తీసుకొని నాకొడుకుని రక్షించు తండ్రి. వాడిప్రాణాలు కాపాడు రామయ్యతండ్రీ! చిన్నప్పటినుంచీ పెంచి పెద్దచేసిన వాత్సల్యం చంపుకో లేకుండావున్నాను రామా! నాప్రాణాలు నీ కర్పిస్తాను. (అడుగులచప్పుడు. పూజారిప్రవేశం. చేతులు చాచి లేవబోతుంది తల్లి. కాని క్రింద తూలిపడిపోతుంది.) అయ్యా!... నా తండ్రి—నాపిచ్చితండ్రి—నాయనా—ఏంచెప్పాడు. దేవుడిలాగా నీవు కనుపించావు. నాదుఃఖ యాత్రలో నీవు నిలబడ్డావు సహాయంగా— చెప్పు— త్వరగా నాయనా!

పూజారి

ఏముంది. నీవు రాలేదని జైలుకొట్టు అంతా తిరుగుతున్నాడు. మాటలు తడబడుతున్నాయి. రేపు వస్తే వస్తాయిట ఆర్డర్లు యావజ్జీవశిక్షవేశామని... రాక పోతే... ఎల్లుండి.

తల్లి

(ఆదుర్దాతో) అంతవరకు వచ్చింది—రామా! నేను ఈకష్టాలు చూడలేను. నేను యింక బ్రతకను. నాకు దడగావుంది. ఆయాసం ఎక్కువగా వుంది. (రొప్పుతూ) మానాయన—ఏలావున్నాడు.

పూజారి

ఏలావుంటాడు. మొహం అంతా పీక్కుపోయి ఎంతముసలివాడులాగున్నాడమ్మా! తల అంతా నెరసి పోయింది—ఒకపదిరోజులలో. మనస్సులో ఆందోళన ఎంతపని చేస్తుంది. ఆ... ఆ... యిది ఏమిటి (పడిపో తున్న తల్లిని పట్టుకుని తల ఒళ్లో పెట్టుకొని కూర్చుం టాడు.)

తల్లి

ఉ.... ఊ.... నాకు శ్వాస... తిరగటం లేదు. దా... హం... నాకొడుకు... ఉరి... శిక్షా... ఏలా భరి స్తావు.... తండ్రీ.... రామా.... నీకు ఒప్పచెప్పా.... పోతున్నా... రా... మా. (కళ్లు తేలవేస్తుంది... గురక. పూజారి గబగబ ఆలయంలోకి పోయి అర్చనజలం ఒకతులసిదళం తీసుకొనివచ్చి తల్లినోటిలో పోసి, తులసి దళం నోటిలో పెడతాడు. తల్లి కళ్లు మూస్తుంది.)

పూజారి

(లేచి) ఎంతభక్తురాలు. మహా పతివ్రత. భర్త మాటకు కొట్టినా తిట్టినా ఎదురాడలేదు. మహాసాధ్వి. పుత్రశోకంతో మరణించింది. రామునిసేవ చేయనిరోజు లేదు. ఇటువంటి భక్తాగ్రేసరులు—ఏకులం అయితే మటుకు ఏమి—వున్నారుకాబట్టే భూదేవి బ్రోయ కలుగుచున్నది. లేకపోతే పాపాలతో భూమి క్రుంగి పొయ్యేది. రామా! ఈమె నీపాదసన్నిధికి చేరుకొన్నది. ఈమెఆత్మకు శాంతి చేకూర్చుము.

(ప్రవేశం యిరువురు పురుషులు. శవంనంక చూచి)

మొదటివాడు

తల్లి చనిపోయిందా! ఎంతవార్త. ఈమెను తెలి యనివాళ్లు ఈ గ్రామంలో లేరు. ఎన్నికష్టాలు భరిం చింది. ఈమె కొడుకునకు ఉరిశిక్ష తప్పించారుటగా! తల్లి ఆకబురుకూడా వినలేదా. ఎంతకష్టం...

రెండవపురుషుడు

ఈమెకు యిచ్చటనే సమాధిచేయించాలి. నేను డబ్బుయిస్తాను. ఒక చలువరాతిపయిన "తల్లి... సాధ్వి ... భక్తురాలు.... పతివ్రత...... పుత్రశోకమున చని పోయెను" అని చెక్కిస్తాను.

పూజారి

అంతకంటేనా... మీరు ఉదారస్వభావులు.

మొదటిపురుషుడు

మంచిఉద్దేశ్యం. (అందరూ వెళ్లిపోతారు.)

[ఒక ముసలివ్యక్తి ప్రవేశం. తలఅంతా నెరసి పోయింది. పెరిగినగడ్డం. చిరిగిపోయినవస్త్రాలు. చేతిలో

ఒకకఱ్ఱ. జడలుకట్టి జుట్టు మొహంమీద పడుతోంది. వెఱ్ఱిచూపులు చూస్తున్నాడు. ఇటూఅటూ చూస్తున్నాడు. ఆవీథివెంబడి నడుస్తున్నాడు. వీధులన్నీ తిరుగుతాడు. ఆ గుడికేసివంక చూశాడు. తాను చిన్నప్పుడు గంతులు వేశినగుడికే. కంటివెంబడి అశ్రుధారలు కారుతున్నాయి. కాశేపు అక్కడ నిలబడి తిరిగి ప్రయాణం సాగించాడు— చిన్నప్పుడు తనబాల్యస్నేహితుల గృహాలవంక చూస్తూ. జనం పోతూవుంటారు వీథివెంబడి. కాని ఎవరూ మాట్లాడించరు. మొహం చూచి తెలియనట్లు వెళ్లిపోతారు. కాల్వలుకట్టి కంటివెంబడి నీరుకారుతున్నయి. ఒకనిట్టూర్పువిడిచి వూరిబయటవున్న రామాలయందగ్గరకు వస్తాడు. రెండుచేతులు జోడించి నమస్కరిస్తాడు. పూజారి ఆశ్చర్యంతో చూస్తూవుంటాడు— ఎవరా యిది అని. ఈవ్యక్తి రామాలయంసమీపంలో వున్న సమాధి, ఆవృక్షం చూస్తాడు. ఆ చలువరాయిమీద లిఖించినవి చదివి "అబ్బా! పాపివి—పాపిని" అంటూ తల బాదుకొని హృదయం పగిలేటట్లు విలపిస్తాడు. ప్రతిమవలె నిలబడిపోయినాడు రెండునిముషాలు. తిరిగి పయనం సాగించి ఆవూరిప్రక్కన వున్న నదీతీరం దగ్గరకు వెళ్లాడు. జలం ప్రవహిస్తూవుంటుంది. చీకటులు పడుతున్నాయి. పక్షులకోలాహలములు తప్ప వేరే శబ్దములు లేవు. ఆగట్టుమీద కూర్చుంటాడు. కాసేపు కూర్చుని క్రిందకు ఒదిగి పడుకొని చేతులు వెనక్కి జాచుతాడు. ఒకశరీరం తగులుతుంది. లేచి కూర్చుంటాడు.]

కొడుకు

ఎవరది (అని ఆశరీరంవంక చూస్తాడు. శరీరం కదలి, తలయెత్తి కొడుకువంక చూస్తాడు. అది త్రాగి పడియున్న తండ్రి. ఒకర్ని ఒకరు గుర్తిస్తారు. యిద్దరు లేచి నుంచుంటారు.)

తండ్రి

నీవా....దూరంగా....వుండు...పాపివి...దొంగవి...యింకా బ్రతికివున్నావా... (అంటూ చేతిలో ఉన్న కఱ్ఱతో కొడుకుతలమీద కొడుతాడు. కొడుకు ముందరికి వస్తున్నాడు. ఇంకోదెబ్బ వేస్తాడు. కొడుకు తండ్రిమీదవురికి క్రిందపడవేసి గొంతుపట్టుకొని పిసుకుతాడు. తండ్రి చేతులు వ్రేలవేసి నెత్తురు కక్కి ప్రాణం విడుస్తాడు.)

కొడుకు

అబ్బా...నాతల పగిలింది...నావళ్లు తూలిపోతున్నది. మంచినీళ్లు త్రాగాలి... (అని నదిలో దిగి నీళ్లు త్రాగటానికి ముందరికి వంగి తూలిపోతాడు నదిలోనికి. నదినుంచి గుటకలువేసినశబ్దం. అంతా అంధకారం.)

భావయుగము

కుందుర్తి నరసింహారావు

వింటివా? సుఖస్వప్నపుష్పితము లైన
అడవితీగెలు మనత్రోవ కడ్డువచ్చె;
అర్ధరాత్రసంగీతమోహప్రవంతి
అడ్డుపరచెను తీవయిల్లాండ్ర సొగసు.

కేకిసలుగొట్టు, పడమటి కెంపుగిరుల
పరచియుంచిన లేయెండపరుపుమీద
నిదురకన్నుల నిసుగైన నిండునెలను
లేచిరమ్మని తల్లి లాలింపలేదు.

చెలి, ముఖస్నిగ్ధ పర్యంకసీమలందు
ప్రాతవెన్నల కలవాటుపడిన మనము
కోమలీలోచనవిషాదకుంచితములు
నవ్యహృదయపథాలలో నడచుటెట్లు?

ఆరిపోయెను గగనవింధ్యాద్రిగుహల
మిణుగురుల ప్రోవు వెలిగించు మేలుకొలుపు;
పారిపోయెను మోహసంబంధమధుర
ప్రాక్తనవిషాదసంశయప్రణయపథము.

భావపురుషప్రపంచక ప్రాంగణమున
అగరువత్తులు వెలిగించినట్టి నీవు
చెలి, చిరంతనవిషదృశ్యమలిన మైన
తులువకనుగవ నీచేత తుడిచిపొమ్ము.

కట్టుకొన్న పాపాల శంఖారవంబు
హోరుమని కర్ణపుటములలో రుటించు:
తెచ్చుకొన్న శత్రువుల సాధించలేక
బధిరత నటించుచున్నాను పరులముందు.

తూరుపుమొగాన పొడిచిన తోకచుక్క
అందుకొనియె ప్రతీచీలతాంగి కేలు:
ఇతరతారకలటు పరుగెత్తబోయి
మాయమయ్యెను రోదసీమధ్యమందె.

జర్జరితలతికా భుజస్కంధమందు
వచ్చిపడె స్వీయసంతానభార మొకటి,
పారలౌకిక చింతానిబద్ధగగన
వాయునిర్మితశిర మట్టె వాల్చవలసె.

తొలుత నాయింట పగడాల తోరణాలు,
ముంగిటను మల్లెమొగ్గలే ముగ్గులయ్యె:
ఇపుడు నే నిల్లువాకిలి యెల్ల వీడి
అడవితీగెల నీడలో ఆడుకొందు.

'నవ్యయుగసృష్టి యింక నెన్నాళ్లుపట్టు,
మానవులకు రెక్కలువచ్చు మార్గ మేది?'
అనుచు నన్నేల ప్రశ్నింతువయ్య నీవు?
యువకుడా, అది నీచేత నున్నదేమొ—

మబ్బుసడిలేని యీమధుమాససమయ
విపిననిశ్శబ్ద సౌందర్యవీథులందు
కోకిలాంగన తన గొంతుకోసికొనును
పట్టపగ లింటియుడురాజు పగలబడగ.

చెలి చెలీ, ముగ్ధగాత్రమీసికతభూమి
త్రోవతప్పితి, నను వీడి తొలగిపోకు:
వెనుక నదులెల్ల ప్రౌఢలై వెంటవచ్చి
త్రోవ చూపించెడివి మాకు లేవు నేడు.

శిథిలశృంగారసౌధవాసిని యొకర్తు
ప్రియవియోగచింతాభరవివశ యగుచు
నేటి చంద్రుని గని, కట్టుబాటు విడిచి,
ప్రియుని మారుగ వానిపై ప్రేమగురిసె.

పుష్పాడివిదిర్చిన గులాబిమొగ్గ విరిసి
తన యశస్సు జగాల నింపినది నగుచు;
మూసికొనియున్న గన్నేరుమొగ్గసొమ్ము
దాచుకొనెనంచు పొగడెను తాత వచ్చి.

రక్తరాగాట్టహాసముద్రావికాసి
పశ్చిమాశాకుమారుని పైడిడాలు
నిముసమున ఋక్షగణరంధ్రనిలయమగుట
చెప్ప కేచెప్పు నీనాటి చిత్తశుద్ధి.

లెమ్ము, పూదండ సవరించుకొమ్ము, చెలియ
వాడిపోయె నీయుద్యానవనము లెల్ల
మన ప్రబంధములో! పేదవాడనైన
నేను తేలేను నందనోద్యాననిధులు.

నీవు రమ్మింక, విరహాపాండిత్యబధిర
గహనరోదన విషకర్మకాండ విడిచి:
ప్రణయ మొదవక యెట్టులో బ్రదుకవచ్చు,
పట్టెడన్నము నేఁ గావలయుగాదె?

పసరుపిందెల గొరికిన పక్కిరేడు
వటకుజచ్ఛాయలో మేను వాల్చియున్న
తీర్థసేవకు డితని కాతిథ్యమిచ్చె,
దినకరాతపమున బోవు మనల విడిచి.

చెలి, యిదే, లేతయుసిరికచెట్టుకొనల
వగరుపిందెలపై ఈగ వ్రాలలేదు,
నిసుగు లాచాయలకు బోవనేర్వలేదు:
ఈయనుభవజ్ఞు లేల లెక్కింతు రిట్లు?

విమతసహిత చింతాభగ్న విప్రలంభ
జనితతాపానలజ్వాల చల్లబడగ
మలయపవనుడు దిగిచిన మంచుతెరల
మన తొలిపథాల వెన్నెల మరుగుపడియె.

నికటదేశచరన్మేఘశకటములకు
వెండిజండాలు గట్టిన వింధ్యశిఖరి
తనకు దూరమైపోనున్నతరిని వాని
రజతగతి లాగికొని వట్టిరాళ్లు చూపె.

లేచిర మ్మింక, పెంపుడులేడినొసట
బొట్టు పెట్టుకాలము దాటిపోయె నిపుడు;
సరసికెరటాల దిరుగు చందురుని జూచి
తామరాకంత కన్నులు తడుపు నిదియె.

మంచికో చెడ్డకో త్రోవ మారిపోయె:
వెలిసినది నూత్న దేవతా విగ్రహమని
త్రోవ కడ్డమువచ్చిన తొలగిపోతి,
కానిచో, కాదె ఘోరసంగ్రామ మపుడె?

పీడిపోలేక యేడ్చుచున్నాడు తరణి
ప్రాగమృతభాండమునకు కరంబు సాచి,
పొడుచు రిక్కల తూరుపు ముసిముసినగు
పగులువారిన దానిమ్మపండువోలె.

మోహితుడనైతి, చెలి, భవన్ముఖతలస్థ
తరళమధుపాత్ర గని! దయార్ద్రవు, నిజమ్ము,
నీవె క్రోలుము మధువెల్ల, నేటినుండి
పాత్ర నానోటి కందించి బ్రదుకనిమ్ము.

మోసగించుచున్నది కనుల్ మూసి తిగిచి
మానవ్పుల వింతరూపాలు మరుగుపడగ,
భిదురమో, మెరపో అనిపించుచున్న
మొగిలు ముత్తైదువులచేతి ముద్దుబిడ్డ.

కళవళించెడు మనగుండ్లకమ్మదరుల
పొదలమాటున బెబ్బులి పొంచియుండె,
నిన్ను గని వెరగందిన వన్నమాట!
ఏల, లేకున్న, దాగుట యేడ్చుటయును?

రజనిశిరమున నవరత్నరాశి గురిసి
బేలతనము నటించిన పిన్నవాడు
ఆమె తలవాల్చువేళ మోహాంధు డగుచు
సోయగము వాయుచున్నాడు, చూచిపొమ్ము.

పగలు గడచినగాని సంపెగలు పూచి
మగలుగావు శిరోజంపు నిగనిగలకు;
చెలి, ముడిచికొమ్ము, నిగళవిచ్ఛిన్నమైన
దానిపై వచ్చిపడునో యేకానిపూలు!

వినుము, రిపుదుర్గగోపురధ్వనితగగన
హాసవిన్యాసచరమఘంటారవంబు
జననిపగజాల మొగసాలచాయ నిలిచి
విని తెలిసికొమ్ము నిదురకు వేళ యెపుడో!

అభిసారిక

శిరోమణి, సన్నిధానము సూర్యనారాయణశాస్త్రి

మైమఱచి నిద్రగొన్న సమస్తజంతు
వితతిహృదయబిలంబుల వెలికివచ్చి
మసలెడు తమశ్చయంబన దెసలనెల్లఁ
గటికచీఁకట్లు కార్కొని క్రమ్ముకొనియె.

పడకగది వీడి మెలమెల్ల గడియఁదీసి
తలుపుఁ జీమకు దోమకుం దెలియరాక
తనదు వలపులరాయని, ధనపుమూటఁ
గొల్లగొన నేగుచున్నది కొమ్మ యోర్తు.

తన్నుఁ జూచియుఁ జూడకయున్నపగిదిఁ
బ్రకృతియెల్లఁ దటస్థభావము వహింప
బయలుపడనీక తన నడవడి నొకింత
మింటఁ జుక్కలగమి యొక్కకంటఁ గావ.

తనదు ముఖచంద్రు వెలుఁగుమొత్తంబు లంధ
తమసముల నొత్తగించుచు దారిఁదెలుప
మలయమారుతములు దన కొలువుకత్తె
లట్లు నలువంకలం జుట్టి యనుసరింప.

హృదయ మాశంసితంబైన మదనకేళి
కలన నానందసాంద్రంబుగా లయింపఁ
బాదములు తొట్రిలంబడఁ బైఁట జాఱ
నవశభావంబు నొంది యాయువతి నడచి.

మెలిక తిరుగుళ్ల సందుగొందులను దాఁటి
కాలిబాటను బొదలును జేలు గడచి
పంటచెఱువు కెలంకునఁ బాడువడ్డ
గుడిని నిద్రించు బుద్ధునిఁ దడవి తాఁకె.

తాఁకుటయు లేచి కూర్చుండి తత్పరమతిఁ
బుణ్యనామసంకీర్తనంబును జలుపుచు
ధర్మసూక్తముల్ చదువుచుఁ దరుణయోగి
శిష్య విభ్రాంతి నాపెపైఁ జేయివైచె.

అతని గాత్రసంస్పృష్టిమహత్త్వమేమొ?
మదనకేళీప్రసంగంబుమాఱె మఱచి
శిష్యగాఁ గొని దీక్ష నొసంగ వేఁడె
సప్రయత్నంబుగా వ్రాలి యడుగులందు.

తల్లి—బిడ్డ

ఉభయభాషాప్రవీణ, మిన్నికంటి గురునాథశర్మ

ప్రణయమనుచుఁ గూర్మియనుచు రాగమనుచు - వలపటంచుఁ గన్నిటి తర్పణమటంచు
హార్దమనుచుఁ బల్కునవెల్ల స్వార్థపరము - లొక్క తల్లిప్రేమంబె యత్యుత్తమంబు.

నాకనుంగవ గిట్టునం దొట్టు నీర మయ్యువిదశోకాబ్ధి కర్ధోదయంబు
నాబోసినోటి చిర్నగవుసొం పామె మొగముచందురునకు రాకాగమంబు
నా వచ్చిరాని ప్రస్ననిపల్కు లామె జానుగుంగవకు రసాయనంబు
నామెయి నాఁచికొన్న యలంతిబాధ యాయమధైర్యశాఖికి నశనిపాత
మస్మదీయపాదోల్లసద్ధైమనూపు-రోదితఝుళంఝుళన్నినాదోల్బణంబు
ఆమెమేనికిఁ బులకవర్షాగమంబు - జననివాత్సల్య మెంత ప్రశస్యతమము!

ఇది చేయందగు, నిద్ది చేయఁదగ దిట్లీకార్యముం జేయఁగ
ల్గ, దిటుల్ చేసినఁ గల్గుఁ గీడని యెఱుంగన్ లేని పౌగండు న
న్నదిరా వేగనులం గనుంగొనుచు నెం దావంత యావంతయేఁ
గదురన్ రాని తెఱంగున న్మనిచె వేడ్కం దల్లి దైవంబె కా.

ఏను దిన్నచో గట్టునఁ దాను ద్రేంచు - నే నలంకృతుండను గాఁగఁ దాను మురియు
నేను బాధితుండనుగాఁగఁ దాను గుందు - నేను సుఖపడ నానంద మెనయుఁ దాను
వింతమైనదిగద తల్లి ప్రేమవృత్తి.

నాకుఁ బెట్టికాని యాకె భుజింపదు - తాను దినక నోటిలోనిదైనఁ
దీసి నాకుఁ బెట్టి తృప్తిసెందును దల్లి - కడుపుఁదీపికంటెఁ గడుపు దీపె?

నాయారోగ్యము నాసౌ-ఖ్యాయతి నే నెఱుఁగకున్నయప్పుడు నా కె
న్నో యుపచారములు మురిసి - చేయుచుఁ బెంచినది తల్లి చెల్లదె పొగడన్!

తన కందమైన రవణము-లను బెట్టుం దనకు మెప్పులంగొల్పు దుకూ
లనికాయము గట్టున్ సొగసు నెఱుంగని నాకుఁ దల్లి శుద్ధప్రేమన్.

పగవాఁడైనను బాలుం-డుగదాయని తాను దినియెడు పదార్థం బే
పగిదినో పెట్టును మాకు నో-సఁగునట్టులఁ దల్లిగుణము శంసయొనర్తున్.

ఘుమ్మున కమ్మతెమ్మెర బుగుల్కొన నప్పుడు కాఁగు నావునా
జ్యమ్మున దోప్పదోఁగి మృదువై చవులూరెడి రాజనాల య
న్నమ్మును బల్మి నాదు వదనంబున నించుచు బుజ్జగించుచున్
సమ్మతి మ్రింగఁజేసెడిని సాధ్వి మదంబ యదెంతప్రేమయో!

చూచినవెల్ల బెట్టు మనుచున్ హఠమూని పదాల కడ్డమై
రాచుకపోవు గొంతు పెనుఱంతులఁ జింతిలుచుండఁ జంకలో
వైచుక యశ్రులాలలను బాపుచు నేడ్వకుమంచు నాయభీ
ష్టాచరణంబునం బొదలు నమ్మక్షమాగుణ మేఁ దలంచెదన్.

తీయనిపండొ ఖాద్యమొ యెదే భుజియింపుమటంచు నెవ్వరే
నీయఁగ మాకు నిర్వురకు నేఁ ద్రుటి నాయది మ్రింగివైచి పై
నాయమఁ జూడ నామె దరహాసముమై నను జేరి నాయనా,
యీయది తిన్మటంచుఁ దనదిచ్చెడిఁ దల్లి యదెంతప్రేమయో?

అల్లరి చేయుచునుండఁగ - మెల్లఁగ నను జేరి నగుచు మేనునిమురు చీ
'పిల్లఁడు' కృష్ణుఁడు సుమి యను - తల్లిసమానశక్తిప్రేమ తత్త్వము [illegible].

నను జూచి యొరులు రోఁతపడినఁ గాంచి సహింపలేదు డెందంబుననై
నను దాఁ దలపోయద నల్లని నాయాకృతిని లాలలన్ జనని తమిన్.

జడకుప్పెలతో ప్రేలాడెడి జడ ముంగురులపై ముడిన్ గల్కితురా
మెడసొమ్ములు కాల్గజ్జెలు - కడియము లుంగరము లొప్పఁగా నాశిశుతన్.

నిగనిగలాడు మొగమ్మున ఘుమ్మను నీలపుఁ గస్తురిబొట్టిడి క
న్నుఁగవను గప్రపుఁ గాటుకరేకలు నూల్కొనఁజేసి కరమ్మున నె
మ్మొగ మొకయించుక యెత్తి కనుంగొని బుద్ధి నెటుల్ దలపోయునొ న
ల్లగ నొకచుక్కను వామకపోలతలంబున నుంచెడుఁ దల్లి భళీ!

అడుగఁగ నోరులేక నడయాడఁ బదంబులులేక చిత్తమం
దడరిన వస్తు వియ్యది యటంచును జూపఁగఁ గేలులేక చే
డ్పడిన శిశువ్రజంబునకు బ్రహ్మ ఘటించెనొ యేడ్పుసత్తియం
చెడఁదఁ దలంచుఁగాని యెపుడుం గసరం జన దమ్మ యింతయున్.

పోకిరిబాలురఁ గలిసి యేవో కొంటెపనుల్ వొనర్పఁ బొడమెడి కినుకన్
'నీకడుపు పండ' యనియెడిఁ - గాక జనని నన్నుఁ దిట్టఁగడఁగద యెపుడున్.

తాఁకునది తప్పునది యేవీఁకం దెలియంగలేక, విన్నఁదనంబున్
శోకం బభీష్టసిద్ధికి - సాకుగ శైశవము జాఱె సౌఖ్యాంబుధిలో.

చెడుగుడొ? చెఱపట్టియొ కుందుడొ బంతియొ పుట్టచెండొ దొరయాటయొ దాఁ
గుడుమూఁతయొ బిళ్లాటయొ - యొడలుచెమటవోయ నాడుచుందుం, బిదపన్.

ఇంటికి నక్కుచు రా నొక-కంటం గనిపెట్టి నానగా రెఱిఁగినచోఁ
దంటా లుభయులకును నీ - వింటనె చదువుకొన కిట్టు లేగుదువటరా !

వేళాపాళా లేదా ?- కూళలతోఁ గలిసి యాడుకొనుటయె యిఁకఁ బా
ఠాలను జదువుట యెప్పుడు ? - చాలవె యాటవిడుపుదివసంబులు రెండున్ ?

అని తెప్పవడనిచూపునఁ - గనుచు నపట్కార్ణరవముగాఁ బల్కుచు న
క్కన నొత్తి ముంగురులఁ దన - కొనగోళ్లం దువ్వఁ దల్లి కొండిక నన్నున్.

మీపంతు లేల రాలే - దాపద్యం బనుచుఁ గినుక నఱచుచు బాదన్
వాపోవు నిన్నుఁ గని నిలు-పోపునె నాప్రాణ మనుఁ బ్రసూత్తంసంబున్.

ఇచ్చినవాఁడున్ మఱచిన - నొచ్చెల యేండ్లింతలోన నొట్టవె ? వీఁడుం
బచ్చంగ నున్న నెన్నఁడొ - ముచ్చటగాఁ గనుట యనుచు మురియు జననియున్.

నాపున్నెమ్ముల పంటయు - నీపగిదిం గృతుల వ్రాయు నిటునలుగురిలోఁ
జూపట్టు మిన్నమై యని - చూపు శుభోదర్కమునను జొనుపుఁ గనికవిన్.

పౌరాణికకథాప్రపంచంబు వినిపించెఁ బ్రతిదినంబును నుగ్గుఁబాలతోడ
భక్తిప్రబోధ మాసక్తిఁ గావించెను బాటించుచును లాలిపాటతోడ
నీతులుగఱపె మేల్ చేఁతలఁ జేయ నొప్పెడురీతి జోకొట్టునుడులతోడ
ఆశ్రమాచారధర్మాళి బోధించె సంప్రీతి బొర్కాడించు క్రియలతోడ
భళి ! యుదాత్తాదులం బల్కు పద్ధతులు గ-డుం గఱపె నాకు వెన్నఁబెట్టుటలతోడ
నస్మదీయ భావ్యభివృద్ధి కన్నియున్ని-యనఁగరాని యిడుమ లందె నమ్మగారు.

తలిదండ్రులు పేదఱికము-వలనం బాదవడుచున్నఁ బాటింపక ని
చ్చలుఁ జూచినవెల్లం గా-వలయు ననుచుఁ బోరుపెట్టు బాల్య మ్మరిగెన్.

ప్రొద్దున నేడ్చుచు లేవ - న్నిద్దుర, తత్క్షణమ చెంత నిలిచి పిలుచుచున్
ముద్దిడి కేలంగొని య-క్కద్దుకొనెడిఁ దల్లి నన్ను నాసుఖ మరిగెన్.

అన్నము దిని చని నాయీ - డున్న సఖులతోడఁ గూడి యుల్లాసమునన్
వెన్నెలకుప్పల నాడుచుఁ - గన్నమ్మకు ముదముఁగూర్చు కాల మ్మరిగెన్.

అవి చిన్ననాఁటి సుఖములు - నవుదేఱెడిమోముతో జనని త్రచ్చుచుఁబాల్
నవనీతము మీఁగడపెరు - గవశ్య మిడి కొసరికొసరి యన్నముపెట్టున్.

అయ్యవి యెన్నటి మాటలొ - క్రయ్యం ద్రాడుగల బుజ మొరసి వ్రేలెడి యా
కొయ్యపలక దస్తరముం - జయ్యనఁ గొని శ్రీకి బడికిఁ జకచక చనుదున్.

అవి చిన్ననాఁటి సుఖములు - రవిపుట్టనికాలమున శిరఃస్నానము మో
ము విభూతి బద్ధపరిధా-తవస్త్ర మఖిలేశు ధ్యానతత్పరత భళీ !

ఇది కష్టం బదిసౌఖ్యం - బిది లే దది యున్న దను వికృతిపొందని నె
మ్మది హాయిగఁ దినితిరిగెడు - నదృష్ట మది బాల్యమందె యరిగెను నాకున్.

౩. కథలు

బ్రాహ్మణాగ్రహారం

పండిత శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి

"ఎవరు వారు ?"

"నేను కొంపుశ్రోతిని. చయనులుబాబయ్యలా వుంది."

"అవునురా నాయనా! అంతా క్షేమంగా వున్నారా ?"

"నీఆశీర్వచనం. నువ్వు కులాసాగా వచ్చావా ?"

"జిఱ్ఱున చీవలేమురా యీమాటు."

"చాలారోజులికి వచ్చావు. ఫాల్గునంలోకామా—"

"అవునవును. పదిమాసా లయింది."

"వెళ్లినపని తృప్తిగా—"

"తృప్తన్న తృప్తా ? కురిసి పోయాయిరా రూపాయలు. చెట్టు దులిపినట్లే. మహామంచిసంపాదన జరిగిందిరా యీప్రయాణంలోను."

"పునహాసతారాలు వెళ్లి నువ్వెప్పుహూ తక్కువ తేలేదు; కాని నిలవమాత్రం చేశావుకాదు."

"దానిస్గిగోసిన నిలవ. డబ్బా ప్రధానం దర్జాకానీ........ ఇంతకీ ; మనిషిని ధనం నిలవచేస్తుందా, ధనాన్ని మనిషి నిలవ చేస్తాడా ?"

"అదీ నిజమే."

"ఇంకేం మరీ ? ఎప్పుడు కావాలంటే అప్పుడే అవుతుంది సంపాదించేవాడికి నిలవ. పిడికిలి గట్టిగా బిగిస్తేసరి."

"తలుచుకుంటే నువ్వు నిముషాలమీద వేలు నిలవచేస్తావు."

"అవునుగదా ?......కాని చివుకులగామిగాణ్ణి మట్టంచేసీ నిలవచెయ్యడంమాట తీసెయ్యి నాదగ్గిర."

"వీపట్టుదల మహాచెడ్డది బాబయ్యా!"

"కాకపోతే వాణ్ణిక బతకనిస్తానట్రా నేనూ!"

"నీకు కోపంవస్తే అంతే."

"నేను దేశంలోనే లేనుకదా అని కిలకిల్లాడుతున్నాడు. కామోసునేం వాడు ?"

"ఇంకేనా శాంతించవూ పెద్దబాబయ్యా ?"

"శాంతించమంటావా ? శాంతించేపనే చేశాడా వాడూ ?"

".................."

"నాఅంతర మేం, తనఅంతర మేం ? నిండుసభలో తీసి పారేస్తాడా నన్ను ? రెండోతాంబూలం యిప్పించడూ నాకూ ?"

"నిజానికి వాడు తొందరేపడ్డాడు; కానీ—"

"ఇక కానీయెందుకూ మరీ?......తోటపంపుతనఖా అయి పోయింది కదా ? కొంపవేలంవెయ్యడమే తరవాయిగదా ? ఇకరంగ సానిబాడవా ? చూస్తూవుండు, ఈ దెబ్బతో అది క్రియమే."

"నువ్వు తలుచుకున్నావంటే—"

"తిండికేనా సరిపడ్డ ధాన్యం రావుకదా నామీద కత్తుకడ తాడా ?"

".................."

"నాతో విరోధపడ్డాకేనా వాడికి దిగతీత ప్రారంభం ?"

"అవును."

"అజ్ఞానం వుండాలా అక్కర్లేదా ? దీపంమీద పడ్డ శలభం లాగ మాడిపోవాలి ; గాని నాతో పోరి—"

"ఇప్పటికేనా వాడికి బుద్ధిరావలసింది."

"ఇంకా యేమేనా వాగుతున్నాడా యేమిటి?"

" వాడి మాటకి జమేమిటి, పద్దేమిటి పోనిస్తు బాబయ్యా! "

" అయినా సంగతేమిటో కాస్త చెబుదూ వోరే! "

" చెప్పేదేమిటి పదిమాట్లు ? ఎవరికి తెలవందేవుంది? "

" తిరుగుతున్నాడా యేమిటి? "

"........................."

"కవిత్వం అల్లుతున్నాడా?........ఆమధ్య ఛందస్సేడి శాడుకామా భట్రాజుదగ్గిర ?"

" వాడిమొఖం. కవిత్వమే ?"

" మరేమిటీ ? "

" ఇక మూడో తాంబూలంకూడా ఇప్పించమంట నీకు"

" ఏమో ? "

" రెండుతాంబూలాలు మొదట కర్మజ్యేష్ఠులికి వేసుతున్నాయి కనక యిక మూడో తాంబూలం విద్యాధికుడికి వెళ్లడం ధర్మమట. "

" ఆలాగేం ? "

" చాలాబింకంగానే చెబుతున్నాడు కబుర్లు. "

" ఆ ? "

" ఇంతకీ: కొంపెల్ల వెంకప్ప వాడితో కలిశాడు నువ్వు వెళ్లిన నెల్లాళ్లకి. "

" బాగుంది.........ఇది వాడి పురమాయింపే అనుకుంటాను. "

" ఇద్దరూ వొక్కమాటమీద___ "

" జోగీ జోగీ రాసుకుంటే బూడిదరాలిందిట. "

" మహాబాగా చెప్పావు. "

" వెంకప్పగాడి బతుకు మనచేతిలో వుంది. "

" ఎలాగా? "

" వాడు బొడ్డుపెరుమాళ్లుశెట్టికి యెనిమిదివందలికి నోటు రాశాడు; యెరుగుదువా? "

" రేండేళ్లు దాటింది. "

" శెట్టి యెన్నిమాట్లడిగినా "యిదిగో", "అదిగో" అంటూ వచ్చాడుగాని దమ్మిడీఅయినా వసూలుపెట్టలేదు. "

" అయితే? "

" శెట్టి యిక ఆగడు. "

" దావా___"

" సగంఫాయిదా యిస్తే నోటు నాకు ట్రాన్సుఫరుచేస్తానన్నాడు శెట్టి. "

" అదెప్పుడు? "

" ఇక నెల్లాళ్లకి నేను వెడతా ననగానూ. "

" ఇక పొలమూ, కొంపాకూడా జప్తన్నమాటే."

" ఇక చూసుకో నాప్రతాపం. "

" ఇంతకీ జమ యేమాత్రం బాబయ్యా? "

" అంచనాకట్టు. "

" సహస్రం. "

" ఛా ! ఎప్పుడూ లేదూ. "

" రెండు___"

" దాన్ని రెంట్టింట గుణించు. "

" అబ్బా !"

" ఏమనుకున్నావు మరి ? "

" అయితే రామదీక్షితులూ, వెంకప్పా చచ్చారన్నమాటే. "

" వెనకల్ని తిప్పితిప్పి కొడతానుచూస్తూవుండు........ నువ్వు నాలోవాడవేనా ? "

" నాలోవాడవేనాఅంటే నాసంసారంసంగతి నువ్వెరగంది కాదు. ఏరోజున అర్థరూపాయి లేకపోతే ఆరోజున___ "

" ఏమంటావు ? "

" నాదారిని నన్ను పోనియ్యి. "

" నువ్వు దివాన్గిరీ బాగా చేస్తావు. నువ్వు నాపక్షంలో వుంటే తక్కిన నాపనులు ఆగిపోవు. "

" నేను పూనుకోవడమే వస్తే ప్రాణం యిచ్చెయ్యవలసితదే. వెనకకృత్రిమం నాచేతకాదు బాబయ్యా !"

" అందుకోసమే___నొక్క కాగితం పారేస్తాను, పుచ్చుకో. "

" .... "

" ఏమంటావు ? "

" .... "

" ఆలోచించుకో. "

" .... "

" ఎన్నిపెళ్లిళ్లూ వొడుగులూ చేయిస్తే రానూ వందరూపాయలు : ఇంతకీ ! నీ కెన్ని ఆశ్రమాలుండినా యేడాది కెన్ని శుభకార్యాలు తగులుతాయీ పెద్దవీ? "

"................."

" భయపడకు. "

" కొడతారనీ, తిడతారనీనా ? "

"నే నేం తక్కువచెప్పలేదు. మూడుపుట్లు ధాన్యం అన్న మాట."

"................."

"గాది బాగుచేయించుకో."

"అలా అన్నావా?"

"అంతే అనుకోకు. యాభైచాపులు అసమానమైనవి దొరికాయి. నాలుగు—అరవజ నిచ్చేస్తాను, దర్జాగా కట్టుకో."

"................."

"నీకొడుక్కికూడా బట్టలూ, పుస్తకాలూ యిచ్చేస్తా నీయేటికి. ఏం?"

"నువ్వ పేరుపేరువరసని యింటిల్లిపాదికీ—"

"ఇక కోడలికిమాత్రం బంతిలో బాలపక్షంచెయ్యడం యెందుకూ? వొకపునహోచీర దానిక్కూడా పట్టుకుపో."

"మాఅత్తారేనా యెప్పుడూ యిలాగ సంతోషపెట్టలేదు—"

"వాళ్ల మొఖం. ఏమంటావు మరి?"

"ఇక తప్పుతుందా?"

"ధీమాగా చెప్పావుకాదు."

"పనిచెయ్యాలా, మాటచెప్పాలా ధీమాగా?"

"అయితే సరే...మధ్యాహ్నం కనపడతావుకామా?"

"రాయవరం వెళ్లాలి వొకక్షణం వుండి. అక్కడ నవగ్రహశాంతి-అర్ధరూపాయేనా ముట్టుతుంది."

"పోనియ్యకు."

"పున్నానికి బియ్యం అయిపోతాయంటోంది నీకోడలు."

"రేపే కొలిపించేస్తాను ధాన్యం, కొలగాడితో చెప్పి. వాయిదావేస్తా ననుకున్నావా యేమిటి?"

"అబ్బే. నువ్వు దాటేస్తావనా?"

"మరి వెళ్లు. సాయంత్రం—"

"తప్పకుండానూ."

"గప్‌చిప్."

"వేరే చెప్పాలా?"

"అయితే......వూళ్లో వున్నట్టేనా?"

"ఎవరూ?...ఆ! ఆ! నిన్న పొద్దున్నే వచ్చింది మేళానికి వెళ్లి. దండిగానే లాక్కొచ్చిందిట యీమాటు. కోనసీమ దోచేసిందని చెప్పుకుంటున్నారు."

"అసాధ్యురాలురా అదీ.........నేనుకనక లొంగి నమ్మకంగా పడివుంది."

"అవునవును. రామదీక్షితుల్ని నోరెత్తాటప్పటికి విసిరికొట్టింది, మరిచిపోతానా?"

"అపరాధవం చాలగుట్టా వాడికి? నీలాచలాన్నలా నిలపగలిగేడా వాడూ? నన్ను చూసిందంటే కుక్కైపోదూ అదీ?"

"నీచేతికి యెముక లేదుకనక."

"చూస్తూ, పారేసిచోట పారెయ్యాలి. వొక్కమాపం తిరిగానంటే సానికి సంవత్సరంపోషణ. లేకపోతే మర్యాదా నిలుపుకోగలమా?"

"నీశక్తి అలాంటిదే. మరి తోటలోకి వెళ్లి చక్కా వస్తాను."

"పద.........పోనియ్యరా కుర్రాడా బండి. పెద్దవీథికే పోనియ్యి, కరణంగారి యింటిదగ్గిర మళ్లించవచ్చు. చూడూ. పూళ్లోకి వెళ్లాక గాలప్పరుసమీద వెళ్లాలి సుబ్రం. తెలిసిందా?"

౨

"ఏమట్టుకి వచ్చిందిరా కథా?"

"ఏమట్టుకయితే యేం? నేనేమో తప్పకుండా నెగ్గేస్తాను; కాని మూడురోజులకిందట వూరికి వెళ్లింది."

"ఏవూరూ?"

"రామేశ్వరం."

"ఏమిటీ?"

"అదే వచ్చింది చిక్కు."

"చక్రం అడ్డుపడెయ్యలేకపోయావా?"

"కుదిరిందికాదు."

"ఇక ముందుమాట యేమిటి?"

"నేనూ అదే ఆలోచిస్తున్నాను."

"పోనీ, యిదేఅన్నమాట యేమిటి? మరోటి చూడు."

"తీరా, ఫలోన్ముఖం అయినాక యీస్వల్పకారణంకోసం విడిచిపెట్టనా? చేదాయేమిటి? మీరంతా వుండనేవున్నారుకదా మార్గదర్శకులు?"

"మాలాగే వుండాలా నువ్వూనూ? అయినా అంతఅశ్రద్ధగా యెందుకున్నావూ?"

"అశ్రద్ధకాదు. వ్యవహారం అంతా వడిదుడుగ్గా వచ్చేసింది."

"ఏమిటదీ?"

"అసలు రామేశ్వరంయాత్ర హఠాత్తుగా—అంటే సూచనేనా లేకుండా తటస్థించింది. సోమిదేవిమేనత్త తనకూతుర్ని తీసుకు వెడుతూ దీన్నికూడా పంపిస్తారేమో అని కనిగ్రహంలాగ వచ్చి

పడింది. దానితో సోమిదేవి యెంత మొత్తుకున్నా భీమన్నశాస్త్రులు మామ పదపదమంటూ పడగెంటేశాడు."

"ఇంకా యిరవై సంవత్సరాలేనా నిండాయో లేదో, అప్పుడే యీ పుట్టిమునక యేమిట్రా?"

"మనమతం వొట్టి వెధవమతంరా. జుట్టుతీసేస్తేమాత్రం గుణం మారుతుందా యేమిటి?"

"మరి మీచెల్లెలికి—"

"మంచో చెడ్డో అది పదోనాడే అయిపోయిందికదూ?"

"అదో కప్పదాటు......సరే, తరవాత?"

"ఎలాగేనా తప్పించేద్దామని రెండురోజులు మహాతిరిగాను; కాని మాట్లాడ్డానికే వీలయిందికాదు."

"ఏం?"

"ఎప్పుడు వెళ్లినా సుందరంగాడు వాకట్లో కూచునివుండే వాడు యములాడిలాగ."

"అదేమిటి?"

"శాకుంతలం పాఠం మొదలుపెట్టాడురా వాడు భీమన్న మామదగ్గిరా."

"వుద్దేశం యేమిటో?"

"ముప్ఫయ్యేళ్లు దాటాయిగదా నీకింకా చదువేమిట్రా అని నేనడగ్గా, "సర్వేశ్వరుడి దయవల్ల భుక్తికి లోటు లేకుండా పోయిందిగదా, చదువుకోక యింకేం చెయ్యనూ" అన్నాడు."

"అంతేనా?"

"అంటే?"

"నీకు పోటీ—"

"ఛఛా! నల్లమద్దితుండులాగ కారునలుపూ వాడూ—లాటరీలో పదివేలు రావడంతోటే అందగాడయిపోయాడా యేమిట్రా వాడూ?"

"నలుపైనా వాడి కళ్లల్లో మాంచి తేజస్సూ, ఆకర్షణశక్తి వున్నాయిరా. పైగా నోరువిప్పాడంటే చకచకచక—కిన్నెరలు మోగుతూ ఆకంఠమూ, ఆరాగవరసా—ప్రస్తావన మొదలుపెట్టాడంటే వొకటేధోరణికదా గంటలకొద్దీని? మధ్యమధ్య శ్లోకాలు విడిచిపెడుతూ, చేతులు తిప్పుకుంటూ—అసలు వాడు మాట్లాడితేనే నవరసాలూ వొలికిపోతాయి. అంచేతే యెక్కడికి వెళ్లినా పెద్దపెద్ద పండితులతో సరిగ్గా వాడికి సత్కారాలు జరుగుతున్నాయి."

"ఆసత్కారాలకీ, దీనికీ సమ్మంధం యేమిటోయ్?"

"అలా అనకు. అమ్మాయిణ్ణి చూశావా గాలా యెకిరిస్తోందో వాడికి?"

"అదో పిచ్చిముండ."

"వాణ్ణిచూస్తే చాలామంది ఆడాళ్లు పిచ్చిగుంటలైపోతారు."

"అయినా సోమిదేవిదగ్గిరమాత్రం ఆమాట తీసెయ్యి. దాని మనస్సు నామీదే పూర్తిగా లగ్నం అయిపోయింది. ఇక ఆగుమాడైనా అది తిరిగిపోదు. అసలు దాని మనస్సు కదిపినవాణ్ణి నేనే కనక చలించినవెంటనే నామీదే పడిపోయింది దాని మాఘ్రు."

"ఎప్పుడేనా—వొక ముద్దేనా?"

"ఇంకా లేదు—కాని అది నాసొత్తే."

"బాగా నమ్మకమే?"

"ఇటు సూర్యుడటు పొడిచినా తిరిగిపోదిక."

"సరేమరీ. నీ కంతధైర్యం వుంటే నేను కాదంటానా? కాని సుందరానికి పెళ్లయింది సుమా!"

"ఏమిటీ?"

"ఇప్పుడే తెలిసింది నాకు."

"ఎప్పుడు, ఎక్కడ?"

"నిన్నకాక మొన్న సాయంత్రం, చెన్నపట్నంలో."

"తణుకోయి మాచారం అన్నట్లదేమిట్రా?"

"అదో గమ్మత్తు."

"పిల్ల నిచ్చిన అభాగ్యు డెవడ్రా?"

"ఇవ్వడమూ, పుచ్చుకోడమూ కాదు, కోరడమూ అంగీకరించడమూనూ."

"అంటే?"

"స్వయంవరం అన్నమాట."

"అంత యేబ్రాసిపిల్ల—"

"పిల్లంటే పిల్లకాదు. మాంచి ముమ్మరంగా వుంది."

"వెధవముండా యేమిట్రా?"

"సరిగ్గా కనిపెట్టావ్."

"చెన్నపట్నంలో అయితే రాయపురం కృష్ణమూర్తులు గారి అల్లుడు చేసివుంటాడు."

"అదీ అంతే. తేడా లేదు. కానీ—"

"ఇంకేమిటి?"

"పెళ్లిమట్టుకే ఆయన చేశారు."

"బోధపడలేదు."

"మాకు పెళ్లిచెయ్యండంటూ పెళ్లికొడుకూ, పెళ్లికూతురూ వెళ్లి కోరేదాకా ఆయన యిదేమీ యెరగరు."

" .... "

" వులిక్కిపడ్డావేం ? "

" ఏమీ లేదు...అయితే— "

" ఆంధ్రపత్రికలో దంపతుల ఫోటోకూడా పడింది...... చూడు. "

" పేర్లు మూసేస్తావేం ? "

" పెళ్లికూతు రెవరో కనిపెట్టూ, మూస్తాను. "

" ...ఎక్కడో చూసినట్టుంది.మన ప్రాంతమే అనుకుంటాను."

" బాగా పరకాయించు. "

" రామచంద్రపురంలో చూశా నిలాంటి మనిషిని. అయితే ఆమనిషి రాచది; కాని వెధవముండల్ని పెళ్లాడేవాళ్లకి జాతిభేదం అక్కర్లేదేమో. "

" అదంతా నీకెందుకోయ్ ? "

" అయితే యిది చూసిన మనిషిమాత్రం— "

" మాట్లాడిన మనిషికూడా— "

" ఆ! ఆ! ఆసి రంకుముండా! సోమిరా. "

" ఈమాటు చదువుకో కిందవున్న విషయం. "

" ....ఎంతపని చేసిందిరా దండుముండా? "

" తిట్టకు. "

" తిట్టాలా, పాతిపెట్టాలా ? నన్ను దగాచేస్తుందా ? "

" అదేమీ చెయ్యలేదు నిన్ను. "

" నన్నే కాదు, యింకా యెందర్ని మోసంచేసిందో యిలాగ. లేకపోతే మళ్లీ పెళ్లాడ్డానికి సిద్ధపడగలదా ? "

" ఇప్పుడేకాదుట్రా మహాపతివ్రత అన్నావూ ? "

" ఎవడిమట్టుకి వాడికే పతివ్రత; కాని సుందరంగాడి పని పట్టాలి. ఎంతపని చేశాడూ పాడువెధవా ? "

" ఏంచేస్తా వేమిటి ? "

" బోలెడుసొమ్ముతోటీ, వొంటెడు నగలతోటీ లేవతీసుకు పోయాడని భీమన్నమామచేత ఛార్జీ తగిలిపిస్తాను. ముందు వాళ్లిద్దరికీ అరదండాలు వేయిస్తాను మూడునిమిషాలలో. "

" లాభంలేదు, వూరుకో. "

" న వ్వూరుకో. నా కడ్డువస్తాడా ఫాజీ? "

" లేవకు. నామాట విను. వా డేమీ చెయ్యలేదు నిన్ను. "

" అద్నికోరితేమాత్రం ? గ్రాండంతా నేను ప్రిపేరుచెయ్యగా మధ్యవచ్చి వాడు తన్నుకుపోతాడా ? "

" భాగుంది వాదం ! "

" ముందు పత్రిక యిలాతే. "

" వుండు. వులాక్కోకు. పత్రిక యెందుకూ ? "

" భీమన్నమామకి చూపించాలి. "

" గుమ్మంలోకి వెళ్లావంటే మొగమ్మీద—తెలిసిందా ? "

" ఏం? "

" సోమిదేవి అతనికి వుత్తరం రాసింది. "

" ఆ ? "

" నువ్వు చేసిన కుట్రఅంతా రాసేసింది. నువ్వు చెరపడానికి సిద్ధపడ్డావుట. సుందరాన్ని తానే కోరగా పెళ్లిచేసుకుంటే వొప్పుకుంటానన్నాట్ట వాడు. వాడామాట అన్నాక నీబుద్ధి అంతా బోధపడిందిట దానికి. మద్రాసుస్టేషన్లో తాను జట్టులోనుంచి తప్పించుకుపోవడమూ, సుందరం ఆబండిలోనే జట్టువాళ్లకి తెలవకుండా రావడమూ, తనజట్టువాళ్లు బళ్లు కుదుర్చుకొంటూవుండగా తానూ, సుందరమూ మోటారెక్కి యెగిరిపోవడమూ, సుందరం అదివరకే రాసివుంచడంవల్ల కృష్ణయాజులుగారి అల్లుడు ఆసాయంత్రమే తమకి పెళ్లిచేసెయ్యడమూ—అంతా పూసగుచ్చినట్టు రాసేసింది. "

" దానిల్లు వల్లకాడు— "

" అదేం కర్మం ? ఇక దానిల్లు దోసతోట అయి కలకల్లాడుతూవుంటుంది. "

" అదీ వొకబతుకే ! "

" బుద్ధి చలించాక అదే నయం. "

" అయితే నువ్వుకూడా కానియ్యవోయ్ ! "

" అది తరవాత ఆలోచించుకుందాం. "

" అయినా నే నూరుకోను. వాళ్లని సుఖపడనివ్వను నేను. "

" వాళ్లకి పెద్దపెద్దల ఆసరా వుంది. ఎగిసెగిసిపడకు. "

" ఏంచెయ్యమంటావురా మరీ ? "

" కిక్కురుమనకు. ఏమీ యెరగనట్లు— "

" సిద్ధాన్నం తన్నేశాడురా ఛండాలుడు. "

" పెట్టిపుట్టాడు వాడు. ఇప్పటిదాకా పెళ్లికాకపోయినా చివరికి నిక్షేపమూ, నిక్షేపంలాంటి పెళ్లామూ— "

" పోతూపోతూ నాకూ్కటా బిగించిందిరా దండుముండవురి ! "

" కనక చప్పచప్పగా వూరుకో. శాస్తుల్లుమామ కదిపితే " అదే నన్ను కోరింది " అని బుకాయించు."

" నమ్ముతాడా ? "

" అయితే సెల్లాల్లు వూళ్లో వుండకు. "

"ఎక్కడికి పోనురా?"

"మండపేట వుండనేవుందికదూ?"

3

"కొప్పవరంనుంచి కబురు వచ్చిందా?"

"ఇప్పుడిప్పుడే. మురుకొండలవ దాటతా డీపాటికి గుమాస్తా."

"నీమాట పంతులుగారితో నిన్న చాలాదూరం చెప్పాను. నాతోపాటు నలుగురికీ ముట్టచెప్పించాలని చూస్తానుగాని నామట్టుకే చూసుకోను నేను."

"నంచునే మాట్లాడుతున్నావు."

"స్నానాని కిప్పటికే ఆలస్యం అయిపోయింది. అల్లుడు కూడా వచ్చాడు రాకరాకా."

"వొక్కక్షణం."

"........చూపెందుకోయ్?"

"వుందికాదూ?"

"..................."

"అయితే యెవరెవరి కేర్పరిచావు?"

"నాకు, నీకు, సీతాపతిశాస్త్రికి, సుబ్బావధానికి, రామభద్ర చయనులికి—"

"మొన్ననే నాలుగువేలు కొట్టుకువచ్చాడుగదా—"

"అలాకాదు. వాణ్ణికూడా కట్టుకోకపోతే చిక్కులున్నాయి. వాడు నోరుగలవాడు. డబ్బులక్ష్యం లేదు. చేతిలో లేకపోతే నిమిషంలో సంపాదిస్తాడు. పైగా అధికారిప్రాపకం వున్నవాడు."

"నువ్వు కొంచెం లౌక్యం—"

"ఇంతకీ: పెద్దకూతుర్ని మక్కాప్రయాణం తప్పించి రామేశ్వరం తీసుకువెళ్లినందుకు వాడిమీద పంతులుగారికి చాలావిశ్వాసం వుంది కూడాను. పదిమాట్లు చెప్పారు ఆయన వాడిమాట."

"అప్పుడు చేదుమేశాడా యేమిటి వాడు?"

"వచ్చేచోట నువ్వుమాత్రం వొదులుకుంటావా యేమిటి?"

"నామాట కేంగాని, రామదీక్షితులు వొప్పుకోడనుకుంటాను."

"కుర్రకుంక, వాడి కేం తెలుసునోయ్, వ్యవహారాలూ?"

"ఇంతకీ: నూరేసే యేర్పరిచావేం?"

"అక్కడికే యెక్కువ. సీమవెళ్లాడన్నమాటేగాని సుబ్బారావు కేమేనా అంటిందనుకున్నావా యేమిటి? బారిష్టరనిపించుకున్నాడు. అంతే. నోరూ వాయీ లేదు. వొక్కకేసు నడపగలడని తోచదు."

"దానితో మనకి పనిలేదు కాదూ?"

"నిజమే. తాలూకామొత్తంమీద సనాతన ధర్మసభకి ప్రెసిడెంటుగా వున్నారు; కనకగాని లేకపోతే రామచంద్రుడుగారు మాత్రం సిద్ధపడతారా యేమిటి కొడుక్కి ప్రాయశ్చిత్తం చేయించడానికి? సుబ్బారావయినా తండ్రి కెదురుచెప్పలేక తల వూపాడు; గాని యిది కాస్తా అయిపోయినతరవాత—అవేమిటీ స్టీమన్లో వుంటాయీ? వాట్లలో అయినవీ, కానివీ తినడం మానతాడాయేమిటి రుచిపడ్డాక? మన మామోతాదు గ్రహించవద్దూ? పైగా మనకే ఐదు వందలయినాయి. సంతర్పణకీ, సంభావనకీ మరో మూడువందలేనా కావాలి. ఆపైని చిల్లర లుంటాయి. లౌక్యులికి కాఫీలూ అవీకూడా పోస్తారుట. సాయంత్రం హరికథా, రాత్రి గొల్లవేషమూ కూడానుట. మొత్తానికి సంచీ పూర్తి అవుతుంది."

"సరే మరీ. వచ్చేదుంటే నువ్వుమాత్రం పోనిస్తావా యేమిటి? దీనితో ప్రిబవరికి స్త్రీ చెల్లిపోతుంది కదా?"

"వెంకుసోదెమ్మ చెల్లిస్తుందిలే మార్చికి స్త్రీ. బెంగపెట్టుకోకు."

"అదికూడా సిద్ధమన్నమాటే?"

"సిద్ధంఅంటే ద్వాదశినా డయిపోవాలి. ఏకాదశిపుష్పనాసవూ ద్వాదశిపారాయణా—అన్నీ కలిసిరావద్దూ? కొడుక్కి శేషావధాని కూతుర్ని చేరమాడుతోంది. వాడుకూడా మొగ్గుతున్నాడు. అందుచేతే తలోవందా యివ్వడానికి వొప్పుకుంటోం దది."

"శేషిగాడు మొగ్గుతున్నాడంటే ఆశ్చర్యమూ? యాభైచేలున్నాయి ముండదగ్గిర. కానిపనిచేస్తేమాత్రం దానికేం పోయిందీ? మేమమ్మా మహామహా చదివేశామని విర్రవీగుతున్నాము; గాని మనలో వొక్కడిదగ్గిరా పదివేలేనా లేవు"

"మన దేవతార్చనలే మనకి ఆస్తి. అవి లేకపోతే మనల్ని చూసేవా రెవరోయ్?"

"అదీ నిజమే; కాని దేవతార్చనవంటు తాను చేస్తానంటుందేమో వెంకుసోదెమ్మ?"

"అది తప్పదు. లేకపోతే దాని కేంలాభం? మనం స్వయంపాకాలు చేసుకోడానికా యేమిటి అయిమువందలూ, పైబర్చులూ—"

"దిక్కుమాలినముండ రంగూనుకూడా తగులడింపని చెప్పుకుంటారుగదా, చూస్తూచూస్తూ మాలకూడు తినమూ?"

"ఇక అదంతా కట్టిపెట్టు. పంచగవ్యప్రాశన చేశాక—మంత్రాలికి శక్తి వుందంటావా లేదంటావా?"

"లేకపోతే అయిన నూరేసీ కరుకులు గుమ్మరించి మనల్ని బతిమాలుకోడం యెలా వస్తుందీ?"

"ఇంకేం ? ఇంతకీ: శంకరాచార్యపీఠం మూలపడిందికనక సరిపోయిందిగాని లేకపోతే మన కేంవుందీ? నాలుగేసి రూపాయలతో తృప్తి—"

"అవునవును."

"లోకం యెలా వుందో మనం కొంచెం చూసుకుంటూ వుండాలి. బిగించనూకూడదు; విడిచిపెట్టనూకూడదూ. పదిరూపాయలు చేతిలో పడే వుపాయమే ముఖ్యంగా చూసుకోవాలి."

"శాస్త్రంమాత్రం యేం చెబుతోందీ? శాస్త్రంలో వున్న బండారం అంతా ప్రాయశ్చిత్తాలే కామూ?"

"అదిగదీ మాట. చాంద్రాయిణం చేస్తే అన్నిపాపాలు చెల్లూ. చాంద్రాయణం అంటే?"

"మనకి తలోవందా—"

"అంతే. అంతే. "విత్తశాఠ్యం నకారయే" త్తనికాదూ కారికా? ఎంతచెట్టు కంతగాలి అన్నట్లు నడిపించాలి మనం."

"అవును...అయితే సుబ్బలక్ష్మి రామభద్రచయనులు సెనక్కాల తిరుసతోందిట యేమిటోయ్?"

"నిజమే. ప్రస్తుతం తోడికోడలు తెచ్చిన మనోవర్తిదావాలో పనిచేసిపెట్టమనిమాత్రమే. కాకపోయినా, ముష్ఠియ్యేళ్లి పీనుగు. ఏదోయేడుస్తుంది పోనిద్దూ."

"వూరంతా చుట్టబెట్టేలా వున్నాడు వాడు."

"పోనీ తోడికోడలీపక్షం నువ్వు కాసుకో."

"నా కక్కర్లేదుసుమా, నన్నిలా పోనియ్యి."

"రామసోదెమ్మే చాలు నీకు."

"పాముంటే యెన్నివిధాల గెంటినా విడవనంటుం దది. బలవంతాన పామ్మనడానికి మనస్కొప్పడంలేదు సాకూ. పాపం మాట లనుకోగూడదు. అడుగరటిపోయేసమయంలో నన్ను లేవతీసిం దదే. విశ్వాసం అంటే దానిదేచెప్పాలి."

"పెట్టిపుట్టావు......రేపు సోమేశ్వరంలో సదస్యం నిశ్చయమేనా?"

"చల్లపడేటప్పటికి కబురు వస్తుంది."

"తలోరూపాయీ—"

"అయిదుగురికి పిల్లకాసులు- అయిదుగురికి కోనసీమచాపులు, పాతికమందికి రూపాయలు—"

"సెలగోసెలగ. అస లంతమంది పండితులేరోయ్ మన ప్రాంతంలోనూ? అయితే కాసులు—"

"నీకూ నాకూ తప్పదు."

"రామభద్రచయనుల్ని కూడా కలుపు."

"ఏం?"

"చెబుతాకామూ."

"వాడి కూతుర్ని నీమనమడికి—"

"అప్పుడే యెక్కతీశావూ?......నిశ్చయం కావాలిగదా?"

"ఏమాత్రం?"

"వెయ్యిన్నూటపదహార్లిచ్చి వుభయఖర్చులూ పెట్టుకోడం."

"పోనియ్యకు."

"జామార్లు కట్టుకోడం తరవాయి. రేపు దశమినాడు స్థిరపరిచాం."

"బాగుంది."

"మరి వెడతా. పదకొండుకాదూ?"

"అదిగో......సరిగ్గా కొడుతోంది విన్నావా?"

"మీరంతా సంపాదించారోయ్ తలోటేనీ. నాకే శ్రద్ధలేకపోయింది."

"నువ్వు పాతికరూపాయలు మాలాగ గంగలో పోస్తావుటోయ్?"

"గంగలో పొయ్యడానికేంగాని—మరి పోతా."

"పద."

౪

"నువ్వు లక్షచెప్పు, కోటిచెప్పు, నేను మానను."

"నే నెందుకు చెబుతున్నానో కొంచెం ఆలోచించుకో."

"మాచెల్లెలు వెధవ, రజస్వల అయినప్పుడు వాడుచేసిన అల్లరి మరిచిపోయావా? తరవాత దానికి పెళ్లి అయిందనిపించాటప్పటికి నాగడ్డి నేను తిన్నానే?"

"మీనాన్న వాణ్ణి తిప్పలుపెట్టాడు. వాడు మిమ్మల్ని వీథిలో పెట్టాడు."

"ఇంకేం? ఈవిరోధం మాకు తరతరాలనుంచీ వస్తోన్నదే. నేను దాన్ని భంగపరచడం యెందుకూ?"

"అలా కాదు. కాస్త పస్తాయించు."

"బుద్ధిపూర్వకంగా కోడల్ని విషంపెట్టిచంపుతే వాడెక్కడో దేవుడంటూ నన్ను దిగతీస్తావేమిటోయ్?"

"సూతికవచ్చి చచ్చిపోతే విషంపెట్టాడంటావేమిటి నువ్వూ? రామచంద్రపురంనుంచి పెద్దడాక్టరు వచ్చి రెండురోజులుయింజెక్షన్లు కూడా చేసివుండగా ముందూ వెనకా చూడకుండా గంతులేస్తావేమిటే? కేసు నిలుస్తుందా?"

"నిలిచీదాకా యెందుకూ? దహనం కాకుండా రేండుపూటలాపుచేస్తే చాలదూ వాడికి ప్రాయశ్చిత్తం?"

"నీమాటమీద మనసబు బకీరురాసి శవాన్ని అటకాయిస్తాడన్న నమ్మకం యేదీ?"

"లేకపోతే అతన్నిమాత్రం వదిలిపెడతానా నేనూ?"

"నువ్వే మొగాడవు వూళ్లోకల్లానూ. ఇంకెవడికీ యేమీ చేతకాదు; ఏం?"

"ఈవిషయంలోమాత్రం నా కడ్డులేదు."

"వాడిపక్షంలో రామభద్రచయనులుగా రున్నారు, తెలుసునా?"

"వుం-ఐతే?"

"రేపీపాటికి నీసంగతి యింజెక్షన్లో పడిపోతుంది. యెగిసెగిసిపడకు."

"పారేస్తాను మరోచోట తెచ్చి. ఆయనే మహా వడ్డీవ్యాపారం చేస్తున్నాడా యేమిటి?"

"అంత చులాగ్గా డబ్బుపుట్టేవాడవు నిన్నగాక మొన్న యెందుకు తిరగరాశావూ నోటూ?"

"వినమప్రశ్నలు వేసి నువ్వు చంపుతావేమిట్రా నన్ను?"

"నిన్ను చంపడంకాదిది, అనవసరపు గొడవల్లో మునిగిపోకుండా తేల్చడం."

"శవం యింకా అవతలికి వెళ్లకుండానే నీకూతుర్ని స్థిరపరుద్దామనుకుంటున్నట్టున్నావు నువ్వు, ధోరణి చూడగానూ."

"పోనీ, నీకూతురికి మాట్లాడనా?"

"నాకు మరోసమ్మంధం దొరకదా యేమిటి?"

"నాకే దొరకదు పాపం! అవునా?"

"అయినా నన్ను విడిచిపెట్టేస్తూ."

"పట్టుకున్నానా యేమిటి? ఇక నీయిష్టం వచ్చినట్లు తంటాలుపడు. నడుంగా యీారొష్టంతా నాకెందుకూ?"

"నంచో......వొరేయ్! మాట పూర్తికాకుండానే తారకం అంటితే యెలాగరా దానిల్లు వల్లకాడయితేనూ?"

"నే నవతలికి పోయినా తప్పే?"

"పోయి వూరుకుంటావా యేమిటి నువ్వు? పట్టామణీని తిరగదీస్తావు. మూడువేలివ్వాలి నీకతగాడు. నువ్వు కళ్లెర్రచేస్తే కుంయిమనలేదు."

"రామభద్రచయనులుగారు యెదుట నిలవబడితే మహాపాడి చేస్తావుకాబోలు నువ్వు!"

"నాకు కడుపు మహామండిపోతోందిరా వాణ్ణి తలుచుకుంటేనూ. వొక్కమాటు బదులుతీర్చుకోనివ్వరా!"

"కానియ్యి. నీ కడ్డేమిటే? నేను వెళ్లిపోతానన్నానుగానూ?"

"అబ్బా! తడిగుడ్డతో గొంతుకోస్తావురా నువ్వు!"

"నువ్వే మహాధర్మరాజవు. కదూ?"

"పోనీ, వాడప్పుడలా అల్లరిచెయ్యవచ్చునా?"

"చేశాడుకనకనే నువ్వు బదులుతీర్చుకోవా లనుకుంటున్నావు. అది వొకవిధంగా ధర్మమే; అయితే నువ్వు బదులుతీర్చుకోవాలంటే అవకాశం వుండాలా అక్కర్లేదా? వాడికోడలిప్పుడు చచ్చిపోయిందంటే అందులో యేమేనా అనుమానాస్పదం వుందా? అలాంటికోడలు మళ్లీ దొరుకుతుందా వాడికి? అది పోయినందుకు ఇంటిల్లపాదీ యెంతగోలపెడుతున్నారో చూశావా నువ్వు?"

"కనక తప్పకుండా అల్లరిచెయ్యాలి."

"కానియ్యమన్నానుగా నేనూ?"

"నవనాడులూ కుంగదీశావు, కానియ్యమంటున్నావు. కిందమంటపెడుతున్నావు, పైని నీళ్లు చల్లుతున్నావు."

"నీకంతకష్టంగా వుంటే—"

"నంచో.........పోనీ నావుక్రోషం పోయే వుపాయం చెప్పు."

"నేను చెప్పింది నీకు నచ్చదు."

"అయినా చూద్దాం........."

"నీకిలాంటి కష్టం వచ్చిందా అని మనస్ఫూర్తిగా పరామర్శచెయ్యి వాణ్ణి."

"చ-ప్ప-గా వుంది."

"జ్వరితుడికి పంచదార చేదు. పచ్చకామెర్లరోగికి జగత్తంతా పసుపు. అసలు నీజన్మ చప్పనిదీ. నీబుద్ధి చప్పనిదీ. నీహృదయం చప్పనిదీ—"

"ఇక నీదారిని నువ్వు వెళ్లు నాయనా! ఇక నేనేమీ చెయ్యను లే."

"వాణ్ణి నువ్వేంచేసినా నాకు పోయీ దేమీలేదు. నీకు వొరిగీ దంతకంటే లేదు. కడుపు చించుకుంటే కాళ్లమీద పడుతుంది."

"అది అందరికీ వుండొద్దూ?"

"వుండాలి. లేదు కనకనే యిప్పుడు బ్రాహ్మడంటే కంపుకంపు."

"మాట్లాడితే నువ్వు లెక్చరు మొదలుపెడతావు." ..

అక్క, చెల్లెలు
(కాశ్మీరము)

V. R. C.

బుడబుడక్కలవాడు M. K. R.

"తప్పా?......ఇంతకీ నీచెల్లెలు రజస్వల అయిందని వాడల్లరిచేస్తే నీకు వచ్చిన నష్టం యేమిటి? వెంటనే దానబ్బసమ్మంధం మరోటి వచ్చిందిగాని పెళ్లి ఆగిపోయిందా? పోనీ, నువ్వు మొదట స్థిరపరిచిన కొంకుదురు సమ్మంధం మహాశాస్త్రీయమైనదేమో అంటే ఆ పెళ్లికొడుక్కి పద్ధెనిమిదో యేటగదావోడుగయింది?ఈలోపున—"

"చెప్పకురా."

"ఏం? ఇవాళ వెగటుపుట్టిందా?"

"వొరేయ్! ఇక నువ్వు నోరు మూసుకుంటావా లేదా? పేగులు తోడేస్తావేమిటి పిశాచంలాగ?"

"నీకంతకష్టంగా వుంటే పోతానులే."

"ఈ వుపకారానికి వాడు నీ కేం చేసినా చెయ్యవచ్చు."

"నేను చేసింది వుపకారం అని నీకు బోధపడినప్పుడు అది వాడికిగాక నీకని తెలవకపోవడం ఆశ్చర్యమే!"

✂

"విన్నారా?"

"ఏమిటి?"

"పోనీ తెలిసిందా?"

"ఏమిట్రా అదీ?"

"ఇవాళ శంకరప్పతండ్రితద్దినం."

"అయితే?"

"నిన్నరాత్రి యెనిమిదింటికి ప్రవేశించాడు పిచ్చాయి మేడ. మళ్లీ యివాళ వంటలయిపోయా యని కబురుమీద కబురువెళ్లగా యిప్పుడిప్పుడు వచ్చాడివతలికి."

"మీరంతా అంతేగామా? ఇప్పటి కుర్రకారుకి మంచీ చెడ్డా యేమేనా వుందా? పుట్టింది బ్రాహ్మణకులం అన్న జ్ఞానం వుందా? వాళ్లని మేళాలకి వెళ్లనివ్వడం లేదుగదా మీరు సరిగ్గాను?"

"పెద్దపెద్దలుమాత్రం—"

"పెద్దలేమిటి చిన్నలేమిటి, చెడ్డపని అన్నప్పుడు అందరిదీ తప్పే. కాని వొక్క తేడా వుంది. పెద్దవాళ్లు వూరుమాటుమణక్కుండా వాళ్లయింటికి వెళ్లరు. తెల్లవారితే అక్కడ వుండరు. వ్రతం పాడుచేసుకుంటున్నారు; గాని వాళ్లు కులం చెరుపుకోవడం లేదు. మీకు ఆహారపానాలు సాధారణంగా అక్కడేకదా?"

"అదే నేను చెప్పవచ్చేది."

"మాకు తెలవం దేమిటి?"

"ఇది వినాలి."

"కానియ్యి, పోయిం దేమిటి? ఇదివరకి విన్నవాళ్లకంటే చెడ్డది వుండదు."

"బోగందాని చేతి కాఫీ తాగివచ్చాడు వాడు."

"ఇంకా?"

"వుప్మాకూడా తినేవుంటాడు."

"నువ్వు చూడలేదన్నమాట."

"మీ రిలా అంటారని నాకు తెలుసు."

"ఏమనాలో?"

"అలా చేసినవాళ్లందరికీ సమానంగా గడ్డిపెట్టరేం?"

"రుజు వేదీ?"

"నేను చెప్పినదంతా అరణ్యరోదనమే?"

"నువ్వు చూశావా?"

"ఆ."

"మరి తినేవుంటా డన్నావేం?"

"అదిమాత్రం నేను చూడలేదు."

"కాఫీ పుచ్చుకోడం—"

"కళ్లారా చూశాను.మా మేడవసారాలోనుంచుంటే స్పష్టంగా కనపడుతుంది."

"ఏంజరిగిందో చెప్పు."

"పిచ్చాయితల్లి, వాళ్లు కూచునివున్న గదిలోనుంచి రెండు వెండికప్పులు తెచ్చి వసారాలో కడిగింది."

"అయితే?"

"వొకటి వాడు తాగిందీ, వొకటి అది తాగిందీనీ."

"ఘోరా!"

"పోనీ, పిచ్చాయి తమలపాకుల చిలకలు వాడినోటి కందిస్తూ వుంటే నేను చూశానండీ!"

"వాడు పట్టే వేస్తాడుకాదూ?"

"............................"

"అది నల్లమందులాంటిది. తద్దినం అయేది, చివరికి శ్రాద్ధం అయేది అలవాటయినవాడు మానలేడు."

"ఏమంటారు మీరూ?"

"ఏం వుందీ?"

"మరి నేను సుభద్రాచలం యింటో సగ్గుబియ్యపుపరమాన్నం పుచ్చుకుంటే మీరంత తర్జనభర్జన చేశా రెందుకూ ఆవేళా?"

"నువ్వు ఆపని చేశావుకనక."

"మరి వాడు?"

"సాక్ష్యం?"

" ప్రతీఅక్షరానికీ సాక్ష్యం కావాలంటే సాధ్యమా ?"

" లేకపోతే మేమేంచెయ్యాలీ ? నువ్వు కోడిగుడ్లు తిన్నావం టూమ వొకడు వచ్చి, తగినంత నిదర్శనం లేకుండా నమ్మవలసిం దేనా ?"

" .... "

" .... "

" నిదర్శనంవున్న వికూడా మీరు వదిలేస్తున్నారు అనేకసంగ తులు."

" ఏమిటేమిటి ? "

" చెప్పమంటారా ? "

" వొకటి...... "

" .... "

" పోనీ రెండు...... "

" .... "

" నాలిక కదలదేం ? "

" .... "

" చెవలవాజమ్మా ! నోటికివచ్చినట్లల్లా పేల్తావూ ? "

" .... "

" వాడూ నువ్వూ యెక్కడో పోటీలు తగులడ్డారు. అక్కడ గుడ్డిగవ్వకి మారలేకపోయావు. ఇలా వేస్తున్నావు యెత్తు."

" .... "

" అనవసరపు గొడవల్లో దిగక వొళ్లు తెలిసి మసులుకో. "

" సీతప్పకూతురు భ్రూణహత్య చేసిందా లేదా మొన్న మొన్న ? రామచంద్రుడుకూతురు రంగూనుదారి పట్టిందా లేదా ? జోగన్నశాస్త్రి మనమరాలు అత్తింటోనూ కాకుండా, పుట్టింటోనూ కాకుండా—వారంరోజులు మాయమైపోయిందా లేదా ? నాగావ ధానులుగారి శంభన్న మాలపాలికాపుకి గడ్డిమోపెత్తాడా లేదా ? "

" సాక్ష్యం. సాక్ష్యం. పొడిమాటలు పనికిరావు నాకు. "

" అలా అయితే: రంగూనులో నాలుగేళ్లు జమాబందీ చేసి వచ్చిన వెంకుసోదెమ్మయింటో మీరంతా దేవతార్చన చేశారా లేదా ?"

" దానినాలిక తెగ్గోల్చాం. పంచగవ్యాలు పడపోశాం—"

" తలోవందా కొట్టారు. "

" అదా నీయేడుపు?...మా కా తాహతు వుంది. మా కాఅధి కారంవుంది. మా కాప్రామాణికత్వంవుంది. తప్పుచేసినవాళ్లని శిక్షిస్తాం. పశ్చాత్తాపపడ్డవాళ్లని ప్రాయశ్చిత్తంచేసి వుద్ధరిస్తాం. "

" వెళ్లండీ మీనీతులూ మీరూనూ. "

" మేం కదలం. మేం చలించం. నువ్వు వెళ్లవలసిందే శీఘ్రం గానూ. "

" హుఁ.............. "

" ఫుండాఖోరా ! నువ్వు మహాశిష్టాదిగురువులా యేడుస్తావు ....వీళ్లంతా వొక్కతాటిమీదే వున్నారు. అప్రాచ్యులు."

"..................... "

" ఎక్కణ్ణుంచోయ్ ?"

" పిచ్చాయియింటోనుంచి వస్తున్నాను. సూర్యనారాయణ సోమయాజులుగారి శంకరప్ప—"

" అవునుట. ఇప్పుడే చెప్పాడు భాగన్న. "

" నిజంచెబుతావా లేదా అని నిలవతీస్తే కాశీపుచ్చుకున్నాడం నిజమే అంది. "

" ఇలా వుంది బ్రాహ్మణ్యం. "

" ఏమిటి చెయ్యడం ?"

" తద్దినం పెట్టాడు. అంతకే సంతోషిద్దాం మనం."

" కాస్తకాస్త మళ్ళయున్న హూక లేస్తూ వ్యంగకపోతే—"

" చయనం చేసినవాడవు నువ్వే వేశ్యాలోలుడవై యున్నావు గదా—?"

" వొదిలేద్దాం ఆ ప్రస్తావన. "

" ఏం ? ఎందుకు వొదిలెయ్యాలీ ? "

" నీ కిప్పుడు అవసరం లేదుకనక. "

" చాలాదూరం వెళ్లింది ఆమాట—ఇక కట్టిపెట్టు. "

" ఏం ? ఎందుకు కట్టిపెట్టాలీ ? "

" .... "

" .... "

" ఇంకేవీ లేవాయేమిటి చెప్పుకోవలసినసంగతులు ?"

" ఇవి కాకపోతేగాయి ?"

" అన్నీ వుడిగినవాడితో ఆ ప్రస్తావన లేమిటి పోనిస్తూ. "

" అలాగేం ?.........పోనీ, జ్ఞాపకంవస్తే యెంతబాధ కలుగుతుందో పాపం ! వెడతాను."

" సాయంత్రం వొమాటు కనపడు. "

" ఆ. "

౬

" వునూరుమంటూ వస్తున్నావు,

" కొట్టేశాడు. "

"ఆ?"

"పైగా ఖర్చులుకూడా ముదరాయిచ్చుకోవాలిట."

"అయ్యో!"

"మిమ్మల్ని నమ్ముకున్నాను—"

"నే నేమేనా అసంధర్భాలు చెప్పానా?"

"రామరామా! మీ రెలా చెప్పాలో అలా చెప్పారు. నాకోసం మీరు మొదణ్ణుంచి చివరదాకా శుద్ధాబద్ధాలు చెప్పారు.—"

"నువ్వొకనక. తెలిసిందా? మరొక డిలా చెప్పమంటే గుమ్మంలోకి రానివ్వకపోదును."

"అవునవును. నేనెరగనూ? మాఅమ్మ బతికివున్నంతకాలమూ మావ్యవహారాలు మీరే దిద్దారు. తరవాత మామామగారు పూనుకోడం చేత సై తేనేమి—"

"ఏమైతేనేమిలే."

"చెప్పవచ్చిం దేమిటంటే? మీ రేమీ లోటుచెయ్యలేదు; కాని—"

"నన్ను బాగా—అంటే నేను చయనం చెయ్యటమే కాకుండా గొప్పవిద్వాంసుణ్ణనీ, కర్మిష్ఠినినీ, ప్రామాణికుణ్ణనీ బాగా యెరుగును. పొగడుతాడు. ఇంటో కొత్తకుండతడుపుకుంటే నేను వెళ్లాలి. నాసాక్ష్యమేనా మంజూరుచెయ్యకుండా—"

"వొక్క సంగతి విన్నాను."

"ఏమని?"

"కనకాచలం వొకరాత్రి మకాంవేసిందని తెలిసింది—"

"అలా చెప్పు."

"రామభద్రచయనులుగారు పురమాయించారుట. పాతిక రూపాయ లిచ్చారట్ట వెంకటేశం దానికి."

"జులాయితనంవుంది మనిషిదగ్గిర. సందేహం లేదు. మున్సబీ అయినాక హెచ్చుకూడా అయిందిట. పోనీ నువ్వుకూడా పంపలేక పోయావా యేవెంకటాచలాన్నే నా?"

"తీర్పు చెప్పేంతరవాత తెలిసింది. ఇంతకీ: కొండుశ్రౌతి నిలువునా దగాచేశాడు."

"నేను చెప్పలేదూ వాడు రామభద్రచయనులుతాలూకు మనిషనీ?"

"ఎంతచమత్కారపు రాకడ వచ్చాడో చూశారా? దస్తూరీ తన దేట; కాని సొమ్మివ్వడం తాను చూడలేదుట. తనచేత నోటురాయించి, తనయెదటే సాక్షిసంతకాలుచేయించి నోటు నాచేతి కిచ్చి వెంకటేశం గ్గాతోకూడా మాయింటికేసి వచ్చాడుట.తన కంతే తెలుసుట."

"సాక్షులుకూడా బాగా దగా చేశారు."

"రాధాకృష్ణమూర్తి కొంతవరకు బాగానే చెప్పాడు గాని-"

"వాడి మొగం. నువ్వన్నీ రూపాయలే యిచ్చాననగా వాడు కొన్ని నోట్లుకూడా యిచ్చావన్నాడు. ఇక సుందరప్ప సరేసరి!"

"రామభద్రచయనులుగారు నామీద యింతకక్ష కడతా రను కోలేదు. చివుకుల రామదీక్షితులునిబట్టి నన్ను దిబ్బచేశా డాయన."

"అసలు తొమ్మిదివందలా?"

"ఫాయిదాతో పదకొండువందల యిరవై దాటాయి. వెయ్యి న్నూటపదహార్లు—"

"పెద్దదెబ్బ నీకు."

"రామదీక్షితులు మంచి వ్యవహారత అనుకున్నాను; గాని—"

"అధికారి గడ్డితింటే వాడేం చేస్తాడు పాపం?"

"కొండుశ్రౌతి నాదగ్గిర గడ్డిమేసి—"

"తరవాత వాడిదగ్గిర గుగ్గిళ్లు మేశాడు. ఇటూ అటూ కూడా కొట్టేడు నాకు. గుండెలు తీసినబంటు."

"సూరపరాజుగారిమీదకూడా దావా పడెయ్యాలి. చయనులు గారు దానిలోకూడా—"

"పూనుకుంటాడు. తప్పదు. పోనీ నువ్వు అతగాణ్ణి ఆశ్రయించ రాదూ?"

"ఆశ్రయిస్తే రామదీక్షితులుమీద దావా పడెయ్యాలి. లేక పోతే నోటు ఆయనికి ట్రాన్సుఫరు చెయ్యాలి. ఇందులో యేం చేసినా వాడికి కైదే."

"అదీ నిజమే."

"ఆయన కోటిరెడ్డికికూడా రాయబారాలు పంపుతున్నాడుట. కానిరోజులు వచ్చిపడ్డాయి. కన్ను పొడుచుకున్నా డబ్బుపుట్టక ప్రతివాడూ ఐపీకో, అబద్ధాలకో సిద్ధపడుతున్నాడు. అసలికికూడా ఆశవుండేటట్లు కనపడదు."

"భూమి కొనెయ్యరా అంటే విన్నావా?"

"శనిగాడు నెత్తిమీద కూచున్నాడు. ఏం చెయ్యనూ?"

"అప్పీలు చేస్తావా లేదా?"

"మానడం యెలాగా?"

"ఈమాటు ప్లీడర్ని నేను కుదురుస్తాను. నువ్వు తొందర పడకు."

"అలాగే."

౭

"ఏమంటాడు?"

"వినిపించుకుంటేనా ఏమేనా అనడానికీ మానడానికీనీ?"

"..........................'

"కొన్ని కొన్ని చిక్కులు చూపించాను. చివరికి భయ పెట్టాను."

"ఏమనీ?"

"దావాపడితే చాలా నష్టం అనీ, పైగా అప్రతిష్ఠ అనీ."

".........................."

"ఏంచేసినా వొకటేమాట. "అది నాపెళ్లాంకాదు. దాన్ని నేను కోరలేదు. నే నంగీకరించలేదు. నా కేమీ తెలవనివయస్సులో మావాళ్లు చేసినదానికి నేను బాధ్యుణ్ణికాను—"

"ఎవరుట బాధ్యులు?"

"తల్లీ తండ్రీనిట. ఇవతల మీరుట. మీ అమ్మాయికూడా అలాంటి అధికారమే వుందిట. మళ్లీ పెళ్లాడవచ్చుట!"

"వాడికి ఘటశ్రాద్ధంకూడా చెయ్యవచ్చా?"

"........................"

"గొప్పవిద్వాంసు డవుతాడని యింగ్లండు పంపిస్తే పశువై వచ్చాడు. బోలెడుసొమ్ము—"

"అవునుట. ఆమాటకూడా వాడేచెప్పాడు. తనకోసం మీ రెంత ఖర్చుపెట్టారో అంతటికీ ప్రస్తుతం నోటు రాసియిస్తాడుట. తరవాత రెండేళ్లలో అణాపైసలతో తీర్చేస్తాడుట."

"ఆ?"

"ఎంతసేపూ ప్రేమ, ప్రేమ—మరోమాట లేదు. ప్రేమ కలగనిచోట పెళ్లేమిటంటాడు. వధూవరు లిష్టపడి పెళ్లి చేసుకోవాలి; గాని మధ్య మీరంతా యెవ రన్నాడు."

"పోనీ వొకపని చెయ్యమనలేకపోయావా?"

"ఏమి టది?"

"మాపిల్లతో స్నేహం చెయ్యమను. తనిక్కడికి వచ్చినా సంతోషమే. దాన్ని తనదగ్గిరికి పంపమన్నా సంతోషమే. మా కేమీ అభ్యంతరంలేదు. ప్రేమ కుదురుతుందా, ఏలుకోవచ్చు. అవసరమైతే తనయిష్టంవచ్చినపద్ధతిలో మళ్లీ పెళ్లిచేసుకోవచ్చు. ప్రేమ కుదరకూ? మాపిల్ల మాయింటోనే వుండిపోతుంది. ఇంకేమీ మాట్లాడము. అదీ, మేమూ మాకర్మానికి యేడుస్తూపడివుంటాము."

"ఇంత ఆలోచన తోచలేదు నాకు; కాని మరొకవిధంగా చెప్పాను."

"ఎలాగ?"

"దాన్ని రహస్యంగా మాయింటికి తీసుకువస్తాను. మీ రిద్దరూ మాట్లాడుకోండి, నచ్చి నీకు దానిమీద ప్రేమకలిగితే తీసుకు వెళ్లు. లేకపోతే మానెయ్యి—"

"ఏమంటాడు?"

"చదువురాని మూఢురాలితో స్నేహం యేమిటిట!"

"తనచదువు యిలా తగులడుతోంది...పోనీ, నాకూతుర్ని ప్రేమించవద్దు. దాన్ని తనపెళ్లాంగా భావించవద్దు. పెళ్లాంగా చూడ వద్దు. తనయింటికి తీసుకుపోతే చాలు. దాసీపనులు చేయించుకుంటూ అయినా తనదగ్గిర వుండనిస్తే చాలని యేడుస్తోం దది. తాను మరొక కొరసాన్ని పెళ్లాడినా సంతోషమే."

"అదీ చెప్పాను. అంతఔదార్యం వుండేవాడి కిలాంటిబుద్ధి యెందుకు పుడుతుందీ?"

"ఏం చెప్పాడు?"

"నీకూతుర్ని వాడు ఇటీవల చూడలేదుట; కాని అందం గానే వుండవచ్చుట. కనక దాన్ని తనయింటో అట్టే పెట్టుకుంటే నెలో, రెణ్ణెల్లో చూసేటప్పటికి తనమనస్సు చలించవచ్చుట. దాని మీద తనకి మోహం కలగవచ్చుట అది పెరిగిపోవచ్చుట. స్వాధీనం కాకపోవచ్చుట. దాంతో కొన్నిసంవత్సరాలు ఆజంజాటలో పడి వుండిపోవలసివస్తుందిట. అది వొపట్టాన వదలదుట. ఈసంఘటనవల్ల తనకిక పెళ్లి కాదుట. యావజ్జీవమూ యీ మూఢురాలితో వుసూరు మంటూ కడపవలసివస్తుందిట. సుఖం వుండదుట. ఆనందం వుండదుట. శాంతి వుండదుట. తన అమూల్యజీవితం దుఃఖభాజనమైపోతుందిట!"

"అబ్బా!"

"ఎంత గడుస్తనంగా——"

"ఇంతకీ: ఈతప్పంతా నాది."

"................."

"చిన్నతనంలో చురుగ్గా వుండడం చూసి నేనే యింగ్లీషులో ప్రవేశపెట్టమని సలహాచెప్పాను. తరవాత ఆస్తి తక్కువైనా పిల్ల నిచ్చాను. ప్రొఫెసర్లంతా మంచి తెలివైనవాడని పొగడితే యింగ్లండు పంపించాను. సొమ్మూపోయింది, దిమ్మపట్టింది."

"................."

"నేను చేసినదానికి శిక్షకూడా నాకే అయితే బాగుండిపోను. మా అమ్మాయి గొంతుకోసినట్టయింది. దాన్నిచూస్తే కడుపు చెరువైపోతోంది."

"పైవాళ్లే మాడలేకుండా వున్నారు."

"ఇంకోటిచూడూ. ప్రేమ ప్రేమ అంటూ అంత గుంజు కుంటాడు గదా? నిజంగా ప్రేమవున్నవాడయితే యింత మొండి కెత్తగలడా? ప్రేమ హృదయాన్ని మృదువుపరుస్తుందా, రాయిగా చేస్తుందా? తాను ప్రేమకలవాడే అయితే నాకూతురుస్థితికి జాలి కలక్కుండా వుంటుందా?"

"నిజమే. ప్రేమవున్నచోట యింత కాఠిన్యంవుండడం అసహజం."

"కనక వాడికి నిజంగా ప్రేమించడం తెలవదు. ఎవర్తెమీదో కన్నువేశాడు. అది వీణ్ణి యింకా లక్ష్యపెట్టడంలేదు. దాన్ని మరిచి పోలేడు. దీన్ని సుఖపడనివ్వడు. ఇలాంటివాళ్ళకి చివరి కెలాంటిగతి పడుతుందో యెరుగుదువా?"

"ఆశ్చర్యమా?"

"ఇలాచూస్తే బ్రాహ్మణలక్షణమూ లేదు. అలాచూస్తే ప్రేమికుని లక్షణమూ లేదు. చివరికి మనిషి అనికూడా చెప్పడానికివీల్లేదు."

"ఇంతకీ: ఇంగ్లీషు-మన గొంతుకోస్తోంది."

"అది తెలివితక్కువమాట. ఆచారాల్లోనూ, నడతలోనూ భేదం కలిగించవచ్చు. ధర్మంలోనూ, నీతిలోనూ కొత్తదారి తొక్కించవచ్చు. హిందువుగా పుట్టినవాణ్ణి క్రిస్టియనుగా మారిస్తే మార్చవచ్చు; గాని పెళ్ళామనీ, బిడ్డలనీ, సంసారమనీ తెలవకుండా చేస్తుందా యింగ్లీషు?"

"ఏమో! నాకు—"

"అలాకాదు; కాని వొక తెలివితక్కువ పనిమాత్రంచేస్తున్నాం మనం. ఇంగ్లీషు చదువుకున్నవాళ్ళకి ఆడాళ్లుకూడా చదువుకోవాలని వుంటుంది. మనం మొగపిల్లలికి యింగ్లీషుచెప్పించి వూరుకుంటున్నాం గాని ఆడపిల్లలికూడా చెప్పిస్తే యీ కుర్రకారురోగం చప్పగా కుదురుతుంది."

"అది మరీ—"

"చివరికంటా విను. ఇంగ్లీషు మొగపిల్లలికి పడమటిచూపు కలిగిస్తోంది. ఆడపిల్లల చూపు తూర్పుకే వుండిపోతోంది. దీనితో—"

"కాని ఆడపిల్లలికికూడా యింగ్లీషు అలవాటుచేస్తే మన సంప్రదాయాలు నిమిషంలో గంగలో కలుస్తాయి."

"అది నిజమే; కాని యీవుప్పెనచూశేవా?"

"ఏంచెయ్యడానికీ తోచదు."

"కానియ్యి. ఇంకా యెంతకాలం యిలా యేడవాలోమాపిల్ల. వొక్కపిల్ల. పైగా వజ్రపుతునక. ఎన్నిముచ్చట్లు తీర్చుకోవాలని ఆశపడ్డామురా దీనిమూలంగానూ? ఎంతవిఘాతం..........."

"అదేమిట్రా?"

"...................."

"ఛా! ఆడదానిలాగ—"

"ఆడదానికేగాని మొగాడికి దుఃఖం వుండదూ? పదిహేడేళ్లు వెళ్లాయి. దాన్ని చూస్తూ యెలాగ భరించడం? దానికి గతి ఏమిటి? పురిట్లో వొకసారు ఆశవదులుకున్నాం. అప్పుడే పోయి వుంటే యింతకోత లేకపోవును మాకు. వొకొక్కప్పుడు దాన్ని కిరస్తానీలలో కలిపేసి—మేంకూడా కలిసిపోయి మరొకడికి పెళ్లి చేసేద్దామా అన్నంత వుద్రేకం కలుగుతూవస్తుంది. కాని వాడు దారికి రాకపోతాడా అని ఆశపుడుతూవుంటుంది. చూడూ. ఇంతవూరుంది. నూరిళ్ల బ్రాహ్మణాగ్రహారం. అంతా పండితుల్లోనే జమ. అంతా కర్మిష్ఠుల్లోనే లెక్క. మాట్లాడితే ప్రాయశ్చిత్తా లంటారు; కాని వాడికి గడ్డిపెట్టరేం? మాపిల్లకి మళ్లీ పెళ్లిచేస్తే—"

"ఇక తరవాయా? అవి కారికలు కావు, అవిసభలు కావు, అవి చర్చలుకావు, అవి తీర్మానములుకావు, అవిబహిష్కారాలు కావు—"

"ఛీ! ఏంజాతిరా మనదీ?"

౨

"........నూతినీళ్లుకాబోలు."

"అవునండి."

"చాలా బాగున్నాయి........ఈమధ్య తమయింటో శుభ కార్యం యేమేనా జరిగిందా?"

"మాచెల్లెలిపెళ్లి చేశాం. అందుకోసమే యీపందిరి వేశామండి."

"బాగుంది........మీయింటిపేరు?"

"చావలివారు."

"నామధేయం?"

"వేంకటావధాని."

"మీ రేం అధ్యయనంచేశారు?"

"అన్నీ అయినాయి—"

"ఏమేమిటి?"

"మొదట సంహితఅంతా అయిపోయింది. తరవాత పరాయణం పూర్తిచేశాను. స్మార్తం అయిందనిపించాను. చివరికి పంచ కావ్యాలుకూడా పాడేశాను; కాని—"

"ఇంకా కానీయేం?"

"వాట్లవల్ల యేమీ లాభం లేకపోగా స్కూలు మాస్టరుగా ప్రవేశించాను."

"ఇంగ్లీషుకూడా—"

"తెనుగే చదవలేదూ. నాలుగోక్లాసు. ఇనస్పెక్టరుగారి నాశ్రయించగా నా చిన్నతనంలో తారీఖువేసి ప్రయిమరీ సర్టిఫికెట్టు దయ చేశారు. ట్రెయినింగుకికూడా వారే—"

"తాంబూలం యేమాత్రం—?"

"ఇంటపుట్టిందే పడమటావు పెయ్య, తొలిచూలుది వుండగా తోలిపెట్టాను. నూటపాతికరూపాయలికి తరిమితరిమి అడిగారు బేరగాళ్లు దాన్ని."

"బాగుంది. ఇహంలో భుక్తికి దారి. పరంలో—అయితే; ఆయన బ్రాహ్మడేనా?"

"మనవాడే. చేబియ్యంవారు."

"అయితే; పరంలో ముక్తికి సోపానం. కిరీటంలేని రాజన్నట్లు ధారపొయ్యనిదానం."

"చిత్తం, చిత్తం."

"జీతం యెంత?"

"పదిహే డిస్తారిప్పుడు."

"అంతేనా?"

"అదేనా కడిగేసీ."

"పైగా—వూళ్లో—"

"అవి పూర్వపుమాటలు. ఇప్పుడు దమ్మిడీకూడా ముట్టదు. గిలకలు పట్టిస్తామంటే సగం గుమాస్తాలకి దాఖలుచెయ్యాలి. ఆపైని ఇనస్పెక్టరుగారికి విందుచెయ్యాలి. ఇప్పటి ఆయనికి లంచా లక్కర లేదు; కాని పిండివంటలతో భోజనాలూ, టీపార్టీలూ—"

"మొత్తానికి మనలో మనమాట. ఇప్పుడు చదువులూ ఆలాగే వున్నాయి."

"నిజమే. మీదగ్గిర దాచడం యెందుకు? బోర్డువా రొకందుకు పాఠశాలలు నడుపుతున్నారు. మే మొకందుకు మేష్టరీ చేస్తున్నాం. తల్లిదండ్రు లొకందుకు పిల్లల్ని పంపుతున్నారు. పిల్లలు మరొకందుకు వస్తున్నారు."

"సరిగా చెప్పారు. అందరికీ కాలం గడిచిపోతోంది."

"కాని దీల్లోకూడా వుచ్చులు బిగుస్తున్నాయి. బ్రహ్మిగాళ్లకి ట్రెయినింగుఆశ లే దిప్పుడు. చేర్చుకోవడం లేదు."

"అదొకటికూడానా? అయితే చిక్కే.........మీకు సంతానం...... ..."

"ఇద్దరు కొడుకులతరవాత వొకకూతురు. పెద్దవాడికి మొన్ననే మాచెల్లెలిపెళ్లిలో వొకపోచ వేశాను."

"మీచెల్లెలి నేవూ రిచ్చారు?"

"ఇక్కడే పులుగుర్త. కల్లూరివారి అబ్బాయి. ఫోర్తుఫారం చదివి, ట్రెయినింగు కానిచ్చేశాడు; కాని యింకా మేష్టరీ దొరక లేదు. ఆక్టింగులు—"

"కట్నం యేమాత్రం యిచ్చారు?"

"రెండువందలు కరుకులు గుమ్మరించాను. పైగా లాంఛనాలు—"

"రెండో మూడో వందలు. చెప్పేదేమిటి? ఇదంతా–"

"పొలం తనఖా పెట్టానండీ!"

"ఊహూ?అద్దివొదిలేటప్పటికి మరొకటి తగులుకుంటుంది."

"వొదిలీదాకా వుంటే అదీ వొకఅందమే. మీదటికి నాలుగో చెల్లెలికి పెళ్లి చెయ్యాలి. అదలావుండగా మాపెద్దకుర్రవాడికి సమ్మంధాలు వస్తున్నాయి. నలుగురైదుగురు తొందరచేస్తున్నారు."

"కట్నం యేమాత్రం యేర్పరిచారు."

"అయిదువందలికి గుడ్డిగవ్వ తగ్గితే మాట్లాడ నక్కరలేదు."

"పైగా లాంఛనా లివ్వాలి. బాగావుంది."

"వుభయఖర్చులూ పెట్టుకోవా లందా మనుకుంటున్నాను."

"ఆలోచన యెందుకూ?"

"ఆలోచనే లేదు. అనేవేశాను—"

"తమకి వసతి యేమాత్రం వుందండి?"

"నలుగురం పంచుకోవాలి; కాని నాసంగతి—మా అత్తవారు సాయం—"

"ఇంకేం? అది అనేకవిధాల కాపుదల. సమష్టికుటుంబంలో ఆమాత్రం ఆధారంవున్నవాడు చులాగ్గా తేలిపోతాడు."

"వొకాయన దానికూడా సిద్ధపడుతున్నాడు; కాని పిల్లతాత––పితామహుడు గంగాధరత్వం—"

"ఆ? కొట్టిందాయేమిటి?"

"ఇంతకీ: ఆయన పోయి పాతికేళ్లయింది. పిల్లతండ్రి చిన్నతనంలో వారసత్వం నిలిపా డంటారు; గాని యిప్పుడు వడ్డీ వ్యాపారం చేస్తున్నాడు."

"ఇప్పుడు బంగారపుపిచికేగదా? పోనివ్వకండి."

"తాంబూలాలు పుచ్చుకోడం తరవాయి."

"భేషుగ్గావుంది."

"మరి తమరు పొద్దుండగా––"

"ఈవూరే వచ్చాను. ఆపీఢికి వెళ్లి భోజనంసంగతి చూస్తానులెండి. మాచుట్టాలయింట్లో పెళ్లి. బోగంమేళం కావాలి. ఈరాత్రే మాట్లాడుకొని తెల్లవారగట్ల కూడా తీసుకుపోవాలి."

"కావలిస్తే పేరుపడ్డ నాయకురాలు నేను చెబితే వినేదుంది. కబురంపుతాను. భోజనంచేసి దయచెయ్యండి."

"తమకి అలాంటి అలవాటుకూడా వుంటే చాలామంచిదే. మరి సెలవూ."

“చిత్తం. పెద్దవేమూరివారియింటికి వెడితే మీకు భోజనం దర్జాగా—ఇవాళ వారియింటో నామకరణంకూడా అయింది. నేనుచెప్పిన నాయకురాలు మేజువాణీచేసింది వారియింటోను. వారి నడిగితే దాని సంగతి మీకు తెలుస్తుంది.”

“చిత్తం.”

“మీరు వచ్చేటప్పటికి కబురుపంపి రప్పించమంటారా?”

“నేను వచ్చాక—”

“అప్పటికి దానికి యిల్లు కదలడానికి వీలవుతుందో కాదో? ఈలోపుగా కబురువెడితే మంచిదీ.”

“దానిపే రెవరండి?”

“పుదేనాపువ్వుఅని దానికి మారుపేరు. మంచి చురుకైనపిల్ల.”

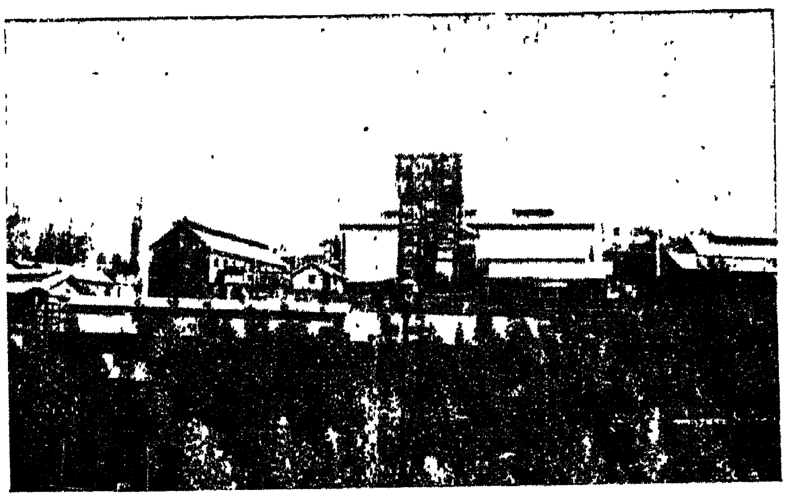
“దానికోసమే నాప్రయత్నం. అయినా నేను వచ్చేదాకా మీకు శ్రమపడవద్దు.”

“మీరే దానియింటికి వెడతారా?”

“కొంచెం పరిచయం వుందండి.”

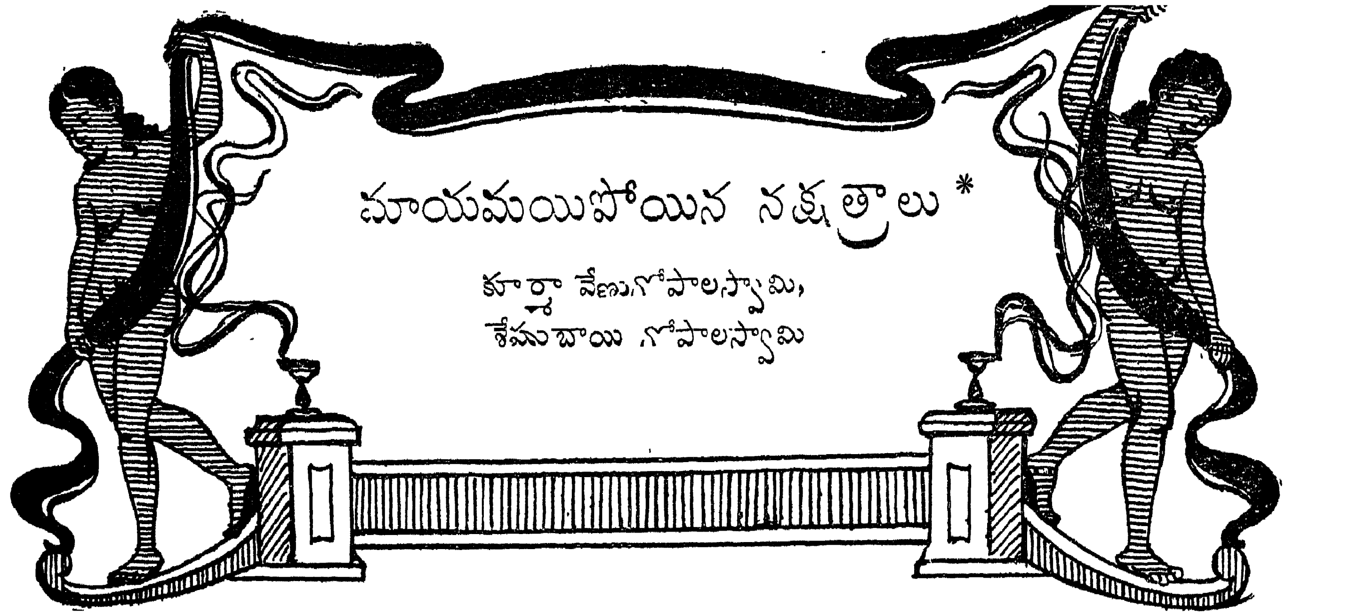
“సరిసరి. ఇంకేం? మహాబాగావుంది.”

సీ. ఔటుపై నిది బ్రాహ్మణాగ్రహారమునకు;
వివిధప్రవృత్తుల, వివిధగతుల
ఛాయ లేగాని అసత్యముల్ లే విందు;
పెంచను లేదు, తుడించ లేదు;
ఆత్మవృత్తము వాఙ్మయాదర్శమునయందు
తనరూపు మించుటద్దమునతోచు
న ట్లవగాహనమ్మగునంచు కూర్చితి
భిన్నస్థలమ్ముల వృత్తమొకటు;
ఋషులు తీర్చిన ధర్మప్రవృత్తి యిదియె?
బ్రాహ్మణుని బ్రతుకేమికావలయు ముందు?
ఉడికిన ఫలమ్ములే; దూరకుండగాదు,
దిద్దుకొనుట యొక్కటె మంచి తెరువు నేను.

తేయాకు ఫ్యాక్టొరి, నీలగిరి

—యస్. మీనాక్షీసుందరము.

మాయమయిపోయిన నక్షత్రాలు *

కూర్మా వేణుగోపాలస్వామి,
శేషుబాయి గోపాలస్వామి

"సార్" అన్నాడు మా నౌకరు, నేను వ్రాస్తోన్న పద్యంలో రెండో చరణం పూర్తి చేస్తోండగా. "ఇద్దరు దేవతలు మీతో మాట్లాడ్డానికి వచ్చి గుమ్మంలో ఉన్నారు సార్."

"ఏవీ, విసిటింగు కార్డులు ఇచ్చారా?" అని నేనడిగా.

"ఇవిగోండి సార్."

ఒకదానిమీద 'హేలీయల్' అనిన్నీ, ఇంకో దానిమీద 'జేఫెయిల్' అనిన్నీ ఉండగా చదివాను. ఇద్దరూ దేవతలే. అనుమానం ఏమీ లేదు.

"సరే వాళ్లను లోపలకు రమ్మను." అన్నా నేను.

అంతటి గొప్పవాళ్లు నన్ను చూడ్డానికి వచ్చినప్పుడు వాళ్లని ఆదరించడం నాకు సంతోషం ఇవ్వక పోలేదు. వాళ్లు పెద్ద రెక్కలు ధరించారు. ఒకొక్క రెక్కకు ఏడేసి ఈక లున్నాయి. వాట్లమీద ఉండే మెత్తటి బొచ్చులోంచి ఇంద్రధనుస్సులో ఉండే ఏడు రంగులూ తెల్లవారుజామునవచ్చే మంచుపొగలాగ తళతళ మెరుస్తోన్నాయి. వారి శరీరాలు, కనబడినంతవరకూ, స్వచ్ఛమైన మంచుతో కొంచెం గులాబీరంగు కలిపినట్లున్నాయి. వారిని కూర్చోమని చేతిని ఊపుతో ప్రార్థిస్తూ నాకీ పరిచయం కలుగచేసి గౌరవపరచడానికి కారణమేమని వినయంగా అడిగా.

"క్లుప్తంగా చెప్తాం." అన్నాడు హేలియల్. "పదహారు సంవత్సరాల క్రిందట జూలై నెల్లో ఒకచక్కని రాత్రి మేము బిలియర్డ్సు ఆడుకొంటున్నాం, జేఫెయిలు న్నూ నేనున్నూ, పచ్చని తివాసీ యగు ఆకాశంమీద."

"క్షమించండి" అని నే నడ్డం వచ్చా. "నేను ఆకాశం నీలివర్ణం అని అనుకున్నా."

"అంతటి విస్తీర్ణంలో కొన్నిచోట్ల నీలివర్ణమే; కాని యితరచోట్ల, ముఖ్యంగా పశ్చిమదేశంలో ఉండే పట్నాలమీదా, బయలుప్రదేశాలమీదా అది కంటికి మిక్కిలి ఇంపైన చక్కని ఆకుపచ్చనివర్ణంగలది."

నే నేం జవాబు చెప్పలేదు.

హేలియల్ తిరిగి చెప్పడం మొదలుపెట్టాడు:

"మాకు కనబడ్డ నక్షత్రాల్లో మిక్కిలి అందమైనవాటిని బంతులుగా వాడాం."

"మరి బంతుల్ని కొట్టేకఱ్ఱలో?" అని నే నడిగా.

"తోకచుక్కల తోకలు: కనుక నే సహజంగా, ఆ ఆట చాలా ముచ్చటగా ఉంది. నేను గెలువడానికి సిద్ధంగా ఉన్నా. అప్పుడు ఒక పెద్దదెబ్బతో రెండు బంతులూ ఒడ్డుదాటిపొయ్యేటట్టు కొట్టేసాను."

"ఒడ్డు దాటిపొయ్యేటట్టా?"

* ఫ్రెంచ్ గ్రంథకర్త యగు కాతూల్ మెన్డీసునుండి తెనిగించబడ్డది.

ది లక్ష్మీ యిన్సూరెన్సుకంపెనీ లిమిటెడ్

లాహోరు

జాతీయనాయకులగు లజపతిరాయి, మోతీలాలు నెహ్రూగార్లచే స్థాపింపబడినది.

హిందూదేశమున దినదినాభివృద్ధిగాంచుచున్న జాతీయభీమాసంస్థ.

మొదటిఅంచనాలో అధికము రు. 1,25,000   రెండవ అంచనా రు 5,25,000

అమలులోనున్న వ్యాపారము రు 3,75,00,000   క్రొత్తవ్యాపారము రు 80,00,000

ఇంకను ప్రీమియములు చెల్లింపకుండ, పాలిసీలనుఉచితముగా అమలులోనుంచుసౌకర్యముగ్యారంటీచేయబడును.

సమిష్టిజీవితము—ఎండోమెంటు శుద్ధమగు టెరం యెండోమెంటు మాప్రత్యేకలక్షణములు.

ఏజంట్లకు ధారాళమైన కమీషను యొసంగబడును. వివరములకు వ్రాయుడు:—

జి. రంగస్వామి,
మేనేజరు.

మద్రాసుబ్రాంచి:—
నెం. 6, సుంకురామచెట్టివీధి, జి. టి. మద్రాసు.

లేక

యం. నరసన్న చౌదరి, బి. యే.
ఆర్గనైజింగు సెక్రటరి, రాజమండ్రి.

పి. ఆర్. యస్. రావు,
ఆర్గనైజరు, బెంగుళూరు.

వైద్యరత్న
పండిత డి. గోపాలాచార్యులవారి

చ్యవనప్రాశ

దగ్గు క్షయను బోగొట్టి పుష్టినిచ్చును.

ద్రాక్షాసవ

ఉల్లాసమునిచ్చు పానీయము.

అశోకారిష్ట

ఋతుశూలను పోగొట్టును

ఆయుర్వేదాశ్రమము, మదరాసు.

లోకప్రసిద్ధిబొందిన
పి. వి. రాజన్ అండు కంపెనివారి
మదరాసు ముక్కుపొడి

గాటు, కమ్మదనం, సువాసన అన్నిటిలో శ్రేష్ఠమైనది. ధర నెం. 1 ముక్కుపొడి వీశె 1-కి రూ. 4-0-0 నెం. 2 (120 తులములవీశె) వీశె 1-కి 3-4-0 కలకత్తా, పూనా, మైసూరు మొదలయిన వస్తుప్రదర్శనశాలలలో బంగారు పతకములు బహుమానము పొంది డాక్టర్ల వల్ల పరిశోధింపబడిన

R. S. సుగంధ ముక్కుపొడి

దీనిని వుపయోగించుటవల్ల శీతలము, పీనసము, తలనొప్పి మొదలయిన శిరోరోగములను నివారించును.

ధర బాటీలు 1-కి 0-4-0 డజన్ 2-4-0.

24 తులముల టిన్ను 1-12-0.

పోస్టేజీ వి. పి. వగయిరా రెయిలుచార్జి ప్రత్యేకము.

మిగిలిన వివరములకు

పి. వి. రాజన్ అండు కంపెని,
నెం. 44, గోవిందప్పనాయకన్‌వీధి, మదరాసు, బి.

జీలమునది

V. R. C.

సూర్యాస్తమయము

V. R. C.

"అవును. దిక్చక్రం ఒడ్డు. ఇట్లవడంవల్ల పెద్ద విపత్తు వచ్చింది. ఎందుకంటే స్వర్గంలో రెండు నక్షత్రాలు తక్కువ అవడం చాలా ఆందోళన గలిగించేవిషయం అని మీకు తెలిసే ఉండవచ్చు. మే మా నక్షత్రాల్ని వెదికి తెచ్చి వాటిస్థలాల్లో ఎప్పట్లాగ తిరిగి పెట్టేసే వరకూ, స్వర్గంలో ఉండే ఆనందాన్ని పాల్గొనడానికి వీల్లేదని స్వర్గాధిపతి మమ్మల్ని ఆజ్ఞాపించాడు.

"మేము ఈ పదహారేళ్లనుంచి, భూమికి పైన క్రింద, నక్షత్రాలు సాధారణంగా పడేచోట్లంతా ఎంత వెదికామో మీరే ఆలోచించుకోవచ్చు. కాని మా అన్వేషణా లన్నీ వృథా అయిపొయ్యాయి.

"అనంతమైన దేశభ్రష్టతే మాకు గతి అని గుండె నిబ్బరం చేసుకోబోతున్నాం. అంతలో ఒకయువతి యొక్క అసమానమైన కండ్లను గురించి విన్నాం. ఆమె మీ ప్రియురాలట— దేశం అంతా వెల్లడి అయిన పుకారు నమ్మదగిందయితే. మామూలుగా మానవు లకు ఉండే కండ్లకు బదులు మేము వెదికేనక్షత్రాలే ఆమెకు కండ్లుగా ఉన్నాయని అన్నివిధాల సూచించడం వల్ల ఆమె వాటిని తిరిగి ఇచ్చివేయడానికి ఇష్టపడుతుం దని మేము అపేక్షిస్తోన్నాం."

ఈ మాటలు నన్ను విపరీతంగా కలవరపెట్టే శాయి. నాప్రియతరమైన ప్రియురాలి కండ్లు నాదగ్గర నుండి తీసుకుపోతోన్నారనే మాట వినేటప్పటికే నాకు చెప్పతరముకానటువంటి దిగులు పుట్టింది. ఇద్దరు దేవత లకు వాళ్ల దైవికమయినస్త్రితార్జితం వాళ్లకి తిరిగి స్వాధీన పరచుకొనడంలో సాయంచేయడం నాచేతుల్లో ఉంది! నేను మెసాన్యీని పిలిపించి, ఆమెకు కొద్దిమాటల్లో ఈ విషయాన్ని స్పష్టపరిచా.

ఆమె ఆశ్చర్యపడ్డట్టుగాని, వ్యాకులత చెందినట్టు గాని కనబల్లేదు. కాని కొన్ని క్షణాలు ఆలోచించి, వచ్చినవాళ్లవంక తిరిగింది. తిరిగి తనకండ్లరెప్పలు తెరవ డానికి సాధ్యమయినంతవరకూ తెరచి, "చూడండి, ఓ చక్కని దేవతలారా, మీనక్షత్రాలని గుర్తుపట్టగల రేమో చెప్పండి." అని అంది.

వాళ్లు దగ్గరకువచ్చారు. మెసాన్యీనిర్మలమైన కళ్లను చాలా జాగ్రత్తగా పరీక్షచేసారు. కొన్నినిమి షాలు, న్యాయమూర్తులు తమఅభిప్రాయాలు మార్చు కునేటట్లు, ఒకళ్లతో ఒకళ్లు మెల్లగా సంభాషించారు. తర్వాత హేలియల్ అన్నాడు: "కాదు. పదహారేళ్ల క్రిందట మాయమయిపోయిన నక్షత్రా లివి కావు. ఆ జూలైరాత్రి అవి ఎంతప్రకాశంగాఉండాలో అంతప్రకా శంగాఉన్నా, వాటికి ఈకాంతిగాని, ఈమెరుపుగాని లేదు."

అంతట వాళ్లు మిక్కిలి విచారిస్తూ వెళ్లి పొయ్యారు. అయితే నాప్రియురాల్ని వాళ్లు నాదగ్గర నుండి అపహరించలేదని సంతోషపడినప్పటికి వాళ్లను చూచి మనఃపూర్తిగా జాలిపడ్డా.

ఇక మెసాన్యీయో? ఆమె కడుపుబ్బ నవ్వింది. "నేను వాళ్లను బాగా మోసం చేయలేదా" అన్నది. "వాళ్లు చెప్పింది నిజమే—నేను పుట్టిన కొద్దిరోజుల్లోపల కిటికీలు తెరచిఉంటే రెండు నక్షత్రాలు వచ్చి సరిగ్గా నాకనురెప్పల్లో పడ్డట్లు మాఅమ్మ నాకు ఒహ నూరుసా ర్లయినా చెప్పింది. అయితే ఆదేవతలు నన్ను పరీక్షించే టప్పుడు, మొదటిసారి మీరు నాపెదిమలమీద ముద్దును ముద్రించినప్పటి సంగతి తలుచుకున్నా. ఆ ఆనందాన్ని జ్ఞప్తికి తెచ్చుకుంటే, ఇదివరకు పోయిన నక్షత్రాలైన నా కళ్లు ఆకాశంలో ఉన్న ప్రకాశతరమైన నక్షత్రాల కంటె ఎక్కువ కాంతివంతం అవుతా యని నాకు బాగా తెలుసు, ప్రియా."

పండగ మామూళ్లు

వెంపటి నాగభూషణం, యం. ఏ.,

పండగనీ-పర్వమనీ, సంబరమనీ-సంతోషమనీ లోకమంతా వుంది.

తత్సందర్భాలలో బంధువులు నలుగురూ కూడుకోవడం, కులాసాగా కాలం గడపడం రివాజు. కాని అట్టిసమయాలలో ప్రత్యేక గౌరవం వుండేది ఒక్క అల్లుళ్లకే. అన్నీ దర్జాగా జరిగిపోతాయి- మరీ ముసిలిఅల్లుళ్లు అయితేతప్ప. క్షమించాలి, 'ముసలి' అనేపదం యథాలోపాన వాడాను. 'పాత' అని ఉపయోగించాలిసింది ఎందుచేతనంటే ముసిలివాళ్లుగూడా (రెండోపెళ్లి, మూడోపెళ్లి మొదలైనవి చేసుకున్నవాళ్ల సంగతి మనవిజేస్తున్నాను!) ఒకప్పుడు క్రొత్తఅల్లుళ్లుగా మారకం పొందుతారు. అట్టిపరిస్థితులు సంభవించినప్పుడు-ముసిలి- పడుచు తారతమ్యాలు సమసిపోతాయి. అల్లుడు!-ఆమాటలోనే వుంది, మంత్రం-మహిమ. ఎండిపోయి వంగివున్న తాడిచెట్టును 'అల్లుడా' అని సంబోధిస్తే, తక్షణమే లేచి నిఠార్గా నిలబడ్డదట. అల్లుడు-అంటేసరి, బుద్ధులు, చేష్టలు ఎల్లా వున్నా సరే, అత్తవారింట్లోనేగాక, చుట్టుప్రక్కల యిళ్లల్లోనూ, అదృష్టముంటే ఊరంతాను, గౌరవం కట్టకట్టుకొచ్చి కాళ్లమీద పడ్తుంది.

నాకూ అంతే అనుకున్నాను. మమ్మాటికి అనుకున్నాను. మీమీద ఒట్టు! దీపావళికి రావలిసింది అని మామగారిదగ్గరనుంచి ఉత్తరం వచ్చింది. పెళ్లి జరిగి రెండేళ్లయినా పండగకు రావలిసిందని ఆహ్వానంరావడం యిది మొదటిమారే. అందుచేత అత్యావేశంతో ఆహ్వానాన్ని అందుకొని, ఫలానా తేదీకి, ఫలానా రైల్లో వస్తానని మర్నాడే వ్రాసివేశాను. ఇంకా నాలుగుదినాలు వుందనగానే ప్రయాణ సన్నాహం ప్రారంభించాను, వెళ్లేది అత్తవారింటికాయె; అందులో పండగకాయె; అందులో మొదటిసారాయె. ఉన్నవాట్లో ఉత్తమమైనవన్నీ రెండు పెద్దపెట్టెలనిండా సర్దుకుని, వర్జంలేకుండా నిర్ణయించబడ్డవారంనాడు బయల్దేరాను. మాఅమ్మ వాకిలిదాకా వచ్చి- "నాయనా, జాగ్రత్తసుమీ. ఎప్పుడూ పరాయిచోటికి వెళ్లివుండి ఎరుగవు. ఎట్లా నిర్వహించుకొస్తావో. వెంటపంపుతామంటే ఒక్క ఆడదిక్కైనా లేదు. పోనీ నేనే వద్దామంటే, మీనాయనకు చేసిపెట్టేవాళ్లు లేరు. నానాయిబ్బందీ పడ్తారు. కాన్లే, మూడురోజులే గదా, వాళ్లుమాత్రం నీకేం లోపం జేస్తారు? ఏదన్నా కావలిస్తే— మొహమాటపడకు బావమఱది వున్నాడుగా, అన్నా అడిగి చేయించుకో. మరేం తప్పులేదు." అని సాగనంపింది.

— నాలుగుగంటలుమాత్రమే రైలుప్రయాణమైనప్పటికీ, వెళ్లేది అత్తవారింటికిగదాయని ఇంటరుక్లాసుటిక్కట్టు కొనుక్కొని, కంపార్టుమెంటంతా నాదేనన్న ఠీవితో కూర్చున్నాను. రైలు కదలడానికి యింకా అరగంట టైం వున్నది. పెట్టెలో నేను ఒక్కణ్ణే. ఏకమేవాద్వితీయంగదా, హాయిగా వుంటుంది ప్రయాణం అని లోపల ఆనందిస్తూ, జరుగబోయే గౌరవ మర్యాదల్నిగురించి ఊహాగానం చేస్తున్నాను:—వెళ్లడం మొదటిమారుగదా, తప్పకుండా మామగారు స్టేషనుకు వస్తారు; బహుశః తోడిస్నేహితు లెవరిదైనా మోటారుకారు తీసుకురావచ్చు; వెంటవచ్చే నౌకరు రెండుచేతులూ జోడించి దణ్ణం పెట్టి సామాను మోస్తాడు; దర్జాగా వెళ్లవచ్చు: ఒకటేమిటి, లక్ష ఆలోచనలు దొర్లిపోయినై. ఇంతలో ఏమిటా గాలిమేడలు అన్నట్టుగా-గార్డు ఈలవేయడం, పచ్చజెండా ఆడించడం, రైలు కదలడం అన్నీ ఒక్కమారు జరిగినై. ఆ అవసానకాలంలో ఒక పొట్టి నల్లటి మనిషి ఒకచారలపెట్టె, రెండుమూడు మూటలు మోసుకుని, రెండుకాళ్ల తుపానల్లే గభాలున తలుపుతెరిచి నాపెట్టెలో ప్రవేశించాడు.

"ఇదికాదు, ఇదికాదు, ప్రక్కపెట్టెలో ఎక్కు." అన్నాను.

"ఏం, ఎందుచేతనేం?" అన్నాడు శ్వాసకోసం పెనుగులాడుతూ.

"ఏం, ఏమిటి? ఇది ఇంటరుక్లాసు. కనపడ్డంలేదూ?"

"నాకూ ఆమాత్రం తెల్సు. ఇడియట్ ననుకున్నావా?"

"భ్రమపడ్డాను" అన్నాను.

రైలు సాగిపోతోంది. ఆనల్లటిమనిషి పెట్టె భద్రపరచి, మూటలు మూలకు త్రోసి, కోటు విప్పి కొంకెకు తగిలించి, ఓవైపున కూలబడ్డాడు. అతనివంక చూడ్డానికిగాని, అతనితో మాట్లాడ్డానికిగాని కిష్టంలేక, కొన్న "హిందూ" పేపరు ముఖానికి అడ్డుపెట్టుకుని చదవడం ప్రారంభించాను. అయిదునిమిషాలు అయిందో లేదో, అతను "ఇదిగో చూడండి, పత్రిక ఓమారు యివ్వండి" అన్నాడు, చొరవగా. వినీవినిపించనట్టుగా వూరుకున్నాను. అందుచేత అతను మరోమారు పూర్వంకన్న బిగ్గరగా—"ఇదిగో చూడండి, మిమ్మల్నే. కాస్త ఆపత్రిక యిల్లా పారవెయ్యండి

అంటే, వినపడలేదా ?" అన్నాడు గద్గదభార్యగొంతుతో చెప్పద్దూ, నాకు కోపం వచ్చింది. కాని దిగమింగుకుని, " వినపడ్డ దండీ. ఇది ఇంగ్లీషుపేపరుగదాయని వూరుకున్నాను." అన్నాను. ముప్ఫైరెండుపళ్లు బయటపెట్టి "ఏదో అమాత్రం యింగ్లీషు నాకూ వచ్చండీ. మీదయవల్ల బి. యే. బి. ఇడి. ప్యాసైనాను. యం. ఏ. కు ప్రైవేటుగా వెళ్దా లనుకుంటున్నాను. ఎప్పటికప్పుడు అల్లాగే అశ్రద్ధ అయిపోతోంది. ప్రస్తుతం బందరుహైస్కూల్లో మాష్టరీ వెలగబెడ్తూ నాలుగురాళ్లు సంపాదించుకుని భార్యాపిల్లల్నీ పోషిస్తున్న సకుటుంబీకుణ్ణి. మరీఅంత తీసివెయ్యక్కరలేదు." అని సవినయంగా టూకీగా స్వీయచరిత్ర వెల్లడించాడు. పడ్డతొందరకి కొద్దిగా నాలుక కరచుకొని, మరోమాట మాట్లాడకుండా పైకాగితం తీసి ఆయనకు అందిచ్చి, తిరిగి పేపరుచాటున ముఖం దాచుకున్నాను. రెండు మూడునిమిషాల్లో ఆయన మళ్లీ ఎలుగెత్తి " చూడండి, యిది ఎడ్వరు టైజుమెంటుకాగితం. ఆ మధ్యకాగితం యిప్పించండి" అన్నాడు. వొళ్లు మండింది. అణన్నర తగలేసి పేపరు కొంటే, ఒక్క పేజీ అన్నా సరిగ్గా చూడ్డానికి ప్రాప్తిలేకుండా శిఖండిమోస్తరు అడ్డు పడ్తోన్న సైతాన్ని మనసారా తిట్టి పేపరంతా మడతపెట్టి "తమరు చూడండి. నేను సావకాశంగా తర్వాత చూస్తాను." అని అందిచ్చాను. ఆనందంతో అందుకొని తిరగవేయడం ప్రారంభించాడు. ఏమిచేయడానికీ తోచక, కిటికీలోంచి బయట చంక్రమణంచేస్తూన్న ప్రకృతిలీలావిహారాలను పరికిస్తూ, ఉన్నతభావాలకు, ఊర్ధ్వలోకాలకు పునాదులువెయ్యడం ఉపక్రమించాను. పట్టుమని పదినిమిషాలైనా జరగలేదు. వీపుమీద గుద్దినట్టుగా "అయితే చూడండి." అని సంబోధించాడు. అప్రయత్నంగా ఆయనవైపు చూచాను. పేపరు మడతపెట్టి విసురుకొంటూ "ఎందాకా ?" అన్నాడు. కల్గిన విసుగునంతా క్రోడీకరించుకొని, "రైలు పోయిందాకా" అన్నాను.

"అంటే ?"

"అంటే అదే. రైలు ఎక్కడ ఆగితే అక్కడదాకా."

"అయితే, బందరా ?"

"ఊఁ."

"మనపేరు ?"

....

"ఊర్వు ?"

....

"బందరులో బంధువు లున్నారా ?"

....

"చదువా, ఉద్యోగమా ?"

ప్రశ్నావళి హెచ్చిపోయి శ్రుతిమించి రాగానపడ్తోంది, ఊరుకొన్నకొద్దీ. వెనక సి. ఐ. డి ప్రశ్నలన్నీ వినేసరికి అరకాలిమంట నెత్తి కెక్కింది. ముఖం ఎర్రజేసి ఒక్కసారిగా అన్నాను: "పేరు పార్థసారథి. ఊరు బెజవాడ. హరితసగోత్రం. ప్రవర జ్ఞాపకంలేదు. ఇరవై నాలుగో ఏడు. కాశీలో యం. ఏ. చదువుతున్నాను...... మీదగ్గర ఎవరన్నా పెళ్లికి ఎదిగిన గుంటలున్నారా ఏమిటి ?"

ఇకిలిస్తూ, "కాదండీ—" అని ఏమోమో అనబోతుండగా అడ్డంవెళ్లి అన్నాను: "ఒకవేళ అటువంటి అపేక్ష ఏమైనా ఉన్నట్టయితే క్షమించాలి. అదృష్టంవల్లో, దురదృష్టంవల్లో పెళ్లి అయింది. ప్రస్తుతం అత్తవారింటికే వెడ్తున్నాను. కోదండరావుగారు మామామగారి పేరు. వకీలువృత్తి." అని పనసచెప్పాను.

"కోదండరావుపంతులుగారు తమరి మామగారాఅండీ, చెప్పరూ. మహాదొడ్డపురుషులు. మాస్కూలుకమిటీలో మెంబరు. మహాఉదారహృదయులు. వారి అబ్బాయికి—అదే మీబావమఱదికి క్రిందటేడు పరీక్షలముందు ఆరునెలలు రాత్రింబవళ్లు కష్టపడి ట్యూషన్ చెప్పాను. తత్ఫలితంగా ఈ సంవత్సరం నాఉద్యోగం ఖాయంచేయించారండీ. మహాఉదారస్వభావులు........ఆలాగా, చిత్తం—వారు మీమామగారాఅండీ, చెప్పరూ,...అయితే మీకు కావలసినవారన్నమాట...ఏదో వూరుకోక పలుకరించాను. చీకాకు పడ్డారు. కాని నాఅదృష్టం, క్రిందటిమారుమల్లేకాకుండా యీమాటు మంచిసహవాసందొరికింది." అన్నాడు దగ్గరగా జరిగి.

అతని ఫక్కీ చూస్తే చిత్రంగా కన్పడ్డది. అందుచేత ఏదన్నా వాగిద్దామని అన్నాను—"క్రిందటిమారల్లేకాకుండా అన్నారు, ఏమిటి ?"

"ఏదోలెండి అయిపోయింది. కడుపుచించుకుంటే కాళ్లమీద పడ్తుంది. అదో నాటకం. బుద్ధి గడ్డితింది."

"అబ్బే, అట్లాకాదు. దాంట్లో ఏముంది. ఎవరికన్నా వస్తాయి కష్టాలు. ఏం జరిగిందో చెప్పాలి. మనలోమన కేమిటి" అన్నాను ఆప్యాయంగా.

అమాయకుడు పడ్డాడు వల్లో. ఇంకా కొంచెందగ్గరకు జరిగి షేక్స్పియరుమొహం పెట్టి ఊసు మొదలుపెట్టాడు.

"మీరు కావాలంటున్నారుకాబట్టి చెప్తున్నాను. కాని అది మన యిద్దరిమధ్యే. మూడోవాడికి తెలియగూడదు."

"అబ్బే.అంతేనండి. మళ్లీ తభావతా ? నాకుమాత్రం తెలియదూ." అనిఅభయహస్త మిచ్చాను.

ఉపక్రమించాడు.

"మొన్నండీ, మొన్నంటే మొన్నేనండీ, బందరునుంచి తెనాలి బయలుదేరాను. బందరుప్లాటుఫారంమీద పచార్లు చేస్తుం

డగా, ఓకంపార్టుమెంటులో ఒక్క స్త్రీయే కూర్చొనివుంది. చెప్పద్దూ మీకు, ఆడవాళ్లంటే అమితభయం నాకు. మా ఆవిడే అల్లా అదుపులో వుంచింది. కాని ఆరోజదేమో బుద్ధి వక్రించింది. రైలు కదిలేవేళకి ఆపెట్టెలో ఎక్కాను......బ్రహ్మాండమైన ప్రయత్నం మీద నేనుగూడా ఆపెట్టెలో వున్నానుఅనేవిషయం ఆవిడకు స్ఫురింపజేయగల్గాను. మెల్లగా సంభాషణ నడిపాను. తర్వాత గుడివాడలో ఆగినప్పుడు ఆవిడే మరచెంబుతో నీళ్లు తెచ్చిపెట్టమంది. దర్జాకు పోయి, స్పెన్సరుకలరు - అయిస్ నివేదించుకున్నాను. బెజవాడలో దిగినతర్వాత ఆవిడపెట్టెలు మామూలుకూలీవాడిచేత మోయించడమేమిటి అనే అహంభావంతో చచ్చీచెడి సామానంతా, బుజాలు క్రుంగేటట్టు,నడుం పీక్కొచ్చేటట్టు వెయిటింగురూముదాకా మోశాను. హోటలునుంచి కారియరులో అన్నం అందించాను. తిరిగి సామానంతా తెనాలిబండిలో ఎక్కించాను. ఇక ఒకటేమిటి లెండి, పుచ్చినకుక్కల్లే 'అహం' అనేది చంపుకుని అడ్డమైనచాకిరీ చేశాను. చెప్పడం మరిచాను. బెజవాడస్టేషనులో వుండగా భోజనమైనతర్వాత అతిజాగ్రత్తగా ఒక్కకానీ చేతులోపెట్టి కిల్లీ కొనుక్కురమ్మంది. ఇంకోకానీ యిచ్చి నన్నుగూడా కొనుక్కొమ్మంటే ఏంపోయింది చెప్పండి? ఇంతా అయింతర్వాత, ఒక్కసారైనా చనువిచ్చినవ్వుతూ మాట్లాడకుండా, చేసిన అరవచాకిరీని గురించి ఒక్క కృతజ్ఞతావాక్యమైనా అనకుండా, నాతోపాటు తెనాలిలో దిగనైనా దిగకుండా చక్కా పోయింది. ఇంతకన్న ఏమన్నా వుందండీ ఘోరకలి. రామ, రామ, చెప్తే నమ్ముతారో లేదో, జేబులో దమ్మిడీ అంటే దమ్మిడీ లేకుండా, నాగడ్డి నేతిని, హల్లోలక్ష్మణా అంటూ అత్తవారింటికి జేరాను. వాకిట్లోకి జేరగానే అరవైఏళ్ల అత్తగారు ఆప్యాయంగా, "ఏం, బండిదొరకలానాయనా. పాపం నడిచేవచ్చావా?" అనేసరికి గుండెకాయ మోకాళ్లదాకా జారిపోయింది. వచ్చిన కర్మం-వెళ్లింది అత్తవారింటికి. ఛా, ఛా, నానాభండాలం అయింది. అదేమిటోనండీ గ్రహచారం నాకెప్పుడూ యిటువంటి గ్రహచారాలే సంభవిస్తాయి. పూర్వజన్మసుకృతం అనుకుంటా. ఏమిటోలెండి, వినవమండకు దొరికేవన్నీ......అన్నట్లు. ఇంతకూ నా మొగాన యిటువంటి అనుభవాలే వ్రాశాడుకాబోలు దేవుడు. ఊం ఏమిటోలెండి......మరిచిపోయినాను, అత్తగారు బట్టలు కొనుక్కొమని డబ్బిస్తే, కొంత ఖర్చుపెట్టి దర్జాగా ఇంటరుటిక్కట్టు కొనుక్కొని యిందులో పడ్డాను. అదృష్టభాగ్యంవల్ల మీసహవాసం లభించింది......అల్లాగా, కోదండరావుగారి అల్లుడుగారా మీరు, చెప్పరూ? "

"అబ్బ, ఎంతకథ జరిగిందండి. గ్రీకుట్రాజిడీని మించిపోయింది. కాళిదాసువంటి కవిపుంగవుడికూడా అందనటువంటి బీభత్సరసఘట్టం. మీది నిజంగా రాతిగుండెకాబట్టి ప్రాణాలు నిల్పుకున్నారు. మరొకరైతేనా, పరాయి ఆడదానిచేతిలో అనవసరంగా పడ్డ పరాభవానికి ఉద్ధరిణెనీళ్లల్లో పడి ప్రాణత్యాగం చేస్తారు. కాని, ఏమిటోలెండి, కష్టాలు యిళ్లుకట్టుకు కాపరంచేస్తాయా? "

"అవునండి. ఆభావాలు కల్గే నేనూ అమజాయించాను. లేకపోతే యింతసేపా. మీరు చెప్పింది ముమ్మాటికీ నిజం. కాని ఏంచెయ్యను చెప్పండి. ఇంటిదగ్గర గంపెడు సంసారం. ఇంకా పుట్టేవాళ్లు, పెరిగేవాళ్లూను. జీవితం దిక్కుమాలింది, మహాచెడ్డదండీ. ఆదర్శాలకు, అనుచరణలకు సమన్వయం చేసుకొచ్చేసరికి తాడు తెగుతుంది......"

"పాపం. నిజమేలెండి. మీరుమాత్రం ఏంజేస్తారు. అక్కడికీ సూక్ష్మబుద్ధితోనే ప్రవర్తించారు. కావాలని, కావాలని ప్రాణం తీసుకుంటామా ఏం?—తీసుకుంటే తిరిగి రమ్మంటే వస్తుందా? మరీ తప్పనిసరి వస్తేతప్ప, ఈశ్వరుడిచ్చిన ప్రాణం అనే సొత్తుతో మన యిష్టం వచ్చినట్లుగా చెలగాటం ఆడవచ్చు. తప్పుగాదండీ?" అంటూండగా రైలు బందరు సమీపించింది. అది గమనించి, అతను తన మూటముల్లెకూడ దీసుకుని "మరి శెలవు. ఇక వెళ్లివస్తాను. తిరిగి ఊళ్లో దర్శనంచేస్తాను......మాగ్రంథమాలవిషయం కొంచెం ప్రసంగించాలిలెండి" అన్నాడు.

"మీగ్రంథమాలేమిటి?"

"అంటూ ఒకటి లేవదీశాలెండి. సావకాశంగా చెవినేస్తాను. కాని మరోమనవి. మీమామగారితోమాత్రం నానాటు, ఏప్రయోజనం ముందో ఎప్పుడో, కాస్త చెవినెయ్యాలి. అశ్వమేధయాగం చేసినంత పుణ్యముంటుంది."

"అల్లాగే లెండి. దానికేముంది?"

"చాలాథాంక్స్ అండీ...అయితే మరచిపోయినాను, మీపేరేమిటి యిందాక శెలవిచ్చారు?"

"చెప్తినికామూ, పార్థసారథి అని...కాని యింటిదగ్గరమాత్రం పార్థుఅని చలామణి."

"పార్థఅనేపేర పద్యాలు, కథలూ పడుతూంటాయి పత్రికల్లో. మీరేనాఏమిటి?"

"ఆహా, నేనే—అంటూ కూర్చున్నచోటునుంచి లేచాను, రైలు ఆగడం గమనించి.

"చెప్పరూ, ఎంతవారండీ. అల్లాగా, ఆ'పార్థ'మీరేనా?మీవి చాలా చదివానుమండీ, మహాజోరుగా వుంటాయి."

"ఏమిటోలెండి. ఈరోజుల్లో ఆంధ్రవాఙ్మయానికి అన్నివిధాలా అరిష్టకదినాలు వచ్చినట్టున్నై. అడ్డమైనట్టుగా వ్రాసేందుకు వస్తాదులున్నారు. అవన్నీ ప్రచురించడానికి పత్రికలూ వున్నాయి. ఉదాహరణకు చూడండి, మీకు సంభవించిన ట్రాజిడీ వుందిచూడండి, అటువంటివన్నీ కథలుగా రూపాంతరం పొంది, తగుదునమ్మ

అంటూ వాఙ్మయరంగంలోకి ప్రవేశిస్తాయి. కుక్కగొడుగుల్లే పుట్టి గిట్టిపోయే "పత్రికారాజముల"కు ఏచెత్తయినా చాలు."

"అవునవును. మీరు చెప్పింది ముమ్మాటికీ వాస్తవం. నా మట్టుకు నేను, పత్రికాధిపతిఆహ్వానం లేనిదేనూ, నాలుగురాళ్లు రాలకపోతేను పత్రికలకు వ్రాయను. ఏది ఎట్లావున్నా, మన గౌరవ ప్రతిష్ఠలని అమ్ముకోకూడదు చూడండీ......" అని ఇంకేమో చెప్ప బోతూ, రైలు ఆగిందనే విషయం తెలుసుకొని, మామామగారు కంటబడ్తారేమో అనేభయంతో, శెలవుతీసుకుని గభాలున, ఎక్కినంతతొందరగానూ దిగి, అదృశ్యుడైనాడు.

ఇక నానాటకం:

సామానంతా ఓవారగా పెట్టి కిటికీలోంచి చూస్తూ నిలబడ్డాను—మామగారి ఆహ్వానాన్ని అందుకొనేందుకు సిద్ధంగా. కాని వెళ్లేవాళ్లేగాని నావైపుకు వచ్చేవాళ్లొకరూ కనపడరు. అయిదు నిమిషాలయినతర్వాత, ఒకవేళ మామగారొచ్చి నేను కన్పడలేదని దేవుళ్లాడుతున్నారేమోనని, రైలుదిగి ప్లాటుఫారంమీద నిలబడ్డాను. ఎవ్వరొచ్చినజాడా కన్పడలేదు. తనకు వీల్లేకపోతే కొడుకు బ్రతికున్నాడుగదా, పోనీ వాణ్ణిఅయినా పంపకూడదా అని కోపం వచ్చింది. రైలుస్టేషనులోనే ఆగిపోయి, తిరిగి సాయంకాలంరైల్లో వెళ్లిపోదామా అని యోచనకల్గింది. కాని తమాయించుకున్నాను... చివరకు సామాను కూలివాడినెత్తిన పెట్టించుకుని స్టేషనుబయటికి వచ్చాను. దూరాన కారు కన్పడ్డది. దాన్ని బహుశః నాకోసమే పంపివుంటారని ఊహించి, కూలివాణ్ణి అడిగాను "అది లేడీ డాక్టరుగారిదండీ" అని ఘాటుగా జవాబిచ్చాడు. తిక్క తల కెక్కింది; విచారం విషమల్లే శరీరమంతా ఆవరించింది. కాని ఏం చెయ్యను? సరాసరి జట్కాబండిదగ్గర కెళ్లాను. దాన్ని ఎక్కబోతుండగా ఒకనౌకరు మెల్లగా పక్కకొచ్చి—"బా, ఆఅ...ఆబు, మీ...యీయీ...యీ పేరేంటి?"—అని, వాడి నత్తితోపాటు తుంపరలతుపాన్ను అంతా నా మొహానే విడిచాడు. వొళ్లు మండిపోయింది. చేతుల్లో రివాల్వరు లేకపోయిందిగాని, వున్నట్టయితే ఢమామని వాణ్ణి పేల్చేశేవాణ్ణి. ఎందుచేతనంటే, బందరంతా సి. ఐ. డీల మయమనీ, ఒకసారి అంటుకుంటే వదలరనీ, కాలేజీ విద్యార్థులదగ్గిరనుంచీ కద్దరు వేసుకుని ఆవృత్తికి లోబడ్తారనీ, కాఫీ హోటళ్లలో స్నేహం చేసుకొని, కుట్రకేసుల్ని పట్టియిస్తారనీ, అదీగాక వచ్చిపోయే కొత్తవాళ్లని ఆపాదమస్తకం పరిశోధించి అవస్థపెడ్తారనీ—అనేకం విన్నాను. అందుచేత వీడుగూడా ఆ బృందంలో జేరినవాడే అనుకుని విముఖత్వం చూపాను. కాని వాడు మామామగారి బంట్రోతని తెలుసుకుని, నత్తి వున్నదని గమనించి బాధపెట్టదల్చుకోక—"నేనే అల్లుణ్ణి" అన్నాను. వాడు వంగి వంగి దణ్ణాలుపెట్టి బండికి ముందు అధిష్ఠించాడు. నేనూ ఎక్కిన తర్వాత వాహనం కదిలింది.

పావుగంట, ఇరవైనిమిషాల్లో ఇల్లు చేరుకున్నాం. బండి దిగ్గానే బావమరది కాళ్లు కడ్డుపడి, సామాను జేరవెయ్యడంలో, బండివాడికీ నౌకరుకీ చేయూతయిచ్చి నన్ను లోపలికి ఆహ్వానించాడు. ఉంటాయి పదహారు, పదిహేడు ఏళ్లు. కాని కాయశరీరం—వామనావతారం అవడంచేత అంతకూడు వున్నట్టుగా అవుపించదు. —ఏటవాలుమొహం, కోలకళ్లు, చదరపుముక్కు—ఒకటేమిటి—వుండవలసిన అవలక్షణాలన్నీ వున్నాయి......ఓగదిలో గృహప్రవేశమైనాను. బట్టలువిడిచి సావకాశంగా కుర్చీ ఆక్రమించాను. అత్తగారిపనే అనుకుంటాను—ఇంట్లోవున్న నగిషీవస్తువులతో గదంతా అలంకరించి వుంచి......పదినిమిషాలు జరిగినతర్వాత బావమరది కాఫీ-ఫలహారం పట్టుకొచ్చాడు. బలవంతంచేసినా తినకుండా (అలవాటుంటేగా!)—అన్నీ నాకే నివేదించాడు. సోదరి నివేదితను తలతన్ని పుట్టాడు అని లోలోపల నవ్వుకుంటూ, ఆశ్టే మొహమాటపడకుండా చాలాభాగం ఆరగించాను. అప్పటికి నాలుగున్నరగంటలైంది. చీకటిపడకముందు స్నానం చేద్దామనే వుద్దేశ్యంతో శ్యాలకుణ్ణి పిల్చి చెప్పాను. ఆజ్ఞలనన్నీ "శిరసాగృహ్ణామి"గా నెరవేరుస్తున్న అతను అన్నీ సిద్ధంచేసి వచ్చి లోపలికి కొంచుకుపోతుండగా మామగారు వేంచేశారు. సవినయంగా నిలబడ్డాను.

"స్నానానికి వెడ్తున్నావా?" అన్నారు.

"ఊఁ."

"అయితే పదకొండుగంటలరైల్లో బయల్దేరావా?"

"ఊఁ."

"ప్రయాణం కులాసాగా జరిగిందా?"

"ఊఁ."

"వంట్లో కులాసాగా వుందా?"

"......బావా, రావూ?"

"ఛీ, వెధవా! బుద్ధిలేదూ, మాట్లాడుతుంటే చావబాదేవాఁ లేక......ఊఁ-మీయింట్లో అంతా క్షేమమా?"

"ఊఁ."

"సరే, నేను క్లబ్బుదాకా వెళ్లివస్తాను. ఇంట్లో వుంటావుగా."

"ఊఁ."

నిష్క్రమించారు మామగారు. 'నీళ్లాడ్డానికి 'వెళ్లాను నేను.

*　　*　　*　　*

రాత్రి సుమారు ఎనిమిదిన్నరకి భోజనానికి లెమ్మని కబురు తెచ్చాడు శ్యాలకుడు. పాపం, అంతచాకిరీ అతనే. ఇంకెవ్వరు చేస్తారు మరి. మా అత్తగారికి—మామగారికి—ఇంతవరకు ఒక్క కొడుకు, కూతురుమాత్రమే కల్గారు. వారు తర్వాత సంతానవృద్ధికై స్వయంకృషిగాని, దైవప్రార్థనగాని చేసినట్లు తోచదు. ఎందుచేత

నంటే, చాలావర్షాలు గడచినై. కొడుక్కి పదిహేడు; కూతురికి పదిహేను. మానవులయొక్క శక్తిసామర్థ్యాలు తెలుసుకోడానికిగాని, దేవుడుయొక్క ఆశీర్వచనం ఫలించడానికిగాని పదిహేనేళ్లు చాలు. మీఅభిప్రాయం అంతే ననుకుంటాను.

పిలుపు నందుకుని, వస్త్రమాత్రం తీసేసి, బట్ట - బనీనుతో వంటింట్లోకి వెళ్లాను. తలుపక్కన మెరసి గెంతేసి పారిపోయింది, దొడ్లో వరాండాలోకి, ఒకఅమ్మాయి. తెల్లచీర జాకెట్టుమాత్రం దిజ్మాత్రంగా గోచరించింది. మాఅవిడే అయివుండాలి. కాని రూఢిగా చెప్పలేను. ఎందుచేతనంటే, రెండున్నరఏళ్ల క్రిందట పెళ్లిలో తలవంచుకుండగా ఏంచూశానో అంతే! తిరిగి చూడలేదు. అవకాశ మొస్తేగా! మన హిందూసంఘంలోవుండే దిక్కుమాలిన కట్టుబాట్లే యివి. చాసపడమని, ఎంతమందిఘోషిస్తే ఏంప్రయోజనం? ప్రవక్తలు, సంస్కర్తలు పుట్టిపోతూనేవున్నారు. మనం, మనసంఘం, క్షేమం- యిట్లాగే వున్నాం. అచలాయతనం- కాదండీ మన జీవితమకుటం—మరి!......

సరే ఈనీతిబోధల కేంగానిండి, పెళ్లిలో సరిగా చూడనిమాట వాస్తవం. మీతో డుసుమండి! అందుచేత యిప్పుడు మనస్సు ఆఅమ్మాయి నిష్క్రమించినవైపు జోరబడి కొంచెం సంచలనం చెందినమాట రూఢి. మళ్లీ ఎందుకు మీతో అబద్ధం చెప్పడం. కాని అన్ని భావాలు సమరతితో బిగబట్టుకొని—నాకెందా అని వూహించి పెండికంచం వున్న ఆసనం ఆక్రమించాను. అంతవరదాకా, నాసికాగ్రం హస్తాగ్రంతో మూసుకొని విశ్వామిత్రుడు పోజుబెట్టి, ఉద్ధరిణెడు నీళ్లతో ఊర్ధ్వలోకాల్ని దర్శిస్తూ తపస్సమాధిలో మున్గియున్న మామగారు, మేనక అప్సరాంగనావతరణంచేత భగ్నపరుపబడినవాని వలె కళ్లుతెరిచి నావంక చూచి, నివ్వెరబోయి, కొంచెం వొత్తిగిలి,

"అయితే పట్టుబట్ట తేలేమా?" అన్నాడు.

"ఉహూ."

"బనీనుగూడా విడవడం మానేశావా?"

"లేదు. కొంచెం చలిగావుంటేను."

"చలిగావుందీ. చలి. మేమంతా మనుష్యులం గామూ. చలివుందనుకుంటే వుంది; లేదనుకుంటే లేదు. మొన్నే క్లబ్బులో చెప్పారు. ఇటీవల నవంబరులో మనమహర్షి సాంబమూర్తిగారు ఉత్తరహిందూస్థానం వెళ్లినప్పుడు కాశీలో తెల్లవారుఝామున నాలుగున్నరకే లేచి గంగలో స్నానం చేసేవారట. రాత్రిళ్లుకూడా అట్లాగే అంగవస్త్రంతో వుండేవారట. యూనివర్సిటీ విద్యార్థులందరూ ఫ్లానలుసూట్లు, సర్జికోట్లు, పుల్ ఓవర్లు, స్వెటర్లు, స్కార్ఫులు దట్టంగా వేసుకుని, "ఇక్కడ చలి చాలా తీవ్రమండీ, శాలువగాని, రగ్గుగాని కప్పుకోండి" అని ఆయన్ను బ్రతిమాలుతున్నప్పుడు, "ఛలా, ఎక్కడ నాకేం అనిపించడంలేదే. "—అని ఆంధ్ర అసోసియేషను మీటింగులో హాస్యంచేసారట. నీకు తెల్సుగా కాశీలో ఎంతచలో"

నేను మొండికేసి కంచంవంకే చూస్తూన్నాను. జవాబు చెప్పలేదు. ఇంతలో, నా అల్లుడుతనంమీదికి ఎగిరివచ్చే మామగారి బాణాన్నికి అత్తగారనే సుదర్శనచక్రం అడ్డుపడి, "పోనీండి. ఎల్లా సూర్చుంటే ఏం? విస్తళ్లు ఎడం, ఎడంగానే వున్నాయిగా. మీరు కావలిస్తే యింకా కొంచెందూరంగా జరుపుకోండి...అందరూ ఒకేమోస్తరుంటారూ?" అని ఎత్తిపొడిచింది, వడ్డనసాగిస్తూ. అత్తగారు నాపక్షమేగదాయని ఆనందించాను. కాని మామగారేనా మెత్తగా వూర్కొనేవాడు? అగ్నిపర్వతంలాగ పేలి—"ఛండాలం ముండా, నువ్వూ చెప్పేదానివే నాకు; సిగ్గులేక" అని గర్జించాడు. ఆఘాటికో, లేక విధివశాత్తుగానో తెలియదు, పైన దండాన ఆరవేసిన గావంచా త్రుళ్లి క్రిందపడ్డది. నా సంచిల్లో రాయి ప్రవేశించింది. మామగారి వైఖరీని గురించి, కోపాన్ని గురించి, శబ్దజాలప్రయోగాన్ని గురించి, యిదివరకే విన్నానుగాని, స్వయంగా అనుభవం లేదు.

"ఏమిటి నీపిండాకూడు.........రేపే నేతితప్పాలా బయటపడేస్తావా ఏం?"

అందుచేత యీ స్వల్పందానికే చెదిరిపోయి, భోజనం సవ్యంగా ఎల్లా వెళ్తుందాఅనే సంశయంలో పడ్డాను. నా ఎడంప్రక్కను కూర్చున్న బావమరిదికి ముఖాన నెత్తురు అప్పుడే నిమ్కృమించింది. అత్తగారు ఆకేకకు హడిలిపోయి కిక్కురుమనకుండా వడ్డనపూర్తిచేసింది. నాకు మొదట్లో కొంచెం భయమేసిందన్నమాటేగాని, ఎంత చెడ్డా అల్లుణ్ణి గదా, తలతిక్కగా వుంటేమాత్రం వచ్చిన నష్టమేమిటి అనే బిసువుతో వున్నా.

కలియబడ్డాం!

భోజనానికి! వణుకుతూన్న చేతుల్తో అత్తగారు నేతిఝూకీ పుచ్చుకొని, చాలు అన్నా ఆగకుండా ఓపావునేరు గ్రుమ్మరించింది కంచంలో చూశాడు యజమాని. ఛప్పున కన్నెర్రజేసి, ముక్కోళ్లు ఎత్తిపెట్టి: "ఏమిటి నీపిండాకూడు, సత్రబొక్కవ్యాపారంగా వుంది. అంతంతబోర్లిస్తా పెందుకు? రేపేనేతి తప్పాలా బయట పడేస్తావా ఏం? .... అదేమిటి నీబొంద. ఆనరువులు అంతంత వడ్డించావు కంచంచుట్టూ-గేదెకట్టుమొదలల్లే. కావాలిసి వుంటే అడిగివేయించుకోమూ. మొహమాటమా ఏం?" అని స్వరయుక్తంగా పనస ప్రారంభించాడు. ఇటువంటి ధాటీలకు అలవాటుపడ్డ అత్తగారు లక్ష్యంచేయకుండా తనపని చూచుకుంటోంది. నాకు లోపల నవ్వూ వస్తోంది, రోషమూ వస్తోంది. కాని ఏమీ అనలేక నాపనిమీద నేనున్నాను. మామగారు లోటులేకుండా అడిగివేయించుకుని తింటూ, అటూయిటూ చూపుతో తనిఖీ మొదలుపెట్టాడు...గ్రహచారం...కంటపడ్డది!—కొడుకు, నోరు తెరవడానికి భయపడి, విస్తట్లో వున్న ఆనరువు ఒకదానిమీద వ్రేలుపెట్టి, అది కావాలి అని తల్లికి సంజ్ఞచేశాడు. పట్టుకున్నాడు తండ్రి: "దరిద్రుడా! పానకాలరాయడ్ని, బాజీరాయడ్ని మించిపోతున్నావేం? సత్రాలవెంబడి పంపుతా రేపటినుంచీ——" అన్నాడు. నాకు ఫక్కున నవ్వువచ్చింది. సహించుకుని, మామగారివైపు తిరిగి "పోనీండి, చిన్నపిల్లాడు. ఎందుకల్లా కసురుతారు?" అన్నాను.

"చిన్నపిల్లాడు...చంటిపిల్లాడన్నావుకాదు, నయం రేపు రోగమొస్తే ఎవరు చేస్తారు? సంపాదనంతా తిండికీను డాక్టర్ల బిల్లుకీనా? అవ్వతీసిన గంధం...సరిట! అల్లా వుంది."

నేను మరేమీ అనలేదు. ఇంతలో అత్తగారు వినీవినబడకుండా "చాలు, నాటకం" అని ముఖం చిట్లించుకొని, "ఒసే అమ్మాయి, అర్మాలులో వున్న వెండిగిన్నయిలా పెట్టిపోవే. మర్చిపోయినాను." అని పొలికేక పెట్టిందిమా ఆవిడేగదా వచ్చి యివ్వాలిసింది. తప్పనిసరిగా కంటపడ్తుంది అని ఉవ్విళ్లూరుతూ, ద్వారంవంక కొంచెం దొంగతనంగా చూడ్డం ప్రారంభించాను. చూస్తూనేవున్నానుసుమండీ, కాని అదృష్టంమినహా అన్నీ వున్నాయికాబట్టి ఆ అమ్మాయి మేము కూర్చున్న తట్టున వెనకవున్న ద్వారంలోంచి వచ్చి, ఆత్రంతో గిన్నె మావెనక జారవిడిచి చక్కాపోయింది. గిన్నె చప్పుడవడం, మామగారు గర్జించడం—రెండూ ఒక్కమారే సంభవించినై "ఉండాలా, వూడ్చిపెట్టుకుపోవాలా. పాడుపిల్లా, ఎన్నిసార్లు చెప్పాను శ్రద్ధగా వుండమని!" అన్నాడు. శ్యాలకుడు గిన్నె అందుకొని నాకు అమర్చాడు. అత్తగారు పాయసం వడ్డించింది. ఆద్రవం ఏమిటో తెలియక ఓగరిటెడు పోసిందాకా ఓపికపట్టి, చెయ్యి అడ్డుపెట్టాను. ఆవిడెడు ఏంచెయ్యడానికీ తోచక చూస్తూండగా యజమాని అందుకుని. "ఊఁ, చాలుట. తెలియడంలా కావలిస్తే అడుగతాడులే." అన్నాడు. "అబ్బే, చాలడం, చాలకపోవడం కాదు. నాకు పాయసం సయించదు" అని విన్నవించాను.

"సహించదూ. నిక్షేపం లాగుంటేను కాఫీహోటళ్లల్లో అయితే వెళ్తుందీ లోపలికి." అని ఎత్తిపొడిచాడు. ఊరొకన్నాను. అదొక్కటే భక్ష్యం అవడంచేత, అది నేను ఆరగించకపోవడంచేత అత్తగారి నవనీతపు మనస్సు చివుక్కుమని, "నా చేతులు పడిపోనూ. అల్లాగని తెలిస్తే మరోటే చేసేదాన్ని" అన్నది సన్నగా. విన్నాడు పాములచెవుల మామగారు. "ఏం, దీనికేం, తెగులా, పెద్దరోగమూ. అందరి యిళ్లల్లోను యింతకంటె ఎక్కువ చేసుకుంటారా?" అని ధుమధుమలాడుతూ, తాను మరినాలుగు గరిటెలు వడ్డింపించుకొని, క్షీరాన్నంయొక్క గుణగణాల్ని విశదీకరించి పొగుడ్తూ జుర్రడం ప్రారంభించాడు. నక్క-కొంగ కథ జ్ఞప్తికి వచ్చి నవ్వుకొన్నాను. తర్వాత, పెరుగు వడ్డించేటప్పుడు మరింత రాద్ధాంతంతో—అక్కడికి భోజనకాండ సమాప్తి.

సరాసరి నాకు ఏర్పరచబడ్డ గదిలోకి వచ్చి ఈజీచైరులో విశ్రమించాను. శ్యాలకుడు తాంబూలం తెచ్చి బల్లమీద పెట్టివెళ్లాడు. అంతలోకే మామగారు ప్రత్యక్షమై, "ప్రయాణ బడలిక వుంటుంది. పడుకో. మాట్లాడేది ప్రత్యేకం ఏముంది?" అని నేనేమీ బదులుచెప్పక పూర్వమే చక్కా పోయినాడు. చేసేదేమీ కన్పడక, తాంబూలం వేసుకోవడం పూర్తిచేసి, ఎలిక్ట్రిక్ లైటు ఆర్పేసి పాన్పుమీద ఒరిగాను. భుక్తాయాసంచేత కొంత, క్రొత్తస్థలం అవడంచేత కొంత, చాలాసేపటివరకు నిద్రపట్టక ఆలోచనాపరంపరలు విజృంభించినై. రైల్లో నేస్తమైన నల్లటిమనిషి, తిక్కశంకరాయి అయిన మామగారు, తటిల్లతాప్రభతో మెరసి మాయమైన మాఆవిడె-వరుసగా తలపుకు వచ్చినై. తుద కెప్పుడు నిద్రపట్టిందో నాకే తెలియదు.

* * * *

కొంతజాము గడచిపోయింది. బహుశః పన్నెండుగంటలు అయి వుంటుందేమో అనుకుంటా—లోపలయింట్లోంచి కేకలు, రాద్ధాంతం వినబడ్తోంది. రంగం వంటింటివైపు అవడంచేత మాటలు స్పష్టంగా వున్నాయిగావు. కాని, మామగారు, అత్తగారు ఏదో వాస్యుద్ధంలో ఉన్నారనిమాత్రం సుబోధక మైంది. ఇంటివ్యవహారాలేమైనా నేమోనని ఊరొకన్నా. మరికొన్ని నిమిషాలకు వారిద్దరూ ఒకరొకరు

తెరుచుకుంటూ, నేను పడుకున్న గదికి ఎడమవైపునున్న మామగారి ఆఫీసుగదిలోనికి వచ్చారు. ఆయన గబగబా ఏదో డ్రాయరులాగడం వినబడ్డది. అత్తగారు అంటోంది: "ఊరుకోండి, బాగుండదు. అతను వింటే బాగుండదు ఇంతకూ మనం కంటితో చూడ లేదాయె. దొంగతనం కట్టడం ధర్మమా?" "చూడకపోతే మాత్రం, అతనుతప్ప యింకెవ్వరు రావడానికి అవకాశం వుంది? దరిద్రం లుచ్చా. ఇంటికి పండగకని పిలిస్తే యింతపని జేస్తాడా! తెల్లవారనీ, పోలీసులాకప్పులో వేయించి మక్కెలు విరగేయించి, డబ్బు కక్కి స్తాను. ఫ్రంఖాకోర్ వెధవ."

"ఊరుకోండి, ఊరుకోండి. బాగుండదు. పక్కగదిలోనే పడుకున్నాడు. వినబడ్తుంది. నేను తగ్గినకొద్దీ, మీరు హెచ్చుతారేం? ....పోనీండి, నాకాసులపేరు తీసుకు ఖర్చుపెట్టండి. మీ నాలుగువందలు మీకు వస్తాయి."

"అప్రాచ్యకముండా. నీ కాసులపేరు అడ్డమేసి అల్లుడి దొంగతనం దాస్తావా? వాడు చేసిన అపభ్రంశంపని నచ్చిందేం? ఇల్లాంటి అత్తలుండబట్టే అల్లుళ్ల ఆటలు సాగుతాయి. కాశీచదువుకు వెళ్తానని, రామేశ్వరంయాత్ర చెయ్యాలని, తిరుపతిమొక్కు తీర్చుకుంటానని—మామగార్లకి ఉత్తరాలు బరాతం. అవేమీ జరక్క పోతే గదిలోకి పోనని, అమ్మాయిని వల్లనని, మీ గడపెక్కనని బెదిరింపులు. శుంఠముండావాళ్లు. అన్నింటికి అత్తగార్ల ఆమోదన. అల్లుళ్ల కోర్కెలు తీర్చిందాకా యింట్లో రొమ్ముమీద కుంపటివళు. దిక్కుమాలిన ఆడజాతి......ఇవన్నీ యిల్లా వుండగా, నీపోరు పడ లేక, పోనీ పండక్కి నాలుగుమెతుకులు తినిపోతాడు, మళ్లీ దూర దేశం వెళ్తాడు గదా అని పిలుస్తే— నాలుగువందలరూపాయల నోట్లూ అమాంతం మాయంచేస్తాడా. వొళ్లు మండిపోతోంది. చెవు లెక్కి యిప్పుడే అడుగుతాను."

"వద్దు, వద్దు. నామాట వినండి. దణ్ణం పెడ్తాను. తెల్లవార నీండి, పోనీ మీసందేహం అట్లాగే తీర్చుకుందురుగాని. మీరు కాక పోతే, నేను అడిగి తెల్సుకుంటాను. పోలీసుదాకా వెళ్ళకండి. నలుగురినోళ్ళల్లోనూ పడ్డంతప్ప వేరే ఏం లేదు. ఇప్పటికే మన సంగతంతా ఊళ్లో తెలుసు. నామనవి వినండి"

ఇంతలో నాగదితలుపు తోసినట్టుగా శబ్దమయ్యేసరికి కన్నెత్తి చూచాను. నల్లటి చీకట్లో, తెల్లనిదుస్తులు ధరించిన వ్యక్తి వాకిలి దగ్గర గోచరించింది. చావగొట్టడానికి మామగారే పరశురామావతార ప్రభతో వచ్చారేమోనని బెదిరిపోయాను. కాని కొంచెం నిదానంగా చూస్తే స్త్రీరూపం. అత్తగారేమో ననుకున్నాను. కాని పోలిక సరిపోలేదు. కాని మాఆవిడేమో ననుకోడానికి ఆస్కట్టే ఆధారాలూ కన్పడలేదు.

రెండుమూడు నిమిషాలు ఆవ్యక్తి అక్కడే తలుపుదగ్గర నిలబడ్డది. ధైర్యం తెచ్చుకొని పలుకరించాను.

"ఎవరు వారు?"

....

"ఎవరు వారు?"

"నేనే—" మా ఆవిడెగొంతు స్ఫురించింది.

"ఎందుకు రాధా?"

....

"ఎందుకు యిప్పుడు వచ్చావు?"

"కొంచెం మాట్లాడ్డానికి—"

ఏమీ అర్థంకాక, మంచం దిగి స్విచ్ వెయ్యబోతుంటే "వద్దు" అన్నది. దగ్గరకు వెళ్లి అప్రయత్నంగా రెండుచేతులూ రాధభుజం మీద వేసి, మంచందాకా తీసుకెళ్లి కూర్చోపెట్టాను. ఇంకా తల వంచుకునేవుంది.

"ఏమిటి విషయం చెప్పు" అని చేత్తో రాధముఖం పైకి యెత్తాను. కన్నీళ్లు కారిపోతున్నై.

"ఎందుకు ఏడుస్తున్నావు?"

....

"చెప్పు, ఫరవాలేదు. ఎందుకు?"

"చెప్తాను, కోపం రాదుగదా?"

"రాదు."

"నేను చెప్పినట్టు చేస్తారా, మరి?"

"ఏమిటో చెప్పు."

"చేసి తీరాలి. లేకపోతే బ్రతకను."

"చేస్తాను, చెప్పు."

మా నాన్నగారు ఆఫీసుడ్రాయరులో, సాయంకాలం క్లబ్బుకుపోతూ, పార్టీ యెవరో యిచ్చిన నాలుగువందల రూపాయలకట్ట పెట్టారట. ఇందాక అరగంటక్రింద చూస్తే లేదుట. మీరు తీశారని ఆయననమ్మకం. ఊరుకోమని అమ్మ ఎంత బ్రతిమాలినా వినడం లేదు. రేపు పోలీసుల్తో చెప్తారేమోగూడా"

"నామీదే ఎందుకు ప్రత్యేకంగా అనుమానం?"

"సాయంకాలం మీరేగా యింట్లో వుంది. ఈగదిలోంచి మెల్లగావచ్చి తీశారని నమ్మకం."

"డ్రాయరు తాళంవెయ్యలేదూ?"

"వేశారు. కాని యథాలోపాన తాళంచెవులు బల్లమీదనే మరిచిపోయినారట."

"నాకర్లు తీసివుండకూడదూ?"

M. K. R.

తిగుడుకాలువ

శ్రీనగరపు పడవలు

V. R. C.

"ఇద్దరునౌకర్లూ, దాసీది, రిన్న అయిదింటికే వెళ్లిపోయినారు."

"మీ అన్నయ్య ఏమైనాడు?"

"వాడు ఆడుకోడానికి వెళ్లివచ్చి, మీతోపాటు భోజనం చేసి పడుకున్నాడు."

"అయితే యిక మిగిలింది నేనే నన్నమాట. అందుచేత నామీద అనుమానం బాగానే వుంది. మీనాయన వచ్చి పోనీ నన్ను అడగకూడదూ?"

"అడుగుతే అడుగుతారేమో తెల్లవారి. లేకపోతే పెంకె మనిషి. సరాసరి వెళ్లి పోలీసులో రిపోర్టుయిస్తారేమో......అబ్బా! భయ మేస్తోంది." అని వెక్కి వెక్కి ఏడుస్తూ నా చేతుల్లో మొహం దాచుకుంది.

దగ్గిరగాతీసి, పమిటికొంగుతో కన్నీళ్లు తుడుస్తూ అన్నాను—"ఏడవవద్దు. ఏం చెయ్యాలో ఆలోచించు. యథార్థానికి నాకేం తెలియదు."

"అవును. లేకపోతే మీరుతీస్తారా. ఆయనకేమో మతిపోయినిమ్మన్ని అంటున్నారు కాని."

"అదే యిప్పుడు విచారించవలసింది. నిందారోపణజేసి అల్లరి పెడ్తారేమో?"

"అని నడుమునుండి ఆభరణంతీసి చేతులోపెట్టింది"

"అందుకే వచ్చాను. ఇదిగో వడ్డాణం. ఉంచండి. తెల్లవారి త్వరగా అంగడికివెళ్లి, వస్తువు మార్చి పైకం తీసుకురండి. నాలుగు వందలకు పైగా వస్తుంది. నవరున్నధర హెచ్చుగా వుంది." అని నడుమునుండి ఆభరణం తీసి చేతులో పెట్టింది.

"అంతపని నాచేతుల్తో చెయ్యనా? వేరేమార్గ మేమీ లేదూ?...ఇంతకూ నేనేమీ ఎరగనే. డబ్బు యిస్తే నేరం వొప్పుకొన్నట్టు కాదా? అదిమాత్రం అపర్దిష్ట కాదా?"

"నిజమే.....పోనీ, ఓపని జేదాం. మీరు డబ్బు పట్టుకురండి. నేను తిరిగి దాన్ని డ్రాయరులో రహస్యంగా పెడ్తాను. ఆయనే చూసుకొంటాడు."

"ఆఆలోచన బాగానే వుంది. కాని నామనస్సు యింతపనికి వొప్పుకోవడం లేదు."

"నాకోసం చెయ్యండి. దణ్ణం పెడ్తాను. ఇందాకటినుంచీ నా గుండె బద్దలై పోతోంది." అంటూ రెండుచేతులూ పట్టుకుంది.

మనస్సు కరగింది. రాధ చెప్పినట్టే చేద్దామని నిశ్చయించుకున్నా. సరేనని మాట యిచ్చాను...రాధముఖం విప్పారింది. కన్నీళ్లు కట్టిన ముఖం తుడుచుకుని, వడ్డాణం నాతలగడక్రింద భద్రపరచి, "తెల్లవారగానే ఆలస్యం చెయ్యకుండా పని పూర్తి చెయ్యండి. వెళ్తాను" అని లేచి నిలబడ్డది.

"వెడ్తావా?"

"ఊఁ."

"మరి, మీనాన్న నీవడ్డాణ మేదని అడుగుతే?"

"ఏదో చెప్తాను...తర్వాతసంగతి అది."

"నాకోసం వడ్డాణం దానంచేస్తావా?"

"ఇందులో పెద్దదానమా? తర్వాత మీరు సంపాదిస్తే తిరిగి చేయించకూడదా? అయినా వడ్డాణమెందుకు నాకు? ఎవరికి ప్రీతి నగలంటే......మాదొడ్డమ్మగార్ని ఎరుగున్నారుకాదూ. ఆవిడె తన నగలన్నీ విద్యార్థులకు దానంచేసింది. దొడ్డయిల్లాలు. చదువంటే అంత అపేక్ష. దానము ధర్మము అంటే ఆమర్దా......నాకెందుకు నగలు. అన్నిటికీ మీరే వున్నారు......వెడ్తాను."

"ఊఁ. వెడ్తావా?"

"ఊఁ."

"వెళ్లిపోవడమేనా? నీయొక్క మాటలచేత, చేష్టలచేత నాహృదయకుంజంలో ఆనందాన్ని పల్లవింపజేశావు. ఉన్నతభావాలతో ఉత్తేజితుణ్ణిగా జేశావు. నా భాగ్యానికి గర్విస్తాను......ఒక్కమారు......వెళ్లడమేనా?"........

జవాబులేదు. ఆమెకళ్లుమాత్రం నవ్వినట్టుగా కనపడ్డాయి. చెయ్యి చాచాను...అందుకుంది. దగ్గరకు తీశాను......

....

చెదిరిన మాలతీచెండును, నలిగిన చీరెను సర్దుకుని, త్రపతో తలవంచుకుని, "ఇక వెళ్లివచ్చునా?" అన్నది మెల్లగా. ఏమీ అనలేక నవ్వాను. తనూ నవ్వుతూ చీకట్లో మెరుపుతీగలాగ మెరుస్తూ, తిరిగిచూడకుండా వెళ్లిపోయింది.

క్షణమాత్రమే సంభవించిన సౌఖ్యాన్నిగూర్చి అదృశ్యమైన ఆనందమూర్తినిగూర్చి ఆలోచన నెమరవేస్తూ పడుకోగా, జరిగిన కలహం, జరుగనున్న యుద్ధకాండ తలపుకు వచ్చినై. కలతనిద్దరతో తెల్లవారింది.

*　　*　　*　　*

కాలకృత్యాలు తీర్చుకుని, ఛప్పున దుస్తులు వేసుకుని బయల్దేరాను. శ్యాలకుడు ప్రత్యక్షమై "బయటికి వెడ్తున్నావా బావా? ఉండు కాఫీ త్రాగి వెడ్దుగాని."

"కాఫీ లేదు, నీమొహం లేదు. మాట్లాడకు."

"ఎందుకు, కోపంగా వున్నావు?"

"కర్మంచేత—' అని ఉత్తరీయం మీదవేసుకుని చరచర బయటికి బయల్దేరాను. వాకిలిదాకా వెళ్లేసరికి మామగారు ఎదురొచ్చారు. ఆగాను.

"ఎక్కడికి బయల్దేరావు ప్రొద్దున్నే?"

"బయటికి."

"ఎందుకు?"

"పనుండి."

"ఏం పని?"

"ఏదైతేనేం?"

"అల్లాగేం? సరే అయితే......నేను నీతో మాట్లాడాలి."

"మాట్లాడవచ్చు."

"నిన్నొకవిషయం అడగదల్చుకున్నాను, నిష్కర్షగా."

"అడగవచ్చు."

"నిన్న సాయంకాలం నాఆఫీసు డ్రాయరులో నాలుగువందలరూపాయల నోట్లకట్ట పెట్టాను. రాత్రిచూస్తే కనపడలేదు."

"అయితే?"

"ఆవిషయం నీకేమన్నా తెలుసా?"

"ఎల్లా తెలుస్తుంది?"

"తెలియదేం?......అంచేతే. నీమీద నాకు అనుమానముంది!"

"సరే అయితే?"

"ఏమిటి ఆమొండితనం...మర్యాద ఘంటెక్కలేదూ?"

"సరే."

"ఆమొండితనమే వద్దన్నాను. ఇచ్చేసినయ్యి; డబ్బు."

"ఇవ్వకపోతే?"

"ఏం చెయ్యాలో అదేచేస్తాను. తమాషా చూడు."

"సరే."

"మర్యాదగా యిచ్చెయ్యి."

"నిజం చెప్తాను. ఆవిషయం నాకేం తెలియదు. మీఅనుమానం, ఆగ్రహం—అంతా ఆధారంలేనిది. ఎందుకు అనవసరంగా గల్లంతుచేస్తారు?"

"గల్లంతు, గిల్లంతుచేస్తున్నానేం? నాలుగువందల రూపాయలు, కష్టపడి చెమటోడ్చి సంపాదించినది పోతే నోరుమూసుకు ఉండమన్నావేం?"

"అయితే నామీద ఎందుకు అనుమానం?"

"నువ్వుతప్ప తస్కరించడానికి మరెవ్వరికీ అవకాశం లేదు. నౌకర్లు లేరు. అబ్బాయి ఆటకి వెళ్లాడు. ఆడవాళ్లు యింట్లో పనిలో వున్నారు. నీగదిలోనుంచి ఆఫీసులోకి ఉన్న ద్వారం తెరిచేవుంది. ఆసమయం కనిపెట్టి చేచిక్కించుకొనివుంటావు."

"అల్లాగేనని నిశ్చయించుకొన్నారా?"

"ముమ్మాటికి."

"అయితే సరే. ఏంచేస్తారో అది చెయ్యవచ్చు."

"సరే, సరే. ఆమొండి 'సరే' ఏమిటో తెల్పిస్తాను. డబ్బాయిస్తే సరిపోతుందనుకున్నావేం? ఆపొగరుబోతుతనం వదలించి, డబ్బు కక్కిస్తాను. కబడ్దార్."

"సరే."

"అదే, అదే, ఆజులుమునీల్లే వదిలిస్తాను."

"సరే".........

ప్రాణం విసుగుకెట్టి, ముఖం చిట్లించుకొంటూ గబగబా లోపలికి వెళ్లిపోయినాడు. నాత్రోవన నేను అంగడికి నడిచాను.

*　　*　　*　　*

గంటన్నర గడిచింది. బజారు వెళ్లి కార్యం చక్కబెట్టుకొని తిరిగివచ్చాను. వచ్చి గదిలోకి ప్రవేశించగానే రాధ మెల్లగా

వచ్చింది. నాలుగువందలనోట్లకట్ట అందిచ్చి, "పైన యింకా అరవై రూపాయలు వున్నాయి." అన్నాను.

"అవి మీదగ్గర వుంచండి. ఇవి నేను డ్రాయరులో పెడ్తాను చప్పుడుకాకుండా." అని సంతోషితస్వాంతంతో నిష్క్రమించింది. సరి ఐదునిమిషాలకు అత్తగారు కాఫీ–ఫలహారం పట్టుకొచ్చి నా ప్రక్కన బల్లమీద పెట్టి, గడపదగ్గ కొంచెం చాటుగా నిల్చొని, "ఎందుకు అంతతొందరగా వెళ్లారు, ప్రొద్దున, కాఫీయైనా త్రాగకుండా?...తీసుకోండి. (అని నేను నిశ్శబ్దంగా వుండటం గమనించి రెండునిమిషా లుండి) మామగారి కేకలకు ఏమీ అనుకోవద్దు. వారి ధోరణి ఎప్పుడూ అంతే. ఏళ్లువచ్చినకొద్దీ ఆగ్రహం ఎక్కువవుతోంది."

"అవును. ప్రొద్దున నాదగ్గర కొచ్చారు."

"మీదగ్గరకా? ఎప్పుడు? నాకు తెలియదే."

"వచ్చారు. వచ్చి రాత్రికాండను గురించి అడిగారు."

"నిజంగానా నాయనా?.. ఆయనకు అదేం పోయేకాలం. నేను అల్లా అడగవద్దన్నానే. అయ్యో యిదేం పాపం!"

"అడిగారు, పోయినడబ్బువిషయం!"

"అయ్యో, అయ్యో, అపరిష్టి! ఇంటికి పండక్కని పిలవడమేమిటి, యీ లేనిపోని మాటలేమిటి!"

ఇంతట్లో వాకిటిముందర మోటారుకారుచప్పుడు, బైసికిలు గంటచప్పుడు. ఎవరో వచ్చారని అత్తగారు లోపలికి వెళ్లింది. ఎవరో మామగారికోసంకాబోలు అనుకొని, కాఫీగ్లాసు, న్యూసు పేపరు దగ్గరకు తీసుకొని, ఈజీచైరులో జార్లగిలాను. ప్రక్కఆఫీసు గదిలో మామగారిది, మరి అయిదారుగురివి గొంతుకలు వినబడ్డాయి. తరువాత క్షణంలో నాగదితలుపుకు అడ్డమున్న తెరచాటునుంచి 'శార్, శార్' అని వినబడ్డది.

"ఎవరూ?"

"శార్!"

"ఎవరూ?"

కర్టను తొలగించి, ఎర్రజరీతలపాగా పెట్టుకుని, కాకిషార్టు, వట్టు అలంకరించుకున్న అయ్యంగారు సబ్ యిన్స్పెక్టరు అవతరించాడు.

"ఎవరికోసం?"

"మీకోసమే, శార్"

"అయితే రావచ్చు."

"వస్తాను, శార్, వచ్చేటందుకుదా వచ్చాను." అని దర్జాగా వచ్చి ఓకుర్చీలో ఆసీనుడై, "అయితే శార్, నిండా మంచికార్యం చేయించారే?" అన్నాడు.

"ఎవరికార్యం? నే చేయించడ మేమిటి. అర్థంకావడం లేదు. నే నెరుగున్నంతవరకు యీయింట్లో ఎవరి గర్భాధానకార్యం జరగలేదు. మీకు యిచ్చేందుకు ఫలప్రదానం ఏమీలేదు."

"అంతా జోక్‌గా వుందాశార్. అదిదా చెప్తాను. మామగారివి నాలుగువందలు అట్టనే గబక్కున మాయమైందే. షుమ్మజోర్‌గా వుందా?"

"అయితే ఏంకావాలి యిప్పుడు?" అన్నాను, జరిగిందాన్ని, జరుగుతున్నదాన్ని, జరుగబోయేదాన్ని సమన్వయంచేసుకొని.

"మీరుదా కావాలి శార్. ఈస్టోరీ వున్నదే, శార్, యీ స్టోరీ, దానివిషయందా, మీకేమన్నా కొంచమైనా తెల్సునా, అందును. ఆఁ, అమ్మ అదిదా కావాలి శార్."

"ఊఁ, కావాలిస్తే?"

"ఎన్నయిదీ. నిండా ట్రబుల్‌గా మాట్లాడుతారే శార్. అడిగేదిదానికి నేరుగా సమాధానందా చెప్పుమీ."

"అంటే, ఆసొంగతనానికి నాకూ ఏమన్నా సంబంధ మున్నదేమోననా ప్రశ్న?"

"ఆఁ, ఆమ, అదిదా ముఖ్యమూ."

"ఆవిషయం నాకేం తెలియదు."

"అదంతా ఇల్లెశార్. మీమామగారుదా నాకు చెప్పినారూ, మీరే తీసివుండేది అని."

"అయితే ఆయన్నే అడగండి ఆవిషయం."

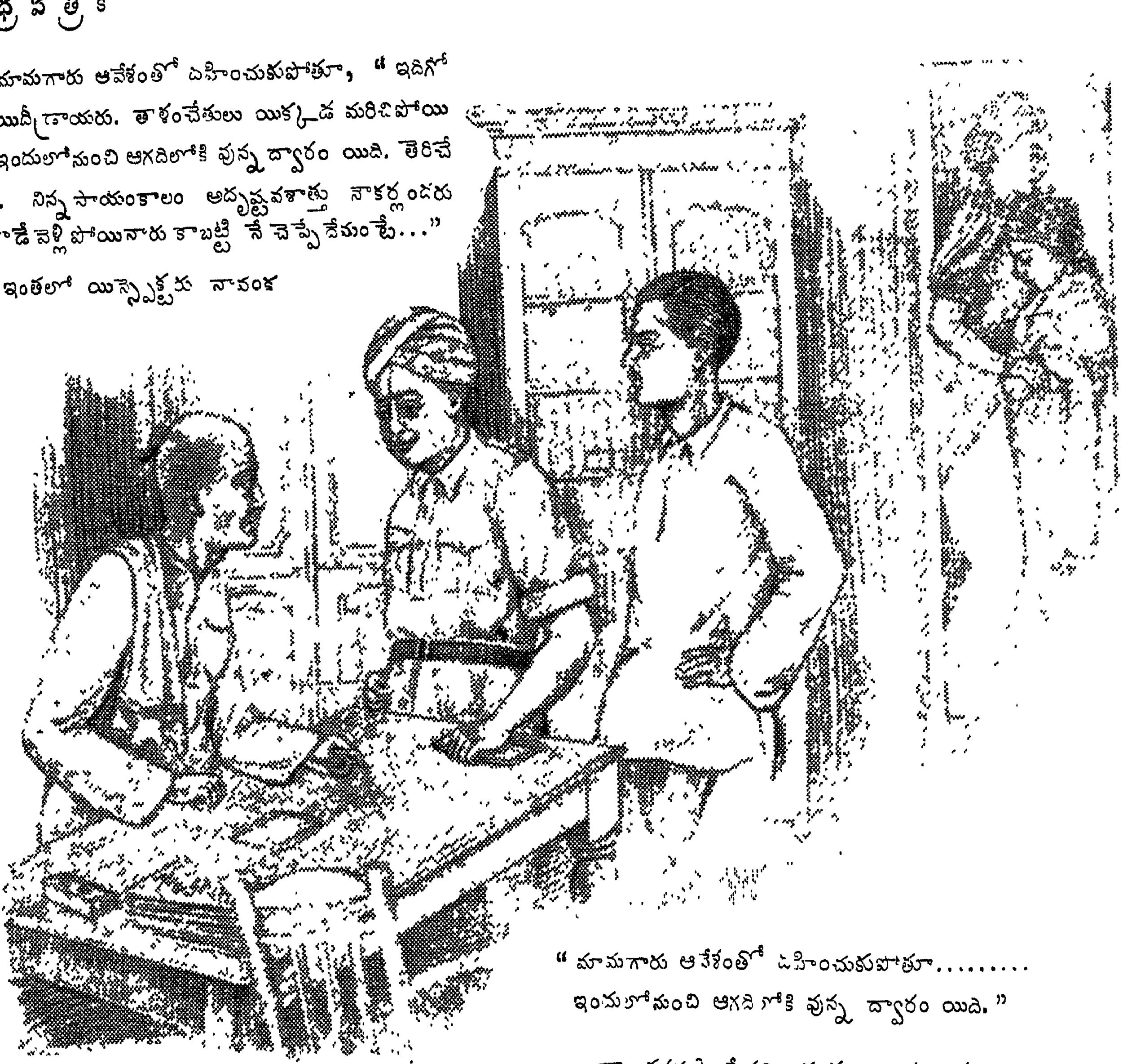
"షుమ్మ. ప్రయోజనమిల్లె కబుర్లు యెందుకు శార్. నిజందా కుయ్యమూడదా? అట్లా దుడ్డుదా ఎత్తితే, నిండా ఆక్వర్డ్‌గా లేదా సామీ!"

"నోరుముయ్. సాంబారుకబుర్లు చెప్పక. అనవసరంగా బొల్లిమాట లంటే చెవు లెక్కొస్తాను."

ఇంతలో మామగారు "రండి, డ్రాయరు చూపిస్తాను." అని ఇన్స్పెక్టరును కేకవేశారు. అతను నన్నుగూడా రమ్మన్నాడు. పోనీ గదా అని వెళ్లాను. ఆఫీసుగదిలోకి పోయేసరికి అఖండమైన దృశ్యం గోచరించింది. వాకిట్లో ఎర్రతలపాగావాళ్లు విచ్చుబాకులతో డజను మంది. ఈ కలవరమంతా గమనించి మూగిన త్రోవపొయ్యేవాళ్లు రెండుడజన్లు. అంతలగదిలో కన్నీళ్లతో కుమిలిపోతూన్న రాధ, అత్తగారు.

మామగారు ఆవేశంతో ఏహించుకుపోతూ, "ఇదిగో నండీ, యిదీ డ్రాయరు. తాళంచేతులు యిక్కడ మరిచిపోయి నాను. ఇందులోనుంచి ఆగదిలోకి వున్న ద్వారం యిది. తెరిచే వున్నది. నిన్న సాయంకాలం అదృష్టవశాత్తు నౌకర్లందరు పెందరాడే వెళ్ళిపోయినారు కాబట్టి నే చెప్పేదేమంటే..."

ఇంతలో యిన్స్పెక్టరు నావంక

"మామగారు ఆవేశంతో ఏహించుకుపోతూ.........
ఇందులోనుంచి ఆగదిలోకి వున్న ద్వారం యిది."

చూచి, "ఏమంటారు?" అన్నాడు.

"ఏమిటి అనేది. అందులో పెట్టారుకాబోలు. మాయమైంది."

"మాయమైందా, శార్, తమరు తీస్తేనా మాయమౌతుంది." అని, మామగారివైపు తిరిగి, "తాళం గట్టిదిగాదా శార్!" అన్నాడు.

"అయ్యో, గట్టిదేనండి. నాలుగులివర్లది. కాని ఏం లాభం? చెవులు బల్లమీదే మరిచిపోయినాగా? ఇదిగో చెవి, దీనితో తీసి వుండాలి." అని చెవి అందులోపెట్టి డ్రాయరు లాగాడు. లాగి లాగకముందే "ఆఁ" అని ఆంబోతురంకె ఒకటేసి, "ఉన్నది, ఉన్నది" అని వెర్రివాడల్లే గంతులేశాడు. ఇన్స్పెక్టరు మామగారిదగ్గరకుపోయి, చేతులో కట్ట పరికించి "ఉన్నాయా, శార్, చాలగమ్మత్తుగుందే, శార్. మాడిపార్టుమెంటుపేరు చెప్పేసరికే అట్లుండాలి శార్" అని ఆత్మస్తుతి చేసుకొన్నాడు. మామగారు నోట్లు సరిగా లెక్కపెట్టు కొని, ఉదారహృదయంతో, ఇన్స్పెక్టరుకి, బృందానికి వందనసహస్రాలు అర్పించారు. వచ్చి చేసిన ఘనకార్యానికి సంతోషిస్తూ, అంతా తనమహిమేనని దృఢంగా నమ్ముతూ, నావైపు తిరిగి, "పోదునా. శార్. నిండా బుద్ధిశాలిపని జేస్తిరి. ఒకవేళ తీస్తివే అనుకో, తిరిగి అట్లా పెట్టివేయవలెదా. నిండా మంచివాడవు శార్" అన్నాడు ఇన్స్పెక్టరు. "నోరుముయ్. ఆట్టే వాగకు. ప్రాణంతో వెళ్తున్నందుకు సంతోషించు." అని గిరాలున నాగదిలోకి వచ్చి, నాసామాను సర్దుకోవడం మొదలుపెట్టాను.

ఇంతలో ఎక్కడనుంచో రాధ వచ్చింది. తానుచేసిన ఆలోచన, ప్లాను నెగ్గిననిగదా అనే సంతోషం ముఖంలో తాండవిస్తోంది. కాని నావూడానిడి గమనించి కొంచెం తెల్లబోయి, "ఎందుకు సర్దుతున్నారు?"

"వెళ్ళిపోతున్నాను, మాఊరు."

"వద్దు, వుండండి. వెళ్ళద్దు, నాకోసం..."

"వుండను, రాధా. అడ్డుపెట్టకు. ఒక్కనిమిషంగూడా వుండడానికి నాకు ఆస్కారంలేదు. జరిగిన అవమానం చాలు. పెళ్ళి అయిన రెండేళ్ళకు మొదటిసారి వచ్చినందుకు మీనాన్నగారు దయ

చేసిన పండగమామూలు చాలు. చాలాసంతోషం. కాని వచ్చినందుకు విచారం ఏమాత్రం లేదు. చాలాసంగతులు క్రొత్తవి తెల్సుకున్నాను. ముఖ్యంగా, నీయొక్క ఆపేక్ష, అనురాగం ఎంత ఉత్తమమైనవో తెల్సుకొన్నాను. నిన్ను యిటువంటిచోట వుంచడం యిష్టంలేదు. వీలైనంతత్వరలో పిలిపించుకుంటాను, నాదగ్గరకు." అని సర్దడం పూర్తిచేసి, కన్నీళ్లు వరదలుకట్టిస్తూ దీనంగా నిలబడ్డ రాధదగ్గరకు వెళ్లి, "విచారపడద్దు. మీనాన్న చేసిందానికి నువ్వేమి చేస్తావు? త్వరలో యిద్దరం సుఖంగా వుందాం. నే వెళ్తున్నానని విచారం వద్దు. వెళ్లడమే మంచిది." అని కన్నీళ్లు తుడిచి, "మంచిపిల్లవు—బంట్రోతును బండీ తెమ్మని చెప్పు" అన్నాను. చెప్పినదానినంతా క్షణంలో గ్రహించి, మారుమాట లేకుండా భష్పున వెళ్లింది రాధ.

మరి అయిదునిమిషాలకు అత్తగారు వచ్చింది, మామగారి చర్యకు క్షమాపణ చెప్దామని. కాని సామాను సర్దివుండడం చూచి నిర్ఘాంతపోయి, "ఏమిటి?" అన్నది.

"ఏమీ లేదు. ఊరికి వెళ్తున్నాను" అన్నాను.

"అయ్యో, అయ్యో! అంతపనే నాయనా! నామీద ఒట్టు. ఈదినం పండగ. అట్లు వెళ్లకూడదు. జరిగినదంతా మరచిపోవలసింది. మామగారి సంగతి తెలియనిదేముంది. నాకోసం ఉండండి. నా మాట కాస్త వినవచ్చు. మా కింక తలఎత్తుకు తిరగడానికి ఆస్కారం వుండదు. బ్రతిమాలుకుంటాను." అంటూండగా బంట్రోతు బండి వచ్చిందని కబురుచెప్పాడు. "క్షమించాలి, వెళ్తాను. వెళ్లడమే మంచిది. రాధతో యిప్పుడే మాట్లాడి అన్నివిషయాలు చెప్పాను. మీకు సావకాశంగా తెలియజేస్తుంది" అని, మాట్లాడ్డానికి ఆవిడెకు యిక అవకాశ మివ్వకుండా బయల్దేరాను. బంట్రోతు సామాను జేర వేశాడు బండిలోకి. శ్యాలకుడు యింట్లో లేడు. మామగారు పోలీసుదళాన్ని సాగనంపడానికి కచ్చేరీదాకా వెళ్లాడు కృతజ్ఞతా సూచకంగా. బిక్కమొహాలతో అత్తగారు, ఆమెచాటున రాధ వాకిలిదాకా వచ్చారు. అత్తగారికి తిరిగి నమస్కరించి, రాధవైపు చూచి, "వెళ్తాను. సంతోషంగా వుండు." అన్నాను.

"ఉత్తరాలు వ్రాయండి" అన్నది మెల్లగా.

"అలాగే వ్రాస్తాను. బాగా చదువుకో" అని బండి ఎక్కి కదిలాను.

పూర్వం, బృందారణ్యసీమను, పరిసరాలను తన మృదుమధుర గానామృతంతో పునీతంచేసి, నదీనదములన్నీ, తారాగణములన్నీ రస ధారల తానమాడించి, తాండవింపజేసిన నవనీరదశ్యాముని, మదన మోహనుని, మురళీకృష్ణుని ఉత్సాహపరచి, ఉత్తేజితునిగా జేసిన ఆనందామృతమూర్తి రాధాదేవియే, అదృష్టవశాత్తు నారాధగా పున రుద్భవించినదా - ధవళచంద్రికాతుల్యమగు మందహాసంతో, ఉషః కాంతిసమన్వితమగు విశాలనేత్రరోచిస్సుతో, తంత్రీస్వనభూయిష్ఠ వాగ్విలాసంతో? . . . అనే లావణ్యభావసముద్రఫేనమాలికాడోలి కలలో ఉయ్యాలలూగుతూ రైలుప్రయాణము పూర్తిజేశాను.

*　　*　　*　　*

ఇంటికి వచ్చానన్నమాటేగాని మనశ్శాంతి ఏమాత్రం లేదు. జరిగిన ఉదంతమంతా మొదటినుంచి చివరదాకా తల్చుకుంటే గొప్ప ఇతిహాసరూపం దాల్చింది. లోపల్నుంచి రోషానలం అగ్ని పర్వతంలాగ మండిపోవడం. ఇల్లా వుండగా, మర్నాడు ఉదయం, ఏదన్నా గ్రంథకాలక్షేపంతోనైనా శమను పొందుదామని అర్మాలు దగ్గరకు పోయి, ఒక్కొక్కటే దొర్లించి ఆప్యాయంగా, పింగళి మాష్టరుగారి "సంక్రాంతి" పుచ్చుకొన్నాను. చదువుతూండగా కంటబడ్డది:

"అన్నిపండువులందు ముఖ్య మిదిగాన
నత్తవారింటి కేగు మోక్రొత్తపెండ్లి
కొమరుడా! యందు నీకు నెక్కుడు సుఖమ్ము
ముద్దుమఱదలు నీతోటి ముచ్చటాడు,
వదినె నీతోడ మాటికి వరుసలాడు,
. . . .
. . . .
ఊరివారలు నిన్నతిగారవమున
మన్ననలు సల్పుదురు, నీదు మామకూడ
నడుగులకు భృత్యుడై మడుగులొత్తు (?)
నత్తవారింటి కేగిరావయ్య నీవు!

మన్మథునిచేత భగ్నపరుపబడ్డ తపోనిష్ఠాగరిష్ఠుడు శివుని కూడా అంత ఉద్వేగం పుట్టియుండదు. తోకత్రొక్కబడిన తాచల్లే, హరనేత్రజ్వాలలను మించిన ఉష్ణంగల బుస్సలు కొడ్తూ స్వగతం ప్రారంభించాను:

"ఏమిటి, ఏమిటీ అపభ్రంశం వ్రాతలు! చేతకాకపోతే ఊరోకోవాలి. మానవస్వభావసాగరాన్ని కూలంకషంగా మథించి వెలికితెచ్చిన అమృతభాండంలాగ ప్రదర్శించారు. హాలాహలమని గ్రహించాలి గ్రంథకర్తలు. వ్రాసిన యిద్దరికవులకీ వారివారి అత్త వారింట అనుభవాలు అంతే అయితే కావచ్చు కాని అందరికీ అంతే అవుతుంది—తప్పకుండా అత్తవారింటికి వెళ్లండి అని ఉద్బోధన ఎందుకు చెయ్యడం? అదే రాజకీయమైతే ౧౦౮ ఎ. సెక్షను పని జేసేది. కాని సారస్వతసామ్రాజ్యానికి నాధుడు లేకపోవడంచేత... వారి అనుభవమే అదికనుక అయితే "అయ్యా, మాఅదృష్టంవల్ల మాకు యిట్లా జరిగింది. మీయిష్టం. మీజాతకాల్లో ఎల్లా వుంటే అట్లా జరుగుతుంది. మమ్మల్ని నమ్మకొనిమాత్రం వెళ్లద్దు." అని సవినయంగా విన్నవించుకోవలసింది. నా ఒక్కని విషయమే చెప్పడంలేదు. ఎంతమంది అల్లుళ్లకి—అత్తవారికి—సఖ్యత వుంది లోకంలో? అత్తవారింటి మర్యాదలతో, ఆదరణలతో, ప్రవర్తన

లతో తప్పుపట్టుకొని, విసుగుజెంది, విరక్తిపొందని అల్లుళ్లు ఎంత మందివున్నారు లోకంలో? తుదకు ఇల్లరికం వెళ్లిన అల్లుళ్లలో మాత్రం అత్తవారిని దుమ్మెత్తిపొయ్యనివాళ్లు ఎవరున్నారు? భోజనం సరిగా లేదనో, ఫలహారాలు సరిగా అమరలేదనో, బట్టలు సవరుతాళీ లేదనో, చదువుకు డబ్బుయివ్వలేదనో, ఆస్తివ్రాసి కట్టబెట్ట లేదనో, ప్రతిఅల్లుడికీ ఏదో ఒక కంప్లెయింటు వుంటుంది. ఉండక పోతే శసలైన అల్లుడు కాదన్న మాట. ముమ్మాటికీ కాదు!

ఇంత వివిధప్రకృతిగల సమస్యలు పదిపంక్తుల్లో క్లుప్తంగా, సన్నితంగా, తియ్యగా, లిఖిస్తే, ఏమిటి యీ జంటకవుల ధైర్యం. షేక్స్పియరులో వుండే గొప్పతనం ఏమిటి?— విశాలత్వం! ఎవరికి ఏసమస్యకు సమాధానం కావలసినా అతని రచనల్లో ఉన్నాయి. అపారము! అట్టి ఉత్తమలక్షణాలు ఏమీ చూపెట్టకుండా, గీతాలు వ్రాస్తే—రామలింగారెడ్డిగారిపీఠిక వుంటేమాత్రం—ఎట్లా సర్వజనా దరణం అవుతాయి. అవకపోవడమే కాకుండా, అపచారంకూడాను. కాబట్టి యీకవులు రాబోయే ముద్రణములోనైనా తప్పకుండా మార్చివ్రాయాలి. ఈలోపున కంటపడితే వారిపని ఉండనేవుంది! 'నీమామగూడ నడుగులకు నీకు భృత్యుడై మడుగులొత్తునట!— విన్నారా? మామామగారుమాత్రం మామగాదా! పండగ మామూలు!" అని ఏమిటో వైరిధోరణిలోపడి మహాబాధ పడ్తూండగా పోస్టువాడు పిల్చి ఉత్తరం యిచ్చాడు. విప్పి చూచాను. రాధ దగ్గరనుంచి. నేబయల్దేరిన మరిరెండుగంటలకే వ్రాసింది.

"నమస్కారములు—

నిన్న మీరు వెళ్లిన మరిగంటకు మానాన్నగారు యింటికివచ్చి మీరు వెళ్లారని తెలిసిగూడా ఎటువంటిచింతా కనుపర్చలేదు. డబ్బు దొరికిందిగదా అని ఒక్కటే సంతోషం. తర్వాత, కోర్టువేళకి, స్నానంచేయడానికి లేచి, తువ్వాలు తీసుకోడానికిపోయి, పొరబాటున మా అన్నయ్యపెట్టె తెరిచారు. అందులో బట్టలమధ్య జేబురుమాలు పొట్లం ఒకటి కన్పించగా అనుమానంతో విప్పిచూచారు. నాలుగువందలరూపాయలకట్టా మడతపెట్టివున్నది. కెవ్వున కేకవేసి మా అమ్మదగ్గర కొచ్చి, "అబ్బాయిపెట్టెలో దొరికింది చూశావా!" అన్నారు. మాఅమ్మకు ఎక్కడలేని రోషం, కోపం వచ్చి, ఆయన్ని నానామాటలూ అన్నది. తను మీమీద అన్యాయంగా చేసిన నిందారోపణకి, అన్నమాటలకు కించిత్తు పశ్చాత్తాపమన్నా కనుపర్చకుండా, మానాన్నగారు, "అబ్బాయి ఓవేళ తమాషాకు దాచాడేమో! వాడి కింతవరకూ చెడ్డబుద్ధులు లేవు." అంటూండగా, అన్నయ్య పరుగెత్తుకుంటూ వచ్చి, "అవునునాన్నా, తాళంచెవులు నిర్లక్ష్యంగా పెట్టినందుకు తమాషాచేద్దామని, దాచాను." అని ఆయన్ను కౌగిలించుకొన్నాడు. మాఅమ్మ మండిపడ్తూ, "వెధవా! కడుపున చెడబుట్టావు. తమాషాకు దాచావా? ఇంతకాండ జరుగుతూండగా దొంగను తేలుకుట్టినట్టు వూరుకున్నావు. ఇంటిదొంగను ఈశ్వరుడేనా పట్టలేడు. ఎంతఅపఖ్యాతి! అల్లకల్లోలం! అల్లుడిమీద అనవసరంగా దొంగతనం కట్టారమ్మాఅని బ్రతికున్నన్నాళ్లు శాశ్వతంగా వుంటుంది. దరిద్రంవెధవా" అని చేతులో వున్న గరిటె విసిరివేసింది. విధివశాత్తు తప్పింది. ఇక అక్కడ వుంటే తనకు, పిల్లవాడికి మర్యాద దక్కదనుకొని మానాన్నగారు స్నానానికి వెళ్లి, అన్నయ్యనుకూడ అక్కడనుంచి పంపేశారు. ఆయన వెళ్లినతర్వాత అమ్మతో రహస్యంగా నేచేసిన సాహసం చెప్పాను. మొదలు కొంత గాబరాపడ్డదిగాని, సమయానికి తెలివిగా చేసినందుకు సంతోషించి "అవునే, అమ్మా, మంచిపని జేశావు. ఆడబ్బు అప్పుడు డ్రాయరులో కన్పడకపోతే, ఆయన్ను పోలీసుకు వప్పచెప్పేవారే మీనాయన. మంచిపనిజేశావు! నాకు ఆలోచన తోచనేలేదు...ఆడబ్బు తీసుకుని మీనాన్నగారిదగ్గర నుంచి, వడ్డాణం తిరిగి చేయిస్తానులే. మీఆయనదగ్గర మిగిలిన అరవై రూపాయలతో బట్టలుగాని, ఆయనకు యిష్టమైనది మరేమన్నగాని కొనుక్కోమని వ్రాయి. తప్పకుండా—" అని నన్ను బుజ్జగించింది. కాబట్టి మీరు జరిగినదంతా మరచిపోయి ఆసొమ్ము పెట్టి మీకు యిష్టమొచ్చింది పండుగప్రెజంటుగా కొనుక్కోండి. ఏం నిశ్చయించుకుంది వ్రాస్తే సంతోషిస్తాను. మీరు సుఖంగా ప్రయాణంజేసి యిల్లుజేరారుఅని తలుస్తాను. మళ్లీ వారంలో కాశీకివెళ్లి ఆరునెలలదాకా రారుకాబోలు. క్షేమసమాచారం అప్పుడప్పుడు తెలియజేయండి, దయయుంచి.

—రాధ."

ఉత్తరం ఒకటి–రెండు–మూడుమార్లు చదువుకొని డైరీ తెరిచి రాధఫోటోకి పక్కగా పెట్టాను డైరీ మనిషిహృదయం మోస్తరు. ఎన్నిరహస్యాలు, ఎన్నిరహస్యసందేశాలు, ఎన్నిఫోటోలు, ఎన్నిపూరెమ్మలు–సుప్తంగా కాపాడుతుంది.

ఇక ఉంటాను.

శోభనముల బావి

నేలపైఁ దెట్టులై తేలిన యాంధ్రరక్తపుసారమే జలధారగాఁగ
కాకతీయుల దానగతజలపూరమే యుడివోక పొంగు క్రియ్యాటగాఁగ
కాకతమ్మ రసార్ద్రకరుణాకటాక్షవీక్షణములే భంగసంగతులుగాఁగ
మహితరాణ్మందిర మణిగణచ్ఛాయలు నిరతసంధ్యారాగగరిమగాఁగ
ఆంధ్రసామ్రాజ్యకలితకల్యాణవేది - నమృతవర్షంబుఁ గురిసి, మహాప్రతాప
రుద్రపట్టాభిషేకాంబురుచిరమైన - శోభనంబుల బావి; నిన్ స్తుతియొనర్తు.

గణపతిరాజు తిక్కకవికాంతుపదంబుల నే జలంబుతోఁ
బ్రణుతియొనర్చి ముగ్గడిగె, భారతి మంజులకావ్యనౌకపైఁ
బ్రణయవిహారముల్ సలిపె భావ మెలర్పఁగ నెందు, నమ్మహా
మణిరుచిరంబు, కూపము, క్షమాసదృశంబయి రూపుమాయునే.

ప్రత్యహర్ముఖమున బ్రాహ్మణబృందంబు సాహిత్యగోష్ఠుల సల్పె నెందు
శ్రీ స్వయంభూదేవ శీర్షస్థలీతాంశు పీయూషధారలు ప్రిదిలె నెందు
యాదవాదుల గెల్చి యలనాఁడు రుద్రాంబ ఖడ్గరక్తంబును గడిగె నెందు
కవిరాజకంఠస్థకల్హారమాలికాగంధంబు జలములఁ గలిసె నెందు
ఆమహాకూపరాజమా! ఆంధ్రభూప-మకుటమణిగణశోభాసమాన చంద్ర
కాంత పాషాణసోపానకలితమైన-శోభనంబుల బావి, నిన్ జూచి వగతు!

రాజపురంధ్రు లెచ్చట నిరంతరముల్ జలకంబు లాడిరో
రాజకళాధరుండు గిరిరాజకుమారి; ప్రతాపరుద్రరా
డ్యోజితనౌకపైఁ దిరుగుచుండిరొ యెచ్చట; తన్మహాజల
భ్రాజితకూప మీప్రకృతివక్త్రగతంబయి సొంపుమాయునే.

పనితనమందు నేర్పుగల ప్రాజ్ఞులు శిల్పులు ముప్పదేండ్లొన
ర్చినకృషి కాకతీయనృపశేఖరలక్ష్మికి నాటపట్టు, మా
తెనుఁగుతనంపుఁబాటవము దెల్పు మనోహరమైన చిన్నె, శో
భనముల బావి మేలిమిసొబం గణగారుట చింతగూర్పదే. (?)

కలహంసాదివిహంగసంవృతమునై కల్హారపద్మాదిగం
ధిలవాఃపూరితమై నృపాలతరుణీ దీవ్యత్తనూసంకవా

కలితంబైన మనోజ్ఞరూపమునకా, కాకత్యభూపాలని
ర్మలశిల్పంబునకా, అవాచ్య కలుషప్రారంభ సంరంభముల్ !

శిథిలముల్ దిలకించి శిల్పవిన్యాసంబు లరయుకోరిక మున్నె యంతరించె
ప్రభపదాంకితములౌ పాషాణములపయి కను లద్దుకొనువాంఛ గంగఁగలసె
జాతీయచిహ్నముల్ చారిత్రగతము గావించు రాచికుల ధీ సంచలించె
అన్యజనాసాధ్యమగు నాంధ్రశిల్పంబు నరయువేడుక మదియందె యణఁగె
కాలగతిచేఁ బ్రతాపభూపాలరాజ్య - మంతరించినయందుకుఁ జింతలేదు
నాఁటి కీర్త్యంకముల పరిపాటి దలఁచి - వగతుఁ గన్నీరు పొంగి కాల్వలయి పార.

కాకతీయుల భోగభాగ్యముల నరసి - సమ్మదాశ్రులు విడిచిన జనుల నెఱఁగి
శిథిలరూపంబునకు నశ్రుసేచనంబు - నాచరింతువుగాని ర మ్మాంధ్రపుత్ర !

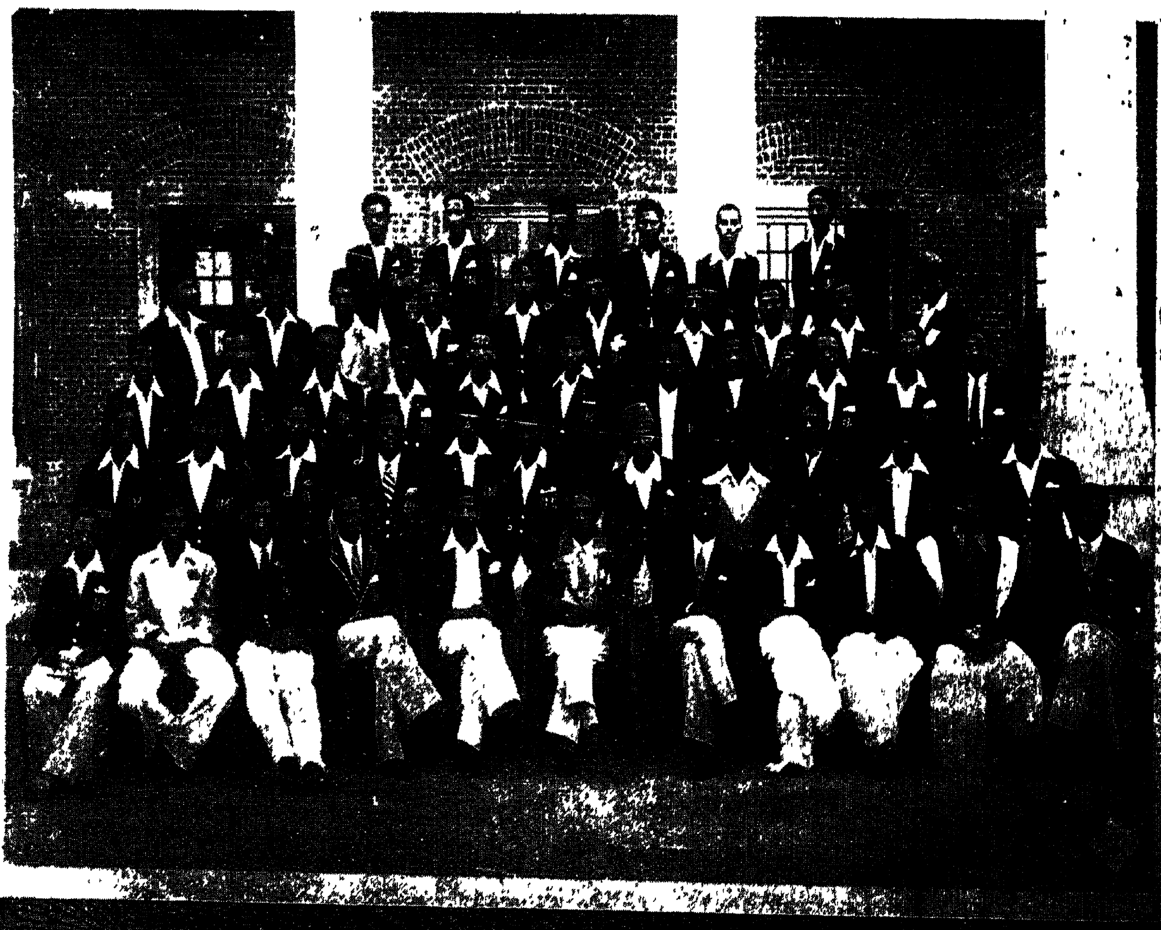

ఉదకమండలము రైలుస్టేషను

—యస్. మీనాక్షీసుందరము.

1. వీరభద్రవ్యాయామమండలి, బందరు. 2. కోయంబత్తూరు వ్యవసాయకళాశాల ఆంధ్రవిద్యార్థిసంఘము.

సంసారి

కీ. శే. పండిత జంధ్యాల శివన్నశాస్త్రి

ఘన కష్ట నష్ట నక్రగ్రాహ సందోహ ఘోరభీకరము సంసారజలధి
శశ్వదాయాస్యద్వినశ్వరద్విపదూర్మివారపూరితము సంసారజలధి
మహితశుభాభాసమానకార్యానేక జాలవేల్లితము సంసారజలధి
ఉత్తమర్ణద్విపదుపలగర్తముహుర్ముహూరోధకమ్ము సంసారజలధి
సారహీనమ్ము నిట్టి సంసారజలధిఁ - దాఁటఁజేయఁగ హరిపదధ్యాన మనెడు
నౌకయే యింక లభ్యమ్ము గాకయున్న - నబ్బ! సంసారిపాట్లారయఁగ వశమ్మె!

తల్లిదండ్రుల యప్పచెల్లెండ్ర మాటల నాదరింపంగ నిల్లాలు కినియు
నిల్లాలిమాటల నెల్లఁ బాటింపంగ సతిమాటఁ జవదాఁటఁజాలఁ డండ్రు
ఉభయులకును న్యాయమూని చెప్పంగ నుభయులకోపమునకుఁ బాత్రుఁ డగును
వారల కోపమ్ముబాటింపకున్న గృహమునఁ గల్లోలమ్ము లతిశయిల్లు
ఇరుగుపొరుగున నుండువారెల్ల కడిఁది - చులకజూచుచునుండ్రు రచ్చలను వాని
మాటపాటింపకుండ్రు సమ్మాన ముండ - దబ్బ! సంసారిపాట్లారయఁగ వశమ్మె!

నిన్ననో మొన్ననో తన్నుఁ గూడెనో లేదో పెండ్లమన్నను నింతప్రీతి యేల
ఎల్లకష్టముల సహించి తన్గాంచిన తల్లియన్నను పెద్ద దయ్య మేల
పెండ్లిపేరంటముల్ ప్రీతిఁ జేసిన తన జనకుఁ డన్నను గర్భశత్రు వేల
ఏకగర్భమున జనించిన సోదరీసోదరులనఁగ నసూయ యేల
ననుచు పరిపరిగతుల నిందను బొనర్చు - లాతివారల పలుకు లెల్లను వినుచును
బ్రతుకవలయును జీవచ్ఛవంబుబోలె - నబ్బ! సంసారిపాట్లారయఁగ వశమ్మె!

గడగడవడఁకుచు నడుగుకు మడుగుల నెంతయొత్తిన లాభ మేమి యుండు
పెంచి పెద్దఁజేయు పితరులగూడ వదలివచ్చెనని సుంత దలఁపవలదె
తనజీవితంబునంతయు నాత్మవశముచేసెనని యొక్కింత యోజింపవలదె
తల్లియుఁ దండ్రియు దైవమ్ము గురుఁడును తానె యంచును గృప నూనవలదె
అకటకట యేటిమాట లీయవి నెలంత - లెట్టివారేనియు మగవారి కెందు పితలె
యెక్కు వను సతిమాట లాలించు టెట్టు - లబ్బ! సంసారిపాట్లారయఁగ వశమ్మె!

కవియైనచో వాని కవనమెల్లను పాడు, ధనియైనచో వానిధనము పాడు
మానవంతుండైన వాని మానము పాడు, బలియైనచో వాని బలము పాడు
శౌచియాెనెడ వాని శౌచమెల్లను పాడు, నియమియాెనెడ వాని నియతి పాడు
ఉద్యోగియైనచో నుద్యోగ మగు పాడు, ధీశాలియైన బుద్ధి యగు పాడు
దైవభక్తుండ యగునేని దైవభక్తి-యెల్ల పాడగు భవి కిల నలఘుదుఃఖ
మొక్కటియదక్క- మిగిలిన దొండుగలదె-యబ్బ! సంసారిపాట్లారయఁగ వశమ్మె!

గయ్యాళియాెనెడఁ గాఁపురంబగు భగ్న మని విచారంబు నాత్మనువహించు
సౌందర్యవతియేని జారు లెవ్వారేని యాసింతురో యని గాసిఁ జెందు
రూపసంపద కరమేపారకున్న నా యింతిసంగతి కేవగించు మదిని
విదుషియాెనెడ తనపేరుప్రతిష్ఠల కేలోపమో యని యెదను గుందు
వంధ్య యగునేని పరితాపభరితుఁ డగును - వత్స ద్విప్రసూతయై వఱలెనేని
యష్టకష్టంబులకుఁ బాత్రుఁ డగుచునుండు - నబ్బ! సంసారిపాట్లారయఁగ వశమ్మె!

పెండ్లియైనదిమొదల్ పెండ్ల మెప్పుడు స్వగృహమున కేతెంచునోయని తపించు
వచ్చినదాదిగ నెచ్చెలికిని నింటివారికిఁ బడమికి వంతఁ జెందు
దైవయోగమ్మునఁ దద్బాధ లేకున్న సంతతికయి కొంత చింతఁ జెందు
నదియునుఁ జేకూఱు నదిమొదల్ తదపత్యరోగాదులకు మదిరోయుఁ గడిఁది
గడచెనేనియు నట్టిరోగంబు లెల్ల - పిదప వారలఁ బోషింప వివిధకష్ట
ములను బొందఁగవలె నెల్లభవులుఁదిరిగి - యబ్బ! సంసారిపాట్లారయఁగవశమ్మె!

పొరుగువారలఁ జూపి భూషణమ్ములను జేయింపుఁడంచును నేడిపించుఁ గాంత
తాము జూచిన వస్తుతతినెల్ల కొనిపెట్టుఁడంచు సంతతి నిరోధించుచుండు
నర్పించుఁ డెల్లద్రవ్యంబును వడ్డితో ననుచు బాధించెద రప్పువారు
అనయమ్ము గిల్లి కయ్యమునకై కాలుద్రవ్వుచునుందు రాయింటిపొరుగువారు
లజ్జ విడనాడి యిద్ది కాలమ్ముకాదు - పొండు పైనయు లేదని ప్రెుక్కు-వఱకు
వీడకయ యర్థిజనములు వేచుచుందు - రబ్బ! సంసారిపాట్లారయఁగ వశమ్మె!

మానినీమణిమోవితేనెఁ గ్రోలఁగవచ్చు పిల్లపాపల ముద్దుపెట్టవచ్చు
సుదతి యొనర్చు శుశ్రూష లొందఁగవచ్చు సజ్జనులకు సేవ సలుపవచ్చు
పితృదేవతలకునుఁ బ్రీతిఁ గూర్పఁగవచ్చు బంధువులనుఁ జాలఁ బడయవచ్చు
యజ్ఞయాగాదుల నాచరింపఁగవచ్చు అతులసౌఖ్యంబుల నందవచ్చు
అగ్నిహోత్రాదికంబుల ననవరతముఁ - జేయఁగావచ్చు నంచు నాసించి సుఖము
పడుచునుందురుగాని ఈభవజలధిని-అబ్బ! సంసారిపాట్లారయఁగ వశమ్మె!

తననోటవచ్చుపల్కు-ను లక్ష్యపెట్టకే కాంత సారెకుఁ దన్నుఁ గసరికొట్టు
తమతండ్రి వట్టిమూఢమతియంచును గన్న సంతానమేని విశ్వాసముంచ

దిర్గుపోర్గుననున్న యెల్లవారలు తన్ను చుల్కనగాఁ జేసి పల్కుచుంద్రు
గ్రామస్థులును శుభకార్యమ్ములందు తక్క బెద్దఁజేయుచు గారవింపకుంద్రు
ప్రియమెలర్పఁగ దన్నాదరింపకుంద్రు - బంధుజనములు తా ద్రవ్యవంతుఁడేని
యురుతరోద్యోగియేని గాకున్న నింక - నబ్బ! సంసారిపాట్లారయఁగ వశమ్మె!

ఇల్లు గుల్లగఁ జేసి యెంతఁ గూర్చినఁగాని యల్లునిఁ దృప్తుఁ జేయంగవశమె
కూఁతులకన్న నెక్కువప్రేమఁ జూచిన గోడండ్రకుం దృప్తిఁ గూర్చఁగలమె
ఎంతప్రీతిగఁ జూచెనేనియు సతికి జన్మగృహావాసముకాంక్ష మాన్పఁగలమె
గొప్పవిందుల నెన్ని కుడువఁబెట్టిన బందుగుల దెప్పులను దప్పుకొనఁగఁగలమె
ఘనమనోవ్యాధు లెన్ని యిక్కట్టు లెన్ని - కపటవేషంబు లెన్ని సంకటము లెన్ని
మహిని సంసార మనఁగను మాటలొక్కొ - యబ్బ! సంసారిపాట్లారయఁగవశమ్మె!

జాయ జారిణియైన షండుఁడంచును బల్కువారిమాటలు రద్దుపరచు టెట్లు
తల్లి పాంసులయైన తండ్రి నీ కెవఁడు వచింపుమం చన నేమి చెప్పవలయు
భగిని స్వైరిణియైన భావుకులే నీకు వీ రెల్ల రనఁగ జీవించు టెట్లు
తనవారు భ్రూణహత్య నొనర్చువా రుండిరే న్పురంబునఁ జరియించు టెట్లు
చోరులగుచు నాత్మీయు లెవ్వారుగాని - అల్ల గోదావరీస్నాన మాచరించి
యేఁగుదెంచిరయేఁ దలయెత్తు టెట్టు - లబ్బ! సంసారిపాట్లారయఁగ వశమ్మె!

ఎల్లవిద్దెలఁ బఠియించి శిష్యుం డల్ల యాచార్యుతో గ్రుద్దులాడినట్లు
రోగముల్ పోయి యారోగ్యవంతుండగువాఁడు వైద్యునితోడ వదరినట్లు
నావ నారోహించి యావలిదరి కేఁగి పోతవాహునితోడఁ బోరినట్లు
పడతి పజ్జకుఁ జేఱుపదపడిఁ దనుఁగన్న తల్లిదండ్రులమాట నొల్లనట్లు
తమకు సంతతిగల్గునందాఁక సతులు - కడిఁది శుశ్రూషఁ జేతుపు గాంత్రు ప్రీతి
నాపదంపడి మోమెత్తియైనఁ జూడ - రబ్బ! సంసారిపాట్లారయఁగ వశమ్మె!

ఇంటనుండినఁ దన యిల్లాలు బెల్లమ్ము నల్లమ్ము లేదని వల్లెవెట్టు
పణ్యవీధికి నేఁగ బచ్చులు పద్దుల రద్దుజేయుఁ డటంచు రద్దిఁజేతు
రేపొలంబున కేని యేఁగినఁ బాలికాపులు జీతమిమ్మని పలుకుచుండు
రేయూరికేని పోయిన ఋణదాతలు విత్తమీయుఁ డటంచు వెంటఁబడుదు
రింక నుదకాగ్నులంబడియేని విసము - ద్రావియేని ప్రాణముల్ తరలుద మన
నాత్మహత్యయ న్దోషంబు ప్రాప్త మగును - నబ్బ! సంసారిపాట్లారయఁగ వశమ్మె!

సుతలనే భయపెట్టఁజూడ మే మెట్టులైన నన్యులమే కదా యంద్రు వారు
కోడండ్రనే కసర్కొనఁగ మే మొకరి బిడ్డలముగదా యంచు పలుకుచుంద్రు
యింటికిఁ బెద్దయైయుంట వైరమ్ము మాన్పకయున్న జననిందఁ బడయనగునె
స్నుషలకు సుతల కన్యోన్యవైరము నైజ మగుట మాన్పంగ శక్యంబుగాదు

ఈచరాచరజగముల నెల్లఁజేయు - ధాతయేసియు నందఱేఁ దన్పఁగలఁడె
యింక నరమాత్రునకు శక్య మెట్టులగును - అబ్బ! సంసారిపా ట్లారయఁగ వశమ్మె!

కుండపోయెను వంటవండు టెట్టుల నింక ననియేడ్చు సతిపల్కు వినుటయెట్లు
బొరుగులో యనుపదంబును విన్నమాత్రన బుడుతల చెవులను మూయు టెట్లు
రాకరా కొక్కపర్యాయ మేనాఁడో యేతెంచు బందుగులఁ బంపెంచు టెట్లు
చలికాలమందు బట్టలు లేక పిల్లలగాత్రంబు చలిమంటఁ గ్రాచుటెట్లు
స్వప్నసారంబు నిట్టి సంసారమునకుఁ - దోడు దారిద్ర్యముంగూడ గూడియున్న
నింక జీవించు టెట్లు మహీతలమున - నబ్బ! సంసారిపా ట్లారయఁగ వశమ్మె!

తానన్నఁ జాలపెద్దగఁ జూచువారలు తనయింటి కేతెంచఁ దన్నుననియు
ఈతఁడన్నను బెండ్లమేని మన్నింపదు ఛీయని జనులు భాషింతురనియు
చెలికాండ్రతోడ భుజించుకాలమ్మున గరిటెతో తననెత్తిఁ జరచుననియు
ఈపెతో పెండ్లిండ్ల కేఁగిన నెటకేని పదిమందిలోఁ దన్నుఁ బాదుననియు
వదలిపెట్టిన నిందింత్రు భార్యనేల - వీఁ డశక్తుఁ డంచును జనుల్, వేయియేల
గడుసుపెండ్లాము భూనరకంబుసుండి - యబ్బ! సంసారిపా ట్లారయఁగ వశమ్మె!

వావదూకుండైన వాచాలుఁ డందురు వాచంయమిని మూగవాఁ డటంద్రు
అగణితసాహసుఁ బొగరుబో తందురు స్వపథగామిని వట్టిపంద యంద్రు
సత్యభాషణుని దూషణశీలుఁ డందు రుపేక్షాస్వభావు గూబిగ వచింత్రు
శాస్త్రానుసారిని ఛాందసుఁ డందురు స్వేచ్ఛాచరుఁ తుంటవిధవ యంద్రు
లోభియంద్రు మితవ్యయుఁ, లోలుఁ డంద్రు-చూచినవియెల్లఁ గోనువాని, క్షోణినెట్టి
నున్నవంకలు నిఁక నొందకుందురొక్కొ - యబ్బ! సంసారిపా ట్లారయఁగ వశమ్మె!

కడుపునిండగఁ దినఁగల్గువారికి జొన్నయన్నమైనను నంబలైన నుండ
దర్థరాసుల నోలలాడువారలకు కారపుమెతుకులును జీర్ణములుగావు
లేదనుపదముఁ బల్కిన దోషమనువారియొద్ద దమ్మిడియైన నుండఁబోదు
మెతుకుపోయిన నింక బ్రతుకుపోయెడు ననువారి భాగ్యమునకు మేరలేదు
ఇట్టి విపరీతముగ సృజియించినట్టి - యల్ల చతురాస్యున కొకింతయైన మేధ
యుండునే నల్పునొక్కొ లేకున్న నిట్టు - లబ్బ! సంసారిపా ట్లారయఁగ వశమ్మె!

అనుకూలవతిని భార్యగఁ గాంచఁగావలె పాడిపంటల వృద్ధిఁ బడయవలెను
తనయాజ్ఞ మీఱని తనయులఁ గనవలె వారికాంతలు నట్టివారె వలెను
రోగమన్మాట నెఱుంగకుండఁగవలె నెద నవిచారము గదియవలెను
సంతతి మృతినిగాంచకయుండఁగావలె నంచితకీర్తి నార్జించవలెను
తగులవలయును ధర్మార్థ తత్త్వబుద్ధి - నున్నచో నిన్నియున్ సుఖ ముండుఁ గాని
యిందు కొన్నింటినేనియు నొందకున్న - నబ్బ! సంసారిపా ట్లారయఁగ వశమ్మె!

పుత్రులకొఱకునై మొగమువాచినవారి భార్యలు వంధ్యలై పరఁగుచుంద్రు
ప్రోవంగలేక మొఱ్ఱో వద్దువద్దను నరులకేఁటేట సంతతి గడింది
సరసాగ్రగణ్యుఁడౌ జనునకు నిలభార్య యెడ్డిమానిసి యయి మెసగుచుండు
మూర్ఖమూర్ధన్యుఁడౌ పురుషున కిల్లాలు నెఱజాణయై కరం బరిదిఁ గూర్చు
ఒకటియుండిన యుండ దింకొకటి లేక - రెండు సున్నయ, యుండిన రెండు ననను
రూపముగ నుండు నీభవకూపమందు - అబ్బ! సంసారిపాట్లారయఁగ వశమ్మె!

కనదనలజ్వాల గని ఫలమనుభ్రాంతిపడి శలభం బందు పడినభంగి
ఘనపిపాసార్తుఁడై కాంచి మరీచికల్ జలమంచు రయమునఁ జనినయట్లు
కాలసర్పంబును గాంచి దండం బని యెంచి హస్తమున గ్రహించినట్లు
గురుగురుద్రోహియౌ నరున కెఱుంగక విద్య యత్నత్న మర్పించినట్లు
సౌఖ్యసారమ్ముగలది సంసారమనుచు - మోహితాత్ములై భవవార్ధి మునిఁగి తమ య
నర్ఘ్యజీవిత మెల్లను వ్యయముజేతు - రబ్బ! సంసారిపాట్లారయఁగ వశమ్మె!

గాలివీచుట పయికప్పదెల్లను లేచె వానచేఁ గాల్వలు వాఱె నింట
ఆఁకలి కోర్వలేమని యేడ్చుచును బసికాయలు గుండెఁ బగుల్చుచుంద్రు
కనునెల దాపరించిన తనయిల్లాలు ప్రసవంపువేదన పడుచునుండె
కోడలిపురిటికై కూడవెట్టిన యాముదముకుండ పగులుటఁ దల్లి యేడ్చు
కానిడబ్బును కంటికి గానకుంట - నేమిసేయఁగఁ దోఁచక యేడ్చుచుండె
తాను నొకమూలఁ గూర్చొని, ధాతకైన - నబ్బ! సంసారిపాట్లారయఁగ వశమ్మె!

ప్రకృతి నటన

జి. జాషువ

మిటమిట యెండ గాఁచినది, మేదిని పీటలువాఱిపోవ, నం
తట సుడిగాలి రేగి, వసుధారజముల్ గలగించి రేఁచె, బి
మ్మట నినమండలంబు తెలిమబ్బుల దాగుడుమూతలాడె, నా
దట, గఱులున్న కొండలవిధంబున బేరములెత్తె మేఘముల్.

ఉఱుములు మెఱుములు గల యొక - శరదము గగనమున మసలి క్షణకాలమునన్
గురిసెం బ్రచండవర్షము - నిరులు గవియ మిన్నుమన్ను నేకమగుక్రియన్.

మగడు దిట్టిన రోదించి మానుకొన్న - పెద్దగయ్యాలివలె వాన వెలిసిపోయె
మమత లుడిగిన సన్న్యాసిమనసువోలె - గగనమండలంబెల్ల నిష్కలుషమయ్యె.

ఆకటం దూలు సస్యశ్యామలక్షేత్ర కన్యగర్భము చల్లగా భజించె
బక్కచిక్కినకొండవాగు దటాకంబు సిరివచ్చి చిటుకలో జియ్యబట్టె
ముమ్మాయిముత్యంబువోలె తామరమీఁద వర్షబిందువు తాండవంబుసేసె
నడయాడు రతనంబువడువున నాఁడాఁడ నారుద్రపుర్వు ప్రత్యక్షమయ్యె
చెలఁగి చేయూర దానంబు జేసిచేసి - కొఱతవడియున్నవాని కాపురమువోలె
యుబ్బుసెడి తూలె నొక చిన్నిమబ్బుతునక - యుత్తరంబుగ దిక్కుల కొత్తిగిల్లి.

వానదడిసిన భూమిదర్పణమునందు - ప్రకృతిరమ తలక్రిందుగా ప్రతిఫలించె
ముసలిసూర్యుని పసలేని మోముఁజూచి - మూతిముడియించె బడుచు టంభోజవనము.

పడమట, నెఱ్ఱపట్టు జిగిపట్టుతివాచులమీఁద, వృద్ధసూ
ర్యుఁడు నివసించె, వీడ్కొలుపు టుత్సవగానము లాచరించుచున్
నడిచె శకుంతకోటి సదనంబుల కంతట బ్రొద్దు గ్రుంకె, సం
దడులు క్రమక్రమంబుగ నణంగె, వసుంధర కన్నుమూసినన్.

కళింగదేశపు తూర్పుగాంగరాజుల పరిపాలనావిధానములు

రాళ్లబండి సుబ్బారావు, యం. ఏ., యల్. టి., యఫ్. ఎ. యు.

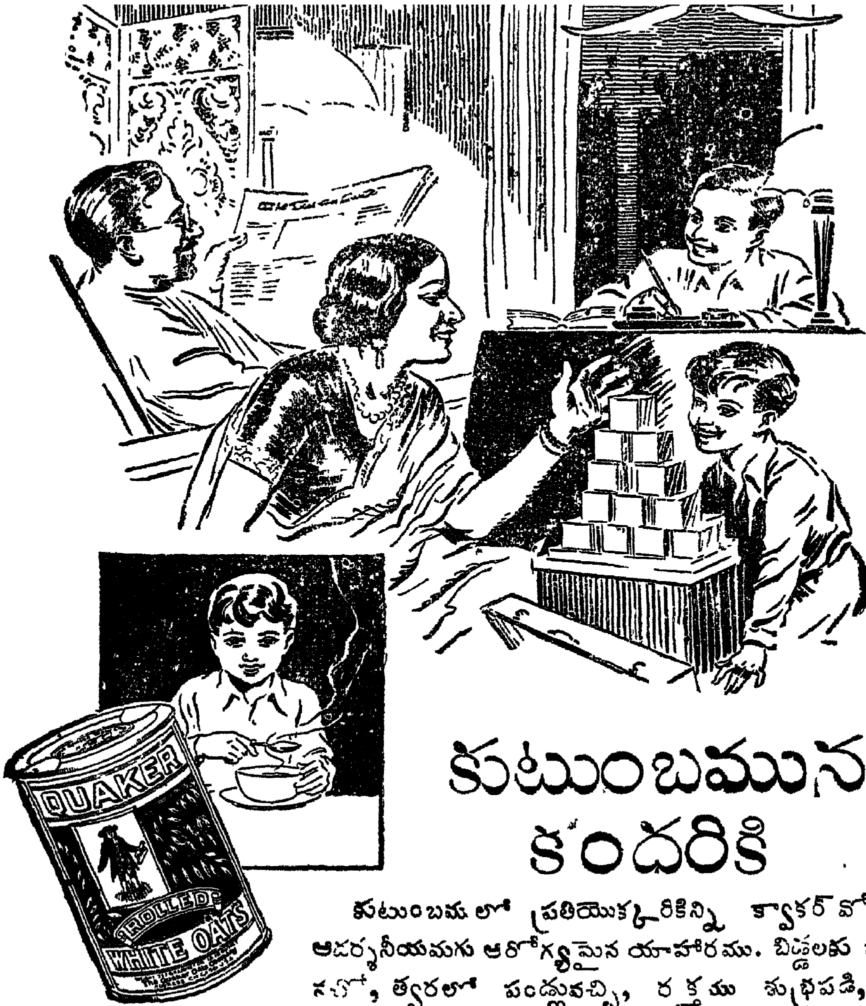
తూర్పుగాంగవంశపురాజులనుగురించి, పశ్చిమగాంగరాజులచరిత్ర తెలిసికొనినంతబాగుగ ఇదివరలో, అనగా ౪ లేక ౫ సంవత్సరములకు పూర్వము, తెలిసికొనుటకు తగినన్ని ఆధారములు దొరకకుండెను. ఇటీవల దక్షిణహిందూదేశశాసనములు నాల్గు, ఐదు, ఆరుసంపుటములు వెలువడినకారణమున తూర్పుగాంగరాజులచరిత్ర మిక్కిలిబాగుగా తెలియవచ్చినది. అంతకుపూర్వము, చెన్నరాజధాని సర్కారుశాసనాధికారుల సంవత్సరాంతపునివేదికలలో ప్రకటింపబడిన శాసనపు సూచనలవల్లనేమి, హిందూదేశశాసనావళి మొదలగు సంచికలలో ప్రకటింపబడిన ఈరాజులశాసనములవల్లనేమి కొంతచరిత్ర (ఈరాజులకుసంబంధించినది) దొరికినను, హిందూదేశశాసనముల సంపుటములవల్లనే ముఖ్యముగా పూర్తిచరిత్ర దొరికినదని నమ్మవలెను. ఇవిగాక, ఈరాజులకు సంబంధించిన బంగారునాణెములు, గంగవంశానుచరిత్ర, మాదలాపాంజి మొదలగుగ్రంథములు, ముఖలింగ-నగరకటకము, వారణాసి- కటకము, కళింగపట్టణము మొదలగుతావులలో దొరికిన చారిత్రకవస్తుశిథిలములు, ఈవంశపురాజులచేత కట్టబడి ఇప్పటికిని నిలిచియున్న ముఖలింగము, శ్రీకూర్మము, అరసవిల్లి, మహేంద్రగిరి, సింహాచలము, నారాయణపురము, జగన్నాథము, కోనార్క మొదలగుస్థలములలోని దేవళములు- ఇవిఅన్నియు ఈరాజులచరిత్రను మిక్కిలిబాగుగా తెలియజేయును.

ఈరాజులును, మైసూరుదేశమును పూర్వము పాలించిన పశ్చిమగాంగులును ఒకేవంశమునకు ప్రాచీనకాలమున చెందియున్నను, విధివశమున వేర్వేరై, ఒకశాఖవారు కళింగదేశమునను, మరియొకశాఖవారు మైసూరుదేశమునను స్థిరవాసము లేర్పరుచుకొనిరి. అనాదిని, అనగా గాంగులు రెండుశాఖలుగా విడిపోకముందు, ఈవంశమువారు గంగానదీప్రాంతమువారని వారిశాసనములవల్ల తెలియుచున్నది. మరియు క్రీ. పూ. ౪-వ శతాబ్దాంతమున పంజాబుదేశముపై దండెత్తి దానిని జయించిన అలెగ్జాండరు గంగానదీప్రాంతదేశములనుగూడ జయింపదలపెట్టగా ఆకాలమున అందుండురాజు బహుపరాక్రమవంతుడనియు, ఆతనికి సామంతులుగానున్న అందలిజాతులు గాంగరిడులు, ప్రాశ్చిజాతులని పిలువబడుచుండిరనియు గ్రీకుచరిత్రకారులవ్రాతలవలన మనకు తెలియుచున్నది. కనుక, గంగానదీప్రాంతపువారైన ఈగాంగులు కళింగమున నివసించుటచేత తూర్పుగాంగులనియు, మైసూరునందు నివసించుటచేత పశ్చిమగాంగులనియు నవీనచరిత్రపరిశోధకులచే పిలువబడుచున్నారు. ఈతూర్పుగాంగులచరిత్రయు, పరిపాలనావిధానములును తెలిసికొనుట మనకు ముఖ్యావసరము. ఏలనన ఆంధ్ర, కళింగదేశములందు ఈవంశపురాజులు క్రీస్తుశకము ౫-వ శతాబ్దాంతభాగము మొదలుకొని ౧౫-వ శతాబ్దార్ధభాగమువరకును తమ ఏలుబడిని చక్కగ జరిపిరి. వారికిపూర్వము దేశము

అనేక చిన్నచిన్న రాజ్యములుగా చీల్పబడియుండెను; జైన, బౌద్ధ మతములసంప్రదాయములతో నిండియుం డెను. వాణిజ్యవ్యాపారములు, నాగరికతయు అడు గంటెను. వీరి రాజ్యప్రారంభమునుండియు ఆర్యమత సంప్రదాయములు, నాగరికత, బ్రాహ్మణమతము, వేద విద్యలు, దేవాలయములు, వాణిజ్యవ్యాపారములు దేశ మున నిండియుండెను. వీరిరాజ్యము ప్రప్రథమమున గంజాం జిల్లా, విశాఖపట్టణంజిల్లాలయందుమాత్రమే స్థాపింపబడి నను, క్రమక్రమముగా గంగా, గోదావరీ(ఒకప్పుడు కృష్ణా) నదుల మధ్యప్రదేశమునందంతటను వ్యాపించెను. ఈ తూర్పుగాంగవంశపురాజులలో రెండుశాఖలు గలవు. అనగా, రాజ్యకాలములనుబట్టి రమారమి క్రీస్తుశకము ౯ - వ శతాబ్దాంతమువరకును రాజ్య మేలినవారు పూ:ర్వతూర్పుగాంగరాజులనియు, తర్వాత రాజ్య మేలినవారు పరతూర్పుగాంగరాజులనియు పిలువబడు చున్నారు. అయినను, వీరుభయులును ఒకేవంశమునకు చెందినవారనియే నమ్మవలెను. పరగాంగరాజులశాసన ములలో పేర్కొనబడిన ఒకరాజు మధుకామార్ణవుడు వారివలె తనశాసనమున శకాబ్దసంవత్సరమును పేర్కొ నక పూర్వరాజులవలె గాంగవంశశకసంవత్సరమును పేర్కొనుటచేత ఉభయశాఖలవారు నిజముగ ఒక్క వంశమువారనియే నమ్మవలెను. ఇదిగాక, మధు కామార్ణవునిశాసనమున పేర్కొనబడిన గాంగవంశశక సంవత్సరమును, అతని తర్వాత రాజ్యమునకువచ్చిన మూడవ వజ్రహస్తదేవుని శాసనమున పేర్కొనబడిన శకాబ్దసంవత్సరములు, వంశావళి, రాజ్యకాలములను బట్టి శకసంవత్సరముగా మార్చుటకు వీలు చిక్కినది. దీనినిబట్టి గాంగవంశపురాజుల కాలనిర్ణయములు స్థిర పరచబడినవి. గాంగవంశము కళింగమున రాజ్యమేలు టకు ప్రారంభముగావించినది క్రీస్తుశకము ౪౯౬-వ సం. అని తేలినది. ఈవిషయములు ఇదివరలో పూర్తిగా చర్చింపబడి కొందరు పరిశోధకులచే అంగీకరింపబడినవి.

పైవిషయములు తెలిసికొనినగాని, రమారమి ౧౦౦౦ సం. తూర్పుతీరము నేలిన గాంగరాజుల పరి పాలనావిధానములు బాగుగ గుర్తెరుంగుట కష్టము. పూర్వరాజుల (అనగా క్రీస్తుశకము ౯ - వ శతాబ్దాంత మునకు ముందున్నరాజుల) రాజ్యవిస్తీర్ణము మిక్కిలి చిన్నది. గంజాంజిల్లాలోని ప్రస్తుతపు బరంపురం తాలూకామొదలు గోదావరినదివరకును గల దేశము వారిస్వాధీనమున నుండెను. ప్రస్తుతము పాడుపడిన దంతపురము మొదటరాజధాని. తర్వాత నగరకటకము రాజధాని. కళింగపట్టణము, భీమిలిపట్టణము, విశాఖ పట్టణము మొదలగునవి రేవుస్థలములు. మహేంద్ర గిరిపై స్థాపింపబడిన గోకర్ణస్వామి వీరికి కులదేవత. గాంగరాజులు బ్రాహ్మణులకును, దేవుళ్లకును అగ్ర హారములు విరివిగా దానముచేయుచుండిరి. ఒకప్పుడు జైన, బౌద్ధమతములతో నిండిన కళింగదేశమున వీరి యాదరణమున హిందూబ్రాహ్మణమతము స్థిరవాసము జెందెను. పూర్వగాంగరాజులలో నొకడగు అనంత వర్మకుమారుడు దేవేంద్రవర్మ వరాహవర్తనివిషయ మండలి (ఇప్పటి శ్రీకాకుళం తాలూకా) తామర చెరువు గ్రామకుటుంబినులను సమావేశముచేసి సూర్య గ్రహణసమయమందు ఆగ్రామమును ౩౦౦ మంది బ్రాహ్మణులకును, మహేంద్రగిరి గోకర్ణభట్టారకదేవు నకును ౫౧ - వ గాంగశకసంవత్సరమున దానముచేసిన విషయము తెలియుచున్నది.* సాధారణముగ దాన ములు దేవ, బ్రాహ్మణాగ్రహారములుగా చేసి యివ్వ బడుచుండెను. అట్టి దానములకు ఎట్టి పన్నులుగాని, ఆటంకములుగాని లేకుండెను. వివాహకాలములందును, యుద్ధసమయములందును, వ్యాధిపీడితులైనప్పుడును, తటాకాదిసప్తసంతానప్రతిష్ఠకాలములందును, ఉత్తరా యణ, దక్షిణాయన పుణ్యకాలములందును, సూర్య, చంద్రగ్రహణ పర్వకాలములందును, రాజ్యపట్టాభిషేక కాలమునందును భూదానములు చేయబడుచుండెను.

* Ind. Ant. Vol XIII, p 273 f.

కుటుంబమున కందరికి

కుటుంబములో ప్రతియొక్కరికిన్ని క్వాకర్ వోట్సు ఆదర్శనీయమగు ఆరోగ్యమైన యాహారము. బిడ్డలకు వాడినచో, త్వరలో పండ్లువచ్చి, రక్తము శుభ్రపడి, నరములకు బలము చేకూరును. ఆరోగ్య సౌధము చిరకాలము నిలచియుండుట కది మంచి పునాదివేయును.

ఎదిగెడు బిడ్డలకు క్వాకరువోట్సు, నరముల పటుత్వము కలుగజేసి, మంచి బలిష్ఠములగు కండరములను పెంచి మెదడుకు చురుకుదనమును కలిగించును. ఆటపాటలయందు వ్యయముచేయబడిన బలమునంతయూ తిరిగి సమకూర్చును.

పెద్దవారికి గూడ ఆరోగ్యమున కవసరమగు బలము, నరముల పటుత్వము నొడగూరును.

శుద్ధమైనదానికి క్వాకరు బొమ్మను చూడుడు.

క్వాకరు ఓట్సు

చేతులతో స్పృశింపబడనిది

1. రావుబహదూరు యస్. రంగనాథాచార్యులుగారు. 2. మానూరి వెంకటకృష్ణారావుగారు. 3. కె. వి. రాధాకృష్ణశాస్త్రిగారు.
4. రాజవైద్య, రాయవరపు అచ్యుతరామయ్యగారు. 5. సాహుకార చిరంజీవి చౌదరి.

1. టి. జియ్యరుదాసుగారు. 2. అల్లూరి నారాయణరాజుగారు. 3. వేముల కూర్మయ్యగారు.
4. అప్పన సుబ్బారావుగారు. 5. డా. వి. వి. సాగరుగారు.

దేవుళ్లకు నిత్యనైవేద్యపూజాదిసత్కర్మలకు దానములు చేయబడుచుండెను. అట్లు దానములు "సర్వకరపరిహారైః" అనగా సిద్ధాయము, దండు, అపరాధము మొదలగుపన్నులనుండియు, సర్వాటంకములనుండియు అనగా, అచట, బట మొదలగువారి రాకపోకలతో నిమిత్తము లేకుండగా తప్పింపబడి ఇవ్వబడుచుండెను. అట్టిదానములు చేయబడుసమయమున ఆయా గ్రామమునందలి కుటుంబినులను (వ్యవసాయదార్లను) సమావేశము చేసి వారి ఎరుకతోను, అనుమతితోను రాజాజ్ఞలను వినుపించుచుండెను. ఒక్కొక్కప్పుడు ఆయా రాష్ట్రములందలి ప్రధానులను, మాండలికులను, జానపదులను సమావేశముచేసి రాజు తనయాజ్ఞలను వినుపించుచుండెను. దానములు సరిగా జరుగుటకై సంధివిగ్రహికునకో, లేక సామంతమాండలికునకో రాజు ఆజ్ఞ యొసగుచుండెను. దానములు పొందిన బ్రాహ్మణులు వేదవిద్య నేర్పుటకును, వేదమతము, లేక వైదికమతము దేశమున వృద్ధి చేయుటకును, రాజ్యపరిపాలనావిధానములందు రాజునకు తోడ్పడుటకును నియమింపబడినట్లు తోచును.

దానార్ణవునికొడుకగు ఇంద్రవర్మయొక్క గాంగ సంవత్సరము 154 తాలూకు శెక్కలిశాసనమునుబట్టి* అప్పటి కాలమానములలో బ్రహ్మదేయపుకాలమాన మొకటుండెననియు, భూములకు తటాకములందలి నీరు కాలువలద్వారా ప్రవహింపజేసి సాగుబడి చేయుచుండెడివారనియు, భూమి, నీటి పన్నులు రాజులు సంగ్రహించుచుండెడివా రనియు తెలియుచున్నది. ఈ శాసన ఆజ్ఞప్తి మహామహత్తర హరిశర్మ. ఈ మహామహత్తర దేశమునందలి పెద్ద యుద్యోగి యని చెప్పవచ్చును. సంధివిగ్రహి రాజకీయవిషయములందారి తేరినట్టియు, యుద్ధములు, సన్ధిచేయుట మొదలగుపనులు గల్గిన యుద్యోగి. మహామండలికుడు ఒక మండలాధిపతిగా నుండిన యుద్యోగి. మండలములు ఇప్పటి జిల్లాలకంటె చిన్నవిగను, విషయములు, లేక భోగములు ఇప్పటి తాలూకాలకంటె చిన్నవిగాను ఉండెను. విషయ, లేక భోగ పతులు మండలాధిపతులక్రింది సామంతోద్యోగులు. ప్రతివిషయముననను పెక్కువందలగ్రామము లుండెను. గ్రామాధిపతులు, గణకులు, కరణీకులు, ఉపాధ్యాయులు, తలవరులు, అచటబటులు, భోగిక, వారిక మొదలగు చిన్న ఉద్యోగులు ప్రతిగ్రామమునందు నుండిరి. జానపదులు, కుటుంబినులు, రాష్ట్రకూటప్రముఖులు రాజాజ్ఞలను శిరసావహించి కొనసాగించుచుండిరి. గ్రామకుటుంబినులందరును కలిసి గ్రామము మొత్తముపై చెల్లించవలసిన పన్నులకు బాధ్యత వహించుచుండిరి.

ఈ ఇంద్రవర్మకాలమున అనగా క్రీ. శ. ౬౨౩ మొదలు ౬౫౦ వరకు దేశము బహుశాంతి గొనెను. శాసనములనుబట్టి కళింగులు ఆంధ్రభాషనే వాడుచుండి రని తెలియును. శాసనముల లిపి ప్రాచీనపు తెలుగు; భాష సంస్కృతము. దేశమున వేదవిద్యయు, వైదిక మతసంప్రదాయములును, ఘటికాశ్రమములును, దేవాలయనిర్మాణములును వృద్ధిపొందుటచేత ఆర్యుల నాగరికత హెచ్చెను. ప్రాయశః ఈతనిరాజ్యకాలముననే చీనాదేశపు బౌద్ధయాత్రికుడగు యుఆన్ఛ్వాంగు కళింగదేశమునసంచారము చేసెను. ఆతని గ్రంథమును బట్టి కళింగ దేశము ౧౦౦౦ మైళ్లు చుట్టుకొలత గలిగియుండెను. దానిరాజధాని ౪ మైళ్లవిస్తీర్ణముగలిగియుండెను. భూములు ఫలవంతములైసస్యసమృద్ధి గలిగియుండెను. దేశమునందలి కారడవులు, కొండలు మైళ్లకొలది వ్యాపించి మదపు ఏనుగులతో నిండియుండెను. ప్రజలు అనాగరకులు, మోటువారలయ్యు విశ్వాసపాత్రులుగాను, న్యాయవాదులుగాను, స్పష్టముగా మాట్లాడువారుగాను ఉండిరి. దేశమునందు కొద్దిమందిమాత్రము బౌద్ధమతస్థులు. విశేషించి ప్రజలు హిందూమత మవలంబించిరి. దేశమున ౧౦ బౌద్ధమఠము లుండ, నూరుకంటె నెక్కుడుగ హిందూ దేవాలయము లుండెను. నిగ్రంథులు (జైనులు) గూడ నుండిరి. దేశము ఋషిశాపమున జనహీనముగా నుండెను.

* Ep. Ind. vol. XVIII. pp- 307-311.

ఈ ఇంద్రవర్మ సమకాలికుడును, తూర్పుచాళుక్య వంశీయుడును, వేంగీభూపాలుడును నగు మొదటి జయసింహు (క్రీ. శ. ౬౩౩-౬౬౬) నాస్థానము నలంకరించిన దండిమహాకవి రచించిన దశకుమారచరిత్రమునుబట్టి కళింగ, వేంగిదేశములకు యుద్ధములు జరుగుచుండెననియు, నావికదళము లుండెననియు తెలియుచున్నది. కళింగులు ఆకాలమున తూర్పుదీవులు, చైనా, లంక, మొదలగు ప్రదేశములతో విరివిగా వర్తకము సాగించుచుండిరి. ఆకాలపునాణెములు గంగమాడలనుపేరను, వంగపరక లనుపేరను, పెక్కులు అనేకస్థలములందు దొరికినవి. నాణెములు ముద్రించుటకు టంకశాలలు, శాసనములు రచించుటకు లేఖకస్థానములు ఏర్పరచబడెను. సముద్రతీరపుపట్టణములందు నావికదళములు, వర్తకపుపన్నులు వసూలుచేయుటకు సుంకాలయములు ఉండెను. తూర్పుదీవులకు, సువర్ణభూమికి, లంకకు కళింగులును, ఆంధ్రులును వలసబోయి తమమతమును, భాషను, నాగరికతను అందు నెలకొల్పిరి. దీనికి ఆ దేశములలో కన్పట్టు శైవాలయములును, తెల్గులిపియందు వ్రాయబడిన శాసనములును, క్లింగులని పిలువబడు ప్రజలును నిదర్శనములు.

ఇంక, పరగాంగరాజులశాసనములనుబట్టి తెలిసికోదగిన పరిపాలనావిషయము లెన్నియో కలవు. బొబ్బిలితాలూకాయందలి నారాయణపురముననున్న నీలేశ్వరదేవాలయమునందును, గంజాంజిల్లాలోని శ్రీకూర్మం, ముఖలింగం దేవాలయములందును, విశాఖపట్టణముసమీపముననున్న సింహాచలాలయమునందును, తూర్పుగోదావరిజిల్లాలోని ద్రాక్షారామభీమేశునియాలయమందును గల పెక్కువందల శిలాశాసనములనుబట్టియు, ఈపరగాంగరాజుల తామ్రశాసనములనుబట్టియు, ఆకాలపు రాజకీయపరిస్థితులు మిక్కిలి బాగుగా తెలియుచున్నవి. క్రీ. శ. ౧౦-వ శతాబ్దము మొదలు ౧౫-వ శతాబ్దార్ధభాగమువరకును గంగా కృష్ణామధ్యస్థదేశమునంతను పరిపాలించిన ఈ సుప్రసిద్ధ తూర్పుగాంగరాజులు తమ రాజ్యాంగవిధానములనుఉచ్చస్థితియం దుంచిరి. అప్పటికాలపు రాజకీయపు టుద్యోగములు కొన్నింటి నిందు పొందుపరిచితిని. వాటినిబట్టి చదువరులే ఆకాలపు రాజ్యాంగవిషయములు గ్రహింతురుగాక.

సేనాపతి, మహాసేనాపతి, నాయక, నాయకాణి, సంధివిగ్రహి, మహాసంధివిగ్రహి, దండనాయక, మహాదండనాయక, శ్రీకరణ, రాచపురవరి, సాహిణి, లవణకరాధికారి, ప్రధాని, మూలభండారమున ముద్రహస్త, మండలిక, మహామండలిక, రాచపడిహస్త, శాసనకుడు, రట్టడి, మహాదండవాసి, మహారాణక, విషయపతి, నగరపాలక, పురోహిత, దండపాసి, తలవరి, నగరాధ్యక్ష, కళింగరక్షపాలక, రాజగురు, మహాప్రధాని, మహాపాత్ర, పాత్ర, మహాసామంత, సామంత, రాజానక, కుమారామాత్య, ఉపరిక, గ్రామాధ్యక్ష, మహాప్రతిహార, ప్రతిహార, పంచవిషయమండలేశ్వర, పంచపాత్ర, రాజపాదోపజీవిన, సామభాజి, మహామహత్తర, మహత్తర, బుడయివెంక, భోగపరీక్ష, కళింగదండపత. ఆకాలమున కళింగదేశము అనేకమండలములక్రింద విభజింపబడియుండెను. ఒకమండలము అనేకనాడులు, లేక విషయములుగ విభజింపబడెను. శాసనములలోని కొన్నినాడులు ఇట్లు పేర్కొనబడినవి: చోడవలనాడు, గుద్దవాడినాడు, జంతరునాడు, సరుపనాడు, ప్రోలనాడు, నుంగనాడు, పొత్తపినాడు, దిమిలసీమ, వరాహవర్తని, కులవర్తని, రూపవర్తని, క్రోష్ఠుకవర్తని, ప్రక్కినాడు. ఆకాలమున రాజులును, రాణులును, ఉద్యోగులును, ప్రజలును విశేషముగా దానములను జేయుచుండుటయు, అట్టిదానములు దాతల ఆయురారోగ్యైశ్వర్యాభివృద్ధికైకాని, పుత్రపౌత్రాభివృద్ధికైగాని, మాతాపితృస్వపుణ్యాభివృద్ధికైగాని, దేవబ్రాహ్మణ, రాజ, గురు, బంధుజనప్రీతికైగాని చేయబడుచుండుట ఆచారము. దానములు అఖండవర్తిదీపమునకై చేయబడుచుండెను. అట్టిదానములు పురవరి, లేక ఇతరఉద్యో

గీయులవశమునగాని, బోయలు, లేక పశువులకాపరుల వశమునగాని పెట్టుట ఆచారము. దీపదానము జరుపుటకై ఆవులు, గొఱ్ఱెలు, మేకలు, భూములు, నాణెములు పెట్టుట కలదు. పలురకముల నాణెములు శాసనములలో పేర్కొనబడినవి. మచ్చునకు కొన్నింటిని ఉదాహరించుచున్నాను: మాడలు, గండమాడలు, గంగమాడలు, మల్లమాడలు, మత్స్యమాడలు, చిరుగండమాడలు, చిన్నాలు, టంకాలు, సగుకాణి టంకాలు, మత్స్యగద్యాలు, పరకలు. రాజులకుగల బిరుదములనుబట్టి వారు నిజముగ చక్రవర్తులని చెప్పవచ్చును. శకసం. ౧౦౦౩ నాటి అనంతవర్మచోడగంగుని కొర్ని శాసనమునను, ముఖలింగాలయమున నున్న శిలాశాసనములవల్లను గాంగరాజుల కందరకును అనంతవర్మ మహారాజు, రాజాధిరాజు, రాజపరమేశ్వర, పరమభట్టారక, పరమమాహేశ్వర, త్రికళింగాధిపతి మొదలగు సార్వభౌమబిరుదము లుండినట్లు తెలియుచున్నది. ఆశాసనమున రాజు వరాహవర్తనివిషయమందలి రాష్ట్రకూట ప్రముఖులను, కుటుంబినులను సమావేశముచేసి పురోహిత, అమాత్య, యువరాజ, సంధివిగ్రహి, దౌవారిక ప్రముఖ పరిజనసమక్షమున ఖోన్నగ్రామమును సత్కర్మనిరతులగు ౩౦౦ బ్రాహ్మణులకు దానము జేసెనని తెలుపబడినది.

ఈగాంగరాజులు కటకమునకు క్రీ. శ. ౧౧౩౨ లో తమరాజధానిని మార్చకమునుపు సింహాచలము, ముఖలింగము, శ్రీకూర్మము, అరసవిల్లి, దీర్ఘాసి, మహేంద్రగిరి, నారాయణపురము మొదలుగాగల స్థలములలో పెక్కుశివాలయములను గట్టించిరి. అనంతవర్మచోడగంగ కటకము జయించి తనరాజధానిని అక్కడకు మార్చినదాదిగా వైష్ణవమతమునం దాసక్తి గలవాడయ్యెను; పురి, లేక జగన్నాథమున పురుషోత్తమున కాలయము కట్టించెను.

ఈతనితర్వాత రాజ్యమునకు వచ్చిన రెండవ రాజరాజదేవు, రెండవ అనంగభీమదేవులకాలములలో భువనేశ్వరమున పెక్కుశివాలయములును, వైష్ణవాలయములును కట్టబడెను. మూడవ అనంగభీముని కాలమున (క్రీ. శ. ౧౨౧౧-౧౨౩౮) నరసింహమహామునులు తమమతమును వృద్ధిచేసెను. రాజు జగన్నాథాలయమున కనేకమండపములు, గోపురములు కట్టించెను. ఈతనికొడుకగు మొదటినరసింహదేవు (క్రీ. శ. ౧౨౩౮-౧౨౬౪) కోనకోనయందు సూర్యదేవునికి సుప్రసిద్ధమైన యాలయ మొకటి కట్టించెను. ఈకోనార్కాలయమును, అందలి సూర్యరథము, నాట్యమందిరము, అందలి నటకులయొక్కయు, గాయకులయొక్కయు, విగ్రహములును ఆకాలమునాటి శిల్పచాతుర్యమును చాటుచున్నవి. ఈకాలముననే ఈరాజుగురువగు నరహరితీర్థులు కళింగమున మండలికపదవియం దుండి మాధ్వమత సంప్రదాయములను కళింగదేశమునందంతటను వ్యాపింపజేసెను. అనేకమఠములు, దేవాలయములు కట్టబడెను. రాజులును, మంత్రులును పెక్కు దానశాసనములను చెక్కించుటచే మనకు అప్పటికాలపు మతచరిత్ర, రాజకీయపరిస్థితులు బాగుగా తెలియుచున్నవి. నాల్గవ నరసింహదేవుని పురి (జగన్నాథము) తామ్రశాసనములనుబట్టి, రాజులు తరుచుగా దేశమున సంచారములు సల్పుచుండెడివారనియు, మహమ్మదీయులు దండెత్తకుండ దేశమును సంరక్షించుచుండిరనియు, పెక్కు సామంతరాజవంశీయులవల్ల కప్పములను గైకొనుచుండిరనియు, రాజకీయ, ఆర్థిక, మత విషయములం దారితేరి సామంతోద్యోగులను పురికొల్పుచుండెడివా రనియు, రాజ్యము (గంగాగోదావరీనదుల మధ్యప్రదేశము) శాంతిని, సౌఖ్యమును పొందియుండెననియు తెలియుచున్నది.

పూడూరు శిథిలములు

మారేమండ రామారావు యం. ఏ., బి. ఇడి.,

చంద్రగుప్తమౌర్యునికాలముననే జైనమతము దక్షిణాపథమున వ్యాపించినది. అంతటినుండి క్రీ. శ. ౧౧-వ శతాబ్దివరకు నీమతము ప్రబలముగ నుండినది. క్రీ. శ. ౧౧౫౦ ప్రాంతమున బసవేశ్వరుడు వీరశైవమతమును బోధించెను. ఆతనియేలికయగు బిజ్జలకాలాచుర్యుడు జైనుడగుటవలన బసవేశ్వరునికి రాజాశ్రయముచే నప్పటికి ప్రబలముగనుండిన జైనులవలన పెక్కుకష్టములు గలిగెను. కపటుడనీ మతబోధకుడు రాజును చంపించి తదాశ్రితులగు జైనుల ననేకవిధముల హింసించెను. కాలక్రమమున జైననిర్మూలనము శైవమతవ్యాపనమునకు ముఖ్యసాధనముగ నేర్పడెను. ఎన్నియో స్థలముల శైవమతస్థులు జైనులను జంపియు, వారిసంస్థలను నాశమొనర్చియు, జైనమతమును విధ్వంసమొనర్చిరి. దక్షిణాపథమత చరిత్రమునం దిదియొక ముఖ్యమగు ఘట్టము. బసవపురాణాది శైవగ్రంథములందును, కొన్ని స్థానిక చరిత్రములందును ఈమతయుద్ధముల ప్రశంస గలదు. అందును కాకతీయులకాలమునం దీజైనవిధ్వంసనము ప్రబలముగ నుండిన ట్లగపడుచున్నది. ఈవాఙ్మయాద్యాధారములను బలపరచు నితర చారిత్రక ప్రమాణము లరుదుగ లభించినవి. కట్టడములనుండియు, శిల్పమునుండియు నీజైనమత విధ్వంసమునుగూర్చి యెరుంగనగును. ఇట్టివి నైజాం రాష్ట్రాంతర్గతములగు కొల్లిపాక, గంగాపురము, పూడూరు మున్నగు స్థలముల గలవు. పూడూరుగ్రామమునందలి శిథిలములను వర్ణించి యవి శైవమతయుద్ధవిషయకములగు వాఙ్మయాద్యాధారముల నెటులు బలపరచునో యీవ్యాసమున జూపబడును.

పూడూరు హైదరాబాదు-కర్నూలు రైలుమార్గమున గద్వాలకైదుమైళ్లదూరమునందుండు చిన్నగ్రామము. గ్రామమును సమీపించినతోడనే రైలుమార్గ మొకదిట్టముగనున్న మట్టిగోడనుండా పోవును. ఈగోడ గ్రామముచుట్టును [illegible] నున్నది. ఇదిగాక కేశవస్వామియాలయము, మల్లికార్జునా[illegible], [illegible] నాగ్రామమున [illegible] ప్రదేశములు.

కేశవాలయము చతురస్రమగు నొకయావరణ[illegible] నిర్మింపబడినది. ఈయావరణ [illegible] ద్వారమున్నది. నీలశిలానిర్మితమును, చక్కని శిల్పము గల[illegible] నీ ద్వారము చాళుక్యులకాలమున నిర్మింపబడినది. స్థానికులన[illegible] నాయూరబావిని త్రవ్వునపు డీద్వార [illegible] నొ[illegible]ననియు, దానినంతకుపూర్వముండిన [illegible] దీనిపై [illegible] ద్వారముగ నమర్చిరనియు జెప్పిరి. ఇచ్చటి కేశవాలయము[illegible] [illegible]పమును, దానినంటి యంతరాళమంటపమును, [illegible] మును గలవు. ఆలయము పైభాగమున [illegible]. [illegible] [illegible] నొకపెట్టిగోడమాత్రము గలదు.[1] [illegible] శతాబ్ది యుత్తరార్ధమునందుండిన గద్వాలురాజగు పెదసోమభూపాలు డప్పటికి శిథిలమైయున్న పూడూరి కేశవాలయమును పునర్నిర్మించెనని స్థానిక చరిత్రములలో నున్నది.[2] ౧౬, ౧౭ శతాబ్దములనాటి యాంధ్రవాఙ్మయమున నీకేశవస్వామిప్రశంస విశేషముగ గన్పించుచున్నది. మొదటినుండియు నీయాలయమునందుండిన కేశవస్వామి విగ్రహము గద్వాలదుర్గమునందలి కేశవాలయమునకు గొనిపోబడెననియు,[3] కొంతకాలమయినపిమ్మట నొకచేయి భిన్నముకాగా నావిగ్రహము కృష్ణలో పడవేయబడెననియు స్థానికులు దెలుపుదురు.

కేశవస్వామియాలయమున కుత్తరముగా రెండుఫర్లాంగులదూరమున ముందు పేర్కొనబడిన మట్టిగోడ గలదు. ఈ స్థలమున నెచ్చటచ్చటను గాబడియున్న చదరపురాళ్లనుండియు, గోడలోగల యానవాళ్లను

౧. గద్వాల సంస్థానములోని దేవళములు చాలవరకు నిటులే నిర్మింపబడినవి.

౨. గద్వాల కైఫీయతు. Loc. Rec. Vol. XXXVIII.

౩. గద్వాలదుర్గమును, అందలి కేశవాలయమును పెదసోమభూపాలునిచే క్రీ. శ. ౧౬౯౫-౧౭౦౫ ల నడుమ నిర్మింపబడినవి.

బట్టియు నిట గోడలో నొకద్వారముండెడిదని యూహింపవచ్చును. ఈగోడ యావలిభాగమున నుత్తరముగనేక బాట గలదు. ఈమార్గము ననుసరించి యొకఫర్లాంగు సంచారమేగినచో, బాటకెడమవైపున చిన్న దేవళమొకటి గన్పించును. ఇదియే మల్లికార్జునగుడి. ఏనుగులయెత్తు గలతిన్నెపై గట్టబడిన యీగుడిలో నొకలింగముమాత్ర మున్నది. వెనుక వైపునుండి యాలయము పడిపోవుచున్నది. ఇచ్చట నొకచింతచెట్టు క్రింద రెండు అంకుసలయెత్తున ప్రాక్పశ్చిమముగ నొకచిన్నగోడగలదు. దీనినాని యీక్రిందివిగ్రహములు గలవు:

౧. ఇద్దరు ద్వారపాలకులు.

౨. నాగస్సునియున్న యొకదేవీమూర్తి.

౩. అంబులేయున్న పురుషవిగ్రహము.

౪. పద్మాసనమున గూర్చొని తలపైనయేడు పడగల సర్పముగల యొకధ్యానజైనమూర్తి.

౫. నిలచియున్న మరియొకజైనవిగ్రహము.

౬. సుందరముగ చెక్కబడిన నగభూషణాగములతోనుండిన మరి యొక జినమూర్తి.

ఈ విగ్రహములన్నియు భూమిని త్రవ్వినపుడు వెలువడిన వనియు, వీనికి జైనబొమ్మయ్యలని పేరనియు స్థానికులు దెల్పిరి.

మల్లికార్జునగుడినిదాటి కొంతదూర మేగినచో నొక శిలా ప్రాకారశిథిలము గానవచ్చును. ఇదియు నలంకారముగనే యున్న ది. బహుశః ఇయ్యది బహిఃప్రాకారమై యుండును. దీని కుత్తర ముగ రెండుఫర్లాంగుల దూరమున వీరభద్రాలయము గలదు. చరిత్రా న్వేషుల కీయాలయము మిగుల ముఖ్యమైనది. ఇందు ముందరిభాగమున నొక చిన్ని మంటపము (Porch)ను, దానివెనుక విశాలమగు ప్రవేశ మంటపము, నటుపై అంతరాళమంటపము, నటుపిమ్మట గర్భాలయ మును గలవు. గర్భగుడిలో నొకలింగ మున్నది. ప్రవేశమంటపమున నడివైపున వీరభద్రుని విగ్రహము గలదు. దీనినుండియే యాలయము నకు వీరన్నగుడి యనిపేరు వచ్చినది. కేశవాలయమునందువలె గాక నీగుడి పైభాగమున శిఖరము గలదు. ఇది మెట్లుమెట్లుగ నుండి పైకి పోనుపోను సన్నమగును. అగ్రమున తలక్రిందుగ బోర్లింపబడిన కల శముగలదు. ౪ఇట్టిపద్ధతినినిర్మింపబడిన శిఖరములు జైనదేవాలయములపై గాంచనగును. పశ్చిమాభిముఖమగునాయాలయమున కెదురుగ నొక చిన్న మంటపమున చక్కని నందియు, దానివెనుక నొకవేదికపై ధ్వజస్తంభ మును గలవు. అటుపై ఆలయ సింహద్వార మున్నది. ఈద్వారము నంటి యుత్తరముగ నొకమట్టిగోడ గలదు. ఆగోడలో నీక్రిందిశిల్పశక లములు బిగింపబడినవి:

౧. ఒకచేతకత్తిని, మరియొకచేత డాలునుగల నాలుగు నాగీ విగ్రహములు.

౨. ఇరుపార్శ్వములను చామరములు వీచు స్త్రీలుండ మధ్యభాగమున ధ్యానముద్రలో పద్మాసనమున గూర్చొనియున్న జినుడు. వానిక్రింద స్తంభముపై నొకస్త్రీయు, పురుషుడును.

౩. స్తంభములపైనున్న యిర్వురు యోధులు ఖండొగొరులతో బోరుట.

౪. పై నొకధ్యానజైనవిగ్రహము. క్రిందిభాగమున నిర్వురు యోధులు కత్తులతో బోరుట.

౫. ఒకటియు నంతకుమించినవియు నగు పడగలుగల నాగ విగ్రహములు.

వీరన్నగుడికావల ప్రాక్పశ్చిమముగ నొకసత్ర మున్నది. దీని కుత్తరముగ నొకశాఖయు గలదు. ఈసత్రము మిక్కిలి బాటసారుల సౌక ర్యమునకై నిర్మింపబడినది. దీనియుత్తరశాఖయొక్క వెలుపలిగోడలో నెన్నియో మనోహరములగు శిల్పములు బిగింపబడినవి. ఇవియును పొలములదున్నునపుడును, బావులను త్రవ్వునపుడును దొరకినవియేయని స్థానికులు చెప్పిరి. ఈశిల్పములలో నీక్రిందివి ముఖ్యములు:

౧. ఒకద్వారబంధపుఫాలము. దీనిపై చక్కని నగిషీపని గలదు. నడుమనున్న గజలక్ష్మీవిగ్రహము మనోహరమైనది.

౨. అట్టిదే మరియొకఫాలము. దీనిపై తాండవనృత్యము చేయుచున్న నటరాజవిగ్రహము గలదు.

౩. రామాయణమునందలి సీతారామవనవాసమును, శూర్ప ణఖానాసికాచ్ఛేదమును చిత్రింపబడిన యొకస్తంభము.

౪. ఇది యొకవిశేషమగు శిల్పము. ఇందు మొదటివరుసలో చామరహస్తలగు నిర్వురు స్త్రీలనడుమ నొకధ్యాని జైనవిగ్రహమును, దానిప్రక్క నొకవేదికపై లింగమును గలవు. రెండవవరుసలో శివలిం గముక్రిందనిలచిన యొకపదాతి జినప్రతిమక్రింద నున్న యొకరౌతు స్తంభమును ఈటెతో పొడుచుచున్నటు లున్నది. వీనిక్రిందుగ రౌతునకుసగ్గరగా మృతదేహమొకటి యున్నది.

పైనపేర్కొనబడిన కట్టడములును, శిల్పములేగాక పూడూ రులో కర్ణాటాంధ్రభాషలలో నారుశాసనములు గలవు. వానిసారాం శము నీక్రింద నొసంగుచున్నాను :

(i) మల్లికార్జునగుడివద్ద, బాటకెడమవైపున నొకచేనుగట్టు పైనున్న బండపైగల కన్నడశాసనము. దీనికాలము ౧౨-వ చాళుక్య విక్రమసంవత్సరము. ఇందు పశ్చిమచాళుక్యచక్రవర్తియగు త్రిభువన మల్లుని సామంతుడగు పూండమారహల్లకరస తనగురువును ద్రవిడసంఘ

---

౪. హనుమకొండలోని సిద్ధేశ్వరాలయమునకును, పద్మాక్షిగుడిపైనను, వరంగల్లులోని స్వయంభూదేవాలయముమీదనుగూడ నిట్టి శిఖరములు గలవు.

మనకు జెందిన పల్లవజినాలయమున వసించువాడునగు కనకసేనభట్టారకునికి జేసినధర్మములు పేర్కొనబడినవి. ఈశాసనమునందలి మొదటి వైపున అడుగుభాగమున నొకసంస్కృతశ్లోక మిటులున్నది:

> స్వస్తి శ్రీజగతీతలైకతిలకే శ్రీపుంద్రసంజ్ఞేపురే
> శ్రీమత్పల్లవరాజఖ(డ్గ)జలతో దుర్గే యశస్సోదరే,
> చూతారామసుగంధశాలివనకే సంతిష్ఠతే సద్గురుః
> శ్రీమత్కాంచనసేనపండితపతిః విఖ్యాతకీర్తిప్రియః.

ఈశాసనారంభమున నొకజినప్రతిమయు, దానిక్రింద

> శ్రీమత్పరమగంభీర స్యాద్వాదామోఘలాంఛనం
> జీయాత్ త్రైలోక్యనాథస్య శాసనం జినశాసనం.
>
> నిత్యపూజాలయ స్సర్వం శ్రీపల్లవజినాలయం
> నిత్యపూజాలయ స్సర్వం శ్రీపల్లవజినాలయం.

అను రెండుశ్లోకములు గలవు.

(ii) పూడూరుదక్షిణభాగమున గణపతిగుడివద్ద బాటవాని యుండు బండపైనున్న కన్నడశాసనము. ఇందును ప్రారంభమున జిన విగ్రహమును, పై రెండుసంస్కృతశ్లోకములును గలవు. ఈశాసనము హొల్లకరస మరుసటిసంవత్సరము చేసినదానమును పేర్కొనును.

(iii) మల్లికార్జునగుడికెదురుగ బాటనడుమగల శిలాఖండముపై గల శాసనభాగము. కరికాలకులప్రదీపకాది తెలుగుచోడ బిరుదములు గల రాజశేఖరు డనువానికాలమునాటిది.

(iv) కేశవస్వామిగుడిలో, ప్రవేశమంటపమునందలి యొక స్తంభముపై నుండు శాసనము. అరగిపోయినది. కోసూర్పురవరాధీశ్వరుని ప్రశంస యిందు గలదు.

(v) వీరన్నగుడిప్రక్కనుండు సత్రము గోడలో గజలక్ష్మిదూలముపై రెండుపంక్తులలోని పాతకన్నడాక్షరములు. "స్వస్తి శకవరిస ఎవ...నాల్వత్తెట్టనెయ సర్వజిత్సంవత్సర ప్రవర్తిసె" యని యొకపంక్తియు, "శ్రీపొరవగాపుణ్ణమాడిసిద"యని మరియొకటియు దెల్పుచున్నవి.

(vi) అదేసత్రములో నూలలో నిలువున సగముభాగము భిన్నింపబడిన స్తంభముపై తెలుగుశాసనము. ఇందు "శకవరుషం, ప్రజాపతి సంవత్సర, జగదాళ, ఈశ్వరప్రతిష్ఠ, గుడి కట్టించి" యను పదములు తెలియుచున్నవి.

ఇంతవరకు నుదాహరింపబడిన కట్టడములనుండియు, శిల్పముల వలనను, శాసనములమూలమునను, మధ్యయుగమునాటి రాజకీయమత చరిత్రములకు సంబంధించిన విశేషాంశములు కొన్ని తెలియనగుచున్నవి. మల్లికార్జునగుడివద్దనున్న శాసనమునుండి పూడూరునకు పూర్వము పుంద్రపురమను నామముండెడిదనియు, నిట నొక దుర్గముండెడిదనియు దెలియుచున్నది. నేటికిని గాంచనగు మట్టిగోడ దాని లోనిభాగమై యుండును. ఈపూడూరిదుర్గమును పండ్రెండవ శతాబ్ద ప్రారంభమున హొల్లకరసయనునతడు పాలించుచుండెను. ౧౪-వ శతాబ్దిలో పూడూరుసీమపై వీరారెడ్డియనునతడు నాడగౌడుగనుండెను. ఆతనియనంతర మాతని దౌహిత్రుడగు పెదసోమభూపాలు డీసీమకధిపతియయ్యెను. ఆరాజు తననివాసమును గద్వాలదుర్గమునకు మార్చినపిమ్మట పూడూరుదుర్గము క్రమక్రమముగ శిథిలమయ్యెను.౫ పశ్చిమచాళుక్యులకును గాకతీయులకును నడుమ ఆంధ్రదేశమును తెలుగుచోడు లేలిరి. ఆచారిత్రకాంశమును బలపరచుటకు పూడూరులో రాజశేఖరచోడుని శాసనముగలదు. వీరభద్రగుడివద్ద సత్రములో నొకమూలనున్న శాసనస్తంభము తరువాత జరిగిన వృత్తాంతమును దెలుపుచున్నది. ఇందు శకవర్షసంఖ్యగలభాగము తెలియుట లేదు. ప్రజాపతి సంవత్సరముమాత్రము గలదు. ఇందలి యక్షరములు కాకతీయగణపతిశాసనములలోని యక్షరములను పోలియున్నవి. ఈ శాసనములోని జగదాళయనునతడు పాఖాలశాసనమున కాకతిగణపతి సామంతుడుగ బేర్కొనబడిన జగదాళుడు గానోపును. సుప్రసిద్ధ జైనస్థలమగు పూడూరులో శివాలయప్రతిష్ఠ చేయబడెనని యీశాసనము దెల్పుచున్నది. గణపతిదేవునికాలమున జైనులు హింసింపబడిరనియు, శైవమతము విజృంభించెననియు స్థానికచరిత్రములు మన్నగునవి ఘోషించుచున్నవి. కాన నీశాసనమందలి జగదాళుడు పాఖాలశాసనములోని జగదాళుడేయని చెప్పవచ్చును.౬ దానినుండి పూడూరులోగూడ తెలుగుచోళులకు వెనుక కాకతీయులు రాజ్యమేలిరని చెప్పనగును.

పూడూరుశిథిలములు మతచరిత్రమునకు మిక్కిలిముఖ్యములు. నేటివీరభద్రాలయము మొదట జైనదేవాలయముగ నుండెననుట కాయాలయశిఖరమే ప్రబలనిదర్శనము. మల్లికార్జునగుడివద్దనున్న కన్నడశాసనములోని పల్లవజినాలయ మిదియేయగును. అటులయినచో దీని చుట్టును చక్కనిమామిడితోటయొకటి యుండియుండవలెను. హొల్లకరసగురువగు కనకసేనభట్టారకు డిచటనే యుండెను. మల్లికార్జునగుడిప్రక్కన గోడకానిచ్చియుంచబడిన విగ్రహములలో నేడుపడగలసర్పము తలపైగల దిగంబరజైనవిగ్రహమును, అచటివేయగు స్త్రీపురుషదేవతావిగ్రహములను చేర్చినచో, నొకజైనతీర్థంకరుడు, నాతనివెంబడి గాంచనగు యక్షయక్షిణీవిగ్రహములు నగును. జైనశిల్పశాస్త్రముల ననుసరించి ౨౨-వ తీర్థంకరుడగు పార్శ్వనాథునితలపై సిట్టిపడగ యుండవలెను.౭ కాన నీవిగ్రహము పార్శ్వనాథునిదనియు, నీతడు

---

౫. యథాశ్లోక తాత్పర్య భారతోద్యోగపర్వము, పుటలు ౬—౮.

౬. ఈయూహనుబట్టి యీశాసనములోని ప్రజాపతి సంవత్సరము క్రీ. శ. ౧౨౧౧ కు సరియైనదని నిర్ణయింపవచ్చును.

౭. Ind. Ant. for 1927, p. 8.

నీతని యక్షయక్షిణీవిగ్రహములును పూడూరు పల్లవజినాలయమున మొదటనుండినదనియు జెప్పవచ్చును. ౧౨-వ శతాబ్దిలో జైనశైవమతములకు యుద్ధముజరిగి, శైవము జయించి జైనమతమును విధ్వంసమొనర్చెనని యిదివరలో చెప్పియుంటిమి. ఆమతసంఘర్షణము పూడూరులోగూడ జరగినది. పల్లవజినాలయము వీరన్నగుడిగ మారి, యందలి జైనతీర్థంకరునకుబదులుగ శివలింగవీరభద్రవిగ్రహములు స్థాపింపబడుట యిందుల కొక ప్రబలనిదర్శనము. ఈవీరన్నగుడివద్దర సత్రపుగోడలో నున్న శిల్పములలో నాల్గవదిగూడ నీవిషయమునే సూచించుచున్నది. ఇది యొకసాంకేతికశిల్పమని తోచుచున్నది ఇందలిజినవిగ్రహమును, లింగమును జైనశైవమతములను సూచించును. వీనిక్రింద నిర్వురు యోధులు పోరాడుట పైరెండుమతములకును జరగిన సంఘర్షణమును దెల్పుచున్నది. జైనవిగ్రహముక్రిందనుండు రౌతుకాళ్లవద్దగల మృతదేహ మాతనిదేయనియు దన్మూలమున జైనమతపరాజయమును, శైవమతవిజయమును సూచింపబడుచున్న వనియు స్పష్టమగుచున్నది. దీనికిఫలితముగనే పల్లవజినాలయమున శివలింగమును, వీరభద్రవిగ్రహమును బ్రతిష్ఠింపబడియుండును. ఇచటి సత్రములోని స్తంభముపైగల శాసనమున నొక శివాలయము గట్టింపబడెనని యున్నది. ఇది నేటి వీరన్నగుడియగుటకు వీలులేదు. కాన నీయూర మరియొక శివాలయ ముండెడిదని చెప్పవలెను. సత్రముగోడలో బిగింపబడిన నటరాజవిగ్రహముగలమూల మీ యాలయములోనిదే యనియు, నీయాలయము నాదూలమువలె భూగర్భమునం దుండుననియు నూహింపవచ్చును. ఇట్టి నటరాజవిగ్రహముగల దూలము హనుమకొండ రుద్రేశ్వరాలయమునం దుండుట పై యూహను బలపరచుచున్నది. పూడూరులోని కేశవాలయము ౧౪-వ శతాబ్దినాటికే శిథిలమైనదని యిదివరలో చెప్పియుంటిమి. ఇచటి సత్రపుగోడలో నున్న రామాయణమునందలి ఘట్టములు గల స్తంభ మచటిదే యైయుండును.

ఈవిధమున పూడూరుగ్రామములోని శిథిలములు మిగులముఖ్యములైనవి. ఇంతవరకును వాఙ్మయమునను, స్థానికచరిత్రములందును గాంచనగు మతచరిత్రమునందలి ముఖ్యాంశములు వానినుండి స్పష్టముగ దెలియుచున్నవి.

క్రాపింగుల గ్యాలరీ—(కొన్ని సూచనలు)

మిణుగురా!

కృష్ణవేణమ్మ

ఈయిరుల నీమెఱపు లేలనే మిణుగురా!
ఈనిశల నీపయన మెచటకే మిణుగురా!

విశ్వహృదయమ్ములో
వెల్లివిరిసే సుధా
ప్రేమసౌందర్యమ
న్వేషించుకొనెదవా ?—

మిసిమివెన్నెల లీను
పసిడిమాలల నల్లి
ఈ నిశాంగనగళము
నిట్టకైసేతువా ?—
ఈ యిరుల నీమెఱపు లేలనే మిణుగురా!
ఈ నిశల నీపయన మెచటకే మిణుగురా!

వలపులే నిండారు
భాగ్యజీవనముతో
ఆటగా పాటగా
అలయ నర్తింతువా ?—

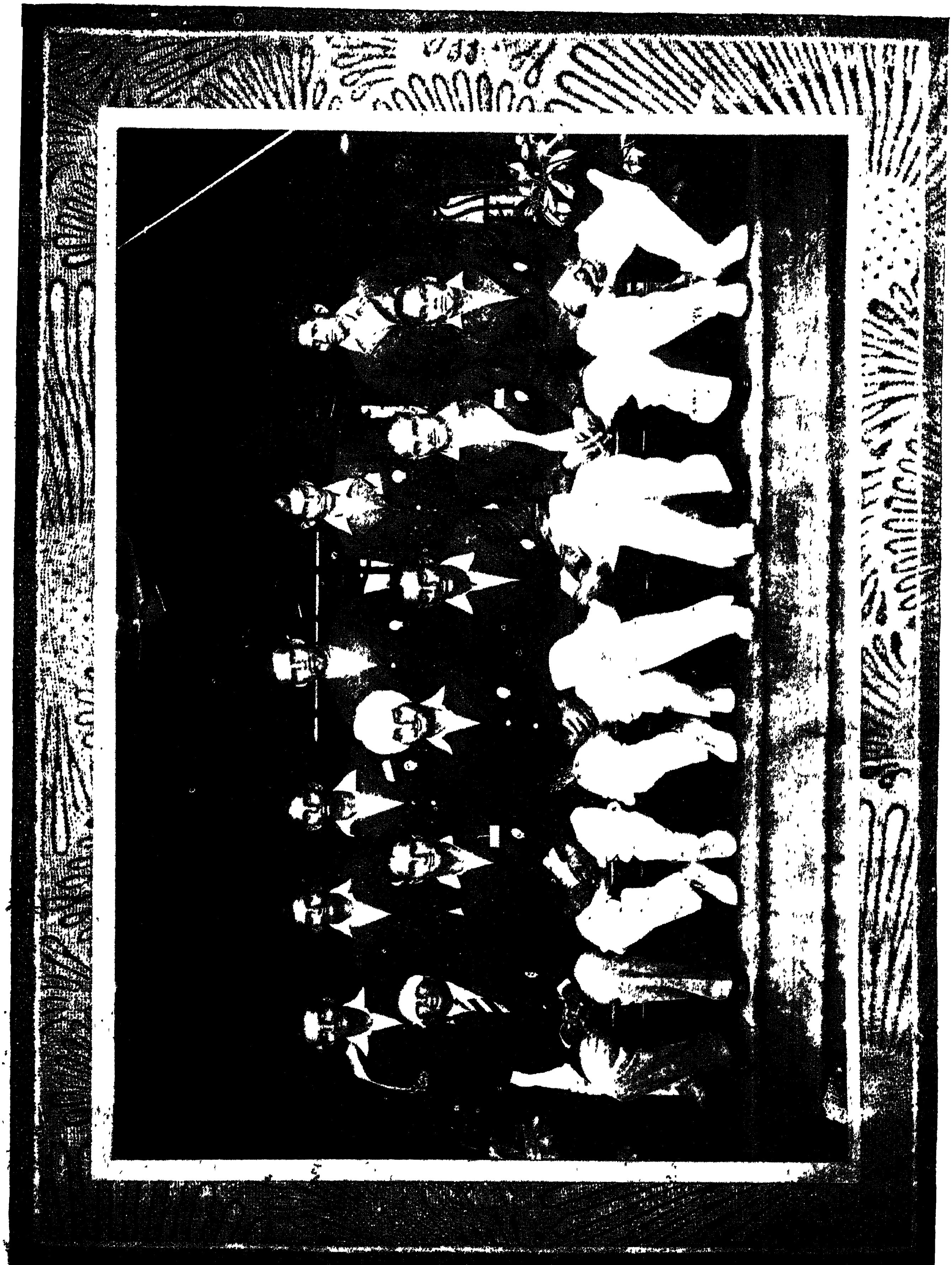
జ్యోతిర్లవమ్ములగు
ద్యుతిపరంపరలతో
పదునాల్గు భువనాల
బంధించివైతువా ?—
ఈ యిరుల నీమెఱపు లేలనే మిణుగురా!
ఈ నిశల నీపయన మెచటకే మిణుగురా!

వినపుచీకటిగనులు
మనలు ఈరేయిలో
చుక్కలుగ చుక్కలుగ
సుఫలు గిలికింతువా ?—

విసికి వేసారకే
విశ్రాంతినైనా లేక
ధాత్రిలో ఎవరెరుగని
యాత్రసాగింతువా ?—
ఈ యిరుల నీమెఱపు లేలనే మిణుగురా!
ఈ నిశల నీపయన మెచటకే మిణుగురా!

ఆగవే—నీ యాన
మాని, నా కౌగిలిని
కల్పించు కానుకను
నందుకొందువుగాక !—

కానిపోవగదనె! నను
కూడ నీవెనువెంట
ఎచటికో దూరాన
ఏపుణ్యభూమికో !—
ఈ యిరుల నీమెఱపు లిట్టె మెఱసినదాక!
ఈ నిశల నీపయన మిట్టె సాగినదాక!

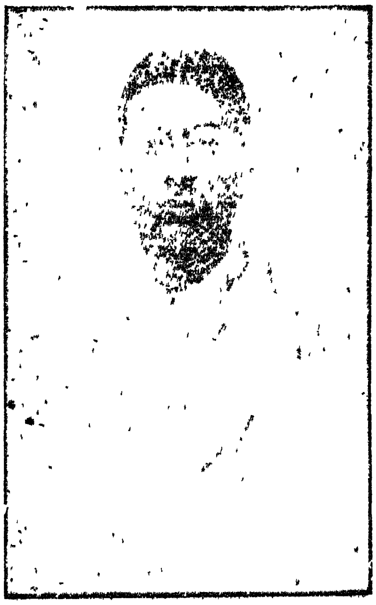

(15) యం. సి. సి. జట్టు, చెన్నపురి.

1. కెప్టైను జార్డైను. 2. పాటియాలా యువరాజు. 3. మేజరు సి. కె. నాయడు. 4. గాదె నారాయణమూర్తిగారు.
5. పిసిపాటి రామమూర్తిగారు. 6. నాభి నారాయణరావుగారు.

౫. జీవితము

దేశప్రియ జతీంద్రమోహన సేనుగుప్త

పి. సుబ్బారావు, యం ఏ., బి. యల్.

["Let freedom be the thought of your day and the dream of your night."
—J. M. Sengupta.]

దేశప్రియుని మరణవార్తను విన్నంతనె దేశమెల్ల దుఃఖాబ్ధి మునిగిపోయినది. వినయ వివేక మనోబల సంపన్నుం డగు నీ యనఘుని అకాలమృతివలన పుత్ర మిత్ర బాంధవానుచరులలో చింతింపనివారు లేరు. వలచి వలపింపజేసి జీవితాంతమువరకు అత్యధికప్రేమాదరములచే తన్నానందడోలికల నూపిన ప్రియుని పోకచే ప్రియురాలు పుత్రుల నిరువుర కౌగలించుకొని పెద్ద పెట్టున విలపించినది. స్వాతంత్ర్యసమరమును సంరంభముతో నడపిన మహారథుడు మడిసెగదాయని మహాత్ములు కన్నీరు నించిరి. ఎల్లవేళల సోదరులవలె మన్నించి ప్రేమించిన పురుషోత్తముడు తమ్ము విడనాడిపోవుటచే తురకలెల్ల శోకనిమగ్నులైరి. మానసికాధ్యాత్మికశక్తుల నెల్ల మాతృభూమికే యర్పణజేసిన మహనీయు లొకరి వెంట నొకరు మృత్యువునోట బడుట మిగుల శోచనీయము. జతీంద్రుడు సాటిలేని స్వార్థత్యాగి. ఐహిక సుఖముల నెన్నడు నతడు పాటింపలేదు. ఆధ్యాత్మికానందమే యతడు వాంఛించినది. స్వాతంత్ర్యరంగమే యతని పడకటిల్లు. నిరుపేదలే యతని బంధువులు. క్షణమైనను విశ్రాంతి యెరుగని సైనికోత్తముడతడు.

జతీంద్రునిజనకుడు స్వాతంత్ర్యాభిలాషి. పుత్రుని జాతీయభావముల స్తుతించువాడు. ఇంగ్లాండులో బారిస్టరుపట్టము నొంది ౧౯౧౦-వ సంవత్సరములో జతీంద్రుడు కలకత్తా హైకోర్టులో న్యాయవాదవృత్తిని స్వీకరించెను. కాని యాతని హృదయమెప్పుడును జాతీయోద్యమంపు దెసయే తిరుగుచుండెడిది. అయిదారు వత్సరములు పెనగులాడియు న్యాయవాదులలో పేరు గడింపలేక పోయెను. అయినను ౧౯౧౫-వ సంవత్సరమునుండి జతీంద్రుని ప్రాక్టీసు క్రమముగా విజృంభించినది. సాటిలేని క్రిమినలులాయరని యతనిపేరు నలుమూలలకు ప్రాకిపోయినది. ధనార్జనమునకు గొరత లేదు. మరియు నతనికి పిత్రార్జితం బగు గొప్ప 'జమీ' గలదు. ధనధాన్య సౌభాగ్యము లెన్నియున్నను అతడు మన భరతజాతిని మరువలేదు. రేయుంబవలు భారతజాతీయ దాస్య శృంఖలల దెగనరుకు మార్గముల నన్వేషించువాడు. పేరుపడి పైకివచ్చురోజులలో దేశసేవ కడ్డుతగిలెనని వకీలువృత్తిని విసర్జించిన సత్యాగ్రహి జతీంద్రుడు.

ఇంతలో ౧౯౨౧-వ సంవత్సరము ఏప్రిలునెల వచ్చినది. చిటగాంగులోని బర్మాఆయిలుకంపెనీలో పని చేయు పనివాండ్రను పాలకులు బాధింపసాగినారు. చిటగాంగు జతీంద్రుని జన్మభూమి. సోదరుల మొరల నాలించి సమ్మెకట్టించినాడు. పాలకపాలితులమధ్య రాజీప్రయత్నములన్నియు విఫలమగుటచే పనిలేని ౧౨౦౦౦

మంది పనివాండ్ర బోషించు బాధ్యత పైనబడినను జంకక నడుముబిగించి నాయకత్వమును బూని దీనులపాలిటి కల్పవృక్షమైనాడు. పైతృకంబగు జమీాయెల్ల దెగనమ్మి వారల నందరిని నాలుగుమాసములు పోషించినాడు. న్యాయవాదవృత్తిని విసర్జించుటచే చేత గవ్వ లేకుండినను రు. ౪౦౦౦౦ ఋణముజేసి పలుకష్టములకు పాలైనాడు.

ఇంతలో సహాయనిరాకరణోద్యమపు భేరీలు మ్రోగినవి. మహాత్ముడు దేవదత్తమును పూరింప నాయకులెల్ల సన్నద్ధులైరి. జతీంద్రుడు రణరంగమున దుమికి పలుమారులు కారాగృహవాసకష్టముల ననుభవించినాడు. చిత్తరంజనుడు స్థాపించిన స్వరాజ్యపక్షపు కార్యనిర్వాహకుడై యామహనీయునకు కుడిభుజమైనాడు. నిరుపమానమగు జతీంద్రమోహనుని కార్యదీక్ష, స్వార్థత్యాగము, వ్యూహనిర్మాణదక్షత చిత్తరంజనుని ఆకర్షించినవి. పదునుపెట్టినకత్తి జతీంద్రుని బుద్ధి. మృదుత్వమున పూరేకులను మించినది జతీంద్రుని హృదయము. ఆంగ్లయువతి యగు గృహిణిని నెల్లీగ్రేను తగురీతిని పోషింప దగుధనము లేకున్నను దేశప్రియుడు ధైర్యమును వదలలేదు. విసరివైచినభక్ష్య మగు న్యాయవాదవృత్తిని మరలస్వీకరింపలేదు. నెల్లీ సతియు సదా నాథుని ననుకరించు సాధ్వి. ఆంగ్లయువతి యయ్యు వస్త్రాభరణాలంకారనిత్యమర్యాదలలో భారతరమణీమణులనే యనుకరించును. అనిబిసెంటుకువలెనే నెల్లీకి భారతీయులయెడ ప్రేమాదరణములు మెండు. పతితభారతజాతిని లేవనెత్తుట కామె కంకణముకట్టినది. భారతజాతీయ దాస్యవిముక్తికై పాటుపడు ప్రియునికి దోడునీడయై ప్రోత్సహించుచుండెడిది. నెల్లీజతీంద్రుల దాంపత్యమే దాంపత్యము.

చిత్తరంజనుని బుద్ధికుశలతకు జతీంద్రుని కార్యసాధనతత్పరత తోడై వంగరాష్ట్రమున ద్వంద్వప్రభుత్వ విధానముల నంతరింపజేసినది. చిత్తరంజనుని మరణానంతరము ఆమహనీయుని స్థాన మధిష్ఠించుటకు జతీంద్రుడే తగియుండెను. వంగీయులెల్ల నేకగ్రీవముగ జతీంద్రుని వంగరాష్ట్రీయ-కాంగ్రెసు-సభాధ్యక్షునిగను, రాష్ట్రీయ శాసనసభాజాతీయపక్షనాయకునిగను, కలకత్తామేయరుగను ఎన్నుకొనిరి. ఇట్లు కిరీటత్రయము నొక్కపరి ధరించిన దేశప్రియుని దీవించి మహాత్మాజీ 'సకలజనసంస్తుతిపాత్రు డగు సజ్జను' డని సెలవిచ్చిరి. స్థానికసంస్థలను, శాసనసభలను అన్నిటిని వశపరచికొని నిరంకుశప్రభుత్వపు పోకడల బ్రతిఘటించుటకు స్వరాజ్యపక్షనాయకులు ప్రతినవట్టినకాల మది. పురపాలక సంఘాధ్యక్షుడై స్వరాజ్యపక్షనాయకుడయ్యు తన పలుకుబడినంతను దేశీయోద్యమప్రాచుర్యమునకే వెచ్చింపక రేటుపేయర్ల కష్టసుఖముల పాటించి యలరిన మహారాజకీయవేత్త జతీంద్రుడు. అతని కధికారకాంక్ష లేదు. పురపాలకనియమానుష్ఠానములకును, రాజకీయవ్యవహారములకును జతీంద్రు డెన్నడును లంకెపెట్టలేదు. పురపాలకసంఘసభ్యులగు యూరోపియనులు, తురుష్కులు, హిందువులు, హైందవక్రిస్టియనులు, ఆంగ్లోయిండియనులు-అందరును జతీంద్రుని నిష్పక్షపాతబుద్ధిని ప్రేమించి కొలుచుటవలననే అయిదుపర్యాయములు నగరమునకు మేయరై ప్రపంచవిఖ్యాతమగు కీర్తిని ఆర్జించినాడు. అతనిపాలనమున నగర మన్నివిధముల బెంపొందినది. జాతి మతభేదముల లెక్కింపని పూతచరిత్రుడు జతీంద్రుడు. ప్రాక్పశ్చిమనాగరకతాసంప్రదాయములు జతీంద్రునిలో మేళవించినవి. లోకమాన్యుని స్ఫురణకుదెచ్చు జతీంద్రుని పట్టుదల, ఉత్సాహము, నిరంతరపరిశ్రమ పాశ్చాత్యధర్మసంప్రదాయముల మూర్తీభవింపజేసినవి. హైందవులకు సహజములగు సహనశక్తి, పరమార్థచింత, ఐహికకాంక్షావిరతి, అన్నియు జతీంద్రునిజీవితమున బ్రతిబింబించినవి. జతీంద్రునివాగ్ధోరణి కరంబు స్ఫుటమై, ఆవేశపూరితమై, సర్వజనాకర్షణీయమై యుండెడిది. అతని ప్రకృతికి సహజము లగు నిష్కపటత్వము, మొగమాటములేమి, నిరహంకారము, ఫలనిరపేక్ష అన్నియు అతని నిత్యకృత్యములలో, అతని యుపన్యాసపరంపరలలో ప్రతిధ్వనించుచుండెడివి.

జతీంద్రుడు కాంగ్రెసునాయకులలో అతివాది యని కొందరందురు. చీటికిమాటికిని మతములమార్చు కొనుమత మతనికి నచ్చదు. ఆదర్శము లను సీటిబుగ్గల నెగురనెంచని కర్మయోగి జతీంద్రుడు. నిరంకుశాధి కారుల స్తోత్రపాఠముల కుబ్బి తబ్బిబ్బులై తాళములు వేయు మితవాదులన్న నతనికిరోత. తరుచ్ఛాయలగాంచి తరువులేయని భ్రమించు నజ్ఞత్వ మతనికి లేదు. స్వయంకృషియే స్వరాజ్యసోపానమార్గమని జతీంద్రుని యుపదేశము. నలువదిమూడవ జాతీయమహాసభాహ్వాన సంఘాధ్యక్షోపన్యాసమున జతీంద్రు డిట్లుచెప్పెను: "దేశ మాతయొక్క దాస్యవిమోచనము ఆమె సంతతి పైననే ఆధారపడియున్నకతమున జాతియంతయు నొక్క పరి నడుముబిగించి ఏకోద్దేశ్యముతో సమష్టిగా కృషి చేయుటయే శరణ్యము. స్వబలముల బ్రేరేపించుచు మనకాళ్లపైననే పూనికతో మనము నిలువవలయును. నవీనశకమున మనలనావరించిన విపరీతజాత్యాచార ములే మన విఫలప్రయత్నములకన్నిటికిని మూలాధార ములు. పురుషోత్తముడగు మహాత్ముడు పూని నడిపిన సహాయనిరాకరణోద్యమ మేల విఫలమైనది? అరవిందు డేల సన్యాసియయ్యె? చిత్తరంజనుని హృదయకుటీర మేల పటాపంచలైనది? మూఢభక్తి, సాంఘికవైషమ్య ములు, వర్ణవిభేదములు, మగువలముసుగులు (Purdah), బహుపత్నీత్వము, బాల్యవివాహములు: ఇవి అన్నియు భారతజాతీయారోగ్యపతనమునకు మూలహేతువులు. మనజీవితములలో పొందిక లేదు; ఐక్యము లేదు. మన దేశభక్తి సాంఘికము. మనఅన్యోన్యతయన కేవలము పరస్పరసద్భావముమాత్రమే. దానిలో జీవము లేదు; స్థిరత లేదు. ఈ నూత్నప్రపంచములో మనజాతి తల యెత్తి తిరుగవలెనన్న సనాతనత్వమునకు తిలోదకముల నివ్వవలెను. త్రుప్పువట్టిన శస్త్రాస్త్రములచే మింటనెగయు విమానముల నెగురగొట్టగలరా? స్వాతంత్ర్యపీఠమును స్త్రీకి సమర్పింపుడు. నిర్లక్ష్యముతో సగముజాతిని దాస్యకూపముల మురుగబెట్టి నిర్జీవమగు తక్కినసగ ముతో స్వప్రయోజనముల సాధింపజాలరు. వర్ణవిభేద ముల దరుమగొట్టుడు. ఆధునికహైందవార్థికజీవిత ములో అది సాధించుకార్యమేమి? ఆదిని, వర్ణాశ్రమ ముల వెన్నంటియున్న ఆర్థికోద్దేశ్యము లిప్పు డంతరించి నవిగదా! ఈవర్ణవిభేదములు అర్థములేని సాంఘికకలహ ముల కునికిపట్టయి జాతీయభావముల నణగ ద్రొక్కు చున్నవి. సదా పూర్వాచారముల మన్నించు మూఢ మతము మనలో నాటుకొనియుండుటచే గతపురుషాంత రముల వేయబడినపునాదు లక్కరకు రాక వెంటనే జీర్ణించుచున్నవి. కనుకనే రామమోహనరాయ, విద్యాసాగర, వివేకానందులవంటి మహనీయులు జీవిత పర్యంతము సల్పినకృషి రవ్వంత ఫలించి జాతీయాభి వృద్ధికి దోడ్పడినను వెనుదిరిగి మరల యథాస్థానముల జేరుచున్నాము. కాన, రాజకీయవిప్లవమునకు చేదో డుగా సాగిపోవు సాంఘికవిప్లవ మత్యవసరము. సాంఘిక రాజకీయవిషయములలో క్రమేపి స్వాతంత్ర్యమును సాధింపనగునని మనము నమ్మజాలము. సమూలపరి వర్తనము లేకున్న అది దుస్సాధ్యము. రేయుంబవలు స్వాతంత్ర్యమంత్రమునే సంస్మరింపుడు. రానగుకష్టపరం పరల లెక్కింపక, నిరంకుశులు చేయనగు కఠినచర్యల ధాటికి చలింపక హైందవసోదరసోదరీమణులెల్ల జాతీయ పతాకముల నెగురవైచుచు సర్వమానవసమానత్వ సహోదరత్వాదిభండననాదములతో స్వతంత్రభారత సౌఖ్యపుజీవితముల పొంతకు దరలిపొండు. శక్తులనన్నిటి గుమిగూర్చి విజృంభించి మహోన్నతపదవిని మెరయు చుండు భరతమాత పదపద్మములచెంతకు మహోత్సా హమున దరలిపోవు మిమ్ముల నెట్టిశక్తియు నిరోధింప నేరదు."

అఖిలభారతనియంతయై శాసనోల్లంఘనోద్యమ మును నడుపు జతీంద్రమోహనుని ౧౯౩౦-వ సం. నవం బరు మూడవతేదీన రాజద్రోహనేరముపై నిరంకుశాధి కారులు నిర్బంధించి యొకసంవత్సరము విడిఖైదును విధించిరి. పలుమారులు కారాగృహముల నిర్బంధింప

బడుటచే జతీంద్రుని యారోగ్యము చెడినది. బలిష్ఠమగు కాయ మెంతకృశించినను జతీంద్రుడు సత్యాగ్రహవ్రత మును విడువలేదు. ఎన్ని విఘాతము లుప్పతిల్లినను లెక్క గొనక భారతవీరుడగు కర్ణునిపోల్కి ద్విగుణీకృతోత్సాహముతో ముందుకు దుముకుచుండెడివాడు. విపరీత మైన రక్తపుపోటుచే నవయుచుండియు రణభూమిని వీడ లేదు. శిక్షాకాలము ముగియగనే ఆరోగ్యాభివృద్ధికై జతీంద్రుడు పత్నీసహితుడై ఆంగ్లదేశమున కరిగి భారత జాతీయాశయముల వేనోళ్ల చాటినాడు.

అప్పుడు గాంధిగారు రెండవ రౌండుటేబిలు సభలో పాల్గొనుచుండిరి. గాంధిగారు మరల హిందూ దేశమునకు దిరిగిరాకమునుపే గాంధి - ఇర్విన్ ఒడం బడికను నిర్మూలింప ప్రభుత్వాధికారులు నిశ్చయించి, జవహర్లాలు, గఫూరుఖాన్ ప్రభృతుల నిర్బంధించిరి. చేయునదిలేక గాంధీజీ మరల శాసనోల్లంఘనమును ప్రారంభింప, నాయకులెల్ల నొక్కపెట్టున కఠినశాసనముల పాలైరి. ఇదంతయు జతీంద్రుని హృదయమును క్షోభింప జేసినది. కష్టకాలమున మాతృభూమిని విసర్జించుట జతీంద్రునకు రుచింపలేదు. సమరసమయముల రణ రంగమును వీడియుండుట వీరునికి లోపమని జతీంద్రుడు నిశ్చయించెను. శరీరమున రుగ్ణత నశింపకున్నను స్వదే శమునకు బరువులెత్తెను. భారతభూమిపై నడుగిడక ముందే ౧౯౩౨-వ సం. జనవరి ౨౦-వ తేదీన ౧౮౧౮ సం.పు మూడవ రెగ్యులేషనుక్రింద మరల జతీంద్రుని నిర్బంధించిరి. అతని యారోగ్యము తిరుగ క్షీణించినది. ఇట్టి నాయకోత్తముని ఆపత్సమయమందైనను విడుదల చేయుట ప్రభుత్వమునకు 'కనీసధర్మ' మై యుండెను. ఢిల్లీసింహాసనాధిరూఢు లగు నిరంకుశప్రభువులు స్వధర్మముల గుర్తింపలేకపోయిరి. 'జల్పాయిగురి' జయిలులోను, ఆలిపూరు సెంట్రలు జేయిలులోను జతీంద్రుని పలుకష్టములపాలుచేసి అవసానసమయమున 'రాంచీ' సానెటోరియమున నుంచిన లాభమేమి? ౧౯౩౩-వ సం. జూలై ౨౨ - వ తేదీ రాత్రి జతీంద్రుని రక్తపుపోటు తీవ్రముగ హెచ్చినది. దుర్భరమగు తల నొప్పిచే బాధపడుచు ప్రియసతియగు నెల్లీని చేరవకు పిలిచినాడు. కనుల జలములొలుక కడసారి కౌగిలీయ మన్నాడు. పొరలివచ్చు కన్నీటిధారలు నేల దొరల చేసాచినది నెల్లీ. ఇంతలో జతీంద్రునికి స్పృహ తప్పినది. మూసినకనులు తిరుగ తెరువలేదు. జతీంద్రుని ఆత్మ అంతర్వీథుల నప్పుడే పయనిగిపోయినది. భౌతికశరీ రమును త్యజించినాడు జతీంద్రుడు. అనాథయగు దేశ మాతహృదయమెల్ల నిలువునీరైపోయినది. మరునాడు ప్రాతఃకాలసమయమునకు జతీంద్రునిశవము కలకత్తా పురము ప్రవేశించినది. ఎల్లెడ విషాదపుముసుగు. అను చరుల ఆర్తనాదములు మిన్నుముట్టినవి. శవముపెంట నూరేగుచు శ్మశానమున మూగినమూక మూడులక్షలకు మించినది. ఆనాడు కలకత్తానగరమంతయు కన్నీటి కాలువలమయమై పోయినది. మేయరైన సంతోష కుమారబాసుగారు మృతకళేబరమును పుష్పమాలా లంకృతంబుగ నొనర్చి సాటిలేనిపేరుని హెచ్చరించిరి. విద్యార్థులు, విద్యాధికులు, పండితులు, పామరులు, నాయకులు, గాయకులు, పాలకులు, పాలితులు, హైందవులు, తురుష్కులు, బాలురు, వృద్ధులు, స్త్రీలు, పురుషులు-అందరును జతీంద్రుని శవమునకు జోహారు లొనర్చిరి. శాసనోల్లంఘనోద్యమమును అణచివైచితి మని తలచు నధికారు లికనైనను జతీంద్రుని మొకజ జను లెల్ల వెలిపుచ్చిన భక్త్యనురాగముల బరికించి తమ మతముల దిద్దికొందురుగాక! పూతచరిత్రుడగు జతీంద్ర మోహను డైహికదేహమును విసర్జించినను కళంకరహితమగు ఆపుణ్యుని యాత్మ దిక్సూచికయై మింట మెర యుచు భారతజాతిని కనిపెట్టియేయుండును. కాని, రవీంద్రుడన్నట్లు, ఇట్టిమహనీయులను కారాగృహకూపముల మడియనీయుట మనజాతికెల్ల మాయని మచ్చ.

"He was a man of peace and refinement, but when his country called he rejoiced to offer his life at the altar of his country's freedom. The memory of such a life, nobly lived and freely given, is at once India's glory and shame."
—Rabindranath Tagore.

జతీంద్రుని ఆత్మకు శాంతియగుగాక!

జవాబు

కుడితిపూడి అచ్చమాంబ

[మార్వాడ సంస్థానాధిపతి అమరసింగుగారాబుకూతురు విమల తురకల సరకుగొనక వారితోడి పెండిలి నిరాకరించి రాజపుత్రునిపక్క వేఱొక్కని వరింపనని నిక్కుప్రతిన బట్టి కన్నియగనే కాలము గడపుచుండెను. అట్టితరి ఔరంగజేబు కిల్లాలు, విమలకు తోబుట్టువు నగు కేసరి తను నాడంబరముతో పుట్టినింటికి వచ్చెను. తలిదండ్రులు, తక్కుంగలవారు తగినరీతి నామెను గారవించిరి. విమలమాత్రము పాపభీతిచే నామె మొగము జూడనొల్లక, ఒంటరిగ నొకగదియందు కూర్చుండి ముక్కంటి గొలుచుచుండ, చెల్లెలిజూచు నిచ్చతో కేసరి అచ్చటకు వచ్చి ముక్కంటి దెగడి, పాదుషాను బొగడి, అతనిని వరింపుమని పలికెను. దానికి కోపించి ప్రత్యుత్తరించిన పలుకు లివి :]

వడతిరో : ఏల కీ మిడిసిపాటు ప్రభుం డవురంగజేబు ప్రే
ముడిచెలి నైతినంచు తలపోయుచు సర్వము విస్మరించి, యీ
బెడిదపు పోటుమాటల నుపేక్షగ దైవము దూలనాడగా
చెడుతల పేలగల్గెడు నిసీ! తలకెక్కెనె కన్ను లింతకున్.

పుట్టిన రాజపుత్రకులమున్ బరికింపక, పాదుషాను చే
పట్టి కులంబుగారవము భగ్నమొనర్చి తురుష్కజాతిలో
చెట్టతనంబునన్ బ్రతుకుజీవిని నిన్గని మానినీమణుల్
రట్టొనరించుటన్ గనియు లజ్జను బొంద విదేమి కేసరీ!

పోతపోసిన బంగారుబొమ్మ వీవు - గూనిగడ్డాల పోతుసుల్తాను వాడు
వెలది, కోతికి కొల్లాయిపెట్టినట్టు - ఏమిపొం దిది తెలియ దూహించిచూడ.

చెలియరో! తండ్రి నీ కమరసింగు మహానయశాలి, అన్నద
మ్ములు రసపుత్రకుంజరులు, పొచ్చెములేని స్వరూపదీప్తి, కా
వలసినయంత వైభవముపై తులదూగెడి నీవు కాకిముక్కునన్
గలిగిన దొండపండువలె గన్పడుచుంటి తురుష్కు జేరినన్.

పెల్లుగ వైభవా లనుభవించుతలంపున నీవు వీరులన్
ఒల్లక, ఆర్యధర్మముల నొప్పరికించి త్యజించి మానమున్
ఎల్లిదుడౌ తురుష్కుని గ్రహించియు "తా చెడుకోతి అ వ్వనం
బెల్లను చెర్చి"నట్టుల వచింతువు పెండిలియాడుమంచు నన్.

ప్రాణములనైన బాయుదుగాని మాన - ముజ్జగించి ధర్మంబు గోల్పోయి, తురక
పెధవమొగమైన నేను దర్శింపనమ్మ - దైవ మీమహేశ్వరుని పాదముల సాక్షి.

భారతీయ రాగ పద్ధతి

వింజమూరి వరాహనరసింహాచార్యులు

ప్రస్తారమేళములు

క్రిడచిన ఆంగీరస, శ్రీముఖవత్సరముల ఉగాదిసంచికలందు భారతీయరాగపద్ధతినిగూర్చి చెప్పుచు గ్రామరాగకాలమందలి భాషా విభాషాంతరభాషాజాతిగ్రామరాగాది విభాగమునుగూర్చియు, అనంతరము మేళపద్ధతినిగూర్చియుచెప్పుచు రామామాత్యుడు, సోమనార్యుడు, దామోదరుడు, అహోబలుడు మున్నగు వాగ్గేయులమతము ననుసరించి గ్రహింపబడు మేళములు, వీనియందలి జన్యరాగములు మున్నగువానిగూర్చియు దెలిపియుంటిమి. మరియు రాగములు పరిస్ఫుటమగుటకు వలయు గ్రహాంశాదిలక్షణము భరతశార్‌ఙ్గదేవరామామాత్య సోమనార్య వెంకటమఖ్యాదుల యభిమతముల ననుసరించి గ్రహింపబడునట్లు చెప్పియుంటిమి. గ్రహాంశాదుల వివరముకూడ క్లుప్తముగ దెల్పియుంటిమి.

మేళములపద్ధతి వేంకటమఖికాలము (క్రీ. శ. ౧౬౬౦) వరకు అనుసరింపబడినట్లు శ్రీముఖఉగాదిసంచికయందు తెలిపియుంటిమి. ఈపద్ధతియందు వారివారిమతముల ననుసరించు ప్రకృతివికృతిస్వరములను ప్రతిమేళమునందు ఒకటి తరువాత మరియొకటి చేర్చి యిరువది, లేక యిరువదిమూడు, లేక పందొమ్మిది యిట్లు మేళములు వరుసగ రామామాత్యుడు, సోమనార్యుడు, వెంకటమఖి—వీరిచే జెప్పబడిన విధము తెలిపితిమి. ఏయేమేళమునం దేస్వర మెట్లు చేర్చబడినదియు నిప్పు డెంచుట భావ్యము కాకపోదు. వీని నిట్లు చూడనగును :

రామామాత్యుని మేళములు:—

ఈయన వెలయించిన మేళములందలి స్వరముల నారయుటకు ముందు వీరిప్రకృతి వికృతస్వరములను గుర్తించుట ముఖ్యము. రామామాత్యుడు శార్‌ఙ్గదేవునివలె ౧౯ స్వరములను గ్రహింపక శుద్ధస్వరావళిగ నెంచబడు షడ్జగ్రామస్వరావళియు, మరి ఏడువికృతస్వరములును మొత్తము పదునాలుగుస్వరములు చెప్పియుండెను. ఇతని వికృతిస్వరములు—(౧) షట్శ్రుతిఋషభము, (౨) అంతర గాంధారము, (౩) చ్యుతమధ్యమము, లేక చ్యుతమధ్యమగాంధారము, (౪) చ్యుతపంచమము, లేక చ్యుతపంచమమధ్యమము, (౫) కైశికినిషాదము, (౬) షడ్జనిషాదము, లేక కాకలినిషాదము, (౭) చ్యుతషడ్జము ఇట్లున్నవి. షట్శ్రుతిఋషభసాధారణగాంధారములు, షట్శ్రుతిధైవత కైశికీనిషాదములు, శుద్ధగాంధార పంచశ్రుతి ఋషభములు, శుద్ధనిషాద పంచశ్రుతిధైవతములు ఒక్కస్వరస్థానము కలిగియున్నవని ఇతని అభిప్రాయము. వీనిజేర్చి తన యిరువదిమేళము లిట్లు చెప్పినాడు:—

మేళము పేరు	స్వరములు
౧. ముఖారి	శు. స, శు. రి, శు. గ, శు. మ, శు. ప, శు. ద, శు, ని.
౨. మాళవగౌడ	శు.స, శు. రి, చ్యుతమధ్యమ గ, శు.మ, శు.ప, శు. ద, చ్యుతషడ్జ ని.
౩. శ్రీరాగము	శు.స, పంచశ్రుతి రి, సాధారణ గ, శు. మ, శు.ప, పంచశ్రుతి ద, కైశికి ని.
౪. సారంగనాట	శు.స, పంచశ్రుతి రి, చ్యుతమధ్యమ గ, శు.మ, శు.ప, పంచశ్రుతి ద, చ్యుతషడ్జ ని.
౫. హిందోళ	శు. స, పంచశ్రుతి రి, సాధారణ గ, శు.మ, శు.ప, శు.ద, కైశికి ని.
౬. శుద్ధరామప్రియ	శు.స, శు. రి, చ్యుతమధ్యమ గ, చ్యుతపంచమ మ, శు.ద, చ్యుతషడ్జ ని.
౭. దేశాక్షి	షట్శ్రుతి రి, చ్యుతమధ్యమ గ, శు.మ, శు.ప, పంచశ్రుతి ద, చ్యుతషడ్జ ని.
౮. కన్నడగౌళ	శు. స, షట్శ్రుతి రి, చ్యుతమధ్యమ గ, శు.మ, పంచశ్రుతి ద, కైశికి ని
౯. శుద్ధనాట	శు.స, షట్శ్రుతి రి, చ్యుతమధ్యమ గ, శు.మ, షట్శ్రుతి ద, చ్యుతషడ్జ ని.
౧౦. అహిరి	శు.స, పంచశ్రుతి రి, సాధారణ గ, శు.మ, శు.ద, చ్యుతషడ్జని.
౧౧. నాదరామక్రియ	శు.స, శు.రి, సాధారణ గ, శు.మ, శు.ద, చ్యుతషడ్జ ని.

౧౨. శుద్ధవరాళి—శు.స, శు.రి, శు.గ, చ్యుతపంచమ మ, శు. ద, చ్యుతషడ్జ ని.

౧౩. రీతిగౌళ—శు.స, శు.రి, శు.గ, శు.మ, పంచశ్రుతిద, కైశికి ని.

౧౪. వసంతభైరవి—శు.స, శు.రి, చ్యుతమధ్యమ గ, శు.మ, శు.ద, కైశికి ని.

౧౫. కేదారగౌళ—శు.స, పంచశ్రుతి రి, చ్యుతమధ్యమ గ, శు.మ, పంచశ్రుతి ద, చ్యుతషడ్జ ని.

౧౬. హిందోళ—శు.స, శు.రి, అంతర గ, శు.మ, శు.ద, కాకలి ని.

౧౭. సామవరాళి—శు.స, శు.రి, శు.గ, శు.మ, శు.ద, కాకలి ని.

౧౮. రేవగుప్తి—శు.స, శు.రి, అంతర గ, శు.మ, శు.ప, శు.ద, శు.ని.

౧౯. సామంత—శు.స, షట్శ్రుతి రి, అంతర గ, శు.మ, షట్శ్రుతి ద, కాకలి ని.

౨౦. కాంభోజి—శు.స, పంచశ్రుతి రి, అంతర గ, శు.మ, శు.ప, పంచశ్రుతి ద, కాకలి ని.

వెంకటమఖి మేళములు:—

ఇక వెంకటమఖి మేళములందలి స్వరముల నారయుదము. వికృతస్వరము లెంచుటలో రామామాత్యునకును, వెంకటమఖికిని కొలదివ్యత్యాసము కలదనునది మరువకూడదు. రామామాత్యుడు చెప్పిన అంతర, కాకలిస్వరస్థానము లితడు చెప్పలేదు. వెంకటమఖి చెప్పిన అంతరగాంధారకాకలి నిషాదములు వరుసగ రామామాత్యుని చ్యుతమధ్యమ గ, చ్యుతషడ్జ ని స్వరస్థానములకు తుల్యములు. తక్కిన స్వరములు సమములే. వేంకటమఖి మేళములు స్వరములతో నిట్లున్నవి:

మేళము పేరు.	స్వరములు.
౧. ముఖారి	—శు.స, శు.రి, శు.గ, శు.మ, శు.ప, శు. ద, శు. ని.
౨. సామవరాళి	— * శు.రి, శు. గ, శు.మ, * శు.ద, కా. ని.
౩. భూపాల	—శు. రి, సా. గ, శు.మ, శు.ద, కై, ని.
౪. హిందోళ	—శు. రి, అం. గ, శు.మ, శు.ద, శు. ని.
౫. వసంతభైరవి	—శు. రి, అం .గ, శు. మ, శు.ద, కై. ని.
౬. గౌళ	—శు.రి, అం. గ, శు. మ, శు. ద, కా. ని,
౭. భైరవి	—పంచశ్రుతి.రి, సా.గ, శు. మ, శు. ద, కై. ని.
౮. ఆహిరి	—పంచశ్రుతి రి, సా.గ, శు. మ, శు. ద, కా. ని.
౯. శ్రీరాగం	—పంచశ్రుతిరి, సా.గ, శు.మ, పంచశ్రుతిద, కై.ని.
౧౦. కాంభోజి	—పంచశ్రుతిరి, అం.గ, శు.మ, పంచశ్రుతి.ద, కై.ని.

౧౧. శంకరాభరణ—పంచశ్రుతి రి, అం. గ, శు.మ, పంచశ్రుతి ద, కా. ని.

౧౨. సామంత—పంచశ్రుతి రి, అం. గ, శు.మ, షట్శ్రుతి ద, కా.ని.

౧౩. దేశాక్షి—షట్శ్రుతి రి, అం.గ, శు.మ, పంచశ్రుతిద, కా.ని.

౧౪. నాట—షట్శ్రుతిరి, అం.గ, శు.మ, షట్శ్రుతిద, కా.ని.

౧౫. శుద్ధవరాళి—శు.రి, శు.గ, వరాళి మ, శు.ద, శు.ని.

౧౬. పంతువరాళి—శు.రి, సా.గ, వరాళి మ, శు.ద, కా.ని.

౧౭. శుద్ధరామక్రియ—శు.రి, అం.గ, వరాళిమ, శు.ద, కా.ని.

౧౮. సింహారవ—పంచశ్రుతి రి, సా.గ, వరాళి మ, పంచశ్రుతి ద, కై.ని.

౧౯. కళ్యాణి—పంచశ్రుతి రి, అం.గ, వరాళి మ, పంచశ్రుతి ద, కా.ని.

పై విధములగు మేళములవలన వీరిరువురిమతములు తెలియుట యేకాక వారివారికాలములందలి లక్ష్యసంగీతముగూర్చియు నెరుగ వచ్చును. రామామాత్యుడు, శార్ఙ్గదేవుడుచెప్పినట్లు ౧౯ స్వరము లను ఎంచక వానియందలిదోషములను, అనగా అచ్యుతషడ్జము, షడ్జ ము నకు వేరుకాదనియు మరియు అచ్యుతపంచమము, అచ్యుతమధ్య మములు శుద్ధములకు వేరుకావనియు నిట్లు చెప్పి తాను గ్రహించుపదు నాలుగుస్వరములను చెప్పియుండెనుకదా, ఇతడు చెప్పిన అంతర గాంధారకాకలీనిషాదములస్థానముల కొక్కశ్రుతి వ్యత్యాసమున మాత్ర ముండిన చ్యుతమధ్యమగాంధార, చ్యుతషడ్జనిషాదములు గ్రహించుట సులభము కాదని వెంకటమఖి ఎంచినాడు. నూరువత్స రములకు వెనుకనున్న వెంకటమఖి రామామాత్యునిచ్యుతస్వరములు గ్రహించియు వానిస్థానములందు అంతరకాకలీస్వరముల నొప్పించుట కాలముమార్పుగ నెంచవలసియుండును. అంతియేకాని వెంకటమఖి వలె రామామాత్యునిగూర్చి హేయముగ బలుకుట భావ్యముగ దోపదు. ఈస్వరములు సరకుజేయకయు, దన ౧౨ స్వరములను చేర్చి పై మేళములు వెంకటమఖి తనకాలమందలివానిని చెప్పియుండె నంటిమి. ఇందుచే నితడు రామామాత్యునియిరువదిమేళములు తప్పు లుగ నెంచి పదునాలుగు† గ్రాహ్యములని యభిప్రాయపడినాడు. రామామాత్యునుసహితము ఈసంగతి గ్రహించియుండకపోలేదు. అంతర, కాకలీస్వరములు చ్యుతమధ్యమ చ్యుతషడ్జములకు భిన్న ములగునవి యని గ్రహింపనొల్లనిచో మేళములు పదునైదుమాత్రము కలుగునని ఇతడిట్లు చెప్పినాడు:

"అంతరస్యచ కాకల్యాః స్థానే ప్రతినిధిః క్రమాత్,
చ్యుతమధ్యమగాంధారః చ్యుతషడ్జనిషాదకః
అయం ద్వితీయః పక్షోఽత్ర మేళాః పంచదశ స్మృతాః."

* స పలు అన్నిట శుద్ధములే కావున వేరుగ వ్రాయలేదు.

† కేదారగౌళ, సారంగనాటమేళము లొక్కటిగ చెప్పినందున.

కాని వెంకటమఖి రామామాత్యుని స్వరములను తప్పులుగ నెంచుట చెల్లదు. రామామాత్యుడు అంతర, కాకలీ స్వరములను శార్ఙ్గదేవుడు అంతరస్వరములుగ చెప్పినట్లు గ్రహించినచో నాపక్షమందు ౧౫ మేళములుమాత్రము కలుగుననిచెప్పియుంట వెంకటమఖి గ్రహింపక పోవుట శోచనీయము. ఈసంగతి రామామాత్యు డిట్లు చెప్పినాడు:

"ఏతదే వాభిసంధాయ కథితం శార్ఙ్గసూరిణా,
అల్పప్రయోగః సర్వత్ర కాకలీ చాంతరస్వరః."

శార్ఙ్గదేవుని యనంతర మీయంతరస్వరములు జనబాహుళ్యము నొందియుండనోపు. అందుచే రామామాత్యుడు వీనినిగ్రహించి వికృతస్వరములందు చేర్చిచెప్పినాడు. వెంకటమఖి వీనినే గ్రహించియు వీనిస్థానము లొక్కశ్రుతి యధికముకలవిగ జేసి చెప్పియుండెను. అందుచే నితనికి అంతరకాకలీస్వరములు రామామాత్యుని చ్యుతమధ్యమషడ్జములకు భిన్నములుగ లేవు. ఈసంగతివలననే వెంకటమఖి రామామాత్యునిగూర్చి గర్హ్యముగ పలుకుట భావ్యముగ దోపదు.

పైసంగతులవలన రామామాత్యుని వసంతభైరవియందు హుజ్జిజ్జి మేళము, సామవరాళియందు శుద్ధవరాళి, బౌళియందు రేవగుప్తి, కన్నడగౌళయందు సామంత, సారంగనాటయందు కాంభోజిమేళము- ఇట్లంతర్భూతము లగుచున్నవని రామామాత్యు డెంచినాడు.

'వసన్తభైరవీమేళే లీనో హుజ్జిజ్జిమేళకః,
అథ సామవరాళ్యాఖ్యే మేళో యః ప్రాగుదీరితః.

అంతర్భూతః స్ఫుటం శుద్ధవరాళీమేళకశ్చ సః,
బౌళ్యాఖ్యే మేళకే లీనో రేవగుప్తేస్తుమేళకః.

మేళే కన్నడగౌళస్య లీనః సామన్తమేళకః,
సారంగనాటమేళేచ లీనః కాంభోజిమేళకః.'

రామామాత్యుని ౨౦ మేళములందు కేదారగౌళ, సారంగనాటమేళములకు స్వరస్థానము లొక్కటేయగునట్లు చెప్పబడుట లేఖకదోషమనవలయును. అట్లు కానిచో నితనిమేళములు ౧౮ అగును.

మరియు రామామాత్యుడు కాంభోజిమేళమందు కాకలీ నిషాదము పేర్కొనుటయు, అంతరగాంధారకాకలీనిషాదములుగల శంకరాభరణరాగము సాధారణగాంధారకైశికీనిషాదములుగల శ్రీరాగమేళజన్యముగ జెప్పుటయు, గౌళమేళజన్యములగు పాడి ఆర్ద్రదేశిరాగములు శుద్ధరామక్రియమేళజన్యములుగను, భైరవిజన్యమగు ఘంటారవరాగము కన్నడగౌళజన్యముగను, నాదరామక్రియమేళము అంతరగాంధారయుతముగ జెప్పుటకు మారుగ సాధారణగాంధారముతో వెలయించియు నిట్లు తప్పులుగ జెప్పినట్లు వెంకటమఖి రామామాత్యునిగూర్చి పల్కినాడు. శతాబ్దము వెనుకనుండిన వెంకటమఖికాలము నాటికి సంగీతములక్ష్యమందు కొంతమార్పు జెందియుండిన నుండవచ్చు ననునది గ్రహింపనొల్లడు. ఇందుకు కారణము లేదు. అట్టులయ్యు రామామాత్యునిగూర్చి గర్హ్యముగ బలుకుచు తనయాధిక్యమును చెప్పుకొనుచే. వెంకటమఖి తీవ్రముగ ఖండించుట చూడుడు:

౧. శ్రీరాగమేళము

"తథాహి భైరవీరాగః శంకరాభరణ స్తథా,
గౌళరాగశ్చ కథితా స్త్వయా శ్రీరాగమేళజాః.

తత్రైకా భైరవా శుద్ధధైవతే నాన్వితాస్త్విలు,
శంకరాభరణా రాగోఽన్తరగాంధారవాం స్తథా.

సకాకలీ నిషాదశ్చ గౌళీరాగ స్త్వయం పునః,
జాతో మాళవ గౌళాఖ్య రాగమేళాది సంస్థితః.

రాగాణాం పున రేతేషాం జన్మ శ్రీరాగమేళకః,
కథం వికత్థసే రామ రామ రామ తవ భ్రమః."

౨. శుద్ధరామక్రియమేళము

"యచ్చోక్తం భవతా శుద్ధరామక్రీరాగ మేళకః,
పాడీ రాగార్ద్రిదేశాఖ్య రాగజన్మ భవేదితి.

తద్దోషజాతయే రామ రామస్మరణ మాతను,
పాడ్యార్ద్రిదేశీరాగౌచ ప్రసిద్ధౌ గౌళమేళజౌ."

౩. కన్నడగౌళ

"దేశాక్షిమేళ ఏవైష కైశిక్యాఖ్య నిషాదకమ్.
ప్రాప్య కన్నడగౌళః స్యాద్ గౌళస్యాపి మృషావచో,
కన్నడగౌళః శ్రీరాగమేళనతో మతో న కిం."

౪. ఘంటారవ

"యచ్చ కన్నడగౌళస్య మేళే సముపజాయతే,
ఘంటారవ ఇతి ప్రోక్తం పాతకే నామునా పునః.

సత్యం విమోక్ష్యసే రామ రామసేతుం గతోఽపిన,
భైరవీమేళసంభూతో రాగో ఘంటారవః కిలు."

౫. నాదరామక్రియ

"యద్వాప్యుక్తం త్వయా నాదరామక్రీరాగమేళకే,
సాధారణాఖ్య గాంధారః సంగ్రాహ్య ఇతి తత్వతః.

అపూర్వ భయకారత్వ మావేదయతి రామ తే,
నాదరామక్రియామేళ గాంధారోఽప్యంతరాభిధః."

౬. రీతిగౌళ

"యచ్చోక్తం రీతిగౌళాఖ్య రాగమేళస్య లక్షణమ్,
శుద్ధాః సరిగమాః పశ్చ పంచశ్రుతిక ధైవతః.

కైశిక్యాఖ్యనిషాదశ్చేత్యత్ర రామక్రియ స్తథా,
భైరవీరాగ మేళోద్ధా రీతి గౌళః ప్రవర్త్యతే."

౭. కాంభోజి.

"కాంభోజీరాగమేళస్య కైశిక్యాఖ్య నిషాదకః,
ఇతి నోవేత్తి కిం వీణావాదినాం గృహదాస్యపి"

1. శ్రీశారదానికేతన హరిజనవిద్యార్థినులు. 2. శ్రీమతి డా. యస్. విమలగిరి.

1. శ్రీమతి కె. రామసుబ్బమ్మగారు. 2. శ్రీమతి డా. మాలినిబాయి సుక్తంకరు. 3. కుమారి కౌముది.
4. శ్రీమతి కొల్లా తాయారమ్మగారు. 5. శ్రీమతి భువనగిరి లక్ష్మీకాంతమ్మగారు.

ఏలూరు, అన్న, వస్త్ర, వైద్య, విద్యాదాన సమాజము (ఏలూరు)

ఈ సమాజము 1913 సం॥ స్థాపించబడెను. దీనికిస్థలము ప్రభుత్వమువారు ధర్మముగ నొసగిరి. బొమ్మా రత్నంగారు భవనమును కట్టించి ధర్మముగ నొసగిరి. ఇచ్చట ప్రతిదినము అశక్తులకు అన్నదానము జరుగుచున్నది. సంవత్సరమున కొకసారి 15 డిశంబరు తేదీన 1000 వెయ్యిమందికిపైగా బీదలకు వస్త్రదానము జరుగుచున్నది. వేసవికాలము నాలుగు మంచినీళ్ల చలివేంద్రలు పెట్టబడుచున్నవి. వైద్య, విద్యాదానములు జరుగుటకు ప్రయత్నములు జరుగుచున్నవి. దాతలపేరున ప్రతి సంవత్సరము పెలరోజులు రెండవపూట అన్నదానము జరుగుచున్నది. అనాధశరణాలయముకూడ స్థాపించుటకు ఏర్పాటులు జరుగుచున్నవి. రు. 10 లు లగాయతు శాశ్వతనిధి ధర్మమునిచ్చి రశీదులు, పట్టాలుపుచ్చుకొని సమాజాభివృద్ధికై సహాయబడ కోరుచున్నాము.

యితర వివరములకు :—

1. రా. బ మోహనగంగరాజు జమీందారు
2. కొత్తమాసు శీతారామయ్య (సోల్ ట్రస్టీలు,)
3. పసుమర్తి పురుషోత్తము (ప్రెశిడెంటు)
4. మద్దుల వెంకటచిన్నరాజు (వైస్ ప్రెసిడెంట్లు)
5. నున్న గంగరాజు (వైస్ ప్రెసిడెంట్లు)
6. కందుల రామయ్య (శెక్రటరీ)

FOR PLEASURE & PROFIT, JOIN

THE CURRENT CIRCULATING LIBRARY

183, MOUNT ROAD, MADRAS.

BOOKS IN TAMIL, TELUGU, ENGLISH & FRENCH

ON ALL SUBJECTS

Our Library Books are classified as follows

Section I FICTION
- Classics
- Detective
- Humour
- Mystery, Adventure
- Wild West, Western
- War Novels

Section II MISCELLANEOUS WORKS
- Belles Letters
- Biography
- Drama and Poetry
- Health
- History
- Humour
- India
- Palmistry
- Politics
- Religion
- Russia
- Science & Inventions
- Sex & Sociology
- Sports, Games and Pastimes
- Travel
- War Literature
- Wireless, Radio

Section III JUVENILE LITERATURE

Section IV FRENCH LITERATURE

Section V TAMIL BOOKS

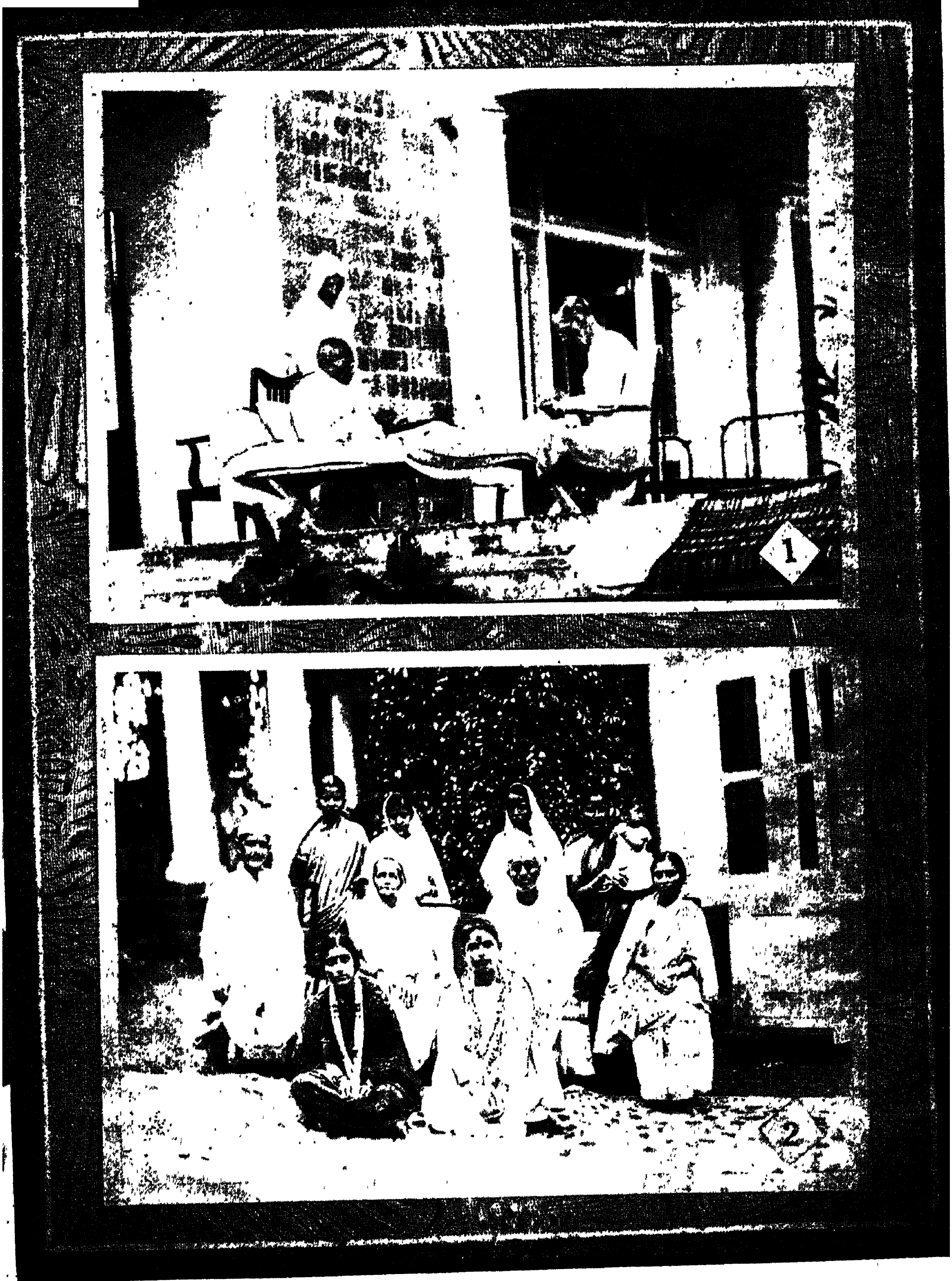
Section VI TELUGU BOOKS

Subscription for Madras residents Re. 1/- per month.

" Mofussil " Rs. 18/- for 4 books at a time for 1 year.

Branches at:—

Bangalore — Coimbatore — Vellore.

 1. పర్ణకుటియందు మహాత్ముడు, సి. యఫ్. ఆండ్రూసుగారును. 2. శ్రీ లక్ష్మీదేవదాసుగాంధీల పరిణయము

1. రైలుప్లాటుఫారములలో మహాత్ముని దర్శనమునకు. 2. గోరీ బిన్నూరులో సభ. 3. సీతానగర సత్యాగ్రహాశ్రమమునకు కాలినడక.
4. చికల్లాలో తోటపిశకారు. 5. తిరుచూరుచేరువ శ్రీరామకృష్ణ గురుకులమునకు శంకుస్థాపన.

వెంకటమఖి ఇట్లు నిర్దాక్షిణ్యముగ రామామాత్యుని బల్కుట తనయాధిక్యమును చెప్పుకొనుటకన్న వేరుకాదని యెంచితిమి. చ్యుత షడ్జముకన్న తక్కువ నిషాదమే రామామాత్యుడు కాంభోజియందు చెప్పినాడు. ఇతని కాంభోజియందలి నిషాదము వేంకటమఖి చెప్పు కాకలినిషాదము కాదనునది విశదమే. శంకరాభరణము మున్నగు వానిగూర్చి యెంచునప్పుడు కొంత భిన్నపద్ధతులు కాన్పించినను అందులకు కారణము సంగీతము లక్ష్యమందు ఆయా కాలానుసరణముగ మార్పుజెందుచుండిన దనునది గ్రహింపవలయునే కాని ఒక కాలమునందలిపద్ధతి మరియొకప్పుడు లేనిచో నది తప్పుగ జెప్పుట తగదు. లక్ష్యమందు సంగీతము మార్పులుచెందుటగూర్చి వెంకటమఖి యేమి, సోమనార్యుడేమి ప్రతివారును గ్రహించుచునే యుండిరి. అప్పుడెల్ల లక్షణముకన్న లక్ష్యమే ప్రధానమని వీరెల్లరు వాకొని యున్నారు. రామామాత్యుడు

"తస్మాల్లక్ష్యప్రధానం త న్నతు లక్ష్మ్యప్రధానకమ్."

అనియు, శార్ఙ్గదేవుడు

"యద్వా లక్ష్యప్రధానాని శాస్త్రాణ్యేతాని మన్వతే""

అనియు నిట్లు చెప్పుచుండిరి. ఇట్లు ఆయాకాలములందు సంగీతము లక్షణమునకు గొంతవ్యత్యాసముతో లక్ష్యమందుంటచే నప్పుడెల్ల లక్షణగ్రంథములు లక్ష్యమునను సరించి రచింపబడుచుంట విదితము.

"సంగీతశాస్త్రే బహుధా సన్త్యేవ లక్ష్యేషుచ లక్షణేషు,
సర్వసమో కృత్య స రామమన్త్రీ తనోతు శాస్త్రం వచసా తవేతి." (౧)

అని రామామాత్యుడు చెప్పినాడు. వెంకటమఖి తన కాలమున ౧౯ మేళములుమాత్రము వాడుకయం దుండినట్లును, ప్రస్తార మేళములు డెబ్బదిరెండు తాను నిర్మించినట్లును చెప్పుకొనుటచే నితని కాలపుసంగీతమునకును, అనంతరముండినదానికిని వ్యత్యాసము కలదని గ్రహింతుము. వెంకటమఖికాలమునాటి మేళములుమాత్రము కాకయితని అంతరకాకలీస్వరములుసహిత మిప్పుడు బాహుళ్యము నొందలే దనునది విదితము. ఏల, వెంకటమఖి ౭౨ మేళముల పేర్లు కూడ నిప్పుడు కానము? ఇట్లు ఆయాకాలములందు సంగీతము కొంత వేరుగ గన్పట్టుటచే రామామాత్యుని మేళములు, జన్యరాగములు వెంకటమఖికి దోషములుగ దోచుట నవ్యము కాదని మామతము.

వెంకటమఖి

వెంకటమఖి తనస్వరములను షడ్జము, శుద్ధఋషభము, పంచశ్రుతిఋషభము, శుద్ధగాంధారము, షట్శ్రుతిఋషభము, సాధారణగాంధారము, అంతరగాంధారము, శుద్ధమధ్యమము, వరాళిమధ్యమము, పంచమము, శుద్ధధైవతము, పంచశ్రుతిధైవతము, శుద్ధనిషాదము, షట్శ్రుతిధైవతము, కైశికినిషాదము, కాకలినిషాదము లనుపదునారుపేర్లను చెప్పి యిందు పంచశ్రుతిఋషభశుద్ధగాంధారములు, షట్శ్రుతిఋషభసాధారణగాంధారములు, ఇట్లు పంచశ్రుతిధైవత శుద్ధనిషాదములు, షట్శ్రుతిధైవత కైశికినిషాదములు వీని స్వరస్థానము లొక్కటియగునని యెంచి వీనిని రామామాత్యునికన్న కొంత క్రమపద్ధతిని మేళములందు చేర్చి తన ౧౯ మేళములను వెలయించినాడు. రామామాత్యుడు రాగములకు శార్ఙ్గదేవుడు సూచించిన రాగాంగోపాంగభాషాంగపద్ధతిగ మేళముల నేర్పరచి కృతకృత్యుడాయెను. ఈమేళపద్ధతి కర్ణాటకసంగీతవేత్తలెల్లరు, సోమనార్యుడు, వెంకటమఖి, రఘునాధరాయలు మున్నగువారుసహితము అనువదించుచుండిరి. అందుచే నితడు మార్గదర్శకుడుగ నెన్నబడును. వెంకటమఖి తనమేళములు సహితము ప్రకృతివికృతస్వరముల క్రమప్రస్తార నిర్మితములుగ లేవని గ్రహించి మేళప్రస్తారపద్ధతి ననువదించెనని చెప్పబడును. ఇప్పు డనువదింపబడునది ఇదియే.

మేళప్రస్తార పద్ధతి

మేళప్రస్తారపద్ధతి వెంకటమఖి స్వనిర్మితమే యని గర్వముగ జెప్పుకొనినను ఇయ్యదియితనితండ్రి గోవిందదీక్షితనిర్మితమనియెంచుటకాధారములు కలవు. గోవిందదీక్షితులు తంజపురి నేలిన రఘునాధరాయల యాస్థానమున నమాత్యపదవి నలంకరించి యుండెననియు, నితనివలన "సంగీతసుధ" అనులక్షణగ్రంథము వెలువడెననియు దెలియుచుము. ఈగ్రంథము రఘునాధరాయలు తాను రచించినట్లు తన పేరు పెట్టుకొనెను. వెంకటమఖియు దన తండ్రిగారు సంగీత లక్షణగ్రంథము రచించినట్లును, తనకది యాధారమగుచుండినట్లును చెప్పుకొనినాడు. ఇయ్యది "సంగీతసుధ"యే యని గ్రహింపనగును. మేళప్రస్తార పద్ధతి ఇట్లు తండ్రిగారివలన గ్రహించియుండనోపు. అట్లయ్యు నితడు

"మేళా ద్విసప్తతిః శ్రీమద్వేంకటాధ్వరి కల్పితాః."

అని చెప్పుకొనుట తనఘనతను వెల్లడించుకొనుటకే.

మరియు గోవిందాచార్యకృత "సంగీతశాస్త్రసంక్షేపమ్"అను ప్రాచీన తాళగ్రంథమున * డెబ్బదిరెండు ప్రస్తారమేళములు చెప్పబడియున్నవి. ఈగ్రంథమందలి మేళములపేర్లు వెంకటమఖి చెప్పు చొప్పున లేవు. ఇప్పుడు వాడుకలోనుండిన కనకాంగి, రత్నాంగి, ఖరహరప్రియ మున్నగుపేర్లు ఈగ్రంథమున జూతుము. గోవిందాచార్యప్రణీతగ్రంథము వెంకటమఖిగ్రంథముకన్న ప్రాచీనమైన దని యెంచవలసినచో నీప్రస్తారపద్ధతికూడ వెంకటమఖికి ఆధార మాయెనని యెంచవలసి యుండును. అందుచే నితని పై వాక్యమునందువలె ౭౨ మేళములు స్వనిర్మితములే యని చెప్పుటలో రసము లేదు. ఎట్లయినను వెంకటమఖి ప్రస్తారమేళములం దెక్కువ మక్కువకలిగియుండెననుట చెల్లు. ఏమికారణముననో వెంకటమఖియొక్క అంతర గాంధార, కాకలినిషాదముల స్వరస్థానములుకాని, పంచశ్రుతిఋషభ ధైవత

* అడయారు పుస్తకభాండాగారము, నెంబరు ౩౦ A ౨౨.

ములుకాని, కనకాంబరి, రత్నాంబరి మున్నగు ప్రస్తారమేళముల పేర్లు కాని ఇప్పుడు వాడబడుటలేదు. కాని దీక్షితసోదరులు మున్నగువా రీపేర్లను గ్రహించియుండిరనునది మరువరాదు. ఈసంగతులు ముందు మరియొకవ్యాసమున చర్చింతుము.

ప్రస్తారక్రమము

వెంకటమఖి స్వరావళిని పూర్వాంగోత్తరాంగము లను రెండు విభాగములుగ నెంచెను. షడ్జము మొదలు మధ్యమము వరకు పూర్వాంగస్వరము లనియు, పంచమముమొదలు నిషాదమువరకు ఉత్తరాంగస్వరములనియు నెంతుము. ఇట్లు శుద్ధమధ్యమముతో జేర్చబడిన ౩౬ మేళములు పూర్వాంగములనియు, వరాళిమధ్యమముతో జేర్చబడినమేళము లుత్తరాంగములనియు నెంచబడును. రెండువిధములగు మధ్యమము లిట్లు చేర్చబడెను.

అ, ఇ, ఉకారములు :— ఆయాస్వరములకు అ, ఇ, ఉకారములు చేర్చి వానిని సంజ్ఞలతో వెలయించు వెంకటమఖిభావము భావ్యమే. అ, ఇ, ఉలు స్వరముల ఉచ్చస్వనమును చెప్పగలుగుచున్నవి. 'అ' కన్న 'ఇ' ఉచ్చస్వనముకలది. 'ఇ' కన్న 'ఉ' ఉచ్చస్వనము కలది. ఇయ్యవి చేరి ఓంకారమైనందున నాదము ఓంకారస్వరూపమని యెంచబడుచున్నది. ఈసంగతివలనకాబోలు త్యాగరాజు 'కోలాహలసప్తస్వరగృహముల - గురుతే మోక్షమురా ఓ మనసా' అని పాడినాడు. పాశ్చాత్యశాస్త్రవేత్త "హెల్మహోల్ట్సు" అచ్చులస్వనముగూర్చి చెప్పుచు వీనిధ్వనిని లెక్కవేసి వరుసగ హెచ్చుధ్వనికలిగియుండినట్లు పేర్కొనినాడు. మిగుల ప్రాచీనకాలమునాటిదిగ నెంచబడిన *కుటుమియామలై శిలాశాసనమందు స్వరములు పైవిధముగ నచ్చులతో జేర్చి చెప్పబడెను. అందుచే నీశాసనము వెంకటమఖికి ఆధారమాయెనని యెంచ వీలగుచున్నది. ఈశాసనమందలి సంగీతముగూర్చి వేరువ్యాసము వ్రాయుదును. ఎట్లులైనను వెంకటమఖి స్వరములందు అ, ఇ, ఉలు చేర్చి ర, రి, రు; గ, గి, గు; ద, ది, దు; న, ని, ను; ఇట్లు పదునారుస్వరములుచెప్పినాడు. వాని నిట్లు గ్రహించునది:

పూర్వాంగములు.				ఉత్తరాంగిములు			
స్వరము	జ్ఞప్తి	తుల్య స్వరము	జ్ఞప్తి	స్వరము	జ్ఞప్తి	తుల్య స్వరము	జ్ఞప్తి
౧. శుద్ధరి	ర	—	—	౭. శుద్ధద	ద	—	—
౨. పంచశ్రుతి రి	రి	౩. శుద్ధ గ	గ	౮. పంచశ్రుతి ద	ది	౯. శుద్ధ ని	న
౪. షట్శ్రుతి రి	రు	౫. సాధారణ గ	గి	౧౦. షట్శ్రుతి ద	దు	౧౧. కైశికి ని	ని
—	—	౬. అంతర.గ	గు	—	—	౧౨. కాకలి ని	ను
౧౫. షడ్జము	—	౧౩. శుద్ధ మ	మ	౧౬. పంచమము	—	౧౪. వరాళి మ	మి

* ౧౨-వ శతాబ్దముకన్న ప్రాచీనమైనదిగ జెప్పబడెను.

సప్తస్వరములు ప్రతిప్రస్తారమేళమునందు ఉండునట్లు ప్రతిస్వరమును క్రమముగ ప్రస్తరింపబడుట ౭౨ మేళములందు చూతుము. వెంకటమఖి తన ౧౬ స్వరములు ప్రస్తరించునప్పుడు అందలి రి, గలు; రు, గిలు; ది, నలు; దు, నిలు; ఒక్కస్వనమును కలిగియున్నవనునవి గ్రహించియే యట్లు లెక్కవేసె ననునది మరువరాదు. అప్పుడు ౭౨ మేళములుమాత్రము కలుగును. ఎట్లో ఇటుచూడనగును.

పూర్వాంగస్వరములందు ప్రస్తారయోగ్యములు రి, గలుకదా. వీని నిట్లు ప్రస్తరింపవచ్చును. ఈప్రస్తారములు ఆరుఅగును.

౧. శుద్ధఋషభ శుద్ధగాంధారములు లేక సంజ్ఞలతో				రగ
౨. ,,	సాధారణగాంధారములు		—	రగి
౩. ,,	అంతర	,,	—	రగు
౪. పంచశ్రుతి ఋషభ సాధారణ ,,			—	రిగి
౫. ,,	అంతర	,,	—	రిగు
౬. షట్శ్రుతి ,,	,,	,,	—	రుగు

ఉత్తరాంగస్వరము లిట్లు ధైవతనిషాదములు ద, నిలను ఆరువిధము లుగమాత్రము ప్రస్తరింపవచ్చును.

౧. శుద్ధ ధైవత శుద్ధ నిషాదము		లేక		దన
౨. ,,	కైశికి ,,		—	దని
౩. ,,	కాకలి ,,		—	దను
౪. పంచశ్రుతి ,,	కైశికి ,,		—	దిని
౫. ,,	,, కాకలి ,,		—	దిను
౬. షట్శ్రుతి	కాకలి ,,		—	దును

ఋషభగాంధారయుతము లారును ధైవత నిషాద ప్రస్తారము లారింటితో జేర్చిన ముప్పదియారుమేళకర్తలు కలుగును. ఇయ్యవి శుద్ధమధ్యమ వరాళిమధ్యమయుతములుగ జేసిన డెబ్బదిరెండు మేళకర్తరాగము లగును. పైవిధమున ౧౬ స్వరములను ప్రస్తరించిన ౭౨ మేళములు కలుగవని కొందరు దురభిప్రాయ పడుచుండిరి. వీరు ౩౨ మేళకర్తలే గ్రహింతురు. ఇయ్యవి వెంకటమఖియొక్క ౧౨ స్వరముల ప్రస్తారము ననుసరించునవని వీరి యభిప్రాయము. వెంకటమఖి ౧౬ పేర్లు చెప్పినను ౧౨ స్వరముల ప్రస్తారమువలననే ౭౨ మేళకర్తల నెరిగెనని వీరు గ్రహింపవలయును. వెంకటమఖి యభిమతము ననుసరించి యిట్లు చెప్పనగును. వెంకటమఖిచెప్పిన ౩ రిలు, ౩ గలు ఇట్లు ప్రస్తరించి వీనిని 'దని'లతో జేర్చవచ్చును. ఇట చూడుడు:

ఋషభగాంధారములు (౧) రగ, (౨) రగి, (౩) రగు, (౪) రిగ, (౫) రిగి, (౬) రిగు, (౭) రుగ, (౮) రుగి, (౯) రుగు

ఇట్లు తొమ్మిదివిధములుగ జేర్చవచ్చును. కాని పంచశ్రుతిరి=శుద్ధగ, షట్ఛ్రుతిరి=సాధారణగ కావున పైవానియందు రిగ; రుగ; రుగిలు గ్రహింపబడవు. కావున ౬ ప్రస్తారము లగును. ఇట్లు ధైవతనిషాద ములచే నారు ప్రస్తారములు కలుగును. అందుచే ౩౬ మేళకర్తలగును. వీనియందు శుద్ధవరాళి మధ్యమములనుజేర్చి ౭౨ మేళకర్తలను జెప్ప వచ్చును.

చక్రములు

వెంకటమఖి పూర్వాంగస్వరములను ప్రస్తరించి ౬ చక్రములను వెలయించుట భావ్యమె. ఉత్తరాంగస్వరములు ప్రస్తరించిప్రతి చక్రమందును ౬ మేళకర్తరాగములు చేర్చినాడు. ఇందుచే

౧ వ	చక్రమందు	శుద్ధఋషభ	శుద్ధగాంధారమును
౨ వ	,,	,,	సాధారణ ,,
౩ వ	,,	,,	అంతర ,,
౪ వ	,,	పంచశ్రుతి ,,	సాధారణ ,,
౫ వ	,,	,, ,,	అంతర ,,
౬ వ	,,	షట్ఛ్రుతి ,,	అంతర ,,

ఇట్లున్నవి. ఒక్కొక్కచక్రమందు ధైవతనిషాదము కలిగి ఇట్లున్నవి:—

౧ వ	మేళకర్త	శుద్ధధైవత	శుద్ధనిషాదము
౨ వ	,,	,,	కైశికి ,,
౩ వ	,,	,,	కాకలీ ,,
౪ వ	,,	పంచశ్రుతి ,,	కైశికి ,,
౫ వ	,,	,, ,,	కాకలీ ,,
౬ వ	,,	షట్ఛ్రుతి ,,	,, ,,

కావున ఆయామేళకర్త ఆయాచక్రమం దాయాస్థానమున నుండునట్లు గ్రహింపవలయును. ఇందుచే మేళకర్తసంఖ్య తెలియ వచ్చిన నందలి వికృతస్వరావళి నెరుగ నగును. ఎట్లో ముందు చూతము. పైచక్రములకు వెంకటమఖి వరుసగ (౧) ఇందు, (౨) నేత్ర, (౩) అగ్ని, (౪) వేద, (౫) బాణ, (౬) ఋతు అని పేర్లు చెప్పెనాక. వీనికి దుల్యమగు వరాళిమధ్యమయుతము లగునవి (౭) ఋషి, (౮) వసు, (౯) బ్రహ్మ, (౧౦) దిశ, (౧౧) రుద్ర, (౧౨) ఆదిత్యులు. మొదటి యారుచక్రములు పూర్వాంగములు. తక్కినవి యుత్తరాంగములు. పూర్వాంగచక్రములందలి రాగముల స్వరములే యుత్తరాంగము, వానియందును వరాళిమధ్యమముతో గూడి యున్నది. ఇట్లు మధ్యమము వేరుగ నుండినంతనే పూర్వాంగములు మారుచున్నవి. ఇందుకు దృష్టాంతముగ వేంకటమఖి ఇట్లుచెప్పినాడు:

“కటాహసంస్థితం క్షీరం కేవలం దధిబిందునా,
యథా సంయోజ్యమానంతు దధిభావం ప్రపద్యతే;
తథైవ పూర్వమేలాస్తే మధ్యమేన విసంజ్ఞికాః.”

మరియు నాయాచక్రమునందలి ఈవరుసరాగములు వ్యాపకమ్ము జెందుట గమనింపదగినది.

౧ వ	చక్రమునందలి	౧ వ	మేళకర్త	— కనకాంగి.
౨ వ	,,	౨ వ	,,	— హనుమతోడి.
౩ వ	,,	౩ వ	,,	— మాయామాళవగౌళ.
౪ వ	,,	౪ వ	,,	— ఖరహరప్రియ.
౫ వ	,,	౫ వ	,,	— ధీరశంకరాభరణము.
౬ వ	,,	౬ వ	,,	— చలనాట.

ఈరాగము లాయాచక్రములందు ముఖ్యము లగుటచే నా చక్రము లాపేర్లతో వాకొనుటయు దప్పుకాదు.

కొన్ని ముఖ్యాంశములు:—

౧. మేళకర్తలన్నియు సంపూర్ణములుగ నిష్పాదించబడును. స, పలు అవినాశి, అనగా వికృతములు లేనివి యగును.

౨. తక్కిన వినాశిస్వరములు రి, గ, మ, ద, ని లలో మధ్యమము ౭౨ మేళకర్తలను విభాగించుచు మొదటి ౩౬ మేళముల శుద్ధమధ్యమము కలవిగను, తక్కిన ౩౭-౭౨ మేళకర్తలు వరాళిమధ్యమము కలవిగను ఉన్నవి.

౩. ౧ మొదలు ౧౮ మేళకర్తలు వీనికి సమములైన వరాళి మధ్యమయుతములగు ౩౭-౫౪ మేళకర్తలు శుద్ధఋషభయుతములు.

౪. ౧౯-౩౦ మేళకర్తలు వీనికి సమములైన వరాళిమధ్యమ యుతములగు ౫౫-౬౬ మేళకర్తలు పంచశ్రుతి ఋషభయుతములు.

౫. ౩౧-౩౬ మేళకర్తలు వీనికి సమములైన వరాళిమధ్యమ యుతములు. ౬౭-౭౨ మేళకర్తలు షట్ఛ్రుతిఋషభయుతములు.

౬. ౧ మొదలు ౬ను, వానికిసమములైన వరాళిమధ్యమముగల ౩౭-౪౨ మేళకర్తలును శుద్ధగాంధారయుతములు.

౭. ౭-౧౨ మేళకర్తలును, ౧౯-౨౪ మేళకర్తలు వీనికి సమములైన వరాళిమధ్యమముగల ౪౩-౪౮ మేళకర్తలును ౫౫-౬౦ మేళకర్తలును సాధారణగాంధారయుతములు.

౮. ౧౩-౧౮ మేళకర్తలును, ౨౫-౩౬ మేళకర్తలు వీనికి సమములైన వరాళిమధ్యమముగల ౪౯-౫౪ మేళకర్తలును, ౬౧-౭౨ మేళకర్తలును అంతరగాంధారయుతములు.

౯. పూర్వాంగోత్తరాంగమేళ చక్రములందలి ౧, ౨, ౩ మేళకర్తలును శుద్ధధైవతయుతములు. ఇట్లు ౪, ౫ మేళకర్తలు

పంచశ్రుతిధైవతయుతములు. ౬-వ మేళకర్త షట్శ్రుతి ధైవతముతో గూడినది.

౧౦. పూర్వాంగోత్తరాంగమేళచక్రములందు వరుసగ ౧-వ మేళకర్త శుద్ధనిషాదము, ౨-వ మేళకర్త కైశికినిషాదము, ౩-వ మేళకర్త కాకలినిషాదము, ౪-వ మేళకర్త తిరిగి కైశికినిషాదము, ౫, ౬, మేళకర్తలు కాకలినిషాదము ఇట్లు కలవిగ నున్నవి.

ఇట్లు ఋషభగాంధారములు మేళచక్రములను ధైవతనిషాదములు చక్రమునందలి వరుస మేళకర్తలను నిరూపింపగలుగుచున్నవి.

ఈపద్ధతి యుపయోగములు

మేళచక్రములును, చక్రములందలి మేళములును నియమానుసరణముగ నుంటచే మేళకర్తసంఖ్య తెలిసిన అందలి ప్రకృతివికృతి స్వరావళి నెరుగవచ్చునని యెంచితిమి. ఉదాహరణముగ ౨౩-వ మేళకర్తయందలి స్వరావళి నారయుట కిట్లు చూచునది:

౧. తొలుత స . . . ప . . సే ఇట్లు అవినాశి స్వరములను వ్రాయునది.

౨. సదరు మేళసంఖ్య పూర్వాంగోత్తరాంగములం దెచ్చట కలదియు నెరిగి శుద్ధ లేక వరాళిమధ్యమమును వ్రాయునది. స . . శు.మ ప . . సే

౩. ఇకపూర్వాంగస్వరములు రి, గ, ల నెరుగుటకు సదరు సంఖ్య ఏచక్రమందుండునదియు నెంచునది. ౨, ౩, సంఖ్య ౪-వ చక్రమందు కలుగును. కావున నది పంచశ్రుతిఋషభ సాధారణ గాంధారములు కలిగినదగును.

స, పం, సా.గ, శు.మ, ప . . సే

౪. ఉత్తరాంగస్వరములు ద, నిల నారయుటకు సదరుసంఖ్య ఆచక్రమం దే స్థానముననున్నది తెలియవలయును. ౨,౩,సంఖ్య ౪-వ చక్రమందు ౫-వ స్థానమున నుంటచే నిందు పంచశ్రుతిధైవత కాకలి నిషాదములు కలుగును. కావున స్వరము లిందు:—స, పం. రి, సా.గ, శు.మ, పం.ద, కా.ని, సే. ఇట్లు కలవు. మేళసంఖ్య ౩౬ కు మించిన నద్దానియందు ౩౬ తీసివేసి పైక్రమమున స్వరములు తెలియ నగును. ఇందు వరాళిమ. కలుగును.

కటపయాది నియమము

పైవిధమగు మేళకర్తసంఖ్య తెలిసిన నందలి స్వరావళి నెంచ నగునుకదా. మేళకర్తపేరు ననుసరించి సంఖ్య నెరుగుటకు కటపయాదినియమము అనిచెప్పబడును. క, ట, ప, య అనగా—కాదినవ, టాదినవ, పాదిపంచ, యాద్యష్ట — అని గ్రహింతము. వీని స్థానములు సంఖ్యల నిట్లు తెల్పును:

	౧	౨	౩	౪	౫	౬	౭	౮	౯	౦
కాదినవ—	క	ఖ	గ	ఘ	ఙ	చ	ఛ	జ	ఝ	ఞ
టాదినవ—	ట	ఠ	డ	ఢ	ణ	త	థ	ద	ధ	న
పాదిపంచ—	ప	ఫ	బ	భ	మ	-	-	-	-	-
యాద్యష్ట—	య	ర	ల	వ	శ	ష	స	హ	-	-

మేళకర్తల తొలిరెండక్షరములు వానిసంఖ్యను తెలుపునట్లుగ నెలయించునప్పటి మనవారిశక్తి వర్ణనాతీతము. మేళకర్తయందలి ప్రథమాక్షరము కటపయాదులం దెచ్చట నున్నదియు గ్రహించి యా సంఖ్యను లిఖించి యద్దానివెనుక రెండవ యక్షరముయొక్క సంఖ్యను చేర్చిన నాసంఖ్య మేళకర్తను తెలుపగలుగుచున్నది. ఞ, న, లు శూన్యాంకము కలవి. మేళకర్తలందలి సంయుక్తాక్షరములలో ద్విత్వములు గ్రాహ్యములు.

ఉదాహరణము:—రత్నాంగియందు 'ర' ౨ ను తెలుపును. తక్కిన 'త్నా'యందు 'న' తీసికొంబడి యది శూన్యముగ నెంచబడుటచే నీమేళకర్తసంఖ్య ౨ మాత్ర మగును. ఇట్లు తక్కినవి గ్రాహ్యములు. కాని కొన్నిట ద్విత్వమునకు మారుగ పై యక్షరమే తీసికొంబడినది. "చక్రవాకము" నందలి 'చ' = ౬ ను, క = ౧ తెలుపునదిగ నెంచి యద్దాని ౧౬-వ మేళకర్తగ జెప్పబడెను. 'రత్నాంగి' యందువలె ద్విత్వముగ 'ర' గ్రహింపబడలేదు. ఇట్టి విధివిరోధము లగునవి కొన్ని 'కనకాంగి' మున్నగు మేళకర్తల పేర్లయందు చూతుము. వీని వివరము మరియొక వ్యాసమున వ్రాయుదును. ఇప్పటి కర్ణాటకరాగములన్నియు నిట్టి మేళప్రస్తారపద్ధతి ననుసరించి యుండినవని గ్రహింపవలయు. వీని జన్యములు, రాగ విభాగము మున్నగు నంశములనుగూర్చి వేరువ్యాసమున దెలుపుదును.

గర్జనము

కొమ్మినేని వెంకటసుబ్బమాంబ, క్రొత్తపల్లి సీతారామమాంబ

[కర్నాటకదేశమందలి బేలగాముమండలములోని బేలవాడీభుయికోటకు ఏలికయైన ఏసాజికి ఇల్లాలు సావిత్రి. శివాజీసైన్యాధిపతియగు దాదోజీవీరుడు ఏసాజీని గెలువగోరి భుయికోటను ముట్టడించెను. ఏసాజీ పగఱజూచి బెగడొందక మగటిమితో శత్రుల డీకొనుచుండెను. కాని యధర్మయుద్ధంబున దాదోజి ఏసాజీని హత మొనర్చెను. వీరపత్ని సావిత్రి పతిమరణమునకు కుందక తన పరివారముతో రణరంగంబు జేరి పతికళేబరమునకు ముమ్మారు భక్తితో ప్రదక్షిణించి తల్లడపాటుతో చెల్లాచెదరగుచున్న తన సైనికులకు శౌర్యాగ్ని ప్రజ్వరిల్లునట్లు గర్జించిన ఘట్ట మిది :]

వీరవరేణ్యులార, పరువెత్తుదురేమి త్యజించి యుద్ధమున్
భీరువులైన స్త్రీలబలె బిక్కమొగంబులువైచి మానముఌ
పౌరుషముఌ గణింపక క్షణత్యయబుద్బుదతుల్యజీవముల్
గోరుచు నీచశాత్రవులకుఌ జెయిమోడ్చి నమస్కరింపుచున్.

ఆజి నొకింతయేనియును న్యాయములేక చలంబుతోడ ఏ
సాజిని మీప్రభూత్తముని శాత్రవు లేకత ముట్టడింప దా
దోజి మహాపరాక్రమముతో చనుదెంచి వధించియుండ మీ
తేజ మదెందు డాగెను ప్రతిక్రియకుఌ దలపెట్ట రింతకున్.

మీప్రభువరేణ్యు లిట్లు సమీకమందు-చచ్చిపడియుండ ప్రాణంబు లిచ్చగించి
పిరికిపందలగుచు పరువెత్తుచుంట-రాజభక్తులు మీకు ధర్మంబటయ్య !

తలచి యెరుంగరయ్య తమతాతలు తండ్రులు నీచభోగముల్
తొలగి యెరుంగరయ్య వెతతో పెనుభీతితొ యుద్ధరంగముఌ
నిలిచి యెరుంగరయ్య ప్రభునిఌ వధియించి పరుల్ క్రమింపగా
పలికియెరుంగరయ్య తమపాదములఌ బడువార మంచునున్.

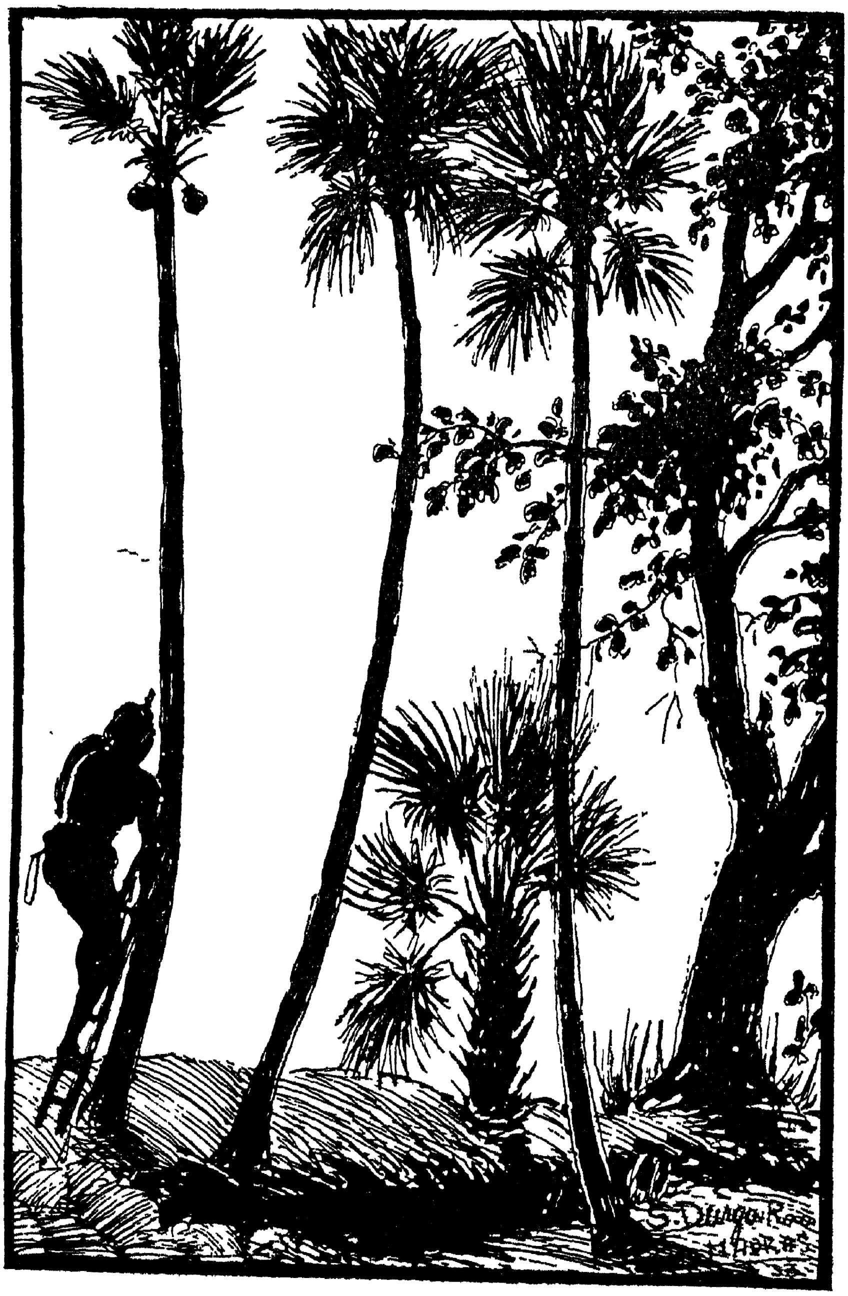
సమరమునందు కాలిడుటొ శత్రులనొంచుటొ లేక తారు ప్రా
ణములను బాయుటో జరుగగావలెకాని భయంబుతోడ మా
నమును త్యజించి వైరిచరణంబుల వ్రాలి నమస్కృతుల్ రచిం
చి మనుట శౌర్యవంతులకు సిగ్గులచేటుసుమీ తలంపగా.

రాజభక్తిని విడక సంగ్రామమందు - ప్రాణముల గోలుపోయి స్వర్గంబు జేరి
పూజ్యగౌరవస్థానంబు బొందినారు - ధన్యు లగుచును మీ తాత తండ్రు లకట !

అట్టివీరుల కడుపున బుట్టి మీరు - తుచ్ఛభోగంబు లాసించి ద్రోహులగుచు
రాజభక్తిని వీడి సంగ్రామమందు - మొరకుపగరకు బత్తి కేల్మోడ్తు రేమి ?

స్వీయదేశమానంబు రక్షించుకొఱకు - ప్రతినబూనినవారలై పడతులెల్ల
కాళికామూర్తులగుచు సంగరము జేరి - పరుల దునుమ తమకు తలవంపుగాదె.

సైనికులార, లెండు తమ సాహససంపద జూపరండు యు
ద్ధాన నరాతివీరుల మదం బడగింపగ పొండు తేకువన్
ప్రాణములన్ గణింపక మహాహవమందు జయంబు లెండు మీ
మానము గాచుకొండు తుదిమా టిదె సిద్ధముకండు పోరికిన్.

(ప్రకృతి చిత్రము)

—శ్రీపాండ దుర్గారావు.

౭. వైద్యము

ఆయుర్వేదములోని అద్భుతచికిత్సలు

మంగిపూడి వేంకటశర్మ

పార్శ్వపునొప్పికి — నొప్పి గలవారిని దంతధావనము చేయకపూర్వమే సూర్యోదయమగువేళకు రమ్మని చెప్పి వారిని పడమటిముఖముగా నిలిచియుండబెట్టి వారికి ఏపార్శ్వమున నొప్పియుండునో ఆపార్శ్వమున నీడలో కనుబొమ్మమీద భ్రూమధ్యమునుమొదలు కనుబొమ్మ చివరదాక మూడుమేకులను నేలలోనికి కొట్టవలయును. నీడలో కనుబొమ్మ బాగా గుర్తించి కొట్టవలయును. నీడ బాగా ఆనకయున్నయెడల ఆపార్శ్వమున చెవిలో ఒకరూళ్లపెన్సిలుగాని, ఆలాటి సన్నని పుల్ల వేరొకటిగాని పెట్టుకొని ఆపుల్లచివర పట్టుకొమ్మని చెప్పి చెవికిని (చెవిరంధ్రమునకును) కనుబొమ్మకును ఎంతయెడము గలదో అంతయెడము మీదకు చూచినయెడల కనుబొమ్మస్థానము తెలియును. అప్పుడు మేకులు సరియైన స్థానములో కొట్టుటకు వీలగును. ఒకవేళ ఎండ మసకగానుండి ఇంకను నీడ సరిగా కనపడకయుండినయెడల మేకులు నిదానముగా గాక ఎగుడుదిగుడుగా కొట్టినయెడల ఏదోయొకమేకుఅయినను కనుబొమ్మమీద పడకమానదు. అదియైనను చాలును. ఒక్క మేకు కనుబొమ్మమీద పడినను పార్శ్వపునొప్పి వెంటనే ఆశ్చర్యకరముగా తగ్గిపోవును. మేకులు బొత్తిగా సన్నముగా నున్నయెడల నీడ సరిగాలేనపుడు కనుబొమ్మలో పడవు కనుక లావుపాటి బొగడమేకులు కొట్టినయెడల సులభముగా కనుబొమ్మమీద పడును. మూడు మేకులలో ఏమేకు కనుబొమ్మనీడలో దిగినను నొప్పి ఆక్షణములోనే చేతితో తీసివేసినట్లు మాయమైపోయి బరువు తగ్గి సుఖముగలిగి యింద్రజాలము చేసినట్లు రోగికి తోచును. అట్లు నొప్పి, బరువు తగ్గి వెంటనే సుఖము కలుగనియెడల మేకులు సరియైనచోటున పడలేదని నిశ్చయించుకొని మరునాడు మరల జాగ్రత్తగా చూచి యీచికిత్స చేయవలయును. రెండుమూడురోజులు చేసినయెడల ఒకనాడయినను ఎండ బాగుగానుండి మేకులు కొట్టవలసినచోటు నీడలో స్పష్టముగా కన్పడవచ్చును. ఈ చికిత్స మావైద్యశాలలో వేలకొలది మందికి చేయబడినది. అందరికిని అమోఘముగా కుదిరినది. మబ్బువేసిననాడుగాని, వర్షపుదినములలోగాని ఈ మేకులవైద్యమునకు వీలుండదు. కనుక అప్పుడు ఈ క్రిందిచికిత్స చేయవలయును. నొప్పిగలవారు ఉదయమునకు పూర్వమే దంతధావనము చేసి ఒక ఔన్సు ఆవుపాలలో ఇరువదిచుక్కలు ఆవునెయ్యి వేసి త్రాగవలయును. ఇట్లు ఒకవారము, పదిదినములవరకును చేయవలయును. నొప్పి తప్పక తగ్గిపోగలదు. అనేకులకు తగ్గినది.

బుడ్డలు — చిన్నపిల్లలకు కొందరికి ఒరబీజములు (ఒకటి పెద్దదిగా ఒకటి చిన్నదిగా నుండును.) మిక్కిలి పసితనములోనే వచ్చును. ఈబీజములలో పెద్దదిగానున్నదానిని లోపలికి గెంటినయెడల పోవును. మరల నడచినగాని, ఊపిరి గట్టిగా విడిచినగాని వచ్చును. అట్టిదానికి క్రింది చికిత్స చేయవలయును. కంసదుంపలు, లేక కాజదుంపలు అను పేరుగల దుంపలు రెండు తేవలయును. (కంసమొక్కలు, లేక కాజమొక్కలు ఊడుపు

చేలలో తరుచుగానుండును. కాలువలలో నీటివారను గట్లులనంటియుండును. నీరు నిలిచిన గుంటలలోనుకూడ మొలుచును. వీటి ఆకులు మిక్కిలిదళసరిగా నుండును. పువ్వులు తెల్లగా - కృష్ణతామరపువ్వులవలె - కాడలవలె నుండి కొద్దిగా పలచనిరేకులు కొంచెము కలిగియుండును.) రెండుదుంపలను పిల్లలబుడ్డలకు దిగదుడిచి ఒకదుంప అన్నము వండుకొను పొయిలో పాతిపెట్టవలయును. రెండవదుంప యింటిగుమ్మమునకు వ్రేలాడగట్టవలయును. ప్రొయిలోని దుంప అన్నము వండునపుడు నిప్పుసెగకు ఉడికి కరగి హరించిపోవుచుండును. బుడ్డకూడా తగ్గ నారంభించును. ప్రొయిలోని దుంప హరించిపోవునప్పటికి బుడ్డ సమానస్థితికి వచ్చును. ఇది అద్భుతము. అయితే ఈచికిత్సలో కొందరికి గుణము కనుపించలేదు. అనేకులకు పనిచేసినది. ఈబుడ్డలలో భేదము లుండి తగ్గలేదో మరి యేమిహేతువో శ్రద్ధగల వైద్యులు పరిశోధనలు చేసి కనుగొని వెల్లడింప వేడుచున్నాను.

తేలుకాటుకు—మామిడిచెట్లు పూచినరోజులలో ఉదయముననే చెట్టుసమీపమునకు పోయి దంతధావనము చేసుకొనవలయును. వెంటనే చెట్టుయొక్క ఒక్కవాలుకొమ్మ కేసి చూడవలయును. ఆకొమ్మ చేతికి అందుసదిగా నుండవలయును. చూడగానే ఏపువ్వులు కన్నులబడునో ఆపువ్వులగుత్తిని పట్టుకొని గుత్తి కొమ్మనుండి కోయకయే రెండుచేతులతోను నలిపి ఆరసమును రెండుచేతులయొక్క అరచేతులలోపలను, వెలుపలను వ్రేళ్లను వ్రేళ్లసందులను బాగుగా పట్టునట్లు పూసుకోవలయును. ఇంతవరకును ఆపువ్వులగుత్తిగల కొమ్మను వదలివేయరాదు. అనగా కొమ్మయొక్క పూగుత్తిని పట్టుకొనగానే నలిపివేసి చేతులనిండ ఒక్కసారిగానే ఒక్కనిమిషములోనే ఆపసరు, లేక రసము పట్టునట్టు రాచుకోవలయును. కొమ్మను వదలిపెట్టి మరల పట్టుకొని నలిపి రాచుకొనగూడదు. ఇంకొకకొమ్మకాని, గుత్తులుగాని అసలే పనికిరాదు. మొదటచూచినగుత్తులే నలపవలయును. దంతధావనము చేసికొని పువ్వుగుత్తులు చూచువరకును తలవంచుకొనియో, యింకొకదిక్కుకు చూచుచునో యుండవలయునుగాని చెట్టు కేసి (చెట్టువంక) చూడరాదు. ఈలాగు చేతులకు పూసుకొన్న పువ్వురసముయొక్క మహత్త్వము ఏడాది (ఒక్కసంవత్సరము) వరకు నుండును. ఇప్పుడు పునాసచెట్లు దేశమంతటను దొరకుచున్నవిగాన ఆరునెలల కొకసారి యీలాగు చేసినచో మరియును మంచిది. ఈరీతిగా పసరు పట్టించుకొన్నతరువాత ఇంటికివెళ్లి చేతులు కడిగి వేసికోవచ్చును. ఆనాడుమొదలు తేలుకుట్టినవారు వచ్చినయెడల కుట్టినచోటు అడిగితెలిసికొని, కాలు అయినయెడల తొడలవద్దనుండి క్రిందికిని, చేయిఅయినయెడల చంకలదగ్గర నుండి క్రిందికిని గట్టిగా పట్టుకొని దిగజార్చవలయును. మెస్మరిజముచేసినట్టు దిగిపోవును. రెండుచేతులతోను (కుట్టినకాలుగాని చెయ్యిగాని) గట్టిగా పట్టుకొని (తనచేతులు) క్రిందికి దిగజార్చవలయును. యక్షిణివలె బాధ తగ్గిపోవును. ఇదికూడచేసి చూడబడినది.

తేలుకాటుకు ఇతరచికిత్సలు—తేలు కుట్టినచోట వేడినీళ్ల ఆవిరి పట్టినయెడల చెమటతో విషము పైకి వచ్చి త్వరలో బాధ ఉపశమించును గనుక ఎక్కువబాధగలవారికందరికిని ఆవిరిచికిత్స ముందుగా చేయించుట మంచిది. చింతగింజ ముదిరినది, పెద్దది, అనగా వెడలుపుగానుండునది తెచ్చి దానిపైనిగల బెరడును (పెచ్చు, లేక పెంకు) అరగదీసి తీసివేయవలయును. నీళ్లతో అరగదీయవచ్చును. బెరడు అంతా అరగదీసివేయవలయును. లోపలిపదార్థమును అనగా చింతగింజలోనిపప్పును తేలు కుట్టినవారు వచ్చినయెడల ఒక్కనీళ్లచుక్కవేసి రాతిమీద కొద్దిగా అరగదీసి, అనగా ఒకటిరెండుచుట్టులు మాత్రము అరగదీసిన ఆగింజకు కొద్దిగా జిగురువచ్చును. ఆగింజను కుట్టినచోట అంటించవలయును. అయిదు, లేక పదినిమిషములలో నిశ్శేషముగా బాధ తగ్గిపోవును. చింతగింజ అని తెలిసినయెడల గురియుండదు గనుక ఆగింజను గుండ్రముగా అరగదీసి మణిరాయివలె చేయ

1. తిరుపత్తూరులో మహాత్ముడు విశ్రమించిన క్రైస్తుకులాశ్రమము. 2. మహాత్ముని కనురెప్పవలె కాపాడుచు పరిచర్యసలుపుచున్న మీరాబెను కన్య. 3. నిద్ర. 4. భక్తులొసగిన ఫలాదులు వియ్యంకునకు.

1. 'జాతిమతములు హరిజనులకు పరమశత్రువులు' అనివ్రాసిన యొకచిత్రమునకు మహాత్ముని నిరసనము. 2. సంతకమునుకోరిన యొకబాలుని పోగుల కోరుట. 3. కుమారి కౌముది నిలువుదోపుడు. 4. విజయనగరము మహారాణిగారి రోల్సు రాయిసుకారులో మహాత్ముడు. 5. తిరువాంకూరు హరిజనసంఘాధ్యక్షుని చేతిగాయమునకు మహాత్ముని ప్రథమచికిత్స.

వలయును. ఈచికిత్సను వేలకొలదిమందికి చేసినాము. నూటికితొంబదిమందికి గుణమిచ్చినది. చెరుకుబెల్లము ముక్కనుతెచ్చి తేలుకుట్టినవారిని నోటిలో ఆముక్క పెట్టుకొని ఊటను మ్రింగించుచు ఆనోటిలోని ముక్కనే కొంచెము ఉమ్మితడితోనే కుట్టినచోటను రాచుచు (మెల్లగామర్దించుచు) తెల్లావాలు, తలవెంద్రుకలతుక్కు, చెరుకుబెల్లము పొగవేయవలెను. బాగుగా గుణమిచ్చును. అనేకులకు గుణమిచ్చినది.

పశువులకుకరిం(మర్మస్థానము)పుచ్చినందుకు-చిటపట కాయలమొక్క, ప్రేలుడుకాయలమొక్క అనిపిలువబడు చిన్నఆకులుగలమొక్క యుండును. దీనికాయలు నీళ్లలో వేసిన టప్పుమని ప్రేలును. పిల్లలు దీనికాయలను నోటిలో పెట్టుకొని ఉమ్మితడి తగులగానే అవి పగిలి చప్పుడైన ఆనందించుచుందురు. ఈమొక్కలఆకులు తెచ్చి కరిం పుచ్చి పురుగులుపట్టిన పశువులయొక్క ముచ్చికలగుంటలో (మెడకిందగుంటలో) ఆపసరు పిండి కొంతపసరు వెన్నుపొడుగునను రాయవలయును. ఇట్లు ఒకటిరెండుపూటలు చేయగానే పురుగులు పడిపోయి పుచ్చుమానిపోవును. ఇదికూడ చేసి చూచినదే. అమోఘమైనగుణము.

మూర్ఛకు— ఈమహామహిమగలమూలికారాజముపేరు తెలియలేదు. ఇదియొకతీగ. దీనిఆకులు కాకరఆకులవలె నుండునుగాని ఈయాకులకు ప్రతిఆకునకును గూడ ఏడేసిచీలిక లుండును. ఏపుగాపెరిగినకాకరపాదు తీగలంతలావుగా దీనితీగె లుండును. ప్రత్తికాయలంతలేసికాయ లుండును. కాయపైన కొంచెము నూగు ఉండును. దురదగొండి నూగువలె ఇదియును శరీరమునకు తగిలిన దురదపెట్టును. కాయలోపల పలుచనిదూది యుండును. ఆదూదిలో గింజ లుండును. ఆగింజలు కంది గింజలంతలేసి యుండును. గింజలరంగు గోధుమలను పోలియుండును. గోధుమగింజల కుండునంతమెరుగు లేక కొంచెము కనుమాసినరంగుగా నుండును. ఈయాకుల రసము మూర్ఛగలవారిముక్కులలో పిండనక్కరలేదు. ఆకులు నలిపి వాసనమైన చూడనక్కరలేదు, ఇంటిలో ఆతీగపాదు, లేక ఆమొక్క, లేక ఆఆకు లుండినచాలును. మూర్ఛయనుపిశాచము పారిపోవును. ఆమొక్కయొక్క లేక ఆకులయొక్క గాలి మూర్ఛగలవారికి సోకిన చాలును, మూర్ఛలు అమోఘముగా నివారణఅయి ఆరోగ్యభాగ్యము కలుగును. ఈమహామూలికపేరు బాత్తిగా తెలియకుండుట శోచనీయము. ఆయుర్వేదవైద్యులు, పరిశోధనలయం దభిరుచిగల బుద్ధిమంతులు ఈమూలిక పోలికనుబట్టి (పైనివ్రాసినదానినిబట్టి) గ్రహించి ఉపయోగించి చూచి దీనిమహాత్త్వమును వెల్లడిచేసి లోకులకు మహోపకారము చేయుదురుగాక.

మూర్ఛలకు చేకొణిదచెట్టు (క్షీరమోరటి)యొక్క ఆకులు నలిపి ఆపసరు ముక్కులలో పిండినయెడల మూర్ఛరోగము నివారించును. కొద్దినెలలనుండి ఉన్న రోగమైనయెడల ఒకటి రెండుసారులు పిండిన చాలును. ఏళ్లకొద్ది నిలవగా ఉన్నరోగమైనయెడల నాలుగయిదు సారులు చికిత్సచేయవలయును. చేకొణిద చిన్నచెట్టుగా నుండును. ఆకులుచిన్నవి. ఆకులు నలిపితే జిగురుగా నుండును. రసముత్వరగా రాదు. ఈచెట్టులు సామాన్యముగా చాలమందికి తెలిసియుండును. ఈచికిత్సవల్ల అనేకులకు గుణము కలిగినది.

రక్తపుటొత్తిడి (Blood-pressure)

మండ వెంకట నరసింహారావు, బి. ఏ.

ఒకప్పుడు జ్ఞానముగూడ విషమముగనే పరిణమించును. ఎప్పుడును దెలియనవసరములేని విషయములుసైతము లోకములో గొన్నియున్నవి. కాక యట్టివిషయములు తెలిసినపిదపనే మానవునకు జెడుగులు సంభవించును. ఈ రక్తపుటొత్తిడియను విషయముగూడ నట్టివానిలో జేరును.

రక్తపుటొత్తిడినిగూర్చి మనతాతముత్తాత లెరుంగరు. ఎరుంగవలె ననుయత్నమును వారు చేయలేదు. కాని సుమారిరువదివత్సరములనుండి యీ విషయమైన విజ్ఞానము దేశమున వ్యాప్తము గాజొచ్చినది. నాటినుండియు నేతద్విషయకములగు వ్యాధులు మానవ మానసములను గలంచివైచుచున్నవి. కనుక జ్వరము, తలనొప్పి మొదలగువ్యాధుల విజ్ఞాన మెట్లు మానవసామాన్యమైనదో యట్లే యీవిషయముగూడ గావలయును.

రక్తనాళములలోని రక్తముయొక్క యొత్తిడియే రక్తపుటొత్తిడి యనబడును. గుండెకాయనుండి శుద్ధరక్తము నాళముల కంపబడుటచేత నీయొత్తిడి గలుగుచున్నది. మనుజుని యారోగ్యమునకు గొంతయొత్తిడి యావశ్యకము. కాని యొకతిత్తిలో గాలి నెక్కువగ పూరించిన నాతిత్తి యెట్లు పగులునో యట్లే రక్తాధికతవల్లగూడ జీవి కాపద గల్గును.

మణికట్టునొద్దను, జేతులమీదను మన మీరక్తపుటొత్తిడిని కనుగొనగలము. దేహోష్ణతాపరిశీలనమున కెట్లు శీతోష్ణపరిమాణయంత్రము (Thermometer) వలయునో యట్లే దీనిని బరీక్షించుటకుగూడ నొకయంత్రము గావలయును. నాడీనిదానమున దీని నంతగ గనుగొనలేము. దీనిని బరీక్షించుయంత్రము, యంత్రము నుపయోగించు నైపుణ్యము గలవైద్యుడు నుండిననే కాని దీనియెక్కువతక్కువలు తెలియజాలవు. ఈరక్తపుటొత్తిడిలో నత్యధికము, నత్యల్పము రెండును బ్రమాదములే. నేడు వైద్యశాస్త్రమునం దీవిషయమే యత్యధిక ముఖ్యస్థానము నందియున్నది.

అధికమగు రక్తపుటొత్తిడి మలబంధాతిశయమువల్లను, లోనిరక్తమునందుఁ గల్మషములు చేరియుండుటవల్లను, సారా, కల్లు మొదలగు నసహజపదార్థములతిశయముగ సేవించుటవల్లను గలుగుచున్నది. క్రోధము, నసూయయు దీనిలో విభేదములు గలిగించును. కావున రక్తపుటొత్తిడివలని రోగములకు దేహ మానసములు రెండును నిదానములనుట స్పష్టము.

ఎంతయోకాలమునుండి చికిత్సాసాధ్యములైన రోగములుసైత మేతద్విషయకపరిశోధనానంతరము తేలికగ గుదుర్పబడుచున్నవి. దీనిసంబంధమగు పరిశోధన వైద్యశాస్త్రమునకుగూడ వింతపరిణామమును గల్గించినది.

అధికమగు నీరక్తపుటొత్తిడివలన గల్గెడిరోగములు- నేడు సంఘమునందు విరివిగ వ్యాపించి యల్లకల్లోలము చేయుచున్నవి. కాన నిట్టిజాడ్యములు రాకుండ జాగ్రత్తపడుటయు, నేలోపమువల్లనేని వచ్చినచో ద్వరగ -గుదిర్చికొనగల్గు జ్ఞానశక్తి గల్గుటయు మన

సృష్ట్యాదికాలము

చిలుకల వెంకటరమణశాస్త్రి

సృష్టి ప్రారంభమై ఎంతకాలమైనది అనువిషయమును సయుక్తికముగ విమర్శింతము. కాలవిధాయక మగుశాస్త్రము జ్యోతిశ్శాస్త్రము (Astronomy). దీని ననుసరించుచు ప్రాచీనోక్తులను కేవలముగా విశ్వసించక ప్రత్యక్షముగా మన కగపడు పరిస్థితులను బట్టియే ఈసృష్ట్యాదికాల నిర్ధారణనుగూర్చి విమర్శింతము:

ఆకాశమందు కాంతివంతములుగ (వెలుగుచున్న) మన కగుపడునవి గ్రహములు, నక్షత్రములు. అందు గ్రహములకుమాత్రము చలనమున్నట్లు మనకు ప్రత్యక్షముగా నగుపడుచున్నది. ఆకాశమందలి సూర్యసంచారమార్గమునకు (The sun's path in the heavens) క్రాంతివృత్తమని (Ecliptic) పేరు. ఖగోళమధ్యయం దనగా ఉత్తర దక్షిణధ్రువములకు మధ్యనుండు వృత్తమునకు విషువద్వృత్త (Celestial Equator) మని పేరు. భూగోళమందును, రెండు ధ్రువములకు మధ్యనున్నదియే భూమధ్యరేఖ (Terrestial Equator). కావున ఆని ప్రదేశమందుండువారికి సరిగా నెత్తిమీద అభిముఖముగా ఖగోళమందు విషువద్వృత్తముండును. ఈ క్రాంతివృత్తము విషువద్వృత్తముతో రెండుస్థానములందుమాత్రమే కలిసియుండి రెండుస్థానములందు దీనికి ౨౩½ భాగలదూరములో ఉత్తరముగాను, దక్షిణముగాను ఉండును. అందు కలసినస్థానమునకు మేషాది (First point of Aries) అనిపేరు. ఇచటనుండి ౯౦ భాగల (Degrees)దూరము వరకు క్రాంతివృత్తము, విషువద్వృత్తమున కుత్తరముగా క్రమముగా పెరుగుచుండును. అచట, అనగా పరమక్రాంతి (Obliquity of the Ecliptic) యగు ౨౩½ భాగలదూరములోనున్న స్థానమునకే కటకాది (Cancer) యని పేరు. అచటనుండి క్రమముగా తగ్గుచు ౯౦ భాగలదూరములో పూర్తిగ తగ్గి విషువద్వృత్తముతో కలియును. దీనికి తులాది (Libra) యనిపేరు. ఇచటనుండి క్రాంతివృత్తము విషువద్వృత్తమునకు దక్షిణముగా నుండును. ఈదూరము క్రమముగా ౯౦ భాగలవరకు పెరుగును. దీనికి మకరాది (Capricorn) యనిపేరు. ఇచటనుండి క్రమముగా ఆదూరము తగ్గును క్రమముగా ౯౦ భాగలదూరములో తిరిగి విషువద్వృత్తముతో కలియును. ఇదియే మేషాది. ఇదియే క్రాంతివృత్తము. ఇందు సూర్యుడు సంచరించును.

ఈసంగతులన్నియు మనకు ప్రత్యక్షముగా నగుపడును. ఎట్లనగా, భూమధ్యరేఖయందలి దేశములో నున్నవాడు ప్రతిదినము మధ్యాహ్నకాలమందు తననీడను పరీక్షించును. మార్చి ౨౧ వ తేదినాడు తన నీడ నేమియు ఉండని ట్లాతడు చూచెను. అందుచే ఆదినమున సూర్యుడు తన నెత్తిమీద నుండెనని తెలిసికొనెను. ఆ దినమునుండి క్రమముగా అతడు తననీడను తనకు దక్షిణముగా క్రమముగా పెరుగుచుండినటుల చూచెను. అందుచే సూర్యుడు తననెత్తిమీదికి ఉత్తరముగా వెళ్లుచుండెననియు, క్రమముగా ఉత్తరముగా వెళ్లుమార్గ మధికమగుచున్నదనియు ఆతడు తెలిసికొనెను. ఇట్లు ౨౨ జూన్ వరకు తననీడ ఉత్తరముగా పెరిగి, ఆ దినమునుండి తన నీడను వెనుక పెరిగినట్లుగా ఇప్పుడు తగ్గుచున్న ట్లాతడు గనెను. దీనినిబట్టి అటనుండి సూర్యుడు తిరిగి దక్షిణముగ వచ్చుచున్న ట్లాతడు గనిపెట్టెను. ఇట్లు తగ్గుచు, శెప్టెంబరు ౨౩-వ తేదీని తన నీడ లేన ట్లాతడు చూచెను. అందుచే వెనుకటివలె సూర్యుడు తన నెత్తిమీద నుండెనని యాతడు గుర్తించెను. ఇట్లే ఆదినము మొదలు అతడు, తననీడను, తనకుత్తరముగా వచ్చుట చూచి, సూర్యుడు దక్షిణముగా నున్నాడని తెలుసుకొనెను. డిసంబరు ౨౨-వ తేదీనాడు, వెనుక తననీడ ఎంతదక్షిణముగా నుండెనో అట్లే ఈదినమున అంతఉత్తరముగా తననీడను చూచెను. అటనుండి తననీడను క్రమముగా తగ్గుచున్నట్లును, తిరిగి మార్చి ౨౧-వ తేదీనాడు నీడ ఏమియు లేనట్లును ఆతడు చూచెను. దీనినిబట్టి ఆతడు వెనుకచెప్పిన క్రాంతివృత్తస్వరూపమును, సూర్యసంచారమును గుర్తించెను.

అట్లే, ఇతరదేశములం దున్నవారుగూడ దీనిని గుర్తింపనగును. భూమధ్యరేఖనుండి, తమదేశమున కెంతదూరముండెనో (Latitude) అంతదూరముగ సూర్యు డుండురోజున వీరికి నీడ శూన్యమగును. తమనీడ క్రమముగ ఉత్తరముగా పెరిగినచివరదినమున, అచట చిహ్నముచేసి, దక్షిణముగా పెరిగినచివరదినమునగూడ నిట్లే చిహ్నముచేసి,

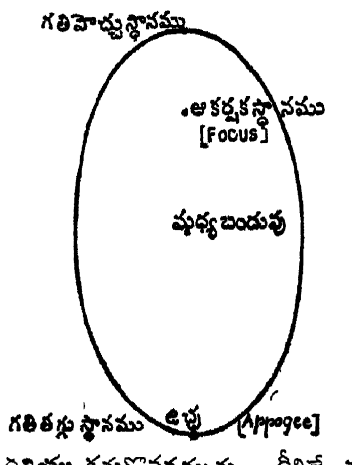
ఈరెండుచిహ్నములమన్యను, ఒకరేఖ గీచినచో అదియే విషువద్వృత్తమగును. ఇట్లే దీనినిబట్టి వెనుకటివలె అంతయు గుర్తించనగును.

ఇట్టి వృత్తసంపాతమే (Vernal Equinox) ఆరంభస్థానము. అటనుండి క్రమముగా పెరుగుటచేత, సూర్యునికి గతిగలదని ఆతడు గుర్తించెను. ఇట్లు తిరిగి ఆస్థానమునకు వచ్చుదినమునుబట్టి ఆతడు సూర్యుడొకసంవత్సరకాలములో తిరిగి, ఆరంభస్థానములో నగుపడునని తెలుసుకొనెను. ఇట్లే చంద్రుడుమొదలైనగ్రహములను వేధచేసి, వాటికి దినగతులను, వార్షికగతులను పరీక్షించనగును. ఎట్లనగా వేధచేసీదినమున మేషాదినుండి కొంతదూరములో గ్రహము కనబడినది. రేపటిదినమునగూడ నిట్లే వేధ చేయగా మేషాదినుండి గ్రహమువరకు గలదూరము తెలిసెను. ఈరెంటికిమధ్యనున్న దూరము ఆదినమందు ఆగ్రహముచే ఆక్రమించబడినదిగా నతడు గుర్తించెను.

ఈగతులనుబట్టి, వారు చక్రమును చుట్టివచ్చుట కెంతకాలము పట్టునో తెలియనగును. అట్లే ఒకసంవత్సరములో అనగా సూర్యుడు ఆరంభబిందువునుండి తిరిగి ఆబిందువును చేరుకాలములో ఏగ్రహ మెంతదూరము నడచునదియు వేధవలన తెలియనగును. ఇది మనకు ప్రత్యక్షముగా గాన్పించును. ఇట్టిపరీక్షచే ఒకసంవత్సరకాలములో గ్రహముల కింతగతియని గుర్తించనగును.

	రా.	భాగ.	విక.	విలి.
రవికి	౦	౦	౦	౦
చంద్రునకు	౪	౧౨	౪౬	౪౦
కుజునకు	౬	౧౧	౨౪	౯
బుధునకు	౧	౨౪	౪౫	౧౮
గురునకు	౧	౦	౨౧	౬
శుక్రునకు	౭	౧౫	౧౧	౫౨
శనికి	౦	౧౨	౧౨	౫౦

ఇట్లు పరీక్షించుటలో, గ్రహము కొంతకాలము వేగముగను, కొంతకాలము మెల్లగను, నడచుచున్నట్లగపడుచున్నది. ఎప్పుడు భూమికిగాని, ఆకర్షకునకుగాని అతిదూరములో గ్రహముండునో

అపుడు గ్రహము మెల్లగ నడచుచున్నట్లును, ఆకర్షకునకు అతిసమీపములో నున్నపుడు శీఘ్రముగ నడచుచున్నట్లును వేధవలన (by observation) మన కగుపడుచున్నది. దీనిని బట్టి గ్రహముల నాకర్షించు విశేషశక్తిగల ఒకానొకదేవతావిశేషమున్నదనియు, దాని ఆకర్షణలోనిహెచ్చుతగ్గులనుబట్టి గ్రహగతి హెచ్చుచు, తగ్గుచు నున్నదనియు కనుగొనవచ్చును. దీనికే మనవారు ఉచ్చ (Appogee) యని పేరిడిరి.

ఈ ఉచ్చకుగూడ కొంతగతియున్నట్లు మనకగుపడుచున్నది. ఎట్లనగా గ్రహము తిరుగుచున్న కక్ష్యావృత్తములో (Orbit) మధ్యబిందువునుండి వేధచేసినపు డొకవిధముగను, పార్శ్వబిందువు (ఆకర్షకస్థానము Focus) నుండి వేధచేసినపుడు మరియొకవిధముగను అగుపడుచున్నది. ఇట్లు ప్రతిదినము చూచుచుండగా, నీరెంటికి భేదము కొంతకాలము పెరుగుచును, మరి కొంతకాలము తరుగుచును ఉన్నట్లు మన కగుపడుచున్నది. దీనిని నిపుణముగా పరీక్షించినచో, గ్రహము ఉచ్చవద్దనున్నపుడు రెంటికిని అంతరము కనుబడుటలేదు. ఇట్లే నీచవద్ద గ్రహమున్నపుడును భేద మగుపడుటలేదు. అనగా నీసమయములందు మధ్యనుంచి వేధచేసినను, పార్శ్వబిందువునుంచి వేధచేసినను ఒకేవిధముగా గ్రహ మగుపడుచున్నది.

ఇట్లేదినమందు గ్రహ మగుపడునో, తిరిగి అట్లగుపడు మధ్యకాలమందలి తేడానుబట్టి ఈ ఉచ్చకు గతియున్నట్లు తెలియనగును. అనగా మేషాదినుండి ౯౦ భాగలదూరములో గ్రహమున్నపుడు మధ్యపార్శ్వ బిందువులలో నెచటినుండి చూచినను అంతరమగపడుటలేదు. అనగా నీగ్రహముయొక్క ఉచ్చ (Appogee) గూడ మేషాదినుండి ౯౦ భాగలదూరములో నుండెనని తెలుసుకుంటిమి. తిరిగి రెండవమారు గ్రహము మేషాదినుండి ౯౦.౫ భాగల దూరములో నుండునపు డీయుచ్చస్థాన మగుపడెను. అందుచే గ్రహ మొక పర్యాయము తిరిగివచ్చుకాలములో ఉచ్చ ౦.౫ దూరము కదలెనని తెలుసుకొంటిమి. దీనిని బట్టి ఇది సంవత్సరమున కెంతదూరము కదలునదియు, ఇది చక్రమును చుట్టివచ్చుట కెంతకాలము పట్టునదియు తెలియనగును.

ఇట్లే క్రింది విధమైన గతులు, ఉచ్చలకు ౧౦౦ సంవత్సరములలో కానవచ్చును:

రవి	ఉచ్చ	భాగాది	౦	౦	౧౧	౩౬
చంద్ర	,,	,,	౧౦౮	౨౧	౩౦	
కుజ	,,	,,	౦	౦	౬	౭
బుధ	,,	,,	౦	౦	౧౧	౨
గురు	,,	,,	౦	౦	౨౭	౦
శుక్ర	,,	,,	౦	౦	౧౬	౩
శని	,,	,,	౦	౦	౧	౧౦

ఈప్రకారముగానే గ్రహములను ఉత్తరముగాను, దక్షిణముగాను ఆకర్షించుశక్తిగల "పాతలు" (Nodes) గలవని వేధవలన గుర్తెరిగితిమి. అదెట్లనగా, గ్రహములు కొంతకాలము క్రాంతివృత్తమున కుత్తరముగాను, మరికొంతకాలము దక్షిణముగాను, మరికొంతకాలము క్రాంతివృత్తమందును నడచుచున్నట్లు మన కగుపడుచున్నది.

క్రాంతివృత్త మెట్లు విషువద్వృత్తముతో రెండుస్థానములందుమాత్రమే కలసియుండి, తిరశ్చీనముగా నున్నదో అట్లే గ్రహ

ములు తిరుగు కక్ష్యావృత్తములు (క్రాంతివృత్తములో రెండుస్థానము లందుమాత్రమే కలుసుకొని, తిరశ్చీనముగా నున్నట్లు మనకు వేధవలన అగుపడుచున్నది. ఈ రెండువృత్తములు (క్రాంతివృత్తము, గ్రహ కక్ష్యావృత్తము) కలసినస్థానములకే ' పాత ' (Nodes) అని పేరు.

వేధవలన గ్రహ మేదినమున క్రాంతివృత్తమందు గనుపించెనో ఆదినమున, ఆగ్రహముతో సమానమైన మేషాదిదూరములో దాని పాత యుండును. ఇట్లు గ్రహము తిరిగి అచటికన్న కొంతవెనుక నుండగనే ఆగ్రహము క్రాంతివృత్తమం దగుపడుచుండెను. అందుచే గ్రహము ఒకపర్యాయము చక్రముచుట్టు తిరిగివచ్చుకాలములో, దాని పాత కొంత వెనుకకు నడచినదని తెలియుచున్నది. ఇదియే ' పాత ' యొక్క విలోమగతి. ఉదా. మేషాదినుండి ౪ భాగలదూరములో గ్రహ మున్నపుడు, ఇది క్రాంతివృత్తమం దగుపడెను. తిరిగి ఆ గ్రహము దానిని దాటిపోయి చక్రమును చుట్టివచ్చి, మేషాదినుండి ౩.౭ భాగల (Degrees) దూరములో నుండగనే అది క్రాంతివృత్తమం దగుపడెను. ఇదియె పాతస్థానముగదా ! అందుచే నీమధ్యకాల మందు ఆగ్రహముయొక్క పాత ౦.౩ భాగలదూరము వెనుకకు నడచినట్లు స్పష్టముగా మన కగుపడుచున్నది. దీనినిబట్టి ' పాత ' ఒకసంవత్సరకాలములో నెంతెంత నడచునదియు, చక్రమును చుట్టి వచ్చుట కెంతకాలము పట్టునదియు తెలియనగును. ఇట్లన్ని గ్రహముల పాతలకును ౧౦౦ సంవత్సరములకాలములో విలోమగతి ఈక్రిందివిధముగ నుండును:

			రాశి.	భాగ.	లిప్త.	విలి.	పర.
రాహువు లేక చంద్ర	పాత	గతి	౪	౧౫	౧౯	౦	౦
కుజ	,,	,,	౦	౦	౦	౬	౨౫
బుధ	,,	,,	౦	౦	౦	౧౪	౩౮
గురు	,,	,,	౦	౦	౦	౫	౧౩
శుక్ర	,,	,,	౦	౦	౦	౨౭	౫
శని	,,	,,	౦	౦	౦	౧౯	౫౧

ఇదంతయు మనకు ప్రత్యక్షముగా వేధవలన అగుపడుచున్నది.

ఇకను మనకు ప్రకృతమందు విమృశ్యాంశమగు సృష్ట్యాదికాల నిర్ణయమువద్దకు వచ్చెదము. ఆరంభకాలములో అన్ని గ్రహములు వాటి ఉచ్చలు, పాతలు, అన్నియు ప్రారంభస్థానమగు మేషాది (Vernal Equinox) యం దుండవలయును. అట్లారంభస్థానమం దుండనిచో దానికి ఆరంభస్థాన మను సంజ్ఞ వ్యర్థముగదా !

కొన్నిగ్రహములుమాత్రమే ఈ ఆరంభస్థానమం దున్నచో అది ఆరంభకాలము గానేరదు. అంతకుపూర్వము ఏవిధమైనగ్రహ ములుగాని, ఉచ్చలుగాని, పాతలుగాని ఏర్పడకయుండి అపుడే ఏర్పడినకాలమే సృష్ట్యాదికాలమని సర్వవిదితము. అందుచే, అన్ని గ్రహములు ఉచ్చలు, పాతలు, ఒక్కమారు సృజింపబడి, ఒక్క చోటనుండి తిరుగుట ప్రారంభించినదనియు, అదియే సృష్ట్యాదికాల మనియు చెప్పక తప్పదు.

ప్రకృతమందుండు గ్రహస్థితినిబట్టియు, వాటిగతులనుబట్టియు వెనుకకు వెళ్లగా, నెప్పుడు ఈగ్రహ, ఉచ్చ, పాతల కిందరకు సామ్యముగా ఆరంభస్థానమందు స్థితియుండునో అదియే సృష్ట్యాది కాలము. ఇట్లు వెనుకకుపోగా ౧,౯౫,౫౮,౮౫,౦౩౪ సంవత్సరముల క్రిందట, ఇవన్నియు ఆరంభస్థానమగు మేషాదియందుండును. కాన నిదియే సృష్ట్యాదికాలము.

గణితమర్యాదానుసారముగా గ్రహములకు సామ్యకాలము ౪౩,౨౦,౦౦౦ సంవత్సరములు. అనగా ఇంతకాలమున కొకమారు గ్రహములన్నియు ఆరంభస్థానమం దుండును. కాని ఈకాలమునకు ఉచ్చలు; పాతలు ఆరంభస్థానమునకు రానేర వని మనకు ప్రకృతము అగుపడుచుండు గ్రహగతులచే స్పష్టపడుచున్నది. ఈగ్రహములకైనను ఈకాలములలోపల సామ్యము గలుగనేరదని దిఙ్మాత్రముగా ప్రదర్శించుచున్నాను.

	రవిగతి	చంద్రగతి	కుజగతి	బుధగతి	గురుగతి	శుక్రగతి	శనిగతి
	రా. భా. లి. వి.	రా. భా. లి. వి.	రా. భా. లి. వి.	రా. భా. లి. వి.	రా. భా. లి. వి.	రా. భా. లి. వి.	రా. భా. లి. వి.
౨౦౦౦ సంవత్సరములకు	౦-౦-౦-౦	౭-౨౬-౦-౦	౪- ౫-౨౦-౦	౨-౧౦-౦-౦	౭-౧౩-౨౦-౦	౧- ౬-౦-౦	౧౦- ౮-౦-౦
౫౦౦౦ ,,		౧-౨౦-౦-౦	౪-౧౩-౨౦-౦	౫-౨౫-౦-౦	౬-౧౮-౨౦-౦	౯- ౦-౦-౦	౭-౨౦-౦-౦
౬౦౦౦ ,,		౧౧-౧౮-౦-౦	౦-౧౬- ౦-౦	౭- ౦-౦-౦	౧౦-౧౦- ౦-౦	౩-౧౮-౦-౦	౬-౨౪-౦-౦
౧౦,౦౦౦ ,,		౩-౧౦-౦-౦	౮-౨౬-౪౦-౦	౧౧-౨౦-౦-౦	౧- ౬-౪౦-౦	౬- ౦-౦-౦	౩-౧౦-౦-౦

సూర్యుడుమాత్రము సంవత్సరమున కొకమారు ఆరంభస్థానమునకు వచ్చును. గ్రహములకు పైనచూపినవిధముగా ౪౩,౨౦,౦౦౦ సంవత్సరములలోపల భిన్నమగుగతు లుండునేగాని, ఏకరీతిగల గతి యుండి అన్నియు ఆరంభస్థానమునకు రానేరవు. ౪౩,౨౦,౦౦౦ సంవత్సరములకాలమునకు గ్రహములన్నియు ఆరంభస్థానమునకు రాగలవు. కాన మందోచ్చలు ఈకాలములో రాలేవు. ఈకాలములో వాటి గతి ఈకిందరాశి, భాగ, లిప్త, విలిప్తలలో కనపర్చబడుచున్నది.

రవి ఉచ్చ	౪-౧౯-౧౯-౧౨	చంద్రోచ్చగతి	౦-౦-౦-౦
కుజ ,,	౨-౧౩-౨౬-౨౪	కుజ పాతగతి	౨-౧౭- ౨-౨౪
బుధ ,,	౪-౧౨-౨౮-౪౮	బుధ ,,	౫-౨౫-౪౦-౪౮
గురు ,,	౧౦-౨౪- ౦- ౦	గురు ,,	౨- ౨-౩౮-౨౪
శుక్ర ,,	౬-౧౨-౩౬- ౦	శుక్ర ,,	౧౦-౨౫- ౪-౪౮
శని ,,	౦-౧౪- ౨-౨౪	శని ,,	౭-౨౮-౧౯-౧౨

ఇవి ప్రకృతమందు మన కగుపడు గతులచేత సాధింపబడినవి.

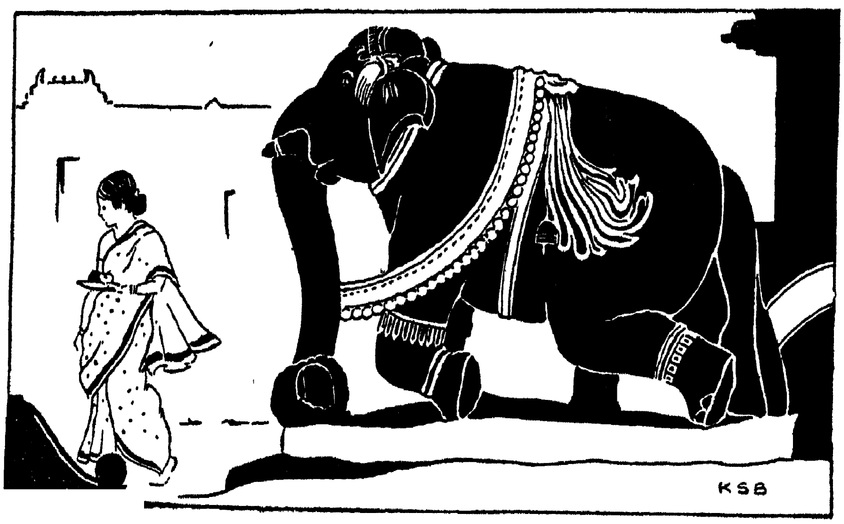
చంద్రపాత or రాహుగతి ౦- ౦- ౦- ౧

కావున ౪౩,౨౦,౦౦౦ సంవత్సరములకాలములో గ్రహము లన్నియు ఆరంభస్థానమగు మేషాదిలోనికి వచ్చినను, ఉచ్చలు, పాతలు, ఆరంభస్థానమునకు రాజాలనందున ఈకాలము సృష్ట్యాదికాలము గానేరదు. ఈగ్రహములగతి సామ్యకాలమునకే (ఆరంభస్థానమునకు అన్నిగ్రహములు చేరుకాలమునకు) ప్రాచీనులు గూఢముగ "మహాయుగ" మని పేరిడిరి. వారియాశయ మిదియై యుండనోపు!

ఇట్లే ఉచ్చ, పాతలు, గ్రహములు అన్నియు ౪౩౨,౦౦,౨౦,౦౦౦ సంవత్సరములకాలములో ఆరంభస్థానమునకు చేరును. ఈలోపల చేరజాలవు. ఇందుకు ప్రకృతమందు మన కగుపడుగతియే తార్కాణము.

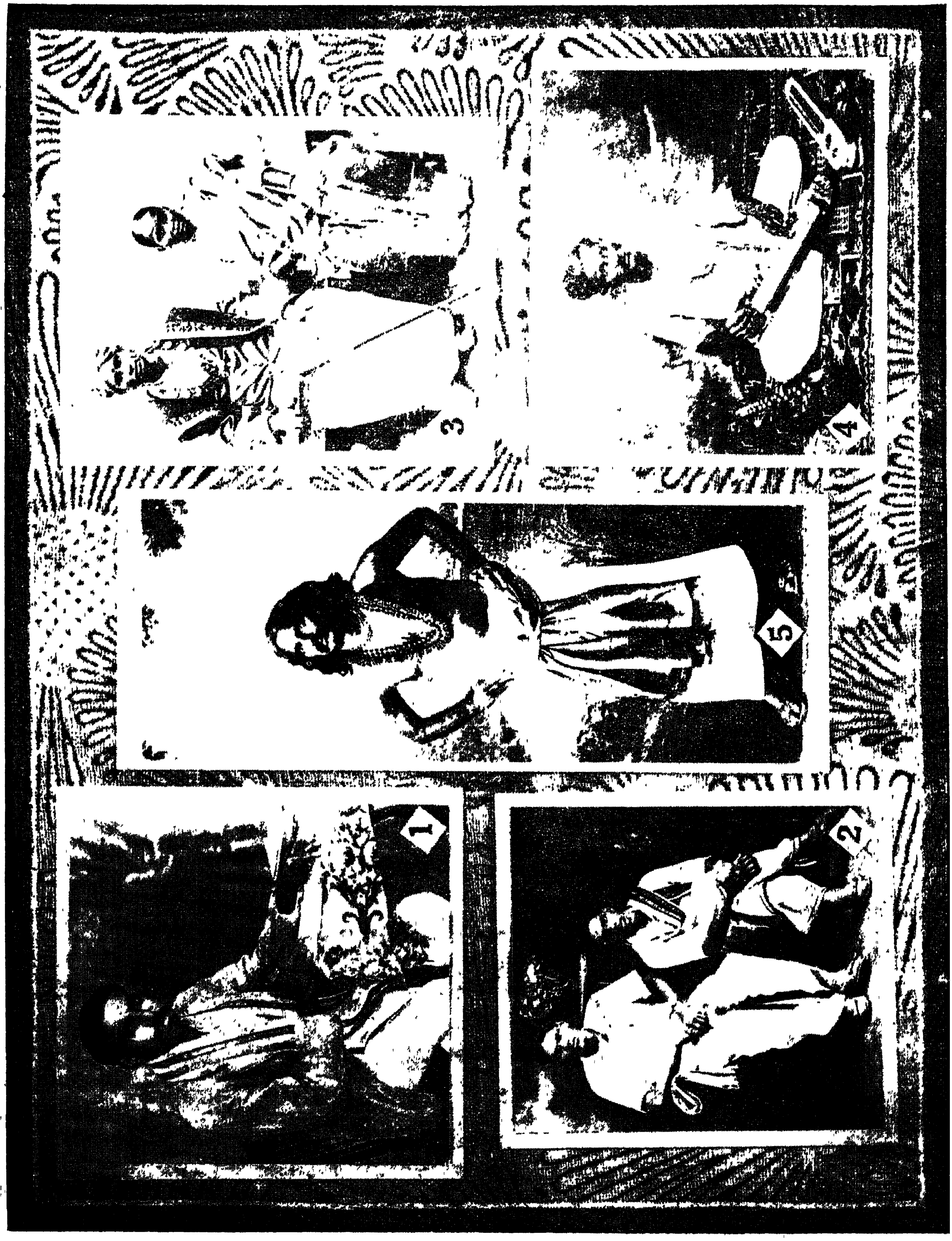
ఇట్టికాలమునకే ప్రాచీనులు 'కల్ప' మని పేరుపెట్టిరి. ఇదియే దీనికి హేతువుకాబోలు!

కావున ప్రకృతమందలి గ్రహస్థితిని, వాటిగతులనుబట్టి ఈగ్రహములు, ఉచ్చలు, పాతలు, ఇవన్నియు ఆరంభస్థానమునకు చేరుకాలమును వెనుకకు శోధించగా ఇప్పటికి రమారమి ౧౯౫,౫౮,౮౫,౦౩౪ సంవత్సరములక్రిందట్లు అయియుండునని పైవిధముగా విమర్శింపనగును.

ఆలయములో

—క్రొత్తపల్లి సుబ్రహ్మణ్యము, కాకినాడ.

1. జటావల్లభుల పురుషోత్తంగారు. 2. సూర్యనారాయణ సోదరకవులు. 3. కవిసింహ, పోకూరి కాశీపతిగారు (వారి ధర్మపత్నియు) 4. తాపూరి చిదంబరంగారు. 5. ఆంజనేయ అవధూత బ్రహ్మానందస్వామిగారు.

1. డంటు నాగేశ్వరరావుగారు. 2. మంగళగిరి రాఘవదాసుగారు. 3. కొమ్మూరి బాలబ్రహ్మానందదాసుగారు.
4. ముదునూరి వేంకటకృష్ణరావుగారు. 5. బొల్ల వెంకటసుబ్బారావుగారు.

శ్రీ కృష్ణజననము

మాడభూషి మఠం వెంకటాచార్యులు, బి. ఏ.

[శ్రీ విష్ణుచిత్తులు ద్రావిడమునఁ బ్రసాదించిన "వణ్ణమాడంగళ్" అను ప్రారంభముగల పాశురములు: ద్రవిడదివ్యప్రబంధములోనిది.]

వన్నెమాడువులను వరలు గోష్ఠిపురాన
వెన్నుఁ డుద్భవింపఁ జెన్నుమీఱఁ
జమురు సున్ని గొని వసంతంబు లాడంగఁ
బంకమయ్యెఁ గృష్ణు ప్రాంగణంబు.

పరువులెత్తువారుఁ, బడువారు, ముదమారఁ
బెనఁగువారు, నేఁడి బిడ్డఁడనుచు
నెమకువారు, వాయిదము గొట్టఁ బాడువా
రాడువారు నైరి యాలపల్లె.

ఇడుమవాసి చెల్వ మెసఁగ బిడ్డఁడుపుట్టఁ
జూడఁబోవువారుఁ, జూచి మరలు
వారు, వీనిసాటి రా రెవ్వ, రితఁడు శ్ర
వణపతి, జగమేలు ననెడివారె.

ఉట్లఁ దెచ్చి ముంగి నురలించి యాడువార్,
పాలు పెఱుఁగు నేయి పంచువారు,
నెఱికురు ల్వీడంగ నెఱపి నాట్యము తెల్వి
కూలినట్టి రయిరి గొల్ల లచట.

గట్టిత్రాటియుట్లుఁ, గఱకైన గొడ్డండ్లు,
మొగలిసెజ్జ దండమును, చెలంగ
మొల్లపూవుదంతముల గొల్ల లపుడు "నె
య్యాడ*" లాటలాడి రాలపల్లె.

కాలు కేలు నిమిరి గంగాళపున్నీటఁ
జక్క నార్చి చిన్నిచాయపసపు
నాల్కగీచినట్టి నాతికి వా సూప
బిడ్డనోటఁ గాంచె విశ్వ మామె.

విశ్వ మట్లు గాంచు వెల్వదుక సఖులెల్ల
గొల్లబిడ్డ గాఁడు, గొప్పదైవ
మఖిలసుగుణశీలుఁ డగు మేటిబాలుండు,
మాయకాఁ డటంచు మలయువారె.

పదిదినములు గడవఁ బిదపరెండవనాఁడు
అన్నిదిక్కులను జయధ్వజంబు
నిలిపి కొండతాల్పు నేర్పుకానినిఁ గేలఁ
గొనుచు సంతసిలిరి గొల్లలెల్ల.

పండఁబెట్టఁ దొట్ల పగులఁదన్నును, జంక
నెత్తుకొన్న నొడలనెల్ల విఱుచుఁ
జిక్కఁబట్టి ఱొమ్ము నేర్పఁ గడ్పునఁ బాలు
నోర్వ కలసిపోతి నువిదలార.

వరిపయిరులమళ్ల వరగోష్ఠిపురమందు
సామి యవతరించు చందమెల్ల
వెలయఁ జెప్పు విప్రవిష్ణుచిత్తుల పాట
లివి పఠించువారి కెడరు లేదు.

---

* నెయ్యాడల్ - ద్రవిడము- గొల్లల క్రీడావిశేషము

మనుస్మృతి—వేదాధారము

జటావల్లభుల పురుషోత్తము, బి. ఏ.

ప్రస్తుతము ౨౬౮౫ అనుష్టుప్ఛందశ్శ్లోకములతో నొప్పుచున్న మనుస్మృతిని మనువు వ్రాయలేదనునంశము మనుస్మృతిని బట్టియే స్పష్టమగుచున్నది. అందలి ప్రథమాధ్యాయమున నీక్రిందిగాథ కలదు.

"మునులు మనువునొద్దకేగి వర్ణాశ్రమధర్మములను తెలుపవలసిన దని కోరిరి. మనువు వారికి సృష్టిక్రమమునకు సంబంధించిన కొన్ని యంశములను దెలిపి 'నే నిదివఱలో భృగువునకు వర్ణాశ్రమధర్మములను జెప్పియుంటిని. ఆతడు వానిని మీకిప్పుడు తెలుపగలడు.' అని చెప్పెను. అంత భృగువు మనువు తన కుపదేశించినవిధముగ వర్ణాశ్రమధర్మముల నుపదేశించెను."

ప్రథమాధ్యాయములోని ౬౦-వ శ్లోకముచివఱను భృగుని మాటలు ప్రారంభమగుచున్నవి. అంతవఱకునుగల గాథను గ్రంథస్థము చేసినవారెవరో మనకు తెలియదు. భృగువు సరిగ మనువు చెప్పిన యక్షరములతోనే ధర్మములను చెప్పియున్నను గూడ మొదటి యఱువది శ్లోకములకును మనువు కర్తకాడనియు, నొక యజ్ఞాతకవియే కర్తయనియు చెప్పవలసియున్నది. కాని భృగువుచెప్పినధర్మములు మనువుమాటలలో లేవని స్పష్టముగ తెలియుచున్నది. ఏమన ననేకస్థలములలో 'మను రబ్రవీత్' అని భృగువు చెప్పుచున్నాడు. ఒక్కచో భృగుని స్వీయాభిప్రాయముగూడ చెప్పబడినది. (౩ అ. ౧౬ శ్లో.) మఱియు నప్పుడప్పుడు మునులు భృగువును ప్రశ్నించుచుండుటయు, భృగు వందులకు సమాధానముచెప్పుటయు గాన్పించుచున్నది. మునులు వేయబోవుప్రశ్నలను గూడ మనువే వచించెనని చెప్పుటకు వీలు లేదు గదా! ఈయంశములనుజూడ భృగువు మనువుచేసిన ధర్మోపదేశము యొక్క సారమును తనమాటలతో కుదించిగాని పెంచిగాని మునులకు చెప్పెనని తేలుచున్నది. కొన్నిచోట్ల మనువు చెప్పినమాటలే యుండిన నుండవచ్చును. మొత్తముపైన మనువుచేసిన ధర్మోపదేశమును స్మరించి భృగువు తాను స్వయముగ మునులకు వాని నుపదేశించినాడు. ~~కావున భృగువు మునులయెదుట మనుస్మరణము లేక మనుస్మృతిని చేసి~~ నాడని చెప్పవలెను. ఈమనుస్మృతి ప్రస్తుతమనుస్మృతిప్రథమాధ్యాయములోని ౬౧-వ శ్లోకమునుండి ప్రారంభమగుచున్నది. గ్రంథాంతమువఱకును గూడ మనుస్మృతియే యున్నది.

అట్లగుచో మొదటి యఱువదిశ్లోకములలోను నచ్చటచ్చట గాన్పించు సృష్టిక్రమాదికొన్నిరహస్యములు మనుప్రోక్తము లని యందు చెప్పబడినదిగదా. అవికూడ మిగిలినగ్రంథభాగముతో సమానముగనే ప్రమాణములా కావా యనుప్రశ్న యుదయించును. ఈ యఱువదిశ్లోకములను వ్రాసిన యజ్ఞాతకవి తననాటికి దేశములో వ్యాపించియున్న మనుప్రోక్తము లని నమ్మబడుచుండిన యీరహస్యములను తనమాటలతో నిందు వ్రాసియున్నాడని మన మూహింపవలెను. అంతకుపూర్వమే భృగుప్రోక్తములైన మనుధర్మములు ప్రజలలో పఠనపాఠములలో నుండియున్నవనియు నీ యజ్ఞాతకవి రచించిన సృష్టిరహస్యాదివిశేషణములతోను పైన పేర్కొనబడిన గాథతోను గూడుకొనిన యఱువదిశ్లోకములను భృగుప్రోక్తగ్రంథమునకు చక్కని యుపోద్ఘాతముగ నేర్పడినవనియు, నందుచే వానికి మనుస్మృతితో నవినాభావసంబంధ మేర్పడినదనియు చెప్పవలసియున్నది.

మనుప్రోక్తవిషయమును స్మరించి వ్రాయబడినది కావున దీనికి మనుస్మృతి యను నామము గల్గినదని యిదివఱలో చెప్పియున్నాను. నారదుడు వ్రాసినది నారదస్మృతి యనియు, పరాశరుడు వ్రాసినది పరాశరస్మృతియనియు నీవిధముగ స్మృతులకన్నిటికిని వాని కర్తల నామములు గన్పట్టుచుండ మనుస్మృతికి మాత్ర మట్లేల యుండదని కొందఱు ప్రశ్నింపవచ్చును. ఇందులకు రెండు సమాధానములు: (౧) నారదాదిస్మృతు లాయా ఋషులచే ప్రోక్తములైన ధర్మములను తెలుపుచున్నవనియే మన ప్రాచీనులు చెప్పినారు కాని వారు వానిని లిఖించినారని చెప్పలేదు. (౨) మనుస్మృతి యన్నిటికంటెను ప్రాచీనతమమగుటచే మిగిలిన స్మృతులు వ్రాయబడుకాలమునకు స్మృతిశబ్దము ధర్మశాస్త్రగ్రంథ మను నర్థమున రూఢియై కొందఱు ~~ఋషులు వ్రాసిన ధర్మశాస్త్రము~~ లాయాఋషుల నామాంకితములైన స్మృతులుగ తెలియబడుచు వచ్చినవి.

స్మృతులలో వేదములయర్థము స్మరింపబడుటచేతనే వాని కట్టినామము గల్గినదని ("స్మరంతి పశ్యన్తి మునయః స్మరంతి చ తథాస్మృతిం) చిరకాలమునుండి మనవారు చెప్పుచున్నారు గదా. మనుస్మృతియను గ్రంథములో మనువను నాతనిమాటలు స్మరింపబడి నవేకాని వేదము స్మరింపబడినదని చెప్పుటకు వీలు లేదుకదా. కావున ప్రాచీనసంప్రదాయము ననుసరించి ప్రస్తుతమనుస్మృతి నిజమగు స్మృతి కాక నేపోవునుగదా యని కొందఱు వాదింపవచ్చును. ఇందు లకు నేను చెప్పబోవు సమాధానము కొందఱ కాశ్చర్యమును గల్గింప వచ్చును. కాని వారు కొంచె మోపికతో విననలసియున్నది.

మనువును స్మరించుట యనగా వేదమును స్మరించుటయే యని యర్థము. మనువు ఋషిగ గలిగి ధర్మప్రతిపాదకమైన కొంత వేద భాగ మొకప్పు డుండెడిది. ఆభాగములో మానవులు నడచుకొన వలసినవిధానము సవివరముగ వర్ణింపబడియుండెను. ఆవేదభాగమును స్మరించి భృగువు స్మృతిని వ్రాసినపిమ్మట ప్రజలకు దురవగాహముగ నుండిన యావేదభాగము లుప్తమై యీస్మృతియే మిగిలినది. ఆవేద భాగము లుప్తమగుటకు ముఖ్యకారణ మది యేయజ్ఞయాగాదుల లోను పఠింపవలసినది కాకుండుటయే యని చెప్పవలెను. అందు వర్ణింపబడిన ప్రవర్తనవిధానమే ముఖ్యమగుటచేతను నదియంతయు నవీనసంస్కృతములో స్పష్టముగ గన్పట్టుచుండుటచే నాదివైదిక రూపములోనే దానిని చదువవలె ననుపట్టుదల ప్రజలకు లేకుండెను. విషయములోనేకాక కొంతవఱకు భాషలోకూడ ప్రస్తుతమనుస్మృతి యావేదభాగమునే పోలియుండుటచేతనే ప్రజలకీ స్మృతియుండగ దానియవసరము గాన్పింపదాయెను. వేదవాఙ్మయములో భాగముగ నుండినపుడుగూడ నది యనుష్టుప్ఛందములోనే యుండియుండవ చ్చును. ఋగ్వేదములోకూడ ననుష్టుప్ఛందము చాలసూక్తములలో వాడబడియున్నదిగదా! ఈవిధముగ నక్షరములలోకూడ భేదములే కుండ వైదికభాగములు స్మృతులలో గన్పట్టుట యసాధారణవిష యము కాదు. గౌతమధర్మసూత్రములలోని ౨౬-వ అధ్యాయమంతయు సామవిధానబ్రాహ్మణములో నున్నదేకదా! ఆర్ష ప్రయోగములు లౌకిక ప్రయోగములుగ మారుటయను స్వల్పపరివర్తనముతోనే యావేదభాగ ములో కొంత ప్రస్తుతమనుస్మృతిలో నిలచియుండవచ్చును. ఆర్ష ప్రయోగములు లౌకికప్రయోగములుగ మారుట యనునది చాలధర్మ శాస్త్రగ్రంథముల చరిత్రములలో గన్పట్టుచున్నది. ఆపస్తంబధర్మ సూత్రములకంటె ప్రాచీనములైన గౌతమధర్మసూత్రములలో నార్ష ప్రయోగములు తక్కువగ నుండుటకుకారణ మాగ్రంథములో నియార్ష ప్రయోగములు తరువాతికాలములో నవీనవ్యాకరణము ననుసరించి సవరింపబడుటయే యని పాశ్చాత్యపండితులందఱు నంగీకరించియే యున్నారు. అన్నిటికంటెను నెక్కుడు పఠనపాఠములలో నుండిన మానవధర్మశాస్త్రములో నిట్టిసంస్కరణములు జరిగినవని చెప్పుటలో నాశ్చర్యమేమికలదు? కొన్ని వేదభాగములే ప్రస్తుతమనుస్మృతిలో నిలచియున్నవను సిద్ధాంతమును ప్రతిఘటించు కొన్ని యుక్తు లకు పైన సమాధానము లీయబడగా నిక నా వేదభాగము లెట్లు వైదిక స్వరరహితమైన వనుప్రశ్న రావచ్చును. అందులకు సమాధానముకూడ వీనికి యజ్ఞకర్మలలో వినియోగము లేకుండుటయే యని చెప్ప వలెను. మంత్రభాగమే యజ్ఞములలో పఠింపవలసిన దగుటచే నదియే స్వరయుక్తముగ నేటివరకును కాపాడబడినది. యజుర్వేదమునకు సంబంధించిన బ్రాహ్మణములును, తైత్తిరీయశాఖకు చెందినయుపనిష త్తులును దక్క మఱి యేయితరవైదికవాఙ్మయమునుగూడ నేడు స్వర యుతముగ లేదు. వానిస్థితియే యిట్లుండ యజ్ఞకర్మలలో వినియో గము లేకుండుటతోబాటు భాషావిషయకముగ పరిణామమునకు లోనైన పైనపేర్కొనబడిన వేదభాగములమాట చెప్పుట కేమున్నది?

మనువు ఋషిగగలిగి ప్రస్తుతమనుస్మృతి కాధారమైన వేదభాగ మొకప్పు డుండెడిదనుట కార్యవాఙ్మయములో నాంతరంగిక సాక్ష్యము లేవైన కలవా యను సంశయము విచారింపవలసి యున్నది. అట్టిసాక్ష్య మొకటి ప్రస్తుత మనుస్మృతిలోనే యున్నది. సృష్ట్యా దిలో పరమేశ్వరుడు మనువునకు ధర్మశాస్త్రము నొకదానిని చెప్పె నని మనుస్మృతిలో నున్నది.

> ఇదం శాస్త్రంతు కృత్వాసౌ మామేవ స్వయమాదితః,
> విధివద్గ్రాహయామాస మరీచ్యాదీం స్త్వహంమునీన్.
>
> —౧ అ. ౫౮ శ్లో.

ప్రతికల్పారంభమునందును వేదములు పరమేశ్వరుని ముఖము నుండి ఋషులకు వినబడుచుండునని శాస్త్రములు చెప్పుచున్నవిగదా! అట్లు కల్పారంభమున వేదమును విన్నవారిలో మను వొకడని పై శ్లోకమ్ము చెప్పుచున్నది. ఆ శ్లోకములో శాస్త్రమును భగవంతుడు మనువునకు చెప్పిన ట్లున్నదేకాని వేదమునుచెప్పినట్లు లేదేయని కొంద ఱనవచ్చును. కాని శాస్త్రమనుపదము వేదమనునర్థమున కూడ వాడ బడుటకలదని "తస్మాచ్ఛాస్త్రం ప్రమాణంతే" యను గీతావాక్యము మున్నగువానిని విన్నవారికెల్ల తెలియగలదు. అంతియేకాక సృష్ట్యా దిలో మనువునకు భగవంతుడు తెల్పినది వేదేతర మెన్నటికిని కాజా లదు. అట్లగుచో వేదముకంటె ప్రాచీనమైన వాఙ్మయ ముండెడిదని యంగీకరింపవలసివచ్చును. అట్లంగీకరించుట ప్రాచీనార్యమతమునకే కాక నవీనపండితుల సిద్ధాంతమునకుకూడ వ్యతిరేకమే.

కావున మనువునకు భగవంతుడు తెల్పినది వేదమే యని చెప్ప వలసి యున్నది. కల్పారంభమునందు ప్రతిఋషికిని గూడ నన్ని వేద ములను వినబడక యొక్కొకని కొక్కొకభాగమే వినబడినట్లును తరువాత నివియన్నియు కలిసి వేదమను పేరుతో వ్యవహరింపబడినట్లు ను తెలియుచున్నది. ఎవని కేభాగము వినబడినదో యాతఁ డాభాగ మునకు ఋషి. మనువునకు వినబడినభాగమున కాతడు ఋషి యగు టయు, నాతనికి వినబడినభాగమున కంతకును గలిపి మనుసంహిత యనుపేరు గల్గుటయు నిట్లు సిద్ధించినవి.

ఆదిలో వేదమంతయు నందఱు ఋషులకును పూర్ణముగ విన బడకుండుటయేకాక యందఱకును వారివారిభాగము లోకపర్యా యము వినబడలేదనికూడ చెప్పవలసియున్నది. ఈసిద్ధాంతముకూడ నార్యమతమునకుగాని, నవీనపండితులసిద్ధాంతమునకుగాని విరుద్ధముగ లేదు. ఇట్లు వేదమును వినినవారిలో ప్రథములలో మనువొకడని మను స్మృతినిబట్టియే తెలియుచున్నది.

> తప స్తప్త్వా సృజద్యంతు స స్వయం పురుషో విరాట్,
> తంమాం విత్తాస్య సర్గస్య స్రష్టారం ద్విజసత్తమాః.
>
> అహం ప్రజా స్సిసృక్షు స్తు తప స్తప్త్వా సుదుశ్చరమ్,
> పతీన్ ప్రజానా మసృజం మహర్షీ నాదితో దశ.
>
> (౧ అ. ౩౩, ౩౪ శ్లో. లు)

ఇతరవేదద్రష్టలు జన్మించుటకు పూర్వమే మనువు జన్మించె నని యీశ్లోకములవలన తెలియుచున్నది. మను వందఱికంటెను పూర్వుడనువిషయము వేదమునుండికూడ తెలియుచున్నది. అందును ప్రాచీనతమమని నమ్మబడుచున్న ఋగ్వేదములోగూడ నిట్లే చెప్పబడి యున్నది. ప్రథమమండలములోని యెనుబదవసూక్తములోని పదు నారవఋక్కులో మను వందఱకును పితయని చెప్పబడినది.

> 'యా మథర్వామనుష్పితా దధ్యఙ్ ధియ మత్నత.'

తైత్తిరీయసంహితలోగూడ ప్రజలందఱును మనుసంతతియే యనిచెప్పబడినది

> 'మానవ్యోహి ప్రజాః.' (౨-౧-౫-౬)

మనుస్మృతిలో చెప్పబడిన మనువృత్తాంతము సత్యమైనదే యని యీవిధముగ వేదములు ధ్రువపఱచుచున్నవి. మనువునకు కొన్ని వేదమంత్రములు వినబడిన వనునంశములోగూడ వేదములు మనుస్మృ తిని బలపఱచుచున్నవి. ఋగ్వేదములోని (౮-౩౦) యొక సూక్తము నకు మనువు ఋషియని నేను మనకు తెలియుచునే యున్నదిగదా! ఇంకను అనేకమంత్రములకు మనువు ఋషి యనియు, నాతడు తాను దర్శించిన యొక్కొక్క వేదభాగము నొక్కొక్కరికి చెప్పుచుండెడివా డనియు వేదమునుబట్టియే తెలియుచున్నది. ఈసందర్భమున నీక్రింది వేదవాక్యములు గమనింపదగినవి :

> "మనుః పుత్రేభ్యో దాయం వ్యభజ త్స నాభానేదిష్ఠం బ్రహ్మచర్యం వసన్తం నిరభజ త్స ఆగచ్ఛ త్సోఽబ్రవీ త్కథా మా నిరభాగితి నత్వా నిరభాక్ష మి త్యబ్రవీ దంగిరస ఇమే సత్ర మాసతే తే సువర్గం లోకం నప్రజానన్తి తేభ్య ఇదం బ్రాహ్మణం బ్రూహి తే సువర్గం లోకం యన్తో య ఏషాం పశవ స్తాగ్ స్తే దాస్య న్తీతి తదేభ్యోఽబ్రవీ త్తే సువర్గం లోకం యన్తో య ఏషాం పశవ ఆసన్ తా నస్మా అదదుః." —తై. సం ౩-౧-౯-౪, ౫.

అర్థము:—మనువు తన యాస్తిని పుత్రులకు పంచి యిచ్చెను. కాని వేదాధ్యయనము చేయుచున్న నాభానేదిష్ఠుడను పుత్రునికి మాత్రము భాగ మీయలేదు. ఆపుత్రుడు వచ్చి యేహేతువుచే నన్ను భాగరహితునిగ చేసినావని తండ్రి నడిగెను. అంత తండ్రి 'నేను నిన్ను భాగరహితునిగ చేయలేదు. నీకు భాగమువచ్చు నుపాయము చెప్పెదను వినుము. అంగిరసులను మున్నగు ఋషులు సత్రయాగము చేయుచున్నారు. వారు స్వర్గప్రాప్తిసాధనము నెఱుగకున్నారు. నీవు చదువుకొనియున్న యీబ్రాహ్మణమును వారికి చెప్పుము. అట్లు చేసినచో వారు స్వర్గమును పొందగలరు. నీకు వారు యాగముచేయగా మిగిలిన పశువుల నీయగలరు. ఇదియే నీకు భాగప్రాప్త్యుపాయము.' అని చెప్పెను. ఇట్లుపదేశింపబడిన కుమారుడాబ్రాహ్మణము నంగిర సాదులకు చెప్పెను. అంత వారినుండి యవశిష్టములైన పశువులను పొందెను.

ఈగాథనుబట్టి మనువు తనకుమారున కెవ్వరును నెఱుగని యొక వేదభాగమును బోధించెనని తెలియుచున్నది. ఇదేవిధముగ ననేకుల కనేకవేదభాగముల నాతడు బోధించియుండవలెను. ఏమన: మనువు చాల వేదభాగములను చెప్పెనని వేదమునుండియే తెలియుచున్నది.

> "యద్వై కించ మను రవద త్తద్భేషజం"
>
> —తై. సం. ౨-౨-౧౦-౨.

[అర్థము:—మనువేదిచెప్పిన నది యౌషధము.]

మను వేదిచెప్పినది మంచిదని యనవలసినంతగ్రంథము గాని, యున్నదానిలో నంత ప్రాశస్త్యముగాని ప్రస్తుతవేదములో మనకు గోచరమగుటలేదు. పైన చెప్పబడిన విధముగ వేదభాగములను మను వెందఱికో యుపదేశించియుండవలెనని యీవిధముగ తేలుచున్నది. ఇంతియేకాదు. ఈవిధముగ మనువుచే నుపదేశింపబడిన వారిలో భృగు వొకడనియు, మనువుచే నితరులకు ప్రతిపాదింపబడిన వేదభాగములలో వర్ణాశ్రమధర్మప్రతిపాదకమగునది యొకటనియు మనుస్మృతినిబట్టి తెలియుచున్న రెండంశములకును గూడ వేదములలో బలీయములగు సాక్ష్యములు గన్పట్టుచున్నవి.

మనువు భృగువునకు దేనినో యుపదేశించినాడని మనుస్మృతి చెప్పుచున్నదానికి వైదికాధారమేమియో యుండగ చూతము. ఋగ్వే దము (౪ మం. ౨సూ. ౩ ఋ) లో మనువు అగ్నిని సృష్టించెనని యున్నది. ఋగ్వేదములోనే (౧-౫౮-౬) భృగువు లగ్నిని మానవుల నడుమకు తీసికొనివచ్చినారని చెప్పబడినది. మనువు కనిపెట్టిన యొకపదార్థమును లోకములో వ్యాపింపజేసినవారు భృగువులని యిందువలన తెలియుచున్నది. దీనింబట్టియే మనువునకును భృగువుల కును గురుశిష్యసంబంధ మున్నట్లు స్పష్టమగుచున్నది. భృగువంశస్థు లాదిలో మనువునుండి యొకవేదభాగమును గ్రహించిరని దీనింబట్టి చెప్పుటకు వీలుగలుగుచున్నది. ఆమనుసంహిత యావంశమువారిలోనే

యొక్క-డుపఠనపాఠములలో నుండుటచే దానిరహస్యమును నావంశములోనివాడేయగు నొక డర్వాచీనకాలమున తన స్వీయవాక్యములతో చెప్పుటచే నది మనుస్మృతి యయ్యెను. ఒక్కొక్కవంశమువారియధీనమున నొక్కొక్కవేదభాగ ముండుట యనునది యందఱు నెఱిగినవిషయమే. ఋగ్వేదములోని రెండుమొదలు ఏడువఱకునుగల మండలములకు గోత్రమండలము (Family Books) లని పాశ్చాత్యులు పేరు పెట్టియేయున్నారు. ఈవిధముగ చూడ భృగువంశములోనివాడగు నొకభృగు డర్వాచీనకాలమున, నగా వేదేతరవాఙ్మయ ముదయించుటకు పూర్వ మీస్మృతిని వ్రాసెననుట సర్వవిధములచేతను సంభవముగనే గన్పట్టుచున్నది.

మనువు ఋషిగ గల యొకవైదికభాగము వర్ణాశ్రమధర్మప్రతిపాదకముగ నుండెనని స్థిరపఱుపబడినప్పుడు కాదా యీయూహ చెల్లుట యను నొకపూర్వపక్షము సహజముగ వచ్చును. కావున కొన్ని వేదమంత్రములకు మనువు ఋషియని యిదివఱలో ఋజువు చేయబడినదానికి తోడుగ నిపుడు అట్టి వేదమంత్రములలో కొన్ని వర్ణాశ్రమధర్మప్రతిపాదకములని ఋజువుచేయుచున్నాను.

వర్ణాశ్రమధర్మము లనగా మానవులు ప్రవర్తించుకొనవలసిన విధానమును తెల్పు ధర్మములని చెప్పవచ్చును. ఇట్టి విధానము నొకదానిని మనువు ప్రజల కిచ్చియున్నాడని ఋగ్వేదములో నున్నది.

"మానః పథః పిత్ర్యా న్మానవా దధిదూరం నైష్టపరావతః."
—ఋ. సం. ౮-౩౦-౩

[అర్థము:—మాపూర్వుడగు మనువు మా కేర్పఱచిన మార్గము నుండి మమ్ము దూరముగ కొంపోకుము]

ప్రజ లేరీతిగ నడచుకొనవలెనో తెల్పు మనుధర్మశాస్త్రమొకటి యీఋక్కుచ్చరింపబడుటకు పూర్వమే యార్యావర్తమున నుండినదనునంశము దీనినుండి స్పష్టమగుచున్నది. మఱియు నా మను నిర్దిష్టధర్మమార్గము చాల ప్రశస్తమైనట్లుకూడ నిందువలన తెలియుచున్నది. ప్రస్తుతము మనకు లభ్యముగ నున్న వేదములో నెచ్చటను గూడ నట్టిమార్గము గన్పట్టుటలేదు. కాన నావేదభాగము లుప్తమైనదని చెప్పవలసియున్నది. అది యేవిధముగ లుప్తమైనదో యిదివఱలోనే చెప్పియున్నాను.

మనుస్మృతి కాధారమై వర్ణాశ్రమధర్మప్రతిపాదకమైన వేదభాగమొకప్పు డుండెనని చెప్పుటకు గలహేతువులు పైనవివరింపబడినవి. ఈసిద్ధాంతమును బాధించునట్లు గన్పట్టు కొన్ని యంశములనుగూడ పైన గన్పఱచి వానికి సమాధానము చెప్పియుంటిని. అట్టియాక్షేపణము నింకొకదాని నిట పరిశీలింపవలసియున్నది.

ఋగ్వేదకాలములో వర్ణపద్ధతి లేదనియు, నది క్రమముగ నేర్పడి బ్రాహ్మణములకాలమునాటికి స్థిరపడినదనియు నవీనపండితులు చాలమంది చెప్పుచున్నారు. ఋగ్వేదములోని యనేకఋక్కులకంటె పూర్వమే మనుసంహిత మనువునకు వినబడెనని పైనచెప్పబడినది. కావున మనుసంహితనాటికి వర్ణపద్ధతియే లేదని తేలుచుండగా నది వర్ణాశ్రమధర్మప్రతిపాదక మెట్లు కాగల దనునొకప్రశ్న వచ్చును. ఇందులకీక్రిందిసమాధానములను చెప్పుచున్నాను:

ఋగ్వేదమునాటికి వర్ణపద్ధతి యేర్పడలేదని చెప్పువారు తమ వాదము నింతవఱకును ఋజువుచేసియుండకపోవుటయేకాక ఋగ్వేద దశమమండలములో చాతుర్వర్ణ్యమును పేర్కొనుసూక్తముఋగ్వేదకాలములోనిదికాక తరువాతిదని ఋజువుచేయ లేకపోయినారు. ఋగ్వేదములో ప్రాచీనములని నమ్మబడుచున్న భాగములలోగూడ బ్రాహ్మణాదివర్ణములు పేర్కొనబడియున్నవి. బ్రాహ్మణశబ్దము జాతిపరముగ నెనిమిదిపర్యాయములును, పురోహితుడనునర్థమున నలువదియారుసారులును ఋగ్వేదములో వాడబడినదని మాక్డొనెల్ పండితుడే (History of Sanskrit Literature Pp. 161-162) యంగీకరించి యున్నాడు. క్షత్రియశబ్దము కూడ ననేకపర్యాయములు వాడబడియున్నది. అది జాతిపరముగకూడ వాడబడినదని అవినాశచంద్రదాసుగా రంగీకరించియున్నారు. ఎట్లన క్షత్రియేతరులగు వైశ్యులుకూడ యుద్ధముచేయుట ఋగ్వేదములో గాన్పించుచున్నదని వారు తమ గ్రంథము (Rg. Vedic culture P. P. 132-133) లో వ్రాసియున్నారు. వైశ్యజాతికూడ ఋగ్వేదకాలములో నుండెనని వా రంగీకరించినట్లు దీనింబట్టి తెలియుచున్నది. గ్రామణి తరచుగ వైశ్యుడైయుండెడివాడని వా రాగ్రంథమునందే (పుట ౧౩౩) వ్రాసియుండుటచేతగూడ వైశ్యజాతి ఋగ్వేదకాలమునందే యేర్పడెనని యీపరిశోధకుని యభిప్రాయమైనట్లు స్పష్టమగుచున్నది. శూద్రశబ్దము దశమమండలము (౯౦-౧౨) లో మాత్రమే పేర్కొనబడినమాట వాస్తవమే. అంతకంటె ప్రాచీనములగు ఋగ్వేదభాగములలో శూద్రజాతి లేదని చెప్పుట కేమాత్రమును వీలులేకుండుటయేకాక శూద్రజాతి యున్నదని చెప్పుటకు గొప్ప యాధారమున్నది. ఋగ్వేదములోని ప్రాచీనభాగములో దాసశబ్దము జాతిపరముగ వాడబడినదని యందఱు నంగీకరించినవిషయమే. మనుస్మృతిలోని ద్వితీయాధ్యాయములోని ౩౨-వ శ్లోకములో శూద్రునకు ప్రైష్యసంయుతమైన నామ ముంపవలెనని చెప్పబడినది. శూద్రునినామమునకు చివర సేవకార్థబోధకమగుపద ముండవలెనని దీని యర్థము. అనగా 'దాస' మున్నగుశబ్దములు శూద్రుని నామమునకు చేర్పవలెనని యిట నుండుటచే దాసశబ్దము శూద్రవాచక మెట్లగునో తెల్లమగుచున్నది. విష్ణుపురాణములో స్పష్టముగ 'దాసశ్శూద్రస్య కారయేత్'అని చెప్పబడినది. ఇట్లే యనేకార్యగ్రంథములలో దాసశబ్దము శూద్రవాచకముగ చెప్పబడినది. ఈయంశములన్నియు చూడ ఋగ్వేదములోని ప్రాచీనభాగములలోగూడ శూద్రులప్రశంస యున్నదని చెప్పవలసియున్నది.

ఈవిధముగ బ్రహ్మక్షత్రియవైశ్యశూద్రులను నాలుగుజాతుల వారును ఋగ్వేదకాలములో నుండిరని తేలుచున్నను గూడ వేదకాలములో జన్మనుబట్టి వృత్తినిర్ణయము లేదని చెప్పను నవీనాళచంద్రదాసుగారు మూడు హేతువులను గన్పఱచుచున్నారు:– (౧) విశ్వామిత్రుడు క్షత్రియుడైయుండియు ఋషియాయెనని ఋగ్వేదములో నున్నది. (౨) ఒకఋషితండ్రి వైద్యుడనియు, తల్లి పిండివిసరునదనియు ఋ. సం. ౯–౧౧౨–౩ లో నున్నది. (౩) ఋషిపుత్రులు కొందఱు యుద్ధముచేసినట్లును, కొందఱు రథములను చేసినట్లును గలదు. వీని కన్నిటికిని సమాధానములను చెప్పుట సులభము. (౧) వర్ణధర్మములను బాగుగ బోధించుచున్న ఐతిహాసికగ్రంథములలోగూడ విశ్వామిత్రునిగూర్చి యిట్టివృత్తాంతము గలదు. తపోమహిమచే నతఁడు బ్రహ్మర్షి యగుట యున్నగువృత్తాంతమును చెప్పుచున్న ఐతిహాసికవాఙ్మయమునాటికి వర్ణపద్ధతి సునిర్ణితమైనదని యొప్పుకొనువారు, ఈ వృత్తాంతమునే తెలుపు వేదభాగము రచింపబడునాటికి వర్ణపద్ధతి సుస్థిరము కాలేదని తేలుచున్నదని యెట్లుచెప్పగలరో తెలియకున్నది. (౨) తండ్రి వైద్యుడును, కుమారుడు ఋషియును, తల్లి పిండి విసరునదియునగుట వర్ణధర్మముల కేమాత్రమును విరుద్ధముకాదని చెప్పవలసియున్నది. మనుస్మృతిలో నెచ్చటనుగూడ బ్రాహ్మణు లీకూడువృత్తులను చేయుటకు వీలులేదని చెప్పబడి యుండలేదు. (౩) అవసరము వచ్చినపుడు బ్రాహ్మణుడు చాపము ధరించుట యన్నియుగములలోను గాన్పించుచున్నట్లే వైదికయుగములో కూడ గాన్పించుచున్నది. ఇక ఋషిపుత్రులు కుశలురైన రథకారకులని యేలచెప్పబడినదన రథకరణమును ఋగ్రచనతో పోల్చుట ఋగ్వేదములో ననేకస్థలములలో నున్నదని మాక్డొనెల్ (A History of Sanskrit Literature P. 66) చెప్పియున్న యంశమును మనము జ్ఞప్తియందుంచుకొనవలెను. అప్పుడు మనకు ఆఋషిపుత్రులు చక్కగ-మంత్రములను కూర్పువారనుసంగతి తెలియగలదు. ఋగ్వేదములో కొన్నిస్థలములలో వర్ణాంతర వివాహములు జరిగినట్లు గన్పట్టుచుండుటచే నాకాలమునాటికి వర్ణవ్యవస్థ స్పష్టముగ లేదని నవీనపండితులు కొందఱు చెప్పుచున్నారు. కాని మనుస్మృతిలోగూడ వర్ణాంతర వివాహముల ప్రశంస యున్నదని మనము జ్ఞప్తియందుంచుకొందుమేని యీ హేతువుచే మనుస్మృతినాటిసంఘమునకును ఋగ్వేదమునాటి సంఘమునకును భేదముండవలసిన యవసరము లేదని తెలియగలదు.

మానవులు నడచుకొనవలసిన విధానమును దెల్పుచు మనుస్మృతి కాధారమైన యొక వేదభాగ మొకప్పు డుండెననియు, మనుస్మృతి రాకచే నది లుప్తమయ్యెననియు చెప్పుట కేమియు నాక్షేప ముండజాలదని యీవిధముగ తేలుచున్నది. మఱియు భృగువు మనుద్రష్టృకమైనయావేదభాగమును స్మరించి యీగ్రంథమును చెప్పుటచేతనే దీనికి మనుస్మృతియనునామము కల్గినదనికూడ వ్యక్తమగుచున్నది. ఇక భృగువుచే చేయబడిన మనుస్మృతి నేటివఱకును మార్పులచెందకయే నిలచియున్నదా, లేక నడుమ దీనిలో ప్రక్షిప్తములుకాని, లుప్తములుకాని యేమైననుండినవా యనుప్రశ్న యుదయించును. భృగుకృతమనుస్మృతి మార్పులనుచెందియే మనయొద్దకు వచ్చినదని పండితులయభిప్రాయము. మనుస్మృతి పదవయధ్యాయములోని నలుబదినాల్గవశ్లోకమున యవన, కాంభోజ, పల్లవ, శక, చీనులును, నలుబదియెనిమిదవశ్లోకమున ఆంధ్రమేదులును పేర్కొనబడుటచేతను నీజాతులవారందఱును నీశ్లోకకర్తకు తెలియవలెనన్న నాతడు క్రీస్తుపూర్వము మూడవశతాబ్దికిపూర్వమువాడు కాజాలడని చెప్పవలసియుండుటచేతను మనుస్మృతిలోని కొన్నిశ్లోకములు క్రీస్తుపూర్వము మూడవశతాబ్దమున వ్రాయబడినవని బూహ్లరుమున్నగుపండితులు కొందఱు చెప్పియున్నారు. కాని ప్రస్తుతము మనకు లభ్యమైయున్న వేదేతరవాఙ్మయమంతలోను ప్రాచీనతమమైన నిరుక్తములో మూడవ యధ్యాయమున దాయభాగమువిషయమై మనువునకు గల యొక యభిప్రాయమును దెల్పుశ్లోక మొకటి యుట్టంకింపబడుటచే మనుస్మృతి నిరుక్తకారునకుగూడ తెలిసియేయుండెననియు, మహాభారతములో వందలకొలది ప్రదేశములలో మనువు ప్రమాణముగ చెప్పబడుటయేకాక మనుస్మృతిలో నేడును గన్పట్టుచున్న రెండువందలశ్లోకములాగ్రంథమున నుట్టంకింపబడి యుండుటచేతను, గౌతమ, వసిష్ఠ, బోధాయనాదులసూత్రములలో మనువు ప్రమాణముగ పేర్కొనబడియుండుటచేతను వేదేతరమగు సమస్తహిందూగ్రంథసముదాయముకంటెనుకూడ పూర్వముననే భృగువు మనుస్మృతిని చేసెనని తేలుచుండగా మహాభారతాదులగు కొన్నిగ్రంథములలో మనుశ్లోకములుగ చెప్పబడినవి నేటి మనుస్మృతిలో గన్పట్టకుండుటచేతను, వసిష్ఠుననేకపర్యాయములు నేటి మనుస్మృతి పేర్కొనుచుండుటచేతను, ఉతథ్యతనయుడను నామమున గౌతమునికూడ పేర్కొనియుండుటచేతను యవనాది నవీనజాతులను మనుస్మృతి పేర్కొనుటచేతను మనుస్మృతి ప్రథమమున వ్రాయబడుట యతిప్రాచీనకాలమందే (వేదేతరగ్రంథము లన్నిటికంటెను పూర్వమందే) జరిగినను చాల యర్వాచీనకాలమువఱకును దానిలో లోపాగమములు జరుగుచునే వచ్చినవని చెప్పవలెనని నేటిపండితుల యభిప్రాయము. కాని యీ లోపాగమములు మూలగ్రంథస్వరూపమునే మార్చునట్టివిగ నున్నవని యెవ్వరును చెప్పియుండకపోవుటచే నేటి మనుస్మృతికి కర్త భృగువే యనియు, నాతడు మనుద్రష్టృకమై, వర్ణాశ్రమధర్మప్రతిపాదకమై ప్రస్తుతము లుప్తమైయున్న వేదభాగమును స్మరించి యీగ్రంథమును రచించుటచేతనే మనుస్మృతి యనునామము దీని కన్వర్థమగుచున్నదనియు చరమసిద్ధాంతము తేలుచున్నది.

మతవైషమ్యపరిహారము

శతావధాని అవ్వారి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి

> త్రయీ సాంఖ్యం యోగః పశుపతిమతం వైష్ణవమితి
> ప్రభిన్నే ప్రస్థానే పర మిద మదః పథ్యమితిచ;
> రుచీనాం వైచిత్ర్యా దృజుకుటిలనానాపథజుషాం
> నృణా మేకో గమ్య స్త్వమసి సరితా మర్ణవఇవ.

ఇది యొకభక్తుఁ డొనర్చిన భగవత్ప్రార్థన. ఇందు సర్వమతసమరసభావము పొడఁగట్టెడి. జీవులయభిరుచులు భిన్నభిన్నములై యుండునుగాన భిన్నభిన్నమతబోధ లేర్పడెననియు, గమ్యస్థానమొక్కఁడే దేవుఁడే యనియు సమర్థింపఁబడినది. హిందువుల నిత్యప్రార్థనయగు సంధ్యావందనముచివర "ఆకాశా త్పతితం తోయం యథా గచ్ఛతి సాగరం, సర్వదేవనమస్కారః కేశవం ప్రతి గచ్ఛతి" అనియున్నది. వాననీ రెచ్చటఁబడియు సముద్రమునఁ జేరునట్లే దేవతను నమస్కరించినను భగవంతునకే చేరునని దీనియాశయము. ఇంతకన్న హిందువులమతము పరమతసహనముగలదనుటకేమి నిదర్శనము కావలెను?

ధర్మార్థకామమోక్షములు పురుషార్థము లందురు. మనుజునకుఁ గావలసినది పురుషార్థమందురేని కామ మెట్లు పురుషార్థమగును? భోగములు నిరర్థకములు, హానికరములు నని "సర్వేంద్రియాణాం జరయన్తి తేజః" అను నుపనిషద్వాక్యము చెప్పునుగదా. "చెప్పరు మిట్టి తుచ్ఛసుఖముల్ మీసాలపై తేనియల్" అని పెద్దనమహాకవియుఁ దెల్పుచున్నాఁడుకదా? కాన మనుజులు కోరుచుండునవి పురుషార్థము లనవలెను. కొందఱు ధార్మికులును, కొందఱర్థలుబ్ధులును, కొందఱు భోగపరాయణులును, మఱికొందఱు మోక్షతత్పరులును బ్రజలలోఁ గన్పట్టుచున్నారు. అందఱికోరికలును వీనిలోఁ జేరియే యుండును. అర్థమనుదానిలో ధనధాన్యరాజ్యకీర్తిపాండిత్యాను లనేకములు చేరు. ఇట్లు రుచిభేదములుగల ప్రజల డెందముల ననుసరించి వారికి తరణోపాయములు బోధింపఁబడవలెను. ఒకభోగపరాయణునియొద్దకుఁ బోయి ముముక్షువున కుపన్యసింపవలసినసన్న్యాసవిధుల నుపదేశించిన నాతఁడది గ్రహించి యట్లు నడచుకొని కృతార్థుఁడు కాఁగలఁడా? అట్లే ఒక ధర్మపరునియొద్దకుఁ బోయి విషయభోగప్రాముఖ్యమును బోధించిన వానిడెందమున కది నచ్చునా? ప్రవరునికడ వరూథినిపని యేమైనది? అర్థలుబ్ధుగ నుండెడువానికి దానధర్మములు చేయుమనిన విసువుకాదా? దుర్యోధనుఁడు పాండవులకు సూదిమోపినంతభూమి గూడ నీయలేదనలేదా? కావున వేదముగూడ సర్వజగదుద్ధరణమున కేర్పడినదికాన నానావిధాంతఃకరణములు గలజనులకు నానావిధోపాయములను విధించుచున్నది. దానం జేసియే వేదమున శత్రుహింసోపాయములు మొదలుకొని సర్వము నీయాత్మయే యనుబోధవఱకుఁ గల బోధలెల్లఁ గన్పట్టెడి. ఏవిధమైనకోరికకు బద్ధుఁడైనవానినైనను, బలవంతముగ నీకోరికను వదలుకొనుమని బోధించుపద్ధతులకన్న యుక్తిగా వారి నాపనుల నుండి మానిపించుట మంచిది. ఇట్టిపద్ధతియే వేదమునఁ బెక్కువిధములలోఁ గైకొనఁబడినట్లు తోఁచెడిని. ఆపద్ధతి యిట్టిది—ఒకవిషయమున బద్ధానురాగుఁడై తిప్పలుపడువాని నావిషయముకొఱకే వేల్పులఁ బ్రార్థింపుమని వేదము చెప్పును. అట్లతఁ డభీష్టసిద్ధికి దేవతారాధన మొనర్చెనేని విషయము సిద్ధించుటయకాక యావిషయమున విరక్తియు, నాదేవతమీఁద భక్తియు నేర్పడును. ఇది ధ్రువునికథయందుఁ గన్పట్టెడిని. ధ్రువుఁడు సర్వోన్నతికోసము తపస్సుచేసెను. భగవంతుఁడు ప్రత్యక్షమై దాని నిచ్చెను. ధ్రువుఁ డది పడసి వెంటనే చింతించెను. అతనిచింత యిది—అక్కటా! భగవంతుఁడు నిత్యానందము నొసఁగువాఁడు కన్పట్టినపుడు మోక్షమును గోరనైతినిగదా? ఈలభించినయౌన్నత్య మేనాఁటికేని భంగుర మేకదా? చూడుఁడు. ఈకథ యేమితెల్పుచున్నది? ధ్రువుఁడు దేవతాప్రార్థనచేఁ గోరికవడయుటయే కాక విజ్ఞానప్రాబల్యలాభమునం జేసి వైరాగ్యభాగ్యము కలవాఁ డయ్యె. పురుషప్రయత్నమున నహంకారపూరితులమై కోరికలను నెఱవేర్చుకొంటిమేని కోరికలు పిల్లలఁబెట్టును. అనఁగా మఱికొన్నికోరికల నది కలిగించును.

> న జాతు కామః కామానా ముపభోగేన శామ్యతి,
> హవిషా కృష్ణవర్త్మేవ భూయఏ వాభివర్ధతే.

అని మనుస్మృతి. దేవతారాధనమునం జేసి యభీష్టములం బడిసితిమేని వాంఛితములు సమకూరుటయేకాక దేవతాభక్తికూడం గల్గును. భక్తి ప్రాబల్యమునం జేసి రక్తి కొరవడి కలిగి వైరాగ్యభాగ్యము కరతలామలకమగును.

ఈరీతి ననుసరించి శత్రుద్వేషములపాలై యహర్నిశములు పాటుపడువారి కాశత్రునాశనమును దేవతారాధనమున సమకూర్చుకొనవచ్చు ననుబోధలే వేదములోని యాభిచారికవిధులు. ఇట్లే వివిధభోగపరాయణులగువారికి భోగసాధనముల సమకూర్చుచు తరణోపాయముం జూపు దేవతారాధనలం జూపించుటయే వేదములోని కామ్యవిధి విధానరహస్యము.

దేవతలమీంద నించుకంత భక్తి యేర్పడినపిమ్మట దానిని బలపఱుచుటే ఫలకాంక్షవదలి మంచిపనులను (వేదవిహితములను) జేయుమనుట. ఇది మనభగవద్గీతలలో మొదటిశ్లోకమాదిగ ఇతిశ్రీ అనునంతదాక మనకు గోచరమగు కర్మయోగము. ఇంక సగుణోపాసన, నిర్గుణోపాసన యను భక్తిమార్గములును, జ్ఞానమార్గమును, జ్ఞాననిష్ఠ యనుమోక్షమును ఇవియెల్లం దారతమ్యములతో నుండెడి యుత్తమాంతఃకరణములవారి తరించుటల కేర్పడిన విధానములే.

ఏనరుండైన నివియెల్లం దెలిసికొని యేది తనయోగ్యతకుం దగియున్నదో అను నంశమును గురుల (పెద్దల) సహాయముచేతను, విజ్ఞుల సలహాలచేతను నిర్ధారణ చేసికొని యాస్వధర్మమున నడచుకొనెనేని తరింపంగలుగును. తన యోగ్యతకు తగనిధర్మమునం దాను ప్రవేశించెనేని తనతత్త్వమునకుంబడనిమందు సేవించినవానివలె హానిగాంచును. ఇదియే 'స్వధర్మము స్వధర్మము' అని భగవద్గీతలలోం బల్మారు చెప్పునది. "పరధర్మో భయావహః" అనుటయుం దనచేతంగానిపనిం జేయంబూనుట వ్యర్థమో, హానికరమో అనుటయే.

ప్రార్థనలచే వాంఛితసిద్ధి ప్రయత్నము లేక కలుగునా? అను శంకయు గలుగవచ్చు. మన మెవ్వరమును ప్రయత్నములేక తపస్సులచేం గోరికలను బడయుట నెఱుంగము. మనవాఙ్మయమున నేనూలం జూచినను ఇది ధ్వనించుచుండును. పతంజలియోగసూత్రములలో భావనచేతనే గజబలాదులు గలుగునని కలదు. కాని "నదేవా దండమాదాయ రక్షంతి పశుపాలవత్" అనునది మనకే అట్టిప్రభుమంత్రోత్సాహశక్తుల వేల్పులు గల్గింతురని బోధించెడిని. ఆధ్యానములోని మహిమ యిది. ఇట్లు పనులు నెగ్గుటనే దేవతల వరములుగ భావింతురని కొంద అంద్రు. ఎట్లయిననేమి? ప్రార్థనలుకూడ పనులు నెఱవేర్చుకొనుటకు సాధనము లనునది వేదవిజ్ఞానములోం జెరియున్న భరతఖండవాసులకుం గ్రొత్తగ బోధింపవలసినదికాదు. మనకుం జేతగానివెల్ల సృష్టిలో లేవని కొంద అనుకొనిండు. హిరణ్యకశిపురావణాదులబలములు తపస్సిద్ధములని పురాణములు వాకొనుంగదా. శంకరులు అద్వైతమె నిజమనిరి. శ్రీరామానుజాదులు నిట్లే కొన్నిసిద్ధాంతములను నిర్ణయించిరి. వీరిలో నెవరు సర్వజ్ఞులు? పూర్వులను బరులు కాదనుకొనుట వీరిలోం గలదు. అని మనకు శంక గల్గుచున్నది. కాని నేను వెనుక మనవిచేసికొనినట్లు వారివారికాలములలో నాయాబోధల కర్హులైనజీవు లెక్కువగనుండుటయే వారి విలక్షణసిద్ధాంతము లేర్పడుటకుం గారణము. ఇట్లనుకొనుట సర్వమతస్థుల సామరస్యమునకు హేతువు కావునను మన కుపాదేయము. శంకరులకాలమున కద్వైతతత్త్వమును నిరాకారమును బోధింపవలసినయావశ్యకతలు గల్గియుండవచ్చును. అప్పటిప్రజల యధికారములు (అర్హతలు) అట్లుండెను. శ్రీరామానుజులవారినాంటికి మనుజు లద్వైతసిద్ధాంతమును సరిగం దెలిసికొలేక చేతగానిభావనలలోదిగి దురాచారాలపాలైయుండవచ్చును. వారియెడ దయగలిగి రామానుజులు విశిష్టాద్వైతమును బోధించియుండవచ్చు. అప్పుడుకూడ కొంద అద్వైతమున కధికారు లుండవచ్చును: ఉన్ననేమి? వా రదియవలంబించియే సిద్ధులగుదురుగాక! రామానుజబోధలు నింద్యము లెట్లగు? పలువు రాయన కన్నులకుం గనవ్పట్టుటం జేసి యట్టిబోధకుం డతండయ్యె. ఇట్లే శివవిష్ణ్వాదిధ్యానములును రుచిభేదములంబట్టియే యేర్పడినవి. ఒకరిదారి యొకరికి ద్వేషపాత్రము కాంగూడదు. మతకర్తలెల్లం బరమతఖండన మేల చేసిరని యొక శంక వొడము. శ్రద్ధావిశ్వాసములు శిష్యులకుం గల్గించుటకే అని సమాధానము.

సర్వోన్నతమనినంగాని యెవ్వండును విశ్వసింపండు. ఆ సర్వోన్నత్యము పరమతఖండనమునంగాని తేటపడదు.

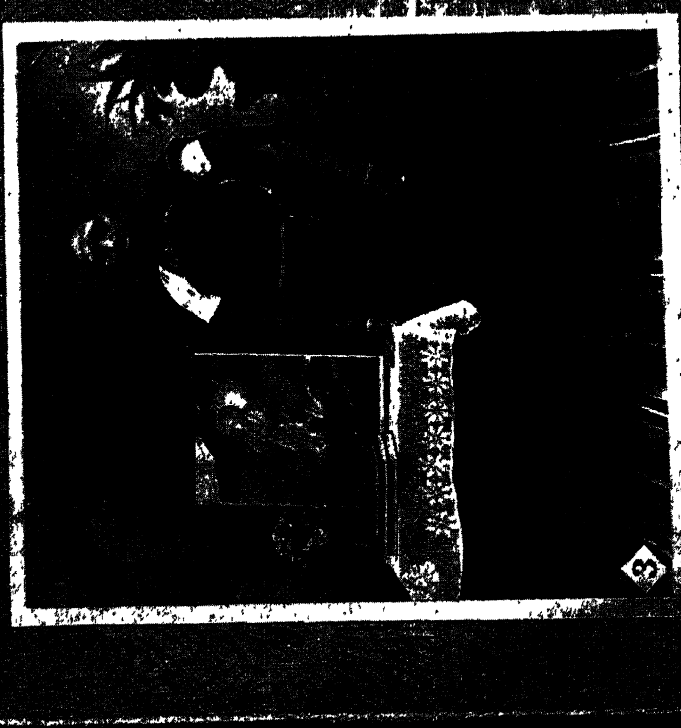
ఒక బి. ఏ. పాఠము చెప్పువాండుండంగా ఇంటర్మీడియేటు ప్యాసైనవాం డెంతబాగుగం జెప్పినను వానియొద్ద నెవ్వండును సామాన్యముగం బాఠము చెప్పుకొనరెంచండు. అంతటి గుణగ్రహణశక్తి లోకమునం జాలవిరళమనక తప్పదు. దేశభేదములనుబట్టి కూడ మతకర్తల మతములు భిన్నములు కావచ్చును. మహమ్మదు, క్రీస్తు మొదలగువారి బోధ లిట్లే భిన్నాకారములతో వేఱువేఱుగ నుపాయములను దెల్పుచున్నవి. తన పూర్వు లేమతమునం బ్రవేశించిరో ఆ మతసత్కర్ముల యథాశక్తి ననుష్ఠించుచున్నం బరమార్థమునకు లోటుండదు.

మోక్షమునకు మనుజుని జేర్చునది భక్తి. అది పెద్ద వ్యక్తుల నెలకొను ప్రేమయే. గురువుగాని, దేవతగాని, భగవంతుండో ఎవరో మనస్సునకుం దట్టి ప్రేమింపంబడుచుండిరేని నరుండు తప్పక తరించును. అందులో భగవద్భక్తి దబ్బన నందదు. భగవంతుని రూపము సచ్చిదానందమయము. ఆట్టిమూర్తిని నరుండు తన జన్మమున నెఱుంగండు. రూపము నెఱింగెనంగాని సామాన్యనరుండు భజింపలేండు. కాన దేవతాభక్తి భగవద్భక్తికి సాధనము. దేవతలరూపములు మనరూపులకన్న విలక్షణములైనను భగవంతునివలె నవాఙ్మనసాగోచరములుకావు. కాన హిందువులలో గృహస్థాశ్రమమున దేవతాభక్తి విధింపంబడినది. బ్రహ్మచారికి గురుభక్తి ప్రధానము. దీన నారితేఱిన వాండు దేవతలను గృహస్థయి యజింపంగలుగును. పరమసాధ్యమయిన సన్న్యాసమునం బరమాత్మధ్యానము హిందూమతమున విహితమగుట కిదే కారణము.

1. శ్రీమతి సమయమంత్రి రాజ్యలక్ష్మి. 2. తూర్పుఆఫ్రికాకు పయనమయిన బరోడా ఆర్యకన్యా మహావిద్యాలయు విద్యార్థినులు.
3. శ్రీమతి కిళాంబి సీతమ్మ. 4. దక్షిణభారతహిందీప్రచారక సభవారి పరీక్షలకు రాజమండ్రి అభ్యర్థినులు.

1. శ్రీమతి చంద్రాదత్తు సతి. 2. రాజమహేంద్రవరము శ్రీమహిళాగాన సభవారి ప్రథమ ప్రదర్శనము.

కావున నే మతమయినను భక్తి గలిగియున్న శ్రేయోదాయకమే. కావుననే హిందుమతములోని కితరులను జేర్చుకొనుట యనుసంప్రదాయము హిందూమతధర్మమై యుండలేదు. ఏమతములోనివారు మతముల సిద్ధాంతములకు లోబడి నడచుకొనుచు స్వేచ్ఛావశులై ఖేదమోదములపాలు కాకుండుడు. దేహము నాత్మగా భావించి కించిజ్ఞులై శోకమోహములకును, క్షుత్పిపాసలకును, జరామరణములకును మీ జీవయాత్రల నర్పింపకుడు అనుటయే హిందూమతసంప్రదాయము.

మనభరతఖండమునఁ బూర్వరాజులను ధర్మరాజాదులు పరరాజులను జయించియు నక్కడివారినే వినీతులుగఁ జేసి యాయా రాజ్యముల నిల్పి వచ్చి రనునట్టి కథలు పురాణములలో వేనవేలు కలవు.

మనహిందూమతము సైతము సర్వమతజననివలె నెల్లమతముల యభివృద్ధిని, విహితధర్మానుష్ఠానమును క్షేమించును. ఈయంశం బితర మతములవారికి గుణోపదేశములు చేసి తనలోఁ జేర్చికొనుడని శ్రుతిస్మృతి పురాణాదులు చెప్పకుండుటచేతనే బోధపడుచున్నది.

ఎల్లమతములు నేదో గొప్పవస్తువునుగూర్చి మానవుల భావములను ప్రయాణముచేయించుచునే యున్నవి. అట్టియాత్రికుల యంతఃకరణములలో భక్తికి తావు లేకపోలేదు. అట్టిభక్తినే ముక్తికి యుక్తిగా వేదవేదాంతము లధికారానురూపముగ బోధించెడి. కాన ఇతరమతములో వంశకులపారంపర్యక్రమాగతముగఁ జేరియుండెడి వారిని వారిమతులు చెరచి తనలోనికి రమ్మనవలసిన యావశ్యకత మంచిమతములకేల?

మతధర్మమును వాసనచూచి యెఱుఁగనివాండ్రయ్యును తిండి కోసమో, డబ్బుకోసమో మతములలోఁ జేరి సంఖ్యను బెంచి మత గౌరవమును సభలలోని కెక్కించెడి చెడుసంప్రదాయము నెన్నఁడును మంచిమతము కోరకుండుఁగాత! కాలప్రభావమునఁ గల్గెడి యశ్రద్ధ మతములలోఁ జేరునప్పు డెల్లమతములవారలు నొక్కరూప యని విజ్ఞులు తలంతురుగాత. స్వాభిమానములను బోఁగొట్టు ధర్మశ్రద్ధ భక్తివిశ్వాసములతో లోకమున నల్లుకొనుఁగాత. భక్తుఁడై సుజనుఁడైనవాఁడు ఏమతమువాఁడైనను బూజ్యుఁడె. అజ్ఞులకు మతాంతర రుచిచే బుద్ధిభేదము గల్గకుండుటకు పరమతము పెద్ద శాస్త్రప్రాజ మానినను దోషముకాదు.

అ భ య ము

కొంపెల్ల జనార్దనరావు

నావిముగ్ధైకశిఖము క్రొందళుకుపోక
　　వ్రీల చఱచిన అలహాసజ్జ్వాలిక నను
జార్చుకొన్నది నీపదచ్ఛవుల, నీదు
అభయహస్తమ్మునీడల నక్షితెఱవ.

ఒకక్షణాదాగతము పునరుత్థగగన
చకితగతిమద్విహారకౌతుకము నీదు
అభయహస్తమ్ము చలువడోర్పయి మెలంగు
టిది అవశ్యము నీకు జ్ఞాపితమొనర్తు.

అగును మఱి యేలొ పౌనరుక్త్యమిటు?–కాని
నీఅభయహస్త మిపుడు సంచితసమర్చము:–
అంత, 'బ్రదు'కన్నదొకటి పరాస్తసకల
పూజ్యమని నాచెవుల రొదపుత్తు వీవు.

---

౧౦. ప్రకీర్ణకము

సంస్కృతనాటకము-ఉత్పత్తివిచారము

సరసకవితాధురీణ, కపిస్థలం కృష్ణమాచార్యులు, బి. ఏ., యల్. టి.

సంస్కృతనాటకవికాసముయొక్క ప్రాథమికావస్థలు మనకు గోచరించుటలేదు. కాఁబట్టి, సంస్కృత నాటకముయొక్క విశ్వసనీయమైన యుత్పత్తిని విమర్శించు ప్రయత్నము లూహాలతో నిండియుండవలసినదే. ప్రస్తుతము మనకు లభించియుండు నాటకములలో మిక్కిలి పురాతనమైనవి అశ్వఘోషుని నాటకముల ఖండములు, భాసుని నాటకములును. ఇవి నిర్ణయమగు నొక పరిపక్వదశను సూచించుచున్నవి. కావున, ఇంతకుఁ బూర్వము కొన్ని శతాబ్దములనుండి యాకళ వికాసము చెందుచువచ్చిన దని యూహింపవలసియున్నది. ఆ కాలములలో నది యెట్లుండినదో, ఇప్పుడు నిర్ణయించు టసాధ్యము. యవన (Greek) నాటకసాదృశ్యము ననుసరించి యనేకప్రాక్పండితులు సంస్కృత నాటకచరిత్రమును దాని యాదినుండి నిర్మింప యత్నించిరి. కాని, ఇంతవరకును వారిప్రయత్నములు నిరాక్షేపణీయములగు ఫలితములను కలిగింపలేదు. సంభాషణల రూపమునఁగాని, స్వగతములరూపమునఁగాని యుండు ఋగ్వేదములోని యనేకసూక్తములకును యవనుల Mystery Plays కును సాదృశ్య మున్నదని యీ పండితులలో ననేకుల యభిప్రాయము.-ఈయభిప్రాయమునాధారముగ నుంచికొని వీరు సంస్కృతనాటకోత్పత్తినిగూర్చిన తమ వాదములను సూత్రీకరించిరి. వీరియనంతరము సుప్రసిద్ధుఁ డగు ప్రతిరచయితయును వీరి వాదములను పూర్ణముగ విసర్జించి, తనవాదములను నెలకొల్పెను. లేదా, వీరివాదములను చాలవరకు మార్చెను.

వేదసూక్తము లన్నియును మతమునకు సంబంధించియుండవలయు నను నియమము లేదని యీవిమర్శకులలో ననేకులు గ్రహించినట్లు తోఁచుటలేదు. నాటకమునకు మతసంబంధమైన యుత్పత్తిని స్థాపించి, దానిని వేదసూక్తములలో గుర్తించు నాత్రమున, ఈ సూక్తములలో కొన్ని లౌకికము కావచ్చు నని వీరు విశ్వసింపకున్నారు. విశ్వామిత్రసూక్తము (III 33), వసిష్ఠసూక్తము (VII 33), మండూకసూక్తము (VII ౧౦౩), ద్యూతకరసూక్తము (X ౩౪) మొదలగునవి లౌకికము కాకున్న మరేమి? మతమునకు సంబంధించిన సూక్తములలో దాదాపుగ నన్నిటి నేదో క్రతుక్రియార్థ ముపయోగించి, పిమ్మట క్రతుక్రియా వాఙ్మయము లౌకికసూక్తములను విసర్జించినది. పూర్వపుఋషులు కొన్ని ఋగ్వేదసూక్తములను లౌకికము లని భావించిరనుట కిదియే నిదర్శనము. సంభాషణగాని, స్వగతముగాని ఋగ్వేదకవుల రచనభేదము. ఇది యెల్లప్పుడును మతమునకు సంబంధించి యుండదు. ఇది యేదో యొకవిధమున పురాణయుగమునరకుండి, పిదప నాటకమున పరిపక్వదశను గాంచినది.

మరికొందరు పండితులు Indo-Germanicకె గల సస్యాభివర్ధకక్రతువుల (Fertility rites) వంటివానిలో గీర్వాణనాటకోత్పత్తిని గుర్తించి, మండూకసూక్తమువంటి కేవలాపహాసిక సూక్తములలో వర్షాకర్షకాది క్రతువులను (rain charm etc.) చూచుచున్నారు. వీరి వాదము లింతవర కెల్లర యామోదమును బడయకున్నను, ఇవి

తుదకు సంభాషణసూక్తములలో Vedic Mysteries ను గుర్తించువారి వాదములకంటె దృఢమైనవి.

ఇంక కొందరు దేశములోని ప్రాచీనవాఙ్మయమును పరిశీలించి నాటకపుబీజముల నందు గుర్తించు నవసరము లేక, సంస్కృతనాటకమునకు యవనోత్పత్తిని సుఖముగ నాపాదించుచున్నారు. అంకవిభజనము, వస్తునియమము (Unity of action), అభియోగము (Central conflict) వంటివి యవననాటకములకును, భారతీయ నాటకములకును కొన్నిపోలికలు లేకపోలేదు. కాని, బలవత్తరములైన యసాదృశ్యాంశము లనేకము లున్నవి. యవనకవుల Tragedy సంస్కృతకవులకు తెలియనే తెలియదు. అట్లనేల?—Tragedy కిని సంస్కృతకవులకును సరిపడదు. ఖేదము నాయకుని పక్షమున నుండునప్పుడు తప్ప, ఒకనాటకము ఖేదాంతమగుటవలననే యది Tragedy కానేరదు. సనాతనధర్మమును బోధించుటకు తమ నాటకము నుద్దేశించు సంస్కృతకవులు సజ్జనుల కపజయమును, దుర్జనులకు విజయమును గలుగుట నూహింపలేదు. కాఁబట్టి, భాసుని 'ఊరుభంగము' వంటి నాటకములు కొన్ని యప్పడప్పుడు ఖేదాంతములైనను, ఖేద మెల్లప్పుడును ప్రతినాయకునిపక్షమున నుండునట్లు వారు జాగ్రత్తగ చూచికొనిరి. అందువలన నిజముగ నంతమున నాయకుని కానందమే. యవనుల కాలనియమము, స్థాననియమము (Unities of time and place) సంస్కృత నాటకమున లేవు. మరియు, సంస్కృత నాటకములలో ప్రాకృతభాష నుపయోగించు వాడుకవంటిది, యవన నాటకములలో లేదు. సంస్కృతనాటకములలోని ప్రస్తావనకును, యవననాటకములలోని Prologue కును సాదృశ్యము లేదు.

కథనము, గానము, నృత్యము, అభినయము మొదలగునవి తన వాఙ్మయమునందే యుండవానిని మేళవించి, నాటకమును ప్రభవింపఁజేయుట కేదేశమును పరదేశముల ప్రోద్బలమును ప్రతీక్షించుచుండదు. యవనసంయోగము నాటకమును కొంత యలంకరించి యుండవచ్చును. కాని, అది యే యలంకారమునకు హేతుభూత మైనదో నిర్ణయింపలేము.

మరి, పెండ్లకోలఁదిగ వేరువేరుగ నివసించుచున్నను, ఒకేమూలమున జనించిన రెండుజాతులవారికి తమ యభివృద్ధిలో నేదశయందును నొకరినుండి యొకరు గ్రహింపకయే, సాదృశ్యము గల పరిస్థితులలో తమతమ నాటకముల నుద్భవింపఁజేసికొన నసాధ్యము కాకపోవచ్చును. వారినాటకములయం దచ్చటచ్చటి సాదృశ్యములతోకూడ ముఖ్యము లగు భేదము లుండుట కిదియే కారణ మేమో.

భరతుని నాట్యశాస్త్రమున నాటకోత్పత్తినిగూర్చి వింతమైన యైతిహ్యమొకటి కానవచ్చుచున్నది. మనకు ప్రస్తుతము లభించియుండు నాట్యశాస్త్ర మట్టి శాస్త్రములలో మొట్టమొదటిది కాదు. ఏలనన: అం దచ్చటచ్చట శ్లోకచ్ఛందమునఁగాని, ఆర్యచ్ఛందమునఁగాని యుండునట్టి యనువంశ్యసూత్రములును, సూత్రానుబద్ధమునుండి యావిషయమునకు సంబంధించిన కొన్నిసూత్రములును నుదాహరింపఁబడియున్నవి. అం దప్పడప్పు డూరక 'కేచిత్'అని యితరరచయితలుకూడ సూచింపఁబడియున్నారు. ప్రస్తుతము మనకు లభించియుండు గ్రంథము భరతుని మూలగ్రంథమునకు సంగ్రహమగుటవలన, దీనిలో నుదాహరింపఁబడియుండు సూత్రములు మూలములోనివి కావచ్చును; కాకున్న, పాణిని యుదాహరించిన శిలాలి, కృశాశ్వుఁడు-వీరి నటసూత్రములవంటి సూత్రముల నవి సూచింపవచ్చును. ఈవిషయమున తగిన యాధారములు లేకుండుటవలన మన యూహాలీమెడలలో నిరాక్షేపణీయములు కానేరవు.

ఇంక మన మాయైతిహ్యమును పరిశీలింతము. నాలుగువేదములును త్రైవర్ణ్యులకే సంబంధించియుండుటవలన, దేవత లందరును నింద్రపురస్సరముగ బ్రహ్మకడకుఁ జని,నాల్గవవర్ణమునకుఁ జేరినవారుకూడ నుపయోగింపఁదగినదియు, మనోహరమును బోధకమును నగు

నదియు నగు నొక పంచమవేదమును సృష్టింపుమని యతనిని ప్రార్థించిరి. బ్రహ్మ ప్రసన్నుఁడై నాట్యవేదమును సృష్టించెను. దానిని సృష్టించుట కతఁడు ఋగ్వేదమునుండి కథనమును, సామవేదమునుండి గానమును, యజుర్వేదమునుండి నృత్యమును, అథర్వణవేదమునుండి రసములను గ్రహించెను.

> "జగ్రాహ పాఠ్య మృగ్వేదా త్సామభ్యో గీత మేవచ,
> యజుర్వేదా దభినయాన్ రసా నాథర్వణాదపి."

అతఁడు నాట్యవేదమును రాఁగల తరతరములవారి యౌన్నత్యమునకు సాధనముగ నుద్దేశించెను. దాని నతఁడు భరతమహామునికి బోధించి, ఇంద్రుని ధ్వజమహోత్సవసందర్భమున నొక ప్రదర్శనమువలన దేవతలను సంతోషపెట్టు మని యతనిని నియమించెను. ఆ ప్రదర్శనమున కితివృత్త మసురపరాజయము. కాఁబట్టి, అసురులు కోపించి విఘ్నము లొనరించిరి. రంగము మీఁది నటులు తమతమపాత్రములను మరచిరి; వారికి నోట మాట రాకుండెను. కాలు సేతులు కదలకుండెను. వారు రంగమున చేష్టలుదక్కి నిలిచిరి. అప్పు డింద్రుఁడు విఘ్నకారుల నణఁచి, శాంతి నెలకొల్పెను. పిమ్మట దేవతలు బ్రహ్మపాలికి జని, అసురు లొనర్చిన విఘ్నముల నతనికి విన్నవించిరి. బ్రహ్మ తోడనే విశ్వకర్మను రావించి యొక నాట్యమందిరమును నిర్మింపుమనెను. అది నిర్మింపఁబడిన యనంతరము దేవత లందరును సాధ్యమైనంతవరకు దానిని రక్షింపవలసియుండెను.

తమప్రయత్నములన్నియు నిట్లు నిష్ఫలమగుటఁ జూచి, విఘ్నకారుల నాయకుఁ డగు విరూపాక్షుఁడు దేవతలకువలె తమకుఁగూడ మూలపురుషుఁడగు బ్రహ్మ యెల్లప్పుడును దేవతలయెడ పక్షపాతము వహించి యుండునని బ్రహ్మను నిందింపసాగెను. బ్రహ్మకునింద సమంజసమేయని తోఁచెను. వెంటనే యతఁడుకోపపడియుండు తనబిడ్డలను శాంతి పరుపఁదలఁచి, ఈ విధమున వారికి సంధిచేసెను: నాటకరంగమున దేవతల యితివృత్తములేకాక, అసురులు, నృపులు, బ్రహ్మర్షులు వీరి యితివృత్తములుగూడ ప్రదర్శింపఁబడవలయుననియు, అవి ప్రపంచౌన్నత్యమునకు సాధనములుగ నుండవలయు ననియు శాసించెను.

> "లోకోపదేశజననం...............
> దేవానా మసురాణాంచ రాజ్ఞాంలోకస్యచైవహి,
> బ్రహ్మర్షీణాంచ విజ్ఞేయం నాట్యం వృత్తాంతదర్శకమ్."

అదియునుగాక, తాను సృష్టించిన నాట్యవేదము దేవతలతోఁకూడ అసురులును, మానవులును సమానముగ ననుభవింపఁ దగినదనియు స్పష్టము చేసెను. నాట్యశాస్త్రమునకు సమస్త శాస్త్రములును, కళలును పనికివచ్చుటవలన,దాని కుపయోగపడని యే శాస్త్రమును గాని, కళగాని తనపేరునకు తగదనియు చెప్పెను.

> "నతచ్ఛ్రుతం న త చ్ఛిల్పం నసా విద్యా నసా కలా,
> నాసౌ యోగో నతత్కర్మ యన్నాట్యేఽస్మి న్నదృశ్యతే."

అప్పు డసురులు తృప్తిపడిరి. నాట్యమందిరముతో సంపూర్ణముగ వికాసము నొందిన నాటకము వాడుకకువచ్చినది.

ఇది యేదో కల్పితమని యీయైతిహ్యమును సులభముగ విసర్జింపరాదు. సాధారణముగ నైతిహ్యములలో చారిత్రకములగు సత్యములు కొన్ని యంతర్గతములై యుండును. ఆసత్యములను విమర్శించి వెలికీయుట కొన్ని సందర్భములం దసాధ్యముగనుండును. ఈయైతిహ్యమున నాటకవికాసమును గూర్చిన చారిత్రకసత్యములు కొన్ని యున్నట్లు నాకుఁ దోఁచుచున్నది. వానిని క్రింద వ్రాయుచున్నాను.

ఋగ్వేద సూక్తములు ముఖ్యముగ పఠించుట కుద్దేశింపఁబడి యుండుటవలన నావేదము కథనవేదము. సామవేదసూక్తములు గానముచేయఁదగిన వగుటవలన నావేదము గానవేదము. యజుర్వేదమున కొన్నియెడల పురోహితులు దేవతలపాత్రములను ధరింపవలసియుండు నట్లు తెలియుచున్నది. నేఁటికిని, పితృశ్రాద్ధములు చేయుటయందు మనలో నిట్టి యభినయము వాడుకలో నున్నది. కాఁబట్టి, అభినయము మొట్టమొదట యజుర్వేదమునుండి వాడుకకువచ్చినది.

మరియు, మన శ్రాద్ధకర్మలు వేదకాలమునుండి యీకాలమువరకును విరామములేక వచ్చుచున్నవని పండితు లొప్పుకొనియున్నారు. కావున, అభినయము యజుర్వేదమునుండి వాడుకకు వచ్చినదని మన మూహింపవచ్చును.

అథర్వణవేదము మంత్రతంత్రాదిసూక్తములతో దాదాపు నిండియున్నది. మంత్రతంత్రాదులకును ప్రేమ, భయము, కోపము, ద్వేషము, జుగుప్స, కరుణ మొదలగు భావములకును పరస్పరసంబంధ మున్నది. రంగమున ప్రదర్శింపఁబడునట్టి యీభావములయెడఁ గలుగు పురుషభేదములులేని ప్రత్యేకాభిరుచియే రసము. కాఁబట్టి నాటకమునందలి రసము లథర్వణవేదమునుండి గ్రహింపఁబడియుండవచ్చును.

కథనము, గానము, నృత్యము, అభినయము మొదలగువానిని నాలుగువేదములనుండి యవి యుద్భవించినక్రమమును చూచినయెడల నాటకము క్రమక్రమముగ వికాసమునొందినదని తోఁపఁగలదు. వేదములు సహితము క్రమముగ నుద్భవించినవని సూచించు గూఢార్థముగల భాగము లందందు వేదవాఙ్మయమున కనుపట్టుచున్నవి.

"ఋచ స్సామాని జజ్ఞిరే .... "
"యజు స్తస్మా దజాయత."

కావున, నాటకము మొట్టమొదట మనపౌరాణికములలోని కథనమువలె నుండినదని యూహింపసాహసించుచున్నాను. తదనంతరమందు గానము ప్రవేశించియుండును. అప్పుడు మన హరికథాభాగవతములవంటివి పుట్టియుండును. కొంతకాల మైనపిదప దానియం దభినయము కలసియుండును. అప్పుడు నాటకము మనజాతరలు, వీధినాటకములు మొదలగువానివంటిదై యుండియుండును. రసము వికాసమునొందినప్పటినుండి కావ్యము యొక్క యాత్మ గోచరింపసాగినది. సర్వాంగసుందరమగు నాటక మాకాలమునుండియే పరిపక్వము కాఁదొడఁగెను.

ఋగ్వేదములోని నైతిహ్యమునందలి దేవతలును, రాక్షసులును రసికలోకమును, పామరలోకమును సూచించుచున్న ట్లున్నది. రసము నాటకమున కాత్మవంటి దని గ్రహించుటకుపూర్వము నాటకప్రదర్శనములు వీధినాటక మాడిన ట్లుండియుండును. అప్పుడు రంగమని యొకటి యుండలేదు; మనవీధినాటకముల రంగమట్లే బయలైనను రంగ మగుచుండెడిది. రసమును కనుఁగొనినప్పటినుండి రసికులు కొందరు నాటకము నభివృద్ధిపరచి, దానిని తమవశము గావించికొనియుందురు. సహజముగ పామరులు కోపపడి వారి ప్రదర్శనములకు విఘ్నములొనరించియుందురు. కాఁబట్టి, రసికు లావరణముల యావశ్యకత నెరిఁగి నాట్యమందిరములను నిర్మించిరి; తమకిష్టమువచ్చినవారినే యందు ప్రవేశపెట్టుచుండిరి. చేయునదిలేక విఘ్నకారులు వారితో సంధి చేసికొనిరి. పిమ్మట పామరులును నప్పుడప్పుడు ప్రవేశింపఁదగిన సార్వజనీననాట్యమందిరములు వాడుకకు వచ్చినవి.

ఇట్లు నాటకము రెండువిధములుగ నభివృద్ధిచెందినది: రసికులది, పామరులది అని. పామరుల నాటకము, తన స్వభావములతో వీధినాటకములరూపమున నేఁటివరకును నిలిచియున్నను, రసికుల భాణము, అంకము, వీధి మొదలగువానికి హేతుభూతమైనట్లు తోఁచుచున్నది. రసికుల నాటకము సర్వవిధముల నభివృద్ధిచెందుచు నాటకము, నాటిక, ప్రకరణము మొదలగువానికి కారణమైనది.

నాట్యశాస్త్రములలోని నైతిహ్యమునుండి గ్రహింపఁదగిన దింతియే. ఈవిధముగ నాట్యశాస్త్రము సంస్కృతనాటకోత్పత్తివికాసముల కానుషంగికసాక్ష్యమొకటి యిచ్చునట్లు తోఁచుచున్నది. అయినను, ఆశాస్త్రమే యతిపురాతనము గాకుండుటవలన నీవిషయమున నది సాక్షాత్సాక్ష్య మీయఁజాలదు. దశవిధనాటక ముద్భవించిన చాలకాలమునకు నాట్యశాస్త్రము జనించినది. నాట్యశాస్త్రమునందు కొంతవిపులముగ చర్చింపఁబడియుండు రసములు, వృత్తులు, సంధులు

సభివృద్ధిగాంచినయనంతరము దశవిధరూపకములు జనించినవని వానినుండి తెలియుచున్నది. నాట్యశాస్త్రము యొక్క కాల మెద్దియైయుండవచ్చును?

నాట్యశాస్త్రమున నలంకారశాస్త్రము బీజావస్థయం దున్నది. ఉపమ, దీపకము, రూపకము, యమకము అని యలంకారములు నాలుగువిధములనియం దున్నది.

"ఉపమా దీపకంచైవ రూపకం యమకం తథా;
కావ్యస్యైతే హ్యలంకారా శ్చత్వారః పరికీర్తితాః."

అందు ఉపమాలంకారము బాగుగ చర్చింపఁబడలేదు. అయినను, యమకము శాస్త్రసమ్మత మగు విధముననే చర్చింపఁబడియున్నది. అర్థాలంకారములకును శబ్దాలంకారములకును భేదమున్నట్లు దానినుండి తెలియుటలేదు. ప్రస్తుతము మనకుఁ దెలిసియుండునట్టి యాలంకారికులలో మొదటివాఁడు భామహుఁడు. అతఁడలంకారములను నాట్యశాస్త్రమునకంటె విపులముగ చర్చించియున్నాఁడు. కాఁబట్టి, నాట్యశాస్త్రమునుండి భామహునివర కలంకారశాస్త్రము కొన్నిశతాబ్దము లభివృద్ధి చెందిన దని మన మంగీకరింపవలయును. భామహుఁడు క్రీ. శ. ౬-వ శతాబ్దమువాఁడని పండితుల యభిప్రాయము. కావున నాట్యశాస్త్రము సుమారు క్రీ. శ. 3-వ లేక ౨-వ శతాబ్దమునాఁటిదై యుండును.

క్రీ. శ. ఆరంభములయందు నాటకము పరిపూర్ణముగ నభివృద్ధి చెందియుండెనేని, నాటకవికాసావస్థలను నిర్ణయింప నుపయోగపడఁగల సాక్షాత్సాక్ష్యము నాట్యశాస్త్రమునఁగాక మరియెందైనను లభింపఁగలదు. అశ్వఘోషుని నాటకములఖండములయందును, భాసుని నాటకములయందును గల యభివృద్ధిని నాట్యకళ కాంచుటకు కొన్ని శతాబ్దములు పట్టియుండునని వానినుండి పూర్వమే గ్రహించియున్నాము గదా.

'హేతుమచ్చ' (III-౧-౨౬) అను పాణినీయ సూత్రమును విమర్శించునెడ, పతంజలి యతిపురాతన మగు విషయమును తెలుపుటకు వర్తమానము నుపయోగించుటలోని సామంజస్యమును చర్చించుచు, శౌభికులు, గ్రంథికులును ప్రేక్షకుల సమక్షమున నప్పుడే జరిగినట్లు 'బలిబంధనము', 'కంసనాశనము' ప్రదర్శించుట నుదాహరించి యున్నాడు (మహాభాష్యము III ౧). శౌభికులు మూకప్రదర్శనముల (Pantomimes) లోని నటకులనియు, గ్రంథికులు వేషధారు లగు కథకు లనియు కొందరు పండితుల యభిప్రాయము. కొందరు పండితులు శౌభికులు మూకప్రదర్శనములను ప్రేక్షకులకు విశదీకరించెడివారనియు, గ్రంథికులు వట్టి కథకులనియు ననెదరు. అయినను, వసుదేవునిపక్షపువారుగను, కంసునిపక్షపువారుగను అభినయము చేయుటకై గ్రంథికులు తమ ముఖములకు వర్ణములు పూసికొనుటను పతంజలియే వర్ణించియున్నాఁడు. కాఁబట్టి గ్రంథికులు నటకు లనుట నిస్సంశయము. పతంజలికాలమున నొకవిధమగు నాటకమును, నటకులసంఘములును నుండినవని యిందొక సాక్షాత్సాక్ష్య మగపడుచున్నది. దీనితో పాణిని యుదాహరించిన నటసూత్రములను కలిపినయెడల, నాటకము క్రీ. పూ. ౬-వ శతాబ్దమునాఁటిదని తేలుచున్నది. ఇంతకంటె తగిన యాధారములు లేకుండుటవలన ప్రస్తుతము మన మింతటితో తృప్తిపడవలసినదే.

కాళిదాసుఁడు, శ్రీహర్షుఁడు, భవభూతి వీరినాటకములలో నైతిహ్యాము మఱియొకటి కాననగుచున్నది. వీరి నాటకములలో కొన్నిటియందు స్త్రీలు ప్రదర్శించిన యంతర్నాటకము లున్నవి. విక్రమోర్వశీయములో ఊర్వశి మొదలైన యప్సరోవనిత లింద్రసభలో 'లక్ష్మీస్వయంవరము' అనునాటకమును ప్రదర్శించిరి. ప్రియదర్శికలో వాసవదత్తయొక్క చెలులు 'ఉదయనచరితము' అనునాటకమును ప్రదర్శించి యామెను సంతోషపెట్టిరి. ఉత్తరరామచరితములో, వాల్మీకి తన యతిథుల యెదుట సీతాపరిత్యాగము మొదలుగల కథను ప్రదర్శింపఁజేసెను. ఇయ్యెడలలో స్త్రీలే పాత్రములను ధరించిరి. ఈపాటుక తుద కంతఃపురములలోనైన నుండకుండిన దీని నీకవులు తమనాటకములలో చేర్చియుండరు. స్త్రీలు నాటకమాడరా దను దురభిమాన మాకాల

ములో నుండినది. అట్లుండియు, రాణివాసపు స్త్రీలేల యానిందలపాలు గాలేదు? అంతఃపురమున నాటకమేదేని ప్రదర్శింపమని వారినాథులేల వారిని ప్రోత్సహించుచుండిరి?

నాటకముయొక్క ప్రాథమికావస్థలలో నాటకములయందు స్త్రీపురుషులు ధారాళముగ పాల్గొనుచుండిన ట్లున్నది. ఈదురభిమాన మాకాలమందే యుండినదని నానమ్మకము. ఈనమ్మకమును 'ప్రస్తావన'కొంత బలపరచుచున్నది. రంగమున స్త్రీపురుషులు కలసిమెలసి యుండుటవలన ముఖ్యముగ స్త్రీలు చెడుట సహజమే. 'జాయాజీవాః'అనుపేరు నటకుల కర్థముతోడనే పెట్టి యుందురు. స్త్రీ లప్పటినుండి నాటకమాడుట మానిరి. ఆదురభిమానమును మాయమయ్యెను. పూర్వకాలపు బౌద్ధసన్యాసులును, జైనసన్యాసులును తమవారు టకములకుఁ బోరాదని నియమించికొనుటకును, వారి యనంతరముండిన అశ్వఘోషుఁడు మొదలగు సన్యాసులు నాటకములను తమ మతధర్మములను ప్రచారము చేయుట కుపయోగించుటకును నిదియే కారణము.

అంతఃపురములందువలె స్త్రీలే యన్నిపాత్రలను ధరించినప్పుడు దురభిమాన ముండుటకు హేతువు లేదు. రాణివాసపు స్త్రీల యధీనమందుండినప్పుడు నాటకము వారిచే కొంతపెంపొందింపఁబడియుండుట సుసాధ్యమే. దీనికారణకే, నాటకకర్తలైన యాస్థానకవులు తమ నాటకములను, పట్టణములలోను, నగరములలోను గల నాట్యమందిరములయందు ప్రదర్శించుటకు పూర్వము అంతఃపురములలో ప్రదర్శింపఁజేయుచుండిరేమో. రసికలోకపు నాటక మిట్లు కాళిదాసభవభూత్యాదిమహాకవుల నాటకములలో పరిపక్వమైయుండవచ్చునుగదా.

కార్తీక పౌర్ణమి

చావలి బంగారమ్మ

పక్షుల్లు పలుకకే పడియుండినాయి
వృక్షాలు చూచుచూ పూరకున్నాయి
తనవెంట బడుచున్న
తరుణి చూడడి దేమి
పోవుచున్నాడు తాను
అదు గదుగో
పొంగు లోకాలు గనను.

గాలివుయ్యాలలై కదలుచుండెడి మబ్బు
కనుల కడ్డము రాగ కాలైనతడబడక
పోవుచున్నాడు తాను
తన గర్వ
పొంకమ్ములు దెలుపుతూను.

వాద్యములు వినబడవో చోద్యములు కన
బడవో
నిముసంబు నిలువ డేనీడనిలుచునో గాని
పోవుచున్నాడు తాను
గర్వంపు
పొంగు బోకారిపోను.

పక్షికలకలములే పరిభవంబని యెంచి
తెల్ల బోయినమోము తెలియకుండుటకునై
పోవుచున్నాడు తాను
తనువెల్ల
తారుమారగుటచేను.

ఉపాధ్యాయుఁడు - జాతీయత

తిరుమల రంగాచార్యులు

వర్తమానకాలమున 'జాతీయత' అనుపదమును మనః మనుదినమును వినుచునేయున్నాము. ఉపాధ్యాయునికిని జాతీయతకును గల సన్నిహితసంబంధమును జర్చించుటయే యీవ్యాసము ముఖ్యోద్దేశము.

ఉపాధ్యాయుఁ డనుపదమునుగూర్చి మొదటఁ జర్చింతము: ఈపద మిపుడు 'అ ఆ' తిద్దించుట అయ్యవారు మొదలుకొని అధ్యాపకులవఱకు నందఱిచే నుపయోగింపఁబడుచున్నది. కాని అమరకారుఁడు "ఉపాధ్యాయోధ్యాపకోఽథ స్యా న్నిషేకాదికృ ద్గురుః, మంత్రవ్యాఖ్యాకృ దాచార్యః—" అన్నాఁడు. క్షీరస్వామి వ్యాఖ్యానము చేయుచు "ఉపేత్య అధీయతే అస్మాత్ ఇతి ఉపాధ్యాయః" (ఈతని సమీపించి యధ్యయనము చేయుదురు. "అధ్యాపయతి ఇతి అధ్యాపకః" (అధ్యయనముచేయించువాఁడు) నిషేక + ఆదికృత్, నిషేకము, సీమంతము మున్నగునవి చేయించువాఁడు) గురుః, వ్యుత్పత్తి: గృణాతి ఉపదిశతి గాయత్ర్యాదికం గురుః—మంత్రవ్యాఖ్యాకృత్ (కల్పసూత్రాదిసహితమైన వేదము నధ్యయనము చెయించి తదర్థమును వ్యాఖ్యానము చేయువాఁడు) ఆచార్యుఁడు. వ్యు: ఆచారం గ్రాహయతీతి ఆచార్యః మనువుకూడ "ఉపనీయతు యః పూర్వం వేద మధ్యాపయే ద్ద్విజః; సాంగంచ సరహస్యంచ త మాచార్యం విదు ర్బుధాః." (ఉపనయనముచేసి శిక్షాద్యంగములతో వేదరహస్యనెవఁ డెఱిఁగించునో యట్టిబ్రాహ్మణుఁ డాచార్యుఁడు) అని వచించెను. అధ్యయనమన వేదాధ్యయనమనుట ప్రసిద్ధమెకదా! ఇఙ్, ధాతువునుండి పుట్టినది ధాత్వర్థము నధ్యయనమే. కాన నుపాధ్యాయుఁడు, అధ్యాపకుఁడు, గురువు, ఆచార్యుఁడు అనుశబ్దములను సర్వసామాన్యముగ నందఱికి నుపయోగించు టెంతయొప్పో విజ్ఞులాలోచింత్రు గాక!

ఇఁక నిపుడు చదువుచెప్పువారల కంతరములఁబట్టి ఆంగ్లభాషాపదములగు "టీచర్" "లెక్చరర్" అనునర్థమిచ్చు 'బోధకుఁడు, ఉపన్యాసకుఁడు,' అనుపదములు చక్కగా అన్వయించునని నాయూహ. ఇఁక వీరు చెప్పుచదువును, పద్ధతియును విజాతీయములే! పదిగంటలకే పదిమెతుకులు పండ్లతో నొక్కి విసవిస విద్యాశాలల కరుగుట, భోజనప్రకారము పాఠము ముగిసినను ముగియకున్నను బయటికి వచ్చుట, పాఠశాలమూసియు మూయకముందే బ్యాటు చేకొని బంతులాడఁబరుగులిడుట, పద్దుగ నెలజీతమును చేకొనుట, పంతులుగారికి పరిపాటియైపోయినది. ఇంటిలోనివారి నేడిపించి కొందఱును, ఇల్లిల్లు తిరిగి యింతయెంగిర మెట్లో గడించి కొందఱును, వసతిగృహములలోని వంటలవారిపై స్వారీచేసి కొందఱును, అన్నము తిన్నశాస్త్రము చేసి పరుగులతోఁ బాఠశాలచేరుట, ప్రక్కవారితోఁ బలుమఱు పకపకలు, పరియాచకములు, అయ్యవారిదృష్టి యటు మరలఁగనె యెలుకను మ్రింగిన పిల్లివలె నుండుట, కడుపులోఁగాలుచుండుటచే కడపటిగంట గణగణయని యెపుడు మ్రోఁగునని వేచియుండుట, అది మ్రోఁగిన వెంటనే యట్లే లేచి యరుగుట, సాయంకాలము కాఁగనే యాటలకుఁ గొందఱును, పాటలకుఁ గొందఱును, బరువులిడుట, పరీక్షలలో దొంగిలినవికొన్ని, వంగలివికొన్ని వింతవ్రాఁతలు వ్రాసి ౧౦౦ కి ౩౫ కొందఱును, ముత్తముపైఁ గొందఱును, మోసపురీతిని గొందఱును గుణములను సంపాదించి యుత్తీర్ణు లనిపించికొనుట విద్యార్థుల విద్దెయైపోయినది. "గంతకుఁ దగిన బొంత" యన్న ట్లీవిద్యార్థులకు నాయయ్యవారలకు ముడి చక్కఁగాఁబడినది. జాతీయత సర్వతోముఖముగ వికసించుటకు మూలకారణభూతులగు వీరిస్థితి యిట్లుండెనది సర్వాంగసౌష్ఠవముతో నెట్లు నిలుచును? ఏకాలఁదిమంచియెంతప్పబోధకులందఱును విజాతీయవేషధారులే! కాని మహాత్ముని పుణ్యమా యన వీరిసంఖ్య క్రమక్రమముగఁ దగ్గిపోవుచున్నది. బాహ్యవేషధారణము తగ్గుచున్నను భావవిజాతీయత్వముమాత్రము బాగుగ నాటికొనిపోయినది. అనుకరణమే స్వభావముగఁ గల యర్భకులమాట చెప్పనేల? "రూపం తదోజస్వి తదేవవీర్యం తదేవ నైసర్గిక మున్నతత్వం" అన్నరీతిగ విద్యార్థులందఱు నచ్చుముగ నయ్యవారలనే యాకళింతకుఁ దెచ్చుచుందురు. ఆచార్య, అంతేవాసులస్థితి కడకు నేఁ డిట్లు పరిణమించినది.

జాతీయత యనిన నేమియో చర్చింతము. జాతీయత యన జాతీయుని స్వభావము, లేక కృత్యము. జాతికి సంబంధించినవాఁడు జాతీయుఁడు, లేక జాతికి హితుఁడు జాతీయుఁడు. జాతీయత యను పద మేజాతిపరముగ నుపయోగింపఁబడునో యాజాతీయత యని యర్థము. కాని మనజాతి దౌర్భాగ్యస్థితినిబట్టి యీవ్యాసాంశములు

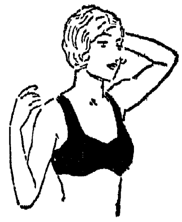
DONGRE'S
BALAMRIT
CHILDRENS TONIC

డోంగ్రేగారి
బాలామృతము
బలహీనమైన బిడ్డలకు పుష్టియున్ను, బలమున్ను, అరోగ్యము, నిచ్చును.
అన్నిస్థలములందు దొరకును.

Madras Agents :—
DAMODAR & CO.,
China Bazaar.

ర్య సాధనము

ప్ర... రత్నము యీ జర్మనీ రబ్బరు సాధనము ధరింపవలెను. విశాలమై సౌష్ఠవమైన రొమ్ము భాగము కలిగియుండి ఎనలేని చక్కదనము పొసగును. నవనవోన్ముఖమైన యౌవనదశలోని లావణ్యము పొందవచ్చును.

వెల ఒక్కొకటి రు 3/-లు. 3 రబ్బరుల ఖరీదు రు 7/-లు.
ఒకసారి 3 రబ్బర్లు కొనువారికి పోస్టేజి యుచితము.

SCIENTIFIC PUBLISHING CO.,
(Novelty Dept.),
Bhowanipore, Calcutta (6)
(Copyright).

తగ్గింపుధరలు తగ్గింపుధరలు

1. సువర్ణ సూర్యావర్తి

మేహపైత్యము, నిక్కాక, వాంతులు, అతీర్తి. మొదలగువానికి పనిచేయును. తులం రు. 5-0-0

2. శతపుత కృష్ణాభ్రకభస్మము

మేహ, ఉడుకు, అతిమూత్రము, క్షయ, మాన్పును. దీనినిగూర్చి విరివిగా వ్రాయనక్కరలేదు. తులం 3-0-0

3. మాదీఫలరసాయనం

పైత్యము, గేరు, ఉడుకు, మొదలగు వానిని మాన్పును. గర్భిణీస్త్రీలకు మిక్కిలి ఉపయోగము 4 ఔన్సులసీసా 0-12-0

4. కేతకీ తైలం

నరములజాలు, తీపు, పక్షవాతములకు చాలామంచిది.
4 ఔన్సులు 0-12-0

5. మహాభృంగామలక తైలము

శిరోవ్యాధులు, నేత్రవ్యాధులు, మాన్పి జ్ఞాపకశక్తిని వృద్ధిపొందించును. విద్యార్థులు మున్నగు మనోవ్యాపారులకు ముఖ్యము. 4 ఔన్సులు 0-12-0

6. తామరపండు

తామర, తీట, మొదలగు చర్మవ్యాధులకు మంచిది.
1 ఔన్సు సీసా 0-8-0

మీకు యింకను యేమికావలసినను మాకు వ్రాయుడు.

విరివిగా తీసినవారికి మంచికమీషను యివ్వబడును.

కేటలాగునకు నేడే వ్రాయుడు. యినాముగా పంపబడును.

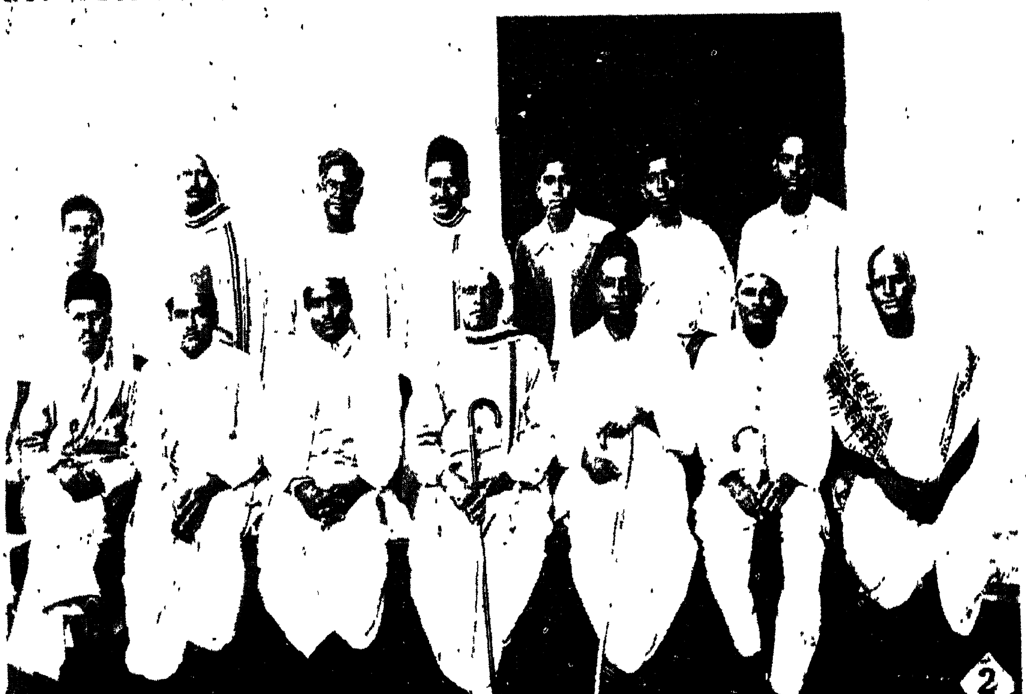
వైద్యభూషణ, వైద్యరత్న,
గూడూరు మల్లేశ్వరరావు,
శనివారపేట, ఏలూరు.

1. పెదపాలెము ఆర్యబాలసమాజగ్రంథాలయపు 28-వ వార్షికోత్సవము, అధ్యక్షులు : కా. నాగేశ్వరరావు గారు.

2. గవర్నమెంటు ఇండియన్ మెడికల్ స్కూలు ఆంధ్రవిద్యార్థి సమాజము, కీలుపాకు.

1. తిరువాంకూరు దివాను సర్ మహమ్మదు హబీబుల్లాగారికి లాల్దాసు గోవిందదాసుగారి విందు.

2. ఉత్తరహిందూదేశమున సంచారముచేయుటకై వెడలిన మదరాసు హిందీప్రచారకులకు వీడుకోలు.

కేటి వైట్ రోజు తలనూనె (రిజిస్టర్డు) నెం. 777 ట్రేడుమార్కు

వెండ్రుకలు ఊడిపోవుటమాన్పి, నూతన అందమును గూర్చును.

హిందూదేశములో ఉష్ణప్రదేశములందు, మీకుంతలములు ఆరోగ్యస్థితిలో నుంచుట ప్రత్యేకపోషణ మవసరము. కావున మీరు వాడవలసినది కేటి వైట్‌రోజ్ తలనూనె నెం. 777 అది మీమెదడును చల్లగా నుంచుటయేకాక, తలనొప్పి మున్నగు బాధలు రాకుండ కాపాడును. మీరు కొనునప్పుడు సీసామీద 777 నెం. (రిజిస్టర్డు) ట్రేడుమార్కు గమనింపుడు. సీసా వెల 0-14-0 లు. పోస్టేజి వేరు.

కేటి ఆటోరోజు (రిజిష్టర్డు)

ఇది అసమానమైన వాసన గలది. గులాబిపువ్వుల సారముతో తయారుచేయబడినది. దీనివాసన క్రొత్తగా పుష్పించిన గులాబిపూవుల వాసనవలె అతి మనోహరముగా నుండును.

½ ఔన్సు సీసా రు. 1-12-0 లు.   ¼ ఔన్సు సీసా రు. 1-0-0 లు.   పోస్టేజి వేరు.

సోల్ యేజంట్లు:— **ది కతియవార్ ట్రేడింగ్ కంపెనీ,**

కేట్ వాడి మెయిన్ రోడు, బొంబాయి. 4.

వైద్యరత్న
పండిత డి. గోపాలాచార్యులవారి

చ్యవనప్రాశ

దగ్గు, క్షయను పోగొట్టి పుష్టినిచ్చును.

ద్రాక్షాసవ

ఉల్లాసమునిచ్చు పానీయము.

అశోకారిష్ట

ఋతుశూలను పోగొట్టును.

ఆయుర్వేదాశ్రమము, మదరాసు.

ఈగ్రంథము ప్రతిగృహమందుండిన వైద్యసహాయ మక్కరలేదు
ఈగ్రంథము వైద్యునివద్దనుండిన మిక్కిలి సహకారిగానుండును
50 సంవత్సరముల నుండి
ఆంధ్రదేశమందంతటను కొనియాడబడుచున్న

వస్తుగుణదీపిక

MATERIA MEDICA.
DICTIONARY OF DRUGS MEDICINAL
PLANTS EATABLES & etc.

ఆరవకూర్పు క్రొత్తప్రచురణము తయారై అమ్మకమునకు సిద్ధముగ నున్నవి. 1100 పుటలుగల గ్రంథము నిండు క్యాలికోతో నందముగ బైండుచేయబడినది.

ఈ గ్రంథము సమస్త వస్తువుల సుగుణ దుర్గుణములను, స్నానము, నిద్ర, వ్యాయామము మొదలగు నిత్యకృత్యముల విధులను యింకను అనేక విషయములను గురించి చక్కగ బోధించు మహత్తర గ్రంథరాజము. ఈ కూర్పునందు అనేక నూతనాంశములం జేర్చి ముద్రింపించితిమి.

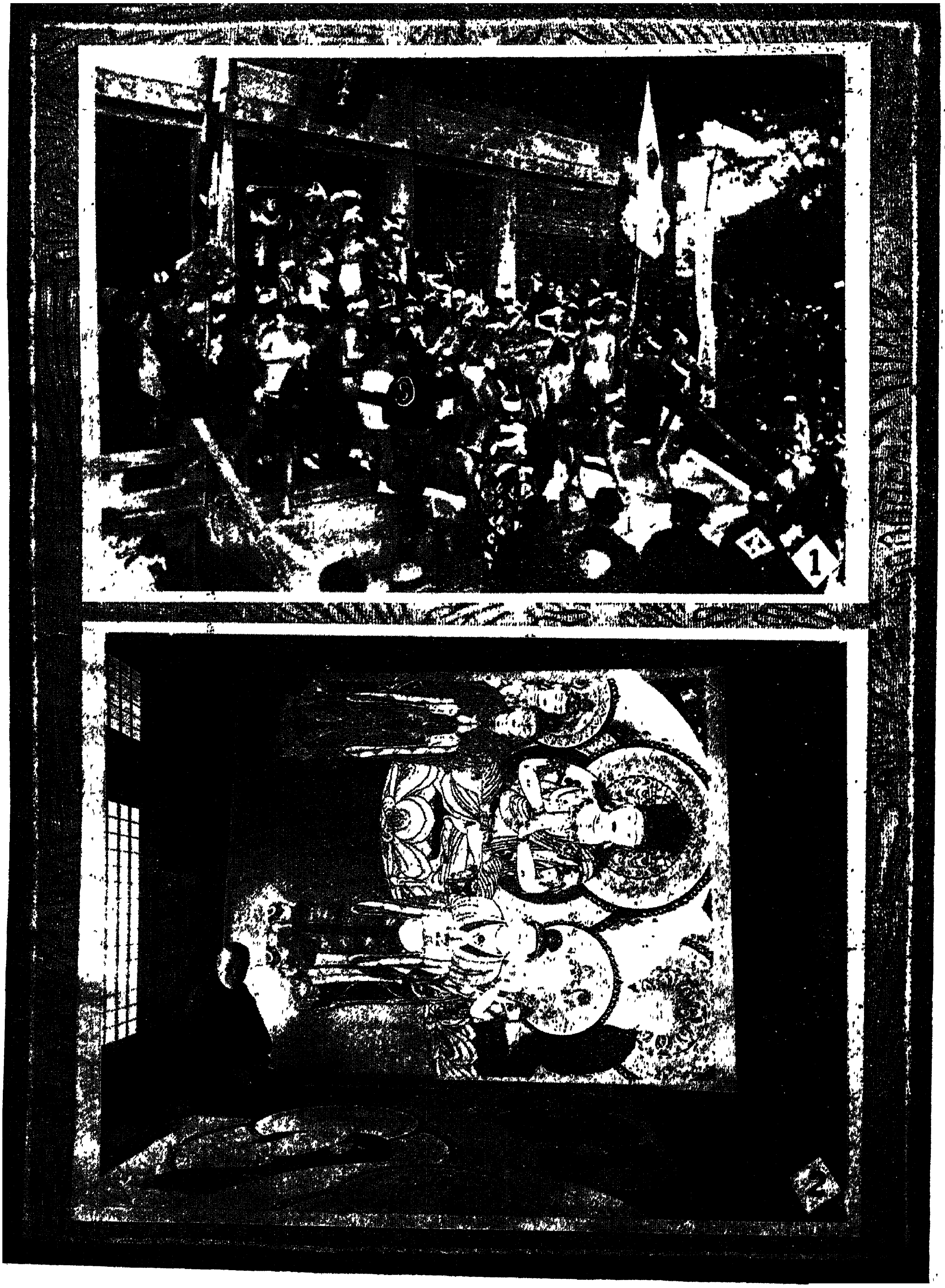
వెల రు. 5. పోస్టుఖర్చులు ప్రత్యేకము.
వర్తకులకు ప్రత్యేక కమీషను యివ్వబడును.

వలయువారు:— వైద్యవిద్వాన్.
యర్రా సీతారామయ్య, రాజమండ్రి.

1. క్రికెట్టు యోధులకు మదరాసు కార్పొరేషనువారి సమ్మానము. 2. చెన్నగర కళాశాలల పోటీలో విజయముగాంచిన లయోలా కళాశాల ముష్టియుద్ధపు జట్టు.

1. జపానులో టెన్నోజీ ఉత్సవములు-భజన. 2. జపానులో ఆధునిక బౌద్ధ చిత్రములు.

మనకే యెక్కువగ నన్వయించుచున్నది. ఏలన, — ఒక్కొక్క జాతికి నొక్కొక్క రీతియైన వేషమును, భాషయును, ఆచారమును, వ్యవహారమును, సహజములై యుండును. వీనినిబట్టియే యీతఁ డీజాతివాఁడని క్రొత్తవారిని సామాన్యముగా సులభముగా గుర్తింపవచ్చును. దీనఁ గల్గు సుప యోగములుకూడఁ బెక్కులు. మచ్చున కొకదృష్టాంతము: విదేశములకుఁ బోయినవాఁ డొకఁ డచటఁ గడగండ్లఁ బడుచుండినపుడు తనదేశస్థుఁ డెవఁడైన నచటికి రాఁడటస్థించిన నతనిఁ గనుకొనుటకు జాతీయతకంటె వేఱుసాధన మెద్ది? అంతవఱకు నొకరిముఖము లొకరు చూడకున్నను స్వదేశ వేష భాషాదులు ప్రోత్సాహపఱచుచుండ నపు డాక్రొత్తవాఁడు కూడ నాపన్నునికిఁ జేతనైనంతసాయము చేయుఁగదా! పరిచితు లైనచో ఇఁకఁ జెప్పఁబనియేమి? జాతీయవేషధారికానిచోఁ జిరపరిచితులఁగూడ గుర్తింపఁ గష్టమగుచుండుట ప్రసిద్ధమేకదా!

కాన జాతీయత యనునది కాలానుగుణములైన మార్పులతోఁ గూడఁ జక్కఁగాఁ బోషింపఁదగినది. మార్పులనుటలోని యభిప్రాయ మేమన, కాలప్రవాహమునఁబడి కొట్టుకొనిపోవునపుడు మంచివైనను జెడ్డవైనను గొన్నిమార్పులు కలిగియేతీరును. కాని బుద్ధిశాలులగు జాతీయు లీమార్పులుకూడ దేశకల్యాణమునకై యుపయోగపడునట్లు చేయవలయు. లేకున్న మున్ముందుఁ గీడుకల్గుటయేకాక జాతీయతకు మొదటికే మోసమువచ్చు. ఎవరిపైన జాతీయతాభివృద్ధియంతయు నాధారపడియుండునో యట్టి విద్యార్థులకు జాతీయజీవితశిక్షణ నొసఁగుచున్న బోధకుల బాధ్యత యెంతయెక్కువయో, వా రెంతమెలఁకువతో నుండవలయునో వేఱుగ వక్కాణింపనేల? విద్యార్థులజీవిత మంతయు విద్యాబోధకులపై నెక్కువగ నాధారపడియుండుఁగదా? అట్టియెడ బోధకులకే జాతీయతాభిమానము పూర్ణానుస్వారమగుచో వారిమాటలే వేదవాక్యములుగను, వారినడవడియే యాదర్శముగను దలఁచు విద్యార్థులస్థితి విజాతీయముగనే యుండకతప్పదుగదా! ఇట్టివీరు పెద్దవారైనను బాల్యదశనుండి పట్టువడిన విజాతీయత్వ మెట్లు విడువగలరు?

ప్రకృతకాలస్థితినిబట్టి ఉపాధ్యాయుఁడు, అధ్యాపకుఁడు, గురువు, ఆచార్యుఁ డనుపదముల నొకదాని నన్వర్థముచేయ వీలులేదు. విద్యాశాల లన్నియు విజాతీయవిద్యాస్థానము లగుటచే నం దధ్యయనాదులకుఁ జోటెక్కడిది? ఉపాధ్యాయు లనఁబడువారు పెక్కండ్రు ప్రభుత్వముయొక్కయు, దత్పద్ధతులనే తఱచుగా ననుసరించు స్థానికసంఘములయొక్కయు, నితర ప్రత్యేకసంస్థలయొక్కయు యాజమాన్యమునకు లోఁబడియున్నారు. వేషధారణమునుగూర్చి కొన్ని నియమములుగూడ నేర్పడియున్నవి. ఆనిబంధనములలోఁ గొన్ని విజాతీయవేషధారణమునకుఁ బ్రోత్సాహము నొసఁగుచున్నవికదా యనవచ్చు. నిజమే కాని, యోగ్యమైనవేషము ధరింపవలెనని యానిబంధనలముఖ్యాభిప్రాయ మగుటచే జాతీయవేషధారణమున కవి యేమాత్ర మడ్డుతగులుట లేదు. ఐనను గొందఱు భావదాస్యమునకు లోనై విజాతీయవేషధారు లగుటచే నిబంధనము లెఱుంగనియితరులుకూడ వారినే యనుసరించుచున్నారు. అట్లుకాక బోధకులందఱు నియమముల యథార్థము నెఱిఁగి యైకమత్యముతో జాతీయవేషధారణము నొనర్చిన వేషధారణవిషయమున నైనను జాతీయతను నిల్పుకొనవచ్చును. ఇపుడిపుడు పునాదుల నేర్పఱచుకొనుచున్న దాక్షిణాత్యబోధకసంఘము, దానియుపసంఘములు నీయంశమును జక్కఁగఁ జర్చించి యొక్కుమ్మడి నిక్కార్యము నెఱవేర్పవచ్చును. ప్రస్తుతపాఠశాలలలో (సంస్కృతపాఠశాలలు దప్ప) నధ్యయనమునుగూర్చిమాత్ర మనుకొననైన నవకాశము నహి. విశ్వవిద్యాలయాధ్యక్షులు మొదల్కొని విద్యాలయబోధకులవఱకు నందఱును ప్రకృతవిద్యాపద్ధతి విసర్జింపఁదగినదని విధవిధముల ఘోషించుచున్నారు. కాన మున్ముం దెపుడైన జాతీయవిద్యాప్రణాళిక యేర్పడునా యనునాశ యంకురించుచున్నది.

ఇప్పటి పాఠశాలలలో నెక్కువగ శ్రద్ధనైకొని నేర్పఁబడునది యాంగ్లభాష. కాన బోధకు లెల్లరుఁ దద్భాషావేత్తలుగనే యున్నారు. ప్రాథమిక పాఠశాలలలోఁగూడ నాంగ్లభాషావేత్తలగు బోధకులసంఖ్య క్రమముగ నతిశయించుచున్నది. ఆంగ్లభాషాబోధనకాలమున దానినే యుపయోగింపక తప్పదు. విద్యాలయవ్యవహారముగూడ విదేశభాషగుండ నడుచుచున్నది. ఇంతియకాక దేశచరిత్రము, భూగోళశాస్త్రము మున్నగునవికూడ నాంగ్లభాషలోనే బోధింపవలయు. విద్యార్థులును బరీక్షలలోఁ బైభాషనే పదింబదిగ నుపయోగింపవలయు ఇట్లుండ స్వభాషావిషయమున సంపూర్ణముగ దృష్టినిల్పుట కవ కాశ మెక్కడ? అని ప్రశ్నింపవచ్చు. ఇదియథార్థముకూడ. కాని యిట్టివిషమపరిస్థితులు గలవు కాఁబట్టియే విద్యాలయబోధకులు వివేకము నెక్కువగ నుపయోగింపవలసివచ్చినది. ఇట్టిపరిస్థితులలోఁగూడ జాతీయభావను నిల్పుకొనుటలోనేకదా యెక్కువ నేర్పును గన్పఱుపవలయు. అ దెట్లు నిల్పుటన, ఒక విశ్వవిద్యాలయ ప్రణాళికను జూచి మఱొక్క విశ్వవిద్యాలయము గూడ ఆంగ్లభాషనుతప్ప నితరాంశముల నన్నిటిని మాతృభాషలోనే బోధింపవలెనని సిద్ధాంతీకరించుచున్నవి. కాన నిఁకఁ గొన్నాళ్లలోనే యన్నిటి నాంగ్లభాషలో బోధింపవలెనుట యాదృశ్యమగును. పాఠశాలావ్యవహారవిషయమున అధికారులతో నుత్తరప్రత్యుత్తరములు జరుపుటలోఁ దప్పనిసరిగ నాంగ్లభాష నుపయోగించియే తీరవలెను. కాన నిం దేమిమార్పుచేయుటకుఁ బ్రస్తుతము వీలులేదు కాని చిక్కుచటఁగల్గుచున్నదన బోధకులు విదేశభాషాబో... సమయమున సులభశైలి యుపయోగింప స్ఫురింపక నడుమనడుమ మాతృభాష నుపయోగించుటయు, మాతృభాషలో మాటాడవలసిన... ట్లమదికిరాకయు, నభ్యాసవశమున విదేశభాష నుపయోగించుటయు తటస్థించుచున్నది. మాతృభాషలో మాటలాడునపుడుకూడ ననవస...

ముగ నాంగ్లభాషాపదముల నుపయోగింతురు. వేళ, వంటవాఁడు, పిల్లవాఁడు మొదలగు సుపదములకుఁ గూడ విదేశభాష నుపయోగించు చున్నారు. వీరినే యాదర్శముగ నుంచుకొన్న విద్యార్థులుగూడ నీవిధ్ధతిలో నున్నారు కద్దేమి ? ఎంతటి యాంగ్లభాషావేత్తలైనను జిన్న నాఁటినుండి యుగ్గుపాలతోఁబాటుగ నలవడియున్న మాతృభాషను మఱచిపోదురా ? వారేల చీటికిమాటికి నితరభాషాపదముల నుపయోగింపవలయు ? తమభాషలో లేనట్టియుఁ, గల్పించుకొనఁగూడఁ గష్టమయినట్టియు మాటల నుపయోగించుటలో నర్థము కలదు ; కాని సులభముగ స్ఫురించు సర్వసామాన్యపదములకు మాఱుగ నితర భాషాపదముల వాడుటలో నర్థమున్నదా ? విద్యావంతులగు వీరిట్లుప యోగించుచుండుటచే నితరులు గూడ దీనిలో నేమో గొప్పతన మున్నదని యీపద్ధతినే యనుసరింతురు. ఇపు డీపద్ధతి పల్లెలకుఁగూడఁ బ్రాకి, కొన్ని జాతీయపదము లదృశ్యములగుస్థితి యరుదెంచినది. ఒంటవను గారణమేమన ఏ. బి. సి. డి. లు నేర్చియు నేర్వకయుండే స్వభాషలో వ్రాయుటకాని, మాటలాడుటకాని నాగరికతకు లోప మని తలఁచుటఁ బ్రొత్తగఁ దెచ్చుకొనిన యీ విజాతీయభాషా జ్యేష్ఠాదేవిని నెత్తికెక్కించుకొనుటయే. ఇట్లుచేయుటయేకాక స్వభాషాగ్రంథముల నెట్టివైనఁ జూచుటకుఁ జదువుటకుఁగూడ విదేశభాషా గ్రంథముల విరివిగ నుపయోగించుటచేఁ దమభాషలో ధారాళముగ మాటలాడుటకుఁ జేతకాకుండి నలుగురిలో మాటలాడవలసిన నైచ్యానుసంధానముకూడ నానవిడిచి చేయవలసివచ్చు. దీనికిఁదోడుగ విదేశ వేషధారణము, విజాతీయసంప్రదాయము వచ్చినచో వీరిక్రింది విద్యార్థుల కలవడునవి వింతవేషములు, విచిత్రభాషణములు, వింత పోకడలుతప్ప మఱేమి ? కాన బోధకులు అత్యంతావశ్యకమైనపుడు తప్ప మిగిలినసందర్భముల మాతృభాష నెక్కువగ వాడుచు భాషా విషయమునఁగూడ జాతీయతను నిలువఁబెట్టవలయు. 'సంఘే శక్తిః కలౌ యుగే' అన్నరీతిగ బోధకసంఘము లీయంశమున శ్రద్ధఁబూనవలయు.

జాతీయసంప్రదాయములు బోధకులకు జక్కఁగాఁ దెలియవలయు. తెలిసికొనుటయేకాక వాని ననుసరింపవలయు. సర్వధారి సంవత్సరమన్న దేదియో చూచువారును, మాఘమాసమన్న వగికి రాక మార్చినెలయాయను బోధకులును ఎందఱు లేరు. 'గాంజెస్' అను వఱకు గంగయను పదము తలఁపుకురాని వీరికి 'శతద్రు' నదియే సట్లజ్ అన్నచో నాశ్చర్యము జనింపదా ! నైరుంతై కాదశినాఁడు కూడ విందులుకుడుచువారి వివేకము నేమనవలయు? బంధుమిత్రాదులలో నెవ్వరి కేరీతి లేఖల వ్రాయవలయునో యనుటకూడ దెలియనివా రెందఱు లేరు ? మహామహులఁ గాంచినపుడు మనఃపూర్వక నమస్కృతు లర్పించురీతిమాత్ర మెందఱికిఁ దెలియును ? బోధకు లనఁబడు కొందఱు స్వభాషాగ్రంథములఁ జదువుసంప్రదాయము కూడఁ దెలియక సామాన్యుఁడగు పల్లెటూరిపంతులు చక్కఁగాఁ జదువుచుండ వినినపుడు పురపురఁ బొక్కవలసినదే కదా ! పర్వములనాఁడాకంఠపరిపూర్తిగ భక్షించుటతప్ప నవి యేల యాచరింపఁబడుచున్నవో యని తెలిసినవా రెందఱు ? తెలిసికొనఁ దలంపైన వీరికిఁ గలదా ? జాతీయసంప్రదాయములఁ జక్కఁగ నెఱుంగమిచే నొసవలంబకులఁ జూచి తటాలున నవ్వుటయేకాక తెలిసియుఁదెలియని వేళాకోళము చేయు సర్వజ్ఞమ్మన్యులఁ జూచి విజ్ఞులు పరితపింపవలసినదే కదా ! చెప్పఁబూన నిట్టి వెన్నియో యున్నవి. ఆదర్శప్రాయులగు నయ్యవారలే యిట్లుండ సంప్రదాయముగ వారి ననుసరించు నజ్ఞులగు విద్యార్థు లంతకంటె నొకయంజ యధికముగా నైతురు. కాన బోధకులు స్వజాతీయసంప్రదాయ విషయమై పూర్ణశ్రద్ధ గైకొనవలయు. ఇంతియకాక అనాలోచితముగ నిట్టివానిని నిరసించుటలో నహమహమికను జూపుట గూడ మానవలయును.

వ్యాయామక్రీడలపైఁగూడ బోధకులు పరిపూర్ణశ్రద్ధను గైకొనవలయు. ప్రస్తుత పాఠశాలల కనుబంధములుగ బ్యాడ్మింటన్, హాకీ, క్రికెట్ మున్నగుక్రీడావిశేషముల నేర్పుచునే యున్నారుగదా ! నేఁటివిద్యాప్రణాళిక ప్రకార మివి నిర్బంధముగ నాడవలసిన నియమములు లేకున్నను జాలకాలమునుండి యలవాటుపడుటచే నీయాటలు పాఠశాలలోఁదప్పక యేర్పఱుపవలెననునభిప్రాయము సర్వసామాన్యముగ వ్యాపించినది. ఒకొక్కపాఠశాలయు నీక్రీడాపరికరములకై యేఁటేఁట నెంతపైకము వెచ్చపెట్టుచున్నదో చూచినఁ బరితాపము జనించును. విద్యార్థులుగూడ విలువ యెక్కువగల యీపరికరముల విశేషముగఁ గైకొందురు. బోధకసంఘము లీయనర్థమును గ్రహించి యాయాస్థలములఁ బ్రత్యేకనామములతోఁ బేర్కొనఁబడు జాతీయ వ్యాయామక్రీడల నేలయేర్పఱుపరాదు ? హాకీ, క్రికెట్ మున్నగు వానికంటె జాతీయక్రీడ లెక్కువయుపాయకరములు కావుగదా ? మీఁదుమిక్కిలి విజాతీయక్రీడావస్తువులకై వెచ్చించువిశేషధనవ్యయముకూడఁ దగ్గిపోవు. విద్యాశాలలలో విధిగ నేర్పఱుపవలయు ననుకొన్నను వానితో నేమాత్రము సంబంధములేని క్రీడాసంఘములలోఁగూడ వీనినే యేల యేర్పఱుపవలయు ? ఇట్టిసంఘము లీకాలమున నెన్ని యేర్పడుచున్నవో చూడుఁడు. మొత్తముపై నివి యన్నియుఁగూడ విజాతీయక్రీడలఁ బ్రోత్సహించునవియే. విద్యాశాలలలోని విజాతీయక్రీడలఁ జూచియు, విద్యాబోధకులకుఁ గూడ వీనియందుఁ గొంతకుఁగొంత సంబంధ ముండుటచేతను బ్రత్యేకసంఘములుకూడ పరంపరగ నీక్రీడల నేర్పఱచుచున్నవి. బోధకులు కొందఱు జాతీయభాషావేషములయావశ్యకతలు గ్రహించియున్నారు. కాని యీయంశముమాత్ర మింతవఱకు నెవరికి నిప్పటికి నాటలేదనుట సాహసము కాదు కారఁ. మేమునఁ గతానుగతికత్వమే ! జాతీయవాదులగు బోధకులస్థితియే యట్లుండఁ నితరులఁ గూర్చి తడవనేల ?

వాఙ్మయసభాసమావేశాదికముల విమర్శింతము. ఉపన్యాసములలోఁ బస లేకపోయినను ఉన్నతపీఠములు తప్పవు. అచార

ప్రకార మాయావోట్ల నధ్యక్షమహాశయు నరయక తప్పదు. ఎంత పెద్దయుద్యోగి యధ్యక్షుడుగ దొరికిన నంత మేలు. అన్నియు సమకూడిన అధ్యక్షునాధిక్యమును జెప్పుట యరగంట అతనినైచ్యాను సంధానమునంతయు. కళోప్తకృరీతిగఁ గార్యదర్శి కార్యవృత్తాంత నివేదికను జదువు టొకగంట. ఇంతలోనే శ్రోతల కింతింతయనరాని విసుగు జనించును. కానఁ జర్చనీయాంశము చకచక చెప్పక తప్పదు. ఉపన్యాసకుఁడు తన్మయుఁడై యుబుసుపోక మాట లుజ్జగించి ఉపన్యసించిన నొక్కరొక్కరే యూడని బాడుదురు. ఆద్యంతము నధ్యక్షులయభినందనములు కార్యక్రమములో నతిముఖ్యములు. కానఁ బ్రధానాంశము లుపన్యసించుటకు మిగులుకాలము మిగులఁ గొంచెము. వక్తలీ కొంచెపుకాలములోనే శ్రోతల కృపచేత నైకుంఠము చూపింపవలయును. ఇట్లగుటచే ఏయుపన్యాసకునివేష మెట్టిది? ఎంత సేపతఁడు వింతమాటలఁ జెప్పెను? ఎవని రూపరేఖా విలాసములు హెచ్చు? ఎవఁడు గడగడఁ జెప్పెను? అను ప్రశ్నములే యచటి శ్రోతలకుఁ గలుగునవిగదా! ఎవరో యపరిచితులు, నెక్కువవిద్యావంతులును వచ్చినపుడు, అట్టివారినందఱి కెఱుకపఱుపవలసినదేకాని ఎప్పుడును ఇనాముపట్టావలె అధ్యక్షపదము నధిష్ఠించువారికి ఇరుగుపొరుగువారికి ననవసరాభినందనము లేల? విషయము విశిష్టమైనపు డుపన్యాసకులు వేళకై గడియారములఁ జూడనేల? ఒకగంటకాలములో నుపన్యాసము లున్నవన్నియు ముగింపవలెననుటకంటె నొకవిషయమైనదొక్కటి చాలదా? చేతిక్కినయవకాశము చెడిపోవుననుట కన్నియు నఖిలభారతసభలు కావుకదా? కాన బోధకులీ యనవసరాడంబరముల నుజ్జగించి సభాకాలము సద్వినియోగపడునట్లు విద్యార్థులకు వెల్లడిచేయవలెను.

ఐన నూత్నపద్ధతుల నన్నిటి నుజ్జగింపవలెనా? జాతీయత యనుపేర విజాతీయములైన యుత్తమపద్ధతులను విడువవలయునా? నేలముట్టితో విజాతీయపద్ధతుల ననుసరించు వివేచన శక్తిలేని విద్యార్థుల వివేకులఁ జేయ వీలగునా యనుప్రశ్నము లిటఁ గల్గవచ్చును. జాతీయములైనను, విజాతీయములైనను చక్కనిపద్ధతు లనుసరింపఁదగినవే. కాని యాపద్ధతులు తమప్రత్యేకత్వమునకుఁ దగునట్లు సరిపుచ్చుకొనవలయుఁగాని యనర్థకరములగునన్ని పద్ధతులను తు, చ, లు తప్పక యనుసరింపఁగూడదనియే యీవ్యాసరచనోద్దేశము. ఉన్నవి కొన్నియు, లేనివికొన్నియుఁ జెప్పుచు నుత్సాహంపుఁబ్రవృత్తినున్న బోధకులే విద్యార్థిపతనమున కుత్తరవాదు లనక తప్పదు. ఇట్టివీరినిజూచి విద్యార్థులును, వీరిఁగాంచి నెట్టిలోకమును చెడిపోవుచున్నది. కాన బోధకులు దమయవివేకమువలన జాతీయతకెట్టిభంగము గలుగుచున్నదో స్మరించి సంఘశక్తి నుపయోగించి స్వరాజ్యోద్ధరణమునకుఁ గడంగుదురుగాక!

ఒకడు

ఉభయభాషాప్రవీణ, ఇంద్రకంటి హనుమచ్ఛాస్త్రి

చేదయిన జీవితమ్ము నాశించినాడు
   ముసలిగొంతుల హుంకరింపులకు దలకి
దిగులుపడినాడు నవనవేందీవరార్ద్రి
హృదయసుకుమారనేత్రాల కొదిగినాడు.

దద్దరిల్లును కులపర్వతాలు కెరలి
ఘూర్ణమైపోవు సప్త మహార్ణవములు
విరుచుకొనిపడ్డ జీవనవిషమభరము
జాలిగా ఆమెకన్నుల వ్రాలినంత.

గ్రుడ్ల నెత్తుటి పొంగు గ్రుక్కుకొనినాడు
సానుభూతిని హృదయమ్ము చాచినాడు
గుసగుసలువోయినారు ముక్కోటిజనులు
తొలగిపోలేదు; హృదయ మందుకొనలేదు.

బుసలుగొట్టుచు చంద్రికావిసరమందు
పర్వకొని రేకురేకు నాశీర్విషమ్ము
క్రక్కినది యెరుగ దామె హాలాహలమ్మున నవ్వ
మల్లెపూదండ యగునె ఈ తెల్లత్రాచు?

ఏటిగాలికి పొంగిన పాటతీవి
కరచుకొన్నది యామె రక్తంపు పెదవు
పచ్చివెన్నెలకన్నుల పరువ మరసి
పాటలకు నోచుకోని నిర్భాగ్యగళము.

ఒకరి చూచిన నొకరు నవ్వుకొనినారు
ఎదతెరచి యాతిథేయ మందిచ్చె నతడు
పేదకన్నుల సుధవోసి పిలిచె నామె
పిడుగుపడినది: ఇరువురు వడకినారు.

పగులదన్నుము వజ్రకవాటములను
ఆవులించి గూండ్రించు సింహాల నదిమి
బొబ్బలెత్తింపు! కృతసటాస్ఫోటనమున
యువక, నీస్నిగ్ధహృదయమ్ము ఉడికెనేని.

ప్రాచీనకాలమందలి వ్యవసాయము

దువ్వూరి బాలకృష్ణమూర్తి

మన దేశములో పూర్వకాలమునందు వ్యవసాయ మెట్లుండెడిదో గ్రహించుటకు ప్రత్యేకాధారములు ఏమియు లేకపోవుటచేత శ్రుతిస్మృతులలోను, పురాణేతిహాసములలోను, తరువాత శాస్త్రకావ్యప్రబంధాదులలోను సందర్భానుసారముగ నుదాహరించబడిన చెదురుముక్కలనుబట్టి ఊహించవలసిన దేకాని, యిది మిత్థమని నిశ్చయముగా నొక్కి చెప్పుటకే ఆధారగ్రంథములును లేవు. ప్రత్యేకముగా వ్యవసాయశాస్త్ర మొకటి యుండియుండినను మన కింతవరకు నెచ్చటను లభ్యముగాలేదు. వృక్షాయుర్వేదము, సస్యానందాది ఖండగ్రంథము లుండినను వాటివలన పూర్వకాలమునందు మన దేశమునందలి వ్యవసాయ మిట్లుండెనని చెప్పుటకు వీలు కలుగకున్నది. కాని, యితర దేశములలో వ్యవసాయాభివృద్ధిమార్గములు తలయెత్తకమునుపే, యీ దేశమందలి వ్యవసాయపద్ధతులు మంచిమార్గముల ననుసరించియుండెనని దృఢముగా చెప్పుటకు కౌటిల్యుని అర్థశాస్త్రమే ప్రమాణము.

ఈ గ్రంథరాజమును విష్ణుగుప్తుడు, చాణక్యుడు అను నామాంతరములు గల కౌటిల్యుడను మహారాజకీయవేత్త క్రీస్తుశకమునకు పూర్వము నాల్గవశతాబ్దములో రచించియుండె నని చరిత్రకారులు నిర్ధారణ చేసియున్నారు. శ్రీరామచంద్రమూర్తి రావణసంహారము జేసి విభీషణునికి పట్టము గట్టినరీతి నీ మహామహుడు నందవంశము నున్మూలనముచేసి చంద్రగుప్తునికి రాజ్యము నిచ్చినవాడని విష్ణుపురాణాదిగ్రంథము లుద్ఘోషించుచున్నవి. ఈ అమూల్యగ్రంథము నతిప్రయాసమైన సంపాదించి ఆంగ్ల భాషాంతరీకరణముతో ప్రచురించిన మైసూరు సంస్థానాధీశుల ప్రాచ్యగ్రంథ భాండాగారాధ్యక్షు లగు శ్రీయుత ఆర్. శ్యామశాస్త్రిగా రెంతయు అభివందనీయులు. వారి భాషాంతరీకరణసహాయము లేనిదే మాతృకను సరిగా అర్థముచేసుకొనుట బహు కష్టము. ఇందు రాజనీతి తంత్రమంతయు నూటయాభై అధ్యాయములుగా విభజింపబడి, యితర ధర్మశాస్త్రములరీతినే సూత్రములుగా గద్యపద్యాత్మకముగా రచింపబడినది. అందు వ్యావసాయికవిషయములను బది పండ్రెండు అధ్యాయములలో సూక్ష్మముగా వివరించెను. వాటిలో "సీతాధ్యక్షః" వ్యవసాయాధ్యక్షుని విధులను నిరూపించిన అధ్యాయములో నేద్యపుసంగతు లెన్నో కలవు. అందు ముఖ్యసూత్రము లీక్రింద నుదాహరించబడినవి:

"సీతాధ్యక్షః కృషితంత్రగుల్మవృక్షాయుర్వేదజ్ఞ స్తజ్జసఖో వా సర్వధాన్యపుష్పఫలశాక కందమూలవాల్లిక్యక్షౌమకార్పాస బీజాని యథాకాలం గృహ్ణీయాత్."

(వ్యవసాయాధికారి (సీతాధ్యక్షుడు) తరుగుల్మలతాదులను పెంచుటలో తగినవ్యవసాయజ్ఞానము కలిగి గాని, అట్టిశాస్త్రజ్ఞానము గలవారి సహాయమునుపొంది గాని ధాన్యపుష్పఫలశాక కందమూలాదుల విత్తనములను యుక్తకాలములో భద్రముచేయవలెను.)

"బహుహలపరికృష్టాయాం స్వభూమౌ దాసకర్మకరదండప్రతికర్తృభి ర్వాపయేత్."

(తృప్తికరముగా బహుపర్యాయములు దున్న బడిన రాజన్యభూములయందు నౌఖర్లచేతనున్న, కూలీలచేతనున్న ఖైదీలచేతనున్న విత్తనములను చల్లించవలెను.)

"కర్షణయన్త్రోపకరణబలీవర్దైశ్చైషామసంగం కారయేత్."

(వ్యవసాయపుపనిముట్లు, పశువులు తక్కువగుటచే పైవాళ్లచే చేయించివలసినపని చెడిపోనట్లుగా నుండవలెను.)

"కారుభిశ్చ కర్మారకుట్టాక మేదకరజ్జు వర్తక సర్పగ్రాహాదిభిశ్చ."

(కమ్మర్లు, వడ్రంగులు, తోలలు కోయువారు, త్రాళ్లువేయువారు, పాములనుపట్టువారు, మొదలగువారి సహాయమును సంపాదించుటలో ఆలస్యముచేయరాదు.)

"తేషాం కర్మఫలవినిపాతే తత్ఫలహానం దండః."

(పైవాళ్లవలన గలిగేనష్టమునకు తగినంత అపరాధమును విధింపవలెను.)

"షోడశద్రోణం జాంగలానాం వర్షప్రమాణ మధ్యర్థ మనూపానాం దేశవాపానా మర్ధత్రయోద శాశ్మకానాం త్రయోవింశతి రవన్తీనా మమిత మపరాన్తానాం హైమన్యానాంచ కుల్యావాపానాంచ కాలతః."

(ఎడారిప్రదేశములలో కురియువాన ౧౬ ద్రోణములుండును. తేమగలచోట్ల ఇంకొక అర్ధభాగ మెచ్చుగా నుండును. వ్యవసాయయోగ్యమైన దేశములలో మహారాష్ట్రములో ౧౩½ ద్రోణములు, ౨౩ ద్రోణము లవంతిలోను, పశ్చిమదేశములో అమితవర్షమును హిమాలయ ప్రాంతము మొదలగు వ్యవసాయమున కుపయోగపడు నీటికాలువలుగల ప్రదేశములలో అమితవర్షము కురియును.)

"వర్షాత్రిభాగః పూర్వపశ్చిమమాసయోః
ద్వాత్రిభాగా మధ్యమయోఃసుషమా రూపం.—"

(కురియువర్షములో మూడోవంతు సస్యారంభాంత్యమాసములయందును మిగిలిన రెండువంతులు మధ్యకాలమున కురిసినయెడల సస్యానుకూలవర్షమని చెప్పనగును.

"తస్యోపలబ్ధి ర్బృహస్పతే స్థానగమన గర్భాధానేభ్యః శుక్రోదయాస్తమయచారేభ్యః సూర్యస్య ప్రకృతివైకృతాచ్చ—"

(బృహస్పతి స్థితిగమన గర్భాధానాదులను బట్టియు, శుక్రోదయాస్తమయ చలనాదులను బట్టియు, సూర్యుని ప్రకృతివికృతులబట్టియు వర్షపాతమును సూచింపవచ్చును.)

"సూర్యాత్ బీజసిద్ధిః, బృహస్పతే స్సస్యానాం స్తమ్బకారితా, శుక్రా ద్వృష్టి రితి—"

(సూర్యునివలన బీజోత్పత్తిని, బృహస్పతివలన సస్యవృద్ధిని, శుక్రునివలన వర్షపాతమును కనిపెట్టవచ్చును.)

"త్రయస్సప్తాహికా మేఘా అశీతిః కణశీకరాః;
షష్టిరాతపమేఘానాం ఏషావృష్టి స్సమాహితా,
వాతమాతపయోగంచ విభజ న్యత్ర వర్షతి,
త్రీన్ కర్షకాంశ్చ జనయన్ తత్ర సస్యాగమో ధ్రువః"

(ఏడురోజులువిడవకవర్షించుమేఘములు మూడు, తుంపరలుమాత్రముపడుమేఘములుయెనభయి,ఎండతో కలిసివర్షించు మేఘములు అరవయి. ఇదే వర్షపాతము.)

గాలి యెండ లేకుండ మూడుదుక్కులు దున్నుట కనుకూలమగునట్లు వర్షించినయెడల మంచిపంటలు పండుట నిశ్చయము.

"తతః ప్రభూతోదక మల్పోదకంవా సస్యం వాపయేత్—"

కనుక వర్షపాతముయొక్క హెచ్చుతగ్గుల ననుసరించి ఎక్కువనీరు తక్కువనీరు కావలసినపైర్లవిత్తనములను చల్లించవలెను.

"శాలి వ్రీహి కోద్రవ తిల ప్రియంగు దారక వరకాః పూర్వవాపాః—"

(వరిరకములు, ఆరికలు, నువ్వులు, సజ్జలు, పిల్లిపైసర మొదలగు పూర్వసస్యములను వర్షారంభమున చల్లవలెను.)

"ముద్గమాషశైబ్యాః మధ్యవాపాః—"
(పెసలు మినుములు మొదలగునవి మధ్యకాలమున చల్లవలెను.)

"కుసుమ్భమసూర కుళుత్థ యవగోధూమ కలా యాతసీ సర్షపాః పశ్చాద్వాపాః—"
(కుసమలు,మసూరీలు,ఉలవలు,యవలు,గోధుమలు, పప్పుదినుసులు, నీమఅవిసి, ఆవాలు వర్షాకాలాంతమున చల్లవలసిన సస్యములు)

"యథర్తుశవశేనవా బీజావాపాః"
(లేక, ఋతువుల మార్పును బట్టి విత్తుచుండవలెను.)

"వాపాతిరిక్త మర్ధసీతికాః కుర్యుః."
(కూలీలు చాలక చల్లకుండా మిగిలినభూమిని సగముపాలికి పండించుకునేవాళ్ల కియ్యవలెను.)

"స్వవీర్యోపజీవినోవా చతుర్థ పంచభాగికాః యథేష్ట మనవసితభాగం దద్యు రన్యత్ర కృచ్ఛ్రేభ్యః స్వసేతుభ్యః."
(స్వయముగా కష్టపడి పనిచేయవారలకు పండినపంటలో నాలుగవ వంతుకో, అయిదవ వంతుకో విడిచి పెట్టవలయును. వ్యవసాయముచేయుటకు కష్టతరమైనతమ స్వంతభూములు మినహా మిగిలినవాటిని పండించువారికి భారము లేకుండా వాళ్లిచ్చువంతుకే యియ్యవలెను.)

"హస్తప్రావర్తిమముదకభాగంపంచమందద్యుః."
(చేతులతో నీళ్లుతోడుకుని సాగుచేయువారు నీటిపన్ను క్రింద పంటలో అయిదోభాగ మీయవలెను.)

"స్కంధప్రావర్తిమం చతుర్థం."
(బుజాలమీద నీళ్లుమోసి పండించువారు పంటలో నాలుగోభాగ మియ్యవలెను.)

"స్రోతో యన్త్రప్రావర్తిమంచ తృతీయం."
(నీళ్లుతోడు యంత్రములతో పండించువారు మూడోవంతు.)

"చతుర్థం నదీసరస్తటాకకూపోద్ఘాటం—"
(నదులు, సరస్సులు, చెరువులు, బావులలోనుండి నీరుతోడి పండించువారు పంటలో నాల్గవవంతు నీటితీరువ యీయవలెను.)

"కర్మోదక ప్రమాణేన కేదారం హైమనం గ్రైష్మికంవా సస్యం స్థాపయేత్—"
(లభ్యమగు కూలీలనుబట్టిన్ని, నీటివసతికి తగినట్టుగా వ్యవసాయాధ్యక్షుడు మాగాణిపైర్లుగాని, శీతకట్టుపైర్లనుగాని, వేసవిపంటలనుగాని పెట్టించవలెను.)

"శాల్యాది జ్యేష్ఠమ్—"
(వరిపైరు ఉత్తమము)

"షండో మధ్యమః"
(కాయగూరలు మధ్యమము.)

"ఇక్షుః ప్రత్యవరః ఇక్షవోహి బహ్వాబాధా వ్యయగ్రాహిణశ్చ."
(చెరకు కనిష్ఠము. చెరుకుకు వ్యయప్రయాసలెక్కువ.)

ఇంకను నేలలస్వభావములను ఉత్పత్తినిబట్టి వాట్లలో వేయతగినపైర్లు వివరించబడినవి. విత్తనములు భద్రముగా నుంచుటకు తగుయేర్పాట్లు చెప్పబడినవి.

విత్తనములను చల్లునప్పుడు చేయవలసినవిధులును, ఈక్రిందిమంత్రమును చెప్పబడినవి.

"ప్రజాపతయే కాశ్యపాయ దేవాయచనమః సదా, సీతా మే ఋధ్యతాం దేవీ బీజేషు చ ధనేషు చ."
పనివాళ్లకీయవలసినజీతములు భత్యములువివరించబడినవి.

దేవబ్రాహ్మణవినియోగము చేయవలసిన సంగతులును పరిగయేరుకొనుట ధర్మములు చెప్పబడినవి. చేలను కోసి కుప్పలువేసి కళ్లములలో గమనించవలసినవిధానములు పేర్కొనబడినవి.

కొలతలు, తూనికలు, దేశకాలములను విభజించు మార్గము లెన్నో చెప్పబడినవి.

ప్రభువులకొట్లమీద అధికారులవిధులను చెప్పుటలో వ్యవసాయమునకు సంబంధించినసంగతులు విశేషముగా వివరించబడినవి.

ఇట్టి విశేషాంశములు గలిగిన గ్రంథరాజమును తగినవారు ఆంధ్రీకరణము నొనర్చి ఆంధ్రదేశమున కుపకారము చేయుటకు ప్రార్థించుచున్నాను.

మాయ

అప్పల వీరవెంకటభోగయ్యశాస్త్రి
(కవిమిత్రమండలి)

చండభాస్కరఖరకర సంచయంబు
లగ్నికీలలఁ గురియించి నట్లు దోఁప
సర్వజీవితకోటులు సంచలింప,
అబ్జజాండము తహతహ లాడఁజొచ్చె!

సరసు లింకెను సెలయేళ్లు తఱఁగిపోయె
లలితశృంగారననవృక్షరాజి బడలె
పాంథజనకోటి మృగతృష్ణపాలఁ బడియె
నోలి గ్రీష్మర్తుదీర్ఘదినాలవేళ.

ప్రీతిఁ గార్తాంతికులు గ్రహవీక్షణముల
గతులఁ దిలకింప; ఛాందసగణము లెల్ల
సంచితగతి సహస్రఘటాభిషేక
మీశునకుఁ జేసి పూజించి రెల్లవిధుల.

ఆకసంబునఁ గనుపించె నంత చిన్ని
జలదఖండాలు నీలపుం జాలువోలె
స్మరహరుని దిక్కునం దోఁచె మెఱుఁగుఁదీగ
వానకురిసెను గడుపువ్వుసోనవోలె!

భూజనంబులు సద్భక్తిఁ బూజసేయ
నమలసంతోషరసపూరితాత్ము లగుచు,
నమరకోటులు రాల్చు హర్షాశ్రులనఁగ
నాఁటి వర్షంబు చెన్నొందె నందునందు!

ప్రబలఝంఝానిలోద్ధూత బహుళభయద
ఘుమఘుమధ్వానసంకీర్ణ ఘోరనిబిడ
నీలనీరదసంఘాత నిర్గమములు
కానుపించెను మఱునాఁడు గగనవీథి.

సలిలదంబుల కెదురేగె చాతకంబు
చండకరుఁ జేరె పరివేషమండలంబు
కుహుక్కారావమును సల్పె కోకిలంబు
జనులు సందియపడ నింద్రధనువు దోఁచె!

భూరివారణకరనిభధార లెసఁగ
నాకసము చిల్లివడినట్టు లమితగతిని
నింగి నేలయు నేకమై పొంగిపొరలఁ
గురిసె నెడలేకవారంబు కుంభవృష్టి!

మిఱ్ఱుఁ బల్లంబు జలరాశి మేదినియును
నొక్కతీరునఁ గాన్పించె లెక్కలేక
నురుఁగుకెరటాలతో నొడల్ విఱుచుకొనుచు
వచ్చె గౌతమి ప్రజ తన్ను మెచ్చిచూడ.

తీర మొఱయుచుఁ జనుదెంచు తీరు గాంచి
యంచితంబుగ భయభక్తు లతిశయిల్ల
పౌరకాంతలు పుష్పాలఁ బసుపుకుంకు
మముల గౌతమిఁ బూజించి మఱలి రంత.

రమ్ము మానోముపంట! రారమ్ము తల్లి!
మాతృగమనాపహారి! సమ్మాన్యచరిత!
లీలఁ జరియింపు గోదావరీస్రవంతి
యంచు నెంజలులై జను లాత్మఁ బొంగ!

క్షుభితకుటిలతరంగనిర్ఘోషణములు
వాతచలితోరుభూరుహధ్వానములును
ప్రథితమండూకసంకులారావములును
భూనభోంతరములు నిండిపోయె నంత!

సందె - నీఁక కనుచీఁకటిసమయమందు
సగము మునిఁగిన లంకల చక్కిఁ బెక్కు
తాళవృక్షాలు కనుపించె దవ్వుదవులఁ
దలలు విరబోసికొన్న భూతాలపగిది.

చలితనిర్ఝరిణీవీచికలను దేలి
లీల నూఁగుచు చిన్నియుల్లాలఁబోలి
దరికిఁ జనుదేరయత్నించు తరణి యొకటి
గౌతమిని దోఁచె దూరానఁ గన్నుఁగవకు.

ప్రళయకాలమహాధ్వాంతపటలసదృశ
తిమిరసంఘాత మెల్లెడ దీటుకొనఁగ
సర్వశూన్యంబుగాఁ దోఁచె జగతిఁ గన్ను
దెఱచినను మూసినను నొక్కకరణి నంత!

జగతినంతయు మెఱయించి సంభ్రమించి,
మబ్బుతునుకలలో మటుమాయమయ్యె
విమలవిద్యుల్లతాకాంతి వీక్షణంబు -
కినుల మిఱుమిట్లు గొలుపుచు క్షణములోన!

అసలె వర్షంబు దానిపై నంధకార -
మశనిపాతంబు - నామీఁద అనిలఘాత
మట్టిసమయాన ధైర్యం బదెట్టు నిలచు
మఱచితిని నావమాట, యమ్మెఱపు మాట

కాంచుచుండఁగ విడియె మేఘాల గుంపు
తళుకుమంచును దారకావళులు దోఁచె
పిదప చంద్రోదయం బయ్యెఁ బిండియార
బోసిన విధాన వెన్నెల పొలుపుమీఱ!

హిమకరుఁడు నాదుమేను దహింపసాగ
క్రమ్ముకొనె రోమకూపాల ఘర్మజలము
మండె కన్గవ యది యేమి మాయయొ నట
నప్రయత్నాన "వెన్నెల" యంటి నేను!

జాముపొద్దెక్కె- వెన్నెల యేమి? పలవి
రింతలా యంచు నాసతి సుంత నవ్వె -
సూర్యకిరణాలు మేనెల్లఁ జుట్టుకొనఁగ
కన్నువిచ్చితి విభ్రాంతిఁ గలయటంచు!

నంది

—క్రొత్తపల్లి సుబ్రహ్మణ్యము, కాకినాడ.

1. అఖిల భారత మహిళా మహాసభ సమావేశము, చెన్నపురి. అధ్యక్షురాలు: శ్రీమతి కృష్ణమాచార్యసతిగారు.

2. లేడీ విల్లింగ్డను వైద్య పాఠశాల (ఎగ్మూరు) వార్షికోత్సవము.

1. లండనున మహాత్మున కాతిథ్యమిడిన మిస్ మీరియల్ లిస్టరుగారు మదరాసు స్వదేశీ ఎంపోరియమును దర్శించుట.

2. మదరాసు చీనాబజారులో సి. పి. రామ్ అండు కో., ఔషధాగారము ప్రారంభోత్సవము.

జపాను—జాతీయాభివృద్ధి

ప్రతివాదిభయంకర పార్థసారథి బి. ఏ., బి. కామ్., ఎల్. ఎల్. బి.,

జపాను ఎక్కడనున్నదియు నాగరిక ప్రపంచమున డెబ్బది సంవత్సరములకు పూర్వ మెవరికిని తెలియదు. ఏకొలదిమందికో జపాను పసిఫిక్ సముద్రమున నున్న యొక చిన్న ద్వీపమని మాత్రము తెలిసియుండిన నుండవచ్చు. అంతమాత్రమే. అట్లింతవరకును నామ రూపములు లేని జపాను, నేడు, ప్రపంచమందలి ముఖ్యరాజ్యములలో నెల్లరచేతను గణన చేయబడుచున్న గొప్పపదవిని పొందియున్నది. నేడు జపానేమిచెప్పినను, ఏమిచేసినను ప్రపంచమంతయు నాతురతతో జెవులొగ్గి విని గమనించుచున్నారు. మొన్నమొన్నటివరకు నానాజాతిసమితిలో జపాను చాలాముఖ్యమగు పదవి నధిష్ఠించియుండినది. నేటికి, నానారాజ్యసమితి (League of Nations) నిగూడ ధిక్కరించి, మొత్తముమీద ప్రాక్పశ్చిమరాజ్యము లెల్లద న్నెదురొడ్డినను లక్ష్యపెట్టక, తననిశ్చితమును సాగించుకొనుటకు వలయు శక్తి సామర్థ్యములను సంపాదించినది. ఇట్టిమహాద్భుతమగు జపానుఅభివృద్ధి ప్రపంచ చరిత్రయందు శాశ్వతస్థానమును బొంది, దేశ మెంతక్లిష్ట పరిస్థితులలో నుండినను, దుస్సాధ్యములగు నాటంకము లెన్నియుండినను, కష్టనిష్టురములు ప్రాప్తించినను, నేదేశమైనను, విసుగువిరామములేని పట్టుదల, స్వార్థహీనమైన దేశభక్తివలన దేశము నెంతటిమహోన్నతపదవికి, యెంత స్వల్పకాలములో దేగలదో ప్రత్యక్షనిదర్శనముగ నుండగలదు. అందునుబట్టి శేషించి ౧౮౬౮-వ సంవత్సరమునకు పూర్వము, నేడు హిందూదేశ మెట్టిస్థితియందున్నదో, అంతకన్న నీచదశయందుండియు, స్వశక్తిచే నిట్టిమహోన్నతిని బొందగలిగినదన్నచో, తగునవకాశములు గలిగినచో, దేశాభిమానము తనరక్తనాళములయందు ప్రవహించుచున్నచో జపానుదేశము నాదర్శముగ గొని, ప్రతిభారతీయుడును తనదేశాభివృద్ధికై ప్రాణములనైన ధారవోయుటకు వెనుకంజవేయడు.

నేటి జపానురాజ్యము విస్తీర్ణము సుమారు ౨,౬౦,౭౦౮ చదరపుమైళ్లు. నేటి జపానురాజ్యమున హోన్షు (Honshu), షికోకు (Shikoku), క్యూషు (Kyushu), హోక్కైడో (Hokkaido), కురైల్ (Kuriles), లూచూ (Luchu), షాగలియన్ (Shagalien), కొరియా (Korea), ఫార్మోసా (Formosa) ఇంకను ననేకచిన్న ద్వీపములు కూడియున్నవి. ఈరాజ్యపు జనసంఖ్య ౧౯౨౫-వ సంవత్సరపు జనాభాలెక్కలప్రకారము సుమారు, ౮,౩౦,౦౫,౫౧౦. దేశమంతయు పర్వతపంక్తులతోడను, నగ్నిపర్వతములతోడను నిండియున్నది. చిన్నచిన్న ద్వీపము లగుటవలన, నదులు చాల చిన్నవియు, వడిగా ప్రవహించునవియు నగుటచే నౌకాయానమున కుపయుక్తము కాదు. కాని వ్యవసాయమునకును, విద్యుచ్ఛక్తి నుత్పత్తి యొనర్చుటకును నవసరమగునీటిని వర్షాధిక్యముచే నీనదులు నిరాటంకముగ సరుదు బాటు చేయుచున్నవి. చిన్నసరస్సులును, చెరువులును దేశరామణీయకతకు తోడ్పడుచున్నవి. పర్వతమయమగుటచే, విశాలమగు సమప్రదేశములు లేకున్నను, కొండలోయలు, ఇతరములగు చిన్నమైదానములు మిక్కిలి సారవంతములైనవి. అందు పెద్దనదులగు టోన్ (Ton³), అరకావా (Ar.ıkawa) నదులచే తడుపబడి టోకియో (Tokio), యోకహోమా (Yokohama) మొదలగు ముఖ్యపట్టణములకు నిలయమై, కోటిజీవులకు పైగా ఆశ్రయస్థానమగు క్వాంటో మైదానము ముఖ్యమైనది. జపానురాజ్యము మొత్తముమీద అధికముగా ద్వీపములయొక్కయు, ద్వీపకల్పములయొక్కయు సముదాయమగుటచే విస్తారమైన సముద్రతీరమును, అత్యధికమగు హార్బరులును, నౌకాశ్రయములును కలవు. జపాను శీతోష్ణపరిస్థితుల ముఖ్యస్వరూపము సకాలవర్షము (Monsoons). వేసవియందును, వర్షాకాలమందును వర్షములు మిక్కుటముగ నుండును. శీతకాలమందు తీవ్రమగుగాలి యత్యధికముగ వీచుచుండును. తరుచుగా తుపాను గాలివాన ఇబ్బందుల గలుగజేయుచుండును. వృక్షజాతులు, జంతువులు, పక్షులు మిక్కిలి విరివిగా నుండుటయే కాక ప్రపంచమం దితరప్రాంతముల నెచ్చటను లేని క్రొత్తరకములగు జాతు లనేకములు గలవు. దేశమంతయు పర్వతమయమై యుండుటచే ధైర్యసాహసమన్వితులగు హిమాలయప్రాంత ఘూర్ఖాలవంటిజాతికి నిలయమాయెను.

జపాన్ దేశము చిరకాలమునుండియు సోగా (Soga) వంశీయుల పరిపాలనలోనుండి, కాలక్రమమున నధికారమంతయు, ౧౨-వ శతాబ్దమున 'షోగనెట్ల'ను జమీందారులహస్తముల చిక్కి రాజవంశము మారుమూలకు త్రోసివేయబడినది. జపాన్ రాచరికమంతయు నప్పటినుండియు ౧౮౬౭-వ సంవత్సరము వరకును షోగనెట్ల హస్తములందేయుండెను. ఈషోగనెటు ప్రభుత్వము కేవల విలాసపురుషులతోడను, త్రాగుబోతులతోను, జూదరులతోను నిండి

యుండుటచే, దేశము నానాటికి దౌర్భాగ్యస్థితికి రాదొడగినది. సాంఘికముగ దేశము మిక్కిలిహీనగతికి వచ్చినది. ప్రజలలో తారతమ్యము లధికములై, పరిపాలకజాతివారు, జమీందారులు తమకన్న తక్కువవారియెడ చాలనీచముగ బ్రవర్తించుచుండిరి. పాశ్చాత్యమతబోధకులు, వర్తకులు, నితరదేశములకువలెనే జపానుకుగూడ రాదొడగిరి. విదేశీయులు సందుదొరకినదిగదాయని, తమ కత్యధిక లాభకరమగు పద్ధతులపై, శక్తిహీనమైయున్న షోగనెటుప్రభుత్వముతో సంధిషరతుల నేర్పరచుకొని, జపానులో, జపానీయులకన్న నధికమగు సదుపాయముల సంపాదించిరి. అందువలన జపానుప్రజలలో షోగనెటుప్రభుత్వముపై నసహ్యతయు, విదేశీయులపై నీర్ష్యయు నానాటికి వృద్ధికాజొచ్చినవి. దేశమందల్లెడ నసంతుష్టి, కలహములు, తిరుగుబాట్లు, కల్లోలములు అధికముగాజొచ్చెను.

సాంఘికముగా జపాను అనేకశతాబ్దము లితరదేశములతో సంపర్కము లేశమాత్రము లేక మూల నొదిగియుండుటచే నభివృద్ధికి మార్గము లేదాయెను. భూస్వామిఅధికారపద్ధతి (Fuedalism) ప్రబలి, దేశమంతయు దాదాపు ౩౦౦ చిన్నస్వతంత్ర సంస్థానములక్రింద విభజింపపడి తత్సంబంధమైన బాధ లధికముగా నుండెను. ఆర్థికముగా దేశము చాల దరిద్రస్థితియందుండెను. ఆస్తిప్రాణములకు భద్రత లేకుండెను. బలవంతులు, జమీందారులు శక్తిహీనుల నడగద్రొచ్చి వారిప్రాణము, ధనము నపహరించుచుండిరి. దేశప్రజలలో సాంఘిక విభేదము లధికమై సమానత్వము, స్వాతంత్ర్యము నశించిపోయెను. రైతులు భరింపశక్యముకాని ప్రభుత్వపుపన్నులచేతను, సర్వాధికారసమన్వితులగు భూస్వాముల లంచములతోడను పీల్చి పిప్పిగా జేయబడిరి. తుదకు కొన్నిచోట్ల ఎవనికి వాడు తనకునచ్చిన వృత్తి నవలంబించుటకుగాని, తన యిచ్చవచ్చినచొప్పున నడచుటకు గాని, స్వాతంత్ర్యము లేకుండెను. జమీందారులు మొదలగు ఉన్నత వంశీయులు (Upper classes) వీథులలో వెడలునప్పుడు త్రోవలోనున్న ప్రతిసామాన్యజాతీయుడును (Commoner) ముఖము నేల కంటునట్లు నమస్కరింపవలెను; లేకున్న శిక్ష. భూస్వాములును, అధికారులును జరిపెడి యత్యాచారములపై ప్రజలు ప్రభుత్వమునకు విన్నపము చేసుకొను నధికారము కూడ లేకుండెను. సామాన్య జాతివారు ఆస్తి కొనుట గాని, అమ్ముట గాని పైజాతివారి యనుమతిలేక చేయరాదు. పన్నులనుగాని, మరియనేక పేరులతో రాబట్టెడి లంచములగాని సకాలమున నీయనిచో వీపున కంచీతో దెబ్బలు కొట్టుట (Whipping) సర్వసాధారణమగు శిక్ష. ఈబాధల సహింపజాలక పల్లెలు, గ్రామములు, భూములు, ఆస్తులు విడిచి, పాటకపుజనము పట్టణములకు బరుగిడసాగిరి. పట్టణములందు జనసమృద్ధి యధికమగుటచే నిరుద్యోగసమస్య నానాటికి వృద్ధికాజొచ్చెను. అందుచే నెక్కడచూచినను విప్లవవాతావరణము ప్రబలము కాజొచ్చెను. వర్తకవ్యాపారసంఘములన్నియు "జా" లని పిలువబడు వాణిజ్యసంఘముల (Guilds) లెక్కకుమీరిన కట్టుబాట్లకు లోనైయుండెను. "జా" సంఘసభ్యుడు కానివాడెవడును వర్తకము చేయరాదు; కాని "జా" సంఘసభ్యులసంఖ్య అత్యల్పముగను, భూస్వాములహస్తగతమయ్యు నుండెను.

దేశ మన్నివిధముల నిట్టిదుఃస్థితులపాలై, యంతటను అసంతుష్టి ప్రబలియుండుటచే, జపానులో నూతనజాతీయభావోద్రేక ముదయించెను. దేశమందలి చిక్కులనెల్ల బోగొట్టి, శక్తియుతమగు కేంద్రప్రభుత్వమును బునరుద్ధరించి, విదేశీయులబారినుండి జపానును కాపాడవలెననుదీక్ష ప్రతివానిహృదయమందును బయలుదేరెను. తత్ఫలితముగ, ప్రథమమున, షోగనెటుప్రభుత్వము నధికారమునుండితప్పించి, రాజ్యభారమును, దేశాభివృద్ధిని జపానురాజవంశీయుడగు మీజీ చెక్రవర్తి ప్రభువుహస్తములందుంచి, కేంద్రప్రభుత్వమును బలపరుప బూనుకొనిరి. దీనికే Meigi Restoration అనియు, The Bloodless Revolution of 1868 అనియు ప్రసిద్ధి. మీజీప్రభువు రాజ్యభారము వహించుటతోడనే జపానుచరిత్రలో నూతనశక మారంభ మాయెను. జపానుభావిభాగ్యోన్నతికి పునాదులు వేయబడెను.

సింహాసన మధిష్ఠించునరికి ౧౫ సంవత్సరముల బాలుడైనను, దన జీవితమంతను జీర్ణజపానుదేశోద్ధరణకై ధారబోయుటకు బ్రతిన పట్టి, పట్టాభిషేకసమయమున, మీజీసార్వభౌముడు ఈ క్రింద వివరించినవిధముగా తనప్రజలకు ౧౪-వ మార్చి ౧౮౬౮-వ సంవత్సరమున వాగ్దానము చేసెను:

౧. దేశమందు బహిరంగసభలు జరుపుట కెట్టి యాటంకము నుండరాదు.

౨. రాజ్యపాలనమంతయు జపానుజాతి, జపానుదేశము అభివృద్ధి పొందుమార్గములందే, వాని అభ్యుదయమునకై మాత్రమే జరుపబడును. పాలకులును, పాలితులును ఆ ఆశయమునకే పాటుపడవలెను.

౩. దేశమందలి రాజోద్యోగీయు లందరు అన్నివిధము లగు స్వతంత్రపరిశ్రమలను పెంపొందించుటకును, ఎవనిశక్తికి తగినటుల వాని ప్రత్యేకపరిశ్రమను వృద్ధిచేయుటకును, తమ అధికారమును వినియోగపరుపవలెను.

౪. దేశమందలి నైతిక, సాంఘికదోషములను, ఇతర అన్యాయములను తొలగింపవలెను.

౫. ప్రపంచమందలి అన్నిభాగములనుండియు నుపయోగకరమగు విజ్ఞానమును సంపాదించి, దేశమున జ్ఞానాభివృద్ధికి వలయు యత్నములన్నియు జేయవలెను.

ఈశపథమునకే జపానులో "గొజొనొగొసీబన్" అని పేరు. ఇతరదేశములలో రాజుల ప్రతిజ్ఞలవలె నివి కేవలము ముఖప్రీత్యర్థము

అవసరమునుబట్టియు జేయబడినవి కావు. రాజ్యభారము వహించిన క్షణమునుండియే మీజీసార్వభౌముడు తన విధిని నెరవేర్చుటకు మొదలిడెను. అనతికాలములో దేశములోని భూస్వాముల దురంతములు, సాంఘికతారతమ్యములు నాశనము చేయబడెను. ప్రజలందరు సమానహక్కుగలవారైరి. భూస్వాముల పూర్వపు అధికారములు, ఆధిక్యములు అంతరించినవి. ప్రత్యేకాస్తికి (Private Property), అంపలి హక్కులకు రక్షణ యేర్పడినది. వృత్త్యవలంబనమునకు గల యడ్డంకులన్నియు దొలగింపబడినవి. వర్తకవ్యాపారసంఘములను "జా"లను, వాటి కట్టుబాట్లను రూపుమాపి స్వేచ్ఛావ్యాపార, స్వతంత్రపరిశ్రమపద్ధతులు పెంపొందింపబడినవి. తాను సింహాసనమధిష్ఠించి ఆరునెలలు కాకపూర్వమే, భిన్నభిన్నముగా చీలియున్న వివిధ స్వతంత్ర సంస్థానముల గూడదీసి, వాని నన్నిటిని దనవశమొనర్చుకొని, కేంద్రప్రభుత్వపుటధికారమును జపానులో నంతటను బలపరచెను.

౧౮౭౦-వ సంవత్సరమున నాధునికపద్ధతులపై నడుపబడు మొదటివర్తకసంఘము (Commercial Company) టుషోకైషా (Tsusho Kaisha) అనుపేర స్థాపింపబడెను. దానివెంటనే 'బ్యాంకింగ్ కార్పొరేషను' కూడ నెలకొల్పబడెను. ౧౮౭౦ మొదలు ౧౮౮౩ వరకు ప్రభుత్వమువారే స్వయముగ పరిశ్రమలను నెలకొల్పుచు, వ్యాపారమును సాగించుచుండిరి. దేశమందలి ముఖ్యకర్మాగారములన్నియు ప్రభుత్వమువారికే చెందియుండి, వారిచే నడుపబడుచుండెను. రైలుమార్గములు, బొగ్గుమొదలగు ఇతరగనులు, నౌకానిర్మాణము, వస్త్రపరిశ్రమ, పట్టుపరిశ్రమ, గాజుపింగాణీవస్తువుల తయారుచేయుయంత్రములు ప్రభుత్వమువారు స్వయముగ స్థాపించి పట్టుదలతో నడిపింపసాగిరి. ౧౮౮౩-వ సంవత్సరప్రాంతమున దేశమందలి పరిశ్రమలన్నియు చాలవరకు స్వతంత్రముగ వృద్ధికి రాదొడగెను. స్థాపించుటకు వలయు కష్టనష్టముల కన్నిటికిని ప్రభుత్వమువారు బాధ్యతవహించి, స్వతంత్రముగ నవి పెంపొందగలస్థితికి రాగనే, వాటిని వ్యక్తియాజమాన్యమునకు (Private enterprise) అప్పగించిరి. ౧౮౯౩-వ సంవత్సరమున నాణెముల చలామణి, ఇతరదేశముల నాణెములతో మారకపువిధులు నిర్ణయించు చట్టములు (Currency, Exchange and Bank acts) కావింపబడెను. ౧౮౯౪-వ సంవత్సరమున 'చైనాజపాను' యుద్ధముతో ప్రభుత్వమువారు స్వయముగ పరిశ్రమల స్థాపించుట, వానిని నడపించుట పూర్ణముగా మానివైచి అంతయు వ్యక్తులకును, కంపెనీలకును వదిలివేయబడెను. ౧౮౬౮-వ సంవత్సరమున మొత్తముమీద షుమారు ౨,౬౦,౦౦,౦౦౦ యెన్నుల విలువగల జపానువర్తకము ౧౮౯౩ నాటికి ౧౪,౯౫,౮౪,౦౦౦ యెన్నులవరకు వృద్ధిచెందెను. (యెన్ను అనగా షుమారు పండ్రెండణాలన్నర ప్రస్తుతపు విలువగల జపాను నాణెము) కాని అంతటితో తమపని ముగిసినట్లు తలచి యూరకుండక, జపానుప్రభుత్వమువారు పారిశ్రామికాభివృద్ధికి వలయుమార్గములనెల్ల నన్వేషించుచు, వానికివలయు సహాయమును, సదుపాయములను సమకూర్చుచు నితరదేశములలోవలె పరిశ్రమలు వర్తకము ఆస్తి పాశ్చాత్యుల హస్తగతము కానీయక కాపాడి సర్వహక్కులును జపానీయుల లాభముకొరకే యేర్పడునట్లు పాటుపడిరి. విదేశములతో షోగనెటుప్రభుత్వమువారు చేసుకొన్న నష్టదాయకము లగు సంధిషరతుల నన్నిటిని తిరిగి మార్పుగావించి, సమాన హక్కులు, సమానహోదాపద్ధతులమీద మీజీప్రభువు ౧౮౯౪-వ సంవత్సరమున ఇంగ్లాండుతో ప్రథమమున సంధిగావించుకొనెను. వెంటనే యితరదేశములుకూడ ఇంగ్లాండుపద్ధతినే యనుసరించినవి.

జపాను అంతఃకలహముల నడగించి రాజ్యమును బలపరుప మొదలిడగనే యితరదేశములతో విరోధములు, యుద్ధములు సంభవించెను. ఇతరదేశములు తమపై దండెత్తి రాకుండుటకై, తమ ప్రక్కనేయున్న 'కొరియా' తో ౧౮౭౬ - వ సం. మున జపాను సంధిగావించుకొని, కొరియాలో సంస్కరణాభివృద్ధికి జపాను ప్రయత్నింపసాగెను. కాని చైనాకు, తదితరదేశములకు కొరియా అభివృద్ధిచెందుట యిష్టము లేదు. కొరియా స్వతంత్రరాజ్యమైనను, చైనాకు సామంతరాజ్యమువలె గ్రుడ్డిగ చైనా ననుకరించుటయే తన విధిగ నెంచుచుండెను. పాశ్చాత్యులు చైనాకొరియాలలో తమ అధికారమును స్థాపించుకొనుట కెప్పుడు సమయము లభించునాయని యెదురుచూచుచుండిరి. జపాను, ఈరానున్న అపాయమును గ్రహించి, తాముకూడ పాశ్చాత్యవిధానముల నవలంబించి తమదేశము నభివృద్ధియొనరించుకొనుటయేకాక, కొరియాలో నూతన వికాస ముదయింపజేసి, పెంపొందింప యత్నించుచుండిరి. కాని చైనాదేశము తనపూర్వాచారములను, ప్రాచీనపద్ధతులను విడచుట కేమాత్ర మిచ్చగింపక, వెనుకబడియుండుటయేకాక, కొరియాలో కూడ నెట్టిసంస్కరణము జరుగుటయు సహింపలేకుండెను. జపాను కొరియాలో సంస్కరణాభివృద్ధికై యత్నించుచుండ, చైనా అట్టిసంస్కరణమున కడ్డుతగులుట చైనాజపానుల సంఘర్షణకు కారణమై, తుదకు యుద్ధముగా పరిణమించెను.

౧౮౯౪-౯౫ సం. మున జపానుకును చైనాకును యుద్ధము జరిగి, అందు జపానుకు అద్భుతవిజయము లభించెను. తత్ఫలితముగ చైనావారు "షిమనోషీకీ" వద్ద సంధి గావించుకొనిరి. ఆసంధిషరతులప్రకారము జపానుకు చైనావారు,

౧. ౨౦,౦౦,౦౦,౦౦౦ టేల్సు నష్ట పరిహారములక్రింద యివ్వవలెను. (టేల్ అనగా షుమారు పదమూడణాలన్నర విలువగల చైనానాణెము).

౨. దక్షిణ చైనా సముద్రతీర సమీపమున నున్న ఫార్మోసా (Formosa), పాస్కడేరిస్ (Pascoderes) ద్వీపముల వదలివేయవలెను.

3. లయటూంగ్ (Liaotung) ద్వీపకల్పమును విడువవలెను.

4. కొరియాదేశము సర్వస్వతంత్రముగ నుండవలెను.

5. చైనాదేశములో ముఖ్యమగు నాలుగురేవుపట్టణములలో జపాను వ్యాపారమునకు స్వేచ్ఛ యొసంగవలెను. యాంగ్ ట్‌జీనదియందు స్వేచ్ఛగ జపానువారు నౌకాయానము లొనర్పవచ్చును.

ఈసంధిషరతులప్రకారము జపానునకురొక్కమూలమగు అధిక లాభమే కాక నూతనరాజ్యవిస్తీర్ణమును, అధిక హక్కులును సంక్రమించినవి. కాని రష్యా, జర్మనీ, ఫ్రాంసు మొదలగుదేశములు జపానునకు గలిగినలాభమునకు ఓర్వలేక ప్రాచ్యదేశశాంతిరక్షణ మనుపేర జపానును బెదరించి లయటూంగ్ ద్వీపకల్పమును మరల చైనాకు వదలివేయునటుల బలవంతపరచిరి. అందుకు బదులుగ చైనానుండి జపానుకు తిరిగి 3,00,00,000 పరిహారము చెల్లింపబడెను.

అంతవరకు చైనాయన్న భయపడు విదేశీయులెల్లరు చైనాయొక్క దుర్బలత్వమును గ్రహించినంతనే ఒకరొకరుగ చైనాతో స్నేహము చేసుకొని ఏదోయొకమిషమీద కొన్ని ప్రాంతముల తమస్వాధీనానుభవములలోనికి దెచ్చుకొనిరి. ఆ విధముగ జర్మనీ కియాచౌ (Kiachow) లోను, రష్యామంచూరియాలలోను హక్కుల సంపాదించుకొనిరి. ఫ్రెంచివారుకూడ కొన్నిప్రాంతములను కవులుకు సంపాదించుటయేకాక కొన్ని రైలుమార్గముల నిర్మించుటకును, నడుపుటకును అధికారమును బడసిరి. ఇతరదేశములతోబాటు బ్రిటనుకూడ వీహైవీ (Weihaiwei) ప్రాంతమును కవులుకు పొందెను. ఈయపాయమును గ్రహించి జపాను, ఫార్మోసా కెదురుగానున్న ఫుకీను (Fukein) పరగణాను ఇతరులకెరికిని అన్యాక్రాంతము చేయకుండునట్లుగ చైనాతో మరల సంధిగావించుకొనెను.

ఇంతలో చైనా అధికారముబలము తగ్గగానే రష్యా క్రమముగ కొరియాదేశములో నధికారమును సంపాదింప మొదలిడెను. తనస్వాధికారములో నున్న మంచూరియానుండి కొరియానుకూడ క్రమముగ నాక్రమింపవచ్చుననియు, జపాను అడ్డుపెట్టిన ఓడింపవచ్చుననియు రష్యా వ్యూహముల బన్నుచుండెను. కొరియాయందలి అన్యోన్యాధికారములవిషయమై జపానుకును రష్యాకును నానాటికి విరోధములు వృద్ధికాజొచ్చెను. జపాను సంధిషరతులను సూచింపగా రష్యా అతిహేళనముగా వానిని నిరసించి, నీచమగు షరతుల మరల సూచింపసాగెను. ఈ అన్యోన్యవైమనస్యమే ౧౯౦౪ లో రష్యాజపానుయుద్ధమునకు కారణమాయెను. ఈకాలమునకు పాశ్చాత్యరాజ్యములలోనెల్ల రష్యా చాల గొప్పదియు, యూరపుదేశమున సగమునకుపైగాను, ఆసియాఖండమున సగమునకు అధికమగు విస్తీర్ణము నేలుచు రాజ్యవిస్తీర్ణకాంక్షాపీడితులగు నిరంకుశప్రభువుల పాలనలో నుండి రష్యాయన్న నెల్లరకు భయము గలిగించుచుండెను. దానికితోడు జపానుకు పడమరను, ఉత్తరమునను సరిహద్దు నంటి రష్యారాజ్య ముండుటచే ఏనిముసమున హఠాత్తుగా తమపై బడునో యనుభయము జపానువారిని పీడింపసాగెను. జపాను తన్ను రక్షించుకొనుటకు, ప్రాచ్యశాంతి రక్షణకును మరల నొకసారి రష్యాపై కత్తిగట్టక తప్పదాయెను. ఏకొలదిమంది రోగులు అశక్తులు స్త్రీలు, బాలురు తప్ప జపానుజాతియంతయు విజయమో, లేక మరణమో రెంటిలో నేదియో యొకటి తప్పదని నిశ్చయించుకొని యుద్ధమునకు బయలుదేరిరి. జపానుజాతి జీవించియుండుటయా, నశించిపోవుటయా యనునది యీయుద్ధపర్యవసానముమీదనే ఆధారపడునని గట్టినమ్మకము జపానుఅంతటను ప్రబలమాయెను. క్రమముగ రష్యాసైన్యములను తమకన్న మిక్కిలిబలమైనవనియు, సాధన సంపత్తులతో కూడుకొనినవనియునైనను హృదయమందు రగుల్కొనిన దేశభక్తియను దివ్యతేజోబలమున జపానీయులు తమ విరోధుల నొక దుర్గమునుండి మరియొకదుర్గమునకు పారద్రోల మొదలిడిరి. ఎంతపట్టుదలతో పోరాడి ఆరునెలలవరకును విరోధికి లొంగకుండినను తుదకు రష్యనులు పోర్టు ఆర్థరును (Port Arthur)కూడ వీడవలసి వచ్చెను. ముకుడేన్ (Mukuden) యుద్ధములో రష్యావారు సంపూర్ణముగా నోడింపబడిరి. మరియొకవంక, నతిక్లిష్టమగు ప్రయాణప్రయాసమున కోర్చి జపానుతీరమును జేరుకొనిన రష్యనునౌకాదళమును ౧౯౦౫ లో జపానునౌకాదళాధిపతియగు అడ్మిరల్ టోగోచే జపానుసముద్ర పరిసరప్రాంతములనుండి కూడ బెదరగొట్టబడెను. అంతటిలో రష్యాయిక యుద్ధమును సాగించుట నిరుపయోగమని నిశ్చయించుకొని 5-వ సెప్టెంబరు ౧౯౦౫-వ నాడు పోర్ట్సుమత్ (Portsmouth) వద్ద జపానుతో నీక్రిందిషరతులతో సంధి కుదుర్చుకొనిరి:

౧. కొరియాదేశములో జపానుఅధికారమును, అందుపై జపాను సార్వభౌమత్వమును అంగీకరించుట.

౨. లైటూంగ్ ద్వీపకల్పమును కవులుహక్కులన్నిటితోను జపానునకు వదలివేయుట.

౩. దక్షిణమంచూరియా రైలుమార్గమును దానికి సంబంధించిన గనుల హక్కులతో సహితముగ జపానుకు స్వాధీనముచేయుట.

౪. సాగలియన్ (Shagelian) పరగణాలోని దక్షిణార్థమును జపానుకు విడచుట.

ఈ రెండుయుద్ధములఫలితముగ జపానుయొక్క ఆధిక్యము స్థిరపడి, అంతవరకును "పచ్చకోతు"లని (Yellow Monkeys) వెక్కిరింపబడిన ఆజాతితోనే పాశ్చాత్యులెల్లగు సఖ్యము నొందగోర్చుకొన మొదలిడిరి. ప్రపంచమందలి గొప్పరాజ్యములలో జపానొకటిగ పరిగణింపబడ మొదలిడినది. ౧౯౦౫-వ సంవత్సరమున తిరిగి బ్రిటిషువారు తామిదివరలో జపానుతో చేసుకొనిన సంధిషరతుల వృద్ధిచేసి, ఒకరికొకరు సహాయము చేసుకొనుటకును, ఒకరిహక్కుల మరియొక రంగీకరించి వాటిని కాపాడుటకును,

తూర్పు ఆసియా, హిందూదేశములందు శాంతిని ఇరువురును రక్షించుటకును మొదలగు సమానబాధ్యతగల షరతులతో సంధి గావించుకొనిరి. ఈయుద్ధముల ఫలితముగ నిట్లు జపానుహోదా విదేశములయందెల్ల ప్రకటితమగుటయేకాక, జపానుఆర్థికాభివృద్ధికి మిగుల నుపయోగించెను. చైనాయుద్ధమూలమున జపానుకు లభించిన ౨౩ కోట్ల ధనమును పారిశ్రామికాభివృద్ధికి వినియోగింపబడెను. దానికి తోడు విదేశములతో సంధిషరతులన్నియు లాభకరముగ నేర్పాటు చేసుకొనబడినందున వర్తక మభివృద్ధి బొందసాగెను. ఎటుచూచినను జపానున కభివృద్ధియే కన్పించెను. ప్రపంచమందు సామాన్యముగ యుద్ధము నష్టకరమైనను, జపానుకుమాత్రము ఈరెండుయుద్ధములు లాభదాయకములు, అభివృద్ధికి మూలకారణములు నాయెను.

ఇదివరలోవలె జపాను ఆత్మరక్షణకై భయపడవలసినయగత్యమంతరించెను. అందుచేత విదేశములే జపానుసఖ్యమున కెదురుచూడ మొదలిడినవి. అంతేకాక జపాను నొకకంటితో కనిపెట్టి చూచుచుండవలసిన యవసరముకూడ కలిగెను. ఫ్రాంసు, రష్యా, అమెరికా దేశములుకూడ, బ్రిటనువలెనే అన్యోన్యసహాయపద్ధతులపైనను, చైనాయందు వర్తకాధికార మందరకు సమానముగా నుండవలెనను మొదలగుపద్ధతులపైనను జపానుతో సంధి గావించుకొనెను. ఇట్లుండగా ౧౯౧౦ లో జపాను తనరక్షణక్రిందనున్న కొరియా రాజ్యము నాక్రమించుకొని దానిని తనసామ్రాజ్యమందు కలుపుకొనెను. ౧౯౦౫ మొదలు ౧౯౧౩ వరకు జపానుపారిశ్రామికాభివృద్ధి చరిత్రలో స్వర్ణయుగమని యెంచకతప్పదు. అంతటి మహోత్కృష్టదశకు కారకుడగు మికాడోప్రభువు జూలై ౩౧-వ తేది, ౧౯౧౨ నాడు కాలగతి నొందెను.

త్వరలోనే ప్రపంచపరిస్థితులలో కల్లోలము లేర్పడెను. ౧౯౧౪ లో ఐరోపామహాసంగ్రామము మొదలుపెట్టబడెను. ఈ సంగ్రామములో జపాను జర్మనీకి విరోధముగ మిత్రమండలితో కూడినను మిగిలినవారివలె ప్రధానరణరంగమధ్యమున గుమికవలసిన యగత్యము సంభవింపలేదు. అందుమూలమున యుద్ధమున తమ యావచ్ఛక్తులను వినియోగపరచుచున్న ఐరోపాదేశీయులకు వలయుసరకులను, యుద్ధసామగ్రిని నౌకలనుగూడ జపాను ఎగుమతి జేయసాగెను. ఇతరులపోటీ లేనందునను, సరకులకు మితిలేని అమ్మక మేర్పడుటవలనను జపానుకపారముగ ధనము రాదొడగెను. దేశమందలి పరిశ్రమలు, పరిశ్రమాలయములు నానాటికి పెరుగజొచ్చెను. జపాను ఆధిక్యము, ప్రాముఖ్యము ప్రపంచపరిస్థితులలో నధికమాయెను. ప్రాచ్యప్రాంతమంతటను సముద్రములపై జపాను సర్వాధికారియాయెను. మహాసంగ్రామసంధిసభలలో జపానుప్రాతినిధ్యము చాల బలముగా నుండెను. ఆసంధిషరతులమూలమున జపాను గతయుద్ధమున తాను జర్మనుఅధికారమునుండి జయించి స్వాధీనముచేసుకొనిన షాంటంగ్ పరగణాలో సర్వహక్కులను, భూమధ్యరేఖ కుత్తరమున నున్న జర్మను దక్షిణసంద్రపు రాజ్యమును, మార్షల్, కరోలైను, యాప్ ద్వీపములతోసహా రక్షణహక్కు (Mandate) జపానుకు నానాజాతిసమితినిర్ణయమువలన నొసగబడెను.

౧౯౨౧-వ సం. మున జపానుయువరాజు ప్రపంచయాత్రపైన విదేశములకుబోయి, అచ్చట నేర్చుకొనవలసినవిషయములనెల్ల తెలిసికొనుటయేకాక, యితరరాజన్యులనెల్ల సందర్శించి వారి పరస్పరమైత్రి నభివృద్ధిచేసెను. ఈవిధముగ నాతడు బ్రిటను, ఫ్రాంసు, బెల్జియం, హాలెండు, ఇటలీ మొదలగు దేశములందు సంచరించి, దేశాభివృద్ధికి వలయు విషయములనెల్ల గ్రహించి, తనదేశమునకు తిరిగివచ్చెను. ఆసంవత్సరమే సార్వభౌముని అస్వస్థతవలన యువరాజు రీజెంటుగా నియమింపబడుటచే, తాను పాశ్చాత్యదేశములందు నేర్చిన పాలనావిధానములెల్ల నమలులో నుంచి, బాధ్యతాయుక్తప్రజాప్రతినిధిసంఘములసలహాలతో రాజ్యము పాలించునట్లేర్పాటు చేసెను. ఈవిధముగ విజ్ఞానార్జనమే ముఖ్యాశయముగ నెంచి, ౧౯౨౫ లో జపానుసార్వభౌముని రెండవపుత్రుడున్నత విద్యాభ్యాసమునకై ఐరోపాఖండమున కేగెను. జపానుప్రభువులు, ప్రజలు దేశాభివృద్ధికై తమ యావచ్ఛక్తులను, విజ్ఞానమును ధారవోసి, జపాను నత్యల్పకాలములో నేటిమహోన్నతస్థితికి తేగలిగిరి. జపాను వర్తకవ్యాపారపరిశ్రమల యభివృద్ధి యీక్రింద పొందుపరుపబడిన వివరణమువలన తేటపడగలదు.

సంవత్సరము	ఎగుమతుల విలువ (యెన్నులలో)	దిగుమతుల విలువ	మొత్తము
౧౮౬౮	౧,౫౫,౫౩,౦౦౦	౧,౦౬,౯౩,౦౦౦	౨,౬౨,౪౬,౦౦౦
౧౯౦౩	౨౮,౯౫,౦౨,౦౦౦	౩౧,౭౧,౩౫,౦౦౦	౬౦,౬౬,౮౭,౦౦౦
౧౯౧౫	౭౦,౮౩,౦౭,౦౦౦	౫౩,౨౪,౫౦,౦౦౦	౧,౨౪, ౭,౫౭,౦౦౦
౧౯౧౮	౧,౯౬,౨౧ ౦౦,౦౦౦	౧,౬౬,౮౧,౪౮,౦౦౦	౩,౬౩,౦౨,౪౮,౦౦౦
౧౯౨౪	౧,౮౦,౭౨,౩౩,౦౦౦	౨,౪౫,౩౩,౯౦,౦౦౦	౪,౨౬,౦౬,౨౩,౦౦౦

జపానువారి మూలధనము (Capital)తో స్థాపింపబడి జపానువారిహక్కుగా నడుపబడుచున్న అన్నివిధములగు వర్తకసంఘముల (All Companies) యొక్క మూలధన మెట్లు నానాటి కభివృద్ధి యగుచు వచ్చెనో యీ క్రింది పట్టికవలన తెలియగలదు:

సంవత్సరము.	మొత్తము మూలధనము (యెన్నులు)
౧౮౯౩	౨౩,౧౯,౬౬, ౦౦౦
౧౯౦౩	౭౭,౮౬,౦౬,౦౦౦
౧౯౦౫	౯౮,౫౦,౦౦,౦౦౦
౧౯౧౩	౧,౯౭,౩౦,౦౦,౦౦౦

౧౯౧౪ మొదలు ౧౯౧౭ సంవత్సరములమధ్య సంవత్సరమునకు ౧౦,౦౦,౦౦,౦౦౦ మొదలు ౧౫,౦౦,౦౦,౦౦౦ వరకు నూతనమూలధనమును పరిశ్రమలయందు వినియోగించి జపానువారు తమపరిశ్రమల నితరప్రఖ్యాతపాశ్చాత్యదేశములవానితో తుల్యస్థితికి తేగలిగిరి.

ఈక్రిందవివరింపబడిన జపానుజాతీయభాగ్యమును సూచించు పట్టికను పరిశీలించిన జపాను ఎంతశీఘ్రకాలములో నత్యధికాభివృద్ధిని జూపగలిగినదో స్పష్టమగును.

జపాను జాతీయైశ్వర్యము (Japan's National Wealth)

ఆస్తి వివరము	౧౯౧౩ సం॥ లో విలువ (యెన్నులు)	౧౯౧౯ సం॥ లో విలువ
భూములు (Lands)	౧,౩౮,౯౫,౦౦౦	౩,౩౦,౭౬,౦౦౦
గనులు (Mines)	౧౪,౬౩,౦౦౦	౬౪,౧౩,౦౦౦
సరస్సులు,నదులు,నౌకాశ్రయములు వగైరా(Seas,Lakes,Rivers,Harbours)	౨౮,౬౮,౦౦౦	౪౫,౯౮,౦౦౦
కలప (Trees)	౧౮,౬౦,౦౦౦	౪౫,౩౪,౦౦౦
భవనములు (Buildings)	౩౬,౩౨,౦౦౦	౭౫,౬౦,౦౦౦
గృహోపకరణములు (Furniture and Household effects)	౧౫,౬౬,౦౦౦	౪౪,౨౪,౦౦౦
పారిశ్రామికయంత్రములు (Machinery for manufacture)	౩,౯౯,౦౦౦	౧౧,౦౨,౦౦౦
మచ్చికజంతువులు (Domestic animals)	౧,౫౪,౦౦౦	౫,౦౩,౦౦౦
రైలుమార్గములు, ట్రాములు (Railways and Tramways)	౨,౯౯,౦౦౦	౧౧,౧౧,౦౦౦
ఇతరశకటములు (Vehicles)	౪౮,౦౦౦	౧,౭౨,౦౦౦
నౌకలు (Ships)	౪,౮౧,౦౦౦	౧౧,౭౨,౦౦౦
జలయంత్రములు (Waterworks)	౮౮,౦౦౦	౨,౪౯,౦౦౦
వంతెనలు (Bridges)	౯౫,౦౦౦	౨,౩౪,౦౦౦
పంటలు (Agricultural Products)	౯,౯౪,౦౦౦	౩౬,౨౪,౦౦౦
అడవిపదార్థములు (Forest Products)	౪౧,౦౦౦	౭౭,౦౦౦
పారిశ్రామికవస్తువులు (Manufactures)	౮,౪౭,౦౦౦	౨౬,౩౦,౦౦౦
గనులనుండి వచ్చిన వస్తువులు (Mineral Products)	౭౫,౦౦౦	౩,౭౮,౦౦౦
జలవస్తువులు (Marine)	౨౦,౦౦౦	౪౩,౦౦౦
దిగుమతిసరుకులు (Imports)	౧,౯౭,౦౦౦	౪,౪౫,౦౦౦
వెండి బంగారములు, నాణెములు (Gold and Silver bullion and coin)	౮,౪౮,౦౦౦	౨౩,౬౦,౦౦౦
ప్రభుత్వశాఖల ఆస్తి (Property of Govt. departments)	౧౧,౧౬,౦౦౦	౧౫,౪౭,౦౦౦
చక్రవర్తి స్వంత ఆస్తి (Property of Imperial House)	౩,౪౬,౦౦౦	౮,౨౮,౦౦౦
ఇతరములు (Others)	౩౦,౭౨,౦౦౦	౮౮,౯౩,౦౦౦
ఇతరదేశములనుండి తమకురావలసినబాకీలు (Balance in favour of claims)	౧౭,౬౦,౦౦౦	౩,౫౬,౦౦౦
మొత్తము	౩,౨౦,౪౩,౦౦౦	౭,౬౦,౮౮,౦౦౦

ఐరోపామహాసంగ్రామకాలమున మితిమీరి యభివృద్ధిచెందిన పరిశ్రమలు, వర్తకము, నూతనకంపెనీలు మొదలైనవన్నిటికి, ప్రపంచ శాంతియేర్పడి పూర్వపుపరిస్థితు లేర్పడగనే, ఇతరదేశములలోవలెనే ౧౯౨౧-వ సం. మున విఘాతము కలిగెనది. యుద్ధసమయమున దేశమందు మితిమీరి వృద్ధిఅయిన నాణెములు, బ్యాంకునోట్లు ధరలను అధికముగా పెంచినవి. యుద్ధానంతరము మామూలుపరిస్థితు లేర్పడినందున అన్ని దేశములు తిరిగి పరిశ్రమలు, వర్తకము విరివిగా మొదలిడినందున, ఒక్కమారుగా ధరలు తగ్గిపోయెను. అందుచే ననేక కంపెనీలు, బ్యాంకులు నాశనము జెందినవి. వర్తకము మందగించినది ఎక్కడచూచినను నష్టమే. అంతటితో పెద్దపెద్ద కంపెనీల మూలధనము (Capital) తగ్గింపబడి మొత్తముమీద సెప్టెంబరు ౧౯౨౨ నాటికి ౯౦౦ కోట్లు తగ్గింపబడినది. ఈచిక్కులలోనుండి విడబడి మరల శక్తిసంపాదించుకొన యత్నించుచున్న సమయములో ౧౯౨౩-వ సెప్టెంబరులో జపానులో మహోపద్రవకరమగు భూకంపము, దానితోబాటు అగ్నిపర్వతప్రమాదము కలిగి మితిలేనినష్టము కలిగించినది. జపాను ముఖ్యపట్టణములగు టోకియో, యోకహోమాలు నిర్మూలము లయినవి. సుమారు ఒకలక్ష జీవులు మరణించిరి. ఏవిధమ చేసైనను, ఈసమయమున జపానుకు మొత్తముమీద ౫౫౦,౬౩,౯౬,౦౦౦ నష్టము సంభవించినట్లు అంచనావేయబడెను. ఈవిఘాతము జపానుకు తీరనినష్టమును గల్గించుటయేకాక, యభివృద్ధియందు గొప్పయంతరాయమును గలిగించినది. జపాను తిరిగి పునర్నిర్మాణము జేసుకొనవలసిన యగత్య మేర్పడినది. మరియొకదేశ మేదైనను ఇంతటితీవ్రమగునష్టమును బొందినచో నదుగంటియుండవలసినదే కాని, జపానీయుల ఆత్మవిశ్వాసము, పట్టుదల, ధైర్యస్థైర్యముల వలన, నిర్మూలమైన తమముఖ్యపట్టణములను మరల పూర్వముకన్న నధికమగువైభవముతో పునరుద్ధరించుటయేకాక, ఆర్థికప్రపంచమున దమయున్నతపదవిని నిలుపుకొనగలుగుచున్నారు.

ప్రస్తుతము జపానులో ప్రతిసంవత్సరమును ౧౦ లక్షల చొప్పున జనసంఖ్య అధికమగుచున్నది. జపానురాజ్యమున కీనానాటికివృద్ధియగు జనసంఖ్యను భరింప శక్యము కాకయున్నది. దానికితోడు అమెరికా, కనడా, ఆస్ట్రేలియా మొదలగు దేశములన్నియు జపానీయులపోటీకి తాళలేక, జపానీయులను తమదేశమునకు వలసరానీయక ఆటంకపుచట్టముల నేర్పరచిరి. ఒకవంక నింతవరకును నల్లమందుమత్తున నిదురించుచున్న చైనా మేల్కాంచి తనస్వాతంత్ర్యమును గాపాడుకొన నిశ్చితయై జపాను కెదురుతిరిగి యుద్ధముగూడ జేయుచున్నది. రష్యా మొదలగురాజ్యములు జపానును పడమరవైపు భూభాగమున రాజ్యవైశాల్యము బొందుట కడ్డుతగులును. ఇక పసిఫిక్ మహాసముద్రమున గలదీవులలో అమెరికావారు తమ యధికారమును స్థాపించుకొనిరి. అట్టిస్థితిలో జపానుకు ఊపిరి తిరుగనిస్థితి సంభవింపకతప్పదు. ఈసమస్యను జపాను ఎటులపరిష్కరించునో తెలియదు.

జపాను నేడు కేవలము పరిశ్రమలపైనను, వర్తకముపైనను ఆధారపడియున్నది. జపానులో వ్యవసాయప్రదేశము చాలతక్కువ. ఇదిగాక దేశము చిన్నదైనను జనసంఖ్య చాలా హెచ్చుగుచున్నది. అందుచే జపానులో పాశ్చాత్యదేశములలోవలెనే తమపరిశ్రమలకవసరమైన ముడివస్తువుల (Raw materi il)నిమిత్తము, తమ ఆహారపదార్థములనిమిత్తముగూడ నితరదేశములపై నాధారపడవలసివచ్చినది. జపాను తానుతయారుచేయు వస్తువులలో చాలా కొలదిభాగము మాత్రమే తనదేశమున ఖర్చుపెట్టుకొనగలదు. మిగిలినభాగమంతయు విదేశములం దమ్మవలెను. నేడు ప్రపంచమందు వ్యాపారవిషయకమగు పోటీ అధికమైనది. ప్రతిదేశమును, తనసరకులవిక్రయమునకు వీలగు విశాలమైన విక్రయప్రదేశములను (Foreign Markets) సంపాదించుకొనుటకనేకవిధముల ప్రయత్నించుచున్నది. అన్నిదేశములకంటెను పరిశ్రమాభివృద్ధి ముందుగ మొదలిడి, తమవస్తువు లత్యుత్తమములని పేరుప్రఖ్యాతులు సంపాదించిన బ్రిటనొకవంక, ఆధునికపద్ధతులపై, చక్కని కట్టుబాట్లతో వస్తుగుణమును చెడనీయక ధరల తగ్గింపుచువచ్చెడి అమెరికా మరియొకవంక, చిరకాలమునుండియు నొక్కకవస్తువుల తయారుచేయుటలో ప్రసిద్ధిజెందిన ఫ్రాంసు, ఇటలీ మొదలగు యూరపియను దేశములు వేరొకప్రక్క, జపాను వ్యాపారాభివృద్ధి కంతరాయములుగ నున్నవి. వీటికితోడు, ఇక నెన్నటికిని తలయెత్తజాలదని తలంపబడిన జర్మనీదేశము, యుద్ధానంతరము మరల నతితీవ్రముగా పరిశ్రమల నభివృద్ధిపరచి తనపూర్వపు మార్కెట్టుల వశపరచుకొని, యుద్ధాత్పూర్వముకంటె నధికముగ వ్యాపారము చేయమొదలిడినది. వీని అన్నిటికంటెను ఆశ్చర్యకరముగ శతాబ్దములతరబడి పారిశ్రామికవాసనలేక కేవలవ్యవసాయమున కలవాటుపడిన రష్యాదేశము చూచుచుండగనే గారడీమార్పువలె, ప్రజాస్వామ్యపరిపాలనమున చిత్రమగుమార్పును జెంది పారిశ్రామికాభివృద్ధికి సర్వశక్తుల వినియోగించుచున్నది. ప్రతిదేశమునను పరిశ్రమ లభివృద్ధి నొందించి యేదేశమునకు వలయువస్తువులు వారే తయారుచేసుకొనవలెనను భావము విస్తరించినది. జపానుకు ఇంతవరకున్న చౌకయగుకూలీవ్యయమువలన కలుగు లాభముగూడ నంతరించుచున్నది. జపానులోకూడ పూర్వముకన్న నేడు కూలీవ్యయము చాల అధికమైనది. అందువలన వస్తువులు తయారుచేయుటకగువ్యయము అధికమై, ధరలు పెరుగుటచే, నితరదేశములకన్న తక్కువధరలకు తనవస్తువుల విక్రయించుసదుపాయము తగ్గినది. అందుమూలమున జపానుకు ముందు క్లిష్టపరిస్థితు లేర్పడవచ్చును. జపాను భావిభాగ్యోన్నతి యీరెండు సమస్యలను పరిష్కరించుటపై నాధారపడియున్నది.

జపాను ఇంత యత్యల్పకాలములో నంతటి మహోత్కృష్టదశకు వచ్చుటకుకారణము లనేకము లున్నవి. అందు మొదటిది దేశీయాభిమానము, జాత్యభిమానము. జపానులో ప్రతియింటను తల్లి పసిపిల్లల కుగ్గుపాలతోబాటు జాతీయభావమును శరీరమున బట్టింతురు.

ఉయ్యెలలోనిబాలుని జోకొట్టుచు దేశాభిమానమును తెలుపుపాటలనే పాడుదురు. పాఠశాలలో పుస్తకములందు దేశాభిమానము వృద్ధి బొందించు పాఠములు బోధింపబడును. జపానులో ప్రతివ్యక్తికిని జాతీయత, దేశాభిమానము ప్రతినాళమునందును రక్తముతో బాటు నిరంతరము ప్రవహించుచుండును. జపానీయులు తమదేశక్షేమము మొదటిదిగను, వ్యక్తి తరువాతదిగను గణింతురు. దేశరక్షణ ఆవశ్యకమైనప్పుడు తమయావదాస్తిని నిర్లక్ష్యముగ ధారపోయుటయేకాక. అత్యుత్సాహముతో జీవితమునుకూడ దేశక్షేమమునకై విడుతురు, ఈవిషయమున వారి స్వార్థత్యాగము నిరుపమానము, "జననీ జన్మభూమిశ్చ స్వర్గాదపి గరీయసీ" యన్ననుడి వారికే చెల్లును. ఇట్టి స్వార్థరహితమగు నిష్కళంకదేశాభిమానమే జపానుఅభ్యుదయమునకు గారణము.

ప్రజలయందలి దేశాభిమానమునకు తోడు ప్రభువులు, పాలకవర్గమువారుకూడ నట్టి మహోన్నతాశయమునకే పాటుపడి, దేశసౌభాగ్యమే తమసౌభాగ్యముగ నమ్మి, విధివిరామములు లేక సర్వశక్తుల ధారవోసి, దేశౌన్నత్యమునకు పునాదులు వైచి, భావిభాగ్యోదయమునకు బాసటయై నిలచిరి. ప్రపంచచరిత్రయందు మరెచ్చటను ఇట్టిరాజాదరణము కన్పింపదు. దేశమున పరిశ్రమలు లేనికాలమున ప్రభుత్వధనము వెచ్చించి, పరిశ్రమాలయముల నిర్మించిరి. విదేశములనుండి గొప్పగొప్పపండితులను, శాస్త్రజ్ఞులను రప్పించి దేశమందు విజ్ఞాన మభివృద్ధిపరచిరి. విద్యార్థివేతనము లిచ్చి విద్యార్థుల విదేశములకంపి వృత్తివిద్యలను (Technical Education) విరివిగా వృద్ధిపరచిరి. ఇంతటితో తృప్తినొందక కంపెనీలు కాని, వ్యక్తులు కాని పరిశ్రమల స్థాపించినపుడు వాటికి వలయు సర్వసదుపాయము నొడగూర్చుటయే కాక, మూలధనమును సర్కారువారు అత్యల్పమగు వడ్డీలకు ఋణమిచ్చుచుండిరి. నౌకానిర్మాణ మభివృద్ధిచేయుటకు ప్రథమమున ప్రభుత్వమువారే స్వయముగ నిర్మాణాశ్రయముల (Dock Y. rds) నిర్మించిరి. తరువాత నీపరిశ్రమ నభివృద్ధి నొందించుటకై Navigation Bounty Laws, Overseas ship Subsidy Act, Ship-building Encouragement Act మొదలగు చట్టముల గావించి దూరము ప్రయాణముచేసిన, జపానువారిచే, జపానుదేశములో, జపానుధనముతో నిర్మింపబడి, జపానునావికులచే నడుపబడు ప్రతినౌకకు నెంతదూరము పయనమొనరించిన నంత పారితోషికమిచ్చుట మొదలగువిధముల పరిశ్రమ కుత్సాహము గలిగింపజొచ్చిరి. ఇదేవిధముగ, చౌకగ నమ్ముటకై వస్తువును తుచ్ఛపురకముగా తయారుచేసినవారు దండింపబడుదురని మరియొకశాసనము గావించి, లోకములో జపానువస్తువులన నెందుకును కొరగానివను నిదివరలోని యపవాదమును తొలగించివేసినారు. వేయేల? నేడు జపాను ఇంతటిగొప్పపదవిని బొందగలిగినదో నదియంతయు రాజాదరణము, ప్రజాభిమానముచేతనేకాని మరియొకకారణము లేదు.

వీనికితోడు జపానుదేశములో పరిశ్రమలలో కూలిపని యంతయు సామాన్యముగ స్త్రీజనము చేయుచుండుటచే, పాశ్చాత్యదేశములన్నిటికంటె చాలచౌకగ కూలీలు దొరకుదురు. అందుచే ఉత్పత్తిచేయుట కగుఖర్చు చాలతక్కువగును. దానినిబట్టి యితరదేశములకన్న మిక్కిలిచౌకధరలకు వస్తువులను జపానువారు విక్రయింపగలుగుచున్నారు.

జపానీయులందరును చాలపాటుపడెడివారును, పట్టుదలగలవారును. తమసోదరజాతియగు చైనావారికి గల మాంద్యము వీరికి లేదు. వీని అన్నిటికన్న మిన్నయగునది, యేయితరజాతియందైనను సరే నేర్వవలసినసంగతులున్నచో, నిశ్శంకతో, నీషణ్మాత్రమైన దురభిమానము లేక స్వీకరించెదరు. పాశ్చాత్యప్రపంచముతో సంబంధము కలుగగానే తమపూర్వపుటలవాట్లను, కట్టుబాట్లను ధైర్యముగా వదలివైచి, వారి యాధునికపద్ధతుల నిండుమనముతో నంగీకరించి యావిధానములపైననే జపాను నభివృద్ధికి దెచ్చిరి. ఇతరుల పద్ధతుల నవలంబించుటయందును, వానిని తమ కనుగుణముగ నుపయోగించుకొనుటయందును జపానీయులకు గల యనువదింపుశక్తి (Adaptability) మరి యే యితరజాతికిని లేదు. మనహిందుదేశములోవలెనే జపానులోను పూర్వ మనేక విభేదము లుండినను, ఉన్నతజాతులవారు తమయధికారములను దేశక్షేమమునిమిత్తము నిస్వార్థపూర్వకముగా వదులుకొనుటచే దేశమున నైకమత్యము సులభముగా వ్యాపించి జాతీయాభివృద్ధికి వారిత్యాగము సహాయకమయ్యెను. జపాను పాశ్చాత్యవిధానముల నంగీకరించినను, పాశ్చాత్యనాగరికతను స్వీకరించినను వాటిసారమునే గ్రహించి యుపయోగించుకొనుచున్నదికాని, గ్రుడ్డిగా వాటి ననుకరించి పాశ్చాత్యులలో లీనము కాక, జపాను తనవ్యక్తిత్వము నంతయును గాపాడుకొనుచున్నది.

ఇదేవిధముగ నేదేశమైనను, ఎంతటి యధోగతియందున్నను, తమస్వశక్తిచే, పట్టుదలతోగూడిన జాత్యభిమానముచే నత్యల్పకాలములో నున్నతస్థితికి రాగలదని జపానుచరిత్ర ప్రపంచమునకంతకు నాదర్శమై చాటిచెప్పుచున్నది. ప్రాచ్యదేశీయులు సహజముగ నలసబుద్ధులనియు, వేదాంతులనియు, మూఢవిశ్వాసములగలవారనియు (Philosophic and Superstitious) నిరుపయోగములును, అభివృద్ధికాటంకకరములునగు ప్రాచీనాచారముల నంటిపెట్టుకొనియుందు వారనియు, నైహికప్రపంచమున నార్థికాభివృద్ధికి తగరనియు జాటెడి పాశ్చాత్యులకును, మనవారికిని, జపానుఅభివృద్ధి తగురీతిని ప్రత్యుత్తర మీయగలదు. నేటికైనను మూఢవిశ్వాసములను, అంతఃకలహములను విడచి, తమయందణగియున్న శక్తిసామర్థ్యముల గ్రహించి, జపాను నాదర్శముగ గొని, భారతీయులు తమదేశాభివృద్ధికిని, జాతీయాభివృద్ధికిని యత్నింతురుగాక.

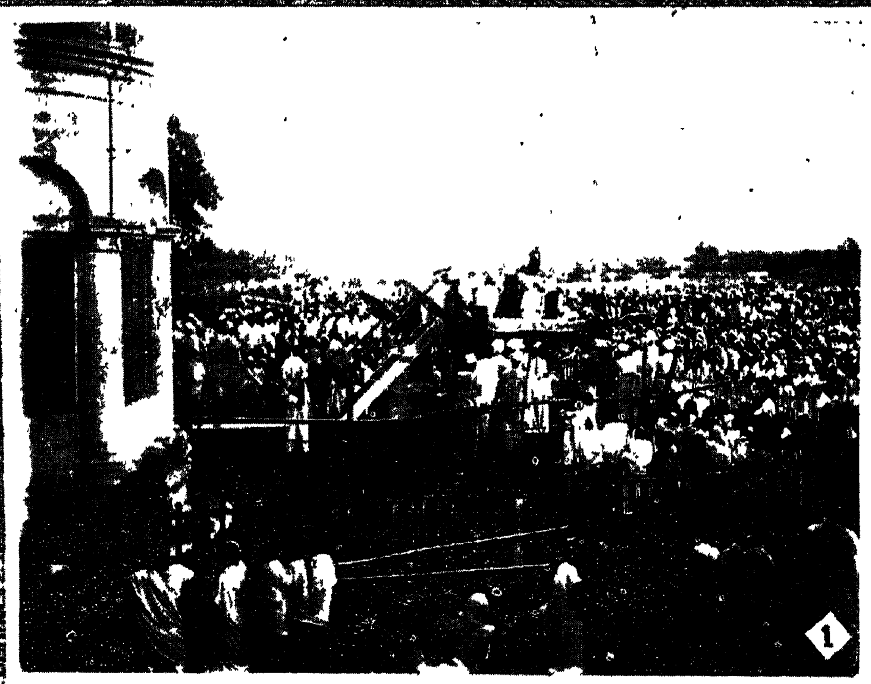
[జపాను అభివృద్ధిని సూచించు ముఖ్యవిషయములు మాత్రమే యిందు తెలుపబడి, సాధ్యమైనంతవరకు వివరములు తగ్గింపబడినవి.

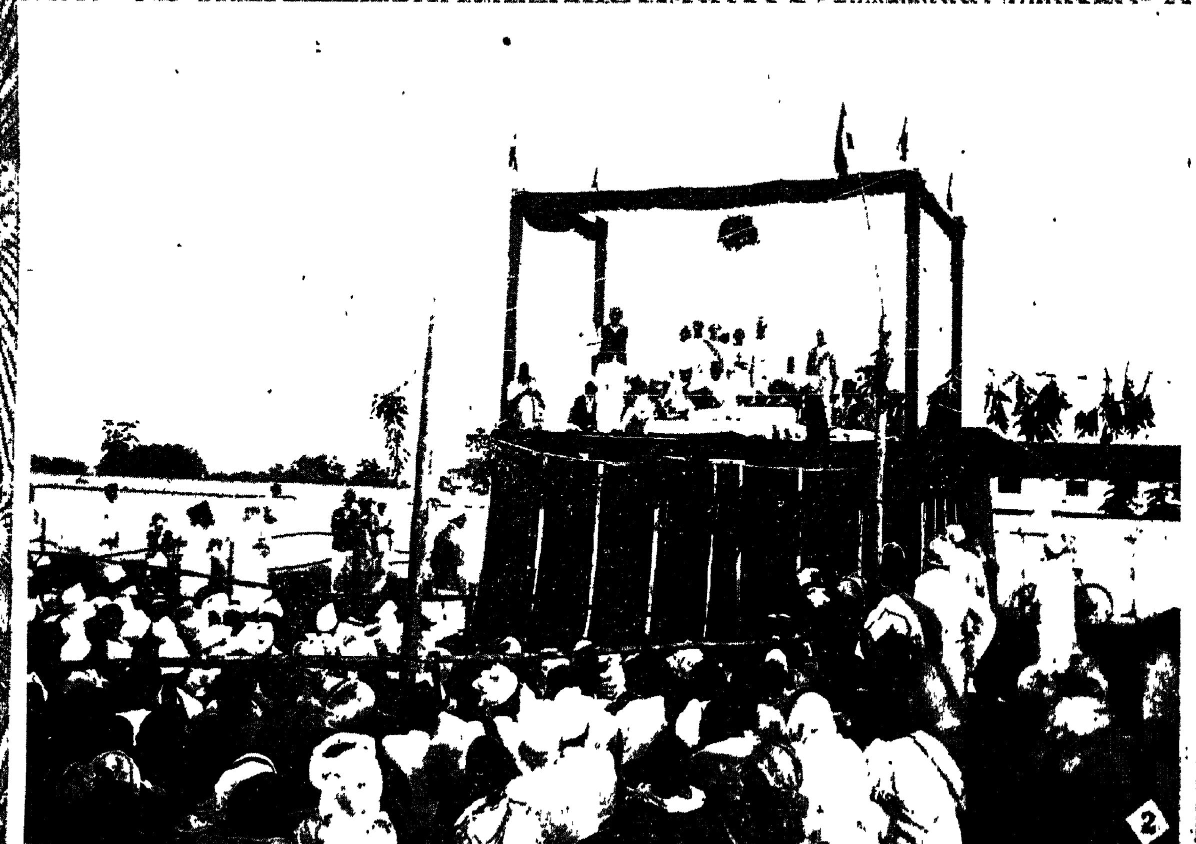
(మహాత్ముని చిత్రములు)

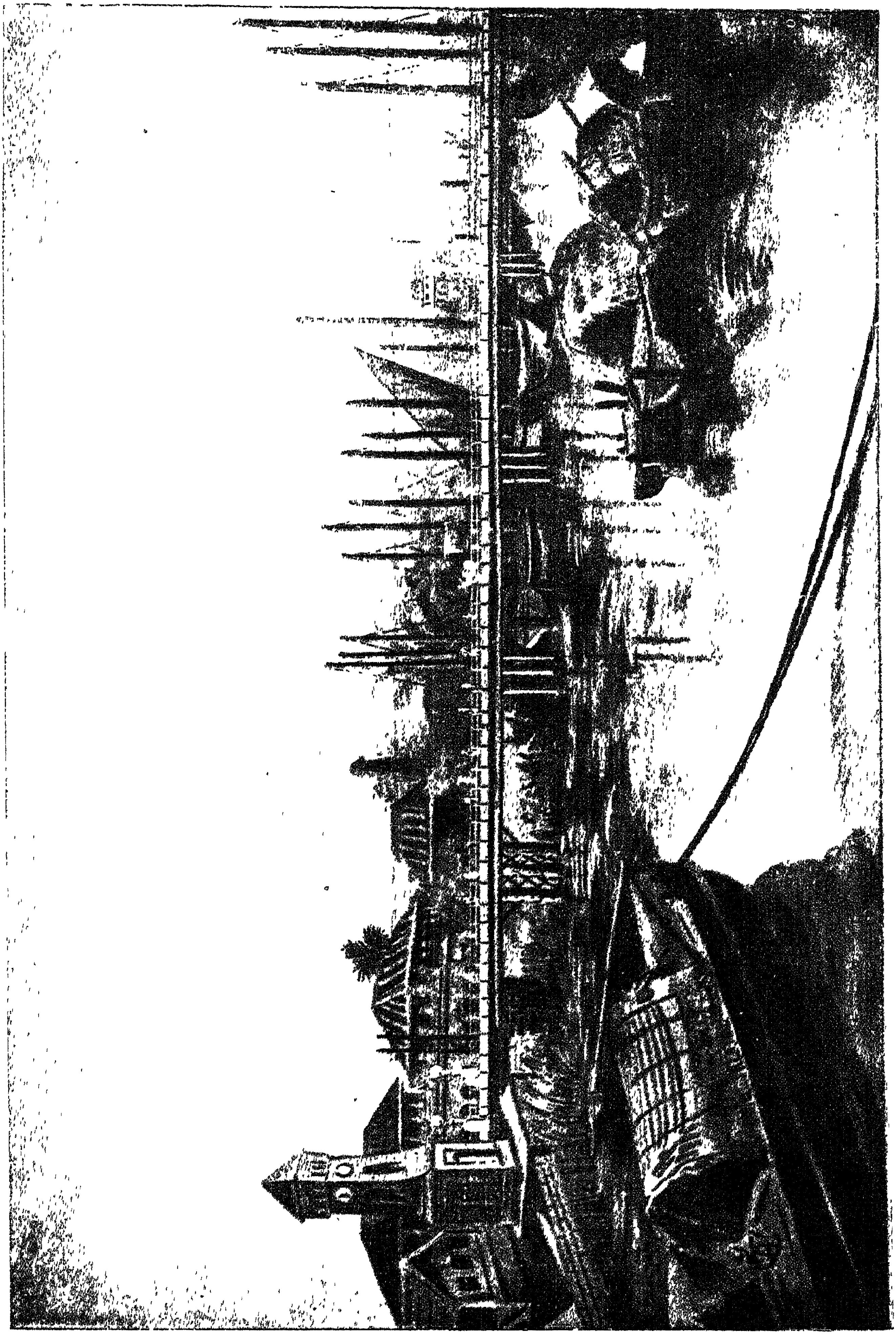

(25) 1. మహాత్ముడు సబర్మతీ ఆశ్రమమునుండి బయలుదేరుట. 2. నెల్లూరులో వి. ఆర్. కాలేజి ఆవరణమున బహిరంగసభ.

1. మహాత్ముడు వెంకటగిరిలో. 2. హిందూపురములో.

(మహాత్ముని చిత్రములు)

1. సీతానగరసత్యాగ్రహాశ్రమమున మీరాబెన్ గారు హరిజనబాలికలకు ఖద్దరుపంచిపెట్టుట. 2. సిర్సిపురమువద్ద అడవిలో ---మార్గమధ్యమున-గ్రామస్థులతో మహాత్ముని సంభాషణ. 3. స్టేషనులవద్ద జనసమూహము. 4. విశాఖపట్టణములో విశ్వనాథంగారి మేడపైన మహాత్ముడు.

1. పాలకొల్లువద్ద జనకాశ్రమమునకు మూలరాయివేయుట. 2. [illegible]ావళి సభలో.

ఆర్థికపరిణామము, చరిత్ర, రాజ్యాంగవిధానము మొదలగు ఇతర వివరము లెరుంగగోరువా రీక్రిందచెప్పినపుస్తకముల జూడగోరెదను:

౧ The Economic aspects of the History of the Civilisation of Japan—3 Volumes. by Y. Tokokoshi.

౨. History of Japanese religion with special reference to the Social and Moral life of the nation. by Anesaki Masahara.

౩. The Economic development of Japan. by Yuhara.

౪. Japan Year Books.]

జీ వ త త్త్వ ము

ఉమర్ అలీషాకవి

* రాగము: బిలహరి - తాళము: అట

జీవునికథనము, జెప్పెదవినుము,
ఈవిశ్వమును జేరగ, వచ్చినత్రోవ. జీ.

ఆవిరాట్టునుండి, ఆనాడు తెగిపోయి-
ఆవిర్భవించి మర్త్యాకారమందగ
చావుపుట్టుకలనెడు ద్వైధీ
భావములఁ బడి జడునికై వడి
కేవలాజ్ఞానాంధకారమె
తావలంబగు తనువుతానను. జీ.

ఈపంచభూతాల, నిమిడిన విషయాల
ప్రాపుజేరి ప్రపంచములోపల
ఆపదలనుభవింపగను జన్మించి స
ద్రూపముచెడియేదో, రూపము గైకొని.
కాపురము జేయుచును సతిసుత
రూపతాపత్రయములను బడి
ఆపరబ్రహ్మస్వరూప మ
హాపదార్థము మఱచి తిరిగెడు జీ.

శారీరకపు సౌఖ్య, కారణమగుతీరు
కోరి పుత్రదారేషణావస్థల
మీఱగలేక సంసార ఘోరపారా
వార మీదు దారి, నేరక గాఢాంధ
కారమగు ప్రారబ్ధకర్మా
గారమున జడుడగుచు తోంబది
యాఱుచక్రము లున్నతనువను
నీరథంబును నడుపుచున్న. జీ.

రేలని పగలని, కాలచక్రములోని
కీలుదెలియలే, కార్తి పాలై కల
కాలము విషయ సౌఖ్యాళి నోలలాడి
యీలోకమే నిజమంచాలోచించి యెపుడో,
కూలియీ తిరుగలిని బోలెడు
కాలనిహతిని బూడిదైతుది
ధూళిధూసరములను గలిసి వి
శాల విశ్వము విడిచి పోయె. జీ.

---

* రామునిచరితము - కోమలివినవె—అనువరుస.

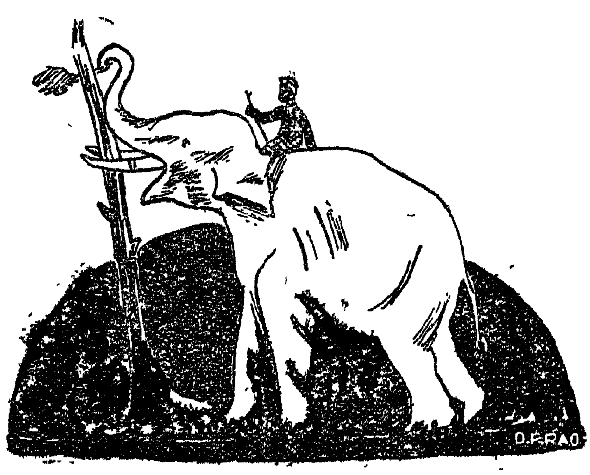
మాయయు ఆప్రతి, చ్ఛాయయు గలనుప
దేయమైనయీ, కాయమే యవి
ద్వ్యాయతమగు దే, హావరణ విక్షేప
మైయొప్ప కూటస్థ,మైయున్న పరమాత్మ
కీయుపాధియు నింద్రియంబులు
నీరజస్సత్త్వాదిగుణముల
నేయవస్థల నంట కదిజల
తోయజంబుల తీరు దనరును, జీ.

అనురూపముగమాఱి, జననిగర్భముజేరి
జననమొంది బా,లేందు బింబాకృతి
దినదినము పెరిగి జీ, వననాట్యరంగమున
జని కాలుమోపిన,ర్తనము చేయుచు స్వీయ
ఘనమహాచరితంబు పాడుచు
వినుచు నీమూనాళ్ల సంతను
గనుచు నిది తనదనుచు తుది కల
గను విధంబున విడచినడచే. జీ.

ఈకర్మవాంఛల, చీకాకు పడిచాల
శోకమోహాభ, యైకమా నూహాల
ఆకాశమునకు భూ,లోకంబునకు త్రాళ్ల
తో కట్టిమూగగ, ప్రాకిప్రాకియెపుడో
ఈకళేబర మిచట విడచియు
నాకమున కేకాకియై యా
భీకరములగు పథములను బడి
పోకమును పే తెలిసికొనుటకు. జీ.

ఆఱాఱుతత్త్వముల, మీఱినయోంకార
కారమైన యా,కారమె జీవుడు
ఆరూఢి సుషుమ్న, దారినివ్వరిముల్లు
తీరుమెఱయుచు హరిని, జేరు ధారణయందు,
ఆరహస్యముతెలిసి ఉమ
ఠాలిపాకవివలెను సాధకుఁ
డాఱితేరి వివాద మణఁచియు
నూరకొను నానందమందుచు. జీ.

ఇదెసమాధి,యిద్యె యోగ,మిదియెశాంతి
శాంతిపారకుడా యిట్లు స్వాంతశరధి
పొంగి పొరలుతరంగాల మునిగితేలి
వ్రాసితిని గీతి యీరీతి, పాడిపాడి.

స్వసంరక్షణ సూత్రము

వల్లూరి సూర్యనారాయణ రావు

ఈ ప్రపంచమునందుండు చరాచరసృష్టిలో ఒకజీవి మరియొకజీవిని తినుచున్నగాని తాను బ్రతుకనేరదు. ఇది ప్రకృతిలో స్వభావజన్యమైనది. జీవత్వము వృక్షాదులయందుకూడ కలదని జగదీశచంద్రబోసు మొదలగు భౌతికశాస్త్రజ్ఞులందరు ఒప్పుకొన్నవిషయమే. అట్టి జీవులను తిని కీటకాదులు, సరీసృపములు, పక్షులు, మృగములు, మనుష్యులు మొదలగు జీవరాసులన్నియు బ్రతుకుచుండుటయేకాక వీనిలో కొన్ని ఒండొరులను చంపుకొని తినుచు జీవించుట మనము కన్నులార ననుదినము చూచుచునే యున్నాము. ఈ నిరంతర మగు పోరాటములో బుద్ధిబలము,శరీరబలము కలవి యెక్కువకాలము జీవించుచు, వానిసంఖ్యను వృద్ధిపరచుకొనుచుండును. మానవునకు తక్కిన జీవరాసులకంటె, ప్రకృతిపరిణామమునుబట్టి బుద్ధిసంపద యెక్కుడగుచుండుటవలన, తానేకపరికరములను, సాధనములను, ఆయుధములను, యంత్రములను మొదలగువానిని కనిపెట్టి తక్కిన జంతువుల నన్నిటిని తనస్వాధీనము చేసికొని వానిమీద జీవించుచున్నాడు. ప్రకృతిరహస్యములను ఇంకను పరిశోధించి కనుగొనుచున్నాడు. ఈకారణముచేతనే తన పూర్వులును, అతిసమీపబంధువునులు నగు ఓరాంగు, చింపాంజీ, గిబ్బన్,గోరిల్లా మొదలగు మర్కటజాతులను కూడ పరిమార్చి, తాను కోటానుకోట్లకొలదిగ వృద్ధియై ప్రపంచమంతయు నిండిపోవుచున్నాడు. అనేకవిధములైన ఉద్భిజ్జములను తాను జీవించుటకు పెంచుచున్నాడు. తన నాగరికత వృద్ధియైనకొలది తనసోదరు లగు అనాగరికజాతులును, నానావిధములైన వన్యమృగములును పేరులేకుండ అనేకలక్షలశతాబ్దములనుండి క్రమక్రమముగా కృశించి నశించిపోయినవి. ఇప్పుడును పోవుచున్నవి. ఇట్టి స్వార్థపరత్వము ప్రకృతిలో నంతటను మనకు గోచరించుచున్నది. ఆత్మరక్షణసూత్రము ఎల్లెడలను వర్తించుచున్నది.

కాని, మానవులు పూర్వకాలములో ఒకరినొకరు చంపుకొని తినుచుండినను, ఇటీవల వారి బుద్ధివికాసము వృద్ధియైనకొలది, మానవజీవిని పోషించి నిలుపుచుండుట సంఘాభివృద్ధికి ముఖ్యమని యెంచి, నరమాంసభక్షణమును మానుకొనుటయేకాక ఆత్మహత్య కూడ పాపకార్యమని శాసించిరి. అన్యజంతువుల మాంసభక్షణమునుమాత్రము మానలేదు. కాని, దయాదాక్షిణ్యములు పెంపొందించుకొని వానికి అనవసరమగుబాధ కలుగజేయకుండ వానిని భుజించుచున్నాడు. అట్లు వీరు చేయనిచో ఆజీవరాసులు వృద్ధియై మానవులకు తినుటకు గడ్డికూడ దొరకకుండ చేసియుండును.

"అహింసా పరమోధర్మః"అనునీతిసూత్రముఅన్ని మతములలోకూడ ప్రతిపాదింపబడియున్నది. హింసయనగా కేవలము జీవముతీయుటయే కాదు. ఇతర ప్రాణులయొక్క మనస్సునకైనను, శరీరమునకైనను ఉపద్రవము కలుగజేయుట, అట్లుచేయతలంచుట సైతము హింసక్రింద వచ్చును. కాని, స్వసంరక్షణసూత్రమునకు ఈఅహింసాసూత్రము సామాన్యముగా లోబడక తప్పదు. "జీవితం మరణాచ్ఛ్రేయో జీవన్ ధర్మ మవాప్నుయాత్", "జీవ న్భద్రాణి పశ్యతి" బ్రతికియుండిన ధర్మమొనర్పదగును. ధర్మసాధనముకైనను ముందుగా

బ్రతుకుతెరవు చూచుకొనవలెను. కావుననే ధర్మదృష్టి ననుసరించి చూచినను మరణముకంటె జీవితము శ్రేయ స్కరము. మానవులలో ఎక్కడనో కొందరు ఉత్కృ ష్టమేధాసంపత్తికలిగి వాదప్రతివాదనలను దూరదృష్టితో విమర్శించి, స్థూలసూక్ష్మధర్మములను పరిశీలించి, తమ దేశముకొరకుగాని, లోకప్రజలయోగక్షేమమునకై కాని తమప్రాణముల నిచ్చెదరుగాక. ఇది యంతయు ప్రకృతి స్వభావమునకు విరుద్ధమేయని చెప్పవలసియుండును.

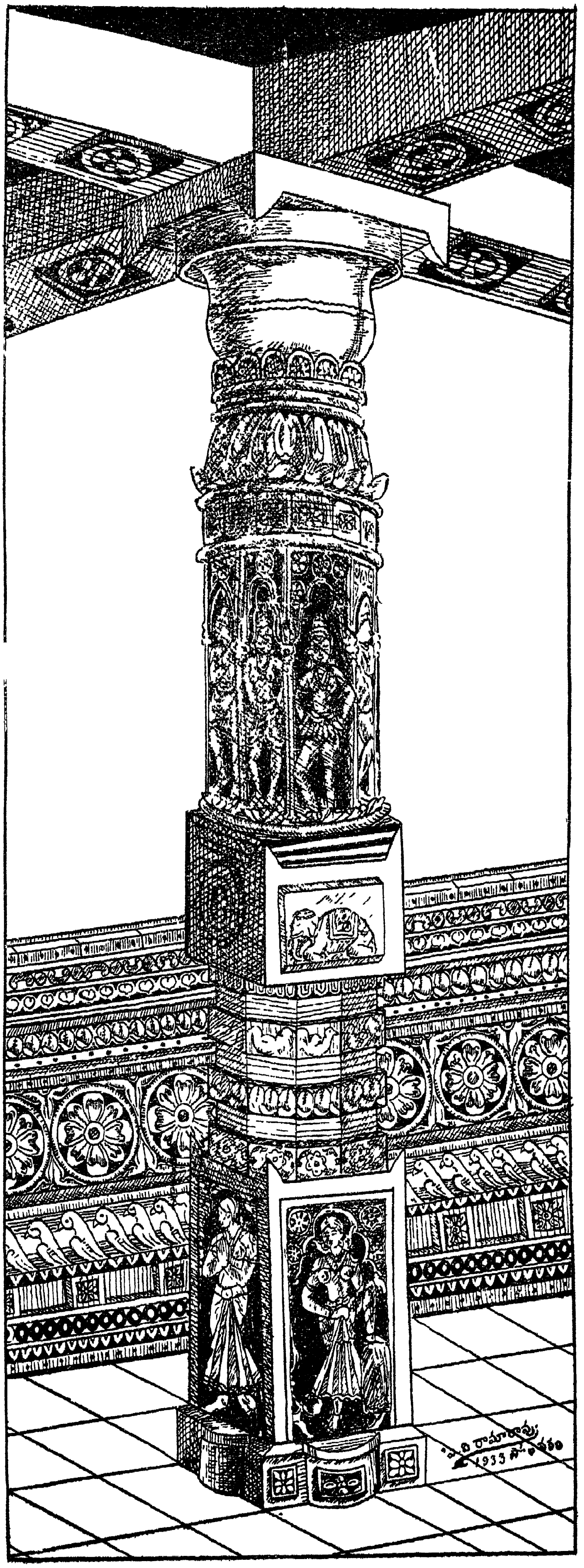
మనుష్యులలో వ్యాఘ్రత్వ మెన్నటికిని పోనే రదు. వీరు వ్యాఘ్రములకంటెను నైతికవిషయములలో, అధములనియే యెంచవలెను. వ్యాఘ్రము తనయొక్క యు, తనపిల్లలయొక్కయు తత్కాలపు ఆకలిని తీర్చు కొనుటకుమాత్రమే యితరజంతువులను హింసించును. మానవుడు తనసోదరులను కొల్లగొట్టియు, హింసించి యు, ద్రోహము చేసియు తనకు, తనపిల్లలకేకాక, తనకు కలుగబోవు భవిష్యత్సంతానపరంపరకు వంశ పారంపర్యముగ నుండునట్లు ఆస్తిని సేకరించుటకు సదా ప్రయత్నించుచునేయుండును. తా ననుభవించు టకు భోగవస్తువుల కంతము లేదు. ఆశకు మేర లేదు. జీవరాసులలో మానవుడే యెక్కువ హింసను కలుగ జేయుజంతువు. తనకుటుంబమును, తనజాతిని వృద్ధిపరచు కొనుటకు ప్రపంచములోనుండు నానావిధ వృక్షలతా గుల్మములను, శక్తిగలజీవరాసులను తానువశపరచు కొని, ప్రపంచమునంతయు నేలుచున్నాడు. తనకు, తన జాతికి హానిచేయు జంతువులను చంపివేయుచు తాను తినదగినప్రాణులను మచ్చికజేసికొని వానిని పెంచుకొని తినుచు, తనపొట్టపోసికొనుచున్నాడు.

మానవకోటిలో వ్యక్తులమధ్యనే యిట్లు హింస ప్రబలియున్నపుడు, జాతులనుగురించి వేరుగ చెప్ప నక్కరలేదు. ఈ ప్రపంచములోని వివిధ మానవసంఘ ములు ఎల్లపుడు ఒండొంటితో పోరాటములుసల్పుచు, చిన్నవానిని, బలహీనమైనవానిని పెద్దవి మ్రింగివేయుచు వీలుగానిచోట్ల సంధిచేసికొనుచు సామదానభేద దండో పాయములను ప్రయోగించి జీవించగలుగుచున్నట్లు నానా దేశచరిత్రలు స్పష్టపరచుచున్నవి. ప్రతికుటుంబములో ధనవంతులు, ప్రయోజకులు, దరిద్రులు - ఎట్లు వంశ పారంపర్యముగ మార్పులు జరుగుచున్నవో ఆవిధము గానే మానవసంఘములకుకూడ వృద్ధిక్షయములు కలు గుచునేయుండును. నేటికిని అట్లు జరుగుచుండుట మనము చూచుచునేయున్నాము. మానవసౌభ్రాత్ర మనుమాట కొందరి నాలుకలమీద ఆడుచుండునేగాని ఆచరణలో ఏజాతిలోను లేదని యీ యుద్ధానంతరకాల ములో కూడ స్పష్టమగుచున్నది.

కాబట్టి గాంధిమహాత్ముని అహింసా సూత్రము నకు దేశకాలపరిస్థితులను బట్టి అనేకములు మినహాయింపు నకు అవకాశము లున్నవి. ఈయన సర్వమానవసభ్యులు సంఘములో నుండుట కట్టడించుచున్నారు, ఈ సూత్రము నకు ఆసంఘమువారిని ఒప్పించగలేము సరికదా యీనాడు నరుడు జీవించుట కష్టసాధ్యము. భగవద్గీతయే దీనికి దృష్టాంతము. దాని యుపక్రమోపసంహారములే యిం దకు తార్కాణము. సామ దాన భేద దండోపాయ ములు సర్వదా ఆ యా దేశకాలపరిస్థితులను బట్టి, సంఘము లోని అధికసంఖ్యాకుల యభిప్రాయములను బట్టి ఉప యోగపడవలయుచుండును. అట్లు చేయనిచో ఆ సంఘము జీవించ నేరదు. బలమైనజాతికి బలిష్ఠమై తుదకు దానిలో కలసిపోవును గాని, దాని ప్రత్యేకతను నిలుపుకొనజాలదు. ఈ అంతర్జాతీయ కలహ పోరాటములు ఎన్నటికిని నశించవనుటకు నానాజాతిసభయు, ఆయుధ విసర్జనసభయు, ఆర్థికవిషయకసభయు విచ్ఛిన్న మగు చుండుటయే ఒక గొప్ప దృష్టాంతము. దొంగలు దొంగలు కలసి ఊళ్లు పంచుకొనునట్లు, బలవంతులైన కొన్నిజాతులు బలహీనజాతులను పీడించుటకే యిట్టి సభలు యేర్పాటైనపుడు, వారిలో వారికి పొత్తు కుదరక యెవరిస్వార్థమును వారు రక్షించుకొన ప్రయత్నించు చున్నారు. ఇది ప్రకృతియొక్క స్వభావలక్షణమే కనుక మన మాశ్చర్యపడవలసినపని లేదు. ఈ విధానములో

తప్పొప్పులు పాటింప నక్కరలేదు. చర్చల కతీత మైనది. స్వసంరక్షణకొఱకు అట్టి ప్రతిసంఘము చూచు కొననియెడల అది అస్వాభావిక మనే యనవలెను. త్యాగము మానవునికి స్వాభావికము కాదుగనుకనే, అది వారిలో అరుదుగ కనుపడుచుండును. దానిని ఉత్కృష్టధర్మముగా ప్రజ లెంచుకొనుట తటస్థించు చుండును. ఇట్టి మానవస్వభావమును మార్చుకొననియెడల, మనము పశుతుల్యులమని వేదాంతులు చెప్పుచుందురు. అట్లుగాక మరియేమి?

ఈనూతననైతికాభివృద్ధిచే వేలసంవత్సరముల క్రిందటనే మొదలుపెట్టబడి వ్యక్తులలో ప్రబలి సంఘము కట్టుబాట్లకు, సంఘస్థిరత్వముకొఱకు సాంఘిక, మత, రాజకీయశిక్షలవలన పెంపొందచేయబడినవి. కాని, యీనైతికమార్గము, కడుపుకాలుచున్నపుడు ప్రజ లంగీకరించుట అసంభవము. మతసాంఘికరాజకీయనిబంధనలన్నియు స్వసంరక్షణసూత్రము నుల్లంఘించితీరు ననియే పాలకులు పాలితులుకూడ యెఱిగియుండి, పట్టువిడుపులతో రాజ్యపరిపాలన కావించుచున్నారు. వారిలో బలహీనజాతులు, స్వసంరక్షణకు వివిధోపాయములను ఆచరణలో పెట్టుచుందురు. ఆంగ్లేయపార్లమెంటులో, నిజమును మఱుగుపరచకుండ కుండబద్దలు గొట్టినట్లు చెప్పువాడు చర్చిల్‌దొర ఒక్కడే. తక్కిన వారు తమ నిజాభిప్రాయములను మఱుగుపరచి, రాజనీతి తంత్రజ్ఞులుగా ప్రవర్తించి తమ దేశజుల స్వార్థమును జాగ్రతగ కాపాడుకొనుచు, మనకు కొద్దిమెతుకులు పార వేయజూచుచుందురు. 'మొండివాడు రాజుకంటె బలవంతు' డనుసామెతనుబట్టి మనలో కొందరు సహాయనిరాకరణవిధానము నవలంబించెదరు. వీరిలో ఎవరికిని అహింసాసూత్రమునందు నమ్మకము లేదు. స్వసంరక్షణకొరకే యీసామదానభేదదండోపాయములు వ్యక్తులచేతను, సంఘములచేతను అవలంబింపబడుచున్నవి.

సింహాచలదేవాలయములో నొకస్తంభము —పి. వి. రామారావు.

శబర శంకర విలాసము

విద్వాన్, వెంపరాల సూర్యనారాయణ శాస్త్రి

[ప్రదేశము:—హిమవత్పర్వతమందలి వనము.

పార్థివలింగమును బూజించుచుఁ దపస్వివేషధారియగు నర్జునుఁడు ప్రవేశించును.]

అర్జు:—(ధ్యాననిమీలితాక్షుఁడై ఫాలమున నంజలిపట్టి)

బాలశశాంకశేఖర, యపారకృపాకర, ముక్తివల్లికా
వాల, మునీంద్రమానసనివాస, జగత్పతి, సర్వమంగళా
కీలితవామగాత్ర, నిజకింకరకింకర, దేవదేవ, నా
పాలిటి కల్పకంబ, పరిపాలనసేయవె నన్ను శంకరా!

కౌరవనాథకల్పితనికారమునన్ సహధర్మచారిణీ
గౌరవభంగమున్ గనులఁ గాంచి, త్యజింపఁగలేక ప్రాణముల్
భీరువులట్లు కుందు చటవిన్ బడియుండెడు మాకు నీపదాం
భోరుహముల్ గదా శరణముల్ జగదీశ్వర, శంకరా, హరా!

తల్లి యనాథయై ట్లడలు దాయలయింట వసించి; బిడ్డలో
తల్లిని బాసి, రన్నలును దమ్ములు ద్రౌపది కామ్యకంబునం
దుల్లల పొక్కుచుండి, రిట నొక్కఁడనేఁ దపమాచరింతు నీ
సల్లలితాంఘ్రిపద్మముల స్వాంతమునన్ ఘటియించి శంకరా!

బాల్యంబాది విరోధమూని మముఁ జంపన్ జూచి, చావున్నదౌ
శ్శీలం బొప్ప, దురోదరంబున మహీశ్రీమానముల్ గొంచు హృ
చ్ఛల్యంబౌ నల ధార్తరాష్ట్రుని సపుత్రక్షేత్రమిత్రానుజా
వశ్యాప్తంబుగఁ ద్రుంప కెక్కరణి నాస్వాంతంబు శాంతం బగున్?

పారాశర్యమహోపదేశమున జంభద్వేషి సేవించి, త
త్సారాస్త్రంబులఁ బొంది, పాశుపతమంత్రశ్రేష్ఠ మార్జించి యా
చారం బొప్ప జపింతు నెన్నఁటికి నో చంద్రార్ధకోటీర, యీ
దారిన్ వత్తువొ? వచ్చి వత్సలతఁ జేతఃకాంక్షితం బిత్తువో!

(కన్నులు దెఱచి నలువంకలఁ గాంచి)

తారై పాఱెడు కొండయేఱులఁ, దమంతన్ బుట్టి పువ్వచ్ఛదాం
కూరోదారములైన భూరుహలతాకుంజమ్ములన్, సుస్వర
శ్రీరాజచ్ఛుకకోకిలాదికమునన్, జెల్వై స్వభావోక్త్యలం
కారోదాహరణంబుగా వెలయు నీకాంతార మూహింపఁగా,

అఖిలావయవతాప మాఱంగ సోఁకెడు శీతలపవమానపోతములును
గనులకుఁ జల్లనై కనుపట్టు కోమల శ్యామలచ్ఛదమహాభూమిజములు
శ్రవణపర్వంబుగా రవళించు పరభృత శాకపికాదిగ్విజాతిగణము
రసనారసాయనక్రమమైన శైలాగ్ర విస్ఫురితనిర్ఝరవిమలజలము

నాసికాపుట సంతర్పణంబు సలుపు
సకలసుమగంధములును నైసర్గికముగఁ
గలుగుచుండంగ మును లేల కానవిడిచి
కృత్రిమసుఖంబు గార్హస్థ్య మిచ్చగింత్రు.

ఎంతసుఖంబులేనిదె మునీంద్రులు దారసుతాద్యుపాధిసం
బంతయు రోసి గూకలము లాఁకటికిన్ దినుచున్ మహీరుహ
ప్రాంతము లాశ్రయించి చలిబాధకు నెండకు మేనొసంగి యా
త్మాంతరుపాధులై వనములందుఁ జరింపఁగ జూచినారొకో!

ఫలదళజలంబు లొక్కొక్క
నెలభోజనముగను మూఁడునెల లరిగిన వీ
నెల వాయుమాత్రభక్షణ,
మలవఱిచిన నదియు శివుసయన్ సుఖమిచ్చున్.

(మఱియొకవంక దృష్టిసారించి చూచి)

ప్రళయకాలప మోడపటలంబు నటు మీఱు కర్కశనీలికా కలితతనువు
మథ్యమానాబ్ధిభ్రమన్మందరధ్వనిఁ గొనగొట్టు నెమ్మొ ఘుర్ఘురరవంబు
సంచరద్వనమృగకంపిధ్వని శ్రుతివిగళితా నలకణవీక్షణంబు
భూజాతమూలసమున్మూలనపటిష్ఠదంష్ట్రావిభూషితోద్దండపోత్ర

మమర నల్లదె యొక వరాహంబు సర్వ
చేతనభయావహంబు నిస్సీమవేగ
ధూర్వహంబయి కనుపట్టు దూరమందు
(సంభ్రమముతో) నవునిటులె వచ్చుచుండె నేలా యుపేక్ష?

కోదండకాండతూణీ
రాదుల ధరియింతు నింక నాఁగిన వన మీ
భూదారముపాలై చెడుఁ
గాదన కిటుఁ బూనవలసె క్షాత్రము నిపుడే,

(ధనుష్పాణియై నిలిచి)

చాపవిముక్త శాతశరసామ్యమునన్ రయమొప్ప ఘోణి యీ
దాపున కేగుదెంచె నిటఁ దప్పక గాండివముక్తబాణధా
రాపతితం బొనర్చెద;—విరాగిని నాకు నసర్మ—మైననే
నేపగిదిన్ వృథాస్మృతి సహింతుఁ బ్రతిక్రియ నేర్చియుండియున్.

ఇదె విడిచితిఁ గోలముపైఁ
బ్రసరం బీదెబ్బతోడఁ బడి మృతిగను—న
ల్లదె వేఱొకబాణము నా
ప్రదరముతోఁబాటె యవలిప్రక్కను దాఁకెన్.

ఇది యెటనుండి వచ్చెనొకో—(బాణమువచ్చినవంకఁ దేఱిపాఱఁజూచి)

యెవ్వఁడో యొక్కకిరాతుఁ డట్ల య
ల్లదె కనుపట్టు—నౌ,శరశరాసనముల్ కయిఁబూని వచ్చుచుం
డె;దరిని యార్పులార్చుచు గణిల్లుగణిల్లని కంతశృంఖలల్
రొదయొనరింపఁ గుక్కలవె రూక్షనిరీక్షణ మొప్ప వచ్చెడున్.

హూకలిడుచు మైకోకల
కాకులు ధరియించి కాకులటు గుంపయి, కా
లాకృతుల శబరసేన ల
వే కావంబిని హసించి యేతెంచు వడిన్.

కాంతు లొకింత డీలుపడ ఘర్మజలంబులు ఫాలపట్టికా
క్రాంతములై కపోలములఁ గ్రమ్మఁగఁ బయ్యెద నొత్తుచున్, లలా
టంతప భానురోచి కకటా! కనుదమ్ములు వాడుదేర, నా
చెంతనె యుస్సురుస్సురని చెంచిత వచ్చుచునుండె నల్లదే.

వేఁటకు నీశబరుఁడు రా
నోటు సబలుఁ డగుచు; వీని నోటువడి నిరా
ఘాటజవంబున నీకిరి
నా టెంకికిఁ బాఱుదేర, నారస మేయున్.

ఆయమ్మను, నాయమ్మను,
గాయమ్మనఁ జొచ్చి యసునికాయముఁ గొనఁగాఁ
గాయ మ్మిలపైఁ బడి కిరి
మాయమ్మైపోయె నేమిమాయయొ యవురా!

నిట్టూర్పులు దండడిగొనఁ
గట్టలయిక మాటరాక, గరమెత్తి, ననున్
గిట్టుగతి యలుకచూపుల
నట్టిపడఁ గిరాతుఁ డేసెయో వినఁబలుకున్.

(యథోక్తరీతి శబరుఁడు ప్రవేశించును)

శబరుఁడు:—

అవురా యెంతగఁ బోతరించితి మృగవ్యన్యాయ మూహింప, క
న్యవనాటక్షుతలక్ష్యజంతుహననవ్యాపారముం బూని తీ
యనివేడ్కం బెట నేర్చికొంటివి వరాహం బేమిగానీ! దుర
ధ్వనిహారిన్ నినుఁ దొల్తఁ గూల్చ నిదె చాపం బెక్కుడింపన్ జుమీ.

శిరమునఁ గెంజడల్, మెయి నశేషమునన్ బసుమంబు, వల్కలాం
బరములుఁ దాల్చి హానిమహిమన్ గనుపట్టుచు, విల్లు దాల్చి, ని
ష్కరుణపు వ్యాఘ్రజీవితము గైకొని,యందును నీతితప్పి నా
శరమున కడ్డువచ్చెదవె? చంపకయుందువె యిట్టి నీచునిన్?

మూఁడుదినాలనుండి జలమున్ గొన కన్నము నిద్రలేక యీ
క్రోడము వెంబడిన్ గిరులుఁ గోనలుఁ గానలుఁ జొచ్చిచొచ్చి యీ
నాఁ డగపడ్డ సంతసిలి నాదొరసానికి దీని మాంసమున్
సూడిదసేయ నేయ, నెడఁజొచ్చితివే శ్రమమెల్ల వమ్ముగన్.

భంగములేకపాయనము పట్టితినేని ననున్ స్వయంగ్రహా
లింగనలాలితున్ జలిపి లేమ మనంబు నొసంగనుంత నో
వెంగలి, యడ్డువచ్చితివి, వేయిపునర్జననంబు లెత్తినన్
సంగతమౌనె యిట్టితరుణం,బెటు సైఁచెద నిట్టి నిన్నిఁకన్.

అర్జు:—(సక్రోధముగా)

దుర్మదవృత్తిఁ జిత్తమునఁ దోఁచినవైఖరిఁ బ్రేలుచుంటి వ
త్యార్కమ్మక మింతకున్ సయిచెఁగాని యిఁకన్ సహియింపనోప, దీ
దుర్ముఖతాప్తి మాని, తొలుదొల్త భవత్సతిగండపాళికా
నిర్మితపత్రభంగకమనీయతఁ గాంచికొనంగ నెంచుమా!

మాకును లక్ష్యలక్షణసమన్వితమే మృగయానయంబు, నేఁ
డీకడ మాని నాచుఁ దపియించుట శత్రుకృతావమానమున్
బోకడవెట్ట నెంచి సుమి; పుట్టుక రాచకొలంబునందు; నీ
హూకలకే చలింతునొకొ కొమ్ము శరాసము పల్కలేటికిన్.

ఎవఁడనటంచుఁ జిత్తమున నెంచితివో చతురర్ణవీపరీ
తవసుమతీంద్రమౌళిమణిధాగధగీపరిచుంబితాంఘ్రియున్
వివిధమహాధ్వరవ్రతపవిత్రితమూర్తియు నైన పాండుభూ
ధవుసుతుఁడన్ యుధిష్ఠిరుని తమ్ముఁడ ద్రోణుని ముఖ్యశిష్యుఁడన్.

ఖాండవ మగ్ని కొసఁగి యా
ఖండలముఖ్యామరేంద్రగణము నోడిచి యా
గాండీవముఁ గొనిన మహో
ద్దండుఁడఁ బార్థుండ నన్నుఁ దాఁకెద వటరా.

కౌనీరా భుజకండువున్ దొలఁచి చక్కన్ జేసెదన్ ధర్మజుం
డౌనాఁ డున్నతి రాజసూయమును జేయన్ బూన నానావనీ
జానిప్రాతము నొంచి విత్తములు మెచ్చన్ దెచ్చు శౌర్యాగ్నియీ
లోనన్ డిందెనటంచు నెంచకుర లోలో రాజుచుండెన్ జుమా.

శబరుఁడ వీవు నీతియును జాతియు మాలిన మూర్ఖవంతెకా
దబలకు దేహమే నొసఁగునట్టి మనోజరుజాకరుండ వె
ట్టు బవరమందు నిల్తు? వనిలో నినుఁ జంప ఫలంబు సున్న, యీ
శబరి సుమంగలీత్వ మెడసల్పుటమాత్రమ తక్క నిస్సిరో!

ఎఱుక యిసుమంత లేమిని
'నెఱి'కన వ్యతిరేకలక్షణోరెల నామం
బిరవొందు నమంగళవా
సరమునకును మంగళాఖ్య సమకూరి'టుల్.

శబరుఁడు:—(మండిపడుచు)

న్యాయముతప్పి నాపు సుతఁడైన వరాహముఁ గూలనేసియుఁ
బోయవు మూర్ఖవంచనెదు; మూర్ఖుఁ డెవండొ తలంచి చూడు, మీ
చాయవసింప నీకెవఁ డొసంగె ననుజ్ఞ? మదాజ్ఞ లేకయే
యీయెడ నుంటె కాక, తగవీఁగు టెకా కిటు ద్రెళ్ళఁజొచ్చితే!

పాండుసుతుఁడవో లేక యాఖండలాత్మ
జుండవో యెవ్వఁడైన నొక్కండె నాకు
గాండివమొ వెండొ నాకేల? ఖండనమున
సర్వ మెఱుఁగంగ నగుఁగాదె క్షణములోన.

"ఎఱుఁగక చేసినాఁడ క్షమియింపుము నన్ను"ని వేఁడ కీక్రియన్
బిరుసుదనంబు మానవు; విభీషికలన్ వినినంత భీతినైఁ
దొలఁగుదునే నినున్ గఱకుఁదూపులకోపుల దూపుదాప; కె
ల్లెఱుకులరాజ నైతి నిటులే నిమఁబోఁటుల కోహటిల్లుదొన్.

ర మ్మొక్కించుక పురుషకారము గలాఁడ
వేని నను వందికొను మది యిప్తు తెలియుఁ
గాత్రరుఁడ వేని యొకసమస్కార ముంచి
చనుము 'శరణ'న్నఁ జంపమి శబరనీతి.

(అని యిరువురును విండ్లెక్కిడి యుద్ధము సేయుచుందురు.)

శబరి:—

దిగ్దంతికర్ణబాధిర్యసంధాయక జ్యాటంక్రియా ప్రచండారవంబు
పుంఖానుపుంఖవిముక్త బాణగరుచ్ఛటాచ్ఛాదితాశావియత్తలంబు
తర్జనభర్జన దర్పవాచాట్టహాసాట్టహాసపురుషికాసముంచితంబు
నన్యోన్యసంప్రయుక్తాంబక దళన క్రియాఘనఘలక్ష్య విజ్ఞానయుతము

నైన యీవీరపురుషఘోరాహవంబు
నకట! దూరస్థలిని నిల్చి యరయ నాకు
నదరె గుండెలు, ప్రాణముల్ చెదరె, భయము
ముదిరెఁ, జెమటలు గదిరె, సమ్మోహ మెసెగె.

అటునిటుపడు ఖండితాశుగంబులుఁ దాఁకినిసురించు పులిసింగము లెవరిపాఱఁ
దప్పించుకొను నంపతాఁకునఁ గుంభికుంభములు భేదిల్లి ముత్యములురాలఁ
బాదాభిఘట్టనఁ బఱువృక్షములక్రిందపడు గుంబములగమృగీచయ మడంగఁ
బైకేగు తూపుల సోఁకొందిపక్షులు విలవిలఁ దన్ను కొంచు విలసు గూల

వెనుకముందటఁ గ్రిందమీఁదను గసంగ
సర్వతోముఖముగ వనీస్థలము విలయ
భావపరిపాకమునఁ బొంది నీవిపస్తు
తలఁగఁజేయు సముగ్ర లీఢాక్రీ గలదె.

(ఖేదము నూదించుచు)

అయ్యయో! పార్థుఁడేసిన యంబకంబు
ఘాలమునఁ గాఁడి ప్రాలేయభాను ద్రుంగి
వ్రేలు రాహువుచందాన వ్రేల నాథుఁ
డొఱఁగుచున్నాఁడు మూర్ఛిల్లి ధరణిమీఁద.

అహహా! యంతటిలోన తేలుకొని యెండాస్త్రంబులన్ శాత్రవున్
నిహతుం జేసి తపంబకంబులను దూణీరంబులన్ శాంబరీ
పిహితం బౌనటు సేయ; డిల్లపడి కంపింపంగ దేహంబు, దు
స్సహకోపంబున వింటఁగొట్టెఁ బతిమస్తంబగ్గునుం డయ్యయో.

(సంతోషముతో)

వెండువడక నాయకుఁడు
గ్గాండీవము గంగపాలుగా మాయమెున
ర్చెం; డీలుపడియు నరుఁడు దా
ఖండాగ్గొని మోఁదె నకట! కాంతుని తలపై.

అబ్బురం! బల్లకత్తి మాయంబొనర్చి
నాముకోపవిధుఁ డెదె చిఱునగవులోఁ
బలుకుచున్నాఁడు విస్మయాకరముదురంత
కోపఘూర్ణితవాక్యము మైకుంఠితంబు.

శబరుఁడు:—

ఎంతేసుసెట్టి యిష్టయిన 'వాసుదేవసంఘ ...' గో
రంసెము మంటలాగ్రము వృథాయపసా గనిపించె, వింతనుత్
... సుమి
తాక్రంతముఁ బూర్ణమున్ జలిపెడన్ గ్రసించు పుగాక తఱుపిన్

అర్జు:—(తనలో)

నిర్జరనాథాగుడకున్
దుర్జయమయి నెఱఁగు నాగసు స్త్రీశబరాం
దూర్జన్వియయి నంరించెనె
యర్జునుఁ డిఁక బ్రతుక నేల యపనికి బరుపై.

(ప్రకాశముగా)

మాయలమారివై రణసమర్థత చాలక చాపఖడ్గముల్
మాయమొనర్చి నిన్ను నసమానమదీయభుజద్వయీఘుర
ప్రాయతయంత్రమూర్తిత నిజాంగని ఁ జేయన్ వంపనంబులన్
జేయుదునంచు నెంచిరియో వచించితె? రమ్మిఁకఁ జూపు వారుదిన్.

శబరి:—

ఊరములు పొంగ, బాహువుల నొక్కపదంబుగ నప్పళించుచున్
బెరిఁగి గభీరభూ నభులఁ బ్రక్కలఁ జలింపఁగ, దానకంబులన్
వరలుచు, నొండొరున్ గదిసి, పాయుచుఁ, బట్టుచు, దోర్యుగంబులన్
బోరిఁ జొరె నొంచుకొంచు, నదె పోరుచునుండిరి మల్లపద్ధతిన్.

1. విశాఖపట్టణము హరిజనవాడలో ఉపన్యాసము. 2. ఆంధ్రదేశసంచారము ముగించి హిందూపూరునుండి మైసూరునకు ప్రయాణము.
3. కారులో కూర్చొనియే ఉపన్యాసము. 4. మైసూరు ప్రయాణోద్యమము.
5. తూర్పుగోదావరిజిల్లా హరిజనసేవాసంఘకార్యదర్శితో సభకు పయనము.

అరసెదఁగాక (కన్నులుమూసికొని పూలదండ చేతఁబూని)

శంకర, సమర్పణసేసెదు పూలమాల నీ
శిరమున గంగకుఁ జవతిచెల్వన వన్నెవహింపఁ దాల్ప, దు
ష్కరమగు నాతపంబు పరిపాకముగాంచ జయంబుగూర్పుమా
హరహర, భక్తుఁడేఁ గనుల గంటఁగఁజేయుము నీస్వరూపమున్.

(త్రుళ్లిపడి కన్నులు తెఱచి)

కన్నులుమూసి ధ్యానవిధి గైకొని మ్రొక్కెముసంగ దూరమం
దున్న కిరాతుఁడే కరము నల్లనఁజాఁచి గ్రహించినట్టులై
కన్నులువిప్ప, నల్లదె నిగారపుకేలిని గూరుచుండె యా
క్రొన్ననదండ మాలి నిడికొంచును గాంతకుఁ జూపు దిద్దఁగన్.

(తటాలున లేచి)

ఎంతటి వెఱ్ఱినైతి శబరేంద్రుఁడె దేవుఁడో యటంచు నెంచి వి
క్రాంతివహించి నొంచి, పదఘాతములన్ బడలించితిన్ శ్రమం
బంతయు వ్యర్థమయ్యెఁ దపమంతయు భస్మహుతాజ్యమయ్యెఁగా,

(అని పరుగుపరుగునవచ్చి శబరుని పాదములపైఁ బడి)

లాంతక, దేవదేవ, కరుణాభరణా, క్షమియించి ప్రోవవే.

మెత్తనిపూలపూజలకె మేనెటనొత్తునో యంచు నిచ్చలున్
జిత్తమునన్ దలంకు నను నిష్ఠురచిత్తు నొనర్చి వింటిచే
మొత్తఁగఁ గత్తినొత్తఁ బటుముష్టిపదాహతులన్ నలంప దే
వోత్తమ, మాయపన్ని నను నుత్తలపెట్టుట నీకు ధర్మమే!

లోకంబుల్ సకలంబు నీమహిమకున్ లోఁగంగ నే నెంత? మా
యాకైరాతతనూధరుండవయి నన్నాడింపఁగా నీకదే
మో కౌతూహలముప్పతిల్లెనె? నిజంబున్ జెప్పి నాదుఃఖమున్
బోకార్పంగదె యింక నీపదయుగంబున్ వీడలే నీశ్వరా!

నాతల్లిన్ శబరిన్ బొనర్చి మృగయాసంభ్రమం బిచ్చి యి
క్లేశత్కాననవీథిఁ దెచ్చితివె తండ్రీ, సౌకుమార్యాబ్ధి, యా
శీతాద్రీంద్రసుతాతపఃఫలం బుపనిషత్సీమంతసిందూరము
ద్రాతేజస్సమలంకృతాంఘ్రిగద! కార్కశ్యంబు సైరించునే!

(అని లేచి చూచి గడగడ వడఁకుచు)

అరచందమామనుయ్యాలలూఁచెకువియద్గంగాతరంగముల్ పొంగుశిరసు
అయిదువేలుపుఁజెట్టులనఁగోరుకోర్కులనించుచుండెడువక్త్రపంచకంబు
కటియందు వైయాఘ్రకమనీయకృత్తియునంసమందార్ద్రగజాజినంబు
వక్షస్స్థలంబున వైచిన నాగేంద్రరూపమై యలరు యజ్ఞోపవీత

మమరఁ బ్రత్యక్షమైన నాయమృతదాతఁ
గంటిఁ గన్నుల కానందకళికయైన
వానిఁ గనుఁగొంటిఁ పెల్లి భవాని గంటిఁ
దండ్రి, నాజన్మ మన్వర్థతను వహించె.

శంకరుఁడు:— (అర్జునుని వెన్ను నిమురుచు)

వింటిని నీతపంబు విధివిష్ణుముఖామరకోటి దెల్పఁగాఁ;
గంటి మదంబు, నీయునికిఁ గాంచి వరంబు లొసంగబుద్ధి రా
నుంటిని; గౌరి నీరణసముద్ధతిఁ జూడఁగ వేఁడ, వెంట ర
మ్మంటిని; మూకదైత్యుఁ గిటియై చనుమంటిఁ బగన్ వహింపఁగన్.

జనకుని మేనఁ బ్రాఁకి తనుజాతుఁడు కాలనుగేలఁ గ్రుమ్మ నె
మ్మనమునఁ బొంగఁగాని యణుమాత్రము క్లేశముగాంచ నయ్య, యి
ట్లనశనవృత్తి చిక్కి సగమైన నినున్ రుధిరంబు గ్రక్కఁగొం
చుచు బడనొంచు నాపనికిఁ జుఱ్ఱనె డెందము భక్తశేఖరా!

ఇవె నీగాండీవఖడ్గముల్ గొనుము నా కేలా! విలాసార్థ మా
హవమందున్ హరియించి యెంతయును నాయాసంబు చేకూర్తునా
య్యవి యెల్లన్ మఱువన్ దగున్ భవదభీష్టార్థంబు వాక్రువ్వుమా
యవిలంబంబుగఁ గాంచఁగాఁగలవు వత్సా, పాండురాజాత్మజా!

అర్జునుఁడు:— (దోసిలిపట్టి)

జన్మము ధన్యమయ్యె గిరిజాసహితంబుగవచ్చి ఖిన్నతా
తన్మయు నన్నుఁ దేర్చితివి తండ్రి, వరంబు లిఁకేల కోర, యు
ష్మన్మమతాశ్రయంబునకుఁ జాలునె యెవ్వియు; నైన శత్రుసం
పన్మథనార్థ మీయఁగదె పాశుపతాస్త్ర మొకండు శంకరా.

ఆపగేయసురప్రభృత్యస్త్రవేది
వలయితంబగు కౌరవబలము గెలువఁ
బాశుపత మున్నఁగాక యెప్పగిది నగును
గరుణగలదేని యదియ యొక్కండొసంగు

శంకరుఁడు:—

రారమ్మా, దివిజాపగాసలిలపూరస్నాతవై, తీరమం
దారచ్ఛాయఁ గుశాసనస్థుఁడయి యుంటన్ సప్రయోగోపసం
హారప్రక్రమమైన పాశుపతదివ్యాస్త్రంబు నీకిచ్చెదన్
వైరిన్ ద్రుంచి, యశంబుగాంచి, ధరణిన్ బాలింపు భద్రంబుగన్.

అన్న! నీకోరు పాశుపతాస్త్ర మిచ్చు
టంతియేకాదు, బ్రహ్మశిరోభిధాన
మైన యస్త్రంబు నొసఁగెద, నద్ది నీవు
కోరినది, యిద్ది నే నొసంగునది గొమ్ము.

అర్జు:—

నరమాత్రుఁడ నాలోపము
లరయకు నీయంతవాని నడుగుటసైతం
బెఱుఁగని నన్నేకరణిం
గరుణింపఁ దలంతో యట్లె కావింపు శివా!

(అందఱును నిష్క్రమింతురు.)

మధురానగరము (Muttra)

కొ. నరసింహాచారి

మధురానగరము సంయుక్తరాష్ట్రములందు యమునా నదియొడ్డున ఆగ్రానగరమునకు ఉత్తరమున నుండు నొక పురాతననగరము. ఇది క్రీ. పూ. ప్రథమ శతాబ్దారంభమునుండి క్రీ. వె. నాలుగవశతాబ్దాంతము వఱకు ఉత్తరహిందూస్థానమునందు మిక్కిలి ప్రసిద్ధి జెందియుండెను. ఇందు క్రీ. శ. ౬౩౪ న యాత్రార్థము హ్యుయన్‌ట్సాన్‌గ్ వచ్చిననాటికిగూడ అయిదు బౌద్ధ దేవాలయములును, ౨౦౦౦ బౌద్ధసన్యాసులు నిరంతరా వాసమొనర్చుచుండిన ఇరువది బౌద్ధసంఘారామములును ఉండినట్లు అతడు వ్రాసియుండెను. కీ. శ. ౪౦౦-వ సంవత్సరమున పాహియాన్ వచ్చిననాడు సంఘారామములందు మూడువేల భిక్షువులుండిరట.

మధురానగరముయొక్క ప్రాముఖ్యము మత సంబంధమని తెలియజేయుటకు అందలి బౌద్ధ, జైన, బ్రాహ్మణ శిల్పవిగ్రహములు సాక్షి. రాజకీయముగ గూడ నది ప్రసిద్ధివహించియుండిన దనుటకు అందలి యనేక ప్రసిద్ధ రాజశాసనములు సాక్షి. ఇట్టి ప్రాముఖ్యములవలననే మధురయందు శిల్పకళాభివృద్ధియు అనన్యనగరసామాన్యమయియుండెను. మధురకు సమీపముననే సిక్రి యనుచోట దొరకు ఇసుకరాయి (Sand stone) విగ్రహములు జేయుట కనుకూలమయియుండుటయు, మతగురువులయొక్కయు, భూపతులయొక్కయు నాదరణము మెండుగా నుండుటవలనను, అనేక శిల్పకళాప్రవీణులు ఇచ్చట జేరి నానాదేశభాగములకును కావలసిన విగ్రహములను మలిచిపంపుచుండెడి నారు. అట్టి శిల్పకళాచతురులలో దిన్నుడు చాల నిపుణుడై, ఆకాలపు సుప్రసిద్ధనగరములకు బుద్ధవిగ్రహాదులను చేసిపంపువాడైయుండెను. ఈకారణమునుబట్టి మధుర 'Manufactory of statues' అనదగియుండెను. ఇందలి శిల్పకళయు నూతనవిధానము గలదై యుండుటంబట్టి 'Mathura school of sculpture' అను స్వతంత్రనామానువాదిత మయి యొప్పుచున్నది.

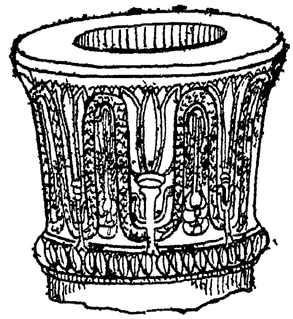
మధురానగరముయొక్కయుచ్చదశ నాలుగైదు శతాబ్దములపర్యంతమునుండి, అందు ఒక్కొక్క కాలమునను క్రమముగా బౌద్ధ, జైన, బ్రాహ్మణ మతసంబంధము లగు సంఘారామములును, ఆలయములును విశేషముగా వెలసియుండినవి. అశోకుడు, కనిష్కుడు మొదలగు బౌద్ధచక్రవర్తులకాలమున బౌద్ధసంఘారామములును, వర్ధమాన, మహావీరాది జైనభూపాలురకాలమున జైనదేవాలయములును, అటుతర్వాత బ్రాహ్మణదేవాలయములును విలసిల్లుచుండినవి. మతవైషమ్యములవలన నొకమతము ప్రబలియుండినకాలమున మఱియొక మతము తలమణగియుండవలసియుండెను. ఈకారణముననే తొలుదొలుత బౌద్ధసంఘారామ ముండినచోటనే దానిని ధ్వంసము చేసి బ్రాహ్మణులు విష్ణ్వాలయమును గట్టిరి. తర్వాత ఔరంగజేబుకాలమున నీ విష్ణ్వాలయము ధ్వంసము కావింపబడి యచ్చోటనే యొక మసీదు కట్టబడెను. ఇట్టి పరస్పరవైషమ్యములుకారణముగ కాలక్రమముగ క్షీణదశ నొందిన మధురానగర చరిత్రదుఃఖకరము కాకమానదు.

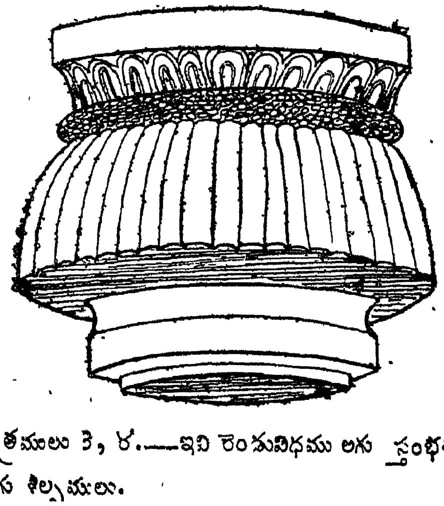

చిత్రము ౧.—ఇది యొక స్తంభశిఖరమున నుండు శిల్పము ; ౫ అడుగుల పొడవు, ౨ అడుగుల వెడల్పు, ౨ అడుగుల యెత్తును గలది. ఇందు రెండు సింహములును, రెండు వృషభములును నాలుగు దిక్కులను జూచుచున్నవి. వృషభములకు మానవశిరము లున్నవి.

చిత్రము ౨.—ఇది యొక బోధిసత్వ విగ్రహముయొక్క భాగము; విరిగినది. ఒక పేముకుర్చివంటి యాసనముపై కూర్చుండి కుడికాలిని ఎడమమోకాలిపై నిడికొనియుండవలెను. కుడికాలి భాగము విరిగిపోయినది. దాని పాదరక్షమాత్రము క్రింద నున్నది.

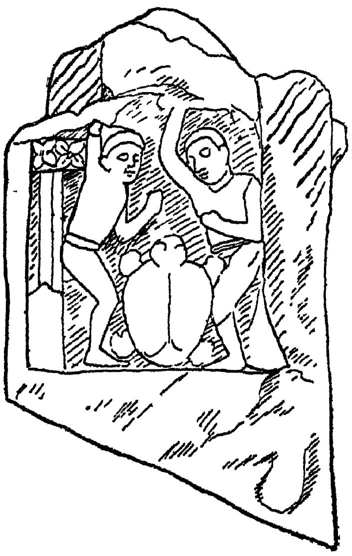

చిత్రములు ౩, ౪.—ఇవి రెండువిధము లగు స్తంభశిఖరములు. సుందరమగు శిల్పములు.

మధురయందు అశోకచక్రవర్తి సమకాలికుడగు ఉపగుప్తునిచే గట్టింపబడిన యుపగుప్త సంఘారామము మిగుల ఖ్యాతివహించినదైయుండెను.

చిత్రము ౫.—ఇది యొక ద్వారతోరణమునందలి శిల్పము. పుష్పమాలికను మోసికొనిపోవుటను దెలుపుచున్నది.

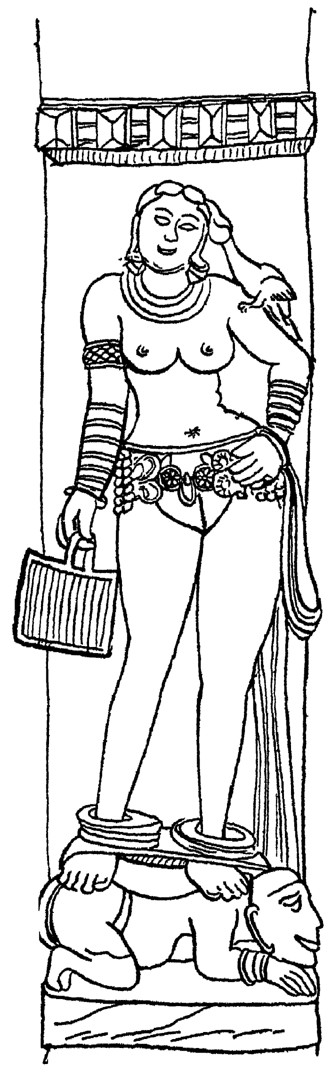

చిత్రము ౬.— ఇది యొక స్తంభముపై నుండు చిత్రము. పంచతంత్రములోని కథను దెలుపుచున్నది. ఒక తాబేటిని ఇద్దఱు చంపుచున్నారు.

చిత్రము ౭.—ఇది యొక ద్వార తోరణమునందలి శిల్పము.

ఇది ౮౦౪ అడుగుల పొడవును, ౬౫౩ అడుగుల వెడల్పును గలిగియుండెను. బ్రాహ్మణమత ప్రాబల్య కాలమున దీనిని నాశము నొందజేసి దీనిపునాదిపై ౨౫౦ అడుగుల పొడవును, ౭౨ అడుగుల వెడల్పును గల కేశవ రాయదేవాలయమును గట్టిరి. ఆకాలమున హిందూ దేశమునందలి ప్రసిద్ధదేవస్థానాలయములలో కేశవరాయా లయ మొకటియైయుండెను. గజినీ మహమ్మదు క్రీ. శ. ౧౦౧౭ నందు హిందూదేశ దండయాత్రపైవచ్చినపుడు మధురలో ౨౦ రోజులుండి నగరమునంతయు నానా విధముల ధ్వంసముచేసియు, కేశవరాయాలయమును మాత్ర మేల నో తన కోపానలమునకు గురిచేయింప డాయెను. కాని యందలి విగ్రహములను, ధనమును మాత్రము నూఱులకొలది యొంటెలపై నెక్కించుకొని పోయెను. ఇందు ౫ స్వర్ణవిగ్రహము లుండెను. వాటి కన్నులలో పొదిగియుండిన మాణిక్యముల విలువమా

చిత్రము ౮.—ఇది యొక స్తంభముపైనుండు శిల్పము. ఒక స్త్రీ సర్వాభరణాలంకృతయై చేత నొకబుట్టను దీసికొనిపోవుచున్నది. ఈయమభుజముపై ఒకపక్షి కూర్చుండియున్నది.

చిత్రము ౯:—ఇది యొక స్తంభముపైనుండెడి వర్తకియొక్క శిల్పము. రెండు పృశ్యములు ఇందు చూపబడియున్నవి.

త్రము మూడులక్షల రూప్యములై యుండెను. ఇవికాక మఱియొక స్వర్ణవిగ్రహము ३౮౦ వీసెలభారము గలది యుండెనట. దీనియందు ఒకవీశె కెక్కుడు భారముగల నీలమణి యుండెనట. మఱియు మహమ్మదీయాలయ మునుండి నూఱు రజతవిగ్రహములనుగూడ దీసికొని పోయెను. ఇట్లు సుమారు ३౦ లక్షలరూప్యముల విలువ గల విగ్రహాదికముల నీ ప్రసిద్ధ వైష్ణవాలయమునుండి మహమ్మదు చూఱగొనిపోగలిగెను.

తర్వాత మొగలుచక్రవర్తులలో నౌరంగజీబు ఈయాలయమును తుదముట్ట ధ్వంసము చేసి దానిపునాది పై మసీదును గట్టించెను.

మధురయందు పూర్వకాలమున ఉపగుప్తసంఘా రామము కాక యశవిహారము, హువిష్కవిహారము, కుండ శుకవిహారము అను ఇతర విహారములును, బుద్ధుని ప్రధానశిష్యులగు శారిపుత్ర, ముద్గలపుత్ర, పూర్వ మైత్రేయపుత్ర, ఉపాలి, అనంతరాహుల, మంజుశ్రీలను నేడుగురకు నేడు స్తూపము లుండినవి. మధురానగరము నందలి వేనవేల శిల్పములలో కొన్ని మచ్చునకు ఇందు పొందుపఱుపబడియున్నవి.

కోఽర్థవాన్ కోదరిద్రః?

ఆంధ్రవిశారద, తాపీ ధర్మారావు, బి. ఏ.

బిచ్చగాఁడు

(ఎక్కడనో చూచుచు)

నాయనా, ఒక్కపైసా. ఒక్కడబ్బు.

అతఁడు

(నిలిచి చూచుచుండును)

బిచ్చగాఁడు

(క్రిందిచూపుతో)

బాబూ, ఒక్కడబ్బు! ఒక్కపైసా నాయనా.

అతఁడు

(బిచ్చగానిఁ జూచుచు తనలో)

...ఆనుదురు, ఆము

క్కు, ఆ వ్రేళ్లు—

బిచ్చగానిగా చేయుటకేనా?... దేవునిలోపమా, కాక లోకులదోషమా?

బిచ్చగాఁడు

(దృష్టిని ఉత్తరీయమునకు నెత్తి)

నాయనా, ఒక్కపైసా—కాలినపొట్టల కొక్కడబ్బు.

అతఁడు

(తలనూఁపుచు తనలో)

కావుననే అడుగఁగలిగెను...... అడిగెను!

"కో దేహీతివదేత్ స్వదగ్ధ జఠరస్యార్థే" *

పాపము!......

బిచ్చగాఁడు

(దృష్టిని మఱికొంత యెత్తుచు)

బాబూ, మలమల మాడిపోవుచున్నారు.

అతఁడు

(చూపులేని చూపుతో తనలో)

నన్నా! అడుగుట!!

...హుఁ!........

గుడ్డలు చేసినమోసము ఇది......ఏమి చేయుట! ఛీ!...

బిచ్చగాఁడు

(ముఖము నెత్తుచు నొకింత బిగ్గఱగ)

బాబూ, ఒక్క......

అతఁడు

(తనలో)

సాయము చేయలేని సానుభూతి! వట్టి బూటకము...మంచిగుణమా? మంటిగడ్డలు... శిరోవేదన! యమయాతన!...

బిచ్చగాఁడు

(అతని ముఖమును చూచి నివ్వెఱపడి తనలో)

అయ్యో! అయ్యో! పాపము! ఇతని కెంత బాధను గలిగించితిని. ఏమి యాతన నందుచున్నాఁడు!...చూడకయే యడుగుట తప్పా. తప్పు...మరల శాంతి నిచ్చు టెట్లు?...

(ఇంకొకని దూరమునఁ జూచినట్లు నటించి వడివడిగఁ బోవుచు బిగ్గఱగ)

నాయనా, ఒక్కడబ్బు—ఒక్క.........

---

* "దీనాదీనముఖైః సదైవ శిశుకై రాకృష్టజీర్ణాంబరా, క్రోశద్భిః క్షుధితై ర్నిరన్న విధురా దృశ్యేత చేద్గేహినీ, యాచ్ఞాభంగభయేన గద్గదగళ త్రుట్యద్విలీనాక్షరం, కో దేహీతివదేత్ స్వదగ్ధజఠరస్యార్థే మనస్వీ పుమాన్." —భర్తృహరి

1. కార్వారుకు 'దయావతి' స్టీమరులో ప్రయాణము. 2. కన్యాకుమారివద్ద స్నానము, 3. సీతానగరాశ్రమమునకు గోదావరి స్టీములాంచిలో ప్రయాణము. 4. శీతానగరంచెంత వంగలపూడిగ్రామమున హరిజనులకు దేవాలయమును తెరచుట,
5. అనంతపురంజిల్లా పెదవడుగూరులో అమర్చిన పడవవంటి సభావేదిక.

శ్రీ చెళ్లపిళ్ల వెంకటశాస్త్రిగారు

(షష్టిపూర్తి మహోత్సవము జరిగినది)

శ్రీ గిడుగు రామమూర్తి పంతులుగారు

(సప్తతి పూర్తిమహోత్సవము జరిగినది)

1. సామి పూరత్తాళ్వారుశెట్టిగారు. 2. నాళం రామలింగేశ్వర రావుగారు (చెన్నపురి దక్షి॥ ఇండియా ఆర్యవైశ్యసంఘ కార్యదర్శులు) 3. అద్దేపల్లి సత్యనారాయణమూర్తి జమీందారుగారు. 4. బొల్ల నరసింహమూర్తిగారు, పాలకొల్లు. 5. ఆర్. పౌర్స, (స్థానికసంఘముల ప్రత్యేకాధికారి) 6. జలగం పెద్దసుబ్రహ్మణ్యం నాయుడుగారు. 7. జలగం సుబ్రహ్మణ్యం నాయుడుగారు.

3. తేజోమూర్తుల కేశవరావుగారు

1. కె. వి. గోపాలస్వామిగారు
(ఆంధ్ర నాటకకళాపరిషదుపాధ్యక్షులు)

2. కవిశేఖర కాళ్లకూరి గోపాలరావుగారు

5. యస్. వి. యస్. రామారావుగారు

4. రావుసాహేబు గంగసపల్లి శంకరరావుగారు

6 యం. హబీబుల్లాసాహెబ్ గారు
(కడప పబ్లిక ప్రాసిక్యూటరు)

ఒక క్రొత్త శాసనము

మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మ

ఈ క్రింద పొందుపఱిచిన శాసనపాఠము ఒక క్రొత్త తామ్ర శాసనమునుండి గ్రహింపబడినది. అది లీశాసనపురేకులు హెచ్. ఇ. హెచ్. నిజామువారి కోశాగారమున నున్నవి. హైదరాబాదులో నుండినకాలమున కేంబ్రిడ్జి సంస్కృతాధ్యాపకు లయిన సి. బెండాల్ (ఎమ్. ఏ., ఎమ్. ఆర్. ఏ. ఎస్.) గారు ఈశాసనమును ౧౮౯౯ లో నొకసారి తీసికొని ౧౯౦౩-వ సంవత్సరపు 'ఇండియన్ ఆంటిక్వెరీ' పత్రికయందు వివరణముతో గూడ ప్రకటించియున్నారు. ఈదిగువ పొందుపఱిచిన శాసనపాఠము వా రిచ్చినదే. కుండలీకరణములం దిచ్చిన యక్షరములేమి, దిగువ నిచ్చిన 'ఫుట్‌నోట్' స్సేమి, వా రిచ్చినవి ఇచ్చినట్లు తుద తప్ప కుండ వ్రాసియున్నాను. శాసనపాఠమునందును, వివరణలందును గూడ కొన్ని ప్రమాదము లున్నట్లు కనబడుచున్నది. అసలుశాసనము నాయొద్ద లేనికారణమున నేనెట్టిసవరణలకును బూనుకొనలేదు. ఈశాసనము ఆంధ్రదేశచరిత్రమునకు కడుముఖ్యమయినదిగ దోచినది. ఆంధ్రచరిత్రపాఠకులకు పెక్కుమందికి ఈశాసనపుటునికి తెలిసియుండదని ఈపాఠము నిందు ప్రకటింప సాహసించితిని. పాఠకు లిందుకు నన్ను మన్నింతురుగాక. ఈ శాసనమునుగూర్చి క్రింద వ్రాయబోవు ప్రతివిషయమును బెండాల్ గారు వ్రాసినదే. అందువలన ఈక్రింద వ్రాయబోవు విషయములందు తప్పు లున్నను ఒప్పులున్నను, అవి యన్నియు బెండాల్ గారికి చెందవలసినవే. ఆంధ్రచరిత్రపాఠక లోకమునకు ఈశాసనవిషయము తెలియవలెనను నపేక్షచేత నే నొక లేఖకుడనుమాత్రమే యైనాను. చాళుక్యులలోని యొక క్రొత్త శాఖ వారిని నూతనముగ దెలియజేయుటచేత ఈశాసనము చాల ముఖ్యమయినది. ఈశాసనమును బెండాల్ గారు ప్రతిబింబరహితముగ బ్రకటించియున్నారు. శాసనమును మరల సంపాదించి సరియైన శాసనపాఠము నేర్పఱిచి సప్రతిబింబముగను, సవివరణముగను ప్రకటింపవలసిన బాధ్యత ఆంధ్రచరిత్రాభిమానులపై గలదని విన్నవించుచున్నాను.

ఈశాసనమున అయిదురేకులు కలవు. ఒక్కొక్కరేకు ౬¾''—3¾'' లు. మొదటిరేకునకు, చివరిరేకునకు ఒకవైపునమాత్రమే వ్రాత కలదు. ముఖ్యశాసనభాగము ముగిసినపిదప వేఱుదస్తూరితో కొన్ని తెలుగుపంక్తు లున్నవి. అవి తక్క మిగిలినశాసనము సంస్కృతమున నున్నది. ప్రతిరేకునకు నించుక అంచులు తీర్చియున్నవి. ఈశాసనపు కడియము ¾'' మందముకలది; ౨½'' లు వ్యాసము కలది. శాసన ముద్రిక అరిగిపోయియున్నది. ఇది కోలగ నున్నట్లు కన్పట్టును. ఈశాసనమునందలి యక్షరములు పదునొకండవశతాబ్ది ప్రాంతపువిగ కాని, ఇంచుక అంతకు తరువాతివిగ గాని కన్పట్టును.

ఈ శాసనమున నుదాహృతములయిన స్థలములను బెండాల్ గారు తాము నిర్ణింపజాలమయితిమని వ్రాసినారు. కొండపల్లి మాత్రము బెజవాడయొద్ద నుండు నిప్పటి కొండపల్లి యగునని వా రూహించిరి.

శాసనవిషయమునుగురించి బెండాల్ గారు చెప్పినసంగతు లివి: తాము చాళుక్యులతో సంబంధముగలవారమని చెప్పుకొన్న క్రొత్తశాఖప్రభువు లీశాసనమున నుదాహృతు లగుటయే పరమాకర్షకమయిన విషయము. ఈశాఖవారు ముదుగొండకు జెందిన ముదుగొండ చలుక్యులను నామమున బరగుచున్నారు. ఈవంశమునకు కొక్కిరాజు మూలపురుషుడు. ఇతని సోదరుడు (పేరు తెలుపబడలేదు) చియ్యరాజును జయించెను. శాసనము తొలుదొలుతటిభాగమున నుదాహృతులయిన పొలకేశి, రణమర్ద లనువారు ప్రాయికముగ రాజమాత ఆచిదేవి పూర్వులయి యుందురు. వీరి వంశవృక్ష మిది:

కొక్కిరాజు
|
(మొదటి) కుసుమాయుధుడు
|
బిజయితుడు
|
(రెండవ) కుసుమాయుధుడు
|
విజయాదిత్యుడు
|
(మూడవ) కుసుమాయుధుడు
|
నిజ్జియరాజు = ఆచిదేవి   మల్లరాజు   లోభచటువుడు
|
(నాలుగవ) కుసుమాయుధుడు
(శాసనదాత)

కుసుమాయుధునకు కశ్యపగోత్రుడయిన దొసెయయను బ్రాహ్మణునికి మొగలుచురువులు అను గ్రామమును సర్వకరపరిహారముగ నుత్తరాయణనిమిత్తమున దానము చేసినవిషయమును ఈశాసనము తెలుపుచున్నది. సంవత్సరము తెలుపబడియుండలేదు.

మూలము

మొదటిరేకు

౧. స్వస్తి శ్రీమతాం సకలభువనసంస్తూయమా[౧]
౨. మాన మానవ్యసగోత్రాణాం హారీతిపుత్రాణాం
౩. కౌశికీవరప్రసాదలబ్ధరాజ్యానాం మాతృ
౪. గణపరిపాలితానాం స్వామిమహాసేన
౫. పాదానుధ్యాతానాం భగవన్నారాయణ (ణ)
౬. ప్రసాదసమాసాదితవరవర[రా]హలాం
౭. ఛనేక్షణక్షణవశీ(శీ)కృతారాతిమణ్డలానా మ
౮. శ్వమేధావభృథ(థ)స్నానపవిత్రీకృతవపుషా మ్చాళు
౯. క్యానాం కులమ[లం] కరిష్ణు[ర్*]ణుదు

రెండవరేకు : మొదటిపెడ

౧౦. రవ (వా) స్తవ్యః కోకిరాజానుజ [౩*] సేనానీః కి3
౧౧. త్య సఖో(హ)ణీం జగోపాప్రతిశాసనః [।*]
౧౨. చిరూర్యారాజం విన్నిర్జిత్య(వినిర్జిత్య) గృహీతం గరు
౧౩. డధ్వజమ్ [।*] రావణోర్జితవేతా
౧౪. లధ్వజం చాస్మై (స్మై) ని(న్య)వేదయత్[॥*]
అయోధ్యస్థ[౪]
౧౫. సింహాసనరాజ్యచిహ్నైః పరై రమో
౧౬. ధ్యోబిజిగీషురాధ్యః [।*] భ్రాత్రాప్యరక్ష

రెండవరేకు : రెండవపెడ

౧౭. న్నిఖిలాన్ధరిత్రీ న్నిష్కంటకీకృత్య స కోకిరాజః [॥*]
౧౮. పాలకేసిర ప్యవాదీ దనుజా న్ప్రతిబద్ధా(ద్ధ) పట్టమ
౧౯. వన్త మత్పుత్రపౌత్రాణా మితి సామన్తసన్నిధౌ [॥*]
౨౦. తత్రాన్వవాయే భూపతి రావిరాసీ ద్రణే
౨౧. షు రామో రణమర్దనమా [।*] యాత్మాన్యికాం
౨౨. చారుచలుక్యవంశో ధర్తే గృహీదివ్యాక్షరులదే
౨౩. వతాంచ[॥*] మందికొణ్డ విషయ మ్మనోహరం కొ
౨౪. ణ్డపల్లి మదద్రక మాగత స్తత్రతత్ర నవశాస
౨౫. నీకృతం(తాం) గ్రామసమ్పద మదా(థా)న్వ
(న)భుక్తవాన్ [॥*]

మూడవరేకు : మొదటిపెడ

౨౬. కోకిరాజా వైరిని ర్నిర్జిత్య[౭] తత్సుతానా[న*]మ్య
౨౭. నిపవరః తత్సూనుః కుసుమాయుధః తదా
౨౮. త్మజో బిజయితః తత్సుతః కుసుమాయు
౨౯. ధో వినీతజనాశ్రయః తస్యాత్మో విజయా
౩౦. దిత్యః తత్సుతః కుసుమాయుధః
౩౧. తత్పితా మల్లబురాజః[౭a] తదనుజో ఽభవ
౩౨. న్మక[ం*][॥*] తస్యాగ్రజో ఽస్తియరాజనామా
బభూవ
౩౩. వీరో ధృతభూమిభారం (రః) [।] యదంగ
మాలోక్య స

మూడవరేకు : రెండవపెడ

౩౪. కామదేవో మన్యే స్వయం లజ్జితవానన[౦*]
గః[॥*]
౩౫. అనేనరాజ్ఞా స్వయమాచిదేవ్యాం బభూవ
౩౬. వీరః కుసుమాయుధోయమ్ [।*] యథస్వరేణాం
౩౭. బికయాం[౧౦] కుమారః కులద్వయే కీర్తి
౩౮. ధరో రణోగ్రః [॥*] లావణ్య(ణ్య)వా
నిష్ఠుర —ద్య[౧౧]
౩౯. తేజా స్తథాపి భూపం కుసుమాయుధాఖ్యం [॥*]
విశేష

---

౧. Read° స్తూయమాన°.

౨. Probably metrical (Sloka).

౩. Employed cofusedly for some word of subduing.

౪. Metre: Upajati.

౫. Read probably న్యే.

౬. Metre: Rathoddhata. In the second line achakram is an exceptional scansion in later sanskrit.

౭ Read వైరిణోనిర్జిత్య

౭ a. So the Sanskrit; but 'Son' must apparently be meant; Unless మల్లబురాజ be a title of విజయాదిత్య.

౮. Metre: Upajati

౯. Read యథేశ్వరేణ = ఈశ్వరేణ of course శివేన.

౧౦. Here grammar is sacrificed to metre.

౧౧. An akshara is missed; read probably అనింద్య

౪౦. తా (తో) నానుకరోతి నిత్యం పక్షద్వయే స్వకర

౪౧. చారుకీర్తిః [ం *] [॥ *] స కుసు [మా]* యుధః పరమ

నాలుగవరేకు: మొదటిపెడ౧౨

౪౨. మ౧౩ మహేశ్వరః పరమబ్రహ్మణ్యా౧౪ మంచికొణ్డ

౪౩. విషయనివాసినో రాష్ట్రకూటప్రముఖాన్౧౫

౪౪. కుటుంబి(బి)న స్సమాహ్య(హూ)యేత్థ మాజ్ఞా పయతి [।]*

౪౫. కుత్సిసగోత్రాయ దొనయశర్మణే

౪౬. ౧౬(దే) వివధ(?)దాగ౧౭ పారగాయ ఉత్త

౪౭. రాయణనిమిత్తే మొగలుచు (వు ?)ఉవులు

౪౮. నామగ్రామ [ం *] సర్వకరపరిహారీకృత్య మ

౪౯. యా దత్తమ్ విదితమస్తు వః [। *]

నాలుగవరేకు: రెండవపెడ

౫౦. అస్యావధయః [। *] పూర్వతః మున్నసాకపాల మేర (రె)

౫౧. యజ్ఞానవ్రి (వృ)క్షె అధోముఖె సీమసిలః౧౮ [।] ఆగ్నేయతః క్రొ

౫౨. వ్వెఉవులపాలమేర అశ్వత్త(త్థ)వ్రిక్షెన (?) కొపసిష్ఠ (మ)

౫౩. శిలః [।] దక్షిణతః కొరనిపాలముకారకు

౫౪. ణ్డ సీమసిలః [।] నైరృత్య[త*]ః ఓ(?) తై (?) లు క్షేత్ర [।]

౫౫. పశ్చిమతః ఝువ్వసీలసీమమ్ [।*] వాయవ్యతః పలూ

౫౬. ౦రుం బొలగణ్డిసీమశిలః [।*] ఉత్తరతః తివిదిగిరి [।] ఈ

౫౭. శన్యత[ః] నావులమెట్టసీమసిలాః [।*] ఉత్త రాయన(ణ)

౫౮. నివి(మి)త్తమ్మునన దొనమయ్యమ్మున్నప్పన్లు౧౯

అయిదవరేకు: మొదటిపెడ

౫౯. బ్రహ్మనులకు భరవ(? నర్న)బుగొసిరి మధ్యశిలః పన

౬౦. మహీపతిభిశ్చ పాపాపి శ్వేతమనసా భువి చా(భా)వి

౬౧. భూపాః యే పాలయన్తి మమ ధర్మ్మ మిదం సమస్త [ం*] దేషా [ం*]

౬౨. మయా విరచితోంజలి రేవ మూర్ధ్ని౨౦ [।*] స్వదత్తాం పరదత్తాం

౬౩. నా యో హరేతి (త) వసుద్ధ (న్ధ) రాం షష్టిం వర్షసహస్రాణి౨౧

౬౪. విష్టా(ష్ఠా)యాం జ(జా)యతే క్రిమి [ః] భూమిద యః ప్రతిగ్రిహ్ణి(హ్ణా)తి

౬౫. యస్య భూమిం ప్రయచ్ఛతి [।] ఉభౌ తౌ పుణ్యక ర్మాణౌ నియతౌ

౬౬. స్వర్గవాసినౌ సామాన్యోయం ధర్మసేతు[ర్] న్రిపన (ణా)ం కాలేకాలే

౬౭. పాలనీయో భవద్భిః సర్వా నేతాం(తా) భావినః పార్థివేన్ద్రా౨౨

౬౮. యో భూయో య(యా) చతే రామభద్రః యస్య యస్య యదాభూత [ం*] భూ

౬౯. తస్య తస్య సదా మ్ప(తదాఫ)లం [॥] స్న ద ఒ అె జు ల ణి ఒ య ఖ భా

అయిదవరేకు: రెండవపెడ

౭౦. ర ణ దొనమయ్యరు మెటొవజులకొ

౭౧. లుకు భీమనకు శా స న జు క ణ్డ

౭౨. రి వి న న త్క సా ల త నం బు ను

౭౩. రి గ వు ట్టి లా (? అ) మా పట్టువు ఊ (?) దు

౭౪. వ దు పట్టు రాజమాన వి

౭౫. చ్చె [॥ *].

---

౧౨. The numbering of this plate is incorrect; the figure for '4' having been erroneously placed on the obverse side. Possibly the mistake arose owing to the erroneous repetition of the syllable మ.

౧౩. Erroneously repeated; Compare last note.

౧౪. Read either ౦ణ్యో or ౦ణ్యాః.

౧౫. Possibly to be deciphered as అర్; in any case to be understood as అః.

౧౬. A proper name or corrupt word (వివధ ?)

౧౭. Several other corruptions of సీమశిలా appear below.

౧౮. మహా ?

౧౯. వర్ష సహస్రాణి

౨౦. పార్థివేంద్రాః.

ఉగాదిపాట

పూడిపెద్ది వెంకటరమణయ్యా – (కవితాసమితి)

౧

నిలుము నాకొరకొక్క
　　నిమిసమే! నిమిసమే!
కాలికిపూ సొక్కకే
　　కొరవడ్డ దీమాల
ఆ క్రొత్త వెలుఁగులో
　　రేకెత్తు విరులలో
గ్రుచ్చలే నీకొరకు
　　గొగ్గిపూసలదండ!
వేయలేనే మెడను
　　మాయపూవెలచేరు!
వన్నెలే కగ్గినవి
　　వరుసలే తప్పినవి
నిన్నటి వెలుఁగులో
　　నే చూచికొననైతి!
కట్టికొను నీ దండ
　　కంఠాన నుర్రితాడు,
కేలుగవ కిడ్డ సం
　　కెల కడెమ్ములజోడు
కుంచితమ్మౌ నెడఁదఁ
　　గ్రుక్కికొనుదాఁక
దళమైన ముసుఁగులో
　　దాఁచికొనుదాఁక
నిలుము నాకొరకొక్క
　　నిమిసమే! నిమిసమే!

౨

చాలు నిక్కడి కిది
　　ఏల నీడ్చెదు నన్ను
కలుష మంటని క్రొత్త
　　తొలిప్రొద్దు వెలుఁగునకు?
ఈ నీడమాలిన్య
　　మీయడుగు టడుసు
కడిగికొనలేదొక్క
　　కన్నీటి చినుకు
చిత్రింపలేనింక
　　సిగ్గువిడి. వెతలు
ముద్రింప లేనింక
　　మునుపటి కతలు
కడనిమిసమే నాకు
　　విడచిపొమ్మోయి!
మరునిమిసమే నన్ను
　　మరచిపొమ్మోయి!

౩

కలకంఠ గీతమా
　　లల కొక్క చరణమ్ము
క్రొంజివురుమొగ్గల
　　కొనకొక్క జిలుఁగు
ఈ సాంధ్యరాగమున
　　కింకొక్కవన్నె
కొన్క పెట్టఁగలే ను
　　గాది నాకేల!

౪

తీయగ నీ యుగా
　　దిని వీచుగాలిలో
వెనుకటివాసనల
　　వెగటుఁదనమే తోఁచు!
చల్లగ విరియు నీ
　　సంవత్సరాది నే
వెనుకటి నిట్టూర్పు
　　వేడి గాడ్పులె వీచు
తులకించు నీ యేటి
　　తొలిప్రొద్దు వెలుఁగులోఁ
ఆనాఁటి కలుషంపు
　　క్రీనీడలే ప్రాకు
ప్రాఁదండనాలతో
　　బ్రతుగీడ్చు నాకు
క్రొంజీవ శ్రుతు లేల?
　　క్రొక్కారు లేల?

౫

ముంగొంగు పేలికల
　　ముడిఁ జూచిచూచి
వడకెడు మునువ్రేళ్ల
　　పిడికిలిఁ జూచి
ఎరుసెరుంగని అమా
　　యికపు లోకమ్ము
ఆసించునేమొ ఉ
　　గాదికానుకలకు
కలకండచిదురులే
　　కరమైన బ్రతుగు
తీయని ప్రొద్దులో
　　దిగిచిపోకోయి!
చిరుగడ్డిపూలేని
　　చేలేని బ్రతుగు
కమ్మని ప్రొద్దులోఁ
　　గలపిపోకోయి!

౬

నులిమికొను చేతులను
　　తొలిపూవుఁ బెట్టి
విరచికొను వ్రేళ్లలో
　　వీణియను బెట్టి

లాలింతువా ?
పాట
లాలింతువా ?

౭

కోకిలములకు మున్న
క్రొత్తగీతులఁ బాడు
కుత్తుకలు
పల్లవములకు మున్న
పరిమళమ్ములఁ జిమ్ము
వాతెరలు
సుమదళములకుమున్న
జుంటితేనియలూరు
డెందాలు
తొలివెల్గునకు మున్న
జిలుఁగుచాయల నల్లు
నందాలు
కలవోయి వానికే
స్వర్ణాక్షరములతో
సంవత్సరాది.

"భావ" కవీ !

అక్షరములైరాలు భవదశ్రుకణములను
ఇంకిపోనీయకుము !
ఇగిరిపోనీయకుము !
చితిగిపోనీయకుము !
చెదరిపోనీయకుము !
కెంబెదవికవ వాని
చుంబింపఁగలదు-
చెంగావి ముంగొంగు
చేకొనఁగలదు-
కలవోయి

నిత్యమల్లెలగుత్తి
ముత్తియమ్ములక్రోవ
విరిసెడు సిరము
మెరసెడు సుడము !

ఈబొట్టు కడుపులో
నిమిడిన నిట్టూర్పు-
దీనితళుకునఁ బొల్చు
తీయనిపలుకు-
ఈవెచ్చదనములో
భావములపట్టు-
ఈపదనులోఁబాడు
సూసెడు రసము-
ఇదియె నీ జీవనము !
ఇదియె నీ జవ్వనము !

నీయూర్పుతరగలను
నిద్దురలేపి
పులకించు నీమేనఁ
బూవులుపూచి
చెమరించు చెక్కుటఁ
జిత్రమ్ము వ్రాసి
అరమోడ్పు కనునీడ
నమృతమ్ము చిలికి
హృదయమే
పదముగా
హృదయమే
భావముగ
హృదయమే
రాగముగ
హృదయమే
పాటగా

దెసల మెరసెడు వీణ
తీవియవు నీవు-
కసలరిసెడు నూత్న
గళరవమ్మీవు.
మోదమో లేక వి
షాదమో నీ గీత
పాదములు ఘల్లురన
నాదమున ఝల్లుమను
నామేను
నాయెడఁద
నీకావ్యమున కిదు
శ్రీకార మిదియె
నీగీతమున కెత్తు
రాగ మియ్యదియె
పలుకులే కలకండ
పలుకులై యమృతమ్ముఁ
జిలుకులే నీపాటఁ
గులుకులే జగము-
తలపులే పూఁదీవ
మెలపులై యారముల
వలచులే, పుల్కలే
మొలచులే జగతి-
నీవు కనువిచ్చిన
నిమిసమ్ము
నీవు పలువిచ్చిన
నిమిసమ్ము
నీవు గళమెత్తిన
నిమిసమ్ము
నీవు కలమెత్తిన
నిమిసమ్ము
అక్షయమ్మగును.
'ఉగాది'యై నగును.

వేగిప్రొద్దు తలంపులు

గరిమెళ్ల సత్యనారాయణ

పూర్ణిమ మొన్ననే గడచిపోయెను నేడు తృతీయ చందురుం
డెన్నఁగ వెల్గి రేయి తెలి సెల్ల మనోహరరీతి, నిప్పుడే
వెన్నెలబోలు మబ్బుతెరవెన్కకుఁ బోయి మొఱంగిరాడు. ఆ
తెన్నును గాచుకో మనకుఁ దీరిక యిప్పుడు లేదు చూడదే!

సన్ననిదీప మొండు పలుచ న్వెలిగించినయట్లు, అంచమా
మిన్నన భూమినుండి నునుమిణ్గురుపుర్వులబోలె కాంతి యొం
డన్నికవచ్చి అప్పటికి నప్పటికే మెయిపెంచి యెత్తుపై
చెన్నగు లక్కలేపనము చేసెను తూరుపుటంచు నెల్లెడన్.

ఎక్కడనుంచి తెచ్చితివి ఇట్టి మనోహరకాంతిపుంజ మో
తెక్కలికాలమా, రుచుల తీపులు, పేశపు మేలివాసనల్
ప్రక్కలరంగులుం జిగురు పల్లవజాలమునుండి చిల్కుచున్
టెక్కరు మీఱ, భ్రమరులను లీలలు నించుచు, తోట నెల్లెడన్
చిక్కఁగ పండు నామ్రఫలసీమల యామనిగాని; మానవుల్
ముక్కులుమూసి కాళులను మోకులుకట్టుక డిగ్గి యిర్దెసల్
రెక్కలు చాచుచుం దపవిరేవులు చేర్పకముందు చీకటుల్
పిక్కటిలంగనీక మెఱపించుచు వారినిధీసహోవళిన్
నిక్కపుజేవురు న్కైరపు నెట్టనిరత్నములేని; సందెలన్
రక్కసిగొంగ దుర్గ మధురంబుగ నాధుని గూడి నాట్యముల్
త్రొక్కెడివేళ, నారదుడు తుంబురుడు న్మురళి భృంగి నందియున్
చక్కటి కింపుగూడునటు చక్కఁగ బాడి మృదంగవాదనా
ఫక్కి గుహాంతరంబుల సొబంగు ప్రతిధ్వని నించువేళ, వెం
దిక్కున ధాతురాగములు దిట్టముగా సవరించు నోషధుల్
నెక్కొను పశ్చిమాచలపు నిర్మలరేఖలుగాని; మాకు నీ
దృక్కమనీయత ల్గలుగజేయవటంచును జాటిచెప్పెదన్.

ఇందునిభాస్యయైన శశి యీమధుమాసనవోదయంబునన్
పెందల నాథుకంటె మును పే తెలివింగొని, సెజ్జ వీడి, యే
సందడి లేనివేళ నొకసన్నని దీపము పెట్టి తూరుపుం
బందెరయందు, నెట్టనగు మంటల నీరము గ్రాగబెట్టి, మే
యం దలమంగ కుంకుమము లక్కడనక్కడ చక్కబెట్టి, బల్
చందురుకావిచీరయును సాంద్రపు కెంపుల భూషణంబు లిం
పొందగ నొక్కమూల మెఱపు ల్తులకింపగ బ్రోవుపెట్టి; ఈ
మందమరుత్కిశోరములు మాయముకాకయమున్న, వెల్తురుల్
చిందుచు దొంగప్రొద్దుతెర చించుక యించుక గాంచుమున్న, ని
ష్యందహిమంబుక్రింద దలనంటుకొనంగను బూని యేమొ యీ
చంద మొనర్చెనంచు దలచం గనువచ్చును మాకు నియ్యెడన్.

ఈదిన మేమిపుణ్య మొనరించెనొ, ఉత్తమలగ్నయుక్తమో,
లేదొకొ వర్జ్య మొక్కటియు, లేమలు కోర్కెలు దీర్చు నోములన్
బ్రోదిగ జేయ సత్ఫలము పొందుట నిక్కువమొక్కొ? కానిచో
ఖేదములేని యీవెలుగు క్రీడల వన్నె లవేడ? భూమిపై
నీడలు గ్రమ్మ నెట్టనగు నిర్మలపూ ప్రతికాంతు, లాకుల
ల్లాడగ మెల్ల మెల్లఁగ విహారమొనర్చెడి మందమారుత
క్రీడలు, వేఁప్రొద్దున జరించెడి పాంథుల చిత్తపద్మముల్
వీడి ప్రమోద మొందవిను వీథి ననూనప్రశాంత, మేడ?

ఈ

జాడలు జూడ "నీశ్వరుని సంస్తుతిసేయగ నిచ్చయున్నయే
బాడబుఁ గార, వేగ విరిపాన్పుల వీడ రదేమి! సంఘముల్
చీడలుపొంది లేమిడిని చిందరవందరలై నశింపఁగా,
వీడులలో సనాతనపవిత్రములైన మనోజ్ఞకర్మముల్
పాడయి యాత్మగౌరవము భస్మముగాగ; పవిత్రజాహ్నవీ
తోయములందు స్నానము యథోచితరీతి నొనర్చి, ఆగమా
ధ్యాయముల న్మహేశ్వరుని ధ్యానమొనర్చి మనంబులందు ని
శ్లై యెఱుపైన రంగుల నటించెడి దివ్యదిధీతి (?) గాంచగా
నాయతు లింక గం" డనుచు నాత్మహితంబుగ వీనువోయిలో
కూయిడునట్టి యాప్రకృతి కొమ్మ వహించు రహస్యదీనకా
షాయకళా ప్రకాశమని సారెకు దోచుచునుండు నెంతయున్.

ఇయ్యెడ నీమనంబున రమించెడి మోహనభావమైన వో,
త్రొయ్యలి, యెల్లఱుం గనుల తొంగలిరెప్పలు విప్ప నప్పుడే;
వియ్యములందుచుం గనుల వేకువనిద్దురలల్లునప్పుడే;
కయ్యములాడి సెజ్జల చొకాటముగా శయనించనీక, యీ
పయ్యరశైత్యము న్గలప బైపడి, చీకటిపట్టు లన్నిటిన్
వ్రయ్యలుచేసి, భాస్కరశిరఃప్రకిరీటమరీచివల్లికల్
చయ్యన భూతలంబున ప్రచారమొనర్చక యుండునప్పుడే;
ఇయ్యకలంకరూపము ధరించిన నేమనునమ్మ!

కానలం

దియ్యగఁ బాడుపిట్టల బుతి న్వనవోచిన కర్ణ మెయ్యదో;
కొయ్యల గొండల న్నదుల గూడితమైన రహస్యభావకున్
ఇయ్యది యర్థమంచు వదియింపగనోర్చి నజ్ఞాన మెయ్యదో;
ప్రొయ్యని మంటబోలె తనుపుంజములందున దాగి, దృశ్యమై
ఉయ్యెలపోల్కి నూగెడి సముత్కటసృష్టికి నెల్ల మూలమై,
వియ్యమువిందు, కుంచితము విస్తృతము, న్మరణంబు జన్మమున్
కయ్యముపొందు, లేమియును కల్మియు, బాధ సుఖంబు, పుత్రకుం
డయ్యయు, జీవి జీవితమునై యొకటై పలునై వెలుంగు నా
దయ్యముతత్త్వముం గను యథార్థసనాతనయోగ మెయ్యదో
అయ్యది తక్క నీపలుకు లాత్మహితంబుగ విందు రెవ్వరో?

నీతల పెద్దయైన, రజనీహర కింశుకవర్ణినీ, మముం
బ్రీతుల జేయు చిట్టులనె పెద్దగుప్రొద్దు వసింతువేని, మా

చేతుల నెత్తి వందనము చేయుచు క్రిందికి దించుమమ్మ, ఓ
నాతిరో మేము మాచపలనైజముకొద్ది వచించుటంతె. మా
కూతలు వందనంబు లౌక కొంచెము. లక్ష్యమె నీకు? పేదవే?
భూతలమందు నెందఱో పుణ్యులు ప్రత్యుషవేళ మెల్లనే
నీతరుణంపురేఖలను వీక్షణచేసి నుతించినారు, నీ
పూతసరిజ్ఝరంబులను పొల్పుగ మున్గి తరించినారు, త్వత్
స్థితవిధిక్రమంబును పవిత్రులరై తలదాల్చి ముక్తికాం
తాతిలకంబుతోడను నితాంతసుఖంబున దేలినారు మా
చేతలు నీకు జూడ నొకచింతనపాత్రములౌనొకో? 'పాండవోపహా
ఘాతకులార' యంచు కుపితాలున దన్ని తొలంగినట్టు లో
శీతకరాననా, యెఱుపునిప్పుము లెల్ల నిటుట్టు రాల్చి, క్రో
ధాతతదేహవైన విపినంబుల నెట్టగ నాటమాని, అ
య్యో! తరుణంపు పెర్పుల నధోగతి గూల్చెదనట్టి బంగరుం
పూతల నెత్తియెత్తి, పసుపుంబులమై నలుపెక్కె. యాతపో
ద్ధూతవ యైతి విట్టివ మకు ల్బ్రమియించినవారి చర్యకా.

గట్టిగ నొప్పుకొందు లతికానిభకోమలదేహా, 'తూరుప్రం
బట్టము కట్టుకొమ్మనియు, బంధక మెట్టిది వచ్చెనేని నీ
పట్టును వీడవద్దనియు, పామరులైన మదీయసావృకుల్
మట్టుగ మోదమంద సరళంబుగ బింబఫలంబుపోల్కి నీ
విట్టులనుంటె యొప్పునుచు నేను వచించుట మూర్ఖమంచు, బల్
కట్టిడి స్వార్థబుద్ధియని, ఘాతుకమంచు, యథేచ్ఛ కాలమున్
నెట్టన వాహినీగతిని నేరుగ బోవగనీక త్రోవలో
గుట్టలు నానకట్టలును గూర్చిన ద్రోహమటంచు నైన నా
యట్టి డెవండో మూర్ఖుడన 'యాసము వేసెని, నేను నిన్ను నా
చుట్టముపోల్కి చూచుచును పొంపులు నింపులు దాల్తు' నన్న, ఆ
మట్టున కోపమందుట భ్రమంబో నిజంబో వచింపజాల. ఏ
దెట్టులనైన నైజముగ నంతటి యందపుకత్తెవైన యో
బొట్టియ, నీవిటు ల్పసిడిభూషణము ల్ధరియింనుబుద్ధి చే
పట్టిన, సుందరత్వము కపాకరణం బిక వేఱయున్నదే!

అందము లేకయున్నయెడ నాదటచంద మొకింత కల్గగా
నొందలు పైడిభూషలౌక కొన్నిటి దాల్చిన, మేలివాసనల్
పొందనిపూవుల న్సొగసుపుట్టగ తోరణగట్టి నాసికల్
వింగుగ మీదమీద నొకవింతగ చందన మింత జల్లినన్,
మందులు లోతుగా మనసుమల్చి విమర్శనచేయకుంటచే
ముందటికంటె నందమును మోదముగల్గు టొకింత నిక్కమే;
సందియ మేల? ఐన, సహజంబగు నందము సౌరభంబు ని
ష్యందమునాదు చుట్టును ప్రచారముచేసెడి పూర్ణబోండ్లకున్,
కుంద సరోజజాతిముఖ కోమలనూనసుమచ్ఛపాళి, కా
నందముకల్గ భూషలు ఘనంబగు వాసన లల్ల గోరిన్;
డెందము కింపుగూర్చెడి కడిందిమనోహరనైజరూపమే
కందుట, తొంటివాసనకకాపికయౌట యెఱుంగవా కో! ఆ
చందమయయ్యె నీపరుస! చక్కని యౌవ్వనంబుతోడ త్ర
స్తం పలదాల్చబోక పురవీథులబోవు వెలంగులట్టులే
పుంపసవుష్పలాము పయి కోరికపుట్టెను నీకు గావునన్
కెంపలరారు బోడి! కిలికించితత్వ్ఫక్కమనీయదీధితుల్
చంపురు పెండలంబిలక జాలక భామిని, వాడిపోయి, యిం
దిందిరనీలికాంతులు మనించి పయిం బ్రవహించి, పద్మినీ
వందితుడైన భాస్కరుని పాశరుచులం బతవయ్యె నీ కవో!

ఎంతటివారి నెంతటికి నీవ్వదు కాంచనవాంఛ! నిచ్చలున్
శాంతతపోవనంబులను సర్వసుపర్వులు మెచ్చటంప వృ
త్రాంతకు డాత్మనుండి సతతంబును నాకవిలాసినీసదా
క్రాంతుడె యేచు యోగగుణసూతక దక్షకరూరయంత్రముల్
చింతలుచేయ, దేవతలు చెంతనె నిల్చి వరంబు లీయ, ఘో
రాంకుశులు వారి యానములకై మహనల్ రచియింప, వారి సి
ద్ధాంతములన్నిటిం జనుల యాచరణంబుల కాజ్ఞలీయ, ని
శ్చింతగ సర్వసంగితులు చిత్తములం దిలకించు విప్రులకా
పంతముబట్టి యైహికపిపాసల కీడిచి, పావలాకు దే
వాంతరకాంతకార్యముల కాయకులం బొనరించి స్వార్థదే
శాంతరులైనవారల ప్రచండపరాయుతభిక్షుకై చెయిం
గొంతుక జాచునట్టి చెనుగు ల్నిజదేశవిఘాతకు ల్నిజం
బింతయు లేని కల్లల గశించిన పుక్కటసుక్కకీర్తిసం
క్రాంతుల జేసి భూతలిని కల్మషరాశికి నెల్ల వీరలే
ప్రాంతములందు నాగరకరాజ్యము లన్నిటియందు జూపి కే
లింతలుచేసె, నింకను రచింపగజాలని దెద్ది దానికిన్?

విక్రమసూచకంపు మగవెంట్రుక లూడగ, గొల్లభామకున్
వక్రముకాక బారెడు పొడుగున మించెడి యావలట్టులన్
అక్రమణం బొనర్చి మొగమల్లయు గ్రమ్మెడి పేడిమీసముల్
చక్రములట్లు ద్రిప్పుకొని సారెకు వీథుల వ్రాలి మేమె మీ
యిక్కటులెల్ల బాపెడి యహీనపరాక్రమ ముంకువార మీ
దిక్కన పారబోయుడు మదిం బెరయోచన లెవ్వి లేక మీ
యొక్కఘనంపు వోటులని యారక బల్లలు కొట్టి యార్చి; ఏ
యొక్క సమస్య పట్టియును నోడుటతప్ప యెఱుంగకుండ, అ
మ్మక్క! శిరంబు వంచుక గృహంబుకు వచ్చుచుగూడ దృష్టితో
జక్కగ గూరువోక, సరసంబుగ పాగలుపెట్టి యద్దముల్
ముక్కుల దిద్దుకొంచు, మొగమోటపు మోటరు లెక్కి, యింటిలో
గ్రుక్కెడు గంజి లేక సతి కుందుచునున్నను నున్న ద్రవ్యమున్
రెక్కలుచాచి జల్లుచు, హరీ యని శుష్కమనోరథంబులన్
సొక్కుచు సోలుచుండు గడుసుందనపుం దలలేని గౌరవం
బక్కఱలేని ద్రవ్యయుత యాచకపాళినిగా నొనర్చె నీ

చక్కని హిందుదేశమున శౌర్యముతో వసియించు నోడులన్
అక్కలకంఠి కింక సహాయ రచియింపగరాని దెద్దియో!

గొంతుక నెత్తి యిట్టి చెనుసుల్వచియించుట పాడిగాదు నా
యంటివాని, కమ్మ! చెవియల్లన నిచ్చుట పాడిగాదు నీ
యంతటి లోకమాతకు, సహాయముచేసి మరల్పలేని యీ
చింతలతో ప్రయోజనము చేరుట యెట్టుల! యూరకుండకున్
శాంతము లేక యున్కి విరసంబుగ ప్రేలితి; నిట్టిసెల్ల నో
క్రాంతయు నీకు క్రొత్తలా? ఎఱింగియుచూడను కాంచనంబుపై
సంతసమున బయల్పఱచి చయ్యన బల్చనయైతి; నిట్టిస
త్యాంతపక్షంబులం గయికి దక్కిన పచ్చదనంబు నిచ్చలున్
జెంతనె యుండునంచు సరసీరుహలోచన, నిక్కవంబుగా
మంతనమందు నెంచితివె మాయయటంచు నెఱుంగవైతివే?

నల్లని మేఘ మొక్కటి ఘనంబుగ గాచుకయుండునుసుమ్మహో
పల్లవపాణి, యోగ్యపథవర్తుడు కాని ధనాఢ్యు కొంపపై
నల్లుక యెల్లవేళలను నవ్యముగా నరుణంబుగా లతా
పల్లవశోభితంబుగ శుభప్రదకార్యకలాపమాధురీ
సల్లలితంబుగా, విమలసంతతు లింపులు వింతవింతలా
వెల్లువసౌరభంబుల స్రవించుచునున్నను దానికెప్పుడే
యల్లరివచ్చునో యపాయము నాతిగ లేదుసుమీ జగంబునన్.

పుడమిని నిన్ను మించి ధనపూర్ణను శోభనవంతు డెవ్వడో!
ఎడపక నీకె యిట్టిగతి యీయెడ మూడిన, మూడకుండునే
చెనుసుల; కైన నీశ్వరుని చిత్రవిచిత్రపుటాటలన్ శుభం
బడరెడు మంచిపట్లనని హానిగొను మూడును వేఱుపట్ల సం
చడరక చెప్పజాలము. సహాయమె తప్ప తలంప నెప్పుడే
బడుగున కైన; నీ కిపుడు పట్టిన దుస్థితి నాకు కన్నులం
బొడమగజేయు బాష్పములబొట్టులు, వినను మంచివారలన్
పిడుగులతోడ నీశ్వరుడు పిండియొనర్చునటంచు చెప్ప నల్
తప్పని యట్టులుండెగ యథార్థము సుంతయుకాదు. ఈశ్వరుం
డెప్పగిదిం జరించునొకొ యించుకయైన నెఱుంగకుండు. ఆ
యొప్పనికుప్ప చర్యలకు నొప్పను టిప్పణమొందు వ్రాయగా
విప్పను శక్తిలేమి వినువీథిని కొండొక మబ్బు నల్లగా
కప్పిననేమి? భాస్కరుని కాంతులు కమ్మగ గ్రమ్మి, నింగిపై
నిప్పటిదాక కన్గొనగనీగని నూతనస్వచ్ఛఘుస్రమున్
విప్పి, మనోజ్ఞమైన హరివిల్లును ముందు దవిల్చి, ప్రాణముల్
తెప్పిరిలంగ, జంతువులు తిన్నగ ప్రాకృతకర్మమస్తులై
యిచ్చ జరింప, సృష్టిసరసీరుహపాదయు నొక్కమెట్టు దా
వచ్చినయట్టు లొక్కతిథి వన్నెగ వెల్గుచునుంట కంట బల్
ముచ్చటకాదె యెట్టిగతి మూర్ఖునకైనను. ఎల్లకాలమున్
కుచ్చులుగట్టి యెట్టిగను కూర్చొనెదన్ దొలిగట్టుచెట్లపై

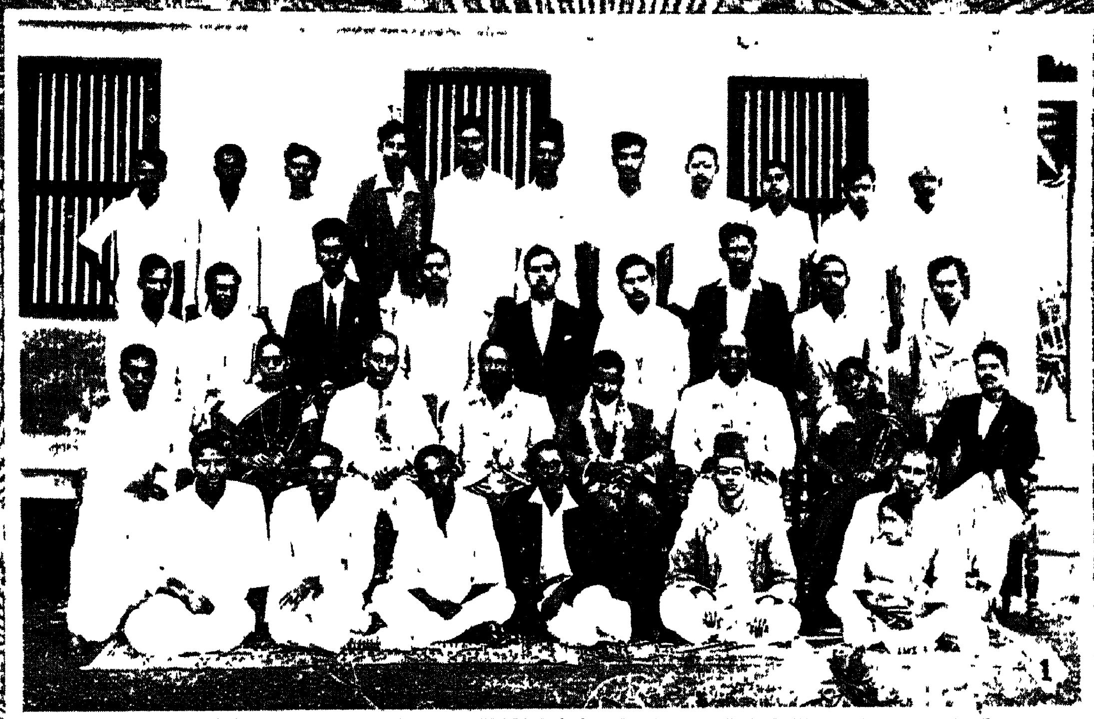
పచ్చనికొమ్మ యీయెలల, బాపురె! పచ్చలు నల్పువేల? యీ
వచ్చెడి ప్రొద్దదేల వరవర్ణిని నై యొసగంగనేనె? ఈ
లచ్చియె మేలటంచు జటిలంబుగ నెంచుట భోగభాగ్యముల్
మెచ్చిలగోరు మానవులమో స్తరుగాని, సుశీల! లీల! నీ
లక్షణ మింతకాదని బలంబుగ జాటెదసుమ్ము నమ్ముమీ!

దేవునివెన్క దేవుని గణిం జరియించెద వీవ కావె! నీ
చేతకు నింతయంతనుచు జెప్పగనేర్చినవార లేరి? నీ
సేవయె యెల్ల ప్రాణులకు సేవయొసంగును చిత్రవర్ణముల్
క్రోవలుదీసి యెయ్యెడల కోరకితంబగునేని; తీయనా
తావులు భూతలంబునను తాండవమాడుచునుండునేని; ఏ
రేవున, తోటలందు, నిబిరీసశశిస్ఫూర్తియందు శైత్యముల్
ప్రావమునొందునేని; చతురంబుగ బుట్టుచు బెద్దయగుచు, సం
ఖ్యాపితతంబుగా ప్రసవగర్వమునందుచు, కాలపద్ధతి
శ్రీనిధి ప్రాణము ల్దొరగి శీర్ణమయి లయమందు లీనమై
జీవనబీజ మెల్లెడల జిందులుద్రొక్కుచు నుండునేని; ఈ
యోగమదెల్ల నోతలిర,బోసిగొ నీయది కాదె! నీకుగా
త్యాగము చేయు నేనరుదు త్వత్కరుణాపరదత్తసత్వమున్,
యోగము వాని జూచిన తిరోహితమై చను: సర్వశక్తులున్
త్యాగతమిచ్చి నాని శిరసావహితాజ్ఞుని జేయు కోరికన్
జాగరకస్థితి న్మెలగి సాగగ తగ్గగజాలియుండు: ఏ
రాగముకాని ధర్మనగరంబున కడ్డము నిల్వకుండ, స్వే
చ్ఛాగమనంబు నాపెడి ప్రచండసుశృంఖల మౌను: కష్టముల్
మూగియు వాని మోసమును ముట్టగజాలవు: ఎట్టిసౌఖ్యముల్
లాగవు కేవలంబగు విలాసపు కూపములోని: కిద్దఘూ
మీసరుగోళమందునను, మించుగ బోధనచేయుచున్న యు
ద్యోగము నీదియంచు మది నూహయొనర్తును.

మానవాళుల్
డేగలబోలు కోరుక్కల కదింది నఖంబుల జిక్కకొన్న, ఆ
భోగభవత్కపోలముల బోయెడి బాష్పము లప్పుడప్డు కా
లాగురుధూపమేఘముల నల్లి, ధరాతలి జారి, జోరుగా
సాగరముం గనుంగొనగసాగెడి వాహినులౌచు దోచెడున్.

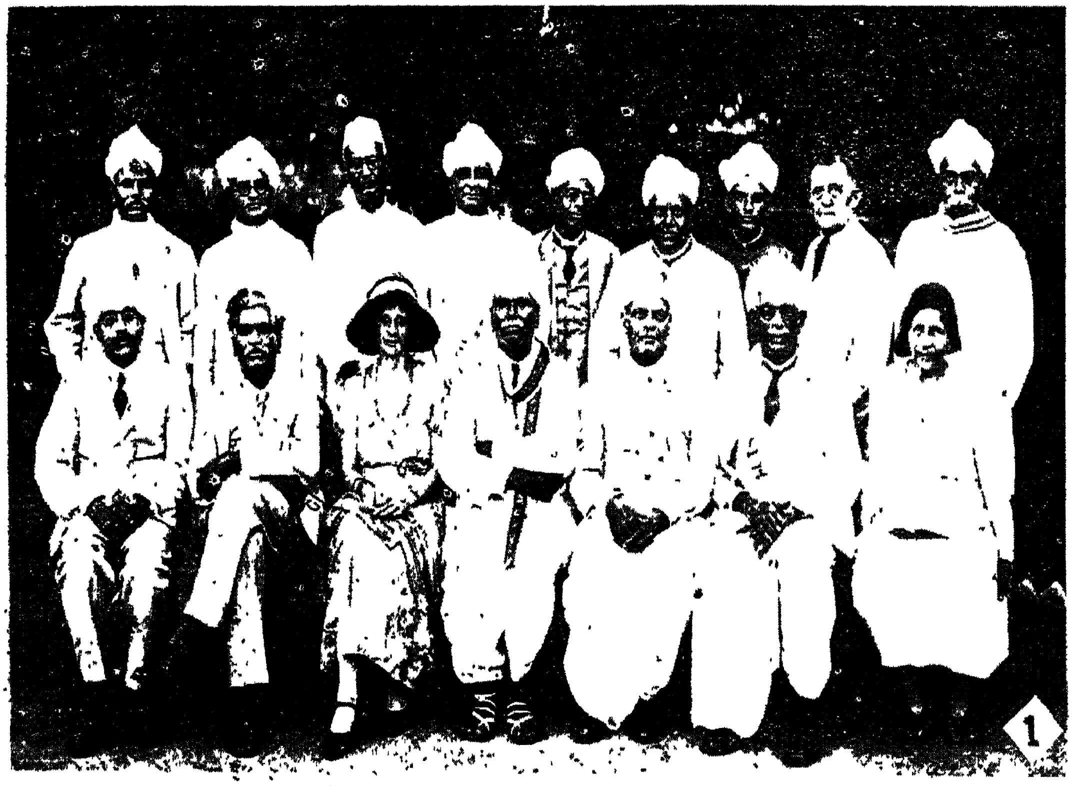
నేటికి గాకయున్న, తరుణీమణి, రేపటికేని నీపనుల్
నీటుగ దీరునంచును గుణింత మెఱింగినచో నెఱుంగనా.

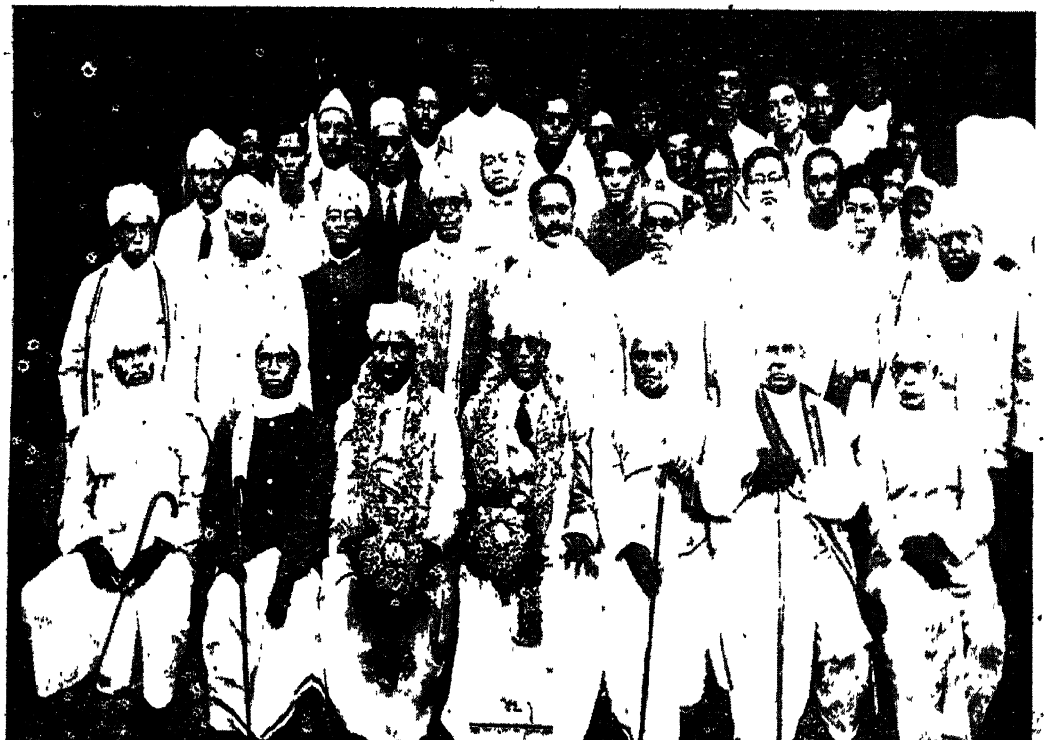
పోటరిబంటులై యెదురుపోరుటకాదుగదమ్మ నీకు; బా
హాటముగాగ నీదెసరయంబున మళ్లగ శక్తిలేమి. పో
రాటమునం దశక్తికి పరాభవము న్విజయంబు శక్తికిన్
బాటియెగాదె! లేనియెడ పావనశక్తికి శక్తి యేడ? ఈ
మాట నెఱింగిరేని, అనుమానము గల్గునె యేరికేని నీ
ధాటికి సర్వమంగళవిధానము కూడుటయందు సోదరీ!

1. తెనాలి మెడికల్ అసోసియేషన్ వార్షికోత్సవము. 2. అఖిలభారతఖాదీ స్వదేశీప్రదర్శనసంఘము-కాకినాడ.

1

2

దివంగత చల్లా శేషగిరిరావుగారు

ఆకుచాటున పిందె యణగియుండినరీతి, "నాగేశ్వరు"నిచెంత నడచితీవు!
మాలతీసుమమందు మధురవాసనరీతి "ఆంధ్రపత్రిక" సంస్థ నలరితీవు!
మేఘమండలియందు మెరుపు మెరసినరీతి, మెరపించి మరపించి మెలగినావు!
తల్లిచాటున పిల్ల తారియుండినరీతి, ప్రేమ భక్తిలతల పెంచినావు!
"ఆంధ్రపత్రిక" నీచేత నమరజేయ - రాచకీయంపు "లే కిగ" ప్రాకజేసి
దివికి బోయితె! నా మిత్ర ధీరవర్య! - సాధుసుజనవిధేయ! శేషగిరిరాయ!

చట్టి నరసింహారావు

* * * * * *

నలువదియెనిమిదేండ్లకే ఆంధ్రపత్రికా సంపాదకులు శ్రీ చల్లా శేషగిరిరావుగారికి నూరేడులు నిండి పోయినవి. ఆంధ్రలోకమును విషాదమేఘము లలము కొని సానుభూతిధారల పెల్లుకురిసినవి. కాని ఆయనః కొరకు దుఃఖింపబనిలేదు.. ఆయన మృతజీవి.

ఆంధ్రుల భాగ్యాతిరేకమున పదునైదేడులనాడు శేషగిరిరావుగా రాంధ్రపత్రికకు సంపాదకు లయినారు; వారి సంపాదకత్వమున నాంధ్రపత్రిక యాంధ్రులను అన్నిత్రోవల ముందునకు దెచ్చినది.

ఆంధ్రపత్రికా శేషగిరిరావుల కద్వైతభావ మబ్బినది. ఆది పత్రికయదృష్టము; పత్రికాధిపతి యదృష్టము.

ఒడ్డుపొడవుల నొప్పారిన శేషగిరిరావుగారి యాకృతి సంపాదకత్వమునకు నిండుదనమును సంత రించునది. వెడదనుదురు, బట్టతల ఆయన ఎరుకకలిమికి గురుతులు. ఆయన రూపుగొనిన శాంతము. తొలి చూపుననే ఆయనయెడ చూపరకు గౌరవభావ ముత్ప త్తిల్లెడిది.

ఆయన దేశసేవాపరతంత్రుడగు జాతీయవాది; తత్త్వవేత్త యగు కర్మయోగి. దేశసేవ ఆయనకర్మ యోగమునకు పరమలక్ష్యము. ఆయన దేశసేవాస ఒరుల నిర్బంధమువలన, స్వాహంకారమునలన, గృహ చ్ఛిద్రములు కారణముగ, బ్రదుకుతెరువుగ, ప్రతిష్ఠ కోసము అంకురించినది కాదు. నిరుపమానమగు దే భక్తియే యందుకు కారణము. దేశసేవారూపమగ నాయన నిరంతరకర్మయోగమునకు దేశాభ్యుదయ పరమమగు నాకాంక్ష్యము. ఆయన దేశసేవానిర్మా మున కాంధ్రపత్రిక తెరచినహజారము.

ఆంధ్రపత్రిక కాయన సంపాదకుడయియున్న కాలమున భారతీయుల స్వాతంత్ర్యసంపాదన ప్రయత్న ములమూలమున దేశపరిస్థితు లల్లకల్లోలము లయినవి. శాసనములు చెలరేగినవి. వాకట్టులు బిగిసినవి. పత్రిక లనేకములు పడిపోయినవి. కాని ఆంధ్రపత్రిక జాతీయ పత్రికయయ్యును, ఏ యొడుదొడుకులకు లోనుగాక యొక్కయెత్తుననే కొనసాగినది. ఇది ఆయన లోకజ్ఞతకు, సంపాదననిర్వహణకౌశలమునకు తెలివిడి.

శేషగిరిరావుగారి కలమునకు వాడి తక్కువ యయ్యును అన్నివెంటల 'కాలము'లబడి పరువిడ నది వెనుదీయునదికాదు. సంపాదకధర్మమగు ననుశాసనము కంటె నది యనునయమునకే దారితీయునది; అసమ

మార్గమున గాక, సామాన్యమార్గమున నడచునది. ఆయనహృదయమువలెనే ఆయనరచనము మృదులము, సరళము.

సౌజన్యము, మితభాషణము నాయన కలంకారములు.

ఆయనను రెండేడులనాడే విషమరోగము పయి కొనినది; క్రమముగ ముదురజొచ్చినది. దానిని లెక్కించినవారుకా రాయన. దేశసేవాతత్పరత రోగము నునికిని, దాని ప్రాబల్యమును ఆయన యెరుకకు దెచ్చినదికాదు. శరీరపాతమువరకు దేశసేవచేసినారు, ధన్యజీవను లయినారు. దేశసేవపయిగలతీపి ప్రాణముల పయి నాయనకు లేకపోయినది. ఆయన యుత్తమదేశసేవాసక్తియే ఆయనకు ప్రాణాంతకముగా పరిణమించినది. ఇది సత్యము. ఈసత్యమును ఋజుహృదయము గుర్తింపగలదు.

శేషగిరిరావుగారు చిరస్మరణీయులగుటకు వారి పేర స్మారకచిహ్నమును నెలకొలుప తలపెట్టియున్నారాంధ్రులు. 'వార్తాపత్రికా విద్యార్థివేతనము' శేషగిరి రావుగారు వార్తాపత్రికాసంపాదనద్వారమున కావించిన యమూల్యమగు దేశసేవకు సముచితమగు స్మారకచిహ్నము కాగలదు. ఆంధ్రులకును పత్రికాసంపాదన నిర్వహణాదుల పరిచయము తక్కువ. ఈతీరు స్మారకచిహ్నము ఆంధ్రులకు పత్రికావిషయకవిజ్ఞానప్రాప్తికిని సాధనము కాగలదు. మరియు 'ద్వ్యర్థకరి' యగు 'ఏకక్రియ' సర్వథా ప్రశస్తము.

గన్నవరపు సుబ్బరామయ్య

"విశ్రాంతి"   —పి. బ్రహ్మం, ఆర్ట్సు కళాశాల, మద్రాసు.

శ్రీముఖ సంవత్సర విశేషములు

౧౯౩౩

మార్చి ౧౫. ఆర్. కే. షణ్ముగంశెట్టిగారు భారతశాసనసభకు అధ్యక్షులుగా ఎన్నుకొనబడిరి.

,, ౧౮. శ్వేతపత్రము ప్రకటింపబడినది.

ఏప్రిల్ ౧. షెంస్‌ఫర్డు ప్రభువు మృతి.

,, ౩. మాలవ్యాగారి విడుదల.

,, ౬. సేటు జమ్నాలాలుబజాజుగారి విడుదల.

,, ౭. చటారి నవాబుగారు సంయుక్తరాష్ట్రముల గవర్నరయిరి.

,, ౧౩. సరోజినిదేవిగారి విడుదల.

,, ౧౫. నేషనల్ లిబరల్ ఫెడరేషన్ సమావేశము, కలకత్తా. దివాన్ బహదూరు మోచర్ల రామచంద్రరావు పంతులుగా రధ్యక్షులు.

,, ౧౬. అఖిలభారత గ్రంథాలయమహాసభా సమావేశము, బెజవాడ.

,, ౧౯. హసన్ ఇమాంగారి మృతి.

,, ౨౯. దేవమిత్త ధమ్మపాల నిర్యాణము,

మే ౧. ఇంగ్లాండు ఇండియాలకు రేడియో టెలిఫోను సర్వీసు ప్రారంభము.

,, ౮. గాంధీమహాత్ముని మూడు వారముల ఉపవాసము ఆరంభము; విడుదల.

,, ౧౦. శ్రీమతి కస్తూరిబాయిగాంధి విడుదల.

,, ౨౯. మహాత్ముని ఉపవాస పరిసమాప్తి.

,, ౩౦. పర్ణకుటియందు కాంగ్రెసు నాయకుల సమావేశము.

జూన్ ౪. ఆంధ్రరాష్ట్రీయ ప్రకృతిమహాసభ, బెజవాడ.

,, ౧౨. ప్రపంచార్థిక మహాసభను శ్రీజార్జి చక్రవర్తిగారు ప్రారంభించిరి.

,, ౧౩. బసవరాజు అప్పారావుగారి నిర్యాణము.

,, ౧౬. లక్ష్మీ దేవదాసుగాంధీల వివాహము.

,, ౨౪. సర్. కూర్మా వెంకటరెడ్డినాయడుగారికి శ్రీ జార్జి చక్రవర్తిగారు దర్శన మిచ్చిరి.

జూన్ ౨౭. బొబ్బిలి రాజాగారి ఆంధ్రరాష్ట్రప్రతిఘటనము.

,, ౨౯. కాంగ్రెసునాయకుల సమావేశము; ఆనీగారి ప్రకటన.

జూలయి ౮. గుంటూరున ఆంధ్రనాయకుల సమావేశము.

,, ౧౨. పూనా సమావేశ ప్రారంభము.

,, ౧౫. సందర్శనమున కనుమతినిచ్చుటకయి రాజప్రతినిధికి మహాత్ముని తంతి.

,, ౧౬. మహాత్ముని తంతికి దర్శన మొసంగజాలనని రాజప్రతినిధి బదులు తంతి.

,, ౧౭. ఆంధ్రరాష్ట్రమునుగూర్చి బొబ్బిలిరాజావారి రెండవ ప్రకటనము.

,, ౨౦. లార్డుబరన్‌హాం ("డెయిలీ టెలెగ్రాఫ్" పత్రికాధిపతి) గారి మృతి.

,, ౨౨. సేనుగుప్త నిర్యాణము.

,, ౨౬. 'సబర్మతి' ఆశ్రమమును ఎత్తివేయుట.

,, ౩౧. మహాత్ముని అరెస్టు; వారి అనుచరులను ముప్పది ముగ్గురనుగూడ.

ఆగస్టు ౪. మహాత్ముని విడుదల, మరల అరెస్టు, శిక్షలు.

,, ౮. శ్రీమతి కస్తూరిబాయిగాంధి అరెస్టు.

,, ౧౪. ఆనిగారి అరెస్టు.

,, ౧౬. మహాత్ముని ఉపవాసప్రారంభము.

,, ౧౮. సి. యఫ్. ఆండ్రూసుగారు మహాత్ముని జైలున సందర్శించిరి.

,, ౨౦. శ్రీమతి కస్తూరిబాయిగాంధి విడుదల.

,, ౨౩. మహాత్ముని విడుదల.

,, ౨౬. సర్. సి. శే. బోసుగారి శరీరత్యాగము.

,, ౩౧. జవహరిలాల్ నెహ్రూగారి విడుదల.

సెప్టంబరు ౪. మిడ్నపూరుజిల్లా మేజిస్ట్రేటుహత్య.

,, ౬. గ్రేప్రభువు మరణము.

,, ౯. పండిత జవహర్‌లాల్ నెహ్రూ, మహాత్మాగాంధిగార్ల సంభాషణము.

,, ౧౨. అఖిలభారత గ్రంథాలయ మహాసభ, కలకత్తా.

సెప్టెంబరు ౧౭. ఏడాదివరకు రాజకీయములయందు పాల్గొననని మహాత్ముని ప్రకటన.

,, ౧౫. డా. పట్టాభి సీతారామయ్యగారి విడుదల.

,, ౨౦. డా. అనిబెసంటు నిర్యాణము.

,, ,, ఆంధ్రపత్రిక రజతోత్సవము.

,, ౨౫. నానాజాతిసమితి పదునాలుగవ సమావేశము; జినివా.

,, ౨౭. రాజా రామమోహనరాయిగారి నూరవ ఆబ్దికము.

,, ౩౦. శతావధాని చెళ్లపిళ్ల వెంకటశాస్త్రిగారి షష్టిపూర్తి మహోత్సవము.

అక్టోబరు ౨. మహాత్ముని జన్మదినోత్సవము.

,, ౧౪. జర్మని ఆయుధవిసర్జనసభనుండి వీడిపోయినది.

,, ౨౨. పటేలుగారి నిర్యాణము.

,, ౩౦. పట్టాభి సీతారామయ్యగారి అరెస్టు, శిక్ష.

నవంబరు ౪. ఆంధ్రరాష్ట్ర మహిళాసభ.

,, ౭. గాంధిమహాత్ముని హరిజనయాత్రా ప్రారంభము, మధ్యరాష్ట్రములలో.

,, ౮. అఫ్ఘను అమీరు నాదిర్‌షా హత్య.

,, ,, మైసూరు భీష్ముడు వెంకటకృష్ణయ్యగారి నిర్యాణము.

,, ౨౦. రిజర్వుబ్యాంకు బిల్లుపయి జాయింటుకమిటీ రిపోర్టు ప్రకటనము.

,, ౨౩. మాడపాటి సరోజినీదేవి (సుప్రసిద్ధనటి) నిర్యాణము.

డిసెంబరు ౫. అయ్యదేవర కాళేశ్వరరావు, కమలాదేవిగార్లకు ఏడాది శిక్ష.

,, ౬. జబల్పూరులో కాంగ్రెసునాయకుల సమావేశము.

,, ౭. అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రములయందు మద్యపాన నిషేధము రద్దు.

,, ౮. ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయ నూతనభవన ప్రవేశోత్సవమును మదరాసు గవర్నరుగారు జరిపిరి

,, ౧౨. ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయమున రవీంద్రునిరాక, ఉపన్యాసములు వర్షైరాలు.

,, ౧౪. చెన్నపురమునకు రాజప్రతినిధిరాక.

,, ౧౬. మహాత్ముని ఆంధ్రదేశసంచార ప్రారంభము.

,, ౧౯. విశాఖపట్టణపు టోపురేవు ప్రారంభము రాజప్రతినిధిగారు కావించిరి.

,, ౨౦. చెన్నపురికి మహాత్మునిరాక.

,, ౨౨. రిజర్వుబ్యాంకిబిల్లు ఆమోదింపబడెను.

డిసెంబరు ౨౪. ఆల్ ఇండియా ట్రేడు యూనియన్ కాంగ్రెసు సభ, కాన్పూరు.

,, ౨౫ ఆంధ్రనాటకకళాపరిషత్తు, తృతీయ సమావేశము, చెన్నపురి. అధ్యక్షుడు: టి. రాఘవాచార్యులుగారు.

,, ౨౬. భారతజాతీయ మితవాదమహాసభ ౧౫-వ సమావేశము, చెన్నపురి, అధ్యక్షులు జే. యన్. బోసుగారు.

,, ౨౭. అఖిలభారత మహిళామహాసభ, కలకత్తా.

,, ౨౯. రావుసాహెబు గిడుగు రామమూర్తిపంతులుగారి డెబ్బదవ జన్మదినమహోత్సవము, సమ్మానము.

,, ,, అభినవాంధ్ర కవిపండితసభ, ద్వితీయసమావేశము, రాజమండ్రి. అధ్యక్షుడు: రాయప్రోలు సుబ్బరావుగారు.

,, ,, అఖిలభారత సాంఘికమహాసభ, చెన్నపురి. అధ్యక్షుడు: జి. కే. దేవధరులుగారు.

౧౯౩౪

జనవరి ౩. అఖిలభారతఆర్థికమహాసభాసమావేశము, చిదంబరము.

,, ౪. ప్రత్తివ్యాపారమువిషయమున ఇండియా - జపానులకు ఒడంబడిక.

,, ,, మహాత్ముని ఆంధ్రదేశసంచారము ముగింపు.

,, ౧౧. మైసూరుమహారాజా, గాంధిమహాత్ముల సంభాషణము.

,, ,, మదరాసు ప్రభుత్వమువారు భూమిశిస్తుల తగ్గింపు ప్రకటనము కావించిరి.

,, ౧౨. అఖిలభారత స్వదేశీ ప్రదర్శన ప్రారంభము, కాకినాడ.

,, ౧౫ ఉత్తరహిందూస్థానమున భూకంపము.

,, ౧౬. బాబు రాజేంద్రప్రసాదుగారి విడుదల.

,, ౧౯. ఆంధ్రపత్రికా సంపాదకులుగనుండిన చల్లా శేషగిరి రావుగారి నిర్యాణము.

,, ౨౯. రావుసాహెబు ఉన్నవ రామలింగంపంతులుగారి నిర్యాణము.

ఫిబ్రవరి ౫. హిందూపత్రికా సంపాదకులు ఏ. రంగస్వామియ్యంగారి నిర్యాణము.

,, ౭. సి. రాజగోపాలాచారిగారి విడుదల.

,, ౧౫. దిగుమతి సుంకములబిల్లు ఆమోదింపబడెను.

,, ౧౭. బెల్జియం రాజు ఆల్బర్టుమృతి.

మార్చి ౧. తాలూకాబోర్డుల రద్దుచట్టమును చెన్నపురి శాసనసభ ఆమోదించెను.

,, ౫. మూడవ నిఖిలభారతదేశ విశ్వవిద్యాలయసభ, ఢిల్లీ.

ఆంధ్రరాష్ట్రము జనాభా

పట్టిక ౧. జిల్లా, తాలూకావారి వైశాల్యము—జనసంఖ్య.

	చదరపు మైళ్లలో వైశాల్యము	సంఖ్య పట్టణములు	సంఖ్య గ్రామములు	కాపురమున్న ఇండ్లు	జనసంఖ్య 1931 మొత్తము	జనసంఖ్య 1931 పురుషులు	జనసంఖ్య 1931 స్త్రీలు	జనసంఖ్య 1921 మొత్తము	వ్యత్యాసపు పెర్సెంటేజి 1921 మొదలు 1931 వరకు	వ్యత్యాసపు పెర్సెంటేజి 1911 మొదలు 1921 వరకు	1931 లో చదరపు మైలుకు జనసంఖ్య
	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
...	3,583	...	2,933	80,984	358,238	176,641	181,597	332,898	7.6*	— 5.0	100
...	1,669	...	1,088	22,328	108,955	54,422	54,533	99,672	9.3	— 8.8	65
...	504	...	547	21,429	85,188	41,895	43,293	78,013	9.2	— 4.5	169
...	355	...	455	16,181	69,681	33,769	35,912	65,231	6.8	— 2.8	196
...	953	...	794	20,267	91,577	45,148	46,429	86,707	5.6	— 3.0	96
...	102	...	49	779	2,837	1,407	1,430	3,275	— 13.4	— 8.3	28
...	4,799	9	4,045	429,080	2,053,381	941,187	1,112,194	1,835,562	11.9	— 1.9	428
...	632	1	477	42 761	210,270	93,719	116,551	178,418	17.9	— 6.9	333
...	571	2	424	58,553	305,909	139,722	166,187	275,454	11.1	— 5.2	536
...	296	...	276	29,059	187,165	84,800	102,365	159,580	17.3	11.5	632
...	460	2	358	67,769	291,827	139,816	152,011	275,014	6.1	2.5	634
...	821	1	388	38,507	180,615	79,275	101,340	161,962	11.5	— 5.1	220
...	221	...	269	17,292	80,300	35,946	44,354	74,566	7.7	3.9	363
...	531	...	495	39,062	207,228	91,731	115.497	171,975	20.5	— 9.8	390
...	618	1	657	70,532	293,319	141,959	151,360	274,034	7.0	— 1.7	475
...	274	1	252	27,736	120,635	53,168	67,467	109,369	10.3	— 1.0	440
...	136	...	123	4,411	23,877	11,206	12,671	19,334	23 5	— 10.0	176
...	239	1	331	33,398	152,236	69,845	82,391	135,856	12.1	1.6	637
...	12,611	1	9,005	250,150	1,164,998	581,867	583,131	978,403	19.1	— 4.1	92
...	823	...	757	16,711	64,755	32,362	32,393	61,844	4.7	— 1.8	79
...	40	...	30	5,179	20,831	10,167	10,664	18,048	15.4	1.2	521
...	738	...	278	4,846	23,547	11,697	11,850	21,779	8.1	— 3.7	32
...	966	...	905	30,080	120,854	60,033	60,821	122,077	— 1.0	— 0.1	125
...	1,160	1	643	41,370	201,060	99,699	101,361	162,156	24.0	— 6.8	173
...	706	...	540	15,108	74,898	37,310	37,588	56,548	32.5	4.2	106
...	2,288	...	593	14,684	76,246	37,892	38,354	53,731	41.9	32.5	33
...	2,093	...	1,105	38,167	198,911	100,584	98,327	170,492	16.7	— 5.8	95
...	1,316	...	1,866	25,254	129,580	65,064	64,516	86,726	49.4	— 10.5	98
...	168	...	101	3,133	13,918	7,052	6,866	8,140	71.0	— 9.0	83
...	398	...	258	10,442	42,651	21,109	21,542	41,609	2.5	— 9.0	107
...	800	...	927	20,884	97,427	48,866	48,561	76,172	27.9	— 2.3	122
...	620	...	754	21,361	83,412	41,542	41,870	79,248	5.3	— 15.6	135
...	200	...	85	715	6,253	3,153	3,100	4,692	33.3	— 2.3	31
...	164	...	129	1,134	5,362	2,625	2,737	5,086	5.4	— 10.5	33
...	131	...	34	1,082	5,293	2,712	2,581	10,055	— 47.4	— 10.5	40

పట్టిక ౧. జిల్లా, తాలూకావారి వైశాల్యము—జనసంఖ్య.

తాలూకా		చదరపు మైళ్లలో వైశాల్యము	సంఖ్య: పట్టణములు	సంఖ్య: గ్రామములు	కాపురమున్న స్థలం	జనసంఖ్య 1931: మొత్తము	జనసంఖ్య 1931: పురుషులు	జనసంఖ్య 1931: స్త్రీలు	జనసంఖ్య 1921: మొత్తము	వ్యత్యాసపు పెర్సెంటేజి 1821 మొదలు 1931 వరకు	వ్యత్యాసపు పెర్సెంటేజి 1911 1921	1931 లో	
1		2	3	4	5	6	7	8	9	10	11		
విశాఖపట్నం—													
సమభూములు	...	4,575	16	2,542	584,525	2,442,950	1,191,218	1 251,732	2 213,826	10.3	2.0		5
అనకాపల్లి ...	...	301	1	144	47,974	182,546	85,440	97,106	167,710	8.8	—1.2		(
భీమునిపట్నం	...	255	1	118	36,231	141,987	70,246	71,741	127,298	11.5	— 2.4		c
బొబ్బిలి ...	...	268	1	173	41,264	172,097	84,623	87,474	157,488	9.3	10 4		
చీపురుపల్లి ...	...	535	..	267	49,355	207,391	102,196	105,195	186,788	11.0	7.8		
గజపతినగరము	...	302	...	207	35,797	163,997	81,210	82,787	149,361	9.8	5.0		
గొలుకొండ	...	500	1	154	39,519	156,944	77,768	79,176	139,000	12.9	16.3		
పాలకొండ	...	384	3	323	57,408	242,618	119,724	122,894	228,355	6.2	5.1		
పార్వతీపురము	...	401	2	207	30,057	132,581	65,238	67,343	122,085	8.6	— 0.1		8
సాలూరు ...	...	180	1	125	23,231	99.621	48,344	51,277	92,268	8.0	— 7.4		5
సర్వసిద్ధి ...	...	341	1	142	50,397	192,063	90,757	101,306	170,044	12.9	0.7		5
శృంగవరపుకోట	...	278	1	177	32,183	160,053	77,189	82,864	141,094	13.4	— 1.0		5
వీరవల్లి ...	...	386	2	241	59,192	234,848	112,507	122,341	221,810	5.9	— 0.3		6
విశాఖపట్నం	...	175	1	73	30,923	134,287	66,070	68,217	114,665	17.1	0.4		7
విజయనగరము	...	319	1	191	50,994	221,917	109,906	112,011	195,860	13.3	4.8		6
తూర్పు గోదావరి—													
ఏజెన్సీ ...	...	3,675	...	1,114	50,571	240,529	120,795	119,734	203,105	18.4	— 1.8		6
భద్రాచలము	...	911	...	326	12,673	62,788	31,293	31,495	50,038	25.5	— 10.6		6
చోడవరము	...	710	...	230	7,074	32,428	16,321	16,107	28,051	15.6	— 2.0		4
నూగూరు ...	...	593	...	134	4,976	25,345	12,784	12,561	20,068	26.3	0.5		4
పోలవరము ...	...	543	...	120	16,205	75,702	38,104	37,598	66,994	13.0	1.9		13
ఎల్లవరము ...	...	919	...	304	9,643	44,266	22,293	21,973	37,954	16.6	3.5		4
తూర్పు గోదావరి—													
సమభూములు	...	2,544	11	806	331,244	1,680,053	828,489	851.564	1,470,863	14 2	1.7		66
అమలాపురము	...	367	1	104	50,909	259,089	126,019	133,070	226,661	14.3	5.1		70
కాకినాడ ...	...	297	2	104	50,867	263,572	131,285	132,287	229,151	15.0	0.3		88
పెద్దాపురము	...	604	1	201	46,538	213,761	106,690	107,071	182,300	17.3	— 3.2		35
పిఠాపురము ...	...	193	1	48	21,903	107,410	53,510	53,900	92,566	16.0	— 4.4		55
రాజమండ్రి	...	376	2	80	40,912	218,730	109,446	108,284	185,699	17.8	— 1.9		58
రామచంద్రపురము	...	291	3	114	53,127	277,317	136,996	140,321	256,416	8.2	7.4		95
రాజోలు ...	...	291	..	107	48,939	257,774	123,739	134,035	226,744	13.7	4.0		88
తుని ...	...	126	1	48	18,049	82,400	40,804	41,596	71,326	15.5	0.8		654